

7. తోలఁగించు, పోగొట్టు.

మ. వరమృష్టాన్న సువస్త్రుపీడితులమై వర్తింపఁ
గానేల శ్రీ, హరి సేవించినవారికిం గలవె
త్రోయక రానిదాద్ర్యముల్. మచేల. గ.
౫౧.

శి. 'కొట్టు, చేయు' మన్నగు ధాతువులవలె
కొన్ని ధాతువులకు ముంతరూపములతోఁ
గూడి ఆయాక్రియలపై రజారమునిచ్చును.
ఉ. ఏనవిరి నిర్వరించి నొకయేటనఁ దామరపా
న్నువై బడం, ద్రోసినజోడు మన్నకుండు
... నైను. గ. ౮౨.

త్రోలు=త్రోలు¹.

(తఱుము, వెన్నాడి పరుగెత్తఁజేయు.)

క. మొన్న నొకనిఁ ద్రోలితి వాఁ, దిన్నగ మి
ట్లెక్కి వాని నిది గరుజాసం, పన్నునిక్రియ
లో నిడుకొని, నిన్న విఱచి చంపె మంచనిజ
మరివోలెక. ద్వా. గ. ౨౬౧. (వ్రాత
ప్రతి పా.)

గీ. తోలఁగ కెడసొచ్చు మానవాదుల సుకేర్త,
యోధులను బాఱఁ ద్రోలి యిట్లురుభుజావి,
భూతి నెదిరించునాకపికేతను నతఁ, దాజి
నొప్పించి మడిసె వాహనముతోడ. రాఘవ.
౪. ౧౩౯.

(సంహరించు, చంపు.)

సీ. నరమృగాకృతి వై జనశ్లాఘ వ్రాలి ప్రహ్లాదు
నేలితి పలలాశఁ ద్రోలి. వరాహ. గ. ౫౨.

గీ. లీలఁ బోలడిండిమాఁకలఁ ద్రోలువాడు... బా
లవేంకటశౌరి నామ్రాల నిలిచె. ప్రబంధ.
౨౮.

(ఇది 'కొట్టు' ధాతువువలె కొన్ని కుము
న్నంత రూపముల కనుప్రయుక్తమై ప్రేర
జారము నిచ్చును)

ఉ. దిట్టల నీతకాండ్ర జలధిం బడఁద్రోలియుఁ

దజ్జనుల్ గరం, బట్టియెడక రయఁబు మెఱ
య న్నెదకించిరి వారిఁ బల్కెనా. కళా.
౬. ౧౦౬.

త్రోవ. వి. (✓ త్రోవ) ౧. మార్గము, దారి; పద్ధతి.
ఆ... మార్గంబు, తెరువు త్రోవ దారి... ఆనంగ...
ఆం. భా. ౨. ౮.

క. ఇంద్రియముల గోచరముల, మం ద్రోవలు చేసి
భక్తకోటులలో నెల్లం దిమ్మరు నాత్తపు రవి,
చంద్రవిలోచన... ఉ. హరి. ౨. ౨౦౪.

క. కావున శుకసితికిం, గావించినయట్టిపుణ్యకర్త
ము లగున, త్సేవితయమనియమాదుల, త్రోవ
సారఁగ వలయు విషయదూరాత్తకుఁ డె. భా
ర. శాం. ౪. ౩౦౯.

చ... వచ్చిన త్రోవయుఁ బోయినట్టి త్రోవయు నొ
కటం గనంబడద ... కళా. ౮. ౬౨.

ఉ. నన్నయభట్టతిక్కకవి నాథులు చూపిన త్రోవ
పావనంబు... హరి. పూ. గ. ౪౦.

౨. ఉపాయము, సాధనము, వెరవు; విధము, రీతి.

గీ. జంతువులు దండధరుచేతఁ జచ్చి తీవ్ర, వేద
నలఁ గుందుచుండురు వీర లధిక, నుభములఁ
బొంద మండ్ర త్రోవ గలదె. వి. పు. ౪.
౧౦౪.

ఉత్సాహము. కానలో వృగంబు లోలగంబు
సేయ నుండు న, వక్షానినుండలేళ్ళరుండు మన
లఁ గూడుజాడలే, దైన నొక్క త్రోవవ్రొక్క
కతని మానరాదుగా, పూని చూడు మెవ్వఁ
డెఱుఁగుఁ బుణ్య మున్న సమ్యక్కుడ. కా.
రామా. ౨. ౭౬. (త్రోవవ్రొక్క=సాధన
మవలంబించు.) కళా. ౩. ౫౫.

కా. వేవా కయ్యముతోడివేడుక మదిం దిండిం
చుమర్త్యుండు నే. త్రోవం జేతులతీట వుత్తు
నని కోరుక... ఉ. హరి. ౫. ౨౧.

సీ. లయ యొక్క త్రోవ తాళం బొక్క త్రోవ

గా నేమేమో ఘక్కు వాయించుకొనుచు.
కువల. ౨. ౧౧౪.

౩. గ త్రి, దిక్కు; అపస.

ఉ. ఈవును నేనపోలెను మునీశ్వర భాగ్యము
లేమిజేసి కా, శీలరహస్య తాపమునఁ జేడ్చు
డినాడవు చెప్పవయ్య నా, త్రోవ మహా త్రి
దక్షపురి ధూరటి శంభుఁడు భీమ నాథుఁ డా,
ర్యావిభుఁ డా శ్రయాద్ధుఁ డగు నా నను నేలి
కొనం దలంచునా. భీమ. ౩. ౫.

క. నీమేనల్లుడు గావునఁ, గాముడు నీకరణి
దుండగము చేసి కదా, మామకఫాలాగ్ని
శిఖా, స్తోమాహుతి యయ్యి వానిత్రోవయె
నీకుక. శకాం. ౫. ౯౮.

౪. జోలి, సంబంధము.

ఆ. ప ద్దయనుమిడిభక్తియొగం బెల్ల, ముక్తి
యొగ మనుచు మొద లెఱుంగునారి వారి
వారి వారి జేరవారి. త్రోవ దలంప వలదు
దూతలార. భాగ. ౬. ౧౯౧.

నీ... ఇటువంటిదుండగముల, నూని కాలప్రాప్తు
లైనవారల నిర్నిమిత్తంబు మిక్కిలి మీకు
నెగ్గు, పేయువారలఁ గఱచి వధింపుఁ డన్యుల
త్రోవఁ బోవకుడు... చరాహ. ౬. ౭౫.

త్రోవపె(వె)ట్టు. ఆ. క్రి. (త్రోవ + వెట్టు) వారి
చూపు.

ఉ... పో వల తేనియుఁ ద్రోవపెట్టెదక. కకు.
౨. ౫౩.

నీ. పరవంపువిరిగొందు లరసి చాలై త్రోవ
వెట్టి యారము లీ, గుపిండు దగిలి. ఆము. ౫.
౧౧౭.

త్రోవరి. విణ. (త్రోవ + అరి) ౧. మాగ్ధము నెఱిగి
నవాడు. (శ. ర. బ్ర.) ౨. బాటసారి, త్రోవ
నడచువాడు.

నీ... వేల్పులు మింటిత్రోవరులు నిద్దర లేనిప్రా
డలు ... సాం. ని. దేవ. ౧౪.

త్రో

త్ర్యంకటము. సం. వి. అ. న. ౧. (మూడు
చేర్లుగల) చిక్కము, ఉట్టి, మొ. ౨. ధౌతాంజ
నము, ఒకరకముకాటుక. (మే. ని.)

త్ర్యంబక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పార్వతి. (కల్ప.)
త్ర్యంబకసఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం-ముక్కంటి
చెలి-నుజేరుడు.

త్ర్యంబకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముక్కంటి,
శివుడు.

త్ర్యంశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. త్రిగుణితాం
శము, మూడుపాళ్లు ౨. తృతీయాంశము, మూఁ
డపాలు.

త్ర్యక్షము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) మూడు
కన్నులు గలది. వి. అ. పుం. నారికేళము, కొ
బ్బెరకాయ.

త్ర్యక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మూడు
అక్షరములు కలది. వి. అ. పుం. అకార ఉకా
ర మకారము లనుమూడక్షరములు గలది-ప్రణ
వము.

త్ర్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముక్కంటి,
శివుడు.

త్ర్యబ్ధ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మూఁ డేడ్లవెయ్యి;
మూఁ డేడ్లబాలిక.

త్ర్యశీతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ఎనుబది
మూడవది.

త్ర్యశీతి. సం. విణ. (ఇ) శ్రీ. ఎనుబదిమూడు.

త్ర్యశీతితమము. సం-త్ర్యశీతము.

త్ర్యశ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) త్రిభువా

కారము కలది, మూడుకోణములు గలది. వి. అ.

స. (త్రేత్రగ) త్రికోణము, త్రిభుజము.

త్రస్తము. సం = త్రస్తము.

త్రస్తాము. సం. వి. అ. పుం. గ. మూడుదినములసమాహము. ౨. మూడుదినములు జరుపబడుపండుగు, మొ.

త్రా

త్రాహణము. సం. వి. అ. పుం. - మూటిచేత (ముక్కుతోను కాళ్లతోను) కొట్టినది-విమర్శము, పక్షి.

త్రు

త్రుషణము. సం = త్రాషణము. (కల్ప)

త్రా

త్రాషణము. సం. వి. అ. పుం. ఊషణత్రయము, సాంటిపిప్పలిమిరియాలు.

త్వ

త్వంకారము. సం. వి. అ. పుం. మైత్ర్యాదినా చకముగా నుపయోగించు 'త్వమ్' అనుశబ్దము. (ఇది యుష్తచ్ఛబ్దైకవచనమాత్రమున కుపయోగము.)

త్వక్కు. సం. వి. చ. స్త్రీ. గ. తోలు, చర్మము. ౨. చెట్టుపట్ట; వల్కలము. ౩. లవంగపు పట్ట, చాల్పినిచెక్క. ౪. స్వగృంద్రయము.

త్వక్క్షీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తవక్షీరి, వంశగోచనశ్శి.

త్వక్తరంగకము. సం. వి. అ. పుం. చర్మము యొక్కముడుత. (విల్యమున్).

త్వక్తము. సం. వి. అ. న. కవచము, బొందళ

ము. (వై. ని.)

త్వక్పత్త్రము. సం. వి. అ. న. గ. లవంగపుపట్ట, చాల్పినిచెక్క. ౨. ఇంగువఆకు. ౩. తేజస్వత్రము, ఆకుబల్లి.

త్వక్పష్పము. సం. వి. అ. పుం. గగురుపాటు. (త్రి. ని.) న. కిలాసము, సిద్ధెము అను చర్మముమీడిపొడరోగము. (వాచ.)

త్వక్పష్పిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. సిద్ధెము అను చర్మముమీడిపొడరోగము. (త్రి. ని.)

త్వక్సార. సం. వి. అ. స్త్రీ. వంశగోచన, తవక్షీరిశ్శి.

త్వక్సారము. సం. వి. అ. పుం. గ-గట్టినట్టు; లది-వెదురుశ్శి. ౨. లవంగపుపట్ట, చాల్పినిచెక్క. ౩. శోణము, దుండిగముశ్శి.

త్వక్స్వాద్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లవంగపుపట్ట, చాల్పినిచెక్క.

త్వక్సుగంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. విల్వావాలకము, కూతురుబుడమశ్శి.

త్వగంకురము. సం. వి. అ. పుం. గోమంచకము, గగురుపాటు. (త్రి. ని.)

త్వగక్షీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వంశగోచన, తవక్షీరిశ్శి. (వాచ.)

త్వగింద్రయము. సం. వి. అ. న. స్వగృహాకేంద్రయము.

త్వగ్గంధము. సం. వి. అ. పుం. - నువాసనగల తొక్క గలది-వారంగము, వారింగశ్శి. (వై. ని.)

త్వగ్జము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ) త్వక్కునంగు పుట్టినది. వి. అ. న. రక్తము, పెక్కురు. (రాజని.)

త్వగ్గోషము. సం. వి. అ. పుం. కుష్మము.

త్వగ్గోషాపహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాకుచి, కారుగచ్చశ్శి.

త్యగ్దోమారి. సం. వి. ఇ. పుం. హస్తకంధము.

త్యచము. సం. వి. ఆ. న. గ. చెట్టుపట్ట. ౨. ల
వంగపుపట్ట.

త్యచాస త్రము. సం. వి. ఆ. న. త్వత్తము,
లవంగపుపట్ట, దాల్చిన చెక్క.

త్యచినారము. సం. వి. ఆ. పుం. త్వకారము,
వెనురు.

త్యచినుగంధ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. చిట్టెలకి.

త్యచ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) త్వక్కునకు
హిత మైనది, చర్మారోగ్యకర మైనది.

త్యద్. సం. సర్వ. నీయొక్క, మొ. (ఇది ప్రత్య
యముగాని ఉత్తరపదముగాని పరమగునపుడు
యస్త్యచ్చబ్రమునకు ఏకవచనార్థమందు వచ్చు
రూపము. (ఉదా: త్వదీయము, త్వత్కృతము,
త్వద్దత్తము, త్వద్భయము, త్వత్తుతుడు, త్వదే
కపుత్రుడు, త్వద్విధుడు మొ.)

త్యర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. వేగము, వేగిరపాటు.

త్యరణము సం. వి. ఆ. న. త్వరపడుట, వేగిర
పడుట.

త్యరపడు. మి. ఆ. క్రి. తొందరపను.

క...నంత్రులు దారుక, జను లపుడు వసిష్ఠు
శాసనంబున నభిషేచనసంభారాహరణం,
బునకుం ద్వరపవఃగ నృత తిపుంగవు డం
తక. చం. రా. ర. గర.

త్యరమాణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొం
దరపడుచున్నవాడు.

త్యరి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ=త్వర. (వై. ని. అమర
కుఠ.)

త్యరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వడిగలది.

వి. ఆ. న. త్వర, వేగము.

త్యష్ట. సం. విణ. (బు. ప్రి. బు.) కట్టు మొ.
వానిని చెక్కువాడు. వి. బు. పుం. గ. నడ్డ
వాడు. ౨. దేశలిప్తి, విశ్వకర్త. ౩. ద్వాదశా
దిత్యులలో నొకడు.

త్యష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్వష్టము,
చెక్కబడినది.

త్యా

త్యాచము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) త్వక్కు
నకు సంబంధించినది.

త్యాదృకు. సం. విణ. (క) నీవంటివాడు.
(దూ. త్యాదృశము.)

త్యాదృతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్యాదృశుడు.
త్యాదృశుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నీవంటి
వాడు.

త్యాప్తిము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) త్వష్ట
సంబంధ మైనది.

త్యాప్తి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. చిత్రానత
త్రము. ౨. చిన్నరథము. ౩. సంజ్ఞాదేవి, నార్య
పత్ని, యమునితల్లి (త్రి. ని.)

త్యాప్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వృత్రాసు
రుడు.

త్వి

త్విట్టు. సం. వి. వ. శ్రీ. గ. కాంతి, దీప్తి. ౨.
కిరణము, వెలుగు. ౩. మంట. ౪. వాక్కు.
౫. జిగిను, జయేచ్ఛ. ౬. వ్యవసాయము, పూ
నిక. (హేమ. ని.)

త్విట్వుతి. సం=త్విషాంపతి.

త్విషాంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. వెలుగుతేడు,
నూర్పుడు.

త్విషి. సం. వి. ఇ. పుం. కిరణము.

తృ

తృతీయము. సం. వి. (అ. అ. అ) భాగము
దనిపుణుడు, కత్తి పట్టుటయందు నేర్పరి.
తృతీయ. సం. వి. ఉ. పుం. భాగము, కత్తిపిడి.

ధ

ధ. సం. ఒకానొకయడరము.
ధ. సం. వి. అ. పుం. గ. శిలోచ్ఛయము, కొండ.
అ. భయరక్షకుడు. న. గ. రక్షణము, కాపా
డుట. అ. మంగళము. క. సాధ్యము, భయ
ము. (దీనికి తెనుగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

ధు

ధుడనము. సం. వి. అ. న. ఆచ్ఛాదించుట, క
ప్పట; మఱుగుపుచ్చుట.
ధుత్కారము. సం. వి. అ. పుం. ఉమియనపు
డు చేయు 'ధుత్' అనుశబ్దము.

ధూ

ధూత్కారము. సం. ధుత్కారము.
ధూత్కృతము. సం. వి. అ. న. ధుత్కారము.
ధూత్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ధుత్కారము.

ద

ద. ఉభ. ఒకానొకయడరము.
దంగు=దంగు. అ. కి. (బియ్యము మొదలగునవి)
పొట్టుపోవునట్లు శుభ్రముగా నలగ. (శ.ర.)
విణ. శుభ్రముగా నలగినది, దంపరబడినది.
జ: దంగుడు, దంగుడులు, దంచు, దంపు, దంపు
టిల్లు, దంపుడు, మొ.
దంగుడు. విణ. (√దంగు) దంచినది. (దంగుడు
బియ్యము. శ. ర.)
దంగుల్లు(డులు). వి. బ. (√దంగు) చేరుకు, అ
క్షుణ్ణతండులములు, చేబియ్యము.

నీ. అక్షుణ్ణతండులములు చేరుకు నా దం
గుల్లు నాగను దనరు చుండు. ఆం. భా. అ.
అరర.

నీ. బోయకల్కి భిక్షుభోజ్యంబుల నొసంగి
వెనుదంగుల్ల బో వీడఁ దీయు. పార్వ.
అ. అ. 3.

దంపనపుణ్యము. వి. (దంపనము + చేయు) గ.
శత్రువులు కోట నెక్కుకుండ క్రిందకు ద్రోయు
టుకు తాలను విసరుయంత్రనిశేషము, దంపనము.
నీ. ఎనసి మూర్తు లగ్న కెక్కుకుండంగఁ దార్చి
నకాంచనంపుదంపనపుణ్యము... కువల.
క. అ. 3.

అ. దుడుకట్ట. (బా.)

దంపనము=దంపనము. వి. (దీనికి కొన్నియెడల
వృత్తియందు మువరలోపము.) గ. కోటలు ము
న్నగునవి బద్దలుకొట్టుట కుపయోగించుటయు
భవిష్యము. (పెద్దపిరంగి అని. శ.ర.)
వ...పొండ్రుపూపాలుండు యనువీరునగరంబు
కలుకోట వికటంబుగా వలుడుటంకంబుల న
ఱకించియు దంపనపుగుండఁ బడవైచియు
...ఉ. హరి. క. 3. 3. 3.

నీ...దంపనముల నొడిసెలలను, బాలంగ నెందు
ను సవరించుట...గీ. ఓరి గర్జంబుగా నెల్ల
యోధులకును, జెప్పి...హరి. ఉ. అ. 1. 1.

అ. శత్రువులు కోట నెక్కుకుండ క్రిందికి ద్రో
యటకు తాలను విసరుయంత్రనిశేషము.

ద్వి. ముంచి కొండలు కరముల బెట్టు వట్టి, దంప
నాలకు నివే దంపనా లనుచు, గ్రచ్చుట
నటు విఱుంగగ వైచుచును. రం. రా. య.
3. 3. 3. పా. 1. 3. పం.

ద్వి. దంపనగుండచే దాకించి కడిమి, ముం
చిన లగ్న యిముల విడిపించి. రం. రా. య.
3. 3. 3. పా. 1. 3. పం.

సీ. తగు శిలాయంత్రంబు దంచన మనగను...

అం. భా. ౨. ౨౦౮.

జ: దంచనపుడేయి.

దంచు=దంపు. స. క్రి. (✓దంగు)దంగజేయు.

(క) ధాన్యము మున్నగువానిని నలంగజేయు.

చ. హలమున వచ్చుధాన్యముల నప్పటికప్పుడు
దంచుకొంగ రోకలిగ యింట్లో...దశా.

౮. ౫౩.

(చ) ధ్వంసముచేయు; చూర్ణముచేయు.

ఉ. దంచె నతం దేవకజననంబుల జేసినపాతకా
ఘముల్. కాశీ. ౩. ౧౦౮.

స్వగర...విఘట్టించె దంచెక, ద్రుంచెక...కరి
సురప్రత్యగీకుండు హేలా, సంచారోదగ్ర
భంగిక జలముకొని వనీసౌధవప్రాప్తవీధుల్.
కాశీ. ౬. ౧౩౬.

(ట) నలంగద్రోక్కు; జయించు.

క. దంచుక జరణాంచలముల, గించుదనం బం
చు ముదలకించుక మంచుక, నించుక విద
ళనచుంచూ, దంచచ్చంచూపుటస్ఫుటాఘా
తములక. రామా. ౫. ౧౮౮.

ఉ. దంచెదఁ గాలకింకరుల దాళరథీ కరుణాప
యోనిధి. దా. శ. ౬౦.

దంట¹. విణ. (సం. భృష్టః. ప్రా. భట్టో.) సమ
ద్రుడు, దిట్టతనము గలవాడు; జంత, ధూర్తు
రాలు.

గీ. ఆచటిపొందమిక్కిలములు నభవునింట, నైన
నాదంటబలువింట నైన గలకె. వసు. ౨. ౫.

సీ. మాయామృగమువెంట మగడు పోవంగ
దంటమఱిది నంపిన నాటిచంకుతనము. కృ.
శకుం. పీఠి. ౫౦.

సీ. దంట నా జాణ నాఁ దగు సుమరుడు
...అం. భా. ౩. ౩.

భా. పాతి నిమిషంబున గల్గి యిద్దా

త్రిలో నంచు విభ్రాజనానధురంధరుండు నృ
పుఁ డుగ్రవృగ రోషాత్తుఁ డై. శుక. ౧.
౨౨౮.

దంటమాటలు=ప్రాథవ్యాకృతములు, వక్రోక్తులు.

సీ. ఈదంటమాటలు నిటిభావంబులవిధము నే
నిచ్చినవిద్యల కద. కళా. ౫. ౩౯.

సీ. దంటమాటలకు ధార్తమనకు నానతి పడి
పటిసటిసత్త్వాజులార. ప్రభా. ౧. ౧౦౮.
కళా. ౮. ౧౯.

జ: దంటతనము¹.

దంట². విణ. జంట యైనది.

గీ. కలయ నాపాదమస్తకాంగములయందు, మిం
చి పటలీల దరలితోదంచిత మగు, యువతి
లావణ్యమును గన్నుల గవయు నతను, దంట
మాల బెక్కియ మన దనరు జూడ. ప్రభా.
౨. ౩౨.

వి. జంట, కవ, యు గము.

సీ...దోయి జోడు, జంట జమలి కవ దంట య
మడ యన ద్వంద్వ మై పరగును...అం.
భా. ౨. ౧౦౦.

జ: దంటగొను, దంటతనము², దంటపోరు, దం
టమెట్టలు, దంటమోములదేవర, దచ్చపుక,
దచ్చి, దచ్చికాళ్లమెకము.

దంటగొను. స. క్రి. (దంట² + కొను) కలియు.

గీ. జెత్తుమెఱుంగుదూపులు దలితములు సేయఁ,
దత్తనూజమాపులు ఫలితములు సేయఁ, నుదు
టుఁదనమును వలపు నొండొంటితోడ, దంట
గొని క్రమ్మ నెమ్మది దాల్చె నతఁడు. ప్రభా.
౪. ౮౯.

దంటతనము. వి. (దంట¹ + తనము) ౧. సామ
ర్థ్యము, ప్రాథత్యము; చాతుర్యము.

సీ. సంగరంబున ధనంజయరథస్థాయి యై భవ
కాశ్యముల బట్టుదంటతనము. దశా. ౧.
౯౪.

గీ. రమ్మ నా వెంటఁ గొంతదూరమున నుండి, దం
టతనమున నను వెన్ను నంటి చూడు. శుక.

అ. ౨౮౯.

లయగ్రాహి. అంట వడిఁ దాకి యదరంటఁ బడ
ప్రేసి పెనుమంట లెగయు జటిచి దంట
తన మెప్పక, వెంటఁబడి పట్టుకొని...భా.

రా. య. ౧౪౩౦.

అ. ధౌర్త్యము, గయ్యాళితనము.

క. తొల తొలఁగు తొలఁగు మనుచుకొ,దల
తల తల మనుచు వట్టిదంటతనంబుల్,వలదు
వల దనుచుఁ బల్కఁగఁ, గలకంతుల కపుడు
మిగులఁ గలహము ముదురకొ. రాజ. చ.
౩. ౪౫.

ఉ. దంటతనంబె కాని యుచితజ్ఞత లేదు వనా
టుఁ దొటనా, వంటిమహామహుండు తనవా
లముఁ బ్రాకఁగ నూరకున్నవాఁ, డొంటమి
యేల ముందరఁ బ్రియోక్తులఁ బిల్చెదఁ బ
ల్కఁడేని నా, బంటుతనంబుఁ జూపగ నె
పం బగుఁ గా కని నిశ్చితాత్తుండె. సమీర.
౬. ౧౬౫.

దంటపోరు. వి. (√దంట²) ద్వంద్వయుద్ధము.

సీ. దంటపో రనఁ దగు ద్వంద్వయుద్ధము...

ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

దంటమెట్టెలు. వి. బ. (√దంట²) కాలిప్రేలి
యందు ధరించెడు ఆభరణవిశేషము.

ద్వి. దంటమెట్టెలు వింతతేళుకొత్తుచుండ, జరి
బుటాచీరయు జాజిపూజవికె. ద్వి. శ. సా.
౧. ౧౪ పా. ౧ పం.

దంటమోములదేవర. వి. (దంట² + మోములు
+ దేవర) - రెండుముఖములు గలదేవుఁడు-అగ్ని.

గీ. దంటమోములదేవర దనివి దీక్ష, బుగులుకొని
మెక్కుఁ దద్ద యబ్బురము గాఁగ. అచ్చ.
కా. య. ౨౮౦.

ఇట్లే: దంటమోములసామి, మొ.

సీ. మలగొంగ యలరు టెత్తులు గట్టి యిడుచుం
డు దంటమోములసామి వంట సేయు. అచ్చ.

రా. సుం. ౪౧.

దంటు. వి. (సం. దండః. క. దంటు) జొన్న
లోనగువానికాడ.

వ...విషవిస్ఫురద్భుజంగముల నల్లడకొ గబళించి
గెంటుకుండ దంటు చప్పరించుగతిం జప్ప
రించుచు...మనుచ. ౪. ౩౭.

సీ. యావనాగౌదిదండాభ్య దంటన మీఱు...
ఆం. భా. ౨. ౭౭.

జ: దంటుకొను.

దంటుకొను. ఆ. క్రి. (√దంటు) పూరికటము.

సీ. చేబల్లిచే గ్రమ్మి చిమ్మివెత్తుముగదా నోట
దంటుకొనింగ నీఁటెమునల. కృష్ణ. ౩. ౧౮.

దండ¹. వి. ౧. వైపు, ప్రక్క, పార్శ్వము.

క. వేదండపురాధీశుఁడు, కోదండము నేతఁ బ
టుకొని గహనములో, వేదండాదుల నొక
నాఁ, వేదండలఁ బోవనీక యుగచెకొ బలి
మికొ. భాగ. ౧. ౪౫౩.

సీ. వెనుదండ నుద్దండవేదండకాండముల్ సమ
దమందరయానసరణి నడవ. దశా. ౨. ౧౯.

సీ. పూరుషార్థములు తత్వోక్తంబు లందులో
మొదటిది నాల్గొమ్ముల వృక్షభము, రెండవ
దర మాదండది కామ మీమాంశును లయ
మైన మోక్ష మనఁగఁ, బరఁగె...వరాహ.
౯. ౨౧. (ఆదండదాని పిమ్మటిది యని
భావము.)

౨. సానము, చోటు.

గీ. విసుతకుక్కతములకు దండ వెండికొండ. భాగ.
౪. ౧౩౪.

సీ. ఒకవంక నకలంకయోగివర్యగుభర్య లొకదం
డ నఘదండనోచితవిధులు...నా. న. ౩. ౭౪

3. సమీపము.

ఉ...తాంబూలముతావి బుగ్గురని ముంచు
కొనం జెవిదండఁ బగ్గునకొ. కళా. ౪.

౧౦౯.

మ. అని ప్రద్యుమ్నుని మానిదండ నిడి చింతా
యత్తచి తంబునకొ. పారి. ౧. ౧౦౩.

౪. అందు, సప్తమీవిధ క్త్యర్థకము.

క. ఆదండ జడలదండను, వే దండఁ జెలంగఁ
జెరివి...వి. పు. ౧. ౧౩౬.

నీ. హురుముంజిముత్యాలయొంటుల చకచకల్
తళుకుఁజెక్కులదండఁ దాండవింప. చం.రా.

౨. ౬౧.

౫. ప్రాపు, ఆధారము.

వ...బారిసమరుటకు వలచుట్టునుకొ జెట్టు దండ
గొని నిలువ నలుపు గలపులిందులఁ గొందఱ
నిలిపి...మనుచ. ౪. ౩౭.

నీ. తరిగుండు నేను నేతటి నుండుతల మయ్య
గొండకు నాలావు దండ యధిప. చంద్రా.

౨. ౪౫.

౬. ఎద్దుముడిమీద ముల్లకొలతో పాడువఁగా
నేర్పడు బొరుసు. (శ. ౪)

జ: దండపడు, దండపాటు.

దండ². వి. (సం. దండః. క. దండే. త. తండి
హై.) ౧. మాల, హారము.

గీ. ఇప్పపూదండఁ గై నేనె నెలమి నోరు.
హర. ౪. ౪౦.

ఉ...మున్ను గొంటి నేవ న్నదండ యొక్క
మగవాఁ డిడ...అము. ౧. ౧౪.

౨. బాహువు.

గీ. ఆతివచన్నులు జక్కవ లగుట కేమి, సంది
యం బింక దండలచాయ నిగిడి, రెక్కలై
యుండ సొంపునఁ బిక్కిటిల్లి, వలిపెపయ్యెద
యనుచిన్నివలను దగుల. యయా. ౪. ౪౪.

గీ. చూచినప్పుడె విలు పాజువైచి సరస, తామ

రసభీమతరగదాదండ మెత్తి, దండ హత్తి
మనోజుండు దండవెట్టె, నమహిదేవు నెమది
రిమ్మ వొడమ. శుక. ౨. ౪౫౩.

3. భుజబలము.

గీ. దండ గల్గినబుద్ధిమంతుండు దనకు, బలిమి
కలిమియుఁ గొనసాగ వలసె నేని, శత్రువు
బుణంబుఁ జిచ్చు నెచ్చరికతోడఁ, గడమ
జెట్టక కడముట్ట నడఁపవలయు. ప్రబోధ.

౫. ౪.

౪. హస్తావలంబనము, కైదండ.

గీ. తమ్మికే లుండఁ బెజుకేల దండ యిచ్చు,
లేము లుడిపెడులేజూపులేమతోడ. ఆము.

౧. ౧౨.

౫. ముష్టియుద్ధమున మొదటిగతి; మల్లయుద్ధవిశే
షము, పదిరెండుదండలలో నొకటి.

గీ. దండ యనఁగను ముష్టియుద్ధాదిమగతి, మిం
చు నందున మద్దెళ్ల సంచు మొదలు, కొన్ని
భేదంబులు చెలంగు...ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

వ...పాదలిక దండయడుగుడుగుపాదలికదండ మ
ద్దెళ్లసంచు కుక్కుటపుదండ మొదలుగాఁగ
లపదిరెండు దండలును ... ప్రబంధ. ౭౪.

౬. మల్లనిసాధనదండనము.

నీ. తగినట్టిమాస్తీనిదండపోల్కి మెటుంగు మె
జయుకై వడిబిసమీటినగతి. ప్రబంధ. ౧౪౧.

దండగోలఁడొకత, అవలంబము.

ఉ...నినుఁ గొల్చి వచ్చి భద్రావతిలోన నుండెడు
తురంగముఁ దెచ్చెదఁ గూయి వచ్చినకొ,
నీ వటు దండగో లగుచు నిల్వినఁ జాలు
నగ స్త్రమూర్తి యై, యీవృష కేతనుండరిమ
హీశబలాంబుధి నోరఁ బట్టెడుకొ. జై. భా.

౧. ౧౦౦.

జ: దండక డెము, దండచేయి, దండచేరు, దం
డాటు, దండాడింపు.

దండక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దండకారణ్యము.

శ్లో. క్వాయోధ్యాయాః పునరుపగమౌ దండ
కాయం వనే యః ఉ. చ. ౨. ౧౩.

దండక డెము. వి. (దండ + క డెము. క. దండ
కడగ. త. తండక డెయం) భుజవలయము, సం
దికడియము.

ద్వి. మొల నీలికానెలు మోటకత్తులును, దల
ముళ్లు బదనిక దండక డెంబు. ద్వీ. హరిశ్చ.
పూ. ౫౬౫. పం.

దండకము. సం. విణ. (అ. డికా. అ) దండించు
నది. వి. అ. పుం. న. గ. (ధం) ఒకానొక
వృత్తము. ౨. సమాసప్రాయవాక్యము. (కే. ని.)
౩. అరణ్యవిశేషము. (అ. ని.) ౪. మహారా
ష్ట్రదేశము. (కే. ని.)

దండకవిలె(లియ). వి. ప్రాతలక్కలపుస్తకపు
కట్ట. (క. ర.)

దండకాకము. సం. వి. అ. పుం. బొంతకాకి,
మాలకాకి.

దండకావ్రము. సం. వి. అ. న. దుడ్డుకట్ట.
న. దండకావ్రమవలంబ్య సితః. సం. కాకుం. ౨.

దండగ్రహణము. సం. వి. అ. న. గ. దండ
మును దాల్చుట. ౨. సన్నాప్తియగుట.

దండచేయి. వి. (దండ + చేయి) సందిలి, ప్రగం
డము.

గీ. దండచేలావు గలగట్టిపండువెదురు, తండము
లఁ గొముపంగల మెండు బెట్టి, బెండు విడిచి
నకై వడిఁ బెనఁచి విఱుచు, బోతరించినదు
ప్పలబొమ్మలొన. చంద్రా. ౨. ౬౧.

దండచేరు. వి. (దండ + చేరు) ఏనుగులు మున్న
గువానిని స్వాధీనముచేసికొనుట తుపయోగించు
తోరము.

పీ. అలుగు నేనుంగుకై యలుంగుఁ బూనఁగ నేల

యండ నీదండచే రుండనేని. చంద్రా. ౨.
౪౩.

దండధక్క. సం. వి. అ. శ్రీ. కాలపరిమితిని
దెలుపుటకు జాముజామునకు వాయించుధక్క.
(శ్రీ. ని.)

దండదాసుడు. సం. వి. అ. పుం. దండుగు
(జుల్దాన) చెల్లింపలేక దానికి బదులుగా జాస
త్వమును అవలంబించువాడు. మను. ౮. ౪౧౫.

దండధరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. కట్టను
దాల్చువాడు. ౨. దండనము చేయువాడు,
దండనాధికారముగలవాడు. వి. అ. పుం. గ.
రాజు. ౨. యముడు.

దండన. సం. వి. అ. శ్రీ. = దండనము.

దండనము. సం. వి. అ. న. గ. దండించుట.
౨. దండుగు విధించుట.

దండనాయకుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దళ
వాని, నేనానాయకుడు. ౨. రాజు. (వాద.)
౩. అపరాధికి శిక్ష విధించెడియధికారి.

దండనిల్గడ. వి. మల్లయుద్ధములోని మొలఁతున.
వ. దండనిల్గడ కద లుదుటా కలయు మొలఁతున
వింగళింపు దిశాపదికలు... మొదలగువితము
రెడింగి... శ్రుబంధ. ౩౮.

దండనీతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. శిక్ష విధించుట;
న్యాయపరిపాలనము. ౨. నీతివిద్య, అర్థశాస్త్ర
ము. (కామందకీయాది.)

దండనీయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) దండిం
పఁదగినవాడు.

దండపడు. అ. శ్రీ. (దండ + పడు) గ. సమీపించు
(క. ర.) ౨. ఎద్దుముడ్డిమీఁద ముట్టుకొలవో
పాడుచుటవలన బొరుగుగా నేర్పడు. (క. ర.)

దండపాటు. వి. (✓దండపడు)దండపడుట, సమీపించుట.

చ. బలములపాటు జాయతలపాటును జూచెడు
దండపాటు కోల్లల కొడఁబాటు లెస్స
యని లక్ష్మణుఁ డన్నయనుజ్ఞ గాంచి...రా
మా. ౮. ౯౮.

దండపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. యముడు.

౨. కాశియందలికానోకచేవత.

దండపాలనము. సం. వి. ఆ. న. దండనమును విధించుట.

దండపారువ్యము. సం. వి. ఆ. న. అతిక్రూరముగా దండించుట.

దండపాలకము. సం. వి. ఆ. పుం. శకుల మను మత్స్యము (కల్ప.)

దండపాలకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. శిక్ష విధించెడి యధికారి. ౨. సేనానాయకుడు. (వై. సి.)

దండపాలము. సం. వి. ఆ. పుం. మత్స్యభేదము.

దండపాలుడు. సం. దండపాలకుడు.

దండపాశికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చోరోపద్రవము లేక పట్టణమును కాపాడెడియధికారి. (వై. సి.)

దండపెట్టు. మి. స. క్రి. కొట్టు, ప్రహరించు.

గీ. చూచినప్పుడె విలు పొట్టవైచి సరస,తామ
రస భీమతరగ దాదండ మెత్తి, దండ హత్తి
మనోజుండు దండపెట్టె, నమ్మహీదేవు నెమ్మ
ది రిప్పు వొడవ. శుక. ౨. ౪౫౩.

దండప్రకామము. సం. వి. ఆ. పుం. సాష్టాంగ నమస్కారము, కట్టువలె నేలఁ జాఁగిలఁబడి మ్రొక్కుట.

దండభృత్తు. సం. వి. (క) దండముధరించు నాడు, వి. క. పుం. దండధరుడు, యముడు.

దండమత్స్యము. సం. వి. ఆ. పుం. (దండకారమగు) శకుల మనుమత్స్యము, బేడిసమీను.

దండమార్గము. సం. వి. ఆ. పుం. - దండకారముగా నుండుమార్గము - ప్రధానపథము, రాజమార్గము. (వాచ.)

దండము. వి. నమస్కారము.

నీ...మ్రొక్కు దండము కేటమె డ్వేటఁగుడు, నాఁగఁ జెన్నొందును నతి...ఆం. భా. ౨. ౧౩౬.

న...శివా నీకు నవాంజలి భవా నీకు నభినాద నంబు పొందురాంగా నీకు దండంబు రాజ శేఖరా నీకు జేజే...భీమ. ౩. ౨౧౧.

దండము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. లగుడము, కట్ట. ౨. ప్రకాండము, చెట్టుబోడె. ౩. వీణా దండము. ౪. మంథనదండము, కవ్వము. ౫. దమనము, అడఁచుట. (వాగ్దండము, మనోదండము, కాయదండము.) ౬. దండనము, రాజప్రజలకు చేయుకాసనము, రాజశిక్ష. ౭. దండుగు, అధికారి అపరాధివలన అపరాధమునకై పుచ్చుకొనుసాము. ౮. రాజు కత్తు పులయెడఁ బ్రయోగించుచతురపాయములలో నొకటి. (ఇది విధించుట, ధన మపహరించుట, పీడించుట యని మూడువిధములుగ నుండును.)

౯. నైర్యము, దండు. ౧౦. అడ్డముగా పన్నిన పూహము. ౧౧. భూమిని గొలుచునాలుగు చతురములకొలది గలమానము, పొర. ౧౨. చుగ్గుటి. ౧౩. అభిమానము. ౧౪. దేహము. ౧౫. నూర్యకిరణములుగాని వాయువుగాని మేఘములుగాని దండకారముగ ఆకాశమున గనఁబడుట. (ఇది రాజుదులకు అశుభసూచకము.) ౧౬. వరుస; సమాహము. ౧౭. గుట్టము. ౧౮. ఘటిక, గడియ, అటువదివిఘటికలు. ౧౯. కోణము, మూల. (మధ.)

దండముఖుడు. సం. వి. అ. పుం. సేనాని, దశ
వాయి. (విల్యమున్.)

దండయత్. సం. శత్రు. దండించుచున్న.

దండయమానుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ)
దండించుచున్నవాడు.

దండయాత్ర. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. పెండ్లి
యందలియాశేగింపు. ౨. యుద్ధయాత్ర, రా
జు మొదలగువారు శత్రువుపై దాడివెడలుట, ది
గ్విజయయాత్ర. ౩. సమర్థమనము, సరిగా
బోవుట, తిన్నగాబోవుట. (మే. ని.)

దండయామము. సం. వి. అ. పుం. దినము. (మే.
ని.)

దండయాముడు. సం. వి. అ. పుం. గ. యము
డు. ౨. ఆశ్రయము.

దండయిత. సం. విణ. (ము. శ్రీ. ము.) దండి
ంచువాడు.

దండయితవ్యుడు. సం. దండనీయుడు.

దండలాసకము. సం. వి. అ. పుం. నృత్యవిశే
షము, కోలాటము.

సీ. కుండలీప్రేరణీదండలాసకముఖ్యనృత్యంబు ల
చ్చరల్ నెఱపుచుండ. కవిరా. గ. ౧౯౪.

దండలాస్యము. సం. వి. అ. న. నాట్యభేదము.

సీ. జంభారిమ్రాల నచ్చరలట్లు గణికాంబుజా
స్యలు దండలాస్యములు నలుప. ఉ. రా.
౩. ౨౫౬.

దండవాది. సం. వి. న. పుం. గ. ద్వారపా
లుడు. ౨. దండనమును వచించువాడు, ప్రా
డివాకుడు.

దండవాలధి. సం. వి. ఇ. పుం. - దండమువలె
నుండుతోక కలది-వీనుడు. (విల్యమున్.)

దండవాహి. సం. వి. న. పుం. తలారి, ఆరె
కుడు, ఆరక్షకుడు. (విల్యమున్.)

దండవికల్పము. సం. వి. అ. పుం. శరీరదండన
భనదండనములు చెంటిలో అధికారికి తోచి
నట్లు విధించునొకశిక్ష.

దండవిధి. సం. వి. ఇ. పుం. దండనమున శేర్ప
జవినకాసనము; శిక్షాస్థితి.

దండవిమర్శభము. సం. వి. అ. పుం. తరిగం
బము, కవ్యముగట్టురాడు. (విల్యమున్.)

దండవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. న్నసీ, జె
ముడు.

దండవ్యూహము. సం. వి. అ. పుం. దండాకా
రముగ పన్నినవ్యూహము, పంతులుగాఁ దీర్చిన
నైన్యము.

దండసి(లు)ల్లు. అ. క్రి. గ. ఇలుకుకొను.

చ. మగువకుచద్యయంబునడుమం బడి రాయిడి
దండసిల్లి...నైవ. ౩. ౧౪౯. (దండసిల్లు.
ముద్రి. పా.)

గీ. వెనుకముందటి సమగమునఁ గరంబు, దండ
సిలి మధ్యమున నున్నధరణివిభుడు. నైవ.
౪. ౧౨౫.

౨. అదుముడుపడ్డు అణగ.

సీ. దండకూకాధీశులలు దండసిలంగఁ దాటిం
తునే కాల ధర మహేశ. కాశీ. ౩. ౩౯.

దండహస్తము. సం. వి. అ. పుం. తగరపుష్ప
ము, నందివరనము.

దండహస్తము. సం. వి. అ. పుం. గ. ద్వార
పాలుడు. ౨. యముడు. ౩. బ్రహ్మచారి.
౪. సన్నాసి.

దండాజినము. సం. వి. అ. న. గ. (బ్రహ్మచారి
ధరింపదగిన) దండకృష్ణాజినములు. ౨. బాహ్య

వేషముమాత్రము ధరించుట; దంభము; మోసము. (వై. ని.)

దండాట=దండాడింపు. (దండ + ఆట), డేగాట. (శ. ర.)

దండాడింపు=దండాట. పెండిలో విదవనాడు వధూవరులను ఎత్తుకొని ఆడెడియాట. (వా.)

దండాసండి. సం. అవ్య. పరస్పరము దండములతోఁ గొట్టుకొనుచు జేసినయుద్ధము.

దండారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దండమును పొందునది. వి. అ. పుం. గ. బండి మున్నగువాహనము. ౨. కులాలచక్రము, కుమరీసారె. ౩. చుదపుటేనుఁగు. ౪. శరయంత్రము, విల్లు. (మే. ని.)

దండావతానకము. సం. వి. అ. పుం. కొయ్యవాణుట, వాతరోగభేదము.

దండాసనము. సం. వి. అ. న. (యోగ) ఆసనభేదము. పుం. ఒకపిద మగుబాణము, మూడవవంతు శల్యము గలబాణము. (వై. ని.)

దండాహతము. సం. వి. అ. న. -కవ్యమతో తరిచినతక్రము—కాలశేయము, మజ్జిగ.

దండి¹. వి. గ. ప్రతాపము.

ఉ. చండకరాన్వయాంబునిధిచంద్రుడు భూరమణుండతండు...రాజ్యమునేయుట్టెట్టులీ, దండికి మెచ్చినారము ప్రతాపవిహీనుడు భూమిపాలుడే. కాశీ. ౫. ౩౦౦.

౨. శౌర్యము, పరాక్రమము.

క. వెండిమలం బండి మొలం, దండి నెలగ వెలుగుతోలుదాల్చువలఁతికై, మెండుగఁజెనుపండుగుగను, గొండయసుగుఁగూతుగలిసి కులికెడుదొరవక. అచ్చ. రా.బాల. ౨౩.

గీ. కడఁగి హస్తంబులను రెండుకడల నున్న, రెం

డుతలలును వెనుక బట్టి దండి మొలయ, నడిమికిర మెక్కి కడుఁ గఠినంబులైన, పాదఘట్టనములచేతఁ బగులఁ దన్నె. వి. పు. ౩. ౧౬౫. సమీర. ౧. ౬౧.

౩. ధైర్యము.

వ...అవ్వేల్పు రాకొమరుండు... మే నెలచెయ్యలఁ గొఱత డస్సిసం గొండవడుపున దండి విడువడయ్యె...అచ్చ. భా. ౪. ౫౯.

క. దండిం వితరులు వెన మే, పాండంబులు ద్రెంచి తెచ్చి వాల్తించిన... భా. రా. బాల. ౫౧౨.

విణ. గ. ప్రతాపవంతుడు. (శ. ర.) ౨. శౌర్యవంతుడు, పరాక్రమవంతుడు.

గీ. తగునె యర్జున యీ పెంటితనము నీకు, దండివైలెప్పు మనసు పేదటిమి విడిచి. భార. భీష్మ. ౧. ౧౯౨. ఉద్యో. ౪. ౨౫౩.

క. వెండియు మిడుగులు లుమియును, మందెడువాలూపుగముల మానినీ తేడక, దండిపొదిండిరాయఁడు, నడ గొనక పోరుచుండి రక్కజ మొదవక. అచ్చ. రా. య. ౩౮౩.

౩. సంపూర్ణము.

ద్వి. వామనత్వము దాల్చి వచ్చి యద్దనుజు, భూమి మూడడుగులు పొసఁగంగ నడిగి, రెండడుగులనే ధరిత్రయు దివియు, దండిమైఁగొలిచి యాధన్య బంధించి. రం. రా. బాల. ౩౦ పా. ౨౧ పం.

౪. (త. తండి) గొప్ప, పెద్ద.

ఉ...వైన్యపు లిద్దఱు భర్తఁ గూడి యొండొండ హరిక హలాయుధుని నొక్కట నేవీరి వారి మువ్వరక, దండిమగండు పంకరు హనాభుఁడు నొంచె శరత్రయంబునక. వారి. ఉ. ౨. ౩౨.

ద్వి. నిండుకొలంకులో నిండాఁర, విరిసి, దండి

యా రక్తసంధ్యకపుష్ప మనగ. విష్ణుమా.

పూ. అ. ఆ. (శ. ర)

ఉ. చాటుక మాన రిక్కడలి చాళరథుల్ తమ
దండిమూకతో. రామా. 2. 2౬.

జ. దండితనము, దండివాడు.

దండి. వి. రీతి, విధము.

సీ. కొటివె చినతలల్ గుట్టలై కాటుకకొండల
దండిని మెండు చూప. దశా. ౬. ౧౩౨.

దండి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ౧. దండము గల

వాడు. ౨. దండించువాడు. వి. న్. పుం.

౧. సన్నాసి, భిక్షువు, ౨. ద్వారపాలకుడు.

౩. యముడు. ౪. ఒకానొకసంగృహీతకవి,

కావ్యాదర్శదశకుమారచరిత్రాద్రిగ్రంథములను ర

చించినవాడు. ౫. దమనకము, దవనము. ౬.

చిలుక. (కే. ని)

దండించే. సం. స. క్రి. శిక్షించు, దండన
చేయు.

క...తాద్రోమము లరసి ప్రియాప్రియులను,

సముదై దండింపవలయు జనపతి పుత్రా.

మార్క. ౩. ౧౩౩.

సీ...ఒకనాడు యక్షుల సుగ్రత దండించు...

భాగ. ౩. ౯౯.

దండిక. సం. వి. ఆ. క్రి. ౧. దండము, దుడ్డు

కట్ట. ౨. ఒకవిధ మగుహారము. ౩. రజ్జువు,

త్రాడు. ౪. దండరూపమున నుండి అల్పకలధ్వని

నిచ్చువాద్యభేదము. (వై. ని, కే. ని)

దండికము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతిచేప.

దండితనము. వి. (దండి) ౧. కౌర్యము,

పరాక్రమము.

క. పెండియు ధనాదనంబులు, గొండల వలనన

ఘటించికిన సగుసేర్పుక, దండితనంబు

ను పొడియు, నొండొంటికి మిగుల గలిగి

యున్న ట్టునక. భార. భీష్మ. ౧. ౩౩.

ఉ. దండితనంబు నీయెడన తక్కువ నాదెన

మైత్రి మెన్న మింకొండొకమాట దక్కు

ము రణోత్సహనం బొనరింపు గ్రమ్మనక.

భార. విరా. ౪. ౩౭.

౨. అతిశయము, గొప్పతనము.

వ...వేల్పుఁజెట్టుపూదండలదండితనంబున మెం

డుకొని...ఉ. రా. ౪. ౧౬౩.

వ...నీలంపుదూలంబులదండితనంబు లెచ్చరించి

...ఉ. రా. ౧. ౧౩౮.

దండితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దండింపఁ

బడినవాడు.

దండియ(డె). వి. (సం. దండికా.) ౧. దండాకా

రవాద్యవిశేషము.

ఉ. మేళము ఘుమ్మనక స్రుతిసమేతమునక

జతగూర్చి మద్దెలల్, దాళము లానజంబు

లును దండెలు జంగులు నొక్కమ్రాతగా.

శ్రీరం. మా. ౪. ౧౫౩.

౨. వీణ; కిన్నెర.

సీ. దండియలును మీరు దడియంగఁబడక యంత

క యటువొండు గంధర్వముఖ్యులు ... నృ

సిం. ౧. ౮౧.

గీ...పిదపఁ జేతిదండియ యటు నెట్టి కేలు,

మొగిచి భక్తిరసం పాత్ర ముంచుకొనగ,

కొరి క్షీరించె బ్రభువు నన్నారదుండు.

వారి. ఉ. ౩. ౩౩. (ప్రాతప్రతి. శ. ర. షా.)

వ...తంబులు కిన్నెరలు రావణహస్తంబులు

రజాబులు మీటునురతామలు నామామలు

ముఖవీణలు పిల్లగ్రోవులు దండెలు డక్కిలు

...ప్రబంధ. ౬౦౫.

(మాలదాసరా.)క...అన్యరజాతి మెచ్చి ద

య నిడప్రసాదము దండె సాచి శ్రద్ధాతిశ

యంబునక విసతి నంది భుజించు గొనుం ద

దంబువుక. ఆము. ౬. ౯౬.

3. తంబుళ. (ప్రా.)

వ...మృదంగం బుపాంగం పావజంబు దండె
తాళం బురుమ కిన్నెర సన్నగాళె వీణె
ముఖవీణె వాసెగ్రోలు దోలు...ఆము. ౪.
3౫.

౪. పల్లకీబొంగు.

నీ. వెలయింపఁ బన్నాగములకుఁ బై నిడినయ
బుర్రపుదండెలుపోలె బొమలు దనర. కళా.
2. ౧౪౪.

ద్వి. వల నొప్ప దండెలవజ్రాల మించుదోలఁ
కాడుచున్నయాందోళిక లేవి. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౨౨౨౯ పం.

౫. త్రాసుకోల, తక్కుడకట్ట. (శ. ర.)

౬. పడుగు నేల రాచుకొనకుండ మగ్గపుగుంత
కెదుట అడ్డముగా పాఁతినకొయ్య.

నీ. పరిపరి యచ్చులు చరికుండ యూడిత చీడు
దబ్బలు దండె నాడె కోవి. హంస. ౨. ౧౧.

౭. ఏతపుకడవకు మీద నడ్డముగా నుంచి కట్టె
దుకొయ్య. (శ. ర.)

౮. ఆయుధవిశేషము.

వ...భారతీదేవిముక్కు చిదిమి గాలి వధ్యంబు
వేసి జమునిమెడ దండె దగిల్చి యదితియధ
రపల్లవంబు చక్కడఁచి...కాశీ. 2. ౯౫.

దండియ(డె)ము. వి. (సం. దండికా) ౧. వస్త్ర
ములు ఎండవేయుట మొదలగువానికై అడ్డ
ముగా కట్టెడుకట్ట, మొ.

వ...పులం గెటింగి...పాండురంగాయతనంబు
మధ్యరంగంబుఁ జొచ్చి యచ్చట నిచ్చు
దనయిచ్చ నుండుదండియంబుపై ప్రాలక్
...పాండు. ౪. ౨3౩.

గీ. ఉదికినమడుంగుదోవతు లుంచి నట్టి దండె హ
జ్జానము నేయుటండ మమర. హంస. ౧.
౧౫౧.

౨. గరిడిసాదనములలో నొకటి.

నీ. దండెము ల్దోసినకండెము లలభుజాకాండ
ములను సానకత్తు లమర. శ్శకాం. ౨. ౧౬.
జ: దండెపుబీటలు.

దండివాఁడు. విణ. (√దండి¹) బలాధ్యుఁడు.

నీ. బలువిడి యనఁగను బల్లిదుం డనఁగను దండి
వాఁ డన బలాధ్యుండు చెలఁగు. ఆం. భా.
3. ౧౧.

దండు¹=తండు. స. క్రి. (ధనాదికమును) గ్ర
హించు, సంపాదించు.

వ...కానరే యీజపా, కలనాతంద్ర మునీంద్ర
నంచుఁ బొగ రెక్కై ఆక్కసామ్రాణిదం,
టలివక దాటుచుఁ దన్నోధనము దండక
దండ నేతేరఁగక. చంద్రా. 3. ౯౮.

(వ్యవ.) వాడు ఊర నాలుగుదబ్బలు దండు
కొన్నాడు.

దండు². వి. (సం. దండః. క. దండు.) ౧. సేన.

నీ...దండు దడ మనంగఁ దనరు సేన. ఆం.
భా. ౨. ౨౧౦.

చ. పాలుపుగఁ జంద్ర కేఖరుతపోవన మంగజ
చక్రవర్తి దోర్బలమున ముట్టి చూజకొనఁ
బంచినదండోకొ నాగ...కు. సం. 3.
3౫౦.

౨. దండయాత్ర.

వ...వారలు ప్రియంబునం బనిపూని వెడలి
దండు సాటించి తగువారల కెల్ల నెఱింగిం
చి పుచ్చిన...భార. ఉద్యో. ౪. ౧3౬.

చ. మగువరో వీడె లక్షణుఁడు మ నధమ న
ధుఁ డీశుభాంగుఁ డేతగులును లేక యీ
యడవి దం డొనరింపఁగ వచ్చినాడు...
చం. రా. ౫. 3౪.

3. సమూహము.

గీ. తాండవం కొడె మిన్నేటికరఁగదండు.
హర. 2. ౮౦.

గీ. తివిరి జేజేలు మానిసిదిండికాండ్ర, దండులును
గూడి ప్రాణేలు ద్రచ్చుతటిని. అచ్చ.రా.
బాల. ౧౫౨.

౪. దండము.

వ...శ్రీశ్రీమేశ్వరమహాదేవరకుం గమ్మనాటి త్రి
భువనమల్లదేవరాజుపెగ్గడ అ(రి)యపె(గ్గడ)
అఖిణ్ణవత్తి లోహదణ్ణు గట్టికి నాచంద్రా
క్కోము నెయి సరియిచ్చువారుగా...
దా. కా. ౧౦౫౩. (దండకార మైనకా
గడా అని భావము.)

వ...శ్రీశ్రీమేశ్వరమ...కు నుత్తరాయణసం
క్రాంతినిమిత్తమునం బెట్టిన అఖిణ్ణవత్తిలో
హదణ్ణుదివియలు రెట్టికి నాచంద్రాక్కోము
నిత్యపడి సారపచ్చకప్పుకారుపు...దా. కా.
౧౦౩౯.

వ...శ్రీశ్రీమేశ్వరదేవరకుంబెట్టిన అఖిణ్ణవత్తి
లోహరూపారదివియదణ్ణుగట్టికి బోలు నలు
వురుంబూర్ణగా నాలపునడపున...దా. కా.
౧౧౪౬.

జ: దండుకదలు, దండుచేయు, దండుడిగు, దం
డుదివియ, దండునడచు, దండుబాట, దండు
లంజె, దండువచ్చు, దండువిడియు, దండు
వెట్టు, దండువెడలు, దండువోపు, దండెత్తు.

దండుకడు. సం. వి. అ. పుం. గ. యముడు. ౨.

రాజు. ౩. సూర్యనిప్రక్కిసుండువారిలో నొ
కడు. (దండుడు, పింగళుడు, మాతరుం డను
మువ్వరు. సూర్యుడు దైత్యులవలన వర మీయ
కుండంగ చూచుకుట రుద్రాగ్నియములు క్రమ
ముగా పయిమూడునామములతోవర్తింతురు.)

౪. ఇక్షోవుపుత్రుఁ డగుసూర్యవంశపురాజు.

దండుక(గ)దలు=దండుచేయు. అ. క్రి.

(దండు² + కదలు) దాడివెడలు, దండెత్తు.

నీ. గర్వించి సర్వసుపర్వసామ్రాజ్యంబు గైకొం

దు నని దండుకదలఁ దలఁచి. వరాహ. ౧౧.

౧౨౨.

క. కావున కూరుం డుత్సాహవేళం బైనయపు
డె యహితులమిఁదజ్జ, వేవేగ దండుగదలం,
గా వలయును...క. కా. ౩. ౨౪౯.

దండుగు(గ)=దండువు. వి. (సం. దండః) ౧.

(ధనాదుల) నష్టము.

(వ్యవ) నాకు ఆవ్యవహారములో పదిరూపాయల
దండుగు వచ్చినది.

(వ్యవ) ఇది దండుగ బేరము. దీనిలో లాభము
లేదు.

౨. అధికారి అపరాధివలన అపరాధపరిహారము
నకుగాను పుచ్చుకొనుధనము.

గీ. దండు వన దండు గనగను దండమునకుఁ,
బ్రతినిధిగఁ దీయుద్రవ్యంబు పరఁగు...అం.
భా. ౨. ౧౯౦.

క...కొంకక యేనూఱు దండుగుం గొనవల
యుక. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౨౯.

క. సెప్పుదిగనలలుచు దండుగఁ, దె మ్మనినక
సెట్టి యేడఁ దెచ్చు...శుక. ౨. ౨౧౮.

౩. రాజు ధనవంతుని బలాత్కారముచేసి పు
చ్చుకొనెడుధనము.

ద్వి. కలవారిఁ గని దండుగలు వెట్టి నృపుఁడు.
విష్ణు. పూ. ౩. (శ. ర.)

దండుచే(సే)యు=దండుకదలు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{దండు}^2}$) దండెత్తు.

గీ. ఒక్కొకనినంబు తమయింటియొద్దివారిఁ,దలఁ
చికొన్నపు డొదవుసంతాపభరము, పూన
కుండుట యెట్లు భవానిపతియు,వానిఁ బూని
ధరం దండుచేసెనేని. రా. వి. ౨. ౬౯.

దండుడి(ది)గు(గు)=దండువిడియు. అ. క్రి.

($\sqrt{\text{దండు}^2}$) సేనలు బసచేయు.

వ...ఇల యెల్లను ముంచి రసోతలంబుపై, విడి

యంగ దండుడిగిన సవిద్యుదురు సన యిత్తు
లో యనకా. ఆము. ౪. ౧౨౮.

గీ. దండుదిగినాడు భండనోద్దండు. దగుచు.
దశా. ౫. ౧౯.

దండుదివియ. వి. (√దండు²) దీపపు సమై. (శ.ర.)

దండునడచు = దండుకదలు. అ. క్రి. (√దండు²)
యదమునకు వెడలు.

ద్వి. కైకొని యింక నిత్వోకువల్లభుడు, నాకా
రినై దండునడచుచున్నాడు. రం. రా.
కిష్కిం. ౨౧౯ పా. ౫ పం.

దండుబాట. వి. (√దండు²) ఘంటాపథము. (శ.ర.)

ఇట్లే. దండుదారి మొ.

దండులంబె = గుత్తలంబె. వి. (√దండు²) బజా
టి, దండుతో బోవువ్యభిచారిణి.

సీ...తగు బజాటి యనంగ దండులంబె. ఆం.
భా. ౨. ౧౧౩.

దండువ. వి. మత్స్యవిశేషము.

సీ. వెలిమొట్టలను దండువల దలార్లకు నిచ్చె
గొడినెల పరిహాసకులకు నిచ్చె. ద్వా. ౧.
౨౪౦. (దండువుల. ముద్రి. పా.)

దండువచ్చు. అ. క్రి. (√దండు²) కైత్రయాత్రకు
వచ్చు.

ఉ. ఇంటికి బొమ్మ కమ్మర జెలీ నిలు నిన్నిలు
సేర్చి వత్తునో, వెంటనే దండువచ్చెదవో
నేగమె రా మతి యేల యందువో. రా.
వి. ౨. ౫౮.

దండువిడియు = దండుడిగు. అ. క్రి. (√దండు²)
౧. సేనలు బసచేయు.

గీ. జిష్టుతో మాటలాడ హేజీబు ననుతు, రార
తిష్టన్మపాలబాహాసినహతు, లైనయలహిం
దుఖానసే నాధిపతులు, నిండి సురపత్తనము
చెంత దండువిడిసి. కువల. ౧. ౩౩.

గీ. దండువిడిసె బలీంద్రు డక్కొండదండ.

దశా. ౨. ౫౬.

౨. దండువెడలు.

గీ. అవధరింపుము కుంభసంభవమహర్షి, చంద్రు
డిట్లను శ్రీరామచంద్రు జూచి, బాసకీ
నాథ యిటు లద్దకాననుండు, విత్తవిభవవీటి
పై దండువిడిసె నపుడు. ఉ. రా. ౩. ౨.

దండువు(వ) = దండుగు.

(అధికారి అపరాధివలన అపరాధమునకుఁ గాను
పుచ్చుకొనుధనము.)

క. కావఁ గొనిపోయి యేమటి, గోవులఁ దా
జెఱిచెనేని గొల్లఁడు పతికిక, గోవులవెల
యరునం దగు, భూవరునకుఁ గొంతదండు
వును బెట్టఁ దగుక. విజ్ఞా. పా. ౧౧.

సీ...దండువులు దర్శనములు కోలాసగౌన
కూళ్లు గుత్త కీక. గీ. దాపవలయు విభుండు
భండారమునను. పి. శకుం. ౪. ౧౩౫.

చ. వణిజులు తప్పచేసినను వారల దండువఁ బెట్టఁ
బంచి...దశకు. ౬. ౧౦౧.

దండువెట్టు. స. క్రి. (√దండు²) దండించు.

ద్వి. పెద్దనాగయగారి పెడఁగుపర్చితివో, దస
గణసింగయ్య దండువెట్టితివో. పండితా.
మహిమ. ౩౦౬ పా.

దండువెడలు = దండుకదలు. అ. క్రి. (√దండు²)

దాడివెడలు, దండెత్తు.

ఆ. ప్రతిస వలదు వైరిపట్టున నృపతికి, దండు
వెడలఁ దీరకుండుఁ దీరుఁ, గాక...ఆము.
౪. ౨౬౩.

గీ...జలరువింటు, గొనయ మెక్కించి వలకా
కినుక మీఱ, విరహిజనములపై దండువెడలె
నపుడు. పారి. ౨. ౪౯.

దండు(పో)వోవు = దండుకదలు. అ. క్రి. (√దం
డు²) దండువెడలు.

సీ. చేటుఁ గైకొని యాళ్లు చెరిగెద నని పోవు

దండువొ మ్మన్న సంతాప మందు. శుక. ౨.
౨౦౮.

ఉ. పంచశరుండు పాంథజనబంధనబంధురబుద్ధి
దండువో, నెంచగ...సమీర. గ. ౧౨౫.

సీ. కొనినబలంబులు కొమరారఁగాఁ గొల్వ భూ
తేశుపై దండుపోదుగాక. వీర. ౨. ౪౮.

దండెత్తు=దండుకదలు. అ. క్రి. (√దండు²)
వాడివెడలు.

మ...ఉత్కటదర్శిదత్తవృత్తి నొత్తి నడచెక
దండెత్తి యుద్ధండుడైదశకు. గ. ౧౧౯.

మ. తనలోఁ జొచ్చినశాంకరజ్వరముపై దండె
త్తఁ గల్పించె నృద్దమజారాతి ప్రతిజ్వరంబు
...ఉ. హరి. ౬. ౯౮. ఆము. గ. ౧౧.

దండెపుఁబీటలు. వి. బ. (దండెము + పీటలు)
గడచీల తగుల్పుటకు దండెనడుమ గ్రుచ్చినరం
ప్రములు గలచెందుపీటలు. (శ. ర.)

దంఢోత్పలము. సం. వి. అ. న. తెల్లపువ్వుల
సహదేవచెట్టు. (దీనిఆకులు టోపీ కుట్టి ధరించిన
జ్వరము పోవును.)

దండ్యమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దం
డింపఁబడుచున్నవాడు.

దండుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దం
డింపశక్య మైనవాడు. ౨. దండవార్హుడు.

దంతకము. సం. వి. అ. పుం. గ. పల్లు. ౨. శిఖర
ము, కొండకొన. ౩. పర్వతమునుండి జాతి
పడినవెదతాయి. (వాచ)

దంతకర్షణము. సం. వి. అ. పుం. జంబీరము,
నిమ్మళి.

దంతకారుడు. సం. వి. అ. పుం. దంతపుఁబని
వాడు.

దంతకావ్యకము. సం. వి. అ. న. తంగేడుళి. (దీని
పుడుకలు దంతధావనమున కుపయోగపడును.)

దంతకావ్యము. సం. వి. అ. న. పలుదోముపుడుక.

దంతకుడు. సం. విణ. (అ. తికా. అ.) పండ్లు
కుళ్ళ పఱుచుకొనుటయం దాసక్తి కలవాడు.

దంతకూరము. సం. వి. అ. పుం. (దీనియందు
వీరులు పండ్లు కొఱుకుదురు.) యుద్ధము, పోరు.
శ్లో. మాద్రీపుత్రస్సహదేవః కలింగాక్ సమా
గతానజయద్దంతకూరే. సం. భార. ఉద్యో.
౨౩. ౨౪. (దంతకూరే=సంగ్రామే. నీలకం
ఠవ్యాఖ్య.)

దంతక్షతము. సం. వి. అ. పుం. పలునొక్కు,
పల్లాత్తు, కొఱుకుటవలనిగాయము.

దంతక్షతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ=దంతక్షతము.

దంతఘర్షము. సం. వి. అ. పుం. పండ్లు పెటపెట
కొఱుకుట.

దంతఘాతము. సం. వి. అ. పుం. దంతక్షతము,
పలుకాటు, పంటిపో కొఱుకుట.

దంతచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. దంతములను
కప్పనది- ఓవ్రము, వాతెల్ల, పెదవి.

దంతచ్ఛదోపము. సం. వి. ఆ. శ్రీ- అధరమున
కుపమాన మైనఫలము గలది. చింబి, దొండళి.
(కల్ప)

దంతజాతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జాత
దంతుడు, పండ్లు వచ్చినవాడు. (శిశువు.)

దంతజాహము. సం. వి. అ. న. దంతమాలము,
పంటికుదురు.

దంతధావనము. సం. వి. అ. న. గ. పలుదోము
ట. ౨. దంతకావ్యము, పలుదోముపుడుక. పుం.
వకుళము, పొగడళి. ౨. ఖదిరము, చండ్రళి.

దంతన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. దంతక్షతము,
పలునొక్కు.

దంతపత్త్రక్రము. సం. వి. అ. న. గ. కర్ణభూషణము, చెవికప్పు. ౨. కుండము, మొల్లకీ.

దంతపత్త్రము. సం. వి. అ. న. ఒకవిధ మగుకర్ణభూషణము, చెవికి బెట్టుకొనెడియొకరీతినగ.

దంతపత్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దంతపత్త్రక్రము.

దంతపవనము. సం. వి. అ. న. గ. పండ్లను కుద్దిచేయునది- పలుదోముపుడుక. ౨. దంతధావనము, పలుదోముట.

దంతపుప్పుటము. సం. వి. అ. పుం. ఇగుళ్లయందలివ్రణము, పంటికురుపు.

దంతపుష్పము. సం. వి. అ. న. గ. కుండము, మొల్లకీ. ౨. చిల్ల, కతకము, ఇందుగుళ్ళి.

దంతఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. పిప్పలికీ.

దంతఫలము. సం. వి. అ. పుం. వెలగ. న. చిల్లగింజ, ఇందుగుకాయ.

దంతబీజము. సం. వి. అ. పుం. (పండ్లవంటిగింజలు కలది) దానిమ్మకీ.

దంతభాగము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగుదేహమున ముందటిభాగము. (కల్ప.)

దంతము. సం. వి. అ. పుం. గ. దశనము, పల్లు. ౨. ఏనుగుదంతము. ౩. పర్వతనితంబము, కొండనడిమి ప్రదేశము ౪. కుంజము, పొదరిల్లు. ౫. ముప్పదిరెండు అనుసంఖ్య.

దంతమూలీయము. సం. వి. అ. పుం. దంత్యాక్షరము. (ఱ, త, థ, ద, ధ, న, ల, స) అనువర్ణములు.

దంతలేఖకుండు. సం. వి. అ. పుం. దంతములపై చిత్తరువులు వ్రాయువాడు; పండ్లపై పువ్వులు మొదలగునవి చెక్కువాడు.

దంతవల్గము. సం. వి. అ. న. పంటియగురు, పలుకుదురు.

ఇట్లే: దంతమాంసము, దంతమూలము.

దంతపత్త్రము. సం. వి. అ. న. పెదవి. (తె. ని)

దంతవాసస్సు. సం. వి. న. న. పెదవి.

దంతవేష్టము. సం. వి. అ. పుం. గ. పంటియగురు. ౨. ఏనుగుదంతములకు వేసినపొన్ను. ౩. పలుగురుపు.

దంతశంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. పండ్ల నూడఁదీయుపట్టుకాణు.

దంతశత. సం. వి. అ. స్త్రీ. చాంగేరి, పులిచింతకీ.

దంతశతము. సం. వి. అ. అ. అ) పుల్లనిది. వి. అ. పుం. గ. దంతములకు బాధ కలిగించునది-పుల్లన. ౨. జంబీరము, నిమ్మకీ. ౩. కపిత్థము, వెలగకీ. ౪. కర్తరంగముకీ. ౫. నాగరంగము, వారింజకీ. ౬. ఆమ్లము, చింతకీ. (కే. ని.)

దంతశర్కర. సం. వి. అ. స్త్రీ. దంతలోగఁగఁదము, దంతములయందలిమలమును (పాచి) తొయినలె ఘనీభవింపజేయులోగము.

దంతశాణము. సం. వి. అ. పుం. దంతచూర్ణకీదము, ఒకవిధ మగుపండ్లపొడి.

దంతహర్షకము. సం. వి. అ. పుం. జంబీరము, నిమ్మకీ.

దంతహర్షము. సం. వి. అ. పుం. దంతములు పులియుట.

దంతాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. గ. దంతక్షతము, పల్లాతు. ౨. దంతముయొక్క దెబ్బ. ౩. నిమ్మకీ.

దంతాదంతి. సం. అవ్య. ఒండొరులు పండ్లతో కఱచుచు చేయుయధము, కాట్లాట.

దంతాదము. సం. వి. అ. పుం. దంతములను భక్షించుకృములు గలలోగము.

దంతాయుధము. సం. వి. అ. పుం. - దంతము

లాయుధము గాఁ గలది. నూకరము, పంది. (త్రి. ని)

దంతార్బుదము. సం. వి. అ. పుం. న. పండ్లయి
గురువాఁపు.

దంతాలయము. సం. వి. అ. న. నోరు, వాయి.

దంతాళి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. వల్ల, గుట్టముక
శ్లేపుత్రాడు. (వై. ని.) ౨. పలువరుస.

దంతావళము. సం. వి. అ. పుం. - ప్రశస్తదం
తములు కలది-వినుఁగు.

దంతి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గ. దంతములు
కలది. ౨. పెద్దదంతములు కలది. వి. న్. పుం.
గ. వినుఁగు. ౨. శిఖరి, కొండ. ఈ. శ్రీ.
ఉదుంబరపర్ణి, సేపాళముళి.

నీ... ఉడుగు దంతి పెట్టినిమ్మ. హంస. ర. ౯.

దంతిజ. సం. వి. అ. శ్రీ. సేపాళముళి.

దంతిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దంతిళి.

దంతిమూలిక. సం. దంతిజ.

దంతియ¹(తె). వి. (సం. తండక) గ. ఇండ్ల
కునేయుకమ్మి? మిదెటికిటికి అడ్డముగా వేసెడు
పట్టె-క. ర.

మ. దళజానీలపుత్రాలమూలములపై చాక్కా
న్ననున్నంచదం, తెలఁ దాపించినకంపుటిటిక
లసంది బొంది రా వజ్రగా, తెలఁ తె న్న
నొకగట్టపప్పురములొ రేరాచరాతిన్నె
పెత్తె. దళ. ర. ౪౯.

౨. స్తంభముమీదిపీట.

నీ. పటికంపుగుండుఁగంబముతళ తళదరుచుల్ దరిఁ
జేర్చుదంతంపుదంతెలు... రా. వి. ౫. ౮౫.

౩. కృషిసాధనవిశేషము, నేల చదునుచేసెడి
అచ్చుకట్టు. (క. ర.)

నీ. గుంటక నాఁగను గొట్టు నా దంతె నాఁ
తాపట మనఁగను బరఁగును గృషి, సాధనభే
దము... ఆం. భా. ౨. ౨౩౩. (ప్రాత

ప్రతిపా.)

దంతియ²(తె). వి. (సం. దంతి) సేపాళముళి.
గీ... దంతె యనఁగ దంతి, మనును... ఆం. భా.

౨. ఒక.

దంతీబీజము. సం. వి. అ. న. సేపాళపుగింజ.

దంతురచ్చదము. సం. వి. అ. పుం. మాదివ
లము, బీజపూరముళి.

దంతురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. మిట్ట
పండ్లు కలది. (వై. ని.) ౨. వివమము, నిమ్న
న్నతము, మిట్టపల్ల మైనది. (మే. ని.)

దంతురితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) దంతుర
ముగాఁ జేయఁబడినది, నిమ్నన్నతముగాఁ జే
యఁబడినది.

దంతూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పండ్లు క
లది; ప్రశస్తదంతములు కలది.

దంతోలూఖిలి. సం. వి. న్. పుం. - దంతములే
ఉలూఖిలము(తోలు)గాఁ గలవాఁడు-దంతముల
చేత వడ్లుమొదలగువానిపైపాట్లు తీసి తినెను
నియమము గలవానప్రభుఁడు. (విల్యమున్)

దంతోలూఖిలికుండు. సం. వి. అ. పుం = దం
తోలూఖిలి. (విల్యమున్)

దంత్యన్ము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. దంత
మునందు పుట్టినది. (వర్ణాది.) ౨. దంతములకు
హిత మైనది, (దంతచూర్ణాది.)

దందడి. వి. (క. దందలె). గ. సంకులరణము,
దొమ్మి.

నీ. అలరు దందడి దొమ్మి యన సంకులరణాఖ్య
... ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

౨. సాంద్రత; అధిక్యము.

క. చని మదనాగ్నిశ్వాలులు, దనుకఁగ నిట్టూ
ర్పుగాడ్చుదందడి నిగుడక. భార. విరా.
౨. ఒం.

చ... నే, త్రముల బ్ర మోదబాష్పములదందడి
గ్రంథుకొనంగ నందఱుక. మార్క. 2.
౧౬౧.

3. సమర్థము, రాయడి.

చ. గిరికుహరస్థితంబు లగు కేసరులుక వడిఁ బే
ర్చునప్పయో, ధరపటుగర్జలం దలఁకి దందడి
నున్నవి యున్నచోన య, చెరువుగ గుండి
య ల్పగిలి చేప్పిత మేమియు లేక యుం
డె... హరి. పూ. 2. ౧౭౦.

విణ. అధికము; సాంద్రము, తఱచైనది.

సీ. కడఁగి ధర్మముతోడ నడచుచు నే మిట్లు
దందడిదుఃఖంబు బొందుటయును, నేపున
నెప్పుడు పాపంబు నేయుచు ధృతరాష్ట్ర
జాలు సుఖోన్నతు లగుటయు. భార. అర.
౪. ౧౬౯.

క్రి. విణ. ద్రు. అధికముగా.

క. శిరము లలాటంబును గంధరమును బాహు
వులు నురము దందడి వ్రయ్యక... దృఢ
దీప్తకాతభల్లము లేనెక. భార. విరా. ౫.
౧౦౭.

క. పంది వడి బాటుదెంచె బురందరనందనని
కాకరధరులనడుముక, దందడి గొరిజలతాఁ
కునఁ గండుకములువోలె శిలలు గఱుపారం
గక. హర. 2. ౪౫.

జ: దందడించు, దందడిపడు, దందడివెట్టు.

దందడించు. అ. క్రి. (√దందడి) అధికమగు;
సాంద్రమగు.

సీ. తలఁపులనందడి దందడించినతా లికదలు శిరః
కంపగతుల తెరయ. భార. ఆర. 2. ౨౮.

గీ. దందడించుమనోరథోదతవివార, సరణిఁ జం
పకమాలినీతరుణిఁ గూడి, మానినులు గోసి
రవ్వనమంజరులను. జై. భా. ౮. 23.

దందడిపడు. అ. క్రి. (√దందడి) సాంద్రమగు;

రాయడిపడు, కలఁతనొందు.

క. నందనవని నిన్నక సంక్రందనుఁ గనుఁగొంటి
నతనిఁ గనినంతనె నా, డెందము గబీలుమని
యెక, దందడిపడువానిదీనదళ యే మం
దుక. అహ. 3. ౮.

దందడివెట్టు. స. క్రి. (√దందడి). సమర్థము
కలిగించు.

ఉ. మందర రాజు బుచ్చి బలముల్ గలయం
బడి గోవ్రజంబులక, దందడివెట్టుకుండఁ
బిటుదెక నడపింపఁగఁ బంచి... భార.
విరా. ౪. ౧౮౪.

దందన(ము). వి. మాయ; జాలము. (శ. ర. చి. ని.)
జ: దందనకత్తె, దందనకాడు, దందనసేయు.
దందనకత్తె(త్రియ) విణ. (√దందన) మాయ
చేయునది (శ. ర)

దందనకాడు. విణ. (√దందన) మాయకాడు.
(శ. ర)

దందనసేయు. అ. క్రి. (√దందన) మాయ
చేయు, మోసగించు.

క... కొందఱకుం గూరలాసఁగి కొందఱ కిడకే,
దందనసేయుచు గెంటుచు, కొందఱ డిట్లు
చును వెళ్లెగొట్టుచుఁ గడఁకక. చంద్ర.
వి. ౧. ౬౦.

దందశూకము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము.

దందశూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.
క్లో. ఇషుమతి రఘుసింహే దందశూకాన్ జి
ఘంఘా. భట్టి. ౧. ౨౬.

దందహ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ)
మిగుల కాల్పబడుచున్నది.

దంధనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కాశ్యపము
కానిది.

గీ. స్వస్థులజపదారంబుచందమునను, కలఁచి

చూడంగ వట్టిదంధనము ధనము. కవిరా. గ. ౧౩౩.

దంధమాలు. వి. బ. పిరంగులవారు.

చ. బలముల నెచ్చరింపుచు దుపాకులమూఁకలు దంధమాలు నిట్టలముగ మోరిజా ల్పురుజు డాయఁ గిలార్పచు...రంగ. ౩. ౭౭.

వి. మల్లవిద్యావిశేషము, చొరవనేర్పలలోనొకటి. మల్లుపు. ౩. ౬౯.

దంపకట్ట. వి. (దమ్మ + కట్ట) దంపనాగలి. (శ. ర) దంపతులు. సం. వి. ఇ. పుం. ద్వి. జాయాపతులు, ఆలుమగలు.

దంపనాగలి. (దమ్మ + నాగలి) దమ్మజేయుట కుపయోగించు నాగలి. (శ. ర)

దంపు = దంప. సం. క్రి. (√దంగు) నలగఁగొట్టు. వ... సైంధవంబులదంపియు... భాగ. ౬. ౩౭౦. గీ. వంపుగుడి నెల సామగ్రి దంపుతోళ్లు, కుటుచరోకండ్లు చిన్ని దాఁగరలు మొదలు, గాఁగలుగువసుజాతంబు గార్దభములు, మోచి తేవెంట నూకరములు చనంగ. చెన్న. ౨. ౨౦౪.

వి. దంచుట, దంపుడు, నలగఁగొట్టుట. (శ. ర.) (వ్యవ) వారు దంపునకు రారు.

దంపుటిల్లు. వి. (దంపు + టిల్లు) దంచునట్టియిల్లు. (శ. ర.)

దంపుడు = దంపు. (శ. ర.)

దంభకుండు. సం. విణ. (అ. భి. కా. అ) ప్రతారకుండు, మోసగాడు.

దంభనము. సం. వి. అ. న. మోసము; బడాయి.

దంభము. సం. వి. అ. పుం. గ. కపటము, మోసము. ౨. డంబము, బడాయి. ౩. పాపము. (మే. ని)

దంభోభి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. -హింసించునది. ఇంద్రునివజ్రాయుధము. ౨. వజ్రమణి, మగజాయి.

దంశకము. సం. విణ. (అ. శి. కా. అ) కొఱుకునది, కఱచునది. వి. అ. పుం. ఒకజాతిఈఁగ.

దంశనము. సం. వి. అ. న. గ. కాటు. ౨. కవచము. పుం. పల్ల.

దంశనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కఱవఁదగినది, కొఱుకఁదగినది.

దంశభీరువు. సం. వి. ఉ. పుం. దున్న, ఎనుపోతు.

దంశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కొఱుకునది, కఱచునది. వి. అ. పుం. గ. కఱచుట, కొఱుకుట. ౨. ఈఁగ. ౩. రత్నదోషములలో నొకటి. ౪. దంతము, పల్ల. ౫. కవచము. ౬. అవయవసంధి, మరసానము. ౭. ఒకజాతిదోమ. (హేమ. ని, కే. ని.)

దంశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్న అడవియీఁగ.

దంశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పటుకాఱు. (శ. ర.)

దంశితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. జాతదంశుండు, కాటుపడ్డవాడు. ౨. వర్తితుండు, కవచము తొడిగినవాడు.

దంశేరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. కఱచునది, కాటు వైచునది. ౨. పీడ కలిగించునది, బాధకము.

దంశ్యము. సం = దంశనీయము.

దంష్ట్ర. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ) కఱచునది.

దంష్ట్రవ్యము. సం = దంశనీయము.

దంష్ట్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. కోఱ, పల్ల.

దంష్ట్రాయుధము. సం = దంతాయుధము.

దంష్ట్రాలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. దఱిస్త్రీ, కోఱలు కలది. ౨. పెద్దకోఱలు గలది.

దంష్ట్రాస్త్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కోఱలు అస్త్రముగాకలది. వి. అ. పుం. అడవిపండ్లి.

దంష్ట్ర. సం. విణ. (న్. జీ. న్) కోజలు గలది.
(మృగాది) వి. న్. పుం. గ. ఆడవిపంది. ౨.
పాము. ౩. దుమ్ములగొండి. (విలగ్ము.)

దంష్ట్రకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కోజలుకలది.

దకము. సం. వి. అ. న. ఉదకము, నీరు.

శ్లో... భువన మమృతం జీవనీయం దకం చ
హలాని.

శ్లో... కమలం నీరం నారా శ్రీయా మిరా,
కం దకం జలమ్... త్రి. ని.

దకోదరము. సం. వి. అ. పుం.

జలోదరకోగము.

దక్క-గొను. స. క్రి. (దక్క + కొను) ద
క్కించుకొను, వశముచేసికొను.

గీ. ఘోరతపముల హరు దక్క-గొన్నవారు,
కరటిదైతేయకుంధముతాలాలామ, హరిభుజమ
ధ్యములవా రుదారయశులు, ప్రమథవీరులు
గొలిచి రాఖాహులేయు. పాండు. గ. ౧౬౫.

క. ఈలాగు వానితో నవుటాలకుఁ బన్నిద
మిడి సొగటా లాడఁగ నోటా లగు నీ
కర్ణేందునిటాలా యని దక్క-గొనుఁ గటా
లలితాంగిక. ప్రబంధ. ౬౩౬.

దక్కించే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{దక్క}}$) దక్కజేయు;
నిలుపు, నిలబెట్టు.

(వ్యవ) నాకు మాట దక్కింపుము. (నామర్యాద
నిలుపు మనుట.)

నీ... సభలో నులూకునిఁ బంచి యాడించిన
పరుసములును, గక్కించి వీరంబు దక్కిం
చుకొన నీక తెగఁజూడఁ గాంచితి...
భార. భీష్మ. ౨. ౩౯౭.

దక్కినదిక్కు. వి. (దక్కినము + దిక్కు) దక్షిణ
దిక్కు.

గీ. ఆక్కజంబుగ దక్కినదిక్కునందు, దివిజా
లకు నెల్లఁ దుల యయి తివిరి నిలిచె. భా.
రా. ఆర. గ. ౭౬.

దక్కినపురాయఁడు. వి. ($\sqrt{\text{దక్కినము}}$) దక్షి
ణదిగధిపతి, యముఁడు.

నీ... అడవి ద్రిష్ట. గీ. రులు గడిందిగ శేద్రిమరు
లను జుట్టుముట్టి పలుచందములఁ బడఁగొట్టి
దక్కినపురాయనివీడున కంపివైవ. అచ్చ.
రా. య. ౨౫౦.

ఇట్లే: దక్కినపుతేఁడు, మొ.

గీ. దక్కినపుతేఁ డన యమాఖ్య దనరు నభవ.
ఆం. భా. గ. ౫౦.

దక్కినము. వి. (సం. దక్షిణా. క. దక్షిణపు.)

దక్షిణపుదిక్కు. (దీనికి వృత్తియం దొకానొక
చో సంత్యవర్ణలోపము. చూ. దక్కిన దిక్కు.)

నీ. తనరు దక్షిణసంజ్ఞ దక్కినం బన వలకడ
యన... ఆం. భా. గ. ౭౧.

జ: దక్కినదిక్కు, దక్కినపురాయఁడు.

దక్క = డక్క. అ. క్రి. గ. లభించు, చేకూరు;
లాంగు, వశమగు.

క. భుజబలదుర్జయుఁ డింద్రుం, డజయుఁ డవు
నీవు నీకు నతనికి మీలో, విజయము దక్కదు
మీ శే,చి జగంబులు నొవ్వ రణముసేయఁగ
నేలా. భార. ఉద్యో. గ. ౧౩౩౩.

ఉ... ఉద్ధతి నేయుచుఁ బెక్కువిండులు, ద్దండత
సుగ్ధసేసి భుజదర్శదురంధరుఁ డీతఁ డింత
వక్కుం డని యర్ధచంద్రవిశిఖప్రహతిం దల
డొల్ల నేసినా. భార. ద్దో. గ. ౨౯౧.

ఉ. పత్తిరి బూజ సేసి నుతిపాతములకొ తవ
ఁబించువారికిక, దొత్తులువోలె దక్కదురు
తోపులుదోరలు ముక్తిభామినుల్. కాశీ.
౨. ౪౯.

అ. అనుభవయోగ్యమగు.

చ...నాథ నాకు ని, స్మనుచితభంగి నిష్ఠురము
లాడినపాపము దక్కెఁ జూచితే. భా.రా.
అయో. ౨౨౬.

౩. నిలుచు.

రగడ. నూనగంధి వెదకు తావిఁ జొక్కఁ జొ
క్క మైసదిక్కు, మానవతి గయాళిపాత్తు
మాను మానువంటె దక్కు.వరాహ.౩.౮౨.
(వ్యవ) నేను చెప్పినట్లు విననిచో నీ కింక మాట
దక్కదు. (మాటదక్కదు=మర్యాద నిలువదు.)

వి. (=దక్కోలు) వశము.

చ...దివిజాగ్రణి దీని నిచ్చె దక్కుగ నిజ
కాంత కామసుమకోమలియాజ్ఞ భయంబు
నొందుఁ దేఁటిగములు దీనిచేంగట నటంపఁ
గ నిందులతావి గ్రోలఁగక. పారి. ౪.౫౬.
జ: దక్కఁగొను, దక్కించు, దక్కొను, ద
క్కోలు, దక్కోలుకొను, దక్కోలుచేయు,
దక్కోలుపడు.

దక్కొను=దక్కొను. అ. క్రి. (దక్కు+కొను)
స్వతంత్రుడగు.

చ...నరుడు దక్కొన నేర్చునె తన్ను మ్ర
చ్చులక. భార. ఆది. ౪. ౩౬.

దక్కోలు=దక్కు-/ వి. (√దక్కొను)వశము.
పీ. భననాథునిధులను దక్కోలు గాఁ జేసి శూ
లిఁ గాఁడవులపాలు చేసి. భా. రా. యు.
౧౩౯౧. (విణ. స్వాధీనము. అని. శ.ర.)

దక్కోలుకొను. స. క్రి. (దక్కోలు+కొను)
లభింపఁజేసికొను, దక్కించుకొను, పొందు.

గీ. పచ్చకపురంబువంటినుపర్యభోగి,నీలలామం
బుచనువు దక్కోలుగోనియెఁ, బంతమున
నాన్వపాలుడు...కవిరా. ౫. ౨౬౩.

దక్కోలుచేయు. స. క్రి. (√దక్కోలు) వశ
ముచేయు, అప్పగించు.

పీ.అపరంజిపనిఁడిచానులనీదు మైమెఱుంగులకుఁ
గనవలు దక్కోలుచేసి. కవిరా. ౩. ౮౪.

దక్కోలునుడు. అ. క్రి. (√దక్కోలు),వశము.
(శ. ర.)

దక్ష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. భూమి. (వై. ని.)

దక్షజాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧.-అశ్వినాది
తారలవిభుఁడు-చంద్రుఁడు. ౨.-సతీపతి-శివుఁ
డు. ౩. -అదిత్యాదులభర్త-కశ్యపుఁడు.

దక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నని, శివునియెద్దు.
౨. కోడి.

దక్షసావర్ణి. సం. వి. ఇ. పుం. తొమ్మిదవమనువు.
దక్షాధ్వరధ్వంసి. సం. వి. క్. పుం. శివుఁడు.

దక్షాయ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. గృధ్రము, గద్ద.

దక్షిణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. యజ్ఞాదులలో
ఋత్విజులులోనగువారి కిచ్చెడుధనము. ౨.
దక్షిణదిక్కు. ౩. యజ్ఞాభిమానిదేవత. (ప్రజా
పతికూతురు) ౪. గుర్వాదుల కిచ్చుధనము.

దక్షిణదిక్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. యముఁడు.
౨. అంగారకుఁడు.

దక్షిణపశ్చిమ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నైర్వతవిది
క్కు, దక్షిణదిక్కునకును పశ్చిమదిక్కునకును
నడిమిమూల.

దక్షిణపార్శ్వభృంగి. వి. మల్లవిద్యావిశేషము.
చ...గజదండభృంగి దండవామపార్శ్వభృంగి
దక్షిణపార్శ్వభృంగి పటలము...మల్లుపు.
౩. ౬౯.

దక్షిణపూర్వ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దక్షిణపూర్వ
దిక్కులనడిమిమూల, ఆగ్నేయవిదిక్కు.

దక్షిణప్రాచి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. =దక్షిణపూర్వ.
దక్షిణమధుర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పొండ్యవర
దలములో నున్నయెకప్రాచీనపట్టణము.

గీ. తనరు దక్షిణమధుర సాంద్రదురుధుర.
అము. ౨. ౩.

దక్షిణమార్గము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దక్షిణా
చారము. ౨. పితృయాణమార్గము, పితృదేవతలు
సోమమార్గము. ౩. దక్షిణదిక్కునకు బోవు
వ్రాత.

దక్షిణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వలపది,
కుడి; కుడి ప్రక్క నున్నది. ౨. దక్షిణపుదిక్కుది.

దక్షిణస్థుడు. సం. వి. అ. పుం. సారథి, తేరు నడ
పువాడు.

దక్షిణాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. దక్షిణాగ్నిగార్హ
పత్యాహవనియము లనుమూడు శ్రాతాగ్నులలో
మొదటిది.

దక్షిణాచలము. సం. వి. అ. పుం. మలయపర్వ
తము, గండపుగొండ.

దక్షిణాచారము. సం. వి. అ. పుం. వేదవిద్య
నుకాని శాస్త్రలయాచారము. (వ్యతి. వామాచా
రము.)

దక్షిణాపథము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వింధ్యప
ర్వతము మొదలు నేతుపువతను గలదేశము,
దక్షిణదేశము. ౨. దక్షిణదిక్కునందలిమార్గము
తో. భోజరాజేన భోక్తవ్య స్సగౌడో దక్షిణా
పథః. భోజచరిత్రము.

న. అస్తి దక్షిణాపథే పద్మపురం నామ నగరమ్.
మాలతీ. ౧. అం.

దక్షిణాపర. సం=దక్షిణపశ్చిమ.

దక్షిణాభిముఖుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ)
దక్షిణపువైపునకు తిరిగినవాడు.

దక్షిణామూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ఋషులకు
జ్ఞానోపదేశము చేయుట కవతరించిన శివమూర్తి.

దక్షిణాయనము. సం. వి. అ. న. ౧. నూరుడు
దక్షిణపువైపుగా బోవుట. ౨. నూరుడు

దక్షిణదిక్కునకు బోవుట అనుమానములకాలము
(వ్యతి. ఉత్తరాయణము.)

దక్షిణావర్తకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వృశ్చికాశ్శి.
దక్షిణావర్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
కుడిచైపుగా దిరిగినవంక గలది. (శంఖము).
౨. దక్షిణదిక్కున నుండునది.

దక్షిణావహము. సం. వి. అ. పుం. -దక్షిణపు
వైపునుండి వీచునది-దక్షిణపుకాలి.

దక్షిణీయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దక్షిణకు
అర్హుడు, దక్షిణ ఈయ దగినవాడు. (ఋత్వి
జుడు.)

దక్షిణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సమ
ర్థుడు, నేర్పు గలవాడు. ౨. ఋజువైన
వాడు, నిష్కపటుడు, చక్కనిమనస్సు కల
వాడు; ఉదారుడు. ౩. పరులమనస్సునుబట్టి
నడచుకొనువాడు, దక్షిణ్యము గలవాడు.
వి. అ. పుం. అనేక నాయుకలయెడల సమముగా
బ్రవర్తించునాయకుడు.

దక్షిణేతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కుడిదికా
నిది, ఎడమది.

దక్షిణేర్తము. సం. వి. న్. పుం. కుడిచైపున
వేటుకాని దెబ్బవలన గాయము పడినవృగము.

దక్షిణోత్తరవృత్తము. సం. వి. అ. న. (భూ
గోళ) దక్షిణపుదిక్కునుండి ఉత్తరపుదిక్కుగా
వ్యాపించురేఖ.

దక్షిణ్యుడు. సం=దక్షిణీయుడు.

దక్షిణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. సమర్థు
డు, నేర్పరి. ౨. అభిజ్ఞుడు, తెలిసినవాడు.
౩. సోమరికానివాడు, చుట్టుకైనవాడు. వి.
అ. పుం. ౧. ప్రజావతులలో నొకడు. (ఇతడు
బ్రహ్మహనసపుత్రుడు. చంద్రుని భార్యలగు
అశ్వినీదేవతలకు కశ్యపుని భార్యలనుపదుమివ్వ

రకును, శివుని భార్యయగు సతీదేవికిని తండ్రి) ౨.
వచ్చి. (విల్యమును.)

దగ. వి. (సం. దాహః. ప్రా. దాహః. క. దగ)

౧. దప్పి, పిపాస.

చ...అగ్గరుభుజు లందఱుం గదిసి కో యని
యార్చుచు దాని నెమ్మెయిం, దరలగఁ
దీయ లేక దగ దట్టముగా మదిఁ దొట్టగిల్ల
నొం, దొరుఁ గడవంగ వేచని పయాయనా
నాభుని కంతఁ జెప్పినట్. భాగ. ౧౦ ఉ.
౪౫౫.

గీ. నారులు దగ దొట్టి మెలగలే వనిన వాజీ,
తృప్త వారించె నిపు డీయతిర్రతాపుఁ,
డద్భుతంబున నవని కాతాత్మనివాతి, గ్రొచ్చి
కీలాలుములు వెలిగిన వెలార్చి. రాఘవ.
౪. ౧౭౩.

పీ...దగ డప్పి నీర్వట్టు దప్పి దూప. గీ. య
నఁ జనుఁ బిపాస... ఆం. భా. ౨. ౨౬౦.
ఆతి. సం. మాన. ౩౪.

౨. తాపము, బాధ.

క. దగ దొట్టి కౌరిమనుమఁడు, జగతిం బడి
మిగులఁ బరవళిత నొంద దిశల్, చగులగ
నార్చి సుచిత్రం, డగలిచెఁ బ్రద్యుమ్నవత్
మొదఁస్రములక. శై. భా. ౩. ౧౬౮.

గీ...ప్రయాసమునఁ గరంబులు ముకుళించుకొని
మొగంబు, లెత్తి దగ దొట్టికొన వార లిట్టు
లనిరి. ఉ. రా. ౫. ౧౧౩.

పీ. కార్చిచ్చుతోఁ జెల్మిగన నేర్పుదగ నేర్పు
మలయానిలమువేడి నిలువరాదు. ఇందు.
౩. ౧౨.

౩. ఆయాసము, అలసట.

చ. అలమి త్రిలోకముల్ గెలుచున త్రణిఁ దేరు
వహించుతోడిచి, ల్కులు దగ దొట్టి ముంద
రికి లాగక యుండిన...పాండు. ౪. ౨౨౪.

క. వివి విసరుహాంధవనైం, భవసంఘం జెంత
దవ్య దగ లే కరుగుక. మనుచ. ౧. ౩౬.
మ...భీతి పీ, డనిశీఘ్రంబున దూర మేగ దగ
దొట్టక వ్యాఘ్ర మాదండ నున్ననిగంధో
పల మెక్కి...శుక. ౨. ౨౬౮.

జ: దగలుకొట్టు.

దగదగ. వి. (క. దగ్గనె.) మెఱయట, మండుట
లొనగువానియం దగుననుకరణము.

చ. జగదుపకారి యాప్లవగచంద్రుఁ డటంఘుఁ
దలంచి భానుఁడుక, దగదగ మండుచుండు
కిరణంబులవేడిమిఁ జూపఁ డయ్యె...ఉ.
రా. ౫. ౨౦౨.

క. విసరుహరజమునఁ బైకం, దునిమిన దగదగ
వెలుంగునుదురాజుక్రియక, విసరుహపాణి
ముఖాంబుజ, మసమాయధసౌధవంభ మై
జృంభించుక. పాండు. ౩. ౧౯౬.

జ: దగదగమను, దగదగలాడు.

దగదగమను=దగదగలాడు. అ. క్రి. (√దగ
దగ) దగదగ యని ప్రకాశించు, మెఱయు.

చ. దగదగమంచుఁ గ్రొమ్మెఱుంగుతండముకై నడి
గంట లాటునుం, బగుల మనంబు చించు
కొని మానిని విద్య యనంగఁ బుట్టి...ప్రబో
ధ. ౫. ౧౦౮.

క. తెగి యపుడ నిగిడి మగుడక, జిగిరించిన
పగటిపేరిచెట్టును బోలెక, దగదగమని
యెడికంపునఁ, దగి సంజ దనర్చి మిగులఁ
దాగొను తెలివిక. యయా. ౨. ౧౦౮.

దగదగలాడు=దగదగమను. (√దగదగ)

దగర=డగర. ^{వి.}భిషికాచము. (క. ర.)

విణ. (పశు పక్ష్యాదులలో) మగడి, గండు.

పీ. చిగురాకులే కత్తు లగు నేని నింతకు దగర
కోయిలనోరు దెగక యున్నె. రాజ. చ.
౩. ౧౧౧.

సీ. దగర తేటలకప్పు పగజనీటులఁ గప్పుచులఁ
దపెన్నె టికిప్పు వదలె నేల. చంద్ర. ౪.
౫౮.

వ...సరోజలక్ష్మి ధరించినవజ్రమణిమయభూ
షణంబులతళుకులవిధంబున నెగురుదగర
మీలం గనుంగొని...వరాహ. ౩. ౯౮.

కోయిలదగర=గండుకోయిల.

సీ. మేను గా దిది మధుక్రి నూనఁ గోయిలదగ
ర నానమ్రానిచిగురుగాని. కృ. శకుం ౩.
౧౨౨.

గగరము=దగరము. వి.కీడు. (శ. ర.)

గగరు వి. యుద్ధసాధనవిశేషము.

వ...దగరు మొదలుగాఁ గలసాధనంబులచే
జీకాకుపఱచియు...ఉ.హరి. ౩. ౩౬.

దగలుకొట్టు. అ. క్రి. (దగలు+కొట్టు) దప్పి
కలుగు.

ఉ. పట్టెపుజుట్టు నిక్కుమెడ బాగుగఁ జిల్విన
యారెహంకముక, రెట్టలబల్మి నెమ్మి బుర
ణించినయూఁ కలజోకిటుక దగల్, కొట్టక
యండ మేపుపలుకోయపుమందులు గల్గు
పుంజుఁ జే, పట్టి...కువల. ౪. ౨౦౩.

దగలుబాజి. వి. (హిం. దగల్ బాజి) మోస
గాఁడు, మాయావి, దొంగ.

సీ...విసపాలవత్తు చిల్వినము దగలుబాజి వా
రాంకోరు...హంస. ౫. ౧౧౩.

దగా. వి. (హిం. దగా.) మోసము. చూ. దగా
కోరు.

(వ్యవ) ఈ వ్యవహారములో వాఁడు మమ్ము దగా
చేసినాఁడు.

జ: దగాకోరు.

దగాకోరు. వి. (√దగా. హిం. దగాకోర్.)

దగా చేయువాఁడు, మోసగాఁడు.

సీ. దరిదేసి చెడుగొట్టు బెరికి దగాకోరు విస

పాలవత్తు చిల్వినము...హంస. ౫. ౧౧౩.

దగ్గఱ=దగ్గఱ. వి. (√దగ్గఱ) సమీపము.

గీ. దండ చేరువ చెంగట యండ సరస; ప్రాపు
చక్కి కుఱంగలి పజ్జ చెంత, కలను నా
పంజ దగ్గఱ క్రేవ పొంత, యంచ యొద్ద
నా నికటాఖ్య యగు మహేశ. ఆం. భా.
౩. ౨౧.

దగ్గఱఁదీయు=గ. వేశ్యాదులను భోగార్థ ముంచు
కొను.

(వ్యవ.) వాఁ డొకవేశ్యను దగ్గఱఁదీసినాఁడు.

౨. బిడ్డలు లేనివారు ఒరుల పిల్లలను నెంచు
కొను.

(వ్యవ.) వాఁడు పిల్లలు లేక అన్నకొడుకును దగ్గ
ఱఁ దీసినాఁడు.

దగ్గఱించు=దగ్గఱించు. అ. క్రి. (√దగ్గఱ) ఇంచు
స్వార్థమున
(సమీపించు.)

గీ. తడవు నేనె ముహూర్తంబు దగ్గఱించె, నే
మొకో యన్న రాఁ డనియెదురునాడెదన
దు గారాబుఁజెలియలిమన నెఱింగి, మాటలలో
పల వచ్చె నమృతపుండు. విజ. వి. ౩. ౯౬.

దగ్గఱిల్లు(లు)= దగ్గఱిల్లు అ. క్రి. స. క్రి.
(√దగ్గఱు)
(సమీపించు.)

గీ. సర్వసంగంబు మిక్కిలి సంతఁ బెట్టి, తపసి
యై యున్నతనుఁ జంప దగ్గఱిల్లనీదురాచా
రవర్తనుఁ డెల్లవారి, హతులఁ గావించె విధి
యెంతయధికుఁడొక్కొక్కేమ. ౪. ౪౨.

దగ్గఱు=దగ్గఱు. స. క్రి. అ. క్రి.
(సమీపించు.)

గీ. దగ్గఱ ముహూర్తవేశ యోదళరథేంద్ర,
యేల యాలస్యము...రామా. ౪. ౧౧౪.

జ: దగ్గఱ, దగ్గఱించు, దగ్గఱిల్లు.

దగ్గు=దగ్గు. అ. క్రి. కాసుమచేయు. (శ. ర.)

(వ్యవ)వాడు రాత్రియంతయు దగ్గుచునే యు
న్నాడు.

వి. కాసము.

ఆ. వగరు పుట్టె నంతఁ జెగలె దంతంబులు,
నుక్కిసయును దగ్గుఁ బిక్కిటిల్లె. భాగ.

ఓ. ౬౧.

సీ. పొడిదగ్గు కఠంబుఁ బొరిపుచ్చకయమున్న
...కాశీ. ౩. ౮౪.

గీ...కాసంబుపేరు దనర్చుచుండు, నుబ్బస మ
సంగ దగ్గున. నుక్కిస యన. ఆం. భా. ౨.
౧౨౬.

జ: దగ్గుతిక.

దగ్గుతిక=దగ్గుతిక. వి. (దగ్గు+కుతిక) గద్దద
స్వరము.

క.డగ్గతి పెనఁగొనుదురితపుఁ, నుగ్గుంబులఁ ద్రొంచి
వైచి: ప్రమదాశుతతుల్, దృగ్గోళంబులఁ
దొరఁగఁగ, దగ్గుతికతోడఁ దనదుదయిత
యుఁ దానుక. కాశీ. ౧. ౧౧౧.

దగ్గు. సం. విణ. (బు. గీ. బు.) కాల్పువాడు.

వి. ఆ. శ్రీ. నూర్యాధిష్ఠిత మగుదిక్కు, నూ
ర్యుఁ డున్నదిక్కు.

దగ్గుకాకము. సం. వి. ఆ. పుం. ద్రోణకాకము,
మాలకాకీ.

దగ్గుము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. కాల్పబడి

నది. ౨. భస్మీకృతము, బూడిదచేయఁబడినది.

౩. (జ్యోతి) అశుభమైనది. (దగ్గుయోగము,
దగ్గుతిథి, మొ.) ౪. తుచ్చము; పొడైనది,
పనికిమాలినది.

శ్లో. అస్య దగ్గోదరస్యాకే కఃకుర్యాత్పాతకం
మహత్. హితో. ౧. ౬౮.

వి. ఆ. న. కాల్పుట.

దగ్గురుహము. సం. వి. ఆ. పుం. తిలకము, బొట్టుగుళ్ళి.

దగ్గువ్యము. సం. దాహ్యము.

దగ్గిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మాడినయన్నము;
మాడు.

దఘ్నుము. సం. ప్ర. (ప్రమాణాగ్ధమున నచ్చు
తదిత ప్రత్యయము. ఈ ప్రత్యయ మంతమందుఁ
గలది విశేషణ మగును. శ్రీలింగమున ఈకా
రాంత మగును.) బంటి.

ఉదా:—బానుదఘ్నుము=మోకాలిబంటి (నద
ము, మొ.)—బానుదఘ్ని. (నది. మొ.)

చూ. ఊరుదఘ్నుము, కంఠదఘ్నుము. మొ.

దచ్చేవు(చ్చే)క=దచ్చి. స. (దంటి + చవుక-
సం. ద్విచతుష్కం) ఇరునాలుగు, ఎనిమిది.

మ...చారద్యూతగేహంబు ద్విత్తగ నీ వొక్క
టిఁ జూపఁ దోడ్కొని ఐన దచ్చాక చా
వంచ యి, త్రిగ బారా దుగ యంచుఁ జిల్క
రాద లుద్దిపింపఁ దాదవ్యులక. కథా. ౩.
౧౩౧.

క. అత్తివంచ తిగ దుగ యు, సత్తా దచ్చాక
వంచ చావం చీల్చె, దిత్తిక యిద్దుగ బద్దలు,
చిత్తంబునఁ దలఁచినట్లు చేతికిఁ దెచ్చుక.
ఉ. హరి. ౩. ౧౨౧.

దచ్చి=దచ్చేవుక. స. (దంటి + చాక) ఎనిమిది.

సీ. నడి దచ్చియేనుఁగుల్ కడభూమిఁ జేరుట
మాడాక కటు నిల్వ నోడికాడ. సారంగ.
౧. ౪౪.

గీ...మాటలో దచ్చికిడలఁ, బఱచి క్రమ్ములు నచ
టిబాబాతుటుముల. నీలా. ౧. ౩౪.

సీ. దచ్చి యంచ నఁగను దనరు నప్పకసంజ్ఞ...
ఆం. భా. ౨. ౩౦౬.

దచ్చికొల్లమొకము. వి. (దచ్చి + కాలు + మొక
ము.) అస్థానదము, శగభము.

సీ...ఎనుబోతులును రేచు లిర్లు దచ్చి, కొల్ల
మొకంబులుఁ గడఁతులు దుష్టులుఁ గుండేళ్లు

నక్కలుఁ గొండముచ్చులు... అచ్చ. రా.
ఆర. ర.

వ...పదయుగసఖాంచలంబులఁ జంచచ్చంచూ
పుటంబుల రెట్టిత్రావును బొబ్బ మెకము దచ్చి
కాళ్ల మెకంబుల నిటికించి కఱచుక యుప్పు
రంబున కుప్పరం బెగసి... ప్రబంధ. ౧౮౬.

దట్ట=దట్టా. వి. కుతూముఖాచ్చాదనము, సిద్దెకు
వేసెడుమంటిమూఁత.

గీ...కుతూముఖాచ్చాదనంబు, దట్ట యనఁ ద
గు...ఆం. భా. ౨. ౨౪౩.

దట్టకెంపు. వి. (దట్టము + కెంపు—దీనికి వృత్తి
యందు వికల్పముగా మువర్ణలోపము. శ.ర.) అ
ధికరక్తిమ, ఎక్కువయెఱుపు.

క. ముంచుమహోదధి యాలోకించి తనదుమా
డ్డి దట్టకెం పెనుగం గోపించి శరనికర
ములు గుప్పించుచు ధర్మరక్షాడు గవిసె భీష
ణధంగి. భార. కర్ణ. ౨. ౨౫౫.

గీ...నరకుండు నా నలిననాభునంగకంబులఁ గీ
లించె నాఱుతీవ్ర, సాయకంబులు నొచ్చి
యా చక్రధరుండు, దట్టకెంపున లోచనాం
తములు మెఱయ. హరి. ఉ. ర. ౧౮౫.

(సహజేవుండు) చ. కవిసిన దట్టకెం పడరుకన్ను
లతోడఁ గృపాణపాణియొయవనికి దాఁటి
...భార. శల్య. ౧. ౧౬౪.

దట్టన. వి. (√దట్టిండు) అదలుపు, అదలించుట.

గీ. పురుషసింహంబు లిమ్మెయి బోరి ముప్పి,
ఘటనంబుల నదలించుదట్టనలకు, వెక్కసం
బుగ నిర్జరలో వెఱచి యింత, వలదు వల
దంచు నించుకవడిఁ దలంక. ఉ. హరి. ౬. ౯౨.

ఉ...అక్కపింపించుడు సింహలీల న, ద్దంతికి
దాఁటి బిట్టారల దట్టనతో నఱచేత వ్రేసి
...భా. రా. య. ౯౯౫.

దట్టము. విణ. ౧. తఱచైనది, సాంద్రము.

గీ. అలరు సాంద్రంబు నెగ్గడ మనఁగ దట్టమనఁ
గ...ఆం. భా. ౩. ౧౬.

చ...వాహినీ, తరుణులు మేన దట్టముగఁ దా
ల్చినముతైపుఁజేదులోయనన్. ఆము. ౨. ౫౧.
చ. మదకలకుంభి కుంభనవమా క్తికము బ్రనుపట్టు
దట్టమై మనుచ. ౧. ౪౧.

౨. అధికము, గొప్పది.

క. బెట్టిద మగుకాపమునకు, దట్టపుఁగ్రోదంబు
గాదు ధరణీకాంతుక, గట్ట యేల శేపిం
చితి...భాగ. ౧. ౪౮౦.

వి. ౧. పావడ; వస్త్రము.

సీ. దట్టంబు నీకట్టినట్టిచెలగావికి బాగు గా దని
కేలఁ బయఁట నిమిరె. మనుచ. ౬. ౮.

గీ. దట్టి కుళ్లాయి తగ జగాజెట్టిదట్ట, మ పైటా
తొలంగఁ జటులాట్టవోస మెనుగ, శంభు
తాండవసంరంభ జృంభణమున, సాధనయొ
నర్చురముమహిజానిసుతుండు. ఇందు. ౨. ౨౧

౨. (గుఱ్ఱము మొదలగువానిపాటకుఁ గట్టడి)
కానె, దట్టి.

సీ. పాటపట్టెడ గాఁగఁ గట్టినపెనుఁబాపదట్టం
బుతోడ...కళా. ౩. ౬౨.

-సుకదట్టము=వస్త్రవిశేషము.

రగడ. గింటెంబులు బలిసీల్ దసలీలును...

సుకదట్టములు. కవిక. ౩. ౧౯౫.

జ: దట్టకెంపు.

దట్టా=దట్ట. వి. (హిం. దట్టా) ౧. సిద్దెకు వేసెడి
మంటిమూఁత. (శ.ర.) ౨. బిరడా. (చి. ని)

దట్టి=దట్టి. వి. (ఋ. దట్టులు, దట్టు—సం. ధటి.
క. దట్టి. త. తటి) కానె, కానకోక.

చ. నివిడినబొజ్జవె మిగులునిద్రపుడోవతిదట్టిదొట్టి
రాఁ దివి...ఆము. ౬. ౮౧.

గీ. తిరిగి చూచుచు దట్టగఁదీక్షింపును,
మనుచ. ౪. ౧౦౩.

సీ. మొఱపువచ్చనిదట్టి యొఱపు గాఁ గట్టి గట్టి
యపరంజిపిడిపిడియంబుఁ జెక్కి. వాల్. గి.
౧౮.

దట్టింఁచు. స. క్రి. (త. తట్టు) ౧. తరించు, అద
లిండు; కేకవేసి అదల్పు.

ద్వి. మొక్కిన దట్టించి మునినాథుఁ డతనిఁ,
దక్కక తలవట్టి తన్నె...ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౧౩౫ పం.

గీ...అయ్యలిన నెవట, నడచి తని నన్న ద
ట్టించి యడిగె నతఁడు. కళా. ౩. ౧౬౧.

కా. తల్లి తల్లియు నన్న నిన్నుఁ గినుకన్ దట్టిం
చి రం చాత్తఁ జింతిల్లం బోకు వివేకశాలి
యగువానిన్ వానరుం బెండియై, మల్లోకం
బులు నెంచ సర్వగుణధామం బుత్తునిం
గాంచి రంజిల్లం గాగలవు...సమీర. ౧.
౨౨౫.

కా...దట్టింఁచున్ గెరలించు నవ్వు రథ ముద్దం
దాగ్రకుండంబునం, బట్టుక...భా. రా.
ఆర. ౨. ౧౨౯.

౨. (క. దట్టిను, దట్టును.) గట్టిగా కూరు.
(వ్యవ) తుపాకిలో మందు దట్టించినాడు.

౩. నకింపఁజేయు, పోగొట్టు.

సీ. ఖుర్రూతగురుధూళి కరధిలీననగాలిగుట్టు
దట్టింఁచునారట్టజములు. వసు. ౨. ౧౫౨.

దు...అల జగత్కంఠప్రదాస్తాకభీకరదోష
యతిశాలిఁ జాట్టుకొని లగ్నల్పట్టి దట్టింతు
నం, చరవిందాప్తుఁ డుదీచి కేఁగఁబ్రబలుండై
మాని దాక్షిణ్యముక. వసు. ౧. ౧౩౧.

౪. జయించు.

సీ...కౌతక ర్థమును దక్షత వహించిన ప్రతిస్పర్థి
విజుగ, దట్టించి నాట్టువేదములు విభాళించి
బ్రహ్మరథం బెక్కి...వరాహ. ౬. ౨౦.

సీ. దట్టించి నాడెపు తన్నురకవిరాజుఁ గోలు

సింగనమం త్రికొలుపులోన. మై. ౧. ౧౮.

క. కట్టింతురు రుద్ర నయిన, దట్టింతురు హరుల
నైనఁ దలఁగనికడిమిం, గొట్టింతురు యము
నైనను, బట్టింతురు రిపుల నెల్ల భటు లవ్వరి
లోక. బిల్. ౧. ౩౬.

౫. ప్రహించు, పూను.

చ. గద దట్టించి నిశుంభును సక్రము నక్కా
లుండు నైయక...ఉ. హరి. ౧. ౩౫.

ఆ. క్రి. యత్నించు, పూను.

సీ. అల్లులు దట్టించి యంఘులగజ్జలు మొరయఁ
దన్నుదు రోలి ముమ్మరముగఁ, బన్నిదంబులు
వైచి ఫలమంజరులు గూల్చి వ్రేటులాడు
దురు ప్రావీణ్య మొప్ప...గీ...ఆకుమారులు
బాల్యనిహారు లగుదు. భాగ. ౧౦ పూ. ౪౩౦.

సీ. మెఱుంగుఁగోఁజులు డుల్ల మృత్యుదేవతనోరు
దట్టించి యఱకాలఁ దన్నినాడు. భీమ.
౧. ౧౧౦. (దట్టించు. ముద్రి.పా.)

జ: దట్టన.

దట్టి = దట్టి.

సీ. కట్టాయితంబుగాఁ గట్టిమండలంబునఁ దీర్చి
దట్టిచేల దిండుగట్టి. కాశీ. ౪. ౧౨౧.

సీ. మొలల హంబట్టు క్రొందళుకు దట్టిలవై
రతనంపు మొలత్రాళ్లు గంకులీన. అచ్చ. రా.
పాల. ౮౩.

సీ. పులితోలుకచ్చడంబులమీద విగి మీఱఁ
గీలించునీలిదట్టిలవారు. సుద. ౩. ౨౬౬.

దట్టుఁడు. విణ. (నం. ధృవ్య. ప్రా. ధట్ట.)
ధీరుఁడు.

ఉ. పుట్టినయాఱునాళ్లకున పొంపిరివోయి జగం
బు లన్నియుక, దట్టుడ వై జయించితి...
భార. ఆర. ౫. ౨౨౩.

క. నెట్టియమారమ గాంచెను, దట్టుల భీమయ్య
బ్రోధరణిధవునిక, మట్టురగండని ముమ్మయ

నెట్టన విలసిల్లువీర శీఖరు సరికా. శివరా.
గ. ౨౫.

దడ¹. వి. (క. దడ)-గుండె మొ. వాని-చలన
ము; అట్టిచలనమున కనుకరణము. (దీనియామ్రే
డితరూపము 'దడదడ, దడదడదడ')

ద్వి. సమిధలు దల కత్తి చను మన్న మొగము,
చెమరింపఁ గూడిటి చీ కాకుపడఁగ, దడ
వడంకులు గొంచుఁ దను వెల్లఁ గంద. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౧౭౯౩ పం.

క. గడగడ వడఁకుచు నుడువులు, దడబడ సి
గ్గడర నెడఁద దడదడ మనఁగా. ఉ. రా.
౪. ౨౦౩.

క. అడుగులు తడఁబడఁ బెదవులు, దడుపుచు
గుండింబులు పగిలి దడదడ మన...దకా.
౩. ౧౮౩.

క. గడగడ నొడలు వడంకఁగ, దడదడదడ
మంచు గుండె తల్లడ మందకా. ఉ. రా. ౨.
౧౨౩.

క్రి. విణ. (క. దడదడనె. త. తడతడలెను)
వడిగా, శీఘ్రముగా.

గీ...చులు కన, జజజ అన దడదడనఁగఁ జెఱ
చెఱ యనఁ, దీవరము గుఱ్ఱు వెళ్ళము తివురు
తివుట, వేగిరము తులు తన శీఘ్ర చూ గిరిక.
ఆం. భా. గ. ౬౫.

(కృత్) వాడు దడదడ వచ్చినాడు.

; వాడు దడదడ చదువుచున్నాడు.

దడ². వి. (సం. భటా.) గ. కొయ్యత్రాసు, కక్కె-
త, కుల.

గీ. కిసలయంబులతోడఁ గంగలు దడఁ జెట్టి
విరులనై నఖకాంతి విజ్ఞ రాల్చి. ఉ. చారి.
౫. ౫౦.

ఉ. దాకా. (క. ర.)

దడదడ.

దడకట్టు=దాకాకట్టు. స. క్రి. (√దడ²)-సెయ్యి
నూనె మొదలగునవి తీయుపాత్రలనుగాని అవి
యుంచియున్నపాత్రలనుగాని-సరియైతూటాలను
దడకట్టనుంచి తూఁచు. (క. ర.)

దడము= దళము. వి. గ. నేన.

గీ...దండు దడ మనంగఁ దనరు నేన. ఆం.
భా. ౨. ౨౧౦.

క. వడిఁ బురము వెడలి విడిసిన, దడములపై
నడువ విడిగి...కొందలు బలములు రూ,
పడఁగఁ జెడిపోయి రంత నడరినభీతికా. భా.
రా. బాల. ౬౭౩.

౨. సమూహము.

క. కొడుకులుఁ దానును గుఱ్ఱపు, దడములఁ గరి
ఘటల భటరథవ్రాతములం, బుడమి చరి
పగ ద్రుపదుఁడు, గడువేడుకఁ దోడునూవె
గొంతెయలకుకా. భార. ఉద్యో. ౧.౨౨౦.

ఉ. ధారలు వట్టఁ బంపు...రత్న భాం, దారము
తోడ గుఱ్ఱపుదడంబులు ముంగలి వంపు...
కు. సం. ౧౧. ౫౭౫.

విణ. దట్టము.

ఉ. దడముగ మర్దభవనులుఁ దాళరవంబులు
లిక్కట్టిల్ల...ఉ. రా. ౬. ౧౩౯.

దడవట. వి. కపటవ్యాపారము.

క. సటలు దడవటలు నటనలు, మటుమాయలు
చాటున గలమాటలవంతలో, గుటిలతయొక జె
లిసి పాటుండు, విటవిద్యకు విరుదు వేసి విక
విక నగుచుకా. ప్రబంధ. ౬౧౪.

దడి. వి. (క. దడి. త. తట్ట. బ. దడులు, దట్టు)
వెదురు మున్నగువానితో నేర్పఱచినతడక.

గీ. బండ మెట్టింపు పై బరువు లెక్కింపుమీ
దట్లను బూన్పు శావర్ల మనువు. చారి. పూ.
౬. ౨౧౫.

నీ. కల్వరేకుల మిదై గావించి యాచుట్టు తరు
వేరుదడి గట్టి విరులదేనె, బూసి...య
యా. ౧. ౯౮.

నీ...తకుకుగేదగి తేకుదళ్లుగట్టి. నీలా. ౩. ౩౭.
సా:దడి: గజవ: బోవువే.పి=ఫలము లేకయే కల
హించువాని కుపమానముగ వాడుదురు.

గీ. దడి: గజవ: బోవువే.పి=చందమున: బట్టి,
పరుస మెచ్చగ నూరుజప్రముఖు: బలికె.
కుక. ౩. ౩౨.

దడిగ. వి. ఖేటకము, పలక, చాలు.

మణిగణనికరము... వెం, దడిగలు: బడగలు దఱ
చు ముత్యయై, పుడమి: గలయటకు: బొగు
లాలయ మదిక. భార. శ్రీ. ౨. ౩.

దడిపము. వి. దుప్పటి, మేలివస్త్రము,

ఉ. బంగరుపీట: బెట్టి దడిపం బిడి రాజకు
మారి దానిమీ:దం గదియించి తూర్వనిన
దంబుల రోదసి ఘూర్ణిలంగ...వేం. పంచ.
౪. ౩౩౭. (వి.ని.పా.దడివంబిడి.మ.ద్రి.పా.)

విణ. సన్ననిది, మృదువైనది.

ద్వి. నిడిసో:గ:చంద్రికనిగ్గు లల్లాబ్బు,దడిపంపు:
బావడ: దడివాయ నొత్తి. ద్వి. పరమ.౪.
౩౧౪ పా. ౧౮ పం.

దడిబము=దడిమము. వి. (సం. తలిమమ్. ప్రా.
తలిమ) పజపు, కయ్య.

గీ...కయ్యాళ్ళు చెల్లు సెజ్జ, పజపు దడిమము
దడిబము పాన్ను మెత్త, యన...ఆం. భా.
౨. ౧౬౩. (ప్రా:తె.ప్రతి పా.)

దడిమము=దడిబము, దలిమము. వి. పజపు. ఆం.
భా. ౨. ౧౬౩.

విణ. సన్ననిది.

నీ. దడిమంపు:కేలల: దడి యొత్తి పగుపుకొం
గుల తెల్లపట్టుదువ్వలవ గట్టి:కళా. ౭. ౬౧.

నీ. కుటుమాపుదడిమంపు:గో:కళా: దొల:కెడు

కంపమాననితంబకాంతిసాంపు. కళా. ౪.
౧౦౧.

దడియ. వి. కొండచేయన నేల, ఉపత్యక్.

ఆ. కరకులకు నెలపు గ్రామసీమావళి,యవుల
నడపు లిండు లాటవికుల, కడపులందు: గొం
డదడియలు మనబోంట్ల, కింతవట్టు దెలియ
నెఱుంగ వలయు. హరి. పూ. ౭. ౧౩౩.

దడియ:(గ:)బడు=దడియు. అ. క్రి.(దయ:కడి
+ పడు. స్వార్థమున) క్రిక్కిరియించు.

నీ. దండియలును మీరు దడియంగ:బడక: యం
తక యటు వొండు గంధర్వముఖ్యులు ...
సృసిం. ౧. ౮౦.

దడియ:(డె)ము¹=దడ్డియము¹. వి. (క. దడె,
దడియ.) రెండువీ నెలు.

గీ. వీసె యన:గను గన్నట్లు నింశతిపని, దడియ
మన నల్యదిపలముల్ దగును శర్వ.ఆం.భా.
౨. ౨౬౯.

దడియ:(డె)ము²=దడ్డియము².

దడియు=దడియు. అ. క్రి. భయపడు, వణ:కు
జ: దడియ:బడు.

దడ్డియ:(డ్డె)ము¹=దడియము¹. (క. ర)

దడ్డియ:(డ్డె)ము²=దడియము². వి. కరావవిశేష
ము, ఒకవిధమైనమా:కుడు.

నీ. నీబ్బి మూ:కు డనంగ: కెల:గు శరావంబు
పర:గు దడ్డెము సావ బట్టె మల్ల, యన:గును
దద్విశేషాభిధ...ఆం. భా. ౨. ౨౪౮.

దడ్డు. (వి.సం.దండ:క.దడి.)శిశ్నము, మగగుఱి.

నీ. అచ్చినవానియి ల్లరికట్ట: గా: జూ:చు: దా
నీయమోచిన దడ్డు: జూపు. రామలిం.౨౫.
చ. సడి గలవంటగుంటుకులసంభవవేంకటభట్ట
యింటిలో, వడు గని శేరవత్తు రఱు వచ్చిన
బిచ్చుల శేమి పెట్టునో, పిడుకల: పెట్టునో

మఱియుఁ బీటలఁ బెట్టునొ తాలఁ బెట్టు
నో, తడఁబడ లేవఁద్రొలి తనద డొక టడ్డము
పెట్టి కొట్టునో. శ్రీరా. పీఠి. ౬౦ పా.

దధ. వి. శత్రువిద్యాభేదము, పదునాల్గువిధము
లగువిసరులలో నొకటి.

వ...దారుధాణు దధ యుద్ధడ యాంత్రటీక...
మొదలగుపదు నాలుగువిసరులు...ప్రబంధ.
౩౮.

వ...దధ ధారు ధాణు ఆంత్రటీక టీక...మొ
దలగు విసరులును...మల్లుపు. ౩. ౬౯.

దణా. వి. (సం. దళః) సేన. (చూ. దణాపెద్ద,
దణాయఁడు.)

జ: దణాపెద్ద, దణాయఁడు, దణి.

దణాపెద్ద. వి. (దణా + పెద్ద) సేనానాయకుడు,
సేనాధిపతి.

భుజంగ ప్రయాతము. దణాపెద్దయాజ్ఞక సుధా
భుగ్విరోధ్యగ్రణీసేనలక మించె గంభీరభే
రి, ధణంధాణముల్...ఉ. రా. ౨. ౨౩.

దణాయఁడు. వి. (దణా + నాయఁడు) ౧. సే
నాని, కుమారస్వామి.

చ. పడమటిగాలిపెట్ట నొకపారియుఁ గ్రోలమి
నీరసంబులై, జడిసినచిల్వగుంపు నొకపారి
యు మింగమి సామసిల్లి మ్రాన్వడినగుతాని
నొల్లనిదణాయనికిం దనవాహనంబులక, బడి
బడి యంపెనో యమరభర్త యనం దగె దా
వధూమముల్. శుక. ౩. ౪౪౮.

౨. పరాకు దెల్పవఁడు, ప్రతిహారి.

పంచచామరము. దణాయలు న్దలారులుం ము
దంబునక గ్రమంబుగా, ఊణక్షణంబునక
బరాకు సారె సారె దెల్పగా, రణాంగ
ణావధీరతారాజరాజియై శుభే,క్షణక్షణా
భివీక్ష్యరక్ష్యసత్కిపింద్ర సాలియై. కృష్ణ.
౨. ౧౨. (సేనానాయకుఁడు అని. శ. ర.)

దణి. వి. (√దణా. సం. ధనీ. క. దణి) ౧. ప్ర
భువు, తోడు (శ.ర) ౨. సేనానాయకుఁడు.
సీ...దళపతి నామము ల్లగుఁ బదాలు, దళవా
యి పడవాలు దణి యనంగను...అం. భా.
౨. ౧౮౪.

దత్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దత్తపుత్రుఁడు.

దత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. ఇయ్యఁబడి
నది. ౨. ఉత్సృష్టము, విడువఁబడినది. వి. అ.
౩. దానము, ఈవి.

దత్తశుల్కం. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎవతెనిమిత్తము
శుల్క మియఁబడెనో యట్టివధువు, ఓలి యి
చ్చి తెచ్చికొన్నస్త్రీ.

దత్తాత్రేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకముని.
(ఇతఁడు అత్రి మహామునికి అననూయయందుఁ
బుట్టినవాఁడు.)

దత్తానపకర్తము. సం. వి. న్. న. దానము
చేసినతద్వాత అది అకాస్త్రీయ మని తెలిసి మ
రల దానిని పుచ్చుకొనుట. (ఇది అష్టదశవివా
దములలోనిది).

దత్తాప్ర దానికము. సం. వి. అ. న=దత్తానప
కర్తము.

దత్తి. వి. చెప్పినట్లు నడచుకొనువాఁడు, బంటు.

ద్వి. మీదత్తి మీప్రాత మీధర్మకవితె, మీ
దాసు నను గావరే దయతోడ. బస. పు.
౪. ౧౦౨౨ పం.

దత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఈవి, దానము.

దత్తు. వి. విధము, రీతి; ఒప్పు.

సీ. క్రమమునఁ బుష్పగుచ్ఛముమీద మగ
తేటిమొత్తంబు వ్రాలెడుదత్తు మీటి. గీ. నీ
రజారాతిలింబము ... గ్రసిం చెనురాహువు
...హంస. ౧. ౩౧౩.

వ...నిదురలేమిం దేలగిలుకడకన్నులం గనుపట్టు
కట్టెట్ట ముఱుంగుపఱుచుటకు ఘటియించిన
చలువకలువవిరిబంతులు హత్తించుదత్తులును
...ప్రబంధ. 2౮.

దత్తు². వి. (సం. దత్తం) స్వీకారము. (శ. ర.)

దత్తు. సం. వి. త్. పుం. దంతము, పలు.

దత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దత్తపుత్రుఁడు
వెంపుడుకొడుకు. ౨. దత్తాత్రేయుఁడు. 3.
వైశ్యులనామాంతమున గుప్తశబ్దమునకు మాఱు
గాఁ జేర్చబడెడియపాధి.

శ్లో: శర్వా దేవశ్చ విప్రస్య వర్తాత్రాతా చ భూ
భుజః, భూతి ర్దత్తశ్చ వైశ్యస్య దాసః కూద్ర
స్య కారయేత్. (ఉద్వాహత త్వముకల్ప.)

దత్త్రిముఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దానము
చేత పొందఁబడినవాఁడు. (దానుఁడు మొ.) వి.
అ. పుం. దత్తపుత్రుఁడు.

దదత్. సం. శత్ర. ఇచ్చుచున్న.

దదనము. సం. వి. అ. న. ఈవి, దానము.

దదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్చునది.

దద్దము = చద్దశము. వి. బోడిమిదై, అల్పశిలా
కుటీరము; చిన్నగుడి, దేవాలయము.

గీ. అట్టివెనువానలోన సరోభిధానుఁ, డొకనికిని
బ్రయాసంబున నొదింగియుండఁ, జాలునల్పాం
తరావకాశంబుతోడి, కడప గలయొకరాతిదద్ద
డముఁ జేరి. పరమ. గ. ౮౨.

చ. మెఱుంగుఁగఁ దానిదద్దపు మెట్టుపయి, దశ
కంధరుండు కొం, దఱుచిగురాకుఁబోఁడు లిరు
దారుల రా నడఁ దూలియాడున, త్రటి ...
చం. రా. ౨. ౨౬.

ద్వి. కామారినగరోపకంఠదేశమున, దా మఱియొ
క్కదద్ద ముండు నందు, లో నొక్కతే త్ర
సాలునిస్వరూపంబు. పండిత. పర్య. 3౮౫ పా.

౨. శీరంగులు మున్నగుయద్దసాధనములు నిలి
వెడితాతిమిదై.

నీ. వంకదారకుఁ జేరి వాకిటిదద్దంబులు నెర్పి
కొమ్మల మోతు వైచి. ఉ. హరి. 3. 3౪.
("వాకిటిబద్దకంబుల" అని వ్రాతప్రతి, వావిళ్ల
ప్రతిపా.)

నీ. దంచనంబులును దద్దడములు నెత్తించి పలు
గాఁడితలుపులు బలుపుచేసి. ఉ. హరి.
౨. ౯౨.

దద్దటిల్లు(లు) = త త్తటిల్లు, దద్దఱు, దద్దర్లు. అ. క్రి.
(ఇందు శకటశేఫ మని చి. ని, శ. ర. ప్రయో
గములందు లఘుశేఫము కూడ కన్పడుచున్నది.
నిర్ధారకము లేదు.)

గ. తల్పిబ్బుపడు, వ్యత్యయమునొందు.

నీ...వాణి హాసంబుతోఁ గ్రమ్మనఁ గ్రమ్మి
కాఁగిలించి, యింతలోనన యార యెన్ని
తల్పిబ్బులు దద్దటిల్లకుఁ డంచు ధవునినీపు.
గీ. చటిచి ...కళా. ౫. ౨౪.

నీ. కడపటఁ బ్రాణాంతకాలంబు రాఁ దైన్ శ్రేష్ఠ
రోగంబుల జీర్ణ లగుదు, దేహంబు లెఱుఁ
గక దీనభావంబులఁ గడు దద్దటిల్లంగఁ గాల
భటులు. సానందో. ౨. 3.

౨. సంభ్రమమునొందు, కంఠారుపడు; అదరి
పడు, త్రుల్లిపడు; భయపడు.

ఉ. కాంత యనంతరంబ మణికంధరుఁ గన్గొని
నీ వికక విని, శ్చింతత దేవి కర్పణమునే
యుము కొంకక దద్దటిల్ల కొక్కింతయు శం
కలేక ...కళా. ౪. ౧౮3.

గీ. వెనుక ముందట నిరుచక్కి వేటులోన, నెం
దఱిందఱుఁ ద్రోలిన నెచటనేని, తప్ప నెగ
సిని దాఁకినదద్దటిలక, పట్టినేయుదు మద
డేగఁ బట్టి యైన. చంద్రా. ౨. 2౮.

గీ. చివమునను సంజకడ యంపు చివ్వ లెత్తు,

దద్దటిలిసట్ల నడుకేయి ప్రొద్దు వొడిచె, ననె
డుమతిఁ బాచిపనులు చేయంగఁ బూను,
వలపువెట్టికిఁ జిక్కి యవ్వనజగంధి. శుక.
౨. ౫౬౦.

క. ఇద్దఱలోపల నెవ్వతె, దద్దటిలక యతనిధై
ర్యధనముఁ గొనెడు నా, ముద్దియకే యీబి
రుదుల, పదులు దగు నిది నిజంబు భామిను
లారా. వాల్మీ. ౩. ౭౦.

ఆ. అంజె నళిక వెఱచె నదర దద్దఱు దద్ద,
టిలై జడిసె ననఁగఁ జెల్లు భయముఁ, జెందె
ననుటకాఖ్యలు...ఆం. భా. ౩. ౯౨.

దద్దఱు = దద్దటిలు.

(భయపడు)

ఆ...దద్దఱుదద్ద, టిలై...అనఁగఁ జెల్లు భయముఁ
జెందె ననుట, కాఖ్య...ఆం. భా. ౩. ౯౨.

సీ. తల యెత్తి చూడఁ డెవ్వలనఁ బగఁజ్రీల
ధైర్యంబు విడఁ డెట్టిదద్దఱుటల. పాండు.
౨. ౬.

దద్దలిక. వి. ధైర్యము.

సీ. పులిమీస లాడిసి దద్దలిక నుయ్యల లూఁగు
గండుమీతినతోడెదండిమగలు. సానందో.
౩. ౫౩.

దద్దళము = దద్దడము. (శ. ర.)

దద్దిరు = దద్దటిలు. (శ. ర.)

దద్దు = దద్దురు. వి. (సం. దద్దుః. ప్రా. దద్దు. క.
దద్దు.) ౧. చీమ మున్నగునవి కుటుబచేతిను పై
త్యముచేతను బెత్తము మొదలగునానితో కొ
టుట మున్నగునానిచేతను కలిగెడువాఁపు.

సీ. బలుకట్ల దద్దు లేర్పడుభుజార్ద్రలతో నలఁ
గినచలువదువ్వలువతోడ. ఉ. రా. ౫. ౨౦.

సీ. జవరాలినునుకీలజడవేటుదద్దు ముద్దులవెన్ను
నను కవదొనలు మెఱయ. శ. కాం. ౫. ౧౪.

౨. కణిఁతి.

ద్ది. బరుసుమీసము చెక్కుచే బులిపిరియ,

సుఱుకుబొడ్డును మేన నొదవినదద్దు, బిల్లిక
న్నులు బల్ల పెరిగినకడుపు. నవ. ౩. ౧౦౩
పా. ౧౯ పం.

జ: దద్దుగంబళి.

దద్దుగంబళి. వి. (దద్దు + కంబళి) కంబళివిశేషము.
వ...రత్నకంబళములు దద్దుగంబళులు ... ప్ర
బంధ. ౬౦౫.

దద్దురు = దద్దు.

సీ...దద్దు రం చనఁగను దద్దనంగ, దద్దుపు వెల
యు...ఆం. భా. ౨. ౧౩౧.

దద్దుఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. చక్రమర్దము,
తంబెపుఁజెట్టు.

దద్దుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దద్దురులు
గలది, దద్దురోగము గలది.

దద్దుపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. దద్దురు, రోగవిశేషము.

దధత్. సం. శత్ర. ౧. ధరించుచున్న. ౨. పో
షించుచున్న.

దధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. పోషించు
నది. ౨. ధరించునది.

దధానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. ధరించు
చున్నది. ౨. పోషించుచున్నది.

దధి. సం. వి. ఇ. పుం. సరళమనుధూపద్రవ్యము.
(వై. ని.) న. ౧. పెరుఁగు. ౨. వత్తము.
(వాచ.) ౩. మద్దిశి. (శ. ర.)

దధిపూర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆమిత్, కూకు,
కాచినపాలలో పెరుఁగు కలుపఁగాఁ గలుగు
విఱుగు.

దధిచారము. సం. వి. అ. పుం. మంథానదండ
ము, కవ్వము.

దధిజము. సం. వి. అ. న. పెరుఁగుకలన పుట్టినది-
నవనీతము, వెన్న.

దధితోము. సం. వి. అ. పుం. కపితము, వెలుగు.

దధితోఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. సరళద్రవ్యము, భూపద్రవ్యభేదము.

దధిపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోలకొని, కంబలిచిక్కుడు.

దధిపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లదొండెన, శ్వేతాపరాజిత.

దధిఫలము. సం. దధితము.

దధిశోణము. సం. వి. అ. పుం. గోలాంగూలము, ఒకజాతిశోణి. (త్రి. ని.)

దధిసారము. సం. వి. అ. పుం. సవనీతము, వెన్న.

దధిన్నేహము. సం. వి. అ. పుం. గ. కద్వరము, మజ్జికేట. (విల్యము) పెరుగుమీడిమీడి? ౨. సవనీతము. (వాచ.)

దధిస్వేదము. సం. వి. అ. పుం. తక్రము, మజ్జిక.

దధీచాస్థి. సం. వి. ఇ. న. గ. ఇంద్రనివజ్రాయథము. ౨. వజ్రమణి, మగతాయి.

ఇట్లే: దధీచ్యస్థి.

దధీచి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొకముని. (జీవతలకాయథములుగాఁ దనయెముక లాసంగి మహాదాత యని ప్రఖ్యాతి వడసినవాడు.)

దధీచుడు. సం. వి. అ. పుం. దధీచి.

దధ్యన్లుము. సం. వి. అ. పుం. ఉష్ణ నెయ్యి నువ్వులు మినుములు వేసి ఉడికించినపెరుగు. శ్లో: ధధ్యమౌలవణస్నేహతిలహషవిపాచిమ్. (వై. ని.)

దధ్యాకరము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుసముద్రము.

దధ్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సుదర్శనలత.

సధ్యదకము. సం. దధ్యదము.

సధ్యదము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుసముద్రము.

దధ్యోదనము. సం. వి. అ. పుం. న. మిరియములు మున్నగువానితో పొగించి పెరుగుతో కలిపిన అన్నము.

దనియాలు. వి. బ. (సం. ధనికః. స్త్రా. ధనిఆ. క. దనియ. త. తనియా.) కొత్తిమిరివిత్తులు, ధాన్యాకము.

దనియు. స. క్రి. (త. తణి) కూడు, సంగమించు. (శ. ర.)

జ: దనివు.

దనివు. వి. (√దనియు. త. తణివు.) కూడిక, సంగమము.

గీ. దనివు మొదలైన జగురొత్తుతమకమునకు, బ్రాహ్మణులు మగుడలై బ్రహ్మచర్యంబు నింతి, వింతభంగుల కెలించి వెకలి జేసి, యభిమత క్రీడనములకు నలవరింతు. భార. విరా. ౨. 300.

దనుక = దాక. అన్య. ద్ను. (√దనుకు. క. తనక, ఇది దనుకుధాతువుయొక్క తుమున్నంతరూపమైనను ప్రయోగములయందు 'పర్యంతము' అను అర్థమున వాడబడుచున్నది. 'దనుక' యే 'దాక' గా మారియుండును.) వజ్రకు, పర్యంతము.

గీ. ఇంక నొక్కటి వినుము పూర్ణేందువదన, వ్రతము చెడ సౌఖ్య మొన నలయుం గలుగ, వాంఛితము దీక్ష నను నీవు నదలఁ జెల్ల, దేను నిను సమత్తిలఁ జేసి యేగుదనుక. మనుచ. 3. ౧౦3.

ఆ... లేటికడుపు లామనిఁ దలనూ పె, జూపు దనుక నెల్లచోటఁ దోట, యందుఁ దామయగుచు... పారి. 3. ౫౧. (చూపుదనుక = చూచాను సంతోషము అని భావము.)

దనుకు (నుక). స. క్రి. పొందు.

(క) ప్రాపించు.

చ. నను దిగియారఁ గౌఁగిట మనం బలరారఁ
గఁ జేర్చి మోదముం, దనుకఁగ నంచితాధర
సుధారస మిచ్చి...భాగ. ౧౦. ఉ. 3౪3.

ఉ. తా... వగలపోక యొనయట్టిదు, స్తరపుటు
నిగ్గ కొల్లఁబాటు దన్మఁ డించుకేనియక.
భార. శ్రీ. ౧. ౪౯. ('బల్లఁబాటుదన్మఁ
డు' ముద్రి. పా.)

సీ. జగ మెల్ల గెలువఁ గెంజిగురుటాకుజిరావ
జీరున కిదిగదా జీవగట్ట. గీ. యనక కినుక
శిఖాకృతి దనుకఁ దిట్టె, నమరపతి పంపఁ
దనదు డెందము గలంప, వచ్చురుచిరోయరం
భ యావనవిజృంభ, మానసంరంభ రంభ ని
క్షాని వరుడు. చం. రా. 3. ౪౫.

(చ) సహించు.

క. ముందటియుత్పాతములకు, డెందంబుల నో
ర్చి యిప్పటికిఁ బాయఁగ లేక, కిం దుండఁగ
మన కిహు, డ్కిం దనుకఁగ రానికడిది డెప్పర
మొందెక. హరి. పూ. ౬. ౧౧.

(ట) అనుభవించు.

సీ. ఆ త్తసాక్షాత్కార మై యున్నయతనికి
దమయావనంబులు దన్మ నిచ్చి. కవిరా.
౧. ౯3.

జ: దనుక, దాక.

దనుజద్విష్టుడు. సం. వి. వ. పుం. ౧. వేలుపు,
దేవత. ౨. విష్ణువు.

దనుజారి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. వేల్పు, దేవత.
౨. విష్ణువు.

దనుజుడు. సం. వి. ఆ. పుం. -దనువుపుత్తుడు-
అగుడుడు, తొలివేల్పు.

ఇల్లై: దనుపుత్తుడు, దనుసంభవుడు, మొ.

దనువు. సం. వి. ఉ. శ్రీ. దక్షునికూతులలో
నొకతె. (కళ్యపునిభార్య, దానపులతల్లి.)

దప్పము: విణ. (క. దప్ప, దొప్ప.) దట్టము.

ఉ...ఎట్లు జాఁటితే, యివిరిదే నెవాఁగము
లీ తెలిదప్పపుఁగప్పరంపుబల్లివులు...భాను.
3. ౪౦. (క. ర. పా. "దట్టపుఁగప్పరంపు"
ముద్రి. పా.)

దప్పర. విణ. (క. దప్పనే=మోపైనది) కఱకు,
మోపైనది.

ద్వి. ములుగ త్తి నుచ్చుఁగోకలుఁ జూడుఁగొడు
పు, మొలతి త్తి నిడి దొడ్డమొలకచ్చ గట్టి,
గాలి దప్పరమెండుకల్ దూలి యాడ, నీల
వెట్టుచు...బస. పు. 3. ౧౧౧౯ పం.
(దబ్బుట అని క్రొత్త ప్రతి పా.)

దప్పళము. వి. రెండు మూడుకాయదినసులు
చేర్చి పలుచగాఁజేసిన వ్యంజనవిశేషము, పు
లుసు.

ఉ. దప్పళ మె త్తి పంక్తులకుఁ దప్పక వడ్డన
నీవు పూనుచో, గుప్పన రొయ్యగొ లిచటఁ
గొట్టె...పార్వ. ౫. ౧౭౮.

దప్పి=దప్పి, దప్పిక. వి. (√దయ్య) ౧. గ్లాని,
శ్రమ, బడలిక.

క. పొండవబల మల్పం బై, యుండం గృహ్లాడు
ధనంజయుండును దప్పిం, బెండువడఁగ...
భార. శల్య. ౧. 3౦౯.

చ. నిలువఁగ రానియొక్కిసయ నెమైయి
నెక్కినుదప్పి పెంపుఁ జే, వెలుగునఁ జూచు
చూపుఁ గలవృద్ధమహీసురు డమహీశ్వ
రుక. విక్ర. ౨. ౧౫౫ ఉ. రా. 3. ౨౪౬.

క. పదములు తొట్టుపడంగా, వదనంబున లేసి
దప్పి వాలెఱి యెండం, గదియఁగ వచ్చి
వసంతుడు, హృదయమున భయంబు దోష
ని ట్లని పలికెక. విక్ర. ౮. 3౪.

౨. నీరువట్టు, పిపాస, దాహము.

ఉ...సలిలంబు దప్పి వో, దాఁగినపారి కిం
పగునె తన్నును దియ్యఁదనంబు పాసపా;

యోగముఁ గల్గెనేని విహగోత్తమ నిర్లవారి
పూరముల్. నైవ. ౨. ౮౧.

సీ...వలకాక పెనుదప్పి వదలు టెట్లు. నీలా.
౨. 3౬.

దప్పిక. వి. (దప్పి + ఇక - స్వారమున.) దాహము
పిపాస.

దప్పికిచ్చు = దప్పిపోవుటకునిచ్చు.

సీ. గుడ్డలు మిడికించుకొని దప్పికి మ్మనఁ దమ
వారి నొక్కజేతాళఁజూళి. కువల. ౨. ౧౫౦.

సీ. దప్పికి మ్మన మది దప్పినదా యనుఁ జెంబుఁ
జెమ్మనినఁ గుచందె యనును. హంస. ౫. ౭౦.

దప్పిగొను = డప్పిగొను. అ. క్రి. (దప్పి + కొను)
పిపాసితుడగు, నీరువట్టుగలవాడగు.

గీ. దప్పిగొన్నట్టివారి కాదప్పి దీఱ, సలిలపూ
రంబు హితవో యాజ్యంబు హితవో. నైవ.
౪. ౫౨.

దబదబ. వి. తలుపుకొట్టుట, మొత్తుట మొదలగు
వానియం దగుధ్వని కనుకరణము.

(వ్యవ.) తలుపులు దబదబ ఎంతకొట్టినను ఎవ్వ
రను పలుకలేదు.

,, వాని నందఱు కలిసి దబదబ మొత్తినారు.

దబ్బ¹. వి. నారంగవిశేషము. (దీని భేదములు:-
నారదబ్బ, పుల్లదబ్బ, తియ్యదబ్బ, దూదిదబ్బ,
మొ.)

గీ. పసపండులు దబ్బపం డ్లనఁటిపండ్లు. నీలా.
౨. ౪౬.

దబ్బ². వి. (త. తప్పై.) పెదురుబద్ద, వేత్రము.
(చూ. దబ్బవాడు.)

వ...అప్పాపాత్తుల...మడమతాఁకులం బఱచి
యుం బెడచేతులం జఱచియుఁ బచ్చదబ్బల
నోదియు ... ఇట్లుధి కావస్థలం బెట్టుచు...
సానందో. ౨. ౨౪ పా.

మ. పలుమాఱుకొ సముఖా యటంచుఁ బలు
దబ్బ ల్పాని వేర్వేఱ ది, కలరాజన్యుల
నెల్లఁ గంచుకులు వక్కాణింప...చంద్ర.
౧. ౧౧౩.

జ: దబ్బవాడు.

దబ్బ³. వి. (సం. దర్భ, ప్రా. దబ్బో) కుశ.

గీ. కొన్నె దబ్బన దర్భ యగు న్నహేశ. అం.
భా. ౨. ౭౫.

జ: దబ్బపాన్పు, దబ్బయుంగరము, దబ్బవేలు,
దబ్బసంబెల.

దబ్బడము. వి. మూఁకుడు. (శ. ర.)

జ: దబ్బడించు.

దబ్బడించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{దబ్బడము}}$) ౧. మూఁ
కుటితోమూయు. ౨. చేతులతోఁ జఱచు. (శ. ర.)

దబ్బనము. వి. పెద్దనూది, గోనెలు కుట్టెడునూది.

సీ. నూది యం చనఁగను నూచి యో నది గో
ప్ప యైన దబ్బన మన నలరుచుండు. అం.
భా. ౨. ౨౯౭.

దబ్బపాన్పు. వి. ($\sqrt{\text{దబ్బ}}$) దర్భశయ్య.

సీ. చెంగల్యవిరిశయ్య నంగ మొత్తుట కుల్కు
లిబ్బోకరాకికా దబ్బపాన్పు. పాంచా. ౩.
౨౩.

దబ్బయుంగరము. వి. ($\sqrt{\text{దబ్బ}}$) పనిత్రపు
ముడివలె బంగారముతోఁ జేసినయుంగరము.

ఉ...కమలాక్షునియంగుళిదబ్బయుంగరం, బప్ప
రకాలుఁ డెంతయును నారసి చూచి మనం
బులోపలకొ. పరమ. ౪. ౨౦౭.

దబ్బఱు = డబ్బఱు. వి. ౧. బొంకు, అసత్యము.

మ. కడుఁ జోద్యం బిది పంపూతపరిపాక ప్రా
ప్తచైతన్య మీ, యొడలే యాత్మసత్త్వనాడు

లట యోహో నాస్తికుల్ దేహముంబడ
గా నాత్మయు వేఱ యుండు నని దబ్బ
ర్లాడువా రాస్తికుల్, పుడమిం బూజ్యులు
సేనవార లట యాబొంతుల్ వినం బోలు
నే. ప్రబోధ. ౨. 3౨.

ఉ...చే,తాళుండు వచ్చి డగ్గతిన దబ్బు గా
దొకదెబ్బదీయఁగాఁ, జాలుదు లేమి చెప్ప
...విజ. వి. ౧. ౧౦.

క...గొబ్బున నొకముద్ద జేసికొని మ్రింగు
జుమీ, దబ్బులుగఁ జూడకు మో,యబ్బ
...నీలా. ౨. ౫౫.

౨. మోసము.

గీ. విని పుడమిఁజేడు లెంతయు వెఱుగుపడు
చు, నద్దిరా కొండ కుద్ది యై కొద్ది గాక,
యున్నవిలు దెచ్చి యందఱ బన్న మొందఁ,
జేసెఁ బో ల్మీడు దబ్బుఁ చేసి నేడు.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౭౩

౩. నిండావాక్యము.

గీ. తోడికొడ లటంచును దోడిచెలిని, దబ్బు
లె తిట్ట నొక్కతె దాని తనదు, కొడ లం
చును జెక్కిలి గొట్టె నొకతె, మదిరచా
క్కున గోపికామాననతులు. దశా. ౯.
౧౨౫.

సీ. ధర్తరాజు లటన్న దబ్బులలే తిట్టుఁ గంబ
మయ్య యటన్నఁ గ్రాసి యుమియు. శుక.
౩. ౪౯.

౪. తప్పు.

క. వనజభవుఁ డవయవములు, దనరార సృజించి
సావధానమతి న్నన్దోని కా నొక్కటె దబ్బ
ఱ, యని బుజ యిడుపగిది నాభి యంగన
కలరుక. చంద్రా. ౪. ౧౩౨.

౫. వివత్తు.

ద్వి. పుసుఁ డెఱింగి దబ్బుఱ వచ్చె ననుచు.
రం. రా. యా. (శ.ర.)

విజ. ౧. అసత్యమైనది, కల్ల; కృతకము, తేచ్చి
పెట్టినది.

ద్వి. తగు నీకు దమయంతి దమయంతి కీవు,
దగుదువు నామాట దబ్బుఱ గాదు. ద్వి.
నల. ౧. ౩౭౬.

ఉ. దబ్బుఱ కొనుమాట వనితామణి కొను మె
ఱుంగుజాళువా, గుబ్బలిఁజేనికోట వలిగుల్మె
తచన్దవ...కువల. ౩. ౩౧.

చ...అలఘార్తచకోరకుకాగ్రణ్యముం, దన
గృహనీమ నుంచుకొని దబ్బుఱ నెయ్యము
నిబ్బరంబుగక. శుక. ౩. ౫౪.

మ...అప్రాదితో, మణమా దబ్బుఱ సత్యమా
హుతి గణించక వాని కద్రిస్తనీ. హంస.
౫. ౧౧౧.

౨. బొంతువాడు, అసత్యమాడువాడు. (శ.ర.)
౩. మోసగాడు.

క. గుబ్బలిద్రిమరిసింగమ, దబ్బుఱరక్కసుండు
న న్నిదవ పల్కుటయుక, దబ్బున వింటివి
గద యిది, గొబ్బున నీ వరిగి దొరకు గుఱు
తుగఁ జెపుమా. అచ్చ. రా. సుం. ౭౮.

క. నెఱయంగా నీధందము, నెఱుఁ గెఱుంగక
కవిత చెప్పఁ దివుననతఁడు దబ్బుఱ చీకు
చీకుగుఱుముఁ, బఱవినగతి నిభిలహాస్యపద
నిరతుఁ డగుక. కవిజనా. సంజ్ఞా. ౧. ౪.

౪. భయంకరము.

సీ. పఱిచుంచుదలలును బఱుదులు దబ్బుఱమిడి
సిసగుడ్డులు బడకి చెవులు. కు. సం. ౬౬౯౪.

జ: దబ్బుఱక త్రియ, దబ్బుఱకాడు, దబ్బుఱయాట,
దబ్బుఱ.

దబ్బుఱక త్రియ (త్రి.) విజ. (√దబ్బుఱ) దబ్బుఱ
లాడునది. (శ. ర.)

దబ్బుఱకాడు. విజ. (దబ్బుఱ + కాడు) ౧. దబ్బు
ఱలాడువాడు, అసత్యమాడువాడు.

కా...అహా సత్యవాక్యత్వ మీ, డేఱు దబ్బుఱ

కాండ వైతిగద యిం కేరితి సైరింపుడుక.
శుక. ౨. ౨౯౯.

క. కొఱఁతవడుఁ దొంటినోములు, దఱుఁగుక
మఱి బ్రతుకునేండ్లు తలఁగును సిరి దబ్బు
కాండ్రకు ... అచ్చ. రా. అయో. ౩౨.
౨. మోసగాఁడు.

గీ. నిన్న నే నన్ను మొఱఁగి నాచిన్నదాని, న
క్కటా యోడరేవున నమికిందు, వేమి
టికొ జాఱవిడిచితి వింతె కాని, యంతదబ్బ
ఱకాడ పి వాదొ కాదొ. శుక. ౩. ౩౭.
౩. విలాసవంతుఁడు.

గీ. చాఱపప్పును గనగనలో జాజికాయ, సెనగ
లనుములు పత్రియు మునగపువ్వు, కొబ్బె
రయు మందపాలతోఁ గూర్చి త్రావి, యు
బ్బుదబ్బుఱకాఁడునీ కబ్బు తగునె. ప్రబంధ.
౬౪౧.

దబ్బుఱయాట. వి. ($\sqrt{\text{దబ్బు}}$) విలాసక్రీడ.
చ...పరిపంథుల నుద్ధతిఁ గూర్చి కూర్చి యు,
గ్గడు వగు నెత్తువలో బహుళగైరికధారలఁ
బోల నారదుం, డుడుగక కుంచె వీచుచును
నుబ్బున దబ్బుఱయాట లాడఁగక. హరి.
ఉ. ౭. ౧౯౭.

దబ్బుఱి. విణ. (దబ్బుఱ + ఇ^౩.) దబ్బుఱకాడు,
దబ్బుఱకత్తె. (శ. ర.)

దబ్బువాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{దబ్బు}}$) మేదరవాఁడు.
వెదురుబద్దలతో బుట్టులు మొ. అల్లకొని జీవించు
ఒకజాతివాఁడు.

దబ్బువ్రేలు. వి. ($\sqrt{\text{దబ్బు}}$) పవిత్రపువ్రేలు, అనా
మిక.

గీ. దబ్బువ్రేలియుంగరము మేదావిబొట్టు, మడుఁ
గు పేరికపీచుట్టు బెడఁగు గాఁగ, వడుఁగు
చందంబు... హరి. ఉ. ౧౦. ౨౩౩.

దబ్బుసంబెళ. వి. ($\sqrt{\text{దబ్బు}}$) దర్బలతోఁ జేసిన
సజ్జనంటిసాత్రము, దబ్బుసంచి. (శ. ర.)

గీ. జాఱుబొజ్జయు నునుదబ్బుసంబెళయును, జె
త్తగొడుగును జక్కఁ దాల్చి కుతుకమున.
హర. ౭. ౧౨.

దబ్బుటు = డబ్బాటు.

దబ్బిచిప్ప. వి. తాటిచెట్టు బద్దలుచేయునపుడు
పయోగించెడుసాధనవి శేషము. (శ. ర.)

దబ్బు = డబ్బు¹. స. క్రి. ౧. చెప్ప.

ఉ. ఉల్లములోన నే మనుచు నుండువొ యే
నొకదబ్బు దబ్బెదక. సారంగ. ౧. ౭౧.
౨. బొంతు.

సీ. ఎంత నేసినది నేఁ డిది విన్నఁ గన్నఁ జో
ద్యము గాదె మఱి దబ్బు దబ్బిన నిటువలె
నుండవలె మెచ్చవలదె యిందులకు ... సా
రంగ. ౩. ౨౦౮.

వి. ౧. మాట.

ఉ. ఉల్లములోన నే మనుచు నుండువొ యే
నొకదబ్బు దబ్బెదక. సారంగ. ౧. ౭౧.
౨. బొంతు.

సీ. ఎంత నేసినది నేఁ డిది విన్నఁ గన్నఁ జో
ద్యము గాదె మఱి దబ్బు దబ్బిన నిటువలె
నుండవలె మెచ్చవలదె యిందులకు ... సా
రంగ. ౩. ౨౦౮.

౩. దబ్బడము, మూతుడు (శ. ర.); మూత.

సీ. అన్న మొప్పుగఁ గప్పి యటికదబ్బుగ మూసి,
గడియవోయినయంత గవ్యస్ఫుతము (చి. ని,
చి. కి.)

జ: దబ్బుడు, దబ్బువెట్టు.

దబ్బుడు. వి. ($\sqrt{\text{దబ్బు}}$) మూత, దబ్బడము. (చి.
ని, శ. ర.)

దబ్బున. క్రి. విణ. ద్దు. ($\sqrt{\text{దబ్బు}}$) కీక్రుముగ.
క. గుబ్బులిద్ది మ్మరిసింగమ, దబ్బుఱరక్కముఁడు
న న్గొదవ పల్కుటయుక, దబ్బున వింటివి
గద యిది, గొబ్బున నీ వరిగి దొరకు గుఱు
తుగఁ జెప్పు. అచ్చ. రా. కురి. ౮౭.

క. గొబ్బన లేచి బుజంబులు, దబ్బునఁ జఱచు
కొని... నీలా. 3. ౬౨.

దబ్బుర = డబ్బుర. వి. గిన్నె.

చ. గరిత యొకర్త హేమచమకంబునఁ జందురు
నీడఁ జూచి హా, వెఱవక గిన్నెలో నిటికి
వీడు హరింపఁగఁ జాగ నీధు వీ, నెఱ వగు
దొంగఁ బట్టుకొని నేడు మొదల పదియా
లు వ్రక్కలై, ధరఁ గృశింపఁ జేతు నని
దబ్బురలోన మధించె జేతులక. రు క్తి.
3. ౯౨.

దబ్బువెట్టు. స. క్రి. (దబ్బు + పెట్టు) మూయు.
ఆ. మగనిరాక యెఱిగి మగువ యొయ్యన అంకు,
మగనిఁ దెచ్చి యింటిమఱుగునందు, గల్లు
గోలెమునను గదియించి యామీఁద, గంప
దబ్బువెట్టె గదలకుండ. భల్లా. గ. ఆ. క. ర.
దభ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నూత్నము,
అల్పమైనది, సన్నము. వి. ఆ. పుం. సమద్రము.
దమకర్త. సం. విణ. (బు. క్రి. బు) కాసనము
చేయువాడు, ఏలిక.

దమకుండు. సం. విణ. (అ. మి. కా. అ.) గ.
అడఁచువాడు. ౨. దండించువాడు, శిక్షించు
వాడు.

దమథము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. దండనము.
౨. క్షేళమును నైచుట. 3. ఇంద్రియనిగ్రహము.

దమనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) అణఁచునది;
కాసించునది. (అ. ఈ. ఆ) అణఁచుటకు సాధన
మైనది. వి. ఆ. పుం. గ. కుండము, మొల్లకీ.
౨. దవనము, పుష్పచామరము. న. గ. అణఁ
చుట. ౨. దండనము, శిక్షించుట. 3. బా
హ్యేంద్రియనిగ్రహము.

దమని. సం. వి. ఈ. క్రి. అగ్నిదహని, అకుల
వై నూగు గలఁకజాతిదవనము.

దమనీయము. సం. దమితవ్యము.

దమనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వీరుడు,
శూరుడు. ౨. ఒకానొకముని. 3. దమయంతి
సోదరులలో నొకడు.

దమము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అడఁచుట.
౨. దండనము, శిక్షించుట. 3. బాహ్యేంద్రి
యనిగ్రహము, బాహ్యేంద్రియములను విషయ
ములనుండి మరల్చుట. ౪. అంతరింద్రియనిగ్ర
హము, క్షుత్తికర్త ర్థములనుండి మనస్సును నివా
రించుట. ౫. క్షేళమును సహించుట. ౬. కర్దమము,
అడుగు. (మే. ని.)

దమయంతి. సం. వి. ఈ. క్రి. గ. విదర్భరా
జగుభీమునికూతురు, నలచక్రవర్తిభార్య. ౨.
బ్రహ్మచారి ధరించుపలాశదండము. (కే. ని.)

దమయిత. సం. విణ. (బు. క్రి. బు) గ. అణఁ
చువాడు. ౨. దండించువాడు.

దమి. సం. విణ. (వ. నీ. వ) గ. అడఁచువాడు.
౨. శిక్షించువాడు, దండించువాడు. 3. బా
హ్యేంద్రియనిగ్రహము గలవాడు.

దమి(యి)ంచు. సం. స. క్రి. గ. అణఁచు,
అణఁగఁద్రొక్క.

నీ. యుగవిరామమున నుజ్జ్వాత లూఁపఁగఁ జా
లుగాలి కొండ దమింపఁ జాల దెట్లు. కాశీ.
౨. ౧౦౫.

నీ. సర్వలోకాంగనాసౌభాగ్యగరిమంబు దమి
యించుకతమున దానినామ. గీ. మధ్యభారతి
దమయంతి యంచు నొడివె. నైష. ౨. ౯.
౨. దండించు, శిక్షించు.

క. దమియంపఁ దగినవారల, సమయమున ద
మించి వారిసంపదలు మహి, రమణుండు
దనదుబండా, రము గా సమకూర్పు జనము
రాగిలంగక. భార. కాం. ౨. 3౯౫.

దమిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) గ. ఆణఃచ
వాడు. ౨. శీఘ్రంచవాడు, దండించవాడు.

దమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఆణఃపః
బడినది. ౨. దండింపబడినది, శీఘ్రంపబడినది.
౩. మచ్చిక చేయబడినది, మరపబడినది. (ఎద్దు
మొ.) ౪. దమము గలది.

దమితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. ఆణఃపః
దగినది. ౨. దండింపదగినది.

దము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) — ఉపపదసమాసాం
తమునందే—గ. ఇచ్చునది. (జలదము, సుఖద
ము, దుఃఖదము, ధనదుడు మొ.) ౨. ఖండిం
చునది.

దముననుడు. సం. వి. స. పుం. - శోషింపఁ
జేయువాడు-అగ్ని.

ఇట్లే: దమునుడు.

దమ్మడు. వి. (√దమ్ము. సం. ధార్తిక. ప్రా.
ధమ్మి అ.) ధార్తికడు, కపటము లేనివాడు.

ఉ. ఎయ్యెడనుండి వచ్చితివె యియ్యెడకు
హరిభక్తురాల పే, రెయ్యది యార్తి బొందఁ
గత మెయ్యది నీకును మే మొనర్పగా,
నయ్యెడుకార్య మెయ్యది భయంపడ కిం
కెఱిగింపు నావుడం, దొయ్యలి చిక్క
దమ్మ డని దుర్భరహర్షనిమగ్నచిత్త యై.
విప్ర. ౩. ౯.

గీ...అంగడికి వచ్చి మేదినిశు, మాట లాలించి
మిగుల సమదమ్మ బొంది, దమ్మ డింక నేడు
నాచేతఁ దగులువడియె, గౌళికుని శ్రీతి
నొందింపఁ గలిగె నాకు. హరిశ్చ. ౪. ౧౦౧.

దమ్మము¹. వి. (సం. ద్రమ్మః?) కాకణీచతుష్టయ
ము, నాలుగుకాసులనాణెము.

నీ. దమ్మ మనంగను చార మనంగను దచ్చతుష్ట
యసంజ్ఞ దనరుచుండు. ఆం.భా. ౨. ౨౩౪.

దమ్మము². వి. (సం. ధర్మ. ప్రా. ధర్మా.
క. దమ్మ.) ధర్మము.

నీ. తమవారి గుమిగూడి దమ్మరాజులకతల్
నోటి కడ్డము లేక నొడివికొనుచు. కువల.

౨. ౧౧౪. దమ్మరాజులకత=ధార్తిక లగురాజు
లచరిత్రము.

జ: దమ్మడు.

దమ్మిడి. వి. (హిం. దమ్మి.) అయిదు కాసులనా
ణెము. రెండుకాసులనాణెము అని కొందఱు.
(శ. ర.)

దమ్ము. వి. గ. అడుగు, పంకము. (శ. ర) ౨. పొల
ము నీరుపెట్టి దున్నుట.

(వ్యవ) మాపాలము దమ్ము చేసినారు.

జ: దంపకట్ట, దంపనాగలి, దమ్మకొను.

దమ్ముడు. వి. అజ్ఞాడు, తెలివిలేనివాడు.

నీ...అజ్ఞాండు దగు దమ్ము డెంబ సనంగను...
ఆం. భా. ౩. ౧౨.

దమ్మకొను. అ. క్రి. (√దమ్ము) అడుగు, పంకిల
మగు, బురదయగు. (శ. ర.)

దమ్మమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. ఆణః
పబడుచున్నది. ౨. దండింపబడుచున్నది.

దమ్మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. దండింపఁ
దగినది, దండనమునకుఁ దగినది. ౨. అడఁపఁ
దగినది. వి. ఆ. పుం. దున్నుటకుఁగాని బండి లా
గుటకుఁగాని అలవాటు పఱుపఁదగినయీడు
గలకొడమాడ.

దయ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కనికరము, కృప.

దయసే(చే)యు. స. క్రి. (క. దయెమాడు.)
-కరుణించు-ఇచ్చు.

నీ. తమఁ జూచి శిథిలబంధశిరోజయగుట నయ్య
తివకు ముక్తకోహ్వయంబు, దయచేసీ...
వరములనొసంగి...పొండు. ౫. ౧౫౩.

వ...ఇద్దేవరకు నాచంద్రాక్షము ననుభవించి
పంగలవారుగా దయసేసిరి. దా. కా. ౪.

౧౨౨౬.

అ. క్రి. ౧. వచ్చు.

(వ్యవ) తమరు ఇటుకు దయచేయవలయును.

౨. పోవు.

(ఇది గొప్పవారిని గూర్చి ప్రయోగింపఁబడును.
ఈ యరమం దిది తఱచు బహువచనమండే
యందును.)

(వ్యవ) తమరు దయచేయుడు, నాకుపని కలదు.

దయాకరుడు. సం. విణ. అ. పుం. దయానిధి,
దయకు సానమైనవాడు, చాలదయ గలవాడు.
దయాదాక్షిణ్యములు. సం. వి. అ. న. కనికర
ము జౌహర్యమును.

కా. తల్లిం జంపినదుండగినికి దయాదాక్షిణ్యము
ల్లలునే. చం. రా. ౩. ౧౪౨.

దయాభివు. సం. విణ. (ఉ) కనికరముగలవాడు.

దయావీరము. సం. వి. అ. పుం. (ఆలం) వీరగన
భేదము. (దీనికి దయయందుఁ జూపును తానూ
ము సాయభావము)

దయావీరుడు. సం. వి. అ. పుం. దయావీరగన
ప్రధానుఁ డగు నాయకుడు. (నాగానందమం
దలిజీమాతవాహనుడు, మొ.)

దయిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రియురాలు, భార్య.

దయితుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) ఇష్టుడు,
ప్రియుడు. వి. అ. పుం. ప్రియుడు, పతి.

దయిత్తువు. సం. విణ. (ఉ) దయగలవాడు.

దయివాటు = దైవాటు. అ. క్రి. (త. లైవా)
౧. అతిశయించు.

ఉ. వైషయః గౌతుకంబు దయివాటి యిటుం
డంగ నంత మజ్జనంబై పువ్రజపరమున నొ

యారము గాఁ గయసేసి...విజ. వి. ౧. ౬౩.

క. చెయువులసాకిరిట్లుండఁ, నెందుదోయి మొ
గిచ్చి రాచస్థింగముతోడకై, దయివాటు
నేడ్చ నిట్లు లనియె...ఆచ్య. రా. యు.
౨౭౩.

౨. పొంగిపారలు; పొరలు.

సీ. ఆసుగుజాబ్ధిచర్యామృతం బెల్లవో దయ
నాటఁదెరలె నామయవిభూతి. వసు. ౬. ౯౯.

౩. ఈజేటు.

ఉ. నోములు నోచినములు మనోరథముల్ దయ
వాట నిత్రజీకై, దామరతంప రై ప్రియులు
దారు విహారము సల్పు...మనుచ. ౩. ౨౯.

దయ్యపుత్రస్త్వీకాయ. వి. (1/దయ్యము) లోపల
కొబ్బెర లేనికొబ్బెరకాయ. (వా)

దయ్యము. వి. (సం. దెవమ్. ప్రా. దేవ్యం, దఇ
వ్యం, దఇవం.) ౧. దేవుడు.

క. దయ్యము నా కేల యిట్టిదైవ్యము దెచ్చెక.
భార. భీష్మ. ౩. ౨౯౬.

ఉ. దయ్యుచు యేమి సేతు నని తల్లడ మందుచుఁ
జేరి యిట్లునెక. భోజరా. ౩. ౨౧౮. వాల్మీ.
౩. ౧౨౭.

౨. వేలుపు, దేవత. (ఈయరమందు తఱచు
బహువచనమం దుండును.)

చ...దయ్యపుమాఁకలు పైఁడికొండపై ననయ
ముఁ గాపురంబులుగ నన్నియుఁ గాచుచు
నుండు నెంతయుక. యయా. ౧. ౧౨.

౩. (క. దెవ్యం) శిశాచము.

ఉ...భవత్తనూజ కేదయ్యము సోకెనో మిగు
లఁ దాపము నొందుచు నాడునాటికికై, ద
య్యుఁ దొడంగె...భోజరా. ౫. ౨౩౩.

క...ననేచరు లేచినవెఱ, తవిలినమతి నద్దిరయ్య
దయ్యం బనుచుక. మనుచ. ౪. ౧౦౨.

సీ. ఇరుగింటిదయ్యంబు పొరుగింటికిని గూఁప యే

దురింటివారల కెదురుచుక్క. శుక. 3.20.

౪. నిధి, అద్భవము.

క. అయ్యిరుదెఱుగున కప్పడు, కయ్యమునకుఁ
బరమసాధకంబుగఁ గలిగెత్త, ముయ్యంచు
తుంగ యచ్చట, దయ్యమునేర్పు విను నె
ప్పెదం గురునాథా. భార. మా. ౫౪.

ఉ...ఈపు వెక్కసపడక గదపండువు నేయఁ
గోరునా, దయ్యమునెత్తికోలు దుది వాఁకు
టగాదె భుజంగభంజనా. భార. ఉద్యో.
3. ౬౩.

ఉ. ఒయ్యన వేల్పు నూపి జడి నుబ్బురవోయెడు
ప్రాణికోటికిక, దయ్యమునెత్తికోలు దుది
వాఁకఁగఁ దూరుపు తెల్లవారి తెల్పయ్యెను
...నార. ౨. ౨౪.

జ: దయ్యపుత్రుకాయ.

దయ్య=దయ్య. ఆ. క్రి. ౧. బలహీనమగు,
బడలు.

ఉ. తాపము నొంది నెవ్వగల దయ్యచు, గు
య్యచు బిట్టు గూయుచుక. భాగ. ౧౦.
౨౬౩.

౨. అలయ, శ్రమనొందు; కృశించు.

ఆ. కడిదిప్రాత్ర మేవకంతీరవంబులు, తాఁకి
తాఁకి దన్ని తట్టువాఁత. క్రీ.డా. ౨౩౦.

ఉ...భవత్రనూజ కేదయ్యము సోకెనో మి
గులఁ దాపము నొందుచు నాడునాటికిక,
దయ్యఁ దొడంగ...భోజరా. ౫. ౨౩౩.

జ: దప్పి, దప్పిక, దప్పిగొను.

దర. (సం. ధారణ-క.దర.) వెల, మూల్యము,
క్రయము.

గీ. కొనుట దర దారణ యనంగ మనును
క్రయము. ఆం. భా. ౨. ౨౬౩.

దరణము. వి. ఎనిమిదిదబ్బులనాణెము. (శ.ర.)

దరత్తు. సం. వి. ౬. శ్రీ. ౧. హృదయము. ౨.

కూలము, గట్టు. 3. పర్వతము. ౪. ప్రపాత
ము, చటయ. (హిమవత్తటము అని కొందఱు).
౫. భయము. ౬. నది. ౭. పురీషము. (వై.
ని, కే. ని)

దరదము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. హింగుళము,
ఇంగిలీకము. ౨. కాశీ ప్రాంతమందలియొకా
నొకదేశము. పుం. భయము.

దరదరకలు. వి. బ. నిగ్గులు.

క. తెరతెర లై శిల లరులక, దరదరకలు దేరి
నునుపు దాల్చొన శరభిక, మఱిమఱి మం
దరగిరి య, త్రఱి దరిత్రాడునను సౌఖ్యదం
లై తిరిగెత్. ల. వి. ౨. ౬.

దరదుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. భయము
కలిగించువాడు, వెఱపించువాడు. ౨. దరద
దేశముడు.

దరమము. వి. (సం. ధర్మ) ధనుస్సు.

సీ. దరమంపుటాజ్ఞకుఁ దన వ్రే లొసంగినయే
నాది మా కిత వైనఁజూడు. ప్రబంధ. ౧౬౦.
(దరమంపుటాజ్ఞ=ధనురాచార్యుడు.)

దరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. చీల్చునది, చిం
చునది. ౨. అల్పము, ఇంచుకైనది. (దరహాస
ము, మొ) వి. ఆ. పుం. న. ౧. గర్తము, గొయ్యి.
౨. శంఖము. ౩. భయము.

దరవీడు. స. క్రి. చలింపజేయు.

క. వనరుహలోచనచక్కిం, దనమునఁ దనఘనము
మరుడు దరవిడఁగ మృజ్జనభోజనములు దీ
రిచి, జనపతి చనుదెంచె గోసదనంబు
నకుక. కమ. ౪. ౯.

దరవు. వి. భక్ష్యవిశేషము.

ద్వి. వరుగు లప్పడములు వడియముల్ గంగ, ను
రుగులు దరవులు నుప్పుటుండలును, వడలు
మడ్డెంగ లడ్వములు పేణీలు. ప్రభులిం.
౪. ౧౫౦ పా. ౧౯ పం.

దరాలు. వి. చలించుట ప్రకాశించుట మున్నగు
వాని కనుకరణము.

చ. కలకల నవ్వునట్లున మొగంబు దరాలను
చేరఁడేసిక, న్నులు పిడికింటిలో మినుమిను
క్కునుకొనును ముద్దుగాయపల్కులు జెవి
కమ్మచేఁ దళుతళు క్కునుచెక్కులు పట్టె
డేసిగుబ్బలుఁ గనుచూపు మేగకు గుభాలను
తావులు దీనికే తగున్. నవల. 3. 32.

దరి. వి. (సం. తీరం) గ. గట్టు, తీరము, ఒడ్డు.

క. తము విశేషించుట కాధూరమణుని వేడం
గ నతఁడు రాజీవాక్షి, క్రమమున విశేషిం
పఁగఁ జ, ర్తములు దరులు గాఁగఁ బాఠె
రక్తము నదియై. భార. ఆను. ౫. ౬౧.

క. ఉన్నట్లు యుండఁగా దరికి న్నరులను నావ
చేర్చుక్రియ... ఆము. ౨. 2౯.

క. దరి యొక్క వారినీడలు, సరసిం గనుపట్టె
గూడి సలిలక్రీడల్, జరపి తమపురికి నరు
గం, దిగినపాథోధిపతి సతీతిభంగిన్.
వరాహ. 3. ౧౦౬.

౨. హస్త, మేర, అంతము.

సీ...పశ్చాత్తాపమునఁ దత్ప్రసన్నగతియ. గీ.
తలఁచితిలఁచి యెందును దరి దాఁక లేక,
కాలధర్తము నొంది నాకమున కరిగి. హరి.
పూ. ౨. ౧౫౨.

గీ. మఱియు దరి లేనిసాగను లేమణక చేసి,
పలుదెజంగుల వాయుదమ్ములు నెలంగ. నీలా.
3. ౪౮.

3. సమీపము.

గీ. బొబ్బ లిడుకొంచు నరిగిరి ప్రోలిదరికి. నీలా.
౨. ౬౬.

క. అనుసంతలోన దరికిన్, జనుదెంచినయత్తటిన్
...దరా. గ. ౧౮3.

గీ. దరికిఁ జేరిన నరికోటి దరికిఁ జేరు, శరము

పూనిన నహితాళి శరము పూనుఁ, గొమరు
మిఱినయారాచకొమరుతోడ, సరియె శూ
రులు మనుజుకేసరియ కాక. రసిక. ౧. ౫౮.

౪. సానువు, చఱియ.

ఆ. అధికదర్పయుక్త మై బలీవర్ధంబు, గగముదరి
విదారణంబు నేయఁ, గాలుద్రవ్వనట్లు
...భార. సభా. ౨. ౧౮3.

క. సిరిగుబ్బచన్నఁగొండలదరులం గతి మొగు
లుపగిదిఁ దవలి తిరుగున, మరుతండ్రి మనువు
నసముల, నెరయునమిన్ భాన సింగిణిసుల్తా
నా. యయా. 3. ౧.

౫. దిక్కు, శరణము.

ఉ...బ్రతుకుత్రోవకు వచ్చితి లేకయున్న నా,
కుం దరి లేక యెంటినిటఁ గుందుదుఁ గాదె
యనుంగుపల్లవా. హంస. ౨. ౧౨౫.

జ: దరిదాఁపు.

దరి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. గుహ.

దరికొను. ఆ. క్రి. గ. (నిష్ఠా మెం.) మందు,
జ్వలించు, విఘ్నంబు.

ఆ. కొడుకుచావుకంటె గోడలియడలునఁ, బె
రిగి శోకపన్న దరికొనంగ, వంతరంగ మిష్ఠ
డగ్గల మెరియంగఁ, దొడఁగ...భార. శ్రీ.
౨. ౪౪.

చ...బుభుక్షు కుక్షిలో, దరికొన జీర్ణపరములు
దా నొకనాఁడు దినంగఁ బోయినన్. వరా
హ. 2. ౯౫.

సీ. దరికొను నిబ్బంగి దైత్యులచ్చాదయంబు
లనుమాడ్కి నర్కొపలాలి మండె. రాజ.
చ. ౨. ౬౮.

౨. (నిష్ఠా, ఆకలి మొదలగువానిచే)దగ్ధమగు,
కాలు.

చ...ప్రాణేశ్వరి యేచందంబున మద్విరహావేద
నాదవానలంబునం దరికొనియెదవు...నైమ.
౧. ౧౦౮.

క. కుక్షి దరికొన్న పట్టున, పిక్షించునె దేహి
రుచులు వేళలు మునిహ, న్యక్షము విశ్వామి
త్రుఁడు భక్షింపఁడె సారమేయపలఁముఁ
దొలఁతఁ. వేం. పంచ. ౧. ౫౧౫.

మ... ఆశేవంబు బంగారుగుబ్బలియం దొక్కె
డఁ జిందినం దరికొనెక్ ధస్తావశేవంబు గా.
ఉ. హరి. ౬. ౭౫.

౩. (అడవి మొదలగు వాయందనుష్ఠ) అంటుకొను.

క. ఎండినయడఁక దరికొని, మండెనుకార్చి
చ్చు మాడ్కి... భార. భీష్మ. ౧. ౨౯౪.

స. క్రి. దహించు, కాల్పు.

చ. ఉరవడి సుగ్రనేవణపయోనిధి బాడబవ
హ్నిచాక్షుఁడ దరికొని... దశమ. ౧. ౭౯.

క. కడుఁ బెల్లగునాఁకి నా, యొడఁ తెరియింపంగఁ
దొడఁగె నొక్కట జగముల్, పొడిపొడి
గా దరికొనియెద, నెడపక యిందుక య
నుజ్జయింపు మహాతా. హరి. పూ. ౪. ౧౧౫.
జ: దరికొల్పు.

దరికొల్పు(లుపు). స. క్రి. (√దరికొను).

౧. (క) మండించు, జ్వలింపజేయు.

వ... ఈకృష్ణచతుర్దశీనాటిరాత్రి పురోచనుం
డు లక్కయింటు దహనంబు దరికొల్పుం గా
వున... భార. ఆది. ౬. ౧౫౭.

నీ. కపటారివాహినీ కాంతారములఁ గాని దరి
కొల్పఁ డెరుప్రతాపహ్ని. వి. పు. ౧. ౪౦.

(చ) రగులుకొల్పు.

క. చని వెడ వికసిల్లెడు నాననపద్మమతోడ
ననిలనందనునకు ని, ట్లనియెఁ జతురోక్తిరీతి
య, తనిగూఢక్రోధవహ్ని దరికొల్పుంగఁ.
భార. విరా. ౨. ౨౭౦.

ఉ... ధూర్తగోపాలుఁడు తాలవృంత మొకభా
మిని సత్యసింహుండ నుండి మం, దాలసలీలమై
విసర నాదటఁ గైకొని వీఁచెఁ దద్యపుక, కీలి

తపంచ సాయకశిఖిం దరికొల్పుచునున్న కైవ
డిఁ. పారి. ౧. ౧౦౯.

౨. కాల్పు, దహించు.

వ... ఇట్లు కాశీపురంబు దరికొలిపి కృత్యాసం
హాణంబునం గృతకృత్యంబై సుదర్శనంబు
దామోదరదేవునకుం బొడసూపి సుఖంబుం
డె... ఉ. హరి. ౩. ౧౫౬.

వ... ఈసహ్యావిషజిహ్వలకలాపంబులు బ్రహ్మం
డకర్షణంబు నప్పశింప నిష్ఠలు చెదరి చదలు
దరికొల్పునుల్కాపాతంబులుంబోలె దిమ్మ
లం జురజుర స్క్రి లా వెక్కి... భీమ.
౪. ౬౦.

౩. సంభవంపఁజేయు, కలిగించు.

క. పాపంబులేనికులసతిఁ, గోపంబునఁ గుతలప
టుచుకుట్టితునకుఁ ద, తాపంబులు బహు
తరపరి, తాపం విహపరములందు దరికొల్పు
నృపా. హరి. ఉ. ౯. ౭౭.

దరితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) జాతదరము,
భయముకలది; పిఱికి.

దరిదాపు. వి. (√దరి.) ౧. ఆశ్రయము, ఆధా
రము.

క. సురధాని యేల రక్కసి, సురధానీలీల నము
చినుదనముఖ్యుల్, దరిదా వెఱుంగక...
దశా. ౪. ౧౨౨.

౨. సమీపము.

క... మేరువు, దరిదాపునఁ గూడి మిగులఁ దహ
తహపడుచుఁ. దశా. ౪. ౧౨౨.

ఆ. ధనములేమియు నెడిదావానలంబును, దన్నుఁ
జెఱుచును దరిదాపుఁ జెఱుచు. వేమన. ౩.
౬౫. (చుట్టుపట్టులు. అని భావము.)

౩. హద్దు, మేర.

గీ. కుంది తలపోతలకు మదిఁ గొల్లవిడుచు,
విడిచి దరిదాపు లేమిఁ బె న్నెత్తల మునుఁగు.
ప్రభా. ౨. ౧౧౧.

దరిద్రత్. సం. శత్రు. దుర్గతి నొందుచున్న, పేద
యగుచున్న.

దరిద్రాణము. సం. వి. అ. న. దారిద్ర్యము, బీద
తనము.

దరిద్రాయకుడు. సం. విణ. (అ. యికా. అ)

౧. దుర్గతినొందువాడు. ౨. దరిద్రుడు, బీద.

దరిద్రిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ)=దరిద్రా
యకుడు.

దరిద్రిత్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. దుర్గతి
నొందినవాడు. ౨. దరిద్రుడు.

దరిద్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. నిర్భ
నుడు, బీదవాడు. ౨. దుర్గతుడు, చెడ్డస్థి
యందున్నవాడు.

దరిద్రేసి. వి. దీనుడు, దైన్యము కలవాడు; దేవురు
గొట్టు; పిసినిగొట్టు.

సీ. భుజమున గూబరంబు ధరించుకొని పోలు
దరిద్రేసి యగుచు బేతాళుడు డొకడు. జై.
భా. ౫. ౧౯౬.

సీ. దరిద్రేసి చెడుగొట్టు బేరికి దగాకోరు విస
పాలవిత్తు చిల్వినము...హంస. ౫. ౧౧౩.

సీ. ధర్మకార్యములలో దరిద్రేసి నుంచిన నీచు
నా తన్నుక చచ్చు గాక. వేణు. ౩౪.

దరిసింఁచు. స. క్రి. (సం. దృశ్. ప్రా. దరిసేష.)
చూచు.

క...తత్పుత్రశోకమున దనచిత్తం, బేరియగ
జేవకి వారల, దరిసింపగగ గోరి పనుప దగ
ననుకేంద్రా. భాగ. ౧౦. ఉ. ౧౧౫౫.

క. పరిచితవిద్యానిధి నై, గురునాథునిచే ననుజ్ఞ
గొని యుట మిచ్చుక, దరిసించునభిమతంబున,
నరుడెంచుచు నుండి మండలాధిప యంతక.

విక్ర. ౫. ౧౬౮.

దరిసేనము. వి. (సం. దర్శనమ్. ప్రా. దరిసేనం.)

౧. చూచుట.

క. భరణీసురనందన నీ, దరిసేనమున మేను పొ
దలె దనిసెను జిత్రం, బిరవుగ మన్నదిర
ములు, పరమపవిత్రంబు లయ్యె భాగ్యము
లబ్ధి. కుచేల. ౨. ౭౬.

౨. రాజాదులను జూడఁబోవునపుడు తీసికొని
పోయి యిచ్చెడుకానుక.

క. గిరిరాజు తన్ను డ్దొడ్డ, నరుడెంచిన నమ్మ
డగుచు నబదభాషిక్, దరిసేనము వెట్టి నిలి
చిన...వీర. ౧. ౧౯౬.

సీ. దరిసేనం బిచ్చె మతంగవీరన్నకు గట్టాణి
ముత్యాలకంఠమాల. నార. ౧. ౧౨౪.

దరుజే. వి. గచ్చుపూతతో రాళ్లను కలుపుట.
(శ. ర.)

దరువు. వి. (సం. భ్రువా.) ౧. గీతివిశేషము, భ్రువ.
సీ...చిందు నా దరు వనంగను భ్రువ దనరు
చుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౩౧.

మ. పనివడి నిచ్చలుం బరమభాగవతేంద్రులు
తానమాడి పోవునపుడు శౌరిమీదిదరు
వులో సరసంబుగ బాడ...వరాహ. ౯.
౧౪౫.

౨. తాళము. (శ. ర.)

జ: దరువుచేయు, దరువులుపెట్టు.

దరువుచేయు. అ. క్రి. (దరువు) తాళముచే
యు. (శ. ర.)

దరువులుపెట్టు. వి. (దరువులు + పెట్టు) గీతికలు
పాడు.

ద్వి. దాకొన్నగుతులతో దరువులుపెట్టు, సైకుం
తముననుండి వచ్చి శతారి, యతనికి బ్రత్యక్ష
మయ్యె నావేళ. ద్వి. పరమ. రా. ౫౬౬౮.

దరోదరము. సం. దురోదరము.

శ్లో. ఆశ్రిత్య దుర్గం గిరికందరోదరం, శ్రీదేవి

త్యముష్టిక్ సతతం దరోదరం. (వాచ.)
 దరోదరుడు. సం=దురోదరుడు.
 దర్దరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఇంచుక పగిలి
 నది. (పాత్రము, మొ.) వి. అ. పుం. గ. ఇం
 చుకపగిలినకుండ. ౨. కొండ. (మే. ని.)
 దర్దరీకము. సం. వి. అ. పుం. గ. కప్ప. ౨. మబ్బు.
 ౩. వాద్యవిశేషము.
 దర్దర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దుర్గాదేవి.
 దర్దరచ్చద. సం. వి. ఆ. శ్రీ. బ్రహ్మ, సరస్వతి.
 దర్దరము. సం. వి. అ. పుం. గ. కప్ప. ౨. మబ్బు.
 ౩. వాద్యవిశేషము. ౪. మలయపర్వతసమీప
 మన నున్న యొకానొకపర్వతము. ౫. ఏనుగు
 మెడయొక్క పార్శ్వము. (కే. ని.) ౬. గ్రామస
 మానము. (మే. ని.)
 దర్ద్రీఘము. సం. వి. ఆ. పుం. చక్రమర్దకము,
 తగిరిన, తంపెము.
 దర్ద్రీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) దద్దురు
 గము గలది.
 దర్ద్రీపు. సం. వి. ఉ. ఉ. శ్రీ. దద్దురు, దద్దు.
 దర్పకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) దర్పము కలి
 గించువాడు. వి. అ. పుం. మనఃకుడు.
 దర్పణము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. ముకురము,
 అద్దము. ౨. కుశేరునియనికేప ట్టయినయొకా
 నొకపర్వతము.
 దర్పము. సం. వి. అ. పుం. గ. అహంకారము,
 గర్వము, కావరము. ౨. మృగమదము, కస్తూరి.
 ౩. ఉచ్చృంఖలత్వము, కిట్టనకు లోబడమి.
 ౪. ఉత్సాహము. (వాచ.) ౫. విధము, పోలిక.
 మ...రభసోన్మాదక్రియక్ సంభ్రమ, ప్రద మై
 మందర మంబుధిం గలచుదర్పం బొప్ప
 నొప్పించుడు, దదనీకంబులు వాటి...
 భార. భీష్మ. ౩. గృ.

దర్పించు. సం. అ. క్రి. గర్వించు, త్రుళ్లు.
 వ...తప్పించుకొను నేర్పునం దర్పించి నైబడం
 గుప్పించుచు...ఉ. రా. ౩. ౨౪౬.
 దర్పితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గర్వించిన
 వాడు; దర్పము గలవాడు.
 దర్భ. సం. వి. అ. పుం. కుశ, తృణవిశేషము.
 దర్భటము. సం. వి. అ. న. ఏకాంతగృహము,
 రహస్యపుగది. (త్రి. ని.)
 దర్భపత్రము. సం. వి. అ. న. కాశము, ఆల్లు.
 దర్భపోటు. వి. వి.-దర్భపోటుగలది-ద్రావముల
 యందు భోక్తలు తినునాహారము.
 గీ. దర్భపోటులఁ దిని లేనితలుల మైత్రి, నంటి
 పితృశేషము భుజించి...ఆము. ౬. ౬౯.
 దర్భముద్రిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దబ్బయంగ
 రము, పవిత్రపుముడివలె బంగారముతో చేసిన
 యంగరము.
 పీ. శోకించు వృద్ధభూసురుఁ డాత్మపితృదత్త
 దర్భముద్రికకుఁ జిత్తంబు గలగి. పాండు.
 ౩. ౫౦.
 దర్భాహ్వయము. సం. వి. అ. పుం. ముంజిగడ్డి.
 దర్పము. సం. వి. అ. పుం. పిశాచము.
 దర్పరీకము. సం. వి. అ. పుం. గ. వాద్యశేషము.
 ౨. గాలి.
 దర్పరీకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు.
 దర్పి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. గ. మిల్లి; గరిఁటె,
 త్రెడ్డు. ౨. పాముపడగ.
 దర్పికరము. సం. వి. అ. పుం. శేతివంటిపడగ
 కలది-సర్పము, పాము.
 దర్పిడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) హింస్రుడు,
 హుతుడు, హింసించువాడు.

దర్శకుడు. సం. విజ. (అ. ర్వికా. అ.) ౧. చూచువాడు. ౨. పరిశీలించువాడు. ౩. చూపువాడు. ౪. నేర్పరి, నిపుణుడు. వి. అ. పుం. ద్వారపాలకుడు.

దర్శన ప్రతిభువు. సం. వి. ఊ. పుం. అపరాధి మున్నగువానిని చూపుట కొప్పుకొన్న పూట కాపు.

దర్శనము. సం. విజ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చూచునది. ౨. చూపునది. ౩. బోధించునది. (అ. ఈ. అ.) ౧. చూచుటకు సాధనమైనది. ౨. చూపుటకు సాధనమైనది. వి. అ. న. ౧. చూచుట. ౨. చూపు, దృష్టి. ౩. చూపుట. ౪. పరిశీలించుట. ౫. కన్ను. ౬. బుద్ధి. ౭. జ్ఞానము, తెలివి. ౮. అధ్యాత్మవిషయకాశ్రుతేంద్రము. (బౌద్ధదర్శనము, సాంఖ్యదర్శనము, మొ.) ఆస్తికమతముల దర్శనము లాఱు- న్యాయ, వైశేషిక, సాంఖ్య, యోగ, మిమాంసా, వేదాంత దర్శనములు. (కొండఱు యోగమునకు మాఱుగా పాఠినీయమును దర్శనముగా గ్రహించిరి.) శ్లో. పాఠినే రైమినేత్సైవ వ్యాసస్య కపిలస్యచ, కణాదస్యాతేపాదస్యదర్శనాని మదేవహి. ౯. ధర్మము. ౧౦. స్వప్నము, కల. ౧౧. రంగు. ౧౨. అదమ. ౧౩. యజ్ఞము.

దర్శని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఉపరధ్య, పుంత.

దర్శనీయము. సం. విజ. (అ. ఆ. అ) ౧. చూడదగినది; సుందరము. ౨. చూపదగినది.

దర్శము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దర్శనము, చూచుట, చూపు. ౨. అమావాస్య. ౩. అమావాస్యనాడు చేయదగినయిష్టి.

దర్శయిత. సం. విజ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) చూపువాడు. వి. ఋ. పుం. ద్వారపాలకుడు.

దర్శవిపత్తు. సం. వి. వ్. పుం-అమావాస్యనా

డు కనబడనివాడు-చంద్రుడు. (కల్ప.)

దర్శి. సం. విజ. (వ్. నీ. వ్)-సమాసాంతములందే ౧. చూచువాడు. ౨. ఎఱుఁగువాడు. ౩. పరిశీలించువాడు. ౪. చూపువాడు.

దర్శించే. సం. స. క్రి. వీక్షించు, చూచు. (గౌరవవిధేయతలతో బెద్దలను చూచుట యందు తెలుఁగున ప్రాయశముగా నుపయుక్తము.) గీ. నేను బనివడి దర్శింప నేఁగుదెంతుఁ, గాని నిచ్చలు వెదకియుఁ గాన లేను. వరాహ. ౯. ౮౧.

క. దేవర దర్శించుటకై, తా వచ్చుచు నున్నవాడు దపనుం డిదె...చారి. పూ. ౩. ౧౨౭.

దర్శింపించే. సం. స. క్రి. దర్శనముచేయించు. ఆ...అవటిమంత్రివరుల, వాఁడు దోడికొనుచు వచ్చి దర్శింపించెఁ, గనకరత్నచయము మునుము గాఁగ. ద్వా. ౧౧. ౧౭౧.

దర్శితము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. చూపబడినది. ౨. తెలుపబడినది.

దర్శనము=దరిసెనము.

(కానుక)

వీ. సవరఁగాఁ గొంచు దండువులు దర్శనములు కోలాసఁ గొన కూళ్లు గుత్తకీక. పి. కటం. ౪. ౧౭౫.

వీ. దర్శనం బిచ్చె నెద్దానిఁ గోమటి...కాశీ. ౪. ౯౯.

దలపము. సం. వి. అ. పుం. ముఖత్రాణము. (క. ర.)

దలము=దళము. వి. అధికము, గొప్పతనము. వీ. తనుమధ్య లోప రీస్తసభార మని విధి దల మిచ్చె నాఁగృహోదరము లెసఁగె. ఈ. సం. ౧౦. ౪౦౩.

విజ. (=దడము, దళము.) ౧. అధికము; దట్టము.

క. దనుజాధిపుఁ జంపించితి, తనిసితివే సంత

సంబు దల మయ్యె నయో, మనుజేశమిత్ర
నీ కిటు, గినియకొ దళకంతుఁ డేమికి దొనరిం
చెక. భా. రా. యు. ౨౨౫౪.

క...రాగవుఁడన్నెలఁతలతలమానికము జూచి
తల వంచి మదికొ, దలముగ వగవును నాన
యు, నలకయుఁ బొడమంగ నిట్టు లని
వాక్కుచ్చెక. అచ్చ. రా. యు. ౫౩౧.
చ. దలమగువానకాలము...పద్ద. ౯. ౩౯.
చ. దల మగుపచ్చకప్పురపుఁదావులు వైపయి
సోడు ముట్ట...విక్ర. ౧. ౧౩౬.
వ... జిలుగుకురుమదలంపుదనిలికనీదురుమాలు
ముచ్చుంగుల బురుసాకుచ్చుల రింగులును
...ప్రబంధ. ౭౮.

దలి. సం. వి. ఇ. పుం. శ్రీ. లోష్టము, మట్టి
బెడ్డ. (కల్ప.) ఈ. శ్రీ. చిన్న ఆకు. (వై.ని.)
దలిమము = దడిమము. విణ.

(సన్ననిది.)

క. ఎలనాఁగ యోర్తు దలిమపు,వలిపంబులు గట్టి
నిచ్చె వడినడుగులఁ బా,నలు దొడిగె నొక
తె యొక్కతె, తలఁ బావడ యొత్తి తిగిచి
తడి యార్చె దగక. యయా. ౪. ౧౯.

దల్భము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చక్రము. ౨.
మోసము. ౩. పాపము. (కల్ప.) న.వల్కలము.
(కే. ని.)

దల్లి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ఇంద్ర నిశ్రాయధము.
౨. ఇంద్రుడు.

దల్లు = జేలు¹. వి. వాన.

క. పెల్లుకొనఁ గురిసి రప్పుడు, దల్లుగఁ దమ
చూడ్కులకును దల మిచ్చుచు భూ,వల్లభు
వైఁ బురభామలు, కొల్లలు గా లాజమిళిత
కుసుమాంజలలక. కవిక. ౩. ౧౬౦.

దళకొను = దళముకొను. అ. క్రి. (✓దళము.)
అధికమగు.

చ. దళకొని యున్నతొంటిసుకృతంబుకతంబు
న వచ్చి మీఁదటం, గలిగెడుశోభనంబులకుఁ
గారణమై మరి వర్తమానని,శృలదురితంబులం
దలఁగి సన్నని నాథకులానతంస ని, ర్తలభవదీయ
దర్శనము మా కొనరించె ద్రికాలయోగ్య
తక. విక్ర. ౫. ౫. (శ. ర. పా.)

దళకోశము. సం. వి. అ. పుం. మొల్లకుందము.

దళగించు. అ. క్రి. (✓దళము.) దళముకొను,
దట్టమగు. (శ. ర.)

దళనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) భేదించుటకు
సాధనమైనది. వి. అ. న. భేదించుట.

దళని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. లోష్టము, మట్టిబెత్తిక.
(కల్ప.)

దళనిర్మోకము. సం. వి. అ. పుం. (కూసమువం
టిపైపట్ట గలది.) భూర్జము, బుజపత్తిరి.

దళపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆయాధము,
ప్రహరణము. ౨. స్వర్ణము, బంగారు. (విల్వ
ము.)

దళపుండు. సం. వి. అ. పుం. సేనానాయకుడు.
(కల్ప.)

దళపుష్ప. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మొగలి.

దళము. వి. ౧. ఆధిక్యము; పరిమాణము.

నీ. దహనుండు వేడిమిదళము చూపఁగ లేడు
పద్మబంధుడు దపింపంగ వెఱచు. భా. కా.
యు. ౧౫౩౯.

క. రెండును నాలుగుపణములు, దండు వగుకొ
త్తుద్రపకువుఁ దగుపకువును నుద్దండత నడి
చిన నతనికి, దండువు దా నెక్కు నొప్పి
దళమున నెపుడుక. విజ్ఞా. ప్రా. ౫౫.

క. కొలు చాదిగఁ గలబండముఁ, గొలుచు నెడం
దూఁచుచోటఁ గుటిలత దఱుగక, గొలిచినఁ
దూఁచిన బండము, దళమున బేహరిమీఁద

దండువు దగులుక. విజ్ఞా. ప్రా. ౬౮.
 ౨. దడము. (సం. దళః. క. దళవు.) నేన.
 (చూ. దళవాయి, మొ.)
 ౩. సమాహము. (చూ. దళముకొను.)
 విణ. ౧. దట్టము, దళసరియైనది, మందము.
 సీ. బూజునట్టిసదేహములపై దళంబుగా మల
 యజపంకంబు లలఁచినారు. నైష. ౭. ౬౩.
 గీ. అట్టికలధాతశిఖరీర బుష్పాపవయము, నేయు
 వేడుక బొదరిండ్లచాయలందు, దిరుగుచుండి
 యొకానొకదెసఁ దృణంబు, దళముగా వాత
 మొలచినబలమునందు. మనుచ. ౮. ౭౮.
 గీ... నీలత్యమున సరిగావు తెలియ, నెఱిగలిగి
 యొక్క మొత్తమే నిడుండలై దళములై మె
 టుఁగులై కాయక్రముచున్న, వికచకమలాక్షీ
 నునుసోగవెండ్లుకలకు. విజ. వి. ౧. ౩౫.
 ౨. చిక్కనిది (మజ్జిగ, మొ.)
 ద్వి. దళ మైనమకరందధారలఁ దోగి, పాలు
 పారఁ బవనండు పోలయచున్నాఁడు. రం.
 రా. ఉ. ౪౩ పా. ౨ పం.
 చ... తూర్పుఁ దోయముల్, పలుచనఁ దేరె మి
 న్నడుగుపటై గడుం దళ మాటనోయనక.
 ఆము. ౪. ౧౫౧.
 ౩. నిబిడము, సాంద్రము, దట్టము.
 ఉ... ధరాపరాగముల్, గప్పటనైనచీకటి దళం
 బయి చూడ్కులు గప్ప... భా. రా. యు.
 ౬౫౨.
 ౪. అధికము, హెచ్చయినది.
 చ... నిక్కినయఱ్ఱలు తల్లడించుటల్, గనఁబడ
 నూరుపుల్దళముగా నిగుడ న్వడఁ గుండి
 యీరెలుం, గునఁ దమవానిఁ బిల్చుచు శకుం
 తము లయ్యెడ నిల్చె ప్రాకులక. పారి.
 ౪. ౨౧.
 ౫. దళ మయ్యె వర్షమంబుధి, దలక్రిందుగఁ
 బట్టినట్లు ధారాశ్రేణీ, ఝళిఝళలు నైఱపు

లబ్ధ, లభ్యదళలుక సునితఁ డెళఁ డెళఁ బిల్లసి
 ల్లక. శుక. ౩. ౨౫౧. మనుచ. ౫. ౫౧.
 ౫. పూర్ణము, సమృద్ధము.
 గీ. అతనికై ధారవోసితిఁ బ్రాణ మెల్ల, కటిపా
 జేశ్వరునితోడఁ నలిగి యుంటి, జేయఁగల
 దేమియో యమృతెల్ల నాకు, దళముగాఁజూ
 ల దోయమై దైవబలము. గంభ. ౧. ౧౧౨.
 చ. చిగురుఁ బికాళికై ఫలముఁ జిక్కులగుం
 పునకు న్నధూళిఁ దేటిగమికిఁ దావి గాలికి
 విటివిటవోటికిఁ బువ్వులుం దళం, బుగఁ గృప
 నీనియు న్సుగభి పుం స్వముఁ బాంథులచోటఁ
 బూనె... ఆము. ౫. ౧౪౨, ఆము. ౩. ౧౧.
 జ: దళకొను, దళముకొను, దళముకొలుపు, దళ
 మెక్కు, దళవరి, దళవాయి, దళసంచు,
 దళసరి.
 దళము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. భాగము,
 పాలు. ౨. అర్ధము, సగము. ౩. ఖండము, తును
 క. ౪. విదళనము, భేదించుట, త్రుంచుట. ౫.
 ఎత్తు, ఉన్నతత్వము. ౬. అకు, పత్రము. ౭.
 పున్నదళము, ఊకు. ౮. తమాలపత్రము, చీకటి
 ప్రానియాకు. ౯. సైన్యము.
 మ... ఆత్మమాలబలముల్ జాఱక దళాడం
 బరం, బఱుగక... వసు. ౧. ౪౫.
 గీ. ఇటు చతుర్విధదళము లుద్భటము గాఁగ.
 ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౩.
 దళముకొను = దళకొను, దళగించు. అ. క్రి.
 (√దళము.) ౧. అధికమగు, బలముకలదియగు,
 ప్రబలమగు.
 గీ. దర్శనప్రీతి వారికై దగుల మీల, వలనియ
 ర్థి మనమున దళముకొనఁగ. భార. ఆను.
 ౨. ౨౮౩.
 చ... నిబిడాంధకారముల్, దళముకొనఁగ మా
 థుమదిలాగున నున్నగుహంతరంబుల్. ఉ.
 రా. ౫. ౫౧.

సీ. ప్రాద్దువన్నెలకాక యుద్దియే తమి మొగ్గులు
చక్రములఁ గూడి దళముకొనిన. వసు.
అ. ౪౨.

అ. గుంపుగూడు.

గీ. లలితకలకంఠకోలాహలంబు లెసఁగ, దళము
కొని చెండుగడలఁ గాదంబకోటి, గొల్వ
రాచిల్లసాంబ్రాణిగుట్ట మెక్కి, దగ్గుతుండు
సాంధ్యజనులపై దండువెడలె. ఉ. రా. ౪.
౧౫౬.

దళముకొలుపు(ల్పు.) స. క్రి. (✓దళము
కొను.) ౧. అధికముచేయు, పెంచు, హెచ్చించు.

సీ. అరుణాంబుజంబుల యంతర్దళంబుల తళతళ
యనుజగి దళముకొల్పి. భార. ఉద్యో. అ.
౧౧౪.

గీ. తనవెదవి సాంధ్యరాగంబు దళముకొలుప.
ఉ. రా. ౫. ౧౫౪.

అ. దట్టముచేయు, సాంద్రముగఁ జేయు.

సీ. పురుషసౌఖ్యాయత్రపరిరంభణంబునఁ దను
వల్లి బులకలు దళముకొలుప. విక్ర. ౪.
౨౨౩.

౩. పూరించు, నిండించు.

గీ. నవవిధం బైనహరిభక్తిసలుపు మెఱసి, దళ
దిశలఁ గీర్తివిన్నూర్తి దళముకొలిపి. పరమ.
౩. ౩౪.

దళమెక్కు. అ. క్రి. (✓దళము)దళసరికలుగు.

సీ. భూవజానుపగక్తి బాలఁతికపోలంబు దళ
మెక్కి...దళమ. F.F.

చ. కనుఁగవదోరగల్లులవికారపుఁ జూపులకోపు
లానుతో, దనె దళమెక్కునాలుక తడంబు
దుమాటలపచ్చి...శుక. ౩. ౧౧౯.

సీ...దళమెక్కుపనసవెదొలలతోడ. ఆము
అ. ౨౩.

దళవరి. వి. (దళము + వరి) ౧. ధాన్యవిశేషము.

అ. సేనానాయకుండు. (శ. ర.)

దళవాయి. వి. (దళము + వాయి) ౧. సేనానా
యకుండు.

సీ...దళవాయి యై కొల్పఁ జిలువతాల్పు.
అచ్చ. రా. సుం. ౪౧.

క. దళవాయి రాజయముం, బిలిచి మనము చి
త్రపురికిఁ బెండ్లికి బోవక, వలె నీబలగము
నీవుఁ గ, దలి ర మని పలుక నులికి తత్సభ
లోనక. జై. భా. ౮. ౧౬.

ఉ. నావుడు వారు మంత్రివదనంబులఁ గార్య
ము నిశ్చయించి భా, సావరుపాలికిం జని నిశా
టవరేణ్యులబాధ చెప్పిదే, వా వలె మాకు
నొక్కదళవాయి ధరాధరవైరికిక మహా, దే
వచమూకదంబకపతిత్వము దాల్పుట బెట్టు
గావునక. వరాహ. ౬. ౮౦.

అ. సుంకరికి సహాయుడైనయుద్యోగి. (శ. ర.)

దళసంచు. వి. (దళము + సంచు) దళముజారి.
(శ. ర.)

దళసరి. వి. (దళము + సరి) గొప్పతనము, మహ
త్వము.

వ...గోపగోపికాజనంబులు హరిదళసరి యెఱుం
గక గోపాలగోగణపరివృతుం డైనకృష్ణుం
డెక్కడనైనం జిక్కనోపు నని...భాగ.
౧౦ పూ. ౬౪౯.

విణ. ౧. మందము, పలుచన కానిది.

రగడ. కడు దళసరికర్పూరము హస్తయుగళ
ములఁ దాల్చుచు గళములఁ దాల్చుచు.
చమ. ౧. ౬౩.

అ. తఱచు.

(వ్యవ.) ఆబట్టనేత దళసరిగా నున్నది.

దళనూచి. సం. వి. ఇ, ఈ. శ్రీ. ముల్లు.

దళన్నస. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పత్రనిర, ఆకునం
దలియినా.

దళాధకము. సం. వి. అ. పుం. గ. తనంతటబు
ట్టిననువ్వుచెట్టు. ౨. పృష్ఠి, నాచుక. ౩. గై
రికము. ౪. నురుగు. ౫. కందకము, అగడ్త.
౬. నాగకేసరము. ౭. కుందము, మొల్ల. ౮.
ఏనుగుచేవి. ౯. శిరీషము, దిరిసెనము. ౧౦. వా
త్స, నుడిగాలి.

దళాధకుడు. సం. వి. అ. పుం. మహత్తుడు,
మిక్కిలిగాపృవాడు. (విల్యము, మే. ని.)

దళామలము. సం. వి. అ. న. గ. మరువకము.
౨. దమనము. (కల్ప.)

దళారున. విణ. హతాత్తుగా.

ఉ...వా, ల్లంటిమెఱుంగుజూపులు దళారున
వచ్చె మహద్భుతంబు గాక. కువల. ౨.
౯౦.

దళించు. సం. స. క్రి. గ. విజుచు.

సీ. భువనాధికుడ వాట కవిరతోద్ధతి శూలివిలు
దళించినబాహుబలమె సాక్షి. ఉ. రా.
౧. ౧౫౧.

౨. నజకు.

గీ. ముసలముల మోది కరవాలముల దళించి.
కవిక. ౨. ౧౫౪.

దళికము. సం. వి. అ. న కట్టి, కొయ్య. (కల్ప.)

దళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. ఖండింపబడి
నది, ఛేదంపబడినది, చీల్చబడినది. ౨. వికసిం
చినది, విరిసినది. ౩. అర్ధిక్వతము, సగముగా
జేయబడినది. ౪. విక్షిప్తము, ఇటునటుచిత్తు
బడినది.

క్లో. దళితే పలాలపుంజే వృషభం పరిభవతి
హలికే కుపితే, నిభృతనిభాలితవదనా హలిక
వధూదేవరా హసతః ఆర్యాసప్తకతి. ౩౦౨.

దళియించు. సం. స. క్రి. దళించు.

క. బుజుల రథంబును దురగంబుల జూకుడు

నూతు నమచి భూరిశరములక, దళియించి
యింద్రునంగకములు సింఛిరి మించి యతః
డు మూర్ఛ మునుంగక. దళ. ౨. ౪౨౯.

దవ. వి. గ. దుష్టు. (శ. ర.)

౨. (=దవ్య) ఇక్ష్యగ్రము.

సీ. వాడె దవ యన నిక్ష్యగ్ర మొప్పు. ఆం.
భా. ౨. ౭౫.

గీ. వజ్రలు నిక్ష్యగ్ర మిల దవ వాడె యనగ.
ఆం. పదా. అచర. ౬౬. సాం. ని. సా. ౯.

౩. మ్రానినడిమి మెత్తనిభాగము; గెలవేసినతర
టిచెట్టు లోపల నుండుభాగము, దూటు.

దవంత్రి. వి. అగడ్త, కందకము. (శ. ర.)

దవతి. వి. (హిందవాత్) సిరాబుడ్డి, మపీపాత్రము.

గీ. రసికు డైనట్టికాలంపుర క్తవాను, తనదబ్ర
హ్మాండమున చెదదవతిలోన, సాయి నిండా
బోసినచందమునను, గారుతిమిరంపుగుంపు
సాంపారం బర్వ. హంస. ౧. ౧౪౧.

దవధువు. సం. వి. ఉ. పుం. పరితాపము, బాధ;
చతురాదిదాహము, కన్నమున్నగువానిమంట.

దవనము. వి. (సం. దవనః) వాసన గలమూలికా
విశేషము.

సీ. వాట మాదవనంపుదోటుకంపవెలుగు తొ
లగి పో నెవ్వరో త్రోసివారు. కుక. ౧.
౨౮౭.

గీ. మాచివత్రియూ గురువేద మరువకంబు, దవ
నమును గగ్గరయు బిల్వదళము లాద్యమైన
పూజార్హ వస్తువు లవుడు దెచ్చివంతులకు
గొండపాడవుగా వచ్చుటయును. ఉ. రా.
౩. ౨౦౧.

దవము. సం. వి. అ. పుం. గ. వనము, అడవి.

౨. కార్పిన్సు, చిచ్చు. ౩. ఉపతాపము, శో
గము.

దవళము. వి. (సం. భద్రళః) గీతవిశేషము.

శ్రీలు పాడెనుకవిధమగుపాట.

క. ఎడ లేదు లగన మనుచుక, బడిబడి బిలు
వంగ నపుడ బలువాయిదముల్, గడలుకొ
నంగా నచ్చర, పడఁతులదవళములు పెండ్లిపా
టలు సెలగక. యయా. ౪. ౧౦౧.

దవసము. వి. (క. దవసపు. త. తవసం.) ధాన్య
ము, కొల్చు.

—శ్రీ. దవసంబు కొలుచు నా ధాన్యంబు రాజిల్లు
...ఆం. భా. ౨. ౨౩౬.

నీ. పొటపొందుపాల్గునంబున సమావాస్యనాఁ
డల తొంటిస్తులుతులే యలరె నేని, దవసం
బు గొని మఱి దగ నాల్గునెల లున్నమీఁద
నమి న లాభ మినుమడి యగు. రెట్టమతము.
౩. ౩౮.

దవిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలిదూర
మైనది, దూరతమము.

దవీయము. సం. విణ. (న. యపీ. న) చాల
దూరమైనది, దూరతరమైనది.

దవు=దవ్య, దా. వి. (సం. దవీయః).

గీ...దక్షుధర్మపత్ని వచ్చి పురుషభైక్షంబు
వేడుదు, జాల దవుల నభవుమ్రాలఁ బడి
యె. కు. సం. ౨. ౨౨౧.

గీ. దవులజల్లుని తూట నంతకు మునుపటి, జల్లునీ
రాని...ఆము. ౪. ౧౩౦. ఉ. హరి. ౧. ౬౩.

(దీనికి క్షయప్రేడితమున దవుదవు, దాదవు,
దాదా, దాదావు అనియగును)

ఉ. నావుడు వాయునందనుడు నందన పొమ్మ
చమూవధూటి నీ, కైవస మైన లెస్స యట
గాక నినుం దలమీఁటనేని దా, దావుల
నిల్చి మద్భుజగదాపటువిభ్రమతాడనంబు
లం, జేవ యడంతు...జై. భా. ౨. ౫౧.

దవుడ=దాడ. వి. (సం. దంష్ట్ర). ప్రా. దాధా.
క. దవడ, త. తవడై, తాడై)

వి. ౧. తాలువు.

నీ. తాలువు చాలువు దవుడ దాడ, యనంగ నల
రును...ఆం. భా. ౨. ౧౪౩.

౨. చెక్కిలి; బుగ్గ.

దవ్య=దవ.

దవ్యగు. అ. క్రి. (✓దవ్య) దూరమగు.

ఉ...ఈచివ్వకు నీకు సల్ప మెయిఁ జేసినయా
పని గూఢవృత్తికి, ద వ్యగు నేని యయ్య
భిమతం బొడఁగూడియు నిష్ఫలం బగుక.
భార. విరా. ౨. ౨౮౬.

(గూఢవృత్తి దవ్యగు=వెల్లడియగు.)

గీ. సంతతికి ద వ్యగుజనుండు...చం. రా. ౧.

౯౨. (సంతతిదవ్యగు=సంతతిలేనివాడగు.)

దవ్య. విణ. ౧. దూరము, దగ్గఱకానిది. (జేశకా
లములు.)

క. ఎఱుంగఁదొకొ నన్ను నెఱిగియు, నెఱుఁ
గనియ ట్టుండునొక్కొ యెడ ద వ్యగుటక.
మఱచెనొకొ...భార. ఆది. ౪. ౬౮.

కా...నీ, వెంటే దవ్యగు నేఁగుదెంచితిగజే
యెల్పు...నైష. ౨. ౪౭.

చ. పనివడియొండొరం గడవఁ బాఁటడియా
సను వారు దవ్యగాఁజనుట యెఱింగి...
విక్ర. ౨. ౧౨.

౨. దూరస్థము, దూరమం దున్నది.

క. దవ్యై దివమునఁ దిరిగెడు, నవ్వలసత్కనక
మత్స్యయంత్రముఁ జేసెక. భార. ఆది.
౭. ౨౫.

కా. తల్లి ప్రాణముతోడిచావు మగఁడుం దవ్యై న
నిల్లాలికిక. దశకు. ౧౦. ౧౧౭.

క. నరసుత నైమిశమునఁ బుష్కరముల మూఁ
టను జగత్ప్రకాశిత మై యిద్ధరణిఁ గురు
క్షేత్రము దు, సరదురితోఁకుముల కెల్లద
వ్యగు చుండుక. భార. ఆర. ౨. ౨౫౭.

గీ. ద్రోణకర్ణద్వాయాశ్రమమ్ కూరభంగిః, గవి
యునప్పుడు మము నీవు గావకున్న, బ్రదు
కు తెంతద వ్యధికశుభంబులకు భవత్ప్రసా
దంబు గనికాదె వాసుదేవ, భార. శల్య.
౨. ౩౩౯. (ఎంతదవ్వ=అసంభవము, అని
భావము.)

క్రి. విణ. దూరముగా.

గీ...పోయెద మన్న ద వ్వనిచి నీరికి, దగిన
గుత్కృతిఁ జేసి భేదమున మగిడి. ఆము.
౧. ౩౬.

వి. దూరప్రదేశము.

సీ. ఎదురుగా వచ్చిన నెంతయేనియు దవ్వ
గలుగ జేటొకత్త్రవఁ దొలఁగువారు. భార.
విరా. ౩. ౩౬.

సీ. తీరసంవాసు లేతెంచినా రని విన్న నెదు
రుగా నేఁగు ద వ్వెంత యైన. మనుచ. ౧.
౫౭.

(దీనికి ఆప్రేడితమునందు దవ్వదవ్వ, దవుదవ్వ,
దాదవ్వ, దాదాదవ్వ, అని రూపము లగును.)

చ...ఆత్మయోగమునఁ జలింప కున్న శివుఁ గాం
చె మనోజుడు దవ్వదవ్వలక్ష. కు. సం.
౫. ౮౮౧.

గీ. అవసరము వేచి యున్న నానావనిపులు, ద
వ్వదవ్వల నిలిచి వందన మొనర్ప. నైవ.
౮. ౯౩.

క. శివనింద నేయుపాతకు, దవుదవ్వలఁ జూచి
తొలఁగఁదగు కైపులకు. కాశీ. ౬. ౨౮౬.

మ. తఱికిం జొచ్చి కడంగి పోరువిజయంక దా
దవ్వలం జూచి...భార. భీష్మ. ౨. ౧౮౩.

క. లోహముద్రయుఁ దాను వచ్చుముని నాలా
కించె దాదవ్వలక్ష. భీమ. ౨. ౭౯.

క. కవ్వడి యొచ్చెయి నేసిన, నవ్విధమున నాశ
రంబు లన్నియు దాదా, దవ్వలన నిలువరిం

పఁగ, వివ్వచ్చుడు గినిసి యేనె విలు విఱుఁ
గంగ. భార. విరా. ౫. ౧౭౨.

దవ్వలగు=దూరములగు.

ఉ. పలుకఁ దలంప దవ్వలగుభారతరామకథా
రముల్ విభా, సీలఁగ నరంటిపం జొలిచి చే
తికి నిచ్చినరీతి నాంధ్రవా, క్షులలితక క్తి నం
దఱకు సుప్రథితంబులు చేసినట్టిధన్యుల...
కళా. ౧. ౬. (దవ్వలగు = అశక్యములగు,
అని భావము.)

దవ్వలది=దూరమం దున్నది.

సీ. ఆర్జును గోపాలు రందఱు నందంద బడి
యల రాలను బడఁగ వైచి, కొన్ని దవ్వల
వానిఁ గొమరార వానిన కొని ధాత్రిఁ భావ
రఁగించి...హరి. పూ. ౬. ౮౩.

దవ్వలవాడు=దూరమం దున్నవాడు.

చ...విహితోపదేశ మా, దరమున పీనులం జొను
పు దవ్వలవాడవు గాకు నీతిక. వేం.
పంచ. ౩. ౮౫.

జ: దవ్వగు, దవ్వపఱచు.

దవ్వపఱచు. స. క్రి. (✓దవ్వ) దూరమునిగాఁ
జేయు.

క. చేయొక వాని మొనలకుఁ, బాయఁగ నెల
యించి దవ్వపఱచె నవధ్యోపాయుడు
హరి యడుగడుగుం, జే యందినయట్లు యా
సనేయుచు వీరక. హరి. ఉ. ౨. ౧౩౪.

దశ. సం. విణ. (న్) పది. (దీనికి తెలుఁగున వ్యస్త
ప్రయోగము లేదు. వి. బ. అ. పుం, ఆ. స్త్రీ.
౧. వస్త్రపుచెఱుగు, బట్టయంచు. (కే. ని. వై. ని.)
ఆ. స్త్రీ. వర్తి, దీపపువత్తి. ౨. అవస్థ, స్థితి.
౩. (క్యోతి) నూర్యాదిగ్రహములఫలదానకా
లము. ౪. చిత్తము. ౫. పంక్తి, వరుస. (విల్య
ము.)

దశకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం.-పదికంఠముల
వాడు-రావణుఁడు.

ఇట్లే: దశకంఠుఁడు, దశగ్రీవుఁడు. మొ.

దశకము. సం. విణ. (అ. శి. కా. అ) పదిపరిమాణ
ము కలది. వి. అ. న. పదింటిసమూహము.

దశగ్రామి. సం. వి. న్. పుం. పదిగ్రామములయధి
కారి. ఈ. శ్రీ. పదిగ్రామములసమూహము.

దశత్. సం. (శత్ర) కఱచుచున్న.

దశతయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) పదియవ
యవములు గలసముదాయము.

దశత్తు. సం. వి. త్. శ్రీ=దశకము.

దశధా. సం. అవ్య. పదివిధములుగా. (దీనికి తె
నుగున వ్యస్తప్ర యోగములు కానరావు.)

దశనచ్చదము. సం. వి. అ. పుం. వాతెజ,
పెదవి.

దశనపదము. సం. వి. అ. న. దంతక్షతము, పలు
నొక్కు.

దశనబీజము. సం. వి. అ. పుం- దంతములవంటి
బీజములు కలది- దానిప్తశ్రీ.

దశనము. సం. వి. అ. పుం. గ.-కొఱుకునది-దం
తము, పల్లు. ౨. పర్వతశిఖరము. న. గ. కవచ
ము. ౨. కఱచుట, కాటు.

దశనవాసస్సు. సం. వి. వ్. న - పలువలువ-
పెదవి.

దశనాంకము. సం. వి. అ. పుం. దంతక్షతము,
పల్లాత్తు.

దశనాధ్య. సం. వి. అ. శ్రీ. మక్రిక, పులి
చింతశ్రీ.

దశనోచ్ఛిష్టము. సం. వి. అ. పుం. గ. (అథ
రాది) చుంబనము, ముద్దిడుట. ౨. నిశ్వాసము,
నిట్టూర్పు, ౩. పెదవి. (శే. ని).

దశపాతకీ. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) (అయిదు)
మహాపాతకములను (అయిదు) ఉపపాతకములు
ను చేసివాడు.

క. పశువధయు సేసే వీఁడు, దశపాతకీ యల్ల
వాడు దాక్షిణ్యకథా, విశేషస్వహీనుఁ డీతఁ
డు, శిశుహత్య యొనర్చె వీఁడు సిద్ధప్రవరా.
సానందో. ౪. ౪౦.

దశపురము. సం. వి. అ. న. ఒకానొకపట్టనము,
రంతిజేవునిరాజధాని. మేఘ. గ. ౪౩.

దశబలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (పదిబలములు=
౧. దానము ౨. శిలము ౩. తుమ ౪. వీర్యము
౫. ధ్యానము ౬. ప్రజ్ఞ ౭. బలము ౮. ఉపా
యము ౯. ఏకాగ్రచిత్తత. ౧౦. జ్ఞానము-కల
వాడు.) బుద్ధుఁడు.

దశభుజి. సం. వి. అ. శ్రీ. దుర్గ.

దశభూమిగుఁడు. సం=దశబలుఁడు. (కల్ప, విల్వ
మున- కృష్ణోదకాండుసంఖ్యాపూర్వాయాభూ
మే రజివ్యతే. కా. వా. ౫౦౪౬- అనుటవలన
దశభూమగుఁ డనఁదగు.)

దశమము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పదియవది.

దశమి. సం. విణ. (న్. నీ. న్)- వయసున పది
యవపది జరుగుచున్నవాడు- శతవృద్ధు, మిక్కి
లివృద్ధు. వి. ఈ. శ్రీ. గ. పక్షమునందు పది
యవతిథి. ౨. నూతేండ్లలో పదియవపది.

దశమిష్ఠుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) గ. తొం
బదియేండ్లు గడచినవాడు, మిక్కిలి వృద్ధు.
౨. క్షీణరాగుఁడు. (అమరము.) నవ్వుబీజుఁడు.
(మే. నీ.)

దశములు. వి. బ. ధాన్యాదులపరిమాణవిశేష
ము(కురిచములు, తూములు మొదలగువానివలె.)
వ...ఆచేనం బండినధాన్యం కోరివల్లు యెన్నిదశ
ములయవచ్చును అన్నిదశములు సేయించు
కాండవు. ఆచేనదశముల పుణ్యం అల్లాడ

నాథునిసన్నిధిని మాకు ధారపోసియి స్థిరి.

ఈపూరుకాసనము (గు. జి.)

దశమూలము. సం. వి. అ. న. ఔషధవిశేషము.

(పల్లెరు, ముయ్యకుపొన్న, ములక, వాకుడు, మాకేడు, తక్కిలి, గుమ్మడు, దుండిగము, కలి గొట్టు, నెల్లి. అనుదశమూలములతో చేసినయా షధము.)

దశరథుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్యవంశ్యుఁ డగునొకరాజు. (రామనితండ్రి.).

దశర శ్శత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. -వేయికిరణ ములవాడు- నూర్యుడు, వేవెలుగు. రఘు. ౮. ౨౯.

దశరాత్రము. సం. వి. అ. న. పదిరాత్రులసమా హము. పుం. పదిదినములు జరుగుయజ్ఞవిశేషము.

దశరూపభృత్తు. సం. వి. త్. పుం.-దశావతా రము రెత్తినవాడు- విష్ణువు.

దశవాన్నికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పది యేండ్లు ఉండునది. ౨. పదియేండ్లకు ఒకమాటు వచ్చునది.

దశవిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పదివిధ ములు గలది.

దశశత్రుము. సం. వి. అ. న. ౧. పదిమాటులు, వేయి. ౨. దశోత్తరశత్రుము, నూటివై పది.

దశశతాక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. వేగన్నుల వేల్పు, ఇంద్రుడు.

ఇట్టి: దశశతనయనుడు, మొ.

దశశతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేయి.

దశసహస్రము. సం. వి. అ. న. పదివేలు.

దశహర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. (సాంతకాడియ కుండఁ బరులసాత్తు పుచ్చుకొనుట, హింసయు, ఫరచారగమనము అనుకాయకదోషములను; వా

క్పారవ్యము, అసత్యసంభావణము, కొండె ములుచెప్పట, అసంబద్ధప్రలాపము, అనువాచా దోషములను; పగద్రవ్యాభిలాషము, ఒరులకు కేడుదలచుట, పనికిమాలినపట్టుదల అనుమాన సికదోషములను; మొత్తము పదిదోషములను హరించునది.) ౧౦౧. ౨. ౧౦గోత్పత్తిదివస మగు జ్యేష్ఠశుద్ధదశమి. (అనాడు ౧౦గోత్పవము చేయుదురు.)

దశాంగుళము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పది యంగుళములకొలది గలది. వి. అ. న. ఖర్బూజము, కరబూజాళి.

దశాకర్షము. సం. వి. అ. పుం- వత్తిచే నూనె ను పీల్చునది-దీపము.

దశాకర్షి. సం. వి. న్. పుం. దీపము.

దశానికము. సం. వి. అ. పుం. నేపాళము, దంతి.

దశారుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కైవర్తిముస్తకము, కైవడిముస్తాళి.

దశార్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకచేతము.

దశార్ధము. సం. వి. అ. న. అయిదు.

దశార్హము. సం. వి. అ. పుం. దశార్హలచేతము, యదుచేతము.

దశార్హుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బుడ్డుడు. ౨. దశార్హచేతసుడు.

దశావదిత. వి. మల్లవిద్యావిశేషము.

న...వింగలింపు...దశావదిత... పాదవీక్షణము మొదలగునితంబులును...మల్లుపు. 3. ౬౯.

దశాశ్వుడు. సం. వి. అ. పుం- (రథమునకు) పదిగుఱ్ఱములుగలవాడు-చంద్రుడు. (వై. వి.)

దశామాము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మృతినొం దినదినము మొదలు పదియవదినము. ౨. పది

దినములసమూహము.

దశేంద్రసము. సం. వి. అ. పుం. - వత్తియే కట్టె
గాఁ గలది-దీపము. (త్రి. ని.)

దశేరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) హింసిం
చునది. వి. గ. కుక్క. అ. సర్పము. (కే.ని.)

దశై కాదశికుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ)-పది
యిచ్చి పదునొకండు పుచ్చుకొనువాడు-నూటికి
పదిసంతున వడ్డి కిచ్చువాడు.

దశ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కఱవఁ
బడుచున్నది.

దష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. కఱవఁబడి
నది. అ. కొఱుకఁబడినది.

దసరా. వి. (సం. దశరాత్రం. ప్రా. దసరాత్రి,
దసరాత్రి. హిం. దశచారా.) ఆశ్వయుజశుద్ధ
ప్రతిపత్తు మొదలు విజయదశమివఱకుఁ గలదివ
సములు.

దసిలీ(లి). వి. గ. ఒకవిధమగుపట్టు.

సీ. రత్నంపుఁజిలుకలు రాయంశప్రతిమలు ప
సిఁడిపువ్వులవ్రాఁతపసలసాబగు, వివిధంబు
లగుచిత్రవిరచనములును దసిలీనూలుపట్టెయ
ల్లికబెడంగు. కళా. అ. గ. అ.

సీ. ఒక్కఁడు చెంపకై యొఱుగుపువ్వులతో
డిదసిలీరుమాలు నందముగఁ జూట్ట. కువల.
౪. అ. అ.

వ...కత్తెరవరుసపూవు పెత్తులచెని బొమ లఱ
నిక్కఁ గట్టినజిలుఁగుకురుమదలంపుదసిలికసీ
దురుమాలు ముచ్చుంగులబురుసాకుచ్చులరిం
గులును...ప్రబంధ. ౩౮.

అ. ఒకవిధ మగుపట్టుతో నేసినవస్త్రము.

సీ. శశికాంతిచెంగావిదసిలి మించినకేలిస్వర్ణత్న
రువు వాఁడివాలు మెఱయ. ఆము. అ. ౩౫.
(దశ మలంచినకేల. వేదము. పా.)

వి. వదలు. (శ. ర.)

దసువంది. వి. గ్రుద్దులాటకు జెట్టులను గూర్చు
వాడు.

సీ. గ్రుద్దులాటకు జెట్లఁ గూర్చువానికిఁ చేరు
దసువంది యనఁగను దనరుచుండు. అం. భా.
అ. అం. ర.

(జెట్టు.) గీ. కడఁగి దిశలు ప్రతిభ్యనుల్ పొడ
మునటులు, గా మిగుల మల్లచఱచి సలాము
లిడుచు, ముందరను నిల్వఁగా దసువంది
తత్కరము లిరుగేలఁ బూని పరా కటంఠు.
ప్రబంధ. ౮౩. (దసవంది. అపముద్రి.)

దసెన(నా). వి. ఆయుధవిశేషము. (శ.ర.)

క. తనువు జయంతునివక్కా, మన సాధనరా
జవరకుమారునిచెంతం, జొనుపుదుఁ గోరక
దశనా, ననదసెనాజోదురురమునం బెనఁగు
నెడక. కువల. ౫. ౩౪.

దసేరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొక
దేశము. (త్రి. ని.) అ. గాడిద. (విల్యమున్.)

దస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. షీఁజించి
నది. అ. త్రోసివేయఁబడినది.

దస్తరము. వి..కాగితములమూట.

సీ. నడికట్టులో మొల నిడినకలందాను మాస్తా
గమున ప్రేలుదస్తరంబు. హంస. అ. ౨౯.

దస్తూరి. వి. (హిం. దస్తకారీ) వ్రాఁత, చేపాలు.
గీ. దట్టముగఁ బెట్టియలలోనఁ బెట్టియున్న, తగు
కుబంగారుజిగి కాగిదములలోన, సారముగ
వ్రాసియున్నదస్తూరిఁ జూచి, చదువుకొనె
నాత్తలలోన విస్తయము గదుర. కృష్ణ. ౩.
౧౦౩.

దస్త్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) దర్శనీయుఁడు,
రూపసి. వి. అ. పుం. గ. యజమానుఁడు. అ.
చోరుఁడు. ౩. హుతాశనుఁడు, అగ్ని. (విల్యమున్.)

దస్యః. సం. వి. ఉ. పుం. గ. చార్వాదులు
చేసెడియొకానొకజాతివాడు. ౨. అసుర, రా
క్షసుడు. ౩. దొంగ. ౪. శత్రువు.

దస్త్రదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ- అశ్వినీకుమారు
లు దేవతగాఁ గలనక్షత్రము-అశ్వినీ.

దస్త్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పింఠము.
(వాచ). వి. ఆ. పుం. గాడిద. న. గ. శిశిరము,
శీతకాలము. ౨. అశ్వినీనక్షత్రము.

దస్త్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దొంగ. ద్వి. గ.
అశ్వినీకుమారులు. (మే. ని.) ౨. రెండు అన
సంఖ్యను తెలుపుటకు సంకేతము.

దహత్. సం. శత్రు. కాల్పుచున్న.

దహనకేతనము. సం. వి. ఆ. పుం- అగ్ని దేవుని
ధ్వజము- ధూమము, పొగ. (విల్యము)

దహనప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వాహాదేవి.

దహనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. కాల్పు
నది. ౨. నాశముచేయునది. (అ. ఈ. అ) కా
ల్పుటకు సాధనమైనది. వి. ఆ. పుం. గ. పావు
రము. ౨. మూడు అనుసంఖ్య. ౩. భల్లాతకము,
నల్లజీడికీ. ౪. చిత్రమాలము. ౫. కృత్తికానక్ష
త్రము. న. గ. కాల్పుట. ౨. (వైద్య) అగ్ని
కర్తము, కాల్పుట. ౩. పులికడుగు.

దహనరిపువు. సం. వి. ఉ. పుం=దహనారాతి.

దహనసహచరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గాలి,
వాయువు.

దహనసారథి. సం. వి. ఇ. పుం. గాలి.

దహనాగురువు. సం. వి. ఉ. న. దాహాగురువు,
సుగంధద్రవ్యవిశేషము.

దహనారాతి. సం. వి. ఇ. పుం- అగ్నిశత్రువు-
జలము.

దహనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) దహింపఁ
దగినది, కాల్పదగినది.

దహనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అగ్ని. ౨. ఒ
కానొకరుడు. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుష్టుడు.
(మే. ని)

దహనోపలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నూర్య
కాంతమణి. ౨. అగ్నితాయి, చెకుముకితాయి.

దహరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. స్వల్పము;
నూత్నము. ౨. చిన్నవయసుది. ౩. దుర్బోధ
ము, తెలిసికొనుటకు కష్టమైనది. వి. ఆ. పుం.
గ. మూషికము, ఎలుక. ౨. నరకము.

దహరాకాశము. సం. వి. ఆ. పుం. చిదాకాశము,
పరబ్రహ్మము.

దహరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బాలకుడు.
౨. తమ్ముడు. ౩. వరుణుడు.

దహి(యి)ంచే. సం. స. క్రి. కాల్పు.

వ...యోగికి మున్నా తజయంబు వలయు దాని
కి సుపాయంబు వినుము ప్రాణాయామంబున
దేహదోషంబు దహించునది. మార్క. ౩.
౩౧౪.

మ...మహాగ్రహనంబుక దహించుదావళిభి
రేఖై మిత్రభూభృతులక, దహించెక
నిమిషంబులో భువన మత్యాశ్చర్యముక
బొందగక. ఉ. రా. ౩. ౩౩౯.

దహ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కాల్పఁ
బడుచున్నది.

దహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) నూత్నమైనది.
వి. ఆ. పుం. గ. అగ్ని. ౨. కార్చిచ్చు. ౩.
జ్వరము, కడుపు. (వాచ)

దా

దా. (దాపలయొక్క)లు ప్రశేషరూపము. ఇది సమా
సపూర్వానయవముగా నేకస్వత్తుచున్నది.) విణ.
ఎడమ, సవ్యము.

ఉదా: దాకాలు, దాకేలు, మొ.

దాండ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కట్టలతో ఆడెడి
యొకయాట. కాకితా. ర. ౨. ౫౩.

దాండపాత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఫాల్గుని, పాల్గున
మాసపూర్ణిమ, కామునిపున్నమ.

దాండము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దండము
నకు సంబంధించినది. వి. అ. న. ౧. ఆయుధ
జీవినంధము. ౨. కట్టలమోపు.

దాండాజినీకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
కపటముచే ధనముగడించుటకై దండాజినములు
ధరించినవాడు; మోసగాడు. (వాచ.)

దాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దమి
తము, అడఁపఁబడినది. ౨. శిశీతము, అలవణు
పఁబడినది; మరపఁబడినది, సాధువుగాఁజేయఁబడి
నది. (ఎద్దు మొ.) ౩. బహిరింద్రియముల నిగ్ర
హించినది. ౪. తపఃశీలాదులను సహించినది.
(అ. ఈ. అ.) దంతములకు సంబంధించినది.
వి. అ. పుం. దవనముశీ.

దాంతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. బ్రహ్మచర్యాది
తపఃశీలము నోర్చుట, ౨. కర్షేంద్రియనిగ్రహ
ము, కర్షేంద్రియములను యోగ్యకర్షణములయం
దుల బ్రవర్తింపఁజేయుట.

పీ. కాంతి బుద్ధింద్రియసన్నివారణ దాంతి
కర్షేంద్రియములయోగ్యప్రవృత్తి. భార.
అను. ౫. ౧౦౧.

దాంతవత్సము. సం. వి. అ. న. భార్యాభర్తృ
భావము.

దాంతికము. సం. వి. అ. పుం. బకము, కొంగ.

దాంతికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దంభ
ము గలవాడు.

దాక = దనుక. అవ్య. ద్రు. వజ్రము, పగ్గరిము.

పీ...అవసరం బెఱిగి వాడ క్రమమున, దూ

మ్యలఁ దుదిదాక దూషించు మనలను

...భార. ఆది. ౬. ౧౫౬.

ఉ. తేపులు భీమలింగముగుఱించి జపం శ్రీవ
రించి నిచ్చలుక, మాపటిదాకఁ దీరముల
మజ్జన మాడుచు నుండువాని...భీమ. ౨. ౮౧.
ఆ. మాదను వచ్చుదాక నపరాధిపై దోష, మాఁగి
చెఱవలయు మాదను వేచి. ఆము. ర. ౨౪౬.
నీలా. ౨. ౫౨.

దాఁకొను = దాఁకొను. అ. క్రి. (దాఁగు + కొను-
స్వార్థమున.) తిరోహితభుగు, మఱుఁగుపకు.

ఉ. మించినయాములేనుఁగులమీఁదికిఁ జంగున
దాటి యాదలలో, చించిన గోళ్లలోఁ దవిలి
చిందినముతేము లెల్ల జటపై, మంచునఁ
జేరి దాఁకొనిన మాటికి నములఁ ద్రవ్విత్రవ్వ
య, చెప్పించు నెలంత లేఱుదురు సింగపుజాడ
లెఱిగి యచ్చటక. యయా. ౨. ౩౩.

దాఁగనమ్ముచ్చిట్లు = దాఁగనమ్ముచ్చిట్లు. (√దాఁ
గు- శ. ర.)

దాఁగనమ్ముచ్చులు = దాఁగనమ్ముచ్చులు. వి. బ.
(√దాఁగు) దాఁగిలిమూతలు, బాలక్రీడా
విశేషము. (శ. ర.)

దాఁగర. వి. వరుగులు మొదలగునవి ఎండఁబెట్టె
డితట, ప్రసేవకము.

గీ. వరుగుతో దాఁగరయు నెండవలసినట్లు.
ఉ. వారి. ౪. ౫౪.

గీ. వంపుగుడి నెలసామగ్రి దంపురోళ్లు, కుఱుచ
రోకండ్లు చిన్నిదాఁగరలు మొదలు, గాఁ
గలుగువసుజాతంబు గార్దభములు, మోచి
తే వెంట నూకరములు చనంగ. చెన్న.
౨. ౨౦౪.

దాఁగిలిమూతలు = దాఁగిలిమూతలు. వి. బ.
(దాఁగిలు + మూతలు)
బాలక్రీడావిశేషము, గుప్తక్రీడ. (శ. ర.)

ఉ. దాగిలిమూత్ర లాడుతఱి దా నొకకంజి
గురాకుజీబులే, దీగపాద నిల నైమకి
తెచ్చెద నంచు... పార్వ. ౨. ౨౦.

సీ. పూలెమ్మ వంచుచో జాటుపయంట దాగిలి
మూత్ర లాడుగుబ్బలబెడంగు. పిబ. వి. ౨.
౧౪౧. హంస. ౩. ౧౪౬.

దాగిలిమ్ముచ్చులు = దాగిలిమ్ముచ్చులు. వి. బ.
(దాగిలు + ముచ్చులు) దాగిలిమూత్రలు, బా
ల్యక్రీడావిశేషము.

గీ. గుళ్లు దాగిలిమ్ముచ్చులు గోడిపట్టెలపాట
లు సరిబేసు లీలకూత, లాదిగా శైశవ
క్రీడ లాడి రపుడు, రామకృష్ణులు గోపదా
రకులఁ గూడి. వి. పు. ౭. ౨౦౨.

గీ. గచ్చకాయలు దాగిలిమ్ముచ్చులాట, బంతి
మెకమాట చిందజపజపులాట, లనెడు శైశవ
దుర్వృత్తి నధిగమించి. ప్రబంధ. ౬౧౩.

దాగిలు = దాగు.

క. బలవంతుతోడఁ బగయును, బలహీనునితో
డఁ జేయుబంధుత్వము దాగిలి ధన మిచ్చి
యు నూరక, కలహమునకుఁ గాలుద్రవ్వఁ
గా రాదునుమి. వి. పు. ౪. ౨౪౩.

దాగు = దాగు, దాగిలు. అ. క్రి.(త.తాంగు.)

తిరోహితమగు, మఱుగుపడియుండు.

ఉ... కల్లతెల్వితో, నేవలవంత దాగఁ జరియిం
చిన దాగమి జూచి నెవ్వగఁ. అము. ౫.
౧౫౫.

జ: దాకొను, దాగనమ్ముచ్చిళ్లు, దాగనమ్ముచ్చు
లు, దాగిలిమూత్రలు, దాగిలిమ్ముచ్చులు,
దాగుడుమూత్రలు, దాగురించు, దాగు
రింత, దాగురుమూత్రలు, దాగురుమ్ముచ్చు
లు, దాచు, దాపన, దాపరము, దాపరి,
దాపరించు, దాపరిండు, దాపశీకము, దా
పించు, దాపు, దాపుడు, దాపురము.

దాగుడుమూత్రలు = దాగురుమూత్రలు. వి.

బ. (√దాగు) దాగిలిమూత్రలు, బాల్యక్రీడా
విశేషము.

సీ. పెడిమెట్టిక లెక్కి పై కేగి చేతగట్టుండు
దాగుడుమూత్ర లాడియాడి. యయా. ౩.
౫౫.

దాగురించు = దాగురించు. స. క్రి.(√దాగు) -
౧. దాచు. ౨. వంచించు. (శ. ర.)

దాగురింత = దాగురింత. వి. (√దాగు) దా
గురించుట. (శ. ర.) వి. బ. దాగురుమూత్రలు.
చ... దాగురింతలక, గలకల నవ్వుచుం జెలఁ
గుకల్లరివేలుపుసామిఁ గొల్పెదక. అచ్చ.
భా. ౧. ౧.

దాగురుమూత్రలు = దాగురుమూత్రలు. వి.

బ. (√దాగు) దాగిలిమూత్రలు. (శ. ర.)

దాగురుమ్ముచ్చులు = దాగిలిమ్ముచ్చులు, దాగిలి
మ్ముచ్చులు, దాగురుమూత్రలు. వి. బ. (√దా
గు) దాగిలిమూత్రలు.

వ... కదిసి వికంకటకోటరకుటీరంబుల దాగురు
మ్ముచ్చు లాడుకన్నరకన్యకల ... వరాహ.
౧౨. ౪౫.

దాచు = దాచు. స. క్రి. (√దాగు) ౧. మ
ఱుగుపఱుచు, కనుపడకుండఁజేయు.

గీ. అది గనుంగొని భూపాలుఁ డడ్డుతమున,
వేయు నేటికి నితఁడె నారాయణుండు, ని
క్కువం బని చాగిలి మొక్కి దేవ, చూపు
నీరూపు నా కింక దాచ కనిన. వరాహ.
౯. ౪౫.

క... అగోపికావల్లభుం, దేమే మాడెను రుక్మిణీ
సతియు నీ విం కేటికిం దాచెదే, నీహా
మూటలు మాని నీరజముఖి. నిక్కం వెఱింగిం
పవే. పారి. ౧. ౪౩.

అ. భద్రపఱుచు, పదిపఱుచు; నిక్షేపముగా నుంచు.

ఉ...రెండు పండ్లు నీవప్పురమేళుచే బడసి యం దొకఁ డిచ్చి యొకండు దాచుకో, నిప్పుడు కానవచ్చె జనునే యిటు వంచన సేయ...విక్ర. 3. ౨౦.

క. మరుఁ డర నెలకడ దాచిన,విరిదూపును నల్ల చెఱువెల్లునుబలె వే,మఱు నలరుచేరుచు క్కయు, నరు దగుకనుబొమలు మిగుల నతి వకు నమరె. యయా. ౪. 3౫.

తనువుదాచు=బడలియందలికత్తిని దాచుకొను.

సీ...తనువుదాచు. గీ. సమయమే యిది సుం భృతోత్సాహలీల, జయముఁ గీర్తియుఁ గోరి యసలితభంగి, దేరు నడపుము చేతులతీటు వోవ,నడలి రథిజనంబు వేటాడవలయు. భార.ద్రో. ౧. ౧౯౯.

దాటుడుగుపరువడి. వి. ($\sqrt{\text{దాటు}^1}$) పండ్రెండుపరువడులలో నొకటి. (పదునాల్గువిసరులలో నొకటి. అని హంస.)

వ. ఎడమడుగుపరువడి తుడియడుగుపరువడి కదలుపరువడి దాటుడుగుపరువడి కోపుపరువడి ...మొదలుగాఁ గలపదిరెండు పరువడులును ...ప్రబంధ. 2౮.

వ. ఎడమడుగుపరువడి తుడియడుగుపరువడి కదలుపరువడి దాటుడుగుపరువడి...మొదలైన పదునాల్గువిసరులమర్తంబుఁజూపి...హంస. ౧. ౨౦౬.

దాటుడుగుమొన. వి. ($\sqrt{\text{దాటు}^1}$) మల్లవిద్యా విశేషము, పండ్రెండుమొనలలో నొకటి.

వ...చాటుడుగుమొన దాటుడుగుమొనయరమీట మొన నెరమీటమొన...అదిగాఁ గలపది రెండుమొనలు...ప్రబంధ. 2౮. హంస. ౧. ౨౦౬.

దాటురి. వి. ($\sqrt{\text{దాటు}^1 + \text{అరి}^3}$) కప్ప.

సీ...దాటురి చలికాపు కప్ప యనఁగ భేక మొప్పు...సాం. ని. తిర్య. ౮3.

దాటించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{దాటు}^1}$) దాటుఁజేయు, ఎగిరించు.

మ. హరి దాటించె బురోపకంఠమున...కాశీ. ౧. ౫3.

దాటు¹. స. క్రి. (క. దాట్ట. త. దాండు) ౧. తరించు; లంఘించు

చ...పాఱుక చలదూర్ణికానికరమైనమహోదధి దాటు వచ్చు...భర్తృ. నీతి. ౪.

దండకము...ఉప్పుసంద్రంబుపూదోటకాల్యంబలెం దాటి.....నీలా. ౨. ౪౧.

ద్వి. మాట నీ కెఱిగించి మదురుగ్నోడైన, దాటి పోయెద నింక దాపుర మేల. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧. ౧౦౪౦.పం.

౨. అతిక్రమించు, కడచు.

వ...వనంబులు గడచి కైలంబులు దాటినదులు లంఘించి చనిచని...నైష. ౨. 3౫.

వ. ఇవిధంబున వసుదేవనందనండును నేమును...మైచ్చంబు మెట్టిదరదంబు దాటి కాశీరంబు గడచి...ఉ. హరి. ౨. 3౭.

3. అతిక్రమించు, ఉల్లంఘించు, మీఱు.

వ. తనభార్యకుం గలశివభక్తి విశ్వాసంబులును జంగమారాధననిష్ఠయుఁ దనయానతి దాటు మియు...ఎఱింగి...హర. ౨. ౬౫.

ద్వి. తనజనకునిమాట దాటినవాడు, తనయఁడే తలపోయ దాయాది గాక. రం. రా. అయో. ౯2 పా. 2 పం.

గీ. దైవగతి యెవ్వరికి దాటుఁ దరముగాదు, దశ. ౨. ౧౧౮.

౪. క్రి. ౧. (కాలము) కడచు, అతిక్రమించు.

వ...పడు నాలుగు సంవత్సరంబులు దాటునంత
కుఁ బురుషుండు బాలుండు...భార. ఆది.

౪. ౨౭౧.

వ...తండ్రి గుఱించి తపంబుఁ జేయుచుండ...
సంవత్సరంబు దాటె...హర. ౭.౧౧.

౨. లంఘించు, ఉఱుకు; ఎగురు.

క...కృతవర్షుని తేరివెక్కి లంఘించెను కల్వండు
గిరికి దాటుసింగముభంగి. భార. భీష్మ.
౧. ౨౦౫.

ఉ...అక్కపిసింహుండు సింహాలిల నద్దంతికి
దాటి బిట్టలుల దట్టనతో నఱచేత వ్రేసి
...భా. రా. యు. ౯౯౫.

గీ...చేతఁ గరవాలు వెలుగుచుండ, దాటి
గజవంభములఁ గాలఁ దన్ని...ఉ. హరి.
౧. ౪౬.

ఉ.తామరదోయిలోఁ దగిలి దాటెడు తేఱులఁ
బోలఁ బెన్నెరుల్. హరి. ౨. ౧౦.

౩. పుతగతివిశేషముతో (గుఱ్ఱము) నడచు.

వీ. బోడన వీడి యుచ్చ నిబ్బరపుఁబర్వసనె
దాటుఁ దొడఁగె గంధర్వకులము. దశా.
౨. ౬౦.

వి. ౧. లంఘనము, ఉఱుకు.

ఉ...ము న్దనినమంజులసౌఖ్యరసంబు నిక్కలం,
దాటుచుఁ గోరికల్ గోఱలి దాటులు వై
వఁగ సోయగంబు పైఁ, దేజుగఁ జ్రాఢదంపతు
లతీరునఁ బెంపెసలారి రిద్దఱుక. హరి. ఉ.
౩. ౧౮౨.

౨. అశ్వగతిభేదము.

గీ...పుతగతిభేదంబు జంగ గంతు, దాటు...
నాఁ దనరు నభవ. ఆం. భా. ౨. ౧౯౮.

జ: దాటుడుగుపరువడి, దాటుడుగుమొన, దాఁ
టరి, దాఱించు, దాటుకొను, దాటుడువల,
దాట్రాయు, దాట్లహరి.

దాటు ౨. వి. (సం. దండః.) సమూహము, గుం
పు, మంద.

ఉ. భంగము లై నగంబులు గుభాలునఁ ద్రెళ్లఁ
గరల్లదాటుతో, నింగికి బొంగువారిధి...
వరాహ. ౮. ౧౬.

ఉ. కమనీకుందనంబు కనుగందనిమే నెలదేటి
దాటులక, బమైరవోవఁ ద్రోలుఁ దెగబా
రెడువెండు కలు...మనుచ. ౩. ౬. విక్ర.
౧. ౭౬. కవిక. ౩. ౨౮.

జ: దాటుకట్టు, దాటువడు.

దాటుకట్టు=దాటువడు. అ. క్రి. (దాటు¹ +
కట్టు.) గుంపుగూడు.

గీ. చినుకుతోఁ గూడుకొని గాలి చెలఁగఁ జూ
చి, దాటుకట్టుచు వృగములు దాటుచుం
డ. నా. పంచ. ౨. ౧౯౪.

దాటుకొ(గొ)ను, దాటులుగొను=దాటు¹
అ. క్రి. (దాటు¹ + కొను.) లంఘించు, ఎగురు;
ఉఱుకు.

వ...అజ్జాలపాదంబును నబ్బలతలం వెఱింగి
యొగసియుం దప్పఁగుంకియు దాటుకొ
నియు...నైవ. ౨. ౪౬.

క. ఉప్పర మొగసి యజాండము, చిప్పలు రా
లంగ మేరుశిఖరంబులపైఁ, గుప్పించి దాఁ
టుకొందునో...కాశీ. ౧. ౧౧౨.

క. గిరి గ్రుంగఁ ద్రొక్కి చెంగున, హరి నింగికి
దాటుగొనిన హరిహరి యపు డాహరి యె
గనినట్లు తోఁపక, గిరి యొగనినయట్లు దోఁ
చెఁ గెళ్ళవుల కల్లక. రామా. ౬. ౯౪.

ద్వి. దాటులుగొని లతాంతింబులమీఁద, తేఱు
లపరిగాళ్లఁ ద్రెవ్వునో యనుచు. పండితా.
పురా. ౮౯౮.

దాటుడువల. వి. (దాటు¹.) జాబభేదము.

క. మెడవల సన్నపువల త్రోపుడువల దొంక
వల మింటముక్కిడివల దాఁటుడువల సిం
గితమనుకువ, లెడవల కుండెవల లాదు లెసఁ
గెడివలలుక. హంస. ౪. ౧౮౫.

దాఁటువడు = దాఁటుకట్టు. అ. క్రి. (దాఁటు³ +
పడు.) ౧. గుంపుగూడు.

క. పదియును బదియేనును నిరు, పదియును ము
ప్పదియు దాఁటువడి నిత్యంబుక, గొదగొని
తిరిగి వధింపఁగఁ, గదలఁగ రా దయ్యె గొల్ల
గమి కెచ్చోటుక. హరి. పూ. ౬. ౮.

౨. దూరమగు.

క. వేటమెయి వచ్చి నృపమా, బోఁటికిఁ జిట్టం
ట్ల నంటి పోయినపిదపక, దాఁటువడుం గుల
మునకును, మాటయుఁ గణ్వునకు వచ్చు మా
నులచేతక. పి. శకుం. 3. ౮౮.

దాఁట్రాయి. వి. (√దాఁటు¹.) క్రి. దావిశేషము.

పీ. దారూలు సాగటాలు దాఁట్రాయి చదరం
గమును బోడురాళ్లును మూతపాడుపు.
హంస. 3. ౧౪3. ('దాటరా' క్రొత్త
ప్రతిపా.)

దాఁట్లమారి. వి. (√దాఁటు¹.) వ్యభిచారిణి.

క. ఇది దాఁట్లమారి యగు నని, పదపడి మఱు
నాడె యొంటిపాటున మేకో, లాదవింపఁ
దాపియింటం, దుద గానని ప్రేమ దానితో
రమియించెక. కుక. 3. ౧౨౪.

దాఁపన. వి. (√దాఁగు.) దాఁచుట, గోపనము.
(శ. ర.)

దాఁపరము. వి. (√దాఁచు.) దొంగిలించుట.
(మా. దాఁపరి, దాఁపరించు, మొ.)

దాఁపరి = దాఁపరీడు. విణ. (దాఁపరము + ఇ³.)
వంచకుడు, మోసగాడు.

క. విరి తేనెమేపగులకుక, హరినీలపుసరుల కి
రుల కబ్బాక్షికురుల్, గురు లై వెడవిలుతుని
బెడ, గుఱు లై తగు నెమ్మిపురుల కొకదాఁప
రు లై. చం. రా. 3. 2౪.

దాఁపరించు. స. క్రి. (√దాఁపరము.) దొంగిలిం
చు, అపహరించు.

గీ. మద్దులఁ డెయి వ్రేలల మొఱఁగి పాలు,
వెన్నలును దాఁపరింపంగఁ దన్ను బట్టి, తల్లి
ఱోలితో దామెనత్రాటఁ గట్టి, నితఁడకాదె
మద్దులఁ గూల్చి యేపు నూపె. హరి. ఉ.
౫. ౨౨౬.

దాఁపరీడు. విణ. (దాఁపరి + ఈడు³. స్వార్థము
న.) వంచకుడు, మోసగాడు. (వి. దొంగ.
శ. ర.)

పీ. వీడలే మందలో వెన్నలు దొంగిలి దర్పిం
చి మెక్కినదాఁపరీడు. భాగ. ౧౦ పూ.
౧౨౪౯.

దాఁపటికము. వి. (దాఁపన + టికము.) దాఁపు
రము, గోపనము. (శ. ర.)

దాఁపించు. స. క్రి. (√దాఁపు.) దాఁచునట్లుచేయు.
గీ. బొక్కిసమువారిచేత నాభూషణంబు, లపు
డు దాఁపించి రతిరహస్యంబు గాఁగ, వైష్ణవు
లమీఁద మ్రచ్చు లన్వాడు మోపి. పరమ.
3. ౫౫.

దాఁపు. వి. (√దాఁచు.) దాఁచుట, దాఁపరము.
వ... ఇంక దాఁ పేల కోడెగానితోఁ దక్కిరది
క్కిరలాడుకుంటా కులుక నున్నావె ...
వృ. వి. ౨. ౪౫.

దాఁపుడు. వి. (√దాఁపు.) దాఁచుట, గోపనము.
(శ. ర.)

విణ. దాఁచుకొనఁబడునది.

పీ. ఇపుడు గా కిది యుండి యే మంచు

దెంపుచే గట్టిదాపుడుపట్టుకోక, పార్వ.
౫.౨౧౩.

దాపురము. వి. (√దాచు).౧.గోపనము,దాచుట, మఱుంగుపఱుచుట.

ఉ. ఏనును దాపురం బెఱుంగ కేర్పడఁ జెప్పితి
...కళా. ౫. ౪౩.

ద్వి. మాట నీ కెఱిగించి మదురుగో దైన,దాటి పోయెద నింక దాపుర మేల. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౦౪౦.

౨. రహస్యము.

చ. నరవరుఁ జూచి యప్పుడు మనందుఁ డనందముఖ్యుదామఁ డొక్కరుఁ డరుడెంచి నీకుఁ దనకల్గినదాపుర మీశ్వరుండు పా, హిరముగఁ జేసెఁ జూడు...కరు. ౧.౨౨౧.

౩. దాచుకొనుట, భద్రపఱుచుట; సంచయముచేయుట.

క. అతిసంచయఫల మిది పో, రతిబోటి వలదు దాపురం బన నగుచుం, బతికి సతి వలికె దాచుక, గత మేమీ ధాన్య మొదుగుగా లే దింటుక. వేం. పంచ. ౨. ౧౧౦.

౪. గోపనసాసము, దాచుకొనుతావు.

వ...బుధులకు నవనిధులదాపురంబును విపులవిజయలక్ష్మికె గాపురంబును...అగునాపురంబున కధీశ్వరుండు. రామా. ౧. ౧౫౩.

౫. నిధి, నిక్షేపము; దాచినసాము. (శ. ర.)
నీ...ఇడపు,లేక చిత్రము వ్రాయ నాకాశమున దాపురములిడ మంచుఁ గుంచమునఁ గొలువ. కు. సం. ౮. ౧౩౫.

మ...కావలయువేళక వచ్చి కొంపోదు నే, డివి నీపెట్టియ నాదుదాపురము గా నిండుండని మున్నియుక. సారంగ. ౨. ౮౫.

విణ. గుప్తము, దాచఁబడినది.

ఉ...ఎవ్వరిక, బజ్జకుఁ జేరనీక తనభావము లోపల దాపురంబు గా, సజ్జకుఁ జేరి యుండ

స్వపచంద్రుడు సాంద్రవియోగ నేదనక.
పి. శకుం. ౨. ౧౬౩.

దాక¹. వి. మాఱివెడల్పు గలచిన్న మండ,అటిక.
(బ్ర.)

దాక². వి. (సం. ద్రాక్ష. పా. దక్ష్.) ద్రాక్ష.
నీ. దాకతీవను బూవుదండ చేరిచి మెడయిఱియంగ నురి బిగియించుదాన. రసిక. ౪. ౩౫.
నీ...దా కన ద్రాక్ష యగు ...అం. భా. ౨. ౫౩.

దాకలేమి=దాకరేమి. (చి. ని. సానుస్వారముగా గ్రహించెను.)

దాకలి=దాకలి, దాకల్లి, దాగలి. వి. బొ.
(దాయి+కలు. శ. ర, 'దాకలి' అని చి. ని.)
౧. లోహసంతాడనాధారము,అగసాలి మున్నగుదారు లోహములు సాగఁగొట్టుటకు ఆధారముగా నుంచుకొనెడియనుపదిష్ట.

గీ. మేటిజమేటియనటఁ గ్రొమ్మించుమించు, బొదివి మదనప్రతాపాగ్నిఁ బుటమువెట్టి, తమ్మిగ ద్విమదాకట గ్రెమ్మి యట్టి,కొమ్మఁ గావించఁబోలు నె తమ్మిచూలి. వసు. ౨. ౩౨.

ఉ. దాకటిమీదఁ బెట్టి బెడిదంబుగ సమ్మెట వేయ భిన్న పై, పోక జలంబులో మునిగి పోవక నెప్పుడు లోహపత్రికక, జేకొని వ్రాయ రేఖ విలసిల్లినవజ్రము శుద్ధ మిద్ధరక. రత్న. ౨౬. మృ. వి. ౩. ౨.

౨. సమీపము. (చి. ని.)

ద్వి. ఊకర లిచ్చుచు నొగి బోరగిలుచు,దాకట నాకటం దడవియాడుచును. ద్వి. భాగ. ౧౦. స్కం. (చి. ని.)

దాకల్లు=దాకల్లు¹. వి. (దాపు+కల్లు².) బండికంటి కడకమ్మ. (శ. ర.)

దాకొను. అ. కి. (దాపు+కొను.) ౧. సమీపించు.

క. దాకొని రతిసమయంబుల, జోక స్వలిగాడ్చు
లీనుసుగటివి నీచే, యాకాంత వేదజేర్చుదు,
నీకుఁ బటాంతరము సవతు నేఁ గానఁ
జుమీ. రామా. ౫. ౨౪౨.

క. తగువారిఁ బిలిచి. యిదిగో, లగనము దాకొ
నియె నెల్లి లలిఁ బుడమికి తీనిగఁ జేయ
వలయు రక్కసి, మగువం బొరిగొన్నవాడే
మగనిఁ గడకక. అచ్చ. రా. అయో. ౮.

౨. అవరించు, కవియు; కలియు.

ఉ...పురంబు సర్వముం, దాకొని కాచుచున్న
కుముదప్రముఖుల్ సతతంబు గొల్వఁగాక.
పరమ. ౧. ౩౬.

ద్వి...అవనీకుబంట్లు, ఆకాశవాణికిన, ...వనికాం
తకును, దాకొని చేయెత్తి దండముల్ నెట్టి.
ద్వి. క. సా. ౨. ౮౨ పా. ౧౦ పం.

స. క్రి. (త. తాక్కు.) అధిరోహించు, ఎక్కు;
చేరు, పొందు.

ఉ. కుంకుమపంకజోణ యగుకొండలమండలనా
ధుపట్టి వా, మాంకము దాకొనక ఘణఘణా
రవభూరికపాలమాలికా, లంకృతు లోంకృతు
ల్ నొడువులా గడరక ... పొందు. ౨.
౧౯౨.

ఉ. రా కలువంబు రెల్ల బయలంబడఁ ద్రోచిన
మా కవాటమై, దీకొని ప్రోచు నిక్క మని
ధీయుతు లెన్నఁ దదీయవర్ణముల్, గైకొని
భక్తిచే నుడువఁ గానరుగాక విపత్సరంప
రల్, దాకొనునే జగజ్జువల... దా. క. ౨౬.

ఉ. అకుముదప్రియాస్వయునవాఘ్యదయంబున
వర్ధమానలీ, లాఘ్వి నొప్పెఁ గీర్తులు మహాద
వస్థ, పుకలంఘనోద్ధతిక, దాకొని చక్రపర్వ
తనితంబములం దదధీసభూమియుం, దాక
నగుంజుమీ యని నిదానము ముందుగఁజెల్పు
త్రవడిక. కవిరా. ౩. ౧౧,

దాకొలుపు. స. క్రి. (దాపు + కొలుపు.) చేర్చు.
సీ. పైఁ బండ్లు గలిగి లోపలఁ బుచ్చుతరుకాఖ
గొంగళిమూల దాకొలుపురాయి, కాపులిం,
౩౧.

దాక్షిణ్యము. సం. విణ. (అ. ఈ, అ.) దక్షసంఖం
ధమైనది.

దాక్షిణ్యము. సం. వి. అ. స. బంగారము.
(కే. ని.)

దాక్షిణ్యణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. అశ్వినా
ద్యశ్యశమము, అశ్వినాదులలో నేదేనియు
నొకటి. ౨. సతీదేవి. ౩. పార్వతి. ౪. కన్దు
వ, నాగమాత. ౫. వినత, గరుడమాత. ౬. అ
దితి, దేవమాత. ౭. దితి, రాక్షసమాత. ౮.
భూమి. ౯. లక్ష్మి. (కే. ని.) ౧౦. దంతి, నేపా
ళముక్తి. (వాచ.)

దాక్షిణ్యణిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ఈశ్వ
రుడు. ౨. చంద్రుడు. (వాచ.)

దాక్షిణ్యణుడు. సం. వి. అ. పుం. దక్షుని
యవాపత్యము. (వాచ.)

దాక్షిణ్యము. సం. వి. అ. పుం. శివుణ్ణాగాఁ
బోవునది-గ్రద్ద.

దాక్షి. సం. వి. ఇ. పుం. దక్షునియవత్యము, దక్ష
సంతతి. ఈ. శ్రీ. ౧. దక్షునికూతురు. ౨.
పాణినీతల్లి. ౩. కపిలగోవు. (కే. ని.)

దాక్షిణాత్యము. సం. వి. అ. పుం. నారికేళము,
కొబ్బెరళి. (రా. ని.)

దాక్షిణాత్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
దక్షిణపుదిక్కువాడు, దక్షిణదేశపువాడు.

దాక్షిణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇష్టాపూర్త
దికర్తములు చేసి దక్షిణమార్గమునుండి చంద్ర
లోకమున కేగువాడు. (వాచ.)

దాక్షిణ్యము. సం. వి. అ. స. ౧. కవికరము.

౨. అనుకూల్యము, ఒదిక. ౩. పటుత్వము. సామర్థ్యము; నైపుణ్యము. ౪. దక్షిణనాయకునిధర్మము. ౫. దక్షిణదిగ్భవత్వము, దక్షిణపుత్రపురి యగుట.

దాక్షిణ్యండు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దక్షిణీయుడు, దక్షిణకు తగినవాడు.

దాక్షిణ్యండు. సం. వి. అ. పుం-దాక్షిణ్యుడు-పాణిని.

దాక్షిణ్యము. సం. వి. అ. న-దక్షిణ్యము-గ. కాశలము, నేర్పు; పటిమ, సామర్థ్యము. ౨. ఆర్జవము, చక్కటి.

దాగలి=దాకలి. (శ.ర, 'దాగలి' అని చి.సి.)

దాఘము. సం=దాహము. (వాచ.)

దాడకము. సం. వి. అ. పుం. దంతము, కోట.

దాడి¹. వి. (సం. ధాటి. ప్రా. ధాటి. క. దాడి.)
౧. దండయాత్ర, శత్రుజయార్థమై దండెత్తిపోవుట.

ఉ. కందువ పెప్పి యొక్కెడఁ ద్రిగర్తులు దాడికిఁ గూడువారు...భార. విరా. ౩.౧౨౬.

ఉ. ఆతనిదాడికిం దలఁకి యచ్చటివీడులరాజులెల్ల న, త్యాగురులై...హరి. పూ. ౩.౧౨౬.

మహాస్రగధ... ఇతనియశోమండలీపూర్ణరాకా, తుహినాంకుల్ దాడిమైవత్తువ యడిదనపై దొమ్మిగా నంచు...నైవ. ౫. ౧౬౦.

౨. ఔషధత్వము, ఉదుటు.

ఉ. అట్టియెడఁగ గడంగి జగ మంతయు నాగెడుమంచుదాడి క్రిట్టుట చనంగ లేక శరణుచు దముక్ భజించువెట్టుకు, దట్టుపునుంగవాసనలతావగులేజవరాండ్రచొక్కిపుక్, గట్టిమెఱుంగు చన్దము గట్టె నిజోపరిఁబట్టబంధముక్. చం. రా. ౫. ౨౬.

శ. తలిరుజిరావజరుభలుదాడికి నోడి కడంగ

దక్కి...నీలా. ౩. ౧౪.

రగడ. వేడు వేడుక నిత్తు నీ కివ్వేళ వేలతికాంతవారము, దాడి దాడిమగమికిఁ జేరగఁ దగు నెదగు నెడఁ గిరము. చం. ద్రి. ర. ౬౩.

జ: దాడికాడు, దాడిగొను, దాడిచను, దాడిచేయు, దాడిపోవు, దాడియాడు, దాడివచ్చు, దాడివెట్టు.

దాడి². వి. (సం. దాధికా.) శక్తువు, గడ్డము.

దాడి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧-బద్ధ లగుపండ్లు గలది-దానివ్వు. ౨. దానిమపండు. (వాచ, విల్యము.)

దాడింబ=దాడిమ.

నీ. దాడింబ యనగను దాడిమం బలరును...

ఆం. భా. ౨. ౫౦.

దాడింబము. సం. వి. అ. పుం. దానివ్వు. (వాచ.)

దాడికాడు. వి. (దాడి¹) ౧. దండెత్తువాడు.

చ. తిమిరపుదాడికాడు చనుదేర దొడంగెను నా కెదుర్పగా, సమయము కాదు...నిప్ర ౩. ౨౩.

చ. జలజవనంబుకూ రిచెలి జక్కవదోయిముదంబు నిక్కుచు, క్కలపయి దాడికాడు త్రిజగంబులమ్రొక్కులయిక్కు వేదముల్, మొలచినపాడు...ప్రాణికోటికిక, వెలుగన నొప్పునవ్వెలుగు వేగమ తూర్పున దోచెనత్తటిక. కేయూర. ౪. ౨౭.

౨. వేగులవాడు.

చ. ఇదె చనుదెంచెఁ జైత్రుఁ డని యెల్లవనంబులకుఁ బ్రమోదమల్, పొదలగ మేలివార్ల గొని బోరన వచ్చినదాడికాడన, స్త్రువువనదేవతాముఖసమీర మెదుర్కొన నుల్లసిల్లె నిం, పొదవగ దక్షిణానిల మహాన మనోహర ఫలనంబునక. నృసిం. ౨. ౬౦.

దాడిగొను. అ. క్రి. (✓దాడి¹.) ఒకదానికంటె
నొకటి వచ్చు.

తన్వీప్పుతము. పాడి విశోదంబులు సలిపినగో
పాలుఁ డటంచును భతనసభాస్యలో, దాడిగొ
నక విశ్వవిరమణముతోఁ దన్వీవిఁ జెప్పఁగఁ
దనయఁ గవీంద్రుల్. అప్ప. ౪. ౨౩౬ పా.

దాడిచేయు. అ. క్రి. (✓దాడి¹) దండెత్తు, యుద్ధ
యాత్ర చేయు.

న... పదు నెనిమిదవమాటు దాడిచేసి కత్తులం
దోలి విజయంబు చేకొంటి... భాగ. ౧౦.
పూ. ౧౩౫౯.

దాడినిమ్మ = దాడిను.

మత్తకోకిల. పూచె నిమ్మలు దాడినిమ్మలు పొన్న
లుక సురపొన్నలుక. యయా. ౪. ౩.

దాడిపో(వో)వు. అ. క్రి. (✓దాడి¹.) దండెత్తు.
ద్వీ. ఖరదూపకాదులఁ గడికండములుగ, ధరణి
పైఁ గూర్చెఁగదా యని మీరు, తలఁచెద
రతనిపై దైత్యులపోక, తలఁపుచు వారిపై
దాడిపోఁ దగునె. రం. రా. యు. ౨౮౯.
పా. ౨౦ పం.

చ. పెడపెడ నిద్రవొంది కనువిచ్చినపాంథుల
మీఁద దాడిపోఁ, దడఁబడ నొండొరుం బి
లుచుదర్శనపంపుబలంబులొనియ, లక్ష్మణ
కరణిం జెలంగ కుకకోకిలభృంగతతుల్ వనం
బునం, పెడ పెడఁ బల్కుఁ గూయ సొగియిం
పఁగ మ్రోయఁగఁ దద్విరావముల్. భార.
ఉద్యో. ౨. ౧౧౧.

దాడిమ = దాడింబ, దాడినిమ్మ, దాడిమ్మ, దానిమ్మ.
వి. (సం. దాడిమః. క. దాడించె.) దాడి
మముక్తి.

రగడ. దాడి దాడిమగమికె జేరఁగఁ దగునె
దగునెడ కరిగఁ గీరము. చంద్రి. ౪. ౬౩.

దాడిమపత్త్రకము. సం. వి. అ. పుం. రోహిత
కము, ములుమోదుగు శి.

దాడిమపుష్పము. సం = దాడిమపత్త్రకము,
దాడిమ ప్రియము. సం. వి. అ. పుం. శుకము,
చిలుక.

దాడిమము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. దానిమ్మశి.
౨. ఏలకిశి. న. గ. దానిమ్మపండు. ౨. ఏలకి
ఫలము. (శి. ని.)

దాడిమి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. దానిమ్మశి. ౨.
ఏలకిశి.

దాడిమీసారము. సం. వి. అ. పుం. దానిమ్మశి.

దాడిమ్మ = దాడిమ. సాం. ని. స్థా. ౫౩.

దాడియాడు. స. క్రి. (✓దాడి¹.) ముట్టడించు.
(మార్కొను, త. ర.)

ద్వీ. ఈడఁబోవక యింఁదుఁ డీమనవీడు, దాడి
యాడుచు వస్తుతతిఁ గొల్లవిడిచి. ద్వీ. భాగ.
౩ స్కం. (శ. ర.)

దాడివచ్చు. అ. క్రి. (దాడి¹ + వచ్చు.) దండెత్తి
వచ్చు, దాడివెడలివచ్చు.

కా. దేవారక్కిసుఁ డొక్కరం డతిబలోజ్జ
కంబునక దాడిరా. వరాహ. ౧౧. ౧౨.

దాడివెట్టు. అ. క్రి. (దాడి¹ + వెట్టు.) దండుపె
డలు, దండెత్తు.

నీ. అమ్మహాత్తులవెంట నడవికి ఘోషయాత్రా
విధి నెపమున దాడివెట్టి. భార. కర్ణ. ౩.
౩౫౬.

ఉ... నేను నా, నేనయు దాడివెట్టెద విశ్వంఖల
తం బ్రతివత్తువెంట... హరి. ఉ. ౩. ౯౯.

నీ. ఒకనాఁడు దనుజనాయకు సేనతో దివ్యధా
మంబుపై కలు దాడివెట్టి. ఉ. హరి. ౧. ౧౮.

దాధ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. కోట, దంష్ట్ర.
౨. ప్రార్థన, కోరిక. ౩. సమూహము, గుంపు.

దాడిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. దాడ. ౨. శ్రీ

శ్రువు, దాడి.

శ్రీ. శేషమృగ్యుతో హస్తా ఛేదయేదవిచార
యక, పాదయో ర్దాధికాయాం చ గ్రీవా
యాం పృషణేషుచ. మను. ౮. ౨౮౩.

(‘దాధికాయాం=శ్రుణి’ కుల్లూకభట్టవ్యాఖ్య.)

దాణ. వి. (సం. ధాన్యమ్.పిం.దానా.)గుట్టము
మొదలగువానికి పెట్టుకలవలు లోనగుఆహారము.

చ...ఏ, తఱిగలలోననుక బడెడుదాణయె
ఱుంగను...హంస. ౫. ౪౧.

దాణము. వి. సుంకము, శుక్లము. (శ. ర.)

దాణుధోడ. వి. మల్లవిద్యావిశేషము, పదునాల్గు
విసయలలో నొకటి.

వ...ఆవీర్యండు...దాణుధోడ ఝూటునివిమో
దలయినపదునాలుగువిసయలను రంబులుం
జూచి...హంస. ౧. ౨౦౬.

దాత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) గ. దాన
శీలుడు, ఇచ్చువాడు. ౨. ఖండించువాడు,
త్రుంచువాడు. ౩. శుద్ధిచేయువాడు.

దాతము. సం. విణ.(అ.ఆ.అ)గ. భిన్నము, త్రుం
పబడినది. ౨. శుద్ధమైనది.

దాతవ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ) గ. ఇయ్య
దగినది. ౨. కోయదగినది. ౩. కోధింపదగి
నది.

దాతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. ఛేదనము, ఖండిం
చుట. ౨. శుద్ధి.

దాతికట్ట=దాదుంగ. వి. (దాయి+కట్ట.) ఉద్భ
వము, చెక్కెడుమూనికి ఊతగా క్రింద నుంచు
కొనెడిబల్లలోనగునది. (శ. ర.)

దాతు. వి. (సం. ధాతుః) గైరికాదిధాతువు.
(ఘో. దాతుబొట్టు.)

జ: దాతుబొట్టు.

దాతుబొట్టు. వి. (దాతు+బొట్టు.) గైరికాది
ధాతువిశేషముచే జేయబడినతలకము.

మత్తకోకిల. తమిళాసలపేరు నెఱ్ఱనిదాతుబొ
ట్టును జూడ సం,గముపై దగునాముగా...
చెంచరుడెంచినక. ద్వ. ౮.౯. (‘ధాతు
బొట్టు’ ముద్రి.)

దాత్వండు. సం. వి. ఆ. పుం. దాత, ఇచ్చు
వాడు. (కొముది.)

దాత్యూహము. సం. వి. ఆ. పుం.గ. మాకురు,
గుండంగిపక్షి. ౨. చాతకము, వానకోయిల.

౩. నీరుకాకి. ౪. మేఘము, మబ్బు.

దాత్రము. సం. వి. ఆ. సం.ఖండించునది; కో
యనది-లలితము, కొదవలి.

దాదాపు. వి. (దాపు+దాపు.) మిక్కిలిసమీ
పము. (శ. ర.)

దాది=దాదిలి. వి. (సం. ధాత్రీ. ప్రా. ధాత, ధ
త్రీ. క. దాది. త. తాది.) పెంచినతల్లి, ఉప
మాత.

గీ. పలికళావలి యనుదాని బద్దనయన, దమ
సహోదరి గారాపుదాదికాతు, సంతికము
నకు రప్పించి యాదరించి,నర్తనాక్షిణి గా
వించి నగుచు బలిక. నైవ. ౮. ౫౪.

గీ. పలుదాదు లగుచు వెబ్బులులవిడ్డల నిచ్చ
వినునక పెంచు నాఁబగులపదుపు. యయా.
౨. ౪౯. దకా. ౪. ౧౩౮.

దాదిలి=దాది. వి. (సం. ధాత్రీ.) దాది, ఉప
మాత.

క. తాదృశపురహర్షములకు, దాదిలి యగునది
దినకరసుధాకర లేజు, ప్రాదుర్భావనిదానము,
హాదీధితి తెలియఁ దరమె యాసభకుమీ
మల్. కకు. ౩. ౧౪.

దాదుంగ=దాతికట్ట. వి. (దాయి+దుంగ.)

ఉదానము, వద్రంగి కట్టలు చెక్కునపుడుక్రింద
ఉత్తగా నుంచుకొనుదుక్కు. (శ. ర.)

దాధికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పెరుగు
లో జేయబడినది, పెరుగుతోఁ గలుపఁబడినది.
వి. అ. న. (పెరుగుతోఁ జేయబడిన) గులాది
నాశక మగుజొవ ధధేదము. (విల్యము.)

దాధిరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పెరు-
గుతో భుజించువాడు. ౨. పెరుగుతోఁ దిరు-
గువాడు-పెరుగ గుచ్చువాడు. (విల్యము.)

దానకము. సం. వి. అ. న. ౧. అల్పదానము.
౨. కుత్సికదానము.

దానపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. బహుప్రదుడు,
మహాదాత. ౨. అక్రూరుడు. (కృష్ణునిచెలి-
కాడు. వాచ.)

దానపత్రము. సం. వి. అ. న. దానము చేసినట్లు
క్రాసి యిచ్చినపట్టము.

దానము. సం. వి. అ. న. ౧. త్యాగము, ఈవి,
ఇచ్చుట. (దేశదానములు—గోదానము, భూ-
దానము, తిలదానము, హిరణ్యదానము, ఆజ్య-
దానము, వస్త్రదానము, ధాన్యదానము, గుడ-
దానము, రౌప్యదానము, లవణదానము;—మోడ-
కమహాదానములు—గోదానము, భూదానము,
తిలదానము, హిరణ్యదానము, రత్నదానము,
విద్యాదానము, కన్యాదానము, దాసీదానము,
కయ్యదానము, గృహదానము, అగ్రహారదాన-
ము, రథదానము, గజదానము, అశ్వదానము,
ఛాగదానము, మహిషీదానము.) ౨. గజమద-
ము. ౩. పాలనము, రక్షణము. ౪. భేదనము,
ఖండించుట. ౫. కుడి. ౬. రాజ్యాంగచతురు-
పాయములలో నొకటి. (ఇది పంచవిధములు-
తనకుఁ గలభనము నంతయు నిచ్చుట, ఎక్కడ
జేని భనము తీసికొన్నచో దానికి తాను అనుకూ-

లుండై యుండుట, అపూర్వవస్తువుల నిచ్చుట, అ-
స్థులభనముఁ బుచ్చుకొనఁ బ్రవర్తింపఁజేయుట,
ఆప్నతీర్చుట.)

దానవారి సం. వి. ఇ. పుం - రాక్షసులకత్తువు-
౧. దేవుడు, వేలుపు. ౨. విష్ణువు. న. మదో-
దకము, గజమదజలము.

దానవీరము. సం. వి. అ. పుం. దానముచేయు
టలో నుత్సాహము చూపుట, వీరరసభేదము.

దానవీరుడు. సం. వి. అ. పుం. దానముచేయు
టలో మహాశూరుఁ డగునాయకుడు, దానవీర-
రసప్రధాననాయకుడు. (శిశిరదధీచ్ఛాదులు.)

దానవుడు. సం. వి. అ. పుం- దనుసంతతివా-
డు- తొలివేల్పు, రాక్షసుడు.

దానవురాలు. వి. వి. రాక్షసస్త్రీ, రక్కసి.
క. అవివేక ముడిగి దైత్యప్రవరునియంతిపురము
నకుఁ బడ మనుచుకొ దానపురాండు, వ
లుకుపలుకుల్, చెవిఁ దాఁకి చుటుక్కు మ
నినఁ జిత్తం బొటలకై. రామా. ౬. ౧౪౧.

దానవేయుడు. సం. దానపుడు.

దానశీలుడు. సం. దానశౌండుడు.

దానశూరుడు. సం. = దానశౌండుడు.

దానశౌండుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) బహు-
ప్రదుడు, మిక్కిలి దాతయగువాడు.

దాని. సం. విణ. (న. నీ. న్.) ౧. ఈవికాడు,
దాత. ౨. మదము గలది. (గజము.)

దానిమ్మ=దానిమ్మ, సాం. ని. సా. ౫౩.

దానీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. ఇయ్య-
దగినది. (ధనాది.) ౨. దానపాత్రము, దాన-
సంప్రదానము. వి. అ. న. దానము.

దానువు. సం. విణ. (ఉ.) ౧. పరాక్రమవంతుడు,
మగటిమి గలవాడు. ౨. దాత, ఈవికాడు.

వి.ఉ.పుం. ౧. సుఖము. ౨. వాయువు. ౩. యజమానుడు. ౪. సూర్యుడు. (కే. ని. వాచ.)

దాపనము. సం. వి. ఆ. న. ఇష్టించుట.

దాపరము=దాపురము. వి. (√దాయ) ప్రాప్తి. (క. ర.)

జ: దాపరించు.

దాపరించు. అ. క్రి. (√దాపరము) ప్రాప్తించు. (క. ర.)

(వ్యవ) వీడు మా కక్కడ దాపరించినాడు.

(ఇది నిందాద్యోతకము.)

స. క్రి. ప్రాప్తింపజేయు, లభింపజేయు, చేకూరజేయు.

కళిక. తఱిసి సద్గురునుతుల దాపరించినదయ, పెరిమె నాగపురంబు పెక్కలించినవిజయ.

అప్ప. ౪. 333.

దాపల=దాపల. వి.ఘ.ఎడమవైపు. (చూ.దా.)

వ...వలపటంగృహశ్వత్థామలును దాపటంగృతవర్తమద్రేశ్వరులును వెనుక బాహికసోమదత్తభూరిశ్రవనులును...భార. భీష్మ. ౧. ౧౦3.

చ. కటకట కాళికాపురి నోకానోకనిదురగన్నుమోడ్చి యప్పటగను విచ్చునప్పుడు డిభాగము గన్గొని చోద్య మందు దాపటి దేసఁ జూచి యచ్చెరువుపాటు వహించు మనస్సరోజసం, పుటమున నాడులాగు మగపోడిమియుం గలజంతుసంతతుల్. కాశీ. 3. ౯౯.

గీ. కారణములేక దాపలికను ద్రవించు. భార. ౧౦. ౧౨౯.

ఉ. పచ్చలకంకణములను భాసిలుదాపలికేల జాళువా, కుచ్చలకొంగు దాల్చి...ఉ. రా. ౪. ౧౯౨.

జ: దాపలించు, మొ.

దాపలించు=దాపలించు. స. క్రి. (√దాపల) ఎడమవైపుగా నుంచు.

వ...బకవైరి దాపలించి తిరిగిసం బెరిగిసయ్యారసంబున నుల్లసితుండై యాభూనల్లభండు...భార. శల్య. ౨. ౨౬౭.

దాపించు. అ. క్రి. (√దాయ.) సమీపించు. (క. ర.)

దాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఇష్టింపఁబడినది. (ధనాది)

దాపితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దండితుఁడు, దండుపుగొనఁబడినవాడు.

దాపు=దాపు. స. క్రి. (√దాయ.) చేర్పు. క. తమవారిం బిలిచిన వై, శ్రమ చని వారందఱుకొ బొలసుమేపరికల్లుమొగన్ దావిన వెనుకొయి మొగిం బడఁ దన్ని లోని కేఁగి కడంకక. అచ్చ. రా. యు. ౪౪౬.

ఉ. వచ్చినకృష్ణునికొ సుజనవత్సలుఁ గన్గొని ద్వారకాజనుల్, ముచ్చట లెల్ల దాపుకొని మ్రొక్కుచు సొక్కుచు సంతసంబునక, మచ్చికలుం బ్రహౌదములు మన్ననలుం గనిరి...వి. పు. ౬. ౨౭౨.

(వ్యవ.) పెండ్లితో అగ్ని దాపుదురు.

” అగ్నిహోత్రమును చూచి కొంచెము దాపుము. (అతిపోకుండ సమిధలు చేర్పుము అని భావము.)

వి. ౧. ఆధారము, అండ, శరణము.

ఉ...మామనోగతులు నిర్భరహర్షము నొందె నింక నెప్పట్టున నేము ధన్యులము ప్రాపును దాపును నీవు గల్గుటక. చూరి. ఉ. ౧. ౧౪౫.

ఉ. స్థాణునిలోచనాంచలము దాపుగఁ దీవ్రత రార్చుటకొ నిజ, ప్రాణము గొన్న నాటిపగ యాత్మ దలంచియొ...నైష. ౪. 3౧.

మ తకోకిల. ఆప దైవను రానిచుట్టము నాజ్ఞ
మీతినపుత్రుడుక, దాపు తేనిరణంబు నే
టికి దానవోత్తమ చూడఁగాక. మే. ౧.
౯౧. (భయము అని. శ. ర.)

౨. అవలంబము, ఊత.

గీ. ఏడుపాతాళములక్రిందియిటుమఁగొంది, కరిగి
తోయాత్తయై యున్నధరణి జూచి, మొ
గము దాపుగ నిచ్చి నిర్దుశక్తిగరిమ గడ
లాత్తగా నెత్తె గరుణ బ్రభుడు. హరి.
పూ. ౪. ౧౬.

గీ. యమనియమవర్తనములతో నాసనాదు, ల
భ్యసింపఁగఁ దొడఁగ నత్యాదరమునఁ,
దాను మను విన్నభంగులు దాపుగాఁగ,
నచటిశక్తిని గురువు గా నాత్త నునిచి.
కళా. ౩. ౧౩౩.

౩. సమీపము, చేరువ.

సీ. దాకాలిగండపెందారంబుదాపున బొమ్మలై
చైరిభూభుజులు క్రేల. కాశీ. ౧. ౪౫.

దాపుకొను. స. క్రి. (దాపు + కొను.) ఆశ్ర
యించు, అండగొను.

వ. ఇట్లుగుడెంచి ప్రాంతరత్నై స్తంభంబు దాపు
గొని సఖీజనంబులమరువున లజ్జావనతవదనా
రవింద యగునుందరిం గడచి... కవిక. ౩.
౨౦౫.

దాపురమగు. అ. క్రి. (దాపురము + అగు)
ప్రాప్తమగు, దాపరించు.

గీ. కారణం బన్నిటికి నల్ల పూరువమెక, దా య
దెక్కడ దాపురమాయె దనకు. సారంగ.
౨. ౧౪౫.

దాపురము = దాపురము. వి. (దాపురము) ప్రాప్తి.
(శ. ర.)

ద్వి. నీర జ చెచ్చెగయింప నేర్చినతల్లి, యెచ్చట
నుండి నీ విట దాపురముగ, వచ్చితి చొచ్చి

తి వాస మీ ననుచు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౨౦౧. పం. (దాపురముగ వచ్చితివి = దాప
రించితివి.)

దాప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇష్టింపఁ
దగినది. (ధనాది.)

దాప్యఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దండుగ
గొనఁదగినవాడు, దండ్యఁడు.

దామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దామము.

దామని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పెక్కుపలుపు
లు గలనిడివిత్రాడు, దామెన. ౨. పలుపు.

దామము. సం. వి. న. న. స్త్రీ. ౧. పాలుపితు
వనపుడు పసులకు కాలికిఁ గట్టెడుత్రాడు, బంద
ము. ౨. దామెనత్రాడు, పెక్కుపలుపులు గల
నిడివిత్రాడు. ౩. రజ్జువు, త్రాడు. ౪. మాట,
దండ, హారము. ౫. (పసులను గట్టెడు)తలుగు,
సందానము, పలుపు. ౬. (మెఱపులొనగువాని)
రేఖ, గీత. (విద్యుద్దామము, మొ.)

దామర. వి. ౧. ఉరిత్రాడు.

చ. ఎలమి మనోజలుబుఁ డెనయించినజక్కవ
దీముపెంటి పే, రెలుఁగునఁ బిల్చి చూడ్కిఁ
గదియించి యెదుర్కొని మేనుమేను ని,
శృంగుణసంగతిం బెనచి చక్రము దామర
తెంకి జేర్ప ద, త్కలకలశంకబోలె విహ
గంబులు వీడె గులాయకూటముల్. వసు.
౪. ౧౩౨.

౨. మండలాకార మగువృక్షము. (శ. ర.)

దామాంచలము. సం. వి. అ. న. అశ్వాదుల
కాళ్లకుఁ గట్టెడుత్రాడు.

దామాంజనము. సం. దామాంచలము. (విల్వ
మన.)

దామెన. వి. (సం. దామనీ) పెక్కుపలుపులు
గలపెద్దత్రాడు; త్రాడు.

క. తలుగులపొది యొక దెసఁ జెయ్యలదామెన
యొక్కవలన ననువై యుండక, మొల మోపి
మెక్కుచుట్లక, బలుత్రాటం జుట్టి గోపభా
వం బమరక. భార. విరా. ౧. ౨౩౫.

పీ...విశ్వమెల్ల, నతిలీలమై మహద్భుతసమగ్ర
సూర్తి నుండును గోక మా లున్నభంగి,
దామెనఁ బశువులు దగిలి యుండెడుమాడ్కి
...భాగ. ౬. ౧౬౯.

గీ. దక్షునల్లుండ్ర మెడల నూత్రములు గట్టి,
యూపముల నూత్రములతోడ నుద్దిచేసి,
దామెనలు గూర్చి నడిపించెఁ దరతరంబ,
వీరభద్రుండు పశువుల వెల్పునట్లు. కాశీ.
౩. ౮౮.

దామెనత్రాడు=దామెన.

మ. చనుమా చూతము నీతెఱంగు నుచు నుత్సా
హంబుతోఁ దల్లి దామెనత్రాటక లెనుతో
టితోన మును బల్లిక గట్టినక...హరి.ఉ.
౪. ౨౩౫.

సీ. చిక్కము ల్తాలలు మాసినచింపిబొంతలు దా
మెనత్రాళ్లు గోతములు వెండ్లు, కలమోపులు
ను...చెన్న. ౨. ౨౦౪. హంస. ౨. ౩౫.

దామెనపగము=దామెన.

పీ. దామెనపగముల్ తలత్రాళ్లు నురిత్రాళ్లు
చిక్కంబులును జల్లిచిక్కములును. శుక.
౨. ౫౪౫.

దామెనమోసు=దామెన.

సీ. దామెనమోసులు దగిలి యింనుక మొగ్గి
గడలు పగము లూతగా నిలుచుచు. చెన్న.
౨. ౨౯౨.

జ: దామెనకొయ్య, దామెనవేట.

దామెనకొయ్య.వి.(√దామెన.) దామెన కట్టు
సంభము.

గీ. తలుగు లూడ్చి వెయ్యల నెల్లఁ దల్లిచన్న,
గుడువ విడుచుఁ గొన్నిటి నలుగడలఁ దోలు,

నుజక దామెనకొయ్యలు వెటికి పొజి,వైచు
గావల్ల నుట్టును వచ్చి త్రెంచు. హరి. పూ.
౫. ౨౦౬.

దామెనవేట. వి. (√దామెన.) మృగయావిశే
షము, ఆచ్చటచ్చట దామెనలు గూర్చి చేయు
వేట.

పీ. దీమంబువేటలు దామెనవేటలు తెరవే
టలును నేడ్చుతెరలికలును. ద్వ. ౮. ౨౨.

దామోదరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వర్ధమాన
(బర్వాక) పురసమీపమున నుండెడియొకానొక
నదము. ౨. సాలగ్రామవిశేషము.

దామోదరుండు. సం.వి.అ.పుం. ౧. (దామ+
ఉత్ + అర-దమాదులచే ఉత్కృష్టమగుబుద్ధికి
విషయ మగువాడు) విష్ణువు. ౨. (దామ+ఉ
దరుడు=యశోదచేతఁ గట్టఁ బడినత్రాడు ఉద
రమునఁ-నడుమున-గలవాడు) కృష్ణుడు.

దామ్యత్. సం. శత్ర. ౧. అణచుచున్న.
౨. దండించుచున్న.

దాయ. వి. (√దాయ- సం. దాయదః. ప్రా.
దాయాదో. క. దాయ.) జ్ఞాతి, సగోత్రుడు;
శత్రువు.

ఆ. అనఘ పితృపితామహప్రపితామహ,పూజన
ములు శిష్టపూర్వకముగఁ, జేయవలయు నియ
తి దాయ దొడ్గినజన్నిదంబుతోడ భక్తిధా
మ మగుచు. భార. ఆను. ౩. ౧౯౯.

గీ. దాయ యనగ సగోత్రాభిధాన మొప్పు.
ఆం. భా. ౧. ౧౧౨.

గీ. జలరుహములకుఁ దచ్చయచ్చాయ దాయ,
యనగ నతఁడొప్పె నవయావహాగమమున.
నైష. ౧. ౫౮.

ఆ. చక్క జలము పెనగఁ జన దింక నినుడు
ప,శ్చిమధరాధరంబు నేరఁ బోయి, దీని
కొకయుపాయ మేను గల్పించెద,దానజేసి

కాని దాయ వడఁడు. భార. క్రో.ర.3.౧౨.
ఉ. వాలినదాయవారి దొరవారి ననేకులఁ గూ
ర్చుకొన్నఁగా, కేల జయింప వచ్చు...కు.
సం. ౧౧. ౬౬౧.

దాయఁగట్టు. స.క్రి.(దాయక + కట్టు.)౧. బం
దమువేయు. (శ. ర.) ౨. పశువుల నొండొంటి
తో లంకవేయు.

(వ్యవ) బంతిలో ఆయెద్దను దాయగట్టిన బాగు
గా నడచును.

దాయకాలము. సం. వి. అ. పుం. దాయవిభాగ
ము చేసికొనుకాలము.

దాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. యికా. అ) ౧. ఇ
చ్చువాడు. ౨. ఖండించువాడు. ౩. శోధిం
చువాడు. వి. అ. పుం. దాయాదుఁడు, జ్ఞాతి.

దాయబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం- దాయభాగ
ము పుచ్చుకొనుబంధువు- భ్రాతృ, తోడఁబుట్టిన
వాడు.

దాయభాగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దాయ
ములోనిభాగము. ౨. దాయవిభాగము, పిత్రాధి
ధనమును పంచుకొనుట.

దాయము. వి. (క. దాయ. త. దాయం.) ౧.
(జూదము గవ్వలాట మొ. వానిలోని)పందెము.
సీ. కైయధికంబుగఁ గల్గసారెలువైచి యెక్కుదా
యంబుల యెడలు గడపి. దశకు. ౫. ౬౪.
సీ. ఒకదాయ మాడిన నున్నదాయం బాడు మ
నక వాటులు రెండు గొని చెలంగి. ఉ.హరి.
౩. ౧౨౮.

ద్వి. వలన దచ్చాకమాటలు నీకు ననుచు, నల
ఘుఁడు దచ్చాక మని దాయ మాడు. పండి
తా. పురా. ౧౨౫ పా.

౨. విపత్తు, ఇడుపు, ఆపద.

ద్వి. వడి నుక్కుదాయము వచ్చుచో ధైర్య,
ముడిగిన దైన్యంబు నొందిన నగరె. ద్వి. హ

రిశ్య. ఉ. ౫౯౫. పం. (గొప్పయిడుపు,
అని టీక.)

బ. క్రిడావిశేషము.

గీ. దాయముల నాడు వామనగాయ లాడు,
బాటలను బాడు...ఆముకీల జగన్మోహనాం
గి యగుచు. బ్రహ్మో. ౩. ౩౦.

సీ. దాయాలు సోగటాలు దాట్రాయి చదరంగ
మును జోటురాళ్లును మూతపొడుపు, హంస,
౩. ౧౪౬.

దాయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దానము, ఈవి.
శ్లో. అస్వామినా కృతో యస్తు దాయో విక్ర
య ఏవ వా. మను. ౮. ౧౯౯.

౨. వివాహకాలమును కన్యకీచ్ఛుధనము, ఆరణ
ము. ౩. కన్యాదానకాలమున ఆల్లన కీచ్ఛుకట్న
ము, ఆరణము. ౪. విభాగార్థ పిత్రాధిధనము, పం
చుకొనఁదగినతం ద్రిలోనగువారిసాత్తు. ౫. అయ
ము, నాశము. ౬. ఖండనము, ఛేదించుట. ౭. సో
ల్లంథనభావణము, ఉల్లికుట్టుమాట, ఎత్తిపాడు
పుమాట. ౮. ఈయఁదగినధనాదికము. ౯. స్థా
నము, తావు ౧౦. శుద్ధి, నైర్మల్యము. (వాచ.)

దాయాద. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. దాయాధికా
రిణి, జ్ఞాతి. ౨. కూతురు.

దాయాది. సం. విణ. (క. నీ. న్) దాయమును
అనుభవించువాడు. వి. న్. పుం. ౧. దాయా
దుఁడు, జ్ఞాతి. ౨. పుత్రుఁడు. ఈ. స్త్రీ.
౧. పుత్రిక. ౨. దాయాధికారిణి.

దాయాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం- దాయమును
పుచ్చుకొనువాడు, దాయమును భుజించువాఁ
డు- ౧. దాయాధికారి, జ్ఞాతి. ౨. పుత్రుఁడు.
శ్లో. నమ స్తస్మై యశోదాయా దాయాదా
యాస్తు తేజసే, యది రాధాముఖాంభోజం
భోజంభోజం న్యవర్ధతే.

దాయాద్యము. సం. వి. అ. న. జ్ఞాతిత్వము, దాయాదత్వము.

దాయి¹. వి. ఓ. (✓దాయు) సమీపము.

ఉ. ఆతరభాక్తి డెందమున వారట మొందుచు నేమి వేయుదుక, రాతికిఁ దోడు వోయి నది రానుతుడెందము మెత్తగాదు దా, దాతికి వచ్చియుండ నికఁ దాలిమి చెల్లునె మారుఁ డంటిమా, ఘాతకుఁ డోర్వరాదు సముఖంబున నేటికి తాయభారముల్. సారం గ. అ. ౮౬.

దాయి² = దాయి వి. గ. దాకలి, నిఘాతిక. (శ. ర.)

అ. ఉద్ధనము, చెక్కిడిమ్రావిక్రింద ఊతగా నుంచుకొనెనుదుక్క.

ద్వి. భామిని నప్పుడ పడఁగొట్టి రెండ, చేతులఁ గట్టి డాచేతఁ దాఁ బట్టి, దాతిపై నిడి బాడిత యు నెత్తి పూచి. పండితా. పురా. ౯౬ పా.

నీ...దాయి యనంగ నుద ననామ మా...అం. భా. అ. 300. (ఉత్పతనాభ్యయా. అప ముద్రి.) ప్రబంధ. ౪౪.

దాయి. సం. విఖ. (న్. నీ. న్) ఇచ్చువాఁడు, దాత. (ఇది సమాసాంతమునందే యుండును. క్షేత్రదాయి=క్షేత్రము ఇచ్చునది, క్షేత్రము కలిగించు నది.)

దాయింఁచు = దాయింఁచు. (✓దాయు.)

దాయు = దాయు. అ. క్రి. గ. అంటు, లగ్నమగు.

క. భూపాల మెఱుఁగుఁబోఁడుల, చూపులకుం దాయు నీదుసాబ గట్లగుటక, మాపిన్నది యినువంతల, చూపుల నరగంట వెఱచుచు న్నినుఁ జూచుక. నైవ. ౮. ౬౧.

అ. కలగు, పుట్టు.

ద్వి. తగవును భర్తంబు తలపోసి చూసి, పగ

దాయ నభోయపై నల్క వొడమి. రం. రా. బాల. ౬ పా. ౧3 పం.

స. క్రి. అ. క్రి. చేరు, సమీపించు.

గీ...తా నడుగడుగునకును, దడఁబడి పడుచుఁ బార్వతి దాయ వచ్చి, యీరెలుంగున దీవిం చి యిట్లు లనియె. వరాహ. ౬. ౧3.

ఉ. తక్కులయాలవాలములు దాయుదురే తరు ణీజనంబులక. విక్ర. 3. ౨౯.

నీ. వచనామృతామృతవాహాభిషిక్తుఁ గాఁ జే యుచుఁ బరమేష్ఠి దాయఁ బిలిచె. కు. సం. 3. ౯౯౦.

జ: దాకలి, దాకలు, దాకొను, దాకొలుపు, దాగలి, దాతికట్ట, దాదాపు, దాదుంగ, దాపర ము, దాపరించు, దాపించు, దాపు, దాపుకొ ను, దాపురమగు, దాపురము, దాయ, దాయి, దాయించు.

దార¹. వి. (సం. ధారా. క. దారె.) గ. (నీరు మొ దలగువాని) ధార, నీటిజాలు.

క. ఓరువణి నీరుపిక్కులు, దారల నగు మోవి పండదారల నగు స్వర్దారల నగుఁ జెలు వప్పుతపు, దారల నగు నుడి నఘాళి దారల నవ్వక. ప్రబంధ. ౬32.

రగడ. తమిళపువ్వులమీఁదిజలములదార దారక యుండఁ జల్లుము. పారి. ర. ౧౬. (శ. ర. పా. “మీఁద జలములు తార, తారక యుండ.” ముద్రి. పా.)

అ. (ధారాపూర్వకము గనీయఁబడిన) దానము, ద్వి...విప్రులకవనివల్లభులు, దగినదానము వీరొ ధన మీయఁగొనరొ, పగఁగొని యీరీతిఁ బట్టి యట్టిదిమి, దారలెక్కులకునై తరువులు వెట్టి, దారల నమించి ధనములు గొనెడి, కఠినచిత్తులు లేరు...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౪౨౯ పం.

3. (కవితాదుల) ధార, అవిచ్చిన్నగతి.

మ త్రకోకిల. దార తప్పక చెప్ప నేర్తు వుదారవా
కృతురత్వ మోహోరె నాగఁ బ్రబంధమొ
క్కటి యొక్క నాటనె... సమీర. ౧. ౧౫.

౪. క్రమము, విధము.

గీ. తప్ప నాడక తొల్లింటిదార చెడక. ఉ. హరి.

౩. ౧౨౪. (శ. ర. పా.)

జ: దారవోయు.

దార². వి. కాహళి, బాకా.

క. ఓరమణి నీడుపిక్కులు, దారల నగు మోవి
పంచదారల నగు... ప్రబంధ. ౬౩౩.

ద్వి. బేరి డమామీలు పిల్లగోవులును, దారలు
గిడిగిల్లు తమటధ్యనులు. (పల్నాటివీరచరి
త్ర. ప్ర.)

గీ. పాశేమున నక్కడక్కడ బదిలమునకు,
మ్రోయఁ జేసినతముకుల మొదలిపోటు, దార
మ్రోతలపటచాపుధణధణలకు, దొంతి గా
నిండ్ల నిలు లున్నయంతలోన. కువల. ౨.
౧౧౫.

దార. సం. వి. ఆ. శ్రీ. భర్తను సోదరులనుండి
విడచియునది- భార్య, పెండ్లాము. ("క్రోడా
హారా తథా దారా త్రయ ఏతే యథాక్రమం,
క్రోడే హారేచ దారేషు శబ్దాః ప్రోక్తా మనీషి
భిః ఇతి వ్యాడిశుభాంగౌ". అని సుధ.)

చ... తొలుసంజగల్గిబో, యెత తతి వేచి విం
టఁ గదియించినవేగురుఁజుక్కయుంట ను,
దతగతిఁ దద్విజాధిపతిదారఁ దమింగడపక్ష
...హ. న. ౪. ౩౦.

చ... సద్దుజై, కనిధి నిజగ్రదార హితకార్యభ
రాత్రత నుండఁ జూచి... రాఘవ ౧. ౪౩.

కా. ఆరూఢా ప్రతిమాసవిక్రమకళాహంకారతే
జోనిధిన్, శ్రీరామున్ సుగుణాభిరాముఁ
డెగడన్ జేకొన్నని న్నాజిలోదారన్, దొం
గిలి తంచు నిమృరగతిన్ దండించి ఖండింప
ము, న్ని రెట్టెనను దాటి నచ్చు నలకన్ నే

డెల్లి శాంతింపుమా. మొ. రా. గుం. ౬౩.

దారకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఊరఁబండి.

దారక ర్తము. సం. వి. న్. న. వివాహము, పెండ్లి.

దారకుడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) చీల్చువాడు.

వి. ఆ. పుం. ౧. పుత్రుడు. ౨. బాలకుడు.

దారక్రియ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పెండ్లి.

శ్లో. దారక్రియా యోగ్యదశం చ పుత్రం, ప్ర
సాపయామాన సనైస్య మేనం... సం. రఘు.
౫. ౪౦.

దారగ్రహణము. సం. వి. ఆ. న. పెండ్లి.

దారణ. వి. (త. తారణై. క. దారణై. మహా.

ధారణ.) ౧. క్రయము, కొనుట.

గీ. కొనుట దర దారణ యసంగ మనున గ్ర
యము. ఆం. భా. ౨. ౨౬౩.

౨. (ధాన్యాదుల) వెల.

గీ. తేనెతల వడఁ బండె ధా శ్రీతలంబు, పాద
లి దారణ పోకకుం బుట్టె డయ్యె, నన్నివం
కల దుర్భిక్ష మడఁగిపోయె... రాచ రాజ్య
మునను. శై. భా. ౬. ౯.

క. ప్రా లేడుమానికెలకుం, దైలము మానెడు
పురమ్మ దారణ గలుగక, బాలసరి తైల మడి
గిన, జూనియ యగుఁ గాని నీకుఁ జము కేల
బుబ్బు. కేయూర. ౨. ౧౦.

జ: దారణకొమ్ము.

దారణకొమ్ము. వి. (దారణ + కొమ్ము.) ధాన్యా

దులవెలను దెలియఁజేయు (చంద్రుని) శృంగము.

నీ. వర్షగర్భము నడకక పోయె విదియలఁ గుము
దాపుదారణకొమ్ము దటిగ. కాళ. ౩. ౧౪౯.

(చి. ని. పా. ధారణకొమ్ము. ముద్రి. పా.)

దారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) చీల్చునది.

(అ. ఈ. అ.) చీల్చుసాధన మైనది. వి. ఆ. న.

౧. చీల్చుట. ౨. -జలకాలువ్యమును విడుచు

నది- కతకము, చిల్లగింజ. 3. వ్రజాదులను
బద్ధులుచేసెనెడోవధవిశేషము. (నాచ)

దారదము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసము.

౧. పుం. న. విషభేదము, ౨. సింధుదేశము, 3.
హింగుళము, ఇంగిలీకము.

దారపరిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. దారోపసం
గ్రహము, భార్యను గ్రహించుట.

దారబంధము. వి. (√దారము³ సం. ద్వారబం
ధః. క. దారబంధపు.) ద్వారబంధము.

వ...ఒంగం ద్రోచినదారబంధములును...ఉ.
హరి. ౧. ౫౩.

సీ...దారబంధమన ద్వారబంధ మొప్పును...
ఆం. భా. ౨. ౨౧.

దారము¹. వి. (క. దార.) ౧. నూలిత్రాడు
నూత్రము.

సీ...తనరు నూత్రము త్రాడు దార మనగ.
ఆం. భా. ౨. ౨౯౫.

౨. త్రాడు, చేత్రాడు.

ద్వి. పదపడి యీక్రియఁ బగ లెల్ల నడచి, వెద
కుచు మాపట వేలముల చేరి, చనఁ జన ముం
దట వెనుకకు నోడి, జను లెల్ల దార మొసం
గరా యనుచు. పండితా. పర్వ. ౩౪౪ పా.

ద్వి. తా మఱియొకఁడు లేఁడా మల్లినాథ, దార
మొసంగరా ధర్మాత్మలార. పండితా. పర్వ.
౩౪౫ పా.

దారము² = దమ్ము¹. వి. కాకణీచతుష్టయము,
నాలుగు కాసులపరిమితి గల నాణెము.

సీ. కా సనఁగాను గాకణీపేరు విలసిల్లు..., దమ్ము
మనంగను దార మనంగను దచ్చతుష్టయ
సంజ్ఞ దనరుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౩౪.

దారము³. (సం. ద్వారమ్. ప్రా. దారం.) ద్వారము.
(చూ. దారబంధము.)

జు. దారబంధము.

దారములు. సం. వి. అ. పుం. బ. భార్య.

(చూ. అహోబలపండితీయము.)

క. పరదారములందును సఖి, గురువృద్ధస్వపాల
బాలకులబాంధవభూ, మరవైద్యభృత్యబుధ
నా, గరకులసతు లాయువునకుఁ గడుఁ జేట
నభూ. భార. అను. ౪. ౯౩. (పరదారల
యందును అని పాఠాంతరము.)

దారవో(పో)యు. స. క్రి. (దార¹ + పోయు.)

౧. దానముచేయు.

క...విప్రులకు, ధేనువులం బదివేలను, మానస
మున దారవోసె మఱి యిచ్చుటకు. భాగ.

౧౦. పూ. ౧౧౩.

గీ. అంచితాకృతి సాక్షాత్కరించినట్టి, రమకుఁ
బ్రతివచ్చుసురమనోరమ మనోర, మ యను
దాని ననుంగుజామాతఁ గైట, భారి సరిగాఁగ
నర్పించి దారవోసె. మనుచ. ౫. ౩౮.

క. అని కృతనిశ్చయఁడై యద్దనుజమణికి దార
వోసెఁ దనపుత్రి మయ్యం, దనలునిసన్నిధి
నతఁడుకొ, దనరుచు బాణిగ్రహణము దగ
నొసరించెకొ. ఉ. రా. ౨. ౨౮౧.

౨. అర్పించు.

గీ. శాంతి పుంభావ మొందినసౌమ్యమమున, బంతి
నడిమికి నేతెంచి భవనభర్త, తపసులకు భక్తి
నన్నుంబు దారవోసె. కాశీ. ౩. ౧౮౬.

ఆ. ఈశ్వరుని దలంచి యేడుపాళ్లుగఁ జేసి, తన
రుమూర్తి నెల్ల దారపోసి, నిత్యకర్తములను
నిలుచురా నెఱయొగి...వేమ. ౧. ౪౦౩.

దారి¹. వి. (సం. ద్వారమ్; ద్వారో. ప్రా. దారం.

క. దారి.) ౧. మార్గము, త్రోవ.

ఆ...మార్గంబు, తెరువు త్రోవ దారి తెన్ను
సరని, చనుప నడవ చొప్పు జాడ దొంక
యనంగఁ, బొలిచియుండు...ఆం. భా. ౨. ౮.

చ. గజపతి వత్సై నంచ నొకగంధగజంబుగు

తించి యొక్కడ, క్కజపడి పల్కినక వె
అచి కాననభూమికి వీటి బాటి దారి జడత
నిద్రలోఁ గలవరింప... నైమ. ౫. ౧౩౩.

౨. విధము, రీతి, పద్ధతి.

సీ. ఎటువలె వ్యయ మొనర్చుటకును మర్యాద
యేదారి శత్రులయే పణంప. కృష్ణ. ౨. ౪౮.

సీ. తాళంబు తప్పక తనువుఁ గదల్చక బాగు
మీఱఁ బదంబుఁ బాడుదారి. కువల. ౪.
౧౧౧.

సీ. తలరాతుగుమురులు దులకించు నెఱిఁగి గెంపు
రాజిగిసాంపు గెరలుదారి. గీ. ... కాననయ్య,
సరగ సంధ్యారణ ప్రభ జనుల కెల్ల. ఇందు.
౪. ౩౧.

౩. స్థానము, చోటు.

ప... ఒక్కయెడ జాతివిరోధం బైన వెలవెలం
బాటుచు నొక్కచాయ రాశిమిత్రత్వంబు
చాలకుండిన బెండువడుదు నొక్కదారి గణ
వైపరీత్యం బయిన నత్యంతం బనుతాపించు
చు... శుక. ౨. ౧౬౦.

సీ. ఏదారి వీక్షింప మృగనాళికాసంకుమదపం
కనవకుంకుమ వ్రజంబు, ఏవంక దర్శింప హే
రాశి బహువిచిత్రంశుకస్వర్ణపటాంబరములు.
ఇందు. ౪. ౭.

౪. పార్శ్వము, ప్రక్క, పైపు.

చ. చరణములందుఁ బావ లొకజవ్వని పూను
పఁ జామరంబు లిద్దఱు మరుచిక్కటారు
లిరుదారులయం దిడ నొక్కపాటలా, ధర
కయిదండ యీయఁగ మదావళిమంధరుడై
మరుత్పభా, గురు వగుకొల్వుకూటుమునకుం
జనుదెంచి తదంతరంబునక. చం. రా. ౨.
౫౫.

౫. నూత్రధారుడు.

సీ... దారి నాఁ దగు నూత్రధారకుండు. ఆం.
భా. ౨. ౨౮౭.

దారికిఁ దెచ్చు=ఆలవణుచు, ఆలవాటుచేయు.

సీ. దారికిఁ దెచ్చుకొ మూర్ఖాధిఁ జాలోమి సైరం

ధి కాసదాచారమునకు. కువల. ౪. ౬౮.

దారికివచ్చు=వశమగు, లాంగు.

సీ. రాచిల్కరాయబారమున దారికిరాక సడ్డిం

పఁ గోరమీసములు దువ్వి. కువల. ౪. ౫౧.

దారిలోఁ బడు=మంచి త్రోవకు వచ్చు.

(వ్యవ.) మునుపటికం బె ఇపుడు మావాడు కొం
చెము దారిలోఁ బడుచున్నాడు.

జ: దారికట్టు.

దారి^౩. విణ. (సం. ధారి.) ధరించువాడు.

(ఇది కర్తవ్యచక్ర ముపపదముగా నుండగనే ప్ర
యోగములందు కానవచ్చుచున్నది. మఱియును,
సముదాయమునరూఢిశక్తి గలస్థలమున, వి. గా నుం
డును. ఉదా:-జడదారి. యోగశక్తి గలస్థలమున,
విణ. గా నుండును. ఉదా:-మాయదారి.)

దారి. సం. విణ. (ఇ. ఈ. ఇ.) చీల్చువాడు, బ్ర
ద్దలుకొట్టువాడు. వి. ఈ. శ్రీ. తుద్ర రోగభే
దము, పాదములు పగులుట. (వాచ.)

దారింఁచు. సం. స. క్రి. భేదించు, చీల్చు.

మ. తనదంభోళి హనుస్థలిం బెరసియుంక దా
రింపలే కుండుటక, హనుమంతుం డనుపేర
మీఱు నని జంభారాతి వజ్రాయుధంబున
నిర్భీతుఁడుగా వరం బొసఁగె ... సమీర.
౩. ౧౮౪.

దారిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. కూతురు. ౨. కుల
ట, అంకుటాలు. ౩. ఆడుపిల్ల.

దారికట్టు. వి. (దారి^౩ + కట్టు.) ఘార్దమును నిరో
ధించుమూలికశి.

క. ఇది దారికట్టు మొనకట్టిది కాంతావశ్యకర
ణ మిది నీమది కిం, పాదవించు నోనరేశ్వర,
పదిలం బని తెల్పి కొన్ని బదనిక లొసఁగె.
శుక. ౧. ౧౪.

సీ. చనువుతో దారికట్టును మొనకట్టును దెలుపువారలమనవులు ఫలించె. కువల. ౫. ౫౬.
 దారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చీల్చుబడినది.
 దారిద్ర్యము. సం. వి. అ. న. వీధితనము.
 దారుక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కజ్జబొమ్మ.
 దారుకదళి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. వనకదళి. (కల్ప)
 దారుక(గ)పాలు. వి. మల్లవిద్యావిశేషము, పదునాల్గువిసరులలో నొకటి.
 వ...ఉద్దడ నాట్య దారుధాణు దారుకపాలు
 ధాణుధారు రూటు... మల్లుపు. ౩. ౬౯.
 వ...రూటుధాణు కపాలు దారుగపాలు ధా
 ణుధారు కధాప ధాణుదారు రూటుమొద
 లగుపదునాల్గువిసరులు... ప్రబంధ. ౭౮.
 దారుకము. సం. వి. అ. పుం. దేవదారుపుకీ.
 దారుకర్తము సం. వి. క్. న. మ్రానిపని, కజ్జపని.
 దారుకీటము. సం. వి. అ. పుం. ఘుణము, కజ్జము
 దొలుచుపురుగు.
 దారుకుండు. సం. వి. అ. పుం. శ్రీకృష్ణనిసారథి.
 దారుగర్భ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. కావకదళి,
 అడవిఅరటికీ. ౨. సాలభంజిక, కజ్జబొమ్మ.
 దారుజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కజ్జనుండి
 పుట్టినది. వి. అ. పుం. చురళము, మద్దెల.
 దారుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పరు
 ను, పరుసనిది. (మాట, మొ.) ౨. క్రూరము,
 నిర్దయము, కనికరము లేనిది. ౩. ఘోరము, భీష
 ణము. ౪. ఉగ్రము, దుస్సహము. (దుఃఖాది)
 ౫. తీక్షణము, వాడియొనది. (కత్తి, మొ.) వి. అ.
 పుం. గ. భయానకరసము. ౨. చిత్రమాలముకీ.
 న. మూలార్ద్రాక్ష్యస్తాశ్లేషనక్షత్రములలో నే
 డేని యొకటి.
 దారుధాణు. వి. మల్లవిద్యావిశేషము, పదునాల్గు

విసరులలో నొకటి.
 వ...ఉద్దడ నాట్య దారుధాణు దారుకపాలు
 ... మల్లుపు. ౩. ౬౯.
 వ...దారుధాణు... దారుగపాలు ధాణుధారు
 రూటు మొదలగుపదునాల్గువిసరులు...
 ప్రబంధ. ౭౮.
 దారుచ. శ్రీ. విణ. ద్రు. గ. యుటిత్యర్థము,
 కీర్ణముగా.
 వ... అంత నిక్కడ నాశ్రమపదంబున శకుం
 తలయుం దారున వచ్చినవిప్రునివలన రాజు
 తనజన్మప్రకారం బడిగినవిధంబును... పర్వతా
 లాభిముఖుం డై గమనించుటయు ... చెప్పి
 నక...పి. శకుం. ౨. ౧౮౯.
 చ...పా, మని పెనుచింతతోఁ గలంగ నాంతర
 మే నటు వాని యివినూ, తనమణిమండపో
 తమము దారునఁ జేరి వసించి యున్నెడక.
 చంద్రి. ౨. ౧౩౬.
 క...కొండతు, దల మిన్నే జనగఁ జూచు దారు
 న డిగియెక. అచ్చ. భా. ౩. ౩౭.
 ౨. అక నికముగ, హతాతుగా.
 సీ. తారస్థించినచోట దారునఁ జొరఁజాటి
 యొకటి రెంటిని దొబ్బు లురల నడుచు.
 మనుచ. ౪. ౪౨.
 వ... నాండు ఋతుధ్వజవసుంధరాపురందరు
 దారునం జూచుటంజేసి దోలాయమానమాన
 సన్నె...కువల. ౪. ౪౩.
 గీ. ఘనఘటానీలవేణియుఁ గలతరంగి, తీరమణి
 నిత్యని రలాకారకాంతి, ధార దారున నెదిరి
 పంతనె నగోండ్రు, గాఢతరదైర్య మువ్వెత్తు
 గా హరించె. వసు. ౨. ౧౧౦.
 దారునిశ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మ్రానిపసుపుకీ.
 దారువీత. సం=దారునిక.
 దారుపుత్రి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కజ్జబొమ్మ.

దారుయంత్రము. సం. వి. అ. న. గ. కీలు

బొమ్మ. ౨. ప్రానియంత్రము.

దారువధువు. సం. వి. ఊ. శ్రీ. గ. కావ్యపుత్తలిక,

కజ్జబొమ్మ. ౨. కజ్జతో చేయబడిన శ్రీ ప్రతిమ.

దారువు. సం. విణ. (ఉ) గ. ఖండనశీలము, చీ

ల్చినది. ౨. చాత, ఇచ్చువాడు. వి. ఉ. పుం.

శిల్పి. పుం. న. కావ్యము, కజ్జ, కొయ్య. న.

గ. దేవదారుపుకీ. ౨. ఇత్తడి. (కే. ని. మే. ని.)

దారుసారము. సం. వి. అ. పుం-కజ్జలలో శ్రే

ష్ఠ మైనది- చందనము, మంచిగండపుచెట్టు.

దారుసీత. సం. వి. అ. శ్రీ. గుడత్వమ్మ, లవం

గపుపట్ట, దాల్చినీ.

దారుహరిద్ర. సం. వి. అ. శ్రీ. ప్రానిపసుపుకీ.

దారుహస్తకము. సం. వి. అ. పుం. చేతివలె నుండు

కజ్జలైడ్డు.

దార్భ్యము. సం. వి. అ. న. దృఢత్వము.

దార్దురము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దద్దురసం

బంధమైనది. వి. అ. న. గ. దక్షిణావర్తకం

ఖము. ౨. నీరు. ౩. లక్క. (కల్ప.)

దార్భము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దర్భసంబంధ

మైనది.

దార్భ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దర్భయందుఁ

బుట్టినది.

దార్వండము. సం. వి. అ. పుం-కజ్జవలె గట్టిగా

నుండు గ్రుడ్లు కలది- నెమలి.

దార్వటము. సం. వి. అ. న. మంత్రగృహము,

రహస్యగృహము.

దార్వాహుటము. సం. వి. అ. పుం. వద్రంగిపట్ట,

ప్రానిపోటుపులుగు.

దార్వి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. ప్రానిపసుపుకీ.

౨. బెండకీ. ౩. దేవదారుపుకీ. ౪. పసుపుకీ.

(వి. ని.)

దార్విక. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. గోజిహ్వ, బెండకీ.

౨. ప్రానిపసుపుకీ. ౩. ప్రానిపసుపున వండినయం

జనవిశేషము.

దార్వీపత్రిక. సం. వి. అ. శ్రీ. గోజిహ్వ, బెండకీ.

దార్వనికుండు. సం. వి. అ. పుం. దర్వనములు

తెలిసినవాడు, వద్దర్వనములు తెలిసినవాడు.

దార్వము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నేత్రభ

వము, కంటిలో పుట్టినది. ౨. దృక్సంబంధమై

నది. ౩. దర్వ (అమావాస్య) సంబంధమైనది.

దార్వదము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. దృవ

త్తునకు (=తాతికి) సంబంధించినది. ౨. తాతిమీఁద

పాడిచేయబడినది. (సత్తువు, మొ.) ౩. సన్నె

కంటిమీఁద నూటబడినది.

దార్వాంతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఉపమే

యము, దృష్టాంతముతో వివరింపబడినది.

దార్వాంతికము. సం. దార్వాంతము.

దాల. సం. వి. అ. శ్రీ. మహాకాలము, ముసీడికీ.

దాలనము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదంతో

గము.

దాలము. సం. వి. అ. న. బెట్టుతోట్టలో నుండు

తేనె. పుం. కోద్రవధాన్యము.

దాలవము. సం. వి. అ. పుం. స్థావరవిషభేదము.

దాలి. వి. (క. దాలి) అగ్నికుండము, నిప్పులగుంట.

నీ...పిటకయంత్రాభిధ వెలయు దాలి. గీ. యనఁ

గఁదంపి యనంగ...ఆం. భా. ౨. ౨౪౧.

గీ...దాలిఁ గాఁగిననీ రాడి నీలికమ్మి మడుఁగుఁ

బైఁగప్పుగొని కాళ్లు ముడిచిపట్టి, మంచమునఁ

గూలి నిదురించు మగని లేచి. వేం. పంచ.

౪. ౪౫౫.

వ...ఉపరి ప్రదేశంబులఁ గాఁచెనుపఁజెంటుపట్ల నీ
రాఱు నేఱుఁబిడకలదా ల్లిడి...మనుచు.ర.
౬౦.

జ: దాల్చిగుంట, దాల్చిలోక.

దాల్చి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. ౧. దేవదాలీలత.

౨. శమిధాన్యము,పొట్టుతో కూడినధాన్యము.
(మినుములు, పెసలు, మొ.)

దాల్చిగుంట(త). వి. (దాల్చి+గుంట)దాల్చివేయు
ట కుపయోగించుగుంట.

(నగ్న) వాడు దాల్చిగుంటలోనికుక్క.

గీ...రుబ్బు, తోలు పిడుకలకుచ్చెల దాల్చిగుంత,
తనర నిరతంబు వెలయు నాతనిగృహంబు.
శుక. ౨. ౪౦౮.

దాల్చిలోక. వి. (దాల్చి) నీళ్లు మొదలగునవి
కాఁచుటకు ఆదోకగా నమర్చినపిడుకలప్రోగు.

చ. పెనిమిటి చేనిపాటు పడి పేర్చుకమంబున
నింటి కేగుచెంచినతతీ దాల్చిలోకపయిఁ
జేర్చినకాఁగులనీరు మజ్జనంబున కమరించి
...శుక. ౨. 33౫.

దాల్చిమము. సం=దాడిమము.

దాల్చిని. వి. (హిం. దాల్ చీనీ.) ముగంధద్రవ్య
విశేషము, లవంగపుపట్ట. (శ. ర.)

దాల్చా. వి. ౧. తక్కిడలోని హెచ్చుతగ్గు.(పడి
యొక్క హెచ్చు తగ్గు.వ. శ.ర.) ౨. (నెయ్యి
నూనె మొదలగునవి తీయపాత్రములను గాని
అవి యుంచియున్నపాత్రములనుగాని)సరియెత్తు
రాలను దడతట్టనుంచి తూచుట. (శ. ర.)

దాల్చి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. దేవదాలీలత. (శ
ల్ప.) ౨. నెనగలు లోనగువానిపప్పు. (శ. ర.)

శ్లో. మద్దదాళీ గదవ్యాళీ కవీంద్ర విరుపా
కధను. (శ్లోజపరిత్రము.)

దాల్చిమి. సం=దాడిమి.

దాల్చిమ్మ=దాడిమ. (శ. ర.)

దాల్చీకుడు=తాళీకుడు. నిఘ. కార్యకర్త.(శ.ర.)

దాల్చు. వి. నర్జలేశము.

ద్వి. రస మెక్కి యీనెలు రయమునఁ బలిసె,
బసుపుఁదా శెక్కి యేర్పడఁ బల్పులగుచు.

ద్వి. భాగ. ౧౦ స్కం. (శ. ర.)

దాల్చునా(భాస్వి). వి. ౧. సస్యవిశేషము,(శరద్ధ
తువుమొదలు నీటియాధారమున పండుపల్లవు
పంట. శ. ర.)

(వ్యవ) దాళువా డోడ్చి నారు. దాళువా కోసి
నారు.

౨. కాల్యంతురము.

నీ. ఒసపరి మొసలివాయెంటు దాల్చా చెక్క
నిద్దంపుఁజెక్కల నీడఁ జూప.దశా. ౮.౧3.

బ. ధాన్యవిశేషము.

నీ. రామబాణాలు రెక్కాములు వెన్నముద్దలు
జిలబుడుతలు దాళువాలు. హంస. ౪.
౧౨౮.

వ...కస్తూరినిగరాలు ముత్తెసరు లేనుఁగుకొమ్మ
లు గంగాజలములు కేసరులు చంద్రవంకలు
వెన్నముద్దలు దాళువాలు నారళ్లు...ప్రబం
ధ. ౧౧౨.

దాల్చునాళించు. ఆ. క్రి. ఒప్పు, ప్రకాశించు.

వ...దాళునాళించుసన్న సున్నంబుచేత లేతవె
న్నెలలు నెమ్మించుకొమ్మించులుం గలమేడ
లును...పి. శకుం. ౧. ౮౬.

దావ. వి. తగవు.(శ.ర.)

ద్వి...నీసకలరాజ్యంబు, గోడు గుడువఁబుచ్చు
కొని యొకజిజ్ఞాసాడుగా మరువనిభావలఁబె
నఁచి. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౮౮ పా.౧౮౩౬
పం.

దావంతము. వి. (త. దావఁదం) దుఱ్ఱము.

ద్వి. దైవమా యీమాణు తస్మింపు మనుచు,
దావంతమున మదిఁ దలపోయు చుండె.ద్వి.

శ. సా. ౧. ౩రపా. ౪ పం.

దావము. సం. వి. అ. పుం- పీడించునది- ౧. ద
వము, కార్పిచ్చు. ౨. అడవి. ౩. ఉపతాపము,
రోగము. ౪. బాధ, నొవ్వు.

దావరడంగి=దావరడంగి. వి.దేవతాశముక్తి.(చి.
ని, శ. ర.)

దావరము=దావా. వి. చార్యము.

పీ. దావర మనఁగను దావా యనంగను మ్రచ్చి
మి యనఁగను మ్రచ్చిలి యన. గీ...చా
ర్యంబు చెల్లు...అం. భా. ౨. ౨౯౩.

దావరి=దావరీడు. విణ. (త. దావరి=యధము.
విన్నో) పీరుడు.

శ. దేవరఁ గొలిచెద ననవుడు, నీవిధమున జీత
మడుగఁ డెవ్వఁడును గడుక, దావరి కాఁ
బోలును పీఁ, డీపీరుడు మలయు ననుచు
హృదయం బలరక. పోడ. ౫ ఆ. (శ.ర.)

దావరీడు=దావరి. విణ. (దావరి+ఈడు-స్వా
ర్థమున) దావరి, పీరుడు.

ఇంద్రవజ్రము. కుఱంగటం గ్రచ్చెడుకుచ్చితం
పుక, మెఱంగుకోకల్ గొని మీఱు చాకీక,
మెఱంగు పీ డొందఁగ వ్రేటులోనక, దరిం బ
డం గొట్టిన దావరీడా. అచ్చ. భా. ౪. ౭ర
పా.

దావలచేయి. వి. ఔ. (దా+వలను+చేయి=
దాపటివలనియందున్న చేయి) ఎడమచేయి, వామ
హస్తము.

ఉ. ద్రోవది బంధురం బయినకొమ్మడి గ్రమ్మన వి
డ్చి వెండ్రుకల్, దావలచేతఁ బూని...భా
ర. ఉద్యో. ౩. ౧౧౪.

గ్లో. కేశపక్షం వరాలోహ గృహ్య వామేన
పాణినా. సం. భార. ఉద్యో. ౮౧. ౩౪.

దావలి. వి. (క.దావలి) మడికి ధరించుకొనుకంబ
శవస్త్రము.

పీ. దావలి మడిపట్టుదోవతి దేవవ్రాజాపేటి గల
మాట...ఇందు. ౨. ౧౧౫.

దావా=దావరము. వి. ౧. చార్యము.

పీ. దావర మనఁగను దావా యనంగను మ్రచ్చి
మి యనఁగను మ్రచ్చిలి యన...చార్యంబు
చెల్లు...అం. భా. ౨. ౨౯౨.

౨. తగవు, వ్యాజ్యము. (శ. ర, శ్రా.)

దావికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దేవికా
నదియందు పుట్టినది.

దాశ(స)పు(పూ)రము. సం. వి. అ. న. కైవ
ర్తిము సక్రము, కైవడిముస్తాకీ.(వాచ)

దాశరథి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. దశరథాపత్యము,
దశరథునికొడుకు. (రాముడు, భరతుడు, లక్ష్మ
ణుడు, శత్రుఘ్నుడు.) ౨. రాముడు.

దాశరథుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దశరథ
సంబంధి. (రాముడు, మే.)

దాశరాత్రికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧.
దశరాత్ర సంబంధ మయినది. ౨. పదిరాత్రులు
జరుగునది. (యజ్ఞాది.)

దాశార్థుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. దశార్థ
సంతతివాడు, యాదవుడు. ౨. కృష్ణుడు.

దాశుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧-చేపలను పిం
సించువాడు - ధీనరుడు, బెస్తవాడు.
౨ - కూలి పుచ్చుకొనువాడు - భృత్యుడు, దా
సుడు.

దాశేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. జాలరిదాని
కూతురు. ౨. సత్యవతి.

దాశేయుడు. సం. వి. అ. పుం. జాలరిదానికొడుకు.

దాశేరకము. సం. వి. అ. పుం. మాళవదేశము.

(కల్పం)

దాశేరకుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాళవ
దేశపురాజు. ౨. మాళవదేశస్థుడు. ౩. దాశే
రుడు, జాలరిదానికొడుకు. (వాచ)

దాశేరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. జాలరిదానికొడుకు.
దాశేరుడు. సం. వి. అ. పుం. జాలరిదానికొ
డుకు.

దాసనము. వి. (క. దానివాళి.) ౧. జపావృ
క్షము. ౨. జపాపుష్పము.

చ...ఇంగిలికంబుచాయచే, గమిసినదాసనం
పులుపుకాంతికి దానికూర్చుచుట చూకొ
మరున సంజ యంబరముకొంగున నూన్పె
గుసుంభరాగముకొ. భీమ. ౨. ౨౯.

నీ. తలపాగ పొరమీదఁ జెల్లునెడునాయుధా
ర్చన సల్పినట్టిదాసనపుబూవు. శుక. ౩.
౧౫౮.

క. ఎఱుసంజ దాసనంబుల, తెఱుగ గయ్యెను...
ఉ. హరి. ౨. ౨౪.

దాసమయ్య. వి. ($\sqrt{\text{దాసము}}$) దాసుడు, సేవ
కుడు.

నీ. వణ్ణవత్తిశాద్రచయ మారఁ బెట్టు శంకరదాస
మయ్య భక్తప్రతతికి. ఆము. ౪. ౪౩.

దాసము. వి. (సం. దాస్యమ్) సేవ, ఆరాధన,
కొలుపు. (చూ. దాసమయ్య.)
జ: దాసమయ్య.

దాసరయ్య. వి. (దాసరి + ఆయ్య) ౧. విష్ణు
భక్తుడు.

ఆ. అని తదీయదాస్య మంగీకరించె న, దాసర
య్య యచట నానరోజు, లోచనయును హ్రాని
లోఁ జేన చొచ్చిన, గతిఁ బ్రవేశ మంది ప్రతి
దినంబు. వైజ. ౨. ౧౧౩.

౨. ముని.

క. అని నెన రొదవఁగ నిటు లయ్యనియోచ

పుండిదిదాసరయ్య దెలిపినకొ. అచ్చ. రా.
అయో. ౧౧౬.

౩. తాఁబేలు, దాసరిగాడు.

క. వలఁ జిక్కిక చనె మృగ ము, వ్యలఁ జిక్కి
ను దాసరయ్య వలవనిజాలికొ, దలఁకంగ
నేల నేఁ డీ, కొలఁదికిఁ గూ డయ్యె ననుచుఁ
గొనిపోవుతటిన్. నా. పంచ. ౨. ౨౧౨.

దాసరి. వి. (సం. దాసేరః. క. దాసరి—బ. దాస
రులు, దాసర్లు, దాసర్లు.) వైష్ణవమతావలంబి
యగు నొకజాతిసూర్ముడు; విష్ణుభక్తుడు; చిచ్చ
గాడు.

నీ...పాలుపొందు శ్రీహరిదాసుడు దాహరి
దాసరి యన. ఆం. భా. ౨. ౨౮౫.

గీ. వాద మే మాయె నన్న భూవరునిపక్ష, పాత
మాదాసరికి గల్లి బ్రతికె ననెడు, వారు...
ఆము. ౪. ౭.

నీ. దాసర్లమిత్తి సన్నామలతెరబొమ్మ జోగి
జంగాలకు సొంటికొమ్మ. శుక. ౩. ౨౦.

వ...కొందఱు నోటిల్లిగములదాసర్లవెల్లున నో
రులఁ బూరులు గఱచువారును...ప్రబంధ.
౩౮౮.

తన్నీరుదాసర్లు = దేవాలయములందు స్థలాదిశుద్ధి
కై జలమును దెచ్చుభక్తు లగు సేవకులు.

వ...నిరాఘాటఘంఝాగంధవహరభసంబునకు
బెడరి చెడరి పలాయితంబు రై పవనభుక్పరి
వృధంబుల మఱుంగుసాచ్చివఘ సాఘనంబు
లచందంబున భుజభుజంగంబులం బ్లవమానం
బులగుతిరుణాపుతిత్తులం జెన్నారుతన్నీరు
దాసర్లును...విప్ర. ౨. ౧౪.

జ: దాసరయ్య, దాసరికొయ్య, దాసరికోఁజచేప,
దాసరిగాడు, దాసరిపాము, దాసరిపిట్ట,
దాసరిబుట్ట.

దాసరికొయ్య = దాసరికోఁజచేప. వి. ($\sqrt{\text{దాసరి}}$)
మత్స్యవిశేషము.

సీ. కొరద దాసకొయ్య కొట్టమీ నులస ము
చ్యుగి జేడిన జెల్ల చాఱమీను. హంస. ౪.
౧౮౩.

దాసరికొఱచేప = దాగకొయ్య. (ప్రా.)

దాసరిగాడు. వి. (దాసరి + కాడు-స్వార్థమున)
తాఁజేలు. (వి.ని-మెట్టతాఁజేలు-ప్రా.)

దాసరిపాము. వి. (√దాసరి) సర్పవిశేషము. (ప్రా)

దాసరిపిట్ట. వి. (√దాసరి) నామాలపిట్ట. (ప్రా.)

దాసరిబుట్ట. వి. (√దాసరి) భిక్షుమెత్తుకొనెడు
బుట్ట.

ఉ. వేసరి యే మటున్న నిలు వెల్వడఁ జాలఁడు
చేత నంటిమా, దాసరిబుట్టయున్ ముడుకదా
వలిడటియుఁ గాని కాన మో, కేసరిమధ్య
నీప్రతిస గల్పె... వైజ. ౩. ౯౪.

దాసానము వి. పృథ్వీశేషము.

సీ. తాండ్ర చందన మేవె దాసాన మెట్టదా
సానము చిందుగ చాఱ జొన్న. హంస. ౪.
౧౧.

దాసాని. వి. దేశవిశేషము.

ఉ... చారుమంజిపల్ల మిం, వైనఖిలీనమున్ బిరు
దుటండియ గజ్జలపేరుఁ బూని దాసానిప
టానిఁ దెచ్చె మహిజానికి రాతెఱంగుంటితో
నికొన్. రా. వి. ౨. ౪౬. (దాసానిపటాని =
దాసానిదేశపుగుట్టము.)

జ: దాసానిపాడి.

దాసానిపాడి. వి. (√దాసాని) పండ్లకు చేసికొనె
డినల్లపాడి, కప్ప. (ప్రా.):

దాసి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. కాకజంఘ, కాకి
దొండక్కి. ౨. నీలర్పింటి, నల్లగోరంటుక్కి. ౩. పీఠ
ర్పింటి, పచ్చగోరంటుక్కి. ౪. ఒకానొకనది.
౫. పరిచారిక, పనికత్తె; వెలకుఁ గొన్నపనికత్తె.

(కైవకపుట పురుషులకుఁగూడ ఈ శ్రీలింగరూ
పము నుపయోగించినారు.)

స్వి. జంగమకొటికి సడిసన్నదాసి. బస. పు.
౧. ౬ పం.

ద్వి. చెన్నాగఁ గాళిదాసియు శివుచేతఁ, గొన్న
యా ముయ్యేఁగుగన్నులలోన. పండితా,
మహిమ. ౨౩౩ పా.

దాసీపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పరిచారి
కకొడుకు. ౨ = దాస్యపుత్రుఁడు.

దాసు. సం = దాసుఁడు. (ఇది వృద్ధాదులలోనిది.)
(భక్తుఁడు)

ఉ... విష్ణుదా, సెక్కడిభర్త గాఁగ సృజియించె
నజుండు ... హంస. ౧. ౮౯.

దాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. భృత్యుఁడు;
వెలకుఁగొన్నపనివాడు, బానిసీఁడు. ౨. భక్తు
డు. ౩. జ్ఞాని. ౪. శూద్రుఁడు. ౫. శూద్రుల
నామముకడపట చేర్చుకొనాధి.

శ్లో. శర్మాంతం బ్రాహ్మణస్య స్వాధ్వర్మాంతం త్స
త్రియస్య చ, గుప్తదాసాంతకం నామ వ్ర
తేస్యం వైశ్యశూద్రయోః. (వాచ.)

౬. దాసపాత్రుఁడు. ౭. శాస్త్రవిహితసంస్కా
రము లేకయే పెంచుకొనఁబడినవాడు. ౮.
దాసుఁడు, జాలరి. (మే. ని.). ౯. వృత్ర
సురుఁడు. ౧౦. దమ్యుఁడు. (వాచ)

దాసేయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దాసికఁ
బుట్టినవాడు. వి. అ. పుం. ౧. దాసుఁడు,
పనివాడు. ౨. కైవర్తుఁడు, జాలరివాడు.

దాసేర(క)ము. సం. వి. అ. పుం. లొట్టియ,
ఉప్పము.

దాసేరుఁడు. సం = దాసేయుఁడు.

దాస్తికము. వి. (క. ధాస్తిక.) అధికార మందలి
దిట్టతనము.

ఉ. వారు దివాణ హాట బలవంతుల రింతటి
కెన్నఁగా జమీందారులు మీర ల ట్లగుట
దాస్తిక మెల్లను వారిసొమ్ము ...రంగ. ౨.
౨౩గ.

దాస్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ.
ఈయఁబడఁబోవునది. ౨. భవిష్యత్కాలమున
ఇయ్యఁబడునది.

దాస్యము. సం. వి. అ. న. దాసత్వము.

దాస్యాఃపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తాత్తు
కొడుకు. (ఇదియొకటిటు).

దాస్త్రము. సం. వి. అ. న. అశ్వినీనక్షత్రము.

దాహకము. సం. విణ. (అ. హి. కా. అ.) గ.
దహించునది, కాల్చునది. ౨. తాపము కలిగించు
నది. వి. అ. పుం. గ. చిత్రమూలము. ౨.
అగ్ని.

దాహకాష్ఠము. సం. వి. అ. న. దాహగురువు.

దాహజ్వరము. సం. వి. అ. పుం. దేహమున
మంట పుట్టించుజ్వరము, తాపజ్వరము.

దాహనము. సం. వి. అ. న. కాల్పించుట.

దాహము. సం. వి. అ. పుం. గ. కాల్చుట.
౨. కాఁక, వెట్ట. ౩. దేహమునఁ గలుగుసంతా
పము. ౪. దప్పిక. (ఈయర్థము సంస్కృత
నిఘంటువులలో కనఁబడదు.)

చ...దప్పిగొన్నచు, ద్రవ్యనకు మనోహరాంబువు
లు గ్రోలక మంచున దాహ మాటునె. జై.
భా. ౯. ౨౩౩.

గీ. పెదవి పేఁతెత్తు నాలుక పిడుచగట్టు, గొం
తు తడితీయు నెక్కిటఁ గొంతతడవు,
దాహమున మదకము లేక దడనె నేని. దశ.
౨. ౧౩౬.

దాహముగొను=దప్పిగొను.

సీ. పలుచనివెన్నెలపాలు దాహముగొని దండ
డిఁ గడుపారఁ ద్రావునవియు. (నిశ్చంకకొమ్మ
నశివలీలావిలాసము.)

దాహహరణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
దాహమును అణఁచునది. వి. అ. న. ఉశీరము,
నట్టివేరుశి.

దాహరి=దాసరి.

(విష్ణుభక్తుఁ డగునొకజాతికూర్మఁడు.)

సీ...పాలుపొందు శ్రీహరిదాసుఁడు దాహరి
దాసరి యన. ఆం. భా. ౨. ౨౮౫.

(విష్ణుభక్తుఁడు)

వ...కహకహ నవ్వి యద్దాహరికి సురద్రోహి
యి ట్లనియె. ఆము. ౬. ౩౧. (శ. ర,
త్రా. పా.)

దాహసరము. సం. వి. అ. పుం. కాల్చుచో
టు-శ్మకానము. (కల్ప.)

దాహస్థలము. సం. వి. అ. న. శ్మకానము, వల్ల
కాడు.

దాహగురువు. సం. వి. ఉ. న. ఒకదినము అగు
రువు, గంధ ద్రవ్యభేదము. (ఇది కాలినపుడే వా
సన నిచ్చును.)

దాహి. సం. విణ. (న. నీ. న.) గ. దాహకము,
కాల్చునది. ౨. తాపము కలిగించునది. ౩. దా
హము గలది, తాపము కలది.

దాహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కాల్చఁ దగి
నది.

ది.

ది¹. స. సంబంధమును తెలుపునపుడు అనుప్రయో
గముగు అదిశబ్దముయొక్క ఆద్యక్షరము లో
పింఛగ మిగిలినరూపము. (చూ. అది.)

ఆ. ఘోరతపము చెఱిచి కోమలి నాడైన, దేవ
రాజ్యమహిమఁ దివిరి నీవు. భార. అది.

౪. ౩౬. (నాది=నా+అది.)

చ. తలఁచినయట్లు యెంతయు నుదాత్తతరంబగు
నాస్పదంబు పెం, పలరంగ నిట్లు నాదగు
జనావళికిఁ సమకూరె నింక ...హరి. ఉ.
౨. ౧౬౫.

ది²=దీ,ధీ,దీ. అవ్య. పంచకాండ్రు పొట్టేళ్లను పో
ట్లాటకై ప్రేరించునపు డుపయోగించుమాట.
(దీసి ఆప్రేడితరూపము-దిదిదీ.)

చ. ఉభయము భావవీధి జను మొంచినభంగి
భయం బొకింత లేకభిముఖ మయ్యె వెన్నె
నుక కై యటఁ గొన్ని పదంబు లేఁగుచుకై,
రథసముతోడువాళిగొని భ్రగ్గునఁ దాఁకెడుఁ
జూడు నెట్టిట్టిభ దిదిదీ యనంగను గడించి
యదప్రము లీయురభ్రముల్. క్రీడా. ౨౨౮.

దిండు=దింపు, దిగుచు. స. క్రి. (√దిగు.) ౧.
అవరోహింపజేయు, ఉఁసిచ్చు, క్రిందికి రా
నిచ్చు.

గీ. ఈచెలువనన్నుఁ జేరిన నింక నెపుడు,తొమ్ము
దించక యందు ముదమ్ము మీఱ. దళా.
౨. ౨౭౪.

గీ...మహారాజకులకుఁగలిగెఁ దలగంప దింపని
నలసపాటు, రాక్షసులు సేయురాయిడి
రక్షణవలేణ్య. ఉ. రా. ౧. ౨౮౫.

౨. భ్రష్టమునైయు, చెడఁగొట్టు.

చ. పడి నొడిగట్ట లేనికనుచాటుమెలంపువతీఁ
గఁబోండ్లకుకొ, కడుపులు దించ నింకులకుఁ
కాంతవశీకరణార్థమౌత్రముల్, నొడువఁగ
...కుక. ౨. ౨౪.

దండకము...భక్తియుద్ధించి యేమంత్రసంసక్తి
యొకలేక...చిత్రభా.౮.౧౨౦, ('విడిచి'
అని భావము.)

దింఁటెన. వి. గిరికర్ణి.

సీ. తైలదింఁటెనపువ్వుఁ దెచ్చి తద్రస మిడి కలి
నెపువ్వులు గోసి నలిచి పిడిచి. కాళ. ౩.
౧౧౦.

సీ. గింఁటెన యనఁగను దింఁటెన యన గిరికర్ణి
చెలువొందు...అం. భా. ౨. ౫౬.

సీ. కందర్పచేవుశృంగారంపుఁదోటలోఁ బాలు
పారుదింఁటెనపు వ్యసంగ. వైజ. ౩. ౩౫.
దిండడ. వి. (√దిండు.) తిర్యగారోపితదారువు,
నాఁగలి కడ్డుగా వేసెడికట్ట.

సీ. దిండడ నాఁగను దిర్యగారోపితదారువు
...అం. భా. ౨. ౨౩౩.

దిండేడు. విణ. (దిండు + ఈడు.) కానె కట్టిన
వాడు. (శ.ర)

దిండు=ద్రిండు. వి. ౧. తలగడ.

వ...కొమ్మవిపండకై మలసి చుట్టు వ్రాలినరాచి
లుకలతెఱంగునఁ బచ్చఱాలకెంపురవలచె
క్కడంబు రంగారబంగారుచిలుకలదిండ్లు
ను...ప్రబంధ. ౬౦౫.

ఉ...పెద్దదిండుపై,సోలుచు నల్లడ ల్పగడిచూ
చుచుఁ గ్రమ్మఁ గన్ను మాయుచుకొ, గే
లెదఁ జేర్చుచుకొ జలవక్రేవల కేఁగుచు
నీరు ద్రావుచుకొ. చెన్న. ౫. ౧౩.

౨. దట్టి.

చ. నును పగుపచ్చపట్టునఁ గనుంగొన నొప్పుగ
దిండు గట్టి నూతన మగుబర్హి బర్హ కృతదా
మము నెట్టెము సుట్టె ... హరి. పూ. ౬.
౧౭౯.

సీ. కుడివంక గోణముకొంగు రింగులువాఱ నిం
డుచెంద్రికచేల దిండు గట్టి. వరాహ. ౩.
౧౦౯

ఉ. కట్టిననీలిదిండ్లు నెలకట్టియవిండ్లును విండగా
నెనల్, చుట్టి నొసళ్ళపై నిడినజాంబాఱుఁ
బల్లసిగల్...మనుచ. ౪. ౩౩.

౩. చుట్టు.

సీ. నడునెత్తి చుట్టిపా లిడి తాలిక లొనర్చి
కడలుకొల్పినగొప్పజడలదిండు. శుక. ౨.
౩౨.

ర. నూలవడుకురాట్నపుకడురునకునూలుమున్న
గువానితో నేర్పజుచుపిడి.

క. వడి దారము చెవులుం ద్రొక్కుడుపలకయు
దిండు కడురు గుంజలునుం ద్రొక్కుడుబొమ్మ
యునుం ద్రిప్పుడు, పుడుకయునుం గలుగు
రాట్నములు గైకొనుచుకొ. కుక. ౨. ౪౧౯.

గ. ఆధిక్యము, అతిశయము.

ద్వి. రాచమొత్తములెక్కు రాణువయుక్కు,
గోచయంబులదిండు కోమటమెండు. ద్వి.
త. సా. గ. ౩ పా. ౨ పం.

జ. భిత్తి గోడ.

వ. మఱియు నిక్కొండ పెండిదిండురంగుల
బొసంగువేడివెలుంగువెలుంగుపాడయెండలు
దండిగలమ్రాచునాకులయెడలు... అచ్చ. భా.
౨. ౨౯ పా.

శ్లో. సమూర్ణతాంరజతభిత్తిమయూఖజాలైరా
లోలపాదపలతాంతరనిర్గతానాం, ఘర్షద్యు
తేరినా మహుః పటలాని ధామ్నా, మాద
ర్యమండలనిధాని సముల్లసంతి. సం. కిరా.
గ. ౪౧.

జి. దీపము.

ఉ... ఆదారిని దానుఁ జేరసముఁ దాల్తు
నటుండుఁ దలంచి లంక నేం, తే రఘునాథు
దూతసరణిక్ నెల కన్నడె దిండుకై వడిక్.
చం. రా. ౩. ౨౭.

శ్లో... రఘునాథదూతసరణి చంద్రేణ దీపాయ
తం. సం. చం. రా. కుంద. ౧౪.

ఈ మెఱుంగుబిళ్ల లోనగునవి యంటిందెడఁజ్ఱాళ్ల
పనివాసిసానతిరుగుడుకొయ్యి. (శ. ర.)
జః దిండడ; దిండేడు.

దిండివట్టు లి. కేరీవట్టువంగదిపాద్యధ్వని విశే
షము.

వ. సుసౌఖ్యంబులధణంధణలు ధమామిలదిండి

ములు విజయశంఖంబులఁ ఘుమంఘములు...
ప్రబంధ. ౭౮౮.

దింపు=దించు. స. క్రి. (√దిగు) అడఁచు, పోఁ
గొట్టు.

వ... మొల్లలతావులఁ గొల్లలాడు భ్రమరదంపతు
లయింపుసాంపులు దింపుసంపెంగలసంపదల
కు... ఉ. రా. ౬. ౨౪.

వి. గ. వ్రేలుట, లంఘనము. (శ. ర.) ౨. చెట్ల
నుండి కాయలు మొదలగునవిక్రిందికి తెచ్చుట.
(వ్యవ) కొబ్బరితోఁటలో నాలుగుదింపులు దింపి
తిమి.

దింపులకుఁదెచ్చు. స. క్రి. (దింపులకు + తెచ్చు)
తిరస్కరించు.

వ ... ధనుర్లతలవంపు దింపులకుఁదెచ్చుకొమరు
గలకనుబొమలను గమలదళవిదళ నావహాచ
రిత్రంబు లగు నేత్రంబులును ... చం. రా.
౩. ౯౮. (ఇట బొప్పమ్యవాచకము.)

దింపులువోవు. అ. క్రి. (దింపులు + పోవు) వ్రే
లాడు.

సీ. అందంద వక్షోరుహములు దింపులువోవఁ
దొడుక నిచ్చుట యెట్లు దుగ్ధరసము. కాశీ.
౪. ౧౮.

దిక్క-ము. సం. వి. అ. పుం. కరభము, వీనుఁగు
గున్న.

దిక్క-మొక(గ)ము=దిక్కామొకము. విణ. కాం
దిశికుఁడు, భయాదులచే తోచినదిక్కుమొగమై
పాటిపోవువాఁడు.

ఉ... మేనిగాడ్పుచే, నెక్కుట నుగ్గు లయ్యె జల
దాళివిమానము లింక వీనిచే, నెక్కుడిపద్మ
జాండ మని యేగిరి దిక్కమొకంబులై ను
రల్. సమీర. ౨. ౧౩౪.

ఆ. ఒక్కమొగముగాక యుజికిరి నైనికుల్, ది
క్కుమొగముగాఁగఁ జిక్కభటు, మొక్కి

రీటియలు దటువ్కునఁ బడవైచి, యక్కిరి
టి యెదుట నాఁగఁ గలరె. విజ. వి. 3.
౧౫౭. (శ.ర.పా.)

ఉ. కంజవిరోధియందులది గాదది కందు దశా
స్యచేతిభీతిం జరియింపుచుకొ బెదరి దిక్క
మొగంబులువోలె నేతద, ద్రిం జెఱ నున్న
దిక్పతిసతీజనపంతులపత్నీలాక్షికో, జాంజన
బాష్పపాతముల నైనకళంకము గాని రాఘ
వా. రామా. ౭. ౧౪౮.

దిక్క-రి. సం. వి. ౧౯. పుం. దిగ్గజము.

దిక్క-రిక. సం. వి. ౮. శ్రీ. ఒకానొకనది.

దిక్క-మొక(గ)ము=దిక్క-మొకము.

సీ. కాందిశీకుఁ డగు దిక్కా-మొగం బనఁగను
...ఆం. భా. ౩. ౯.

సీ. పోయినపోకలై పోయిరి సిదులు దిక్కా-
మొకము లైరి దిగ్గధిపతులు. పారి. ౫. ౩౭.

గీ. గల్పిమొకములు దిక్కా-మొగంబు లయ్యె.
రా. వి. ౩. ౩౬.

దిక్కు. సం. వి. ౯. శ్రీ. అవకాశమునిచ్చు
నది- ౧. దెసకడ. (తూర్పు, మొ.) ౨. మార్గ
ము, పద్ధతి, రీతి. (దిక్పదర్శనము, మొ.) ౩. పది
యనుసంఖ్య. ౪. దంతక్షతము, పలునొక్క.
(విల్యము.) ౫. రక్షకుఁడు; పుత్రాద్యాధారము.

సీ. అదియు వెన్నడి నస్త్రమై పోల నక్కాకి
త్రిజగంబు గ్రుచ్చుటి దిక్కు లేక. ఆ. మ
గుడ నేగుడెంచి మనుజేంద్ర యపరాధి,
గావు మనుడు...భా. రా. అయో. ౧౬౪.

ఆ. అరివిమర్ది యితనికై వగ వేటికె, బుజ్జిలో
కమునకుఁ బోయె ననుచు, నుండ నోవేనేని
నల్లంబు ధృతరాష్ట్ర, దిక్కులేమిఁ దలఁచి
పోక్క కున్నె. భార. శ్రీ. ౨. ౩౫.

ఉ. ఎడ, విషయము.

క. ఎక్కువతక్కువమాటలు, నుక్కివములు నెం

దుఁ గీడు లొందించుటలుం, బెక్కు దనయ
న్నదముల, దిక్కుల నన్నియును నైఁచు జేజ
ము నేయుకొ. భార. కాం. ౨. ౩౫౯.

క...వక్కులఁ జంపి తినుజనులఁ గూడి తిరుగు
నీ, దిక్కునఁ బుత్తుఁ డనుమమత, నెక్కొన
దేమియును నాకు నిజము దురాత్మా. పారి.
పూ. ౨. ౩౭.

క. పారిదిక్కున నును గలచు, చ్చర మించుక
యత్త వదలి సంప్రీతిపుర, స్సరముగ నీ నొ
డఁబడియెను, హరిపాత్రున కాత్తపాత్రి
నన్నరపతియొక. పారి. ఉ. ౩. ౨౨౩.

౭. పక్షము; వైపు.

ఆ. ఇటు దటిమె నేని యిప్పుడ యీతఁ డి, ది
క్కువారి నెల్ల నొక్కయెత్తు, గాఁగఁ బిలు
వమార్చు...భార. ద్రో. ౫. ౧౯౬.

గీ. తొంటిచవి గని యిప్పుడుఁ దోచి పొందు,
నుతులు రాజ్యంబు నేయంగఁ జూచుకలుచ,
నాకు నీ, దీటునే యింక నాటిమాట,
లెక్కడివి ద్రోణభీష్టు లీదిక్కునుము. భార.
ఉద్యో. ౩. ౩౬౨. (ఈదిక్కు=ఈపక్షము
వారు.)

గీ. ధనముకలిమియు లేమియుఁ ద్రాగునందు,
నిలిపి యెత్తంగ ములునూపె నిరసత్వ; మె
క్కుడై దానిదిక్కున...భార. కాం. ౪. ౩౩
పారి. పూ. ౩. ౧౨౪.

౮. నెలపు, స్థానము.

క. రక్కసులగురువు గురునకు, వెక్కున మగు
మతికి నిరపు వెరపుల కెల్లకొ, దిక్కు నతి
కెక్కువేగురు, బాక్క దివికొ విటులు గడు
నుచు క్కునఁ బొడిచెకొ. విప్ర. ౩. ౪౭.

గీ. ఆకట దిక్కుల కెల్ల ది క్కెనమాకు, నొక్క
దిక్కును లేదుకాలూఁదనైన, దిక్కుగావయ్య
నేడు మాదిక్కుఁ జూచి, దిక్కులే కున్న
పారబదిక్కు నీవ. భాగ. ఉ. ౩౩౯.

విణ. రక్షకుడు, కరణము.

గీ. వెనుట గలయంగఁ జూచుచు దిక్కుతనకు,
నెవ్వరును లేమి తెగడందు... భార. క్రీ.
గ. ౪౬. భాగ. ౬. ౩౩౯.

దిక్కుమూలు. మి. అ. క్రి. గతిలేకుండు.

క... కాకంబులు వజ్రవగ నిడుదనిదుర, నొలసి
తెలుప దిక్కుమాలి యున్నాడుగదే. భార.
అశ్ర. ౨. ౧౬౨.

క... ఇవ్వారి ప్రచారోత్తముణ్ణ, వారింపుం దగు
వార లేవ్వ రభిలవ్యాపారపారాయణుల్,
లేరే మ్రొక్కెద దిక్కుమాలినమొ జాలిం
పజ బ్రపుణ్యాత్మత్. భాగ. ౮. ౩౧.

దిక్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. దిక్పాలుడు.

దిక్పాలుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దిక్కుల
యేలిక. (ఇంద్రాది.)

క్లో. ఇంద్రో పమ్మి. పితృపతిర్నిర్వతో వరు
జో భురుత్, కుజేర ఈశః పతయః పూర్వా
దీనాం దికాం క్రమాత్.

౨. సూర్యాది.

క్లో. సూర్యశ్శక్రః త్తమాపుత్రస్సైంహికేయశ్శ
సశ్యశీ, సామ్యశ్చైదశమంత్రి చ ప్రాచ్యాది
దిగధీశ్వరాః.

దీగ్. వి. జూదమాడుట కుపయోగించు పాచికల
మీడిముద్రావిశేషము.

సీ. మేటిజాదరి యన వాటమై తిపుటమై నా
డు చుండుదు నే నహర్నిశంబు, దృష్టి యేమ
జక సందియు జాగరంబును దిగయును గర
యు నాఁ దేటపడిన, యప్పులలోన నేయ
చ్చైవనగై కొని మాటలాడినయట్లు వేటు గలు
గఁచావ్. ౧౦. ౮౮.

దిగంబరము. సం. వి. అ. న. -వస్త్రమువలె
దిక్కులను కప్పివేయునది - చీకటి. (హచ)

దిగంబరుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. దిక్కు
లే వస్త్రములుగాఁ గలవాఁడు, నగ్నుఁడు, దిస్సు
మొలవాఁడు. ౨. దరిదుఁడు. వి. అ. పుం.
గ. శివుఁడు. ౨. దీపణకుఁడు.

దిగఁగాఱు. అ. క్రి. (√దిగు) - క్రమముగా-
కృశించు, దిగఁగాఱు.

క. మగువలు గరగర నై తగు, మగవానిం జూచి
వీడు మగఁడైనఁ గదా, తెగు దుఃఖం బను
కొంచుం, దిగఁగాఱుదు రెపుడు నెచ్చది న్వ
గ మిగులజ్. కుక. ౩. ౫౦౦.

దిగఁజూచు. స. క్రి. (√దిగు) తక్కువగాఁ
జూచు.

సీ. వారతారధరహీరకరగారదీప్తుల నగఁజూచు
దిగఁజూచుఁ బొగడుఁ దెగడు. నేతుఖండ
ము. ౧. ౮ పా.

దిగఁదన్ను = దిగఁదాచు. స. క్రి. (√దిగు) దిగని
దుచు.

చ. తగఁ గునుమాస్త్రకేళి దిగఁదన్నివచీరలు
గొంగిలింతలం, బగఁగొని యడ్డగింపగఁ దె
మల్పినహరములుజ్ ... వేం. పంచ. ౪.
౩౦౯.

దిగఁదాచు = దిగఁదన్ను. స. క్రి. (√దిగు)
విడుచు, దిగవిడుచు.

చ... వినిర్జితా, తనుఁ దను నవ్యధూమణికే దత్త
మయంబునఁ జూప వేడి యొయ్యన దిగఁ
దాచె భూపతి దికాధిపకల్పిత మైనకాంబ
రిజ్. నై. వ. ౩. ౨౯౫.

దిగఁదీయు. స. క్రి. (√దిగు) గ. దిగఁదుడుచు.
(క. రం.) ౨. తగ్గించు, మానిపించు.

(వ్యవ) ఆపని చేయుచుండఁగా వీడు వానిని ది
గఁదీసివేయు.

దిగదుడుచు(చ్చు)=దిగమోపు స. క్రి. (√దిగు)-దృష్టిదోషము పోవుటకు ఉప్పులోనగువానిని-చుట్టు త్రిప్పు.

ద్వి. క్రమన భవితంబుఁ గలయంగఁ జల్లి, ముమ్మాలు దిగదుడ్చి ముట్టె నంతటను. బస. పు. ౬. ౧౩౩ పం.

దిగదుడుపు. వి. (√దిగు) - దృష్టిదోషపరిహారము ఉప్పు మిశ్రపకాయ మున్నగునవి-చుట్టు త్రిప్పుట.
(వ్యవ) మిశ్రపకాయలు దిగదుడుపుపెట్టి నిప్పులో వేసినారు.

దిగఁద్రావు=దిగద్రోవు. స. క్రి. (√దిగు) ౧. పరిత్యజించు, విడుచు.

గీ. చింత దిగఁద్రావి పాలింపు కాంతవృత్తి. భార. ఆను. ౫. ౪౩౮.

ఉ. భూధరరాజకన్య మణిభూషణముల్ దిగఁద్రావి ...చార. ర. ౬. విజ. వి. ౧. ౩౫. ౨. దిగు.

క. కన్నంతన తనయైనకడున్న దిగంద్రావి రభసదోలాయితహా, రోన్నతవక్షస్థులుఁ దై, యన్నులి నాడునకు వంచె నాత్మశరంబుకా. చారి. పూ. ౩. ౧౯౮.

దిగఁద్రోవు=దిగఁద్రావు. స. క్రి. (√దిగు) విడుచు.
గీ. కలక యెంతయు దిగఁద్రోవి చెలువ మెసఁగఁజేర వచ్చినప్రియభామ గారవించి. పారి. ౨. ౧౫.

దిగఁబడు. అ. క్రి. (√దిగు) ౧. (బురద మొనానిలా) కూరుకొను, గ్రుచ్చుకొను.

గీ. పంకము గొరిజ దిగఁబడఁ బటవ లేవు, మన్నులివ్వేళ్ళ రేగటిమన్నులందు. మనుచ. ర. ౨౦.

వ...ప్రాణంబులు వీడికిటం బట్టుకొని పోవుచు వివిధకేదారంబులం ద్రెల్లి చట్టలు దిగంబడి పెడల లేకుండ ...అను. క్. ౩౫.

౨. అడఁగు, క్రంగు.

క...పాతా, శ్రమనకు దిగఁబడ నయ్యచ, లముఁ జరణాంగువమున నలఘుగతి నదిమెత్త, భా. రా. ఆర. ౧. ౮౪.

చ. గగనము మ్రోసె వీచె నుడిగాలి సముద్రము లింక మేరువున్, దిగఁబడె భూమి చక్రము గతిక దిరిగక ...ఉ. రా. ౨. ౧౩౩.

చ. జడధులు నింకుఁ గూలుఁ గులకెలచయంబును ధాత్రియుక దిగంబడుఁ బెడబాయు భానుశశిభవ్యపదంబులు ...వృసిం. ౫. ౫౨. (శ. ర. పా. దిగంబడుముద్రి. పా.)

౩. బాటు.

అ. గొంతికుడుపునందుఁ గొడుకుఁజూలె నీవు, దోచు కుండ వైతి తోచినట్టి, పిండ మెడలి యెనఁ విదప దిగంబడ, దయ్యె నింత పుట్టదట్టు లెన. భార. కర్ణ. ౩. ౬౬.

౪. పోవునకెంచు; కగు.

చ...ఇప్పు డెద్దెస భయంబు దిగంబడ నీవు వోయి పార్థుని గని సింహనాదమున రోదసి నింపుము మాకు నింపుగక. భార. ద్రో. ర. ౧౩౫.

ఉ. పావనశీల తెలపరిపక్వము లెన్నియొక దెముగా దనక, లేవడి యెసభృక్తిగొని లేవదిగంబడ దాక లింతయుక. పాండు. ౪. ౧౩౩.

౫. ప్రేలాడు, (చూ. డిగఁబడు.)

౬. ఉండ్లిపోవు, నిల్చు.

క. పెలఁదికటిపేర నిల శొక్త, పులిసము దిగఁబడి యె సింధుపులిసపుఁబం క్రిక్, నటవ యుది పడఁగఁ గాడే, తెలియకుట కంధుచపడము తిరముగ నిలిచెక. ఇను. ౫. ౨౯.

ఉ. కారణ మెనక రములు కాక దిగంబడ వెన్ని గొండులం, దూరిన నెంతవారలకు...భా. క్. ౩౩.

(వ్యవ.) మీరు జాగ్రత్త పాండు. నే నీపాటికి
దిగఁబడెదను.

దిగఁబాటమింగు=దిగమింగు. (√దిగు)

ద్వి. ఆచుట్టిచేతాశుఁడమరులనైన,దీమసంబడఁ
గించి దిగఁబాటమింగు. ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౧౩౫౯ పం.

దిగఁబాటు. ఆ. క్రి. (√దిగు) ౧. దిగు. (చూ.
దిగఁబాటమింగు.) ౨. క్షీణించు, తగ్గు.

గీ. కాంతి దిగఁబాటుఁ బ్రాచిముఖంబునందుఁ,
బద్ధినీయుఖవికసనప్రాధి సడలె, భానుఁడప్పు
డు మధ్యపభావ ముడిగి,కాంక్ష నఫరాను
వక్తి రాగము వహించ. కవిక. ౪. ౬౩.

౩. మీఁదినుండి క్రిందికి జాటు, దిగజాటు.

సీ. వెళ్లఁబెట్టునొ పూర్ణవిధుకాంతి మొగమున
దిగఁబాటునో వైడితెలివి మేన. నిరం. ౪.
౯౧.

(వ్యవ) ఆమె నెయ్యి దిగఁబాటుఁ గొలిచినది.

దిగఁబెట్టు. స. క్రి. (√దిగు) ౧. విడుచు.

(వ్యవ) నన్నొక్కదాని నిక్కడ దిగఁబెట్టి
మావారు ఊరికి వెళ్లివారు.

౨. మిగుల్పు.

(వ్యవ) మామిడిపండ్లన్నియు నీవే తినివేయక
కొన్ని నాకు దిగఁబెట్టము.

దిగఁబోత. వి. (√దిగు) దిగువకు వ్యాపించుట.
ఉదా. వానికి చెమట యెగఁబోతదిగఁబోతలు
గా నున్నది. (శ. ర.)

దిగజాటు=దిగు. ఆ. క్రి. (√దిగు) ౧. మీఁది
నుండి క్రిందికి బడు; న్ముతమగు.

సీ. పాణిపంకజమునఁ బ్రభవించి యొండొండ
దిగజాటుతగుమముతైపునరి యన. దశా.
౨. ౧౩.

గీ. నీటుబెళుకున దిగజాటువైటచెఱుగు, జగ్గు
త్రోద్రోపుఁ గాటుకనిగ్గుకనుల, మిమ్ముట
పుజూపు మెఱుగు తగుక్కు మనఁగ, వెడలు
నొకవేళ గృహము నవ్వప్రచనిత. హంస.
౨. ౧౪౬.

గీ. ధనశక్తిరణుండు చరమది క్షతుమువెంట, నల్లన
ల్లన దిగజాటు వెల్ల నగుచు. కవిక. ౪.
౧౦౩. మనుచ. ౩. ౮౪.

గీ. అంతఁ జంచలకుంభికుంభాగ్రనిహిత, పుష్ప
దామంబు దిగజాటి భూమిఁ బడియె, దశా.
౨. ౨౦.

౨. స్రవించు, కాటు.

వ...అశ్రుజలధారాప్రవాహంబులు...జాళువా
మెఱుంగుఁబయ్యెదమిఁదికి దిగజాటి...ఉ.
రా. ౬. ౨౭౬.

ఆ. వదనచంద్రికాప్రవాహంబు దిగజాటి, సందు
లేనిఘనకుచములనడుమ, నరుగ రాక తొట్టె
నన మించు నాచకో, రాయతాక్షితారహార
తతులు. వరాహ. ౧౧. ౪౮.

౩. పోవు.

రగడ. ఇగురుఁబోండ్లెన్నఁ రేవులును గీవు
లును, దిగజాట విడిచి రటు తీవులును వావు
లును. రాఘవ. ౨. ౬.

౪. క్రంగు, దిగఁబడు.

సీ. ఎలుకలు ద్రవిప్రయింటిచందంబున దిగజాటి
నీమేను మిగుల డస్సి. వాసిష్ఠ. ౧. ౭౬.

దిగదిగ వి. ౧. విసరుట, మెఱయుట లానగు
వానియందు అగుననుకరణము.

వ...దిగదిగన విసరి బగబగన మండుచిదుఁగు
సాదమంటల కడ్డంబువట్టి...మనుచ. ౪. ౬౦.

గీ. అబ్బరుభిఁ దూర్పు దిగదిగ యంచు మెఱసె.
(శ.ర.)

క. పగటిసెగ వదలి పడమర, డిగియె న్నవిమండ్ల
లఘు నడి న్నళ్లు పై, విగుడ్డ నలవిష్ణుపద

మున, దిగదిగ యని ప్రేలుతూగుదీవియవో
రెక. చంద్ర. ౪. ౬౪.

౨. నిక్కించుటయం దగుననుకరణము.

ద్వి. వ్యుక్తులు చిట్టల్ని మెడలెత్తిచెవులు,
దిగదిగ నిక్కించి దిశ లాలకించి. నవ. ౧.
౫౦ పా. ౧౫ పం.

క్రి. విజ. కిస్తుముగా.

క...రే, జగురరటామలు పెట్టిరి, దిగదిగ నదేవి
యాజ్ఞ దివ్యపురంధుల్. భీమ. ౨. ౧౨౮.
గీ. చుభిరత్నాంకువులఁగట్టుతెలుపు చిత్ర, మ
గుట కోర్వక దిగదిగసరిగి...ఆము. ౬. ౯౪.

దిగనాడు. స. క్రి. (√దిగు) ౧. విడిచిపెట్టు,
త్యజించు.

పీ. రంభ విప్రంభంబు దిగనాడె...నైవ. 3.
3౬.

వ...అనిన విని లోపాముద్ర మానముద్ర దిగ
నాడి ముసేంద్రన కిట్లనియె...కాశీ. 3. ౬3.

చ. నను దిగనాడి యిట్లు చనినక వెత నెట్లు
భరింతుఁ బ్రాణముల్. ఉ. రా. ౮. ౧౦౧.

౨. తిరస్కరించు.

పీ. చల మాని యలయేనుగులనూడు దిగ నాడి
చుగటాలజగివేలఁ దగుచు నెగడి. నీలా.
౧. ౪౫. (ఇట ఔపవ్యవాచకము.)

దిగనాటు. ఆ. క్రి. (√దిగు) - క్రమముగా -
కృతించు, ఊజించు.

(వ్యవ)వాడు నానాటికిదిగనాటుచున్నాడు.

దిగమోపు=దిగఁడుడుచే. (√దిగు)

చ...కోర్కిచే, సురమునఁ నుంచు దుడ్డుఁ గడు
నొప్ప మనోభవభూతకాంతికై, యరుదుగ
రక్షతూస యభిలాషములకై దిగమోపు
చాడ్చునక. భోజరా. ౫. ౧౫౦.

దిగమింగు=దిగఁబాటమింగు. స. క్రి. (√దిగు)
౧. (నమలకయే) గొంతు దిగునట్లు మింగు.

ఉ...కడలేఱఁగనిత్తునె యింక వారలకై, మిక్కి
లిత కై మీఱ దిగమింగెద నంచుఁ బరిపవం
పఁగక. దశా. ౨. 3౭౨.

చ. వననిధు లన్నియక గలచివైవ వసుంధరఁ
తెల్లగింప నూ, య్యని దిగమింగ ఘోరలయ
రుద్రునినై నను మార్కొనంగ నో, పినభును
లీమహాకపులు ...ఉ. రా. ౫. ౨౨౭.

చ...ఉరక యటు చేసినంతఁ దలస్రాణము
వోఁకకు వచ్చె లెక్కనే, యక దిగమింగె
నేని యకటా యలరాచువు మన్ని గాం
చునే. సారంగ. ౨. ౧౩౪.

౨. అపహరించు.

(వ్యవ)వాడు నాడబ్బంతయు దిగమింగినాడు.

దిగరోజోవి. (√దిగు) కట్టాపిరి.

(వ్యవ) వాడు ఎగరోజు దిగరోజులుగా పరు
గత్తుచున్నాడు. (శ. ర.)

దిగవిడుచే. స. క్రి. (దిగన్ + విడుచు) త్యజిం
చు, విడిచిపెట్టు.

క. తగ నీలో నూహింపుము, దిగవిడువకు భర్త
తనయు దృఢమతి వై పొందగుచందము
గొడుకులకుం, బ్రెగడలకుం జెప్పి తీర్పువెం
పేగ్గడఁగక. భార. ఉద్యో. ౨. ౯౫.

క. మగఁ డింక నన్ను నైచునె, దిగవిడుచుం
జంపుఁ గాక తెల్లము మది న్నమ్మి పుట్టునె
యిది చెప్పిన ...హరి. పూ. ౫. ౨౨౨.

దిగవైచే=వైచే. స. క్రి. (√దిగు)
(పడవేయు.)

గీ. చచ్చినది మున్న యని తాను జంపు టుడిగి,
వటుముక్రింద నన్నిటి దిగవైచు వాడు. శే
యూర. 3. ౭౦.

(విడుచు.)

క. చెప్పెడి దే మిఁక నొకచో, దెప్పర మగును
క్కుడిను దిగవైచిన వే, నెప్పకొని కదల

కుండెను, కప్పలితీయనను దేరు గదలక నిలిచె. శుక. ౨. ౧౧. (వెన్నెత్తున. శ. ర. పా.)

దిగసన. విణ. (√దిగు) తక్కువ.

(వ్యవ) నీకు ఏం ద్విగసన కాఁగా బుద్ధి దిగసన యగుచున్నదేమి.

క్రి. విణ. దు. దిగువగా. (చూ. ఎగసన.)
గీ. భూసురల బ్రోవ వేమి మహాసురారి, యిప్పుడేటికి ద్రుంప వేం ద్విగసనైన, బుద్ధి దిగసన వచ్చెనో పో మఱేమి. సిం. నార. ౧౧౯.

దిగాలు. వి. వ్యాకులత. (చూ. దిగాల్పడు.)

దిగాల్ప (లుపు)డు. అ. క్రి. వ్యాకులపడు, చిన్న పోవు.

ఉ. భూసురవద్యనందనుడు బుద్ధికిదోచినయట్లు వల్క ది, గ్వాసుడు కానరామికి దిగాల్పడి దిక్కులు చూచి... చెన్న. ౩. ౧౪౯.

దిగు=డిగు. స. క్రి. (క. దిగు.) అవరోహించు, అవతరణము చేయు (చూ. డిగు.)

(వ్యవ) వాడు బండి దిగుచున్నాడు, నీవు చెట్టు దిగుము.

అ. క్రి. ౧. వైనుండి క్రిందికివచ్చు, అవరోహించు.

క. బృందారకపథమున దిగి, యిందీవరపత్ర నేత్ర యిరువంకలవా, రుం దమక తమక రా రా, యిం దనఁగా చెండువీళ్ల యెడమున విడిసెన్. హర. ౬. ౧౦౧.

మ. సరి సంతంతకుఁ గ్రుంకి క్రుంకి కనకస్తంభంబు చిత్రంబుగా, సరసిపూరసమశితంబగుటయున్ సర్వంసహాధీశుఁడున్, వెరవాఁం దిగి వచ్చి యప్పురిని దా విశ్రాంతచేతన్ముడై. విక్ర. ౨. ౧౧౫.

క...వివిధకేదారంబులం ద్రెల్లి చట్టలు దిగంబడి వెడలి లేకుండం దారు దిగ నిమ్మ లేక... ఆము. ౪. ౩౫.

అ. (క్రిందికి) క్రింది.

గీ. కట్టి తొడి పూసి కై నేసి కాతుకమునఁ, గొస దిగఁగ నీలిపుట్టంబు ముసుఁగు వెట్టి, గాజు తెగఁద్రొసి చప్పుడు గాకయుండ, వచ్చె నూర్వశి యరు నావాసమునకు. హర. ౬. ౧౧౯.

౩. దిగఁబడు, జాఱు.

గీ. దేవకీదేవికడుపులలో దేజరిల్లు, దీప్తగర్భంబు మెల్లన తిగిచి యోగ, నిద్ర రోహిణికడుపున నిలిపి చనియె, గడుపు దిగె నంచుఁ జారులు గలఁగఁ బడఁగ. భాగ. ౧౦ పూ. ౬౨.

౪. (వేఱుతావులనుండి) వచ్చు.

కా...వర్షపు నెవ్వక రుజ్జ, హావల్లక దిగు నస్యధూప్రజల రా జాయాయజాత్యైచి తిక, బ్రోవంగాఁదగు... ఆము. ౪. ౨౪౫.
చ...సింహభూధర, ప్రభుతియ నాల్లకుం దిగు నుర ప్రకరంబు... మనుచ. ౧. ౩౭.

క. మేలైననరకు లాతని, కౌలున దిగు మాట నిజము గలవాఁ డగుటక. శుక. ౧. ౮౭.

౫. ప్రకేళించు, చూచు.

ఉ. అవ్వసుధాసుధాశనకులాభరణం బతిరమ్యమైన యాజవ్యన మాజనంజనవికాలగుఱాను భవైకయోగ్య మై, నివ్వటిలక విరక్తిసరణిం దిగె నిందుముఖుల్ రతీచ్చచే, నువ్విగులూరు డెందముల నోలిఁ జివుక్కు రటంచు నుండఁక. విప్ర. ౧. ౮౧

చ. ఒడ వెడుజవ్వనంబు వెలి కొత్తఁగఁ బయ్యెద సిగ్గుఁ గూడి బి, ట్టుదుమఁగ లేత రొట దిగ నాఁకకు మీఱను లేక... పొదలె ననంగఁ దిక్కుటిలఁబొలుకచన్నులు... ఆము. ౫. ౨౧.

౬. (ప్రయాణమునందు దారిలో) విడియు. (క. ర.)

(వ్యవ) సేన లాచోట దిగినది.

౭. (పనసచెట్టు మున్నగువానికి పిండెలు) ఉత్పన్నుడు, కలుగు.

అ. పాత్రభూతు లెన్నఁ బరికించి యతఁడడు,
గకయు నొకఁడు నెప్పుకయు మనుపుగ,
బననపండ్లు దిగినపక్షిగ స్వప్నము గన్న, నెఱి
గ నొనరి వెరఁగుపఱచు టొప్పు. ఆము.
౪. ౨౭౪.

(వ్యవ.) కందకు వేళ్లు దిగినవి.

౮. తగ్గు.

క. ఇవ్విధమున రుక్మిణిమది, బువ్వం బరిమళ
ముఁ బోలె బొలుపుగ నెత్తం, బువ్వాయి
గలిగె కారికి, మవ్వము దిగఁ దొడఁగె నెలు
పు మట్టం బయ్యెత్త. ఉ. హరి. ౩. ౧౨౫.

సీ. సాంద్రచంద్రికలయజ్జ్వలభావములు దిగ
నరుజోదయప్రభాస్ఫురణ లెదుగ. విక్ర.
౨. ౧౦౭.

ద్వి. అక్కడఁ బలుమాటు నరదంబు చన్నది
క్కుం గన్గొనుచును దిగనిశోకమున. రం.
రా. ఉ. ౧౨౨ పా. ౨౫ పం.

౯. వ్యయమగు.

క. వాసికిని వేళ్లఁ బొందినఁ, గానులు చే దిగు
ను సుగతి కలుగక పోవుక. మల్లా.
౨. ౧౭౫.

గం. గ్రచ్చుకొను.

(వ్యవ.) కాలిలో ముల్లు దిగినది.

గుండెగూడుదిగునిర్బాధముగా నుండు, మఖ
ముగా నుండు.

చ. నరులకు గుండెగూడుదిగె నాకటలంబులు
నిద్రపోయె...కాళ. ౨. ౬౧. (తిన్న య
న్నము ఒంటఁబట్టు- అని భావము.)

ఎగంగ దిగంగ = ఎగక దిగక, ఎగాదిగక.

ద్వి. అంగ మెగంగ దిగంగఁ జూచుచును. బస.
పు. ౪. ౭౨౪ పం.

జ: దించు, దింపు, దింపులకుఁ దెచ్చు, దింపులుపోవు,
దిగఁగాలు, దిగఁజూచు, దిగఁదన్ను, దిగఁ

దాఁచు, దిగఁదీయు, దిగఁదుడుచు, దిగఁదుడు
పు, దిగఁద్రాపు, దిగఁద్రోచు, దిగఁబడు, దిగఁ
బాట మ్రొంగు, దిగఁబాటు, దిగఁబెట్టు, దిగఁ
బోఁతె, దిగఁబాటు, దిగఁనాడు, దిగఁనాటు, దిగఁ
మోపు, దిగమ్రొంగు, దిగఁరోజు, దిగవిడుచు,
దిగవైచు, దిగసన, దిగుచు, దిగుజాతి, దిగుడు,
దిగుదల, దిగుమతి, దిగువ, దిగువాటు, ది
గువాయి, దిగువాటు, మొ.

దిగుచే. స. క్రి. (√దిగు) దిగఁజేయు, దించు,
గ్రచ్చు.

క. నెఱి మాలి బందె వెట్టిన, నఱిముఠిఁ జంపి
నను గజము నశ్వము మ్రుచ్చెచ్చు, పఱిగొనిన
నటివారలఁ, గొఱుల దిగించి చంపు టొప్పుఁ
గువలయపతికిక. విజ్ఞా. ప్రా. ౯౬.

దిగుజాతి. వి. (దిగుడు + జాతి) తక్కువజాతి,
నిమ్నజాతి.

తే. ఆలు పతిభక్తి శ్రీపుంసపాలి వావి, యతి
వశిత్వము దిగుజాతు లగ్రజాతి, ననుసరిం
చుట...నృపదండభీతిఁ జుమ్ము. ఆము. ౪.
౨౭౭.

దిగుడు=దిగ్గుడు. విణ. (√దిగు) ౧. ఆనతము,
పల్లమైనది.

(వ్యవ.) నేల దిగుడుగా నున్నది.

౨. తక్కువది, హీన మగునది.

క. ఇటువంటివి యిటు కెక్కడు, విటు దిగుడువి
యొంద నెన్నియే నిదియును నొక్కటి యొ
కనాటిక కా దొక, పుటిగితఫలంబు నొ
సగుదు నె యిమ్మెయికిక. ఆము. ౬. ౬౦.

దిగుడుబావి=వాపి, దిగి నీరు తెచ్చుకొనుటకు
వీలుగఁ ద్రవ్వినమెట్లు గలనయ్యి.

దిగుదల. వి. (√దిగు) క్రిందిభాగము. (క.ర.)

దిగుభాగము. వి. (దిగు + భాగము) దిగువభాగము, క్రిందిభాగము.

వ...క్షేత్రముతూప్యదిగుభాగమున ౫౪ ఎఱ్ఱ కా (ర్య)గుంటన...గుం. కా. ౭౦౦.

దిగుమతి. వి. ($\sqrt{\text{దిగు}}$) ఓడలో నున్న సరకును రేవునందు దింపుట. (శ. ర.)

(ఓడ మొదలగువానిలోని సరకును) దింపుట. (చూ. ఎగుమతి.)

దిగులు. వి. (క. దిగులు. త. తిగిర్.) గ. భయము; అధైర్యము.

గీ. వారి సేవల గోపికావరుణుడు నరుడు, దెగిరి తెగి రనుపలుకుల దిగులు వుట్ట. భార.ద్రో. గ. ౩౪౯.

సీ. జమ్మలరాయక్క జొక్క నెక్కటియుద్ది కడిదిముక్కిటిక సోకుడులదిగులు. అచ్చ. కా. బాల. ౮.

సీ. వుయిలోట జలదరింపు దిగులు వెఱ పళ్ళు వెఱ యుత్తలము బీతు బెదరు బెగ్గిలుట యంజిక యుదిల యటన నధృతి యగు... అం. భా. గ. ౧౩౩.

౨. (గుండె) అదరు, దడ.

చ. దశమగఁ గల్వతేమలతుదకొ దిగజాతె డుమంచునట్లు కక, గొలుకుల డిగునీరుఁ గని గుండె దిగు ల్లనఁ దల్లి యిట్లనుకొ.యయా. ర. ౧౩౮.

ఉ. ఈసున నేకహేలన మహీగురుఁ డొక్కరుఁ డొక్కవార్ధి యా, పోసనమెత్తుచో దిగులు పుట్టి పయోనిధిపంపకంబు సం, త్రాసము నొందునట్లు... నై. ౫. ౧౭౮.

గుండెదిగులు=భయము.

గీ. కేరి నవ్విస మీబోటివారి కెల్ల, గుండెదిగులగు... ఉ. రా. ౨. ౧౯౬.

సీ. దిగుజంబులు గుండెదిగు లెత్తి మ్రొగ్గును

శేషిహి లిట్టుల్లి చెవుడువడియె. మె. ౨. ౩౭.

జ: దిగులుకొను, దిగులుపడు, దిగులుపాటు.

దిగులుకొ(ల్కొ)ను. అ. క్రి. (దిగులు + కొను) దిగులుపడు, భయపడు.

క. పొన్నలకుం దెలిజాబిలి, మిన్నలకుం దలకుం జిలుకమేలిమిపలుకుల్, విన్న నగుకొ విన్న నగుం; నొన్న నగుంపులకు దిగులుకొని మది బొగులుకొ. కువల. ౩. ౮౩.

చ. తననుతు లోంగిటన్ వెదకి తల్లి దిగుల్కొని పల్లెకూటమం, దునఁ దిలకించి బాలకులతోఁ జని యాడుచునుండె నేమొ రా, డని చని... చెన్న. ౩. ౧౭౭.

సీ. గొంతు మోచిన దిగుల్కొని నోర నేలిడి క్రమ్మ నొక్క పికాచికాభిరుండు. కువల. ౨. ౧౫౦.

దిగులుప(ల్ప)డు. అ. క్రి. (దిగులు + పడు) భయపడు.

క. దిగులుపడుబిడ్డ నవోచ్చి, డిగిదిడిచి చనం గలంగుండెదముతో నే, పగిది జనువాడ దైవము, పగవారికి నైన నాడుంబడుచుల నీకే. వరాహ. ౨. ౧౭౭.

గీ. మొగులుచిలుదాయయాతోట మొగలు దాట, దిగులుపడి చింత గుండియల్ వగులు కాంతఁ, బొగులునారాజుతోఁ గూర్చి నెగులు దీర్చి, తగులుసేయమిం బరుండు వెదగులు మరుండు. రా. వి. ర. ౨౯.

గీ. అది దిగుల్పడి యెట్లు నో రాడె నార, పలుక నీరీతి నో వెట్టివాఁపనయ్య. శుక. గ. ౩౭౦.

దిగులుపాటు. వి. ($\sqrt{\text{దిగులుపడు}}$) భయము. (శ. ర.)

దిగుల్లు. వి. గుండె అదరుట కనుకరణము.

ఉ. కూరిమిపేర్చి గుండెయ దిగుల్లని తల్లడ మతి దునోకుమి. శివరా. ౩. ౧౨౮.

క. మనమున దయ వ్రుటంగ నీ, పనిపాటులు విన్న
 కించుఁ బ్రాణేశున కీ, యనఘుఁడకారణబం
 ఘుఁడని తెలియం బలికి గుండియ దిగు ల్లనఁ
 గజ. రాజ. చ. 3. 208.

దిగువ. వి. (√దిగు) క్రిందిభాగము.

గీ. తగునె గడపార నాభికి దిగువ నొంచి, చం
 ప నెఱ్ఱెఱ గుల్లంబు నొంప కున్నె. భార.
 శ్రీ. ౧. ౧౫౪.

గీ. నీవీడు దిగువయు నీరజాపీఠుఁడు వాగు
 కియు రక్షింతురు ప్రకటకరుణ. హరి. పూ.
 ౫. ౧౬౦.

గీ. తిలలు పె నెత్తి చల్లిన దిగువఁ బడని, యంత
 సందడి పెంద్రోవలందుఁ గలిగె. నైవ. ౪.
 ౧౨3.

విణ. క్రిందిది.

ప... గ దాయధంబున నాభికి దిగువ యగుకరీర
 భాగంబు నొప్పించుట ధర్మంబు గాదు...
 భార. కల్య. ౨. ౨౯౫.

ప... గాలి పడించి దిగువదెస దొడ్డివల పన్ని...
 మనుచ. ౪. 32.

దిగువాటు. వి. (√దిగు) దిగువ, క్రిందపైపు.

క. మినుకుమిను కనెడిమింటక, బొనపొన నల
 తెల్లమబ్బుపొంతన దిగువాటున నదె కలదో
 లేదో, యనుమాత్రము గాఁగఁ గంటివా నృ
 పతనయా. సారంగ. ౧. ౧౨౪.

దిగువాయి. విణ. (√దిగు) న్యాయము, తక్కువది.

ఆ. దీను లయినవారి దిగువాయిగాఁ జూచి, పర
 ము గనక నూతఁ బడును వేమ. వేమన. 3.
 ౧౨౬.

దిగువాటు. అ. క్రి. (√దిగు) ౧. బాటు, కాటు,
 ప్రకపించు.

ఉ... పెక్కన మగుమన్యుజేగమునఁ గాటుక
 కన్నులనీరు సోనరై, యునికక కాయలంతలు

పయోధరము ల్దిగువాటునట్లుగజ. కాశీ.
 ౫. ౧౬౭.

ప... దృక్కోణంబులం దిగువాటుకన్నీరు చె
 న్నారుకర్ణద్వయాగోళంబులు నిండి ... మ
 నుచ. 3. ౯.

౨. మీఁదనుండి క్రిందికి పడు.

ఉ. రంగుగ నొక్క రొక్కరి శిరంబుపయిం దలఁ
 బ్రాలు వోసి ర, య్యంగమరీచి నవ్యుపణు లై
 దిగువాఱగ నవ్యధూవరుల్. అని. ౧. ౧౦౧.

3. నిండు; నిండిపాటు.

గీ. తగ వార్చి మూఁకుళ్ల దిగువాటు నుంచిన
 కూటిబల్తాపు లాగుబ్బుకొనియె. కువల. ౨.
 ౧౦౮.

క. ప్లా లొక్కటఁ గొని ఛానన, తెలము దిగు
 వాఱఁ బోయదానను నీకుం, బోలినప్రాం
 గొలుపుము... కేయూర. ౨. ౧3.

దిగ్గజము. సం. వి. అ. పుం. దిక్కునందలియే
 నుఁగు. (విరావతము, పుండరీకము, వామనము,
 కుముదము, అంజనము, పుష్పదంతము, సార్వ
 భౌమము, సుప్రతీకము. ఇవి యష్టదిగ్గజములు)
 ఇల్లే: దిగ్వారణము, మొ.

దిగ్గన. క్రి. విణ. ద్రి. (√దిగ్గ²) తటాటన.
 ద్వి. కడు నొగ లలమి దిగ్గన నేలతోడ, నడచి
 యుఁ జఱచి యల్లంతి వైచియును. రం. రా.
 యు. ౪౦2 పొ ౧౦ పం.

చ... తెల్పము దిగ్గన దిగ్గిపోయి ... మార్క్కు.
 ౨. ౨౯.

క. అని యానతిచ్చినను దిగ్గన మేల్కొని యద్ది
 రయ్య గలిగెఁగా నేఁ, డనుకూలనాయకుఁ
 డు మోహనమత్కృతి యనెడికన్నె కని
 మనమందజ. ప్రబంధ. ౪౦.

దిగ్గనాడు = దిగనాడు. స. క్రి. (దిగ్గ² + అడు)
 విడుచు.

సీ. పయ్యదఁ దివ నీక పట్టు నింతకు మున్ను సిగ్గు
నేసంగతి దిగ్గనాడె. కవిక. ౪. ౧౩౮.

దిగ్గాలు. అ. క్రి. (దిగ్గ¹ + కాలు) కృశించు.
క. గుగ్గిలుఁ బొల్లఁ గొని తామగ్గిని రగులుకొ
మరితి సతివేగముగా, బగుమన మరుడు
దిగులున, దిగ్గాటి గిరింద్రకన్య తేకువ
దప్పక. పార్వ. ౩. ౫౯.

దిగ్గి(గి)య = దిగియ, డిగ్గియ, వి. ($\sqrt{\text{దిగ్గి}^1}$.
సం. దీర్ఘ కా. ప్రా. దిఘిఆ.) నడపావి.
ఉ. దిగ్గియ నంచ తూడు గొని తీరవనేడువు
వంకమీఁదుగా, నగ్గడ పుల్లకేసరమునందు
వసెంపఁగ...ఆము. ౫. ౧౨౨.

గీ. దేవనిర్మిత మైనట్టిదిగ్గియఁ గని, దిగ్గి యగణిత
విభవముల్ దేజరిలఁగ. సారంగ. ౧. ౧౧౨.

దిగ్గు¹ = దిగు. అ. క్రి. (మీఁదనుండి క్రిందికి
వచ్చు) ఆవరోహించు.

చ...తల్పము దిగ్గన దిగ్గి పోయి పద్మముఖి మ
నోజుఁ డార్వ సఖిమాటున నిల్చెఁ బ్రకంపి
తాంగియై. మార్క. ౨. ౨౯౩.

గీ. చేరి యరదంబు దద్దహద్వారసీమ, దిగ్గి
యరుదెంచి ప్రణమిల్లి దేవ యిపుడు, నీకు
మాదుల సాభాగ్యనిధుల బుధుల, డించి వ
చ్చితి గంగాతటీవసతిని. రామ. ౫. ౭౩.

గీ. దేవనిర్మిత మైనట్టిదిగ్గియఁ గని, దిగ్గి యగణిత
విభవముల్ దేజరిలఁగ. సారంగ. ౧. ౧౧౨.

జ: దిగ్గనాడు, దిగ్గాలు, దిగ్గియ, దిగ్గుడు.

దిగ్గు². వి. (క. దిగ్గనె. త. తిక్కెన.) భయము
చే గుండె ఆదరుటకు అనుకరణము. (దీనికి అను
ధాత్యనుప్రయోగమున 'దిగ్గుమను, దిగ్గురను'
రూపములును గల్గును.)

ఆ. మూర్ఖునోక నిలిచి మూడుమొగంబుల,
కూల మెత్తికొని కరాళవృత్తి నడచి నె
మ్మొగమునఁ బొడిచె నింద్రాస్థుఁడు దేవతల

మనంబు దిగ్గనంగ. నిర్వ. ౩. ౩౦.

క. డ్యటిలి మైత్రి భామిని, డ్యట్తిక యిడుచు
నక్కటా ప్రాణసఖి, బెగ్గిలి నన్ను నెలుం
గవు, దిగ్గనె గుండె యని తన్నుఁ దెల్పిన
పిదపక. ప్రబోధ. ౩. ౭౫.

క. భువనములు దలఁక మునులును, దివిజు లడల
ధనదుగుండె దిగ్గుమనఁగ రా, హువు శని మొ
దలగుదుర్చి హ, నివహము నికటస్థలమున నిలి
చినవేళక. ఉ. రా. ౨. ౧౩౮.

చ...ఎందును గొద లేక నీకు నిదె దుస్సహక
రనిపాతనూచియై, వినబడు గుండె దిగ్గురన
వేగిర మేల దురంబు కోరికక. రాఘవ.
౪. ౧౧౨. సమీర. ౪. ౪౪.

గీ. భాస్కరుడు మున్నె దేవునిపాలి కరిగె,
గలియుగంబున నిక నుండఁ గట్ట మనుచు,
దివిజకవివరుగుండియల్ దిగ్గురనఁగ, నరుగు
చున్నాడు శ్రీనాథుఁ డమరపురికి. శ్రీనా
థునిచాటువు.

జ: దిగ్గన, దిగ్గున.

దిగ్గుడు = డిగ్గుడు, దిగుడు. విణ. ($\sqrt{\text{దిగ్గు}^1}$)
(న్యూనము, తక్కువది.)

చ. అలహరియాన నాంబుజమునందు జనించుటఁ
జేసి మేము ముఖ్యులము తదీయనాభికను
లోద్భవుఁ డావిధి మాకు నెవ్విధిక, డలి
సిన నీడు గాఁగలఁడె దిగ్గుడు మా కనిశ్రే
ణినేయుచుక, బొలుతురు విప్రపుంగవులు
ప్రోలున వేదరహస్యవేడులై. రామ. ౧.
౧౩౭.

మ. నిరతం ఖాతకరాంఘ్రి బాహు సఖికాంతి
స్ఫూరికిక దిగ్గుడై, శరణం బొందు ప్రవాళ
పద్మనిపుష్పకై, జికిక గ్రమ్మజ్జ, శరణం
బందుట హీన మంచువో మదిక తెల్వోప
చారక్రియా, గరిమం బొల్లుదు మానినీమణి
...నరస. ౩. ౧౩౦.

దిగ్గున=దిగ్గున. ($\sqrt{\text{దిగ్గు}^2}$)

క. అగ్గజగామిని కాముని, యగ్గలికకు బెగ్గడిలి
యాజీజనములక, దిగ్గున గను మొఱిగి క
డుక, సిగ్గున కేకాంతనదనసీమఁ జని
యెక. విక్ర. గ. ౧౨౬.

దిగ్ధర్షనము. సం. వి. అ. న. గ. పద్ధతిమాత్రము
చూపుట. ౨. దిక్కులను చూపుయంత్రము.

దిగ్దాహము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్పాదకేదము.
(ఇందు దిక్కులు అస్వాభావికముగా అగ్నివి
జ్వరములు గలిగి రాజాదులకు భయనూచకములై
యుండును.)

దిగ్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. లిప్తము,
పూయఁబడినది. ౨. లిప్తము, పూయఁబడినవిష
ముకలది. (అమ్మ.) వి. అ. పుం గ. చమురు,
స్నేహము. ౨. అగ్ని. ౩. ప్రబంధము. (కల్ప)

దిగ్ధ్రమము. సం. వి. అ. పుం. దిగ్భ్రాంతి, ఒక
దిక్కును మఱియొకదిక్కుగా గ్రహించుట.
ఇట్లే: దిక్షోహము, మొ.

దిగ్విజయము. సం. వి. అ. పుం. దిక్కులను
(దిక్కులయందలిరాజులను) గెలుచుట.

దిక్షాగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాలిదాసుకాల
పువాడును వందమాలాది నాటకకర్తయు నగు
నొకకవి. (మేఘదూతలో ౧-౧౪ శ్లోకవ్యాఖ్య
యందు మల్లినాథుఁడు ఇతఁడు కాలిదాసనను
కాలికుఁ డని చెప్పెను.)

దిక్ష(గ్)ండలము. సం. వి. అ. పుం. న. దిక్ప
క్రము, దిక్సమాచారు.

దిక్ష(గ్)ండలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=దిక్షండలము.

దిక్ష్యా(గ్)ధుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.)
దిగ్ధ్రమము నొందినవాడు.

దిక్షేరి. వి. ($\sqrt{\text{దిక్షే}^2}$, సం. దిక్షారిణి.) వ్యభి
చారిణి; మాయలాడి.

క. తెచ్చి కుమారులులోపల, జొచ్చినబొజ
గగసి యొగసి చూడగ నపు దా, దిచ్చరి హె
చ్చరికఁ బ్రియుం, గుచ్చి రతిక్రియల సాంపు
గులుకుచు నుండెక. వేం. పంచ. గ. ౧౨౯౬.

క. ఎచ్చరిక నెఱిగి వెంటన, వచ్చితి నీయిల్లు
సాచ్చె వాఁ డులుకున నేఁడిచ్చట లేఁ డెం
దరిగక, దిచ్చరి నిక్కువముఁ జెప్పితే మే
లాడె. వేం. పంచ. గ. ౬౦౮.

ద్వి. నీవు చెప్పెడిమాట నిక్కంబు చెప్పు, మా
విప్ర యనుఁడు నహానివలభుఁడు, దిచ్చరి య
గునటిదీనిమాటలకు, వచ్చెనా నిలువెల వభు
కులపుట్ట. ద్వి. పరమ. ౪. ౩౩౩ పా.

దిచ్చరించు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{దిచ్చేరి}}$) బయలుపడు,
వైకి వ్యాపించు.

నీ. మోము వంచిన నేమి మొలకనవృత్తకాంతి
చెక్కుటద్దములపై జీరువాటె, జూడవం
డిన నేమి సాబగురెప్పల మించి తేటవారై
ఁగులు దిచ్చరించె. క్రీడా. ౯౫.

దిచ్చే. విణ. జూదరి; మాయలాడు.

క. వచ్చి గుడి సొచ్చి యందఱు, దిచ్చులు
తమిండికొఱకుఁ దీపులు వెట్టక, మెచ్చుచు
వేడుకయాటల, నచ్చోటం బొద్దు వుచ్చి య
ల్లన మగిడెక. ద్వా. గం. ౮౪.

ఉ... ఏయొచ్చెముఁ జూడ కాడుచును నోడు
చు నిర్ధనుఁ డాచు నున్నయా, దిచ్చున కెల్లకా
లము నతిద్రవిణం బొసగం దలంపుమా.
ద్వా. గం. ౧౫౯.

జ: దిచ్చరి, దిచ్చరించు.

దిచ్చేమొగము. విణ. ($\sqrt{\text{దిచ్చే}}$) అదృశ్యము.
(శ్రా. క. ర.)

దిట=దిట్ట, దిటము, దిట్టము, దిటపు. వి. (క. దిట.)
(శక్తి, దార్ఢ్యము.)

క. దిట చెడి లోఁబడె దైత్యుఁడు... భాగ. ౩.
౬౯౮.

(ధైర్యము.)

క. బానా నెచ్చెని నామది, జేనుకొనుదు
రాశకతనఁ జే రొ కలై నావీనుల సోకె
నమంగళ, దీనికి మాతల్లి సకతు దిట చెడి
పడితిక. ప్రబోధ. 3. ౧౮.

గీ. బ్రమసి దిట దప్పి నివ్వెఱవడియె ధాత,
కాశీ. ౫. ౨౬౩.

జ: దిటదేరు.

దిటదేటు అ. క్రి. (౪/దిట.) సమరమగు, గడి
దేటు.

చ. మొనసిన నెయ్యపుకొలిమి ముద్దులమాటలఁ
గోరునంతటకొదిన మొకవంత గాఁగ దిట
దేట వధూమణి కేళిచాతురిక. సీమం.
౪. ౪.

దిటము. వి. (సం. దృఢమ.) ౧. దార్ద్రము, శక్తి.

చ. దిటమున చెడి పాటుపడి తెచ్చి యిడంగను
గూటిప్రాదు సంకటితటి వెన్నుపజ్జిగలు...
శుక. ౨. 33౪.

౨. ధైర్యము.

గీ. తత్తటంబున దిటముతో దండు విడిసె. ఉ.
రా. ౧. ౧౧౧.

సీ. దిటముచే భుజబలాత్కటముచే రణజయా
ర్భటముచేఁ బెంపొందువనజాండు. ఆని.
౨. ౧౨౪.

ఉ... నీకు నేనిగ్గురుభీతిహేతు విపు డింతయుఁ
చెల్పెద నన్య లెవ్వ రీడగ్గఱ లేరుగా మన
దిటంబు కనుంగొన నంచు ... శుక. ౨.
౨౩౮. (ఇట వ్యతిరేకలక్షణచే పిటికితనము
అని యర్థము)

3. అతిశయము.

గీ. బెట్టు నిబ్బరము దిటము బిటు గాట, మనఁగ
నతిశయ మగును నూర్వావతంస, ఆం. భా.
౧. ౬౬.

సీ. రథచక్ర నేమిఘ్న రరావములు కేతుపటప
టాత్కృతులకు దిటము దెలుప. దశా. ౨.
322.

విణ. ౧. దృఢము.

చ... మేన విభూతి యలంది పెన్నెఱుల్, జడ
లుగఁ దాల్చి డెందమునఁ జాల దిటం బగు
భక్తిఁ బూని యప్పడఁతుక యబ్బురంబుగఁ
దపం బొనరింపఁ దొడంగ నెంతయుక.
రసిక. ౬. ౧౨3.

౨. ధ్రువము, నిశ్చితము.

క. నేయేల నీవె దిక్కిని, డాయం జనుదెంచి
తిమి దిటంబుగ దనుజాం, డీయెడ మృతఁ జెం
దుటకు ను, పాయంబు ఘటింపవయ్య పరమ
మునీంద్రా. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౮౬.

3. స్ఫుటము, స్పష్టము.

క. కుమెలు దాఁకినబంగర, బొమరములయె మె
గడకుఁ బొమను కేళా, సమిళిత సనకుంభత.
టము దిటముగను జూపి డగ్గు తిక్తోక.
సారంగ. ౨. ౨3౦.

క. ఆచంద మెల్ల దిటముగ, నీ చెవులకుఁ దనివి
తీట నే నెఱింగింతున్. నీలా. ౧. ౬౯.

దిటపు=దిట; దిట. వి. దార్ద్రము. (శ.ర.)

విణ. దృఢము. (శ. ర.)

దిట్ట=దిట, దిటము, దిటపు, దిట్టము. వి.(సం. ధృ
వ్యః, స్థా. దిట్టో. క. దిట్ట.) ధైర్యము.

గీ. విశ్వసించిన నీరు ద్రావినను నిద్ర, పోయినను
జూలుకొన్నను బొర్లుచున్న, దెవులువడ్డను
గుంటైన దిట్ట చెడినఁ, జంపఁ డనుకంప నెట్టి
హింస్రంబునైన. కాశీ. ౪. ౬౦.

విణ. ౧. చతురుండు, నేర్పరి.

క. వరవర్ణిని యగునీకుం, బురుషుండు బలుదిట్ట
యతనిఁ బొందుము లీలన్. భా. రా. ఆర.
౧. ౧౪౪.

క. అట్టియెడఁ బెండొపనలక, దిట్ట లగుపురం
 ధ్రు లచట నిలిపిరి కన్నెక. మనుచ. ౫.
 ౪౬.

ఎ. శక్తిగలవాఁడు, సమర్థుఁడు.

న. అఖండలా యఖండలాఘవాలాపములం గో
 పంబు పుట్టించితి దిట్టవేని గట్టితనం చేర్పడ
 నిష్పర్వతశిఖరంబుఁ బెఱుకు మన్న...పాం
 చా. 3. ౪౯.

గీ. దితిజు పెట్టినయాపాటిదిట్ట వీవ. పూరి. ౧.
 ౪౯.

3. ధీరురాలు; ధీరుఁడు, ధైర్యము కలవాఁడు.

వ. అజ్ఞోటి దిట్ట గావునఁ దలంకక...ఉ.పారి.
 ౧. ౫౬.

ఉ. దీనినిగారపుండ్రొడలు దీని మొగంబును దీని
 కన్నులున్, దీనివిలాసముం గని మదిం గడు
 సోలర యెట్టిదిట్టలక. రసిక. 3. ౫౬.

౪. ధృష్టపు, ఉదకుడు, ఎదిరించుస్వభావము
 కలవాఁడు.

గీ. వేరజపుగట్టిజంత పాడూరినంత, చలము సా
 ధించుదిట్ట రోసాలపుట్ట. కుక. 3. ౧౯.

ఉ. మానముచేత మాఁగయు సమంచితవక్త
 ప్రలాపి చెంగటక, బూని వనించ దిట్ట ద
 మముందట దప్పుగ నుండెనేని కా, లీనుఁడు
 ...భర్త. ౧. ౪3.

౫. శ్రేష్ఠుఁడు

ఆ. పెట్టువార తెవరు పెట్ట కుందు రెవరు, పెట్టి
 పుట్టినట్టిదిట్ట తెవరు, పట్ట దప్పకుండ భావిం
 చి చూడరా...నేమన. 3. ౧౨0.

జ: దిట్టతనము, దిట్టపడు, దిట్టాడు.

దిట్టఁడు = దిట్ట. విణ. ౧. సమర్థుఁడు.

ఉ. గట్టల వట్టుపెట్టుబలు కైదువుల బట్టినయట్టి
 దిట్టఁడుక, దిట్టతనంబు వాసి పొలదిండికి
 లోబడి గానె కెందఁగా. ఉ.రా.౫.౧౧.

౨. ధీరుఁడు, ధైర్యశాలి.

క. కట్టినకట్టులు దనువునఁ, దెట్టినపెనుకొండపా
 దలు దీటికికొనుచుక, విట్టు జలధి వెడలిన
 యా,దిట్టనితెఱఁ గ సురవిఘ్నండు తెలియ
 నివ్వియెక. నృసిం. ౫. 3.

చ. పగ మరలింపఁ దండ్రి వసుపం బనిబూని
 యవంతికోటపై, జగడము సేయఁ బూని య
 టుసాయకురాక యరాబుకొమ్మచార, తె
 గునను దేటిచూచుటకు దిట్టఁడు గాఁడట
 రాజనానికిక, మగతన మేడదా యనియె
 మాళవభృత్యుఁడు కొత్తడంబునక. రా. వి.
 ౫. ౨౪.

3. ధృష్టుఁడు, ఉద్ధతుఁడు, ఎదిరించుస్వభావ
 ము కలవాఁడు.

గీ. పొదుగు దిగజాఱ విడచి పాల్పొలుపు
 గాను.బుట్ట నిండింపఁగాఁ జూచి దిట్టఁ డైన,
 గోపఁ డప్పడు తనచేతిగొడ్డ లెత్తి, గోవునడి
 నెత్తివె మించి కొట్టఁబోవ. వేం. మా. ౪.
 ౧౬0.

దిట్టతనము. వి. (౧/దిట్ట.) ౧. శక్తి, సామర్థ్యము;
 చాతుర్యము, నేర్పు.

క. ఈదుడుకుఁగోఁతిఁ గొని చని, మీదిట్టతనం
 బు నెల్ల మెఱయఁగ నిపు డొ,గా దనక
 వోక గాలించి,వీదుల వీదులను ద్రిప్పి విడు
 వుడఁ కడఁకెక. అచ్చ. రా. సుం. ౧౬౪.
 (శర. పా.)

ఉ. దిట్టతనంబు మీఱ నుపదేశము సేయుచు
 నుండు బ్రహ్మముక. కాశీ. ౧. 3౬.

క. పెట్టుకొని యాఁడవారల,దిట్టతనం బెఱుగ
 బ్రహ్మదేవునివశమే. విక్ర. 2. ౪2.

౨. ధైర్యము.

ఉ. చుట్టటికంబునక మనసు సొచ్చి ననుం
 గరఁగించి వేడినక, దిట్టతనంబు వో విడిచి
 తీవ్రరణంబుకడంక దక్కి నేఁ, బట్టినయా

యుధంబు పెడఁబాసినఁ గాని వధింపఁ బోల
దు. భార. భీష్. ౧. ౧౫౯.

ఉ ... ఇంద్రశే, ది మరదొమ్మి కయ్యమున దిట్టత
నం బటి పూరి మేసితో. దశా. ౨. ౪౧౩.

౩. మహిమము, గొప్పతనము.

వ. అట్టిచుట్టుకెదునజగజెట్టికి విడిదిప ట్టున
పెట్టెఁ బెట్టుదిట్టకట్టు కట్టుచుట్టుదిట్టతనం బె
ట్టిదనిన. రా. వి. ౧. ౨౮.

దిట్టపడు. అ. క్రి. (దిట్ట + పడు.) అలముకొను.
ద్వి. జలజారినడుకప్పుచాయఁ గెంగేలఁ, బలుము
కాటుక మొగంబున దిట్టపడఁగ. అ. మ. క.
౧. ౨౫ పా. ౧౫ పం.

దిట్టము = దిటుము. విణ. ౧. దృఢము, గట్టిదృఢి
ము, శాశ్వతము.

దండకము... సదృశిగి నీపట్టుముకొ దిట్ట మానట్టు
గా వే ప్రసాదించి తనాత రావించి... భో
గినదండకము.

౨. నిర్జీతము, నిశ్చితము.

సీ... చేపాకి మరణంబు దిట్ట మగును. శివభ.
౫. ౮౩.

వి. ౧. ధైర్యము.

గీ. కొసర నెఱుంగనిహరిమి తుదురుపా టె,
ఱుంగనిదిట్టంబు నిలుక డెఱుంగనిమనము, నై
పతికిఁ దమి రేచె నత్యధికలీల, నంగ నామణి
మాతనసంగమంబు. చంద్రా. ౬. ౧౪౮.

౨. నిర్ణయము, నిశ్చయము.

సీ. దిట్ట మం చనఁగఁ గన్పట్టు నిర్ణయముగ...
అం. భా. ౧. ౧౦౩.

దిట్టాడు. అ. క్రి. (దిట్ట + అడు.) అతిశయించు.

శా. దేవా కయ్యముతోడిచేడుక మదికొదిట్టాడు
మర్త్యుండు నే, త్రోవం జేతులతీటు వ్రతు
నని కోరుక... ఉ. హరి. ౫. ౨౧.

దిడ్డి. వి. (క. దిడ్డి. త. తిట్టి.) పాలకి మొదలగు
వానిద్వారము; చిన్నద్వారము.

ఉ... వైడిపాలకీ, నప్పువుఁబోడి నుంచి మేఱుఁ
గారెడుబంగరవ్రాతపచ్చడం, బొప్పుగ దిడ్డి
వైచికోని యుబ్బు మెయిం గొనిపోయె నింటి
కిక. పరమ. ౨. ౩౮.

సీ. తగువాహనముల నంతఃపురకాంతల నిడి దిడ్డు
వైపించు మౌగ్గులును. శభా. ౮. ౨౯.

చ... అంతటఁ బుట్టుగుగట్టుమీఁదటక, దెలివి
దలిర్పఁ దామరలచేర తోచిన తేఱుఁ
గొమ్మయుక, సాలపులతోడుత న్నగరుఁ
జొచ్చిరి లోపలిదిడ్డిత్రోవచేక. యయా.
౫. ౧౫౧.

ఏనుఁగు నెక్కియు దిడ్డిదూఱు = తనగొప్పతనము
నకు తగనిపని చేయు.

ఉ. ఇంతవిచార మేల తరళేక్షణ యెంతటివాని
నైన నీ, కాంతునిఁ జేయుదాన రతికాంతుని
పాదము లాన నీకు నా, యంతటిబోటి గల్గఁ
దగవా వగఁ జెందఁగ నీమనోరథం, బింత
యఁ జెప్పు మేమిటికి నేనుఁగునెక్కియు
దిడ్డిదూఱఁగక. విక్ర. ౪. ౧౪౯. రత్నా.
౫. ౧౦౫.

గీ. వైభవంబునఁ గొనిపోవ వలయుఁ గాని, తే
జవ యేనుంగు నె క్కేల దిడ్డిఁ దూఱ. పీ.
శకుం. ౩. ౨౪౪.

ఉ. ఎన్నిక కెక్కు నవ్వరమచేభము నెక్కి
తదీయసాలసం, ఘన్న ముదత్పురిక వేదలి సం
దడి నేనుఁగు నెక్కి దిడ్డిదూఱ, అన్న నవ్వ
రే యని పురందరుఁ డప్పురి వెద్దవాకిటక,
జన్నపుఁగూటికై యరుగు సారె బహిస్థియ
జ్ఞవాటిక. చంద్రా. ౧. ౬.

జ: దిడ్డిగంత, దిడ్డివాకిలి.

దిడ్డిగంత. వి. (దిడ్డి + గంత) దిడ్డికన్నము.

గీ. దిష్టపదకావ్యంబు ముదికాంత దిడ్డిగంత, రు
య్య నేరనిరండ నా లేకరాశి. వేణు. ౫౫.

దిడ్డివాకిలి. వి. (√దిడ్డి. క. దిడ్డివాకలు, త. తిట్టి

వాయిల్, చిన్న ద్వారము.

ద్వి. తిర పగుచున్నట్టిదిద్దవాళ్ళ, సురుసత్తువు
లుండును రొక్కొక్కకోటి. రం.రా.యు.

303 పా. 21 పం.

దిలేము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఢేదింపఁబడినది,
నఱకఁబడినది.

దిటి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ఖండనము, నఱకుట. ఇ,
ఈ. శ్రీ. దైత్యులతల్లి, కశ్యపునిభావ్య.

దిటిజుఁడు. సం. వి.ఆ. పుం. దితికొడుకు, దైత్యుఁ
డు. ఇట్లే: దితితనయుఁడు, మొ.

దిత్యుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాక్షసుఁడు. (వా
చ, కల్ప.)

దిల్స. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఈయవలయుననుకోరికి,
దానేచ్చ.

దిల్సపు. సం. విణ. (ఈ) ఈయగోరువాఁడు,
దానేచ్చపు.

దిద్దుడు. సం. వి. ఆ. శ్రీ. చూడవలయు నను
కోరిక.

దిద్దుట్లుపు. సం. విణ. (ఈ) చూడవలయు నను
ఇచ్చగలవాఁడు.

దిద్దు. స. క్రి. (క. తిద్దు. త. తిరుత్తు) గ. (విద్యా
దులందు) తీర్పు, క్షీంచు.

ఉ. అంతః గ్రమంబునం బ్రియునియాజ్ఞను స
త్యయు భోజకన్యయుఁ, సంతస మొప్ప న
ష్పరమసంయమి నొక్కొకయేఁడు దిద్ది ర,
త్యంతమనోజ్ఞగానపటిమాతిశయొన్న తుఁగాఁ
గ నవ్యభం, దంతటఁ దాను దిద్దె నొకయ
బ్దుము పూరము గాఁగ నాతనిక. కళా. 1.
31.

క. ఉద్దవిడిఁ గవియకుక్కలు, గద్దటిసివ్వంగు
లిద్దు గడు నేచినమే, లెద్దులు మొదలుగ
వేటకు, దిద్దినయవి పోగుదాళ్లు దెఱచిర
గముల్. యయా. 1. 31.

1. చక్కఁబఱచు, చక్కఁజేయు.

వ...తుఱుము దిద్దుచుఁ దద్వారణాభినయవత్స
రాచీనకరాబ్బ లె...ఆము. ర. 31.

కా. ఆటిలక రతికేళిఁ దేలి తుదయం దాయద్ద
ఱుక గేలిభి, న్నాలంకారములొక్కొక్క
రికి నిం పొనట్లుగా దిద్దుచుక. కళా. 3.
120.

3. అలుకు.

క. నును పగుచ్చుమదపంకంబునఁ దీనియ దిద్ది
కప్రపుంబాడిచ్చుగ్గుల్, నినిచి లవలీదళము
లపై, మనసిజరతిసతుల వ్రాసి మఱి యద్ద
రులక. రసిక. ర. 54.

ర. విభూతి తిలకము, మొ. పెట్టుకొను;ధరించు.

సీ. తిగరేక లేర్పడదిద్దిననొసలినున్నెలిబూదిబా
ట్టురంగులు సెలంగ. నీలా. 1. 10.

గీ. మణికిరీటంబు జాతించి మగుడ దిద్దు, దళు
కుఁగొనగోర మీసలనులి యెడల్పు, నాచ
కోరాక్షి తనుఁ జూచు తరసి యరసి. కళా.
1. 113.

11. నియమించు, నియోగించు.

గీ. అనఘ జాత్యభిమానదేహాభిమాన, లేకములు
దానురాలికి లేపు మాధు, కరము నలవాటె
మీవంటిఘనులు దిద్దు, పనులు సేయుటకంటె
శుభంబు గలదె. వైజ. 1. 110.

12. త్రవ్వ.

మ. తనశృంగారవసంబులొన గిరిపాంతం జక్క
గా దిద్ది తీర్చినపూఁదేనియ యేటికాలువ
దరిక...పారి. 1. 21.

2. (ఉపాయము) పన్ను.

క. తదుపాయము దిద్దుటకుక, మది నెన్నఁ
బ్రభావఘనులు మఱి లేరు మహా, ఘృదయా
నుభావగుణసంపదఁ బొదలినమీర తక్కుఁ
పావనచరితా. కళా. 3. 11.

5. చేయు.

ద్వి. అట్టివా రెనమండ్లు సఖిలకార్యములఁ, బట్టున
దిద్దఁ దీర్చును జాలి కొలువ. రం.రా.బాల.
౧౦ పా. ౩ పం.

౯. సవరించు.

ఉ...అన్యపతిపాలికిఁ బోయెదవేమొ పొమ్ము
నీ, యిచ్చకు వచ్చినట్లు రమియింపు మొక
నొకమాట పుట్టినక, నెచ్చెలి లేదుబంతి
యను నేర్చున దిద్దుకొనంగఁ జాలినక. శుక.
౨. ౯౭.

౧౦. వ్రాసి యిచ్చినయత్తరములవై మరలవ్రాయు.

సీ. గద్దించి వడిఁ దిట్టి దిద్దు మంచును వ్రేలు
వెట్టింప నచట నేఁ బెట్టుతుండు. హంస. ౩.
౧౪౨.

౧౧. మార్పు.

క...త ప్తాప్య మదిక, భావించి దిద్దకుండను,
దేవానాంప్రియల మ్రొక్కి తెలుతుఁ గుక
వులక. రాఘవ. పీఠి. ౫. (శ.ర.పా)

౧౨. (అప్య) తీర్పు.

ఉ. ఏయెడ కేల పోవు నతఁ దెవ్వరికైనను
జిక్కువాడె తా, నాయన మీకు నీవఱకు
నచ్చినయ ప్పీట దిద్ది తా నుభో, పాయత
సున్నవాడు శ్రుతిపాఠము నేయుచుఁ దోట
లోననే, మాయయగా రటంచు నలమాయల
మారి చనెం దటాలనక. బైజ. ౪. ౧౭.

జ: దిద్దుకొను, దిద్దుగడ, దిద్దుడు, దిద్దుపాటు, దిద్దు
బడి, దిద్దువడు.

దిద్దుకొను. స. క్రి. (√దిద్దు.) చక్కఁబఱచు
కొను.

క. విను నల్లభ క న్నుండెం, గనుఁబొపం దివియ
నేర్పు గలమునిము చ్చీ, వనిత తగ దిచట
నుండక, పెనుకను దిద్దుకొన వచ్చునే యొక
పైనక. కళా. ౩. ౧౮౮.

దిద్దుగడ=దిద్దుడు. వి. (√దిద్దు) దిద్దుపాటు, అను
కానము.

మ. మిముబోం ట్లాఁడుది పల్కుదిద్దుగడకుక
మే లందులే... అచ్చ. భా. ౧. ౪౧.

దిద్దుడు=దిద్దుగడ. (√దిద్దు-శ.ర.)

దిద్దుపాటు. వి. (√దిద్దు) ౧. సవరించుట. ౨.
శిక్షించుట. (శ.ర.)

దిద్దుబడి=దిద్దుపాటు. (దిద్దు + బడి-శ.ర)

దిద్దువడు. అ. క్రి. (దిద్దు + పడు) శిక్షణముపొందు.

గీ. నాట్యసంగీతకళల నెన్నంగ నన్ను, రంభ
వోటుట యెంతదూరంబు దలఁప, దేవకుల
నాథ నాయొద్ద దిద్దువడిన, పాలఁతి యెన్నఁ
టికిని నన్నుఁ బోలఁ గలదె. వాల్మీ. ౩.
౩౭.

దిధిక్ష. సం. వి. అ. శ్రీ. దహింపవలె ననుచిచ్చ.

క ... లంకాపురిదిధిక్షాదీక్షా, రూక్ష ప్రతాపుఁ
గంటే, పాక్షాల్లయనమయపవనఘన సా
మిరిక. రామా. ౭. ౧౯౭.

దిధిక్షువు. సం. విణ. (ఉ) కల్ప నిచ్చ గలవాడు,
దహింపఁ దలఁపు గలవాడు.

దిధిక్షువు. సం. వి. ఉ. ఊ. పుం. మాఱుమనువు
దానిమగఁడు, పునర్భాపతి. ఊ. శ్రీ. ౧.
మాఱుమనువు చేసికొనినశ్రీ. ౨. చెల్లలికి పెండ్లి
యై తనకు పెండ్లి కానిశ్రీ.

దిధిక్షూపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. మృతఁ
డయినభ్రాతయొక్క భార్యను అనురాగముచే
పొందినవాడు. (మను. ౩. ౧౭౩.) ౨. దిధి
క్షువుయొక్క మగఁడు, మాఱుమనువుదానిమ
గఁడు.

దిధిర్ష. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. ధరింపవలె నను
నిచ్చ. ౨. పోషింపవలె ననునిచ్చ.

దిధిర్షువు. సం. విణ. (ఉ) ౧. ధరింప నిచ్చగించు
వాడు. ౨. పోషింప నిచ్చగించువాడు.

దినకరతనయ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. తపతీనది.

౨. యమునానది.

దినకరతనయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సు
గ్రీవుడు. ౨. కర్ణుడు. ౩. శని. ౪. య
ముడు.

దినకరము. సం. వి. ఆ. పుం. జిల్లేడు.

దినకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్పుడు.

దినక్షయము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తిథి తగ్గుట.

౨. సాయంకాలము, మాపు.

దినగో(కో)రు. వి. వి. (దినము + కోరు) గ. దిన
భాగము, దినమున కొక్కనివంతు.

సీ. తివుటఁ జుక్కలతీని దినగోరు మెసఁగి
పండ్లుడుల్పిరి కల్పపాదపంబు. నై. ౨. ౩. ౪. ౫.

౨. దినరోజు, దినభృతి, రోజుకూలి.

గీ...దినకోరనంగ, వెలయు దినరోజు...ఆం.
భా. ౩. ౩౨.

దినచర్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దినకృత్యము, ప్రతి
దినము చేయవలసినపని.

దినచల్యలు. వి. వి. బ. (దినము + చల్యలు)
దినమునకు ఒక్కొక్కటిచొప్పున ఉపయోగిం
చుచలువచేసినవస్తువులు.

క. నిద్దంపుమేలిసాములు, దిద్దినకస్తూరిబొట్టు దిన
చల్యలు నై, ప్రొద్దొకసింగారముతో, ముద్ది
య చనుదేర మిగుల మోహతురు. డై. విజ.
వి. ౨. ౧౪౪.

దినజ్యోతి. సం. వి. న. న. ఎండ, ఆతపము.

దినమోక్షతము. సం. వి. ఆ. పుం. పోగలు దుఃఖ
ముకలది-చక్రవాకము, జక్కవ.

దినపతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. -పగటితీడు-
నూర్పుడు. ౨. వారాధిపతి, నూర్పుచంద్రాం
గారకబుధగురుకుక్రశేనులలో ఒకడు. ౩. జిల్లే
డు.

దినపాతము. సం=దినక్షయము.

దినపిండము. సం. వి. ఆ. న. (జ్యోతి) అహర్
ణము, దినములపసుదాయము.

దినపుడు. సం=దినాధీశుడు.

దినప్రణి. సం. వి. ఈ. పుం. గ-దినమును చేయు
వాడు-నూర్పుడు. ౨. జిల్లేడు.

దినబంధువు. సం. వి. ఈ. పుం = దినపతి.

దినబత్తెము. వి. వి. (దినము + బత్తెము.) ప్రతిదిన
ము ఇచ్చెడుబత్తెము.

ఈ. నావుడు భూమిపాలుడు మనంబునఁ గోప
ము సంభవింపఁగా, నావటుభూర్లుఁ జూచి
వసుధామర యాగతి నివ్వరోస్తు లే, లా వచి
యింప నీవు మొదలక దినబత్తెము నే నొ
డంబడక, నీవు గురుప్రయోజనము నెమ్మి
నొనర్పఁగ వచ్చి తిమ్మయి. హరిశ్చ. ౪.
౧౯౨.

దినమణి. సం=దివామణి.

దినమయూఖము. సం. వి. ఆ. పుం. జిల్లేడు.

దినమయూఖుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్పుడు.

దినము. సం. వి. ఆ. పుం. న - గ. చీకటిని ఖండిం
చునది - దినసము, పగలు. (దీనిభాగములు పదు
నేను. ౧. రౌద్రము. ౨. శ్వేతము. ౩. మై
త్రము. ౪. కారభటుము. ౫. సావిత్రము.
౬. విజయము. ౭. గాంధర్వము. ౮. వృతప
ము. ౯. రాహిణీయము. ౧౦. విరించము.
౧౧. సోమము. ౧౨. నిర్మతి. ౧౩. మాహేం
ద్రము. ౧౪. వరుణము. ౧౫. భటుము.)

౨. అఱునదిగడియలకాలము, ఆహారాత్తము, రే
యితోఁ గూడినపగలు. ౩. (చాంద్రమానమున)
తిథి. ౪. ఒకచాంద్రమానపుఁబరిమితి గలపితృ
దేవతలదినము, మనుష్యమానమున ౩౦ దినము

లు. ౫. సారసంవత్సరరూప మగు దేవతల
దినము, మనుష్యమానమున ౩౬౦ దినములు.
౬. ౩,౮4,000,000 మనుష్యసంవత్సరకాలపరి
మితి గలకల్పము, బ్రహ్మదినము. ౩. ప్రతిదినము,
దినదినము.

కా... హేరాశంబుగా నద్రిక, న్యాయానిం భజి
యించు నిత్యనియతిం దత్కాలపూజాక్రి
యా, భాజిష్ఠ్యమునక జపించు దినముం
బంచాక్షరీయంత్రముక. విప్ర. ౧. ౨౦.

దినముఖము. సం. వి. అ. న. అహర్ముఖము,
ప్రభాతము, వేకువ.

దినమూర్ధము. సం. వి. న్. పుం. ఉదయపర్వ
తము, పాడుపుగొండ.

దినయశావనము. సం. వి. అ. న. మధ్యాహ్నము.

దినరత్నము. సం. వి. అ. న. గ. సూర్యుడు.

౨. జిల్లేడుకీ.

దినరోజు. మి.వి. (దినము + రోజు) ఏరోజు చేసిన
పనికి ఆరోజున ఇచ్చుకూలి, రోజుకూలి.

సీ. పగటిగాసంబు దప్పక యుండ దినరోజు
మాదిరి నొంటరిజోడుమూత. రా. వి. ౫. ౧౩.

వ. ఇట్టితెలింగున బిట్టు వడి గుట్టు చెడి గట్టు
వడిం జేరుటకై యగడతం బడి మునింగి దరిం
జేరి సారి రోజుదినరోజురాహుత్తులును...

రా. వి. ౫. ౩౨.

దినవహి. వి. జమాఖర్చు.

చ... శో, భనతరచంద్రదీధితులపంక్తి జమాఖర్చు
చుల్ గణించి యిం, తనుకొని కాల మక
గణకుం డప్పడు తీర్చి లిఖించినట్టియా, దిన
వహిలెక్కనై లనగఁ వెల్వీగఁ జుక్కలు
పర్వ సత్తీక. హంస. ౧. ౧౪౨.

దినవెచ్చేము. మి. వి. (దినము + వెచ్చము) దిన
దినమును జరిగెడివ్యయము.

సీ. కైలాసగిరి బండె మైలారుపిభుఁ చేగి దిన,
వెచ్చ మేరాజు తీర్వగలడు. వీధి. ౪౯.
సీ. దినవెచ్చమునకు నై తనమేనఁ గలసొమ్ము కొడు
కక బచ్చింటఁ గురువవైచు. పొండు. ౩. ౧౬.

దినసరి. వి. సస్యవిశేషముకీ.

ద్వి. దినసరి సరి యయ్యెఁ దీత సంతాపు.
విష్ణు. పూ. ౩౮. (చి. ని. క. ర.)

బ. ధాన్యవిశేషము. (క. ర)

దినసరులు. వి. బ. (సం. దినచర్యా) దినచర్య
ప్రతిదిన కార్యక్రమము.

చ. వినఁడు ప్రమోదలీలఁ బృథివీవరు లంపిన
రాజకార్యపుం, దినసరులక జను ల్లనవి దె
ల్పుకొన న్నఱుమాటఁ బల్కుడు... ఇందు.
౨. ౨౦౯.

౨. ప్రతిదినకార్యక్రమము వ్రాయువు సకము;
ఉత్తరము.

పాట. ఒకపు మీఱ దినసరు లొడి నుంచి గం
టంపు, టొట చల్వడుప్పటిపారలోనఁ జె
క్కి, గరిమతో వచ్చిరి కైకామకలు గొం
చు, సరను లైసరాయనములవారు. రఘునా.
౧౧౮.

సీ. ఒకచక్కి రాయసాల్ ప్రకటవాగ్దేఖరిఁ
జదురులై దినసరుల్ చదువుచుండ. భోజ
మతా. ౧. ౧౦౪.

క. ఘనతరభేదోపాయంబునకుం దగినట్టియుక్తి
బుట్టించి రయం, బొనరగ రాయలపేరిటి,
దినసరు లాక్షత్రియలకుఁ దేటపడంగక.
కృష్ణ. ౩. ౧౦౪.

దినాంతకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దినాంతము,
సాయాహ్నము, మాపు. ౨. చీకటి, అంధకారము.

దినాంతము. సం. దినాంత్యము.

దినాగమము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాతఃకాలము

దినాత్యయము. సం. వి. అ. పుం. పాయంకాలము, మాపు.

దినాది. సం. వి. ఇ. పుం. ప్రాతఃకాలము.

దినాధీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

దినారంభము. సం. వి. అ. పుం. దినాది.

దినారి. వి. (సం. దీనారః) పైడి, బంగారము.

ఉ. పాండుగ దుష్టబుద్ధియు నుబుద్ధియు నాగ
వణిక్కుమారు లానందముతోఁ జరింప నొ
కనాఁ డొకచోట నుబుద్ధి గాంచెఁ బెం,
పాండ దినారిటంకముల నుంచినకాంచనకుం
భ మట్టియా, మందన మొక్కచోట నిడి
కూర్చినకోమటిఁ జేరి చెప్పినక. నా. పంచ.
౧. ౫౦. (శ. ర. పా.)

దినావసానము. సం. దినాత్యయము.

దినిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దినభృతి, దినబత్తెము.

దినసు(స్స). విజ. (త. తిజియ. క. దినసు)
సమము, తుల్యము.

సీ. తాచేలు కడుపులోఁ దలఁ గ్రుక్కకొని
యెఁబో తెజవమిఁగాల్గోతో దినసు గాక,
అచ్చ. రా. ఆర. ౨౨.

చ. ఎవ యగు పెట్టు కెంజిగి వహించినయంత నె
కెంపు విద్రుమం, బును గతిసంబు శాట మృ
దువుల్ గద దాసవముల్ గిసాలముల్, దిన
సన దీటుగా వవియుఁ నియ్యఁడవంబును సా
రభంబునుక, గనమి లతాంగిమోవికి జగత్ర
యి దీ టగువస్తు వెదియె. ఇందు. ౨. ౧౫౩.

వి. (క. హిం. దినసు=వస్తువు) ౧. వస్తువు.

చ. పయిఁబయిఁ బండుకొల్పు విరివైడియు గట్టి
దినసు ... అన్నవిత్తికి వెచ్చపోవఁగా,
కళా. ౬. ౮౫.

౨. విధము, ప్రకారము, రీతి.

సీ. పెనుగట్టులను బెట్టుకొనునట్టు కనుపట్టుచును

కట్టు పుటములదినసు చూడ. పార్వ. ౫,
౧౪౫.

౩. రకము, జాతి.

ద్వి... వెంచు హేమంబును నొక్కదినసు గాఁ
గనుఁగొను దీనుండు గాఁడు. ప్రభు. ౨. (౨. ౩)

గీ. జలితోగలరాజనములు నలవరులును, దెల్ల
నల్లచెన్నంగులు దీవసరులు, నాది యగు పేర్లు
గలుగువ డ్లతనియింట, నుండు శతకోటిపుట్టు
లాక్కొక్కదినసు. హంస. ౪. ౧౨౮.

బ. దినసులు=అపరాలు.

సీ. కాయధాన్యంబులకణజము ల్వియ్యంపుగరి
నెలు దినసులు గలకొటార్లు. హంస. ౨,
౨౨౯.

జ: దినసుమీఱు, దినసువచ్చు.

దినసుమీఱు. అ. క్రి. (√దినసు) సాటిలేని
దగు, నిరుపమాన మగు.

సీ. తెజగంటిదొర లెల్ల దినసుమీఱినలెంక లల
రువిల్దాల్పు ముద్దులమఱింది. అచ్చ. రా.
బాల. ౬.

దినసువచ్చు. అ. క్రి. (√దినసు.) సాటివచ్చు.

సీ. కంటి కింపగుతేజ గల్గియుండుటఁ జేసి మిను
మఁగాటుక కొంత దినసువచ్చు. గీ. వికచక
మలాక్షి నునుసోగ వెండ్లుకలకు. విజ. వి.
౧. ౩౫.

దినేశము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేడు.

దినేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

దినేశ్వరాత్మజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. యమున.
౨. తపతి.

దినేశ్వరాత్మజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శని.

౨. కర్ణుడు. ౩. మగ్గివుడు. ౪. యముడు.

దినేశ్వరుఁడు. సం. దినేశుఁడు.

దిన్నె. వి. వృత్తివిశేషము.

సీ. సంపాతి తాడియు శరభుడు దిష్టయు
నలుడు మత్తియు...ఆచ్చ. రా. యు.
332. ('దిష్ట' శ.ర. పా.)

దిష్టకాయ. విణ. కొంటెవాడు.

ద్వి. తలపోయ నీతు మైదలుకూడ గొట్టు, మల
యమారుతము ద్విమరి దిష్టకాయ. ద్వి.పర
మ. 3. 282 పా. 13 పం.

దిష్ట. వి. (సం. దీప్త. త. తిష్టై) 1. దీప్తము.

గీ. బల్లిదపుటేటియిల్లాండ్రయల్లిబల్లి, మేర ద
ప్పక నిలిచిననీరువెల్లినిట్ట నేరేడుదిబ్బకు
జాట్టువాణు, తీరు చెన్నారమున్నీరు తెఱ
వ గాంచి. కవిరా. ౪. 13. (నేరేడుదిబ్బ=
జంబూదీప్తము.)

1. ఉన్నతభూమి.

మ...పక్షిండు చంచలతిం, జనియెక దా
సురగాభిధాన మగునాల్లెలుపెద్దిబ్బకున్.
భార. ఆను. 1. 22. (చి. ని. ప్రాత్ర
తులపా.)

ఉదా: శ్రావణపుదిబ్బ, గోరీలదిబ్బ.

3. మట్టి మొదలగువానికుష్ట.

ఉదా: పెంటదిబ్బ.

౪. హస్తినఖము, దుర్గద్వారమున వాటముగా
నేర్పఱచినమట్టిదిబ్బ.

గీ. తిన్నె దిబ్బ యనంగ హస్తినఖ మొప్పు.
ఆం. భా. 2. 20.

౫. పర్వతము, కొండ.

సీ. గుబ్బలా యపరంజిలిబ్బలా రుచి మించు
దిబ్బలా యనిపాంథధీరు లెన్న. హంస. 3.
20.

జ: దిబ్బచూపు.

దిబ్బచూ(నూ)పు. ఆ. క్రి. (దిబ్బ + చూపు)
దిబ్బగా ఏర్పడు.

ప...అను లడుగువడియె నెఱినినుక దిబ్బచూపె

నిర్ద చవి యయ్యె...కాశీ. 3. 23.

దిబ్బడ. వి. శైత్యాదికముచేత ముక్కు చెవులందు
కలిగెడిబాధావిశేషము. (చూ. దిబ్బడవేయు)

దిబ్బడము=దబ్బడము. వి. చూతుడు (శ. ర.)

దిబ్బడవేయు. ఆ. క్రి. (1/దిబ్బడ) శైత్యాదికము
చేత ముక్కుచెవులందు ఒకవిధ మగుబాధ
కలుగు.

(వ్యవ) నాకు చెవులు దిబ్బడవేసినవి.

పడినెముపట్టి ముక్కులు దిబ్బడవేసినవి.

దిబ్బె(బ్బియ)ము. వి. (సం. దీప్త.) దీప్తము.

(చూ. దిబ్బెమెత్తు.)

జ: దిబ్బెమెత్తు.

దిబ్బెమెత్తు. ఆ. క్రి. (దిబ్బెము + ఎత్తు.) దీప
మెత్తి ప్రమాణముచేయు.

సీ. దిబ్బెమెత్తగ వచ్చు నబ్బరం బగుకల్తీమేర
మీఱినరీతి మెలగఁ డనుచు. పాండు. 1.

13. ('దిబ్బెమెత్తు' చి. ని. పా.)

దిమికిట. వి. తుడుము మున్నగువాద్యములధ్వని క
నుకరణము.

సీ. తటపెటదిమికిటధ్వను లోలిఁ బుట్టింపఁజాలు
గుమెట చంక వ్రేలుచుండ. క్రి.డా. 22.

దిమిదిమి. వి. మద్దెలప్రాత కనుకరణము.

ద్వి. దిమిదిమి యనుచు మద్దెల ప్రాయఁబాట,
లమర నారీమణు లాడుచందమున, ఘుమ
ఘుమ మనుచు మేఘుండు గర్జింప. రా.
కిష్కిం. 20. పా. 12 పం. (శ.ర. పా.)

దిమురు. వి. మృదంగరవము, మద్దెలప్రాత.

సీ...దిమురు నా మృదంగరవము వెలయు...
ఆం. భా. 1. 120.

దిమ్మ¹. వి. 1. దిబ్బ; రాశి, ప్రోపు.

గీ. కమలిల్లానిచేతిపూగొప్ప ముద్దు, గుమ్మ రత
పంపుచునెడికిల్లామ్మ వలపు, గమ్మ ని మ్మగు

కపురంపుదిమ్మను. రసిక. ౫. 3౮.

గీ. తమ్మికోలకుల నోలాడికమ్మపూవు, గొమ్మలు
గదల్చి కపురంపుదిమ్మ తెక్కి. ఆచ్చ. రా.
బాల. ౧౨౧.

నీ...తెచ్చినాడ ధనంబు దిమ్మలుగను. కాశీ.
2. ౨౪౪.

౨. స్తంభము మంచపుగోడు మున్నగువానిక్రిం
ద నుంచుకొయ్య తాయి మున్నగువానిఖం
డము.

(వ్యవ) గుంజక్రింద మంచిదిమ్మ వేయుము.
మంచపుగోళ్లక్రింద దిమ్మలు పెట్టినారు.

3. బంగారు మున్నగువానిని పై నుంచి సాగఁ
గొట్టుట కుపయోగించుఇనుపముక్క.

(వ్యవ) కమసాలి దిమ్మపై ఒడ్డాణపురేకు సాగఁ
గొట్టుచున్నాడు.

౪. మున్న ఇటుక మున్నగువానితో కట్టు
స్తంభము.

(వ్యవ) ఆపాక దిమ్మలమీద కట్టినారు.
జ. దిమ్మపడు.

దిమ్మ². వి. వికారము.

ద్వి. జనకసందనతోడ సకలరాజ్యంబు, సేనయ
రామున కిమ్మ నీదిమ్మ తెలిసి. రంరా. యు.
౫౧౭ పా. ౧౧పం. (చి. ని. పా. రాఘవున
కు నిమ్మవేవేగ. ముద్రిపా.)

ఆ. విష్ణుమహిమ లనుభవించుచు నుండియ,
మండజాతరవహ్ని మాన్వ రాని,దప్పితోడఁ
గూడ్చి నొప్పింపఁ గన్నులు, మేను దిమ్మఁ దిరిగి
మిడికిపడుచు. వరాహ. ౧౨. ౬౪.

ఇట్లు వైచి దాన నిలమింద దనుజుండు,
దిమ్మఁ దిరిగి పడుటఁ దేజి చూచి,యనుభవం
పు చేసినంతయు నని పాశ,మునకు మరలి
విభునిఁ గని భజించె. రామా. 2. ౨౬౬.

దిమ్మడుచు. అక్రి. (దిమ్మ¹ + అడుచు) - చెవులు-
దిమ్మపట్టు, దిబ్బడవేయు.

వ...గుంటలు వడినకన్నులు దిమ్మడుచుకర్ణంబులు
గలిగి...దశా. ౨. ౫3.

వ...దిమ్మడుచు చెవులను సామసిల్లిన తనువులు
నుం గలిగి యప్పు డప్పాపాత్తులు...సానం
దో. ౨. ౨౫ పా.

దిమ్మపడు. ఆ. క్రి. (√దిమ్మ¹) మొద్దువాటు.

ద్వి. నదులు వేగము మాని నలి నట్టె నిలిచెఁగద
ల వీవక సదాగతి దిమ్మపడియె, నినులేరితుర
గంబు లేఁగక నిలిచె, ఘనుఁ డైనహరివాంకి
కత్వంబుఁ జూచి. సిం. భాగ. ౨. ౨౯.

దిమ్మిస. వి. ౧. (నేల) చదును. (శ. ర.)

౨. నేల చదును చేసెడిసాధనవిశేషము.

(వ్యవ) ఆదిమ్మిసతో నేల చదునుచేయుము.

దిమ్మ¹. వి. ౧. సమూహము, గుంపు.

వ. కోలలు గుప్పలుగూర నాఁటిస నిలువున గతా
మలై యమ్మలదిమ్మలుంబోలె వ్రాలుదానవు
లును...భా. రా. ఆర. ౧. ౨౦౫.

గీ. తు మెదలదిమ్మగొద తల ది మొనర్ప. ఇందు.
3. ౧౨.

పీ. ఎలతు మెదలదిమ్మ తలఁ గ్రమ్మకయెమున్నచి
గురు చేపట్లు డిగకమున్న. వసు. ౪. ౨౫.

౨. (త. తిమ్మై. క. దిమ్మ.) జడత్వము, మాంద్యము.

ద్వి. కన్నుల మిఱుమిట్లు గదిసి దిమ్మెసఁగి, నిలిచి
నభూపాలునివ్వెఱపాటు, దెలియుటను...
మంత్రి యి ట్లనియె, జగదీశ నీ వొకజడునిచం
దమున. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౨౫౬. పం.
మ. ఆనినం గాలినశూలముకొ చెవులలో నటిం
చిన టైన నూ, నిన వెందిమున సామసిల్లి మ
గుడ నేవ్వి తేటి...సారంగ. ౨. ౯౯.

కా...అక్కపులగాకల్ మల్లి వీక్షింపుచుకొ,
దిమ్మం జేకొని పిల్చినం బలుక కంఠే ఖిన్ను
లై సారెకుం, దమ్మం గావు మటంచు నిల్చి
న...నీతావి. 3. ౧౦౫.

3. మదము.

గీ. పాడి దప్పిరి నృపతులు బలిసే గొండె,
మడంగె దాలిమి మాత్సర్య మతిశయిల్లె,
జెల్లె దయ పాతకంబులు వెల్లివాతె, గ్ర
మై దుర్వ్యసనంబులు దిమ్మ లేగె. వరా
హ. 2. 30.

ర. తల, మొ. వానియందలిఖాధావిశేషము.

క... ఓ, చెలి జు మని విరహులకుం, దల దిమ్మ
ఘటించు దు మెదలది మిచటక. విజ. వి.
2. 102.

గీ. తు మెదలదిమొరొద తల ది మొనర్ప. ఇందు.
3. 101.

జ: దిమ్మడుచు, దిమ్మవట్టు, దిమ్మవడు.

దిమ్మ². వి. గ. గొప్పధ్వని కనుకరణము.

చ. ఆరుదుగ వాద్యవిద్య బిరు దందినవాయద
కాటు లత్రజీక, గరములు చెందు నొక్క
సరిగా మురజంబులు ముట్టి ది మునక, మొర
యగఁ జేసి... వినిపించి రు క్కగతి జంపె
న్రు వాద్యటముఖ్యతాళముల్. వైజ. గ.
102.

2. పెద్దవస్తువు భూమి, మొ. వానిమీఁదఁ బడి
నపుడు కలిగెడుధ్వని కనుకరణము.

ఉ. ఆమఘవా త్తజన్మ నొకయమున దిమ్మనఁ గూ
లనేసి... రామా. ౫. 326.

వ. ఆనగరంబుదెసనుండి దిమ్మ లేగిన యట్లు
తూఁగొమ్మలును... ద్వా. 100. 23.

దిమ్మవ(ప)ట్టు. అ. క్రి. గ. బాధగొను.

క. ముక్కున నోయన నెత్తురు, గ్రమ్మచుఁ దల
దిమ్మవటఁ గడు దీనతతో. విష్ణు. 2. 102.

2. మత్తు గలుగు.

(వ్యవ) వీనికి తల దిమ్మపట్టినది. (శ. ర.)

సొమ్మపొయి దిమ్మ వట్టినది.

(వానికి సొమ్మును పోయినది, దిమ్మును పట్టినది.)

దిమ్మవడు. అ. క్రి. డించువడు.

గీ... దిమ్మవడియె ననంగ డిందు, పడియె ననుట
దోచు... ఆం. భా. 3. 102.

దిమ్మె. వి. గ. తామరదుద్దు. (శ. ర.)

2. రాళ్లు మొ. వాని చిన్నమిట్ట, కుప్ప.

గీ...వలపు, గ్రమ్మ నె మృగుకపురంపుదిమ్మెనుము.
నీలా. 2. 32.

3. మదెలయంచు.

ద్వి. సంధించి బంధించి సప్తతాళములు, బం
ధురగతులు తప్పకయుండ శ్రుతులు, ...పరి
పాటిగా దిమ్మె రాతఁ బొడిచి, కరవేగమున
వాద్యకాళల్య మెసగ. ప్రభులిం. 2. 22
పా. 12వం.

ర. కొయ్యబిరడా. (శ. ర.)

దిమ్మెస. వి. కానెవానికొఱముట్టు, జాతిపనివాని
పనిముట్టు. (శ. ర.)

దిరదిర=దిద్దిర. వి. గ. తిరుగుటయం దగుధ్వని
కనుకరణము.

గీ. ధరణి దిరదిరఁ దిరుగుచందమునఁ దోచె.
ఉ. రా. 2. 23౫.

దిరిసెనము=దిరిసెనము. వి. (సం. శిరీష. ప్రా.
సిరిసో.) శిరీషము.

పీ. దిరిసెనపూవంటిత్తిన్ననిమై కేల నలమిన వా
డుగా ననుచుఁ గొంకి. చంద్ర. ౫. ౧౫.

గీ...సన్న, విరిగి సోమింద గున్నంగి దిరిసెనం
బు, మొదలుగాఁ గల్గు బహువిధభూరుహ
ములు. హంస. ౪. 101.

దిరిసెము=దిరిసెనము. శిరీషము.

గీ. దిరిసెంపుఁబువ్వులఁ దెగడుదోర్వల్లర్పి, యగ
మునఁ గొంగిటి కొనరఁ జేర్చ. భా. రా.
య. 1026.

చ. దిరిసెపుఁబువ్వుకంఠెను మతింపఁగ మె త్త
చాలఁ జి త్తముల్. పి. శకుం. 2. 3౮.

పీ...దిరిసెము గిరిసెము దిరిసెన మనఁ, జనున
శిరీషాఖ్య...ఆం. భా. 2. ౪౯.

దిద్దిర = దిరదిర. : వి. తిరుగుచుండలిభ్యనికనుకరణము.

క. తదినిండఁ దరువఁ దరువఁ, దిరుగుడువడు నుదధిలోనఁ దీవ్రముగా దిద్దిరఁ దిరుగుచుఁ దరఁగలవడిఁ దరతరమ నుపర్యసురభి దరికిం జేరెక. హర. ౬. ౮౯.

ద్వి... కారాకుసుడిగాలి గడువడిఁ, ద్రిప్పతీరు న వాని ద్దిర మింటఁ ద్రిప్పి. రం.రా.సుం. ౨౬౨పా. ౧౫ పం.

దిలీపుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకనూర్యవంశపు రాజు. (అంకుమంతునికొడుకు. భగీరథునితండ్రి, పాండవమహారాజులలో నొకఁడు)

దిలీరము. సం. వి. అ. న. శీలీంధ్రము, పుట్టుగొడుగుశీ. దిల్ల(ము) = డిల్ల. వి. అ. ధైర్యము, పిఠికితనము. (శ్రా) విణ. నిస్సత్తము, బలహీనము - (చూ. దిల్లవడు. జ: దిల్లవడు.

దిల్లవడు. (√దిల్ల) అ. క్రి. శోకాదులచే దేహము బలహీనమగు.

క. ఉల్లము జల్లన దేహము, దిల్లవడఁగ ధృతి దలంక దెప్పర మొందక. భా. రా. ఆర. ౨. ౨౫౬.

దివంగమము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. స్వర్గ గామి, ౨. ఆకాశగామి, ఆకాశమునకుఁ బోవు నది, స్వర్గమునకుఁ బోవునది.

దివటి(టి) = దివ్యటి. పీ. దివటి దివ్యటి దివటి పంజనంగను గరవీపికాఖ్యయై పరగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౬౫.

దివము. సం. వి. అ. న. ఇందు ప్రకాశింతురు-౧. స్వర్గము.

చ. దివముననుండి దేవతలు దివ్యము లైనవి ఊంశజన్మముల్, భువిఁ గలిగించి... ఉ. హరి. ౧౦. 3౧౪.

౨. ఆకాశము. 3. పగలు. ౪. వనము.

దివసకరము. సం. వి. అ. పుం. జల్లేడు శీ.

దివసకరుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్యుడు.

దివసము. సం. వి. అ. పుం. న. - ఇందు ప్రకాశించును-౧. పగలు. ౨. అహోరాత్రకాలము. (దీనికి శాసనములయందు మువర్ణలోపము గానఁబడియెడి.)

దివసపడి = నిత్యపడి, ప్రతిదినము నీయవలసినపరిమాణవిశేషము.

వ... బోలవసమునం బెట్టిన ఎడ్లు 50 దివసపడి వోయంగల త్రిభువనాంకుశమున... దా. కా. ౧౦౧౨.

వ... ఇనుపఎడ్లు 50 దివసపడి వోయంగల... దా. కా. ౧౦౧3.

దివసముఖము. సం = దివసముఖము.

దివసముద్ర. సం = దినిక. (విల్యముని.)

దివసవిగమము. సం. వి. అ. పుం. సాయంకాలము. మేఘ. ౨. ౧౬.

దివస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. స్వర్గరాధిపతి, ఇంద్రుడు.

దివస్పృధివులు. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ద్వి. ౧. ఆకాశము ను భూమియును. ౨. స్వర్గమును భూమియును.

దివా. సం. అవ్య. పగలు. (దీనికి తెలుఁగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు)

దివాంధ. సం. వి. అ. శ్రీ - పగటియందు గ్రుడ్డియైనది-౧. తెలపాయిక, గబ్బిలము. ౨. ఆడు గ్రుడ్లగూబ.

దివాంధకి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. చుచుందరి, చుంచు.

దివాంధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పగట గ్రుడ్డియైనది. వి. అ. పుం. ఉలూకము, గ్రుడ్లగూబ.

దివాంధిక. సం. వి. అ. శ్రీ = దివాంధకి.

దివాకరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కాకి. ౨. జల్లేడు శీ. 3. ప్రొద్దుతిరుగుడుపువ్వు.

దివాకరుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్యుడు.

దివాకీర్తి సం. వి. ఇ. పుం. గ. చండాలుడు,
మాలవాడు. ౨. నాపితుడు, మంగలి. ౩. ఉ
లుకము, గ్రుడ్లగూబ.

దివాచరము. సం. వి. అ. పుం. కోయిల.

దివాచరుడు. సం. వి. అ. పుం - పగటనే గ్రామ
మునఁ దిరుగఁ దగినవాడు - చండాలుడు, మాల
వాడు.

దివాటనము. సం. వి. అ. పుం - పగటఁ ద్రిప్త
యనది - కాకి.

దివాణము. వి. (సం. దేవాయనమ్. ప్రా. దేవా
ణ. క. మ. దివాణ. హిం. దీవాక్.)

గ. రాజభవనము.

క. కుంభోద్భవుపాతెమున ని, కుంభుదివాణమున
భృంగి కులపతి గాఁగా. హర. ౫. ౯.

ద్వి. అడపక తెయ్యుఁ దెల్లనాకు లందియ్యవడిగఁ
జిత్రాంగిదివాణంబుఁ జొచ్చి. ద్వి. క. సా.
గ. ౩౩ పా. ౩ పం.

చ. చదువులపుట్టినిండ్లు శమసంపదయిక్కలు
పుణ్యలక్ష్మీకిక్, మొదలిదివాణముల్... భూ
సురోతములభూరిపవిత్ర శరీరవల్లరుల్. పాం
డు. గ. ౧౦౯.

౨. సభాసానము.

ఉ... పాం, డీడు దివాణము న్నెఱయ నించినఁ
ప్రేతెడుదుర్మదాంధులక్, బోడిమి మాన్చి
... ఆము. ౨. ౮౮.

ఉ. వెన్నునికేక్ దివాణ మగువేంకటేశ్వలముఁ
జానువేడుకక్. ఘటికా. ౨. ౧౬౩.

దివాణపువారు = రాజుకోలుపుకూటుములోనివారు,
రాజభృత్యులు.

చ. కొలుచు సమగ్రభంగి నొనఁగూడే దివాణ
పువారిచేతికాకలు హునీవోవఁగాఁ గఱ
వుఁగాల మెఱుంగక... శుక. ౨. ౪౮౬.

దివాతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దివాభవ
ము, పగటియం దైనది.

దివానిశము. సం. వి. అ. న. రేయంబవలు, అహో
రాత్రము.

ఉ... తోయ్యలియ్యుక్ శశియ్యుక్ దివానిశం,
బయ్యెడనుండి రిట్లు మదనాహవమోహ
వశానురక్తులై. శశాం. ౩. ౧౧౪.

దివాభీతము. సం. వి. అ. పుం. గ. కలువకొలను,
కుముదాకరము. ౨. గ్రుడ్లగూబ.

దివాభీతి. సం. వి. ఇ. పుం - పగలు భయముకలది -
గ. ఘుకము, గ్రుడ్లగూబ. ౨. చోరుడు,
దొంగ.

దివాభీతుడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుడు,
దొంగ.

దివామణి. సం. వి. ఇ. పుం. నూర్యుడు.

దివామధ్యము. సం. వి. అ. న. మధ్యాహ్నము.

దివావసానము. సం. వి. అ. న. దినాంతము,
సాయంకాలము.

దివావసువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. నూర్యుడు
౨. జిల్లేడు.

దివాశయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పగలు
నిద్రించునది.

దివాస్వప్నము. సం. వి. అ. పుం. గ. పగటి
నిద్ర. ౨. పగటికల.

దివాస్వాపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పగలు
నిద్రించునది. వి. అ. పుం. గ. పగటినిద్ర. ౨.
గుడ్లగూబ.

దివి. సం. వి. వ. శ్రీ. (అంధ్ర నామసంగ్రహ
మతమున తద్భవము.) గ. స్వర్గము; ఆకాశము.
గీ. కృష్ణరాయలతో దివి కేగ లేక, బ్రతికి
యున్నాడ జీవచ్ఛవంబు నగుచు. పెద్దన
చూటువు.

గీ... నింగి, దివి మొగులుదారి... గాడ్పుతండ్రిన
నభ మొప్పు... అం. సం. దేవ. ౩౧.

(గరుత్మంతుడు) గీ. ఇది సునిశ్చిత మని దివి కేగ... హరి. ఉ. ర. ౨౨౧.

౨. దినము, పగలు, ఇ.పుం.చామము, పాలపిట్ట. దివిజాఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వర్గమునఁ బుట్టినవాఁడు. వి. అ. పుం. దేవత, వేల్పు.

దివిదారికొ(రొక్క)మ్ము. వి. రెం డిట్టికొమ్ములు జతచేసి ఏర్పఱచినఅయుధవిశేషము, సింగోట. సీ. జంకకొమ్ములు రెండు చేర్చి యల్ల బుర్రు డాకేలఁ బూన నొడ్డగనఁ బొడువ, సంగతి గలయది సింగోట యనఁగను దివిదారికొమ్ము నాఁ దేజరిల్లు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౬.

(చూ. ఒడ్డగ. ఇట్లే బ్రా. క. ర. — కాని ఈప ట్టుమన పర్యాయపదమధ్యమన అర్థవివరణవా క్యము కలదు. ఇది కోకకైలివిరుద్ధము. కావున "...డాకేల బూని యొడ్డగను బొడువ," అని ప్రాభాషింపఁపాతము సవరించుట యుక్త మని తోచెడిది. ఒడ్డగను = ఒడ్డుటకును. ఇంకను విచార్యము.)

కం. చను సింగోట దివిదాకొక్క, మన కృంగ యుగళికిసమాఖ్యంగా... ఆం. పద. పరి. ౫౭.

దివియ = దివ్య, దివె, దివియ, దివ్య, దీప్తి, దీవియ.

వి. (సం. దీపికా. ప్రా. దీవియా.) దీపము, గీ. దివ్య దివియ దివె దీప్తి దివియ దీప్తి యయన దీపావ్యయంబు... ఆం. భా. ౨. ౧౬౪.

చ. నవవికచారవిందరుచి నవ్యేడుకన్నులచాయ చుక్కలన్, దివియల మాయకేయ నలు దిక్కుల మొక్కులకేర మొద్దుయా, దవక రకైరపంబులకతంబునఁ గంటి మూరిభా స్కురున్. ఉ. హరి. ర. ౧౨౦.

సీ. ఆకాశవిధియం దవతంసరక్తంబు నబ్జబాండ గృహంబునందు దివియ. గీ. యగుచు బాలా తపము జగం బాక్రమింప, భానువింబంబు బొడిచె... కాశీ. ౩. ౨౩౩.

వి. దివియకంబము, దివియకొల, దివియఅపాఁడు

దివియకంబము = దివెకంబము, దివ్యకంబము. వి.

(దివియ + కంబము.) దీప స్తంభము.

గీ. సప్తపాతాళనాగేంద్రచంద్రముఖులు, ఫణ మణిజ్యోత్స్నా దివియకంబము లగుదురు. భీమ. ౩. ౬౨.

క. ఆని యిట్లు దివియకంబము, జనవినుతరస ప్రసంగసంగతరచనా, జనితకథామధుధార ల, మనుజేంద్రునిచెవులఁ జవులు మరగించె దగన్. విక్ర. ౬. ౧౩౮.

దివియకొల = దివ్యకొల. వి. (దివియ + కొల.) దివ్యటీ.

చ. కడుఁ బెనుమంటు లెనయుదకంబుతోలంకున వారిబిందువుల్, మిడిసి సమీపభూజనుల మీఁద వెసం బడి మండుచుండ నెక్కు దురభసంబుతో దివియకొలలకైవడి భంగ సంగతిన్, బొడమినఁగేనముల్ మెఱసె... వి. పు. ౩. ౧౬౫.

దివియలవాఁడు. వి. (దివియ) దీపము పట్టు కొన్నవాఁడు.

క. చవుదంతి వియన్నదిలో, నవగాహ మొనర్చి చల్లునలనమధులూ నా, దివియలచుక్కలచే దగ, దివియలపారిఁ గొని యపుడు తెగువఁ దలారుల్. సారంగ. ౩. ౨౭.

దివివెలయూలు. మి. వి. దేవకేళ్య.

సీ. దివివెలయూలికై దెగునన్నదమ్ములం దగ్ర జాకా ల్పొక్కినట్టిజంక. చం. రా. ౨౭౪.

దివిమడుఁడు సం. వి. ద్. పుం. దేవత, వేల్పు.

దివిష్టుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అంత రిక్షమం దుండువాఁడు. ౨. స్వర్గమందుండువాఁడు.

దివిష్టుక్కుం సం. విణ. (క) ఆకాశమున తాఁకునది, మిన్నంటునది. అను. ౩. ౯౩.

దివు = దిగు. అ. క్రి. దిగు.

క. మగలయిలువరుసఁ గలవెను,దగవరు లొకఁ
డొకఁ డొకొక్కతనయురుచిరశా, ర్యగతి
నుత్తిఁ జెంద ఘనకీ, రిగ నలరం గలరు త్రోవ
దివ రక్రమతన. రాఘవ. ౨. ౯౯.

దివె=దివియ.

ఉ. ఇక్కడఁ గొమ్మెఱుంగుదివె లిక్కడఁ గళకి
గంధవైభవం, లిక్కడ భూరిగ రితములు...
భర్త. ౨. ౯౩. ఆం. భా. ౨. ౧౭౪.
జ: దివెకంబము, దివెగూడు, దివెదారికొమ్మ,
దివెలు, దివెలపండున.

దివెకంబము=దివియకంబము. (✓దివె)

న...వెండికొమ్మెరలు వెండికొమ్మెరలు...వెండి
దివెకంబములు...ప్రబంధ. ౬౦౫.

చ...కుఱుంగుల బడిగంబుఁ గంచుదివెకంబము
గల్గినపట్టెమంచము,త్కటరది నించమించు
రతిధామము...శుక. ౪. ౨౨.

దివెగూడు. వి. (దివె + గూడు.) దీపపుగూడు.

సీ. తెల్లజల్లెడువేణుపిల్లారి దివెగూడు గాజుట
దము కాపుకరవటంబు. బహు. ౫. ౧౨౯.

దివెదారికొమ్మ. వి. (దివె + దారి + కొమ్మ) దా
సరులదీపస్తంభము. (శ. ర.) భజన మొ. వాని
లో అనేకదీపము లుంచెడిదీపస్తంభము.

సీ. దివెదారికొమ్మ దోల్చితియు జోడము మెడ
మీఁదిమొగలాటగొడుగు దనర. ఆము.
౬. ౬.

దివెల=దివెల.వి. (✓దివె.) దీపావళ్యమావాస్య,
దివెలపండున.

క. ఎడ లేదు దివెల నడుమ నెగడుయక మీ
పురముఁ జేరఁగా లేము...చెన్న. ౩. ౧౭౪.

క. ఓయప్ప నీవు బావయుఁ, బాయక నాతోడ
దివెలపండువ కిటు రమ్మ...చెన్న. ౩.
౧౫౧.

దివోకసము. సం. వి. ౧౯. పుం=దివోకసము.
(మే. ని.)

దివోకనుఁడు. సం=దివోకనుఁడు. (మే. ని.)

దివోకుఁడు. సం=దివోకనుఁడు.

దివోదాసుఁడు సం. వి. ఆ. పుం. రిపుంజయుఁ
డనుచునువంశపురాజు.

దివోద్భవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏలకి శి.

దివోకసము. సం. వి. ౧౯. పుం. గ. చాతకము,
వానకోయిల. ౨. పక్షి.

దివోకనుఁడు. సం. వి. ౧౯. పుం. -స్వర్గము ని
వాసముగాఁ గలవాడు- దేవత,వేల్పు.

ఏవోరుఁడు. సం=దివోకనుఁడు.

దివ్య=దివియ.

న...ఇనుపయెడ్లు ౫౦ వాలపుదివ్యకు చేకొన్న
వాణ్ణుమ...దా. కా. ౧౧౩౦.

...దివ్య[తప్పి]న శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరయా
న...దా. కా. ౧౧౩౪.

జ: దివ్యాలుపుబ్రువ్వ, మొ.

దివ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఆమలకి, ఉసిరికి.
౨. మంధ్యాకర్కొటకి, గొడ్డుకాకరశి. ౩.
శతావరి,పిల్లపీచరశి. ౪. మహామేదశి. ౫.
బ్రాహ్మి శి. ౬. నూలజీరకము,వెద్దజీలకఱ్ఱ. ౭.
తెల్లగజిక శి. ౮. హరితకీకరక శి. ౯. పుర
యనుగంధద్రవ్యము. (కల్ప.) ౧౦. నాయి
కాభేదము. ఉదా:-దివ్య= శని, మొ. అదివ్య=
వాసవదత్త, మొ. దివ్యాదివ్య=సీత, మొ.

దివ్యగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెద్దయేలకి శి.

దివ్యగంధము. సం. వి. ఆ. పుం. గంధకము. న.
అవంగము శి.

దివ్యగాయనుఁడు. సం.వి.ఆ.పుం.గంధద్యుఁడు

దివ్యచక్షువు. సం. విణ. (న్) ౧. దివ్యదృష్టి
గలవాడు. ౨. అంధుడు; గ్రుడ్డివాడు. ౩.
మంచికన్నులు గలవాడు. వి. న్. పుం. ౧.
మర్కటము, కోతి. ౨. ముగంధవిశేషము. న.
అలౌకికవస్తుదర్శనసమర్థ మగుజ్ఞానము.

దివ్యజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. అలౌకికవస్తుద
ర్శనసమర్థ మగు తెలివి; అతీంద్రియజ్ఞానము.

దివ్యదర్శి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) అతీంద్రి
య మగువిషయములను దర్శించువాడు.

దివ్యదృక్కు. సం. విణ. (న్) అతీంద్రియవిష
యములను జూచువాడు, దివ్యదృష్టి కలవాడు.
వి. శ్. పుం. దైవజ్ఞుడు, జోష్యుడు. (విల్య
ము.) శ్. శ్రీ. దివ్యదృష్టి.

దివ్యదోహదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
ఉపయాచితకము, అభీష్టసిద్ధిక దేవతల కర్పింపఁ
బడునది. (పశ్వాది.)

శ్లో. యదీయతే తు దేవేభ్యో మనోరాజ్యస్య
సిద్ధయే, ఉపయాచితకం దివ్యదోహదం త
ద్విదుర్బుధాః. హారావలి. (కల్ప.)

దివ్యనది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఆకాశగంగ.

దివ్యపుష్ప. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మహాద్రోణ శ్.
(కల్ప.)

దివ్యపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. కరవీరము,
గన్నేరుశ్. (కల్ప.)

దివ్యపుష్పిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఎఱ్ఱపువ్వుల
జల్లేడుశ్.

దివ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. స్వర్గము
నఁ బుట్టినది. ౨. స్వర్గమందయునది. ౩. ఆకాశ
మునఁ బుట్టినది. ౪. మనోజ్ఞము, ఇంద్రియనది. ౫.
ప్రకాశించునది. ౬. లౌకాతీతము, అమానుషము.
(ఉదా: దివ్యదర్శి, దివ్యదృష్టి, మొ.) వి. అ.
పుం. ౧. ఉత్పాతభేదము (మా. ఉత్పాత

ము.) ౨. గుగ్గిలముశ్. ౩. యవలుశ్. న. ౧.
లవంగముశ్. ౨. హరిచందనముశ్. ౩. గంగా
జలాదులను స్పృశించి చేయుకళపథభేదము, బాస.
(వాచ.) ౪. (వ్యవహార) వాదిప్రతివాదులం
దొకఁడును సాక్ష్యాదిప్రమాణములను చూపలేన
ప్పుడు తత్త్వనిర్ణయమునకై చేయవలసిన తులాది
పరిక్షారూపదివ్యప్రమాణము. (ఇది తులాదివ్య
ము, అగ్నిదివ్యము, జలదివ్యము, విషదివ్యము, కోశ
దివ్యము అని. పంచవిధము.) ౫. ఆకాశమునుండి
వచ్చుజలము. (ఇది ధారాజము, కరకాజము, తో
షారము, హైమము అని చతుర్విధము.) ౬. సాత
పత్ర స్నానము, ఎండకాయనపుడు కురియువర్ష
ములో చేయుస్నానము.

దివ్యరత్నము. సం. వి. అ. న. చింతామణి.

దివ్యరథము. సం. వి. అ. పుం. వ్యోమయానము,
విమానము.

దివ్యరసము. సం. వి. అ. పుం. పొదిరసము.

దివ్యసరిత్తు. సం. వి. త్. శ్రీ. ఆకాశగంగ.

దివ్యసారము. సం. వి. అ. పుం. సాలము, మద్దిశ్.

దివ్యశ్రీ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. దేవతాశ్రీ.

౨. అపసరస, అచ్చర.

ఇట్లే: దివ్యనారి, మొ.

దివ్యాంగన. సం. వి. ఆ. శ్రీ = దివ్యశ్రీ.

దివ్యాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. నూర్యుడు.

దివ్యాఱుపు (ర్పు) బ్రువ్వ (బురువు). వి.
(√దివ్య.) దీప మార్పెడిఒకజాతిపురుగు; దీప
మార్పుట కుపయోగించుచోరసాధనవిశేషము.

గీ. గ్రువ్వ గ్రద్ద దివ్యాఱుపుబ్రువ్వ గూబ,
యిల్లు సాచ్చిన కాంతి సేయింప వలయు.
భార. ఆసు. ౪. ౧౧౯.

గీ. నల్లదట్టినదిల్ల కన్నంపుగల్గి, బూది దివ్యా
ర్యుబురు విసు మూఁదుఁగ్రోవి, తోలనిచ్చెన

మొదలు ముందుగ ధరించి, ప్రబంధ. ౭౫౯.

(దివ్యాయువురువు. ముద్రి.)

ద్వి. ఇమముఁ గన్నపుఁగి యెడదట్టిలోనఁ,
బొసఁగినదివ్యాద్యుబ్రువ్వలకొవి. ద్వి. పర
మ. ౬. ౮౫౫. (దివ్యాద్యుబ్రువ్వలకొవి=
దీపమాద్యేడిపురువు లుంచుగొట్టము.)

దివ్యాసనము. సం. వి. అ. న. (యోగ.) ఆసన
భేదము.

దివ్యఃపాదు. సం. వి. అ. పుం. ౧. దేవత, వేల్పు.
౨. యముడు. ౩. నాయక భేదము (నాయకుఁ
డు-దివ్యఃపాదు, అదివ్యఃపాదు, దివ్యాదివ్యఃపాదు అని
ముత్యములు. ఉదా:- దివ్యఃపాదు=ఇంద్రుడు,
మొ. అదివ్యఃపాదు=మాధవుడు, మొ. దివ్యాది
వ్యఃపాదు=రాముడు, మొ.)

దివ్యాపాదపాదుకుడు. సం. వి. అ. పుం. -అయోని
సంభవుడు- దేవత, వేల్పు.

దివ్యాఘ్రి. సం. వి. అ. పుం. గురువిశేషము.
శ్లో. మహాదేవో మహాకాలః త్రిపుర త్రైవ
భైరవః, దివ్యాఘ్రిగురవః ప్రోక్తాః... (కల్ప.)

దివ్యావధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మనశ్శిల.
౨. దివ్య మైనయోవధి.

దివ్యటి(టీ)=దివటీ, దీవటీ. వి. (సం. దీపయ
ష్టి. పా. దీవఅటీ, దీవటీ. క. దీవటీ.) కర
దీపిక, ఇనుపసలకకు గుడ్డలు చుట్టి మట్టిచెడి
దీపము.

దీ. ఒడలిమేలవణపుటొరపుమానికములు మ
లయుదివ్యటులతో మాద్యేలుంగ. అచ్చ.
రా. మం. ౧౧. (దివ్యేలులతో. ముద్రి.)

దీ. నలువంకలను నిండి నవనభోమణి కాంతి నెడ
లేక దివ్యటులెసక మెసగ. ఉ. రా. ౬. ౮౪.

దీ. హాటకొన్నత కాంతపాటలద్యుతి మించుది
వ్యటీ లేవనెల్ తేజరిల్ల. కృష్ణ. ౪. ౧౧౬.

గీ. పజపుటంగడివీధు లేర్పజచి కొంచె, పాటి
నడగని నెక్కి యాపాలె మెల్ల, విడియ
నియమించి తిరిగె వేవేలువివ్వ, టీలపెలుగున
సంగీతమేల మమర. కువల. ౨. ౮౫.

దివ్యటీలవాడు=దివ్యేలవాడు.

చ. నరవర వింటివే బసవ నాథునియల్లునిసన్ని
ధానమం, దిరుపురు పూరుపోతము లహీన
బలాధ్యులు దివ్యటీలవా, రయదుగ నున్న
వారు... చెన్న. ౫. ౪.

జ: దివ్యటీడు.

దివ్యటీడు. వి. (దివ్యటి + ఈ + డు.) దీపము
పట్టుకొనువాడు.

ద్వి. జాలవారిని దివ్యటీలను బల్లగోలలవారిని
గుడిపూజరులను. బస. పు. ౩. ౫౧౦ పం.

ద్వి. మడివాలు మడివాలు మాచదేవయ్య, కడ
మలనంబి చొప్పడ దివ్యటీడు. బస. పు. ౨.
౪౬౬ పం.

దివ్యియ=దివియ.

ఆం. భా. ౨. ౧౬౪.

జ: దివ్యియకంబము, దివ్యియకోల.

దివ్యియకంబము=దివియకంబము. వి. (√దివి
య.) దీప స్తంభము.

క. అయ్య యవుఁగాక యంచును, దియ్య మె
సగ రాజు జూచి దివ్యియకంబం, బియ్య
కొని... విక్ర. ౬. ౪౦.

దివ్యియకోల=దివ్యకోల. వి. కావ్యదీపిక.

దీ. జాంబుము దుండురు మురుడు దివ్యియకోల
యనఁ గావ్యదీపికావ్యాయము చెలఁగు. ఆం.
భా. ౨. ౧౬౫. (ప్రాత ప్రతిపా. దివ్యేనకోల.
చి. ని. బ్రా. వ్రాతప్రతులపా.)

దివ్యే=దివియ. వి. (సం. దీపః. పా. దీపి.) దీపము.
చ. రవి యనుదివ్యే గేతువు చెఱంగున మూసి...
ఆము. ౨. ౧౭.

దివ్యచక్షువు. సం. విణ. (న్) ౧. దివ్యదృష్టి
గలవాడు. ౨. అంఘుడు; గ్రుడ్డివాడు. ౩.
మంచికన్నులు గలవాడు. వి. న్. పుం. ౧.
మర్కటము, కోతి. ౨. ముగంధవిశేషము. న.
అశోకవస్తుదర్శనసమర్థ మగుజ్ఞానము.

దివ్యజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. అశోకవస్తుద
ర్శనసమర్థ మగు తెలివి; అతీంద్రియజ్ఞానము.

దివ్యదర్శి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ఆతీంద్రి
య మగువిషయములను దర్శించువాడు.

దివ్యదృశ్యము. సం. విణ. (శ్) ఆతీంద్రియవిష
యములను జూచువాడు, దివ్యదృష్టి కలవాడు.
వి. శ్. పుం. దైవజ్ఞుడు, జోస్యుడు. (విల్య
ము.) శ్. స్త్రీ. దివ్యదృష్టి.

దివ్యదోహదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
ఉపయాచితకము, అభీష్ట సిద్ధిక దేవతల కర్పింపఁ
బడునది. (పశ్వాది.)
శ్లో. యద్వియతే తు దేవేభ్యో మనోరాజ్యస్య
సిద్ధయే, ఉపయాచితకం దివ్యదోహదం త
ద్విదుర్బుధాః. హాశావలి. (కల్ప.)

దివ్యనది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ.

దివ్యపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మహాద్రోణ శ్.
(కల్ప.)

దివ్యపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. కరవీరము,
గన్నేయశ్. (కల్ప.)

దివ్యపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱపువ్వుల
జల్లేడుశ్.

దివ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. స్వర్గము
నఁబుట్టినది. ౨. స్వర్గమందయినది. ౩. ఆకాశ
మునఁ బుట్టినది. ౪. మనోజ్ఞము, ఇంద్రియనది. ౫.
ప్రకాశించునది. ౬. లోకాంతము, అమానుషము.
(ఉదా: దివ్యదర్శి, దివ్యదృష్టి, మొ.) వి. అ.
పుం. ౧. ఉత్పాతభేదము (మా. ఉత్పాత

ము.) ౨. గుగ్గిలముశ్. ౩. యవలశ్. న. ౧.
లవంగముశ్. ౨. హరిచందనముశ్. ౩. గంగా
జలాదులను స్పృశించి చేయుశేషభభేదము, బాస.
(వాచ.) ౪. (వ్యవహార) వాదిప్రతివాదులం
దొకఁడును సాక్ష్యాదిప్రమాణములను చూపలేన
ప్పుడు తత్త్వనిర్ణయమునకై చేయవలసిన తులాది
పరిక్షారూపదివ్యప్రమాణము. (ఇది తులాదివ్య
ము, అగ్నిదివ్యము, జలదివ్యము, విషదివ్యము, కోశ
దివ్యము అని. పంచవిధము.) ౫. ఆకాశమునుండి
వచ్చుజలము. (ఇది ధారాజము, కరకాజము, తో
సారము, హేమము అని చతుర్విధము.) ౬. సాత
పవర స్నానము, ఎండకాయనపుడు మరియువర్ష
ములో చేయుస్నానము.

దివ్యరత్నము. సం. వి. అ. న. చింతామణి.

దివ్యరథము. సం. వి. అ. పుం. వ్యోమయానము,
విమానము.

దివ్యరసము. సం. వి. ఆ. పుం. పొదరసము.

దివ్యసరిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. ఆకాశగంగ.

దివ్యసారము. సం. వి. అ. పుం. సాలము, మద్దిశ్.

దివ్యస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దేవతాస్త్రీ.
౨. అపరస, అచ్చర.

ఇట్లే: దివ్యనారి, మొ.

దివ్యాంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = దివ్యస్త్రీ.

దివ్యాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. నూర్మండు.

దివ్యాఱుపు (రుప్) బ్రువు (బురువు). వి.
(√దివ్య) దీప మార్పెడిఒకజాతిపురుగు; దీప
మార్పుట కుపయోగించుచోరసాధనవిశేషము.

గీ. గ్రువ్వ గ్రద్ద దివ్యాఱుపుబ్రువు గూబ,
యిల్లు సొచ్చిన కాంతి సేయింప నలయు.
భార. ఆను. ౪. ౧౧౯.

గీ. నల్లదట్టినల్ల కన్నంపుగత్తి, బూది దివ్యా
ర్పఱుపు విను మూఁదుఁగ్రోవి, తోలునిచ్చెన

మొదలు ముందుగ ధరించి. ప్రబంధ. ౩౫౯.
(దివ్యార్పపురువు. ముద్రి.)

ద్వి. ఇముముఁ గన్నపుఁగ తి యెడదట్టిలోనఁ,
బొసఁగినదివ్యార్పబ్రువ్వలక్రోవి. ద్వి. పర
మ. ౬. ౪౮౫. (దివ్యార్పబ్రువ్వలక్రోవి=
దీపమార్పడిపురువు లుంచుగొట్టము.)

దివ్యాసనము. సం. వి. అ. న. (యోగ.) ఆసన
భేదము.

దివ్యఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. దేవత, వేల్పు.
౨. యముఁడు. ౩. నాయక భేదము (నాయకుఁ
డు-దివ్యఁడు, అదివ్యఁడు, దివ్యాదివ్యఁడు అని
యైతఃగులు. ఉదా:- దివ్యఁడు=ఇంద్రుఁడు,
మొ. అదివ్యఁడు=మాధవుఁడు, మొ. దివ్యాది
వ్యఁడు=రాముఁడు, మొ.)

దివ్యోపపాదుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. -అయోని
సంభవుఁడు- దేవత, వేల్పు.

దివ్యోఘుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గురువిశేషము.
శ్లో. మహాదేవో మహాకాలః త్రిపుర త్రైవ
భైరవః, దివ్యోఘోగురవః ప్రోక్తాః... (కల్ప.)

దివ్యోషధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మనశ్శిల.
౨. దివ్య మైనయోషధి.

దివ్యటి(టీ)=దివటి, దీవటి. వి. (సం. దీపయ
ష్టి. పా. దీవఅట్టి, దీవట్టి. క. దీవటి.) కర
దీపిక, ఇనుపసలాకకు గుడ్డలు చుట్టి ముట్టించెడి
దీపము.

దీ. ఒడలిమేల వణంపుటొరపుమానికములు మ
లయుదివ్వటులతో మార్చెలుంగ. అచ్చ.
రా. మం. ౧౧. (దివ్యెలలతో. ముద్రి.)

దీ. నలువంకలను నిండి నవనభోమణికాంతి నెడ
లేక దివ్వటులెసక మెసఁగ. ఉ. రా. ౬. ౪౪.

దీ. హాటకోన్నతకాంతపాటలద్యుతి మించుది
వ్యటీ లేవనేరే తేజరిల్ల. కృష్ణ. ౪. ౧౧౬.

గీ. పజపుటంగడిపీఠు లేర్పజచి కొంచె, పాటి
నడగని నెక్కి యాపారె మెల్ల, విడియ
నియమించి తిరిగి వేవేలుదివ్య, టీలజెలుగున
సంగీతమేల మమర. కువల. ౨. ౮౫.

దివ్యటీలవాఁడు=దివ్యేలవాఁడు.

చ. నరవర వింటివే బసవనాథునియల్లనిసన్ని
ధానమం, నిరువురు పూరుషోత్తము లహీన
బలాధ్యులు దివ్యటీలవా, రరుడుగ నున్న
వారు... చెన్న. ౫. ౪.

జ: దివ్యటీఁడు.

దివ్యటీఁడు. వి. (దివ్యటి + ఈ + డు.) దీపము
పట్టుకొనువాఁడు.

ద్వి. జాలవారిని దివ్యటీలను బల్లగోలలవారిని
గుడిపూజరులను. బస. పు. ౩. ౫౦౦ పం.

ద్వి. మడివాలు మడివాలు మాచదేవయ్య, కడ
మలనంది చొప్పడ దివ్యటీఁడు. బస. పు. ౨.
౪౬౬ పం.

దివ్యియ=దివియ.

ఆం. భా. ౨. ౧౬౪.

జ: దివ్యియకంబము, దివ్యియకోల.

దివ్యియకంబము=దివియకంబము. వి. (√దివి
య.) దీపస్తంభము.

క. అయ్య యవుఁగాక యంచును, దియ్య మె
సఁగ రాజుఁ జూచి దివ్యియకంబం, బియ్య
కొని... విక్ర. ౬. ౪౦.

దివ్యియకోల=దివ్యెకోల. వి. కావ్యదీపిక.

దీ. జాంజుము దుందురు మురుడు దివ్యియకోల
యనఁ గావ్యదీపికావ్యాయము చెలఁగు. ఆం.
భా. ౨. ౧౬౫. (ప్రాత ప్రతిపా. దివ్యెకోల.
చి. ని. శ్రా. వ్రాతప్రతులపా.)

దివ్యె=దివియ. వి. (సం. దీప. పా. దీపి.) దీపము.
చ. రవి యనుదివ్యెఁ గేతువుచెఱంగున మాపి...
అను. ౨. ౧౩.

క...దివ్యలు నలుదిక్కులందుఁ దేజము లెసఁ

గఁ. బ్రహ్మో. ర. ౧౩౨ పా.

దివ్యలవాఁడు=దివ్యటీలవాఁడు.

చ...ఓ,యనఘ భవత్సమిపగతులై తగుదివ్యల

వారి నిద్దఱఁ, ననుఁ గొలువంగఁ బంపుము

...చెన్న. ౫. ౬.

జ: దివ్యకంబము, దివ్యకోల, దివ్యల, దివ్య
లయమాస, దివ్యలెత్తు, దివ్యసుడి.

దివ్యకంబము=దివియకంబము, దీవియకంబము.

(√దివ్య.) దీపస్తంభము.

గీ. గంట మాకులుఁ గొని దివ్యకంబ మింతయె

నయఁ గూర్చుండి యాపూరిమేందువదన.

శుక. ర. ౩౧. విశ్ర. ౬. ౩౮.

దివ్యకోల=దివియకోల, దివియకోల. వి. (√ది
వ్య) దివ్యటీ.

ద్వి. ఆలీల కొఱవిదయ్యంబుల దివ్యకోలలవారిఁ

గాఁ గొని గస్తుదిరిగి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.

౧౬౬౩ పం.

దివ్యల=దివెల, దివ్యలయమాస. వి. (√దివ్య.)

దీపావళ్యమావాస్య.

క. మానాయాదులు బంధువు,లాదివ్యల కాత్త

సుతల నల్లండ్రను న, మ్రోదనునఁ దోడితె

తురు...చెన్న. ౩. ౧౬౩.

దివ్యలయమాస=దివ్యల. వి. (√దివ్య.) దీపా
వళ్యమావాస్య.

ఉ. మా సరివారు దివ్యలయమాసకు నల్లర నాఁ

డుబిడ్డలక, వాసి యెసంగఁ దోకొనుచు

వచ్చుచు నుండిరి...చెన్న. ౩. ౧౪౪.

దివ్యలెత్తు. అ. క్రి. (√దివ్య.) దీపములు పెట్టు.

గీ. దివమునను సంజకడ యంచు దివ్యలెత్తు.

శుక. ౨. ౫౬౧.

దివ్యసుడి. వి. (√దివ్య.) గోడయందు దీపము

పెట్టుఁగూడు. (శ.ర.) దీపము పెట్టుకొనుటకై

కొయ్య, మొ.వానితో చేసినసాధనము. (ప్రా.)

(వా.) ఈదీపము ఆదివ్యకుడిమీఁద పెట్టుము.

దివ్యకుడి విఠిగి క్రింద పడినది.

దిశ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దిక్కు, కడ.

దిశత్. సం. (శ్ర) ౧. ఇచ్చుచున్న. ౨. ఉప

దేశించుచున్న. ౩. నిర్దేశించుచున్న. ౪. ఆజ్ఞా

పించుచున్న.

దిశాగజము సం=దిగ్గజము.

దిశాదిశి. సం. వి. ఇ. నశి ఒకానొకరాగము.

ఉ. భైరవి నాట తోడి సీరిపాళి దిశాదిశి దేశి

మారువా, గారి దిశాహురీ...చెన్న. ౨.

౨౩౬. (ఇది సంస్కృతనిఘంటువులలోఁ

గానరాదు. ఇంకను విచార్యము.)

దిశాపట్టము. క్రి. విణ. (క. దిశాపట=పాటిపో

వుట.) దిక్కులకు పాటునట్లుగా, చెల్లా చెదరగు

నట్లుగా.

కా. పాశం బాఱంగఁ దోలి యంతకు దిశాపట్టు

బు గారించి పూర్వాశాధీశ్వరు చెన్నడిం

జని...ఉ. హరి. ౧. ౯౧. (దశాపట్టుంబు

గావించి. ప్రాతప్రతిపా.)

క...అతఁ డేగె మును దిశాపట్టుముగాక. ఉ.

హరి. ౧. ౯౩. (దశాపట్టుముగాన్. ముద్రి.)

దిశాపాలుఁడు. సం=దిక్పాలుఁడు.

దిశ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. ఇయ్యఁ

బడుచున్నది. ౨. నిర్దేశింపబడుచున్నది. ౩.

ఆజ్ఞాపింపబడుచున్నది. ౪. ఉపదేశింపబడు

చున్నది.

దిశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. దిక్కు

నందు పుట్టినది. ౨. దిక్కునం దున్నది.

నిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కథితము,

చెప్పబడినది; ఉపదేశింపబడినది. ౨. నిర్ణ

ము, నిర్దేశింపబడినది. ౩. ఇయ్యబడినది. ౪.

అజ్ఞాపింపబడినది. వి. అ. పుం. గ. కాలము, సమయము. ౨. మ్రానిపనుపు. న. గ. భాగ్యము. ౩. నిర్దేశము, విర్వాటు. ౩. ఆదిష్టము, ఆజ్ఞ, శ్లో.వహామ సర్వే వివశా యస్య దిష్టం...భాగ. ౫. గ. గం.

దిష్టాంతము. సం. వి. అ. పుం. గ. మరణము, చాపు. ౨. భాగ్యనాశనము.

దిష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. కథనము, చెప్పట. ౨. ఉపదేశము. ౩. ఉత్సవము. ౪. భాగ్యము. ౫. హర్షము, సంతోషము. ౬. విర్వాటు. ౭. పరిమాణము, కొలత.

దిష్టువు. సం. వి. ఉ. పుం. దాత, ఇచ్చువాడు. దిసంత(తుల)డుచు.స.క్రి.(దిసంతు + అడుచు) నిందించు.

నీ. ఇచ్చకం బాడిన పిత మౌను విభునికి మఱి దిసంతడిచిన మనసు విఱుగు. నీతి. ౮౨. మ. అదిగో తల్లి గడుం దిసంతడిచి...పరమ. ౩. ౨౭౧ (శ. ర. పా 'తల్లిని జాల దూరుచును' ముద్రి.) కా. పంకేజాతములన్ దిసంతులడుచుకొ బాలా మణిపాదముల్. విజ. వి. ౨. ౧౬. (ఇట ఔపమ్యపాదకము.)

దిసంతు. వి. అపవాదము, నింద.

నీ... దిసంతు సడి రోయి రోత... అపవాద సంజయై యలరుచుండు. ఆం.భా.౧.౧౧౫. జ: దిసంతడుచు,దిసంతుకొట్టు.

దిసంతు(లు)కొట్టు. స.క్రి. (దిసంతు + కొట్టు.) దూఱు, దూషించు, నిందించు.

ఉ. పట్టుగలేమి కొండోరులఁ బల్లఱుఁ జాల దిసంతుకొట్టుచున్. కళా. ౬. ౧౦౬.

నీ. చెలి నేచి తని దిసంతులుకొట్టె మేనక...మనుచు. ౩. ౧౦౯.

వ. అని యవ్విటకంటకి యవ్విధంబునం గూటిమి పట్టి గిట్టి సిసంతులుకొట్టి...విప్ర. ౪.౨౪. దిస మొలు=దెస మొల, దిస్స మొల. వి. (√దిస.)

వస్త్రులహీన మైన మొల. (వ్యవ) ఆయోగి దిస మొలతో నున్నాడు. విణ. నగ్నుడు, దిగంబరుడు.

వ. రుద్రా నీవు భద్ర దేవ ద్రుమాటవీవాటియందు దిస మొల దూఱబడింది మిండజంగంబవై...భిక్షాటన క్రీడను నటించితి...భీమ. ౩. ౨౧౦.

నీ. పాల వెన్న-మఁ బోక పక్కి పై రొప్పుక పొనుఁగుపడినయగ్గి బొగ్గులు దిస. గీ. మొల నరు...ఎదురుగాఁ గానబడక. ప్రబంధ. ౭౬౦.

గీ. వెలయు నగ్నుండు దిస మొల చిత్తలి యన. ఆం. భా. ౩. ౧౨. దశా. ౧౦. ౩౮.

దిస మొలవాడు= దిస్స మొలవాడు. విణ. (√దిస మొల.) వస్త్రులహీన మైన మొల గలవాడు, దిగంబరుడు. (శ. ర.)

దిస మొలవేల్పు=దిస్స మొలవేల్పు, దెస మొల వేల్పు. వి. (√దిస మొల.) గ. శివుడు. ౨. కాలభైరవుడు.

చ. దిస మొలవేల్పు సాహిణపుఁదేజులు పోషక గోచరక్షేతుల్. కవిరా. ౨.౮౨.(శ.ర.పా. దెస మొలవేల్పు. ముద్రి.)

దిసింయే. అ. క్రి. కనబడు, గోచరమగు. చ.ఉరుకుడెంద మెంతమృదువో మఱి తియ్య నితుంటువింట...కంటికి దిసింపనివాఁ డపు డేసి యార్చి...సారంగ. ౨. ౩౮.

చ. తెరువరు తెనయట్టిపరదేశమహీమరు లర వాంఛఁ ద్ర,తృప్తమున కేగుదేర వెడదో స్యములం బచరించి వారి ని, ర్భరగతి నోడఁ గూయుఁ దమబాపఁడె గెల్పె నటంచుఁ

గావు ల, చ్చెరువడ నాదుకంటికి దిసింతురె
వీ రని యాతఁ డుబ్బునన్. శుక. ౨. ౪౩౮.

స. క్రి. మీఱు, మించు.

గీ. కులుకుఁజెక్కులు పసిఁడియాకుల దిసింపఁ,
జిన్ని కువములు పోఁకలచెన్ను మీఱ. ముకుం
ద. ౧. ౨౯ పా. ౨ పం. (ఇటు ఔపమ్య
ద్యోతకము.)

దిస్తి. వి. (సం. దృష్టి. క. దిస్తి.) ౧. దృష్టి, చూపు.
నీ... చూడ్చి; పారుచు దిస్తిచూ పన వీక్షణము
లాప్పు... సాం. ని. మాన. ౧౫.

౨. దృష్టిదోషము, కీసరు. (ప్రా.)

(వ్యవ) మాపిల్లవానికి దిస్తి తగిలినది.

జ: దిస్తికొట్టు, దిస్తితీయు, దిస్తిపిడుత, దిస్తిబొమ్మ.

దిస్తికొట్టు. అ. క్రి. (దిస్తి + కొట్టు) దృష్టిదోష
ము కలుగఁజేయు.

(వ్యవ.) నిన్న వచ్చిన అచ్చలక్కలు మాపిల్లవాని
కి దిస్తికొట్టిరి.

దిస్తితీయు. అ. క్రి. (దిస్తి + తీయు.) దృష్టిదోషము
పోవుటకై మిరపకాయలు, మొ. దిగదుడుచు.

(వ్యవ.) వానికి దిస్తితీయఁగనే జ్వరము తగ్గినది.

దిస్తిపిడుత. వి. (√దిస్తి.) సస్యాదులకు దృష్టిదో
షము తగులకుండుటకై మున్నపుబొట్టుపెట్టిన
పిడుత.

(వ్యవ.) ఆకాశరపాదుకు దిస్తిపిడుత పెట్టినారు.

దిస్తిబొమ్మ. వి. (దిస్తి + బొమ్మ.) సస్యాదులకు
దృష్టిదోషము తగులకుండుటకై గడ్డి, మొ.
వానితో పునువ్యూహపముగ చేసి ప్రేలాడఁ
దీసినబొమ్మ.

(వ్యవ.) మాపొగతోటలో రెండుదిస్తిబొమ్మలు
న్నవి.

దిస్స. (సం. వి. (సం. దిశ. ప్రా. దిసా.) దిక్కు,
దీనికి వ్యస్తముగా ప్రయోగము. కానరాదు.
(చూ, దిస్సమొల.)

జ: దిసమొలవాడు, దిసమొలవేల్పు, దిస్సమొ
లదేవుడు, దిస్సమొలయ్యవారు, దిస్సమొల
వాడు, దిస్సమొలవేల్పు.

దిస్సమొల = దిసమొల, దెసమొల. వి. (√దిస్స.)
వస్త్రనిహీన మైనమొల.

నీ. వేతలవలపుఁ గొల్పెడుదిస్సమొలనాత్తిగచ్చ
కాయలత్తి రచ్చనేయఁఁఁఁటికా. ౧. ౧౨౮.
విణ. నగ్నుడు.

గీ. దిస్సమొలవేల్పుఁ బార్వతీదేవిపట్టి, గాల
భైరవుఁగుర్కురగణపరివృధు. కాశీ. ౨. ౩౮.

దిస్సమొలదేవుఁడు. వి. (√దిస్సమొల.) ఈశ్వ
రుడు.

చ. నివిజవిరోధి దోచుకొన దీనత నాతఁడు
భైకువృత్తికై, దివురుచుఁ గాడె దిస్సమొ
లదేవునితో నొనరించె సఖ్యముకొ. ధరాత
జాపరిణయము. ౨. ౫౫.

దిస్సమొలయ్యవారు. వి. (√దిస్సమొల.) కాల
భైరవుఁడు.

ఉ. నిస్సమసింహకేసరవిని రిత్తరజ్జులఁ బూన్చి
తెచ్చి రా, దిస్సమొలయ్యవారిబలుతేజులరా
జులుమెచ్చ వేటకున్. నుద. ౩. ౧౬౭.

దిస్సమొలవాడు. విణ. (√దిస్సమొల.) బట్ట లే
నిమొల కలవాడు.

గీ. దిస్సమొలవానిఁ బసిఁ గానఁ ద్రిపువాని,
మరలి గలవాని మువ్వంకమురువువాని. పాం
డు. ౧. ౨౧౩.

దిస్సమొలవేల్పు. వి. (√దిస్సమొల.) - వస్త్రని
హీనమైనమొల గలవాడు - ౧. శివుడు. (చూ.
దిసమొల.) ౨. కాలభైరవుఁడు.

మ... పొల్పు గడల్కొల్పుచుఁ బోవు దిస్స
మొలవేల్పుండ తడుల్ మొత్తమె. రామా.
౨. ౨౧. (దిస్సమొలవేల్పుండ తడులు = శున
కములు)

దిస్సు. వి. నవ్వుట పాము బుసకొట్టుట మున్నగు
వానియం దగుభవని కనుకరణము.

సీ. పయ్యెద దిగజార్చి పాలిండ్లు పదరించు,
దిస్సువాఱుగనవ్వుడదీగనవ్వు. క్రీడా. ౬౮.

గీ. ఉగ్రతిమిశోరంధ్రనిష్ఠ్యూత మగుచు, నె
గయునలిలాఘ మదియెందు మిగుల నొప్పు,
నద్దిపేరిటివండలితాంగభోగి, దిస్సునకై దన
పడగ యెత్తెనో యనంగ. కళా. ౪. ౧౯౫.
(శ. ర. పా.)

దిమాత్. సం. శత్రు. పూయుచున్న.

దిహ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
పూయబడుచున్నది.

దీ

దీ=దీ. అవ్య. పం. కె కాండ్లు పట్టేళ్లను పోట్లాటుకై
ప్రేరించుమాట.

చ. ఉభయము భావవీధి జయ మొందినభంగి
భయం బాకింత లేకభిముఖ మయ్యె వెన్నె
నుకకై యటఁ గొన్నిపదంబు లేగుచుకై,
రభసముతో దువాలిగొని బగునఁ దాకెడుఁ
జూడు నెట్టిట్టిభదిది యనంగను గడింది
నదభ్రము లీయరభ్రముల్. క్రీడా. ౨౨౮.

జ: దీను, దీకొను, దీకొలుపు, దీకొలు.

దీకు=దీకు. వి. (√దీ.) గ. ప్రేరణ, పురికొల్పుట.
(శ. ర.)

శ. ఏ నవును ధర్మపాశా, ధీనుడ నై కోపము
నకు దీ కొనరింపం, గా నేరకున్న మెయి
మెయి, బో నయ్యెం గాక యింకఁ బొమ్మ
యచటక. భార. విరా. ౫. ౯౧.

అ. (శ. దీంకు) చిక్కు, కష్టము.

ఉ. లోకము లెల్ల నిండి తనలోనుగ సర్వముఁ
జేసి ప్రాబలక, దీకులఁ బెట్టి యెల్లడలఁ
దీపులు నూపెడినిష్ణమాయ నే, దేకమతిం

దరించి తిదియేల మహాసురురూపు మానిసు,
శ్లోకపురాణపూరుషునిశోభనమూర్తి ధరింపు
మింపునక. భాగ. ౬. ౪౨౧. (ప్రాతప్రతిపా.)
శ్లో. భవా నతార్చి న్నాయం వై వైష్ణవీం జన
మోహినీం. సం. భాగ. ౬. ౧౨. ౨౦.

దీకొను=దీకొను. అ. క్రి. సక్రి. (√దీ.) గ.

(పొట్టేళ్లు పోరిలో) ఒండొంటిని తాఁకు.

గీ. తిరుగఁబడి కురుమతగరుల్ దీకొనుగతి,
నుతిది తలఁదలఁ దాఁకించు నొకరి కొకరు.
ప్రబంధ. ౮౬.

అ. ఎదిరించు, చూర్కొను.

ఉ. తెం పెనలారఁగా మనల దీకొని యున్నది
యొక్కలేమ... కాశీ. ౬. ౨౩౩.

క. ఒక మొగము గాక దివిజులు, తికమకగొని
వైరు లెల్ల దీకొనఁ దముం, దికపికలై నకనక
లై, లుకలుకఁ బరువెత్తి రోడి లోఁగొను
భీతిక. భాగ. ౬. ౨౩౫.

చ. తెగి యొకకొండతోఁ దగరు దీకొని తాఁ
కిన నేమి భాస్కరా. భా. శ. ౪౬.

ఉ. రాకసుధాంకుమండలమురాకికు మాఱు
మొగంబు నేయుచో, దీకొని వచ్చుదండధర
దిక్పరమాన మదక్షిణం బవుక. నైష. ౨.
౧౩౭.

అ. క్రి. ఉత్సహించు; పూనుకొను, సిద్ధపడు.

ఉ. ఆకలిగొన్న క్రేపులు రయంబున నీకలు రా
నిపములుక, దీకొని తల్లికికై మతి విదేశగ
తుం డగుధర్త కంగజ, వ్యాకులచిత్త యైన
జవరాలును దత్తజ మందుభంగి నో, క్రికర
పంకజాక్ష నినుఁ జేరగ నామది గోరెమం
గదే. భాగ. ౬. ౪౦౦.

క. దాకొని ఖడ్గాఖడ్గినో, కాక కచాకచినో బా
ణకాలముననో, నీ కెద్ది యిష్ట మనికెకై
దీకొనుమా యొకట మెచ్చితిమి స్వపతన
యా. రామా. ౫. ౧౪౯.

ద్వి. ఈకాశికునియును బ్రీకాశిలోన, దీక్షాని తీర్చుగాఁ దెరువు గల్పింపు. ద్వి.హరిశ్చ.ఉ. ౧౨౦ పం.

స. క్రి. చేయఁబూను.

ఉ. ఈకొఱగానికార్య మిటు లెవ్వఁ డొక్కోయనుకూలశక్తుడై, నీకుఁ బ్రియంబుగాఁ బలికె నీవును నితెఱఁ గాచరింపఁగా,రాక తలంచి చూడ నిది రాక్షసవంశవివాశకాల మె,కా కిటుగాను దీక్షానునె కాదన కీదృశ మెవ్వఁ డేనియుఁక. భా. రా. ఆర.౨.౧౪.

దీక్షొలుపు(ల్పు)=దీక్షొలుపు. స. క్రి. (✓దీక్షొను.) దీక్షొనఁజేయు.

(పురికొలుపు)

క. నగుఁ డన్నపాటు గనుఁగొని, దిగిభనిభద్వి పము నలుక దీక్షొలుపుచు బెట్టుగుశక్తి వైవఁ గుఁకుఁ డర,నగుచుఁ దునిమి దాని మూఁడు నారాచములక. జై. భా. ౬. ౧౪౨.

(ఎదుర్కొనఁజేయు.)

గీ. ఎదురు లేక రణంబులో నేపు చూపె,భట్టి జగజ్జెట్టి దీక్షొల్పు భద్రగజము. విక్ర. ౪. ౧౧౧.

క. ఆవేశ మూర్ఛఁ జేఱి శ,చీవనితావిభుఁడు రా జసింహముపై నై,రావణకరి నెక్కి ధరి,ప్రి వలయును సంఘరింప దీక్షొలుపుటయుఁక. వరాహ. ౩. ౫౪.

క...వారణతిలకంబు నెక్కి వడి ఋషభునిపై, ఘోరగతిఁ గాలదంష్ట్రుఁడు, ధీరాటోపంబు లోడ దీక్షొలుపుటయుఁక. భా. రా. యు. ౬౮౩.

దీక్షొలు=దీక్షొలు. వి.(✓దీక్షొను)దీక్షొనుట.(శ.ర)

దీక్ష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. యజ్ఞవివాహాదీకర్త ములయందు అవలంబించునియమము;నియమము.

౨. దృఢాభినివేశము, గట్టిపట్టుదల. ౩. మం

త్రోపదేశము. ౪. మంత్రోపదేశమునొందుట. ౫. ఉపనయనసంస్కారము.

దీక్షణము. సం. వి. ఆ. న. ౧. దీక్ష. ౨. దీక్ష పట్టుట, దీక్షపూనుట.

దీక్షణీయ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఇష్టిభేదము.

దీక్షణీయము. సం. వి.ఆ. న. దీక్షకు సాధనమైన పావిశ్చేదము.

దీక్షాంతము. సం. వి.ఆ. పుం.౧.దీక్షాసమాప్తి. ౨. యజ్ఞదీక్షాసమాప్తి, అవభృథము.

దీక్షించు. సం. ఆ.క్రి.దీక్షనహించు, దీక్షపూను. వ. ఇట్లు పూలునకుకపక్షంబున దీక్షించి...అను స్థానంబులదెస నతిగర్విష్ట యగునిష్ట నవలంబించి...హరి. ఉ. ౬. ౨౦.

క. వేయేడుల వ్రతమునకై, ధీయోగము సిద్ధి నొంద దీక్షించి మనః, కాయవచోనియమము నిర,పాయంబుగఁ దొడఁగి దరుతపస్సాధన ముక. హరి. ఉ. ౧౦. ౧౭౮.

దీక్షిత. సం. వి. ఋ. పుం. దీక్షపూనువాడు.

దీక్షితాయని. సం. వి. ఈ.శ్రీ.దీక్షితునిపత్ని. శ్లో. ఇతి శ్రుత్వాభతద్వాక్యం భీతా సా దీక్షితాయని. సం. కాశీ. ౧౩. ౭౯.

దీక్షితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ) ౧. వివాహోపనయనాదీవిహితకర్తములందు దీక్ష నహించినవాడు. ౨. తలచినపని నిర్వర్తించుటకై గట్టిపట్టు పట్టినవాడు. ౩. పట్టాభిషిక్తుడు. ౪. హవిర్యాగములు మున్నగు శ్రోతకర్తముల నాచరించినవాడు.

దీక్షివ్యమూఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ) దీక్షపొందఁగలవాడు, దీక్షపొందనై యున్న వాడు.

గీ. ఈపు దీక్షివ్యమూఁడు విద్ధమహిమ. కాశీ. ౩. ౫౭.

దీటు=తీడు స. క్రి. గ. సరిచేయు, సవరించు, చక్కఁబఱచు; ఆకర్షించు. (ఉదాహరణములలో పందర్భాసుసారముగా భిన్నార్థము లగపఱచున్నవి.)

చ. తిలకము దీర్చుచుకొ గురులు దీటుచు...
నద్దముఁ జూచె వొకర్లు వేడుకకొ. నృసిం. ౨. ౮౬.

ఉ. చంచువు దీటి పక్షములు జల్లున విచ్చి పదంబు లెత్తి కుప్పించి నభంబుపై కెగసి...
భాగ. ౧౦ పూ. ౪౪౫.

చ. కలకల నవ్వు మోవిపలుగంటుల దీటుఁ గుచంబు లోరగా, వెలువడఁ జైతఁ జేయు...హంస. ౧. ౨౧౩.

గీ. మొగమువై జిమ్మచీకటి ముడివడంగ, మాటి మాటికి మీసాలు దీటుకొనుచు, జనియె సంబలిసంబలి యనుచుఁ బంక, జాప్తలపుంగవుడు వచ్చునంగడికిని. హరిశ్చ. ౪. ౨౧౫.

నీ. మొలఁ గట్టుపొలుటాకులు జాఱవండఁగ దీటి కట్టినబలుతీవకట్టు. చంద్రా. ౨. ౩౮.
మ. అతిశీఘ్రంబుగ శార మెక్కిడి గుణంబాభీలకొ దీటుచుకొ. ఉ. రా. ౨. ౫౬.

౨. కఱచు, (కోపాదులచే పెదవి, మొ. పండ్లతో)కొఱును. (ఈయర్థమున నిది బొడు, రదము, కోఱ మొదలగు పదములతో కలసియే కనఁబడుచున్నది.)

ద్వి. అదె గవాక్షం డనునతఁ డాలమునకుఁ, ద్రిదశారి యాడులు దీటుచు న్నాడు. రం. రా. యు. ౩౩౦ పా. ౨౫ పం.

మ. పదవిజ్ఞేపములకొ సవృక్షధరణీభాగంబు కంపింపఁగా, రదములో దీటుచుఁ గత్తిరించి నచ్చెవులో రాజిల్ల...భాగ. ౧౦ పూ. ౬౧౩.

వ...వేడిమిదుంగులులు వొడచు నిడుదక్రొవ్వఁడికోఱులు దీటుచు...దశా. ౩. ౧౪౩.

మ...అప్పీరుడఁకొ, దశనాగ్రంబులు దీటుచుకొ వయ్యచె నుత్తాలాద్రికూటంబునకొ. భా. రా. యు. ౧౦౦౪. ('దీడు' ముద్రి.)

చ. ఘనతరఫాలపటికల ఘర్జకణంబులు గ్రమ్మ భీకరా, ననములు జేవుఱింపఁగ ఘనఘ్రకుటి స్ఫుటకోపదీప్తుడై, కనదురువిన్నులింగములు కన్నుల రాలఁగ నొడు దీటికొ, చెనుబదివేల రక్కసుల నెక్కుడుకౌర్యము గల్గవారలకొ. భా. రా. సుం. ౩౪౪.

నీ. వాలంబు వేలతో వడి వేయుచును లంక దృష్టించి యాడులు దీటుకొనుచు. భా. రా. యు. ౩౨౬.

౩. ఊఁపు, చలింపఁజేయు.

పంచచామరము. ఛటచ్చటాతరంగపంక్తిసారఁజేటి దీటఁగా, నెటో యెటో కటా మునుం గు నేది దిక్కటంచుఁ దాఁ, దటాతటాన గుండెసారఁ దల్లడింపు చుండఁగా, బొటా పొటాన నశ్రు లాటుఁ బోటు నై దొరంగఁగాకొ. ఉ. హరిశ్చ. ౨. ౧౨౮.

విణ. (క. దీటు) ౧. సరి, సమానము.

ఉ...నీ, కేసురలైన దీటగుదురే భవదుక్తులు నన్నుఁ బ్రీతునికొ, జేసె... ఉ. రా. ౨. ౧౯౨.

గీ. అవుర వీనికి దీ టైనయతఁడు గలఁడె, వసుధఁ బరికింప...బిల్వ. ౧. ౧౦౪.

గీ. పాలమిఁగడ శర్కర పానకంబు, పూవుఁడే నియ యైన నీ మోవియందు, దనరుమాధుర్యమునకు దీటనఁగరాదు. ఇందు. ౬. ౧౩౬.

౨. అర్హము, తగినది.

చ. ఎన యగు పెట్టు కెంజిగి వహించినయంత నె కెంపు విద్రుమంబును గతినంబు లొట మృదువులో గద దాసనములో కిసాలములో, దిను సన దీటు గా వవియుఁ దియ్యఁదనంబు ను సౌరభంబునున్, గనమి లతాంగిమోవికి

జగత్త్రయ దీటుగువస్తు పెద్దియో. ఇందు ౨. ౧౫౩.

వి. విధము, రీతి.

ఆ. పొన్నపువ్వుదీటు పోల్చుటోటలమాట, నోటు చేసి వేల్పుటోటిసాధి, విస్తరిల్లె నపుడు పెడదబావిని బోల్చు, నేర్పుకాండ్రమాట నేటుచేసి. రసిక. ౬. ౧౦౦.

క్రి. విణ. తిన్నగా, నూటిగా.

క...దిటు మంతయు విడక యతఁడు దీటుగఁ గడు ముందటికిఁ జని... నీలా. ౩. ౬౪.

జ: దీటుకట్టు, దీటుకొను, దీటుకొలుపు, దీటువచ్చు.

దీటుకట్టు=దీటుకొను. అ. క్రి. (దీటు+కట్టు) నిండు.

వ...దేవదుండుభిధ్వానంబు రోదనీకుహరంబు నం దీటుకట్టె... నైష. ౬. ౨౯.

దీటుకొను=దీటుకట్టు. అ. క్రి. (దీటు+కొను) ౧. నిండు; వ్యాపించు.

గీ. జనులు విహ్వలు లగునట్టిఘనరవంబు, దిశల యందు నాకసమున దీటుకొనఁగఁ, గర్జుడట్లు భేదించె... భార. కర్ణ. ౩. ౩౨౨.

ఈ. గర్భముఁ దాల్చి మ్రేఁగలయఁ గన్గొని వెక్కిరిపాటు మున్నగా, దుర్భర మైనసంభ్రమముతోడ విషదభయానుతాపములో, నిర్భరభంగి బుట్టి తపనెప్పుది దీటుకొనంగ...నిర్వ. ౨. ౨౨.

మ...అత్రుశత్రుచయకుంభదీప్తిజాలంబు సర్వ దిశాభాగములందు దీటుకొన... దశకు. ౧౨. ౬౨.

౨. కలుగు, పుట్టు.

క...విధి, త్రిప్పల కచ్చెరువుపాటు దీటుకొనంగ. దశకు. ౨. ౯౩.

వ...కల్యాణంపుఁబాటలక దీటుకొనుతిన్ననిరవంబులు... మనుచ, ౫. ౩౧.

౩. అతిశయించు.

మ. అసినక బార్వతిఁ జూచి నవ్వుచు శివుండామూర్ధముక గొంచు చ, మని తెలాదికి నానతిచ్చిన నతం డ ప్లేఁగి పక్షిండునిక, గని రోమస్ఫురణంబు దీటుకొన హంకారంబు గావింపఁ ద, దనవాతాహతిఁ దూర నాతఁడు త్రిలోకవ్యాప్తి సంధిల్లఁగక. జై. భా. ౫. ౪౬.

దీటుకొలుపు. స. క్రి. (దీటుకొను.) దీటుకొనఁజేయు.

(నిండఁజేయు; వ్యాపింపఁజేయు.)

గీ. దేవదుండుభు లుడువీధి దీటుకొలుప, నమథలందంద పుష్పవర్షములు గురియ, దక్షవాటంబు చొచ్చె గౌతమతనూజ, భీమ. ౪. ౧౯౩.

సీ. అభిలైకనందకం బగునందకము మ్రొల దీప్తి పరంపర దీటుకొలిపె. నృసిం. ౧. ౩౫.

(పరఁగఁజేయు)

పీ...సచరాచరం బైనజగము లెల్ల. గీ. నొక్కమొగమై కడంగినఁ జిక్కవఱుచు, దివ్యబాణజాలంబుల దీటుకొలిపి, ప్రాణములదాపఁ డీతనిపాటిదొరలఁ, గాన మేరాజ్యముల యందుఁ గౌరవేంద్ర. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౯.

గీ. తెఱపి లేకుండ శరములు దీటుకొలిపి, పవగచక్రము నంతయుఁ బడలుపటిచి. భా.రా. యు. ౧౨౩౧.

(పుట్టించు, కలిగించు.)

వ...హానకుందంబులు సొంద్రతరచంద్రికాకం దంబులం దీటుకొలుప. ఆము. ౪. ౩౫.

దీటువచ్చు. స. క్రి. (దీటు+వచ్చు.) పోలు.

చ. అనఘుడు పిన్నశాని సుజనావనదక్షిణరూపరేఖలక, వినుతపరాక్రమంబునను విశ్రుతదానగుణంబు పెంపునక, వనజదళాంబు దళ

నయ వానివిరోధిని వానిమిత్రుఁ డా, నెన
యగు దీటువచ్చు మఱి యెంతయు సా
టగుఁ జూడ జోడగుక. రామ. ౧౯౬.

అ. శ్రీ. సమమగు.

సీ. లచ్చికోడలికన్నులకు దీటువచ్చునీలోత్పల
శరపంక్తు లొనరఁ దాల్చి. ఉ.రా.ర.౧౫౬.

సీ. కుడు శేధపడి పాడుకొనుకుచాంకూరముల్
పోకలతో దీటురాకమున్న. ముకుంద.
౨. ౩౩.

దీదివి. సం. వి. ఇ. పుం. శ్రీ. న. అన్నము.
పుం. ౧. భట్టము. ౨. స్వర్ణము. ౩. అగ్ని.
ర. బృహస్పతి. (వై. ని, కే. ని.)

దీధితి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. కిరణము. ౨.
కాంతి, జగి. ౩. అంగులి, ప్రేలు. ౪. రఘునాథ
శిరోమణిచేరచింపఁబడినయొకతర్కగ్రంథము.

దీధితిమంతుఁడు. సం. వి. ఇ. (త. మఱి.
త.) వెలుగు గలవాఁడు, ప్రకాశము కలవాఁడు.
వి. త. పుం. సూర్యుఁడు.

దీన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మూషిక, ఆడెలుక.
(మే. ని.)

దీనము. సం. వి. అ. న. పుం. ౧. పున్నాగము,
సురపాన్న శ్రీ. ౨. శేతకి, మొగలి శ్రీ. ౩. తగర
ము, నందివరసము శ్రీ.

దీనారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకవిధమైన
బంగారు నాణెము. ౨. స్వర్ణభూమణము, బంగా
రునగ. ౩. రెండుకర్ములబంగారు. ౪. నిష్క
పరిమాణము. ౫. ముప్పదిరెండు రతులయెత్తుబం
గారు. ౬. ముద్ర.

దీను. వి. మనోజ్ఞత, చక్కదనము.

సీ. బ్రహ్మతీర్థంబునకు దండపాణియాశఁ, గులశిఖ
రిపుత్రి దీపించుఁ గలకతీర్థ, మేనుబారలనిడు
పున దీను మిగిలి, యదియ యమృతామహాదే
వి కాన్పదంబు. పాండు. ౨. ౧౪౪.

దీనుఁడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దరిదుఁడు,
బీద. ౨. దుఃఖితుఁడు. ౩. దర్ప ముడిగినవాఁ
డు. ౪. భయపడినవాఁడు. ౫. జాలిగొలుపు
వాఁడు, శోచనీయుఁడు.

దీపకము. సం. వి. ఇ. (అ. పికా. అ.) ౧. రగు
ల్చునది, దరికొల్చునది. ౨. ప్రకాశింపఁ జేయు
నది. ౩. వివరించునది, స్పష్టపఱచునది. ౪. ఉడ్డి
పకము, ప్రేరేచునది. ౫. దీపనకారి, జలరాగ్నిని
వరిలఁజేయునది. ౬. దీపము వెలిగించుటయం
దునేర్పరి. వి. ఆ. పుం. ౧. దీపము. ౨. దీపము,
పక్షివృగాదులను పట్టుటకై వేటుకాడు వెం
చిన పక్షి వృగము లొనగునది. ౩. ఓమము.
౪. లోచనమస్తకము, నెమ్మెజ్జాట్టుచెట్టు. ౫.
(సంగీ) రాగభేదము. న. ౧. మంకుమము. ౨.
దీపకాలంకారము.

క. ప్రకృతముల ప్రకృతంబులు, బ్రకటంబుగఁ
గూడి తుల్యభావముఁ జెందన్, సుకవీంధ్రుల
మతమున దీపక మగు నిది గమ్యసామ్య
పర మెట్లన్నక.

క. ధారణి సదాశిసన్నత, సారస్యం బగుచు
విమలజలజము రాకా, నీరేజివైరింబము, నీర
వ్యయశంబుఁ బొల్పు నెమ్మి నృసింహ. నరస.
౫. ౧౫౧, ౧౫౨.

దీపకళిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. దీపశిఖ. ౨. యాజ్ఞ
ల్యసంహితకు హాలపాణి రచించినటీక.

దీపకిట్టము. సం. వి. అ. న. కజ్జలము, దీపపుమనీ.
(వాచ.)

దీపకూపి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దీపవర్తిక, దీపపు
వత్తి. (వాచ.)

దీపఖోరి. సం. దీపకూపి.

దీపగంబము. మి. వి. దీపస్రంభము.

వ. శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు శ్రీమతు సకలసే
నాధిపతి యైనరేనెల్లవెద్దగణపతిరక్షివారు

తమకు భూమి భూమిగాం బెట్టిన లోహపుదీ
పగంబుము ఒక్కటిపలములు ౧౮ ... దా.
కా. ౪. ౧౨౩౨.

ద్వి. ఆ పరంజ్యోతిస్తూపంబునకును, దీపగం
బంబు రెత్తించినయట్లు. బస. పు. ౧.
౧౨౩ పం.

దీపధ్వజము. సం. వి. అ. పుం. దీపపుమసి, కాటుక.

దీపనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)-దీపసాధన
మయినది-౧. రగుల్చునది, దరికొల్చునది. ౨.
దీపనకారి, జతరాగ్నిని వర్ధిల్ల జేయునది. ౩.
ప్రేరేచునది, ఉద్దీపకము. వి. అ. న. ౧. రగు
ల్చుట, దరికొల్చుట. ౨. ప్రకాశింప జేయుట.
౩. జతరాగ్నిని వృద్ధిచేయుట. ౪. తుంకుమము.
పుం. ౧. మయూరశిఖ, నెమిజాట్టుచెట్టు.
౨. కాసమర్దము, కపిందశ్శి. ౩. పలాండుపు,
నీరుల్లి. ౪. పాత, చిటుబొడ్డి. ౫. మెంతి
కూరశ్శి. ౬. ఓమము.

దీపనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. దీపిం
పజేయుదగినది, అగ్నిదీప్తిని కలుగజేయుదగి
నది. ౨. జ్వాలనీయము, మండింప దగినది. వి.
అ. పుం. ఓమము. ౨. ఔషధవర్ధభేదము.
శ్లో. పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చవ్యచిత్రకనాగరం,
దీపనీయస్సృతో వర్జః కఫానిలగదాపహః.
(వాచ.)

దీపపాదపము. సం. వి. అ. పుం. వృక్షకారము
గ మండుదీపస్తంభము.

ఇట్లే: దీపవృక్షము, మొ.

దీపపుష్పము. సం. వి. అ. పుం-దీపశిఖవంటి
పువ్వులు గలది-చంపకము, సంవెంగశ్శి.

దీపభాజనము. సం. వి. అ. న. దీపము పెట్టు
పాత్రము. (ప్రమిద, మొ.)

దీపము. సం. వి. అ. పుం-దీపింప జేయునది-
౧. దీపిక, దివ్య. ౨. మయూరశిఖ, నెమి
జాట్టుచెట్టు.

దీపశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. శలభము, మిడుత.
దీపశిఖ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. దీపపుకొన. ౨.
కజ్జలము, కాటుక.

దీపశృంఖల. సం. వి. అ. శ్రీ. దీపములవరుస.
దీపాన్విత. సం. వి. అ. శ్రీ. దీపావళ్యమావాస్య,
ఆశ్వయుజమాసమందలియమావాస్య.

దీపారాధనము. సం. వి. అ. న. దీపము వెలి
గించి భగవంతుని సేవించుట.

దీపావళి. సం. వి. ఇ, ఈ. శ్రీ. ౧. దీపములవ
రుస. ౨. ఆశ్వయుజమాసమందలియమావాస్య
చండుగ.

దీపి. సం. విణ. (న. నీ. న్) ౧. రగుల్చునది,
దరికొల్చునది. ౨. ప్రకాశించునది. ౩. దీపన
ము కలిగించునది.

దీపించు. సం. అ. క్రి. ౧. ప్రకాశించు, ప్రజ్వలించు.
క. శ్రీపున్నపుంసకత్వము, లాపరతత్వమున
లేమి నది విను తత్త్వాద్యపారాపేతం బయి,
దీపించుచు మండు బోధదేహత్వమునక.
భార. కాం. ౪. ౧౭౫.

నీ. నాసీర మై వచ్చునలినబాంధవులైక్కియం
బుపై దీపించునద్ద మనగ. గీ ... వేగు
జుక్క వొడిచె. మనుచ. ౩. ౫౪. పాండు.
౨. ౧౪౪.

౨. అతిశయించు, హెచ్చు.

మ. త్రిశిరుం డాతనిపాటు నూచి మదిలో
దీపించుకోపంబుతో. భా. రా. యు. ౧౦౦౪.

మ. చని యింద్రాదిసువర్వులం గని మనస్తాపం
బు దీపింప ని, ట్లనె...మార్క. ౧. ౧౨౨.

స. క్రి. (కాంతిని) కలుగజేయు, పుట్టించు.

ద్వి. దిక్కుల కెల్లను దెలివి దీపించు, చుక్కల
గమికాడు చూపట్టె మింట. రం. రా. మం.
౨౪౩ పా. ౧౪ పం.

దీపిక. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. దీపము, దివ్య. ౨.

చిన్నదీపము. 3. దీపమువలె నీత్యాదివిషయములను స్పష్టపఱచుగ్రంథము.

ఉదా: నీతిదీపిక, న్యాయదీపిక, ముహూర్తదీపిక, మొ.

దీపితము. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. రగుల్పబడినది. 1. కల్పబడినది. 3. ప్రకాశింపజేయబడినది. 4. ప్రకటింపబడినది. 5. రేపబడినది.

దీపిలు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

కా. వైవ్రే దీపిలు నాతపంబు లనుసోపానంబులే ప్రాపుగా, భూపోతంసము మేనితోడ దివికిక బోపా వడిక నా దదీ, యాపూర్ణ ప్రథిత ప్రభావగమితుండై గోపురిం జేర నీ, పాపాత్తుం డిట కర్మదేయనుచు జంభదేవీ సోమంబునక. గాథే. 4. 20 పా.

దీపురము. విణ. (సం. దీప్తమ్.) ప్రకాశించునది.

క. ఆపురమున నొక డుండును, గాపురముగ బలిజెనెట్టి గణదాసుఁ డనక, దీపురము గాఁగ నయ్యల, కాపురమున ధనదుఁ డుండు గతిఁ గడువేడ్కక. హంస. 5. ౯3.

దీప్తోత్సవము. సం. వి. అ. పుం. గ. దీపావళ్యమావాస్య. 1. దీపములు వెలిగించెడియుత్సవము.

దీప్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. జ్యోతిష్మతి, మానేయ. 1. నీరసపిప్పలి.

దీప్తకము. సం. వి. అ. పుం. న. ముక్కులోమంట గలిగించురోగము. న. బంగారు. (విల్యము.)

దీప్తకిరణుడు. సం. వి. అ. పుం. మూర్ఖుడు.

దీప్తజిహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఉల్కాముఖి యగు ఆడునక్క. (వాచ.) 1. గయాళి, గట్టివా. (అ. ని.)

దీప్తపింగళము. సం. వి. అ. పుం. బంగారువలె పచ్చని సులుకలది. సింహము.

దీప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వెలిగినది,

ప్రకాశించినది. 1. కాలినది. 3. మండినది.

4. రేగినది. వి. అ. పుం. గ. సింహము. 1.

నిమ్మ. న. గ. బంగారు. 1. ఇంగువ.

దీప్తరసము. సం. వి. అ. పుం. మహిలత, ఎఱ్ఱ.

దీప్తలోచనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశించు నేత్రములు కలది. వి. అ. పుం. పిల్లి.

దీప్తలోహము. సం. వి. అ. న. గ. కంచు. 1.

ప్రకాశించులోహము.

దీప్తాంగము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) ప్రకాశించు అవయవములు కలది. వి. అ. పుం. నెమలి.

దీప్తాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. మూర్ఖుడు. 1. జిల్లేడు.

దీప్తాక్షము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రకాశించు నేత్రములు కలది. వి. అ. పుం. పిల్లి.

దీప్తాత్ముడు. సం. విణ. (న్. ఆ. న్. న్.) గ. ప్రకాశించు ఆత్మకలవాడు. 1. మండిపడు స్వభావము గలవాడు.

దీప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. ప్రకాశము, వెలుగు. 1. (స్త్రీ) దేహదుల కాంతి. 3. అభివ్యక్తి, బయలుపడుట. 4. లక్ష్మ. 5. లక్తుక, లాక్ష సారము. 6. కంచు.

దీప్తోపలము. సం. వి. అ. పుం. మూర్ఖకాంతమణి.

దీప్యకము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఓమము. 1. యనసస్యము. 3. నెమలిజాట్టుచెట్టు.

దీప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దీపమాన కనుకూల మయినది. 1. జలరాగ్ని దీపనమాన కనుకూల మయినది. వి. అ. న. గ. ఓమము. 1. చీలకట్ట. 3. రుద్రజటక.

దీప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - దీపించునది. గ. ప్రకాశించునది. 1. మండినది. వి. అ. పుం. అగ్ని.

దీమము=దీము. వి. (సం. దీపకః.) ౧. పశుప
త్యౌదులను వశముచేసికొనుటకై యేర్పఱచిన
పశుపత్యౌదికము.

క. బలవద్విపులు ప్రయోజనములకై లోబ
దుట గల్గుల బొలముల నేనుం,గులు దీమం
బులపజ్జః దృగిలి నెట్లన పట్టువడినక్రియః
జతురమతీ. భార. కాం. ౩. ౨౨౯.

ఉ...మోహితుఁ జేసి నేర్పుతోఁ, దెచ్చిరి
దీమముతో మృగముఁ దెచ్చినకైవడి ముగ్ధ
సంయమిన్. భా. రా. బాల. ౮౩.

చ...పురిం జెలంగుదురు కామనిదీమములట్లు
కామినుల్. విక్ర. ౧. ౭౯.

౨. ఎఱయుంచినబోను.

సీ. ఒకమరి దీమంబు లొడ్డి పాదులు దీర్చి
బహువిహంగంబులఁ బట్టి తెచ్చి. కాళ. ౩. ౪౭.

సీ. దీమంబువేటలు గామనవేటలు దెరవేట
లును నేర్పుతెరలికలను, బందె మాడినభంగిఁ
బందుల నొప్పింపఁ బూటకాం ద్రనఁ దగు
వేటకాండు. ద్వా. ౮. ౨౨. పి. కమం. ౧. ౧౧౬.

కి. (సం. ధామ) గృహము.

సీ...భాసిల్లు గృహసంజ్ఞ దీమ దీమం బిల్లు గీ
మనంగ. ఆం. భా. ౨. ౧౩.

దీమసము=దీవసము. వి. ౧. ధైర్యము.

గీ. ఎట్టిలా కెట్టిదీమస మెట్టితెగువ, యెట్టిక
డివి కృష్ణాదు జగదేకవీరు, డగుచుఁ గూడి
యున్నధరాధిపతుల,భంగపఱచె నిం కేమని
పలుకఁ గలడు. హరి. ఉ. ౩. ౯౭.

చ...చుత్స్యనాథుఁ డనునట్టిమహాత్మునిదండ నీ
దుగా,దిల్లిసుతుఁ డున్నబాఁడు కడు దీమస
మేది తలంక నేటికిన్. సారంగ. ౩. ౨౧౦.

ద్వి. ఏపార నిగిత్తం బెఱిఁగెడియట్టి,చదురా
లు గాన సంకయలేక మయిన, మది లేక వ

ల్కై దీమసమువెంపునను. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౮౪ పం.

౨. పూనిక, యత్నము.

ద్వి. సామదండోపాయసాధనంబులను, దీమ
సంబున జాడఁ దీయకపోరు. ద్వి. శ. సా.
౨. ౫౧ పా.

క. వే మింటిదాఁకఁ బెరిగిన, దీమసమున నతల
మునకు దిగఁగడి చనినక, భూమి గలయంతఁ
దిరిగినఁ, దా మును మెట్టిది రిత్త దన కే
లబ్బున్. విక్ర. ౨. ౧౮౨.

౩. (పనులందు)ఉత్సాహము,కాశోద్యోగము.

చ...చునోగతుల్, దెలిసి మెలంగ నేర్పుటకు
దీమసమున్ విసయంబుఁ దాల్చియున్, గలు
గుట కుల్బి తాపసుఁ డొకానొకనాఁ డల
కన్యతో ననున్. ఉ. రా. ౧. ౨౦౧.

౪. ఉపామము; నేర్పు.

ఉ...అందుఁ బో,నొల్ల ననంగ రా దచటికూరక
పోవను రాదు నేర్పు సంధిల్లఁగ దీనిఁ బాపి
కొనుదీమస మెట్టిది యొక్కొ దైవమా.
భార. విరా. ౨. ౯౧.

సీ. నొనలిలోపనికక్కి నెనఁగుచంద్రుడు దిద్దె
నో మింట ప్రేతెడుదీమసంబు. పాండు. ౩.
౧౩౮.

దీము=దీమము. వి. ౧. పశుపత్యౌదులను వశము
చేసికొనుటకై యేర్పఱచినపశుపత్యౌదికము;
తత్ప్రతిరూపము.

గీ...ఎట్టివారి కైన, నొరుల నొక వేలిమిడిఁ ది
రుల్ మరులు గొలిపి, దివియమే దేవి నీ
యట్టిదీము గలుగ. మ. సం. ౬. ౬౭౪.

గీ. రాజకుద్ధాంతభామినీరత్నరాజి, దీము గా
వించి వలరా జధీశు నేనె. నైష. ౩. ౯౨.

మ. తరుణు లల్లియొలు న్నచంబు లునుపం దచ్చె
త్యము లీములై, వెరకేపం జనువెంకెఁజాక

రవిదీప్తి గ్రంథి పాతాళగర్వముం చూ
తినవాని నీయదుకుత్రాణా తెచ్చు నా దీర్ఘ
త, చ్చిరకృష్టిం గనునట్టితేత్య ములరించెక
నూతులం దత్తతిక. ఆము. ౨.౬౬.

గీ. చలము లాదవ ముండు గలప్రాకుదీముల,
గెరలి తాకి కొమ్మ లరుల దగిలి, వాని లేవ
నీడ్చి కానకే కొనిపోవు, బోతరించి యిట్టి
పోతు లచట. మనుచ. ౪. ౨౨. (ప్రాకుదీ
ములు=కట్టతోడైన యిట్లులు.)

౨. మత్స్యగ్రహణసాధనవిశేషము.

గీ...చల్లు డూడు, లుంట గాలంబు తెరదీము
లునుదు గాలము...హంస. ౪. ౧౪౪.

౩. గృహము. ఆం. భా. ౨. ౧౩.

౪. స్నానము, నెలవు.

ఉ. తామరతూడు పట్టుకొని ధాత యధో
ముఖుడై చనం జనక, సోమరిపాటు భీతి
యును జూచెనే కాని సరోజమూల మీ,
దీమున నున్నదంచుగ నుతేతువ జాలక నాళ
మూతగా, దా మొదలింటియల్ల నిజధామ
సరోజముం జేరె జంతతోక. శ్రీరం. ౩.
౧౩౦.

జ: దీముకొను, దీముకొల్పు.

దీముకొను. అ. క్రి. (దీము+కొను.) నెలవు
కొను. (చూ. దీముకొల్పు.)

దీముకొల్పు(లువు.) స. క్రి. (దీము+కొల్పు)
నెలకొల్పు.

గీ. కాత్రవోత్కర జయోత్సాహసాహసమున
భీమార్జునలపోల్కి దీముకొల్పి. రంగా. ౧.
౩౧.

దీర్ఘ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పృథ్వీ పర్వ. కోలపాశ్చక్తి.

దీర్ఘకంఠకము. సం. వి. ఆ. పుం. బర్హురము,
తుచ్చశ్చ.

దీర్ఘకంఠము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కొంగ, బక

ము. ౨. దీర్ఘ మైనకంఠము.

ఇట్లే: దీర్ఘశము.

దీర్ఘకందము. సం. వి. ఆ. న. ౧. మూలకము,
ముల్లంగిశ్చ. ౨. నేలతాడిశ్చ. (వాచ.)

దీర్ఘగణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. క్షేతజీరకము, తెల్ల
జీలకఱ్ఱశ్చ. (వాచ, విల్యమున్.)

దీర్ఘకాండ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పాతాళగర్వదీలత.

దీర్ఘకీలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆంకోలము, కి
డుగుశ్చ.

దీర్ఘకూరము. సం. వి. ఆ. న. ఆంధ్రదేశమున
పండు రాజనపుకడ్లు, రాజాన్న మనుధాన్యవిశే
షము. (వాచ.)

దీర్ఘకేశము. సం. వి. ఆ. పుం- పాడు వైనవెం
డుకల కలది-భల్లూకము, ఎలుగుబండి.

దీర్ఘకోశ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దుర్నామ, ఏనుగు
జలగ.

దీర్ఘకోశిక. సం=దీర్ఘ కోశ.

దీర్ఘగతి. సం. వి. ఇ. పుం- దూరదేశగమనము
కలది- లాటియ, ఉచ్చియ.

దీర్ఘగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం- పాడువైనకను
పులు కలది- గజపిప్పలిశ్చ.

దీర్ఘగ్రీవము. సం. వి. ఆ. పుం- పాడువైన
మెడ కలది- ౧. ఉచ్చియ, లాటియ. ౨. ఒక
జాతికొంగ.

దీర్ఘఘాటికము. సం. వి. ఆ. పుం- పాడువైన
పెడతల కలది- ఉచ్చియ, లాటియ.

దీర్ఘచ్ఛదము. సం. వి. ఆ. పుం- నిడుద యైన
యామలు కలది- చెఱుకశ్చ.

దీర్ఘజంఘము. సం. వి. ఆ. పుం- నిడుపాటి
పిక్కలు గలది- ౧. ఉచ్చియ, ఒంటె. ౨. బక
ము, కొంగ.

దీర్ఘజిహ్వము. సం. వి. ఆ. పుం- నిడు వైననా
లుక కలది. సర్పము, పాము.

దీర్ఘతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. తాటిచెట్టు.

దీర్ఘతిమిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్కటి, దోనకి.

దీర్ఘతుండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చుచుందరి,
చుంచు.

దీర్ఘదుండము. సం. వి. ఆ. పుం- నిడు పయిన
దండము కలది-గ. తాటిచెట్టు. ౧. ఆముదము,
ఏరండము. ౩. పదిహేనుమలకొలది, ౨౪౦ అం
గుళములకొలది. (వై. వి.)

దీర్ఘదర్శి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. దూరా
లోచన కలవాడు; భావి కార్యజ్ఞుడు, రాంగలకా
ర్యముల నెఱింగినవాడు. ౧. దూరమందున్న
దానిని చూచునది. వి. న్. పుం. గ. పండి
తుడు. ౨. గ్రద్ద. ౩. ఎలుగుబంటి.

దీర్ఘదృష్టి. సం. విణ. (ఇ)-దూరాలోచన కలవా
డు- వి. ఇ. పుం. గ. పండితుడు. ౧. దూర
మున నున్నదానిని చూచుటకు సాధన మయిన
యంత్రభేదము, (దృష్టిణి.)

దీర్ఘదేహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పండికొమ్మ,
మాషిక.

దీర్ఘనాదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. దూ
రముగా వ్యాపించుధ్వని కలది. ౧. దీర్ఘ కాల
ముందుధ్వని కలది. వి. ఆ. పుం. గ. కుక్క.
౨. కోడి. ౩. శంఖము ౪. ఘంట.

దీర్ఘనాళము. సం. వి. ఆ. పుం. యావనాళము,
జొన్న. ౧. దీర్ఘ రొహిషకము, కాచుంచి. డిక్కి.

దీర్ఘనిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దీర్ఘ కాలము
పోవునిద్ర. ౧. నెద్దనిద్ర, చావు.

దీర్ఘపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం- పొడుగైన అక్క
లు కలది. కళింగపక్షి, కూకటిమూక.

దీర్ఘపత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చిత్రపక్షిక,
కోలపొన్న. ౧. హస్తజంబువు, పొట్టివేరే
డు. ౩. కూరనెల్లి. ౪. వేరేకి, మొగలి.

దీర్ఘపత్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఉల్లి
నీరుల్లి. ౧. ఆముదపుచెట్టు. ౩. హిజలము,
ఎఱ్ఱగన్నేరు. ౪. వేరేసము, ప్రబ్బ. ౫. కరి
రము, వెణుతురు.

దీర్ఘపత్తము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. రాజప
లాండువు, పెద్దనీరుల్లి. ౧. విష్ణుకందము అను
చుండు. ౩. ఒక దినుసుదర్భ. ౪. తుందరము
అనుతృణము. ౫. తాటిచెట్టు. ౬. కుప్పీలువు,
నల్లకుమికి. ౭. తెల్లగలిజేరు. ౮. ఒకజాతి
చెఱుకు (విల్వము).

దీర్ఘపత్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పలాశీలత. ౧.
౧. చహాచంచకాకము. (వాచ.)

దీర్ఘపత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. శ్వేతవచ,
తెల్లవ. ౧. కాలపర్ణి, ముమ్మాకుపొన్న. ౩.
కలబందకి.

దీర్ఘపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్పిపర్ణి, కోల
పొన్న.

దీర్ఘపర్వము. సం. వి. న్. పుం. -దూరముగా
నుండుకనుపులు కలది- చెఱుకు.

దీర్ఘపల్లవము. సం. వి. ఆ. పుం. శణము, జనప
మొక్క. (వాచ.)

దీర్ఘపవనము. సం. వి. ఆ. పుం. వీనుగు. (వి
ల్వము).

దీర్ఘపాత్తు. సం. వి. ద్. పుం. రాపులుగు.

దీర్ఘపాదపము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పోక. ౧.
౧. తాటిచెట్టు. ౩. నారికేళము, కొబ్బరి.

దీర్ఘపాదము. సం. వి. ఆ. పుం. కంకపక్షి, రాపు
లుగు.

దీర్ఘ పృష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిడు పగు
వీపు గలది. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

దీర్ఘ ప్రజ్ఞాఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మార
దర్శి, దూరాలోచన కలవాఁడు.

దీర్ఘ ఫలకము. సం. వి. అ. పుం. అగినెళ్ళి.

దీర్ఘ ఫలము. సం. వి. అ. పుం. ఆరగ్వధము,
తేలళ్ళి.

దీర్ఘ ఫలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నల్లద్రాక్షళ్ళి.
అ. జని, కోరిందళ్ళి.

దీర్ఘ మారుతము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుగు,
(త్రి. సి.).

దీర్ఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నిడుద యై
నది. అ. మార మైనది. (ఉదా: దీర్ఘదర్శి, మొ.)
3. ఎత్తె నది; పొడు గైనది. ర. (వ్యాక) రెండు
మాత్రలకాల ముచ్చరింపఁ దగినయచ్చు. (ఆ,
ఈ, మొ.) వి. అ. పుం. గ. ఉష్ణము, లాట్టి
య. అ. రామశరము, ఒకజాతి తెలుళ్ళి. 3.
(జ్యోతి) సింహకన్యాతులావృశ్చికరాసులలో
ఏదే నొకటి.

దీర్ఘముఖ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చుంచు.

దీర్ఘమూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. శ్యామ,
ప్రేంకణముళ్ళి. అ. దురాలభ, తీటుకసిందళ్ళి.
3. తీగతుమడిళ్ళి.

దీర్ఘమూలకము. సం. వి. అ. పుం. మూలకము,
ముల్లంగిళ్ళి.

దీర్ఘమూలము. సం. వి. అ. పుం. గ. మోరటు,
చాగళ్ళి. అ. ఒకజాతి మారేడుళ్ళి. 3. లామజ్జక
ము, నట్టివేరు.

దీర్ఘరంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పసుపుళ్ళి. (విల్య
మున్).

దీర్ఘ ర్ధదము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) నిడు

వైనకోటలు కలది. వి. అ. పుం. పంది.

దీర్ఘ రసనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిడు వైన
నాలుక కలది. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

దీర్ఘ రాగ. సం. పీఠరంగ.

దీర్ఘ రోమము. సం. వి. న్. పుం. ఎలుగుబంటి.

దీర్ఘ రోహిషకము. సం. వి. ఆ. న. కత్తుణము,
కామంచిగడ్డిళ్ళి.

దీర్ఘ లోహితయష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱ
చెఱుకుళ్ళి. (విల్యమున్).

దీర్ఘ వంశము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నలత్పణము,
కిక్కపకసపుళ్ళి. అ. పొడు గైనవెదురు. 3. చిర
కాల ముండువంశము.

దీర్ఘ వక్త్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిడివి
యైనముఖము కలది. వి. అ. పుం. ఏనుగు.
ఇట్టే: దీర్ఘాస్యము మొ.

దీర్ఘ వచ్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుంభీరము,
మొసలి.

దీర్ఘ వస్త్రాభువు. సం. వి. ఊ. పుం. స్త్రీ. శ్వేత
పునర్నవ, తెల్లగలిజేరుళ్ళి.

దీర్ఘ వల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పలాశి, లాడు,
లక్క. అ. పాతాళగరుడిలత. 3. మహేంద్ర
వారుణి, పెద్దపాఁపరళ్ళి. (వాచ.)

దీర్ఘ వాలము. సం. వి. అ. పుం. పొడుగైన
తోడగలది-చమరమ్మగము, సవరపుమెకము.

దీర్ఘ వాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చమరి, అడుసవ
రపుమెకము.

దీర్ఘ వృంతము. సం. వి. అ. పుం-నిడు వైనతోడి
మకలది-శ్యోనాకము, దుండిగముళ్ళి.

దీర్ఘ వృంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏలాపర్జిరాస్త్రు,
సన్నరాస్త్రముళ్ళి.

దీర్ఘ వృక్షము. సం. వి. అ. పుం. గ. సాలము,

మద్ది శ్లో. ౨. తాటిచెట్టు. ౩. పోడిశ్లో.

దీర్ఘశరము. సం. వి. ఆ. పుం. పాడు గైనదంటు
కలది-యావనాశము, జొన్నశ్లో.

దీర్ఘశాఖము. సం. వి. ఆ. పుం. సాలము, మద్దిశ్లో

దీర్ఘశాఖక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏలావరి, రాన్ను,
సన్నరాస్తముశ్లో.

దీర్ఘశింబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తవము, నల్లాశ్లో.

దీర్ఘశూకము. సం. వి. ఆ. పుం. రాజాన్నము,
రాజనపుధాన్యము.

దీర్ఘసురతము. సం. వి. ఆ. పుం. దీర్ఘకాలరతి
కలది-కుక్క. (త్రి. ని.)

దీర్ఘసూక్తి. సం. వి. న్. పుం. దీర్ఘసూక్తియ్యడు.

దీర్ఘసూక్తియ్యడు. సం. వి. ఆ. పుం. చిరక్రియ్యడు,
పూనినపని చిరకాలమునకుఁగాని చేయనివాఁడు,
మిక్కిలి మందముగా పని చేయువాఁడు.

దీర్ఘస్కంధము. సం. వి. ఆ. పుం. తాటిచెట్టు.

దీర్ఘాధ్వగుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కాలరి, పత్ర
వానకశేదము, జాబులు మొదలగువానిని కడు
దురము కొనిపోవుదూత. ౨. ఒంటె, లొట్టియ.

దీర్ఘాయుధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పాడు
గైనతయ్యధము కలది. వి. ఆ. పుం. గ. కుంత
ము, ఈశై. ౨. నిడుద యైనతయ్యధము. ౩.
మాకరము, పంది.

దీర్ఘాయువు. సం. విణ. (న్) చిరకాలజీవి, దీర్ఘ
కాలము బ్రదుకువాఁడు. వి. న్. పుం. గ. చిర
జీవి, కాకి. ౨. మార్కండేయుఁడు. ౩. బూ
రుగుశ్లో. ౪. జీవకముశ్లో. ౫. అశ్వత్థామాది.
(అశ్వత్థామ, బలి, వ్యాసుఁడు, హనుమంతుఁడు,
విభీషణుఁడు, కృపుఁడు, పరశురాముఁడు.)

దీర్ఘాయుష్యము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాకి.

౨. బూరుగుశ్లో. ౩. జీవకముశ్లో. ౪. శ్వేతకుం
చారముశ్లో. ౫. దీర్ఘమైనతయ్యున్న.

దీర్ఘాయుష్యుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)
దీర్ఘాయువు. వి. ఆ. పుం. గ. మార్కండే
యుఁడు. ౨. అశ్వత్థామాది.

దీర్ఘాలర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతి జిజ్ఞే
శుశ్లోచెట్టు.

దీర్ఘాహము. సం. విణ. (న్. హీ, న్, ఆ. న్.)
పాడు గైనపగులు గలది. వి. ఆ. పుం. పాడు
గైనపగులు.

దీర్ఘిక్. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. డిగ్గియ, నడబావి, నా
లుగువందలధనపులుపరిమాణముగలజలాశయము.

దీర్ఘరేర్వారువు. సం. వి. ఉ. పుం. డంగరి, దీర్ఘ
కర్కటి, నిడివిదోసశ్లో.

ఇశై: దీర్ఘరేర్వారువు.

దీర్ఘము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. విదారిక
ము, చీల్చబడినది. ౨. భీతము, భయపడినది.
వి. ఆ. న. గ. విదారము, చీలిక. ౨. భయము.

దీల. వి. ($\sqrt{\text{దీలు}}$) డెల్లపడుట, సత్వహీనమగుట.
(చూ. దీలపోవు.)

దీలపోవు. ఆ. క్రి. (దీల + పోవు) డెల్లపడు, సత్వ
హీనమగు, దుర్బలమగు.

మత్తకోకిల... వాతధూతదవానల, క్వాలనక నన
రాశివేల కసంఖ్యయాదవసేనకుఁ, దీలపోవక
చక్క నయ్యెడుదీరు లెవ్వరు పోరిలోక.
భార. ఆది. ౮. ౨౦౫.

దీలు=దీలు. ఆ. క్రి.

(డెల్లపడు, బలహీనమగు.)

దీ. అతివ మిక్కిలి దీర్ఘ నాలసంపగ నేల చల్లఁ
గాఁ బన్నీరు చల్లరచ్చ. యయా. ౫. ౧౧౫.
(శ. ర. పా. తూ. ముద్రి. పా.)

(ఊడు, ఊడిపడు.)

మ. చదివెం దేరులు పాటె వారణము లశ్వ
ముల్లరం గూతఁ గం, జెవరెక వైస్యము
త్రాలె బాహువులు ద్రెప్పె వ్రాసము
త్రాలె సం, గదము లీలె, గిరిటముల్ పఱచె
రక్తక్రేణి కయ్యంపుఁజొక్కు దనర్పక
భుజదర్ప మొప్ప నిరువాగుం జేరి పోరాడఁ
గక. కువల. ౨. ౧౮౬.

విజ. డిల్లము, బలహీనము. (శ.ర.)

జ: దీల, దీలపోవు, దీలుపడు, దీలుపాటు.

దీలుపడు=దీలుపడు. అ. క్రి. (దీలు+పడు)
బలహీనముగు, దుర్బలముగు, కృశించు.

సీ. భీమేశ్వరేశ్వర స్వామి మహాదేవ త్రిపుర
దైత్యులబాధ దీలుపడితి. భీమ. ౪. ౧౦౯.

ఉ...అనికె స్థలనూదముఁ దెత్తి వచ్చినక, దీలు
పడంగఁ దోలి యిటుఁ దెచ్చెద నిచ్చెదఁ
బారిజాతముక. పారి. ౧. ౧౩౪.

గీ. చిన్నిపదముల హలకేళిచేత నీత, దీలుపడు
కానుచేత విదేహజాత. అహ. ౨. ౬౪.

దీలుపాటు. వి. (దీలు+పాటు) దౌర్బల్యము.

గీ...పండ్లిగుల్పుచు దీలుపాటుఁ, బ్రకటదై
న్యంబుఁ దోఁప లోభంబు వచ్చె. నైవ. ౩.
౫౨.

దీవటి(టీ)=దివ్యటి. వి. కరదీపిక.

సీ. పరమాననూనండు పగలు దీవటిఁ బూని
స్వప్రతాపంబు సాక్షాత్కరింప. దశా.
౩. ౨. ౧౩౩.

సీ. దీవటి దివ్యటి దివటి పం జనఁగను గరదీపి
కాఖ్యయై పరఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౧౬౫.

దీవన=దీవన. వి. (దీవించు) ఆశీర్వాదము, ఆశీ
ర్వచనుము.

క. అనుభూయ దానును ముఖిక్యాసభమున నన్వేది

యెక్కి సమధికచీర్యంబున నొప్పె బ్రహ్మ
బులదీ, వన లెనఁగఁగ ధర్మసుతుడు వానవ
లీలన్. భార. ఆర. ౩. ౧౨౩.

క. ఆవసుదేవునిపిమ్మట, నీ వొకఁడవు పకల
మేడినీతలమున సం, భావనయోగ్యుడ వసు
చుక, దీవన లిచ్చెక దయార్ద్ర దృష్టిం
గనుచుక. దశకు. ౧౨. ౯౧.

క. అని యుభయార్థంబుగ దీ, వనతోఁ దెంకాయ
యొసఁగ వామనుచేఁ గ్రొని...దశా. ౫.
౯౧. భార. విరా. ౧. ౧౪౪.

దీవనఁబ్రాలు వి. బ. (దీవన+ప్రాలు.) ఆశీర్వచ
నాక్షతలు.

గీ. జగము గెల్వంగ దండెత్తుమగనిమీఁద, లీల
రతి చల్లదీవనఁబ్రాలనంగ. పారి. ౨. ౩౬.

దీవసము=దీవసము. వి. (సం. దీవళః అని భా.
ల. వ్యా.) ౧. ఆలోచనము, ఆభిప్రాయము.

క. గోవులకు వెనుక యై వెనఁ, బోవుచు నున్నా
రు గడవఁ బోవకయుండం, బో వలయు నడ్డ
పడియెడు, దీవస మెదఁ గలిగె నేని దేవర
కడఁకక. భార. విరా. ౩. ౧౩౭.

౨. ఉపాయము.

క...తడనుక యింకక, గావింపు కొఱఁతకార్య
ము, దీవసమున నాతలంపు దీర్చెద నేనుక.
దశకు. ౬. ౧౨౭.

దీవి. వి. (సం. దీవళః. ప్రా. దీవో.) ౧. నీటిపడిమి
దిబ్బు, దీవపము; పానము.

ఉ. ఓవనితాలలామ లవణోదధిచక్రప్రసిత మైన
యా, దీవికి రాజంబువు ప్రదీపితలాంఛనము
...నైవ. ౫. ౩౯.

ఉ. నా విని పంక్తికంధరుఁడు వారడు వీడ్కొని
వేడ్క మీఱ నద్దీవిఁ గనుంగొనక దలఁచి
తీర్చుముగాఁ జను చుండి వార్ధులక, దీవులు

పర్యవక్షాణులు సచీత్రతతుల్ విసిసాంతరం
బులుక్, ద్రోపను జూచుచుక్ గడచి దుగ్ధ
సముద్రము గాంచె ముందటక్. ఉ. రా.
౫. ౨౦౫. పా. ౫. ౬౫.

సీ. తావిగంబూరంపుదీవి నీమొగ మొక్కపలు
కింత నాపెని జలుకరాదె. వసు. ౬. ౮౪.
(నీతావర్ణము) నీ...వలపులదీవిచెంగలువబావి.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౩౬.

౨. లంక, రావణునిపట్టణము.

ఆ. అనుచు దానిచంద మంతయు నెఱిగించి,
సుక్కురుండు పసుప సోఁకుతొడు, మరల
దీవి కరిగి మఱి మిఱి కోటలుగట్టి నేసి
మూఁక గాఢు వెట్టె. అచ్చ. రా. యు.
౪౩౩.

జ: దీవిచక్కెర, దీవిపుట్టువు, దీవిరాయఁడు,
దీవితొడు.

దీవిండు. స. క్రి. ఆకీర్వదించు.

వ...కుంభసంభవుఁ డతని దీవించి...కాశీ. ౨.
౧౬౪.

సీ. తమనేగిఁ జెప్ప లో దయ మీఱ విని చీరఁ
జించిచ్చువారి దీవించువారు. అము. ౬. ౮౫.

క. క్రూరుఁ డగుకుంభకర్ణుని, బారిఁ బడి విభీష
ణోక్తి బ్రదికి మనులు త, త్కారుజిహ్మని
దీవింపుడు, రావణతాళకముగ బ్రదుకు మ
నా యనుచున్. ఉ. రా. ౨. ౧౫౧.

జ: దీవన, దీవనఁబ్రాలు, దీవెన, దీవెనకోలు.

దీవిచక్కెర. వి. (✓దీవి.) జావామొద లగునిత
రదీవములనుండి వచ్చుపంచదార.

సీ. రణదళిర్గుంకారమణితముల్ ఘటియించి
దీవిచక్కెర లూఱుమోవి యాని. వేం. పం
చ. ౩. ౧౩౪.

దీవిపుట్టువు. వి. (✓దీవి. ద్వైపాయనుడు, వ్యా
నుడు.

వ...కవ్వడియనుమనుమనికి దీవిపుట్టువుకడఁ జదు
వరి యి ట్టనియె...అచ్చ. భా. ౩. ౩౬౪.

దీవియ=దివియ. వి. దీపము; కరదీపిక.

చ. చెలులు నృసింహుగీతమును జేరికగా నపగంజి
వీజెలో, పలఁ బలికింప నూర్చుచును బాలిక
యూర్పులచేత దీపికా, కలిక చలింప నెచ్చె
లలు గంటిరె మీమ్మదుగానలక్ష్మి కిం, దెలి
యఁగ మెచ్చుచున్నయది దీవియ యంచు
హసించు నెంతయున్. సరస. ౩. ౧౧౨.
చ. వెలవెలఁబాటుదీవియలు...అఖర్వప ద్వి, వి
లసితగంధవాతములువేకువఁ దెల్ప...విక్ర.
౨. ౧౦౬.

క...తమతమయావా, సములకు నరిగి రుభయ్యనై,
నృములజనంబులును దీవియలు వెలుఁగం
గాక. భార. భీష్మ. ౨. ౩౪౨.

జ: దీవియకంబము.

దీవియకంబము=దివ్యైకంబము. వి. (దీవియ +
కంబము.) దీవ స్తంభము.

క. దీవియకంబంబునకును, జీవము గల్పించి క
థలు చెప్పింపంగాఁ, బ్రావీణ్యము గల్గియు నీ,
వీవిధమునఁ దప్పఁ జెప్ప టిది నిపుణతయే.
విక్ర. ౬. ౧౪౧.

దీవిరాయఁడు. వి. (✓దీవి) - లంకేశుఁడు- రా
వణుడు.

గీ. తమ్ముఁడును దాను నెన్నితోఁ గొమ్మమెకపు,
మొత్తములఁ గూడి పోరికి మొగయుచుండె,
సంత నత్రైఱ గంతయు నాలికించి, దీవిరా
యఁడు తద్యు దిగులు పూని. అచ్చ. రా.
యు. ౪౩౩, ౧౫.

దీవితోఁడు. వి. (✓దీవి) - లంకానాయకుఁడు -
రావణుడు.

ఆ. అటులు జంబుమాలి దిట మంతయును దూలి
సరగఁ బోరఁ గూలి జమునిపోలి, కేగినటి

జోలి యెఱచి మేపరు లోలి, దెలుప నవును
గఱచి దీవిఁజేడు. అచ్చ. రా. సుం.
౧౧౬.

ఆ. దీవిఁజేడ మయుఁడు సావును మువిమియు,
గలుగ కుండునట్లుగా నొనర్చె. అచ్చ.రా.
యు. ౪౩౦.

దీవె=దివ్వె. వి. దీపము.

ఆం. భా. ౨. ౧౬౪.

జ: దీవెలవాఁడు, దీవెనుడి.

దీవెన=దీవన. వి. (✓దీవించు) ఆశీర్వాదము.

క. విను మనుమఁడ వినుమనుమఁడ, వనఁ దనరిన
నీకు నెందు నడము గలదే, యని క్కాగిట
నిడుకొని దీ,వెన రెన్నేనియు నొసంగి
విడ్డొలుపుటయుక. అచ్చ. రా. యు.
౪౦౬.

గీ. బ్రాహ్మణులచేత దీవెనల్ వడసి పుణ్యభామ
లిచ్చుఁజేమాక్షత ప్రతీతిఁ దాల్చి. నైవ.
౩. ౧౦౭.

ద్వి. వినుతించి వారిదీవెనలు గైకొనుచు, మన
మునఁ దత్పద స్మరణంబు నేచు. ప్రభులిం. ౨.
(చి. ని.)

దీవెనకోలు.వి. (✓దీవెన.) నమస్కారవిశేషము.
రగడ. వృష పురస్థలిని విడియవృషాశ్రయదేవుని
కిడుగో దీవెనకో లని. హంస. ౪. ౨౧౩.

దీవెలవాఁడు. వి. (✓దీవె.) దీపముపట్టువాఁడు.
వీ...పగలు దీవెలవారు. పంజా రెత్త. మనుచ.
౫. ౪౪.

దీవెనుడి. వి. (✓దీవె.) దీపముంచు సాధన విశే
షము.

నీ. విను మేము స్త్రాలుమాలినదీవెనుడి గాక
కినిసిన రెండుగురిగ్లు గాక. విప్ర. ౫. ౧౯.

దీవ్యత్. సం. (శత్రు.) ౧. ప్రకాశించుచున్న.
౨. జూదమాడుచున్న; క్రీడించుచున్న.

దు

దు. ఆప. ౧. యుష్మదస్య దాతౌరకశబ్దములకు వషే
సమాసమున ఉత్తరపదము పరమగునపుడు వైక
ల్పిత్వముగా నగుటగమము.

క. నీదుకులమునకుఁ దగఁగఁ బ్ర,లోదముఁ గొని
రథముఁ గడవఁ దొడఁగుము...భార. ఆది.
౬. ౫౪.

చ. సదయమనీష పంచశిఖసంయమి మోక్ష
ముఁ దెల్పె నంటి నీ,హృదయము నాచుచొ
చ్చుటకు నెంతయు రోసితి...భార. కాం.
౬. ౨౦౨.

క. దక్షునకు నెఱింగించిన,దక్షుఁడు బోధించె ద
నదుదొప్పిత్తుజగ,చ్చక్షుని...భార. కాం.
౩. ౪౯౬.

గీ. వ్యాసుచే బాంధవులు కాలిదాసుచేత భో
జుఁడు ప్రసిద్ధి నొంది భువినిఁ దమదు నడకి
రెల్లను...అప్ప. ౧. ౧౪౫.

౨. వ్యతిరేకార్థమున అమహత్కర్తృత్వము లగు
ధాతువులకు నచ్చుప్రథమపురుషైకవచన
ప్రత్యయము.

క. ఆళినచఃకార్పణ్యం, బాలేమలచెవుల సోఁ
దు...ఆము. ౧. ౬౩.

౩. తద్ధర్మాద్యర్థమున “పురు” మొదలగు ప్రత్య
యములు పరమగునపుడు ధాతువుమొద వచ్చెడి
యాగమము.

ఉదా: వండుదువు, వండుదురు మొ.

దుఃఖిగ్రామము. సం. వి. ఆ. పుం. - దుఃఖిభూ
యిన్త మైనది - ౧. సంసారము, ఐహికయాత్ర.
౨. దుఃఖిసముదాయము.

దుఃఖిజాతము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ) జాతదుః
ఖము; దుఃఖి, దుఃఖముకలది. వి. ఆ. న. దుఃఖ
సముదాయము.

దుఃఖత్రయము సం. వి. ఆ. న. తాపత్రయము.
(వాచ.)

దుఃఖదోహ్య సం. వి. ఆ. శ్రీ. కష్టముతోఁ
బిడుక దగినయావు.

దుఃఖపడు. మి. ఆ. క్రి. (దుఃఖము + పడు.) నొ
గులు. (శ్రీ. దుఃఖపడుచు. శ. ర.)

దుఃఖపాటు. మి. వి. దుఃఖపడుట.

చ...ఈవు బంధురభుజశక్తితో మహిజ దోహా
ని వచ్చిన సీత నీకడంజితరకాల మింపుగ
వసేంపక నీ వతిదుఃఖపాటుతో, నెరియుచు
నుండ భూమి జొరని మనుచుకొ కపియిం
చె గిన్నతోక. భా. రా. కిష్కిం. 303.

ఆ. దుఃఖపాటు గలిగి తొడరంగ వచ్చినవారు
గాన యలఁతల బోరు...భార. ఉద్యో.
ర. 212.

దుఃఖపెట్టు. మి. స. క్రి. (దుఃఖము + పెట్టు.)
దుఃఖపడుచు. (శ. ర.)

దుఃఖప్రాయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. మిక్కిలి
దుఃఖముకలది. 2. దుఃఖముతో సమానమైనది.

దుఃఖబహుళము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) మిక్కి
లిదుఃఖముకలది, అనేకదుఃఖములుకలది.

దుఃఖభాక్తు. సం. విణ. జ్. దుఃఖమును పొం
దినవాడు, దుఃఖవంతుడు.

దుఃఖభోగము. సం. వి. ఆ. పుం. దుఃఖమును
అనుభవించుట, కష్టానుభవము.

దుఃఖము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. దుఃఖకర
మైనది, బాధించునది.

తో. సింహానాం నిసదా దుఃఖాః శ్రోతుం దుఃఖ
మతో వసం. సం. రామా. అయో.

2. కష్టమైనది, ముతరముకానిది. వి. ఆ. న.
బాధ, వ్యథ.

దుఃఖశీలుడు సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) దుఃఖాను
భవస్వభావముకలవాడు, కష్టము లనుభవించు
వాడు.

దుఃఖాంతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) దుఃఖము
అంతమందుకలది, దుఃఖముతో ముగియునది.

వి. ఆ. పుం. గ. కష్టములముగియిక. 2. ముక్తి.

దుఃఖ. సం. విణ. (న్. నీ. న్) దుఃఖముకలవాడు.

దుఃఖించు. సం. ఆ. క్రి. నొగులు, దుఃఖపడు.

మ. అని దుఃఖింపఁగఁ గౌశికుం డచటి కుద్య
జ్వేగుడై వచ్చినకొ. మార్క. గ. 200.
కా. దుఃఖింపం బని లేదు పాము బలసందోహ
ములం దెమ్మ చేతఁజేద మెడలంగ రమ్మ...
భాగ. గం పూ. గ. 232.

దుఃఖితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) దుఃఖము
నొందినది. వి. ఆ. న. బాధ, దుఃఖము. (కల్ప.)

దుంకము వి. రంధ్రము.

గీ. బడలి యన దుంక మన రంధ్ర మడరు...
ఆం. భా. గ. గ. 232.

దుంగ. వి. స్థూలదారుఖండము, ప్రానిమొద్దు.

నీ...దుంగ యనంగను స్థూలదారు, ఖండంబు వె
లయు... ఆం. భా. 2. 35.

దుండగము. వి. (సం. దుండుక. త. తుండరి
క్కం.) గ. దౌస్వము, దుర్భాగత; భార్యము.
నీ. దుండగంబునఁ బూల గుండాడ వికలితవృ
త్తి గల్గుకవాటి వీటిఁబోయె. వరాహ.
గం. గ. 2.

వ. అని పొగడిన నవ్వి యవ్వటువులు దుండే
గంబున. ప్రభా. గ. గ. 2.

గీ. దుర్జయులు మీఁ బెఱుంగక దుండగమున,
గార్జయులు మించఁ జేసి తత్కార్యఫలము,
లనుభవించుదు రాయాయువగురముల. ఛా
మలిం. 21.

ఉ. కొండొక సేపు నిన్ను మది గూర్చినమాధవు
సంతవానికిం, బండె వధూవధ ప్రబలపాతక
జాతకళంక మింక నీ, దుండగ మేమి చెప్ప
దగు దోయజ్జెరి శిఖండపీఠి నీ, ఖండము
పూనుకంకరు డఖండజగ న్నధనుండు గా
దొణో. వసు. ౪. 33.

౨. దుష్టకృత్యము, చెడుపని.

సీ... ఇటువంటి దుండగముల, మాని కాలప్రాప్తు
లైనవారల నిర్నిమిత్తంబు మిక్కిలి మీకు
నెగు, చేయువారల గణించి వధింపుఁ డన్యుల
లోపఁ బోవకుండు... వరాహ. ౬. 2౫.
౩. కీడు, అపద.

ఆ. ద్రుపదునీటిలోన దొమ్మికయ్యము రేచెఁ,
బనులఁ బట్టె విరటుపట్టణమున, మతీయు
నెన్ని లేపు మార్తాండతనయుండు, దొడరి
మనకుఁ జేయుదుండగములు. జై. భా. ౧.
౯౨.

క... ఆ, ఖండల నీవచ్చినట్టికత మెట్టిది యే, దుండ
గము లేక నాక మ, ఖండితమహిమానుభూతి
గర మొప్పుగదా. శ్రీరం. మా. ౪. ౧౦౫.

౪. ధూర్తకృత్యము.

ఉ... ఇ, స్నేలపడంతి దుండగ మనీతియుఁ జూ
చితే కదా యికక. ఉ. రా. ౮. ౧౦౯.

ఆ. పెద్దతోలితోడ బిగువుదామెనతోడఁ, బడి
నమద్ది చెట్లనడుమ ముద్దు, లైనతోక్కుఁ బలుకు
లాడుమ నిలుచున్న కపటబాలుదుండగము
లు చూచి. వి. పు. 2. ౧౪౦.

౫. అపరాధము, తప్పు.

ద్వి. కలయంగ నిఖిలాంగకంబులు నొచ్చె,
దులువ నీ చేసినదుండగంబులకు. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౧౯౦. పం.

గీ... తప్పిదం బొగడంబు, దుడుకు నేరము నేర
మి దుండగంబు, తప్పునగ నపరాధము తన
కు నభవ. ఆం. భా. ౨. ౧౯౧.

జ: దుండగీడు, దుండటికము.

దుండగీడు. విణ. (దుండగము + ఈడు.) దుర్గా
ర్థుడు, ధూర్తుడు.

ఉ. లాఠితనంబు చేసి యబలా యెఱిగింపక
నిల్వ నోపుడే, లేతలు గాక గుండె లగలిం
చెడుకోయిలదుండగీలపె, న్నూతలు గండు
దు మైదలగుంపులప్రాతలు... పి. శకుం. 3.
౫౮.

కా. తల్లిం జంపినదుండగీనికి దయాదాక్షిణ్యము
ల్లన. చం. రా. 3. ౧౪౨.

సీ. లేదీగఁ బులికి గల్గెముఁ బెట్టి వయ్యాళి
దోలుఁ గారడవి నీదుండగీడు. ఉ. రా.
2. 3౯౨. వి. పు. 2. ౧౨2.

దుండటికము. వి. (√దుండగము.) దుండగము.

వ... పెద్దలు గన్న నేమందురో యనక యిటు
వలె దుండటికములు నేతులే యనుచు...
చంద్రా. ౫. ౬3 (చి. ని. పా.)

దుండి. వి. ౧. దొరసాని. (శ. ర.)

౨. కాంత, ప్రేయసి; ఆడుది, స్త్రీ.

గీ. జంత యిటు లర్థియుండ రా జంత నచట,
గురసిచెంత బిసాగుంబు సరసి కొంత, మగని
కందిచ్చుకోకి ప్రేమ గని తనదు, దుండియెడఁ
దగు లెంచి యం దుండి యపుడు. సారంగ.
౨. ౧౫౨.

గీ. కానఁ దరకటబురకట గాదు మేలు, చేరు
బురకనితో డిజే తారకాణ, యొండు రెం
డేదిసాలనో దుండి నాదు, మాట మఱవకు
మని పోయె మఱచినానె. ప్రబంధ. ౬౨౬.

సీ. వనధి గ్రోలినవహానికిమక చేఁ దనయుండు దా
నును బొలదిండి యైనదుండి. చం. రా. ౨. 2౪.
విణ. తుండిలము, పెద్దపాట్లగది. (త్రా.)

దుండిక(గ)ము = దుండిలము, దుండగ.

వి. చం. దుండకం. దొంగము.

సీ...దుండిల మనఁగను దుండిక మనఁ దగు దుం
డుకంబు. ఆం. భా. ౨. ౪౯.

గీ. దుండిగము దుండిక మనఁగ దుండుకంబు.
ఆం. పదా. అచర. ౩౩. (దుండుగము. అప
ముద్రి.)

దుండిలము = దుండికము.

క. దుండిలపాకులు గానుఁగుఁ, బిండియు రేపక
డఁ బొరటి ప్రేమం దినఁగా, రెం డైదుదిన
ములకుఁ దా, ముండుట రే దనుచుఁ బోవును
గ్రుపుబల్లల్. (చికి. చి. ని.)

సీ. దుట్టుగు వ్రాతుడు దుండిలం బగ్నియు గాం
ధారి మిరియవుఁగాండ్ర నీలి. (చికి. చి. ని.)

దుండుకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుప్తచి
త్తుడు. (వాచ.)

దుండుగ = దుండికము.

గీ... పొలంబు, దుండుగలమల్లయాదులఁ దూలి
రాడు, చిట్కనెతాలపాడఱునీమఁ జనుదు.
ఆము. ౬. ౧౩.

సీ. తంకెడు మెట్టబందారి దుండుగ బ్రహ్మదండి
భూతుల నెఱ్ఱదొండి...వాంస. ౪. ౧౦.

దుండుబలి. విణ. సోమరి.

సీ...చండి సోమరి నలితిండికాడు, దుండుబలి
యనంగఁ దోచుఁ బ్రాల్తాలినపానిపే రై...
ఆం. భా. ౩. ౬.

దుండుభము. సం = దుండుభము.

దుంత. వి. దున్న, మహిమము.

సీ. కోయిల రొద నేయఁ గూయదే కాకంబు
దంతి వచ్చినబాట దుంత రాదె. రామలిం.
౩౫, ౬౩.

సీ. దుగమ కాఱుపోతుల లోసు నేయమీ వొ
లిముద్దగా నిత్తు దుంత నొకటి, యయా.
౨. ౩.

సీ...మహిమవాచకముగా మనుచు నుండు. గీ.

దున్న యన నెనుపో తన దుంత యనఁగ.

ఆం. భా. ౨. ౨౬౪. ఆ. సం. తిర్య. ౧౦.

జ: దుంతబాబావజీరుడు, దుంతరాతు, దుంత
వయాళికాడు, దుంతహూమాయివజీరుడు.

దుంతబాబావజీరుడు. వి. (√దుంత) యముడు.

దండకము... ఆమీఁదటండుంతబాబావజీరుండు
గాతంప...నీలా. ౨. ౪౧.

దుంతరాతు. వి. (√దుంత) యముడు.

గీ. తూర్పుదొర నేడివేలుపు దుంతరాతు, రేయి
నడకరి సంద్రంపుతేడు గాడ్పు. భోజ
సుతా. ౧. ౨౫.

దుంతవయాళికాడు. వి. (√దుంత) యముడు.

ఉ...శీఘ్రముగాఁ బరవీరరాజులకై, దుంతవ
యాళికానిపురి ద్రోచెదఁ జండపరాక్రమ
న్నతిక. కృష్ణ. ౩. ౩౧.

దుంతహూమాయివజీరుడు. వి. (√దుంత) య
ముడు.

ఉ. ఉల్లమునందు నీకు వెఱి పూనఁగ నేటికి
దమిచాలిబల్, త్రుళ్లడఁగింతుఁ బంతమున
దుంతహూమాయివజీరుఁ బట్టి యే, పెల్ల నడం
తు...అచ్చ. రా. ఆర. ౧౦౫.

దుందమము. సం. వి. అ. పుం. వాద్యవిశేషము.
(విల్యము.)

దుందిలము = దుండికము.

క. అత్తఱి దనచిత్తంబునఁ, దత్తరపా టొండు
రేక ధరణీరమణుం, దత్తలము వైవఁ గని
యది, తుత్తుమురుగఁ బొడిచె లేతదుందిలము
క్రియక. ద్వా. ౮. ౩౭.

దుందుడుకు = తుందుడుకు. వి. (దుడుకు + దుడుకు)
(హృద్ధత్యము, గర్భము.)

ఉ. దుందుడు కాఱ తవులదోర్నలసంపదఁ

జక్కు చేసి ధా, త్రిం దనబాహుపీఠమున
దిన్నెదనంబుగ నిల్పి...నిరం. ౪. ౮౦.

(మిక్కిలితొందర.)

క. పడఁతుక సతఁ డీగతి లోఁబడఁ జేసుక మురి
పె ముట్టిపడఁ గడుఁ దమి దుం,దుడు కొనరిం
పఁగఁ గోరిక, లడఁగఁ రతిసేన రతుల కాయ
త్తం బై. హంస. ౫. ౧౩౮.

(మిక్కిలిదుడుకు, మిక్కిలితొట్టుపాటు.)

క. నినుఁ గడచినఁ దలిదండ్రులు, విని నాదుండు
డుకుఁ దుడిచి విడువం గలకే,యని యే నేరి
కిఁ జెప్పక, చనుదెంచితి ననఁగ వచ్చె శబరబ
లమున్. కకు. ౪. ౫౮.

(కష్టము, ఆపద.)

పీ. తండ్రి దళుండు చిత్తంబున ననుఁ గలకా
లంబు రిపుభార్యగాఁ దలంచి, గారవింపక
మానునో రమణుండు యద్రుండును కాత్ర
వదుహిత గాఁగ, భావించి విశ్వసింపక మాను
నో నాకుఁ గడవంగ రానిదుండుడువు పుట్టె.
వరాహ. ౬. ౩.

దుందుభి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. భేరి. ౨. వివ
భేదము. ౩. ఒకానొకరాక్షసుఁడు. (వీడు వా
లిచే నాతుఁ డయ్యెను.) ౪. వరుణుఁడు. ౫.
ఒకసంవత్సరము. ఇ. శ్రీ. ఇత్తిగ, పాచికయం
దలిబిందు త్రికద్వయము; అట్టిపాచిక.

దుందుము. వి. కావ్యదీపిక. (చక్రాకారపుదివిటీ.
శ. ర.)

చ. వడిఁ దనుఁ బాటఁగఁ దఱుము వాసరకర్న
కుచేతి భానుఁడ, స్పృశిదపుదుండు మార్చి
...కళా. ౮. ౧౦.

పీ. జంజము దుందుము సురుడు దివ్యియశోల
యనఁ గావ్యదీపికాన్వయము చెలఁగు. ఆం.
భా. ౨. ౧౬౫. (ప్రాతఃప్రతిపా.)

దుందుఱు = జంజము. వి. జంజుఱుకట్ట. (శ.ర.)

దుందువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. వసుజేవుఁడు.

౨. దుందుభివాద్యము. (వాచ.కల్ప.విల్వమున్.)

దుంప. వి. ౧. మూలము, కందము.

దండకము...కారాకులున్ దుంపలున్ మెక్కి
...నీలా. ౨. ౪౧.

నీ...ఆరణ్య మింపార విని తనిపండును మేలి
దుంపలును శీత,జలవంభములు గలసర్వకామ
సమ్పత్తి గలిగించునన్న మిం పాలయ నొసఁ
గఁ. గీ. దగు...హరి.ఉ. ౧౦. ౩౦౦.

౨. గెనుసుగడ్డ. (ఇది వ్యవహారసిద్ధము.)

౩. వేరు, మూలము.

నీ...వే రన దుం పన వెలయు మూలము...

ఆం. భా. ౨. ౩౭.

౪. వాఁగటిగొడగ, కూటకము. (శ.ర.)

జ: దుంపనాగులు, దుంపబచ్చలి, దుంపరాస్తము.

దుంపనాగులు. వి. బ. (√దుంప.) సర్పవిశే
షము, నాగుపాములలో నొకజాతివి.

పీ. కూకవేటులు చిట్టగులియలు త్రాచులుపె
రజులు గుట్టపుఁబెరజు లచటఁ. గీ. గలపు
తక్కినజెట్టిపోతులును దుంప, నాగులును...
ద్యా. ౮. ౧౦౦.

దుంపబచ్చలి. వి. (√దుంప.) ఉపోదక, ఉపో
దకి, మట్టుబచ్చలిశీ.

నీ...దుంప. గీ. బచ్చలి యన నుపోదకి పరఁగు
చుండు. ఆం. భా. ౨. ౭౨.

దుంపరాస్తము. వి. (√దుంప.క. దుంపరాస్తై.)
రాస్తావిశేషము. (శ. ర.)

దుంబూడి. వి. (దుమ్ము + పాడి) మెంతిజీలకఱ్ఱ,
మె. చేర్చి చేసినమెత్తనికూరపిండి. (శ.ర.)

క. క్రొంబొగవుఁ గూరవగ తిరు, గంబోతల
మెంతిజీలకఱ్ఱలవలపుం, దుంబొళ్లతావి...
రా. వి. ౨. ౧౦౧.

దుకాణము. వి. (క. తు. దుకాను. హిం. దుకాన్.) ఆపణము, ఆంగడి.

చ. తొలగెమించుచేవగతి దోచ దుకాణము
మీడ నున్నయ్య, య్యలివలనేనేదోచ దమల
పావల బేరము లాడఁ బోయి... శ్రీనాథుని
చాటువు.

దుకూలము. సం. వి. ఆ. న. గ. త్తమము,
పట్టుబట్టు. (నారవస్త్రము అని కొందఱు.) ౨.
సన్ననివస్త్రము. ౩. తెల్లబట్టు.

దుక్కి. వి. గ. దున్నట, కృషి.

గీ. కందకంబులు ద్రవ్వె గట్టిగూ తల్లించిదు
క్కులు దున్నింపఁ దోటలవును. రామలిం.
౯౪.

గీ. గానుగలఁ ద్రిప్పి... రెండుదుక్కులు వెళ్ల
దున్ని, యెఱ్ఱ గడిగి పోదోల ని తైతి
సుమి. హంస. ౫. ౩౫.

౨. నాగేటిచాలు.

గీ. దుక్కిలోనుండి మనతాచటిక్కఁజేనియ
క్కఱకుఁ బుట్టినట్టియా యనుఁగుఁబట్టి, బెం
డ్డియాడఁగ నేతెంచుపిన్న యితఁడు, మాడఁ
గదరమ కన్నులవాడు దీఱ. బహు. ౪. ౨౨.

ఆ. దుక్కిమన్ను పురుగు చెక్కినమన్నును, శా
చమునకుఁ గాదు సంగ్రహింప. వి. పు. ౪.
౧౮౩.

౩. దుక్కిమునుగుటకుఁ దగినవరము.

(వ్యవ.) మొన్నరాత్రి రెండుదుక్కులవర్షము
కురిసినది.

జ: దుక్కికైదువు, దుక్కిచాలు, దుక్కిపెద్దు,
దుక్కిముచ్చు, దుక్కియెనుపోతు, దుక్కి
వాలు, దుక్కివాలుతాలుపు, దుక్కెద్దు.

దుక్కికైదువు. వి. (√దుక్కి.) నాగలి, హలము.

పీ. ఇవి గదా దుక్కికైదువు సంత రవ తమి
కంటివా లైరలుబొక్కసము లయ్యె. ముమం
ద. గ. ౩౪ పా. ౧ పం.

దుక్కిచాలు. వి. (√దుక్కి.) నాగటిచేదున్న
గావేర్పడినశేఖ.

పీ. రెండవదుంత రేమండఁ గా కింనూతి రొంపి
లోదుక్కిచా ల్నింపినాడె. రా. వి. ౧. ౫౪.

దుక్కిపెద్దు = దుక్కెద్దు. వి. (దుక్కి + ఎద్దు.)
దున్నట కేర్పఱచినవృషభము.

పీ... కొరినయన్ని దుక్కిపెద్దుల బల్లితోడ ని
చ్చు. నీలా. ౧. ౪౯.

చ. గొఱియలమంద యాబసులగుంపు కృషి
క్రియదుక్కిపెద్దదొ, డ్డిటికిటివెళుకంప బలి
యించినలోఁగిలి... వేం. పంచ. ౧. ౫౭౭.

దుక్కిముచ్చే. వి. (√దుక్కి.) కన్నకుడు, హలి
కుడు.

గీ. ప్రోడ లొకవేళఁ బోరాడఁ బొలఁతి వాని,
పక్కఁ జేరఁగ వచ్చు నాదుక్కిముచ్చు, గు
టగుటలు దొట్టఁ బులిఁబోలె గుఱకఁ బెట్టి,
నిదురవోవఁగ గని వెళ్లు బెదరి యిల్లు
ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౫.

పీ... దుక్కిముచ్చునఁగను దోచుచుండు. గీ.
హళికాభిధ... ఆం. భా. ౨. ౨౦౯.

దుక్కియెనుపోతు. వి. (√దుక్కి.) దున్నట
కేర్పడినదున్న.

క. త్రిమరి మాపటికై తనయిమ్మున శేతేర దు
క్కియెనుపోతులు రెండ్డిములఁ గొమ్ములఁ జి
మ్ము, గమ్మిననిర్దయతఁబసులగాఁడిం గట్టక.
శుక. ౩. ౪౦౯.

దుక్కివాలు. వి. (√దుక్కి.) హలము, నాగలి.
దండకము ... దుక్కివాల్పాని పేరుక్కనక
లేగవా... నీలా. ౨. ౪౧.

దుక్కివాలుదాలుపు. వి. (√దుక్కి.) హలా
యధుఁడు, బలరాముఁడు.

ఆ... దుక్కివాలుదాలుపు తాటి, పడగవా డనం
గ బలుఁడు దుద్దు. ఆం. సం. దేవ. ౨౯.

దుక్కెద్దు = దుక్కి పెద్దు. (✓దుక్కి)

సీ. ప్రాణాంతకావస్థఁ బడినయప్పడు కాని కలుగదు సిద్ధి యీ కాశియందు, నంత చేయఁగఁగల్గినవి తోలుచీరలుఁ బునుకపేరులు జటాభూతిధార, ఇంబులు భిక్షాటనముఁ గపాలపుఁగోర భూతసంగతి ప్రేతభూమియునికీ, యివి యేల నాకు దుక్కెద్దు దేశాంతర మరిగిన ట్లగును...భోజరా. ౨. ౧౬.

దుగ = దుగా, దుగుణము, దువ. స. (సం. ద్వికం.

ప్రా. దుకం, క. దుగ.) రెండు.

సీ. దుగ యనఁగ రేచ యనఁగను దోచు ద్వికము. ఆం. భా. ౨. 3౦౫.

మ...ద్యూతగేహంబు క్రొత్తగ నీ వొక్కటిఁ జూపఁ దోడ్కొని చనందచ్చాక చావంచయి, తిగ బారా దుగ యంచుఁ జిల్కొందలద్దిపింపఁ దా దవులకొ. కళా. 3. ౧3౧.

సీ. బార దుగ దచ్చి యని వచఃప్రాధి దనర, నెత్త మాడఁ దొడంగెడిన్పుపమూరులు... ఇందు. ౫. ౧౧౬.

జ: దుగతిగ, దుగ మొగములపుల్ల, దుగ మొగములవేల్పు, దుగ మొములయ్య, దుగ్గాని, దుబాసి, దుబాసికుడు.

దుగతిగ. స. (✓దుగ.) ఆటు.

సీ. దుగతిగ మొగములజగ జెట్టితోబుట్టు పొగ దువారలనట్టుపుడుకుఁజెట్టు. అచ్చ. రా. బాల. 2. (దుగతిగ మొగములజగ జెట్టితోబుట్టు = మల్లుఖునిసోదరుడు, విఘ్నేశ్వరుడు.)

దుగమొగములపుల్లు. వి. (✓దుగ.) రెండు మొగములు గలపక్షి, గండభేరుండము.

సీ. కులుకుచుఁ బలికింపఁ జిలుకబారులు గావు దుగమొగంబులపుల్లుతెగలు గాని. అచ్చ. రా. అయో. 22.

దుగమొగములవేల్పు. వి. (✓దుగ.) అన్ని దేవుడు.

క. పొగయును మంటలు సదలున, కెగయఁగ మిడుఁగులులు సెదర నేడైత నపు డాదుగ మొగములవేల్పుగు, బుబ్బగ దరికొని కాల్యఁ దొడఁగఁ బ్రోలెడఁక. అచ్చ. రాయ. ౨2౯.

దుగమొములయ్య. వి. (✓దుగ.) అన్ని దేవుడు.

క. దుగ మొములయ్య వేల్పుల, మొగ మంటని వేల్పు మబ్బుపూనిను వనఁగాఁ, దగు నన్ని దేవతాఖ్యలు...ఆం. భా. ౧. ౪2.

దుగ(గు)లము. వి. రెండుబేడలు, వరహాలోపదాఱవపాలు. (క. ర. ప్రా.)

సీ. ఓనారమందు ద్వాత్రింశదశం బైన బేడయం చనఁగను వెలయుచుండు. సీ. దుగలమం చనఁగఁ దద్యుగళంబు విలసిల్లు... ఆం. భా. ౨. ౨23.

దుగా = దుగ. స. రెండు.

సీ. కంకణంబులు మ్రోయఁగా దుగా...అంచుఁ బందెములో వ్రేచువారు. చమ. ౧. ౧౦౨.

ఉ...మిద్దియలందు నతువి, ద్యాపటిమంబు నూపు వెలయాండ్లును దాను వినోదలీల బా, రాపది దచ్చి యిత్తిగ దుగా యని పన్నిద ముగ్గడించుచుకొ. నిరం. ౨. ౨౨.

దుగినుడు. వి. (సం. ద్రుహిణః. ప్రా. ద్రుహిణ.)

బ్రహ్మ. ఆ. పలుకువెలదిమగఁడు బంగారుకడుపువాఁ, డంచతేజి నెక్కునట్టిరాకు, బమ్మ తాత నలువ తమ్మిచాలి దుగినుఁడనఁగ బ్రహ్మపేరు. లబ్ధమాళి. ఆం. భా. ౧. 3౯.

దుగుణము = దుగ. విణ. (సం. ద్విగుణమ్. ప్రా.

దిగుణో.) యెందుకెట్లు గలవి, యెండింతలు. (శ.ర.)
స. యెందు.

సీ. దుగుణులు సేసినతోడనే మూడని వా
రించి లే దని వలము సేసి. ఉ. హరి. 3.
౧౨౨.

దుగ్గ = దుగ్గి. వి. (సం. దుర్గా. ప్రా. దుగ్గా. క. దుగ్గె.)
పార్వతి, శక్తి.

ఆ. సత్తి సామితిల్లి చండి యమ్మిక దుగ్గ, య
నగ నీ నెలంత యలరు నభవ. ఆం. భా.
౧. ౪౦.

సీ. దుగ్గమ కాలుపోతుల లోను సేయుమి తొ
లుముద్దగా నితు దుంత నొకటి. యయా.
౨. 3.

దుగ్గాని. వి. (దుగ + కాని.) ఒకానొకనిష్కవిశే
షము.

సీ... టంక వనగ నిష్కాచ్యాయంబు. గీ. ద
ద్విశేషాభిధలు గాను దగును డబ్బు, లనగ
దుగ్గాను లనగ దుడ్డనగ జగతి. ఆం. భా.
౨. ౨౩౯. (యెందుదుమ్ము. శ. ర.)

దుగ్గి = దుగ్గ. వి. పార్వతి. (శ.ర.)

దుగ్గు. వి. చూరకాకము, తొక్కు.

సీ. చూరకాకాభిధ శోభిల్లు దుగ్గు వా... ఆం.
భా. ౨. ౨౪౪. (వ్రాత ప్రతి పా. 'తొక్కు
దు' ప్రాత ప్రతి పా.)

విణ. రూపము చెడినది - తృణము - అని శ.ర.)

దుగ్ధతాలీయము. సం. వి. అ. న. గ. దుగ్ధా
ప్రము, పాలును మామిడిపండ్లరసమును కలిపి
వండిన ఆహారపదార్థము. ౨. చక్కెర కలిపిన
పాలమీగడ. ౩. క్షీరఫేనము.

దుగ్ధద. సం. వి. అ. శ్రీ. పాడియావు.

దుగ్ధపాచనము. సం. వి. అ. న. పాలు కాచెడి
పాత్రము.

దుగ్ధఫేనము. సం. వి. అ. పుం. గ. పాలశుభ్ర
గు. ౨. చక్కెర కలిపిన పాలమీగడ.

దుగ్ధబంధము. సం. వి. అ. పుం. పాత పిదుకు
నపుడు ఆపునకు కట్టుబందము.

దుగ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిదుకబడినది,
పిండబడినది. ౨. నింపబడినది, ప్రపూరితము.
వి. అ. న. గ. పాలు. ౨. చెట్టు మొదలగు
వానిపాలవంటిరసము. ౩. దోహనము, పాలు
పిదుకుట.

దుగ్ధసముద్రము. సం. వి. అ. పుం. పాలస
ముద్రము.

దుగ్ధాబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.
ఇట్లే: దుగ్ధాంబుధి, మొ.

దుగ్ధాయము. సం = దుగ్ధతాలీయము. (వాచ.)

దుగ్ధి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దుగ్ధిక, చిటుపాలశీ.

దుగ్ధినిక. సం. వి. అ. శ్రీ. రక్తాపామార్దము, ఎఱ్ఱ
ఉత్తరేనుశీ.

దుఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ. ఇది ఉపపదస
మాసాంతమునందే యుండును) ౧. పూరించునది,
౨. ఇచ్చునది.

ఉదా:- కామదుఘము, మొ.

దుట్టుపు (గు, పు) = జుట్టుపు. వి. అజశృంగిశీ.

సీ. దుట్టుపు దుట్టుపు జుట్టు పనంగను ద్వంద్వ
ఫలాభ్యయై తనరుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౬౧. (ప్రా. వ్రాత, ప్రాత ప్రతులపాతము)

సీ. దుట్టుగు వ్రాతుడు దుండిలం బిన్నియు గాం
ధారి మిరియపుగాండ్ర నీలి. (చికి. చి. ని.)

దుడదుడ. వి. మంచము మొదలగు వానిని వేగము
గా నెక్కుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

చ. దుడదుడ మంచె యెక్కి నొకదొడ్డుమిటా
రపుగమకూతురుకొ, దొడదొడ మంచమె
క్కి నొకదొడ్డుమిటారపు రెడ్డికూతురుకొ.
వీధి. ౩౦.

దుడిదుడి. వి. ఏనుగులు మున్నగు జంతువులు
జనులు వేగముగా నడుచుటయం దగుధ్వని కను
కరణము.

ద్వి. అడవియేనుగులు నీరాస నీనదికి, దుడిదుడి
వచ్చి తత్తోయంబు దొడరి. రం. రా. ఆర.
౧౬౩ పా. ౨౦ పం.

క. ఒకలాగున మాటలు తొక, తొకరై వెడలం
గఁ జొచ్చె దుడిదుడి నెంద్రేనొకడ చనఁ
దొడఁగఁ గన్నులు, వెకలింతుక చూడ సాఁ
గఁ శ్రీతి దలిర్పక. నిరం. ర. ౬౬.

దుడుకఁడు. వి. బాలుఁడు, పిల్లవాఁడు.

సీ...బాలక సంజ్ఞ నప్ప నవ్య పాప పాపఁడు
దుడ్డె పడుచఁడు దుడుకఁడు...గీ...చెలఁగు
...ఆం.భా.౨.౧౧౦.(ప్రాతః, తాళ ప్రతి.
పా.)

క. ఉడుగఁడు మధురిపుకథనము, విడివడి జడు
పగిది దిరుగు వికసనమున నేనొడివిననొడు
వులు నొడువఁడు, దుడుకనిఁ జదివింప మాకు
దుర్లభ మధిపా. భాగ. ౭. ౨౫౩.

క...తాఁ, బొడగనినపెంపు దలఁచుచు, దుడు
కనిమహిమాబ్ధి నజ్ఞాఁడు దుడుకడిచె నృపా.
భాగ. ౧౦. పూ. ౫౪౬.

దుడుకఁడుచే. అ. క్రి. (√దుడుకు) మునుఁగు.

క. అడుగులపై బడు లేచుం, బడుఁ గ్రమ్మజ
లేచు నిట్లు భక్తిక మునుతాఁ, బొడగనిన
పెంపుఁ దలఁచుచు, దుడుకనిమహిమాబ్ధి న
జ్ఞాఁడు దుడుకడిచె నృపా. భాగ. ౧౦. పూ.
౫౪౬.

వ...మిఱుపల్లంబులు సమతలంబు లయి యేకా
ర్ణవంబున దుడుకఁడుచుచు...(భాగ. చి. ని.)

దుడుకూ. వి. (త. కుటుక్కు. క. దుడుకు.) గ.దా
ప్రస్థము.

ఉ. అందఱుఁ జూచి యంతదుడుకా యని దూ

ఱగఁ...పి. పు. ౭. ౯.

క. ఏ నెఱుంగుండ నానుత, తో నెనయుట
యెట్లు లిట్టిదుడుకులు గలవే, కానీ రొక్కం
బీయక, పోనీ చూచెదము తన ప్రభుత్వం బను
చుక. శుక. ౩. ౨౯.

౨. జౌద్ధత్యము.

ద్వి. మనుజేంద్ర సుత యొక్క మనవిఁ గావించు,
వినఁ దగు దుడుకు గావించఁగ రాదు. ద్వి.
శ. సా. ౨. భా. (శ. ర.)

సీ...ఆలక్రేపులతోక లలమిపట్టి, విడువ నేరక
వానివెనువెంట జరగుదు రప్పంకముల దుడు
కడరఁ జొత్తురు...భాగ. ౧౦. పూ. ౨౦౯.

౩. దుష్కార్యము, చెడ్డపని.

ఉ...సరోజనేత్రు ని, వోచ్చుట వసంపనీక యొక
చోటికిఁ బో విధియించి పిన్నబి, డ్డాటలు
నేనె నీదుడుకు లక్కట భారతికైనఁ జెప్ప
రే. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨౧౨.

క. ఆవార్త లెల్ల నారదు, చే విని వీఁ డెంత
దుడుకు చేసె నటంచుక. దశా. ౧. ౨౪౯.

ర. తొందర, వేగము.

ఉ...పంతము దీతెనోటు కై, కా యను నేర
యిట్లు దుడుకా యనుఁ బాయఁగఁ గోరికా
యనుక. అచ్చ. రా. అయో. ౯౦.

(వ్యవ.) నీనోటిదుడుకు అడఁచికొని మాటలా
డుము.

విణ. ౧. దుష్టాఁడు; దుష్టము.

క. ఈదుడుకుఁగోఁతిఁ గొని చని, మీదిట్టతనంబు
లెల్ల మెఱయఁగ నిపు డాఁగా దనక తోఁకఁ
గాలిచి...అచ్చ. రా. సుం. ౧౬౪.

౨. వేగవంతము, సత్వరము.

గీ...వడి నేయు కఠివేల్పుకొడుకు దుడుకుటంప
జడివాససోలయలజడికిని, మిగుల నెద నో
డి యాడు నమించుఁబోడి. నీలా. ౩. ౧౫.

సీ. భర్తకుఁ బ్రాతఃపాసనాగ్ని యొసంగి దుడు
కుగామంగిటుఁదొంగిచాచు. శుక. ౩. ౪౯౯.

జ: దుందుడుకు, దుడుకుడుకు, దుడుకుచేయు,
దుడుకునడక, దుడుకుమెకము.

దుడుకుచేయు. అ.క్రి. (✓దుడుకు.) త్వరపడు.

తే. అటుల నిజనాయకుం డేగి యన్యరాజపుర
వరముఁ జేరె నంతటఁ బొలఁతి యలసి, తొడు
సు మాసెగదా యంచు దుడుకుచేసి, పటుల
నలరించె నిచ్చానువృత్తి మీటి. హంస.
3. ౮౪.

దుడుకునడక. వి. (✓దుడుకు) దుష్టప్రవర్తన
ము, చెడునడక.

వ...కడలిరాముద్దుడుకుమేనల్లనిదుడుకునడక
లమిడుకులకు నెగులుపడి...ఇందు. ౪. 3౮.

దుడుకుమెకము. వి. (✓దుడుకు) దుష్టజంతువు.

గీ. పుడమి యీనినచందానఁ గడలఁ దిరుగు,
దుడుకుమెకములు మాచేతఁ బొడవడఁగునె.
మె. శకుం. ౧. ౧౦౪.

దుడ్డు¹. వి. (క. దుడ్డు. త. తుట్టు) ౧. రెండుదు
గ్గానులయెత్తురాగి నాశము. (చి. ని.)

సీ...టంక మనగ నిష్కాహ్వయంబు. గీ. తద్వి
శేషాభిధలు గాను దగును డబ్బులనగ దు
గ్గాను లనగ దు డ్డనగ జగతి. ఆం. భా. ౨.
౨౩౮.

గీ...తమమునిచెఱఁగులందుఁ గాను దుడ్డును బం
గారుపూస పెండి, తునుక మొద లింటిచిఱు
వాడు కనిన డెల్ల, గొనుచు మగనాండ్రు త
మకలగుట్టు మెఱయ. శుక. 3. ౧౧౩.

౨. దుగ్గాని. (చి. ని.)

3. డబ్బు, ద్రవ్యము.

(వ్యవ.) వాడు దుడ్డు లేక చాల బాధపడుచు
న్నాడు.

దుడ్డు² = ద్రుడ్డు. వి. (సం. దండః. త. తుట్టతడి)

౧. దృఢ మగుకట్ట; లావుకట్ట.

ద్వి. దుడ్డున వీపు కంతులు గట్ట మోచి. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౦౩ పం.

కం. తిండికతంబునఁ గండలు, మెండుగఁ దాఁ
బెంచి మగఁడు మెదలఁ డనుచు నుద్దండత
నది మిండనికీక, వండినకుడు మనగ దుడ్డు
వైఖరి మెలఁగుక. శుక. ౨. ౧౦౨.

౨. ముద్దరము, ఇనుపగుదియ.

గీ. గుదె గుదియ దుడ్డు గునుపము గుడుప య
నగ, ముద్దరము... ఆం. భా. ౨. ౨౧౬.
3. గద.

గీ. గుదె యనగ దు డ్డనంగను గదకుఁ బేళ్లు.
ఆం. శే. ౧౭.

విణ. ౧. మోటుకాడు. (శ. ర.)

క. దుడ్డనకుఁ బోయిన ట్లాక, త్రె డుడుకుంబా
యసంబుఁ దెచ్చి యతినిచే, నిడ్డ నడిచిపడి కన
రెడ్డి, గుడ్డులు తెలియంగఁ దెఱచికొని కనుఁ
గొనుచుక. భోజరా. 3. ౮౨. (శ. ర. పా)

౨. నూలము, లావయినది. (చూ. దుడ్డుగఱు.)
జ: దుడ్డుగఱు, దుడ్డుగోల, దుడ్డుమంగ.

దుడ్డుగఱు. వి. (దుడ్డు³ + కఱు) లావుకఱు. (శ. ర.)

దుడ్డుగోల. వి. (దుడ్డు³ + గోల) లావగుకఱు,
నూలదండము. (శ. ర.)

దుడ్డుమంగ. వి. (✓దుడ్డు³) వృక్షవిశేషము.

సీ. కలివిరి గుండ్రయు గచ్చుపెన్నంగయు దుడ్డు
మంగయు భూతతొట్టుకోలె. హంస. ౪. ౯.

దుడ్డె. ౧. వి. బాలకుడు. (విణ. అని శ. ర.)

క. దుడ్డెలు రా కటు మనలిరి, జడ్డన నున్నా
రటంపుఁ జనుదెంచి గురం, దొడ్డన యడవి
నిఁ బొడఁగని, దొడ్డున మన్నించు మెఱుఁ
గుదువుగద మనలక. కుచేల. ౨. ౯౧.

సీ...బాలకసంజ్ఞ నప్ప నవ్వ, పాప .పాపడు
దుడ్డె పడుచుడు... గీ...చెలఁగు... ఆం.
భా. ౨. ౧౧౮.

౨. (సం. ధూర్తః.) విటుడు; విటి.

(చూ. దుడ్డెకాడు, దుడ్డెతనము.)

జ: దుడ్డెకాడు, దుడ్డెతనము.

దుడ్డెకాండూ. వి. (దుడ్డె + కాండూ - స్వార్థమున.)
విటుండూ.

చ. అటువలె వేగుచుండి మగఁ డత్తయు మా
మయు నింట లేమి వెల్పుటికి హుళారనం
జని గుబాదెబ వీఘలవెంట జంటలై చిటిలి
సపూతగంధముల నీ సగుపాగల నిండు చ
ల్వదు, ప్పటుల విభూషణావళుల బాగుగ
నేగెడు దుడ్డెకాండ్రలోక. హంస. ౫.
౧౬౦.

దుడ్డెతనము. వి. (√దుడ్డె.) విటీత్యము. (భూర్త
త్యము అని శ. ర.)

గీ. పసిమిఁ జిల్కెడుముంజేతిపచ్చ లమర, దు
డ్డెతనమునఁ దిరుగు నారెడ్డిసాని. హంస.
౪. ౧౩౮.

దుత్త¹. వి. గ. చిన్న మూతి గలచిన్నకుండ.

గీ. కడవ ముంత గరిగ దుత్త పిడుత గురిగి.
హంస. ౫. ౧౧.

౨. పాలకుండ.

సీ. దుత్త యనంగన దుగ్ధభాండం బొప్ప...
ఆం. భా. ౨. ౨౪౭.

ఆ. అధిక మైనయజ్ఞ మల్పించు తాఁ జేసి,
మొనసి కాస్త్రము విడి మురువు దక్కు,
దొబ్బు నేర్చుకుక్క దుత్తలు మోయునా...
నేమన. ౨. ౯౭.

దుత్త² = జోట్ట, జోట్టి, జోత్త, జోత్తిలి. వి. చాపఁ
బడినబాటన వ్రేలిచూపుదునై లినడిమికొలత, ప్రా
జేశము.

ఉ...లేటివెంటఁ బడి దుత్తెడుమేరన పట్టువేగ
వంతులఁగని మెచ్చి లేనగవుతోడ నభీష్టము
రెల్ల నిచ్చుచుకొ. వరాహ. ౪. ౮౬.

దుత్తాయి. వి. చిన్నచొక్కా.

సీ...కూర్పాసాఖ్య యలరును దుత్తాయి యర
చట కుప్పసం బంగి తుబున, మనఁగ...ఆం.

భా. ౨. ౧౫౬.

దుత్తూరము. వి. కపటము. (శ. ర. బ్రా.)

దుత్తూరము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తైత్త.

దుద్దు¹. వి. (క. దుద్దు.) గ. తామరపువ్వులొని
దిమ్మె కరిక; మూలసానము.

గీ. పాలుచుఁ గర్ణిక దుద్దు నా ముద్దె యనఁగ.
ఆం. భా. ౧. ౧౬౬.

ద్వి. జపనమాధులప్రొద్దు తపములదుద్దు ... కవ
భక్తికిఖరంబు శ్రీనగేంద్రంబు. పండితా.
పర్య. ౩౧౩. పా.

౨. కరిక, చెవికమ్మ.

సీ. కరిక దుద్దునఁగాఁజెలఁగు ... ఆం. భా.
౨. ౧౪౭.

౩. తాటియాకుజాబుమీఁదిచెంద్రిక. (శ. ర.)

౪. జాబులు మున్నగునవి వ్రాయుటకై చివ్విచ
క్కఁబడినతాటాకులకట్ట.

ఉ...రాయసపుటార్యులగంటము లాకుదుద్దులు
కొవదలక మోసి మాచె నొకపట్టునఁ బొట్ట
కు లేక తక్కినకొ. హంస. ౪. ౩౦.

౫. (త. తుత్తు.) అసత్యము.

ఆ. తమకు నమ్మకు దుద్దు తటనట తవతన, సట
హుళిక్కి నా నసత్య మభవ. ఆం. భా. ౧.
౧౧౯.

విణ. ముదుక, దళమైనది. (చూ. దుద్దుకంబలి.)

జ: దుద్దుకంబలి, దుద్దెక్కు.

దుద్దు². గ. వి. మత్తు. (చి. ని.) ౨. మోసము.
(చూ. దుద్దుకెట్టు.)

జ: దుద్దుకెట్టు.

దుద్దుకంబడి(ళి). వి. (√దుద్దు¹.) దళమైనకంబలి.

గీ. సన్న జాదపు నేతమంచంబుమీఁద, దుద్దు
కంబడిఁ బఱచి నిద్దురకుఁ దూలు, మగనిఁ
గూర్కకు మనుచు నమ్మయలఁడి. వేం.
పంచ. ౪. ౪౫౬.

తగడ. దుద్దుకంబళ్లు చందువతివాచీలు, పద్దులకుఁ
గైకొన్న బలుజంబుఖానాలు. హంస. ౫.
౩౫౬.

ఇట్టే: దుద్దుగొంగడి.

ఆ. కోళ్లు మూయ దుద్దుగొంగడిఁ బఱచిన, మం
చమునకుఁ గొత్తమగనిఁ గొనుచు, గులుకు
నడల నరిగి కూర్చుండె దానిక్రిం, దింటిమ
గఁడు దాఁగు పెఱుంగలేక. వేం. పంచ.
౩. ౨౪౭.

దుద్దువెట్టు. స. క్రి. (దుద్దు + వెట్టు.) మోసపు
చ్చు, కనుమొఱుగు.

ఉ... ఇప్పుడు దోసము పెద్దచేసి యా, దున్నవ
యాళికానిఁ గడు దొడ్డగఁ జెప్పి భయంబు
నూపి చ, క్కన్నను దుద్దువెట్టి యుటుకంగఁ
దలంచెదు మాను మీవగక. సారంగ. ౨.
౧౧౪.

ఉ. అత్తల మామలక మగల నన్నలఁ దమ్మలఁ
దల్లిదండ్రులక, జిత్తుల దుద్దువెట్టుచును జీటి
కి మాటికి నన్ను చేరఁగా, వత్తురు... దశా.
౯. ౩౫౫.

చ. మగనిఁ దృణీకరించితిని మామకు నత్తకు
దుద్దువెట్టితిక. రస. ౩. ౫. (దుద్దుబట్టితిక
అని ముద్రి.)

దుద్దుకు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{దుద్దు}}$.) అతిశయించు,
దళమగు.

ద్వి. పెద్ద యాప్రమదంబు భీతియు భక్తి, దుద్దు
క్కితనలోనఁ దొట్టికొనంగ. బస. పు. ౧.
౫౮౬ పం.

దుద్దుమము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చనీరుల్లికి.

దునీఁడు. వి. (దునె + ఈఁడు.) ౧. ప్రభువు,
తొడ.

నీ. వినువాఁకమోపరి పెండికొండదునీఁడు ...
సాం. ని. దేవ. ౩.

నీ. కకుబంధముల నేలఁ గలవేలుపుదునీలు సమ
యము లేక మోసలను గాయ. పార్వ. ౧.
౧౮.

శా. ఆయాఁడిండ్లదునీలు నేక మగుసాహార్దం
బుతోఁ దావకీ, నామేయస్థిరకార్యనిర్వహణ
శౌర్యారూఢి విన్నంతనే, నీమక దుర్లము
లందుఁ గోటలను విస్తీర్ణితిక ధాన్యపుక,
సామగ్రుల్ సమకూర్ప నెంచి నితాంత
స్వాంతచాంచల్య లై. కృష్ణ. ౨. ౧౨౧.

దును = దున్ను. స. క్రి. దుక్కిచేయు, కృషిచేయు.

క. ధర్మంబు పెరుంగు వైదిక, కర్మఫలము లెసఁగు
బుతుని కాయము ప్రజకుక, శర్మం బొనర్చు
నాయువు, పేర్చి బొరయు దునక పెద్ద పృథి
వి ఫలించుక. భార. శాం. ౨. ౨౯౦.

క. దునకయుఁ వెదపెట్టకయుక, దనరె నఖిల
సస్యములును... హరి. పూ. ౧. ౧౧౮.

క. దున నీయకున్నకృషికుఁడు, దునకయు యు
న్నేని యొకని దున్నింపఁ దగుక, దునక దున
నీక యాఁగినఁ, గొనఁగా నగుఁ జేనియరియుఁ
గోరునతనిచేక. విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౫౧.

దునుకు. వి. (త. తునుక్కు.) భయము; కంపము,
వణక. (బాధ. అని శ. ర.)

క. అనిలజుసారథియును గురు, తనయునిరథవో
దకుఁడు నతని నాతనినిం, గొని యుల్లంబుల
బలితపు, దునుకు సారంగ ననికఁ దొలఁగఁడో
లిరి రథమూల్. భార. కర్ణ. ౧. ౧౧౯.

మ. తనఘోరధ్వనికిం గలంగఁబడుతత్తైన్యం
బుదైన్యంబునక, దును కొందం బరిఘులు పై
విసరుఘుక దుర్వారఁ డై... ఉ. హరి. ౫.
౨౨౪.

దునె (నే). వి. (సం. ధనుః) ఆయుధము? (హిం.
దునియా?) రాజ్యము? (మా. దునెదారి.)
జ: దునీఁడు, దునెదారి.

దునె(నే)దారి. వి. (√దునె.) ప్రభువు; కూడుడు.

చ. కొలువున కేగి పేతధరకోటి నిజాయతన్వప్తి వారుచో, బలసి తటాలునం బగిలి పొట బరాబరిసేయ మన్నెవారలు దునెదారులుకొ దొరలు రాజులు మంత్రులు నిష్టశాంధవా, నకులు పురోహితు ల్పసులవార లనేతులు నిండియుండెగన్. సారంగ. 3. ౧౫౩.

గీ. కోటకైదువదునెదారిగుఱుతుగట్టు, సామి సం తోవమున నున్న సమయమునను. ప్రబంధ. ౨౧౦.

మ ... గండుతే, టిదునెదారులవెండిగిండిగమి కూటి నించుఁ బూచేసెనెసం, పద నొక్కించుక విచ్చుకొమ్మెగడవొంపంబు ల్వనీవీధులన్. చంద్రా. ౪. ౮౬.

వ. కంటి విన్నలిదంటుపేరిఁటి, గుంటియొకిమిఁడ యీరైదుతూపుల నెసంగుదునెదారి తెల్ల దీవిరాజ... ప్రబంధ. ౨౧౬.

విరిలొరిదునెదారి = పుష్పబాణుడు, మన్నఁగుడు.

గీ. విరిలొరిదునెదారిదురముఁ గోరి, మీటి పొరాడుసుకుమారమిధునతతుల, వైభవముఁ గాంచి హా యంచు వడిఁ దపించు, సంగమవిహీన యైనయాజలజనయన. హంస. 3. ౨౦౫. తలిరుకైదుపు(ల)దునెదారి = పుష్పాయుధుడు, మన్నఁగుడు.

క. ఈరేలి నుండునాతని, గారాబుమిటారి తలిరుకైదుపులదునె, దారికటారి సులక్షణ, శ్రీరింటివధూటి లేమిఁ బిప్రుటఁ గొనుచున్. శుక. ౨. 3౬౪.

పచ్చవింటిదునెదారి = ఇక్షుధన్వుడు, మన్నఁగుడు.

గీ. అయ్యలరుఁబోడి సిగ్గరి యయ్య నిచ్చు, బచ్చవింటిదునెదారి హెచ్చరింప, బతికి విడె మిచ్చి యడుగుల బత్తి నొత్త, బాలి గనుపింప దమి హెచ్చి పలికె బుధుఁడు. ఉ. గా. 2. ౪౩౩.

దున్న. వి. (√దున్న-త. తున్న.) ౧. మహిమము.

ఉ. కాలునిదున్న నంది నయి గంటలు దున్నక మంటి నా మహా, కాలునినంది దున్న నయి కర్దమమగ్నత లేక మంటి నా, హాళితు లెన్నడుం దెగనియారలచేలను జొడుమల్లునుం, గా లలి నేరుసాగి రిలంగల్లపసిం గొని పేద మున్నగన్. ఆము. ౪. ౧౨౪.

క. నెల నెడలియు నెటి నెడలియు, జల ముడి గియు నిదుర చెడియు జంట లెడనియుకా, గలహము లడఁగియుఁ బఱచెకా, బులి కిరి కరి మన్ను దున్న మొదలగు మెకముల్. మనుచ. ౪. 3౯.

గీ. దుంత యెనుపోతు జమ్మనైక్కిరింత దున్న, అనఁగ మహిక్ష సమాహ్వయము లమరు. ఆం. సం. తిర్య. ౧౦.

ద్వి. కా దన కేతెంచి కరతలం బార్చి, చాదున్న నిలు మని జంకింప దడవ. బస. పు. ౪. ౧౮౩. పం. (ఇటు నిందామాచకము)

౨. పశుజాతిలో మగది. (చూ. వినికదున్న.) వినికదున్న = మగయేనుగు.

క. కన్నంతన తనయేనిక, దున్న దిగం ద్రావి రభస దోలాయితహా, శోన్నతవక్షస్థలుఁ దై, యన్నలి నాక్షునకు వంచె నా త్తళిరంబున్. హరి. పూ. 2. ౧౯౪.

ద్వి. వినికదున్నకు నేల కంకించు. బస. పు. ౪. ౯౧ పం.

దున్న పోతు = దున్న. (√దున్న.)

సీ. చ దువుచుండెడివేళ సళ్లలోనఁ గూర్చుండి
దున్నపోతులకొడు కన్నుల దప్ప. వేణు.

3౬. (ఇటు నింబాద్యోతకము.)

సా:-దున్నపోతు ఈనిన దనిన దూడను కట్టినే
యు మన్నట్లు.

దున్నవయాళికాఁడు. వి.(√దున్న.) - మహిమ
వాహనుఁడు - యముఁడు.

ఉ...దోసము పెద్ద చేసి యా,దున్నవయాళి
కానిఁ గడు దొడ్డగఁ జెప్పి భయంబు నూపి
చక్క న్నును దుద్దువెట్టి యుటుకంగఁదలం
చెడు మాను మివగల్. సారంగ.౨.౧౧౪.

దున్నించు. స. క్రి. (√దున్న.) దున్నజేయు.

గీ. జనకజననాయకుఁడు యాగకాలఁ గట్టుచోట
దున్నింప నాఁగేటిసుదను దోచి,నీత యను
పేరు వహించి చెలువు గాంచి, ప్రేమ
శ్రీహరి వగునిన్నుఁ బెండ్లియాడె. ఉ.రా.
3. ౧౩౦.

దున్ను=దును. స. క్రి. దుక్కిచేయు, కృషి
చేయు.

మ. అలుకకఁ ఘోటకధట్టికాఖరపుటిహల్మక
ఖరాపానిపుచ్చలు వో దున్ని చలచ్చుమా
గజమదాసారపులికఁ గీర్తిపుష్కలసస్యం
బిడి...ఆము. ౧. ౪౨.

జ: దున్ను, దున్నపోతు, దున్నవయాళికాఁడు,
దున్నించు.

దున్నత్. సం. కత్త. ౧. తపించుచున్న. ౨.
తపింపజేయుచున్న.

దుపటము=దుప్పటము, దుప్పటి.

క. శిరుతుడి యొత్తి దుపటపు, నెఱిగెల్లా గట్టి
వారినిలమును వెడలెక. ల. వి. ౫. 3౬.

దుప్పటము=దుప్పటి.

(కోక, చీర.)

వ...దుప్పటంబు భరియించి చిటుతొండనంది

నిజగృహఁబు వెలువడి యక్కాచీనగరము
నందు. హర. ౨. ౪౨.

(ఉత్తరీయము)

ఉ. బంగరు దుప్పటంబువలెవాటుగఁగొప్ప...
చమ. 3. 22. ౧.౨౦.

కా. అంగంబుల్ హిమవారిచే గడిగి రమ్యం
బైనకూటంబులో,బంగారంపుఁజెఱంగుదుప్ప
టములం బాటిరజంబాలచ,ర్చం గల్పప్రస
వంబులకఁ మణివిభూషారాజి నందంబుగా,
శృంగారింబిరి సంభ్రమంబున సుకేశిక మి
త్రకేశిక సఖుల్. వరాహ. ౪. ౪౬.

(తుదుచుకొనుబట్ట)

గీ.ఒక చకోరాక్షి నిజకరద్యుతులు మీఁదఁగప్పి
చెంద్రకవన్నియ గాఁగ దుప్పటమునఁ దడి
యొత్తె నొకహంసగమన మురటి,విసరుచు
నఖాగ్రమున నాట విప్పెగురులు.వరాహ.
౪. ౧౨౪.

(కవచము.)

గీ.తనరు పేళ్లు తనుత్రాణమునకుఁ గత్తళ్లుజో
డు జిరా దుప్పటంబు బొంద,ళిం బనఁగ...
ఆం. సం. స్థా. ౨౬. సాం. ని.మాన.౪౫.

దుప్పటి(టీ)=దుపటము, దుప్పటము. వి. (సం.ద్వి
పటీ. స్థా. క. దుప్పటి.) వస్త్రము.

(క) వెలగల సన్నపాటివెడల్పు వస్త్రము.శ.ర.
గీ...విష్ణుండు వచ్చెఁ,బక్షిపతి నెక్కి పైఁడిదు
ప్పటిచెఱంగు, దూలఁగా బిట్టు వాగెలఁ దో
లుకొనుచు. వరాహ. ౬. ౧౧౪.

సీ. జీరాదుదుప్పటిచెఱంగు చేఁ బూని వెంబడి
గిండి కొని వచ్చుబుధుతఁ డొదుఁగ.ఉ.రా
౬. ౧౯౦.

గీ. మిసిమిబంగారుతళుకులమేలిదుప్ప, టీచెఱం
గులు లలితాంజనాచలమున, నలరు నరుణా
తపచ్చాయ నవలఁ దోయ,రాముఁ డభిరై
కనయనాభిరాముఁ డయ్యె.ఉ.రా.౬.౨౦.

(చ) ఉ త్తరీయము.

గీ. తమిదోదుమిజోదు సాదనలహరువు, వ్రాత
పని దుప్పటి వలెవాటు వైచి. తువల. ౨. ౪.

(ట) పక్కపయి పఱచుబట్ట.

చ. బటువులు తాపితాఁడువు పట్టుతలాడము
మీఁదఁ జల్వదు, ప్పటిపయిఁ జప్పరంపుజిగి
బంగరువ్రాతకురాళిముక్త... శుక. ౪. ౨౨.

(త) కప్పకొనుముతకబట్ట, నీచోళము.

వ... చెవులసంకులు లోవంక భుజంబులు కొరికిసి
గలు కావిదు ప్పట్టులు నొప్ప... ఆము. ౪.
౩౫.

సీ. పిల్లగ్రోవులు నెక్కువెట్టినవిండ్లు కంబళ్లు
దుప్పట్లను వల్లెత్రాళ్లు. శుక. ౨. ౫౫.

దుప్పి. వి. గ. పువతము, మచ్చలు గలహరిణము.

సీ... పువతాఖ్య యడరు దుప్పి యనంగ ...
ఆం. భా. ౨. ౮౫.

వ... మఱియు నప్పటప్పటికిం జొప్పరులవలన
నుప్పత్తిలినచప్పుళ్ళకు దెప్పరం బైనతుప్పలం
దూఱుదుప్పలును... ఉ. హరి. ౪. ౨౯.

క. పొడ చెదరి బూది చఱచిన, యొడ్డళ్ళతో
నాల్గు రెండు నొకటియొక బ్రంగల్, వెడలిన
కొమ్మల బరువున, నడుగిడఁగా లేవు బలిసి
యందలిదుప్పల్. మనుచ. ౪. ౨౧.

౨. రామము, పెద్దదుప్పి.

సీ... దుప్పి. గీ. యనఁగ రామంబు చను... ఆం.
భా. ౨. ౮౫.

మృగవిశేషవాచకములు మృగసామాన్య వాచ
కములై కవుల వ్యవహారమునఁ గలవు.

చ. అడవికి వేటమై నరిగి యాతఁడు... బీదక
న్ను వడి బూడిదపండును లోరె బుగ్గుపా,
రెడు నొకదుప్పికిం గవియఁ బ్రేలి భయజ్వర
త ప్తచిత్తమె.

గీ. ఆచమూరువు యూధంబుఁ ద్రోచి-పఱచె.
ఉ. తిరురు పిగతిం బఱచి...

పాఁడు. ౫. ౧౪, ౧౫, ౧౬.

వ... ఆపస్య డస్యడమితేఁ డయ్యెటిసీటిలో నీఁ
దుచు నొక్కపిడిదుప్పి చేరిన దానితోఁక
పట్టుకొనియె... ఆమ్మగి తపకృకుండును మ
హాభాగుండు నగునతనిఁ దిగిచికొని చను
నప్పడు... మార్క. ౫. ౨౩౧. పిడిదుప్పి=
ఆడుదుప్పి.

దుబాసి=దుబాసీ. (శ. ర.)

దుబాసికుండు=దుబాసి. (√దుగ.)

క. ఆరాయబారి వచ్చిన, మారాగమనంబుఁ
జూచి దోడ్తో నడిగెక, నీరాక కేమి కఠ
మని, గోరుందొర తనదుబాసికులమాలము
గాక. రంగా. ౨. ౧౧౬.

దుబాసీ=దుబాసికుండు. వి. (√దుగ. సం. ద్విభా

సీ. ప్రా. దుబాసి. హిం. దుబాసీ. రెండుభావ
లు వచ్చినవాడు; భాషాంతరము చేయువాడు.

క. మూసాబూసీవారిను, బాసీ లక్షణసమాఖ్యఁ
బరఁగు నతఁడు... రంగా. ౨. ౬౧.

దుబ్బు. వి. (క. దుబ్బి.) గ. కూజా, పాత్రవిశేషము.

సీ. తొల్లగ పైయొక జలదుబ్బు చిల్కడుగుంజ
పూతెలిందెలు వెన్నపూసచట్టి. హంస. ౨.
౩౫.

౨. ఆడుగుతీ.

సీ... పాపలఁగనుతావు పత్తబుయ్య, మరునిల్లు
దు బ్బున మదనమందిర మొప్పు... పాం. ని.
మాన. ౧౯.

దుబ్బు. వి. తృణమాలము.

సీ... నలు సన నలరు శుమ్మ. గీ. తృణము దు
బ్బునఁగా మూల మెనఁగు... ఆం. భా. ౨.
౩౬.

సీ. దుబ్బు నిబ్బరముగఁ దొడిగి కన్నులు గట్టి
కటిదప్పుముగను వ్రేకంబుఁ జూపి. శివ
ధ. ౫. ౯.

దుమగతికేతు. వి. (సం. భూమకేతుః.) భూమ
కేతువు, అరిష్టకనూచక మగునక్షత్రవిశేషము,
తోఁకచుక్క.

సీ. దుమగతికేతు నా భూమకేతువు నోఁచు...
ఆం. భా. ౧. ౯౮.

దుమదుమ. వి. తడియునప్పు డగుధ్వని కనుకర
ణము.

క. సమదగజదానధారల, మమదుమ టైయున్న
పెద్దత్రోవలతోడక, రమణీయ మయ్యె
నప్పురి...భాగ. ౯. 3౨౨.

క. తమపాటఁ జనుకు చినుకుల, దుమదుమ నాఁ
దడిసినట్టి దువ్వలువలతో, ఘుచుఘుచు య
సుపరిమళభ్రం,దముతో నప్పు డొకయిం పా
నర్పిరి వారల్. కళా. 3. ౬౮.

విణ. కలిసినది, మేళగించినది.

చ. అమృతరసంబు లుట్టిపడ నాలతిఁ జేసినవీణ
లోపలక, దుమదుమగా వహోమహిమ
దోషగ గీతముఁ బాడుచున్న...నిరం. ౨.
౨౯.

దుమాదూళి. వి. (దూళి + దూళి.) అధిక మగు
దుము.

మ. మడినెక్ గారెనుపోతు లేడు లిలిగెక్
మృగై వృకప్రాతముల్, గడుఁతు ల్చిక్కె
గజాళి చొక్కె నపు డక్కానక్ దుమా
దూళిగ్గ. సారంగ. ౧. ౧౦౩.

దుమారము = దుమ్మరము. వి. (అకాశమందు వ్యా
పించు) పెంధూళి, పెద్దదుమ్మ.

ఉ. మన్ననఁ గాంచి కప్రపుదుమారము రేచు
సమీరడింభముల్. వసు. ౧. ౧౧౨.

చ...అప్పుడు సుడిగాలిఁ బట్టుక నభోగతిఁ
బాటె దుమార మెంతయుకొ. చంద్రా.
౨. ౨౮.

గీ. మఱియుఁ గళురంపుకమ్మదుమార మెగయ,

వీరకఁ టైకొనుచిటుగాడ్చుసోఁకుదులును, న
లముకొనఁగ...రసిక. 3. ౧౩౪.

౨. దుము. (శ. ర.)

దుమారము రేఁగు = దుమారము రేఁగునట్లు రేఁగు.

సీ. మలయానిలముచే దుమారంబు రేఁగుసౌగంధి

కంబురజంబు కఱకుదుము. మనుచ. ౫. 3౮.

దుమారము రేఁచు = దుమారమువలె రేఁగఁజేయు.

గీ. అనుచు నిందించి వలవంత యినుమడింప,
నవ్వారాలోహ విదళితహల్లకములకమ్మపుష్పా
డిపై దుమారము రేఁచు, మలయమందరపవ
నుపై నలుక వొడవి. మనుచ. 3. ౪౯.

దుమూలు. విణ. బ. సమూలము. (శ. ర. ఇంక
ను విచార్యము.)

ద్వి. కొండొక నేపులలోఁ గొట్టె దుమూలు, బెండు
గా నాశూద్రబృందంబుతలలు. ద్వి. భాగ.
౬ స్కం. (శ. ర.)

దుమికించు = దూకించు. స. క్రి. (✓దుముకు.)
(గుఱ్ఱము మొ.) ఉడికించుచు నడిపించు.

సీ. గంధర్వ లగ్నభాగమున జోడన మించు
ఘోటుల దుమికించుకొనుచు నడవ. దశా.
౨. ౧౯.

ఉ. తీరినత త్తడిక జవగతిక బుటముల్ దుమి
కించుచాడ్చునక, దీరనిత త్తడిక జవగతిక
బుటముల్ దుమికించు వాగెఁ బెంపార
లిగించి... చంద్రా. ౨. ౧౯.

దుమికియాడు. అ. క్రి. (✓దుముకు.) - గుఱ్ఱము-
వర్తిత మనుగతితో పోవు.

సీ. గండతానిగ్గుచొకాటంపు మోముట్టు తొగ
రీతలపటాణి దుమికియాడ. ఉ. హరిశ్చ.
3. ౧౩౧.

దుము = దుమ్ము¹. (శ. ర.)

జ: దుముదుము, దుముదారు, దుముదారుదోర.

దుముకు=దూకు. అ. క్రి. (క. దుముకు.) గ.

ఉటుకు, గంతువేయ.

మ...కరిణి ఫాలంబుపై సింహ మర్భక మయ్యై దుముకుక్ స్వభావ మిది శూర శ్రేణికి... మల్లభూ. నీతి. 30.

చ. ఉరుతిమిరేభభేదనచణోగ్రకన్తరజాత శాలి యాహరి యనివారితాస్తకుధరాధిప శృంగముః జేరి యత్తజీక, హరి యని వారి తాత్తనహార్యనుబింబముః గాంచి రాగ వైఖరి వడి గుప్తసం దుముకుక్ వడిఁ గ్రుంకె బయోనిధిస్థలిక్. చంద్రి. ౪. ౯౪.

అ. పడు.

చ. చెమటలు దొప్పడోగుజిగిచెక్కులు పువ్వులు రాల మూపులం, దుమికెడికొప్పలు న్నొసటఁదుం వెసలాడెడుచేరుచుక్కలుక్. రా. వి. 3. ౮౮.

3. ఉట్టిపడు, ఉట్టు.

గీ. దూదిపాటల దేనియల్ దుముకుమండఁ, జిటుతోడల నంటఁగాఁ గోకనెటిక క్రిక్కి, తియ నడంచుచుఁ గూర్చుండి రెడ్డిపడుచు, తింగుతింగున రాట్నుంబు ద్రిప్పుచుండె. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౨౪.

వి. గ. గంతు, ఉటుకు.

క. దుముకులు వైచుచు నాయాసయంబుల జలము రెత్తి చల్లుచు వల ల, శ్రమలీల వైచ...వేం. పంచ. గ. 61౮.

అ. వల్లవిద్యావిశేషము.

క. మొన చేసినచోటన దుముకును దుముకును జేయుతటిని గొంచెపు మొనయుక్, మొన దుముకు దుముకు మొనయును, గనుపింపకచేసి యంతఁ గాంతాశమునక్. ప్రబంధ. 3౮౪.

జ: దుమికించు, దుమికియాడు, దుముకులాడు.

దుముకులాడు. అ. క్రి. (దుముకు.) గంతులు

వేయు, ఉటుకులువేయు. (శ.ర.)

దుముకు- వి. ఉటుకుటముం దగుధ్వని కనుకరణము, వేగానుకరణము.

అ. అసురభటులయాయ్వు లడుగువట్టి చనంగ, నతనిచెవులు గూబ లంటఁ బెటికి, ముక్కుఁ గొటికికొని దుముక్కునఁ దనసేన, సరస కుటికి రామచంద్రుఁ గాంచె. రామా. ౮. ౧౪౮.

దుముదారు¹. వి. (హిం.దుముదార్.) ముందటి వైశ్యమునకు కాపుగా వెనుకనుండు సేనానాయకుడు సేన మున్నగునది. (దుము + తారు - దండు. అని శ.ర.)

గీ. సరస మన్నీలు దుముదార్లు చతురవిత్తస కలసేనానమేతురై సందడింప, రమణఁ జెలువొందురాజమార్గమున వచ్చె, రమ్యగుణ పాలి శ్రీకృష్ణరాయమాళి. కృష్ణ. ౨. ౧౪౯.

గీ...దుముదారుగా వాయాళి, జేరువకు నూకి...దశ. ౨. 3౮౮.

దుముదారు². వి. గుట్టములోనగువానిగతివిశేషము.

సీ. మూపురంపుగటికి మేపరి ముకుమచ్చతల్లడి వడి దుముదారుఁ జూప. ఉ. హరిశ్చ. 3. ౧3౧.

దుముదారుదొర. వి. (దుముదారు¹.) సేనానాయకుడు; రాజాసకు వెనుకకాపుదలక్రయండు సేనానాయకుడు.

సీ. సుకుటుంబముగ వీరిగి చరమక్రైలముఁ జేరకుహినాంకుదుముదారుదొర యపంగ. మనుచ. 3. ౫౪.

దుముదుము. వి. (దుము.)దుమున కామ్రేడితరూపము.

క. తల్లి నిను తెజుపించుచు, విల్లె రెత్తిండుకొనె

డువెఱబొమ్మల నీ, కల్లరక్కసిజంతల, త్రు
ళ్లడతునె వనము వెఱకుదుక దుముచుము
గాక. రామా. ౬. ౧౯౯. శ్ర. ర. పా. 'త్రు
ళ్లడతునె వనము వెఱకుదునె ముదలగదా'.
ముద్రి. పా.)

దుమ్మరము = దుమారము.

(దుమ్మ.)

నీ. ఒకపరి మై గ్రమ్మకుముపరాగము మై జ
లుకొన్న దుమ్మరము గాఁగ. సుదంతా. ౨.
౧౨౬.

దుమ్మాడు. ఆ. క్రి. (దుమ్మ¹ + అడు.) భూళిచలు
కొను.

గీ. కొమ్మ లండఱు రతనంపుసొమ్మ లూడ్చి, నూ
వరజములు సోకిన సొలపు మేను, లమర గం
టలు దీసి దుమ్మాడినట్టి మరునిమద మేనుఁగుల
రీతి సరసిఁ జొరఁగ. కృ. శకుం. ౨. ౧౬౨.

దుమ్మ¹ = దుము. వి. భూళి, పరాగము.

గీ. ఇలకు డిగి చుట్టిచుట్టి దు మ్మెత్తి యెగసి, పోయి
తము మంచునుడిగాలి పుమ్మరముల, కడ
లిసీ రభ్రకలభముల్ గ్రాసె... ఆము. ౪. ౮౧.

నీ. పువ్వులుబుప్పొడిదుమ్మ పొదరె నిప్పొదలలో
సిద్ధాళు రెపుడు వసించునేమొ. ఉ. రా.
౩. ౬౫.

నీ. శిరము కప్తపుడుమ్మ మరువంపుపాదుల కెర
వాటు వైచినయింపుసొంపు. రా. వి. ౩. ౮౧.

నీ. కుంకుమెట్టున నేల్పొంగిమ్మ లాడుమఁ జల్లఁ
దులకించు చంద్రపుదు మ్మనంగ. యయా.
౨. ౭౦. మనుచ. ౧. ౪౨.

దుమ్మెత్తిపోయు = మిక్కిలిగా తీట్టు.
(వ్యవ.) ఆమె వానిని దుమ్మెత్తిపోసినది.

పూచుమ్మ = పుప్పొడి, పరాగము.

ఉ. కమ్మనిపువ్వుఁ దేనియలఁ గాఁక లడంచుఁ
బ్రవాళితాళవృం, తమ్ముల నేవఁదేర్చు విరి

తావులఁ జల్వలు గ్రమ్మరించు బూదుమ్ములఁ
బూజ సల్పు వ్రతతుల్ వరమంజు లతాది
రాజ్యయోగమ్మనఁ బొల్పు నానుగుణకల్పక
వల్లి వనిం జరింపఁగక. హ. న. ౩. ౩౫.

జ: దుంబొడి, దుమ్మాడు, దుమ్మదూళి, దుమ్మ సేయు.

దుమ్మ². వి. ఎమ్మ, ఎముక.

నీ. పొట్టలు చట్టలు బొమ్మలు దుమ్ములు మోవు
లు ప్రేవులు పొలలు దలలు. అచ్చ. రా. యు.
౧౩౫.

జ: దుమ్ములగొండి.

దుమ్మదూళి. వి. ($\sqrt{\text{దుమ్మ}^1}$) పిండిపిండి.

ఉ. కొన్నిటిమా స్తము ల్పదియఁ గొన్నిటికొమ్ములు
దుమ్మదూళి గాఁ, గొన్నిటిమంథము ల్వగుల
... భార. భీష్మ. ౨. ౨౧౧.

దుమ్ములగొండి వి. ($\sqrt{\text{దుమ్మ}^2}$) మృగవిశేషము,
కొర్నవగండు. (ఇది వాసనచూచినచో ఎముక
లు మెత్తపడు నందున ఇది ఎముకలఁ దినును.)

దుయ్య (య్య) ముడి = దూముడి, దూయుముడి.
($\sqrt{\text{దుయ్య}}$) సులభముగా నూడఁదీయుటకై
వేయుముడి, బాటుముడి.

నీ. జాగిలాలపసిండిసరివెణల్ సడలించి పట్టె
డల్ దుయుముడిఁ గట్టువారు. చంద్ర. ౨.
౩౫.

దుయ్య = దుయ్య, దూయు, దూయు. స. క్రి.
౧. (ఒకనుండి కత్తి మొ.) తీయు, లాగు.

క. అని మరువాములఁ బడలే, నని కైదువు దున్ని
దాఁటునాయితము బరెకై, బెనఁగునలయుతీ
యచే సురి, య నులిమి బలిమి విడిపించి యను
నసుర క్తిక. సారంగ. ౨. ౨౩౫.

గీ. తన్ని యంతటఁ బోక యద్దనుజవరుని, దొక్కి
యన్నతలాటంబు దున్నె తిదిచి, యేవునను

గొని యెప్పటిరూపుతోడ, నచట వీడ్కొని
రఘుపతి నాత్మ దలఁచె. సీతావి. 3. 22.

అ. త్రెంచు.

గీ. పూసద్రాడు దుయ్యను లేదు పొలఁతిమెడకు,
బెరువు పొలింట నేడ్చిన బిడ్డకైన, మిడువ
లే దెల్లదానను జెడితి మొల్లఁబోయితిమి
ప్రాలుగలపట్టి పుట్టఁ బట్టి హరి. పూ. ౫.
౨౧౯.

అ. క్రి. గ. చెడలు.

వ...నిన్ను శపియింప నే మెంతవార మని యు
పచారోక్తులు పలుకుచు దుస్సిపోయిరి...భో
జరా. 2. ౯౪.

అ. (బాణము, మొ.) రంధ్రముచేసికొని పోవు.
క. వీరుద్దొమిథునమేళన, కై రతిపతి యేయ దు
స్సి హరితద్యుతిఁ బై నా రెగయఁ బొటమ
రించిన, నారసముల మొన లనంగ ననలవిమిం
చెన్. ఆము. ౫. ౧౧౫.

దుయ్యఁబట్టుకొను=(సమాధానము చెప్పి మని)
నిర్బంధించు.

(వ్యవ.) అప్పులవా రందఱు వానిని దుయ్యఁ
బట్టుకొనినారు.

(వ్యవ.) అపాడుపని చేసి వాఁడు వచ్చునప్పటికి
వీధిలో వానిని అందఱు దుయ్యఁబట్టుకొ
నెన్నారు.

దుర్. సం. అవ్య. (ఇది ప్రాదులలోనిది. సమాస
పూర్వపదముగా నుపయుక్తమగు.) గ. దువ్వము.
(దుర్జనుఁడు, మొ) అ. కవ్వము. (దుర్జయము,
మొ) 3. నిషిద్ధము. (దుర్దానము, మొ) ౪.
అల్పము. (దుర్బలుఁడు, మొ) ౫. అభావము,
లేమి. (దుర్బిజము, మొ.)

దుర్లభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) -దుర్లభ మగు
అంతము కలది. గ. అనంతము, తుదిలేనిది. అ.
దృఢముతో అంత మొందునది. (వ్యసనాది) 3.
దుర్లభము, అతి క్రమింపరానిది. అ. అ. పుం.

దువ్వ మగుఅంతము, దుఃఖకరమగు పర్యవసా
నము.

దుర్లభము. సం. వి. అ. న. గ. చెడ్డయింద్రి
యము. అ. పుం. గ. దువ్వపాళకము, మోసగించు
పాచిక. అ. దువ్వద్యుతము, కపటపుజాదము.

దుర్లభుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. చెడ్డ
కన్నులు గలవాఁడు. అ. వికృత మయినకన్నులు
కలవాఁడు. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డయింద్రియములు
గలవాఁడు.

దుర్లట్టిలు=దురపిల్ల. అ. క్రి. (ఈరూపమును గ
హింపక చి. ని. క. ర. లు దురపిల్లు అనియే గ్ర
హించినవి. ప్రతులయందు ఉభయవిధము లగు
రూపములు గానవచ్చుచున్నవి. దీనికినిర్ధారకము
లేదు. ఇంకను విచార్యము.) గ. శోకించు, దుః
ఖించు.

ఉ...అ, త్యాపిలచిత్తుఁడయ్యె నుచ్చదాప్తమృ
తిం దురటిల్లు నెవ్వగం, బోవగఁ ద్రోవు నీద
యిన పుణ్యశ్రమస్ఫుటవాక్యపద్ధతిక. భార
కాం. అ. ౧౦౯. (భాలవ్యాకరాలప్రతిపా)
క. చిరకారి యెట్లునుం దన, చిరకారితఁ జూపుఁ
గాక శీఘ్రపుఁజేతం, దురటిల్లఁజేయునే నను,
వెరవరి వాఁ డిట్టిపనికి వేగిరపడునే. భార.
కాం. ౫. ౨౮౩.

వ...చెక్కుచందంబుల నందఱున్ దురటిల్ల న
య్యాస్థానంబు శోకదైన్యనిదానం బై యుం
డె. ఉ. రా. ౮. ౯౪.

అ. పరితపించు.

ఉ. వారలు కౌరిఁ గానమికి వందురుచున్ దుర
టిల్లి యుక్తా, శ్రీరమణీమనోహరఁడు...
మా, కోరిక వీయఁడయ్యె ... ఘటికా. అ.
౨౩౯. రాఘవ. ౪. ౨౩౮.

దుర్లభిక్రమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. అతి
క్రమింపరానిది. అ. దుర్లంఘము, దాటరానిది.

3. గెలువరానిది. ౪. దుర్వారము, నివారింపరానిది.

దురత్యయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దురతి క్రమము, దాటరానిది. ౨. దుర్లభ మగుత్యయము కలది, నాశము లేనిది. వి. అ. పుం. దుష్ట మగుత్యయము.

దురద. వి. (సం. ద. ద్రు.) ౧. కంఠాతి, జల, గీ. దూల జల నవ నన గాఢు దురద యనఁగ, బరఁగుఁ గంఠాతి... అం. భా. ౨. ౧౨౯. ౨. కనయ. (శ. ర.) జ: దురదకంద, దురదగొండి, దురదగోవెల, దురదవేయు.

దురదకంద. వి. (√దురద.) మహాకందము, కనయ గలకందశ్శి. (శ. ర.)

దురదగొండి=దురదగోవెల. వి. (√దురద) కంఠాతి, దూలగొండిశ్శి.

నీ. దూలగొండి యనఁగ దురదగొండి యనఁగఁ దీటుకోవెల యనఁ జేజరిల్లు, గంఠార... అం. భా. ౨. ౫౪.

దురదగోవెల=దురదగొండి, వి. (√దురద) కంఠాతి, తీటుకోవెల, దూలగొండిశ్శి. (శ. ర.)

దురదపెట్టు, దురదవేయు. అ. క్రి. (√దురద) దురద కలదియగు.

(వ్యవ) కాలు దురదపెట్టుచున్నది. నావీపు దురదవేయుచున్నది.

దురదుర. వి. గమనాదులకై పూనుకరణము.

(దు. క్రి. విణ. శీఘ్రముగా. (శ. ర.)

చ...దు, సురతరమూర్తి యై వృషభదైత్యుడు గన్నుల నిష్ఠా లొక్కఁగా, దురదుర వచ్చి తాంకెరివుదుర్దమోచనుఁ బద్దలోచనుఁ. భాగ. ౧౦ పు. ౧౧౪౨.

క. పెట్టక పో నని యాకటఁ, దొట్టిగిలం బడుచుఁ బడుచు దురదురఁ జని వే, నట్టింతుఁ

గూరుచుండిన, నెట్లు ననం జాల కమ్మగ్గేదొ ణ భీతిక. పాండు. ౪. ౧౬౫.

క. దురదురఁ బరువిడి బిరుసున, నారిహరి నిలు నిలుపు మనుచు నసురయుఁ గదిసెక. భాగ. ౧౦. ఉ. ౧౬౧.

దురదృష్టము. సం. వి. అ. న. చెడ్డయదృష్టము, దౌర్భాగ్యము.

దురధిగమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దుష్ప్రపము, పొందరానిది. ౨. కష్టముచేత చదువఁ దగినది. 3. కష్టముచేత గ్రహింపఁదగినది. ౪. కష్టముచేత అతిక్రమింపఁదగినది, అతిక్రమింపరానిది.

దురధిగము. సం=దురధిగమము.

దురధీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుష్టముగాఁ జదువఁబడినది. వి. అ. న. దుష్ట మగు అధ్యయనము, నర్జునులను యథా సానముగను యథాస్వరముగను ఉచ్చరింపక చదువుట.

దురధ్యయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చదువుటకు కష్టమైనది. ౨. పొందుటకు కష్టమైనది.

దురధ్యవసాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డపూనికకలది. వి. అ. పుం. చెడ్డపూనిక.

దురధ్యము. సం. వి. అ. పుం. కదధ్యము, చెడ్డత్రావ.

దురన్వయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కష్టముచేత అనుగమింపఁదగినది, అనుసరించుటకు గష్టమైనది. ౨. దుర్బోధము, గ్రహించుటకు గష్టమైనది. 3. దుష్ట మగుఅన్వయము కలది. (పద్యాది) ౪. దుష్ట మగువంశము గలది. ౫. అననుభూపము, తేగనిది. వి. అ. పుం. ౧. దుష్ట మగు అన్వయము. ౨. దుష్టవంశము.

దురపిల్లు(లు)=దురటిల్లు. అ. క్రి. (చూ. దురటిల్లు ౧. కోకిలు, దుఃఖించు.

ఉ...ఎవ్వరుక, ధర్మపాటి గారనగ ధా
త్రి బ్రసిదుడ వేసయిటిసి, పేరికి నీడ
దుర్దశల వెలునకుక దురపిల్లు టారయక.
భార. విరా. ౧. ౫౧.

క. గురుగుతుండు పొండవులకుక, గర మల్లను
వారి: బోడువగా నతఁ డీప్రాదురదడి గది
యను జోయెద, దురపిల్లకుమయ్య మది వి
భూతకళంకా. భార. శల్య. ౨. 32౫.

క. మరపిల్లుయఁ గన్నీకులు, దొరఁగంగా వెడలి
...దశకు. ౧౦. ౧౬౭.

౨. పరితపించు.

గీ. ద్రుపదనందనపరిభవదుఃఖమునకు, నుల్లమున
దురపిల్లుయ. నున్న సరసి, వేడినిట్టాయపోయ
న వెడలఁ గ్రొత్త తావి మాతులువిచ్చు నెత్త
మివిదల. భార. విరా. ౨. ౨3౬.

క. పరిభవకరుఁ డగుకీచకుఁ, బరిమార్చుట యు
వుడు గడవఁబడియెనె యిచ్చె, దురపిల్లనేల
వేల్చిడి, బారిగాని నీమనముకలక పుత్తు
లతాంగీ. భార. విరా. ౨. ౧౮3.

ఆ. అనుచు నుత్తలంబు వెనఁగొని దురపిల్లు, నె
డల నింద్రజితుఁడు నేఁగుడంచి. అచ్చ. రా.
సుం. ౧౨౬. యయా. 3. ౧౮.

క. నయనిశరీరమున జరా, తరుణి ప్రవేశించి ప్ర
జ్ఞ దరలిండుఁజూమి, పరకాంత గృహముఁజే
కొని, దురపిల్లునిల్లాలి వెడలఁద్రోచినభంగిన్.
వా. రా. ౧. ౧౨3.

3. కలఁగు, కలఁతనొందు.

ఉ...నామనంబు చే, వెట్టి కలంచినట్లు దురపి
ల్లెడు...జై. భా. ౬. ౫౫.

వ...అబ్బాహంపు మహాభుజంగంబు చందంబున
వోళిల్లె; నిచ్చటిసేన లెల్లదురపిల్లె. భార. ద్రో.
౮. ౨౬౭.

వి. వ్యభ, దుఃఖము.

నీ...వందురు దురపిల్లు కొండలంబు, నలుపు నోవి
యనంగ చను వ్యభ...ఆం. భా. ౧. ౧౫౦.

దురభిగ్రహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. దురాలభ,
తీటుకసిందళి. ౨. కపికచ్చుపు, దూలగొండిళి.

దురభిగ్రహము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పట్టు
కొనుటకుఁ గప్ప మైనది, గ్రహింపఁ గప్ప మయి
నది. వి. ఆ. పుం. ౧. దుష్ట మగుఅభిగ్రహము.
౨. అపామార్దము, ఉత్తరేను.

దురభిమానము. సం. విజ్ఞా. (ఆ. ఆ. ఆ.) దుర్ద
ర్వము కలది. వి. ఆ. పుం. దుష్ట మైన అభిమానము,
దుర్దర్వము.

దురభిమాని. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) దుర్దర్వ
ము గలవాఁడు, దురభిమానము గలవాఁడు.

దురము. వి. (సం. ఉదరమ్.) ౧. యుద్ధము.

క. అరివీరుల ఘోరం బగు, దురమున వధియిం
చు తేల దోసం బయ్యెన్. భార. కాం. ౧. ౧౧౨.

క. సురవీరు డొకఁడు సతిచే, దురమునకు ననుజ్ఞ
జేడి తొల్లిటియలుకం, జిరకాలదుర్లభం బగు,
పరిరంభముఁ గాంచి వెడలఁ బ్రమదం బెనఁ
గక. పారి. ౮. 23. ఉ. రా. ౧. ౧౫౫.

౨. నృతగీతవాద్యములందలివేగము; వేగము.

క. లయ కోపు దృష్టియును నభి, నయ ముడుటు
దురము మోడి నయ మున్నతి రే, కయును
బ్రమాణము హరువుక...ప్రబంధ. ౧౦౮.

చ. రమణి క్రమక్రమంబున దురంపునగక నడి
యించె వింతగా. శకాం. 3. ౧౧౦.

దురవగమము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తెలియఁ
గప్ప మయినది, గ్రహింపఁ గప్ప మయినది.

దురవగ్రహము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వి గ్ర
హింపుటకుఁ గప్ప మైనది, అడఁపరానిది.
వి. ఆ. పుం. దుష్ట మగుఅవగ్రహము.

దురవబోధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దుర్జ్ఞ

యము, తెలిసికొన శక్యము కానిది.

దురవస్థ. సం. వి. అ. శ్రీ. చెడ్డస్థితి (దారిద్ర్యాది.)

దురవస్థము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చెడ్డస్థితి
గలది.

దురవాపము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పొంద
రానిది.

దురవేషితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కష్టము
చేత చూడబడినది. వి. అ. న. దుష్టదృష్టి,
చెడ్డచూపు.

దురా=దురాయి. వి. అజ్ఞ. (చి. ని. శ. ర.)
జ: దురావేటు.

దురాకృతము. సం. వి. అ. న. అకృత్యము.

దురాకృతి. సం. విణ. ఇ. వికృతరూపము గలది.
వి. ఇ. శ్రీ. చెడ్డరూపు, వికృతాకారము.

దురాక్రమణము. సం. వి. అ. న. గ. అధర్మ
ముగా పయిబడుట. అ. కష్ట మయిన ఆక్రమ
ణము. కి. దుష్ట మయిన ఆక్రమణము.

దురాక్రమము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ.
అక్రమించుటకుఁ గష్ట మయినది. అ. దాటరా
నిది. వి. అ. పుం. గ. దుష్ట మగు ఆక్రమణము.
అ. కష్టమగు ఆక్రమణము.

దురాగమము. సం. వి. అ. పుం. గ. అక్రమ
ముగా పొందుట, అన్యాయమగు ప్రాప్తి. అ. దుష్ట
మగు ఆగమము.

దురాగ్రహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దుష్ట
మగు ఆగ్రహము గలది, చెడ్డపట్టుదల గలది. వి.
అ. పుం. దుష్ట మగు ఆగ్రహము, చలపాదితనము.

దురాచరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ఆచ
రించుటకుఁ గష్టమైనది. అ. కుదుర్చరానిది.

వ్యాధి, మొ. (అ. ఈ. అ.) దుష్టముగా ఆచ
రించునది.

దురాచారము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. చెడ్డ
నడవడి కలది, చెడ్డయలవాటు గలది. వి. అ.
పుం. గ. చెడ్డనడవడి, చెడ్డయలవాటు.

దురాత్మ్యము. సం. విణ. (న. ఆ. న. న.) దుష్ట
తఃకరణము గలవాడు, చెడ్డమనస్సు గలవాడు.

దురాధర్మము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లవళ్ళి.

దురాధర్మ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ఎడి
రింపరానివాడు, చెనకరానివాడు. అ. ఉద్ధ
తుడు, అడఁకువ లేనివాడు.

దురాసమము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వంపరా
నిది. (విల్ల మొ.)

దురాపము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. దుష్ట
పము, పొందరానిది. అ. చేరరానిది.

దురాబాధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) బాధిం
పరానిది.

దురాయి=దురా. వి. అజ్ఞ, శాసనము. (చి. ని. శ. ర.)
నీ. జగదధిపానభాస్వజ్ఞోత్తి యగువాడు బ్రహ్మ
దు లడదుదురాయివాడు. కృష్ణ. గ. అ.
జ: దురాయిత్రాడు.

దురాయిత్రాడు. వి. (దురాయి) అజ్ఞ చేయు
త్రాడు, శాసన మగుత్రాడు, ఇది దాటి రాఁగూ
డదని హద్దు పెట్టుత్రాడు.

నీ. అరిశౌర్యలీలకు నాఁ పాదురాయిత్రా డనురీ
తిఁ దోరణం బలవరించి. ఇందు. ౫. ౧౯.

దురారుహ. సం. వి. అ. శ్రీ. ఖర్జూరశి.

దురారుహము. సం. వి. అ. పుం. గ. బిల్వముశి.
అ. కొబ్బెరశి.

దురారోహ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. కాల్యి,
బూరుగుశి. అ. శ్రీవల్లిశి. (హావ.).

దురాలోహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆలో
హింపరానిది, ఎక్క శక్యము కానిది. వి. అ.
పుం. గ. కష్టముచే నెక్కుట, దుఃఖముతో
ఎక్కుట. ౨. కొబ్బెరళి. ౩. తాటిచెట్టు ౪. ఖ
దూరము. ౫. తొండ, సరటుము.

దురాలభ. సం. వి. అ. శ్రీ. తీటుకనిందళి.

దురాలభము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుర్లభము,
పొందరానిది.

దురాలాపము. సం. వి. అ. పుం. గ. తిట్టు. ౨.
చెడ్డమాట.

దురాలోకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుర్గ
ర్శము, చూడశక్యముకానిది (కాంతి మొ.)

దురావారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆవరిం
పరానిది. ౨. నివారింపరానిది, ఆవరానిది.

దురావెట్టు. అ. క్రి. (దురా + వెట్టు) కానియ,
ఆనవెట్టు.

క. నదు రాజిగిక్రొన్నెలచెన్ను దురాగత మ
మను జేట్లను దురావెట్టు న్నదురా యని
మంగురులె న్నదురా నెటివేటి జీవనదురా
జనముక. శకం. ౩. ౪౮.

దురాశ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. దుష్ట మైన ఆశ,
పేరాశ.

దురాశయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చెడ్డ
మనస్సు గలది, దురభిప్రాయముకలది. ౨. చెడ్డ
ఆశ్రయము గలది. వి. అ. పుం. గ. చెడ్డమ
నస్సు, చెడ్డ అభిప్రాయము. ౨. చెడ్డ ఆశ్రయము.

దురాసదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పొం
దరానిది, దుష్ప్రసము. ౨. దుర్ధనము, మాన్దా
నరానిది. ౩. దుర్గమము, పోరానిది. (అడవి మొ.)

దురితదమనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాప
ములను పోగొట్టునది. (అ. ఈ. అ.) పాపము
ములను పోగొట్టుటకు సాధన మొనది.

దురితదమని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. శమి, జమి.

దురితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుర్గతిని
ప్రాపింపజేయునది; పాపముతోఁ గూడినది. వి.
అ. న. గ. పాపము. ౨. కష్టము, అపద.

క. పరహిత చరితులకు శుభంబుదే యనుబుధు
లపలుకు లన్వతంబులు గా, వరయగ్గ దైవము
మత్సృఖ, దురితములఁ బెట్టె ననుచు దురపిల్లి
మదిన్. దశకు. ౨. ౩౬.

దురిష్టము. సం. వి. అ. న. గ. అభిచార క్రతువు,
ఒకనికి కీడు గావించుతలఁపుతో. చేయుక్రతువు
౨. చెడ్డకోరిక, శాపము.

దురీన. ద్రు. క్రి. విణ. తటాటన.

పంచచామరము... పొత్తుకల్ దలిత్తు ర, చ్చరల్
మలం గలంచ మించుసంద్రు నందుఁబుట్టుచు
ద్దరిన లేచునట్టిజాడ దోఁచు జూప తెన్ను
గన్. యయా. ౩. ౩౧.

దురుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరుషము
గా పలుకఁబడినది. వి. అ. న. దుష్టవచనము,
చెడ్డమాట.

దురుక్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. చెడ్డమాట.

దురుచ్ఛేదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
చేదింపరానిది; వెకలింపరానిది ౨. నశింపజేయ
రానిది.

దురుత్తరము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. బదు
లుచెప్ప శక్యము గానిది. ౨. దుస్తరము, దా
టరానిది. వి. అ. న. గ. చెడ్డయుత్తరము. ౨.
కష్టముతో దాటుట.

దురుదాహరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉ
దాహరింపరానిది, చెప్పుటకు శక్యము కానిది.
వి. అ. పుం. దుష్ట మైనయదాహరణము.

దురుద్వహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భరింప
రానిది; చూపుటకు శక్యము కానిది.

దురుపదములు. వి. బ. (దురుసు + పదములు.)

త్వరగా వేయబడవివ్యాసములు.

గీ. దురుపదములు సాక్షుమైసీరులు వోసగ,
సరిగ నిరుగేలఁ గుంచియల్ సవదరించి,
పెక్కువగజక్కిణీ కొప్పు ద్రొక్కె నొక్క,
చక్కనిమిటారి... దశా. 2. ౧. ౨౮2.

దురువరము. వి. నీచజాతి.

గీ. పొసఁగినఘనవిధంబులవా రటుండఁగా దు
రువరంబులవారిమురువు హెచ్చె. కువల.
౧. ౪౦.

దురుసు. విణ. ౧. కఠినము.

(క) గట్టిది, అభేద్యము.

గీ. దారుశిలాయంత్రతతి కొమ్మకొమ్మల దోరం
బు గావించి దురుసు నేయ. ఉ. రా. ౪.
౨2౮. ౬. ౧౯౮.

గీ. అడుగుదుక్కులను మ శ్లేడలఁగాఁ బాటల
దురు సైనగనిమలు నటికినటికి. ఉ. హరిశ్చ.
౪. ౧3.

(చ) క్రూరము, నిర్దయము.

గీ. అనుచుఁ జెల్వపుఁ జెంగల్వయిరిదికిరును, దు
రుసుమాడ్చిని బదరి యయ్యరుసుపట్టి గురు
సుమద్యోతనుని దూటి గరుసు మీటి, పే
రెములు వాతెడుమరుత్కుమారు ననియె.
కువల. ౪. 3౧.

గీ. దురుసుదండవలతో ధర యేలుదొరఁ గన్న
హింసాపయం దని యెంచ రతని. ఉ. రా.
౬. ౧౯౮.

(ట) సడలనిది.

గీ. దురుసుగాఁ బై కెగఁద్రోసి కట్టినవాలుచను
దోయి బిగి చూపుజంటఱవికె. దశా. ౮.
32౮.

౨. హెచ్చైనది, అధికము.

క. పరపాతుఁడు మిన్నఁ గనుఁగొని, దురు సా

నికమీఁద వానతూర ల్నిజసుందరు లెదు
రెదురే చూతురు, మరుపారికిఁ జిక్కికాన
మగుడ స్వలయుక. శుక. ౨. 3౪౫.

గీ. తొలిమాలుకా న్నొట దురు సానా ప్రస
వార్తి యిలువేల్పులకును మీఁ దెత్తి రాశె.
ఇందు. ౨. ౫.

వి. ౧. వేగము, తొందర.

గీ. దురుసుగా వెడలెడివిరుసులపూవులు భూ
నభ్రాంతరములఁ బొదివికొనఁగ. దశా. 2. ౧.
౨౫3.

చ...కరపాటవమొప్ప నలుండు నేతువ, చెప్పరు
పుగఁ సంఘటించె నది నీతకు భూమి యభి
తిహస్తమున్, దురుసుగఁ జాచెనోయనఁగ
దోచె ననేచరవీరకోటికిక. చం. రా. ౮.
౪౬.

చ...వేటకుం, దురుసుగ మారుఁ డస్త్రములు
నూతె... ఉ. రా. ౫. ౨3౯.

౨. కఠిన్యము.

ద్వి...ఇంత, దురుసు గైకొనుట నీదోషంబు
గాదు. విష్ణు. పూ. ౨ ఆ. (శ. ర.)

చ. దురుసున నామదిక గినుక దోషకముంద
ర నీతఁ దెచ్చి యిద్దరణి యొసంగినక
బ్రతుకును...ఉ. రా. ౮. ౧౧౧.

3. విధము.

చ...చట్టంబున నెగయునాకాశభాణంబుల
దురుసున...ప్రబంధ. 2౮౮...
జ: దురుపదములు.

మరూహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశక్కిం
ప నలవి గానిది, ఊహింపరానిది. వి. ఆ. పుం.
చెడ్డయూహ.

దురేషణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. చెడ్డకోరిక.

౨. కాపము, తిట్టు.

దురోదరము. సం. వి. ఆ. న. ౧. జూదము

౧. పంచము. ౩. అక్షము, పాచిక.

దురోదరుడు. సం. వి. అ. పుం. జూదరి.

దుర్గ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. దుర్గాదేవి. ౨. నల్ల
పిచ్చుక. ౩. నీలిచెట్టు.

దుర్గంధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) చెడ్డకంపు
గలది. వి. ఆ. పుం. ౧. చెడ్డకంపు, గబ్బు.

౨. ఉల్లిశి. న. సావర్పలవణము.

దుర్గంధి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) చెడ్డకంపు గల
ది, గబ్బు కలది.

దుర్గతి. సం. విణ. (ఇ) దుష్ట మైనగతి కలవాడు.
వి. ఇ. శ్రీ. ౧. దౌర్భాగ్యము, దుస్థితి. ౨.
దారిద్ర్యము, పేదటికము. ౩. విపత్తు. ౪. నర
కము. ౫. చెడ్డత్రోవ.

దుర్గతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) దీనుడు,
దైన్యము నొందినవాడు. ౨. దరిద్రుడు, బీద.
౩. విపన్నుడు, ఇనుమ నొందినవాడు.

దుర్గపతి. సం. వి. ఇ. పుం. దుర్గాధ్యక్షుడు.

దుర్గపాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఆపద
లందు రక్షించువాడు. ౨. దుర్గరక్షకుడు,
కోటకాపరి.

దుర్గము, సం. విణ=దుర్గము.

దుర్గము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ౧. పోవుటకు
కష్ట మైనది. ౨. పొందుటకు కష్ట మైనది.
౩. తెలిసికోటకు కష్ట మైనది. వి. ఆ. పుం. న.
౧. వనపర్వత ప్రవాహదులందు కష్టముగా నుం
డుత్రోవ. ౨. కోట. (దుర్గము లాఱువిధములు.
౧. ధన్వదుర్గము, నలుప్రక్కలను అయిదామ
డలమరుభూమిగలకోట. ౨. మహీదుర్గము,
చుట్టును మట్టిబ్బలు గలకోట. ౩. వార్షదుర్గ
ము, చుట్టును వృక్షములుగలకోట. ౪. జలదుర్గము,
చుట్టును నీరుగలకోట. ౫. నరదుర్గము, చుట్టు
ను చతురంగబలములుగలకోట. ౬. గిరిదుర్గము,

చుట్టును కొండలు గలకోట.) ౩. ఒడుదొడుకు
భూమి. ౪. కష్టము, విపత్తు.

శ్లో. విద్యాతేషః సమృద్ధేషు మాతం విప్రముఖా
గ్నిషు, నిస్తారయతి దుర్గాచ్చ...మను. ౩.౯౨.
క. వినుఁ డెల్లవారు దుర్గంబును గడచి శుభంబు
నొంది పురుషార్థములం, గనువార కాక య
నియెడు, ననుగ్రహము వలదె యిట్లు లనఁ
దగ వగునే. భార. కాం. ౬. ౨౯౯.

గీ...తన్నుదాన, కనుచు నుండెనుయోగి దుర్గం
పుఁజొట్టు, వెడల నదిగి శుభస్థానవిభవ మొం
దు. భార. కాం. ౫. ౫౯౨.

దుర్గలంఘనము. సం. వి. ఆ. న. -దుర్గములను
దాటుట- కష్టములను దాటుట, వి. ఆ. పుం.
లాట్టియ, ఉప్పము.

దుర్గసంచరము. సం. వి. ఆ. పుం. దుర్గము లగు
ప్రవాహదులు దాటుటకు కఠినవంతైన మొ.
౨. దుర్గమందు సంచరించుట.

(ఇట్లే: దుర్గసంచారము.)

దుర్గాధ్యక్షుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. దుర్గ
మునకు ఒడయఁడు; ౨. దుర్గరక్షకుడు.

దుర్గ్రహ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. అపామార్గము, ఉత్త
రేశు.

దుర్గ్రహము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) పట్టుకొన
రానిది. ౨. తెలిసికొనరానిది. ౩. దురాసద
ము, పొందరానిది.

దుర్గుటము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ఘటింపరా
నిది, కూర్ప కక్యము గానిది.

దుర్గోషము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) దుష్ట మైన
ధ్వని కలది. వి. ఆ. పుం. ౧. దుష్టధ్వని. ౨.
ఎలాగుబంటి. (వాచ.)

దుర్జనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దుష్టజనుడు,
ఖలుడు.

దుర్జయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గలువ
రానివాడు, జయింపరానివాడు.

దుర్జరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. మదియ
నిది. ౧. దుష్టమైనజరకలది. ౩. జీర్ణముకానిది.
(అహారాది.)

దుర్జాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చెడ్డ
పుట్టుకగలది. ౧. సమంజసముకానిది, అనుచిత
ము. వి. అ. న. గ. కష్టము, విపత్తు. ౨. అ
యత్త.

దుర్జాతి. సం. విణ. (ఇ) గ. దుష్టుడు. ౧. నిం
దితవంశపువాడు. ౩. నిందిత మగుపుట్టుక గల
వాడు. వి. ఇ. శ్రీ. గ. దుష్టమగుజాతి. ౨.
దుష్ట మగుపుట్టుక.

దుర్జానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలిసికొన
రానిది. వి. అ. న. చెడ్డజానము.

దుర్జేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలిసి
కొనరానిది.

దుర్జయము. సం. వి. అ. పుం. దుర్జయము, దు
ర్జీతి.

క. కడుండు రేచిపెట్టగ, దుర్జయపరులైనకడు
నిదుళ్ళాసను లీ, నిరయమేమే లనగ నీ,
కర్మములకు నించు నెట్లు కార్యవచనముల్.
భార. ఉద్యో. ౨. ౨౪౮.

దుర్దమనము. సం = దుర్దమము.

దుర్దమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడపరా
నిది.

దుర్దర్శనము. సం. విణ = దుర్దర్శము. వి. అ. న.
దుష్టమగుదర్శనము.

దుర్దర్శము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడ
కల్యముకానిది.

దుర్దశ. సం. వి. అ. శ్రీ. దుష్ఠి, దురవస్థ,

కష్టదశ.

దుర్దాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. అడ
పరానిది, నిగ్రహింపరానిది. ౧. ఉద్ధతమైనది,
గర్వించినది, వి. అ. పుం. గ. వత్సితరము,
చూడ. ౨. కలహము. (వాచ.)

దుర్దినము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుష్ట మగు
దినము కలది. వి. అ. న. గ. మబ్బు క్రమిదినము.
౧. చెడ్డదినము. (వ్యతి. సుదినము.) ౩. అంధ
కారము, కటికిచీకటి.

దుర్దివసము. సం. విణ = దుర్దినము. వి. అ. పుం.
దుర్దినము.

శ్లో. దుర్దివసే ఘనతిమిరే దుస్సంచారాను సగ
రవీధీషు, పత్యు ర్విదేశగమనే పరమసుఖం
జఘనచపలాయాః. హిలోప. మిత్ర భేదము.
గౌర.

దుర్దురూటుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాస్తి
కుడు. (ఇది కర్తృధారయసమాసమున ఉత్తరప
దముగానే యుండును.)

ఉదా : మీమాంసకదుర్దురూటుడు = నాస్తిక
మీమాంసకుడు.

దుర్దుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చెడ్డ
దృష్టితో. జూడబడినది. ౧. (వ్యవహారమున)
రాగాదిదోషములచే అన్యాయముగా తీర్పు
చేయబడినది. (వ్యాజ్యము మొ.)

దుర్దైవము. సం. వి. అ. న. దౌర్భాగ్యము, దుర
దృష్టము.

దుర్ధరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. భరింప
రానిది. ౧. దుర్భరము, భరింపరానిది. వి. అ.

పుం. గ. పాదరసము. ౨. నరకవిశేషము. ౩.
ఋషభము. ౪. భల్లారకము, నల్లబీడి.

దుర్ధర్ష. సం. వి. అ. శ్రీ. నల్లయుష్మి.

దుర్గద్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఎదిరింప
రానివాఁడు, తిరస్కరింపరానివాఁడు. ౨. దరి
జేరరానివాఁడు, భయంకరుఁడు.

దుర్గి. సం. విణ. (ఈ) దుష్టబుద్ధి కలవాఁడు.
(వ్యతి. సుధి.)

దుర్గీకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) =దుర్గి.

దుర్నయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుర్నితి
కలది, చెడ్డనడవడి కలది. వి. అ. పుం=దుర్నితి.

దుర్నామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వినుగుజలగ.

దుర్నామకము. సం. వి. అ. పుం. మూలరోగము.

దుర్నామము. సం. విణ. (కొ. నొ. ఆ. మొ. కొ.)
చెడ్డపేరు కలది. వి. కొ. న. గ. చెడ్డపేరు. ౨.
అశోకరోగము, మూలవ్యాధి.

దుర్నామారి. సం. వి. ఇ. పుం. అశోకస్థుము,
నూరణము, కందకీ.

దుర్నిగ్రహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిగ్ర
హింపరానిది; అడఁపరానిది.

దుర్నిమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కష్ట
ముచే ఉంపఁబడినది. ౨. తొందరతో ఉంపఁ
బడినది. (పాదము మొ.)

జ్ఞో...పదేపదే దుర్నిమితే గళంతీ, కస్యాశ్చి
వాసీద్రశనా తదానీ, మంగుష్ఠమూలార్పిత
మాత్రశేషా. సం. రఘు. ౩. గం.

దుర్నిమిత్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. అవశకునము.
౨. కుచ్చితపునెపము, దుష్టహేతువు.

దుర్నితి. సం. విణ. (ఇ) గ. చెడ్డనడవడి కలవాఁ
డు, దుష్టనీతి కలవాఁడు. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. చెడ్డ
నీతి; దుష్టపరిపాలనము. ౨. చెడ్డనడవడి.

దుర్నితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుర్నితి
కలవాఁడు, చెడ్డనడవడి కలవాఁడు.

దుర్బలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. స్వల్ప

బలము కలది. ౨. కృశము, బక్క. ౩. శిఖిలము;
బిగి లేనిది.

దుర్బుద్ధి. సం. విణ. (ఇ) గ. దుష్టబుద్ధి కలవాఁడు.
౨. మాఘుఁడు. వి. ఇ. స్త్రీ. దుష్ట మగుబుద్ధి.

దుర్బోధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలిసి
కొన శక్యముకానిది, తెలియరానిది, గ్రహింప
రానిది. ౨. దుష్ట మగుబోధము కలది. వి. అ.
పుం. దుష్ట మగుబోధము.

దుర్భగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. మగఁ డొల్లనియాఁ
డు. ౨. గయాలి, ధూర్తస్త్రీ.

దుర్భగుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దుర
దృష్టవంతుఁడు; అదృష్టహీనుఁడు. ౨. అందము
లేనివాఁడు, వికృతాకారము కలవాఁడు.

దుర్భరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భరింప
రానిది, సహింపరానిది.

దుర్భాగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దురదృ
ష్టవంతుఁడు. వి. అ. న. దురదృష్టము.

దుర్భావన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెడ్డతలంపు.

దుర్భిక్షము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఊమము, కఱ
పు. ౨. లేమిడి. అవ్య. భిక్షాభావము, భిక్షలేమి.

దుర్భిషజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చికిత్స
చేయరానిది, కుదుర్పరానిది. (రోగము మొ.)
వి. అ. న. గ. దుష్ట మైనచికిత్స. ౨. కష్ట మైన
చికిత్స.

దుర్బేదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదింప
శక్యముకానిది, భేదింపరానిది.

దుర్మంత్రణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెడ్డయాలో
చన.

దుర్మంత్రణము. సం. దుర్మంత్రణ.

దుర్మంత్రము. సం. వి. అ. పుం. గ. చెడ్డయా
లోచన. ౨. చెడ్డమంత్రము.

దుర్గతి. సం. విణ. (ఇ) గ. దుష్టబుద్ధి కలవాడు.
 ౨. మూఢబుద్ధి కలవాడు. వి. ఇ. పుం. ఒకసం
 వత్సరము. శ్రీ. చెడ్డబుద్ధి, దుర్బుద్ధి.

దుర్గదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-దుష్ట మై
 నమదము కలది-మత్తుగొన్నది, ఉన్నతము. వి.
 అ. పుం. దుష్ట మగుమదము.

దుర్గను(నను)డు. సం. విణ. (న) న్యాకుల
 మైనమనస్సు కలవాడు, కలగినమనసు కలవా
 డు. ౨. చెడ్డమనస్సుకలవాడు, దుష్టమనసుకల
 వాడు.

దుర్గర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. దూర్వశి. ౨.
 శ్వేతదూర్వశి.

దుర్గరణము. సం. వి. అ. న. (విషభక్షణాదు
 లచేతఁ గలుగు) చెడ్డచావు.

దుర్గరము. సం=దుర్గరణము.

దుర్గర్యాదుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మరి
 యాద లేనివాడు, మేర మీతినవాడు.

దుర్గర్షణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సహిం
 పతక్యముకానివాడు, సహింప రానివాడు.

దుర్గర్షుడు. సం=దుర్గరణుడు.

దుర్గల్లిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఉపరూపక భేదము,
 నీచనాయక ప్రధానమును కైశికీభారతీవృత్తులు
 కలదియు నగునాలుగంకములయుపరూపము.
 సా. ద. ౬. ౫౩.

దుర్గిత్తుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కుచ్చితపు
 చెలికాడు. ౨. అమిత్రుడు, శత్రువు.

దుర్గుఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) గ. వికృత
 మగుముఖము కలది. ౨. అప్రియము పలుకునది,
 ప్రేరి. వి. అ. న. దుష్ట మగుముఖము. పుం.
 గ. అశ్వము, గుఱ్ఱము. (కల్ప.) ౨. ఒకానొక
 సంవత్సరము. (దుర్బుఖి అని వాడుక.)

దుర్గుఖుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరాత్రి
 సుడు.

దుర్గుల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి
 విలువ గలది, న్యాయ్య మగువెలకంటె నెక్కువ
 వెల గలది. వి. అ. న. అన్యాయ్యమగువెల.

దుర్గేధు(ధను)డు. సం. విణ. (న) గ. మూ
 ఢబుద్ధిగలవాడు, మందమతివాడు. ౨. దుష్ట
 మగుబుద్ధి కలవాడు.

దుర్గళము. సం. విణ. (న) చెడ్డయశస్సు కలది.
 వి. న. న. దుష్కీర్తి, అపకీర్తి.

దుర్గోగము. సం. వి. అ. పుం. గ. చెడ్డపన్ను
 గడ, దుష్టపాయము. ౨. (జ్యోతి) దౌర్భాగ్య
 నూచక మగు గ్రహయోగము; అట్టి గ్రహయోగ
 ముచే నూచిత మగుదురవస్థ. ౩. దుస్సాంగ
 త్వము.

దుర్గోధనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
 యుద్ధము చేయకకృమ కానివాడు. వి. అ. పుం.
 గ. ధృతరాష్ట్రుని చెడ్డకొడుకు. ౨. మనువంశస్థు
 డగునొకానొకరాజు.

మ. మనువంశంబునఁ బుట్టి సర్వజనతామంజా
 రమై నేల యెల్లను బాలించి జగత్ప్రయా
 ప్రణుతలీలం బొల్చె దుర్గోధనుం, డను
 రాజు...భార. అను. గ. ౪౪.

దుర్గోని. సం. విణ. (ఇ) నీచపుణ్యుడు కలది.
 వి. ఇ. పుం. శ్రీ. దుష్ట మైనయోని.

దుర్గక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడక
 క్యము గానిది.

దుర్గభ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. దురాలభ, తీరు
 సింద శి. ౨. శ్వేతకంటకారి, తెల్లవాడుశి.

దుర్గభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. షాం
ద శక్యముకానిది. ౨. అతిప్రశస్తము. ౩. ప్రి
యము. వి. అ. పుం. గ. కవోరముశ్చ. ౨. గం
టకవోరముశ్చ.

దుర్గలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. అమి
తముగా లాలనచేయబడినది, అతిమాత్రము బుజ్జ
గింపఁ బడినది.

వ, హా వత్స దుశ్శాసన హా విక్రమైకరస హా
మదంకదుర్గలిత క్వాసి...సం.వేదీ. ర.

౨. దుశ్శేష్టులు కలది. ౩. చపల మైనది. ర.
దుష్టేచ్ఛ కలది. వి. అ. న. గ. దుష్ట మగు ఇ
చ్ఛ; దుర్గభవస్తుఫలందలివాంఛ. ౨. దుశ్శేష్టిత
ము, దుష్కృత్యము. ౩. చాపల్యము.

దుర్గసితము. సం. వి. ఆ. న. దుశ్శేష్ట, చెడ్డపని.

దుర్లేఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్రాయు
టకు శక్యము కానిది.

దుర్వచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పశక్య
ము కానిది.

దుర్వర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చెడ్డ
రంగు కలది. ౨. చెడ్డయక్షరములు కలది. వి. అ.

న. గ. వెండి. ౨. నూఁగుదోషశ్చ. ౩. కుష్టభే
దము. పుం. న. దుష్ట మైనయక్షరము. పుం.
చెడ్డరంగు.

దుర్వసతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. కష్టము కలిగిం
చుగ్గునాము. ౨. దుఃఖముతో నుండుట, కష్ట
మైనయనికీ.

దుర్వసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వసింపరానిది.

దుర్వహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వహింప
రానిది, మోయ శక్యము కానిది.

దుర్వ్యసనము. సం. వి. ఆ. న. గ. చెడ్డవ్యస
నము (ద్యూతాది.) ౨. కూడనియాసక్తి.

దుర్వాక్కు. సం. విణ. (చ.) గ. చెడ్డమాటలు.

కలవాడు; నింద్యవచనము లాడువాడు. ౨.
అప్రియములు పలకువాడు. వి. చ. శ్రీ. గ.
నింద్య మగువాక్కు, చెడ్డమాట. ౨. అప్రియ
మగుమాట.

దుర్వాదము. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. అపకీర్తి
౨. అప్రియము లాడుట. ౩. అపవాదము, సడి.
నింద. ర. చెడ్డవాదము, అకాశ్రీయవాదము.

దుర్వారణము. సం. దుర్వారము.

దుర్వారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివా
రింప శక్యముకానిది.

దుర్వార్త. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. అప్రియమగు
వార్త. ౨. చెడ్డవృత్తాంతము.

దుర్వాసన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. దుష్ట మగువాసన,
దుర్గంధము, చెడ్డకంపు. ౨. దుష్ట మగు సం
స్కారము, దుష్ట మగుజన్మాంతరవాసన. ౩.
పూరింప రానికోరిక, గొంతెమకోరిక.

దుర్వాసు(సను)డు. సం. విణ. (న) దుష్ట మ
గువస్తుము కలవాడు. వి. న. పుం. ఒకాశా
కముని, (అత్రికి ఆననూయయందుబుట్టినవాడు.
ఇతడు ముంగోపి.)

దుర్వాసిలేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుర్వా
సన కలదిగాఁ జేయబడినది. (వ్యతి. నువాసి
లేషము.)

దుర్విచింత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చిం
తింపరానిది, తలపోయ శక్యముకానిది.

దుర్విదగ్ధుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నేర్ప
రి కానివాడు. ౨. మూఁభుడు. ౩. గర్వితుడు,
విజ్ఞప్తిగనువాడు.

దుర్విద్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుష్ట మ
గువిద్య కలవాడు. ౨. విద్య లేనివాడు. (విల్య
ము.)

దుర్విధుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దరిదురు.

౨. ఖలుఁడు, దుర్జనుఁడు. ౩. మూర్ఖుఁడు, మొఱ్ఱు. ౪. నీచుఁడు, అధముఁడు.

దుర్వినయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దుష్టవినయము, దొంగవినయము. ౨. అడఁతున లేమి. ౩. చెడ్డనడవడి.

దుర్వినీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శిక్షితము గానిది (గుఱ్ఱము మొ.)

దుర్వినీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వినయము లేనివాఁడు. ౨. విద్యలందు శిక్షితుఁడు కానివాఁడు. ౩. చెడ్డనడవడి కలవాఁడు.

దుర్విపాకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డఫలము కలది; దుష్ట మగుపర్యవసానము కలది. వి. ఆ. పుం. చెడ్డఫలము, ఈజన్యముననో పూర్వజన్యముననో చేసినకర్మములయొక్క చెడ్డఫలము.

దుర్విమోచనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడిపింపరానిది. వి. ఆ. న. కష్ట మగువిమోచనము.

దుర్విలసితము. సం. వి. ఆ. న. ౧. దుశ్చేష్టితము, చెడ్డపని. ౨. దుష్టవిలాసము, దుష్ట మగులీల.

దుర్విలాసము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. దుష్ట మగులీల. ౨. దుష్టచేష్ట, చెడ్డపని.

దుర్వృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డనడవడి కలది. వి. ఆ. న. చెడ్డనడక.

దుర్వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. చెడ్డనడవడి. ౨. చెడ్డవ్యాపారము.

దుర్వేదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తెలిసికొన రానిది. ౨. పొంద రానిది.

దుర్హితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపితుఁడు, హితుఁడు కానివాఁడు.

దుర్హృదయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డ హృదయము గలవాఁడు.

దుర్హృదుఁడు. సం. విణ. (ద) చెడ్డమనస్సు

కలవాఁడు. వి. పుం. పగవాఁడు, శత్రువు. (వ్యతి. కుహ్నుడు.)

దులదుల. వి. ౧. పెడలుట మొ. వానియందలి శైష్ఠ్యనుకరణము. (సంభ్రమము అని శ. ర.) క. తెలతెల నయ్యెను దిక్కులు, పలపల నడు

గణము మాయబా తెను బతుల్, కలకలఁ గూయఁ జొచ్చెను, దులదులఁ దుష్టదలు తమితుటుముల పెడలె. హంస. ౧. ౧౩౮.

క. చెలి తీవయుయ్య లూఁగఁగ, నలరుక జడయు నొగంబు నలుక మెయిన్ జా, బిలిదిండి దగుల నెలయున్, దులదుల వెనుకకును గదిమి త్రోపాడురహిన్. యయా. ౪. ౨౨. వ... కొందఱు దులదులఁ బఱుతెంచి దడదడ గుండెలు దల్లడము లందఁ గన్నులు చీకట్లు గ్రమ్మ... డప్పి డప్పి యనువారను. ప్రబంధ. ౪౮౩, ౧౮౬.

౨. పొడి. (చూ. దులదులనగు.)

జ: దులదులనగు.

దులదులనగు. అ. క్రి. (√దులదుల.) పొడియగు.

గీ. కాలి దులదులనై పిండిపోలే రాలి, నట్టియిం జేట్లు గలవు నీ వారగింప. కాళి. ౩. ౬౮.

పీ. అవనిపంకము పొంక మఱి దులదులనయ్యె తెల్లరెల్లలఁ బువ్వు మొల్లమయ్యె. పద్మ. ౯. ౨౨౬.

దులి. సం. వి. ఇ. పుం. ముని, ఇ, ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుతాఁజేలు. (కల్పం.)

దులు(ల్లు)=దుల్లు. అ. క్రి. రాలు, పడు. (చూ. దులుపు.)

జ: దులుపు.

దులుపు. స. క్రి. (√దుల్లు.) ౧. రాల్చు, పడ్డ జేయు; (ప్రక్కల నంటు కొన్న గింజలు మొ.) రాల్చు.

గీ. అగదాదండ ముద్దండ మగుమఁ దాడి,
తోకవెండ్రుక యైనను దులుప దయ్యె.
దశా. ౧. ౨౯౯.

గీ. గాదె తెఱచి చూచి కలభియ్యమన్నియుఁ,
జెగిన నందుఁ జొచ్చి తిరుగువాఁడ, దుడిచి
దులిపి యొక్కదోసెఁ దుండినఁ దెచ్చి, వారి
జాక్షి వండి వార మోపె. భోజరా. ౬.
౧౮౫. (శ. ర. పా.)

క. తల గోఱిగి విడిచిపెట్టిన, దులుపుకొనుచు
శ్లెఱదనము చుఱియు సిగ్గుక, గలఁపఁగ వీర
ము లాపును, బాలివోయి విదర్భరాజపుత్రుఁ
డు మరలెత్. పద్మ. ౧౦. 3౪.

౨. జాడించు, విడిచించు.

పీ. జడముడు ల్వీడిన సవరగా. ముడుచుచు జి
లుగునన్నియలబొంతలు దులుపుచు. చెన్న.
౫. 3౨౮.

క. ప్రాతఃకాలమునం దర, శేతిరి యేతెంచి వేడ
శే దనక కడుక్, భీ తె కలంత యొసఁగితిఁ,
శేతులు దులుపుకొని యుంట శివుఁడే యె
ఱుఁగుక్. శేష. ౨. ౫3. (శేతులు దులు
పుకొని యుండు=చేత ద్రవ్యము తేకుండు.)

3. మేల్కొనఁజేయు.

కా. మూలం గూర్చెడుపాఁపకన్నె దులుపక్
మూర్ధాభిషేకంబునక్. పి. శకుం. ౨. ౧౧౪.
దులిపివేయు = జాడించు, నిందావాక్యములు ప
లుకు.

(వ్యవ.) వాఁడు వానిని నడువీధిలోపెట్టి దులిపి
వేసినాఁడు.

దువ=దుగ. వి. (సం. ద్వౌ. ప్రా. దువే.) రెండు.

(శ. ర.)

జ: దువ్యలవ.

దువారము. వి. (సం. ద్వారమ్. ప్రా. దువరమ్.)

వాకిలి. ద్వారము.

సీ. కడలికొద్దలముల్ కనకకుంభంబులు దల
దువారంబులఁ దగులుపఱచి. రషిక. ౬. ౧౮౯

సీ. తలదువారంపుఁబొంతల నంటిబోవీయులును
నిండుఁగుండలు నొనర నిలిపి. ఆశ్చ. శా.
అయ్యో. ౧౦.

దువాళము=దువాళి. వి. వేగమున అంతమేర

యు పడుముగా పాఠాడికళ్యధార, పుత్రము.

ఉ. చూపులు వారకామినులచొక్కపుగుబ్బ
లవై దువాళపుంగోపులు నూప దూప్తమునఁ
గోయిలమూఁకలఁ బచ్చవిల్లుఁ బూర్వదూపు
లు దాచి దేవాలతతో విహరించెడుమారుఁ
డోయనక్. మాపలు గాఁగ భూమరసుమా
రుడు నిచ్చలు వచ్చు వీధికిక్. నిరం. ౨. ౧౯.
ఆం. భా. ౨. ౧౯౮.

దువాళి=దువాళము, దువ్వాళి. వి. ౧. అశ్వధారా

విశేషము, అశ్వపుత్రము; పరుగు, గంభ్య.

సీ...దువాళ మన దు. గీ. వాళి యనఁగను బు
తముగా వఱుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౯౮.

కా. స్వచ్ఛాయక్ సుముఖిక్ సహస్రకరుఁ
గొల్వఁ బెట్టి హేలావిహారేచక్ గోడిగ
యై దువాళిఁ జనియెక్...వరాహ. ౫. ౯౦.

ఉ. ఉక్కల్ మొనమంచినునుపొప్పెడునాహ
యరత్న మెక్కినక్, గక్కప మేమి లేక
రవగాలును బోడన యడ్డవేడెముక్, లుక్కు
దువాళి జంగనడలం గనిపించుచు బోయి
పోయి రాజక్కడ వన్నె సోక నటు హా
యనినక్ గదలెక్ జరీలునక్. సారంగ. ౧.
౮౨. (భా. పా.) జై. భా. ౫. ౧౯౬.

క. హరిభంధు నీవా యనుచుం, జలి విడిచి ప్ర
హస మెసఁగ కయములఁ గాళ్లం, బిలపిల
నెదురుఁగ బఱచిన, నల్లగాడిదయుక్ దువా
ళి నఱితికి వచ్చెక్. వేం. పంచ. 3. ౫౦.

రగడ. పనిత రాదురా మనాళి వలదు వలదు ప

వనసీమ. చంద్ర. ౪. ౨౧.

౨. పొలకీళ్ళోయలు పలుకు మాటలలో నొకటి.

న... బె... పడిలము మించడుగు దువాళి

... అన విని సంతసీలి కంపారి... ప్రబంధ.

౬౦౫.

౩. ఘృవాళిండు, దువాళిదోలు, దువాళిచేయు.

దువాళి(డి)ంచు = దువాళిదోలు. స. క్రి. (√దు
వాళి. క. దువాళిను.) ౧. అక్కాదులను-దువాళి
ము చేయించు, ఏకధాటిని పరుగిత్తించు, పుత
గతివిశేషముతో నడిపించు.

పీ. కాన్తుభరత్తు మొక్కటి పూనె గాలిమే
తలకడియంబును దాల్చె నొకటి, రేలిహా
రి దువాళించె నొక్కటి తోడుకుబాబా నె
క్కి తోరె నొకటి. వరాహ. ౫. ౧౧౮.

ఉ... జమా, యించిన నేల గ్రక్కదల నిట్టటు
గా వడిఁ ద్రొక్కుచుకొ దువా, లించిన గట్టు
గు ట్టనక రెక్కవ మిక్కిలి దవ్వు వాఱు
చుకొ. యయా. ౧. ౮౨.

పీ. ఇది గాడ్పుబాబాల నెక్కి కొన్నిరితావి
యదిసీల్ దువాళించునట్టిబయలు. చంద్రా.
౪. ౧౯౨. నిరం. ౩. ౧౨.

౨. ప్రసరింపజేయు, వ్యాపింపజేయు.

మ. చెఱుగు ల్పూరకపసిండిప్రాతమిమిం జి
త్రాతిచిత్రంబులై, మెఱయక రత్నపుగు
చ్చులంచులబడి నించుల్ దువాళించుక్కి,
మెఱుగుంజెందికకావిపట్టు మురభూమిజా
ర్పితం బిచ్చె నా, తలుచుంగన్నలవేల్పుపట్టి
వనుగోత్రమండలస్వామికొ. వసు. ౫. ౯౪.

మ... మానికపుగంజాయల్ దువాళించుపావ
లు పొదంబుల మెట్టి ప్రాణవిభుఁ గొల్వం
గొల్వమోపాలకుకొ. కాళ. ౨. ౬.

౨. క్రి. ౧. ప్రసరించు.

పీ. వెలికొత్తము తియంబులడా ల్దనాళింప తె
లుగురాజాహారంగులు వెలుంగ. నీలా,
౨. ౪౮.

మ... హారాలంకృతిస్తోమముల్, సరసత్వంబున
నిచ్చి పంచి కొలువుం జాలించి తాఁ ఘో
యె భూ, పరతీకుండు మనంబు హేమవతి
వై బాళిం దువాళింపగకొ. హంస. ౧. ౬౩.

౨. (అక్కాదులు) పుతగతివిశేషముతో నడుచు.
ద్వి. బకమరూపమున డంబకము నూపుచును,
జంచు వాడించి పక్షములు జాడించి, వంచి
గోడించి తీవ్రత దువాడించి, జలజాఘ
గబలింప కాలియై యగుర. అ. మ. క. ౧.
౫౧ పా. ౩ పం.

దువాళిదోలు = ఘృవాళించు. స. క్రి. (√దు
వాళి.) అక్కాదులను పుతగతితో నడిపించు;
పరుగిత్తించు.

పీ. నలుపుగాఁ బులుగురాబలుగుతానిదువాళి
దోలువాఁ డభయంబుకేలువాడు. చంద్రా.
౧. ౩౦.

ఉ. లేజము మీఱఁగా మరుడు ధే యని వన్ని
య మీఱఁ జిల్కరా, లేజఁ దువాళిదోలి...
దకా. ౨. ౩౦౦.

దువాళిగాఁగదోలు = దువాళిదోలు.

గీ. నాతి యెఱుగుదువా యల్లవాడు డేఁగ,
జేత వహించి చిన్న తేజీ దువాళి, గాఁగ
దోలుచు నీల్రోవగానె చనియె, నామనసు
వానిమీదనె నాఁలెనత్తు. కువల. ౩. ౧౧౧.

దువాళినే(చే)యు. స. క్రి. (√దువాళి.) పరుగ
ిత్తించు, తలుచు.

కా. ప్రారేయంబు దువాళినేసిన భయభ్రాంతుఁ
బులై యూషముల్, వాలాయంబుగ
ప్రాక సంద్రవనితానక్షోజతైలాగ్రముల్

క్రీ.డా. రహ.

డిండిమవ్వు తయ్యక్తకర్ణాటచాపది. విరివిగా నె
ల పండువెన్నెలలు గాయ, పురి విచ్చి నె
మిగుంపు తటాన డాయ, మురు వాచిలుక
వార్వము దువాళి నేయ, తఱిగాదు మనుపు
మందఱను రతిరాయ. ప్రబంధ. ౨౪౨.
చ. వలపు దువాళి నేయఁ బికవాణి కదంబపుగ
మృవాసనల్, గులుకుపయోధరంపు మెఱుఁ
గుల్ హృదయంబున నాటునంబకం, బులబె
డిదంపువాడితనముం గనుపింపఁగ... సారం
గ. ౨. ౪౬.

దువ్వ. వి. దుమ్ము, ధూళి; పరాగము.

కా. పువ్వుల్ గాఱుదు నీచుకంపుతఱచుక
కోఁతై తఱిం బాసి పెక, దువ్వక బ్రుం
గినగర్దభాస్థిఁ దినుచుక సుప్రీతమై జాగిలం,
బవ్వేల్పుందొరఁ జూచి కొంకదు... మల్ల
భూ. నీతి. ౯. ఆం.భా. ౨.౨౨౦.

చ...వచ్చెఁగ్గొప్పిరిరవదువ్వచాల్ గొనిదివిక
మలయాచలవాతపోతముల్. చంద్రా. ౪.
౮౦.

నీ.చందురులో మైల జలజంబులో దువ్వ యూ
డ్చి పోఁద్రోచి రెం డొకటిఁ జేసి. అహల్యా.
౨. ౧౧.

దువ్వంటు=దుగలము.

ద్వి. పాలుపార దువ్వంటుఁ బురుడు పుణ్యాచా,
ములు దీర్చి యుత్సవాంబుధి నోలలాడి.
ద్వి. భా. ౧౦ స్కం. (చి.ని.)

దువ్వటము=దుప్పటము, దువ్వలువ. వి. (సం.
ద్విపటీ.) విలువగలసన్ననివస్త్రము.

క. ఎవ్వరు దెచ్చికొ కస్తూరి, దువ్వట మిఱవికె
నెలవతులు సవరం బీ, జవ్వాది యన్నవత్సల,
జవ్వని యూరవ్వు నయనసంజ్ఞం జూపెక.
అహం. ౫. ౧౧౯.

నీ. బంగారుసరిగంపు రంగుముగ్ధడితంపుఁ దెలి
దువ్వటము బెళ్లబెళ్లల నీన. ఘటికా. ౨. ౧౬.
ద్వి. దువ్వటంబులమీఁదఁ దోయజనేత్ర, యె
వ్వియుఁ బనికెరా విచ్చలొఁ దెలియు,ము...
ద్వి. భాగ. ౧ స్కం. (క.ర.)

దువ్వలువ(ల్వ)=దుప్పటము, దుప్పటి, దుప్పటి,
దువ్వటము. వి.(దువ+వలువ.) విలువ గలసన్న
నివస్త్రము; వస్త్రము.

నీ...దువ్వల్వ వీణము దుప్పట మన. ఆం.భా.
౨. ౧౫౬.

నీ. తుదురు నిండినమించుగుబ్బుచన్నులమీఁద
జిలుగుదువ్వలువకంచెలయఁదొడిగి. నైవ.
౬. ౨౨.

నీ. జిలుగుఁబైతాడిదువ్వలువలొఁ జిలువొడ
జెంగావి పావదరంగు లీన.ద.భా. ౨. ౩౫౨.
గీ. కడిసి చెంగావిదువ్వల్వఁ గట్టె నొకతె. య
యా. ౪. ౮౯.

నీ. చెంద్రకపూనన్న జిలుగుదువ్వలువను దడి
యొత్తె నొక్కకాంతాలలామ. పారి. ౨.
౧౨.

పసిఁడిదువ్వలువతొల్పు-నీతాంబరధరుఁడు,విష్ణు
వు ; కృష్ణుడు.

గీ. వలపు గులుకంగఁ బసిఁడిదువ్వలువతొల్పు,
మేన...కలవ మలఁదఁగ నెన్నఁడు గలుగు
నొక్కొ. నీలా. ౧. ౧౦౫.

తోలుదువ్వలువ=చర్తాంబరము.

నీ...వెన్నవి తోలుదువ్వలువ మడిఁచె. హర.
౪. ౮౭.

దువ్వాలి=దువాళి.

(పరుగు.)

ద్వి. బాదగా నిలిచినపారసీకముల, వారణంబు
లును దువ్వాలి వేతేర. ప్రభు. ౫. ౧౪౩
పా. ౧౦ పం.

దువ్వ¹=దువ్వ¹. వి. (సం. ద్వీపే.) గ. పెద్దపులి.
(శ.ర.) ౨. చిటుతపులి.

సీ. దువ్వలు కేచులు చివ్వంగు లడిదపు మెక
ములు సవరపు మెకము లిద్దు. రసిక. గ. ౬౬.

దువ్వ¹= దువ్వ. వి. గ. పెద్దపులి, వ్యాఘ్రము.

ఆ. ఈశువరముచేత నెవ్వడే నిప్పాట, కూరు
డైన దువ్వ జూచి నక్కయెడలు గాల్చి
కొన్నవడువున మీ రంత,లావు మాట లాడ
లజ్జ గాదె. ఉ. హరి. ర. ౧౬౫.

౨. చిటుతపులి.

సీ...ఒకదువ్వ వైర మెత్తి. గీ. కటవ వచ్చిన
సమునికడకు బాటు, తెంచె వాకుక్క ...
భార. కాం. ౩. ౯౨.

దువ్వ². స. క్రి. గ. (తల) చిక్కుదీయు;
చక్కజేయు.

చ. తెఱవకు వల్లభుండు ఫరదేశము వోయిన...
కుటుమబుఁ గైనపుట్టుమును గూడగ దువ్వని
మెలకొప్పు నై, మఱుగిడి యింటిలోఁ బతిస
మాగమును నతియింపుటొప్పగున్. పి. శకుం.
ర. ౮౧.

సీ...అలకలు దువ్వ...ఆము. ౫. ౩౮.

సీ. చెదరినముంగురులో చెమటుచే సుదురంట
గొనగోళ్లచే దువ్వకొనుబెడంగు. దకా. ౨.
౩౬౦. మనుచ. ౩. ౨౮.

౨. వాత్సల్యమున స్పృశించు, నిమరు; బుజ్జగించు.

క. కవ్వముఁ బట్టినప్రియగుతు, నవ్వనరుహశేత్ర
దిగిచి యంకతలమునక, నవ్వచు నిడుకొని
కూడటి, దువ్వచుఁ జన్నిచ్చె నతఁడు. దూ.
టుచుఁ గుడిచెక్. భాగ. ౧౦ పూ. ౩౫౮.

క. అన సార మెఱుంగ నేర్చితె, తనయా యని
చుంచు దువ్వ తద్దయుఁ చేచుంబున ...
దకా. ర. ౧౫౬.

(వ్యవ.) తనకార్యము సాధించుకొనుట కంతఁడు
వానిని దువ్వచున్నాఁడు.

జ: దువ్వెన.

దువ్వెన. వి. (√దువ్వ².) దువ్వటకుపయు కమెన
సాధనము, కంకతిక.

క. అంతటఁ బ్రాచి నిశాపతి, యంతిగతుఁ
డౌట విని ముఖాలంబితమ, కుంతలములు
దీర్పంగఁగొను, దంతపుదువ్వెన యనంగ ధవళి
మ దోచెక్. మనుచ. ౩. ౨.

సీ...వెండ్లు, కలమౌపులును దువ్వెవలు గేదె
కొమ్ములు పాతకుండలు చిన్ని బాడితలును,
చెన్న. ౨. ౨౦౪.

చ...విరు లద్దముల్ సురఁటులుం దెలిదంతపు
దువ్వెనల్ ముదం, బడర ధరించి...కువల.
ర. ౧౩౭.

దువ్వరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. ఆచ
రింప రానిది. ౨. దువ్వముగా చరించునది. ౩.
దుర్గమము. (చనాది.) వి. ఆ. పుం. గ. ఎలుఁ
గుబంటి. ౨. కంబూక, కప్పచిప్ప.

దువ్వరితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చెడ్డనడక
కలది. వి. ఆ. న. చెడ్డనడక.

దువ్వర్తము. సం. వి. న్. పుం. గ. కోతకోగ
ము, మండలాకారకువరోగము. ౨. పుట్టుకలో
నే శిశ్నమునకు ముందోలు లేకపోవుట.

దువ్వర్తుడు. సం. విణ. (న్) దువ్వ మగుచర్త
ము కలవాడు, చర్తరోగము కలవాడు. వి. న్.
పుం. స్వభావముచే శిశ్నమునకు ముందోలులేని
వాడు.

దువ్వకిత్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విక
త్సితము శక్యముకానిది.

దువ్వేష్టితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దువ్వ

మగుచేష్ట కలది. వి. అ. న. చెడ్డపని, దుండ
గము, తప్పుపని.

దుష్ట్యవనుడు. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునుండి
తొలగింపరానివాడు; దుస్సహృదైన చ్యవనుడు
కలవాడు- ఇంద్రుడు. (ఇది అప్రయుక్త
మని యాలంకారికమతము. శ్లో. విముఖా దైవ
తాస్సుక్యేతే నో దుష్ట్యవనాదయః, అరణ్యగృ
హమేధిన్యో యైర్వయం హంత కల్పితాః. అత్త
... దుష్ట్యవన ఇతిచేంద్రపరత్వేనకవిభిర్నప్ర
యుక్తః. ప్రత్యాక్షత్రీయము. దోషప్రకరణము.)
నీ. పాము దుష్ట్యవన నీపోయెడులెరు వన్న
నాతెండు నవ్వుచు నతనిఁ జూచి. భార.
కాం. ౪. 3౯౨.

దుష్టకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అశక్యము.

దుష్టవీరము. సం. వి. అ. న. దుష్టశత్రునము,
అవశత్రునము.

దుష్టాసనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
కాసింపశక్యముకానివాడు, కాసింపరానివాడు.
౨. దుష్ట మగుకాసనము కలవాడు. వి. అ. పుం.
దుర్యోధనునితమ్ములలో నొకడు.

దుష్టీలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డస్వ
భావము కలవాడు; చెడ్డనడవడి కలవాడు.

దుష్టంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - దుష్టమగుమ
స్త్రీదేవతము కలది-చెడిప యగు పెండ్లము; దుష్ట
భార్య.

దుష్ట-రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేయు
టకు శక్యము కానిది. (వ్యతి. సుకరము.)

దుష్ట-ర్థము. సం. వి. న్. న. గ. చెడ్డపని.
౨. పాపము.

దుష్ట-ర్థుడు. సం. విణ. (న్. గ.) చెడ్డపని చే
యవాడు. ౨. పాపి, పాపము చేయువాడు.

దుష్ట-లము. సం. వి. అ. పుం. గ. చెడ్డకా
లము. ౨. ప్రశయము.

దుష్ట-లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డ
కులము కలది, దుష్కూలీనము. వి. అ. న. చెడ్డకు
లము.

దుష్కూలీనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డకుల
మునందుఁ బుట్టినవాడు.

దుష్కూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుష్ట
ముగా చేయఁబడినది. వి. అ. న. గ. చెడ్డ
పని. ౨. పాపము.

దుష్కూలీ. సం. విణ. (ఇ) దుష్టకర్తములు కల
వాడు; చెడ్డపని చేయువాడు. వి. ఇ. స్త్రీ.
గ. చెడ్డపని. ౨. పాపము. (వ్యతి. సుకృతి.)

దుష్కూల్య. సం. విణ. (త్) గ. చెడ్డపని చే
యువాడు. ౨. దుష్టుడు. (వ్యతి. సుకృత్తు.)

దుష్కూమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుష్ట
మగుక్రమము కలది, తప్పుపద్ధతి కలది. వి. అ.
పుం. తప్పుపద్ధతి, చెడ్డక్రమము.

దుష్కీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుష్టకార్యము;
చెడ్డపని.

దుష్కీలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యాప
సంఖ్యాదులను పరీక్షింపక కొనఁబడినది, పరిశీ
లనము చేయక కొనఁబడినది.

దుష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దుష్టస్త్రీ. ౨.
లంకె.

దుష్టగజము. సం. వి. అ. పుం. గ. చెడ్డయే
సుగు. ౨. గంభీరవేది, ఒడ్డ లెఱుంగనంతమత్తే
క్కినయేసుగు.

దుష్టచారి. సం. విణ. (న్. జీ. న్.) దుష్కూ
ల్యములు చేయువాడు; దుష్టముగా సంచరించు
వాడు.

దుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చెడ్డది, చెడినది. ౨. అధమము, తక్కువైనది. ౩. దుండగము కలది, దుడు కైనది. (దుష్టవృక్షము మొ.) ౪. దోషయుక్తము, దోషము కలది, తప్పు గలది. వి. అ. న. గ. దోషము. ౨. ఒక జాతికుష్టము.

దుష్టవ్రణము. సం. వి. అ. పుం. చికిత్సచేయగల మగువ్రణము.

దుష్టాత్ముడు. సం. విణ. (న. ఆ. న. న.) చెడ్డ మనస్సు కలవాడు.

దుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దోషము; చెడుట.

దుష్టు. సం. అవ్య దుష్టము. (దీనికి తెలుగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

దుష్టుచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వండ్ శక్యము కానిది. ౨. జీర్ణముచేయ శక్యము కానిది.

దుష్టుత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డ యాములు కలది. వి. అ. పుం. గ. దుష్ట మగు పత్రము. ౨. నల్లకచోరము కి. (బలరక్కసి. అని కొందఱు.)

దుష్టురిగ్రహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిగ్రహింపశక్యము కానిది. వి. ఆ. స్త్రీ. చెడ్డ భార్య. అ. పుం. దుష్ట మగు పరిగ్రహము, చెడ్డ దానము పుచ్చుకొనుట.

దుష్టునము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రాగు తుకు కష్ట మయినది. వి. అ. న. దుష్ట మగు పానము.

దుష్టురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వాటు శక్యము కానిది. ౨. నెఱవేర్ప శక్యము కానిది.

దుష్టురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పూరింప శక్యము కానిది. ౨. పూర్తిగావింప శక్యము కానిది, తీర్చరానిది (ఆశ, ఆకలి, మొ.)

దుష్టుకృత్తి. సం. విణ. (ఇ) దుష్టస్వభావము కలది. వి. ఇ. స్త్రీ. దుష్ట మగుస్వభావము.

దుష్టుజము. సం. విణ. (న) దుష్టజనము కలది. (దేశము మొ.) ౨. దుష్టసంతతి కలది. (వంశము మొ.)

దుష్టుజసము. సం = దుష్టుజము.

దుష్టుజ్ఞానము సం = దుష్టుజము.

దుష్టుజ్ఞాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దుష్ట మగు ప్రజ్ఞ కలవాడు. ౨. మందప్రజ్ఞాడు; ప్రజ్ఞ లేనివాడు.

దుష్టుధర్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దురాలభ, తీరుకసిందశి. ౨. ఖర్జురశి.

దుష్టుధర్మణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఎదిరింప శక్యము కానిది. ౨. తాళ శక్యము కానిది.

దుష్టుధర్మణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వార్తాకి, ముఠకశి.

దుష్టుధర్మము. సం = దుష్టుధర్మణము.

దుష్టుధర్మిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంటకారి, వాకుశి.

దుష్టుమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపరిచ్ఛేద్యము, కొలది యిడ శక్యము కానిది, ఇంతె యని చెప్ప శక్యము కానిది.

దుష్టువాదము. సం. వి. అ. పుం. అపవాదము, సది, దూఱు.

దుష్టువృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. చెడ్డనడక. ౨. చెడ్డవార్త.

దుష్టువేశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంఠారి, ఒకా నొకముండచెట్టు.

దుష్టువేశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రశేశింప శక్యము కానిది, చొరరానిది.

దుష్టసహము. సం. విజ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సహింప శక్యము కానిది. ౨. క్రూరమైనది; బెట్టిదమైనది. దుష్టప్రేమము. సం. విజ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాపింప శక్యము కానిది.

దుష్ప్రీతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. దుష్ట మగు ప్రేమ, హృదయప్రేమ. ౨. అసంతృప్తి.

దుష్ట్యంత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకచంద్రవం శత్రురాజు. (శతంతలభర్త, భరతునితండ్రి.)

దుష్ట్యత్. సం. (శత్రు) దుష్ట మగుచున్న, చెడుచున్న.

దుష్టమము. సం. అవ్య. ౧. విషమము, పాపగనిది, అపంగతము. ౨. ప్రతికూలము. ౩. దుష్టము, అసమంజసము. ౪. నింద్యము. (దీనికి తెనుగున వ్యస్తప్రయోగము కనబడలేదు.)

దుస్థరులువాటు. అ. క్రి. క్రేళ్లులుట. ద్వి. మిసిమిసిలంపులు మేసి తాఁ గ్రొవ్వి, దుపరులువాటి గంతులుగొనులేళ్లు. నవ. ౧. ౪౩ పా. ౧ పం.

దుసికిల్బ్రదు = దుసికిలు. (దుసికిల్ + పడు.) (జాటు.)

క. కలకంఠకమ్రగాత్రలు, గలవంటకుఁ జవులు తెలుపఁ గలకంఠమునక, బెళు కంటఁ జెలఁగఁ జెలి బం, తులవెంటఁ బయంటచెఱుగు దుసికిలబడియెక. బహు. ౪. ౩౨.

దుసికిలఁబాటు = దుసికిలు. (దుసికిల్ + పాటు.) (జాటు.)

చ. దుసికిలఁబాటుకొరసిగ దుప్పటిసేటులలాట పట్టికం, బొసఁగువిభౌతివై బనుపుబొట్టు ను దొట్టినకల్లుచొక్క పెక్కసముగ నెఱివాటిసవికారపుఁజాపులు గాఁ గనంబడెక, వెను జనుదెంచె నొక్కజినిఁగఁ తథీయస

మీపభూమికిక. శుక. ౨. ౪౧౩. (దుసికిల జాటు. ముద్రి. పా.)

చ. దుసికిలఁబాటుచీకటులఁ దూకొనుచుండెడు కీలుగంటువై, బను పొసరించునిగ్గు గలఫాల తలంబునఁ జాఁదుబొట్టు... వంస. ౪. ౪౦. (దుసికిలజాటు. ముద్రి. పా.)

దుసికిలు(ల్లు) అ. క్రి. (దుసుకు) ౧. జాటు.

గీ. అట్టివేసవి బెడిదంపువెట్టకతన, హస్తము నెమర్చు సారెకుల స్తకంబు, దుసికిలఁగఁగాదె సవరింప వసము గాక, పుష్పపాణునిచెఱి కువి ల్నుడమిఁ బడియె. ఆము. ౨. ౬౫.

గీ. కనుఁగొని భయాన నెత్తెను గడగడమని, చెమటలు గ్రమ్మఁగంగేలఁ జెఱుకువిల్లు, బూపుటమ్ములు దుసికిలి భూమిఁ బడిన, మగుడఁడెంపునఁగొనుమాదుఁజూచి. పార్వ. ౩. ౩౭

నీ. జాతినవెండ్రికల్ సవరించి కట్టినపవీడివ్రాతరుమాలు దుసికిలంగ. నిరం. ౨. ౨౧.

౨. తప్పకొను, తొలఁగు.

చ... వీరవిసోదచాతురీ, రసికుల రామలక్ష్మణుల రాజకుమారుల మోసపుచ్చెనే, దుసికిలి దాఁగి పోయి యొకతుచ్చుడు నేఁడని చింత నొందుచుక. రామా. ౩. ౨౦.

దుసుకు = దుసికిలు. అ. క్రి. జాటు.

చ. ఒకపరి గల్పిగుబ్బగవయుబ్బునఁ గొ నసి యాడఁ గ్రొమ్మడిక, దుసికి పిఱుందువై సరులు తుంపెసలాడ లిరాస సిగ్గుతో, ముసిముసిన వ్య మోముపయి ముచ్చటలాడ రవందెప్రాత్రో, గుసగుసలాడ శంచగమి గూడఁ జనెక జెలి శౌరీప్రాలకుక. ముకుంద. ౩. ౨౪౩.

జ: దుసికిలఁబడు, దుసికిలఁబాటు, దుసికిలు.

దుస్థరము. సం. విజ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తరింప శక్యముగానిది; ద్వారానానిది. ౨. ఘోరరానిది.

దుస్తర్కము. సం. వి. అ. పుం. కుతర్కము,
చెడతర్కము.

దుస్తు. వి. (క. దుస్తు.) గ. వస్త్రము, బట్ట.

సీ. శుభశోభనముల దుస్తు లాపంగ వెన్నముం
దులకు నట్టెలు సేయఁగలరుగాక. చంద్ర.
3. ౪౫.

అ. అందము. (క. ర.)

విణ. అధికము.

కా. అసోక క్రతుహోమధూమములచాయతోతి
రతుండంబులక, దుస్తే తోపఁగఁ జూచి
... చంద్ర. 3. ౩౯.

దుస్త్రజము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విడువ
కూడనిది.

దుస్తర్క. సం. వి. అ. స్త్రీ. చాతుడు.

దుస్తంచారము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సంచ
రింపకకృత్యముగానిది. వి. అ. పుం. చెడ్డసంచా
రము.

దుస్తంధానము. సం. విణ=దుస్తంధేయము. వి.
అ. న. గ. దుష్ట మగుసంధానము. అ. కష్ట
మగుసంధానము.

దుస్తంధేయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సం
ధింప కకృత్యము కానిది, కూర్పరానిది.

దుస్తర=దుసర. వి. గ. సుదర్శనలత.

సీ...దుస్తర యనఁగ సుదర్శనలతపేరు దనరు
చుండు. అం. భా. ౨. ౭౫.

అ. వత్సాదని.

చ...చెంచలియుఁ గుచ్చలి చిత్తి తగిర్ప కుమ్మి
దుస్తర...వాంస. ౪. ౧౩౨.

దుస్తసేనుడు. వి. (సం. దుష్కాసనః) దురో
భనునితముఁడు, దుష్కాసనుడు.

అ. కరుణగవు లొకగ్గరి కుం డగుదుస్స, సేనుచె

యికంటె క్లియపోలె, నడలి నామనంబు
నతిదారుణక్రియ, నేర్పుచున్నయది మహీ
భరుండ. భార. అర. గ. ౧౩౯.

దుస్తమాము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సహింష
రానిది.

దుస్తాధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సాధింప
శక్యము గానిది.

దుస్తస్థము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. చె
డసితిలో నుండునది; కష్టములో నుండునది. అ.
అస్థస్థము, అరోగ్యము లేనిది. 3. నిలుకడ
లేనిది, కుదురుపాటు లేనిది. వి. అ. పుం. గ.
కోడి. ౨. కుక్క.

దుస్థి(స్థి)తము. సం. విణ = దుస్థము.

దుస్థి(స్థి)తి. సం. విణ. (ఇ.) దుష్టస్థితి గలది. అ.
నిలుకడ లేనిది. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. చెడస్థితి. అ.
నిలుకడలేమి.

దుస్తప్త(స్త)ర్కము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)
స్పృకింప శక్యము కానిది. వి. అ. పుం. గ.
దుష్ట మగుస్తర్కము. అ. తీటుకసిందగ్గి.

దుస్తగ్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) స్రవ్య
శక్యము కానిది.

దుస్త్యమ్నము. సం. వి. అ. పుం. చెడ్డకల.

దుహిత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ - తల్లిదండ్రులయొ
ద్ద ధనమును పాలు పిడికినట్లు అరణముగా తీసి
కొనిపోవునది-కూతురు, పుత్రిక.

దుహిలీ. వి. హస్తాభరణవిశేషము.

ద్వి. తోరంపువస్త్రాలదుహిలీలడాలు, పేరెంపు
గొంపులపిడి మీఁదఁ దిరుగఁ, గరప దముఁ
మించు గమకింపుగచ్చు, సురటి వట్టువగాఁ
నుడియంగఁ ద్రిప్పి. నవనాధ. గ. ౭౩ పా
౧౯ పం.

మా

మాతలి. వి. డి. (సం. దుఃఖిమ్. ప్రా. దుఃఖిమ్.)
భాగ.

క. ఆకొంటి రిన్నిదినములు, పోకంతయు భిక్ష
వీట బుట్టకయనికొక, ఆకటిదూకట నలి
గితి, కేకంట వాయంగ భిక్ష లిడియెద
రండీ. భీమ. ౨. ౧౨౪.

ద్వి. వెడుమాటలెకాని వేల్పులకన్న, దొడ్డవా
డవుర నాదూకలి దీర్చు. ద్వి. క. సా.
౧. 30 పా. ౧ పం.

మాత= దుముతు.

(ఉఱుకు, గంతు వేయు.)

చ...రవి మాత లేచుతో, యమునను జిందు
బిందువులయట్లు నభంబున భంబు లేర్ప
డెక. ముకుంద. 3. ౪౩.

దండకము...నింగికై చంగునకై దాటుచుం

గ్గిరికికై మాతచుకై...దకా. ౪. ౨౩౨.

చ...జెట్టి వగ మాతొని మింటికై మాత
దూకినకై, గెలుపు కనుత్తు యాయసుర
గెల్వకమున్న...కకు. ౫. ౧౮౦.

పీ. అనిలంబురీతి తిప్పున దూకి ధరణిపై బద
ములు నిలపక పఱచి పఱచి. అని. ౪. 3౨.

(క. ర. పా. దూగి. ముద్రి. పా.)

జ: మాతడు.

మాతడు. వి. (√మాత.) ౧. వర్ణితము, అశ్వ
గతివిశేషము.

పీ. చాకలిం పనగను మాత డనంగను వర్ణిత
మగును...అం. భా. ౨. ౧౯౮.

౨. వేగము, త్వర.

(వ్యవ.) నీమాత డణచెదను. నీ కింత మాత
దు పనికిరాదు.

విణ. ఎగుడుదిగుడు (క. ర.)

మాతొనున. క్రి. (మాటు + తొను.) పాండు.

(క) ప్రాపించు.

ఉ. తొమ్మిదివెన్నిధానములు మాతొని యర
విభుం డనం బ్రక, స మ్మగుపేర్ నిందుధర
సఖ్యము గాంచినమేటి యొండుచో, టిమ్మె
యి మెచ్చ కివ్వరమహీధరపాదము నాశ్ర
యించి సౌఖ్యమున మూరిబోయె...హరి.

ఉ. ౬. ౧౦.

ఉ. నేత్రమ నేను జీరయును నేత్రమ చీరకు
నాశ్రయింపగా, బాత్రత గల్గె నాకు నిట
బాత్రత లే దని నామసామ్యవై, చిత్రి
కతంబునకై బలిమి జేకొనినట్లులు రాజ
ద్వష్టి యా, త్రియకన్యచాచకటిద్రక్ము
నూరుయుగంబు మాతొనెక. నెమ. 3.
౧౫౨.

క. ఆయుగరంబు గనుగొని, తోయజముఖి
మోహమూర్ఖ మాతొని యుండెక. రామా.
౬. ౧౩౩.

(చ) స్వీకరించు.

చ. అహిమరుచిప్రతాపుడగునాకుకనాభుడు
బ్రహ్మదత్తు, దుహితృకతంబు నీ నతడు
మాతొని వారి గ్రమంబునకై గర్భగ్రహ
ణమునేయ నావిభుకరం బటు మోవినయం
త్రలాన న, మహిళలు కుబ్జరూపములు మానగ
నొప్పిరి చారుమూర్తు లై. భా. రా. బాల.
3౨౨.

(ట) ఆస్వాదించు, త్రావు.

ఉ. తొంగలిపువ్వుండేనియల మాతొని మత్తిలి
తుమెదల్...యయా. ౪. ౪౮.

అ. క్రి. అతిశయించు.

క...రమా, వరు డంబుదగంభీరమ, ధురభావల
బల్కె, చ్చియును మాతొను మండక. భాగ.
౪. ౯౦౪.

మానిని...జని పొందెను వెన్నవపూజితధర్మైష్ఠి
మనస్కున కాసురకేళవు డన్నదేవకులా

గ్రజికిక్, బోపనిదూరత దూటొనుచైత్ర
కభూరటితారవిధుం డెనగక్. పరమ. ౫.
౨౦౬.

దూటు. వి. అరటియూచ, గలవేసినయరటి
చెట్టులోపల నుండుభాగము, దవ్వ. (శ. ర.)
దూటిపుచ్చు. స. క్రి. (దూటు.) తిరస్క
రించు.

సీ, లేటిమొత్తమునేపు దూటిపుచ్చుగ నోపు
కనునీయనీలాలకములు చూచి. పి. శకుం.
౨. ౧౪౦.

దూటు. స. క్రి. ౧. పొడుచు, కుము; (పక్షులు
మొ.) ముక్కుతో పొడుచు.

ఉ. అదివరాహ మప్పుడమరాహిత్యం గూలగ
దూటి తీక్షణ్యప్రాదళితాంగుఁ జేసి...
హ. పరాహ. ౩. ౪౧.

సీ. ఎండ్రీ కాలిటికిన నెగసి యొక్కించుక
జొలగి కిత్రోటి దూటి తినుచు. ఆము.
౨. ౫౩.

సీ. ఇగు రంజు గండుగోయల దూటు నం
చునో తరళాక్షి పెదవి గదల్చి జేమి.
దశా. ౨. ౩౨౪.

౨. (క)- దూడ పాలు త్రాగునపుడు ముట్టెతో
తల్లిపొడుగు- పొడుచు.

ఉ. తిల్లలచన్నుబాలు మును ద్రావుతఱిం దమ
కర్ణవీధులక్, వల్లభ మైనమాధవునివంశరవా
మృతధార సాచ్చికో, ద్రుశ్లక పాలు రా
దివక దూటక మానక కృష్ణమీడ దృగ్వ
ల్లులు నేర్చి నిర్వే సదె వత్సము లంగనలార
గంటిరే. భాగ. ౧౦. పూ. ౩౮౮.

(చ) - పిల్లలు పాలు త్రాగునపుడు తల్లలటొమ్మ
ను మూతితో - పొడుచు.

సీ. ఎత్తిచ న్నిచ్చుచో నిరుదేసఁ బాలిండ్లు
చేతులఁ బుడుకుచుఁ జేపు గలుగ. గీ. దూ-

టుదురు గ్రుక్క గ్రుక్కకు...భాగ. ౧౦.
పూ. ౨౮౯.

౩. (క. దూటు, దూంటు) లంఘించు, దాటు,
దుముకు.

(వ్యవ.) వాడు గోడ దూటి పోయి వాడు.
గీ. ఏడుపాతాళములు దాటి యిలయు దూటి,
యంబరము దాకె నవ్వరజాంబుధార. కాశీ.
౫. ౧౩౮.

అ. క్రి. పాటిపోవు, పోవు.
కా. తానే దొంగిలి గిన్నె కిష్టవరుచేతం బం
పి చార్వంబు బై, బైనం దూటి చనంగ
నేరమిని... విప్ర. ౫. ౬౨.

క. వాలముల దండ్రికర, వాలముల నెత్తి వైచి
వాలముల వే, బాలములఁ దగిలినకిటి, బాల
ములు దూటె నింద్రజాల మనగక్. పా
రంగ. ౧. ౧౦౨.

సీ. కంగల జలపాత్ర గీలించి యెలదోట త్రో
వగా నవ్వల దూటె నొకతె. దశా.
౮. ౨౩౮.

౨. చొచ్చు, ప్రవేశించు.
చ. జలనిధిలోన దూటి కులకైలము మీటి...
దా. శ. ౩౩.

వి. పొడుపు.
సీ. పొడుగుదూటులు మాని యొదిగి క్రేపుల
గుంపు జననీని కాయంబుచూటుఁ జేర. శుక.
౨. ౩౪౨.

జ: దూటొను, దూటిపుచ్చు, దూటుకట్టు,
దూటుకొను.

దూటుకట్టు. అ. క్రి. (దూటు + కట్టు.) నిండు,
నిండుకొను. (తూటుకట్టు. అని త్రా.)

సీ. కంఖాణతురగరింఖాపూజితమధూళి న
భ్రుపథంబు దూటుకట్టు. పరాహ. ౫. ౨౩.
గీ. గుహనిపై నిట్లు యత్కుగ్గ కోపభాతి,
దారతానురుఁ డేసినఁ దత్తణ్ణంబు, నెఱుంగు

బ్రహ్మాండమహారంబు దెఱపి యెల్ల దొనవిధం
బున నమ్ముల దూఁటుకట్టె. కు. సం. ౧౨.
౯౨౦.

దూఁటుకొను. అ. క్రి. (దూఁటు + కొను.) ఎగురు.
వ...వానివదననిశ్వాసపవనంబు... భూనభోంత
రంబెల్లను నిరంతరసిక తారజఃపటలంబు దూఁటు
కొనం జేయు... భార. ఆర. ౪. 3౮౪.

దూఁబిడి. వి. (దూయు + పిడి.) నూలు తోడున
పుడు చీడు తగిలించుటకు నిలిపెడిపీఠ మమర్చిన
కొయ్య. (శ. ర.)

దూగఱ. ¹ వి. (దూపము + కఱ.) కఱదూపము.
(శ. ర.)

దూగఱ. ² వి. ధాన్యములో నుండుభూళి.
(వ్యవ.) ధాన్యము కొలిచినప్పుడు దూగఱ మీఁ
దఁ బడుటచే శరీర మంతయు దురదపెట్టు
చున్నది.

దూగిలాట. వి. బాలక్రీడావిశేషము.
పీ. గోటదొడ్లుడుకాయ గొబ్బిళ్లు మోపిళ్లు నీగ
పోగిన బంతి దూగిలాట. హంస. 3. ౧౪౬.

దూచి. వి. బాలక్రీడావిశేషము.
పీ. దూచియు జూలిల్లి బూచి కన్నులకచ్చి గుడు
గుడుగుంచాలు కుందెనగిఱి. హంస. 3.
౧౪౬.

దూడ. వి. ౧. పశుజాతిశిశువు, లేగ, క్రేపు.
క. కాంచి హర్షించి శబరీ, యంతుక బిలంచు
టయు నొడయఁ డరుదెంచినవాఁడంచు నది
దూడతోఁ జను, దెంచి తనువు మూర్క్కనం
గ... ఉ. రా. ౬. 3౫౯.

చ. కఱ వరుదెంచినకొ ఘటముగర్భమునం గల
సక్త వంతయుకొ, దఱుగక యమ్మి మేఁకఁ
గోన దానికొ బిల్లులు రెండు గల్ల న్నమ్మకలు
రెంటికిం గలుగు మానుగ దూడలు నాల్గ...
సా. పండ్. ౫. ౧౧.

చ. ఆలయక లేడిదూడగుమి... ఉ. రా. 2.
౪౧2.

౨. ఇది నిందయందు మనుష్యశిశువులకుఁ బ్ర
యుక్త మగు.

పీ. పశుమహాదలచేత పనియా నె వీ రేల యన
నూయఁ దోతేరఁ బనుపరమ్మ. కువల. ౨. ౨౬.

బ. పశువులు.

(వ్యవ.) దూడలు త్రొక్కినదారి యగుటచే భూళి
యధికముగ నున్నది.

(౨) వాఁడు సంతకు వెల్లి నాలుగు కాఁడులదూడ
లనుకొన్నాడు.

క. తలదండ్రులయనుమతి దూడలఁ గాయఁగఁ
బూని గొలుపడము చల్లడముం, దలచీర కోల
కిలుచె, ప్పలు బిల్లనగ్రోవి యమరఁ బోలము
దిరుగుచుకొ. చెన్న. 3. 3౧.

సా. దూడలతరమా దంటులు కొలుకకొ. - ఆ
ల్పలు గొప్పపని చేయఁజాల రనుట కుపమాన
ముగా గ్రహింపఁ బడును.

క. వాడు మనోరథ మాలక్ష్మీదయితునిచేతఁ గా
ని మిముబోటులచేఁ, గాదు చనుడు దూడ
లతర, మాదంటులు కొలుక ననిన మానివతం
సుల్. వరాహ. ౮. ౮౧.

జ: దూడపాల.

దూడపాల. వి. (√దూడ) గోపిక, సుగంధిపాలశీ.
పీ... దూడ, పాల యన గోపికాఖ్యయై పరఁగు
... ఆం. భా. ౨. ౫2.

దూత (త్రుండు.) సం. వి. ఆ. పుం. ౧. రాయ
బారి.

క. తనకడకు వచ్చి మొగమోడనివాఁ డగు
దూత వల్కుటకుఁ గోపింపం, జనదు జననా
ధునకు దూతునిఁ జంపిన వరక మగుట
ధ్రువ మని రావ్యుల్. భార. కాం. ౨.
3౭౮.

ఉ. ఓది దూత నీకుఁ దెగనొల్లక యుండుట

నీపరాక్రమం, బారసి కాదురా వెఱవ కా
డుము దూతుఁ డనఘ్నఁ డెందు నీ, వీరుల
నిన్ను సమైతు నె ప్రేయదు డాయుదుఁ
బోర శౌరికొ, నీరికి బాహుసార మెడనే
యందుఁ జేయదు రాజనూయముకొ. ఈ.
హరి. ర. ౨౦౫.

౨. కుంఠెనవాడు.

గీ. అనిలఁ డనుదూత వోయి తోడ్కొనియుఁ
డెచ్చె... అతిపరిక్రాంతుఁ డైనయయాతి
నంత. భార. అది. ౩. ౧౫౬.

దూతఘ్ని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. - పరితాపమును
బోగొట్టునది - కదంబపుష్పి, పెద్దబోడసర
ముకీ.

దూతము. సం. వి. అ. న. పరితాపము.

దూతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. రాయబారము
చేసెడియాడుది. ౨. కుంఠెనకత్తె.

దూత్యము. సం. వి. అ. న. ౧. దూతధర్మము.
౨. దూతకృత్యము, రాయబారము.

దూది. వి. (క. దూది.) విత్తు దీసినప్రత్తి, తూ
లము.

ఈ. నూదులు ద్రిష్టచంద మగుచుకొ వెఱవెట్టు
కయుండ నెచ్చెలుల్, దూదులు వెట్టరే
చెవులలోపల సంతతపాంథలోకహృ, దేభి
దులు మత్తరాజకుకభీషణభావలు బాల
పల్లవా, స్వాదకషాయకంఠవిలసత్కలకంఠక
టుస్వనంబులుకొ. వీ. కకుం. ౩. ౧౯౪.

ఈ...దూది రాశిగా, జేసినరీతి నున్నయొకజీర్ణ
మునింగని కాతుకంబునకొ. మనుచ. ర. ౧౯౯.
జ: దూదిదబ్బు, దూదినిమ్మ, దూదిపింజె, దూది
మడుగు.

దూదిదబ్బు. వి. (√దూది.) ఒకజాతిదబ్బు, తోలు
దళసరిగా నుండుదబ్బుకీ. (క. ర.)

దూదినిమ్మ. వి. (√దూది.) ఒకజాతినిమ్మకీ. (దూది
దబ్బు అని చి. ని.)

దూదిపింజె. వి. (దూది + పింజె.) దారము తీయు
టకు అను వగునట్లు చక్కగా చేసినదూదిముద్ద.
(వ్యవ.) అమెకరీరము దూదిపింజెవలె అతిమ్మ
దువుగా నున్నది.

దూదిమడు(లు)గు. వి. (√దూది.) భక్త్యవిశే
షము.

నీ. అప్పడాలకొటారు అమ్మతఫలాదులు వడల
కుప్పలు దూదిమడుగుగిరులు. శ్రీరం. మా.
౬. ౧౧౦.

దూదేకు. వి. (√దూది.) తురకలలో నొకజాతి;
అజాతివాడు.

గీ. ఎనఁగుఁ బింజారి నాఁగ దూదేకువాడు.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

నీ. దూదేకులహుళేను దొమ్మరిగోపాలు...
వేణు. ౩౧. చంద్ర. వి. ౨. ౫౬.

దూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఉప
తప్తము, సంతాపము నొందినది. ౨. దుఃఖితము,
దుఃఖము నొందినది. ౩. పరిక్రాంతము, బడలినది.

దూప. వి. ౧. పిపాస, దప్పి.

నీ. చాన నీకష్టావిపానకం బానక తేరలెడు
బలుదూప దీప్తిపోదు. రసిక. ౬. ౮౯.

క. అదె కొలను దూర్పుదెసఁ జెన్నొదవెడునటు
కేగి దూప యుడుగుఁగఁ దెలిసీ, దు దగ్గ
గోలిటు రమ్మ, పదపడి కర్ణంబు లెల్ల బాగు
ననుడుకొ. అచ్చ. రా. యు. ౪౧౫. కకు.
౪. ౫౧. ఆం. భా. ౨. ౨౬౦.

౨. శ్రమము, అలసట; తాపము.

నీ. తోరంపుటూర్పులఁ దొడరి పాతాళము వా
కంగ సాగతాఘములు గలఁగ, వికటంపుటెఱ
కలవినరున నుప్పొంగుతుప్పర డెందంబు
పడంగ. హరి. ఈ. ౫. ౧౬౧.

గీ. తనయనుఁగుఁగూన చెఱ నుంట దలఁచి వెత
లఁగదూలు నేలపాలంతుకదూప యడఁప, మొ
గిలకడవల జేజేలు ముంచి నించు, వలిచదలు
వాఁడనీ రన వాన లెసఁగె. ఆచ్చ. రా.
కిష్కిం. ౬౨. ప్రబంధ. ౭౮౮.

జ: దూపటిలు, దూపట్టు, దూపించు¹, దూపిడు,
దూపిలు.

దూపటిలు(ల్లు)=దూపించు, దూపిలు. అ. క్రి.

(దూప+ఇలు.) ౧. దగగొను, దప్పిగొను.

గీ. ఆలసి బడలికఁ గడు దూపటిలి ప్రభాత,
సమయరతితాంతకాంతాకుచప్రరోహ, కలి
తకర్పూరశీతలఘర్తవారిఁ, గ్రోలి మెలఁగు
మరుద్బాలజాల మచట. చంద్రా. ౧. ౪౧.
(చి. ని. పా.)

ద్వి. కడు దూపటిలి యుదకంబులు గ్రోలఁదడ
యక యయ్యేటిదరి కేఁగుదెంచి. నవనాథ.
౩. ౨౦౮ పా. ౧౫ పం.

౨. ఆలయు, శ్రమపడు.

వ...పతులప్రార్థనంబులం బుంభావసురతాడంబ
రంబునకుం దోడునూపిదూపటిలి...మనుచ.
౩. ౨౮.

చ. అదియునుగాక గంధకరియాకృతి శేషటి
బట్టి యొక్కటిం, గద కపిరాట్టుమాకదలికా
వనవాటిఁ బెకల్చి యాడి తింతదడవుదాక
దూపటిలి నాడవు కయ్యముసేయ నెల్లి వ,
ద్రెవద వివు దేమి దప్పె నిలు చేరి సుఖింబున
నుండు నేటికిక. రామా. ౮. ౧౩౫. భీమ.
౨. ౧౦౧.

దూపట్టు. అ. క్రి. (దూప+పట్టు.) ఆలయు,
శ్రమపడు.

గీ. దూరంబు వచ్చినపా రిట సైన్యంబు ప్రజలె
ల్లఁ జాల దూపట్టిసారు. పి.శకుం. ౧. ౧౨౩.

దూపము. వి. (సం.ధూపః.) సుగంధ ద్రవ్యము.

(వాసన గలపొగ అని శ.ర.)

గీ. తఱచుగాఁ బెట్టినతావిదూపపుఁబొగల్ గుం
పులై మెలఁగు మొగుళ్లుగాఁగ. యయా. ౪.
౧౫౩.

జ: దూగఱ, దూపార్తి, దూపించు².

దూపార్తి. వి. (దూపము + ఆరతి.) దూపము వే
సెడుపాదము పెట్టినతట్ట, దూపము వేయుపాత్ర
విశేషము. (శ. ర.)

దూపించు¹=దూపటిలు. (√దూప.)

(శ్రమనొందు, ఆలయు.)

క. శ్రేష్ఠుఁ దలఁచి పసి మేయుచు, జేసినపా
ల్లయ నెండచేఁ బాంధజనుల్, దూపింపమి
కజుఁ డెప్పిన, యాపాగా యనఁగ నదుల
నంచలు మెఱసెక. ఆము. ౪. ౧౬౮.

శా. ఏపై చీకటి సూది మోప నెడయూ శేర్పడ్డ
వేళ న్ధనుల్, చూపట్టక జటిపాట్టిచిస్కుల
ఘనాళుల్ మింట వ రిలఁగా, దూపించుకొ
జెలఁగుక దళుక్కునఁ దటిత్తుల్ దోచిన
పైల వెల్లాపుంగలై చరించుచుక...మల్ల
భూ. శృం. ౯౪.

దూపించు². అ. క్రి. (√దూపము.) దూపము
వేయు.

ద్వి. అగలు దూపించిన నలరులు దుఱిమి, మృగ
మదపంకంబు మెయినిండ నలఁది. నవనాథ.
౨. ౩౪ పా. ౪ పం.

దూపిడు. స. క్రి. (దూప+ఇడు.) ఆలయించు,
శ్రమపెట్టు.

ద్వి. తొమ్మిదియముల దూపిడ్డపానిఁగొ మ్మని
గిరి యెత్తికొని వైచె నతఁడు. రం. రా.
య. ౩౫౫ పా. ౮ పం.

దూపిలు(ల్లు)=దూపటిలు. అ. క్రి. (√దూప.)

౧. దప్పిగొను, దగగొను.

నీపరాక్రమం, బారసి కాదురా వెఱవ కా
దుము దూతుఁ డవధ్యుఁ డెందు నీ, వీరుల
నిన్ను సమెటనె వ్రేయుదు డాయుదుఁ
బోర శాంతికి, నీకి బాహుసార మెడనే
యుదుఁ జేయుదు రాజనూయముక. ఉ.
హరి. ర. ౨౦౫.

౨. కుంఠెనవాడు.

గీ. అనిలుఁ డనుదూత వోయి తోడ్కొనియుఁ
దెచ్చె... అతిపరిక్రాంతఁ డైనయయాతి
నంత. భార. ఆది. ౩. ౧౫౬.

దూతఘ్ని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. - పరితాపమును
బోగొట్టునది - కదంబపుష్పి, పెద్దబోడసర
ముకీ.

దూతము. సం. వి. అ. న. పరితాపము.

దూతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. రాయబారము
చేసెడియాడుది. ౨. కుంఠెనకత్తె.

దూత్యము. సం. వి. అ. న. ౧. దూతధర్తము.
౨. దూతకృత్యము, రాయబారము.

దూది. వి. (క. దూది.) విత్తు దీనినప్రత్తి, తూ
లము.

ఉ. నూదులు ద్రిష్టుచంద మగుచుక వెలెవెట్ట
కయుండ నెచ్చెలుల్, దూదులు వెట్టరే
చెవులలోపల సంతతహింసలొకహృ, దే
దులు మత్తరాజకుకభీషణభావలు బాల
పల్లవా, స్వాదకషాయకంఠవిలసత్కలకంఠక
టుస్వనంబులుక. పి. కమం. ౩. ౧౯౪.

ఉ...దూది రాశిగాఁ, జేసినరీతి మున్నయొకజీర్ణ
మునింగని కాతుకంబునక. మనుచ. ర. ౨౯.
జ: దూదిదబ్బు, దూదినిమ్మ, దూదిపింజె, దూది
మడుగు.

దూదిదబ్బు. వి. (√దూది.) ఒకజాతిదబ్బు, తోలు
దళపరిగా నుండుదబ్బుకీ. (క. ర.)

దూదినిమ్మ. వి. (√దూది.) ఒకజాతినిమ్మకీ. (దూది
దబ్బు అని చి. ని.)

దూదిపింజె. వి. (దూది + పింజె.) దారము తీయు
టకు అను వగునట్లు చక్కగా చేసినదూదిముద్ద.
(వ్యవ.) అమెకరీరము దూదిపింజెవలె అతిమ్మ
దువుగా నున్నది.

దూదిమడు(ణు)గు. వి. (√దూది.) భక్త్యనిశే
షము.

నీ. అప్పడాలకొటారు లమ్మతఫలాదులు వడల
కుప్పలు దూదిమడుగుగిరులు. శ్రీరం. మా.
౬. ౧౧౦.

దూదేకు. వి. (√దూది.) తురకలలో నొకజాతి;
ఆజాతివాడు.

గీ. ఎసగుఁ బింజారి నాఁగ దూదేకువాడు.
ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

నీ. దూదేకులహుశేను దొమరిగోపాలు...
వేణు. ౩౧. చంద్ర. వి. ౨. ౫౬.

దూనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ఉప
తప్తము, సంతాపము నొందినది. ౨. దుఃఖితము,
దుఃఖము నొందినది. ౩. పరిక్రాంతము, బడలినది.

దూహ. వి. ౧. పిపాస, దప్పి.

నీ.. చాన నీకష్టావిపానకం బానక తేరలెదు
బలుదూప దీప్తిహేదు. రసిక. ౬. ౮౯.

క. అదె కొలను దూర్పుదెసఁ జె, నొద్దవెడు నటు
కేగి దూహ యుడుగఁగఁ దెలిసీ, రు దగ్గ
గ్గోలిటు రమ్మ, పదపడి కర్ణంబు లెల్ల బాగగు
ననుడుక. అచ్చ. రా. యు. ౪౧౫. కమ.
౪. ౫౧. ఆం. భా. ౨. ౨౬౦.

౨. శ్రమము, అలసటు; తాపము.

నీ. తోరంపుబూర్పుల దొడరి పాతాళము దాఁ
కంగ సాగరౌఘములు గలఁగ, వికటంపుటెఱ
కలవిసరున నుప్పొంగుతుప్పగ డెందంబుఁ
పడంగ. హరి. ఉ. ౫. ౧౬౧.

గీ. తనయనుఁగుఁగూన చెఱ నుంట దలచి వెత
లఁదూలు నేలపొలంతుకదూప యడఁప, మొ
గిలుకడవల జేజేలు ముంచి నించు, వలిచదలు
వాడగ నీ రన వాన లెసఁగ. ఆచ్య. రా.
కిష్కిం. ౬౨. ప్రబంధ. ౭౮౮.

జ: దూపటిలు, దూపట్టు, దూపించు¹, దూపిను,
దూపిలు.

దూపటిలు(ల్లు)=దూపించు, దూపిలు. అ. క్రి.

(దూప+ఇలు.) ౧. దగగొను, దప్పిగొను.

గీ. అలసి బడలికఁ గడు దూపటిలి ప్రభాత,
సమయరతితాంతకాంతాకుచ ప్రరోహ, కలి
తకర్పూరశీతలఘర్తవారి, గ్రోలి మెలఁగు
మరుద్బాలజాల మచట, చంద్రా. ౧. ౪౧.
(చి. ని. పా.)

ద్వి. కడు దూపటిలి యుదకంబులు గ్రోలఁదడ
యక యయ్యేటిదరి కేఁగుదెంచి. నవనాథ.
౩. ౨౦౮ పా. ౧౫ పం.

౨. అలయు, శ్రమపడు.

వ...పతులప్రార్థనంబులు బుంభావసురతాడంబ
రంబునను దోడునూపిదూపటిలి...మనుచ.
౩. ౨౮.

చ. అదియునుగాక గంధకరియాకృతి శేషటి
బట్టి యొక్కటిం, గద కపిరాట్టుమాకదళికా
వనవాటిక బెకల్చి యాడి తింతదడవుదాక
దూపటిలినాడవు కయ్యముసేయ నెల్లి వ,
చైద్ర విభు జేమి దప్పె నిలు చేరి సుఖంబున
నుండు నేటికి. రామా. ౮. ౧౩౫. భీమ.
౨. ౧౦౧.

దూపట్టు. అ. క్రి. (దూప+పట్టు.) అలయు,
శ్రమపడు.

గీ. దూరంబు వచ్చినపా రిట సైన్యంబు ప్రజలె
ల్లఁ జాల దూపట్టినారు. పి.శం. ౧. ౧౨౩.

దూపము. వి. (సం.భాష.) సుగంధ ద్రవ్యము.

(వాసన గలపొగ అని శం.ర.)

గీ. తఱచుగాఁ జెట్టినతావిదూపపుఁబొగల్ గుం
పులై మెలఁగు మొగుళ్లుగాఁగ. యయా. ౪.
౧౫౩.

జ: దూగఱ, దూపాత్రి, దూపించు².

దూపాత్రి. వి. (దూపము + ఆరతి.) దూపము వే
సెడుపాదము పెట్టినతట్ట, దూపము వేయుపాత్ర
విశేషము. (శ. ర.)

దూపించు¹ = దూపటిలు. (√దూప)

(శ్రమనొందు, అలయు.)

క. శ్రేష్ఠుఁ దలచి పసి మేయుచు, జేసినపా
ల్లయ నెండచే బాంధజనుల్, దూపింపమి
కజూఁ డంపిన, యాపాగా యనఁగ నదుల
నంచలు మెఱసెక. ఆము. ౪. ౧౬౮.

కా. ఏవై చీకటి సూది మోప నెడయూ శేర్పడ్డ
వేళ న్ద్యనుల్, చూపట్టుక జటిపాట్టివిస్మయ
ఘనాశుల్ మింట వ రిలఁగా, దూపించుకొ
జెలఁగుక దళుక్కునఁ దటితుల్ దోచిన
పెల్లె పెల్లాపుంగులై చరించుచుక...మల్ల
భూ. శృం. ౯౪.

దూపించు². అ. క్రి. (√దూపము.) దూపము
వేయు.

ద్వి. అగలు దూపించిన నలరులు దుఱిమి, మృగ
మదపంకంబు మెయినిండ నలఁది. నవనాథ.
౨. ౩౪ పా. ౪ పం.

దూపిడు. స. క్రి. (దూప+ఇడు.) అలయించు,
శ్రమపెట్టు.

ద్వి. తొమ్మిదియమ్మల దూపిడ్డపానిఁగొ మ్మని
గిరి యెత్తికొని వైచె నతఁడు. రం. రా.
య. ౩౫౫ పా. ౮ పం.

దూపిలు(ల్లు)=దూపటిలు. అ. క్రి. (√దూప.)

౧. దప్పిగొను, దగగొను.

ఉ...తాపనపుత్రుఁ డాత్తవిద్యాసముద్రగు
లైనతలిదండ్రులు దూపిలియండ వారలకై,
గాసిల కుండఁ గుండ నుదకంబుల ముంపగ
...రామా. ౨. 3౬.

సీ. శివుఁ డైన దూపిలి చిక్కఁడె జాహ్నువి
నెలమితో శిరసావహింపఁడేని. చమ. 3.
౧౨౮.

౨. పరితపించు.

గీ. జేడద్రుఁగన్నీరునించు దూపిలుఁ గృశించుఁ,
బంచకరఘోరశతచూతభల్లభఁడు మానసాం
భోజ యగుచు నమంజువాణి. ౨శిక. ౪. ౮.
వ...పార్వతీవల్లభుండు దనకుఁ జేసినయవమా
నంబునకు దూపిల్లుచుండెను...భీమ. ౨.
33. (శ.ర. పా. దురపిల్లుచుండె. ముద్రి.)

దూబ. వి. ౧. మండుండు, నపుంసకుడు.

సీ. పంద యనంగ దూబ యనంగఁ జేడి నా
మండనామంబుగాఁజనును...ఆం. భా. ౨.
౧౧౩.

౨. అవలక్షణము.

సీ. అవలక్షణభగాఖ్యలలరు దూబ యనంగ...
ఆం. భా. 3. ౪౫.

3. భగము, అడుగుటి.

ఆం. భా. 3. ౪౫.

౪. దిబ్బ, ఎత్తైన ప్రదేశము.

సీ. ఎలమావిజౌంపములో బలసిననెత్తమిశ్శాలని
లోపలిదూబ నెలమిఁ బొదలి. కు. సం.
౫. ౬౨౭.

విణ. ౧. అధముడు; అధమురాలు.

సీ. భృతికి వేదంబు నెప్పేడిదూబ వేదనిందకుఁ
డు విమోహపాతంబు గనుట. గీ. మాచి దశ
కంధరుఁడు తల లూచి మఱియు. ఉ. రా. 3.
3౨౫.

గీ. కొంపై కనుమాలమును దూబ కొంపచెఱు

పు. హంస. ౫. ౧౧3.

౨. లజ్జితుఁడు; లజ్జితురాలు.

సీ. నిర్జరాంగన లెల్ల నీజంతు వెలిపుచ్చ దూబ
వై యిచ్చోట దూఱితొక్కొ. (అడిదము
నూరకవిచాటువు.)

దూబట. విణ. నిష్ఫలము, పనికిమాలినది.

(వ్యవ.) వానికి యింట దూబజఖర్చు ఎక్కువ
గుటచే ఎంతధనము సంపాదించినను నిల
చుట లేదు.

జ: దూబజదిండి.

దూబజదిండి. విణ. (√దూబజ. త. తూపిర
తంటి- 'దూబజదిండి' చి. ని. 'దూబజదిండి.
దూయు + పజ + తిండి = మిగులఁబెట్టక ఎంత
ఉన్నను అంతయు వెచ్చించి తినువాఁడు' అని
శ. ర.) ౧. దుష్టుఁడు; దుష్టురాలు.

సీ. నక్కచిక్కులమారి వెక్కుకురూపి దూ
బజదిండి బొంతులబాస మొండి. చెన్న.
౨. ౨౪.

సీ. ఓగు దూబజదిండి యోచవాఁ డవలక్షణ
ములాఁడు గోల వ్రాత్యము బజారి. హంస.
౫. ౧౧3.

౨. తేరదిండికాఁడు, అశ్రమముగా లభించిన
కూడు తిని జీవించువాఁడు.

వ...రుద్ర! నీవు భద్రదేవద్రుమాటవీవాటి
యందు దిసమొలదూబజదిండిమిండజంగం
బవై ఋషులపుణ్యాంగనలయీలువు లపాం
గరంగస్థలీలాస్థలంపటంబు లగుకటాక్షవీక్ష
ణంబుల హరింపుచు భిక్షాటనక్రీడను నటించితి...భీమ. 3. ౨౧౧.

దూబూచి. వి. (దూయు + బూచి- దోబూచి.
క్రొ.వా.) బాలర నాడించుటయందు ఆనెడు
మాటకు అనుకరణము.

గీ. కనుమొజంగి చెలులో ముఱంగున నడంగి,

తొంగిచూచి దూబూచి యన్నం గికాకి,
కన్నగఁ గుమారుఁ గొంగిట గారవించి.
సారంగ. ౧. ౪౯.

బ. బాలక్రీడావిశేషము. (శ. ర.)

పి. పచ్చతాజీనుఁగొంబనులసోరణగండ్ల బు
డిబుడి బొదలి దూబూచు లాడి. చంద్రా.
౧. ౪౨.

దూముడి=దూముముడి. వి. (దూము + ముడి.)
జాటుముడి.

ఉ. కంగులడాల్ చెలంగుఱవికకై సడలించి
చెఱంగుబంగరుకై, రంగు లెసంగువల్లులు
తెరల్పుచుఁ బావడదూముడికై గళల్,
సింగపుఁజిన్నికొనులను జిక్క గదించి బిగిం
చి కాంతు లు, ప్పొంగెడుమేనులం దుదుటు
భూషలు గొన్ని దొలంగఁ జేసినక. ఉ.
హరిశ్చ. 3. 3౪.

దూయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)

౧. తపించుచున్నది. ౨. తపింపజేయఁబడుచు
న్నది.

దూయ=దూయ్య, దూయు, దూయ్య. స. క్రి.

౧. (ఒఱనుండి కత్తి) లాగు, వైకి తీయు.

గీ. అసి జరిలున దూసి దైత్యాధినేత. దశా.
౪. ౧౫౯.

చ...నృపశిఖామణి...కటారి జరిన దూసి...
ఉ. రా. 2. ౨౧౧.

౨. పుచ్చుకొను; లాగుకొను, బలవంతముగాఁ
దీసికొను.

ఉ...కోబడివారిఁ జేరి శం, కాసమవా ప్తి నొల్ల
మనఁగాఁ దనుమర్దన మాచరించుచు, గా
నును గీసు దూసికొని గాని విడం డతఁ
డేమి చెప్పుదుక. శుక. ౨. 3౬౨.

3. (చింత మొ. చెట్లఅకులను) గుప్పిటిపట్టుతో
ఒక్కసారిగా కొయు.

కా. దూయం బొచ్చె మరుఁడు లేజిగురుగు
త్తుల్ జంక నిర్మింపుమక, దూయబొచ్చె
దృతీయయామకృకవాకుల్ కొక్కోకో
ధ్వనిక. నిరం ౨. ౧౦3.

ఆ. వెలదిచేతివిడెము విభునకు నిప్పించి, విభు
నిచేతివిడెము వెలది కొసగఁ, జేసి కల్లప
నులు చెప్పుక యొండొరుల్, దూసి రిండ్ల
కాకు దూసినట్లు. రు క్తి. ౫. ౧౧౧.

౪. (అప్పు అధికముగా) తీసికొను, చేయు.

సీ. తాతతండ్రులనాఁటిధన మెల్లఁ బోకార్చి,
తులున యై యప్పులు దూయఁ బొచ్చె.
శేష. ౪ ఆ. (శ. ర.)

వ్యవహారములలోని ప్రయోగవిశేషములు :

నేడే ఈచాప దూసితిని. (చాపకు పొర వేసి
తి నని భావము.)

ఆగ్రామమువా రందఱును ఆకపటసన్నాసిని
దూయఁబట్టుకొనిరి. (వారిమాటలకు సమాధా
నము చెప్పలేనట్లు చేసి బాధించి రని భావము.)
ఊరందఱును వానిని దూసివేసిరి. (నిందించి రని
భావము.)

అ. క్రి. ౧. చిల్లిపడు.

ఆ. వజ్రఖండు దివ్యశరమున ఘననితంబంబు
దూయనేయఁ బాలవెల్లిగరిమఁ దడుపు
చుండు వరుణుండు రక్షింప...భాగ. ౫.
౨౬౫.

౨. చొచ్చు, తటాకించు.

గీ. తూకొనెను బొచ్చెఁ బొరఁబాటొఁ దూటొ
దూపె, ననఁ దటాకించె ననుమాట కర్థ మ
గును. ఆం. భా. 3. ౧౨౨.

3. వెళ్లు. (పొలు అని శ. ర.)

ఆ...కల్లపనులు చెప్పుక యొండొరుల్, దూసి
రిండ్ల కాకు దూసినట్లు. రు క్తి. ౫. ౧౧౧.

౪. (నాటి) వెడలు; రాచుకొనిపోవు.

చ. చతురులలోన నెంతయును జాణ వటించును

నేను గొంగిరించితి నిటు మాటుమొ మిడఁ
గఁ జెల్లునె యొరసికాగ్రగణ్య యుద్భుత
మగునట్టిబంగరపు బొంగరపుంగవఁ బోలునీ
కుచ్యద్వితయము తొమ్మి నాటి యల పిపున
దూసె నటంచుఁ జూచితిక. (కూచిమంచి
తిమకవిచాటువు.)

సీ. మందేనాదై తేయసందోహదేహముల్ దూసి
పాతొడవాడితూపు లనఁగ. గీ... తనరా
రె. గ్రమముతో నదనకిరణ, బాలభానువు
లాకాశభాగమునను. భాను. 3. ౮౬. (చి.
ని. పా.)

(వ్యవ.) ఆటాయ వానిప్రక్రియండి దూసికొని
పోయినది.

జ: దూచిడి, దూబూచి, దూముడి, దూయుతీఁ
గ, దూయుముడి.

దూయుతీఁగ = దూసర, దుస్సర. వి. (√దూ
యు.) సుదర్శనలత.

సీ...దూసర యనంగ, దూయుతీఁగ యనంగ
దుస్సర యనంగ సుదర్శనలతపేరు దనరు
చుండు. ఆం. భా. ౨. ౬౫.

దూయుముడి = దుయుముడి, దూముడి. వి.
(√దూయు.) జాటుముడి, సులభముగా నూడఁ
దీయునట్లు మొన కుడిచి వేసినముడి.

సీ. బ్రహ్మస్త్రబంధంబు పట్టుదోరపుదూయు
ముడియె యనాయాసమునను విడువ.
రామా. 2. 2.

దూరగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దూ
రముగా పోయినది. ౨. మిక్కిలి పొచ్చినది,
మిక్కిట మైనది.

వ...దూరగతమ స్థా త మేయం కాలహరణ
స్య...కాకుం. 3.

దూరగ్రహణము. సం. వి. అ. న. దూరమం
దున్నవానిని గ్రహించుట.

దూరదర్శనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దూ
రవస్తువులను చూడ సాధన మైనది. (యంత్రాది.)
వి. అ. న. దూరమందలివస్తువులను చూచుట.
౨. దూరాలోచన. పుం. గ్రద్ద.

దూరదర్శనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
దూరస్వస్తువులను చూచువాఁడు. ౨. దూరా
లోచన కలవాఁడు. వి. అ. పుం. పండితుఁడు.

దూరదర్శి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. దూర
మందలివానిని చూచువాఁడు. ౨. దూరస్వస్తు
వును చూపునది. వి. న్. పుం. గ. గ్రద్ద. ౨.
పండితుఁడు. 3. ఋషి. (విల్యమున్.)

దూరదృక్కు. సం. విణ. (శ్) = దూరదర్శనుఁ
డు. వి. శ్. శ్రీ = దూరదృష్టి. శ్. పుం. గ.
పండితుఁడు. ౨. గ్రద్ద.

దూరదృష్టి. సం. విణ. (ఇ) దూరదృష్టి కల
వాడు. వి. ఇ. శ్రీ. గ. దూరముగా వ్యా
పించుచూపు. ౨. దూరాలోచన.

దూరపాత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దూర
మైనతలాంతరము కలది, రెండుబడ్డకు నడుమ
వికాల మైనప్రదేశము కలది. (నద్యాది.)

దూరపార. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గంగానది.

దూరపారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దవ్వల
మన్నయవ్వలిగట్టు కలది, మిక్కిలి తెడలుపు
కలది. (నది మొ.) వి. అ. పుం. వెడలుపు కల
నది.

దూరబంధువు. సం. విణ. (ఉ) దూరమం దున్న
బంధువులు కలవాఁడు, బంధువులకు దూరమం
దున్నవాఁడు. వి. ఉ. పుం. గ. దూరదేశమం
దున్నబంధువు. ౨. అసన్నిహితబంధువు, దూర
పురుట్టుము.

దూరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విప్రకృష్ట
ము, దవ్వన నున్నది. వి. అ. న. విప్రకర్షము,
దవ్వ.

ధూరవర్తి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ధూరమం
దున్నవాడు.

ధూరవిలంబి. సం.విణ.(న్. నీ. న్.) చాలక్రిం
దికి ప్రేలునది.
శ్లో. సవాంబుభిర్ధూరవిలంబినో ఘనాః. శాకుం.
౫. ౧౨.

ధూరవేధి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ధూరము
నుండి వేధించునది. (బాణము మొ.)

ధూరసంస్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూర
మం దున్నది, దవ్వలది.

ధూరస్థితుడు. సం. = ధూరస్థుడు.

ధూరస్థుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూరమం
దున్నవాడు.

ధూరాహూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూ
రముగా నెక్కినది, మిక్కిలి వై కెక్కినది; మి
క్కిలి యుత్కృట మైనది.

ధూరాహోహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.)=ధూరా
హూఢము.

ధూరించు. సం. స. క్రి.(సం. ధూరమ్.) ధూర
ముగా చేయు.

క. పంచానను సేవకు ధూరించితి రతితంత్రము
లకు రిత్తుకు రిత్తే, వంచనఁ బొందితి నిన్ను న,
రించుట చెంటిని కెడ్డరేవనికరణిక. రుక్మా.
క. ౩౩.

సీ. అభిలేష్టదాయకుం డగువాఁ డొసంగఁడే
ధూరింప క స్తనసోరథంబు. ల.వి.ర.౧౦౬.

ధూరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూర
ముగా చేయబడినది.

ధూరీభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూర
మైనది.

ధూరేత్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూర
మం దున్నవాడు.

ధూరేరితేక్షణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
ధూరముగా ప్రసరింపఁజేయబడినకన్నులు కల
వాడు. ౨. కేకరుడు, మెల్లకంటివాడు.

ధూర్యము. సం. వి. అ. న. -ధూరముగా విస
ర్జింపఁ దగినది- ౧. విష్ణు, మలము. ౨. కటి, గం
ట్లకచోరము శ్రి.

ధూర్య. సం. వి. అ. శ్రీ. గతిక శ్రి.

ధూర్వాప్తమి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. భాద్రపద
శుక్లాష్టమి.

దూటగు. అ. క్రి. (దూటు.) నింద్యమగు.
ఉ...దూటగునాటడిచావు మాన్మగ్నా, నామ
ట మేలు...దశకు. ౩. ౧౪౦.

దూటనాడు. స. క్రి.(దూటు + ఆడు- స్వార్థము
న.) నిందించు, దూషించు; తిట్టు.

క. ఈకరణి దూటనాడిన, యాకృష్ణమృగంబు
పల్కులు...తనమనంబు వెలియఁజేయఁ.
మనుచ. ౬. ౮౨.

సీ. అతని నెవ్వరు దూటనాడినవారితోఁ జల
పట్టి వట్టివాడులకుఁ బోదు. నువల. ౪. ౧౪౦.

దూటు. స. క్రి. (త. కూటు. క. మ. దూటు-
చూ. సర్వ. పా. ఇది లఘురేఫక మని చి. ని.
లఘురేఫ ప్రకరణమున, సీ. దూరులు వలుకుట
నారచీరలు వింటినారి విన్నారు కన్నాడు మ
నఁగ. అప్ప. ౨. ౧౯౬ ను, సీ. అటడి యవసడి
యగడాటు దూటు దూరు దిసంతు సడి రోయి
రోత రొచ్చు. ఆం. భా. ౧. ౧౧౫-ఇట్లు
పఠించి అటు దూటు భిన్నపదములు అని కొంద
లు. ఆము. ౬. ౧౧౩.)

౧. నిందించు, దూషించు; తిట్టు.

క. వీటిఁడితనంబు వెట్టుచు, దూటం బని లేదు
నిన్నుఁ దొల్లిటిచెయువుల్, దీట వని యను
భవింపక, వేటుండునె పూర్వజన్మ వివిధకృ
తంబుల్. భా. రా. యు. ౨౨౨౯.

సీ. ఇంతకీ దొంగలరాజు నూడ నీడుస్తాత్ర
కుం డని దూటువారు. భార. విరా. ౨.
౧౪౬.

సీ. ప్రాభవంబులు మాలి బాహుశక్తులు దూలి
చాటువారును విధి దూటువారు. వరాహ.
౩. ౪౩. మనుచ. ౩. ౧౦౯.

వి. నింద, అపకీర్తి; తిట్టు.

గీ. అనుజతనుజులుఁ జెలులు వియ్యములు నడు
గు, మాలి పోదురు నీకుఁగా మనుజనాథ,
దొరకుఁ గులనాశనం డనుమాటు మేరె.
భార. ఉద్యో. ౩. ౩౪౧.

చ...దశానన దుష్టచరిత్ర మింకనైనను నిది
మాని సత్సభమునం జను దూటు లడంగు
సంతోష. నిర్వ. ౪. ౨౯.

క. మన మెంతలావు నేనినఁబని దీటదు నేకు
జుండు పగతుండు లోకంబున దూటు రాదె
యితరుల, ననిఁ జంపినఁ గాన నలవ దాహన
మింక. హరి. ఉ. ౬. ౧౭౬.

గీ. వెలది దూటినదూటులు విసగదయ్య. వసు.
౪. ౧౦౮.

వెడదూటు=వట్టిదూటు, అపదూటు.

చ. మది మది దిప్పితోయి మునిముఖ్య భవత్త
నయకొ గృహంబునకొ, బదిలము చేసి వచ్చి
మతి బట్టబయల్ వెడదూరు దూరె దాన
దన మిఁ కొక్కమా టరసి చంచలలోచనఁ
గానకున్న దూరెదు మతి కాని బుద్ధి విప
రీతతఁ బొందక పోయి చూడుమా. ఆము.
౬. ౧౧౩.

జ: దూటగు, దూటనాడు, దూటుచెప్పు, దూ
టుపడు, దూటెక్కు.

దూటుచెప్పు. అ. క్రి. (√దూటు.) తగవుపెట్టు.

గీ. అమరపతికొల్వనకు వచ్చె సుమతరుండ,
గులుకుఁబాలిండ్లగయ్యలితలిరుబోండ్ల, యా
రజపురేరజపుఁజేత లపుడు కాపి, కచ్చు

కొని దూటు చెప్పంగ వచ్చుకరణి. చంద్రా.
౩. ౨౩.

దూటుదుంకములు=దూటుదుంకెలు. వి. ప.
బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. వక్షోజములు జాటి వ్రాలిపో మీఁగాళ్లకడ
దాఁక దూటుదుంకంబు లాడ. విప్ర. ౪. ౧౯.

దూటుదుంకెనలు=దూటుదుంకములు. (శ. ర.
వి. బ. తూరనతుంకములు, తూరనగోలలు. చి.
ని.) బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. తొంగలితెప్పల దూటుదుంకెన లాడు
పోలుఁజాపులు మరు మేలుకొల్ప. విక్ర.
౮. ౧౦౧.

దూటువడు. అ. క్రి. (దూటు + పడు.) నింది
పబడు. (శ. ర.)

దూటెక్కు. అ. క్రి. (√దూటు.) నింద పొందు,
అపకీర్తి నొందు.

ఉ...బంధుసుహృజనంబు లా, దిక్కున నున్న
వారు గణుతింపక సంపదకై వధించి దూ,
తెక్కుట దోషమందు టనునీదురవస్థల
కొర్వవచ్చునే. భార. ఉద్యో. ౩. ౧౩.

దూల. వి. కంఠూతి, దురద, నవ.

గీ. దూల జిల నవ నన గాఢు దురద యనఁగఁ,
బరఁగుఁ గంఠూతి...అం. భా. ౨. ౧౨౯.
జ: దూలగొండి, దూలగోవెల, దూలపోతు,
దూలాలు.

దూలగొండి=దూలగోవెల. (√దూల.)

సీ. దూలగొండి యనంగ దురదగొండి యనఁగఁ
దీటకొవెల యనఁ జేజరిల్లఁ, గంఠూర...
అం. భా. ౨. ౫౪.

దూలగోవెల. వి. (√దూల.) కంఠూర, దురద
గొండి కి.

సీ. మామెనయును నేలమామెన యటికమా

మిడి దూలగోవెల మేక మేయు. గీ. నాకు
...హంస. ౪. ౧౦.

దూలపోతు. వి. (√దూల.) ౧. ఎప్పుడును
దూల గలవాడు. (శ. ర.) ౨. పామనుడు,
గజ కలవాడు.

గీ...పామనుడు, దూలపో తన విలసిల్లు దురిత
దూర. ఆం. భా. ౨. ౧౨౨.

దూలము. వి. (సం. స్థూలమ్. ప్రా. ధూలమ్.
క. దూల.) ౧. ఇంటిగోడలపై అడ్డుగా వేయు
పెద్దకిక్కి.

క. విమలమణిమయము లగుదూ,లములం గంబ
ముల గోడలను వేదుల గుట్టిమముల జుట్టి
సప్రాకారములను గర మొప్పుచుండ రచి
యించె సభక. భార. సభా. ౧. ౧౧.

౨. తనాబి, గృహస్థులతిర్యగ్దారువు.
మ. కలుకుందంతపుబొమ్మ చెక్కిడపుబల్కంబం
పుమేల్పోదెలందళే మానీలపుజాలదూల
ములపై దాక్కొన్ననున్నంచదం, తేలం దా
పించినకెంపుటికికలసందిం బొంది...దశా.
౪. ౪౯.

వ...గట్టురాయనిపట్టి నెమ్మేనిచాయలం దొట్టిన
గట్టినీలంపుదూలంబులదండితనంబు లెచ్చరిం
చి...ఉ. రా. ౧. ౧౩౮.

దూలాలు. వి. (దూల + అలు.) నృభిచారిణి
యగుశ్రీ.

క. దూలాలు టెంకి నుండిన, వాలాయము చేటు
వచ్చు వసుమతిలోనక, లోలాక్షి విడిచి
పెట్టిన, మేలిమిగా బ్రతుకవచ్చు మేదిని
వేనూ. వేమన. ౩. ౨౪౩.

దూలి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నీలి శి.

లోదయమున గలిగె...భార. అను. ౪. ౫౦.
పెంచూళి=పెద్దదూళి.

సీ. పెంచూళి యెసగ నందంద కాల్య) వృష్ట
గ్రత మహీతలము గ్రక్కదలుచుండ.
మార్క. ౬. ౧౦౩.

దూశ్యము. సం. వి. అ. న. మావ్యము, గుడా
రము. (వాచ.)

దూషకుడు. సం. విణ. (అ. పి. కా. అ.) ౧.
చెఱుపువాడు, దోషయుక్తముగా జేయువా
డు. ౨. తప్పు చేయువాడు, నేరము కావించు
వాడు, అపరాధి. ౩. నిందించువాడు. ౪.
దుష్టుడు.

దూషణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దూషణము, దూషిం
చుట.

దూషణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. చెఱు
పునది, దోషము కలిగించునది. ౨. అవమాన
పఱచునది, భంగపఱచునది. ౩. నిందించునది.
౪. నేరము చేయునది, తప్పు చేయునది. వి.
అ. న. ౧. చెఱుపుట, దోషము కలదిగా
జేయుట. ౨. (శ్రీ లోనగువానిని) భంగపఱ
చుట. ౩. (ఒడంబడిక లోనగువానిని) అతిక్ర
మించుట. ౪. నిందించుట, దూఱుట. ౫.
ప్రతివాదముచేయుట, అక్షేపించుట. ౬.
(యుక్తిలోనగువానిచే) ఖండించుట. ౭. దోష
ము, తప్పు. ౮. పాపము.

దూషణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) దూషిం
పఁ దగినది.

దూషయత్. సం. (శత్రు.) ౧. దూషించుచున్న.
౨. చెఱుపుచున్న.

౧. దూషించువాడు. ౨. చెఱుచువాడు.

దూషి. సం. విణ. (న్. ణీ న్.) దూషించు
వాడు. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. శేత్రమలము, కంటి
పుసి.

దూషించు. సం. స. క్రి. గ. నిడించు, దూఱు.

మ. తల లింగంబులు మేన బూడిదలు గంతల్
బొంతలుం దాల్చి కాస్తుల వేదజ్ఞుల సర్వ
దైవతములక దూషించుపాపండు లై.

క. పోవుదురుగాక...వరాహ. ౧౦. ౬౬, ౬౭.

౨. త్యజించు, విసరించు, పీడు.

క. కులమునకు నభిలలోకంబులకు నపాయంబు
నేయుపురుషాధము నిమ్ముల దూషించి జగం
బును, గులమును రక్షించు టుఱుడె కువలయ
నాథా. భార. ఆది. ౫. ౧౧౧.

ప...ఒక్కనికారణంబున గులంబున కెగ్గగు
నేని వాని దూషించి కులంబు రక్షించుట
ధర్మంబు...భార. సభా. ౨. ౧౯౯.

దూషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కంటిపుసి. ౨.

తూలిక, కుంచె. ౩. సాలెపురుగు. ౪. కోపిష్ఠి
యగుకన్య. ౫. వర్తి, వర్తి. ౬. వీణ. (కే. ని.)

దూషికము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) దూషించు

నది. వి. ఆ. న. కర్ణమలము, గులిమి. (కే. ని.)

దూషిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కన్యాత్వము చెడి

నస్త్రీ, చెఱుపబడినకన్య.

దూషితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) గ. చెఱు

పబడినది. ౨. భంగపఱుపబడినది. ౩. నింది
తము, దూఱబడినది. ౪. అభిశక్తము, మైథు
నాపవాదము నొందినది, అంతు మోపబడినది.
వి. ఆ. న. దోషము, తప్ప.

శ్లో. యదస్యాః పత్యుర్వా రహసి పరమం దూ
షితమభూత్. ఉ. చ. ౪. ౧౪.

దూషితవ్యము. సం. దూషణీయము.

దూషించు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.)- సమాసాం
తములందే- చెఱుపువాడు. (పంక్తిదూషించు
మొ.)

దూష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుగునడుమున
గట్టెడుతోలుమోటు.

దూష్యమాణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.)
దూషింపబడుచున్నది, చెఱుపబడుచున్నది.

దూష్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) గ. చెఱు
పదగినది, దూషింపదగినది. ౨. నిందింప
దగినది, దూఱదగినది. వి. ఆ. న. గ. గుడా
రము, డేరా. ౨. వస్త్రము. ౩. విషము. ౪.
పూయము, చీము.

దూష్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. రాజ్యోపఘాత
కుడు, రాజద్రోహి.

దూసర=దుస్సర. వి. గ. సుదర్శనలత.

సీ...దూసర యనంగ, దూయతీగ యనంగ
దుస్సర యనంగ సుదర్శనలతపేరు దనరు
చుండు. ఆం. భా. ౨. ౬౫.

౨. వత్సాదనిశి. (శ.ర.)

దూసరి¹. వి. తృణవిశేషము. (శ.ర.)

బ. తృణధాన్యవిశేషము, ఒకదినుసువడ్లు.

సీ...తృణధాన్యములు చెలంగు, గునుకలు దూస
రుల్ గొలిచె లనంగను...ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.

చ. విడికెడుదూసరొడ్లు కడుంబేర్చి దినంబును
నేటి తెచ్చి యా, పడతీకి దద్దిభుం డొ
సంగ... కుచేల. గ. ౩౪. (ఇటు యికవి
వడ్లు అనుదానికి అపరూపము 'ఒడ్లు' అని
ప్రయోగించినాడు.)

జ: దూసరిబియ్యము.

దూసరి². వి. అపవాదము.

(చూ. దూసరికాడు.)

దూసరికాడు. విణ. (దూసరి² + కాడు.) అప

వాదము వేయువాడు.

ఆ. దోసకారి యైన దూసరికాఁ డైనఁ బగతుఁ
డైన వేదబాహ్యుఁ డైన, వట్టిలేనివేదవానికిఁ
దగు నీవి, ధనికునకు నొసంగఁదగదు వేమ.
వేమన. 3. 20౬.

దూసరిబియ్యము. వి. (✓దూసరి¹.) అడవిలో
పండెడిధాన్యవిశేషము.

వ...ఒడిసెప్రాలు దూసరిబియ్యంబు నివ్వరివడ్లు
గునుకు లూద లాదిగాఁ గలుగువస్యధాన్యం
బులు...పి. శకుం. 3. ౧౨.

దూసలు. వి.బ.ధాన్యవిశేషము.

వ...తేటచలములు నూదుఘటికలు గాజుకడియ
ములు జాజికుసుమలు దూసలు భీమగుడెలు
నేడాకుమొలకలు గుజ్జరులు...ప్రబంధ.
౧౧౨. (దూసరులు?)

దృ

దృంపువు. సం=దృష్టువు.

దృంభువు. సం. వి. ఊ. పుం. ౧. వజ్రాయుధము.
౨. నూద్యుడు. 3. రాజు. ౪. అంతకుడు,
యముడు. శ్రీ. సర్పము, పాము.

దృంహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
ప్రవృద్ధము; ప్రవర్ధితము. ౨. దృఢము, దృఢీ
కృతము.

దృకము. సం. వి. అ. న. రంధ్రము, బొక్క.
(వాచ.)

దృకకర్ణము. సం. వి. అ. పుం. చక్షుశ్శృవము,
ఊము.

దృకుక్. సం. విణ. (క) ౧. చూచువాడు.
౨. కనుగొనువాడు, తెలియువాడు. వి. క్. శ్రీ.
౧. దృష్టి, చూపు. ౨. కన్ను. 3.
(గణిత.) రెండు అనుసంఖ్య. ౪. బుద్ధి.

దృక్ష్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. దృష్టిమా
ర్గము. ౨. చూపుమేర.

దృక్ష్యసాద. సం. వి. ఆ. శ్రీ. -కన్నులకు
తేట తెచ్చునది - ౧. కంఠతము, ఉలవలు.
౨. కుశుతాంజనము.

దృక్ష్యియ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. - కంటికిం వైనది-
కోభ. (రాజ. ని.)

దృక్కుతి. సం. వి. ఇ. పుం. చక్షుశ్శృవము,
కనువినికి, పాము.

దృగధ్యక్షుడు. సం.వి. అ. పుం. నూద్యుడు.
దృగ్గోచరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంటికి
అగపడునది. వి. అ. పుం. కనుచూపుమేర.

దృగ్గోళనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఖగోళాంతర్గత
మగుగోళభేదము. ౨. కనుగ్రుడ్డు.

దృగ్జ్యో. సం.వి. ఆ. శ్రీ. (జ్యోతి.) దినమానా
దులు తెలియుటకై శంకుచ్ఛాయ కుపయోగిం
చునదియు దృష్టియోగ్యయు నగుదృష్ట్యంత్రే
త్రమందలిహార్షిరూపసరళరేఖ.

దృగ్గంబనము. సం.వి. అ. న. (జ్యోతి.) గ్రహ
దర్శనమున కుపయోగించునదై దృక్తేత్ర
మందున్నలంబరేఖ.

దృగ్వృత్తము. సం. వి. అ. న. (జ్యోతి.) వృత్తా
కార మగుదృక్స్పృచారస్థలము.

దృజ్జుతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. (జ్యోతి.) గ్రహణ
దర్శనమున కుపయోగించుటకై దర్శిత మగుదృ
క్స్పృచారముయొక్కనతివిశేషము.

దృఢకాండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గట్టి
బోదె కలది. వి. అ. పుం. ౧. వెదురుకీ. ౨. కత్తు
ణముకీ.

దృఢగాత్రిక. సం.వి.ఆ. శ్రీ. ౧. ఘాతితము,
కండచక్మర, పటికబెల్లము. ౨. దృఢశరీరము
కలశ్రీ.

దృశ్యగ్రంథి. సం. విణ. (ఇ) గట్టికనుపులు కలది
వి. ఇ. పుం. వెదురుశీ.

దృశ్యతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. నారింజ శీ.
(చంద్రశీ అని కొందఱు.)

దృశ్యతృణము. సం. వి. అ. పుం. ముంజికసపుశీ.

దృశ్యత్వకు. సం. విణ. (చ) దృశ్య మగుత్వకు
కలది. వి. చ. పుం. యావనాశశరము, ఒకజాతి
అలుశీ.

దృశ్యదంశకము. సం. వి. అ. పుం. దృశ్యముగా
కలది పట్టుకొనునది-నక్రము, మొసలి.

దృశ్యధన్వండు. సం. విణ. (న్. ఆ. న్. న్.) దృశ్య
మగుధనున్న కలవాడు.

దృశ్యసీరము. సం. వి. అ. పుం. క్రమముగా గట్టి
పడి కొబ్బెరగా మాటునీరు కలది- కొబ్బెరశీ.

దృశ్యపత్రము. సం. వి. అ. పుం. - గట్టిపకులు
కలది- వెదురుశీ.

దృశ్యపాది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలయునిరికశీ.

దృశ్యప్రతిజ్ఞాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిజ్ఞ
తప్పనివాడు, అడి తప్పనివాడు.

దృశ్యప్రత్యయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గట్టి
సమకము కలది. వి. అ. పుం. గట్టిసమకము.

దృశ్యప్రరోహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గట్టి
మొలక కలది. వి. అ. పుం. వటుము, మట్టిశీ.

దృశ్యఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. కొబ్బెరశీ.

దృశ్యబంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్యామ, ప్రేంక
ణపుడిగ.

దృశ్యబీజము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బదరము,
రేగుశీ. అ. చక్రమర్దము, తగిరినశీ.

దృశ్యభూమి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. (యోగ.)
మనసైర్యము కలిగించుటభ్యాసభేదము. అ.
గట్టి నేల.

దృశ్యమతి. సం. విణ. (ఇ) దృశ్యబుద్ధి కలవాడు,
దృశ్యసిద్ధ్యము కలవాడు. వి. ఇ. స్త్రీ.
దృశ్య మగుమతి.

దృశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కఠినము,
గట్టిది. అ. పట్టుగలది, పూనిక విడువనిది. ౩.
అశిథిలము, గుత్త మైనది. ౪. బలము కలది. ౫.
సూలము, లావైనది. వి. అ. న. గ. ఇనుము.
అ. అతిశయము, పెరిగదము.

దృశ్యముష్టి. సం. విణ. (ఇ) గ. గట్టిగా పట్టినపిడి
కిలి కలవాడు. అ. పిసినిగొట్టు, కృపణుడు.
(త్రి. ని.) వి. ఇ. పుం. గ. -పిడి కలది- ఖడ్గాద్యా
యధము. అ. గట్టిపిడికిలి.

దృశ్యమూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గట్టి
నేరు కలది. వి. అ. పుం. గ. కొబ్బెరశీ. అ.
ముంజిగడ్డిశీ.

దృశ్యరంగము. సం. వి. అ. పుం. -చీనికూడికన
లన రంగు నిలబడును- పటిక, పటికారము.

దృశ్యలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాతాళగరుడిలత.

దృశ్యలోమము. సం. విణ. (న్. న్, ఆ, మ్నా.
న్.) గట్టిరోమములు కలది. వి. న్. పుం. అడవి
పంది. న. గట్టిరోమము.

దృశ్యవల. సం. దృశ్యవల్కల.

దృశ్యవల్కల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిలుబొద్ది,
అంబవశీ.

దృశ్యవల్కలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గట్టి
పట్టు కలది. వి. అ. పుం. పూగము, పోకశీ.

దృశ్యవైరి. సం. విణ. (న్. ణీ. న్.) గట్టిపగ
వాడు, బద్ధవైరము కలవాడు.

దృశ్యవృత్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విఘ్న
ములచేత చరింపనిసంకల్పము కలవాడు, గట్టి

సంకల్పముతో కూడినవాడు; గట్టిపట్టుదల కలవాడు.

దృఢసంధి. సం. విణ. (ఇ) గట్టిగా సంధిపబడినది, గుత్తముగా కూర్పబడినది. వి. ఇ. పుం. దృఢ మగుసంధి.

దృఢసూత్రిక. సం.వి.అ.స్త్రీ.మూర్ఖ,చాగళి.

దృఢసంధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గట్టిబోద కలది. వి. అ. పుం. ఊరవృక్షము, పాలచెట్టు.

దృఢహస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గట్టిచేయి కలవాడు; బిడ్డాదిధారణమందు ఆరితేజినచేతులు కలవాడు.

దృఢాంగము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) దృఢ మైనఅవయవములు కలది. వి. అ. న. వజ్రము, మగతాయి.

దృఢీకరణము. సం. వి. అ. న. దృఢపఱచుట; స్థిరపఱచుట.

దృఢీకరించు. సం. స. క్రి. దృఢపఱచు. వ...వారాయణుండు సమస్తపరిపూర్ణుం డని భావంబున దృఢీకరించి నానావిధోపచారంబుల...ఆరాధింపుము...వరాహ.గ.౧౪౯.

దృఢీకారము. సం = దృఢీకరణము.

దృఢీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దృఢముగా చేయబడినది.

దృఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీలకఱ్ఱ. (వాచ.)

దృఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆదృఢము, ఆదరింపబడినది.

దృఢి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. గ. నీళ్లు మొ. పోయతోలుతిత్తి. ౨. కొలిమితిత్తి. ౩. తోలు, చరము. ౪. చేప. ౫. గళకంబళము, గంగదోలు. ౬. మేఘము.

దృఢిహరి. సం. వి. ఇ. పుం - తోలితి త్తిని హరించునది - తుక్క.

దృఢిహారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తిత్తితో నీరు తెచ్చువాడు.

దృఢ్భవు. సం.వి.ఊ.స్త్రీ.గ.సర్వము. ౨. వజ్రయుధము. ౩. చక్రము. పుం. నూర్యుడు.

దృఢ్భవు. సం = దృఢభవు.

దృఢ్భుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) న. దర్శించినవాడు. ౨. హర్షించినవాడు, ఉబ్బు కలవాడు.

దృఢ్భుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. బలయుక్తుడు. ౨. గర్వించినవాడు.

దృఢ్భము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రథితము, గ్రువ్వబడినది. ౨. భీతము, భయపడినది. వి. అ.న. గ. గ్రథనము, గ్రుచ్చుట. ౨. భయము.

దృఢ్భి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ్రథనము, గ్రుచ్చుట.

దృఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కన్ను. (వాచ.)

దృఢత్తు. సం = దృఢత్తు.

దృఢాకాంక్ష్యము. సం. వి. అ. న. - కంటికి కోరడగినది - తామర, పద్మము.

దృఢానము. సం. వి. అ. న. జ్యోతి, తేజస్సు.

దృఢానుడు. సం. వి. అ. పుం. - చూచువాడు, కనుపెట్టి చూచువాడు - గ. ఆచార్యుడు; ఉపాధ్యాయుడు. ౨. బ్రాహ్మణుడు. ౩. లోకపాలుడు. ౪. నూర్యుడు.

దృశి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. కన్ను. ౨. కాన్త్రము. ౩. ప్రకాశము. ౪. దృష్టి, చూపు; చూచుట.

దృశించు. సం. అ. క్రి. కనబడు, ప్రత్యక్షమగు. ఉ. ఆతప మిచ్చ మెచ్చి కవుడు...జగదద్భుత భంగి దృశింప నష్టధం, దాతతథ క్రియ క్రి

నకుఁడై నుతియించె ననేకరీతులక. ఉ.
రా. 2. 3౬.

దృశ్యోపమము. సం. వి. అ. న. తెల్లతామర
పువ్వు. (వాచ.)

దృశ్యమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)
చూడఁబడుచున్నది.

దృశ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. దర్శనీ
యము, చూడఁదగినది. ౨. కంటి కింపయినది.
3. జ్ఞానము, తెలిసికొనఁ దగినది. వి. అ. న.
౧. కనఁబడువస్తువు. ౨. హక్తికభేదము.
నీ. చూడుములలు గలముత్త్యంబు దృశ్యంబు
ప్రక్కఁగుంతలదియె పార్శ్వకృశము. రత్న.
౫౦.

దృశ్యోఽడు. సం. విణ. (న్. శ్వరీ. న్.)
-సమాసాంతములందు- ౧. చూచినవాడు.
౨. తెలిసినవాడు. (ఉదా:- బ్రహ్మ విద్యాపార
దృశ్యుడు మొ.)

దృశ్యత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. ౧. తాయి. ౨.
సన్నెకలు.

దృశ్యత్తుత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కల్వపుగుండు,
నూతెడుతాయి.

దృశ్యదిమావకము. సం. వి. అ. పుం. పిండి వినయ
ట మొదలగువ్యాపారము చేయువాడు రాజున
కీయఁదగినమావపరిమితి గలవన్ను.

దృశ్యద్వయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకనది. (ఇది
సరస్వతీనదిలోఁ గలియునొకయుపనది.)

దృష్టకూటము. సం. వి. అ. న. - గూఢ మైన
యరము కలది-ప్రశాళిక.

దృష్టపృష్ఠాఽడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) -
యధాదులందు శత్రువులచేఁ జూడఁబడినవెన్న
కలవాడు - పలాయితుడు, వెన్నిచ్చి పాటి
పోయినవాడు.

దృష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. చూడఁ
బడినది, విలోకితము. ౨. జ్ఞాతము, తెలియఁబడి
నది. 3. అనుభవించఁబడినది. (ఉదా:-దృష్టక
ష్టాఽడు, దృష్టదుఃఖుఁడు మొ.) వి. అ. న. ౧.
దర్శనము, చూపు. ౨. రాజునకుఁ దనరాష్ట్ర
మందలిజనులవలనఁ గాని పరరాష్ట్రజనులవలనఁ
గాని కలుగుభయము. 3. సాక్షాత్కారము,
ప్రత్యక్షత. ౪. దృష్టాంతము. (ఈయర్థమున
సాంధ్రగ్రంథములందు మాత్రమే ప్రయోగము
కన్పట్టుచున్నది.)

చ. సదయుఁడహాళితేశుఁడు...మక, జదివిన
భార్గవాదులకు సన్నిధిఁ జేసెనె దైత్యజా
తుఁడయ్యదన సమస్తమందుఁ గలఁడంటుకు
దృష్టము చూపినట్లుగక. భోజరా. ౧. 3౨.
చ...మీ రెఱుంగరె యనంతఫలప్రద మన్న
దానమే, తెలుపఁగ నేల వేతె యొకదృ
ష్టము చెప్పెదఁ జిత్తగింపుఁడా. భోజరా.
3. ౨౫3.

దృష్టరజ. సం. వి. న్. స్త్రీ. రజస్వలయైనస్త్రీ,
సమర్థాదినపడుచు.

దృష్టాంతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉదాహర
ణము. ౨. ఒకయర్థాలంకారము.

క. బింబప్రతిబింబత్వమునం బరఁగినవాక్యయు
గమునం గలసాధ్యర్థంబు చెలంగిన దృ
ష్టాంతం బగు నది కృతులయందు ధర
నెట్లున్నక.

క. అసదమరవిసరవిశేసన, రసవిస్మయరసాహ
మండు రాముఁడె ధరలో, నసమసమరతలన
మదా, రిసమూహవిభేది వీవె శ్రీనరసింహ.
నరస. ౫. ౧౫౫, ౧౫౬.

3. కాశ్రుము. ౪. దిష్టాంతము, చావు. (మే. ని.)

దృష్టాంతీకరించు. సం. స. క్రి. ఉదాహరించు.
వ. ఓరాజవదన రాజపాణిగ్రహణంబు దృష్టాం

తీకరించి పరికిననీసుభాషితంబులకు నరం
బెయ్యది యంతిమవర్ణంబునకు వేదవర్ణంబు
నుంబోలె నయ్యర్థంబు నావీనులు ప్రవే
శింప నర్హంబుగాదె...నైమ. ౨. ౬౫.

దృష్టార్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁ
గడినయర్థము కలది, కనుఁగొనఁబడినయర్థము
కలది. ౨. చూడఁబడినప్రయోజనము కలది,
సృష్ట మైనప్రయోజనము కలది.

దృష్టి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. (బ.దృష్టులు, దృష్టు.)
౧. చూపు, చూచుట, దర్శనము. ౨. కన్ను.
౩. అభిప్రాయము. ౪. ఎఱుక, జ్ఞానము. ౫.
ప్రకాశము. ౬. కనుఁబాటు, దృష్టిదోషము.
సీ. తెలియఁ జూచినయెడ దృష్టి తాఁకునొ
యని వేడ్కదీఱఁగఁ జూడ వెఱుకు నిన్ను.
సారంగ. ౩. ౧౦౦.

మ...కీర్తిపుష్కలసన్ధ్యం బిడి యేకధాటి బలి
రా కట్టించి తౌ దృష్టి కేదులభానోగ్రక
పాలమర్ధపహరిద్భూజాంగలక్రేణికా. ఆము.
౧. ౪౨.

క ... రా, గమున నన్యోన్యన్నేహములు నెడి
దృష్టు నిలిపి రయ్యువతిపయింక. భార. ఆది.
౮. ౧౦౬.

దృష్టించు. సం. స. క్రి. చూచు.

కా...నలుగడక దృష్టించుచుక స్రుక్కగక.
ఉ. రా. ౨. ౫౯.

ద్వి...వగల, బొగులుచుఁ గళలచేఁ బున్నమ
చంద్రుఁ, దెగడురామునిమోము దృష్టించి
మఱియ. రం. రా. ఆయో. ౧౦౧ పా.
౧౪ పం.

అ. క్రి. దృష్టినిలుపు, ఏకాగ్రత కలిగియుండు.
ద్వి. దృష్టికి దాఁటిన తేజంబువాఁడు, దృష్టించి

చూచినఁ దెలు పగువాఁడు. బస. పు. ౧౪౫
పా. ౧౫ పం.

ద్వి. దృష్టించి బ్రహ్మజేవత లెఱుంగ, సృష్టికిఁ
బ్రతిసృష్టి చేసినయట్టియే నుండ ... ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౩౦౩ పం.

దృష్టిజేపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దృష్టిపా
తము; దృష్టిప్రసరించుట. ౨. దృష్టి ప్రసరిం
పజేయుట.

దృష్టిగోచరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంటి
కగపడునది, కనఁబడునది. వి. ఆ. పుం. చూపు
మేర.

దృష్టిదండ. మి. వి. దృష్టిదోషము తగులకుండు
టకు వేయుదండ.

ఉ...పూదెలగొల్పును బెద్దగంట నిం. గారపు
దృష్టిదండ మెడ గజెలపేరులు నందె లా
ప్ప...హంస. ౫. ౯౬.

దృష్టిపట్టు. మి. ఆ. క్రి. (దృష్టి + పట్టు.) కను
పట్టు, చూపట్టు.

క. ఒకనదనివిక్రమము మాటికి బొగడెద వింత
కడుఁ గడిదిగ మనయే, లిక్కుఁ గలయోధవీర,
ప్రకరము నీ కేల దృష్టిపట్టుదు చెపుమా.
రాఘవ. ౪. ౫౩.

దృష్టిపథము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చూపుమేర.
౨. చూపు ప్రసరించుమార్గము.

దృష్టిపాతము. సం. దృష్టిజేపము.

దృష్టిపిడుత. మి. వి. ససాదులకు దృష్టిదోషము
తగులకుండుటకు సున్నముతోను మసితోను
బొట్లు పొడిచి తగిలించుపిడుత.

సీ. నగలపేరింటిసున్నపుబొట్లతో దృష్టిపిడుతల
చందాన వీను లొప్ప. చంద్ర. వి. ౧. ౬౮.

దృష్టిపూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దృష్టిచే
పరిశోధింపఁబడినది, (నేల మొ.)

దృష్టిబంధువు. సం.వి.ఉ. పుం. మిడుగులుఁ
బుద్య.

దృష్టిబొట్టు. మి.వి. దృష్టిదోషనివారణకై బొట్టు
కొనుబొట్టు.

మ. తొలుగం పన్నులఁ గింపుమై నలఁది తోడ్తో
బ్రాగ్నికాతన్వీగ్రామైల యక్షపాపని(దాన
మార్ప మును గన్నీరు బ్రష్టనా నూత్నరత్నలు
మింకెక పిదపక నిరుదస్థులఁబు ల్పర్వనా
కెన్నెలలో, నలువొందెం బయి దృష్టిబొట్టు
నఁగఁ జిన్నం బొప్పె నీలద్యుతికొ. చంద్ర.
౪. ౩౩.

దృష్టివిక్షేపము. సం. వి. ఆ. పుం. ఓరచూపు,
కడకఁటిచూపు.

దృష్టివిద్య. సం.వి.ఆ.శ్రీ. శేత్రవిద్య, చూపును
గుఱించినవిద్య, దానిగుణదోషదులను దెలుపు
కాస్త్రము.

దృష్టివిభ్రమము. సం.వి.ఆ.పుం.దృష్టివిలాసము.

దె

దెంగ. వి. భూమిపరిమితివేశము.

చ...ఉత్తరదక్షిణముల నెనిమిదిదెంగలు తోపు
గా...దా. కా. ౧౩౦౩.

దెంగు. స. క్రి. (క. దెంగు.) సంభోగించు, ర
మించు.

చంద్ర. వి. ౨. ౪౯.

వి. సంభోగము.

క్రీడా. పీఠి. ౫౩ పా.

దెంచునము = దంచునము.

(కోటలు మున్నగునవి బద్దలుకొట్టుట కుపయో
గించు ఆయుధవిశేషము.)

పీ. కృత్తితలైలులు బక్యమునేయఁబడువారు
దెంచనంబుల వ్రేయఁ ద్రెళ్లువారు. కవిక.
౫. ౧౧౩.

దెంచిక. వి. దూలముమీఁద నడ్డుముగా నుండు
బడుగృహవయవవిశేషము.

చ. పగడపుగఁబముల్ తక్కువంగరుబోదెలు
కెంపుదూలముల్, జగమగతాలదెంచికలు
చక్కనినీలపుఁబల్కుచాల్ మెఱుం, గగు
తెలిమిన్నలోవయను నచ్చపుబంగరుపేర
రంగునం, దగఁ గనుపట్టు నొక్కవికసన్నజి
మండప మట్ల దోపఁగక. చంద్రి. ౨. ౨౩.

దెందము = డెందము.

(హృదయము, మనస్సు.)

ఉ...విప్రమాత్రుఁగా, దెందమునం దలంచి
తివో దెప్పర మప్పని... దశా. ౨. ౨౯.

దెవగుప. వి. (బాణములు) తాఁకుటయం దగు
ధ్వని కనుకరణము.

చ. అపుడు యుగంధరోజ్జ్వలశరాసము కళర
ప్రతానముల్, దెవగుపఁ దాకి వక్షములఁ
దెంచి దొనల్ దెగటార్చు... చంద్రా. ౬.
౧౦౬.

దెప్పుము. వి. బాణాదుల కెదుట నిలిపినకృత్రిమ
లక్ష్యము, కూటలక్ష్యము; లక్ష్యము.

చ. అలికులవేణి తెప్పయిడ కానరపాలఁడు
నూచుచుండె నిశ్చలమతిఁ గాముతూపు
లకు జానుఁగ నిల్వినదెప్పమో యనన్.
పోడ. ౮. ౪౫.

పీ...అయ్యతివరూప, మచ్చొత్తినట్లు నాయం
తరంగంబునఁ బాయ కున్నది మరుబాణము
లకు. ఆ. దెప్ప మైతి... భోజరా. ౭. ౭౦.

దెప్పరము = డెప్పరము. వి. ౧. ఆపద.

క. దెప్పర మప్పురుషాగ్రణి, కెప్పాటను గలుగ
నేర దెందును... భా. రా. ఆర. ౨. ౩౧.

క...రామునస్త్రహతుం డై, దెప్పర మొందిన
వాలిని, దప్పక వీక్షించి రచటితరుచరు లె
ల్లక. భా. రా. కిష్కిం. ౨౬౩.

౨. అతిశయము, అధిక్యము.

గీ. దినదినంబును గ సకాటు చెనకువలన, దప్పి తీత
నితమకంబు దెప్పరంబు, బాపనమకట్టి జారు
డప్పాటుఁ డసతి, నెత్తుగొనిపోవ నిందందు
నెడరు వేచె. పాండు. 3. 2౨.

3. విధము, రీతి, ప్రకారము.

వ... ఊతలు గ్రమ్మినతీలను పొంగు పొతినచా
యను వలలు వేసినపొందికను నుడిగాలి
వీచుదెప్పరంబునఁ గొంగలకుఁ దూఱులైరి
డేగలగతిని... ప్రబంధ. 2౮౮.

౪. దుష్టవచనము.

చ. పరమపతిత్రతక సభఁ దపస్వీనిఁ బొండవ
ధర్మపత్ని ధర్మరత నయోనిజం బ్రకృతి
మానవభామినిఁ గాఁ దలంచి దెప్పరములు
వల్కుఁగాఁ దగునె... భార. సభా. ౨.
౨౫౫.

విణ. ౧. అధికము, గొప్పది.

ఉ. దిగ్గన వచ్చె శంకరుఁడు దెప్పర మైనవడిం
జెమర్చుచుక. వార. ౧. ౨౧.

క. తెప్పిరి లేచి బిరాలున, ముప్పిరి గొనుకినుక
విత్తు మోసులు నూపక, దెప్పరపుదిటుఁ
దాల్చుచు, కప్పెరళివస త్తిపోల్కి ఖానుం
డంతక. రంగా. 3. ౧3౧. శుక. ౨. ౧౧.

౨. విషమము.

క. దెప్పరపుఁజోట నీ కీ, యొప్పనివిధ మెచట
నుండి యొదవెను విను మీ, చొప్పవివేకుల
యది యిది, దప్పించును సద్గతియు
నుదాత్తయశంబుక. భార. భీష్మ. ౧. ౧౯౦.

శ్లో. కుతస్యా కశ్యమిదం విషమే సమపస్థి
తం, అనార్యజాన్త మస్వర్థ మక్తికర మ
ర్జన. సం. భార. భీష్మ. ౨౬. ౨.

క... అరుల లెఱిం, గరయుచు వారెదురునడచు
నట్టి దయిన దెప్పరపుండెరువున డప్పిం, బొ

రసినయెడ విడియుచోటఁ బొడుచు టుర
వగుక. భార. శాం. 3. ౪. భోజరా. ౫.
౯౮.

3. ఆపత్కరము, కష్టదాయకము.

సీ. ఎదిరివా ఖండించు టిది దెప్పరము నుమ్మి...
వార. ౨. ౫౧.

ఉ... ఓరి సంక్రందన నన్ను నెవ్వనిఁగఁ గాం
చితి విప్పుడు విప్రుచూత్రుఁగా, దెంగఁ
నం దలంచితివొ దెప్పర ముప్పని నన్ను
విన్న గో, విందధృతాబ్జరోచిరరవిందభవా
దులు దల్లడింపరే. దశా. ౨. ౨౯.

వ... చెవులసంతులు లోవంకభుజంబులు కొంకి
సిగలు గావిమప్పటులు నొప్ప నిమ్మ దెప్ప
రం బై ముప్పున నప్పురంబు నేరి... ఆము.
౪. 3౫.

జ: దెప్పరించు, దెప్పరిలు, దెప్పటికము.

దెప్పరించు. స. క్రి. (✓దెప్పరము.) ఆచదనాం
దించు, సంవారించు.

చ... చంద్రిణి నేక్రియ వాంఛ దీర నే, పరిణ
య మాదు నాకుటిలభావుని నేక్రియ దెప్ప
రింతు నే, సరణి ఘట్టించునో శరభసాకువ
మూర్తి... చెన్న. ౫. ౧౪౨.

దెప్పరిలు (ల్లు) అ. క్రి. (✓దెప్పరించు.) కష్ట
మునొందు, బాధచెందు.

క. అప్పుడు సాందీపని మన, చొప్పరయుచు
వచ్చి వానసోఁకుననువలిం, దెప్పరిలుటఁ గని
భేదం, బుప్పతిలం జలిక... భాగ. ౧౦. ఉ.
౧౦౦3. (తెప్పిటిలుట అపముద్రి.)

శ్లో. ఏతద్వితిత్వా ఉదితే రవాసాందీపనిర్దు
అన్యేషమాణోనశ్శిష్యా నాచారోశ్శక్యదా
కురాక. సం. భాగ. ౧౦. ౮౦. 3౯.

దెప్పటికము = దెప్పటికము. వి. (దెప్పరము + టిక
ము.) బొధ, కష్టము.

క. పఱతెంచి కరి మదమునే, దెజ్జ దొండం
బెత్తి ప్రేయ దెప్పటికమున, గొజగండి
దాకి నేలకు, నొజ్జగిరినింగంపు, గోదమయె
ప్పమరంగళ. నిర్వ. ౧౦. ౨౯.

దెప్పిచెప్పు. అ. క్రి. (✓దెప్ప.) ఎత్తిపాడుచు,
(ఒకడు చేసినదుష్కారమును) ఉటంకించి
పలుకు.

వ...మోమోటుము లేక చుల్లరపువావల దెప్పి
చెప్పి సరబకలక చేయవారును ... ప్రబం
ధ. ౩౮౮.

ఇట్లే: దెప్పిపలుకు.

పి. పాతకం బని దెప్పిపలికె దండధరుండు
దొరాత్త్య మనియెను దానవుండు. కాశీ.
౪. ౨౧౫.

దెప్పు=దెప్ప. స. క్రి. ౧. మాటు, నిందించు,
తిట్టు. (ఒకడు చేసినకీడును తాను చేసినమే
లును ఎదుట చెప్పు అని క. ర.)

ఆ. వాలుగన్నుగవయు నలిచన్నుగవయునే,
కాని యెండురూపు గానరాక, యిగురుఁ
బోడి యుండె నికఁ జిక్కినయవన్న, చెప్ప
నేల విధిని దెప్ప నేల. రామా. ౬. ౧౩౬.

వ...మమత నెదిగి పొదుపుజలదమాలికాకృతి
కిం బ్రకృతియై యెప్పి విప్రసీలంపులప్పల
దెప్పి తప్పలవట్టు గొప్పనెఱికప్పఁ గొప్ప
చెదరి గుప్పనం గప్పకొన... చంద్రా. ౪.
౧౮౯. (ఇట్ల బొప్పవ్యవహారము.)

వ...అప్పుతంబుపై నాశమఱలం ద్రిప్పుచు
బెబ్బులులీతి గొప్పచు నొండొరులం దె
ప్పచు...ల. వి. ౨. ౩౩.

౨. చేసిన ఉపకారమును పలుమాటుచెప్పు;
ఎత్తిపాడుచు.

(వ్యవ.) ఒకనికి ఉపకారము చేసి యెన్నడు
దెప్పరాదు.

(వ్యవ) ఆమె యెంతదెప్పినను ఆతఁ డొక్క
మాటయైన నాడఁడు.

జ: దెప్పిచెప్పు, దెప్పడు.

దెప్పుడు. వి. (✓దెప్ప.) దెప్పట.

(వ్యవ.) ఇక నీదెప్పడులు కట్టిపెట్టుము, నీదె
ప్పడు కేమి లెము.

దెబ్బ. వి. ౧. అడుపు; పెట్టు, వేటు.

క...నే నొక, దెబ్బం బరిమార్తు ధరణి నొబ్బునఁ
గూలక. దశా. ౨. ౪౨౪.

౨. (క. దెబ్బ.) గాయము, గంటు.

(వ్యవ) ఆతనిదెబ్బ ఎన్నికట్టులు కట్టినను ఇంకను
మానలేదు.

౩. -దెబ్బవంటిది- నష్టము; కష్టము.

(వ్యవ.) ఆవర్తకమున వానికి దెబ్బ తగిలినది.

(వ్యవ.) ఈసమయమున ఆతనిభార్యపోవుట ఆత
నికి పెద్దదెబ్బ.

౪. దెబ్బకొట్టునంతకాలము; అల్పకాలము.

(వ్యవ.) వాఁ డొక్కదెబ్బను పాతము అప్ప
గించఁ గలఁడు, ఈపని నే నొకదెబ్బను
చేయఁగలను.

సా: దెబ్బకు దయ్యమైన భయపడును, దెబ్బదే
వేంద్రలోకము చూపును.

జ: దెబ్బగొను, దెబ్బదీయు, దెప్పడు, దెబ్బ
లాడు, దెబ్బాటు.

దెబ్బగొను అ. క్రి. (దెబ్బ+గొను.) కొట్టు,
అడఁచు.

క. గబ్బున నెదిరించిన నొక, దెబ్బగొనుచు...

ఎ గదురఁ ద్రిజగముల నొరుల్, తబ్బిబ్బుగ
జంగములకుఁ బబ్బంబులు పెట్టు ముట్టిపరి
ఘట్టనలక. శివరా. ౪. ౮౧.

దెబ్బదీయు. స. క్రి. (దెబ్బ+తీయు.) ౧.
కొట్టు, అడఁచు; సంహరించు. (ఈయర్థములొ
నిది ఒకతబ్బపూర్వకముగాఁ గన్నట్లుచున్నది.)

గీ. అందునందున మెకముల నబ్బురముగ, నేని
యన్నింటి నొకదెబ్బ దీనినార, మైన బలు

జంతువుల నెక్కు దైనదొడ్డుకానఁ గలదొ
క్కజాడ రాకలువఁజేడ. ఇందు. ౨.౫౦.

ఉ. గాళకు లాపురీభటశిఖామణులు... బే,
తాళుడు వచ్చి డగ్గతిన దబ్బరగా దొక
దెబ్బదీయఁగాఁ, జాలుదురు... విజ. వి. ౧.
౧౦. సిం. నార. ౪.

౨. (స్త్రీలను) పొందు, కూడు.

ఉ... ఈవారపథూశిఖామణిని వంతులు వేసుక
దెబ్బదీయఁజేడి. (తెనాలి రామలింగకవి
చాటువు.)

దెబ్బలాడు. అ. క్రి. (దెబ్బలు + అడు.) పోరు,
యధముచేయు; కలపించు.

సీ. సరి దెబ్బలాడువో జాంబవంతునిగుద్దు
కోరక్కలోఁ గుట్టు పోరె నొక్కొ. సిం.
నార. 33.

(వ్యవ.) వారింటిలో అత్తకోడం ద్రెప్పడును దె
బ్బలాడుకొను చుందురు.

దెబ్బసలు. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ. నివ్వరులో దెబ్బసలో నీరుకావులు గాజు
కప్పెరలో కురువడాలో కంటసరులు. హంస.
౪. ౧౨౮.

దెబ్బాటు. వి. బలిష్ఠమైనవాన. (శ.ర.)

దెబ్బు. వి. శీఘ్రము.

సీ. కటిసూత్ర మేపాటిగట్టి బాపడ యని
దెబ్బన మొలత్రాడు ద్రంచె నొకతె.వృ.
వి. ౨. 2౨.

దెస¹. వి. (సం. దిశ. ప్రా. దిశా. క. దెసె.)
౧. దిక్కు.

సీ. పణవనీతావేణురణితానుసారమై రసగీత
రవ మెల్ల దెసల నెసఁగె. భార. ఆది. 2.
౧2౨.

క. తలవెండుక లెగఁగట్టెడు, కొలుచిని నా
న్యవహుమారుడు కడిమి మొయిజో, నలుదెసల

కరులగండ్యస్థలఫలకములకై లిఖించె జయశా
సనముల్. నైష. ౧. ౬౨.

౨. వంక, వైపు, పాశ్చ్యము.

క. తెరు విమ్మని యటు లడుగుము, సరభసగతి
నుదక మిరుదెసలఁ బాయఁ గడుకొ, బరు
వునఁ బోవఁగ నయ్యెడఁ, దరుణి యరుగు
మఱకాలు తడి గాకుండకొ. భోజరా. 3.
౨3.

సీ. ఉడివోనిమిమ్ము లీనెడుపేరు లిరుదెస నరు
దెసఁ గమలబంధురకరంబు. వసు. ౧. ౬.

గీ. ప్రమద మెసలార పాంచాలరాజసుతకు,
వలది చేసితివో నత్యవార్తాత్తిజ్ఞ, యస్య
కాంతలదెసఁ బోవ ననుచు నీవు, భావలకుఁ
జేయునత్యంబు పాడి గాదు. హర. 2. ౧3౦.
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౯.

3. గతి, కరణము, ఆశ్రయము.

సీ... మనీంద్ర యేము, గలుగంగ దెస లేని
పులుమానిసికిఁబోలె నక్కురువృద్ధున కట్టి
చావు, పాటిలై... భార. ఆశ్ర. ౨. ౧౬౧.

క... పాపకు దెస లేమి నేడ్చు పాటిలెఁ గొడు
కా. దళకు. ౨. ౧౧౨.

౪. పక్షము, లెగ.

క. విజుగుట నొచ్చుట మనదెసఁ, దఱచుగ
నాడెదవు పాండుతనయులబల మే, దైత
దఱుఁగక వెనఁగుట పలుమఱుఁ జెప్పెద
వకు యేమి మాయయొ తలఁపకొ. భార.
భీష్మ. 3. 3౧. హరి. ఉ. ౧. ౮.

క... ఇది కళ్యాణాభ్యుదయనిధానము మా
కని, హృదయరబులఁ దలఁచుచుండి రిరు
దెసవారల్. హర. ౬. ౧౦2.

౫. చోటు, ప్రదేశము.

క. కురదూత మగుడఁ జని... తా, సరిగినదెస
కార్యము వి, స్తరముగ నెఱిగించుచున్న తద
వసరమునకొ. కు. సం. ౧౦. ౫౨౨.

గీ. అట్టికలదాతఁజిది బుష్పపచయము, నేయు
వేడుకఁ బొడవొడ్డచాయలందు, నిరుగుచుం
డి యొకానొకదెసఁ దృణంబు, దళముగా
నాత మెలవినఁబిలువందు. మనుచ. ౪.
2౮.

3. సప్తమివిభక్త్యర్థము. (దీనికి సందర్భాను
సారముగ అందు, మీద, విషయము,
ఎడ, మొ. ఆర్థములు వచ్చును.)

స. అలకలపాల్పు తేటిగములందు మదాలస
యానలీల హం, నలకడ వక్రభాతి జలజం
బులవై దనుకోమలంబుఁ డీ, గలదెస దృ
గ్విలాసము మృగంబులచే నగజాత యిల్ల
డల్, గలయఁగఁ బెట్టె...కు. సం. ౬. 2౪౮.

ఉ. ఎక్కడిమాట గొల్లతన మించుక యేనియు
లేదు నీదెసక. భార. విరా. ౧. ౨౮౧.

క. నీదెసఁ గోపించు నె కుల, భేదముగాఁ బలు
కుటయును బిడ్డలఁ జెఱుపఁ, గా దని కినియు
దు...భార. భీష్మ. 3. ౪౪౨.

క. ఆభిముఖులై యేలాకొ నా, సభ కిష్టదు
రారు నృపతిసత్తములనఘా, యభికాప మొ
నర్పరుగా, త్రిభువనసంస్తుత్య నాదుదెస నర
నాథుల్. నైష. 3. ౧౨.

క. కొడుకులదెస నెవ్వఁగ జేడ్చడి వందురి యు
న్న యానృపాలునకుగులం, బడి భీష్మపాటు
నెప్పుచు, నడలి కరుణనాద మెసఁగ నాక్రం
దింపెక. భార. భీష్మ. ౧. ౪౫.

చ. పాదదెసఁ బలుకు పుట్టినన్ గ్రోధంబున నూ
ర్వులు సందడింపఁ గరుండు... భార. కర్ణ.
౧. ౨౧౪.

తే. ఏలయో పుట్టె నాదెస నిట్టికొఱత, దీని
నైరింపఁదగు నీకు దివిజవంద్య. చారి. పూ.
2. ౨౦౧.

3. పంచమివిభక్త్యర్థము.

(వలస)

తే. గాజవర రాజుదెసఁ బ్రతిగ్రహము విష
ము. భార. ఆను. 3. ౨౧౫.

గీ. పాండుపుత్రుల కేను దప్పనివసంబు, గలుగు
దాననయేని నొకమలమిత్ర, కీచకునిదెస
న న్నొకకీడుతెరవు, వారయకుండఁగ రక్షిం
పు కరుణతోడ. భార. విరా. ౨. ౧౦౮.

క. నరసఖుండ నీవు సఖుండును, నరలోకము
నక జనించి నానాదైతే, శ్వరులదెసఁ బీడ
లుడుపుము, ధరణీభారంబు వాయఁ దాత్ప
ర్యమునక. భార. భీష్మ. ౨. ౨౬౮.

౮. దగ్గఱ, సమీపము.

చ. నలినదళామరాజసగుణంబునఁ బుట్టినతమి
చూలికొ, దలవరివాడ నై తగినదండనముల్
గడుఁ జేయునాకు నుజ్జ్వలిమహిమాభ్యుతై
వెలయువైష్ణవులెల్ల నజేయులట్టివా, రలదెసఁ
బోకుమీ బ్రదుకు ప్రాణములు న్వలతేని
కింకరా. వి. పు. ౪. ౧౧౨.

పంచచామరము. ఇనీ యిసీ మొగంబు నూడ కిలు
వెల్వరించినక, వెసక విసింగి పోవు సిగ్గు
వీసమంతలేదు నీ, దెసం బసల్ ఘటించె చేర
త్రిమరీచు ట్టిటు వచ్చి...పా మ్మికక.
విప్ర. ౪. ౫౯. జాన్నావీ. 3. ౮౧.

దెసలదొరలు=దిక్కాల్వారు.

గీ. జలధి సొఱఁబాటు హరియును జడధి యగు
చు, గట్టు మెట్టును బులితోలుగట్టుదంట,
దెసలదొరలకు నిటువంటిదెసలు దొరయఁ,
గలరె పరు లింక నతనితోఁ గలని తెదుర.
దశా. ౧. ౨3౮.

జ: దెసకట్టు, దెసచెడు, దెసమొల.

దెస. వి. (సం. దశా. ప్రా. దసా.) ౧. అవస్థ, సీతి.

క. కీచకుడు వ్రేటువడి తన, నీచపుదెస యొగ్గు
లెరుంగ నేరక యుండక, లేచి వెనుకఁ జని

విన్నయ, గోచరుడై యసురకతనఁ గుంతితుఁ
డగుచుకొ. భార. విరా. ౧. ౧౩౦.

గీ. కొసర కాబోతు నాబోతుఁ గ్రుమ్ములాడ,
నడిమి లేదెయ్యదెస వచ్చె నాకు నిపుడు.
కాశీ. ౧. ౧౦౪. (శ.ర. పా.గతి ముద్రి.)

౧. దురవస్థ, కష్టదశ.

వ. అనుచు ననుజాలదెసకుఁ దూర వగచి డగ్గు
త్తికపెట్టి మఱియును...భార. విరా. ౧.
౧౮౨.

క. ఈదుఃఖము నుఖ మయ్యెడు, నాదుఃఖముల
కును నగ్గ మైతిమి విధిచే, నీదుస్వప్నము
నెపమన, నీదుర్దశకంటె నింక నేదెస య
గునో. మార్క. ౧. ౨౪౦.

చ. ఇనుదెసఁ జూడ నోడి తల లెత్తక నీటఁ
దవీయబింబముం, గని వగ జక్కవల్ మొగ
మొగంబులు నూచుచుఁ గుండి మూర్ఛ జెం,
నినదెసఁ జూడలేక వనదేవత హా యని కన్ను
మోడ్చెనా, వనరుహముల్ ముడింగె సహ
వాసులదుఃఖము నెయ్య రోర్తుకే. పారి.
౨. ౩౧.

౩. విధము, రీతి.

క. తాదృశమీనంబులు న, స్నేహదెస వసియింప
నిచ్చు నిట దిగవిడువం, గా దెసఁగినకాయ
ణ్యము, నాదెస నుంపంగదయ్య నరనాథ
మణి. దశా. ౧. ౧౫౪.

క. వేదటిక ముడుపునవలా, గాదిలిన్నదోడుతో
డఁ గనుఁగొన నెపుడుకొ, మాదిరి యగు
నీనెమ్మొగ, మీదెస సాం పెడలి యుంట
కెటు లోర్వనగుకొ. అచ్చ. రా. యు. ౩౯౫.
రం. రా. ఆర. ౧౮౬ పా. ౨౬ పం.

జ: దెసపడు.

దెసకట్టు. వి. (√దెస¹.) చోరసాధనవిశేషము.

నీ. ములుదోరణముబట్టి మొలత్రాటికులువాడి
కెదుపు దెసకట్టు కాపుబొట్టు. వేం. పంచ.
౩. ౧౯౯.

దెసచెడు. అ. క్రి. (√దెస¹.) చిక్కుమాలు.

వ...నరనారాయణులపాదపరాక్రములై యను
రవీరులఁ బెక్కిండ్రం జంకిన నుక్కిడంగి
దెసచెడి యనుచులు...సముద్రయ: సాబ్బిన
...భార. ఆది. ౨. ౨౫.

నీ. దీనులై గరుడులు దెసచెడి పాటే...ఉ.
రా. ౧. ౨౮౫.

దెసపడు. అ. క్రి. (√దెస².) దురవస్థ నొందు.

క. వడి నోడినీ పట్టుకొని దెసపడ నొడలుం దొ
డలు బడలుపడ నొక్కి ముదం, బడర దిగ
మింగి వలసిన, కడ కడకొ...వేం. పంచ.
౩. ౩౩౫

దెసమొల=దిసమొల. వి. (√దెస¹.) వస్త్రసూత్ర
మగుమొల. (ప్రా.)

దే

దేంద్ర=శేంద్ర. వి. తంతువాయువేదము, సాలీ
లలో నొకతెగవాడు.

నీ. తంతువాయుభిధ దనరు మగ్గరి యన నేత
కాడవఁగనునేతరి యనఁ, దోయఁ దద్దేద
ముల్...దేంద్రయనంగను శేంద్రయనఁగ.
ఆం. భా. ౨. ౨౮౩.

దేఁకు=డేకు. అ. క్రి. పిఱ్ఱలతో జరుగు. (చి.ని,
శ.ర.)

దేగ్గ. సం. విణ. (ఋ. గీ. ఋ.) పూయువాడు.

దేగ్గవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూయఁ
దగినది.

దేదీప్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మి
క్కిలి ప్రకాశించునది.

దేనము. వి. (సం. ధ్యానమ్.) ధ్యానము.

అ. దాన మొసఁగుకన్న దేనంబు మఱి హెచ్చు,
దేన మొసఁగుకన్న తెలివి హెచ్చు, తెలివి
కన్న నాన దెగనేసినది హెచ్చు...వేమన.
౧. ౪౮.

దేవ=ద్రావ.

విణ. (మూర్ఖుడు, అధముడు.)

సీ. పద్మినీరతివేద్య సాంచాలనకు గాక దే
తై నమండుండు తెలియగలడె. వేణు. ౧౧.
(వికృతము.)

ద్వి...వయసు, దిగిపోయి పల్లికదేబరూపమున,
నగమాలి బ్రతికి యెవ్వరి నుద్ధరింప. ద్వి.శ.
సా. ౨. ౬౯ పా. ౧ పం.

దేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇయ్యద
గినది.

దేరి(రీ)జే. వి. ఒకవిధ మైనగుడారము.

క. ఈరీతి వైస్య మంతయుఁజేరిన నొకబయట
రాజసింహము భటులక, దేరిజ వేయం
బనిచి గుడారము లెత్తించి యంతటక
రవి గ్రంకక. కువల. ౨. ౮౪.

సీ. రాజువై నెత్తిన ప్రత్యూషవృక్షపుతోపు ద
కుకొత్తుదేరిజలాడు లనగ. గీ. నవ్యఖద్గోత
కాంతులు నభయఁబ్రాకె. ప్రబంధ. ౧౨౪.
కృష్ణ. ౩. ౩౧.

మ. చల మొప్పుక మరుపాదుసాహి జగముల్
సాధింప దండెత్తి మ, తిలి బ్రహ్మాండపుంగం
పుడల్కుబురుకాదేరిజ లెత్తింప నందలి
యస్తాచలపూర్వశైలిఖర స్తం భాగ్రభాగం
బులం, గలమాణిక్యపులిళ్లలో యనఁ దగం
గంజా ప్రచంద్రాకృతుల్. భాసు. ౪. ౫౪.
(దేరిజా అని ముద్రి.)

దేవ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. పద్మచారిణి, మెట్ట
తామరళి. ౨. అననపర్ణి. వి. ఋ. పుం. దేవ
రుడు, మగనిసోదరుడు.

దేవఋషి. సం=దేవర్షి.

దేవకన్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. అపూరస. ౨.
దేవతాకన్య.

దేవకర్తము. సం. వి. న. న. దేవకార్యము.

దేవకార్యము. సం. వి. అ. న. ౧. దేవప్రియమగు
కార్యము. (పూజాది.) ౨. దేవతలు చేయుపని.

దేవకావ్యము. సం. వి. అ. న. దేవదారువుళి.

దేవకి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. వసుదేవునిభార్య.

దేవకీనందనుడు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుడు.
(ఇట్లే: దేవకీపుత్రుడు మొ.)

దేవకీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేవసం
బంధ మైనది, దివ్యము.

దేవకుండము. సం. వి. అ. న. తనంతటఁ గలిగిన
ఊటనీటిపట్టు, దేవభాతకము.

దేవకుడు. సం. విణ. (అ. వికా. అ.) ౧. ప్ర
కాశించువాడు. ౨. జూదమాడువాడు; క్రీడిం
చువాడు. ౩. దేవతాతుల్యుడు. వి. అ. పుం.
యదువంశమునందు పుట్టిన ఒకానొకరాజు, శ్రీ
కృష్ణనకు మాతామహుడు.

దేవకురుంబ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మహావ్రోణి,
పెద్దకుమ్మి.

దేవకులము. సం. వి. అ. న. ౧. దేవవంశము.
౨. దేవసమాహము. ౩. అల్పముఖము కల
గుడి, దేవళము.

దేవకుల్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గంగానది.

దేవకుసుమము. సం. వి. అ. న. దేవతలకు ప్రి
య మగుకుసుమముకలది-లవంగముళి.

దేవక్రియ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. (సంగీ.) ఇరు
వదినాలుగుశ్రీరాగములలో నొకటి.

సీ. దేవక్రియాందోళి దేవగాంధారియు గాళ
గుండక్రి యాహిరి...హంస. ౧. ౧౨౩.

దేవభాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేవత
లచే త్రవ్వబడినది, మనుష్యకృతము కానిది,
అకృత్రిమము. వి. అ. న. ౧. గుహ. ౨. అభా
తము, అకృత్రిమ మైనవడుగు. ౩. గుడికి
చేరు వైనకొలను, కోనేలు.

దేవగంధ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మహామేదశ్శి.
దేవగంధర్వుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వార
దుడు. ౨. దేవసమీపమున గానము సేయు
గంధర్వభేదము.

దేవగణిక. సం.వి.ఆ.శ్రీ. స్వర్ణేశ్వర, అప్పరస.

దేవగర్భుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దేవతలవలన
దేవతేతరశ్రీలగర్భమున పుట్టినవాడు, దేవపు
త్రుడు. (మనుష్యాది.)

దేవగాంధారి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. (సంగీ.)రాగి
ణిభేదము.

సీ...దేవగాంధారియు గౌళ గుండ్ర యాహి
రి...హంస. ౫. ౧౨౩.

దేవగాయనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గంధర్వుడు.

దేవగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. పర్వతభేదము.

దేవగురువు సం. వి. ఉ. పుం. ౧-దేవతల
ఆచార్యుడు-బ్రహ్మసూతి. ౨-దేవతలతండ్రి-
కళ్యపుడు.

దేవగుహ్యము. సం. వి. ఆ. న.-దేవతలకు మా
త్రము తెలిసినరహస్యము; ప్రాణులకు వైరా
గ్యము కలుగకుండుటకై దేవతలచే దాపబడి
నది-చరణము.

దేవగృహము. సం. వి. ఆ. న. గ. గుడి. ౨.
రాచనగరు.

దేవచర్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. దేవకృతమగు
కృత్యము. ౨. దేవార్థము చేయబడినక్రియ.
(హామాది.)

దేవచిత్సకులు. సం. వి. ఆ. పుం. ద్వి. గ.
అశ్వినీపుత్రులు, వేల్పువెజ్జులు. ౨. (గణిత.)
రెండు అనుసంఖ్య.

దేవచ్ఛందము. సం. వి. ఆ. పుం.-దేవతలచే
ప్రార్థింపబడునది-హారభేదము. (వాచ. దీనికి

నూతుపేట లుండు నని అచరము. నూటయెనిమి
దిపేట లుండు నని వైజయంతి. నూటమాండు
కాని ఎనుబదియొకటికాని పేట లుండు నని విల్య
మున్.)

దేవజగ్ధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఉ.) దేవతల
చేత భక్షింపబడినది. వి. ఆ. న. కత్తుణము,
కామంచినడ్డశ్శి.

దేవటుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)-శిల్పి.

దేవత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. దేవత్యము, దేవ
భావము. ౨. పేలుపు. ౩. (గణిత.) ముప్పది
మాండు అనుసంఖ్య. ౪. జ్ఞానేంద్రియము.

దేవతలపుట్టము. మి. వి. పట్టుబట్టుమడుగు
వోవతి ?

చ...కాంగులనీరు మజ్జనంబున కమరించి దేవ
తలపుట్టు మొనగుచు బొడ్డుగిన్నెలో, నును
తురు రాగిసంకటి దలోదరు లద్భుతభక్తి
జాపుచున్. శుక. ౨. ౩౩౫.

దేవతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. అశ్వత్థము,
రావిశ్శి. ౨. చైత్రము, రచ్చమాను. ౩. కల్పవృ
క్షము.

దేవతాగృహము. సం=దేవగృహము.

(ఇట్లే: దేవతా గారము మొ.)

దేవతాళ(డ)ము. సం.వి.ఆ.పుం. దేవతాడి, దావ
రడంగి శ్శి.

దేవతాడి. మి.వి.(సం.దేవతాళ.) దేవతాళము.

సీ. దావరడంగినా దేవతా డన...దేవ. గీ.తా
ళనామంబు...ఆం. భా. ౨. ౫౧.

దేవతాడుండు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఆగ్ని.
౨. రాహువు.

దేవతాప్రతిమ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దేవతావి
గ్రహము, అర్చావిగ్రహము.

దేవతార్చన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దేవతార్చనము, దేవతను పూజించుట.

దేవతార్చనము. సం. వి. ఆ. న. = దేవతార్చన.

దేవతీర్థము. సం. వి. ఆ. న. గ. దేవతలపుణ్యస్థలాదికము. ౨. అంగుశ్యగ్రభాగము.

దేవత్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) - సమాసాంతమునందే - దేవతకై యుద్దేశింపబడినది. (ఉదా: అగ్నిదేవత్యము.)

దేవదండ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నాగబల, బీజశ్రీ.

దేవదత్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) గ. దేవతలచేత నియ్యబడినది. (పరాది.) ౨. దేవతలకు అర్పింపబడినది. (గ్రామాది.) వి. ఆ. పుం. గ. అర్చననిశంభము. ౨. ఆవులింతను గలిగించునొక ఉపవాయువు. ౩. వాహిక దేశములోని ఒక గ్రామము. (కాశికావృత్తి.)

దేవదత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బుద్ధునితమ్ముడు. (త్రి. ని.) ౨. శాస్త్రములలో ఉదాహరణము చెప్పుటకై ఉపయోగించుపదము. (ఉదా: దేవదత్త పవతి.)

దేవదారి. మి.వి. (సం. దేవదారు. క. దేవదారు.) దేవదారువు.

గీ. దేవదారి యనం జను దేవదారు. అం. భా. ౨. ౪౮.

దేవదారు(వు). సం. వి. ఉ. పుం. న. ఒకానొక వృక్షము, దేవదారి.

దేవదాసి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. దేవతలపరిచారిక. ౨. వేళ్ళ. ౩. వనబీజపూరకము, అడవి మాదీఫలము.

దేవదాసుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దేవునకు దాసుడు, దేవపరిచారకుడు.

దేవదీపము. సం. వి. ఆ. పుం. - ఇంద్రియముల

లో దీపమువంటిది - గ. కన్ను. ౨. దేవనిమిత్తమగుదీపము.

దేవదుంనుభి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. దేవతలభక్త్యావాద్యము. ౨. ఎఱ్ఱతులసిశ్రీ.

దేవదూత. సం. వి. ఆ. పుం. దేవతలరాయబారి.

దేవదూతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. వనబీజపూరము, అడవిమాదీఫలము. (వాచ.)

దేవదేవుడు. సం. వి. ఆ. పుం - దేవతలకు దేవుడు - గ. బ్రహ్మ. ౨. విష్ణువు. ౩. శివుడు.

దేవద్రోణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. నేవయాత్ర, దేవతావిగ్రహముల నూరేగించుట. ౨. స్వయంభూలింగాదుల అవస్థానగహ్వరము, స్వయంభూలింగాదు లుండుగుహ.

దేవధనము. సం. వి. ఆ. న. దేవతలకు సమర్పించినధనము.

దేవధాని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఇంద్రపురి, అమరావతి.

దేవధాన్యము. సం. వి. ఆ. న. ధాన్యభేదము.

దేవధూపము. సం. వి. ఆ. పుం. గుగ్గిలము.

దేవన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. జూదము. ౨. శ్రీడ. ౩. పరిదేవనము, విలాపము. ౪. నేవ, కొలువు.

దేవనది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. గంగ. ౨. పుణ్యనది.

దేవనము. సం. వి. ఆ. పుం. పాశకము, పాచిక. వి. ఆ. న. గ. దీప్తి, జిగి. ౨. శ్రీడ. ౩. వ్యవహారము. ౪. జిగివ, గెలువ నిచ్చు. ౫. స్తుతి, పొగడిక. ౬. జూదము. ౭. లీలోద్యానము, ఆటతోట. ౮. పద్దము, తామరపువ్వు. ౯. గతి, పోక. ౧౦. పరిదేవనము, విలాపము.

దేవనలము. సం. వి. ఆ. పుం. నలత్పణభేదము, ఒకజాతికృష్ణకసపు.

దేవనాగరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దేవభాషలిపి.
దేవనాళము. సం. వి. అ. పుం. అడవిక్కిస
కసవుశ్రి. (వాచ.)

దేవనిందకుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవతాదూష
కుడు; నాస్తికుడు.

దేవనికాయము. సం. వి. అ. పుం. ౧- దేవతల
యునికిపట్టు-స్వర్గము. ౨. దేవతాసమూహము.

దేవనిర్మిత. సం. వి. అ. శ్రీ. గుడూచి, తిప్ప
తీర.

దేవనిర్మితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దేవత
లచే నిర్మింపఁ బడినది; మనుష్యకృతము కానిది,
అకృత్రిమము.

దేవపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుడు.

దేవపత్ని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. దేవభార్య.
౨. మధ్వాలుకము, ఒకానొకతయ్యనిదుంప.

దేవపథము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆకాశమం
దలిఛాయాపథము. ౨. దేవయానము, ఆర్చిరాది
మార్గము. ౩. దేవస్థానమునకు పోవుట క్రమ
ము.

దేవపరుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. దేవునే
సన్ని యున్నవాడు. ౨. దేవునియం దాసత్వము.

దేవపర్ణము. సం. వి. అ. న. సురపర్ణము, మాచి
పత్రిశ్రి.

దేవపగువు. సం. వి. ఈ. పుం. (యజ్ఞాదులయందు)
దేవతల కీయఁబడినపశువు.

దేవపురము. సం. వి. అ. న. దేవధాని.

దేవపూజ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి.

దేవప్రతికృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. దేవతావిగ్రహ
ము, అర్చావిగ్రహము.

దేవప్రతిమ. సం. దేవతాప్రతిమ.

దేవప్రశ్నము. సం. వి. అ. పుం. ౧. శోష్యము.
౨. దేవతలను గూర్చి శుభాశుభవిషయ మై
చేయుప్రశ్నము, ఉపక్రమి. (సోద ఆనికొం
దలు.)

దేవప్రియము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దేవతల
కిష్ట మైనది. వి. అ. పుం. ౧. పీతభృంగరాజ
ము, పచ్చగుంటగలగర్భశ్రి. ౨. ఒకవృక్షము, ఒకా
నొకపూలచెట్టు.

దేవబల. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. సహదేవి, పెద్ద
ముత్తపలగముశ్రి. ౨. త్రాయమాణ, కలుఁగా
నుఁగుశ్రి.

దేవబ్రాహ్మణుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవబుఁడు,
దేవపూజవలన జీవించువాడు, పూజారి.

దేవభవనము. సం. వి. అ. న. ౧. స్వర్గము.
౨. దేవాలయము, గుడి. ౩. అశ్వత్థము, రావిశ్రి.

దేవభూతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. గంగ. ౨.
దేవతలయైశ్వర్యము.

దేవభూమి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. స్వర్గము ౨.
దేవతలకు ప్రియ మగుభూమి.

దేవభూయము. సం. వి. అ. న. దేవత్వము, దేవ
సాయజ్యము, దేవుఁ డగుట.

దేవభోజనము. సం. వి. అ. న. అమృతము, వేల్పు
బువ్వ. (ఇట్లే: దేవభోజ్యము ము.)

దేవమణి. సం. వి. ఇ. పుం. కాస్తుభమణి, విష్ణు
వక్షమందలిమాణిక్యము. ౨. నూర్యుడు. ౩.
గుట్టముమెడయందలినుడి. ౪. దేవతలలో
శ్రేష్ఠుడు. ౫. శివుడు. ౬. చింతామణి.

దేవమాత. సం. వి. బు. శ్రీ. దేవతలతల్లి-అదితి.

దేవమాతృకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)-మేఘ
మే మాతగా కలది-వాననీళ్లచేత పండెడుసస్య
ము గలదేశము. (వర్షాధారకము. వృత్తి: నదీ
మాతృకము.)

దేవమానకము. సం. వి. ఆ. పుం. - దేవతలయందు
మానము (గౌరవము) కలది-కన్యశుభ్రుణ్ణి.

దేవమానము. సం. వి. ఆ. న. దివ్యమానము,
దేవతలయొక్క దినాదిపరిమాణము.

దేవమాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దేవతలమాయ.
అ. (వేదాంత.) అవిద్య.

దేవమార్గము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. దేవతలు
పోవుమార్గము అ. అర్చిరాదిమార్గము. కి. గుఱము,
మూడి.

శ్లో. పాణిభిర్నిహతాః కేచిత్ కేచి జ్ఞానభిరా
హతాః, ప్రకృష్టాశ్చ యథాకామం దేవమా
ర్గం చ దర్శితాః. సం. రామా. సం. క. కె. కె.

దేవమానము. సం. వి. ఆ. పుం. గర్భాష్టమ
మానము, గర్భము కిలిగినదియొదలు ఎనిమిదవ
మానము (త్రి. ని.) అ. దేవతామానము ననుస
రించినమానము, మనుష్యమాన ప్రకారము ముప్ప
దినవత్సరములకాలము.

దేవము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పాదరసము. అ.
శ్రీద్ర, ఆట. (ఆ. ని.) న. ఇంద్రియము. (మే
ని. పుం. అని కే. ని.)

దేవముని. సం. వి. ఇ. పుం. వేవర్ణి. (నారదాది.)

దేవయజ్ఞనము. సం. వి. ఆ. న. గ. యాగము
చేయుస్థానము, వేది. అ. దేవతల నుద్దేశించి
యాగము చేయుట.

దేవయజ్ఞి. సం. వి. ఇ. (ఇ) దేవయాజ్ఞకుడు, దేవ
త నుద్దేశించి యాగము చేయువాడు.

దేవయజ్ఞము. సం. వి. ఆ. పుం. గృహస్థులు
నిత్యము చేయవలసినహోమరూపయజ్ఞము. (ఇది
పంచమహాయజ్ఞములలో నొకటి.)

దేవయాజి. సం. వి. ఇ. (న. నీ. న.) దేవతల నుద్దే
శించి యాగము చేయువాడు.

దేవయాత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దేవోత్సవాదు
లయందు దేవుని ప్రతిమలను స్థానాంతరమునకు
తీసికొని వెళ్ళుట అ. దేవుని దర్శింపఁ బోవుట.

దేవయానము. సం. వి. ఆ. న. విమానము. పుం.
అర్చిరాదిమార్గము.

దేవయాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శుక్రాచార్యుని
కూతురు, యయాతిభార్య.

దేవయుగము. సం. వి. ఆ. న. గ. కృతయుగము
అ. నాలుగుమనుష్యయుగములపరిమితి కల
కాలము, మనుష్యమానమున 48,20,000 సంవ
త్సరములకాలము, మహాయుగము. (విల్యమన్.)

దేవయోని. సం. వి. ఇ. పుం. విద్యాధరాది.
శ్లో. విద్యాధరోఽపసరో యక్షరక్షోఽంగధర్మకేన్న
రాః, పితృభ్యో గుహ్యకస్సిద్ధో భూతో
మీ దేవయోనయః. (అమరము.)

దేవయోమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దేవతా స్త్రీ, అపసరస.

దేవర. వి. (సం. దేవః. ప్రా. దేవో-బ. దేవశ్శు.)
గ. దేవుడు.

వ... శ్రీహరి హరేశ్వర దేవరతు... దా. కా.
గం. కె.

సీ. కన్నులు చల్లఁగాఁ గనుఁగొందు నేను మిమ్మ
రువుర దేవి దేవరను బోలె. నై. న. అ. ర. కె.

గీ. ఇన్ని దేవళ్లఁ గొలిచి నే నేమి గంటి, బోయి
పచ్చనిపులుకాసిపులుఁగుచేత, మోసపోయితి
నని కుందు... శుక. కె. ర. కె.

అ. ప్రభువు, రాజు.

క. కైవడి మెకములఁ గ్రుమైడి, కైవడి మాయా
వచేవ కనఁబోయెడుగా, దేవర మా దేవరవలె,
వేవేగ మె సామి వేటు విచ్చేయవయా.
సారంగ. గ. కె. ర.

క. సిరిరాచవేల్పు కడు నీ, వరితనమున నీటిదా
ల్ప వటమురిసుడివాలి, దొరవంటియొప్పు

గలదే, వరజాణ యమినుఖాన వలపులతో
డా. యయా. ౫. ౧.

3. 'సీపు' అనునర్థ మిచ్చును. (ఇది గొప్పవారి
యెడ 'సీపు' అనుటకు బదులుగా నుండును.
దీనిక్రియ తఱుచు బహువచనమందే కనఁ
బడుచున్నది.)

ఉ. దేవర పంపగాఁ జని యధిష్ఠిరనిం గని
వచ్చినాడ నాభూవిభుఁ డప్రమేయగుణ
పూజ్యుఁడు మీకు నమస్కరించె... భార.
ఉద్యో. ౨. 3.

మ. మొదలం దేవర యానతిచ్చితర యేముం జి
త్తమం దెంతుము... నార. ౨. ౧౩౧.

గీ... దేవరానతి దప్పకున్న, జాలు... ఆము. ౪.
౬౪.

విణ. శ్రేష్ఠుఁడు. (ఇది పురుషులవిషయమున నే
ప్రయుక్తము.)

ఉ. రాజశాంక శేఖరుఁడు రాజకిరీటవతంస మ
వ్విది, గ్రాజమనోభయంకరుఁడు రాజులదేవర
రాజరాజు... కాశీ. ౧. ౪౨.

గీ. పతితు లారాధ్యదేవశ్చే ప్రాప్త్య లనుచు, ను
పనివత్తులు వారిచే నుచ్చి వినుచు. ఆము. ౪.
౪౩. (ఆరాధ్యదేవశ్చ. మిశ్ర సమాసము.)

దేవరవారు (రలు) = దేవర.

ఉ. దేవరవారు మున్ను వసుదేవుమహారకభక్త
వృత్తముల్, పావననూత్తులం దెలియఁ బల్కి
తిరి... కులశేఖరమహీపాలచరిత్రము. చి. ని)

ఉ. నా విని హావభావపరిణామవిదుండు విశా
రదుం డనుకొ, దేవరవార లిందు నరుదే శకు
నములు మంచి వయ్యె వే, రావలె శోభనో
త్సవపరంపరలు... విజ. వి. ౧. ౧౪౦.

జు. దేవరమిడ్డ, దేవల్లగుడి, దేవల్లచెట్టె.

దేవరధము. సం. వి. ఆ. పుం. విమనము.

దేవరమిడ్డె. వి. (దేవర + మిడ్డె) దేవతాగృహము,
శేవునిగది.

సీ. నిండునున్న పుణ్యారత నెఱచాఁడుబోదెలు

దిద్దినదేవరమిడ్డె తనక. హంస. ౧. ౧౫౧.

దేవరహస్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) - దేవతలకు
కూడరహస్య మెనఁచి-ఆరిగోప్యము.

దేవరాజే. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

దేవరాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. దేవరాజు.

దేవరాతుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. - దేవునిచే రక్షిం
పఁబడినవాఁడు- ౧. పరిక్షితుఁడు. (ఆర్జునుఁడు
నుమఁడు, ఆభిమన్యునిపుత్రుఁడు.) ౨. విశ్వామి
త్రునిచే రక్షింపఁబడినకునశ్చేఢనిరెండవపేరు.

దేవరాయఁడు. మి. వి. (సం. దేవరాజు) ఉత్త
మదేవుఁడు.

ద్వి. దేవరాయఁడు రమాదేవితో భక్త, సేవితం
డై... ద్వి. పరమ. ౧. ౩౬. పా. (ఇటు
వరదరాజస్వామి అని భావము.)

దేవరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. మగనితోఁబుట్టి
నవాఁడు.

దేవర్ని. సం = దేవయుషి.

దేవలకుఁడు. సం = దేవలుఁడు.

దేవలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సమల్లిక, విరజాజి.

దేవలాంగుళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వృష్టికా
లిక, తేలుకొండిచెట్టు. (వాచ.)

దేవలింగము. సం. వి. ఆ. న. ౧. దేవతాప్ర
తిమ. ౨. దేవతాచిహ్నము. (విలయస్స.)

దేవలుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. దేవార్చనము
వలన జీవించువాఁడు, పూజాది. ౨. దేవతాప్ర
తిమలను గ్రహించి ఇంటింట బిచ్చమెత్తుకొనెడి
యొకజాతి. (జీవికార్థచాపణ్య మూత్ర తత్త్వ
బోధిని.) ౩. ధార్మికుఁడు. ౪. నారదుఁడు. ౫.
దేవరుఁడు, మగనితోఁబుట్టినవాఁడు. ౬. ఒక
సాకభర్తకామ్రకర్త.

దేవలోకము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్గము.

దేవళము. వి. (సం. దేవాలయః. ప్రా. దేవలం.)
కోవెల, గుడి.

క. కాలేయక మి ట్లనియెను, గాలంజన మ నెడి
గిరినిఁ గలదేవళముం, బాలింప నితనిఁ బను
పుము, చాలు నదియె దండ మనిన జనపతి
నగుచుకొ. ఉ. రా. 2. 20.

చ. బలమునఁ గాకినాడశలపాకమహాస్థలరాజ్య
భారనిశ్చలుఁ డయి దేవళంబులును సద్వ
సముల్నిరతాన్నసత్తముల్, జలవిలసత్త
టాకములు సత్తత్త్వముఖ్యసమస్తకర్తముల్,
పాలుపుగ నాచరించెఁ బరిపూర్ణుఁడు నండురి
తిరుఁ డన్నిటకొ. బాహువీ. గ. 10.

(ఈపదము కాసనములందు దేవులము అనురూ
పముతోఁగానవచ్చుచున్నది.)

మ...గుంటూరితెలుపు పడమటను క్షేత్రం 40
వీరేశ్వరునిదేవులం నేవినకాళవారు...కా.
కా. 8. 202.

మ...గాన యిధమహము తెలుంగురాయలదేవు
లం గలకాలం సాగి...శ్రీ. కా. 8. 202.

దేవళ్ల(ర)గుడి. వి. (✓దేవర.) దేవాలయము.

సీ. నీవు గల్గుటకుఁగా దేవళ్లగుళ్లఁ బ్రాణాచార
విధు లెల్ల నలవరించి. ప్రబంధ. 108.

సీ. ఇరవులు రోసి దేవరగుళ్లు నెమకి యుప్పరిగ
లువెడకి చప్పరములరసి. అచ్చ. రా. సం. 8.

దేవళ్లపెట్టె. వి. (✓దేవర.) దేవతార్చనపుఁబెట్టె,
దేవవిగ్రహము లుంచుపెట్టె.

సీ. నట్టింట దేవళ్లపెట్టెఁ బెట్టినతిన్నెఁ గొట్టించి
వెసఁ బందిగూడు సేసె. శుక. 3. 20.

దేవవక్త్రము. సం. వి. అ. న. గ. దేవతలము
ఖము. 1-దేవతలకు ముఖమువంటివాడు-అగ్ని.

దేవవర్ధకి. సం. వి. ఇ. పుం. దేవతలవండ్రికి,
విశ్వకర్త.

దేవవర్తము. సం. వి. న్. న. గ. దేవతల
మార్గము. 1. ఆకాశము.

దేవవల్లభము. సం. వి. అ. పుం. సురపున్నాగ
ము, సురపొన్నకి.

దేవవాణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. ఆకాశవాణి,
ఆకాశాదులనుండి వినఁబడు దేవతలవాక్కు. 1.
సంస్కృతభాష.

దేవవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. -దేవతలకు
పావిస్తును దీసికొని పోవువాడు- అగ్ని.

దేవవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. గ. దేవతల
చెట్టు, కల్పవృక్షము. 1. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.
3. ఏడాదులకరఁటికి.

దేవవ్రతము. సం. వి. అ. న. గ. దేవత్వము
పొందుటకై చేయువ్రతము. 1. దేవతల కిష్ట
మగువ్రతము. 3. దేవతలఆహారము.

దేవవ్రతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. - ఇంద్రియ
నిగ్రహమే వ్రతముగాఁ గలవాడు - భీష్ముడు.

దేవశిల్పి. సం. వి. న్. పుం. విశ్వకర్త.

దేవశుని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దేవప్రభావము గలశున
కమాత, సరమ.

దేవశేఖరము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. -ప్రకా
శించుఅగ్రభాగము కలది. - దమనకము, దవ
నము. 1. దేవతల శిరోభూషణము. (వాచ.)

దేవశ్రుతము. సం. వి. అ. పుం. శాస్త్రము. (వాచ.)

దేవశ్రుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. - దేవతల
లోఁ బ్రసిద్ధుఁ డైనవాడు - ఈశ్వరుడు. 1.
నారదుడు. 3. జైనులలో నొకఁడు. (వాచ.)

దేవశ్రేణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. మార్వః,
చాఁగ. 1. దేవతలపంక్తి.

దేవసభ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. సుధర్మ, దేవతల
సభ. 1. రాజసభ. 3. జూద ముఁడుదొంగు.

దేవసభ్యుడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.)-గ. క్రీడాత్మ
మగుసభకు వచ్చినసభకుడు-జూదరి. ౨. దేవస
భలో నున్నవాడు. (వాచ.)

దేవసర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎట్టనివేళ్లును
చిన్నయొకులును గలసర్వ పవృక్షవిశేషము, ఒక
జాతి ఆవళి.

దేవసహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సహదేవి, పెద్దము
త్తపపులగము శి.

దేవసాయుజ్యము. సం. వి. ఆ. న. దేవభావము,
దేవుడగుట.

దేవసృష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మదిర్, మద్యము.

దేవసేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దేవతలదండు.
౨. కుమారస్వామిభార్య.

దేవస్వము. సం. వి. ఆ. న. గ. దేవధనము, దేవ
తలసొమ్ము. ౨. దేవతల కర్పించినసొమ్ము. ౩.
యజ్ఞము చేయువారిధనము. (వాచ.)

దేవహూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. దేవతలను
పిలుచుట. ౨. కర్దవ ప్రజాపతిభార్య. (స్వా
యంభువమనువుకూడుతురు, కపిలమహర్షి తల్లి.)

దేవాంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. అప్పురస,
అచ్చర. ౨. దేవతాస్త్రీ.

దేవాంగి. వి. (చి. ని, బ్రా. సం. వి. న్. పుం.
బ అని శ. ర) గ. జేంద్రవాడు. బట్టలు నేసి
జీవించు నొకజాతివాడు. ౨. ఒకజాతికోడి.

(బ్రా)

దేవాజీవి. సం. వి. న్. పుం - దేవార్చనమువలన
జీవించువాడు-దేవలుడు, పూజారి.

దేవాజీవుడు. సం. వి. ఆ. పుం = దేవాజీవి.

దేవాటము. సం. వి. ఆ. పుం. - దేవతలు సంచ
రించుస్థలము. - హరిహరక్షేత్రము. (పాటలిపు
త్రమునకు తరదిక్కున గంగాద్వారమునకున్న
దివ్యక్షేత్రము.)

దేవాత్మము. సం. వి. న్. పుం. గ. దివ్యాత్మ,
పరమాత్మ. ౨. ఆత్మత్వము, రాజి శి.

దేవాత్మ్యుడు. సం. వి. ఇ. (న్. ఆ. న్. న్.) గ. దేవ
స్వభావము కలవాడు. ౨. దివ్యస్వరూపము
కలవాడు.

దేవాధిపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఇంద్రుడు.
౨. దేవోత్తముడు, దేవశ్రేష్ఠుడు.

దేవానాంప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. మేక.
(త్రి. ని.)

దేవానాంప్రియుడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.)
(దేవులకు-క్రీడానకులకు-ప్రియుడు; యాగ
ములయందు దేవతలకు ప్రియ మగుపశువువంటి
వాడు; బ్రహ్మజ్ఞానరహితుఁ డయి యాగము చేసి
దేవతలకుఁ బ్రియము చేయువాడు.) మూర్ఖుడు.
క. ఈవిధి నభివృద్ధికి, దైవతకవినుతి యొనర్చి
తప్పొప్పు మదిక, భావించి దిద్దకుండగ,
దేవానాంప్రియుల మ్రొక్కి తెలుతుఁ గుక
వులక. రాఘవ. గ. ౫.

దేవాన్నము. సం. వి. ఆ. న. గ. అమృతము,
వేల్పుబవ్వ. ౨. దేవతావిగ్రహమునకు నివేద
నము చేసినయన్నము.

దేవాభీష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తాంబూలి, తము
లపాకుతీగళి.

దేవాయతనము. సం. వి. ఆ. న. గుడి, దేవశివము.

దేవాయుధము. సం. వి. ఆ. న. గ. దేవతల
ఆయుధము. ౨. ఇంద్రధనుస్సు.

దేవార్చన(ము) సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దేవతా
పూజనము.

దేవాలయము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. స్వర్గము.
౨. గుడి, దేవశివము.

దేవావాసము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. స్వర్గము.
౨. గుడి. ౩. ఆశ్వత్థము శి. ౪. మేరుపర్వతము.

దేవి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ౧. ప్రకాశించు
వాడు. ౨. జూదమాడువాడు; క్రీడించువాడు.
వి. ఈ. శ్రీ. ౧. దేవతాశ్రీ, ౨. దేవ
పత్ని. ౩. పార్వతి. ౪. సరస్వతి. ౫. (నాట్య)
రాజుపట్టపురాణి, పట్టాభిషిక్తయగు భార్య. ౬.
చతుక, ఆడు ఊరబిచ్చక. ౭. మూర్త్య, చాళికి.
౮. పిక్క, స్పృక్క. ౯. పూజ్యశ్రీలనామాం
తమునఁ జేర్చుపదము. (ఉదా: సీతాదేవి మొ.)
౧౦. చిలుబొద్ది, పాతక. ౧౧. భూతుంచి,
సేలానుగు కి. ౧౨. ప్రొద్దుతిరుగుడు కి. ౧౩.
లింగిని కి. ౧౪. వంధ్యాకర్కోటకి, గొడ్డు
కాకరక. ౧౫. సాలపర్ణి, ముయ్యకపూన్న. కి.
౧౬. చుహాదోణి, పెద్దతుమ్మి. ౧౭. నాగ
ముస్త కి. ౧౮. వృగేర్పారుక, పెద్దపాఁపర కి.
౧౯. హరితకి, కరక కి. ౨౦. అతసి, అగిసెకి.
౨౧. సంక్రాంతి, నూర్పుడు మేసాదులయందు
ప్రవేశించుట.

దేవిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. ఒకానొకనది. ౨.
ఉష్ణేత్ర.

దేవిత. సం. విణ. (ము. శ్రీ. ము.) ౧. ప్రకాశిం
చువాడు. ౨. జూద మాడువాడు; క్రీడించు
వాడు.

దేవిలి. వి. (సం. దేవలక.) దేవలకుడు, పూజారి.
వ... శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరగుడి యఖిల్లవర్తి
దివియలు... డాకరేమిదొడ్డన అయ్యవడ్డిననే
లకు పుట్టి గిట్టిచి ౫ దేవిలి గిట్టిచి ౫ కొట్టి
ఆరువువరువుపుట్టి గిట్టిచి ౬... దా. కా.
౧౩౮౪.

దేవీగృహము. సం. వి. ఆ. న. ౧. అమ్మవారిగుడి.
౨. రాజినగరు, అంతఃపురము.

దేవు. స. శ్రీ. ౧. నీళ్లు పాలు మొదలగువానిలో
నుండి తడవి తీయు; తడవు; కలఁచు.

కా, అరం గాఁగినపాలమీఁగడల హస్తాబ్జము

లం దేవి లీ, లారవ్యంబుగఁ దోడిబాలురకు
నెల్లం బెట్టి తానుం గొనుకొ. హరి. పూ.
౫. ౨౦౪.

క. దేవా యాకసుమాలము, దేవేషుకేలోయి
నీదుదేహం బంటం, గా వెఱ పయ్యెడు...
కాళ. ౩. ౯౭.

ద్వి. తడయక పదపదార్థంబులు దేవి, కొని వచ్చి
జంగమకోటికి వరపు, బను లాచరించుచు
... బస. పు. ౫. ౩౪౫ పం.

(వ్యవ.) నాకేలనోకడుపులో దేవుచున్నట్లున్నది.
౨. సంగ్రహించు, దొంగిలించు.

ద్వి. ఎల్లయర్థము దేవి యిహవరంబులకు, దూర
మైనట్టిబులయిండ్లు సాచ్చి. బస. పు. ౫.
౩౯౨ పం. (ప్రాతప్రతి పా. 'తెచ్చు' కొత్త
ప్రతి పా.) ౩. పెదకు.

సీ. మందసంబులు దేవి మాడుపు లొడఁగని కొ
త్తడంబులు చూచి... అచ్చ. రా. గుం. ౮.

దేవుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧.- ప్రకాశించువాఁ
డు- దేవత, వేల్పు. (ఈయర్థమున బహువచనము
లేదు) ౨. వర్షాధి దేవత, ఇంద్రుఁడు; మేఘుఁడు.
౩. బ్రాహ్మణులయొప్పాధిభేదము. (గోవిందదే
వుఁడు, పురుషోత్తమదేవుఁడు, మొ.) ౪. (నాట్య)
రాజు. (యదాక్షాపయతిదేవః - కామం.) ౫. పర
మాత్మ. ౬. క్రీడాసక్తి కలమనుజుఁడు.

దేవురించు. అ. శ్రీ. (✓దేవురు.) దైన్యపడు, దీన
త్వమునొందు.

సీ. దేవురించుచు వాజదేతుడు మొగమును బ
డఁబాటుచుండెడుబడుగుటాడలు. హరిశ్చ.
౪. ౧౦౩.

దేవురింపు. వి. (✓దేవురించు.) ౧. దేవురించుట,
దీనుడగుట. ౨. పరిదేవనము, విలపించుట.

సీ... దేవురిం పనఁగను దేవు రనఁగఁగీ. బరఁగుఁ
బరిదేవనము... ఆం. భా. ౧. ౧౧౬.

దేవుడు. వి. దైన్యము.

క. ఈవఱదనుకను లోఁతల, దేవుళ్లం బడితి...

వేం. పంచ. ౪.౩౯౫. ఆం.భా. ౧.౧౧౬.

జ: దేవురించు, దేవురింపు, దేవుయగొట్టు, దేవు
ల్లాడు.

దేవుయగొట్టు. విణ. (✓దేవుడు.) దేదె,దీనుడు.
(శ. ర.)

దేవుల్లాడు. అ. క్రి. (దేవుళ్ళు + ఆడు.) ౧.చిం
తించు, విచారించు.

(వ్యవ.) వాడు డబ్బు పోవుటచే దేవుల్లాడు
చున్నాడు.

౨. కాలము గడపు.

(వ్యవ.) అతడు ఆకొలదిజీతముతో నెట్లో
దేవుల్లాడుచున్నాడు.

దేవెరి=దేవేరి.

రగడ... సొరుల,తిట్ట యగుచారేపరినాడెపు
జేవెరి గొని... అచ్చ. రా. యు. ౬౪.
(శ. ర. పా. తెఱవఁగెకొని ముద్రి.)

దేవేంద్రుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు.

దేవేష్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవపూజ్యుడు,
బృహస్పతి.

దేవేట్టు. సం.విణ.(జ్)దేవతలనుపూజించువాడు

దేవేరి=దేవేరి. వి. మహిషి, రాజభార్య; భార్య.
గీ. మహిషి దేవేరి యనఁగను మనును... ఆం.
భా. ౨. ౧౦౫.

వీ.వీరె సప్తరులు వారె యశ్విన్యాదు లిరువాడ
దేవేరు లిందుభార్యలు... హర. ౩. ౧౧౩.

క. దేవేరి వైతి వా వసు,ధావల్లభమణికిఁ గేలి
తత్పరమతివై. శుక. ౨. ౪౬. చం. రా. ౫. ౨.

క. ఆవిభు ననంతరంబ ధ,రావలయుముఁ దా
ర్పెఁ గృష్ణరాయఁడు చిన్నా,దేవియు శుభ
మతి తిరుమల,దేవియునుం దనకుఁ గూర్చు
దేవేరులు గాక. మనుచ. ౧. ౩౩.

కా...కావేరి దేవేరిగా, నంగికార మొనర్చునే
...ఆరత్నాకరేంద్రుడు: నీ,యంగం బంటి
సుఖించునేని గుణభద్రా తుంగభద్రానవీ.
పాండు. ౧. ౧౩౯.

దేవేరిపట్టము=మహిషీత్వము,పట్టపురాణితనము.
గీ. ఇట్టిభాగ్యంబునకుఁ దలకట్టు గాఁగ, రాక్ష
సేంద్ర శుభస్య కీర్తనం బనంగఁ, గట్టు దేవే
రిపట్ట మాకమలవదన, కంచు నెగఁబోసి నా
రదుం డరుగుటయును. వరాహ. ౧౧.౫౪.

చందమామదేవేరి=తారక, నక్షత్రము.

క. చెఱబెట్టెను దశమఃఖం దే,దైత నిచ్చటఁ
చందమామదేవేరుల నందఱ ననఁ గను మి
గ్గిరి తన, చతులఁ దగుల్పడినచుక్కచాలునఁ
బొల్పుక. రామా. ౩. ౧౪౪.

దేవేశి. సం.వి.ఈ. శ్రీ. పరమేశ్వరి.

దేవేశుడు. సం. వి. అ. పుం. దేవతలకు ప్రభువు;
పరమేశ్వరుడు.

దేవేష్ట. సం.వి.ఆ. శ్రీ. ౧.చహామేదశ్శి.(వాచ.)

దేవేష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దేవత
లకుఁ బ్రియ మయినది. వి. అ. పుం. గుగ్గిల
ముశ్శి. అ. న. దేవతలయిచ్చ.

దేవోద్యానము. సం.వి.ఆ.న. ౧. నందనవనము.
౨. దేవునితోట.

దేశకాలజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేశ
మును కాలమును దెలిసినవాడు.

దేశకుడు. సం. విణ.(అ.శికా.అ.)౧. కాసింబు
వాడు, ఆజ్ఞాపించువాడు. ౨. ఉపదేష్ట, ఉప
దేశించువాడు.

దేశజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేశమునఁ
బుట్టినది, విదేశీయము కానిది.

దేశధర్మము. సం. వి.అ.పుం.దేశమందలిధర్మము.

దేశభాష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దేశమున వాడఁకొ
నభాష.

దేశము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ప్రదేశము, చో
టు. ౨. అనేకపట్టణములు గలభూభాగము,
విలాతి.

(దేశములు ౫౬:—అంగము, వంగము, కళింగ
ము, కర్ణాటము, కేరళము, కామరూపము, గౌడ
ము, వనవాసము, కుంతలము, కొంకణము, మగ
ధము, సురాష్ట్రము, మాళవము, లాటము, భో
టుము, వరాటము, శబరము, కుకురము, కురువు,
అవంతి, పాండ్యము, మద్రము, సింహళము,
ఘాఠ్వరము, పారశీకము, మిథిలము, పాంచాలము,
శూరసేని, గాంధారము, బాహ్లికము, హైహ
యము, తాళవము, సాల్వము, పుండ్రకము,
ప్రాగ్జ్యోతిషము, మత్స్యము, చేది, బర్బరము,
నేపాళము, గౌళము, కాశ్మీరము, కన్యాకుబ్జము,
విదర్భము, ఖురసాణము, మహారాష్ట్రము, కొం
లము, కేకయము, అపిచ్చత్రము, త్రిలింగము,
ప్రయాగము, కరహాటకము, కాంభోజము, భో
జము, చోళము, చూళుము, కాశి-దేశములు
మఱియు అనేకములు కలవు. అందు ఇవి ముఖ్య
ములు అని శ.ర.) ౩. ఏబదియాలు అనుసంఖ్య
౪. భాగము, ఏకదేశము.

దేశరూపము. సం. వి. ఆ. న. గ. న్యాయము,
సమంజసము. ౨. ప్రశస్తదేశము.

దేశాంతరము. సం. వి. ఆ. న. గ. అన్యదేశము,
మఱియొకదేశము. ౨. మఱియొక ప్రదేశము.
(భాష వేఱుగాఁ గలదిగాని పర్యవసానముచేతనో
మహాసదిచేతనో వేఱుపఱుపఁబడినదిగాని యగు
దేశము దేశాంతరము అని మనువు.)

దేశాంతరి. సం. విణ. (న్. టి. వ్.) పరదేశపు
వాడు.

దేశి. సం. విణ. (న్. టి. వ్.) ౧. దేశకుడు

౨. దేశము కలవాడు, వి. ఈ. శ్రీ. ౧.
సంగీతవిశేషము, ఆయాదేశజనులకు స్వాదయ
రంజకముగా నుండు ప్రత్యేకసంగీతము. (సంగీత
ములో వేటొకభేదము మార్గము.)

శ్లో. తత్తదేశస్య రీత్యా యత్సాక్షిణ్యే కానురం
జనం, దేశదేశే తు సంగీతం తదేశిత్వభిధీయతే.

(కల్ప.)

ద్వి. లాలితకుద్రసాళ్యములు బెరయఁ, గ్రాలుచు
దేశిమార్గంబులు వెలయ. బస. పు. ౩. ౯౩౩
పం. వార. ౨. ౧౧౧.

౨. ఇరువది నాలుకై, రాగములలో నొకటి.
సీ... దేశాక్షి ఘూర్జరి దేశి తోడి. గీ. వెలయు
నారాయణియుఁ జతుర్వింశతివిధములను
దనరారు శ్రీ రాగములను మఱియు. హంస.
౫. ౧౨౩.

౩. దేశభాషాకవిత్వము.

క. మార్గకుమార్గము దేశియ, మార్గము వదలంగఁ
దనుకు మది వదలక దుర్మార్గవదనరు లనఁ
దగు, మార్గపులం దలఁప నలఁతి మహి సుకవు
లకుక. కు. సం. ౧. ౨౮.

క. మును మార్గకవిత్వ లోకంబున వెలయఁగ దేశి
కవిత్వ బుట్టించి తెనుంగు నిలిపి... కు. సం.
౧. ౨౩.

౪. నాట్యవిశేషము.

ఉ. దేశివిధంబురట్టణము దివ్యకలాసియు... లేక
యుక... నాట్యకలసం బ్రకటించెను హావ
భావముల. శ్రీరం. మా. ౪. ౧౬౨.

సీ. శివుఁ డొక్కనాడు దేశికి మెచ్చి నా
కిచ్చెఁ బెద్దవజ్రపుగుచ్చు బిరుదుతవిణ.
నాల్లి. ౩. ౩౬.

౫. తెనుంగుదేశమున వాడఁబడునొకభాష.

గీ. వెలది చిగు రెల్లి వేనలి వేనవేలు, నాఁగఁ
జనుకబ్దములు దేశిభాషకములు; వీనఁ జెప్పి

నకవితల వినుచు మెచ్చు. కాశ్య. ౯.౧౩.

చ. తెనుగునఁ జేటగాఁ గథలు దెల్పినఁ గా
వ్యము పొందు లేదు మెత్తనపన చాల దం
డు విశదంబుగ సంస్కృతశబ్ద మూడఁ
జెప్పిన నవి దర్శముం డ్రనుచుఁ బెట్టరు వీ
నులఁ గావునకొరుచుల్, దనరఁ దెనుంగు
దేశియును దద్భవముం గలయంగఁ జెప్పె
దక. ద్వా. ౧. ౩౨. (తెనుంగుదేశి = దేశి
తెనుంగులని భావము.)

దేశికాకు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకానొకస్వరసాయి.

ద్వి. గాఢంబు లలిరాగ కాకును బొచ్చు, గాఢంబు
మఱిదేశికాకును సింధు, నలిగరు రాకాకునఖ
క ర్తరియును. బస. పు. ౩. ౯౦ పా. ౯౪౦ పం.

దేశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. గురపు. ౨.
పభికుఁడు, బాటసారి.

దేశిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. తర్జని, చూపుచునేలు.

దేశీయము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - దేశభవము-
౧. దేశమునఁ బుట్టినది, దేశమం దైనది. ౨. (ఒకా
నొక తదిత ప్రత్యయము. ఇంచుక తక్కువయైనది
అనునర్థము కలది. ఉదా: అష్టదశవర్ష దేశీయుఁ
డు=కొంచెము తక్కువగా పదునెనిమిదిసంవత్స
రములవయసువాఁడు - పటుదేశీయుఁడు=కొంచె
ము తక్కువగా సమర్థుఁడు.)

దేశీయవరాడి(ల్లి). సం. వి. ఈ. శ్రీ. (సంగీ)
రాగిణీభేదము. (వాచ.)

దేశ్యము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - దేశభవము-
౧. దేశమునఁ బుట్టినది, దేశమునం దున్నది. ౨. దేశ
మునకుఁ దగినది. ౩. ఉపదేశింపఁ దగినది. ౪.
(ఒకానొక తదిత ప్రత్యయము. కొంచెముతక్కు
వయైనది అనునర్థము కలది. ఉదా: అష్టవర్షదేశీ
శ్యుఁడు=కొంచెము తక్కువగా ఎనిమిదిసంవత్స

రములవయసువాఁడు- విద్యదేశ్యుఁడు=కొంచెము
తక్కువగా విద్యాంసుఁడు.)

వి. అ. న. (వాదమున) పూర్వపక్షము. (వాచ.)
దేష్టువు. సం. విణ. (ఉ.) ౧. దాత, ఇచ్చువాఁ
డు. ౨. శుద్ధిచేయువాఁడు. ౩. దుర్దమము,
లాంగనిది. (ఆ. ని.) వి. అ. పుం. - వస్త్రదులు
శుద్ధిచేయువాఁడు - చాకలి. (విల్యముని.)

దేసము. వి. (సం. ద్వేషః.) వైరము, పగ.

గీ. నూడు పగ దేస మనఁగఁ బొల్పును విశో
భ, నామములు... సాం. ని. మాన. ౩౧.

దేసి. విణ. మనోహరము, అందమైనది.

సీ. అను లేపనములు మండనములు లేకయు భాను
రాంగము లింతదేసి యగునె. కు. సం. ౬.
౩౦౯.

ఉ. వాసనగా శివాగమము వర్ణన కెక్కడ ద్ర
యీసద్గర్భముల్, దేసిగ నాత్మకమృతముఁ దె
ల్పుచు... కు. సం. ౮. ౧౬.

ద్వి. ప్రాస మైనను యత్నిపై వడి యైన, దేసిగా
నిలిపి యాదిప్రాసనియతి, దప్పకుండఁగ ద్వి
పదలు రవియింతు. పండితా. దీక్షా. ౬౩ పా.
జ: దేసిక.

దేసిక. వి. (సం. దేశి - దేసి + క. - స్వార్థమున.)
సంగీతభేదములలో నొకటి.

ఉ. దేసిక గానిమార్గములఁ దిన్న నిరీకులఁ బాడి
పాడి యాశ్వాసమునొంది... చార. ౩. ౬౨.

దేహకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తండ్రి.

దేహకర్త. సం. వి. బు. పుం. జనకుఁడు, తండ్రి.

దేహకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. హి. కా. అ.) పూ
యవాఁడు.

దేహకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. తండ్రి.

దేహకోశము. సం. వి. అ. పుం. - దేహమునకు

అచ్చాదకము - ౧. పక్షము, అక్క. ౨. తోలు, త్వక్కు.

దేహక్షయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దేహము నశించుట. ౨. - దేహమును క్షీణింపజేయునది - రోగము, తెగులు.

దేహజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కూతురు, పుత్రి.

దేహజ్ఞేడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. దేహమునలనఁ బుట్టినవాడు. ౨. దేహమునఁ బుట్టినవాడు. వి. అ. పుం. పుత్రుడు, కొడుకు.

దేహత్యాగము. సం. వి. అ. పుం. - దేహమును విడుచుట-మరణము, చావు.

దేహదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దేహము నిచ్చునది. వి. అ. పుం. - దేహమును శుద్ధిచేయునది, దేహమునకు పుష్టి నిచ్చునది. - పాదరసము.

దేహదీపము. సం. వి. అ. పుం. - దేహమునకు దీపమువంటిది - కన్ను.

దేహధర్మము. సం. వి. అ. పుం. దేహముయొక్క స్వాభావికవ్యాపారము.

దేహధారకము. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) ౧. దేహము ధరించునది. ౨. దేహమును నిలఁబెట్టునది. వి. అ. న. అస్థి, ఎముక.

దేహధారణము. సం. వి. అ. న. ౧. దేహము దాల్చుట. ౨. జీవక, జీవనోపాయము. ౩. మనుగడ, బ్రదుకు.

దేహధారి. సం. విణ. (న. జీ. న.) శరీరి, దేహము ధరించినవాడు, ప్రాణి.

దేహధి. సం. వి. ఇ. పుం. - దేహమున కాధారమైనది - పక్షము, అక్క.

దేహధృక్కు. సం. విణ. (జ్.) దేహధారకుడు. (మనుష్యుడు, మొ.) వి. జ్. పుం. ప్రాణివాయువు. (వాచ.)

దేహనీయము. సం. దేగవ్యము.

దేహబంధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మేనికట్టు, బాండి. ౨. దేహముయొక్క బంధము.

దేహబద్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. దేహముచే కట్టఁబడినది. ౨. దేహమునందు బద్ధమైనది. ౩. దేహము దాల్చినది, మూర్తిమత్తు. ౪. దేహబద్ధమివేంద్రస్య చిరకాలాజ్ఞతం యశః. సం. కు. సం. ౨. ౪౩.

దేహభాక్తు. సం. విణ. (జ్.) దేహమును పొందినది, దేహముతో కూడినది. - వి. జ్. పుం. దేహధారి, ప్రాణి. (మనుష్యుడు, మొ.)

దేహభుక్తు. సం. వి. జ్. పుం. - దేహమందు కర్తృఫలము లనుభవించునది - ఆత్మ.

దేహభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. జీవుడు, ప్రాణి. (మనుష్యుడు, మొ.)

దేహము. సం. వి. అ. పుం. న. - వృద్ధి పొందునది - శరీరము, మేను. పుం. ౧. పూయుట. ౨. (జ్యోతి) తనుభావము, జన్మలగ్నము.

దేహయాత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. - దేహస్థితిని సాగించునది - జీవనోపాయము. ౨. - దేహమునుండి యనుపుర్యాదులకుఁ బోవుట. - మరణము, చావు.

దేహాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. మద్యము. (వాచ.)

దేహాల్లి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. (దేహము-పసుపు మున్నగువానిపూత-కలది.) ఇంటిగడప, గృహవగ్రహణి.

దేహాల్లీదీపము. సం. వి. అ. పుం. గడపమీద నుంచిన దీపము. (ఇది కొండుప్రయోజనములనెఱవేర్చిదియేకకార్యమున తపమానముగా నుపయుక్తము.)

దేహవంతుడు. సం. విణ. (త్. తి. త్.) దేహ

ము కలవాడు. వి. త్. పుం. గ. మనుష్యుడు.

అ. జీవాత్మ.

దేహసారము. సం. వి. అ. పుం. గ. మజ్జ, ఎముకలలోనికొవ్వు. అ. శరీరబలము.

దేహంతరము. సం. వి. అ. న. గ. మఱియొక దేహము. అ. జన్మాంతరము.

దేహత్వజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. దేహమే ఆత్మయని అనుకొనుట.

దేహత్వవాదము. సం. వి. అ. పుం. దేహమే ఆత్మగాని వేఱగుఆత్మ లేదు అనువాదము. (చార్వాకులు మొదలగువా రీవాదము నాశ్రయించురు.)

దేహత్వవాది. సం. వి. న్. పుం. నాస్తికుడు, (చార్వాకుడు, మొ.)

దేహధ్యానము. సం. వి. అ. పుం. దేహమే ఆత్మయనుభ్రాంతి, దేహధర్మములే ఆత్మధర్మము అనుభ్రాంతి.

దేహవరణము. సం. వి. అ. న. - దేహమున కప్పవని - గ. కవచము. అ. చొక్కా మొ.

దేహి. సం. విణ. (న. నీ. న్.) గ. దేహము కలవాడు. అ. పూయువాడు. వి. న్. పుం. గ. ప్రాణి. (మనుష్యుడి.) అ. జీవుడు.

దేహిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకజాతిచీమ. (కల్ప.)

దేహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి. (విల్వము.)

దేహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పూయదగినది. అ. శరీరమునకు హిత మైనది.

దై

దైత్యమేదజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (ప్రపంచ మంతయు జలమయ మైనపుడు విష్ణువు మధుకైటభులను చంపగా వారిమేదడు భూరూప

మయ్యెను అని పురాణప్రసిద్ధి.) మేడిని, భూమి. (ఇట్లే: దైత్యమేదజ మొ.)

దైత్యుడు. సం. వి. అ. పుం. - దితిసంతతి వాడు- రాక్షసుడు.

దైత్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. సుర, కల్లు. అ. మురయనుగంధ ద్రవ్యము.

దైత్యగురువు. సం. వి. ఉ. పుం-రాక్షసగురువు - శుక్రుడు. (ఇట్లే: దైత్యగురువు మొ.)

దైత్యదేవుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కరుణుడు. అ. వాయువు. (విల్వము.)

దైత్యనిఘా(నూ)దనుడు. సం. వి. అ. పుం-దైత్యులను చంపినవాడు- విష్ణువు.

దైత్యమదనము. సం. వి. అ. పుం. కండక.

దైత్యమేదజము. సం. వి. అ. పుం. గుగ్గిలము.

దైత్యయుగము. సం. వి. అ. న. దేవయుగము నకువలెనే దేవమానమున పండ్రెండువేలసంవత్సరములపరిమితి కలకాలము, రాక్షసయుగము.

దైత్యురి. సం. వి. ఇ. పుం.-దైత్యులకు శత్రువు - గ. విష్ణువు. అ. వేలువు.

దైత్యావరోరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. దైత్యులపకలు రాత్రియు. (ఇది మనుష్యమానము చే సంవత్సరము పరిమితి కలది.)

దైత్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దితిసంబంధ మైనవాడు. అ. దితిసంతతివాడు. వి. అ. పుం. తొలివేల్పు, రాక్షసుడు, అసుర.

దైత్యేజ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. దైత్యగురువు, శుక్రాచార్యుడు. (వాచ.)

దైత్యనందనప్రళయము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మయొక్క ప్రతిదినముతుదన లోకములకు కలుగు ప్రళయము.

దై నందినము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రతిదినము కలుగునది; ప్రతిదినము సుండునది.

దై నము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. దినమందుండునది. ౨. దినసంబంధ మైనది. ౩. దీనసంబంధ మైనది.

దైనిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దినభృతి, దినబత్తెము.

దైనికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. దినమున సుండునది. ౨. దినమందలిది.

దైన్యము. సం. వి. అ. న. ౧. దారిద్ర్యాదులచేతఁ గలుగుదురవస్థ, దీనత్వము, ౨. పేదటికము. ౩. దుర్బలత్వము. ౪. నీచత్వము, హైన్యము.

దైర్ఘ్యము. సం. వి. అ. న. దీర్ఘత్వము, నిడుపు.

దైలువాటు=దైవాటు.

(అతిశయించు, అధికమగు)

ఉ. ఏమితపం బొనర్చితిమె యేసుకృతం బొనరించి నామె యే, నోములు నోచినారమె మనోరథమల్ మది దైలువాటుఁగా ... వేంకటాచలస్వామినిఁ జాడఁ గఁటిమి... ఘటికా. ౨. ౧౯౦.

దైవకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దైవముచే చేయఁబడినది. ౨. మనుష్యకల్పితము కానిది, స్వాభావికము.

దైవకోవిద. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దైవజ్ఞ, సోద చెప్పనాడు.

దైవకోవిదుడు. సం. వి. అ. పుం. దైవజ్ఞుడు, జోశ్యుడు.

దైవగతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. దైవముయొక్క పోక, అద్భుతము వర్తించుమార్గము; శుభాశుభ ఫలములు కలుగువిధము.

దైవజ్ఞ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. సోదకత్తె, సోద చెప్పనది. ౨. గృహగోధిక, బల్లి. (శ. ర.)

దైవజ్ఞుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. జోశ్యుడు, జోశ్య తిక్కాస్త్రము తెలిసినవాడు. ౨. త్రికాలవేది, భూతభవిష్యద్వర్తమానములు ఎఱిగినవాడు.

దైవతంత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దైవమునకు లోనయినది, దైవాధీనము. వి. అ. న. దైవముయొక్కతంత్రము.

దైవతము. సం. వి. అ. న. ౧. దేవత, వేరుపు. ౨. దేవతాసమూహము.

దైవతాయతనము. సం. వి. అ. న. కోవెల, దేవాలయము.

సీ. ఉపపాస ముండి సముత్సుకుం దై దైవతాయతనమున నారేయి గడపి. ద్వా. ౨. ౧౨౩.

దైవత్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేవతనిమిత్తము ఉద్దేశింపఁబడినది. (ఇది అగ్ని మొ. పదములు పూర్వమందుఁ గలిగియుండును.)

వ... గోపాలదేవుండు దేవేంద్రదైవత్వం బగు సాయకం చేసిన. హరి. ఉ. ౪. ౧౪౦.

వి. అ. న. దేవత.

దైవదీపము. సం=దేవదీపము.

దైవదుర్విపాకము. సం. వి. అ. పుం. దైవము దుష్టముగా పరిణమించుట, దౌర్భాగ్యము, దురదృష్టము.

దైవపరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్నియు అద్భుతముచేతనే కలుగు నని తలచి యత్నింపక యుండువాడు.

దైవప్రశ్నము. సం. వి. అ. పుం. ౧. శుభాశుభకర్తృఫలము తెలియఁ గోరుట. ౨. జోశ్యము. ౩. ఆకాశవాణి; ఉపస్మృతి. (సోద అని కొందఱు.)

దైవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. దేవసంబంధ మైనది. ౨. దేవునినుండి వచ్చినది.

3. ఆకాశమునఁ బుట్టినది. వి. ఆ. పుం. జ్యోతి
బ్రహ్మదియజ్జమునందు యథావిధిగాఁ దత్క
ర్మము నడపినబుద్ధిజుని అలంకరించి కన్య నిచ్చి
చేయుచివాచము. న. గ. భౌగ్యము, అదృ
ష్టము. ౨. దేవత, వేలుపు.

గీ. ఆరమాసతిరూపతేభాతిశయము, వర్ణనము నే
యఁ దరమెయెవ్వారికైనఁ గాంచినప్పుడే
చిత్రతఁ గాంచె సకల, దైవదానవరాజి చి
త్రంబు గాఁగ. దకా. ౨. ౨౪౫.

శ్లో: అపిన్విదన్యేచ నిజా తదైవమనన్యవృత్త్యా
సమనువ్రతా యే. సం. భాగ. 3. గ. 3౪.

(ఆ తనదైవం=శ్రీకృష్ణం. వ్యాఖ్య.)

3. దైవతీర్థ మగుఅంగుళ్యగ్రస్థానము, దైవ
తర్పణస్థానము.

దైవయుగము. సం=దేవయుగము.

దైవయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. జన్మాం
తరక ర్తఫలము కూడుట, శుభాశుభక ర్మము
ఫలించుట. ౨. దైవమువలన కలిగినయో
గము.

దైవలేఖకుండు. సం. వి. ఆ. పుం-జాతకము
ననుసరించి త్రికాలఫలము వ్రాయువాడు - జో
స్యుడు, దైవజ్ఞుడు.

దైవవశము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దైవా
ధీనము. వి. ఆ. పుం. న. గ. దైవశక్తి.
౨. దైవాధీన మగుట.

దైవవాణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. ఆకాశవాణి,
౨. సంస్కృతభాష.

దైవవిదుండు. సం. వి. ద్. పుం. దైవజ్ఞుడు.

దైవహతుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అదృ
ష్టముచే వంచితుండు, దురదృష్టవంతుండు.

ఇతే: దైవహతకుడు.

శ్లో: ప్రాయో గచ్ఛతి యత్ర దైవహతక సతే

వ యాం త్యాపదః. సం. భక్త్య. నీతి. ౧౫.

దైవహీనుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆశా
గ్యుడు, దురదృష్టవంతుడు.

దైవాకరి. సం. వి. ఇ. పుం-దివాకరపుత్రుడు -
గ. కని. ౨. యముడు. 3. సుగ్రీవుడు.
౪. కర్ణుడు. ఈ. శ్రీ. యమువానది.

దైవాత్యయము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఉల్లా
ద్యుత్పాతమువలనఁ గలుగునాశము. ౨. అదృ
ష్టముయొక్క నాశము. 3. దైవము నతిక్రమిం
చుట.

దైవాధీనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దైవము
నకు లో నయినది, దైవవశ మైనది.

దైవాయత్తము. సం=దైవాధీనము.

దైవాటింఁడు. స. క్రి. (√దైవాటు.) పొంగి
పొరలునట్లు చేయు.

క. అవమానచైరు లనియొడి, యవనిజములఁ బెట్టి
కివైచి యభిమానమునం, దివిరితి దైవాటిం
చితి, భువనముల ననిద్యక్షి ర్విభూమామృత
ముకొ. భా. రా. యు. ౨33౬.

దైవాటు=దయివాటు, దైలువాటు. ఆ. క్రి. గ.
అతిశయించు, అధికిమగు.

ఉ...కింక దై, వాఱగఁ బట్టె బిట్టు దితిపట్టి
నృసింహుఁ డసహ్యతీ వ్రతక. నృసిం. ౫.౯౫.

ఉ. జోటున వర్షము ల్గరియ సువ్రతుఁ డాచిటు
లొండనంబి దై, వాఱుభక్తిఁ బెట్టు శివభ
క్తుల కర్గి జతుర్విధాన్నముల్. హర.
౨. 3౧.

క...కొచ్చుమెకపుఁబోటరి యత్తా, పునఁ దరలి
మెల్లమెల్లనఁ జని యొకచో మిగుల సంత
సము దైవాఱకొ. అచ్చ. రా. సుం. ౨౪.

౨. పొంగిపొరలు, పొరలు.

గీ. పాటికూమున రసము దైవాఱ గొలిచి,

కొమరుజంగంబునకు నిచ్చె గోళ్ళి వీట.
హర. గ. ౨౩.

మ...ఏసాముఁ దై, కొనఁ దేకానుక లిచ్చినం గొ
నఁడు గోర్కు ల్నిండి దైవాఁగఁ. వసు.
౩. ౯౫.

ఉ. మీతినయన్న కైలములమీఁద సమగ్రఘ్న
తప్రవాహముల్, పాఱఁగ యానపాత్రముల
భంగి నపూపము లొప్పె నెవ్వరుకా, మా తిడ
నీక కన్దనియమాత్రగఁ బాత్రలయందు నిండి
దై, వాఁతఁ బదార్థసంఘములు భౌతిగ నవ్వె
భువెండియామతికా. భోజరా. ౪. ౧౦౨.

౩. బిష్ణు.

మ...భూ, వరసేనాజన మాయితం బగుచు దైవా
ఁకా రణోత్సాహతకా. చంద్రి. ౩. ౧౦౬.

జ: దైవాఁఁడు.

దైవాహారాత్రము. సం. వి. అ. పుం. దేవత
లయొక్క రేయును పగలును, మానుష సంవత్స
రము.

దైవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దైవవివాహపదతిని పెం
డ్లినేయఁబడినస్త్రీ. వి. న్. పుం. దైవజ్ఞాఁడు,
జోస్యుఁడు.

దైవికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. దేవతలకు
సంబంధించినది. ౨. దేవునివలన కలిగినది; దైవ
వశమున కలిగినది.

దైవోపహతుఁడు. సం = దైవహతుఁడు.

దైవ్యము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దివ్యము,
దేవసంబంధ మైనది.

దైశికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. దేశసం
బంధ మైనది. ౨. ప్రదేశసంబంధ మైనది, స్థాని
కము.

దైశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేశికుఁడు, ఉప
దేశించువాఁడు.

దైష్టికము. సం = దైవికము.

దైష్టికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దైవపరుఁడు,
దైవమే కార్యసిద్ధికి హేతు వని తలఁచువాఁడు,
౨. దైవము కల దనుబుద్ధి కలవాఁడు.

దైహికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. దేహ
భవము, దేహమున పుట్టినది; దేహమం దున్నది.
౨. దేహసంబంధ మైనది. వి. అ. పుం. ప్రాణి
ద్యూతము, కోడి పొట్టెలు మొదలగుజంతువు
లతో నాడుజూదము.

దొ

దొంగు = దొంకు. (చూ. దొంకెన.)

జ: దొంకెన.

దొంకెన = దొంకెన. వి. (√దొంకు.) ఆయుధ
వికేషము.

ద్వి. వడిగొని యడిదాన వైచి కంచానఁ, దుడు
చురాతులు గ త్తిదొంకెనఁ బొడిచి, పోటు
గంట నె తూటిపోవునద్భటులు. ద్వి. హ
రిశ్చ. పూ. ౧౩౪ పం.

దొంగ. వి. (√దొంగు. త. తొంగకా.) గ.
చోరుఁడు.

రగడ. గురివెంద నదె గిలుబుకొనియెఁ బయ్యె
రదొంగ, విరులఁ గరికుంభకుచవెరఁజూ మై
యర గ్రుంగ, మనుచ. ౩. ౮౪.

సీ. ప్రామినుకులదొంగఁ బాతాళకుహరంబుఁ
జొఱఁబాతి చీతినచోట వీవ. పారి. గ. ౮౯.

౨. ఆరణ్యపువ్వులలోపల నుండుగట్టికాడ. (శ.
ర.-దీనిని 'దొంగవాడు' అని వాడుదురు.)

విణ. వంచకము, మోసపుచ్చునది.

ఉదా: దొంగనిద్ర:—ఇతరులను మోసపుచ్చు
టకై నిద్రించుచున్నట్లు పండుకొనుట.
ఇట్లే: దొంగభక్తి.

సా. దొంగపడినఅటానెలలకు కుక్క మొటి
గినట్లు. (గీ. ౧౭౦౫౪౫ ౪౦౫ left)

ఇది కొన్ని పట్ల విశేషార్థముల నిచ్చును.

ఉదా: దొంగకూడు=తన్నిరు లెఱుగకుండఁ బోయి కుడుచుకూడు.

దొంగగొడ్డు=దొంగ మేత మేయుపసరము.

దొంగ నేల = మోసము చేసి యపహరించిన నేల.

దొంగ బీగము=మాటుతాళము.

దొంగయూబి=క్రిందిలోతు తెలియకుండ మీఁద వ్యాపించియుండెడుబురద.

(ఇట్లే: దొంగయి కుక.)

దొంగప్రాదు=దొంగలు దొంగిలించుటకు అనుకూల మైనసమయము, అర్థ రాత్రిము.

ఇట్లే: దొంగ చేయి. (శ.ర.)

దొంగతనము. వి. (√దొంగ.) చోరత్వము, చార్యము, దొంగిలించుట.

గీ...విను మెంతవానికైన, దొంగతన మున్నయప్పుడె దొడరు భయము. దశా. ౧. ౨౭౨.

దొంగపని. వి. (√దొంగ.) చోరకృత్యము, దొంగతనము.

పీ. తడకద్రోపరి ముడివిడుపులు మఱి దొంగపని చుక్కవా లైనఁ బస్తుపారల. వేం. పంచ. ౪. ౨౪౦. (తాళపత్రప్రతిపా.)

దొంగమేపు. వి. (√దొంగ.) లంపు.

గీ. లంపు నా దొంగమేపు చెలంగు నభయ. ఆం. భా. ౩. ౩౪.

దొంగటికము, దొంగరొము. వి. (√దొంగ.) దొంగతనము, చార్యము.

గీ. ద్రోహబుద్ధి నైన దొంగటికమునైన, సుటల నైన సాహసమున నైన, సంపదధికుచేత సాధించి భనమును, బడుగు కిచ్చి బాగుపడును వేమ. వేమన. ౩. ౧౩౬.

క. రంగప్పసాము మేము తి, నంగను ముతుల మయి పుట్టినారము నిజ మైనం గలదే మా

వలనను, దొంగటికంబులును వింతద్రోహము లెందుక. విప్ర. ౫. ౧౮.

మ. దురము నుగ్రము రాయబారము మఱిక దొంగర్కము నైవ్యద్యముక, నరనాథా శ్రయ మోడబేరమును బెన్దంత్రంబు సిద్ధించినక, అరయక దొడ్డఫలంబు గల్గు ...కాళ. శ. ౧౧౧.

దొంగలవెలి=వేటకుక్క కడినచేరు.

చ...బెబ్బులుగండఁడు దొంగలవెలి...నాఁగఁజే, రల్లరెడిసారమే మముల నత్తఱి దెచ్చిరి కొండ యదతిక. ఇందు. ౨. ౫౯.

మన:దొంగలు తేలు కుట్టినట్లు. దొంగలతల్లికి యేడువ భయము.

దొంగసాము. వి. (√దొంగ.) దొంగ తెచ్చిన సాము.

కా...దొంగసాములకునై యిట్టిల ప్రాల్లాలిశే. విప్ర. ౫. ౩౫.

దొంగిలించు=దొంగిలు, దొంగు. స. క్రి. (√దొంగిలు.) ముచ్చిలు, అపహరించు.

క. మరకతమయన జ్రమచో, స్ఫురణ మెయిం దొంగిలించి పొదలినభంగిక. కు. సం. ౭. ౯౩౮.

పీ. సీధుపానక్రీడఁ జెంగల్వలూచారల దొంగి లించెడుకన్నదోయివారడు. పి.శకుం. ౧. ౫. (ఇట ఔషమ్యవాచకము.)

దొంగిలు=దొంగు. స. క్రి. (√దొంగు - త. దొంగు.) దొంగిలించు, అపహరించు.

మ. జలజారాతి సభిముఖామితకళాసౌభాగ్య లేకుంబు దొంగిలి పొ లిక పెనంగ నబము తదంఘ్రిద్యంద్యముం దా సముజ్జ్వలరేఖా కృతిఁ జేరి యత్తరుచి లంచం బిచ్చి తొ పింపఁగా, నెలనిగ్గులో గనుపట్టె...చంద్రా. ౪. ౧౩౮.

తవ్వీపుత్రము. దూడలతోఁ గాపరులను గుహ
లో దొంగిలి దాచిన విధి నదలింపజ్క.
అప్పు. ర. ౨౩౬ పా.

క. పెంగలి వై రాపాలతిక్, నొంగిలి తెచ్చితివి
చేటుతోన నయో నీ, వంగడ మద్దొరములు
కుటు, యింగలమునక బడకమున్నె యిడు మిరక
సైనక్. ఆచ్చ. రా. యు. గిర. రా. వి.
3. గి.

౨. వంచిండు, మోసగించు.

ఉ. ఎక్కడి కేగుదెంచితి వహీనవిహార చికిత్స
నీకు నేజక్క నొవర్చెదం బెలుఁచఁ జంపితి
దొంగిలి ము నదీయులకై, రక్కసులకై...
పొందు. ౫. ౧౦౩.

దొంగిల్లు. వి. బ. ఒకవిధ మగుసేత రోగము.

గీ. రెండుకుత్తంబులు... ఇట్టికపాడిఁ గూర్చిచాఁ
గనీట, నిమ్మపండ్లను వెన్నను నీరొనర్చి, యి
డిన దొంగిళ్ళు, బురుగుకా టుడిగిపోవు.
(చిఱి. చి. ని.)

గి. బరణి నడి కన్నులను బెట్టఁ బ్రబల మైన,
పురుగుకాటును దుర్గాంశపూరితములు, నీరు
పాటును దొంగిల్ల నిశ్చయముగఁ, టిటు ననిరి
భిషగ్వరు ల్కూరి మలరి. (చికి. చి. ని.)

దొంగు=దొంగిలు, దొంగిలింపు. స. క్రి. అపహ
రించుముచ్చిలు. అ. క్రి. ~~దొంగు~~
~~దొంగు, దొంగు.~~ ~~అపహరించుముచ్చును~~

జ: దొంగ, దొంగతనము, దొంగపని, దొంగ
మేపు, దొంగఱికము, దొంగసాము, దొంగి
లించు, దొంగిలు.

దొండ. వి. (సం. తుండి. ప్రా. తుండిర.) చింబిక,
ఒకదినుసుతీగ.

సీ...అలరును దొండె యం చనగఁ దుండి.
అం. భా. ౨. ౬౦.

గీ. సకలదిశలకు కాఖోపకాఖి లిడుచు, బాదలి

ఫలియించుదొండయ్యఁ జీలి ప్రబలి,యా శ
సంతతి పుత్రపౌత్రాదిబహుప,రంపరల నొప్ప
తెలసె భర్తయును దాను. ప్రభా.౧. ౧౬.

ఉ. సంతతి లేకము న్నుతనిజాయ సభక్తిని మా
గృహేవ య, క్రాంతముఁ జేయఁగా నతఁడు
సద్విజ్ఞుడై కలవచ్చి దొండచెట్టిఁ తికినిచ్చి
బాల ఫలియించును నీకిది ప్రోదిచేసికొ, మ్మెం
తయునంచుఁబత్మ... ప్రభా. గ. ౧౫.

జ: దొండపండు, దొండముక్కువడు.

దొండపండు. వి.కొండ. (✓దొండ.) బింబఫలము.

సీ. శేషపండులు నెలయూటిపండులుఁ గాం
దమామిడిపండ్లు దొండపండ్లు. కాశ. ౩.
౬౯.

గి. పండి వాడిన యలదొండపంటపిగిది, మొనసి
వర్షపట్టు పట్టి కెన్నావి దనరఁ, నెన్ను దఱిగిన
సాగుతుతో విన్న నైన, దేవయానఁ గనుం
గొని లెగిచి వగచి. యయా. 3. ౮౩.

క. పగడము మంకెనవిరియును, జిగురాకును
దొండపండు చెందిరమును ... నీలా. ౨. ౨౨.

సా:- కాకిముక్కునకు దొండపండు కట్టినట్లు.

దొండముక్కు-వడు. అ. క్రి. (✓దొండ.) దొం
డపండువలె గింజలకొన లెఱుబడు.

మ. బలుకుల్ పండెను దొండముక్కువడియెం
 బ్రాసంగుజేల్ పోకమోకల పూబాళల
 తావి గ్రోలి పొరలకె గాబేరదిగ్వాయు
 వుల్. శివనా. ౪. ౧౯.

దొండి=తొండి. వి. గ. చిల్లి, రంధ్రము.

సీ. జలజాతభవశివాదులు గూడ బ్రహ్మయ్యుట
దుర్లంధ మగునుచ్చదొండికెగద. వేణు.౮౬.

సీ. తూ మనఁ దూఁటనఁ దూపర మనఁగను
దొండి నాఁ జిల్లి నాఁ దొలి యనంగ, ఆం.
భా. ౧. ౧౪౫.

౨. భగము, ఆంధ్రగుణి,

సీ. చినిగినదొండి బల్నేతకు వెయనా వెస
నూత్తుబాలిక వెయంగాక. వేణు. ౨౪.

జ: దొండివోవు.

దొండివోవు. అ. క్రి. (దొండి.) చిల్లిపడు,
తూటువడు.

సీ. పోర మాయుసు రేల పోసికొ నెదవురా తో
రంపునీ మేను దొండివోను. బిల్వ. ౨. ౬౪.

దొండు. వి. ఒకవిధ మగుచేప్రమత్స్యవిశేషము.

గీ. మోర పక్కెర దొండును గూరముక్కు,
పుల్లరుజు గెచ్చె గెండెయు బొమ్మడాయ.
హంస. ౪. ౧౮౭.

దొంతర=దొంతి. వి. (దొంతి + తరగ.) ౧. ఒక
దానిపై నొకటిగ నుంచినవస్తువులవరుస.

గీ. దోర యన దొంతి యనగను దొంతర యన,
దనరు నుత్పంక్తి...ఆం. భా. ౨. ౩౪.

క. వెస లలనామణి బంగరు, వెసలలదొంతరలు
డించి వినయము మది కిం, పొసంగగ
గంకణరవములు, పొసంగగ నారసి రసా
న్నములు వడ్డింపక. విజ. వి. ౨. ౧౫౨.

౨. పరంపర, వరుస.

క. సంతోషబాష్పధారలు, దొంతరగాఁ జూ
చి మ్రొక్కి తోయధివరసీ, మంతిని నాత్రి
జగద్దీవ్యంతిని భాగీరథీ ప్రవంతినిఁ బొగ
డక. విజ. వి. ౧. ౪౮.

గీ. సంతసంబునఁ బంటవలంతివేల్పు, దొంతరగ
నన్నకటివేల్పువంత లెల్ల, మంతసంబునఁ
దలంచుచు నంతఁ బొగిలి. నీలా. ౧. ౧౦౧.

దొంతర(లు)గొను. అ. క్రి. (దొంతర + కొను.)
దొంతులగు; సాంద్రమగు, దట్టముగా వ్యా
పించు.

క. (చంద్రికావర్ణము.) శ్రీ. పదతాడనంబు గా
విండుకించు వెలయాండ్ర చరణనఖకాంతుల
పై దొంతరలుగొని...ఉ. రా. ౪. ౧౬౩.

దొంతరముద్దు. వి. (దొంతర + ముద్దు.) చుంబన
ఛేదము.

గీ. ముద్దునాగను జుంబనం బొప్పుచుండు,
బొల్పుచుండును దొంతరము ద్వంద్వక,
దద్విశేషంబు... ఆం. భా. ౨. ౧౮౦.

దొంతి=దొంతర. వి. (త. తొందిప్ప.) ౧. ఒక
దానిపై నొకటిగా నుంచినవస్తువులవరుస, ఎత్తు
వరుస.

గీ. కుకవికృతులందు దోమంబు గుణముపేయ,
నేరఁడది యట్లు దొంతులు నేరి నాయ,
దోర్ప నేర్చుక గాకది యేమి నేర్ప నేర్చు.
కు. సం. ౧. ౨౯.

గీ. దోర యన దొంతి యనగను దొంతర యన,
దనరు నుత్పంక్తి...ఆం. భా. ౨. ౩౪.

గీ. దొంతిబుట్టలచిక్కంబు పొంతఁ బెట్టి, వగలఁ
బొగిలెడువాని నిర్వాణి నెక్క, తరుణతా
పసిఁగాంచితి ధరణినాథ. దశకు. ౫. ౪౦.

గీ. అమృతాశక్తి రత్నపుబొమ్మరిండ్ర, బేర్పుఁ బ
న్నార్చుదొంతులబిసరుహాస, నాండభాండం
బు లీరితి నుండ దొంతి, మేరు నని లోకమున
కుఁ జూపెడువడువున. వరాహ. ౬. ౭. భా.
రా. గుం. ౫౩౬.

౨. పరంపర.

ఉ. మాయలు దాయనీక యసమానత సత్వప
మానమై ముని, ధ్యేయత భక్తితత్పరవిభేద
మనం దగువిష్టుతత్త్వముక, బాయనిచూ
డ్చి సర్వసమభావనఁ గ్రాలెడుబాలు బాలి
శుం, జేయ నతండు నూవె దనచెన్నటిమా
యలదొంతు లన్నియుక. నృసిం. ౪. ౧౪౧.

విణ. ౧. ఒకదానిపై నొకటిగా నున్నది, దొంత
రయైనది.

క. కరసరపిరుహంబున నొక, సరపిరుహం బుమర
వదనసరపిరుహమునన్, బరిమళవళమున మో

పిన్,ధరణీధరతనయదొంతితామరజూవెక్.
ఉ. హరి. ౫. ౭౦.

౨. అధికము.

ఉ. (లక్ష్మీదేవివరసము.) క్ష. కొం తని కాదు చా
లఁ దొడుగుల్ మడుగుల్ గొడుగుల్
సువర్ణముల్, దొంతిగనుప్పతోఁ గలుగుతో
మిరియుం గొని యేటికేటి కీ,వంతుగ నా
వెచే మననివారలు లేరు...ఘటికా.౧.౪౩.

క. మొదలఁ గుల మెల్ల ద్రుంచుట, యదయత
గురులయెడఁ గల్లలాడుట యది గా, కిదియు
ను జేయఁ దలంచినఁ,గొద లే దీవేళ దొంతి
కొల సిద్ధించుక. జై. భా. ౧. ౬౯.

సింగారపుదొంతి = శృంగారములపరంపరమసా
నము.

ఉ...అందముల కన్నిటికిం దగుపట్టుఁగొన్న సేం,
గారపుదొంతి యైనకులకాంత నయో యెడఁ
బాయ నేర్తునే. శుక. ౧. ౬౪.

సాగసులదొంతి=సాగసులగని.

సీ. ముగుదలమేల్పంతి సాగసులదొంతి క్రొంబా
గడపూబంతి యబ్బురపుటింతి. అచ్చ. రా.
శాల. ౧౩౬.

క. ఇంతయుఁ గనికర మానక, వంతల నిడి చనఁ
గఁ దగునె వలిగొజ్జెగపూ,బంతి యింతి
సాగసుల,దొంతి క్రొందుంటవింటిదొరమదదం
తీ. రసిక. ౬. ౫౦. అచ్చ. రా.ఆర్.౯౯.

జ: దొంతర, దొంతరగొను, దొంతరముద్దు,దొం
తిమన్నెవిభాళుడు.

దొంతిమన్నెవిభాళుడు. వి.(√దొంతి.)ఒకా
నొకచీరుదము.

వ...గజగంధవారణ గండగోపాల చలమర్చి
గండరాయగజకేసరి దొంతిమన్నెవిభాళాది
సానాచీరుదవిఖ్యాతుల...హాస్య.౧.౧౦.

దొంద=దొందు¹, దొడ్డు. విణ. (సం. తుంపీ.)
తుందిబుఁడు, తూలకాయుడు.

సీ. దొం దన దొందు నా దొడ్డునా లంద నాఁ
దుండిలనామ మై తోఁచుచుండు.ఆం.భా.
౨. ౧౨౦.

దొందడి. వి. (దొందు¹ + దడి - సమర్థము, సం
దడి అని శ.ర.) ౧. సంఘరము, రాయిడి.

ఉ...ఇద్దఱుక, దుర్జయశక్తు సైన్యములదొందడి
నే మయిశాక్కి...భార. ద్రో. ౪.౧౨౯.

క. వడిఁ బొదివి భీముఁ డార్చినఁ, జెడ విఱిగిన
సేన నేమి నెప్పుడుఁ దనదొందడిఁ దాన
చదిసె వెనుకొను,కడిదిమగలచేత గాసిగా
దె నరేంద్రా. భార. కర్ణ. ౨. ౩౫౪.

క. ఎందఱు గంధర్వులు వడి, రెందఱు గుహ్య
కులు మడిసి రెందఱు నృపసం,క్రందసు లీ
ల్లిరి యపు డా,దొందడి మితి మీఱి వారి
తూపులు దొరుగక.కవ. ౫. ౯౮. హరి.
ఉ. ౩. ౧౩౦.

౨. త్వర, వేగము.

ఆ. రాజుకొడుమఁ జూచె రాజీవదళనేత్ర,రాజ
వదనఁ జూచె రాజుపట్టి, దొంగకాముఁడంత
దొందడిఁ జిగురాట,నాలు వెఱికి యుఱికి
వారి మొత్తె. భాగ. ౯. ౨౬.

వ...తమకంబుల గమకించుచు హురుమత్తున
తూరి యంపఱలపరంపరల వెంపరలాడిన
హుసి యని దొందడినిఁ బుళిందులు కఱకు
మిఱిచుఱుకుఁజూపులు చూచి...ప్రబంధ.
౩౮౮.

విణ. సంకులము.

క. ఇందాఁక నీ వొనర్చిన,దొందడిపని మేచ్చ
నేను దొడరి తిపుడు లా,వుం దాల్చియుఁజూ
పిగదా యెందుఁ బొగడుగనుట నిలుపు మిం
చుక యాజీక. హరి. ఉ. ౮. ౧౯౬.

దొందడించు. అ. క్రి. (√దొందు¹)కలియు.
సీ. కరతాడనములఁ జన్దనలపై లక్ష్మకచటలు

చటిచినచాడ్సు దోఁప, దెగి రాలుహార
హక్కికములు నశ్చుబిందువు లేర్పటుపరాక
దొందడింప. హరి. పూ. ౯. ౧౩౯.

దొందము. వి. (సం. ద్వంద్వమ్. ప్రా.దొంద.)
ద్వంద్వరోగము, వాతపిత్తశ్లేష్మములలో నేరెండి
టివలనెనను గలిగినరోగము.

సీ. ద్వంద్వరోగంబు నివ్వటిలు దొంద మనంగ
...ఆం. భా. ౨. ౧౨౫.

దొందు¹. వి. (సం. ద్వంద్వమ్.) జత. (శ.ర.)
జ: దొందడి, దొందడించు, దొంబులిగొట్టు.

దొందు²=దొంద.

ఆం. భా. ౨. ౧౨౦.

జ: దొందుమేను.

దొందుమేను. వి. ($\sqrt{\text{దొందు}^2}$) మిక్కిలి స్థూల
మగుశరీరము.

వ...కొందలు దొందుమేనుల నిటునటు కదల
లేక చీనిపండులపొందికను రక్తార్ధవస్త్రంబు
లతోఁ బ్రాణాచారంబుల మెలఁకువ నొడిగి
...ప్రబంధ. ౩౮౮.

దొంపు. వి. ౧. చేను. (మల్లవరస అని శ. ర.)

సీ. లేతనివ్వరిదొంపు లేటిపిల్లల కింపు కాచియుం
డెద నంచు గదలెనోర్తు. కృ.శంసు. ౩. ౩౩.

౨. నేరుపురుగు కొఱుకుటవలన మోపు లెండు
ట. (శ. ర.)

దొంబర=దొమ్మర. (చూ. దొంబరి.)

జ: దొంబరి.

దొంబరి=దొమ్మరి. వి. (దొంబర + ఇ-త. దొంపమ్.

క. దొంబమ్=గడకట్టి చేయునాట్యము.) దొ
మ్మరవాడు, గడకట్టియాడి జీవించువాతివాడు.

న...శంఖరారి యనుదొంబరి విడంబంబునం దూ

ట నంబరంబునం బన్నినవలయంబు లనం బొ
లుచునవలగ్నంబుల విలగ్నంబు లగునొడి
కాంబులు...వరాహ. ౧౧. ౨౯.

దొంబులిగొట్టు. వి. (దొందు¹ + పులి + కొ
ట్టు.) - వ్యతిరేక లక్షణచే - పిఠికి, భీరువు.
(రెండుపులులను కొట్టువాఁడు అని శబ్దార్థము -
శ. ర. - "దొంబులిగొట్టు" చి. ని. ప్రా.)

గీ...పంద కోఁచ, పిఠికి దొంబులిగొట్టన భీతుఁ
డభవ. ఆం. భా. ౨. ౨౨౧. (వావిళ్ల ప్ర
తిపా. "దొంబులిగొట్టు" వ్రాతప్రతిపా.
"దొంబులిగొట్టు" వ్రాతప్రతిపా. సీ...నమ
రభీరువునకుఁ బేల్లగుఁ బాఱుఁబోతుపిఠికి.
గీ. కోఁచ పందయు దెంబులిగొట్టన ...
వేంక. మాన. ౫౭. "దొంబులిగొట్టు"
వ్రాతప్రతి, ప్రా. పా. - "దొంబులి = పిఠికి,
గొట్టు = పిఠికి. అని పర్యాయపదములుగా
ప్రా. క. చను భీతుఁడు కోఁ చనఁ బం, దన
దెంబులిగొట్టు పిఠికి యనఁ బాఱుత, న్నను
...ఆంధ్రపదాకరము. నరనర్దము. ౪౦.
ఇంకను విచార్యము.)

దొగ్గలి. వి. రక్తబాష్ప మనునొక మొక్క.

(బ. దొగ్గలులు, దొగ్గళులు, దొగ్గళ్లు.)

చ...దొగ్గలి పొన్నగంటి దేదరి...హంస. ౪.
౧౩౨.

సీ...దొగ్గలి యన రక్తబాష్పయై ప్రబలుచుం
డు. ఆం. భా. ౨. ౭౩.

గీ. పెంటదొగ్గళ్లలోఁ గడు పంటి శక్తుచలన
ములగ్రుక్కుజీరోతువుల...ఆము. ౬. ౧౩.

దొగ్గుడుకొను. అ. క్రి. వ్యాపించు.

వ...మంటల గెంటించి యగ్గి దొగ్గుడుకొన మొ
దలంటఁ బొదివి యొదవ నీకున్నయగ్గికోల

జగ్గు బొగ్గయ్యె నంత. అచ్చ. భా. ౫. ౧౯౬.

వ...గుఱ్ఱంపుడెక్కల నెక్కినుమిక్కిలిబుగ్గి
మింట దొగ్గుడుకొని...అచ్చ. భా. ౫. ౧౯౬.

దొటదొట=తోటతోట, దొడదొడ. వి. (నిష్ప

లు మొ.) రాలుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.
చ. దొటదొట రాలు మి న్నువిసి తోరపునిప్పు
లవాన లొక్కటక. సానందో. ౨౫.

ద్వి...కన్నులను, దొటదొట నిప్పులు దొఱగ
హు మ్మనుచు. ద్వి. నల. ౨. ౬౩౮.

దొడదొడ. వి. (త. తొడతొడ.) ౧. (నీరు మొ.)
కాటుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. దొడదొడ నోట నెత్తురు గ్రమ్మకొనుచు.
రం. రా. యు. ౩౭౫ పా. ౨ పం.

అదుడదుడ.

చ. దుడదుడ మంచె యొక్క నొకదొడ్డమీటా
రపుఁగవ్వుకూతురుక, దొడదొడ మంచమె
క్క నొకదొడ్డమీటారపురెడ్డకూతురుక.
పీఠి. ౩౦.

విణ. దొడదొడయనధ్వని కలది.

క. ఉడుపిడి గొండకలపై, బిడు గగనవడుపు
దోచ బి ట్టెగసి వడిక, బెడతల గుప్పనఁ
దన్నినఁ, బడియెం దొడదొడలు గాఁగఁ బడి
మకుటుంబుల్. రామా. ౭. ౨౪౩.

దొడవ. విణ. (త. తొడువై = కొండీడు.) నీచుడు.

క. మగక్రోతి యైనదొడవకు, దగునే కన్నియ
నొసంగ ధరణీశునకుక. పోడ. ౭. ౯౦.

దొడిదొడి = దుడిదుడి. వి. ౧. జనులు వేగముగా
నడచుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

క. దొడిదొడి వెడలెనుమా రెక్కడ పోయెద
రెవ్వ శేమికార్యం బని నేనడిగిన నూరక
దురుదుర, నడిచిరి నామాట విని విననిచంద
మునక. వరాహ. ౧౦. ౮౧.

చ. బడలినమోము గువ్వగుమివట్టులఁ బాటెడు
చూపు మించఁగా, దొడిదొడి నూడిగంపుఁ
జెగతోఁ జనియెక మముఁ జూడఁ డేమి
యుక. కువల. ౩. ౭౫.

౨. (పిడుగు మొ.) పడుటయం దగుధ్వని కను
కరణము.

సీ. వెల్లుగాఁ బెట్టిలు పెట్టిలు మ్రోయుచు బిడు
గులు దొడిదొడి బడియె జదల. ద్వా.
౧౦. ౪౫.

దొడ్డ = దొడ్డు. విణ. (క. దొడ్డ.) ౧. పుఘపు,
గొప్పది.

ఆ... వెను వేరు బలు దొడ్డు, దొడ్డ వలుడ
నాఁగఁ దోచుఁ బుఘపు. ఆం. భా. ౩. ౧౬.

గీ. సిడము నడిమికి వెనఁ ద్రుంచె వెడదవాతి,
దొడ్డతూపునఁ గురుసేన దొంగలింప. భార.
భీష్మ. ౨. ౪౯. (నిశితమైన అని భావము.)

ఆ. పాప గానిదొడ్డపగ పుట్టె నిక నెట్లు, లిం
దుముఖికి జక్రి యెపుడు పుట్టు. భాగ. ౧౦
పూ. ౮౩.

గీ... కడు దొడ్డ లగుచు, బొడమె మొగ్గులగము
లగిబొబ్బ లట్లు. ఆము. ౨. ౫౬.

౨. శ్రేష్ఠము; శ్రేష్ఠుడు.

సీ... సాత్యకి వానిగుణము బాణాసంబుఁ, దుని
మె నంతట వాడు దొడ్డకోదండంబుఁ గొని
శరంబుల నొంచె శినిమనుమని. ఉ. హరి.
౩. ౫౭.

గీ. సోమపితరులు తమలోన మేమ మేమ, దొడ్డ
వార మటుంచు వాడునకుఁ జొచ్చి, బొడలు
చేయంగ... వరాహ. ౫. ౭౯.

గీ. అంబికయును నితం డెవ్వఁ డనుచు నడిగి,
యధిపుఁ డశ్వతరుండు గాఁడా యటన్న,
నీతఁడా యశ్వతరుఁడునంగీతవిద్య, దొడ్డవాఁ
డఁట యనిన రుద్రుండు చెలఁగి. కువల. ౪.
౧౦౬. దశా. ౨. ౪౦౯.

౩. దుష్కరము, శ్రేయరానిది; కష్టము.

చ. చలనవిహీనవృత్తి సడినన్న పరాశరం దాది
యైనయ, య్యలయలరాయివంటిహృదయంబు
లు నీరుగఁ జేయుబోయపు, విలుతున కెం
తదొడ్డపని వెన్నెల బిజ్జనఁ గానినంతలో,
పలన కరంగి పొంగుపసిపాఠశాలచిత్తము.

మైత్తయగ్గ. పాండు. ౫. ౨౧౨.

న... ఇప్పురమపావనితపోశనంబులు డాసి గాసి
కోర్చి ప్రాణంబులు భరించుట దొడ్డనువా
యను... ఉ. రా. ౮. ౪౧.

౪. మహిమకలది; మనోహరమైనది.

చ... ఇన్నెలవు దొడ్డది మేనులు కంప మొండె
డిక, నిలిచెద మేము పుష్పకము నిల్వినచో
నగుకేంద్ర వాపుడుక. ఉ. రా. ౫. ౨౧౧.

గీ. అట్టియజుపట్టి కెదురుగా నరిగి పురికి, దోడు
కొనితెచ్చి రతనపుదొడ్డనగ కొకటి విడిది
చేసి తలఁప కక్యంబు గాని, యలుప వట్టించి
నిమివంశతిలకుఁ డంత. చం. రా. ౩. ౧౦౫.

దొడ్డకొంచెము = ఎక్కువతక్కువలు.

నీ. దొడ్డకొంచెము లేక తుద నెట్టివర మైన నను
వున నిచ్చు... చిత్రభా. ౪. ౧౨౦.

క. ఎక్కడిమగఁ డెక్కడినఱు, లెక్కడినీయ
త్రమామ లెక్కడిమట్టు, లిక్కొలది దొడ్డ
కొంచెము, లెక్కింపకు మరునిహావళిం బడు
నేళక. హంస. ౧. ౧౦౧.

దొడ్డవయసు = ప్రాధవయసు.

గీ. దొడ్డవయసున కీతాంకుఁ దొడ్డగిల్లె, దఱపి
చంద్రాతపము నేల చఱచి కాయ. భీమ.
౨. ౪౬.

జ: దొడ్డతనము.

దొడ్డతనము. వి. (√దొడ్డ.) గొప్పతనము.

క. మృగములు పదివే లుండఁగ, మృగయారతి
సాంపుఁ దెంపుమెయి నొకకాఖా, మృగవని
తమిఁదఁ జూపుట, తగవే దీన నగుదొడ్డత
న మేమి యొకో. భోజరా. ౫. ౯౦.

క. అంబుజభవాదివిబుధగ, అంబులదొడ్డతనమెల్ల
వాకు వెనుక త, భృం బని చూపె ననంగా,
చింతాధర దొడ్డతనము పిలుఁడునఁ దా
లైక. వరాహ. ౬. ౧౦.

దొడ్డి. వి. (సం. ద్రోశీ.) ౧. పనులు మేయుచీడు.

క... నలుదెసలం బొడువుగా నమర్చినబలితంపు
ములువెలంగులం గరంబు జతనంబు లై
యొప్పుపెనదొడ్డం గ్రమంబునం బ్రమోదం
బున నేతనం బోతన మేసి వచ్చి... హరి.
భూ. ౫. ౧౪౨.

౨. (త. తొట్టి.) పెరడు; పనులకొట్టము, పనుల
సాల.

(వ్యవ.) మాదొడ్డిలో చాలపొడులుపెట్టినాము.
కా... తోట దొడ్డి గను లావు ల్పూడఁ బంపం
దగుక. ఆము. ౪. ౨౪౫.

చ. కడఁక యెలర్చ దొడ్డకును గ్రంపలు వైచి
యు జొక్కనాటిలో నడఁగఁ బ్రాతకా
పు లయి రక్కడ గోపకుటుంబు లందఱుక.
హరి. భూ. ౬. ౨౫.

నీ. పండినపెరటికల్పకము వాస్తవ్యుండు దొడ్డి
చెట్టినవేల్పుగిడ్డి కాఁపు. మనుచ. ౧. ౬౬.
పా: దొడ్డిఁడుగదెలను దొంగలు తోలకొనిపో
వఁగా గొడ్డుగదె శ్రీమహాపత్ని యెనట్లు.

౩. ఇల్లు. (చూ. దొడ్డివేల్పు.)

జ: దొడ్డికట్టు, దొడ్డికాట్లు, దొడ్డికొను, దొడ్డిప
ట్టు, దొడ్డివల, దొడ్డివేల్పు.

దొడ్డికట్టు. వి. (√దొడ్డి-త. తొట్టికట్టు.) నడుమ
బయలును చుట్టును కట్టడములును గల యిల్లు,
చుట్టుకొలారము.

నీ. దొడ్డికట్టుగ వాఁగి తొలఁగి పోవఁగ నీక
యచ్చభల్లులులఁ బెల్లార్చి తెచ్చి. పి. కళం.
౪. ౬౯.

నీ. దొడ్డికట్టె యున్నతొరంపుటిరంబుఁ దొరఁ
జోపి పెనువెంటఁ దిరిగి తిరిగి. భా. రా.
ఆర. ౨. ౫౧.

గీ. అపు డసశ్శకు డిగక మేఘాళి పొడువు, నచ
లములపై నె దొడ్డికట్టుమృగాళి, బాడ
చూపట్టె మిఁదిపరస్పరస్యస్యపున కగుతెర

వేట యాయిత మనంగ. ఆము. ౪. ౧౧౩.

దొడ్డికాళ్లు. వి. బ. (√దొడ్డి.) పంగటికాళ్లు, ఎడముగా నున్న కాళ్లు.

గీ. దొడ్డికాళ్లును నల్లనిచెడ్డయొడలు, గలిగి యత్యంతనీరసాకార యైన, కలహకంటకి నవిప్రకాంతః జూచి, భయము జనియింప ధారుణీపాలుదేవి. హరిశ్చ. ౪. ౧౬౮.

దొడ్డికాళ్ళవాడు=పంగటికాళ్ళవాడు, ప్రజ్ఞావు. సీ...తో...చును బ్రజ్ఞుండు దొడ్డికాళ్ళవాడన... ఆం. భా. ౨. ౧౨౨.

దొడ్డికొను. ఆ. క్రి. (√దొడ్డి.) నెలవుకొను, నిండు. ఆ. కోరికొమ్మ నీదుకోరిక యీడేట, నరి నిత్తువలయునర్థ మనిన, విని విరించునకును వినకుండై ధర్మవ్రతుండు పలిక మదము దొడ్డికొనఁగ. కేవ. ౪. ౨౦.

దొడ్డిపట్టు. వి. (√దొడ్డి.) గోష్ఠస్థానము.

గీ. దొడ్డిపట్టుల నిల్వక త్రోవ నెదిరి, నెదిరికొమ్మలఁ గ్రమ్ముచుఁ గదిసి కోడె, తఱపులను బొడ్డుచును వడిఁ దవిలి అంకె, లిడుచుఁ బొగ రెక్కి యుక్కున నడలి రెలమి. నీలా. ౨. ౪౩.

దొడ్డివల. వి. (√దొడ్డి.) వేట కుపయోగించు నొకవిధ మైనవల, జాలవిశేషము.

వ...గాలిఁ బరికించి దిగువదెస దొడ్డివల పన్ని...చునుచ. ౪. ౩౩.

గీ. రేటివలలును...సవదండవలలు దొడ్డివలలుఁ బందిటివలలును...యయా ౧. ౩౮. కాళ్ళ. ౩. ౪౬.

దొడ్డివేల్పు. వి. (√దొడ్డి.) ఇలువేల్పు, కులదైవము. సీ. గలుపు పేరువజీరుఁ గినిసినకప్పులైదువరాచ నెంచు మాదొడ్డివేల్పు. ప్రబంధ. ౧౬౦.

దొడ్డు=దొడ్. విణ. ౧. పెద్దది, అధికము.

తరలము...అద్య సన్నము దొడ్డునైక్రిడఁగి కా

రణకార్యరూపము నైన యీసకలంబు నీ, కడుపులోనిది గాదె పాపడఁగాక నేమణి యెవ్వఁడక. భాగ. ౧౦. పూ. ౫౫౮.

౨. శ్రేష్ఠము, ప్రశస్తము; శ్రేష్ఠురాలు.

చ...క్షణభంగుర మై చనుమేటిభాగ్యముం, దలతురె దొడ్డుగా జగతిఁ దావకభక్తులు మానసంబులక. చెన్న. ౪. ౧౦౧.

వ. అనిన విభుండు లోకాపవాదంబునఁ గళత్రాభిమానంబు విడుచుట దొడ్డు గా దని మాట జవదాటుక యిప్పురమపావని తపోవసంబులు దాసి... ఉ. రా. ౮. ౮౧.

కా. నన్నే పాయఁడు రాత్రిలం దివములక నన్నేకృపం జెంజెడిక, నన్నే దొడ్డుగఁ జూచు వల్లభులలో నాథుండు ... భాగ. ౧౦ ఉ. ౨౨౪.

౩. దుష్కరము, అసాధ్యము; కష్టము.

గీ. గోపనానులఁగ్రేపుల గోధనములఁ గమలజుడుదాచి సత్యలోకమున నున్న, నపుడెప్రతి సృష్టి యొనరించె నాప్తుడైన, క్రీడిబ్రతికించు లేదొడ్డు కేశవునకు. శై. భా. ౩. ౮౫.

వ. దుడుకులో మీయెడ నిన్ని సర్వేదుపలాదుం గైదువుం బంపి యిప్పుడె దండించుట దొడ్డు గా దయినచో బోల్యోవు నీయంచత, తడిరాహుత్తునిమాటచెల్లుబడి ... చం. రా. ౨. ౩౫.

మ. పడఁతీ తల్లిని దండ్రఁ జంపుట తృణప్రాయంబు తోబుట్టులక, మడియం జూచుట రెక్క గా దనిన జన్మజ్ఞాతికిటంబులక, గడపం బూనుట నాకు దొడ్డె ... ప్రబోధ. ౨. ౬౩. కాజశే. ౩. ౨.

౨. ౬౩. కాజశే. ౩. ౨.

వి. ౧. మాలిన్యము, ముడికి.

ఆ. మోదమునను గురునిముఖ్యకరుణచేత, తొమ్మిదిస్థలముల దొడ్డు వాయ...నేమన. ౧. ౨౩౯.

౨. ఆధిక్యము.

మ. త. మీర లున్నెడ కేగుచెంచితి మేలు మీ
కొకఁ డెదియేకా, గోరి చేసెద నందు దొడ్డు
ను గొంచెముం దలపోయకుం, డేరి కిందు న
సాధ్యమైనది యిత్తు ను తమలార... నా.
పంచ. ౧. ౪౬౫.

దొడ్డుకొంచెములు=పాచ్చులొచ్చులు.

గీ. దొడ్డుకొంచెంబు లున్న వే దొరపు నీకటా
క్షమున కెవ్వఁ డైనచో నాశ్రయింపఁగదిసి
రక్షించుటయె నీకుఁ గలగుణంబు, రఘుకుల
క్షీరనిధిచంద్ర రామచంద్ర. ఉ. రా. ౨.
౧౫.

౪. మఱియు ననేకవిధంబు లగుదురితంబు లాచ
రించినపురుషాధములదొడ్డుకొంచెము లరసి
మద్యాకోల్లంఘనంబు గాకుండ... సానం
దో. ౨. ౩౪ పా.

జ : దొడ్డుకట్ట, దొడ్డువాటు.

దొడ్డుకట్ట. వి. (√దొడ్డు.) పెద్దచాట.

ద్వి. అడ్డంపుచుక్కర యపియాడునడుము, దొ
డ్డుకట్టలచీర తూఁగుఁబయ్యెదయు. పండి
తా. దీక్షా. ౪౫ పా.

దొడ్డువాటు. అ. క్రి. (√దొడ్డు.) అధికమగు.
(శ.ర.)

దొత్త. విణ. ప్రేలాడునది. (శ.ర.)

దొత్తు. స. క్రి. తన్ను.

ద్వి. భోరునఁ దూటి తెప్పన నేత్తివొత్తి, కూ
రత మెదడు ముక్కుల గ్రుచ్చి మ్రింగ. అ.
మ. క. ౫. ౨౨౩ పా. ౨ పం.

దొడ్డు. వి. కొల్ల, దోపిడి.

గీ. తొలఁగి పొం డడియాస దొడ్డుఁ జొచ్చినఁ
దల లేటి యుర్వికి బలి యొనర్తు. భార. మా.
౧౮౫.

ద్వి. అద్దిరామేలు వో వారవార యిదియ, దొడ్డు
వో తనకు నీతోడికూటంబు. పండితా.
పురా. ౧౧౪ పా.

జ: దొడ్డుకత్తె, దొడ్డుకాడు, దొడ్డుగొను, దొడ్డు
యిచ్చు, దొడ్డులాడు, దొడ్డులుపుచ్చు, దొడ్డు
లుసేయు, దొడ్డువోపు.

దొడ్డుకత్తె. విణ. (√దొడ్డు.) కొల్లపెట్టనది. (శ.ర.)

దొడ్డుకాడు. విణ. (√దొడ్డు.) కొల్లపెట్టవాడు.

గీ. అచ్చెరువు నొంద మేడలు సాచ్చి యార్పు,
దొడ్డుకార్లచేఁ బడిపోయెఁ దూర్పుదిక్కు.
ఉ. హరి. ౩. ౩౪.

దొడ్డు(లు)గొను. స. క్రి. (దొడ్డు + కొను.) కొ
ల్లగొను, దోచు.

గీ. తక్కుఁగలయింతిగముల నాదస్య లడరి,
పట్టుకొని యేచి ఏ డెల్ల బన్నపడఁగ, దొ
డ్డుగొని... భార. మా. ౧౮౮.

సీ. చనుదోయి యలకలు జక్కచకపొందుఁ
దు మెదచాయలఁ దొడ్డుగొనఁగ. కేయూర.
౪. ౧౩౪. (ఇట ఔపమ్యవాచకము.)

ద్వి. అలరుచు భూమిఁకుం దండఱ వొక్కయి
లు సార నడిపించి యీశుగాదియల, దొడ్డుం
గొన్నయాద్రోహుల కింత, పెద్దగా దనిపొంగి
తద్దఁ గోపించి. పండితా. పురా. ౯౩ పా.

దొడ్డుయిచ్చు. స. క్రి. (√దొడ్డు.) కొల్లగానిచ్చు,
అంతయు నిచ్చు.

సీ. శకరవిగ్రహజపస్నా నాదికము లెల్ల దొరల
వాకిండ్లకే దొడ్డుయిచ్చి. ఆము. ౬. ౬౯.

దొడ్డులాడు. స. క్రి. (దొడ్డులు + అడు.) కొల్ల
గొట్టు, కొల్లలాడు.

మ. కరమూలుంబున మించుఁ బొంచు లిడి కాం
క్షం గ్రోలుఁ గప్పారుముం, గురు లభిం గఱ
శించు వాకెఱ మెఱుంగుల్ దొడ్డులాడుం

బయో, ధరకుంభంబుల నెక్కు డిగ్గు మెలు
పొందం నీవి కలుం దలో, దరినాభీనవదీ
రి కం బాలుచు నద్ధాత్రి కుమాడ్కుల్ వె
సక. కేయూర. ర. ౧౮.

దొడ్లువుచ్చు. స. క్రి. (✓దొడ్లువోవు.)
కొల్లువుచ్చు.

ఉ. నిద్దము లైసభావణమణిప్రకరద్యుతు ల
న్నిదిక్కులం, దొడ్లువుచ్చి తల్లిచనుదో
యి నడిం దలకట్టు మించగా, ముద్దులు
చూపుచుం బసిడిముద్దగతిం దొడమిఁద
నాడునా, ముద్దగజేతునిం దలచి మ్రొక్కె
ద నీకృతికార్యసిద్ధికై. ద్వా. ౧. ౫.

దొడ్లుసేయు. స. క్రి. (దొడ్లు + సేయు.)
కొల్లుగా నిచ్చు, అంతయు నిచ్చు.

ఉ. పెద్దల నర్యలక హితులఁ బెద్దగ నందఱి
గూర్చి యర్థముక, దొడ్లుసేసే దాననిర
తుండనఁ బైకము సిక్కు కుండఁగక. ద్వా.
3. ౯౬.

దొడ్(లు)వోవు. ఆ. క్రి. (✓దొడ్.) కొల్లుపోవు.
(శ. ర.)

దొడ్=దొంద. ఆం. భా. ౨. ౧౨౦.

దొన¹. వి. (సం. తూణం. ప్రా.తోణి.) ఆముల
పొది, తూణిరము.

గీ. గుహనిపై... నెజయ బ్రహ్మాండమహారం
బునెజపి యెల్ల, దొనవిధమృగ నమ్ముల
తూటుకటై. తు. సం. ౧౨. ౯౨౦.

గీ. ఇట్టయే దేరు గడపంగ నెందు నుతికి, నె
క్కుగాండీవ మేడైత నెక్కువెట్టి రెండు
దొనలును బూని కిరిటి యనికి, వచ్చు నేం
డెల్లి యెందుఁ బోవచ్చు మీకు. భార. ఉ
ద్యో. ౨. ౧౩౦.

గీ. తాళ్లు దెగ రావణాదికాత్రవులయాండ్ర,
తాళ్లు తెగు నిట్టు లనెడుచందమున నంత,

మరలి దొన చొచ్చె రఘువీరవరశరంబు, శర
ము దొన చేరు టెందు నైజంబు గాదె.

రామ. ౫. ౨౯౯. భాను. 3. ౨౯.

దొన². (సం. క్రోణి. ప్రా. వోనీ.) ౧. కొండ
మిఁదిగుంట, నీటితోఁ గూడిన కొండమిఁది
పల్లము.

ఆ. దుర్దమంపుఁజోటు దొనదొన గుహగుహ,
యాది గాఁగ నెందు నరసియరసి. భార. విరా,
3. ౮౨.

సీ. గొజంగిపూఁబాదల్ గుఱియంగఁ బటికంపు
దొనల నిండినయట్టితుహినజలము. మనుచ.
౨. ౫౫.

మ. అని యూరార్చి కుమారుఁ గొంచుఁ జని
వే యమ్మిననాథుండు చల్లనిచెంగల్వదొనం
దనూరుధిర మెల్లం దోమి నీరార్చి... సా
రంగ. 3. ౧౯౪.

౨. (సం. ద్రోణః.) చెబువు; మడుఁగు.

ద్వి. పనివడి మబ్బులోపలిసీళ్లు నమ్మి, దొనసీళ్లు
తెగఁ గొట్టుదురె వెఱులైన. ద్వి. సారంగ.
౧. ౨౯ పా. ౧౦ పం.

చ. చలువవెలుంగు వేల్పులరసాయనపుందొన
పాలవెల్లిలో, మొలచినముద్దుసాపడు కుము
ద్యుతివేడుకకాఁడు తమ్మిలో, గిలిగలచంద్ర
బింబముఖికికై సయిదోడు నకోరభోజనం,
బులనెజదాత చందురుఁడు పూర్వదికాసలి
నొప్పె నయ్యెడక. కవిరా. ౫. ౧౮౦.

3. ఈండ్రవాఁడు కత్తు లంచుకొనెడు పొది,
తోలునంచి.

క. మోతును నిచ్చెనయ్యను దా, టాకులబందం
బు మెత్త నగువడదోలునో, జో కగుకత్తుల
దొనయ్యను, దూకంబునఁ బూని నిర్మెదొ
య్యలియెదుటక. సురా. ౫౮. (ఈండ్రవా
నిక త్తిపిడి అని శ. ర.)

జ: దొనయ్యపూ.

దొనదొన. వి. (త. తొణతొణ.) ఈగలు ము
సురుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

ఆ. మురిసి మురిసి రాలె మునివేళ్లు నడుముమ్మ,
చదుకబడియెఁ జీము జాలుకొనియెఁ,దనువు
మీఁద ముసరె దొనదొన నీగలు, వేగిరంటె
పెద్దకోగమునను. వరాహ. ౯. ౩౯.

సీ. దొనదొన మనునీగతుటైలరూ పేజుప
డక క్రంపలను వేలెడుగరుసులు. ఆము. ౬.
౧౭.

దొనయుప్పు. వి. (దొన² + ఉప్పు.) సంభరిదేశ
మందలి 'రుమ' అనుగనియందు కట్టెలవలనఁ గ
లుగు ఉప్పు, రామకము. చవుటియుప్పు అని
కొందఱు. (త. ర.)

దొన్నియ=దొన్నె. (త. తొన్నె.)

సీ. చేపట్టుఁ జేసి మ్రొల్చివర గల్గినచిగు రరఁటి
యాకులదొన్నియల ఘటించి. ఘటికా. ౨.
౧౫.

దొన్నె=దొన్నియ. వి. (సం. ద్రోణీ. క. దొన్నె.)
పత్ర చమకము; నీళ్లుము. త్రాగుట పువయో
గించుదొప్ప.

గీ. పత్ర చమకంబు దొన్నె దొప్పన మను భవ.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

దొప్ప=దొప్ప. వి. ఆకులు మొదలగువానితోఁ
గట్టినదొన్నె, పత్ర చమకము.

సీ. నునుఁబోకపాత్తిఁ గుట్టినదొప్పగమితోడ
రంభావికాలపర్ణ మువజుచి. ఆము. ౧. ౩౬.
మకులదైవం బని యల్కి పూసి గుడిమ్రుగ్గుల్
పెట్టి తెనేయ లోపలి కి ట్టెంగిలిమంగలంబు
లగుదొప్పల్ రాఁ గతం జేమి ... కాళ.
౩. ౯౬.

సీ. ఆన ని డైన నేత నద్ది నిల్వినదొప్ప వైచప్ప
రింతలపనసతోనలు. పాంచాలి. ౪. ౫౯.

ఈ దొప్పలుగట్టు.

దొప్పలుగట్టు. అ. క్రి. (దొప్పలు + కట్టు.) మడు
గులుకట్టు.

క. తిరుగక విజుగక యాభీ, కరమేషము లాహ
వంబు గావింపంగా, సరి లెంటినడుమ పెత్తు
రు, దొరఁగెం బ్రవహించి నిండె దొప్పలు
గట్టక. వేం. పంచ. ౧. ౨౩౩.

దొప్పు. వి. (క. దొప్ప.) పడుట కొట్టుట మొ.
వానియం దగుధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. విని రుద్రుఁ డతికోపవివశాత్తుఁ డగుచుఁ,
దప్పక చూచుడు; దరణియు ధరణి, దొప్పు
నఁ బడి కవస్తుతులు నేయుచును. పండితా.
దీక్షా. ౩౯ పా.

జ: దొప్పుదొప్పు.

దొప్పుదొప్పు. వి. (√దొప్పు. త. తొప్పు
తొప్పు.) నోరు అడిచికొనుటయం దగుధ్వని
కనుకరణము.

క. వేలెడువెండుక లిరుగడఁ, దూలఁగఁ
దల యూచు దొప్పుదొప్పున నోరుం, గేల
నడిచికొను నెలవుల, లాలలు దొరఁగంగ
నన్నలా యని యొజులుక. ఉ. నారి. ౪.
౩౦౨.

దొబ్బ. వి. (త. తొన్నె.) ౧. మాంసఖండము,
మాంసపుతునుక.

సీ. తారసించినచోట చాదనఁ కొరఁబాటి,
యొకటి లెంటిని దొబ్బ లురల నడుచు. మ
నుచ. ౪. ౪౨.

ద్వి. బల్లిదుచేతిలోఁ బడినధనంబు, పిల్లనట్టిన
దొబ్బ ప్రిదులక పోయె. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౩౦౮ పం.

౨. ఘనీభూతరక్తము, గడ్డకట్టిననెత్తురు.

సీ...దొబ్బ సాఘనీభూతరక్తంబు...ఆం. భా.
౨. ౧౩౨.

దండకము...కండలుక దొబ్బలుక మాంసముం
గ్రావ్య నొందొంటి రాఁ దీయుచుకొ...
దశా. ర. ౨౩౨.

సీ. పొలనుదొబ్బల నుబ్బుపులలవెన్నొబ్బలగ
డలియుఁ బలుమాటు గలఁగి పారల.యయా.
ర. ౨౨౩.

దొబ్బు=దొబ్బు. స. క్రి. గ. అపహరించు,దొం
గించు.

(వ్యవ.) వాచేతిసంచి రైలులో నెవరో దొబ్బి
చేసినారు.

౨. రమించు, సంధోగించు.

(వ్యవ.) ఆది వానిచేత దొబ్బించుకొనినది.(శ్రా.)
వి. బ. (ప్రా. దొబ్బొల్లో.) ఉపాలంభనము,
నిండ. ('దుబ్బొల్లో ఉపాలంభః' అని దేశీయ
నామమాల.)

దొబ్బులుపెట్టు = నిండించి బుద్ధిచెప్ప.

(వ్యవ.) పెద్దవాడు చిన్నవారిని దొబ్బులుపెట్టు
టలో దోషము లేదు.

దొమ్మ. వి. పశురోగవిశేషము.

క. మేఁ తుడుగు నెవరుపెట్టదు, చేత యుడు
గు...ఈ తెఱఁగున నుండు దొమ్మ రెఱఁగుడు
పశులక. (చికి. చి.సి.)

దొమ్మడోలు. వి. ఆశ్వగంధ, వెన్నేరుళి.

సీ. వెన్నే రనంగను తెన్నే రనంగను దొమ్మడో
లనగను దోచు నశ్వ,గంధ...అం. భా.
౨. ౬౩.

దొమ్మర=దొంబర. వి. (కు. దొమ్మర = సంభము
మీఁదను ప్రాప్తివైనను అడువఁడు.)గడకట్టియా
డి జీవనముచేయుచాతి.

ఉదా: దొమ్మరవాడు, దొమ్మరది. (క.ర.)

జ: దొమ్మరి, దొమ్మరికొమ్మ, దొమ్మరీడు.

దొమ్మరి=దొంబరి. వి. (దొమ్మర+రి.) దొమ్మర
వాడు, లఘువిద్యవాడు.

గీ. వెలయు దొమ్మరి యన లఘువిద్యవాడు.

అం. భా. ౨. ౨౨౩.

వ...కొందఱుదొమ్మరులగుఱుతున నహహో యని
బడిఁ దీఁగెలవెంబడి నెగఁబ్రా కువారును...
ప్రబంధ. ౩౮౮.

దొమ్మరికొమ్మ. వి. (√దొమ్మరి.) దొమ్మరిసాని.
క. దొమ్మరికొమ్మఁ దగుల్కొని, ద్రిమ్మరె నను
లోకనిండఁ ద్రెళ్లకు మిదె కీ,ప్ర మేను
మరలి వత్తు ని,జమ్మగ నామాట నమ్మి చను
ము...చెన్న. ౨. ౩౦౩.

దొమ్మరిఁడు. వి. (దొమ్మర+ఈడు.) దొమ్మరి.

సీ. అంతట చాచుయ్య యనుదొమ్మరిలమేతరి తన
వీడును దాను గదలి. చెన్న. ౨. ౨౦౩.

ఆ. దొమ్మరీనిలంజతోఁ గూడ దోసంబు, పాపి
యైన మనసు పట్టరాదు. వేమన. ౨. ౨౪౧.

దొమ్మి. వి. (సం. తుములమ్.) గ. అందఱు కలి
యఁబడి చేయుయధము, సంకులయధము.

ఉ. అంతులు మీటి మిక్కిలిగ తాఁగతనంబున
దొమ్మి చేసి దుర్దాంతపరాక్రమోన్నతులు
దానవదైత్యులు వేల్పువెజ్జు ధన్వంతరి చేతి
దుగ్ధమయవార్ధి శుధారసపూర కుంభముకా,
సంతనకట్టి పుచ్చుకొని చయ్యననేగిరి నిర్వి
కంకతక. భీమ. ర.౯౬.

ఉ. అంధకాలకేయమహిషాదులు దైత్యులు
తాపశైలద,రాంధ్రులు గూడి యొక్క
మొగమై వడి దొమ్మి యొనర్చి...చార. ౬.
౯౫.

౨. యుద్ధము, జగడము.

క. ఆయతభుజకచక్రం, దాయదుపతి దొమ్మిఁ
గెలువ నడరుపుదని కా,లానుపచక్రపరం
వర్కలో యన నుంగరపుఁగురులు ధనువతిః

నలరుక. ఆము. ౫. ౯.

ద్వి. మితితోడ నొసగుము మేకొన్న గాధి, ను
తునిబుణం బెల్లజొప్పడ దీర్చి, పొమ్మన్న
దీవించి పోదు నీతోడ, దొమ్ములు కేపక దొ
సగెల్ల నుడిగి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౨౩౨పం.
సీ. నమ్మియున్న ను గ్రమ్మి దొమ్మి సేయు నటంచు
నెమ్మియాపు నురాధి నేత దాల్చె. ఉ. రా.
౩. ౧౪౧. కిరా. ౩. ౨౦.

౩. సమరము, రాయిడి.

సీ. అలరుపుప్పొడితుమ్ము కెలనఁ జల్లుచుఁ గ్రమ్ము
చలువలె మెరదొమ్మి సాలసి సాలసి. సమీర.
౩. ౧౯.

సీ. వడిఁ జల్లులాడుచు జడియక నిలుచుచు దొ
మ్మిఁ బల్వు రొకరుఁ గ్రమ్ముకొనుచు. పరమ.
౪. ౧౦౩.

౪. సమానము, గుంపు.

క. నెమ్మిగదా నడ తుమ్మెద, దొమ్మిగదా బెడఁ
గుఁగురులు తొలకరిమించుంగ్రమ్మికదా మె
యి మరుదో, దుమ్మిగదా తగినచూపు తొ
య్యలికి భళి. కువల. ౩. ౨౯.

విణ. సంకులము.

సీ. వలకారిదొమ్మితేటుల నల్లడల కేపు మరున
కందిచ్చు ముత్తరముతూపు. ప్రబంధ. ౨౨.

సీ. గుచ్చి చేతుల మేను ముచ్చుట్టు రాఁ జు
ట్టి దొమ్మియూర్పులతావి గ్రుమ్మరించి. కవిక.
౪. ౧౬౬.

జు. దొమ్మికయ్యము, దొమ్మిగూడు, దొమ్మిజగడము,
దొమ్మికేగు, దొమ్మలాడు.

దొమ్మికయ్యము = దొమ్మిజగడము. వి. (దొమ్మి +
కయ్యము.) తుములయ్యుద్ధము, సంకులసమరము.
ఉ...రే, ద్విమరి దొమ్మికయ్యమున దిట్టతనం బటి
పూరి మేసితో. దకా. ౨. ౪౧౩.

ఆ. ద్రుపదునీటిలోన దొమ్మికయ్యము కేఁచె, బ
కులఁ బట్టి విరటుపట్టణమున, ...చూర్తాండ

తనయండు...కై. భా. ౧. ౯౨. ప్రబంధ.
౨౪౮.

దొమ్మిగూడు. అ. క్రి. (దొమ్మి + గూడు.) గుంప
గు, కలియు.

గీ. తమ్మిపూమిద్దగద్దెకైఁ గమ్మెల్లు, నిమ్మగా నిల్పి
యెమ్మెను గొమ్మ తెల్లఁ, గ్రమ్మకొని పెమ్మ
లాగుల దొమ్మిగూడి, పూజ లొనరించి యి
ట్టని పొగడి రపుడు. నీలా. ౩. ౩౩.

దొమ్మిజేగడము = దొమ్మికయ్యము. వి. (దొమ్మి +
జగడము.) తుములము, అందఱు కలియఁబడి చే
యయ్యుద్ధము.

వ...అనేక ప్రకారంబులదొమ్మిజగడంబులఁ జిమ్మి
రేగియహర్నిశంబులు వింశతిదినంబు లేడ
తెగక...ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౯౮.

దొమ్మిరేఁగు. అ. క్రి. (√దొమ్మి.) అందఱు నొక
మాటు పైఁ బడు.

ఉ. అంతటఁ దర్కవిద్యలు వృథాతిశయంబున
దొమ్మిరేగి యీ, జంత జగలయంబున విశంక
టము క్తి ఘటించు నంచు న, త్యంతముఁ బ్రే
లుచున్నయది నాస్తికురా లిటఁ బట్టి కట్టి
పా, ధిత మటంచు నందఱు నతిత్వరితంబున
వెంటఁ బట్టినక. ప్రబోధ. ౫. ౯౬.

దొమ్మలాడు. అ. క్రి. (దొమ్ములు + అడు.) ౧.
దొమ్మియుద్ధముచేయు (క. ర.) ౨. వెనఁగులాడు.
ఉ...రొమ్ముకై ప్రణయసంభ్రమము న్నది
దొమ్మలాడ...నరస. ౩. ౧౧౮.

దొయి = దోయి. వి. (సం. ద్వయి.) జంట, యుగ్మము.
క. ఇదె నీరాయనిఁ దెచ్చెద, నెద సుమ్మలికంబు
మాని యెలనాగరొ నె, వుద్ది నండు మింక
నని చే, యిదోయిక మొగిడిచి జొహారులిడి
చను నెడలక. అచ్చ. రా. నుం. ౧౩౩.

దొర. వి. (క. దొర. త. తురై. దీనికి చివర
పోతు, అయ్య, అనుపదములు కొన్ని ప్రయో

గములందు కాన్వించుచున్నవి.) ౧. ప్రభువు, రాజు; సామంతరాజు.

ద్వి. దొర మేలుకొనఁ దంచు దొరకొన్నచింతఁ బరిచారములు వచ్చి పతిసెజ్జ డాసి. రం. రా. అయో. ౧౨౩ పా. ౧౨ పం.

చ. తిరిసినకూడు దెచ్చి నలుదిక్కుల బోదలు తిండి పెట్టఁగాఁ బెరిగినపొట్టతోడ నొక పీఠపయిం దొరవోలె నెవ్వరిన్, సరకుగొ నండు...ఉ. హరి. ౪. ౪౬.

క. కురుపతి పడవాళ్లం దగు, దొరలకిడకు సత్వ రముగ దురమునకు భటో, త్కరము ననువు సేయుటకై, బరవసము దలిర్పఁ బనిచెఁ బార్థివముఖ్య. భార. శల్వ. ౧. ౯౮.

వ...నిశ్చేస్తితులై పడి యేమిఁజించి చనుతోడు చూపరిసోమరిదొరపోతులును ... రా. వి. ౫. ౩౨.

సీ. సామిసామి పరాకు చక్కనిరాచదొరయ్య దండాలు నీయడుగులకును. ఇందు. ౨. ౪౯.

౨. సేనాధిపతి, మొనగాఁడు, నాయకుఁడు.

ఆ. దొరలు వడిన సేన దూలక యవ్వీరుఁజుట్టు ముట్టుటయును...భార. ద్రో. ౩. ౧౪౯.

క. కురుపాండవసైన్యంబుల, దొర లడియాలము ల నొప్పవో మెఱయ... భార. భీష్మ. ౧. ౨౪౬.

సీ. బలములు గెడసినఁ గలగుండువడుదొరల్ దొరలు ద్రెల్లినఁ బొద ల్దూఱుబలము. చంద్రా. ౬. ౧౧౩.

౩. విధము, ప్రకారము.

చ. తులువలు గాక యిట్టిదొరదుర్లయవృత్తికై జొత్తురయ్య పు, త్రులు ననుజన్తులం జెలులు దుష్టపథంబునఁ బోవకుండఁ జుట్టు దగు వారు దండ్రీయు నొడంబడఁ జేయుము కా ర్యము...భార. ఉద్యో. ౩. ౩౩౧.

౪. సాధ్యశ్యము, సామ్యము.

క. దొర యెఱిగి కోరవలదే, స్వరహరునకు నీకుచు స్తిరుశకాంతరము...కు. సం. ౬. ౬౬.

విణ. ౧. సమానుఁడు, సాటియైనవాఁడు.

మ...ఇద్దఱేనంబుకొ, దొర సప్తార్పికి లావునం బనమతోఁ దుబ్బుం డగబ్బుండు సం, గరసం క్రీడలయందు...భార. కర్ణ. ౩. ౨౯.

క. కురపురి మధురకు నెక్కుడే, కురకాంతలు మాకు దొరయె కురభంజన నీ, వరుగుట యొప్పనిపని...హరి. పూ. ౯. ౧౫౯.

క. మీలుం దామరపూలుకొ, మే లగునముద్ద రాలిమినుకుఁగనుఁగవకొ, బోలక నీట మునిం గెకొ, మూలకు దొర గాక యిద్దు మూలకుఁ జేరెకొ. అచ్చ. రా. బాల. ౧౩౧. విజ. వి. ౨. ౩౮.

౨. శ్రేష్ఠుఁడు, ఉత్తముఁడు.

వ. అంతఁ దెఱగంటిదొరలు వేడుక రక్తసు లం గూడుకొని కలశజలనిధి మధియించున మయంబున. దశా. ౨. ౨౮౩.

సీ. తేజానఁ బడగ లెత్తియు నిరుబుట్టువుదొర లఁ గన్గొని మూల దూఱుకొనుచు. అచ్చ. రా. బాల. ౧౦౬.

క...గొల్లదొర యొకఁడు పేరిఁ జెలంగుకొ. నీలా. ౧. ౪౩.

౩. (వయోవిద్యాదులచే) పెద్దవాఁడు, గొప్ప వాఁడు.

క...ఇంక జననాయకుఁ డె, ప్పరుఁడు నానతి యిచ్చెను, దొర లే మని రట్లు చేయఁ దుడిఁ గార్య మగుకొ. భార. విరా. ౩. ౧౨౨. (యోధవరుఁడు అని శ. ర.)

గీ. ఏగునెడ దుర్నిమిత్తంబు లెన్నియేనిఁ, గనె యు వినియు నిశ్శంకతఁ జనకు మనుచు, దొరలు నిల్విన నిల్వక...విక్ర. ౩. ౩౩.

సీ. శశిరవిగ్రహజపన్నానాదికము లెల్ల దొరల వాకిండ్లకే దొద్దయిచ్చి. ఆము. ౬. ౬౯. దొరవచ్చునమానమగు, సరియగు.

సీ. దొరవచ్చు నవవచ్చు దోయబాతునిమూరి
కభిరామలక్ష్మీనమగ్రమహిమ. భీమ. గ.
౧౦౬.

సీ. చంద్రాస్యయారతో సారతో దొరరావు
సీలముల్ చంచలాబాలములును. భోజనుతా.
౨. ౩౪.

దొరవాడు=రాజసంబంధి.

ఉ. వాలినదాయవారి దొరవారి ననేకుల గూ
ర్వుకొన్నఁగా, కేలజయింపవచ్చు...కు.సం.
౧౧. ౬౬౧.

పెండిలిదొర=పెండివెద్ద.

సీ. సమరసంక్రీడనసందర్శనాగతమరతోటి పెం
డిలిదొరలు గాఁగ. విక్ర. ౪. ౧౨౩.

వేవెలుంగులదొర=నూర్మొడు.

గీ. వేవెలుంగులదొరజోడు కేవెలుంగు. ఆము.
౧. ౧౯.

జ: దొరసాని.

దొరఁకొను. స. క్రి. ౧. ఉపక్రమించు, ప్రారం
భించు.

క. దొరఁకొని పుణ్యము పాపము, నరుఁ డర్థిం
జేయుచుండ నడుమ నొకట న, వ్వెర వెడలి
తప్పినను ద, త్పరిణతిఫల మొందు నంధు
ధర్మవిజ్ఞుల్. భార. ఉద్యో. ౩. ౨౪౦.

ఆ. మరతనాటకంబు దొరఁకొన రాతిరి, కరపు
టమునఁ జలువెరు లనంగ, నెఱసె సంబర
మున నెఱిఁ దారకలు వియ, జలధిఁ బెరుంగు
ఫేనసమితి యనంగ. భా. రా. యు.
౨౬౪౨.

క. దొరఁకొన్నకొలఁది విడువక, చరణపదార్థ
ములనడక సరిసాగెడు వి, స్ఫురణ యది
సమత యనఁ జను ...కావ్యా. ౪. ౮౫.
మనుచ. ౫. ౨౬.

౨. ప్రాపించు, పొందు.

ద్వి. జననాథ నీచేత సమరంబుల్లోన, దునియ

లై పడి ముక్తి దొరఁకొందు ననుచు, ఘనబా
హుఁ డగుపంక్తికంఠంబు నీతఁ, గొనిపోయె
...రం. రా. ఉ. ౧౦౪ పా. ౨౨పం.

ఆ. క్రి. ౧. యత్నించు, పూను.

క. తను నూరార్పంగ సఖి దొరకొనమికి వెనుఁ
బడుచుఁ గీచకుం డానతితోక. భార.
విరా. ౨. ౬౦.

సీ... క్రమజ జీవుండు శేషసంబంధంబు దివిరి
తాల్చి, దొరఁకొని పురుషరేతోబిందుసంబం
ధియై వధూగర్భంబునందుఁ జొచ్చి. భాగ.
౩. ౯౯౧. విక్ర. ౧. ౩౧.

౨. సిద్ధపడు. (యత్నించు కే. ర.)

కా. పుట్టం బుట్ట కరంబునక మొలవ సంభో
యానపాత్రంబునక, నెట్టం గల్గును గాళిఁ
గొల్వను బురాణింపక దొరఁకొంటి మీఁ,
దెట్టేవెంటఁ జరింతు ...భాగ. ౧. ౭.

క. ఉరి ద్రావ్యఁ గొటికి యిప్పుడ, వెర వారఁగ
నీకు నేను విడుగర నేయి, దొరఁకొనుట
నీదుభాగ్యం, బరిత్యజు దొఱంగి మైత్రి
యలవజపు మదిక. భార. కాం. ౩. ౨౦౫.
నీలా. ౧. ౩౪.

దొరకించు. స. క్రి. (√దొరకు) ౧. లభించు
నట్లుచేయు, చిక్కునట్లుచేయు.

ఉ... నిన్ను నల్లంతన చూచి దైవ మకటా
దొరకించె నె యిట్టినిర్దయ, స్వాంతునిచేతికి
ఘనససారము నంచుఁ గడం గలంగితిక.
కళా. ౩. ౮౫.

క. ధనహీనుఁ డైననాకుం, దమశక్తియుఁ ధోర
వంబుఁ దెలిగినకతనక, విను మాహారము
మాత్రం, బును దొరకింతుటకు వెరపు పుట్టక
యున్నక. వా. పంచ. ౨. ౧౦౧.

౨. కలుగఁజేయు, సంభవింపజేయు.

ఉ. కొంఠలిరాకునాకుదొరకుక దొరకించు భ

వంబు చొల్లలే, చందనగంధిచన్నగవ చం
ద్రుడొయింద్రుడొ యాయుపేంద్రు
డో. కృ. శకుం. ౨. ౧౨.

దొరకించుకొను. స. క్రి. (✓దొరకు.) చిత్తు
నట్లుచేసికొను, పట్టుకొను.

సీ. దుర్యోధనాదులు దొరకించుకొనువేళ విశ్వ
రూపముఁ జూపువంత యేల. సిం. నార. ౩౩.

గీ. అనఁగఁ బరఁగి నల్లెఱుగుల నలరుమలదు,
లరసి దొరకించుకొని తమియనుఁగు దూర్పు,
మలను బాడమక తొల్లనె మరలి వచ్చి,
లక్షణుని మన్ని యసముఁ దెల్లముగఁ గను
ము. ఆచ్య. రా. యు. ౪౦౩.

ద్వి. నీలకంఠుండు పాణిగ్రహణంబు, గావించె
నించువిల్కాడు... మావిలేఁజిగురు తొం
పముతరవారి, దొరకించుకొన్నట్లు తొయ్య
లి కంత, శిరమున నిడె గుడజీరంబు మదనుఁ,
డలిబలంబుల కిడునాహార మనఁగ. మృ. వి.
౩. ౫౦.

దొరకు=దొరకొను. ఆ. క్రి. (క. దొరకు.) ౧.
లభించు, చిత్తు.

సీ. హలజీవిసందోహములకు బలాకికావిసరంబు
లకు మంచివెదలు దొరకె. ఆము. ౪. ౧౨౩.

గీ. పెక్కు లేటికి నిం దొక్కటక్కలాఁడి, యి
పుడు దొరకినఁగద యిన్ని యిం పొనర్చు.
ఉ. రా. ౪. ౧౭౨. వరాహ. గీ. ౫౪.

౨. సంభవించు, కలుగు.

క. అకలంకత నిట్లును గొం,చక యేమీ మనము
సమరసముదారక్రీడకు నొండొరు మాక్కా
నుట దొరకు నని వచ్చితి నెఱుంగరావాకిను
కల్. రాఘవ. ౨. ౮౧.

గీ...నీతోడ నడరి పోర, సిగ్గు గదిరెడు నైన

నిస్సీమకృత్తి, దొరయవలసెను దలపాటు
దొరకుకతన. భా. రా. యు. ౨౦౮౬.

క. పతిరతిఁ దీజదు తమి పర, పతిరతి యేరీతి
దొరకు...చాంస. ౫. ౨౦౦.

౩. శక్యమగు, వీలగు.

క...పాతాళమహా, లోకముకంటెను లోకెం,
తో కల దాపరిఖ యెఱుంగ దొరక దొకరి
కిక. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౫౯౩.

గీ. ఆబలీంద్రునితోడినెయ్యంబు గోరి, తేనియా
రీతి సేవకృత్తి గాని, దొరతనంబులు మెఱ
యింప దొరక వింక. దళా. ౨. ౧౧౨.

౪. గృహీతమగు, పట్టుపడు.

ఆ. చిత్కుపడియె దొరకె జేపడె నగపడె,
దవితె పట్టువడియె దగులువడియె, నల్ప
నన గృహీత మయ్యె ననం దగు...ఆం.
భా. ౩. ౧౧౫.

జ: దొరకించు, దొరకించుకొను, దొరకుపడు,
దొరకునన్నాసి, దొరకొను, దొరకొల్పు,
దొరకొలు, దొరకొలుసన్నాసి.

దొరకుపడు. ఆ. క్రి. (దొరకు + పడు-స్వార్థ
మున.) లభించు, చిత్తు.

క. అరుదెం డన నికటంబున, కరిగిన దధికర్ణు
డంప్రిహతి నారెంటిక, దొరకుపడఁ బట్టు
కొని కంఠర విరియం గొటికి చంపి తగ
భక్షించెక. వేం. పంచ. ౩. ౧౩౩.

ఈక్రింది ప్రయోగమునందుమాత్రము శకటరేఫ
ము గానవచ్చుచున్నది.

గీ. వీర లిందఱకంటెను వెరవు మిగుల, నెఱుం
క నీ కిప్పు డెందుండి దొఱకిపడియె. కు.
సం. ౨. ౧౬౪.

దొరకుసన్నాసి = దొరకొలుసన్నాసి. వి.

(✓దొరకు.) నమించి మోసపుచ్చి దొంగిలించు
కొనిపోయెడుదొంగ.

గీ. యతి ననుచు వేషభావల నటమటించి,
పొంచి తటి వేచి కన్నియఁ గొంచు నరిగె,
దొరకుసన్నాని యనుమాట తిరము గాఁగ,
నన్జనుం డద్దిరా యెంతదుర్జనుండు. విజ. వి.
3. ౧౬౦.

దొరకొను = దొరకు. అ. క్రి. (దొరకు + కొను-
స్వార్థమున.) ౧. లభించు, చిక్కు.

క. దొరకొన్న ననుభవించుచు, దొరకొనమికిఁ
జింత నొంది దురపిల్లక...భార. కాం. ౫.
32౬.

చ...ఉ. తరుఁ డిటు వచ్చుచుండి యరదంబు
దగం గడపంగ నెవ్వరుం, దొరకొన కున్నఁ
దా నితనిఁ దోడ్కొని వచ్చినవాఁడు నూడఁ
గక. భార. విరా. ౪. 22.

అ. సంభవించు, కలుగు.

ఉ. పుత్రుల కేల భేద మగు భూసుత యేనును
నీవు జాహ్నువీ, పుత్రుఁడు నుండఁగా నపిత
ముక భయముక దొరకొన్నె ...భార.
సభా. ౨. ౧33.

ద్వి. దొర మేలుకొనఁ డంచు దొరకొన్నచిం
తఁ, బరిచారములు వచ్చి పతిసెజ్జ డాసి.
రం. రా. ఆనా. ౧౨2 పా. ౧౮ పం.
కాశీ. 2. ౧3౯.

3. శక్తమగు, సమర్థమగు.

చ. ఒరులకు నందరానిపద మూరితపుణ్యని
రూఢిఁ బొందఁగా, దొరకొని యున్ని
నీవికృతదూరమనస్కృతఁ గాదె ...భార.
మహా. 23.

౪. స్ఫురించు, తోఁచు.

క. కురువంశము ద్రుంచుటకుం, దొరఁ జాలక
నామనంబు నుడివడియెడు నే, వెరవును దొ
రకొనదుగదే, సరసీరుహనాభ పొందు
సంపాదించక. భార. ఉద్యో. ౪. ౮౬.

౫. సిద్ధించు, నెఱవేఱు.

క. దొరకొను ధర్మము గామముఁ, బరమగతి
యు నర్జునున పారమభ్యా. భార. కాం.
౧. ౫౦.

క. తనవగచినకార్యము దొరకొనుటకు ధృత
రాష్ట్రపుత్రకుఁడు పొంగి పురో, చనుఁ బిలి
పించి... నెయ్యమున నిట్లనియెక. భార.
ఆది. ౬. ౧32.

౬. చెల్లు, శక్యమగు.

క. నీ వఖిలధర్మవిదుఁడవు, గావున నీ కిట్లు చే
యఁగా దొరకొనియెక. భార. ఆది. ౪.
౧౮౮.

క. క్రతుఫలములు వడయఁగ దుర్గుణులకు దొర
కొనదు...భార. ఆర. ౨. ౨౪౨.

శ్లో. న తే శక్త్యా దరిద్రేణ యజ్ఞాః ప్రాప్తుం వ
హీపతే. సం. భార. ఆర. ౮౦. ౧౪. భార.
ఉద్యో. ౪. 3౬౬.

దొరకొల్పు. స. క్రి. (√దొరకొను.) ౧. దొర
కొనఁజేయు ౨. లభింపఁజేయు.

సీ. తల్లికిఁ దండ్రికిఁ దద్దయు భక్తుఁడై ఫల
మూలమధుమాంసములును మేలి, కూడుగూ
రలు దొరకొల్పి వారికిఁ దృప్తి యావహిం
చుచు...భార. కాం. 3. ౧22.

మ. పరదారాభినివేశబుద్ధి దలఁపం బాపంబు
ధర్మముల్, దొరకొల్పంగ నుపాయ మైన
నది నిదోషంబు...దశకు. 2. ౯౪.

దొరకొలు. వి. (√దొరకొను.) లభించుట, చి
క్కుట; సంభవించుట.

మ...నీయాజ్ఞం బ్రవర్తిల్లఁగా, దొరకో లల్ప
మె యెల్లకార్యముల సంతోషంబు మాబుద్ధి
లక, శరణం బొపదలందు నీవ యనువిశ్వా
సంబు భాసిల్లఁగక. హరి. పూ. 2. ౧౪౦.

మ. వెరవే సంపదఁ గోరి గాంధివగుజావిదూర్భ
తబాజాలి కి, టైరయై వచ్చుట యిమహీ
పతి కితం చేలాక్కొ యత్నంతని, మృర

కొల్యోన్నతి నిన్నుఁ దాఁడఁ దలపం జో
ద్యంబు వీఁడగ్గఁజై, దొర కొలఁజున నీకు తొం
టిసుకృతస్తోమంబుక ల్తఁజుమి. భార. ద్రో.
3. ౧౫౧.

దొరకొలుసన్నాసి. వి. (✓దొరకు.) నమించి
మోసపుచ్చువొంగ.

గీ. వేసములు వేసి నమించి వెనుక నాఁచు, కొ
నిన దొరకొలుసన్నాసి యనఁగ వెలయు.
ఆం. భా. ౨. ౨౯౧.

గీ. కొదమసింగమనాయక గూఁటికురుజ, ము
చ్చు దొరకొలుసన్నాసి చిచ్చుపిడుగ.
ప్రబంధ. ౭౯౪.

దొరపు. స. క్రి. (✓దొరయు.) కలుగఁజేయు.

నీ. నెరసివచో నెల్ల దొరపు దేవత్వ మీయరి
భేదిమాట నవ్యామృతంబా. చంద్రి. ౫.
౧౦౪.

౨. ఉంచు.

వ...మంజీరశింజారవంబులు కర్ణగాని మాన్వ
నొరదొరపిన వలదొరపరువంపుఁగైదువు తెఱఁ
గున నిండార దువ్వలువఁ గప్పి...చంద్రి.
౪. ౧౦౭.

దొరయించు. స. క్రి. (✓దొరయు.) ౧. కలి
గించు.

నీ. చికిలిచూపులవాని నిరిమించుదొరయించు
దొరయించుకాంచనాంబరమువాని. వసు.
3. ౪౬.

౨. ఉంచు.

క. భరతాగవఃపర్యంతము, భరణీపాలనని మేను
తైలద్రోణిన్, దొరయింపఁ దత్ప్రధానుల, న
రుంధతీప్రాణఽఽధుఁ డాజ్ఞాపించెన్. చం.
రా.౪.౪౬.

దొరయు. స. క్రి. (క. దొరె.) ౧. పోలు.

క. ఆరయఁగ నాలుగుదిగములఁ, బరఁగుఁ జతు

హృదవృత్తిఁ బరఁగినగోవుక, దొరయుచు
సం దొకఁ డెడలిన, నరవర సదరవ రసము
గుంటువడక. భార. ఆను. ౪. ౨౫౧.

కా...లోకైకాపకారిక మహా, కోపుం గంసు
వధించి యీతఁడు లనత్కుంభేంద్రనిశ్చేదన,
వ్యాపారోగ్యమృగాధిపుక దొరసె నుద్య
ద్వీర్యధోరయితక. హరి. ఉ. 3. ౮౮.

క. రేదొర మొగమున కెన చిగు, రే దొర పల్వ
ల్యతోడ నిశిగుబ్బు లయా, రే దొరయుక
జక్కవకవఁ, బైదలి నలు వెన్న నలువపడఁ
తికిఁ దరమే. అచ్చ. రా. బాల. ౧౩౫.

౨. చేరు, సమీపించు.

మ ... రఘువంశాంభోధిచంద్రుండు తమ్మునిసె
మైము ప్రసన్నదృష్టిఁగని సమైదంబు వా
టిల్లె నీ, యనవద్యోక్తి హజారముక దొరసి
యన్నా నాల్గునా శ్లేయ్య...ఉ. రా. ౬.
౩౫౧.

నీ. అన్యరాజన్యరాజ్యస్థితుం డగువేళ సరిదొరల్
సంధిప దొరయువేళ. శుక. ౧. ౨౪౬.

3. స్పృశించు, తాఁచు.

కా. శ్రీరాధాధరబింబముం దొరయురాచిల్కక
నిజోరస్ఫుటీ, రారాజన్వజికాంతి రాఁ విలిచి
...ఉ. రా. ౧. ౧.

వ...మరందధారాబృందంబువాఁకలం గలసి
ప్రవహించు నెలయేటిసీటితుంపరలక దొరసి
మందగతులం దిరుగుమందపవనంబులక దా
గొని...ఉ. రా. 3. ౧౯౧.

అ. క్రి. ౧. తగులు, ఆంటుకొను.

చ. అలరు మొగంబుతోడఁ గడు న దిలి నా
కెదు రేల రావు చేతులు పచరించుచుం
దనువుధూళి మెయిం దొరయంగ నేల త,
నైలమిని గొఁగిలిందుకొనవు ...మార్క.
౧. ౨౫౧.

౨. చిక్కుకొను, సక్తమగు.

- క. మరుఁ డనుమేటికిరాతుఁడు, సరభసముగ
ముగ్గుమతుల జనవిహగములకై, దొరసి పడ
నడఁప నొగ్గినయురులుసుమీ సంయమింద్ర
యువిదలు తలఁపక. వాసిష్ఠ. ౧. ౧౧౯.
౩. సాటియగు, సమానమగు.
చ...నూతననూజుఁడు పోడతాంబముకై, దొర
యఁడు నాకు వాసవమతుకై మురమర్దనఁ
జీరికిం గొనక. భార. కర్ణ. ౧. ౨౫౧.
- గీ. కూరగాయ కట్టియ విల్చికొనఁగ వలసి,
యునికి వ్రేపల్లె నీటిపట్టునకు దొరసె. హరి.
పూ. ౬. ౫.
- మ...రాజీవపత్రాక్షుతో, దొరయంగా నరుఁ
డెట్టివాఁడును సమయందే మహేంద్రాదిని,
రరు లాదేవునిపాద సేవకులు గారా మీరె
చర్చింపుఁడీ. వరాహ. ౧. ౧౩౯. హర,
౬. ౬౮.
౪. తగు, యుక్తమగు.
చ. నరసుతు నిమ్మహేంద్రగిరివాధు వరింపుము
రూపసంపదకై, దొరయు నితండు నీకు...
నైవ. ౫. ౧౩౨.
- గీ. తాము మాదేవదేవియుఁ దమకములను, గర
గరికలందు నొక్క రొకరికి దొరసి, జోడు
వాయక మెలఁగఁగఁజూచునప్పు, డనఘ సు
తోష మాత్ర నింతంత గాదు. విప్ర. ౪. ౬౭.
- క. తెరలక మనము సుభద్రా, కరనాళిక గ్రహే
చ్చుఁ గప్పఁగఁ జనునా, దొరయదు పురిఁ
డేరి జనవి, సరముల కెఱుకపడ నీ కశౌర్యతను
ఘృణక. రాఘవ. ౨. ౯౫.
౫. కలుగు, జనించు.
చ. కరియుఁ గరేణువుకై బెనఁగుకైవడి నిచ్చ
లు హెచ్చుచుచ్చికల్, దొరసి సుఖించువా
రలకుఁ దోడనె పుట్టిరి...మువ్వ రాతజుల్.
ఉ. రా. ౧. ౨౭౨.

- గీ. అన్నపానాదు లొకయింత యధిక మెసఁతఱి
నజ్జీర్ణంబు మైనఁ దో దొరయు క్షేప్ర, వైత్యవా
తాచికజ్వరబాధలు...దశా. ౨. ౧౩౭.
- గీ. దెసలదొరలకు నిటువంటిదెసలు దొరయఁ,
గలరె పరు లింక నతనితోఁ గలని కెదుర.
దశా. ౧. ౨౩౮. ఉ. రా. ౨. ౩౦౬.
౬. ప్రవర్తిల్లు, జరగు.
మ. బెరసెకై జందనశైలమారుతము గంభీరా
పసికోనృత్యముల్, దొరసెం గన్నులపండు
వై జనులు సంతోషించి ఘోషింపఁగక.
విక్ర. ౧. ౧౮౦.
- క. పరిసె విరిసోనవాసలు, దొరసె సుధాంధో
వధూమధురగాంబుల్, మొరసె దివిఁ దూ
ర్యరవములు, పరిసెకై మునిమానసారవింద
ము లంతకై. రామా. ౩. ౧౧౭. దశా. ౫. ౮౦.
౭. శోభిల్లు, ప్రకాశించు.
బంధురవృత్తము...మే, గరగరికలు సిరి గలనగు
మొగములు కల్పి మెఱుంగుఁగనుంగవలుకై,
దొరయఁగ వెలపడఁతులు విటధనముల దోఁ
తురు చొప్పుడ నప్పరిలోక. కళా. ౧. ౧౮.
- చ...హరి కిరుగేలుఁదామరలయందును జక్రము
పాంచజన్యముకై, దొరయుగ తిక...రామా.
౧. ౮౨.
- ద్వి. దొరసి కోనాన్వయుదుగాంబురాళిఁ, బరి
పూర్ణచంద్రుఁడై భాసిల్లువాఁడు. రం. రా.
బాల. ౩వ. ౧౫ పం.
౮. ఉండు, వర్తిల్లు.
సీ. పులకలు నిండారఁ బాడమినదేహంబు ధూరి
ధూసరిత మై దొరయునీపు. హంస. ౨.
౧౦౮.
- క. అరదం బరదము హరి హరి, కరి కరియుకై
భటుఁడు భటుఁడు గాఢచ్చలనం, జొరఁబా
టి పోరుతఱి బంధురమై తరమెన్నరానిదుర

మై దొరసె. రా. వి. ౫. ౯.

దొరయంగనిచ్చు = చేరనిచ్చు.

చ. మరునకుఁ జైత్రమంత్రి వనమండలరాజ్య
ఫలైకకాంచనోత్కరము కరం బొసంగుట
యొక దావులబచ్చలు చేరి తన్నదావరణ
ముఁ బాయ విప్పి పరువంబుగ నెన్నిక కె
క్కఁజేయుచుక, దొరయంగనీవు గంపె
చెలి ధూర్జతంసమలీమసాశులక. వసు.
3. ౧3౮.

జ: దొరపు, దొరయించు.

దొరల(ంగ)నాడు. స. క్రి. (దొరలన్¹ + కన్
+ ఆడు.) తిరస్కరించు, నిరాకరించు.

సీ. ఉదయార్కబింబంబునొకపు విడంబంబు
దొరలంగ నాడుకాస్తుభమతోడ. ఆము. ౧.
౧౨.

దొరలించు = దొరల్పె, దొలించు, దొలుపు, దొల్పె
దొల్పు. స. క్రి. (1/దొరలు².) దొరలఁజేయు,
కలుపు.

గీ. ఇట్లు తలయంటి యటకలి యిడి సులక్షణ
సోగోజాక్షి యింక నెట్లు నాథ జలము, తె
రలి యున్నది దొరలింపఁ దెచ్చుకొనఁగ, బా
గుగా దూరియవ్వలిపావినీళ్లు. శుక. ౨.
3౮౨.

దొరలు¹(ర్లు) = తొరలు¹. ఆ. క్రి. పరిభ్రమించు,
తిరుగు.

క. మరలకొ గర్భము జన్మము, మరణము నిర
యమును మఱియు మఱియు నటు నిరంతర
సంస్పృతిచక్రంబున, దొరలి నరుం డొందు
సర్వతోదుఃఖములక. కవిక. ౫. ౧౧౬.

సీ. పాలను దొర్లంగ జూచుకలికిమాపులమీలు
దెలిగన్న లగుట సందియము గలదె. ఆము.
౨. 3౦.

గీ. కప్పడం బెల్ల గాలిచే గదిలి యురియు, నిం
ట దొర్లెడుకుండలు నినుపకట్ట, మానిముం
తలు నిలిచె నమల్లపతికి, వార్ధికన్యాకటాక్ష
మవృత్తికి జనిన. శుక. ౨. 3౬౦.

౨. రాలు, పడు.

సీ. భానుష్ఠితి ముక పడినచుక్కలభంగి దొ
రలె వేకువగాలిఁ దరుల మంచు. మనుచ.
౫. ౪౦.

ఆ. గణికవలని దెంతఘన మైనసుఖమేని, దాని
తల్లివలనఁ దప్పిపోవు, మదిఁ దలంప నెట్టి
మధురాన్న మేనియు, నీఁగ దొరలె నేని నిం
చు పెట్టు. కవిక. ౪. ౧౧౧.

(వ్యవ.) మఱ్ఱవాఁడు అరుఁగుమీఁదనుండిక్రిందికి
దొర్లినాడు.

3. కలుగు, సంభవించు.

గీ. రక్కసులతోడ నీ కిటుల్ మ్రొక్క నేల,
దురములోపల మార్దురఁ దొడరి గెలుచు,
బాడ లెన్నేని గల పెద జంకు మాలి, చెఱు
పు దొరలని ప్రేలిమి నేయు మొకటి. అచ్చ.
రా. యు. ౪3౫.

సీ. వెఱ వెఱుంగఁడు వైరివీరులఁ బొడగన్న
వెఱచు బొం కేయెడ దొరలునొయని. మొ.
రా. బాల. ౨౦.

౪. అతిశయించు.

మ. మదనమనోహరాంగ మణిమండన నీగుడ
వాన యంచుఁ బ్రే, మ దొరల విన్నవించి
స్మృతున్ననఁ గాంచి... శుక. ౧. ౨౫౧.

గీ. అనుచుఁ బరిభాషవోలెఁ దమ్మన దొరల,
నాడ... ఆము. ౨. ౨౧.

౫. యత్నించు. (స. క్రి. అనుభవించు అని
శ. ర.)

క. ఇరువదియేడులు తనపొల, మొరుఁడు గు
డుచు చునికి యెఱిఁగి యున్నేనియుఁ దా,

దొరలక యున్నేనియుఁ దత్పరిభోగము
గుడిచినతనిపాఠై పోవుకొ. విజ్ఞా. వ్యవ. ౪౬.
శ్లో. పశ్యతోఽబ్రవతో భూమే హ్వానిర్వింశతి
వార్షికే. యజ్ఞ. వ్యవ. ౨౪.

జ: దొరలనాడు.

దొరలు²=దొరలు². అ. క్రి. కలియు, కూడు.

గీ. దోహు లగు నేలుపులలోన దొరలియున్న,
పదియనొక్కండ్రుద్రులఁ బాఱవిడిచె.
కాశీ. 2. ౮౫.

ద్వి. తొల్లింటిధనముతో దొరలినరాజ్య, మెల్ల
నిచ్చితిని మీ కిది నిక్కవంబు. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౫౬౪ పం.

(కందర్పస్యందనము.) వ... అంతరిక్షమహాప్లక్షం
బునకు నక్షామచంచుపుకు ప్రవాళఖండప్ర
భాహిండనంబున దొరలు ఫలవిటపలక్ష్మీ నావ
హించుచు... పాండు. ౪. ౨౩౭.

దొరల్పే=దొరలింపు. స. క్రి. (√దొరలు²)
౧. కలుపు.

(చకోరవిషయము) పీ. నిగరంపు మోవి తేనియల
తోన దొరల్పి చెలవ లిచ్చిన సంతసిండుఁ
గొన్ని. వేం. పంచ. ౪. ౨౪౧.

౨. ఒకదానికి మాటుగా కైకొను, మార్పు.

ఉ. ఆయతీకాని కీకు మమరాలయముఖ్యము
లాతఁ డరత్న, హాయతుండై నిజోర్వి నగు
నప్పికెదదనముం దొరల్పి రా, హాయతనంబుఁ
జేర్చు... అము. ౪. ౨౧౮.

దొరవి=దొరువు.

(కొలను.)

క. క్రిడి వెఱ గంది కనుగొనఁ, గేడించుచు
శొండుదొరవికిం జని యచటం, జూడ భయం
కర మగుచును, గోడిగ తద్రూప ముడిగి
కొల్పులి యయ్యొక. శై. భా. ౫. ౯౩.

దొరసాని. వి. (√దొర.) రాజ్ఞి, రాణి.

పీ. దొరసాని రాణి నాఁ దోచుచుండును

రాజ్ఞి... అం. భా. ౨. ౧౦౭.

పీ. దొడ్డిపట్టుల దొడ్డదొరసానులయొడళ్ళసాము
లు సాములు సాంపు నెఱుప. ఉచ్చ. రా.
బాల. 33.

దొరసము. వి. నిరుటికి వెనుకనవత్సరము, పూర్వ
తరవత్సరము.

చ. దొరసమునందు చుట్టుకొని తోరణకట్టె
నురోవిభాగముకా, నిరుడు పయోజకోశర
మణీయతఁ దాల్చెను వర్తమానవత్సరమున
నొప్పె హేమకలశంబులబాగున ముందటే
టికికా, గరినిభయానచన్నుగవ కాగిలిపట్టు
లు గాక యుండునే. క్రీ. దా. ౨౮౮.

శ్లో. పరారి సందర్శితనన్నివేశా, పరుత్ పగా
భూతనరోజకోశా, ఇచ్చానమస్తాభలో
పమేయా, కుచా క్షయంతా పురతో భవే
తామ. (చాటువు.)

దొరుగండి. వి. (దొరువు + గండి.) నిండినపుడు
నీళ్లు వెలుపటికి పోవుటకై యేర్పఱచినదొరువు
తూము.

పీ. మడుపులు పనులకాల్పడిఁ బ్రచ్చె దొరుగం
డివ్రంతలు పెనుకొంపివ్రంతలయ్యె. హరి.
పూ. ౬. ౫.

దొరువు(ర్వు)=దొరవి. వి. ౧. నడబాని, ఒకవిధ
మైన చెలమ.

క. తిరుకొళ్ళము నూయి లోటయుఁ, జెలువు
మడుపు లొండు కుంట చెలమ పడియ కో,
నెఱు బుగ్గ వాగు దొన తల, పరి గుండము
కాల్పడిగియ బావి దొరువు లకా. హంస.
౪. ౨౧౦.

౨. చెలువు, కొలను.

గీ. తోచె హరిజాంకింబంబు నాఁచుతోడి,
దొరువుగతి సంబరము మడికరణి నుండె.
వరాహ. ౪. ౧౪౩.

వ...తములపాత్ర మొత్తంబుతోఁ దగుదొరువు
ను...అచ్చ. భా. ౨. ౧౩౩. ౨౨
శ్లో. వికచవారిరుహం దధతం సరః ... సం.
కిరా. ౫. ౧౩.

గీ. ఎండకాకల బొరలాడు నేకలముల, చములు
దేతెడుదొరువుల జలముఁ గ్రోలి. చంద్ర.
౨. ౬౫.

జ: దొరుగండి, దొరువుపట్టెడ.

దొరువుపట్టెడ. వి. (దొరువు + పట్టెడ.) ఎదుము
డ్డికి తగిలించెడుపట్టిక. (ప్రా.) గంతయెద్దులతోఁక
క్రింద తగిలించెడుపట్టెడ. (త. ర)

దొటయు. స. క్రి. ౧. పొందు, ప్రాపించు.
చ...మనోభ్ర మెంతయుక, మెఱయఁగ నం
తకన్న మను మించె త్ర మోదకవృష్టి చిత్ర
తక, దొటయఁగ మున్నె తేత్రమునఁ దో
రముగాఁ బులకాఖ్యసస్యముల్. చంద్రి.
౩. ౪౫.

రగడ. కుఱుచ లెనను నిచ్చ మదమునఁ గొఱ
లు నీయేనుంగున్నలు, దొటయ నొకపరి
పాటిదొరలకు దొరక నీవిడికెంపుమిన్నలు.
కుక. ౧. ౧౩౩.

ఉ. చఱచి కలంగఁ జేసియును జంపఁగ నొల్లక
గోస్వరూపతక, దొటసినరాక్షసాంగనలఁ
దోరె నతండు నిమేషమాత్రలోక. హరి.
పూ. ౬. ౮౮. కాశీ. ౫. ౨౬౧.

౨. పొందు, కూడు, రమించు.

క. గొట కై బ్రాహ్మణకన్యక, దొటసినకూర్చుం
డు ప్రీతితో నొక్కటి యై, వెఱవక పుట్టిం
చినయా, జఱభికిఁ బుట్టినయతండు చండా
లుఁడగుక. విజ్ఞా. ఆచా. ౧౩౯.

అ. క్రి. కలియు, కూడు.

చ. ఎదురుగ వచ్చి పొంద్యధరణీశ్వరుఁ డెరునుఁ
గాంచి నేడుగా, నుదినము మీరు రాఁ

గలుగుశోభన మెన్నడు గల్గుఁ బ్రోలికిం,
బడఁ వని యిద్దఱుం దొటసి భద్రగజం
బుల నెక్కి వచ్చిరి...విజ. వి. ౧. ౧౫౫.
సీ. గళదనర్ధశ్రు రక్షణపరంపరలతో నఱుతము
తెపుసరుల్ దొటసి యాడ. కుక. ౧.
౩౯౭.

దొలుక=దొలక. వి. (దొలుచు.) అంతస్సా
రహీన మగుకాయమొదలగుపదార్థము, లోపల
సారము లేనివస్తువు.

క. పలుచని నెత్తురుమడుఁగులఁ, బొలిచెక రథ
నేమిఁవలయుములు రణహతపీఠలు దూఱఁగ
రవిబింబము, దొలుకై రుచి మాలి నీడఁ
దోచినమాడ్కిక. కవిక. ౨. ౧౯౩.

దొలుచు(ల్పు.)=దొరలించు. స. క్రి. ౧. దొరలఁ
జేయు.

సీ...అన్యోన్యసంఘట్టనారవంబు, లెనఁగంగ
సంగ్రామ మేర్పడఁ జేయక యక్షముల్
దొలిచి యే నశ్రమమున. భార. సభా.
౨. ౧౮౭.

శ్లో...అక్షాన్ తీపన్. సం. భార. సభా.
౮౨. ౩.

గీ. అభిమతాక్షముల్ దొల్చి మాయావిదుండు,
నుబలరాజాత్తఱుండు ధర్మగుతు జయించె.
భార. సభా. ౨. ౧౭౬.

ద్వి. ముద్దియ యీతండె మొగి తోలు దొలిపి,
మద్దులఁ గడవినమహితకౌర్యుండు. ద్వి. భా.
గ. ౩. ౮౯ పా.

౨. రంధ్రముచేయు, భేదించు.

సీ. తమ్మి దొల్చినవాని తమ్మి దొల్చినవానిఁ
దమ్మి మొల్చినవానిఁ దారనించు. నరస.
౧. ౬౪.

చ. వడిఁ దలఁ ద్రొక్కి ముక్కున నవారణఁ
గన్నులు దొల్చఁ బోల్చుబల్చిడిఁ దమకించు

వాయసములీల మదీయసమీపవర్తియైయు
డుగక కీడు వాకుఁ గడు మగ్రముగా నొన
రించె ...చారి. పూ. ౮. ౬౩.

జ: దొలుక, దొలుపు.

దొల్లుపు(ల్లు.)=దొరలింఁచు. స. క్రి. (√దొ
లుచు.) దొరలఁజేయు.

ఉ. కమ్మనియూర్పుగాడ్పు చలకమ్మకుచమ్మల
పూత యూతఁ గా, నెమ్మెయి ఘుర్మల్
దొలుప...పాంచా, ౫. ౨౮.

సీ...పరికరద్రవ్య మెల్ల. గీ. మఱచి పదిలంబు
నేయ నేమటి తదీయకాల నిద్రింప కునక
మచ్చాయ నొకటి, యిచ్చఁ జొచ్చి పుఱో
డాక మెల్ల మెనవి, యాజ్యపాత్రలు దొలి
పి తనంతఁ జనియె. శ్రీరంగ. ౬. ౮౩.

వి. ఇరుసు పెట్టుటకు ఉపయోగపడునట్లు దొలి
చి చేసినదామయశకటాయనము.

(వ్యవ.) ఈబండిదొలుపుపట్టె గట్టిగా నున్నది.

దొల్లు=దొల్లు. అ. క్రి.(దొరలు.)

ద్వి. లాలాసుధారసోల్లసితమై చంద్రుపోలిక
ముఖింబమును దేజరిలగ, దొల్లుబండి యను
దైత్యుని స్రుక్తి నేల, దొల్లంగఁ దన్ని...
ఆ. మ. క. గ. ౨౮ పా. ౨౩ పం.

జ: దొల్లుపుచ్చకాయ.

దొల్లుపుచ్చకాయ. వి. (√దొల్లు.) పిల్లలఆట
లయందు కొంత సే పాకపక్షమునను మఱికొంత
సే పాకపక్షమునను ఉండువాడు, పుచ్చకాయ
దొరినట్లు దొల్లువాడు.

(వ్యవ.) ఆటలో ఆపిల్లవాడు దొల్లుపుచ్చకాయ
గా నున్నాడు.

దొసఁగు=దొసపు. వి. గ. ఆపద, చిక్కు.

చ. దొసఁగులు వచ్చువేళ గుణధుర్యులతైర్య
గుణంబు సర్వముం, బసచెడు నంచుఁ జా
చెదవు పాపపుడైవమ ...భర్తృ. గ.౯౦.

క. అసురుల కమ్మకము పోయుట, పొసఁగదు
పాములకుఁ బాలు పోపినమాడ్కికొ, దొసఁ
గగు నంచును వే తొక, దెసఁ గూర్చుండం
గఁ జెట్టె దేవాహితులకొ. భా.గ.౮.౩౧౬.

౨. కష్టము, పీడ, బాధ.

గీ. అన్ని వడియును బంధుత్వయంబు నేయ,
నొల్ల కెల్లవిధంబుల నుపశమంబ, కోరి
రప్పొండవేయులు వారి కట్టి, దొసఁగు వచ్చు
నె...భార. ఉద్యో. ౪. ౫౫.

ఆ. కొఱత తీత నెల్లకోర్కలు సమకూరె,
దుట్టు వానె నింక దొసఁగు లేదు. భా.రా.
య. ౨౨౫౨.

దండకము...దుంతబాబావజీరుండు గాతీంప
మీఱకొ దొసంగు లె్వసం బొంది ...నీలా.

౨. ౪౧. భార. ద్రో. గ. ౧౧౧౧.

౩. కీడు, అపకారము.

ద్వి. సాలపు దీఱగ వసిష్ఠనియింటఁ గుడిచి,
తొలగి పోవుచు నెన్ని దొసఁగులు నేనె.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౪౪౬ పం.

౪. విఘ్నము.

సీ. నేలతాలుపురాచమాలిగాదిలికండు దొసఁ
గుఁజీకటిచాల్పుతొగలవిందు. అచ్చ. రా.
పీఠి. ౩.

గీ. కవదొసలు పూని వెంట లక్షణుడు వడవ,
రామభద్రుండు నావెంట రా నియోగ, మొ
సఁగితివయేని రాకాపిదొసఁగు మాని, యవ
బృధన్నాక నగుదు నోయధిప యనుడు.
చం. రా. ౨. ౬౧.

౫. (కావ్య) దోషము, తప్పు.

(వ్యవ.) నాకవితయందలిదొసఁగులు విడిచి గుణం
బున్న గ్రహియింప వేడుకోలు.

౬. పాపము.

సీ. దొస మనంగను దొసఁగు దొసంగు నాఁగ
నటు నాఁ బాపంబుఁ గాఁ దనయ్య. ఆం.
భా. గ. ౯౮.

2. సంబంధము, సాంగత్యము.

సీ. చదువుతోడిదొసంగు చాలించె మును
మున్న తీర మాడెద నన్న తెర్వు వదలె.
రుక్క. ౪. ౧౦౨.

జ: దొసంగులఁబెట్టు.

దొసంగులఁబెట్టు. స. క్రి. (దొసంగులక +
పెట్టు.) పీడించు, బాధించు.

చ...శరాలి రుద్రులక, దొసంగులఁబెట్టి చార
ఋలదోహళముల్ సడలించి యచ్చరు, ద్విస
రము నొంచి భాస్కరుల వీరముమాన్వి
పరాక్రమించినక. ఉ. రా. ౪. ౨౯౮.

దొసవు=దొసగు. (శ. ర.)

దో

దో. సం. వి. న. పుం. న. బాహువు.

ఉ...తదీయదంతములు దోల నమర్చినఁ జూడ
నొప్పి రా, చెంగటఁ గాలదండములు చేకొని
యన్నయమద్వయం బనక. వి. పు. 2. ౪౦2.

దోఁకిస. వి. దోఁకుట. (శ. ర.)

దోఁకు¹=దొంకు. అ. క్రి. ఇంకు; అడఁగు.

సీ. ఉచ్చేల మగుచుఁ బెల్లుబ్బెడురాగవా
రులు లేక మైనను దోఁక వయ్యె. పి. శకుం.
3. ౨౧౯.

దోఁకు²=దోఁకు. స. క్రి. నేలను ఎదురుగా
చెక్కు. (శ. ర, వా.)

జ: దోఁకిస, దోఁకుడు, దోఁకుడుపాట.

దోఁకుడు. వి. (√దోఁకు.) దోఁకిస, దోఁకుట.
(శ. ర.)

దోఁకుడుపాట. వి. (√దోఁకు. త. తోఁడు
పాటై.) దోఁకునట్టిపాట, చెక్కుడుపాట.

గీ. పరగుఁ దవుగోల దోఁకుడుపాట నాఁగ.
అం. భా. ౨. ౨3౦.

దోఁకుడుబార. వి. కాలక్రిడావిశేషము, గూఢ
మణి. (శ. ర.)

దోఁగాడు, దోఁగియాడు=దోఁగాడు. అ. క్రి.

(√దోఁగు.) బిడ్డ నేలపైని జేతు లూఁది మో
కాళ్లతో నడచు, ప్రాఁకు.

క. బోరగిలి పొట్టజీరలు, నేరిచి దోఁగాడి
లేచి నిలుచుచుఁ బడుచుక, నేరమివలెనే
మేనక, కోరిక చిచ్చుకై కొంత కొనసాగిం
చెక. పార్వ. ౨. ౧2.

సీ. కొమరొప్పు దనుదాన కూర్చుండఁగా
నేర్చ నాడకాడకు దోఁగియాడ నేర్చ.
చంద్రా. ౨. ౪.

ద్వి. అంత నొయ్యన దోఁగియాడంగ నేర్చ.
ద్వి. పరమ. ౫. 322 పా (చి.ని. పా.)

దోఁగు¹=దోఁగు¹. చ. రుముఠాడు, తోలుబలియు.

సీ...చెక్కు బోయినవాఁడుఁ బ్రక్కయెముక,
మరిసినవాఁడును మొగము దోఁగినవాఁడు
నై నొచ్చి...రామా. ౮. ౧32.

దోఁగు²=దోఁగు. అ. క్రి. ప్రాఁకు.

వ...నొచ్చియుఁ జొచ్చియుఁ దెరలియుఁ బోర
లియు దోఁగియుఁ డాఁగియు...కృతాంతు
సన్నిధికిం బోయిరి. శివరా. ౪. ౮3.

జ: దోఁగాడు.

దోఁగు. అ. క్రి. (క. దోఁగు.) కన్నముజేయు;
చొచ్చు. (చూ. దోఁగురు.)

జ: దోఁగురు, దోఁచు, దోఁపరి, దోఁపిడి, దోఁపి
డికాఁడు, దోఁపిడియాటలు, దోఁపు, దోఁపు
కాఁడు, దోఁపుచూరు, దోఁపుడు, దోఁపుడు
కాఁడు, దోఁపుపడు, దోఁపునోపు, దోయిడి.

దోఁగురు. వి. (√దోఁగు.) చొర్యము, దొంగత
నము.

సీ. దోఁగురు నాగను దోఁపడ మనఁగను దోఁపు
డు నాగను దోఁపు నాఁగ, దొంగతన మనం
గ దొంగతన మనంగఁ జొర్యంబు చెల్లు...
అం. భా. ౨. ౨౯౨.

దోచేయ. స. క్రి. (√దోచుః.) ౧. కొల్లగొను,
కొల్లగొట్టు.

సీ...కుశస్థలి యుగ్రులైన. గీ. రాక్షసులు
దోచికొనుటయు రాజనూను, లఖిలదిశలఁ
జెల్లాచెదరైరి భీతి. హరి. పూ. ౨. ౧౩.

సీ. ముసులభార్యల దోచుకొని పురోడాశంబు
మెక్కి వేడులు గొఱచుక్కలాడి. వరాహ.
౫. ౧౧౫.

క. ఈనియమం బీడేఱుట, కై నిశ్చంకతను ద్రోవ
లరికట్టి ప్రజం, బోనీక దోచియును నిం, పూ
సంగా గన్న పెట్టియు ధనము గూర్చుకొ.
పరమ. ౪. ౨౦౦.

౨. అపహరించు.

(క) దొంగిలించు.

ఉ... నే డిదె ప్రాదు దోచుకొనిక్కడ వాట
మంచు మది నెంచఁగ వారికి నక్కడక్క
డక. కాళి. ౪. ౬౬.

ఆ. దోచు నిచ్చువాడు తోడనే నెఱదాత,
దోచుకొన్నవాడు ద్రోహియయ్యె. వేమన.
౩. ౬౯.

చ. కరువరిక్కనుల్ కినుక గ్రమ్మి వడంకఁగ
మ్రాకువేల్పులక, దొరకొని యాకురెంటె
ములు దోచఁగఁ గోవెల కూతఁ జెప్పఁగా,
నరయును వారలం గడిమి నామనివెన్నుడు
నొంపఁ జిందునెత్తురుబలె లేజిగుల్లలర,
దోచులఁ జూపఱచూడ్కిపండువై. య
యా. ౪. ౩.

(చ) బలత్కారముగా తీసికొనిపోవు.

క. ప్రాణముల కెక్కుడగు నాప్రాణేశ్వరి
దోచికొనియె...భా. రా. కిష్కిం. ౧౦౩.

(ట) బలాత్కారమున లాగు.

సీ...కృష్ణ సారప్రేక్ష ప్రబలాగ్రతను స్వకప
టముదోచ, మలయుదుకృపనమత్సరంబు

న శంకితత్వంబు నొంది సత్వరిత యగుచు.
రాఘవ. ౩. ౨౦.

గీ. వల్కులంబులు దోచిన వంగువారు, జెఱులు
వోయినవారలఁ జేరువారు. ఉ. హరి. ౧.
౧౦౨.

(త) మోసముచే గ్రహించు.

సీ. అన్నచాళల మంచు యాయజ్ఞాకుల మంచు
దొరలచే రూకలు దోచువారు. దశా. ౧౦.
౧౦౫.

బంధురవృత్తము. గరగరికలు సిరి గలనగు మొగ
ముల్ కల్పి మెఱుంగుఁగనుంగనలక, దొర
యగ వెలపడఁతులు విటధనముల దోతురు
చొప్పుడ నప్పురిలోక. కళా. ౧. ౧౨.
ప్రబంధ. ౨౧.

దోటమ్మ. వి. (దోటి + అమ్మ - త. తొఱుట్టుంబు.)
దోటివలె వంపైనఅలఁగు గలబాణము, కర్ణి
శరము. (శ. ర.)

దోటి. వి. (క. దోటి. త. తొఱుట్టి.) ౧. దొంక
న, అందనిపండ్లు మొ. వానిని కోయుట కుపయు
క్తముగా వంకరచిల్ల దోపినకొల.
రగడ. గుమగుమనివాసనలగేదఁగికొమ్మ కొమ్మ
కు నందె దోటికి. పారి. ౪. ౧౬.

చ...సిరి గలవాడు లభ్య మగుఁ జిత్తమునం
దుఁ దలంచినంతనే, నరులకు నెట్టికార్యమ
యినక జతకాదు బహుప్రయత్నమున, జరి
పిననైన లేమియెడ సత్యమును మది చేతికందు
పం, డరయఁగ దోటి కందదుగదా యనుసా
మ్యముపోల్కి భాస్కరా. భా. శ. ౧౦౫.

జ: దోటమ్మ, దోటిముక్కర.

దోటిముక్కర. వి. (√దోటి.) దోటివంటిముం
గర, దొంకెనవలె వంపయిన నాసాభరణము.
(శ. ర.)

దోటు. స. క్రి. ఇచ్చు. (ఇదివాడుకలోనిది. శ. ర.)

దోచరి. విణ. (దోచు + అరి.) ౧. దొంగ.

పీ. దొంగ తెక్కలికాడు దోచరి ముచ్చు జా
జరకాడ నంగ దస్కరుడువెలయు. ఆం.

భా. ౨. ౨౯౧.

౨. కొల్లగాడు. (శ. ర.)

దోచిడి. వి. (దోచు + ఇడి.) ౧. దోచుకొను
ట, అపహరించుట. ౨. కొల్ల (శ. ర.)

బ. బాలక్రీడావిశేషము.

పీ. పెంచులచేరి దోచిళ్లు గాలిపటంబు సరిజేసి
పుటచెండు చాకినూట. హంస. ౩. ౧౪౬.

దోచిడికాడు. విణ. (దోచిడి + కాడు.) ౧.
దొంగ. ౨. కొల్లకాడు (శ. ర.)

దోచిడియాటలు. వి. బ. ($\sqrt{\text{దోచిడి}}$) బాల
క్రీడావిశేషము.

పీ. తూరస తుంకముల్ దోచిడియాటలు...ప్ర
బంధ. ౬౧౩.

దోచు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{దోచు}}$) చొప్పించు, చొ
నుపు, (పువ్వులు మొ. తల మున్నగువానిలో)
పెట్టుకొను.

ద్వి. తెలిమోము లరదోచు దిగిచినకాచి, జీలు
గుముసుగులో జెంగల్యరేకు, లాసపరిగా
దోచియున్నకహార, కుముమగంధంబు లా
గుబ్బుగా నోలయ. ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౯౨౨ పం.

పీ. శిరమున దోచినసురమహీరుహపుష్పముల
తాచి దిక్కుల గలయ బొలయ, చిత్రభా.
౫. ౬౯.

చ...చుట్టికానెలక, బిడియము లంట దోచి పృ
థుభీషణబాహుల సాకువంబులక, దడవి
కరల్చుచుక జనిరి నాధునిమ్రాల నృపాల
నందమల్. మనుచ. ౪. ౩౦.

౪౧. మి కొల్ల, దోచిడి.

గీ. కలవి మామూల నిప్పింతుర దొలగెద

కటి, యాడుదాని జేనెటకు డనుచు బెద్ద,
తనము నభిమానమును దెంపు గనగఁ బలికి,
నిలిపి దోచి పిచ్చువారు నై తొలగి రపుడు.
ఆము. ౬. ౩౩.

ఉ. ఇంకిట దోచె కాక పుర మెయ్యది నీకు
నికాచకేంద్ర...దశా. ౨. ౪౧౦.

ఆ. దోచునిచ్చువాడు తోడనె నెఱదాత,
దోచుకొన్నవాడు ద్రోహి యయ్యె. వే
మన. ౩. ౬౯.

౨. పూర్ణానకము, ఉత్సవాదులందు సర్వస్వము
నిచ్చుట.

గీ. లాస్య మొనరించె నక్కమలాస్య యపుడు,
కోపుకోపున దొర లెల్ల దోచు లాసఁగ.
వైజ. ౧. ౧౨౯.

గీ. దోచి పాసంగక పోదువే దొడ్డదొరపు.దశా.
౨. ౪౦౯.

నిలుపుదోచు = సంతోషముతో చేపున కిచ్చు
దేహమునందలిసర్వాభరణముల మొత్తము.

దోచుకాడు. విణ. (దోచు + కాడు.) ౧.
దొంగ. ౨. కొల్లగాడు. (శ. ర.)

దోచుచూరు. వి. (దోచు + చూరు.) అంతశ్చది,
అరుగులు మున్నగువానికి జల్లు కొట్టకుండుటకై
తాటియాకులు మొదలగునవి చెరిచి పెంచిన
చూరు.

పీ. దోచుచూ రనగను దోచు నంతశ్చది...
ఆం. భా. ౨. ౨౧. ('దోచుచూరు' ప్రా
తప్రతిపా.)

దోచుడు. వి. ($\sqrt{\text{దోచు}}$) ౧. దోచుట. ౨.
కొల్ల. (శ. ర.)

దోచుడుకాడు. వి. (దోచుడు + కాడు.) ౧.
దొంగ. ౨. కొల్లగాడు. (శ. ర.)

దోచుచుడు. ఆ. క్రి. (దోచు + చుడు.) కొల్ల
నొందు, దొంగిలింపబడు.

సీ. భవదూరుసంభవమవై శృంగోటికా తురక
లచే నిట్లు దోపుపడుట. సిం. నార. ౪౮.
దోపువోపు. (దోపు + పోపు.) నులివడు.

ఆ. దోపువోయె ననుట దోచు నులివడె న,
నంగ...ఆం. భా. ౩. ౧౧౬.

దోగ్ధ. సం.విణ. (ఋ. గ్ధి. ఋ.) పాలు పిదుకు
వాడు. వి. ఋ. పుం. ౧. గొల్లడు. ౨. చూడ.
౩. ఆరోపణి, భవమునకై యెవరికేని యేచని
యేని చేసి బ్రదుకువాడు. ౪. భవమునపస్తుతిం
చుచు కవిత్వము చెప్పి జీవించెడుకవి.

దోగ్ధి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. ఈనినఆపు,
పాడియాపు. ౨. పాలిచ్చుదాది. ౩. గొల్లది.

దోణ(ణా)ము=ద్రోణము. వి. (క. దోణపు.)
౧. భుజములకు బలము వచ్చుటకై త్రిప్పెడు
జెట్టివానియుపకరణవిశేషము. ౨. మ్రును సుక
రముగాఁ జీల్చుటకై యక్కడక్కడఁ జెక్కిన
కొయ్య మేతులను దిగఁగొట్టుకొపకరణవిశేష
ము. (క. ర.)

దోటి. వి. (సిం. ధోటి.) ద్రోవతి.

ఉ...తడిదోతులు మూపులఁ దాల్చి స్తోత్రపా,
తావలితాస్య రై నిజశయంబులఁ జెంబులు
బూని యేగునీ, కేవలపుణ్యమూర్తుల నకించ
నవృత్తుల రంగనాథన, ప్రావరణ ప్రదక్షిణ
బరాయణులం గనుఁగొంటె మస్తథా.
చంద్రభా. ౨. ౧౧౪. (చి. ని. పా. తడి
దోవతి, ముద్రి.)

దోదసి. (సం. ద్వాదశి. ప్రా. దాదసి, దోదసి.
క. దోదసి.) పక్షములొ వచ్చుపండ్రెండవతిథి,
ద్వాదశి. (క. ర.)

దోదుమ్మి(మి,మ్ము,ము). వి. ఖడ్గవిశేషము; ఖడ్గము.
(ఆయుధవిశేషము. అని క. ర.)

సీ. తేనియబొమ్మంబు నూనియజిగిఁ జిమ్ముకమ్మి
పూరెమ్మదోదుమ్మిక తి. ఘటికా. ౨. ౨౫.

గీ. మోదమున నెదుతూపులఁ బొదుసాహిత్యమి
దోదుమ్మిఁ గొంది జెందము గుమ్మిక్రము
కొని దోమ్మి నేసిస సామగ్గిల్లి, యమహా
మహుఁ డిట్లును నెప్పునమున. ఉ. రా. ౩.
౪౫౬.

ద్వి. దుమ్ములచేత దోదుమ్ములచేత...కత్తులచేతఁ
జీకాకునేయించి. రఘునా. ౧౨ పా. (బ్ర
హ్మణవసిష్ఠ న్యాయమున 'దోదుమ్ములచేత క
త్తులచేత' అని యుభయమును గ్రహింపఁ
బడినది.)

గీ. నెమ్మి దోదుమ్మి బంగారునీటుకమ్మి, చమర
వాలమ్మి వాలమ్మపాటి యాసు, గతియు
నూఁగారు నెమ్మెను కచము చూపు, బాలికా
మణి కెప్పుడు భూపాలతిలక. కృష్ణ. ౪. ౫౮.

ఉ. తమ్మి గదా మొగంబు నెఱతావులతీవుల
నీనుజాళువా, కమ్మి గదా మెఱుంగుమెయి
కల్వకటారిమిటారికమ్మదో, దుమ్మి గదా మదా
లితతిఁ దోరెడుకీల్ జడ ముద్దుగుమ్మచెల్వ
మున కంతయైన విలువా చెలువా మఱియు
నగంబునక. రా. వి. ౪. ౧౦.

జ: దోదుమ్మిదారి.

దోదుమ్మి(ము)దారి. వి. (దోదుమ్మి + దారి.) ఖడ్గ
విశేషము; ఖడ్గము.

గీ. తిమ్మనరపాలుచికిలిదోదుమ్మిదారి, బలిమిఁ దెగ
టారి నురపురప్రాంగణమున, వజ్రరెడుకటారి
రాహుతనయలచేత, గీసునేయదె మడియల
తోడిచెలిమి. కువల. ౧. ౩౯.

సీ. కలువ నెచ్చెలికానిబలిమిఁ దామరఁజేకుచికిలి
దోదుముదారి చెడఁగఁ జాచి. చంద్రా. ౩.
౧౧౩. (ప్రతులయందు దుముదారి యని పో
కారముగనే కావనచ్చుచున్నది. నిరారకము
లేదు. నేకారమనుట యుక్తము. ఇంకను వి
చార్యము.)

దోదుల్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)

౧. మిక్కిలి యూగులాడుచున్నది. ౨. మాటి మాటికి ఊగులాడుచున్నది.

దోదూయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)

౧. మిక్కిలి తపించుచున్నది. ౨. మాటిమాటికి తపించుచున్నది. ౩. మిక్కిలి తపింపజేయుచున్నది. ౪. మాటిమాటికి తపింపజేయుచున్నది.

దోదూయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)

౧. మిక్కిలి తపింపజేయబడుచున్నది. ౨. మాటిమాటికి తపింపజేయబడుచున్నది.

దోధకము. సం. వి. అ. పుం. ఛందోవిశేషము.

శ్లో. దోధకవృత్త మిదంభభభాగా. వృత్తరత్నా కరము. ౩. ౬.

దోధకము. తోరపువేడుక దోధక మెందుక, భూవిరామము భూధరసంజ్ఞం, బారుచు భాభ గగాన్వితమై లక్ష్మీరమణా విరచింపనెనంగుక. అప్ప. ౪. ౨౧౪ పా.

దోధూయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)

౧. మిక్కిలికదలుచున్నది. ౨. మాటిమాటికి కదలుచున్నది. ౩. మిక్కిలి కదల్చుచున్నది. ౪. మాటిమాటికి కదల్చుచున్నది.

దోధూయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)

౧. మిక్కిలికదల్చబడుచున్నది. ౨. మాటి మాటికి కదల్చబడుచున్నది.

దోనమ్ము. వి. (దోని + అమ్ము.) అల్పశరము, చిన్న బాణము.

శ్లో. దోనమ్ము లం చన నా నల్పశరములు...అం. భా. ౨. ౨౧౩.

దోని=దోనె. వి. (సం. ద్రోణీ. ప్రా. దోనీ.) ౧.

దోన, నీరు నిలుచుట కేర్పఱచినపల్లము.

శ్లో. పటికంపుదోనుల బరగుగొణ్ణంపునీటిబల్ల క్కర ల్లాటిదాటి. రసిక. ౨. ౩౧.

ద్వి. కలువరారాదోనిగముల జాల్వాలు, చలువ క్రొవ్విరితే నెజక్కరల్ దాటి. ద్వి. ౨. నా. ౧. ౯ పా. ౧౮ పం.

౨. అరిణ, ఎత్తుడునీరు పోయటకై తొలిచి కాలువమొదట నుంచెడుతాటిమాను లోనగునది, ద్రోణి.

వ...అయ్యేతంబు ముంగిసప్రానికి వెదురునకు నంటగట్టినవాలుపరిమళం బాప్రాణించి దోనింబడి చని...హంస. ౧. ౧౯౨.

౩. నీరు పాటుటకు ఏర్పఱచినచిన్న కాలువ. (కాలువతూము అని శ. ర.)

గీ. కైరవములకు వెన్నెలనీరు వజ్రప, బూని చేర్చినపటికంపుదోను లనగ. పారి. ౨. ౩౮.

శ్లో. పచ్చతాపలకలబవిదోనులబడి ఘుచుఘుచు స్వసముల దుముకుచున్న. భాను. ౩. ౪౬.

విణ. చిన్న. (చూ. దోనమ్ము.)

దోనివిల్లు=అరిణవలె నుండువిల్లు.

చ. అలకలు నాసికామణియు నన్నవకాసుఁ గుచద్వయంబుఁ గుండలములుఁ జంచలింప జతనంబున హస్తము లూఁది జీర్కబం, డల దిగజాటి గాండోరుకడం దరభామలు దోని వింటుఁ బింజలుగొన నేయుపుష్పశరుసంఘం గవాలికతూపులో యనక. పారి. ౪. ౩౮.

జ: దోనమ్ము.

దోనె=దోని. వి. (సం. ద్రోణీ. ప్రా. దోనీ.)

౧. చిన్న పడవ, ద్రోణి. (శ. ర.) ౨. కాంఠాబు నాపిని.

గీ. ద్రోణి యగు దోనె యనగను...అం. భా. ౧. ౧౫౩.

౩. జలగడుగువానిసాధనము. (శ. ర.)

౪. సాలెవాడుచాపు చుట్టెడుమాను.

శ్లో. కుంచె మగ్గుపుగుంత గూటంబు పగ్గంబు పరకటెద్రొక్కుడుపట్టె పలక దోనె, హంస. ౨. ౧౧౧.

జ: దోనెడొగ్గు.

దోనెడొగ్గు. ఆ. క్రి.(√దోనె.) క్రిందికి మోచ
తించుకొను.

సీ. కరఘాతపతదబ్ధఘటఁ గొమ్ముకొనఁ జివ్వుతమి
దోనెడొగ్గి చాదంతి డిగియె. కమ. ౫. ౬.

దోమ. వి. (క. దోమె.) మళకము.

సీ. నే శుకకీటంబ నే బుండరీకంబ నే ఖంజరీ
టంబ నేను దోమ. గీ. నేను మానిసి ము
న్నంచు నేకతమున, నొండొరులతోడతను
జెప్పుకొందు రుబుసు, దారకబ్రహ్మమణి
పేటిదక్షవాటి, సంభవించిన ప్రత్యగ్చంద్ర
ధరులు. భీమ. ౪. 33.

క. సామజరాజము దోమలతో మాక్కొని
పోరునటుల తోచెన్...ఉ.రా. 3.30౪.

క. రామునకు నీకు హస్తానికి, దోమఘట గలవాసి
యతని దుర్వారశర, స్తోమమునఁ బొలియఁ
దలచి తొక్కో...భా. రా. ఆర.౨.౧౦౦.

జ: దోమతెర.

దోమటి. వి. అన్నము. (చి.ని.శ.ర. ఈ క్రిందిప్ర
యోగములనుబట్టి బోపవిభక్తికముగాదోమచు
న్నది. కాని ప్రధమాంతరూపమునకుఁ బ్రయోగ
ములు కానరావు.)

సీ. దోమటి దొడుకునే ప్రేమఁ గోకిలములు
పాటలసహకారపల్లవముల. చంద్ర. 3.౧౧3.

సీ. కడుసిగ్గుచేరుతోల్పడుపుదోమటఁ జొక్కి
యానందమునఁ జిందులాడుఁ గొన్ని. వేం.
పంచ. ౪. ౨౪౧.

దోమతెర. వి. (√దోమ.) దోమలు లోనికి చొర
కుండ మంచమునకు నల్వంకలను మూయువల
గుడ్డ చదుప్పి.

ఉ. ... క్రమంబున ఘర్షణకృతై, మప్పతిలంగ
జోమతెర లిప్పర మెత్తి ... ఆము. ౫.
౧౦౪.

దోము. వి. (ఆహారము దేహమున పట్టక పిల్లలు
పశువులు మొ.) పాటుకొనుట.

(వ్యవ.) పిల్లవానికి దోముగా విశేషన మెనది.

౨. కడుపువాపు, ఉదరశోఫ.

సీ...బొదరశోఫ యై యలరు దోము. ఆం.
భా. ౨. ౧౨౬.

దోయము=దాయము.

(బాలికాక్రీడావిశేషము.)

గీ. దోయముల్ సరి బేసులు దొరయునాల్గు, గం
బములయాట లచ్చనగండ్లు మొదలు, గాఁగ
జైతవగరిమ శృంగార మలర, బాలికలతోడ
నాడు భూపాలపుత్రి. ఇందు. ౨. ౧౪3.

సీ. అచ్చనగండ్లు దోయాలును దాగిలిమూతలు
నాలుగుమూలలాట. దళ. ౮. ౮౧.

దోయి. వి. (సం.ద్యయ. ప్రా. దళ.) ౧. జత,
జోడు. (దీనిబహువచనము 'దోయులు, దోలు'
చూ. కుత్రచిన్నలోపశృన్మాత్ర హోబలపండి
తీయము.)

సీ. మంకి నాఁ బరఁగుప్రవాణుడు ధనే
చ్చమై వర్తించు శిక్షింపవలయునట్టి, గుజ్జ
దోయిని జటిగొని పీఠి లంకించి యుండ
లంకియతోన గండుమీటి, పాతె నక్కొ
డియల్...భార. కాం. ౪. ౪౦. (గుజ్జ
దోయి = పాటికోడెలజత.)

క. నీయపదేశముఁ దనచే, దోయిబలువుఁ దోఁ
డఁ గాఁగ దోణుఁ గడచి...వైశ్యము...
పఱవగఁజేసెన్. భార. ద్రో.౨.౨౩౧.

ఉ. వేలుపుటిల్లు విల్లు వెడవీకలపోకలనారి రెం
డుచే, దోల వెలుంగుతూ పెచటఁ దోలినఁ
బాఱనితేరు మాటలై, గ్రాలెడులేజు లెవ్వ
నికె గల్గు నతండు చళుక్యవిశ్వభూ, పాలు
మనంబునం బరవిభంజనుడై విహరించుచుం
డెడన్. కావ్యా. ౪. ౯౮.

సీ...దోయి తోడు, జంట జమలి కవ శంకు య

మడ యన ద్వంద్వమై పరఁగు ... ఆం.భా.

౨. ౧౦౦.

౨. సాటి, సామ్యము.

ఉ. ఎక్కడిదోయి పో యలమృగేతన మేనికి
నక్కడానికీ. విజ. వి. ౩. ౧౪.

విణ. సహాయము, తోడు.

సీ. యమునాజలానీల మాచివ్వుచీకటివెల్లన జగ
మెల్ల నల్ల నైన, నీదెస మతీ గానరా దని
హరి లక్ష్మీ దోయి గా నమృతాబ్ధి బాహు
కుండ. ద్వా. ర. ౧౦౨.

జ: దోయికట్టు, దోయిలి, దోయిలించు, దోయిలి
తీర్చు.

దోయికట్టు. అ. క్రి. (√దోయి.) రెండుభాగ
ము లగు.

వ...అందఱు హరిణ క్రిడనం బనునాటవం దొ
డంగి రెండుసంగడంబు లై కృష్ణుండును
శ్రీరాముండును బెన్నుద్దులు గాఁ దక్కిన
వారునుం దమలోన దొరయుభంగి దోయి
గట్టిరి. హరి. పూ. ౩. ౯౨. (జతగూడుక. ర.)

దోయిడి. విణ. (√దోయి.) రిక్తము, శూన్యము.

గీ. అనిన వృష కేతుఁ గనుగొని యనిలసుతుఁడు,
పలికినారము తురగసంబంధ మైన, ప్రతిసరె
న్నేని ధర్మసంభవునియెదుర, మనముదోయి
డిచేతుల మగుడు బెట్టు. జై. భా. ౨. ౧౫.

చ. నలుఁ డనురాజు మున్ను కలి నప్తముచేసిన
రాజ్యసంపదల్, దోలఁగి పదాతి యై యటకు
దోయిడిచేతుల వచ్చి పంపలో, జలక మొ
నర్చి యిందుధరు శంకరు నద్రిగుతామనో
విభుం, గొలిచి నుతింప నవ్విభుఁ డకుంఠద
యక దివి నిల్చి యిట్లనక. శేష. ౫. ౩౧.

దోయిలి=దోసిలి. వి. కౌ. (√దోయి.) ౧. దోసిలి,
అంజలి. (వి. దోయిలులు, దోయిళులు, దోయిళ్లు.)

ఉ. అత్తతీ భద్రయక హరియు నాత్మపరస్ప

రసమృదంబులుక, బొత్తు లానర్చుచుండ
ముసుమున్నుగ నొండొరు మీతీ దోయి రె,
తెత్తి యిరుంగడక జెలువ రెత్తినపాత్రల
నించినించి వే, ముత్తెపుఁబ్రాలు పోసిరి సము
న్నతి నొండొరుమాళిసీమలక. ముకుంద.
౩. ౨౯౩.

చ. అలిఖలవేణి యో రొకనిహస్తముల న్నుఖ
మజ్జనాంబువుల్, గలఁతెయ యెత్తి పోయ
నవి గార్చుచునుండె నతండు దోయిటక.
నైష. ౬. ౧౧౨.

లయగ్రాహి. కుత్తుకలబంటి యగు నెత్తురులు దో
యిళుల, నెత్తి చవి గ్రోలుచును ... భార.
శ్రీ. ౨. ౮.

క. పలుమఱుఁ దలయంటి తగక, నలుఁ గిడి
దోయిల్ల జలమునక బోర్కాడించి ...
కళా. ౬. ౧౯౩. రాజ. చ. ౩. ౧౩౫.

౨. నతివిశేషము.

వ...అయోధ్యయందలిరఘూద్యహంసకు దోయి
లి మధుర నున్న బాలకృష్ణునకు సాంగిలి...
ప్రబంధ. ౮౮౦.

అలరుదోయిలి=పుష్పాంజలి.

సీ. అలరుదోయిళ్లు పువ్వులవింటిదొరకు గంధము
గంధగిరిమరుద్వాంధవునకు. వసు. ౩. ౧౩౦.

సీ. వరతనామిత్ర తావా పీఠ జెన్నగుతీవ లలరు
దోయి ళ్లుపాయనముఁ బట్ట. పె. శకుం. ౩.
౧౯౩.

పువ్వుదోయిలి, పూవుదోయిలి=పుష్పాంజలి.

సీ. కూలినదలి తేభకుంభమా క్తికతతు లిచ్చినపు
వ్వుదోయిళ్లు గాఁగ. భా. రా. యు. ౫. ౪౦.

గీ. ఖండపరకుతమ ప్రభాఖండదుగ్ధజలధిజలశీకర
ము అనఁ బొలుచువేల్పు, తేలికలు చల్లుపూ
వుదోయిళ్లు గలుగు, నగము మునిముఖ్యునకు
దృగానంద మొసఁగె. పాండు. ౨. ౧౮౮.

వీనుదోయిలి = తోతాంజలి, చెవు లనెడుదోసిలి.
 సీ. కారికథానుధాసారంబు తోరంబుగా వీను
 దోయిల్లఁ ద్రావువారి. ఘటికా. ౧. ౧౪౨.
 దోయిలింఁచు = దోసిలింఁచు. స. క్రి. (√దోయిలి.)
 ౧. దోయిటఁ బట్టు, దోసిలితో గ్రహించు.
 చ. పనఁటులవాత. మాతీ యిడి పాలును నేతు
 లుఁ బుక్కిలించి యెందు నుమియు దోయి
 లించి కరతోయరుహంబులఁ జల్లి...హరి.
 పూ. ౫. ౨౦౨.
 ఉ. పంకజనేత్ర గౌతమునిపంపున లాజలు దో
 యిలించి ధూమాంకునియందు వేల్చె...
 నైవ. ౬. ౧౦౨.
 చ. ముడివడుకంకణ ప్రభలము తెల్పు సేసలు దోయి
 లించి యె, తెడుతతీ...మనుచ. ౫. ౮౫.
 ౨. (చేతులను) చేర్చు; అంజలిగాఁ గూర్చు.
 వ...అద్దేవికి దండ ప్రణామంబు లాచరించి కర
 కమలంబులు దోయిలించి యిట్లనియె...
 భాగ. ౬. ౪౧౮.
 ఉ...కేలుఁగెం,దమ్ముల దోయిలింఁచుకొని ...అ
 చ్చ. రా. యు. ౫౩.
 చ. చిలుక పురోహితుం డగుచుఁ జెంగట నుం
 డఁగ సిగ్గువెందెరలో, దొలఁగఁగఁ ద్రోచి బం
 ధుకతిఁ దోరపుఁగోర్కూలు సందడింపఁగాఁ,
 దలఁపు లతాంగికన్న మును తాన కనుంగవ
 దోయిలించి చూపుల దలఁబ్రాలు పోనె
 నృపపుత్రునిపై విరహాన్ని సాక్షి గాక.
 రాజ. చ. ౩. ౧౩౧. (దోయిలించి = దో
 యిలిగాఁ జేసి అని భావము.)
 దోయిలితీర్చు. అ. క్రి. (√దోయిలి.) నమస్క
 రించు.
 రగడ. ఒప్పుగ నుండుయథోక్త సలము యథోక్త
 కారునకు దోయిలితీర్చుచు.హంస.౪.౨౧౩.
 దోర¹. వి. ౧. రాక. (శ. ర.)

౨. ఉత్పంక్తి, దొంతర.
 గీ. దోర యన దొంతి యనఁగను దొంతర యనఁ,
 దనరు నుత్పంక్తి...అం. భా. ౨. ౩౪.
 కా. ఓర స్పృష్టినయప్పలాల కడలం దొప్పారు
 నేదొప్పలుక, దోరకబెట్టిన చంద్రఖండము
 లు దొంతు ల్గన్న వెన్నప్పములో. పాంచా.
 ౪. ౫౮.
 ఉ. ఆరయ నొక్కభంగిగ రహస్యపుఁజోటను
 రాజసన్నిధికి, మారిసభాంతరంబులను జొ
 ప్పడి తప్పక గద్యపద్యములో, దోరలు పేర్చి
 నట్లు మదిఁ దోఁపఁగఁ జేయుట సంతతంబు
 నాభారమ కాదె వీని కనుభారతి మాకుఁ
 బ్రసన్న యయ్యెడుక. మార్క. వీరి. ౫.
 ౩. పండఁబాటినకాయ.
 ద్వి. పూపలఁ బిందెలఁ బులుసుదోరలను, దీపా
 రుఫలముల దీపించుతరుల. నవనాథ. ౫.
 ౨౦౨ పా. ౨ పం.
 విణ. (పాకోన్తుభుమగుట, వేఁగుట మొదలగు
 వానిచే) ఎఱ్ఱఁబాటినది.
 ద్వి. ఈపండు కడుదోర యిది సార మనుచు,
 నేపున నయ్యింద్రునిభమున కెగసిరం. రా.
 ఉ. ౯౩ పా. ౨౬ పం.
 (వ్యవ.) దోరగా వేఁగినగారెలు నా కిన్నము.
 ఉ. కన్నుల దోరచాయ లలికంబున లేఁజెమరు
 ...గలువటుగాఁ, గన్నియ నిన్నెఁ గూడి
 రతికాంక్షలు మీఱ ముఖించు టెన్నడో,
 చంద్ర. ౪. ౧౧౧.
 జ: దోరగాయ, దోరగించు, దోరగిలఁబాటు,
 దోరగిలు, దోరపండు, దోరవాటు.
 దోర². విణ. ఒఱగినది. (చూ. దోరగల్లు, దోర
 పాక, మొ.)
 జ: దోరగలువడు, దోరగల్లు, దోరపాక.
 దోరగలు(ల్లు)వడు. అ. క్రి. (దోరగలు + వడు.)
 ఒడ్డగడవగు..

క. తగులువడి యపుడు వడి పెట్టిగగనమణిరథం
బు దోరగలువడి నిలిచెత్త. కాశీ. ౧.౧౩౩.

ఆ. సాంధ్యనటనచండచండీశపదహతిః, ధరణి
చక్ర మొఱిగి శరధిః గ్రుంగ, దోరగల్లువడి
యె భూరథేతరభాగ, చక్ర మనఁగ నపుడు
శశియుఁ దోచె. మనుచ. ౫. ౩౫.

వ...అండాక నొక్కటణంబు లేకుండిన నాజ్ఞా
చక్రంబుదోరగల్లువడు...పి.శకుం. ౩. ౨౮౬.

దోరగల్లు(లు). విణ. (దోర¹ + కల్లు. త. ఉదిర
ల్ = అవనతమగు.) ఒడ్డగడ వైనది, ఒక ప్రక్కకిం
ది కొఱిగి మఱియొక ప్రక్కపైకి లేచియున్నది.
సీ. ఒకదిట్కు దోరగ ల్లుఱిగి పైఁ బడుదునో
తొలగి కమ్ములు మ్రోయ నిల చలింప. హరి.
పూ. ౫. ౧౩౨.

వి. ఒడ్డగడవు.

చ. కనుఁగవదోరగల్లుల వికారపుఁజూపులఁ గోపు
లానుతోడనె దళమెక్కునాలుక తడం
బడుమాటల...శుక. ౩. ౧౧౯.

దోరగాయ. వి. (√దోర¹.) పండఁబాటినకాయ.

వ...పిందె పూప కాయ దోరగాయ పండు...
భాగ. ౮. ౪౪౩.

దోరగింఁచు. స. క్రి. (√దోర¹.) దోరగిల్లఁజేయు.
(శ.ర.)

దోరగిలఁబాటు. అ. క్రి. (√దోరగిలు.) దోరగిలు.

వ...దోస దోరగిలంబాటె. కాశీ. ౩. ౨౩.

దోరగిలు(ల్లు). అ. క్రి. (√దోర¹.) ౧. ఎఱ్ఱ
బాటు; పండఁబాటు.

క. అని విన్నపంబు చేసిన, తనయల నూరార్చి
నచ్చి దశుఁడు తాఁ జెప్పినబుద్ధి విననిశకి
పైఁ, గినిసి కనుంగొనలు దోరగిల నిర్దయుఁ
డె. వరాహ. ౩. ౮౯.

సీ. వెలయ రెండుపలాలు వెల్లులి పాయలు రా
జిల్లఁదటిగి దోరగిల వేచి. (చి.కి. చి. ని.)

చ. తొలినుడిమానికంపుగని దోరగిలె నొంగి
లెత్త రథాంగముల్. హ. స. ౪. ౪.

(వ్యవ.) అచ్చెట్టుకాయలు దోరగిల్లినవి.

దోరణపుఁగమ్మి. వి. (దోరణము + కమ్మి.) తోరణ
ముకట్టెడికమ్మి, ద్వారముమీఁదియడ్డుకమ్మి. (శ.ర.)

దోరణపుఁబట్టె. వి. (దోరణము + పట్టె.) కపిల
బిల్క్రిందియడ్డపట్టె. (శ. ర.)

దోరణపుసాటిరిక్క. వి. (దోరణము + సాటి +
రిక్క.) అనూరాధానక్షత్రము. (శ. ర.)

దోరణము. వి. (సం. తోరణమ్. పా. తోరణ.
క. తోరణపు.) మంగళార్థము ద్వారములు మొ
దలగువానికి కట్టుమామిడామలు లోనగువాని
దండ, తోరణము.

సీ. తలిరులు దొగలు చెంగలువలు గూర్చి యం
దముగ నించినదోరణములవలన. అచ్చ. రా.
బాల. ౧౬౬.

సీ. తోరంపుముత్యాలదోరణంబులకాంతి చొ
క్క చూచుక్కలటెక్కు నూప. దశా.
౧. ౨౬౨.

సీ. ఎడ లేక యుండంగ నిడినదోరణములు పె
ల్లు పైఁబడెడుకరళ్లు గాఁగ. యయా. ౪.
౧౫౪, ౮౦.

౨. బహిర్ద్వారము.

సీ...దోరణ మనంగ నపు బహిర్ద్వారము...అం.
భా. ౨. ౨౧.

జ: దోరణపుఁగమ్మి, దోరణపుఁబట్టె, దోరణపు
సాటిరిక్క.

దోరపండు. వి. (దోర¹ + పండు.) పండఁబాటిన
కాయ.

చ. క్రమమునఁ బిందెలుం బసరుఁగాయలుఁ
గాయలు దోరపండులుం, గమిసినపండులుం
గలుగుట్టి తడున్నతకాఖ లన్నియున్.
హరి. పూ. ౬. ౮౨.

సీ. ప్రబలంపుగాడ్పుచే రాలినయెలమవిదోర
పండ్లెవ్వరో యేటినారు. కుక. ౧.౨౮౭.

దోరపాక. వి. (✓దోర.) ఓరపాక.

సీ. దోరపా కనంగను నోరపా కనంగను బాదలి
యంచన బరంగుచుండు, భిత్త్యభ్యక్త
గృహభిధ...ఆం. భా. ౨. ౧౬.

దోరము=దువారము. వి. (సం. ద్వారమ్, ప్రా.
దోరం. క. దోర.) ద్వారము. (శ. ర.)

దోరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. తోరము, ప్ర
తాదులందు చేతికి కట్టుకొనెడిదారము.

దోరవాటు. అ. క్రి. (దోర¹ + పాటు.) ఎఱ్ఱవా
టు, ఎఱ్ఱపడు.

ద్వి. పరిపక్వ మై దోరవాటి కన్నులకు, నరు
డైనవరుగులు నప్పడంబులును. అ. మ. క.
౫. ౨౪౮ పా. ౩ పం.

దోరు. అ. క్రి. ౧. చచ్చు.

మ...సింగముల్, కడగొట్టెక్ మనుబిళ్లు గం
తుగొనె జింకల్ బిడ్డె దోరం గిటుల్,
మడినెక్ గా అనుపోతులు... సారంగ.
౧. ౧౦౩.

సీ...దుర్వాప్యధితద్విరదవైరి, శేరి తద్దంప్రల
దోరినఖరము గాఁ దలఁపకు నన్నని బలిము
ఖుండు. గీ.పలుక...వేం.పంచ. ౪. ౫౮౦.

ఆ. పెద్దనిదురవోయె బిడ్డె దోరను గంతు, గొని
యె ననుట పేళ్లగును మృతునకు. ఆం.
సం. మాన. ౫౩.

౨. (తలమొ.) తిరుగు. (చూ.దోర్పు.) ౩. వ్రా
లు. (శ. ర.)

జ: దోర్పు.

దోరు(వ)వా. వి. పక్షివిశేషము. (శ్రా. శ. ర.)

సీ. కాఁజాలు పూరేళ్ళు కన్నెరేళ్ళు నెనుళ్ళు
లావుక ల్దోరువా ల్లకుమకులును. రసిక.
౧. ౬౩.

దోరెము. వి. (క. దోర = త్రాడు. ఇది త్రాడు
శబ్దముతో కలిసియే యుండవచ్చు.) దోరెము కట్టె
డుత్రాడు.

వ...బర్హి బగ్గ నిబద్ధాగ్రంబులై కొమరారుదో
రెపుఁద్రాళ్లతోడఁక దిరుగుడుల వెడంగువడి
...మనుచు. ౪. ౨౮.

గీ. అటుత దోరెపుఁద్రాడుచే నత్తై మమర, ద
కుకుచే దొల్ల వాసకోయిలలఁ దునిమి,
జెరిచే వెన్నె గొంగలబాటుఁ గొట్టి సాకు
వముచేతఁ గుండేళ్లఁ జీర నంతి. ప్రబంధ.
౨౩౩.

చ. జిలుగు మెఱుంగు బంగరువిచిత్రపుదోరెపు
త్రాటిగజ్జియల్, ఘలు ఘలు ఘల్లు ఘల్లు ర
నగా... దేగ యూర్ధ్వముగఁ జయ్యనఁ బ
తులపైఁ గడంగినక. ఇందు. ౨. ౬౯.

దోర్గంతువు. సం=దోర్గడువు. (వాచ.)

దోర్గడువు. సం. విణ. (ఉ) కుంతికహస్తండు,
ఈచఁచఁబోయినచేయి గలవాడు.

దోర్గిహము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. బాహు
పులతో పట్టుకొనునది. ౨. బలిమి కలది. వి.
ఆ. పుం. ౧. బాహువును పట్టుకొనుట. ౨. బా
హువును స్తంభింపఁ జేయునొకానొకరోగము.

దోర్పు(రుచ్చు). స. క్రి. (✓దోరు.) ౧. (తల)
త్రిప్పు, ఇటునటు కదల్చు.

క. విప్రులై గూరి మనుజాధిప యాభూనల్ల
భుండు ధృతి లేమిం జం,డపవనపతితం బగు
పా,దపంబు చందంబు దోఁప ధరణిం బడి
యెక్.

వ. పడియుండి తల దోర్చికొనుచు నిట్లనియె.
భార. శ్రీ. ౧. ౮, ౯.

క. ఇలఁ జదికిలఁబడి పలుమఱు,దల దోర్పుచు
విక్రత మగుతదవమున లాలా,జలములు తీఁ

గలుసాగఁగఁ బలుకు నతం దాలిగుఱిచి పరి

చితర క్తిఁ. పాండు. 3. ౯౨.

౨. పడఁగొట్టు, పడఁద్రోయు.

గీ. చెనసి గుణమైన దోషంబు నేయ నేర్పుఁ,
గుకవి కృతులందు దోసంబు గుణమునేయ,
నేరఁ డది యట్లు దొంతులు నేరి నాయి,
దోర్ప నేర్పుఁగా కది యేమి నేర్పనేర్పు.
కు. సం. ౧. ౨౯.

దోర్దండము. సం. వి. అ. పుం. దండమువంటి
బాహువు.

దోర్దృఢ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. బాహువుల
మధ్యభాగము. ౨. మోచేయి.

దోర్మూలము. సం. వి. అ. న. బాహుమూలము,
కణ్ఠము, చంక.

దోర్మృద్ధము. సం. వి. అ. న. బాహుమృద్ధము,
మల్లయృద్ధము.

దోల=దోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. దోలి,
ఉయ్యాలవంటి యానము. ౨. తొట్ల, ఉయ్యాల
లతొట్టి. 3. ఆందోళిక, ఆందలము. ౪. ఉ
య్యాల, ఉద్యానములందుఁ గ్రీడాధార మగుదో
లనయంత్రము. ౫. నీలిచెట్టు. ౬. ఊగుట,
ఉరియాట; సందేహము. (విల్యమున.)

దోలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఊగులాడుట,
ఊగుట. ౨. కిలిక, పల్లకి. 3. తొట్ల. ౪.
బాలకృష్ణునియొక్కపనిశేషము. (ఇది ఫాల్గున
పూరిమనాడు జరుగును.)

దోలాయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
౧. ఊగులాడుచున్నది, ఉరియాడుచున్నది.
౨. కుదురు లేనిది, కొందలపడునది, సందేహప
డునది. (మనసున.)

దోలాయితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
ఊగులాడినది. ౨. సందిగ్ధమైనది, కుదురు లేనిది.

(మనసున.)

దోలాయుద్ధము. సం. వి. అ. న. జయాపజయ
ములనిశ్చయము తెలియనియుద్ధము.

దోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దోలి. ౨. ఉ
య్యాల, తొట్ల.

దోలిక=దోలిక.

దోలితము. సం=దోలాయితము.

దోవతి=దోతి. వి. (క. దోతర, త. తోవ తి. హిం.
ధోతీ.) మగవార్షికట్టుబట్టు, పరిధానము. (ఆడు
దానికట్టుకొకనుట్టులు అందురు.

క. మది రోష మొదల దోవతి, వదలిన దిగి
యించుకొనుచు... భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౬౮.
క. వెడ వీడెడుదోవతియును, బెడతలచేతులు
వడంతువెడవులు తూఁగా, డెడువెండుకలు
ను... ఉ. హరి. ౨. 2.

సీ. గడితంపు నీర్కావిమడుఁగుదోవతి కటిర
స్ఫురత్పితాంబరంబుగాఁగ, వరాహ. ౯. ౪౬.
కావిదోవతి=కామయవస్త్రము, ఎఱ్ఱబట్ట.

సీ. కావిదోవతియును గంతోత్తరీయంబు నిప్పి
కొలయుఁ జంక నిఱ్ఱితోలు. హర. 2. ౧౨.

దోవి. వి. ఎఱ్ఱనిబట్ట.

సీ. కటితటిపాటుకపటముతోఁ బచ్చచెఱుగు
వల్పుపుదోవి రంగు నిల్ప. రా. వి. ౫. 3౯.

దోవ్యాలి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ప్రకృత
బాహువులచే ప్రకాశించువాడు, బలవంతుడు.

దోవ్విఖరము. సం. వి. అ. న. భుజాగ్రము,
మూఁపు.

దోష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. రాత్రి. ౨. భుజము.
వ ... భుర్రకాలదివస ఇవ క్షయితదోషః ...
కాదంబరి.

దోషకము. సం. వి. అ. పుం. గోవత్సము,

ఆవుదూడ. (కల్ప.)

దోషకారి. సం. విణ. (న్. జీ. న్.) దోషము చేయువాడు.

దోషగ్రాహి. సం. విణ. (న్. జీ. న్.) దోషములనే గ్రహించువాడు, తప్పులెన్నువాడు, ఖలుడు.

దోషజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దోషముల నెఱుఁగువాడు. వి. ఆ. పుం. గ. పండితుడు. ౨ - వాతాదిదోషముల నెఱిగిన వాడు - వైద్యుడు.

దోషదృష్టి. సం.విణ. (ఇ) దోషములందే చూపు కలవాడు. వి. ఇ. స్త్రీ. తప్పులెన్నుటయందు దృష్టి.

దోషభాక్తు. సం. విణ. (జ్) దోషి, దోషము కలవాడు.

దోషము. సం.వి.అ.పుం.గ.తప్పు,పొరపాటు.౨. దుష్కృత్యము.(ఆహారదోషముమొ.)౩.(వ్యాయ.) లక్షణదోషము. ఇది అవ్యాప్తి,అతివ్యాప్తి,అసంభవము అని మూడువిధములు.౪. (మీమాంస.) ప్రత్యవాయము, విధ్యతిక్రమమువలనఁ గలుగు అద్భుతభేదము, పాపము. ౫. వాతపిత్తకఫములలో నొకటి. ౬. వాతపిత్తకఫములవికారము. ౭. రాగద్వేషమోహాదీకము. ౮. కావ్యదోషము. (ఇది పదదోషము, వాక్యదోషము, అర్థదోషము అనిమూడువిధములు. అందు పదదోషములు గె. ఆప్రయక్తము, అప్రయోగము, అసమర్థము, నిరర్థకము, నేయార్థము, చ్యుతసంస్కారము,సంధిగము,అప్రయోజకము, క్లిష్టము, గూఢార్థకము, గ్రామ్యము, అన్యార్థము, అప్రతీతికము, అవిమృష్టవిభేదాంశము, విరుద్ధవృత్తికరము, అశ్లీలము, పరుషము. వాక్యదోషములు ౨౪. శబ్దహీనము, క్రమభ్రష్టము, వినంది, పునరుక్తి,

వాక్యక్షీరము, వాక్యసంక్షీరము, అపూర్ణము, వాక్యగర్భితము, క్లిష్టలింగము, భిన్నవచనము, న్యూనోపమము, అధికోపమము, భగ్నచృందము, యతిస్పృష్టము, అశరీరము, అతీతము, విసర్గలుప్తము, అస్థానసమాసము, వాచ్యవర్జితము, సమాప్తపునరాత్తము, సంబంధవర్జితము, సతత్ర్యకర్షము, అధికపదము, ప్రకృమభంగము. అరదోషములు ౧౮. అపారము, న్యోరము, ఏకార్థము, సంతోయము, అపక్రమము, భిన్నము, అతిమాత్రము, పరుషము, విరసము, హీనోపమము, అధికోపమము, అసమోపమము, అప్రసిద్ధోపమము, హేతుశూన్యము, నిరలంకృతి, అశ్లీలము, విరుద్ధము, సహచరచ్యుతము.) ౯. గోవత్సము, ఆవుదూడ. ౧౦. దూషణము,ఖండనము. వి. న్. పుం. న. భ్రష్టము, చేయి. (తెలుఁగున దోర్ల్యగము మొదలగుసమాసములయందు పూర్వపదముగా నుండును. అహోబలపండితీయోక్తిని ప్రథమావిభక్తియందు దోశ్యబ్రమునకు దోషము అనురూపము గ్రహింపబడినది.)

దోషలుడు. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) దోషయుక్తుడు.

దోషాకరుడు. సం. వి. అ.పుం. గ. - రాత్రిని కలిగించువాడు-చంద్రుడు. ౨. -దోషములకు స్థాన మైనవాడు- దుష్టుడు.

దోషాచరుడు. సం.వి.అ.పుం. - రాత్రియందు సంచరించువాడు- గ. చంద్రుడు. ౨. రాక్షసుడు.

దోషాతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మాపటిది, రాత్రిది.

దోషాతిలకము. సం. వి. అ. పుం. - రాత్రికి తిలకమువంటిది - దీపము.

దోషారోపణము. సం. వి.అ.న. దోషారోపము.

దోషారోపము. సం. వి. అ. పుం. దోషమును
మోపుట.

దోషాస్యము. సం. వి. అ. పుం. గ. రజనీము
ఖము, ప్రదోషము. ౨.-రాత్రికి ఆస్యమువం
టిది - దీపము.

దోషి. సం. విణ. (న్. ణీ. వ్.) దోషయుక్త
ము, దోషము కలది.

దోషించు. సం. అ. క్రి. దోషమును పుట్టించు.

దోషికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దోషము
కలది. వి. అ. పుం. - వాతాదిదోషములు క
లది - రోగము.

దోషైకదృశ్యము. సం. విణ. (క్) దోషమందే
కన్ను కలవాడు, దోషములనే వెదకువాడు,
తప్ప లెన్నువాడు.

దోషైకదృశ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) =
దోషైకదృశ్యు.

దోస. వి. కర్కటి, ఉర్వారుపుకీ.

వ...కాసర గాచె దోస దోరగిలంబాతె...
కాశి. ౩. ౨౩.

ఆ. దోసములునంటి తుర్వపుం దాత్రను, జూచి
యాసల నటు గోసివేసి, వాసనలు దెలిసిన
వాడెపో బ్రహ్మంబు...వేమన. గ. ౨౩౦.
(దీని భేదములు: — శేతిదోస, సక్కదోస,
ములుదోస మొ.)

జ: దోసకాయ, దోసతోట.

దోసకాయ. వి. (√దోస.) కర్కటిశలాటుపు.

ఉ. మాడంగ దోసకాయలె విశుద్ధయోధన
యన్యచిత్తముల్. హర. ౨. ౬౪.

దోసకారి=దోసి. విణ. (దోసము + కారి.)- దో

సముచేయవాడు - దుష్టాడు; పాపాత్మాడు.

సీ. ఆదోసకారి సస్పృశి నదవుల గాంచి
యొలంబునకు వారియొదిగియుండు. నైవ.

౨. ౧౩౦.

కా. ఆహా దైవము దోసకారులకె తోడ్చె వ
చ్చు నెప్పట్లునక. మనుచ. ౩. ౪౭.

గీ. నిర్మలం దట్టివానికి నిందమోవ, జేసె గా
విధి కటుకటా దోసకారి, దయ్యమున కేల
సత్యంబు దలచి చూడ. సారంగ. ౨.
౨౬౩. నీలా. ౩. ౨౦.

దోసతోట. వి. (√దోస.) దోసపాదులతోఁగూ
డినచేమ. (బిడ్డపాపలతో నిండిన యింటిని దీని
తో బోల్తురు.)

(వ్యవ.) వారియిల్లు దోసతోటవలె చూడ ము
చ్చటగా నున్నది.

దోసము. వి. (సం. దోష. ప్రా. దోసా.
క. దోస.) గ. దోషము, పాపము.

ఉ...పే రడుగం దలంచెదవొ భీమతనూభన
యావిచారముల్, దూరము సేయు మెవ్వరికి
దోసము తా దనపేరు నెప్పుట...నైవ.
౪. ౫౬.

క. ఎదఁగుదు రగుబిత్తిని గొల్పెదఁ బలుపుట్టు
వులఁ గూరిచినదోసంబుల్, చిదుమంగ...
నీలా. గ. ౧౮.

గీ. దోసమును నపకీర్తియుఁ దొలంగఁబెట్టి, నాఁ
డు గురుఁ గాచుకొంటిని నేడు నన్ను,
నుతునిఁ గాచితి త్రిషానశుద్ధి గాను.విక్ర.
౩. ౧౨౯.

౨. నేరము, అపరాధము.

క. చేసినదానికి మాటుగఁ, జేసినఁ బగ యంత
తోడఁ జెడుఁగాక గుణుల్, దాసినయమై
లు విడిచి, దోసముఁ బట్టుదురె యెట్టి తుచ్చు
లుఁ జతురా. భార. కాం. ౩. ౨౫౪.

ఉ. దోసము పెద్ద లే దనక ధూర్జటి నిష్కరకంఠ
హంక్రియా, భ్యాసముమై నదల్చి యదయ
స్థితిఁ గాకి వెలార్చె... భీమ. ౩. ౧౧.

క...విలాసవతి తన, చేసినదోసమునఁ గాదెక్కిరి
బడి వీరలో, వాసపురుకిం జని రని,వాసిగఁ
దనమేను నిచ్చె వహ్నికి నంతక. విక్ర. ౬.
౧౨౯.

౩. కీడు, హాని.

క. ఆసామ్రాజికి జూపుల, దోసము పాయంగ
నగరుధూపంబు మహాల్లాసంబుగ నిడి
పూజలు, చేసి జయధ్వనులు నిగుడ శ్రీకర
లీలక. చిత్రభా. ౪. ౨౦. (మాపులదోస
ము=దృష్టి దోషము.)

౪. కొఱత, లోపము.

ఉ. ఆమదిరాక్షిఁ జూచి పరిహాసము మీఱ
బలీంద్రుఁ డిప్పుడో, కోమలి నీవు చే నమృ
తకుంభము పూనినఁ జూచి గోపబా,లామణి
పంచుఁ బాల్గొనఁ దలంచెద మన్నను నవ్వు
చు న్నృగా,క్షీమణి బావ నీవు దధిఁ జి
ల్కొంగ గోపిక నైన దోసమే. దశా. ౨.
౩౫౩.

జ: దోసకారి.

దోసి=దోసకారి. విణ.(సం.దోషి.)పాపాత్ముడు.

ఉ. ఏటికి జూరిఁ బొంద నరు లీక్రియఁ గృష్ణుని
కీర్తనంబు పాపాటపులకొ దహింపఁగల
దొటకు సందియ మేల యిప్పు డీ,తూటరి
దోసకారి వెనుదోసి యజామిళుఁ డంత
మొందుచుం, బాటిగ విష్ణునామసుతుఁ బ
ల్కుచుఁ గేవలముక్తి కేగఁడే. భాగ. ౬.
౧౮౨.

దోసియ(సె). వి. (క. దోసె.) భక్ష్యవిశేషము,
అట్టు.

వ...అపూపంబులు ... జిల్లేడుకాయలు దోసి
యలు సేవియలు... కాశీ. ౩. ౧౮౨.

వీ...జాము కండచక్కరలు దోసెలు వడల్పేనె
పానములతోడ. భీమ. ౧. ౬౦.

ఉ. మంచముఁ జేరి శంభుఁడు కుమారునిఁ దొ
ట్లను బెట్టి నీవు చే,లాంచల మేల పట్టుకొ
నె దవ్వకడం జను మన్న భక్ష్య మి,వ్వుం
చని పోరఁ జంద్రకళ నక్కఱుఁ గై నిడఁ
గేలఁ ద్రోయుచుకొ, ద్రుంచినదోసె యం
చనెడుతోరపుబాజు గలానిఁ గొల్చెదకొ.
పార్వ. ౧. ౩.

దోసిలి=దోయిలి. వి. ౧. ఆంజలి.

వీ. అమృతంబువెలువ యని నిలింపాదులు ము
నుకొని దోసిల్ల ముంచి క్రోల. విక్ర. ౬. ౬౯.
౨. నతివిశేషము.

గీ. అల్లానేరేళ్లు నీకు మహానుభావ, మ్రొక్కు
లిపె నీకు నూనసమృక్కపాణి, యిదిగొ
దోసిలి నీకు లోకైకవీర,యోమురారికుమార
ప్రణామ మయ్య. ఇందు. ౩. ౮౭.

దోసిలిప్రాలముద్దుగుప్తు=శలఁబ్రాలుపోసినభార్య,
పాణిగృహీతి.

గీ. అందుఁ దనరారు వీరాఖ్యుఁ డైనయొక్క,
రాతు వానికి దోసిలిప్రాలముద్దు,గుప్తు మద
వతి యన నొక్కొమ్మ గలదు, కమ్మపూవుల
రెమ్మ బంగారుబొమ్మ. శుక. ౨. ౫౦౩.

జ: దోసిలిండు.

దోసిలించు=దోయిలించు. (క. ర. ౪/దోసిలి.)

దోస్తీ. వి. (హిం.దోస్తీ.) సఖ్యము, ఎక్కువపరిచ
యము.

వ...శమతమము స్తీదులతో సిస్తుగా దోస్తీని
జాట్టుముట్టి కోపాటోపంబున. ప్రబంధ.
౩౮౮.

దోస్యము. వి. ప్రసంగము.

చ. తెరువరు లైనయట్టిపరదేశమహీనురు లర్థ
వాంఛఁ ద,త్పురమున కేగుదేర వెడదోస్య
ములం బచరించి వారి నిర్భరగతి నోడఁ
గూయు...శుక. ౨. ౪౩౮.

దోస్తము. సం.వి.అ.పుం. గ. క్రీడ. ౨. సేవ.

దోస్త్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బాహువు
నందుండువాడు. వి. అ. పుం. - బాహువ్యా
పారమున నుండువాడు, పార్శ్వస్థుడు-గ. భృ
త్యుడు, సేవకుడు. ౨. క్రీడకుడు, ఆట
కాడు.

దోహజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిడుకుట
వలన పుట్టినది. వి. అ. న. పాలు.

దోహదము. సం. వి. అ. పుం. స. గ.గర్భిణ్య
భిలాష, వేదిక. ౨. తరుగుల్లతాడులకు
అకాలమందు పుష్పాదులను పుట్టించు శ్రీల
పాదతాడనాదిక్రియ. (అశోకమునకు దోహ
దము పాదతాడనము, పొగడకు ముఖసీధువు,
గోరంటకు ఆలింగనము, బొట్టుగునకు వీక్షణము,
మామిడికి కరస్పర్శము, సంవేగకు ముఖరాగ
ము, కొండగోగునకు సల్లాపము, వావిలికిఊర్పు,
మొరటికి పాట, సురపొన్నకు నవ్వు అని శ.
ర.- ప్రేక్షణమునకు కరస్పర్శము, పొగడకు మ
ద్యగంధూవము, అశోకమునకు పాదతాడనము,
బొట్టుగునకు వీక్షణము, గోరంటకు ఆలింగనము,
మందారమునకు సర్వాకృత్యము, చంపకమునకు
మందహాసము, చూతమునకు వక్త్రవాతము- ఊ
ర్పు, సురపొన్నకు గానము, కొండగోగునకు
పురోసర్తనము అని మేఘదూత. ౨. గి.
మల్లినాథవ్యాఖ్య.) ౩. అకాలపత్రపుష్పాత్పా
దకర్తవ్యము. (ఎరువు మొ.) ౪. గర్భము,
చూలు. ౫. గర్భలక్షణము. ౬. ఇచ్చ. ౩.
లాలస, తీక్రేచ్చ.

దోహదలక్షణము. సం. వి. అ. స. గ. గర్భచి
హ్నము. ౨. యావనసంధి.

దోహదవతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. క్రద్ధాశువు, వేది
క కలయాడుది.

దోహనము. సం. వి. అ. న. గ. పిడుకుట. ౨.

కోరికల నిచ్చుట. ౩. పాలుపిడుకుపాత్రము.

దోహని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పాలుపిడుకుపాత్రము.

దోహము. సం. వి. అ. పుం. గ. దోహనము, పా
లుపిడుకుట. ౨. దుగ్ధము, పాలు. ౩. పాలుపి
డుకుపాత్రము. ౪. (కోరికలు మొదలగువానిని)
పూర్తిచేయుట; ఇచ్చుట.

దోహరి. వి. చండాలుడు.

సీ. దీవింప నున్నాడు తెలిసి దోహరిబంటు
జెవి నక్షమాలిక జెరివి ద్విజుడు. కాశీ. ౭.
౨౪౦.

దోహలము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఇచ్చ. ౨. దో
హదము. ౩. ఉత్సాహము.

గీ. అధిప సాలకటంకటు లనగఁ జనిన, నాటి
వారు బాలస్త్రులు నాఁగ బరఁగు, నేటి
వారు సమానులు నిక్క మరయ, బాహుబ
లమున నాహవదోహలమున. నిర్వ. ౩. ౩౪.

దోహలవతి. సం. దోహదవతి.

దోహలి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. దోహదము
కలది. ౨. ఇచ్చకలవాడు. ౩. ఉత్సాహము
కలవాడు.

ఉ. శ్రీరమణీగృహంగణము చెన్ను వహింప
నలంకరింపఁగా, దోరణముం బ్రదీపమును దో
హలియై యొడఁగూర్చి నాఁ దగం, జేరి యు
రంబునందు దులసీవనమాలయుఁ గొన్నభం
బు నొప్పారఁగ నుల్లసిల్లుచారి యన్నమతి
క్కుని ధన్యఁ జేయుతఁ. దశకు. గ. గ.
వి. ఈ. శ్రీ. అశోకముల్లి.

దోహపనయము. సం. వి. అ. పుం. - పిడుకుట
వలన పొదుఁగును తగ్గించునది- దుగ్ధము, పాలు.

దోహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. దోహనశీ
లుడు, పిడుకుపాడు. ౨. (కోరిక మొదలగు

వానిని) పూర్తిచేయువాడు; ఇచ్చువాడు.
 దోహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాలుపిడు
 కబడినది. (ఆపు మొ.)
 దోహ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. -పిడుకదగినది-ఆపు.
 దోహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిడుకదగి
 నది. వి. అ. న. పాలు.

దా

దా=దవు. వి. గ. దూరప్రదేశము.

సీ. తమరాక ప్రియల కంఠయు బాల వినరా;
 బిసాళింపుకెట్టులవాగాలు మెట్టి జైజ. ౨.
 ౪౫.

క. అప్పు ల్వారిధిచేత బుచ్చికొని కార్యం బై
 న ముగ్ధోన్నయ్యపుష్పం దా చనియున్
 సవృద్ధికముగా నవ్వార్ధికే తీర్పగా, నప్పు
 క్యాతివిసదజీవుడు...బిస్సారెక్...అము.
 ౪. ౧౫౮.

క్రి. విణ. దూరముగా. విణ. దూరము. అని
 (క.ర.)

క. మేయుం బచ్చిక మచ్చికం గదిసి నమ్మి
 చుం దనుం బట్ట బో, బాయున్ బిట్టల
 యించు దా దిగుచు నపొట్టుక్ మృగం బీ
 గతిక్. రామా. ౫. ౧౬౩.

(దీనియామేడితరూపము దాదా.)

క...అద్దోహచరుం డల్క నా, తామ్రముం
 డయి దానిఁ ద్రుంచె నడుమం దాదాలభ
 ల్లంబునక్. భా. రా. య. ౬౪౯.

దాకూలము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దుకూలసం
 బంధమైనది. వి. అ. పుం. దుకూలముచేత క
 ప్పబడినరథము. న. దుకూలము, సన్నబట్ట.
 దాడ=దవుడ.

(చెక్కిలి, చెంప.)

సీ. ఆకేయిఁ గల నెల్లవారును గోరదాడలును
 నల్లనిమేనుఁ గలనెలంత, యొక్కత యిలు

సాచ్చియువిదల నీడినికొని పోవ...కనిరి.
 భార. మా. ౨౫.

సీ. వికృతాననంబులు విరళదంతంబులు నిడుపై
 నదాడలునిక్కు మెడలు. ఉ. హరి. ౨. ౧౨౨.
 గీ. ఉమిపెం దుప్పున మొగముపై జొక్కురుం
 డు, బెట్టునవ్వుచు దాడలఁ గొట్టె నొకడు.
 హరిశ్చ. ౪. ౧౬౨.

(చెక్కిలి లోపలిభాగము.)

సీ. దాడ లాండొంటివోఁ దాటించి నెలవుల
 జిహ్వ యార్చుచు నగ్ని కెఱిలు నెదర. హరి.
 ఉ. ౯. ౨౨౫.

దా(దవు)డు. వి. గ. జోడన, అశ్వగతివిశేష
 ము. ౨. దండయాత్ర. ౩. పరుగు. (క.ర.)

దాత్యము. సం. వి. అ. న=దూత్యము.

దారాత్యము. సం. వి. అ. న=దూరాత్తభావము-
 చెడతనము, దుండగము.

దా(దవు)రు. వి. గ. కాంతిగల హారము.

క. పాదులు జయవెట్టఁగఁ బరిచారకు లరచట్ట
 దారు నవరింపఁగఁ దుక్కారతురంగము నె
 క్కి యొ, యారంబులఁ జొక్కె జైత్రయా
 త్రోస్తఖండై. రా. వి. ౨. ౪౩.

౨. రుచి.

ఆ. చిగురుఁజెట్టుమీఁదఁ జింతపూవులు పూసిన
 మపండు పండునిమివమునను, దారు చెడక
 యుండ దానిని దినవలె...చేమనచాటువు.
 ౩. కాంతి.

సీ. తళుకొండ నడుదట్టిదవురుఁ దన్నెడియింద్ర
 గోపంపుపాపొను లేపు చూప. రా. వి. ౫.
 ౩౫. (క. ర. పా. దారు. ముద్రి. పా.)

దార్గత్యము. సం. వి. అ. న. గ. దార్గత్యము.
 ౨. దుఃఖిత్యము, దుఃఖము కలిగి యుండుట.

దార్గము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. దుర్గసం

బంధ మైనది. ౨. దుర్గాసంబంధ మైనది.

దౌర్జన్యము. సం. వి. అ. న. దుర్జనభావము, చెడ్డ తనము.

దౌర్బలము. సం=దౌర్బల్యము.

దౌర్బల్యము. సం. వి. అ. న. దుర్బలత్వము, అల్ప బలము కలిగియుండుట.

దౌర్భాగినీయుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. దురదృష్టవంతురాలినికొడుకు. ౨. మగఁ జొల్లనివానికొడుకు.

దౌర్భాగ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. దుర్భాగభావము, దురదృష్టము. ౨. దుర్భాగాభావము, మగఁ జొల్లనివానిభర్తము, దుర్భాగా నుండుట.

దౌర్భాగ్యత్రము. సం. వి. అ. న. దుర్భాగ్యభావము, సోదరుల అన్యోన్యకలహము. (వ్యతి. సౌభాగ్యము.)

దౌర్భృత్యము. సం. వి. అ. న. చెడ్డబోధనము, చెడుకలపు; దురాలోచనము.

దౌర్భవస్యము. సం. వి. అ. న. ౧. శేదాదుల వలన మనస్సు చిటము తప్పి యుండుట, మనస్సు చెడుట. ౨. దుష్టమనస్సు కలిగియుండుట.

దౌర్లభ్యము. సం. వి. అ. న. దుర్లభత, దుర్లభముగా నుండుట.

దౌర్వేణము. సం. వి. అ. న. ౧. దూర్వయొక్క రసము. ౨. మృచ్చపర్ణము, పరిశుద్ధ మైనఆకు.

దౌర్వార్దము. సం. వి. అ. న. దుర్వార్దరము, దుష్టచ్ఛాదయము కలిగి యుండుట; కత్తుత్వము. (వ్యతి. సౌహార్దము.)

దౌర్వృద్ధము. సం. వి. అ. న. చెడ్డచ్ఛాదయము కలిగి యుండుట; విరోధము.

దౌర్వృద్ధయము. సం. వి. అ. న. దుర్వృద్ధయత్వము, చెడ్డమనస్సు కలిగి యుండుట.

దౌవారికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ద్వా రపాలకుడు.

దౌశ్చర్యము. సం. వి. అ. న. ౧. దుశ్చరత్వము, చెడ్డనడవడి. ౨. చెడ్డకార్యము.

దౌశ్శీల్యము. సం. వి. అ. న. దుశ్శీలత, చెడ్డ నడవడి.

దౌష్కలుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. దోశ్చరుడు, బాహువులతో సంచరించువాడు. ౨. (నీట) బాహువులతో చరించువాడు, ఈడువాడు.

దౌష్కలులుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) చెడ్డ కులమున పుట్టినవాడు.

దౌష్కలీయుడు. సం=దౌష్కలులుడు.

దౌష్ట్యము. సం. వి. అ. న. దుష్టత్వము, చెడ్డ తనము.

దౌష్టవము. సం. వి. అ. న. దుష్టత్వము, చెడ్డతనము; అడఁకువలేమి. (వ్యతి. సౌష్టవము.)

దౌష్ట్యంతి. సం. వి. ఇ. పుం. దుష్ట్యంతునికొడుకు, భరతుడు.

దౌస్సాధికుడు. సం. వి. అ. పుం. -దుష్టులను సాధించుటయందు నియుక్తుడు-౧. ద్వారపాలకుడు. ౨. గ్రామాధ్యక్షుడు.

దౌహిత్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దుహితృసంబంధ మైనది. వి. అ. న. ౧. దుహిత్రపత్నీ, కూతుయొక్క సంతతి. ౨. తిలలు. ౩. కపిలగోవు నెయ్యి. ౪. ఖడ్గమృగము. (కల్ప.)

దౌహిత్రాయణుడు. సం. వి. అ. పుం. దౌహిత్రునికొడుకు.

దౌహిత్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుహితకూతురు, మనుమరాలు.

దాహిత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. దహితకా
డుకు, మమమడు.

దాహృదము. సం. వి. అ. న. గర్భిణీలక్షణము,
వేదిక. ("స్వహృదయేన గర్భహృదయేన చ ద్వి
హృదయేన చ ద్విహృదయాగర్భిణీ. రఘు. 3.
౧. శ్లో. చూచుల్లి. వ్యా. ద్విహృదయాంచనా
రీం దాహృదినీ మాచక్షతే.) శ్లో. సా స్తాప్తా
హృదా పుత్రం జనయేత గుణాన్వితమ్, అలబ్ధదా
హృదాగర్భే లభేతాత్మని వాభయమ్." కృత
తము. శరీరస్థానము. ౧౮. ౨౦.

దాహృదిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. - రెండుహృద
యములు కలది - గర్భిణి, చూలాలు.
"ద్విహృదయాంచనారీం దాహృదినీ మాచక్షతే."
సంగ్రహము. (చూ. సం. రఘు. 3. ౧. చుల్లి. వ్యా.)

ద్యా.

ద్యావాక్షుమలు. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ద్వి.
మిన్ను మన్నులు, ఆకాశమున భూమియును.

ద్యావాపృథివులు. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ద్వి.
మిన్ను మన్నులు, ఆకాశమున భూమియును.

ద్యు.

ద్యు. సం. దివ్యకబ్బము సమాసపూర్వపద మగున
పుడు వచ్చెడిరూపము. (ద్యుమణి మొ.)

ద్యుగణము. సం. వి. అ. పుం. అనాగణము, దిన
సముదాయము.

ద్యుగము. సం. వి. అ. పుం. ఖగము, పక్షి.

ద్యుచరము. సం. వి. అ. పుం. - ఆకాశమున
సంచరించునది - ౧. గ్రహము. ౨. పక్షి.

ద్యుతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. దీప్తి, కాంతి, తేజ
స్సు. ౨. వెలుగు, కిరణము. 3. శోభ, రూప
యావనాదిప్రయుక్త మగుజేహాకాంతి.

ద్యుతికరుడఁ సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) కాం
తిని కలిగించువాడు. వి. అ. పుం. ద్రువుడు.
(కల్ప.)

ద్యుతితము. సం. ద్యోతితము.

ద్యుదళము. సం. వి. అ. పుం. మధ్యాహ్నము,
దినమధ్యము. (ఆ. ని.)

ద్యుధుని. సం. ద్యుధి.

ద్యునది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఆకాశగంగ, మం
దాకిని.

ద్యుపతి. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆకాశపతి, నూ
ర్యుడు. ౨. స్వర్గపతి, ఇంద్రుడు.

ద్యుమణి. సం. వి. ఇ. పుం. - దివికి మణివంటి
వాడు - చదలుమానికము, నూర్యుడు.

ద్యుమ్నము. సం. వి. అ. న. - దీప్తి ఇచ్చు
నది - ౧. ధనము. ౨. బలము. 3. పరాక్ర
మము.

ద్యుయోషిత్తు. సం. వి. త్. శ్రీ. ౧. దేవ
తాశ్రీ. ౨. అపరస.

ద్యులోకము. సం. వి. అ. పుం. దేవలోకము,
స్వర్గము.

ద్యువు. సం. విణ. (ఈ.) దేవకుడు, జాదరి.
(అక్షద్యువు మొ.) వి. ఉ. న. ౧. దినము.
౨. ఆకాశము. 3. స్వర్గము. ౪. ప్రకాశము;
కాంతి. పుం. అగ్ని. (మే. ని.)

ద్యుసత్తు. సం. ద్యుసదుడు.

ద్యుసదుడు. సం. వి. త్. పుం. ౧. దివిషదుఁ
డు, వేల్పు. ౨. ఆకాశమున మంచుగ్రహము.
(నూర్యాది.)

ద్యుసరిత్తు. సం. వి. త్. శ్రీ. ఆకాశగంగ,
మిన్నేలు.

ద్యు.

ద్యుతకరుడు. సం. విణ.(అ. ఈ. అ.)జూదరి,
జూద మాడువాడు.

ద్యుతకారకుడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.)
గ. జూదమాడువాడు. ౨. జూదమాడించు
వాడు.

ద్యుతకారుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
=ద్యుతకారకుడు.

ద్యుతకృత్తు. సం. విణ.(త్. తీ. త్.)=ద్యుతక
రుడు.

ద్యుతపూర్ణిమ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కోజాగర
పూర్ణిమ, ఆశ్వయుజపూర్ణిమ.

ద్యుతప్రతిపత్తు. సం. వి. ద్. శ్రీ. కార్తిక
శుక్లప్రతిపత్తు. (నాడు ప్రజలు జూదముతో
కాలక్షేపము చేయుదురు.)

ద్యుతబీజము. సం. వి. అ. న. జూద మాడు
గవ్వ.

ద్యుతము. సం. వి. అ. పుం. న. జూదము.

ద్యుతసభ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. జూదపు
టిల్లు. ౨. జూద మాడుసభ.

ద్యుతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. జూదము.

ద్యునము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. శ్రీడిం
చినది. ౨. స్తుతింపబడినది. ౩. సంతోషించి
నది. ౪. నిద్రించినది. ౫. మదించినది. వి.
ఆ.న. గ. (జ్యోతి.) లగ్నమునుండి ఏడవరాశి.
౨. శ్రీడించుట. ౩. స్తుతించుట. ౪. సంతో
షించుట. ౫. నిద్రించుట. ౬. మదించుట.

ద్యో.

ద్యో. సం. వి. ఓ. శ్రీ. (దీనికి తెలుగున
వ్యస్తప్రయోగము లేదు.) గ. స్వర్ణము. ౨.
ఆకాశము.

ద్యోతకము. సం. విణ. (అ. తికా. అ.) గ. ప్రకా
శించునది. ౨. ప్రకాశింపజేయునది. ౩. తెలు
పునది; స్ఫురింపజేయునది.

ద్యోతనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ప్రకా
శించునది. ౨. ప్రకాశింపజేయునది. ౩. తెలు
పునది; స్ఫురింపజేయునది. (అ. ఈ. అ.) ప్రకా
శింపజేయుసాధనము. వి. అ. పుం. దీపము. న. గ.
ప్రకాశించుట. ౨. ప్రకాశింప జేయుట. ౩.
తెలుపుట; స్ఫురింపజేయుట. ౪. వెలుతురు.

ద్యోతనిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. - గ్రంథభావమును
తెలుపునది- వివరణము, వ్యాఖ్య: (విల్యముని.)

ద్యోతమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
ప్రకాశించుచున్నది. ౨. స్ఫురించుచున్నది.

ద్యోతము. సం. వి. అ. పుం. గ. ప్రకాశము;
కాంతి. ౨. ఆతపము, నిండ.

ద్యోతిం చే. సం. అ. శ్రీ. ప్రకాశించు.
క. ఆతపమణిరుచిరసభము, ద్యోతింపగ...కు.
సం. ౨. ౧౪౯.

ద్యోతితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ప్రకా
శించినది; ప్రకాశముకలిగినది. ౨. స్ఫురించినది,
తోచినది. ౩. ప్రకాశింపజేయబడినది. ౪.
స్ఫురింపజేయబడినది; తెలుపబడినది.

ద్యోతిరింగణము. సం=జ్యోతిరింగణము.

ద్యోభూమి. సం. వి. ఇ. పుం. - ఆకాశమే గమ
నసానముగా కలది - పక్షి.

ద్యోభూములు. సం=వ్యావాభూములు.

ద్యోసత్తు. సం. వి. ద్. పుం. ౧.- ఆకాశమున నుండునది - గ్రహము. ౨. - స్వర్గమున నుండువాడు- దేవత, వేల్పు. (రూ. ద్యోసదుఁడు.)

ద్యో

ద్యోత్రము. సం. వి. అ. స. = జ్యోతి. (వాచ.)

ద్ర

ద్రంక్షణము. సం. వి. అ. స. తోలము, తులము, పండ్రెండుమాదములయెత్తు. (వాచ.)

ద్రగడము. సం. వి. అ. పుం. నిదురపోవువాని రేపుటకు వాయించువాద్యము (త్రి. ని.)

ద్రఘిమ(ము). సం. వి. స్. పుం. దార్ఢ్యము, దిట్టతనము.

ద్రవ్యము. సం. వి. అ. పుం. జలబిందువు, నీటి బొట్టు. స. తోడుపెట్టినకుండలోనియడుగుపెరుగు. (తోడుపెట్టినకుండలోనిపైపెరుగు అని కొందఱు నీళ్లు కలిసినపెరుగు, ఘనతరదధి. అనికొందఱు.)

ద్రబ్ధ=బద్ధ. వి. (ఇది బద్ధకు వ్యత్యస్తరూపము.) బద్ధ, శకలము.

ఉ. దబ్బుఱు కొనుమాట పనితామణి కొను మెఱుంగుజాళువా, గుబ్బులి-తేనికోట పలిగుబ్బె తచనన వేల్పురాచరా, ద్రబ్బులమేలిలేటయ లరాజముభీమణివేణికారుచుల్, లిబ్బిపడంతి పట్టి కవలీల జయంబగు దీనిప్రాప్తనక. కువల. ౩. ౩౧. (ద్రబ్బు. ముద్రి.)

ద్రబ్బెడ. వి. ౧. భక్త్యవిశేషము.

శీ. ఒకకొన్నిద్రబ్బెడ లొకకొన్నితాలింపులొకకొన్నివిధముల యొజ్జచేరు,లు...పాండు. ౪. ౧౮౪.

వ...చలిమిడియును ద్రబ్బెడయు వడయును క్కైరలుఁ జక్కెరలును...కాశి. ౭. ౧౮౫.

(ద్రబ్బెడ. ముద్రి.)

౨. అడుగంటి మాడిన ఆస్థము.

(జడభరతుఁడు.) వ...హాఠ తప్తము తెలికండి

పొట్టు మాడుద్రబ్బెడ యాదిగాఁగల ద్రవ్యంబులయందు నమృతంబు పగిలి రుచిచేసి భక్షించుచు...భాగ. ౫. ౧. ౧౨౮.

వ...కణపిఠ్యాకఫలీకరణవల్నాప సాలీపురీషాదీ నమృతవదభ్యవహరతి. సం. భాగ. ౫. ౯. ౧౧. ('సాలీపురీషం=సాలీలగ్నఁడగాన్ను' అని వ్యాఖ్య.)

ద్రమిళము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము. (వాచ.)

ద్రవ్యము. సం. వి. అ. పుం. పదియాఱుపణములు, నిమ్మమున పదియాఱవంతు.

శ్లో. వరాటకావాం దశకద్వయం యత్యా కాకిణీ తాశ్చ పణశ్చతస్త్ర, తే షాదశ ద్రవ్య ఇహవగమ్యా, ద్రవ్యైస్తథా షాదశభిశ్చ నిష్కాః. లీలావతి. ౨.

ద్రవంతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. స్రవంతి, నది. ౨. మూషికపర్ణి, ఎలుకబీడిళ్ళి.

ద్రవజము. సం. వి. అ. పుం. - ద్రవమునుండి పుట్టినది- గుడము, బెల్లము.

ద్రవత్. సం. (శత్ర) ౧. కాటుచున్న. ౨. కరఁగుచున్న. ౩. పరుగెత్తుచున్న.

ద్రవద్రవ్యము. సం. వి. అ. స. నీటివలె పలుచగా నుండుపదార్థము.

ద్రవపోతము. సం. వి. అ. పుం. గంభారి, గుమ్మడుళ్ళి.

ద్రవము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. పరుగెత్తునది. (అశ్వాది.) ౨. స్రవించునది, కాటునది. ౩. కరఁగునది. ౪. ద్రవరూపముగా నుండు

నది, నీటివలె పలుచ నైనది. (వ్యతి. ఘనము.)
వి. ఆ. పుం. గ. గమనము, పోక. ౨. పరు
గత్తుట. ౩. కరగఁబ. ౪. కాటుట. ౫. వే
గము. ౬. పరిహాసము; స్త్రీపురుషులపరిహాస
ము. ౭. తడి. ౮. రసము. ౯. కషాయము.
౧౦ (నాటక.) విమర్శసంధ్యంగములలోనొకటి,
శోకవేగాదులవలన కలుగుగురుతిరస్కారము.
సా. ద. ౬. ౧౦౩. న. తోడుపెట్టినపండ్లలోని
యనుగు వెరుగు.

ద్రవరస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. లాక్ష, లక్క.
౨. బంక.

ద్రవాధారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చుళు
కము, పుడిసిలి. ౨. ద్రవద్రవ్య ముంచుపాత్ర
ము. (కల్ప.)

ద్రవించు. సం. ఆ. క్రి. కాలు; నీలుకాలు.
గీ. కారణము లేక దాపలికను ద్రవించు. భార.
కాం. ౬. ౧౨౯.

ద్రవిడము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఆటవడేశము.
౨. ఆంధ్రకర్ణాటద్రవిడఘోరరమహారాష్ట్రలు
నివసించుడేశము.

ద్రవిడి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్త్రీలింగ రాగములలో
నొకటి. (కల్ప.)

ద్రవిడుడు. సం. వి. ఆ. పుం. సంకరజాతి
విశేషము, వ్రాత్యక్షత్రియునకు త్రియస్త్రీ
యందుఁ బుట్టినవాడు. (వాచ.)

ద్రవిణనాశనము. సం. వి. ఆ. న. గ. ధనము
యొక్కనాశనము. ౨. శోభాంజనము, మున
గళ్ళి. (దీనిని నేవించుటవలన ధనము నశించును.
కావుననే స్తుతినిషిద్ధ మని వాచ.)

ద్రవిణము. సం. వి. ఆ. న. గ. ధనము, సాము.
౨. బంగారము. ౩. శరీరబలము. ౪. పరాక్ర
మము. ౫. వాంఛ, కోరిక. (వాచ.)

ద్రవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. ద్రువి
కారము, వృక్షవికార మైనది. ౨. ద్రుతుల్య
ము, ఫలపుష్పాదులతో నిండినవృక్షమువలె శుభ
ప్రాప్తికి తగినది, భవ్యము, యోగ్యము.
(ఈయర్థమున నిత్యనపుంసకము.)

శ్లో. ద్రవ్యంజిగీషు మధిగవ్య జడా తనోపి నే
తుర్యశస్వీనిపదే నియతా ప్రతిష్ఠా. మద్రా.
౭. ౧౪.

వి. ఆ. న. గ. విత్తము, ధనము. ౨. వస్తువు,
పదార్థము; (వ్యాచ.) పృథివ్యాది. (ఇవి తొమ్మిది.
పృథివి, అపస్థ, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము,
కాలము, దిక్కు, ఆత్మ, మనస్సు.) ౩. పితృ
లము, ఇత్తడి. ౪. విలేపనవస్తువు. ౫. విలేప
నము, పూత. ౬. జౌషధము, మందు. ౭.
వినయము, అడఁకువ. ౮. జతువు, లక్క. ౯.
మద్యము. ౧౦. నిర్వాసము, బంక.

ద్రవ్యవంతుడు. సం. విణ. (త. వత్. త.)
ద్రవ్యము కలవాడు.

ద్రవ్యవాచకము. సం. విణ. (ఆ. చికా. ఆ.)
పదార్థమును తెలుపునది. వి. ఆ. న. నామము,
విశేష్యము.

ద్రవ్య. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.) గ. చూచు
వాడు. ౨. మనస్సుచే కనుగొనువాడు.
(బుధులు మంత్రద్రవ్యలు.) ౩. గుణదోష
ములను కనుగొనువాడు; నిర్ణయకర్త, న్యాయా
నాన్యాయములు పరిశీలించువాడు.

ద్రవ్యవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. చూ
డఁదగినది. ౨. దర్శనీయము, చూచుట కిం
నైనది. ౩. మనస్సుచే కనుగొనఁ దగినది, గ్ర
హింపఁ దగినది.

ద్రవోము. సం. వి. ఆ. పుం. (వర్ణవ్యత్యయము.)
ద్రవము, లోకై నమడుగు. (వాచ.)

ద్రా

ద్రాక్ష. సం. అవ్య. (తెలుగున దీనికి వ్యస్తప్రయోగములు లేవు.) తోడనే, వెంటనే.

గీ. ద్రాగ్విదాహచ్చిదావినిద్రాణమదవ, దంజనా
లానమూలకయావిధాన, వారుజాధోరజా
కల్పితోరుశోణ, మృత్తికారాశియో యన
మెజనె సంధ్య. మనుచ. 3. ౧2.

ద్రాక్ష. సం. వి. అ. శ్రీ. పృష్ఠీక, దాకశీ.

ద్రాక్షారసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ద్రాక్ష
పండరసము. ౨. ద్రాక్షసారాయి.

ద్రాఘిమ(ము). సం. వి. న్. పుం. దైర్ఘ్యము,
నిడివి.

ద్రాఘిమము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి
దీర్ఘము, అన్నిటికంటె పొడు వయినది.

ద్రాఘీయము. సం. విణ. (న్. యసీ. న్.) దీర్ఘ
తరము, ఒకదానికంటె పొడు వైనది.

ద్రాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. పలా
యితము, పాటిపోయినది. ౨. సుప్తము, నిద్రిం
చినది. వి. అ. న. ౧. పాటిపోవుట. ౨. నిద్ర.

ద్రాప. వి. కవిత్యదోషములలో నొకటి.

ద్య. ద్రాప ఛందోవిరుద్ధం బాదియగున, లాపప్ర
లాపోక్తి లాఘవం బసక, వసే గూర్చు కృతు
లు నావడ్లును బెరుగు, బిసుకుచందపుబిలి
బిలికృతులొగ్గుతులె. పండితా. దీక్షా. ౬౪౦.

ద్రావము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పంకము, అడుగు.
౨. ఆకాశము, మిన్న.

ద్రావుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మూర్ఖుడు.
వి. అ. పుం. శివుడు.

ద్రాబ. వి. (సం. ద్రాపః) అపారోక్షి.

గీ. ద్రాబ యనగ నసారోక్షి దనరుచుండు.
అం. భా. ౧. ౧౧2.

చ...దు, మృశితలు లక్షణం తెలుగుగఁ జాలె
ద్రాబలు గూర్చి యల్లుచుకొ. కవిసర్వ. ౧.
(శ. ర.)

విణఁదేబె. మూర్ఖుడు, అధముడు; చేతఁగాని
వాడు.

క. మీబుద్ధిబలముప్రాప్తన, నాబాహుపరాక్ర
మమున నెదచితిమి తుదికొ, గూబలచే ని
తైతిమి, ద్రాబల మై మీదికార్యతంత్రము
చెప్పుడి. నా. పంచ. 3. ౨౧.

చ. ద్రవిణము వొవ్వఁ గొంటు నొర ద్రాబలతో
నిడుచుంటు భూమి గొం, తవలికి నిచ్చు
చుంటు...భూధవుడు...తనయం దివి మా
స్వకోఁ దగుకొ. ఆము. ౪. ౨౪౮.

ద్రామిభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ద్రమిళ
దేశపువాడు. ౨. చాణవ్యుడు. (ఇతని పూ
ర్వులు ద్రమిళదేశమున నుండిరి.)

ద్రావకకందము. సం. వి. అ. పుం. తెలకందము,
ఒకానొకడుంప.

ద్రావకము. సం. విణ. (అ. వికా. అ.) ౧. కరఁ
గునది. ౨. కరఁగించునది. 3. మనస్సును చా
రించునది. ౪. పరుగెత్తించునది. వి. అ. పుం.
౧. వెలిగారము, టంకణము. ౨. చంద్రకాంత
మణి. 3. రసగంధకపాపాజాదులనుండి తీసెడి
రసవిశేషము. న. ౧. సిక్తము, మైనము. ౨.
స్త్రీహృదుల కుపయోగించు ఔషధవిశేషము.
పుం. న. అయస్కాంతము, నూదంటుతాయి.

ద్రావకరము. సం. వి. అ. న. శ్వేతటంకణము,
తెల్లవెలిగారము.

ద్రావకుఁడు. సం. విణ. (అ. వికా. అ.) ౧.
దొంగ. ౨. మోసగాడు. 3. విదగుడు,
శేర్పరి. ౪. జారుడు.

ద్రావణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. పా
లఁ దోలినది. ౨. కరఁగించునది. వి. అ. ౧.

౧. తణుమగొట్టుట, పాణదోలుట. ౨. కరఁ గించుట. ౩. చిలగింజ, ఇందుగుకాయ.

ద్రావణీయము. సం = ద్రావ్యము.

ద్రావము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గతి, పోవుట.
౨. వడిగా పోవుట, పరుగెత్తుట. ౩. కాటుట.
౪. కరఁగుట. ౫. పశ్చాత్తాపము.

ద్రావయితవ్యము. సం = ద్రావ్యము.

ద్రావిక. సం. వి. అ. స్త్రీ - స్రవింతునది- లాల, చొంగ.

ద్రావిడకము. సం. వి. అ. పుం. కవోరముశ్చి.
న. బిడలవణము, ఒకదినసు ఉప్పు.

ద్రావిడము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ద్రవి డదేశసంబంధ మైనది. ౨. ద్రవిడదేశమున పుట్టినది. వి. అ. పుం. కవోరముశ్చి. న. ద్ర విడదేశస్థులభావ.

ద్రావిడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. చిట్టెలకిశ్చి. ౨. ద్రవిడదేశస్త్రీ.

ద్రావిడుడు. సం.వి.అ.పుం.౧.ద్రవిడదేశస్థుడు, అణవదేశపుణసుడు. ౨. ఆంధ్రకర్ణాటఘూర్జ రద్రావిడ మహారాష్ట్రలలో నొకడు.

ద్రావితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తణు మగొట్టుబడినది, పాణదోలబడినది. ౨. కరఁ గింపబడినది.

ద్రావ్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కరఁగింపబడుచున్నది. ౨. పరుగెత్తింపబడు చున్నది.

ద్రావ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పాణఁ దోల దగినది, పరుగెత్తింప దగినది. ౨. కరఁ గింప దగినది.

ద్రి

ద్రిండు = దిండు.

(దట్టి.)

దీ. చట్టువం బొకచేతఁ బట్టి ఖడ్గము సంకఁదగి లించి సురియతోఁ బిగియ ద్రిండు, గట్టిన నునుఁజేల కప్పెంతయును జెన్ను నేయఁగ ...భార. విరా. ౧. ౨౧౧.

దీ. బాలారుణ ప్రభ పసిమి నూనినభంగి నిండు గంజిగిచేల ద్రిండు గట్టి. హరి. ఉ. ౭. ౫౧.

దీ. తుండబొజ్జలక్రింద ద్రిండుగా బిగియించి గడితంపుచుడుఁగులుగట్టినారు. నైష. ౩. ౬౩.

(చుట్ట.)

దీ. ముసలాగ్రములు సొన్ని మొదలిపాఁ తగ లించి దీర్ఘ పాశంబుల ద్రిండు సుట్టి వెకలిం చి...భాగ. ౮. ౧౮౩.

ద్రిమ్మరించు. స. క్రి. (కడవలతో) క్రమ్మరించు.

దీ. అంటె మాచెలి తాన మాడు మంచు ఘటం బు వంచి నీర్తల ద్రిమ్మరించె నొకతె. మృ. వి. ౨. ౩౨. (దిమ్మరించు. బ్రా.వా.)

దు

దుక్కిలిమము. సం.వి.అ.న. దేవదారువృక్షము.

దుగ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ద్రోహము చేయబడినది. వి. అ. న. ద్రోహము.

దుఘ్నుము. సం. వి. అ. పుం. ౧. లోహముద్గ రము, ఇనుపగుడియ. ౨. పరశువు, గండగొడ్డలి. ౩. భూమిచంపకము, నేలసంపెగళి.

దుఘ్నుడు. సం = ద్రుహినుడు.

దుడ్డు = దుడ్డు.

(ముద్దరము.)

గీ ... ఆలెంక లినుప్రదుడ్డు గుడియలఁ బిడికిళ్ల

కోక శులను, మొత్తి... అచ్చ. రా. యు.
అ. ౩, ౪౫౫.

ద్రుణ. సం. వి. అ. శ్రీ. అల్లెతాడు, వింటినారి.
ద్రుణము. సం. వి. అ. పుం. గి. తేలు. ౨. తు
మైద. న. గి. విల్లు. ౨. కత్తి.

ద్రుణసుండు. సం. వి. (అ. అ. అ.) - కట్టవంటిము
క్కు కలవాడు-పొడు వైనముక్కు కలవాడు.

ద్రుణమాము. సం. వి. అ. పుం- కట్టతో కూర్చు
బడినది- కత్తియొజ్జ.

ద్రుణి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. గి. ద్రోణి, కట్ట
తోట్టి, కట్టబాక్కెన. ౨. కర్ణజలక, జెట్టి.
౩. కచ్చసి, అడుతాచేలు.

ద్రుణుండు. సం. వి. అ. పుం. కొండెగాడు;
దుప్పడు.

ద్రుత ప్రకృతికము. సం. వి. అ. న. (అంధ
వ్యాక.) ద్రుతము అంతమందు కలపదము.
(ప్రథమాకయిపటియొక్కేతరము లయిన విభ
క్తులు ఉత్తమపురుషైవచనములు భూతతద
ర్మాద్యర్థక ప్రథమపురుషైవచనములు అశిరా
ద్యర్థకము లైనయెడుతవర్ణకములు శతృతు
మానంతర్వచేదాద్యర్థకములు నేనుతానుపదము
లను వలె ప్రభృతులను ద్రుత ప్రకృతికములు.
ఉదా:- నన్నుక, నాచేతక, నాతోడక, నా
కొఱకుక, నావలక, నాకంటెక, నాకుక,
మాలోపలక, మాయందుక, వత్తుక, వచ్చెదక,
వచ్చెక, వచ్చుక, వచ్చెడుక, ప్రసన్ను
లయ్యెడుక, కావుతక, కొట్టుచుక, కొట్టక,
కొట్టుడుక, కొట్టినక, వలెక, ఎంతయుక,
పోలెక, అయ్యుక మొ.)

ద్రుతము. సం. వి. (అ. అ. అ.) గి. వడికలది.
౨. పాటిపొయినది. ౩. కరగినది. క్రి. విణ.
త్యూతము, వేగ. వి. అ. పుం. గి. తేలు.

౨. ద్రుమము, చెట్టు. ౩. విడాలము, పిల్ల. ౪.
(అంధ్రవ్యాక.) ప్రత్యయాగమ త్తక మగునువ
ర్ణము. (దీనియొక్కారమునకు లోపము బహుళము.
ఉదా: వచ్చును, వచ్చుక. వచ్చెను, వచ్చెక.
నాచేతను, నాచేతక మొ.)

ద్రుతవిలంబితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) వడి
యును విలంబమును కలది. వి. అ. న. (ఛంద.)
వృత్తభేదము.

ద్రుత. ద్రుతవిలంబితరూప మగుక మభ్యుద్యతిన
భారయంతంబుగఁజెప్పినక. అప్పు. అ. ౩ పా.

ద్రుతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గి. ద్రమము, కరగ
గుట. ౨. ద్రమము. (గంధకద్రుతి మొ.) ౩. గతి,
పాక. ౪. పరుగు, పలాయనము.

ద్రుపదము. సం. వి. అ. న. గి. కొయ్యతో చేసిన
పాదక, పానకొడు. ౨. బొందకొయ్య.

ద్రుపదాత్తజ. సం. వి. అ. శ్రీ. - ద్రుపదని కూ
తురు - ద్రొపది. (పాండవులభార్య.)

ద్రుపది. సం. వి. ఈ. శ్రీ. చెట్టువలె దీర్ఘము
గా నుండుకాట్ల కలశ్రీ.

ద్రుపదుండు. సం. వి. అ. పుం. పాంచాలదేశపు
రాజు. (ద్రొపదికంద్రి.)

ద్రుమనఖము. సం. వి. అ. పుం - చెట్టునకు గో
రువంటిది - కంటకము, ముల్లు. (ఇట్లే: ద్రునఖము.)

ద్రుమ(మ)రము. సం. వి. అ. పుం. కంటకము,
ముల్లు.

ద్రుమము. సం. వి. అ. పుం - కొమ్మలు కలది -
గి. వృక్షము. ౨. పోలిజాతవృక్షము. (మే. వి.)

ద్రుమశ్రేష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. తాడిశి.

ద్రుమహామయము. సం. వి. అ. పుం. గి - చెట్టు
నకు ప్యాథికవంటిది-లాత, లక్క. ౨. వృక్షో
గము.

ద్రుమారి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏనుగు.

ద్రుమాశ్రయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
చెట్టును ఆశ్రయించికొని ఉండునది. వి. అ.
పుం. సరటును, తొండ. (రా.ని.)

ద్రుముడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కుచేరుడు.
అ. ఒకానొకకింపుడుపాదీశ్వరుడు.

ద్రుమేశ్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. చెట్లకు ప్రభు.
పు-చంద్రుడు.

ద్రుమోత్పలము. సం. వి. అ. పుం. కర్ణికారము,
కొండగోగుళి.

ద్రువయము. సం. వి. అ. న. - కజ్జతో చేసినది-
మానము, పరిమాణమును తెలుపుసాధనము.
(వాచ.)

ద్రువు. సం. వి. ఊ. పుం. - కరంగునది - బంగారు.
ఉ. పుం. గ. కజ్జ, మాను. అ. వృక్షము,
చెట్టు. క. కాళి, కొమ్మ.

ద్రుస్థలకము. సం. వి. అ. పుం. ప్రియాలవృ
క్షము, మోరటిళ్ళి. (ఇట్లే: ద్రుమస్థలకము.)

ద్రుహణుడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ.

ద్రుహి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కూతురు. (కల్ప.)

ద్రుహిణము. సం. వి. అ. పుం. ముద్గరము,
కుటుచయినపడుడు.

ద్రుహిణుడు. సం. వి. అ. పుం - దుష్టలకు
హానిచేయువాడు - గ. బ్రహ్మ. అ. విష్ణువు.
క. కివుడు.

ద్రుహుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ద్రోహము
చేయువాడు, హానిచేయువాడు. వి. అ. పుం.
-ధనాశీచేత తండ్రికి ద్రోహము చేయువాడు.
కొడుకు. (వాచ.)

ద్రూ

ద్రూఘుణము. సం. వి. అ. పుం. ద్రుఘుణము,
ముద్గరము, గుదియ.

ద్రూణము. సం. వి. అ. పుం - హింసించునది -
వృక్షకము, తేలు. (వాచ.)

ద్రే

ద్రేకము. సం = ద్రేక్కాణము. (వాచ.)

ద్రేక్కాణము. సం. వి. అ. పుం. (జ్యోతి.)రా
శిలో మూడవభాగము.

ద్రొ

ద్రొబ్బించు. స. క్రి. (√ద్రొబ్బు.) పడద్రో
యించు.

నీ. కట్టించి కొట్టించి కాంచినదారులఁ బట్టించి
ధట్టించి గట్టుచులు, ద్రొబ్బించి నరకాగ్నిఁ
దూలించి... ఘటికా. క. గర.

ఉ. ముంచితి వాధులం గదల మొత్తితి కైలత
టంబులందుద్రొబ్బించితి... భాగ. క. అంగ.

నీ. క రిష్య నాగ నీచాన న స్తలనాడు నీట
ద్రొబ్బించినశైలతగాదె. యయా. క. గె.

ద్రొబ్బిలు. స. క్రి. (√ద్రొబ్బించు.) పగులఁగొట్టు
దివి నిబ్బరంబుగ డాసి నెరసి గుండియలు,
ద్రొబ్బిలు నులుకంగఁ ద్రొక్కుఁ బాదముల.
రం. రా. యు. (చి. ని.)

ద్రొబ్బు. స. క్రి. గ. త్రోయు, గెంటు; త్రోసి
వేయు.

ఉ... అన్వచ, క్రంబు నయోమయంబును భరా
ధరమూర్తియుఁగాలమేళుతు, ల్యంబునునైన
మందన బలంబున నందఱు ద్రొబ్బి తెచ్చి
... భా. రా. బాల. కెకె.

క. మెడఁ బట్టి వెడల ద్రొబ్బినఁ, గడు నతఁడిడి

గిలబడంగఁ గ్రమ్మఁ దపసింబుడిసిటిపట్టు
గఁబట్టుచు, వడి నొకజరతయును బాను
వాకిట వైచెక. విప్ర. ౪. 30.

కా. కందర్పత్వరఁ గానలే వనుచు నాకంజాక్షిఁ
బో ద్రొబ్బె...కళా. 3. 234.

అ. పడఁగొట్టు, పడఁద్రోయు.

మ. పరిఖల్ పూడిచి యంత్రముల్ దునిమీ
వప్రవాతముల్ ద్రొబ్బి...భాగ. ౧౦. ఉ.
3౯౮.

ఉ...ఎం, తేరువ ద్రొబ్బు నంతలును నింతలు నై
పడుతన్న భక్తులతాం, గారళికు ప్రతానముల
కెవడి రాతె నుకేంద్రగోపముల్. ఆము.
౪. ౧౦౭.

3. వెడలఁద్రోయు, వెడలఁగొట్టు.

క. తరుణుఁ డగుశతకందుక, మరగి వియలక్షి
దన్ను మాని ముదుకఁడుక, ఖరకరుఁడు నను
చు ద్రొబ్బిన, కరణిక రవి పశ్చిమాద్రికడఁ
గ్రుంకె నృపా. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨౮౮.

ఉ...ఒం, డాడఁగ వద్దు వీనిఁ గపటాత్తుని నిచ్చ
ట నుండనీక పండ్లాడఁగ వ్రేసి ద్రొబ్బుఁ డని
యుగ్రతఁ బల్కినఁ గాంత లందఱుక.
వీర. ౨. ౨౮౪. కవిక. ౪. ౯౬.

వి.౧. త్రోయుట, త్రోవు. (చూ. ద్రొబ్బులాడు.)
పోద్రొబ్బు = పోగొట్టు; అడఁచు, నశింపజేయు.

ఉ...పాతకంబుపో, ద్రొబ్బెడులీలఁ జాల్నిరపతు
ల్లనుగొంటిని నుందు రందులక, సిబ్బెపునిబ్బ
రంపుబిగి జిక్కినిచక్కినిగుబ్బగుబ్బెతల్.
హంస. ౧. ౫౨.

జ: ద్రొబ్బించు, ద్రొబ్బిలు, ద్రొబ్బుడుపటము, ద్రొ
బ్బులాడు.

ద్రొబ్బుడుపటము. వి. (√ద్రొబ్బు.) మత్స్యగ్ర
హణసాధనవిశేషము, చేపలను పట్టుకొనుసా
ధనములలో నొకటి.

గీ. తాడను తి అడ్డకొడను ద్రొబ్బుడుపటంబు,

చాఁచ యెకైల గూడయు ... హంస. ౪.
౧౮౪.

ద్రొబ్బులాడు. అ. క్రి. (ద్రొబ్బులు + అడు.) త్రో
వులాడు.

నీ. పరఁజెఁ ద్రిప్పగ జాటువైటలోఁ గన్నట్లు
గుబ్బలమిసమిస ద్రొబ్బులాడ. హంస. ౨.
౨౨.

ద్రో

ద్రోగ్ధ. సం. విణ. (బుద్ధి, బు.) ద్రోహము చేయు
వాఁడు.

ద్రోణ. సం. వి. అ. శ్రీ. ద్రోణపుష్పి, తుమ్మి.
ద్రోణంపుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ద్రోణ
ముకొలది ఆహారపదార్థములను పచనము చే
యువాఁడు.

ద్రోణక. సం. వి. అ. శ్రీ. శ్వేతసురస, తెల్ల
వావిలి.

ద్రోణకాకము. సం. వి. అ. పుం. మాలకాకి.
ద్రోణక్షీర. సం. వి. అ. శ్రీ. తూమెఁడుపా
లిచ్చెడియావు.

ద్రోణగంధిక. సం. వి. అ. శ్రీ - ద్రోణపుష్ప
మువంటివాసన కలది రాస్త, సన్న రాస్తము.

ద్రోణదుగ్ధ. సం = ద్రోణక్షీర.

ద్రోణదుఘ. సం = ద్రోణక్షీర.

ద్రోణపది. సం. వి. ఈ. శ్రీ - ద్రోణమువంటి పా
దములు కలది - వికృతముగ నుండు పెద్దపాద
ములు కలశ్రీ.

ద్రోణవర్ణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. భూమికదళి.

ద్రోణపుష్పి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఎమఁగుతుమ్మి.

ద్రోణ(ణా)ము = దోణము. వి. ౧. భుజములకు
బలమువచ్చుటకై త్రిప్పెడు జెట్టివానిఉపకరణ

విశేషము.

మ...ద్రోణముల్ దివియ్యదో ర్దండంబులం జేది
యేసిరి బోయల్...మనుచు. ౪. ౧౧౧.

౨. చాపకర్షణబలసాధనము.

సీ...చాపకర్షణబలసాధనంబు, ద్రోణ మనంగ
ను దోచు...ఆం. భా. ౨. ౨౧౨.

౩. తాడిచెట్టు మొ. చీల్చుటకై అక్కడక్కడ
కొట్టినచీలను దిగఁగొట్టు సాధనవిశేషము.
(శ. ౪.)

ద్రోణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నాలుగువందల
విండ్లకొలది కలజలాశయము; మడుఁగు. ౨.
జాంతకాకి, మాలకాకి, ౩. తేలు; ఎఱ్ఱతేలు. ౪.
ఒకానొకకొండ. ౫.-సస్యములకు ద్రోణముల
నుండి కున్నురించినట్లు వర్షము కురియునది - మే
ఘభేదము. ౬. చెట్టు. ౭. తుమ్మి. పుం. న. ౧.
అడకము; తూము. ౨. నాలుగుతూములు. న.
౧. కలశము, కుండ. ౨. కఱ్ఱతొట్టి. ౩. బొక్కన.

ద్రోణముఖము. సం. వి. అ. న. నాలుగువందల
గ్రామములలో మనోహరమును ముఖ్యము సగు
గ్రామము.

ద్రోణి. సం. వి. ఇ, ఈ. శ్రీ. ౧. దోనె, అరి
జె. (ఎత్తుడునీరు పోయుటకై తొలిచి కాలువ
మొదట నుంచెడుతాటివ్రాసు లోనగునది.)
౨. ఆకు లోనగువానితో చేసినదొప్ప, దొన్నె.
౩. జలాధారము. ౪. కఱ్ఱబొక్కన. ౫. రెం
డుపర్వతములనడిమిపల్లపు ప్రదేశము. ౬. కదలి,
అరటి. ౭. నీలి. ౮. పసులు మేయుభూమి,
బీడు. ౯. ద్రోణీజలవణము. ౧౦. చిన్నయోడ.
౧౧. రెండుచీలకొలది, ౧౨. కేయి. (అ. ని.) ౧౩.
నదీభేదము. ౧౪. జలగడుగువానిసాధనము.
౧౫. దేశవిశేషము. ఈ. శ్రీ. ద్రోణునిభార్య,
కృపి. ఇ. శ్రీ. కర్ణజలాక, చెవిదూఱుపాము.

ద్రోణీదళము. సం. వి. అ. పుం - దోనెలవంటి
తొకులు కలది - కేతకి, మొగలి. ౨.

ద్రోణీముఖము. సం = ద్రోణముఖము.

ద్రోణీలవణము. సం. వి. అ. న. ద్రోణజలవణము,
ఉపకర్ణాటదేశమున పుట్టులవణవిశేషము.

ద్రోణుడు. సం. వి. అ. పుం. - భరద్వాజుఁడు
ఘృతాచి యనునపురసను జూచి మోహమున
తనశత్రువును ద్రోణుఁడు విడువఁగా జానియం
దు పుట్టినవాఁడు - ద్రోణాచార్యుఁడు.

ద్రోవది. వి. (సం. ద్రావదీ. ప్రా. ద్రావది.) ద్రావది,
పాండవులభార్య.

సీ. ఏపురయందును ద్రోవది ప్రీతితో నొక్కొక్క
యింటఁ దా నొక్కయేఁడు, క్రమమున
నుండంగ...భార. ఆది. ౮. ౧౧౫.

ఉ. ద్రోవది బంధురం బయినకొమ్ముడి గ్రమ్మన
విచ్చి పెండ్లకల్, దావలచేతఁ బూని...
భార. ఉద్యో. ౩. ౧౧౪.

క. భూవరు లెల్లను నొక్కట, ద్రోవదికై తొ
డరి యతనితోఁ బెనఁగి కడుం, జేవ నెడి
పోవునపుడు, నీవచ్చటఁ గలవొ లేవొ
నిక్కము నెపుమా. భార. విరా. ౪. ౨౧౧.
రాఘవ. ౨. ౯౯.

ద్రోహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అనిష్టచింత
నము, కీడు చేయుతలఁపు. ౨. జిహ్వాస, హిం
సించునిచ్చ. ౩. ఛద్దపథము, కపటముచే చం
పుట. ౪. హింస.

ద్రోహాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బైదాల
వ్రతికుడు, పరులహింసించుటకై కపటవ్రత
ధారి యగువాఁడు, మోసగాఁడు. ౨. మృగలు
బ్రతుఁడు, మృగములవేటకాఁడు.

ద్రోహి. సం. విణ. (న. జీ. న.) ద్రోహము

చేయువాడు.

ద్రోహితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ద్రోహి
బుద్ధి కలవాడు, కీడుతలపు కలవాడు.

ద్రా

ద్రాణి. సం. వి. ఇ. పుం. అశ్వత్థామ. ఈ. శ్రీ.
ద్రోణి, దోన; తొట్టి.

ద్రాణి కము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) గ. ద్రోణ
పరిమితి కలధాన్యము చలుటకు దగినది. (పాల
ము.) ౨. ద్రోణముపరిమితి కలధాన్యాదిపదార్థ
ములచే కొనబడినది.

ద్రాపది. సం. వి. ఈ. శ్రీ-ద్రుపదునికూతురు-
ద్రోపది. (పాండవులభార్య.)

ద్రాపదీస్వయంవరములు. సం. వి. ఆ. న. బ.
వస్త్రవిశేషము.

వ...నాగబంధంబులును బూజాబంధంబులును
జలపంజరంబులును గామవరంబులును ద్రాప
దీస్వయంవరంబులును వసంతవిలాసంబులును
...అనుపేర్లు గలపుట్టంబులు గట్టుకొని ...
ద్యా. ౩. ౨౦౬.

ద్రాపదీయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ద్రాపది
కొడుకు.

ద్వ

ద్వంద్వచరము. సం. వి. ఆ. పుం - కవలుగా
సంచరించునది - చక్రవాకము, జక్కువ.

ద్వంద్వచారి. సం. వి. న్. పుం. = ద్వంద్వచ
రము.

ద్వంద్వజము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. వా
తపి తత్వములలో రెండుదోషములవలన పుట్టి
నది. (రోగము.) ౨. కలనామవలన పుట్టినది.
౩. కవలవలన పుట్టినది; రెంటివలన పుట్టినది;
ఇద్దఱవలన పుట్టినది.

ద్వంద్వభావము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. విశ్
భము. ౨. జత యగుట. ౩. దాంపత్యము.

ద్వంద్వభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)
గ. కవ యైనది. ౨. సందిగ్ధ మైనది.

ద్వంద్వము. సం. వి. ఆ. న. గ. శ్రీపురుషుల
జత. ౨. కవ, జత. ౩. పరస్పరమిద్దము లగు
రెంటికవ. (శత్రోష్ణాద్వి.) ౪. రసాన్యము. ౫.
ఇద్దఱకలనము; కలనము, వివాదము. ౬. సం
దేహము, అనిశ్చయము. ౭. దుర్లభము, కోట.
పుం. గ. ఒకానొకసమాసము. (ఇది ఉభయప
దార్థప్రధానము. ఉదా: రామలక్ష్మణులు, తల్లి
దండ్రులు మొ.) ౨. రోగవిశేషము. (వాత
పి తత్వములలో రెంటివలన పుట్టినది.) ౩. మి
థునరాశి.

ద్వంద్వయుద్ధము. సం. వి. ఆ. న. ఇద్దఱకు
పరస్పరము జరుగుయ్యుద్ధము.

ద్వయము. సం. వి. ఆ. న - రెం డవయవములు
కలది - జత, యుగము.

ద్వయవాది. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) రెండు
మాట లాశువాడు, రెండుపక్షములు పలుకు
వాడు, రెండునాలుకలు కలవాడు.

ద్వయసము. సం. పు. (ప్రమాణార్థమునవచ్చు
తదిత ప్రత్యయము. ఈ ప్రత్యయ మంతమందు
కలది విశేషణ మగును. శ్రీలింగమున ఈకా
రాంతమగును.) బంటి. (ఉదా: సరస్సు కటిద్వ
యసము, నది కటిద్వయసి.)

ద్వయాతిగుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) రజ
స్తమస్సులను కడచినవనస్సు కలవాడు, రజ
స్తమోగుణములు వీడి సత్త్వప్రధానం డగు
పురుషుడు.

ద్వయీ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. జత, కవ.

దాష్ట్య

దాష్ట్యస్థితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దాష్ట్యరచాలకుడు.

దాష్ట్యస్థితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దాష్ట్యరచాలకుడు.

దాష్ట్యచత్వారింశత్తమము. సం. దాష్ట్యచత్వారింశము.

దాష్ట్యచత్వారింశత్తు. సం. విణ. (త్) నలువది రెండింటియందుండుసంఖ్య కలది. వి. త్. శ్రీ. నలువదిరెండింటియందుండుసంఖ్య.

దాష్ట్యచత్వారింశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నలువదిరెండవది.

దాష్ట్యత్రింశత్తమము. సం. దాష్ట్యత్రింశము.

దాష్ట్యత్రింశత్తు. సం. విణ. (త్) ముప్పదిరెండింటియందుండుసంఖ్య కలది. వి. త్. శ్రీ. ముప్పదిరెండింటియందుండుసంఖ్య.

దాష్ట్యత్రింశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ముప్పదిరెండవది.

దాష్ట్యదశ. సం. విణ. (న్) పండ్రెండు. (తెనుగున 'దశ' శబ్దమువలె సమాసపూర్వపదముగా నేయందును. దాష్ట్యదశవర్ణములు = పండ్రెండువర్ణములు.)

దాష్ట్యదశకము. సం. విణ. (అ. కి. కా. అ.) - పండ్రెండుపరిమాణము కలది - దాష్ట్యదశకదశము = పండ్రెండుపరిమాణములకీడు. వి. అ. న. పండ్రెండు.

దాష్ట్యదశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పండ్రెండవది.

దాష్ట్యదశవార్షికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. పండ్రెండేండ్లవయస్సు కలది. ౨. పండ్రెండేండ్లు జరిగినది. ౩. పండ్రెండేండ్లకు జరుగఁబోవునది; పండ్రెండేండ్ల కొకమాటు వచ్చునది.

దాష్ట్యదశసాహస్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పండ్రెండువేలపరిమాణము కలది; పండ్రెండు

వేల. (వాచ.)

దాష్ట్యదశాంగుళము. సం. వి. అ. న. పండ్రెండు అంగుళములకొలది, విత్తశ్రీ, జేస.

దాష్ట్యదశాంగుళపు. సం. వి. ఉ. పుం. బృహస్పతి గ్రహము.

దాష్ట్యదశాత్ముడు. సం. వి. అ. పుం. - పండ్రెండు కన్నులు కలవాడు - కా రిశేయుడు, కుమార స్వామి. (ఇట్లే: దాష్ట్యదశలోచనుడు.)

దాష్ట్యదశాత్ముడు. సం. వి. న్. పుం. మూర్ఖుడు. శ్లో. ధాతా మిత్రోఽర్యమా దుద్రో వరుణమ్నార్య ఏవన, భగో వివస్వాన్ పూషాచ సవితా దశమస్సస్త్రితః, ఏకాదశస్తథా త్వష్టా విష్ణుర్ద్వాదశ ఉచ్యతే, అరుణోమాఘమా సేతునూరోఽవై ఘల్లు సేతథా, చైత్రేమాసిచ వేదజ్ఞో వైశాఖే తపనస్సస్త్రితః, జ్యేష్ఠే మాసి తపేద్విన్ద్ర ఆషాఢే తపతే రవిః, గభస్త్రీశ్శ్రావణే మాసి యమోభాద్రపదే తథా, ఇషే హిరణ్యరేతాశ్చకార్తిశేవ దివాకరః, మార్గశీరే తపేచ్ఛిత్రః పౌషే విష్ణుస్సనాతః, ఇత్యేతే దాష్ట్యదశాదిత్యాః కాశ్యపేయాః ప్రకీర్తితాః. (వాచ.)

దాష్ట్యదశాదిత్యులు. సం. వి. అ. పుం. ఐ. పన్ను ద్దఱుకదిత్యులు. (మా. దాష్ట్యదశాత్ముడు.)

దాష్ట్యదశాధ్యాయీ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. - పండ్రెండు అధ్యాయములు కలది - జైమిని రచించినపూర్వమీమాంస.

దాష్ట్యదశాయతనుడు. సం. వి. అ. పుం. - శ్లో. నేంద్రియములు ఐదు కర్తేంద్రియములు ఐదు మనోబుద్ధులు శంకు మొత్తము పండ్రెండును పూజాసాసములుగా కలవాడు - బుద్ధుడు.

దాష్ట్యదశాయువు. సం. విణ. (న్) - పండ్రెండేండ్లవయస్సు కలది - వి. న్. పుం. కుక్క.

ద్వాదశాహము. సం. వి. ఆ. పుం. పండ్రెం. ద్వారదశ్చి. సం. వి. న్. పుం. - వాకిటనుండి
డవదినము.

ద్వాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పండ్రెండవతిథి.

ద్వాదవతము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) తొం
బదిరెండవది.

ద్వాదవతి. సం. విణ. (ఇ) స్త్రీ. తొంబదిరెం
డింటియందుండు సంఖ్యకలది. వి. ఇ. స్త్రీ. తొం
బదిరెండింటియందుండు సంఖ్య.

ద్వాదవతితమము. సం=ద్వాదవతము.

ద్వాపంచాశ తమము. సం=ద్వాపంచాశము.

ద్వాపంచాశత్తు. సం. విణ. (త్) ఏబదిరెండి
ంటియందుండుసంఖ్య కలది. వి. త్. స్త్రీ. ఏబది
రెండింటియందుండుసంఖ్య.

ద్వాపంచాశము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ఏబది
రెండవది.

ద్వాపరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. సందేహము,
సంశయము; -వేదప్రామాణ్యాదులయందు సంశ
యమును కలిగించునది - కృతశ్రేతాద్వాపరకలి
యగములలో మూడవయుగము.

ఉ. శోప మొకింత లేదు బుధశోకికి గొంగు
బసిండి సత్యమా, రూపము తారతమ్యము
లెఱుంగుస్వతంత్రుడు నూతనప్రియా, తో
పము లేనినిళ్ళలుఁ డీటుల్ కృతలక్షణుఁ
డై చెలంగఁగా, ద్వాపరలక్షణుం డనఁగ
వచ్చునోకో యలభర్తనందమన్. విజ. వి.
గ. ౨౩.

ద్వారక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. - ప్రశస్తద్వారము
లతో ప్రకాశించునది - గుజరాతిదేశమందలి
యొకపట్టణము, శ్రీకృష్ణనిరాజధాని.

ద్వారకంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తలు
పు, కవాటము. (త్రి. ని.) ౨ - తలుపునకు ము
ల్లవంటిది - తలుపుగడియ. (ఆ. ని.)

చూచుచుండువాడు - ద్వారపాలకుడు.

ద్వారదారువు. సం. వి. ఉ. పుం. పేరుగి.

ద్వారపట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కవాట
ము, తలుపు. ౨. కవాటపుతెర.

ద్వారపాలకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వాకిట్
కావలివాడు, పసివాడి.

ఇట్లే: ద్వారగోపుఁడు, ద్వారనాయకుడు, ద్వా
రపాలకుడు, ద్వారపుడు మొ.

ద్వారపిండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేహాశ్శ, గడప.
(వాచ.)

ద్వారబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. ద్వారము
నకు ఆచుచ్చిన మ్రానిచట్టము.

ద్వారబలిభుక్తు. సం. వి. న్. పుం. గ. శాక్.
౨. పిచ్చుక. (ఆ. ని.)

ద్వారబాహువు. సం. వి. ఉ. పుం. ద్వారబం
ధపునిడుపుకమ్మి.

ద్వారము. సం. వి. ఆ. న. ర్. స్త్రీ. గ. వాకిలి.
౨. ప్రవేశము. ౩. ఉపాయము. ౪. దేహ
మందలిరంధ్రము. (చెవి, ముక్కు, నోరు మొ.)

ద్వారయంత్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. తాళ
ము. ౨. తలుపుగడియ.

ద్వారవతి. సం=ద్వారావతి.

ద్వారశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ద్వారబాహువు.

ద్వారస్తంభము. సం. వి. ఆ. పుం. ద్వారబం
ధపునిడుపుకమ్మి.

ద్వారస్థుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ద్వారపాల
కుడు, ద్వాఘుడు.

ద్వారావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్వారక, శ్రీ
కృష్ణనిరాజధాని. (ఇది మొత్త ప్రదములగు సప్త

పురములలో నొకటి.)

ద్వాః సం. వి. న్. పుం=ద్వారపాలకుడు.

ద్వారకుడు. సం. = ద్వారపాలకుడు. (వాచ.)

ద్వావింశతి. సం. విణ. (ఇ) స్త్రీ. ఇరువదిరెం
డింటియం దుండుసంఖ్య కలది. వి.ఇ.స్త్రీ. ఇరు
వదిరెండింటియం దుండుసంఖ్య.

ద్వావింశతితమము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
ఇరువదిరెండవది.

ద్వావింశము. సం=ద్వావింశతితమము.

ద్వాషష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అఱు
వదిరెండవది.

ద్వాషష్ఠి. సం. విణ. (ఇ) స్త్రీ. అఱువదిరెండిం
టియం దుండుసంఖ్య కలది.వి.ఇ.స్త్రీ. అఱువది
రెండింటియం దుండుసంఖ్య.

ద్వాషష్ఠితమము. సం=ద్వాషష్ఠము.

ద్వాసప్తము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) డె
బ్బదిరెండవది.

ద్వాసప్తి. సం. విణ. (ఇ) స్త్రీ. డెబ్బదిరెండిం
టియం దుండుసంఖ్య కలది. వి. ఇ.స్త్రీ. డెబ్బది
రెండింటియం దుండుసంఖ్య.

ద్వాసప్తితమము. సం=ద్వాసప్తము.

ద్వాస్థితము. సం=ద్వాస్థితము.

ద్వాస్థుడు. సం=ద్వాస్థుడు.

ద్వి

ద్వి. సం. విణ. (ఇ) రెండు. (ఇది రెనుగన
వృత్తియందు పూర్వావయవముగానే యుపయు
క్తము. ఉదా: ద్విగుణము, ద్వికము మొ.
దీనికి “దశ, వింశతి, త్రింశత్” శబ్దములు
పరమగునపుడు నిత్యముగా ఆకార మంతాదేశ
మగును.ఉదా: ద్వాదశ,ద్వావింశతి, ద్వాత్రిం

శత్. “చత్వారింశత్,పంచాశత్,షష్ఠి, సప్తతి,
నవతి” శబ్దములు పరమగునపుడు వికల్పముగా
ఆకారము అంతాదేశమగును.ఉదా: ద్విచత్వ
ారింశత్, ద్వాచత్వారింశత్ మొ. అశీత్యాది
శబ్దములు పర మగునపుడుఆకారమురాదు.ఉదా:
ద్వ్యశీతి మొ.)

ద్వికకుత్తు. సం. వి. ద్. పుం. - రెండుమూపు
రములు కలది-లాట్టియ, ఒంటె.

ద్వికకుదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండు
మూపురములు కలది.

ద్వికము. సం.వి.అ.న. ద్వయము. పుం. - రెండు
కకారములు కలది - రి. కాకము, కాకి. అ.
కోకము, జక్కవ.

ద్విగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇనుమడి
యైనది, రెండురెట్లు కలది.

ద్విగుణాకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
రెండుచాళ్లు దున్నబడినది. (నేల.)

ద్విగుణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెట్టింపఁ
బడినది, ఇనుమడిగా చేయబడినది; (గణిత.)
రెంటితో గుణింపబడినది.

ద్విగుణీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండు
రెట్లు చేయబడినది. (ఉత్సాహము మొ.)

ద్విగుపు. సం.విణ.(ఉ)రెండుగోవులు కలవాడు.
వి. ఉ. పుం. (వ్యాక.) తత్పురుష సమాసశే
దము. (ఇదిసంఖ్యాపూర్వకము. త్రిలోకి మొ.)

ద్విచత్వారింశ త్తమము. సం = ద్వాచత్వారిం
శము.

ద్విచత్వారింశత్తు. సం=ద్వాచత్వారింశత్తు.

ద్విచత్వారింశము. సం = ద్వాచత్వారింశము.

ద్విజు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రి. భార్య, వారంగి.
అ. రేణుక యనుగంధ ద్రవ్యము.

ద్విజస్తము. సం. విణ. (న. న. ఆ. న.)

రెండుపుట్టుకలు కలది, రెండుమాటులు పుట్టినది. వి. న. పుం. ౧- మొదట గుడ్డుగా జన్మించి పిదప రూపాంతరము నొందునది- పక్షి, పాము, చేప మొ. ౨- మొదట పుట్టుటయు ఊడి మరల పుట్టుటయు అనురెండుజన్మలు కలది- దంతము, పల్లు.

ద్విజన్మడు. సం. వి. న. పుం. - మాతృగర్భమున జన్మించుటయు ఉపనయనసంస్కారమున శుద్ధజన్మము నందుటయు ననురెండుజన్మలు కలవాడు - ౧. బ్రాహ్మణుడు. ౨. తత్త్రియుడు. ౩. వైశ్యుడు.

ద్విజపతి. సం. వి. ఇ. పుం ౧. - బ్రాహ్మణులకు రాజు - చంద్రుడు. ౨. గరుడుడు. ౩. కేశహి, పాచపతీడు. ౪. కర్పూరము. ౫. ఉత్తమద్విజుడు.

ద్విజప్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧- పక్షులు నీరు త్రాగుటకు ఏర్పడినచలిపందిరి వంటిది - ఆలవాలము, పాడు. ౨. ద్వీపాలకై యేర్పడినచలిపందిరి.

ద్విజప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - సోమయాగ సాధన మగుటచే ద్వీపాలకు ప్రియ మైనది- సోమలత.

ద్విజబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. అపకృష్టబ్రాహ్మణుడు. (పుట్టుకచే తప్ప బ్రాహ్మణధర్మములు లేనివాడు, జాతిమాత్రబ్రాహ్మణుడు.)

ద్విజబ్రువుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అపకృష్టబ్రాహ్మణుడు.

ద్విజము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧- రెండుపుట్టుకలు కలది, మొదట గర్భమునుండియు రెండవమాటు గుడ్డునుండియు పుట్టునది - పక్షి, పాము, చేప మొ. ౨- ఒకమాటు ఊడి మరలపుట్టునది - దం

తము, పల్లు.

ద్విజముఖ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. - బ్రాహ్మణత్త్రియవైశ్యులలో ముఖ్యుడు - బ్రాహ్మణుడు. (ఇట్లు: ద్వీజాగ్ర్యుడు మొ.)

ద్విజరాజము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్పూరము. (వాచ.)

ద్విజరాజే. సం. వి. ఆ. పుం. ౧ - బ్రాహ్మణులకు ప్రభువు-చంద్రుడు. ౨. గరుడుడు. ౩. కేశహి. ౪. ఉత్తమద్విజుడు.

ద్విజలింగి. సం. విణ. (న. న. న.) బ్రాహ్మణ వేదధారి. వి. న. పుం. తత్త్రియుడు. (త్రి. సి.)

ద్విజవాహనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గరుడవాహనుడు, విష్ణువు.

ద్విజశస్త్రము. సం. వి. ఆ. పుం. - ద్వీపాలచే శ్రాద్ధాలందు నిషేధింపబడినది - రాజమాషము, బొబ్బర శీ.

ద్విజాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - పక్షియాకవంటి చేయ కలది- కటుకశోహిణిశీ.

ద్విజాగ్ర్యుడు. సం-ద్విజముఖ్యుడు.

ద్విజాతి. సం. విణ. (ఇ) రెండుజన్మములు కలది. వి. ఇ. పుం. ౧- ద్వీజన్మడు. ౨- ద్వీజస్తము.

ద్విజాతీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ద్వీజసంబంధ మైనది. ౨. రెండుజాతులకు సంబంధించినది. ౩. రెండువిధములు కలది.

ద్విజాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - దీనిచేత ద్వీజుడని తెలిసికొనబడును - యజ్ఞోపవీతము, జందెము. (త్రి. సి.)

ద్విజిహ్వము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రెండు నాలుకలు కలది వి. ఆ. పుం. పాము.

ద్విజిహ్వ్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧- రెండు నాలుకలు కలవాడు - నూచకుడు, కొండె

గాఢః. ౨. -సర్వతుల్యః - దొంగ; ఖలుః, దుష్టః.

ద్విజాః. సం. వి. ఆ. పుం = ద్విజన్మః.

ద్విజేంద్రః. సం. ద్విజరాజ్.

ఇట్లే: ద్విజేకుః.

ద్విట్టు. సం. వి. వ. పుం. శత్రువు. (రూ. ద్వి ఘడు.)

ద్విట్నావ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ద్రోహము. ౨. శత్రు సేవ.

ద్వితము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧- రెండవతరముల యాకారము కలది- విసర్గము. ౨ - విసర్గశబ్దవాచ్యమగు త్యాగార్థము కలది - స్వాహాకారము. (వాచ.)

ద్వితయము. సం. వి. ఆ. న. బోడు, ద్వయము.

ద్వితయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = ద్వితయము.

ద్వితీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. రెండవతీధి, విదియ. ౨. 'వాక్.' రెండవవిభక్తి. ౩. పత్ని, భార్య.

(ఉలాచి.) ఉ...అంగభూపతా, కాయతయం త్రమత్సమి మిపు డల్లనఁ ద్రైశ్లోగ సేవీ యేలు శో, తీయఁగఁ బంచదార వెనుదీయఁగఁ బల్కి ననుక ద్వితీయగౌ. ౨. జ. వి. ౧. ౯౪.

ద్వితీయకము. సం. విణ. (అ. యకా, యికా. అ.) ౧. రెండవది. ౨. రెండవదినమున వచ్చునది, దినము విడిచి దినము వచ్చునది. (జ్వరాది.)

ద్వితీయాకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండుచాళ్లు దున్నినది, ఇనుమాటు దున్నినది. (పాలము.)

ద్వితీయాభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-పశుపునకు రెండవ రూపముగా ప్రకాశించునది - మ్రానిపశువు.

ద్వితీయాశ్రమము సం. వి. ఆ. పుం - బ్రహ్మచర్యగార్హస్థ్యవానప్రస్థసన్న్యాసము లనుచా

శ్రమములలో రెండవది - గృహస్థాశ్రమము.

ద్వితీయకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)- రెండవదిగా ఈయఁబడినది - మూలధనమునకు అదనముగా నీయఁబడినది. (వడ్డీ లాభము మొ.)

ద్వితీయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. రెండవవాడు. ౨. సహాయుడు.

ఉదా: కృష్ణద్వితీయుడు=అర్జునుడు, కర్ణద్వితీయుడు=దుర్యోధనుడు.

ద్విత్రములు. సం. విణ. ౨. (అ. ఆ. అ.) రెండు కాని మూడుకాని.

ఉదా: ద్విత్రఘటికలు = రెండుమూడు గడియలు, ద్విత్రదినములు = రెండుమూడుదినములు.

ద్విత్వము. సం. వి. ఆ. న. ౧. రెంటిభర్తము, సంఖ్యావిశేషము. ౨. (వాక్.) ద్విరుచ్చారణము, ఒకదానిని రెండుమాటులు పలుకుట.

ద్విదండి. సం. అవ్య. ఇ. న. రెండుదండములతో కొట్టుకొనుచు చేసినది. (యుద్ధాది.)

ద్విదళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. రెండు కాఖలు కలది. (దర్భపవిత్రాది.) ౨. రెండుదళములు కలది. వి. అ. పుం. కందిగింజ మొ.

ద్విదళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - రెండు పదులు కలది - ఇరువది.

ద్విదామ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెండుత్రాళ్లచే కట్టదగినదువ్వగోవు, వెంకెయావు.

ద్విదేహుడు. సం. వి. ఆ. పుం - రెండువిధము లగు దేహము కలవాడు - గజముఖుడు, విఘ్నేశ్వరుడు.

ద్విదైవతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇద్దఱు దేవతలు కలది. వి. అ. న. వికాఖానక్షత్రము.

ద్విధాకులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తంగడు.

ద్విధాగతి. సం. విణ. (ఇ) రెండువిధము లగు

గతి కలది, నీటను నేలనుగూడ చరించునది.
(జంతువు.) వి. ఇ. పుం. గ. మొసలి. ౨.
కర్కటకము, ఎండ్రి. (వై. ని.)

ద్విధాతువు. సం. విణ. (ఉ.)-రెండు ధాతువులతో
- లోహములతో - చేయబడినది- కంచు, ఇత్తడి
మొ. వి. ఉ. పుం. - దేవగజరూప మగు
రెండువిధములు కలదేహము కలవాడు - గజే
శుడు మొ.

ద్విధాత్మకము. సం. విణ. (అ. త్వికా. అ.) రెం
డువిధము లైనస్వరూపములు కలది. వి. అ.
పుం. న. జాతికోశము, జాజికాయ.

ద్విధాలేఖ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రెండు
విధములుగా ప్రాయఃదగినది. వి. అ. పుం.
హింతాలము, గిజక తాడుకీ.

ద్వినగ్నకుండు. సం. వి. అ. పుం. స్వభావము
చేతనే అనావృతమగు (తోలుకప్పులేని) మగ
గుడి కలజనుడు; దుశ్చర్యుడగు కలవాడు.

ద్వినవతము. సం=ద్వానవతము.

ద్వినవతితమము. సం=ద్వానవతము.

ద్వినవతి. సం= ద్వానవతి.

ద్విపంచాశ త్తమము. సం=ద్వాపంచాశము.

ద్విపంచాశత్తు. సం= ద్వాపంచాశత్తు.

ద్విపంచాశము. సం= ద్వాపంచాశము.

ద్విపక్షము. సం. వి. అ. పుం - రెండుపక్షము
లు కలది - గ. పక్షి. ౨. నెల, మాసము.

ద్విపటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. దుప్పటము, నెల
గలసన్ననివస్త్రము.

శ్లో. పట్టనూత్రమయాసాపి ద్విపటి క్వ నృపా
ర్పితా. సం. కాశీ. గ. ౩. ౮౩.

౨. నిచోళము, దుప్పటి.

ద్విపత్త్రకము. సం. వి. అ. పుం. గ. చండాల
కందము, ఒకానొకదుంపకీ. ౨ = ద్విదళము.

ద్విపక్షము. సం. వి. అ. న. రెండుపాదులు కలియు
చోటు.

ద్విపద. సం. వి. అ. స్త్రీ. రెండుపాదములు
కలయుక్కు. అ. న. దేనుగున రెండుపాదములు
కలపద్యభేదము. (ఈయర్థమున ఇది దర్బాదు
లలోనిది.)

క. చిన్నన్న ద్విపద కెఱుగును, బన్నగఁ జెద
తిరుమలయ్య పదమున కెఱుగుక, మిన్నంటి
మొరసె నరసిం, గన్నకవిత్వంబు పద్యగద్య
శ్రేణిక. అప్ప. ౨. ౨౭౩.

క. వెలయంగఁ దెనుఁగుబాసకు, దలమయ్యెడు
నీసములును దర్శోజలు గీతులు నక్కలు
ను ద్విపదలు...కవిజనా. ౩. గం.

ద్విపదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. రెండు
పాదములు కలది. (మనుష్యపక్ష్యాది.)

ద్విపదరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. మిథునము.
౨. తుల. ౩. కుంభము. ౪. కన్య. ౫. ధనుషు
లోని మొదటిసగము. (వాచ.)

ద్విపమదము. సం. వి. అ. పుం. గ. గంధర్వ
వ్యభేదము. ౨. గజమదము.

ద్విపము. సం. వి. అ. పుం. గ. రెంటితో త్రాగునది,
తుండముతో వైకి తీసికొని నోటిలో పోసికొని
త్రాగునది - రెంటుద్రావుడుమెకము, ఏనుఁగు.
౨. నాగకేసరముకీ.

ద్విపరి. సం. అవ్య. ఇ. న. అక్షక్రీడావిశేషము.
(పంచిక యనుద్యోతమును విదులకలతోఁ
గాని విదుపాచికలతోఁగాని ఆడుదురు. ఇం
దైదింటిలోను మూడు బోరగిలఁగాను లేక నెల్ల
కిలఁగాను తక్కినవి తద్విపరీతముగానుపడుట.)

ద్విపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వనశాలి, అడవిరేఁగుకీ.

ద్విపాత్తు. సం. వి. ద్. పుం - రెండుకాళ్లు కల
బంతువు - గ. చునుష్యుడు. ౨. పక్షి.

ద్విపాద్యము. సం. వి. అ. పుం. న. ద్విగుణదండము, ఇనుమడికిత్.

ద్విపాయు. సం. వి. అ. పుం. ద్విప్రము, వీనుగు.

ద్విపాస్యః. సం. వి. అ. పుం. గజముఖః, వినాయకుడు.

ద్విపుట. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాలతి, జాజీ.

ద్విపుటము. సం. వి. అ. పుం. గ. చణకము, నెనగి. అ. పరిమళముతో కూడిన తెల్లనిపువ్వులు కలయొకానొకచెట్టు. (వాచ.)

ద్విబిందువు. సం. వి. ఉ. పుం - రెండుసున్నలు కలది - విసర్గము.

ద్విభాషి. సం. విణ. (న. జీ. న.) రెండుభాషలు తెలిసినవాడు, దుబాసి.

ద్విభూమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండంతస్తులుకలది, రెండునిలువులు కలది. (మేడ మొ.)

ద్విమాతృకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇద్దఱు కల్లులు కలవాడు. వి. అ. పుం. గ. గణేశుడు. అ. జరాసంధుడు.

ఇల్లే: ద్విమాతృజుడు.

ద్విమాత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండుమాత్రలు కలది. వి. అ. పుం. దీర్ఘము.

ద్విమాష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండుమాషముల పరిమాణము కలది. (బంగారు మొ.)

ద్విముఖి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలగ. (వాచ.)

ద్విముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ. ఈ. అ.) రెండుముఖములు కలది. వి. అ. పుం. గ. రాజసర్పము, రెండుతలలపాము. అ. ఒకానొక కృమిలోగము.

ద్విముఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. వివచితములగురెండుకిరస్సులు కలసర్పము. అ. ఉభయతోముఖి యగుగోవు, ఈనుచున్నయావు.

ద్విమూర్ధము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రెండుతలలు కలది.

ద్విరదము. సం. వి. అ. పుం. గ - రెండుదంతములు కలది - వీనుగు. అ. నాగకేసరము. (వాచ.)

ద్విరదాంతకము. సం. వి. అ. పుం. వీనుగుగొంగ, సింహము. (ఇల్లే: ద్విరదాశనముమొ.)

ద్విరశనము. సం. వి. అ. న. దినమునకు రెండుపూటలు తినుట.

ద్విరసనము. సం. వి. అ. పుం. ద్విజిహ్వము, పాము.

ద్విరుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండుమాటలు చెప్పబడినది. వి. అ. న. పునరుక్తి, రెండుమాటలు చెప్పట.

ద్విరుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పునరుక్తి, రెండుమాటలు చెప్పట.

ద్విరేఫము. సం. వి. అ. పుం - రెండురేఫములు కలది - భ్రమరము, తుమ్మెద.

ద్విరేఫారి. సం. వి. ఇ. పుం - తుమ్మెదకు శత్రువు - చంపకము, సంవెగి.

ద్విర్భావము. సం. వి. అ. పుం - ద్విత్వము.

ద్విర్వచనము. సం. వి. అ. న. రెండుమాటలు చెప్పట.

ద్వివచనము. సం. వి. అ. న. (వ్యాక.) రెండింటిని తెలుపు ప్రత్యయము.

ద్వివజ్రకము. సం. వి. అ. పుం. (వజ్రమునకు ఎనిమిదికోణములుండను గాన ఎనిమిది అను సంఖ్యకు సంకేతము) - పదియాలుకోణములుగలది - ఒకజాతిగృహము. (వాచ.)

ద్వివర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. రెండుసంవత్సరములవయస్సు కలది. (దూడ మొ.)

౨. రెండుఏండ్లు నియోగింపబడినది. ౩. రెండు ఏండ్లు పోషింపబడినది. ౪. రెండుసంవత్సరములు ఉన్నది; రెండుఏండ్లు నిలిచి యున్నది. ౫. రెండుసంవత్సరములు జరిగినది.

ద్వీపర్షిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. రెండేండ్లయ్యాడు కలపెయ్యి.

ద్వీపింశతి. సం=ద్వాపింశతి.

ద్వీపింశము. సం=ద్వాపింశము.

ద్వీపేశర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. రెండువేసడములు పూనినచిన్నబండి, లఘురథము.

ద్వీపతిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. రెండేసిసూర్య, రెండేసివందలు.

ద్వీపత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండువందలకు కొనబడినది.

ద్వీపభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండుడెక్కలు కలకాళ్లు కలది, రెండుగా చీలినడెక్కలు కలది. (అవు, మేక మొ.)

ద్వీపీర్షుడు. సం. వి. ఆ. పుం - రెండుశిరస్సులు కలవాడు - అగ్ని.

ద్వీపంతపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరంతపుడు, శత్రువులను తపింపజేయువాడు.

ద్వీపత్. సం. శత్ర. ౧. ఏవగించుచున్న, అనిష్టముగా తలచుచున్న. ౨. విరోధించుచున్న.

ద్వీపత్తు. సం. వి. త. పుం. - ద్వేషించువాడు - శత్రువు, పగవాడు.

ద్వీపవృత్తు. సం=ద్వాపవృత్తు.

ద్వీపవృత్తి. సం=ద్వాపవృత్తి.

ద్వీపవృత్తము. సం = ద్వాపవృత్తు.

ద్వీపాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ద్వేషించునది.

ద్వీపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ద్వేషింప

బడినది. వి. అ. న. తామ్రము, రాగి.(వాచ.) ద్వీపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉభయసుండు, రెండుపక్షములందును ఉండువాడు.

ద్వీప్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏవగింపబడుచున్నది, అనిష్టముగా తలపెట్టుచున్నది.

ద్వీప్. సం. అవ్య. రెండుమాట్లు. (తెలుగున దీనికి వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

ఉదా: ద్వీరుక్తము, ద్వీరాగమనము, ద్వీప్రోక్షణము మొ.

ద్వీసప్తతము. సం = ద్వాసప్తతము.

ద్వీసప్తతి. సం = ద్వాసప్తతి.

ద్వీసప్తతితము. సం = ద్వాసప్తతము.

ద్వీసమత్రిభుజము. సం. వి. అ. పుం. (క్షేత్రగ.) రెండు సమభుజములు కలత్రిభుజము.

ద్వీసహస్రాక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. - రెండు వేలకన్నులు కలవాడు - ఆదిశేషుడు.

ద్వీసీత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండు చాళ్ళు దున్నినది. (పాలము.)

ద్వీస్సినాన్నము. సం. వి. అ. న. ద్వీవారపక్వతండులము, ఉష్ణాదులియ్యముతో వండినయన్నము. (కల్ప.)

ద్వీహల్యము. సం = ద్వీసీత్యము.

ద్వీహాయనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రెండేండ్లయ్యాడు కలది. (దూడ మొ.)

ద్వీహృదయ. సం. వి. అ. శ్రీ - రెండుహృదయములు - తనహృదయమును శిశుహృదయమును కలది - గర్భిణి, చూలము.

ద్వీ

ద్వీపజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ద్వీపమున పుట్టినది. వి. అ. న. ద్వీపాంతరమున పుట్టినది.

కడచెట్టు, ఒకవాటిపట్టుకొరకెక్కి.

ద్వీపము. సం. వి. ఆ. పుం. న. (స్వ + ఆప్.)
-రెండుదిక్కులనీర్లు కలది-౧. జీవి, నీళ్లనడిమి
నలము, చుట్టును నీరు కలదిబ్బ. ౨. భూభాగ
విశేషము. ఇవి పదు నెనిమిది. అందుముఖ్యములు
ఏడు:- జంబువు, ప్లక్షము, కశము, క్రాంచము,
కాకము, కార్తలము, ప్రహరము. ౩. వ్యాఘ్ర
ము, పులి. ౪ - రెండురంగులు కలది - పులితో
లు. (వాచ.)

ద్వీపవంతము. సం. వి. త్. పుం-ద్వీపములు కలది-
౧. సముద్రము. ౨. నదము.

ద్వీపవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - ద్వీపములు
కలది - ౧. నది. ౨. భూమి.

ద్వీపశత్రువు. సం. వి. ఈ. పుం. - వ్యాఘ్రుని
రోధి - శతావధి, పిల్లపీచరకెక్కి. (వాచ.)

ద్వీపి. సం. వి. వ్. పుం. ౧. పులి. ౨. చిఱుత
పులి. ౩. సముద్రము. ౪. నదము.

ద్వీపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్వీపశత్రువు, పిల్లపీచ
ర, శతావధి.

ద్వీపిచిత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. చిఱుతపులి.

ద్వీపినఖము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. పులిగోరు.
౨. వ్యాఘ్రనఖ మనుగంధద్రవ్యము.

ద్వీపిని సం = ద్వీపవతి.

ద్వీపిశత్రువు. సం = ద్వీపశత్రువు.

ద్వే

ద్వేషకుడు. సం. విణ. (ఆ. పికా. ఆ.) ౧.
ఏవగించువాడు, అనిష్టముగా తలచువాడు.
౨. విరోధించువాడు.

ద్వేషణము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ద్వేషించుట.
౨. పగ, విరోధము. ౩. ఏవ.

ద్వేషణీయము. సం = ద్వేష్యము.

ద్వేషణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శత్రువు.

ద్వేషము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. శత్రుత్వము,
పగ. ౨. ఏవ, రోత. (అన్న ద్వేషము, బ్రహ్మ
ద్వేషము మొ.)

ద్వేషి. సం. విణ. (వ్. జీ. వ్.) ద్వేషించువా
డు. వి. వ్. పుం. శత్రువు, పగవాడు.

ద్వేషించు. సం. స. క్రి. అనిష్టముగా దల
చు, ఏవగించు. ఆ. క్రి. విరోధించు, పగగొను.

ద్వేష్ట. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ద్వేషించు
వాడు. వి. ఋ. పుం. శత్రువు, పగవాడు.

ద్వేష్టవ్యము. సం = ద్వేష్యము.

ద్వేష్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ద్వే
షించదగినది. ౨. ఏవగింపదగినది, అసహ్యం
చుకొనదగినది.

ద్వేష్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శత్రువు.

ద్వై

ద్వైగుణికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) వృ
ద్ధ్యాజీవుడు; నూటికి నూఱువంతున వడ్డి పుచ్చు
కొనువాడు.

ద్వైగుణ్యము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ద్వైగుణభా
వము, రెండురెట్లుగుట. ౨. సత్త్వాదిత్రిగుణము
లలో రెండుగుణములు గలిగి యుండుట.

ద్వైతము. సం. వి. ఆ. న. ౧. రెండుగా నుం
డుట, రెండువిధములుగా నుండుట. ౨. జీవా
త్తపరమాత్మలకు భేదము చెప్పెడిమతము. ౩.
ఒకవనము.

ద్వైతవాది. సం. విణ. (వ్. నీ. వ్.) జీవాత్మ
పరమాత్మలకు భేదమును చెప్పవాడు.

ద్వైతి. సం. విణ. (వ్. నీ. వ్.) ద్వైతమతా
వలంబి.

దైవధము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ద్విప్రకా
రము, రెండువిధములు కలది. వి. అ. న. గ.

రెండువిధములు. ౧. భేదము. ౩. సందేహము.

(శ్లో. ఛిన్నదైవధా యతాత్మనః... గీత. ౨.

౨౫. ఛిన్నదైవధాః = ఛిన్నసంశయాః అని

శ్రీశంకరభాష్యము.) ౪. రాజులసంధ్యాదివ

డ్డణములలో నొకటి, శత్రువులయెడల లోపల

నొకవిధముగాను వెలుపల నొకవిధముగాను నుం

డుట. (ఈదైవధము చతుర్విధము - ౧. బలా

ధ్యులగునిరువురశత్రువులనడుమ నుండువాడై

ఒండొరు లెఱుంగకుండ ప్రత్యేకము నీవాడ

నని ఇరువురతోడను చెప్పట. ౨. ఆధికబలుని

తో సంధించి దుర్బలునితో విరోధించుట.

౩. శత్రువుయొక్క మంత్రిసామంతాదులతో

సంధిచేసికొని యాతనితో కలహించుట. ౪.

శత్రువుతో సంధివిగ్రహముల నొనర్చుట కను

వగుదుర్గము వాశ్రయించుట. అమరసుధ.)

అన్య. రెండుభాగములుగ, రెండువిధములుగ.

దైవధీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.

రెండువిధములుగా చేయబడినది. ౨. ఎట్లును

తోపకుండునట్లు చేయబడినది. (మనస్సు.)

దైవధీభావము. సం. వి. అ. న. గ. రాజుల

వడ్డణములలో నొకటి, దైవధము. (శత్రువుల

యెడల లోపల నొకవిధముగాను వెలుపల మఱి

యొకవిధముగాను నుండుట.) ౨. రెండువిధము

లుగా నుండుట. ౩. భేదము. ౪. సందేహము.

దైవధ్యము. సం. వి. అ. న. గ. రెండువిధము

లుగా నుండుట. ౨. పై నొకవిధముగాను లో

పల మఱియొకవిధముగాను ఉండుట; కపటము.

౩. భేదము. (విలయము.)

దైవపము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ద్వీప

మానవ సంబంధించినది, ద్వీపమందలిది. ౨.

ద్వీపికి - పులికి - సంబంధించినది. వి. అ. పుం.

పులితోలు కప్పినరథము. న. పులితోలు.

దైవపాయనుడు. సం. వి. అ. పుం - ద్వీపము

ఉత్పత్తిసానుగా కలవాడు - వ్యాసమహర్షి.

దైవప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ద్వీపమందలిది.

దైవమాతరుడు. సం. వి. అ. పుం. - ఇద్దఱు

తల్లులబిడ్డడు - ౧. వినాయకుడు. ౨. జరాసం

ధుడు.

దైవమాతృకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)

వర జలముచేతను నదీజలముచేతను పంపినది.

(దేశము.)

దైవయహ్నికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)

రెండుమామలం దగునది. (ఉత్పన్నము మొ.)

దైవవర్షకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. రెం

డుసంవత్సరములకు జరుగునది. ౨. రెండుసంవ

త్సరములవఱకు నుండునది, రెండేండ్లకు నరిపడు

నది. (ధాన్యము మొ.)

దైవవిధ్యము. సం. వి. అ. న. గ. రెండువిధము

లగుట, రెండువిధములుగా నుండుట. ౨.

భేదము.

దైవసమికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రెండేం

డ్లయూడు కలది. (దూడ మొ.)

ద్వ్య

ద్వ్యంగుళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రెండేం

గుళములపరిమితి కలది. (దారువు.)

ద్వ్యణుకము. సం. వి. అ. న. రెండుపరమాణు

వులు కారణముగా కలపదార్థము, రెండుపరమా

ణువులు కలియఁగా నేర్పడినపదార్థము.

ద్వ్యర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. రెండర్థ

ములు కలది. (శబ్దాది.) ౨. రెండుప్రయోజనము

లుకలది. (కార్యము.)

ద్వైతే. సం. విణ. (న. పి. న.) రెండవములు కలది. (కావ్యాది.)

ద్వైతేతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎనుబదిరెండవది.

ద్వైతేతి. సం. విణ. (ఇ) ఎనుబదిరెండవీయం దుండుసంఖ్య కలది. వి. ఇ. శ్రీ. ఎనుబదిరెండవీయం దుండుసంఖ్య.

ద్వైతేతితము. సం = ద్వైతేతము.

ద్వైతము. సం. వి. అ. న. - వెండిబంగారములను పొందునది - తామ్రము, రాగి.

ద్వైతహము. సం. వి. అ. పుం. రెండుదినముల సమాహారము, రెండుదినములు.

ద్వైతహీనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రెండు దినములచేత సాధింపఁదగినది. (క్రతువు.)

ద్వైత

ద్వైతముప్రాయఃకుండు. సం. వి. అ. పుం. కన్నతండ్రికిని స్వీకారముచేసికొన్నతండ్రికిని ఇద్దఱును పుత్రుఁడై యుండువాఁడు.

ద్వైతయువము. సం. వి. అ. న. ద్విగుణితమయిన ఆయుష్కాలము.

ద్వైతహికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రెండు దినములుండునది. (జ్వరాది.)

ధ

ధ. సం. ఒకానొకయక్షరము. వి. అ. పుం. ౧. ధర్మము. ౨. కుశలము. ౩. బ్రహ్మ. ౪. ధనము. (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

ధంధంధణ. వి. ధేరివ్వని కనుకరణము.

ధండకము ... ధేరిధంధంధణారావము...ద
కా. క. ౨౩౨.

ధగధగ. వి. ప్రకాశించుట మున్నగువానియందగుననుకరణము.

ధి. తొలుకాడు మెఱుంగుకై వడి, దళతళమని మేను మెఱవ ధగధగమనుచుకొ, గలుముల నీ నెడిచూపుల, జెలువంబుల మొదలి పెంకి నీరి పుట్టె నృపా. భాగ. ౮. ౨౬౫.

క. ధగధగయను పదకంబున, నిగనిగ యనుకొ మ్మెఱుంగు నేత్రపటమునకొ, భుగభుగ యను మేపూతకొ, భగభగ యనిపించె నతఁడు నాహృదయంబుకొ. కళా. ౨. ౭౮.

విణ. ధగధగ యనుకాంతి కలది. (కర్మధారయ మన నిగాగమము.)

వ... సెలయేటిచిలుపచిలుపనీరు పగలు గగన మణిధగధగనికిరణముల మిగుల నెగ రె గయురవికాంతకిలాతలంబులం దెకతెక నుడు కెత్తి జాలువాఱ...పారి. ౨. ౮౭.

వ... తిరువడికోలలరంధ్రగోళంబుల నుత్కిలం బులై మండు ధగధగనిజగజ్జ్యోతిదీపజాలంబు ల...అము. ౪. ౩౫.

లయవిభాతి. ధగధగనిదేహారు వి నిగనిగనివం దనపుడగడు దెగడక జిగురుజిగి నెగచు మోవికొ. మనుచ. ౪. ౧౧౭.

ధగధగధగలు. వి. ధగధగమని మెఱయుకాంతి.

(మునులు.) గీ. ధవళతరదేహధగధగధగలు మెఱయక, గదియ నేతెంచునొకభుజంగంబుఁ గనిరి. దశా. ౧. ౨౦౬.

ధగధగాయమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి ప్రకాశించునది.

ధగిడి(డి). వి. (హిం. ధగడా=జంతుమగడు.) నీచ పురుషుఁడు, దుష్టపురుషుఁడు. (నీచశ్రీ అన క. ౪.)

పీ...ఖరాబు కూళ్ బంబెలమారి ముందటిసాహ
లముద్ద ధగిడి. హంస. ౫. ౧౧౩.
చ. చెనటి గరాస యీసభను జెప్పినటుల్
మటి నీవు సేయకుండిన విడ రాచకోచ
ధగిడి యని దిగున లేచె పీఠతోక. అహ.
౧. ౯౫. వేణు. ౩౬.

ధటకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నలువదిరెండు
గురిగింజలయెత్తు. ౨. త్రాసు.

ధటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. త్రాసు; తక్కుడ.
౨. త్రాసుతో చేయునొకదివ్యపరిక్ష. ౩.
(జ్యోతి.) తులారాశి. (శ. ర. యందును ఈ
క్రింది ప్రయోగమునను స్త్రీలింగరూపము కన్ప
టించును.)
శో. అహో మే సాభాగ్యం మమచ భవభూ
తేళ్ళ పణితో, ధటాయా మారోప్య ప్రతిఫ
లతి తస్యాం లఘిమని. (చాటువు.)

ధటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧. డట్టి. ౨. గోచి;
నస్త్రుఖండము. (మే. ని. ప్రాతవస్త్ర మని
కొందఱు.) ౩. గర్భాధానానంతరమున స్త్రీకి
ఈయడగునస్త్రము. (వాచ.) ౪. పుం. ౧.
(జ్యోతి.) తులారాశి. ౨. తులారాకుడు,
వర్జకుడు.

ధటికము. సం. వి. అ. పుం. ౪. పదితులములు.
(వై. ని.)

ధటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. నూలిమొలత్రా
డు. ౨. ధటి.

ధట్టము. సం. వి. అ. పుం. సమాహము. (శ. ర.)
పీ. తురగధట్టఖలీనధుతఘేనతారకావలి శరత్తా
లంబువరుసఁ జూప. ఉ. హరి. ౪. ౨౨౩.
ధట్టము -
ధణంధణ=ధణధణంధణ. వి. శంఖశ్రేణ్యాదిధ్వ
నుల కనుకరణము.

న ... శంఖమర్శకపటహఃఖేరీధణంధణధ్వనులకు
...దశ. ౨. ౧౬౨.

న...నిస్సాణంబులధణంధణలు ధమామీలదిండి
ములు విజయశంఖంబులఘువఁఘుమలు పిరం
గులధింధిములు... ప్రబంధ. ౩౮౮.

గీ. అందు ఖేరీధణంధణల్ క్రందుకొనియె.
ఉ. రా. ర. ౧౬౫.

ధణధణంధణ=ధణంధణ.

(బలిచక్రవర్తి దండయాత్ర.) గీ. కడమకిన్నర
గంధర్వఖచరసిద్ధసాధ్య విద్యాధరాంగనల్
చకిత లగుచు, నేమియైకొకొ తెలియ దుద్దా
మభీమ, రణరణ జ్యేష్ఠిధణధణంధణల నపుడు.
దశ. ౨. ౫౫.

ధత్తూరము. సం. వి. అ. పుం. ఉ. మెత్తళ్ళి.

ధత్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. దివి, స్వర్గము. (కే. ని.)

ధత్తము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేడుచెట్టు. ౪.
౧. గృహము. ౨. ఆకాశము. ౩. త్రాడు, మా
త్రము. (కే. ని.)

ధత్తుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్చుడు. (కే. ని.)

ధనంజయుము. సం. వి. అ. పుం. ౧. శరీరమం
దలివాయువులలో నొకానొక ఉపవాయువు.
(ఇది మృతకోబరమును కూడ విడువక వ్యా
పించియుండును.) ౨. సర్పవిశేషము. ౩. అర్జు
నము, మద్దిళ్ళి. ౪. చిత్రమూలముళ్ళి.

ధనంజయుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧- సకలజన
పదములను జయించి ధనమును తెచ్చినవాడు-
అర్జునుడు. ౨- నేవించుటవలన ధనము ఇచ్చు
వాడు-అగ్ని. ౩. ఇంద్రుడు. (వై. ని.)

ధనకాముడు. సం. వి. అ. పుం. (అ. అ. అ.) ధన
ము కోరువాడు.

ధనకామ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధనమునందలికోరిక.

ధనకేళి. సం. వి. ఇ. పుం - ధనముతో క్రీడిం
చువాడు- కుశేరుడు.

ధనదండము. సం. వి. ఆ. న. తొక్కపుదండము,
ధనరూప మగుదండము.

ధనదాక్షి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కుజేరాక్షి అను
అక్ష.

ధనదాయి. సం. వి. ఇ. (క. నీ. న్.) ధనమును
ఇచ్చువాడు, దాత. వి. న్. పుం. - ఉపా
పించినవారికి ధనము ఇచ్చువాడు - అగ్ని.

ధనదుఃఖము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) ధనమును
ఇచ్చువాడు. వి. ఆ. పుం. గ. కుజేరుడు.
అ. అగ్ని.

ధనధాని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ధనస్థానము, భాం
దాగారము, బొక్కనము.

ధనధారణము. సం. వి. ఆ. న. గ. ధనమును
ధరించుట. అ. జమాఖర్చుపుస్తకము. (కే. ని.)

ధనవతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. కుజేరుడు. అ.
కోశాధ్యక్షుడు, బొక్కనముపై ఆధికారి.

ధనపాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం=ధనపతి.

ధనపితౄచి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పితౄచివలె విడు
వకుండుధనాశ, ధనమందలియత్యాశ.

ధనప్రయోగము. సం. వి. ఆ. పుం. కుసీదము,
ధనము వడ్డీకిచ్చి బ్రతుకుట. (వాచ.)

ధనప్రియ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కాకజంబువు,
కాకినేరేడు.

ధనము. సం. వి. ఆ. న. గ. విత్తము, సాము.
అ. గోరూపధనము, ఆలమంద. (కే. ని-పూర్వ
మొకప్పుడు గోవులు వాడెములకు బదులుగా
క్రయవిక్రయసాధనములుగానుండుటచే వానికి
ధనమని పేరు కలిగెను.)

గీ. ఆరయ దెస లేక నీధనం బడవిలోనఁ, జెల్లచె
డ రయ్యె నీ వింతవేపు మట్టయిట్లు లేమటఁ
ఖండియె యిట్లెంబ, వెడలి చనుదెంచి

ననుఁ బ్రోవవే కుమార. హరి. పూ. 2. 3౯.

(ప్రాతః ప్రతుల పా. గోధనము అని క్రై
స్తతి పా.)

3. మూలద్రవ్యము, సంచిమొదలు. ౪. (జ్యో
తి.) ధనిష్ఠా నక్షత్రము. ౫. (జ్యోతి.) ధనస్థాన
ము, లగ్నమునుండి రెండవస్థానము. ౬. (బీజగ.)
కలియఁ గూర్చుదగినసంఖ్య. (వ్యతి=ఋణము.
తీసివేయఁ దగినసంఖ్య.) ౭. ధాన్యాకము,
దనియాలు.

ధనవతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ధనిష్ఠా నక్షత్రము.

ధనస్యకము. సం. వి. ఆ. పుం. గోక్షురము, పల్లెరుళ్ళి.

ధనహరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. చోరనామక
గంధద్రవ్యము. ౨. బలురక్కెన. ౩. నల్లక
చోరము. (క. ర.)

ధనహార్యము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) ధనముచే
వశపఱచుకొనఁ దగినది.

ధనాధిపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుజేరుడు.

ధనాశ్రీ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. (సంగీ.) రాగిణి
భేదము. (వాచ.)

ధనాసరి. వి. (సం. ధనాశ్రీ.) గ. ఒకానొకరా
గము. (చూ. కిట్టె.)

ఉ...వరాలి కన్నడ ధనాసరి ఘోరరి పూరి
లేగడా, యారభి...తగురాగము లింపుమీ
అంక. చెన్న. ౨. ౨౩౬.

౨. గోగురో నొక భేదము. (వా.)

ధని. సం. వి. ఇ. (క. నీ. న్.) గ. ధనము కలవా
డు. అ. ఉత్తమర్థుడు, ధనము వడ్డీకిచ్చువాడు.
వి. న్. పుం. కుజేరుడు. ఈ. శ్రీ. యువతి.
జవరాలు.

ధనిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. యువతి, యౌవన
ము కలఁగెను. అ. వర్తకునిభార్య. ౩. ప్రియం
గువు, ప్రేంకణము.

ధనికము. సం. వి. అ. పుం. న. ధాన్యాకము, ధని
యలు.

ధనికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. మిక్కిలి
ధనము కలవాడు. ౨. ధనస్వామి, తుల్యుడు.
౩. ధనము వడ్డి కిచ్చువాడు, ఉత్తమరుడు.
౪. వణిక్కు, వర్తకుడు.

ధనిష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకానొకనకు త్రము.
ధనిష్ఠుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధనపంతులలో
శ్రేష్ఠుడు.

ధనియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధనము కావలె నని కోరు
ట, అర్హ మైనధనాశ.

ధనియకము. సం. వి. అ. న = ధనికము.
ధనియకుడు. సం. విణ. (అ. యకా, యికా. అ.)
కావలసినధనముమాత్రము కోరువాడు.

ధనుర్దణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మూర్ఖ, చాగ్గ.
ధనుర్దండము. సం. వి. అ. పుం. తొంబదియా
అంగుళములకొలది.

ధనుర్ద్రిమము. సం. వి. అ. పుం. వెదురు.
ధనుర్ధరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధనుస్సు
ధరించినవాడు, విలుకాడు. వి. అ. పుం. దు
శ్యోధనునిసోదరులలో నొకడు.

ధనుర్తాల. సం = ధనుర్దణ.
ధనుర్తానము. సం. వి. అ. పుం. నూర్మ్యుడు
ధనారాశియం దుండునెల.

ధనుర్తాగము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక
యాగము.

వ...ధనుర్తాగంబు చేరు నెప్పి పుత్రులైన ప్ర
కారంబును నెఱింగించిన...భాగ. గరితూ.
౧౨౦౩.

ఇట్లే ధనుర్తము.

ధనుర్తానము. సం. వి. అ. పుం. దురాలభ, తీటు
కసిందళి.

ధనుర్లత. సం. వి. అ. స్త్రీ. సోమవల్లి, తిప్పతీగ.
ధనుర్వృక్షము. సం. వి. అ. పుం. గ. వెదురు.
౨. రావి. ౩. భల్లతకము, నల్లబీడి. ౪. తడ
చెట్టు. (వాచ.)

ధనుర్వేదము. సం. వి. అ. పుం. విలువిద్యను
బోధించు ఒకానొక ఉపవేదము.

ధనువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. విల్లు. ౨. ప్రియం
గువు, మోరటి. ౩. నాలుగుమూలకొలది.
౪. (జ్యోతి.) ఒకరాశి. ౫. వింటినారి. స్త్రీ.
గ. విల్లు. ౨. ఉత్తమస్త్రీ. ౩. వింటినారి.
(వై. వి.) ఊ. స్త్రీ. గ. విల్లు. ౨. వింటినారి.
(తే. వి.)

ధనుశ్శాఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మూర్ఖ, చాగ్గ.
ధనుశ్శ్రేణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. మూర్ఖ,
చాగ్గ. ౨. మహేంద్రవాహణి, పెద్దపాపరక్షి.

ధనుష్కరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేత
విల్లు కలవాడు. (అ. ఈ. అ.) వింటిన చేయు
వాడు.

ధనుష్పటము. సం. వి. అ. పుం. ప్రియాలము,
మోరటి.

ధనుష్పాణి. సం. విణ. (ఇ) విల్లు చేతపట్టినవాడు.
వి. ఇ. పుం. రాముడు. (వై. వి.)

ధనుష్పంతుడు. సం. విణ. (త. వృత్తి. త.) ధను
స్సు కలవాడు, విలుకాడు.

ధనుస్సంభము. సం. వి. అ. పుం. (వైద్య.)
ధనుర్వాతము, వింటినలె దేహమును వంగునట్లు
చేయువాతకోగము.

ధనుస్సు. సం. వి. న. పుం. న. గ. విల్లు. (బహు
ప్రహసమాపాంతముల నిష్ఠి 'ధన్వత్' అగును.

ఉదా:-పుష్పధన్యుడు, ఆభిజ్యోధన్యుడు మొ.)

౧. చతుర్వస్తప్రమాణము, నాలుగుమూరల కొలది. ౩. (జ్యోతి.) ఒకరాశి. పుం. ప్రియా గుప్త, మోరటికి.

ధన్వేయకము. సం. వి. ఆ. న. ధాన్యాకము, దనియాలు.

ధన్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. ఆమలకి, ఉసిరికశి. ౨. దాది, ఉపమత. ౩. దనియపు మొక్క.

ధన్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ధనహేతుక మయినది, ధనలాభమును కలుగజేయునది; ధ నానుభూల మయినది. వి.ఆ. పుం. ౧. ఆశ్వక ర్ణము, ఇనుమద్దిశి. ౨. దనియపు మొక్క.

ధన్యవాదము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపకారము చేసినవారితో ధన్యోస్మి - ధన్యుడ నైతిని - అనుట; కృతజ్ఞతను నూచించుచు పలుకుట; కృతజ్ఞతను నూచించుమాట.

ధన్యాకము. సం. వి. ఆ. న. దనియపు మొక్క, కొత్తిమిశి.

ధన్యాసి. సం. వి. ఇయవది నాలుగు శ్రీరాగము లలో నొకటి. (కిట్టిత. కాని సంస్కృతనిఘంటు లలో కానరాదు.)

సీ...లిలావరి కురంజి ధన్యాసి పూర్వగౌళ కరాచి నాట భిల్లాతకి...చాంస. ౫.౧.౨౩.

సీ. దేవక్రియ కురంజి దేశాక్షి రామక్రియాం ధారి నాట ధన్యాసి పూర్వగౌళ... ప్ర బంధ. ౯౫. మత్స్యపు. ౫. ౫౪.

ధన్యుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. క్లాఘ్నుడు. ౨. సుఖము కలవాడు. ౩. ముక్కతి, పుణ్య ము చేసికొన్నవాడు, అద్భుతవంతుడు. ౪. ధనమును పొందినవాడు. ౫. ఇష్ట కార్యము నెఱవేర్చుకొనినవాడు, కృతార్థుడు, ౬. జౌ దార్యము కలవాడు. (వై. ని.)

ధన్వేయము. సం = ధన్యాకము. (వై. ని.)

ధన్వంతరము. సం. వి. ఆ. న. నాలుగుమూరల కొలది కలపరిమాణవిశేషము. (వాచ.)

ధన్వంతరి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. దేవవైద్యుడు; నేల్లువైజ్ఞా. (ఆయుర్వేదము రచించినవాడు.) ౨. నూర్యుడు. (వై. ని.)

ధన్వంతరిగ్రస్త. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కటుకశో హిణిశి.

ధన్వదుర్గము. సం. వి. ఆ. న. నలుప్రక్కల విడుయోజనములమరుభూమి కలకోట.

ధన్వధి. సం. వి. ఇ. పుం. వింటిగవునన, విల్లు ఉంచుసంచి.

ధన్వనము. సం = ధనుర్వృత్తుము.

ధన్వము. సం. వి. న్. పుం. న. ౧. నిరలభూమి, మరుదేశము, ఎడారి. ౨. విల్లు; ఎనిమిదిహస్త ములపొడుపు కలవిల్లు. (వై. ని.)

ధన్వయాసము. సం. వి. ఆ. పుం. దురాలభ, తీటుకపిందశి.

ధన్వి. సం. విణ. (న్. సీ. న్.) ౧. దనుర్ధరుడు, విలుకాడు. ౨. విదగుడు, నేర్పరి. వి. న్. పుం. ౧. అర్జునుడు. ౨. (జ్యోతి.) ధనూరాశి. ౩. అర్జునము, మద్దిశి.

ధమనము. సం. వి. ఆ. పుం. నలము, కిక్కునక సవుశి. పుం. న. నాసానాళము, ముక్కుగ్రోవి.

ధమని. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. ౧ - గొట్టము వలెనుండునది - బోలునరము, నాడి. ౨. (అగ సాలెవాని) ఊడుగుట్టము; కొలిమితిత్తి. ౩. కంఠము. ౪. నాడిక, ఒకదినునుకూరాకుశి. ౫. నలి, గువ్వగుత్తిక ఆనుగంధద్రవ్యముశి. ౬. మాట్రావిలాసిని, నఖ మనుగంధద్రవ్యముశి. ౭. మా

రిద్ర, పసుపుశీ. ౮. పృష్ఠిపర్ణి, కోలపొన్నశీ.
ధమునుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కొలి
మితిత్తి నూడువాడు. ౨. కూరుడు. వి. అ.
పుం. అగ్ని. (మే. ని, కే. ని.)

ధమామీ. వి. వాద్యవిశేషము.

వ...నిస్సాణంబులధణంధణలు ధమామీలదిం
దిమ్ములు విజయశంఖంబులఘుమంఘుమలు పిరం
గులధింధిమ్ములు... ప్రబంధ. ౩౮౮.

ధమ్మిలము. సం. వి. అ. పుం. కొప్ప, సంయత
శేకములు; లోపల పువ్వులు తుటిమి పైని
ముతేములు లోనగువానిచే నలంకరించి ముడిచి
నశేకలాపము.

ధయనము. సం. వి. అ. న. పానము, త్రాగుట.
(వై. ని.)

ధర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧-సమస్తమును ధరించు
నది- భూమి. ౨. స్త్రీలగర్భాశయము. ౩. మే
దస్సు, ఎముకలలోనిక్రొవ్వు. ౪. రక్తనాళము.

ధరణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధరించునది,
తాల్చునది. (అ. ఈ. అ.) ధరించుసాధనమై
నది. వి. అ. పుం. ౧. హిమాలయపర్వతము.
౨. లోకము. ౩. స్థలము. ౪. సేతువు. ౫. ధా
న్యము. ౬. అర్కము, జిల్లేడుశీ. ౭. స్తనము,
చన్ను. ౮. ౧. ధరించుట, ధారణము, తాల్చు
ట. ౨. నలనదియెనిమిదియవలయెత్తు.

శ్లో. తుల్య యవాభ్యాం కథితాత్ర గుంజా
వల్లస్త్రీగుంజో ధరణంచ తేఽష్టై. లీలావతి
గణితము.

౩. ఆధారము, ఆదరువు; ఆశయము. ౪. ప
దునాటుమాపములవెండియెత్తు (వై. ని.)

ధరణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. భూమి, నేల.
౨. రక్తనాళము, నాడి. ౩. శాల్మలి, బూయగుశీ.
౪. పికదినుసుకందశీ.

ధరణి(ణి)కందము. సం. వి. అ. పుం. కందా
శువు, ఒకదినుసుకందశీ.

ధరణి(ణి)కీలకము. సం. వి. అ. పుం. - భూమికి
కీలకము-మేకు-వంటిది - పర్వతము. వాచ.

ధరణి(ణి)జ. సం. వి. అ. స్త్రీ. భూపుత్రి,
నీతి. (ఇట్లే: ధరణిసుత మొ.)

ధరణి(ణి)జాని. సం. వి. ఇ. పుం- ధరణి జాయ
గా కలవాడు - భూపతి, రాజు.

క. దాని కపింసయ మూలము, దానన హరి
ప్రీతుఁ డగు నతం డన ధరణి, జానీ తే
త్రజ్ఞుం డనఁ గా నొక్కడ యగుట దెలియఁ
గా వలయుఁ గడుఁ భార. కాం. ౬. ౪౯౯.

ధరణి(ణి)జుడు. సం. వి. అ. పుం.- భూపుత్రుఁ
డు - ౧. అంగారకుడు. ౨. నర కాసురుడు.

ఇట్లే : ధరణిపుత్రుడు, ధరణీపుత్రుడు, ధరణి
సుతుడు, ధరణీసుతుడు మొ.

ధరణి(ణి)ధరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పర్వ
తము, కొండ. ౨. ఆదికూర్తము, ౩. దిగ్గజము.

ధరణి(ణి)ధరుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆది
శేషుడు. ౨. విష్ణువు. ౩. శివుడు. ౪. రాజు.

ధరణి(ణి)పతి. సం. వి. ఇ. పుం. భూపతి, రాజు.

ధరణి(ణి)పూరము. సం. వి. అ. పుం. సముద్ర
ము. (అ. ని.)

ధరణి(ణి)ప్లవము. సం=ధరణిపూరము. (త్రి. ని.)

ధరణి(ణి)భృతము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము.

ధరణి(ణి)భృతుడు. సం. వి. త. పుం. ౧. రాజు.
౨. విష్ణువు. ౩. శేషుడు.

ధరణి(ణి)భృత్తు. సం. వి. త. పుం. ౧. కొండ
౨. కాజు. ౩. విష్ణువు ౪. శేషుడు.

ధరణీ(ణీ)రుహము. సం. వి. ఆ. పుం. చెట్టు.
ధరణీ(ణీ)సురుడు. సం. వి. ధర్మజేవుడు, బ్రాహ్మ
మండ.

ధరణీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ధరింపఁ
దగినది.

ధరణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్మ్యుడు.

ధరత్. సం. శత్ర. ధరించుచున్న.

ధరమాణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ధరించు
చున్నది.

ధరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ధరించునది,
తాల్పునది. వి. ఆ. పుం. గ. పర్యతము, కొండ.

అ. కార్వాసతూలకము, ప్రత్తి. 3. వెల. యర్రమున నిది దర్భాదులలోనిది. దీనికి ప్రయోగములు లేవు. కాని బ్రాహ్మ, వాడుకలయందు కలదు.)

ధరయందు. వి. విరుదనామము.

వ... వీరరాజేంద్రచోడియధరయందు మదయ
న్న యుత్త(మచో)దత్తైన రాజేంద్రచోడచే
డియధరయనికి...దా. కా. ర. ౧౨౬౨.

ధరాధుక్కు. సం. వి. క్. పుం. రాజు.

ధరాభృత్తు. సం. వి. క్. పుం. గ. నేలతా
లపు, కొండ. అ. రాజు.

ధరామరుడు. సం. ధరణిమరుడు.

ఇట్లే: ధరాదేవుడు, ధరామరుడు మొ.

ధరి(యి)ంచు. సం. స. క్రి. గ. తాల్పు.

వ. ఇట్లు పరితానేషవిభూషణుండై తరువల్కు
లంబులు ధరించి యన్నరేంద్రుడు...మా
ర్క. గ. ౧౬౨.

వ...వరాహ సరసింహవామ నాదిరూపంబులు గై
కొని ధరణి ధరియించి హిరణ్యాక్షు సునా

రించి హిరణ్యాక్షుని చూరించి బలి నణించి
జగంబులయలజడి యడంచు ... మార్క.
గ. ౧౧౬.

అ. ధరించు.

ద్వి. ధరియింపరాని వేదసలతో రామ, ధరణిపల్ల
భుడు గౌతమి చేరబోయి. రం. రా. ఆర.
౧౨౭ పా. ౨౭ పం.

ద్వి...వారు, తనయునిమై గూర్చి ధరియింపలే
క, పోయెదమే మిదె పుత్రశోకమున, మా
యట్ల నీవును మరణంబు నొందు, మని ఘోర
మగు శాప మలిగి నాకిచ్చి, తనవులు విడి
చిరి...రం. రా. ఆయో. ౧౨౭ పా. ౩ పం.

ద్వి. చిటుతొండ చూచితే చిత్ర మి వ్యవితర,
దటుసంఘియాకలి ధరియింపలేక, క్రమ
మెర్ల దొకబూర గ్రమ్మన దిగిచి, నమ
లెనో నమలడో నాతి వీక్షించి...నిజాక
జు జంపి, జటజట నీడ్చి యా చక్కటి
వైచె. బస. పు. ర. ర౨౪ పం. దశా. ౩. ౪౯.

ధరిత్రి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. భూమి, నేల.

ధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కూర్తరాజు;
విష్ణువు. అ. వసువులలో నొకడు.

ధరుణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. ధరిం
చునది. అ. సమృతము. (మే. ని.) వి. ఆ. పుం.
గ. స్వర్ణము. అ. అగ్ని. ౩. లోకము. ౪.
స్తనము. (వై. ని.) న. ఉదకము. (వై. వి.)

ధరుణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బ్రహ్మ. అ.
నూర్మ్యుడు. (వై. ని.)

ధర్త. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) ధరించు
వాడు.

ధర్తవ్యము. సం. ధరణీయము.

ధర్తూరము. సం. వి. ఆ. పుం. దుత్తూరము, ఉ
మైత్త.

ధర్మకవిత. మి.వి. (ధర్మము + కవిత.) ధర్మముల పుస్తకములలోనిదానముల ననుభవించువాడు.

ద్వి. మీదత్తి మీప్రాత్ర మీధర్మకవిత, మీదాసు ననుఁ గావరే దయతోడ. బస. పు. ౪. ౧౦౨౨ పం.

ద్వి. అవుదలలో వంచుచు నయ్య మీధర్మ కవితల మనుచును గడు దైన్యపడుచు. బస. పు. ౭. ౩౯౭ పం.

ధర్మకాముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ధర్మమునం దాసక్తి కలవాడు. ౨. ఫలాపేక్ష లేక విహితధర్మ మచరించువాడు.

ధర్మకార్యము. సం. వి. ఆ. న. ధర్మానుకూల కర్మము, సత్కర్మము. (ఇట్లే: ధర్మకృత్యము.)

ధర్మకీలకము. సం. వి. ఆ. పుం - ధర్మమును కీలమువలె నిబంధించునది - బ్రహ్మకాసనము, బ్రహ్మయొక్క ఆజ్ఞ. (వాచ.)

ధర్మకీలము. సం. వి. ఆ. పుం. - ధర్మమును నిబంధించునది - రాజకాసనము, రాజాజ్ఞ. (త్రి.ని.)

ధర్మకేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆపింసా ధర్మమే జెండాగా కలవాడు; ఆపింసా ధర్మమే ప్రధానముగా కలవాడు - బుద్ధుడు.

ధర్మఘటము. సం. వి. ఆ. పుం. వైశాఖమాస మందు ప్రతిదినము ధర్మార్థముగా దానము చేయబడుగంధోదకభోజ్యాదిసహితమగుఘటము. ఇట్లే: ధర్మకుంభము మొ.

ధర్మచక్రుడు. సం.వి.ఆ.పుం-ధర్మసమూహము కలవాడు-బుద్ధుడు. (త్రి. ని.)

ధర్మచరణము. సం. వి. ఆ. న=ధర్మచర్య.

ధర్మచర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధర్మములను - విహితకృత్యములను - ఆచరింపుట, ధర్మములను చేయుట.

ధర్మచారి. సం. విణ. (నీ. నీ. నీ.) ధర్మ మ

చరించువాడు, ధర్మప్రకారము సంచరించువాడు.

ధర్మచారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధర్మ మచరించుస్త్రీ. ౨. ధర్మసహచారిణి, పతివ్రత యగు భార్య.

ధర్మచింత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. - ధర్మములను గుఱించి యాలోచించుట - ధర్మచారణము.

ధర్మజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధర్మప్రకారము పుట్టినవాడు. వి. ఆ. పుం. ౧. జౌర సపుత్రులలో మొదటివాడు. ౨. యమధర్మ రాజుకొడుకు, యధిష్ఠిరుడు. ౩. బుద్ధుడు. (వాచ.)

ధర్మజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధర్మములు తెలిసినవాడు.

ధర్మణము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కడక. (వాచ.) ౨. సర్వవిశేషము. (మే. ని.)

ధర్మ(పు)దార. మి. వి. (ధర్మము + దార.) యుద్ధము పూర్తియైన దని నూచించుటకు ఊడు బాకా.

ద్వి. అని వేడికొనిన దయాదృష్టిఁ జూచి, తన రునేడ్చుల ధర్మదార వట్టించి, సమరంబు చాలించి చయ్యన మరలి. (సౌగంధికాపహరణము. కృత్యవతరణిక.)

ద్వి. జయలక్ష్మీ సేకొని స్వామివారపుడు, దయ మిఱుగా ధర్మదార వట్టించి. రఘునాథాభ్యుదయము. ౧౨ పా.

ఉ. మంచన వింటివో విసవో మనఘః డేకశిలాపురంబులోఁ, జంచలనేత్రలం బతుల శయ్యలపై రతికేళి రాత్రి పోరించి ప్రభాతకాలము పరిగొట్టు మైనను ధర్మదార వట్టించుచు నన్నువాఁ డెవె కట్టికత్తుకట్టు కంతసాదములో. శ్రీదా. ౫౪.

క. ఆనవుడు నేటికి ప్రమనెడు, విన వృద్ధత
నడవ వాట వినవో యేలా, వినవైతి కొడి
గూనెం, దనరప మె మరునిధర్మదార య
నంగక. దళా. ౭.౧. ౧౪౫.

చ. కుముదసర స్తుస్ఫటికకూలనవోత్పలశయ్య
లాల పూర్ణమలఁ కికాళిగుట్టుసురుత్రిక్క
గ భర్తపుదార వట్టు శేషము రెయి మల్లికా
శేరుతి చక్కగఁ జేయకయుండ నిల్చి నా,
యమ మణునాటికిం గలగ నాంతగళ
ప్రతిగుంభితాక్ష పురో. ఆము. ౫. ౧౫౦.

ధర్మద్రవి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పుణ్యతరంగిణి,
గంగానది.

ధర్మద్రోహి. సం. వి. న్. పుం - ధర్మములను
పాడుచేయువాడు - రాక్షసుడు.

ధర్మధ్వజ. సం. వి. న్. పుం = ధర్మధ్వజుడు.

ధర్మధ్వజుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ధార్మికవేష
ధారి, కపటధార్మికుడు.

ధర్మనందనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. - యమధ
ర్మరాజుకొడుకు - యుద్ధస్థిరుడు.

ధర్మనిబంధి. సం. విజ్. (న్. నీ. న్.) ధర్మని
బంధమును అనుసరించువాడు, ధార్మికుడు.

ధర్మనివేశము. సం. వి. ఆ. పుం. ధర్మమందలి
అభినివేశము, ధర్మచందలితనము.

ధర్మపత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. యజ్ఞోదం
బరము, మేడికి.

ధర్మపాలము. సం. వి. ఆ. పుం. కత్తి. (కే.ని.)

ధర్మప్రతిరూపకము. సం. వి. ఆ. పుం. ధర్మా
భాసము, అవశ్యము పోషించుదగినతల్లిదండ్రులు
లోనగువారు గతిలేక దుఃఖించుచుండఁగా శ్రీ
కొఱకు ఇతరులకు దానము చేయుట.

ధర్మప్రవచనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ధర్మకా
వ్రము. ౨. ధర్మములను నిర్ణయించి చెప్పట.

ధర్మభాగిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ - భర్త చేసినభర్త
ములలో భాగము పొందునది - భార్య; ధార్మికు
రా లగుభార్య.

ధర్మభ్రాత. సం. వి. ఋ. పుం. ౧. గురుపుత్రాది.

౨. సమానధర్మము కలిగియుండుటచేత సోద
రుడుగా భావింపఁబడువాడు. ౩. సతీర్థ్యుడు.
(వై.ని.)

ధర్మము. సం. వి. ఆ. పుం. న. - లోకమును ధరిం
చునది; లోకమును మంచినీటియందు నిలఁబెట్టు
నది - ౧. శ్రుతిస్మృత్యాదులందు వివేకమగు
కృత్యము. (ఇది పదివిధములు. శ్లో. ధృతిః
క్షమా దమా ౭స్తేయం శౌచ మింద్రియనిగ్ర
హః, ధీర్విద్యా సత్య మక్రోధో దళకం ధర్మలక్ష
ణం. మను. ౬.౯౨.) ౨. సుకర్మములు చేయు
టచేక లగుఅదృష్టము, పుణ్యము. ౩. న్యాయ
ము. ౪. ఆచారము. ౫. స్వభావము; గుణము.
౬. ఆహింస. ౭. యజ్ఞము. ౮. ఉపనిషత్తు. వేదాం
తము. ౯. దానాది. ౧౦. ఉపమ, సామ్యము. ౧౧.
పుం. ౧. విల్లు. ౨. కత్తి. (వై.ని.) ౩. సత్సం
గము. ౪. (శ్రోతి.) భాగ్యస్థానము, లగ్నము
నకు కాని చంద్రునకు కాని నవమస్థానము.
(ఒకపదముమాత్రము పూర్వపదముగాకలబహు
ప్రీహిసమాసమున 'ధర్మక' అని నకారాంత
మగును. ఉదా: గృహీతధర్మ, ఆదృతధర్మ,
నివృత్తిధర్మ.)

ధర్మమూలము. సం. వి. ఆ. న. - ధర్మమునకు ప్ర
ధానప్రమాణము - వేదము; వేదావిరుద్ధమగు,
స్మృత్యాదికము.

ధర్మమేఘము. సం. వి. ఆ. పుం. - ధర్మములను
వర్షించునది - (పాతంజలయోగశాస్త్రమున) ఆ
సంప్రజ్ఞాతనమాధి, నిర్వికల్పసమాధి.

ధర్మయుగము. సం. వి. ఆ. న. ధర్మప్రధానమగు
యుగము, కృతయుగము.

ధర్మరాజే. సం. వి. ఆ. పుం. గి. యముడు. ౨.
యథాస్థిరుడు. ౩. ధర్మపాలనము చేయురాజు.
౪. బుద్ధుడు.

ధర్మరాట్టు. సం. విణ. (జ్) ధర్మముచే ప్రకాశిం
చువాడు, ధార్మికుడు. వి. జ్. పుం. య
ముడు.

ధర్మవాణిజ్యకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ధర్మకార్య
మువలన వణిజునివలె లాభమును పొంద చూ
చువాడు, ధర్మకార్యములను వణిజునివలె లాభా
ర్థము చేయువాడు. (ఇట్లే: ధర్మవాణిజ్యకుడు.)

ధర్మవాసరము. సం. వి. ఆ. పుం. - ధర్మ మాచ
రింపఁ దగినదినము - పున్నమ. (త్రి. ని.)

ధర్మవాహనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు.
(త్రి. ని.)

ధర్మవిదుడు. సం. విణ. (ద్) ధర్మము తెలిసిన
వాడు.

ధర్మవీరము. సం. వి. ఆ. పుం. (అలం.) ధర్మమం
దలిమహాత్మాహమే స్థాయిభావముగా కల
వీరరసము.

ధర్మవీరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (అలం.) ధర్మవీర
రసము ప్రధానముగా కలనాయకుడు.

ధర్మవృద్ధుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధర్మా
ఘరణముచే పెద్దవాడు, ఎక్కువధర్మ మాచరిం
చువాడు.

ధర్మవైతంశీకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ధార్మికు
డను పేరు సంపాదించుకొనుటకై దానము చేయు
వాడు, లోకమునకు తనయందు ధార్మికు డను
విశ్వాసము కలుగుటకై ధర్మకార్యములు చేయు
పాపాత్ముడు; లోకమును మోసము చేయుటకై
ధర్మ మాచరించువాడు.

ధర్మశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధర్మమునిమిత్తము
అన్నాదిదానములకొఱకు కట్టఁబడినఇల్లు, ధర్మ
సత్త్రిము.

ధర్మశాస్త్రము. సం. వి. ఆ. న. ధర్మములను
చెప్పనట్టిశాస్త్రము.

ధర్మసంహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = ధర్మశాస్త్రము.

ధర్మసావర్ణి. సం. వి. ఇ. పుం. చతుర్దశమనువు
లలో పదునొకండవమనువు.

ధర్మసువు. సం. వి. ఉ. పుం. ధూమ్యాటపక్షి,
కూకటిమూగ. (వాచ.)

ధర్మాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. ధర్మమువలె తెల్ల
నైనదేహము కలది- బకము, కొంగ. ఈ. స్త్రీ.
అడుకొంగ. (వాచ.)

ధర్మాత్ముడు. సం. విణ. (న్) పుణ్యాత్ముడు.

ధర్మారణ్యము. సం. వి. ఆ. న. ఋష్యాదులు
వసించెడియరణ్యము, తపోవనము.

ధర్మాలీకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధర్మము
ఆచరించువానివలె నటించువాడు, కపటధార్మి
కుడు.

ధర్మాసనము. సం. వి. ఆ. న. ధర్మనిర్ణయార్థము
ధర్మాధికారి కూర్చుండునీలము.

ధర్మి. సం. విణ. (న్. జీ. వ్.) ధర్మము కలది.
వి. వ్. పుం. విష్ణువు. (వాచ.)

ధర్మిష్ఠుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధార్మికత
ముడు, మిక్కిలి ధర్మాత్ముడు.

ధర్ముడు. సం. వి. ఆ. పుం. గి. యముడు. ౨.
సోమయాజి. (మే. ని.) ౩. బుద్ధుడు. (హే
మ. ని.)

ధర్మవు. సం. వి. ఉ. పుం. న = ధర్మము.

చ. భువనభయంకరంబు లగుపోరులఁ దముల
ఘోడఁ గూడ నీవు వెడలఁబాటు లేస్సె

యలపుం జలముక వెలయుంచుచోట ధర్మి
పున కొక్కింతయుం వొలగఁ ద్రొక్కమియెం
తయు మేలు దీనఁ గౌరవకులముఖ్య యు
ష్ఠిక గ్రాచితే చిత్తము శ్రీతిఁ జొందెనే.
భార. శాం. గ. ౪.

౩. ఇవి మూడు తెజంగులు ధర్మపునూక్షత ని
శ్చయింప ముఖ్యపదంబుల్, దివికిని యిది
య చూచుట, యవసీకృత పూర్వమునల
యందుఁ గలుగుటక. భార. అను. ౫. ౪౧౯.
ఉత్సాహ... ఈ, నేళ నిట్లు సేయ ధర్మవే నిశా
చరాధిపా, ద్వేలమాయ లీ వెఱుంగ నే యహో
సహోదరా. రామా. ౫. ౨౧౬.

ధర్మేంద్రుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. యముడు.
౨. యధిష్ఠిడుడు, ధర్మరాజు.
ఇట్లే: ధర్మేశుడు.

ధర్మోపదేశము. సం. వి. అ. పుం. గ. ధర్మముల
యొక్క ఉపదేశము. ౨. మనుస్మృత్యాదిధర్మ
శాస్త్రము.

ధర్మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ధర్మానచేత
ము, ధర్మమునుండి తొలగనిది, ధర్మము క్తము.
౨. ధర్మముచేత పొందఁ దగినది. ౩. న్యాయ్య
ము, న్యాయమునుండి తొలగనిది.

ధర్మకారి. సం. విణ. (న్. టీ. న్.) గ. పరిభ
వించువాడు, తిరస్కరించువాడు. ౨. ప్రా
ల్భము చూపువాడు.

ధర్మకారిణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. అసతి, దుష్టరా
లు, అంతుటాలు.

ధర్మకుడు. సం. విణ. (అ. రి. కా. అ.) గ. ధర్మం
చువాడు, తిరస్కరించువాడు. ౨. ప్రగ
ల్భుడు. ౩. ఓర్పు లేనివాడు. ౪. నటుడు.
౫. దూషకుడు, శ్రీలను చెఱుపువాడు.

ధర్మణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ = ధర్మణము. వి.

ధర్మణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధర్మణముచే
యనది. వి. అ. న. గ. ప్రాగల్భ్యము. ౨. తి
రస్కారము, అవమానము. ౩. అసహనము,
ఓర్వలేమి. ౪. నురతము. ౫. దూషణము, చెఱు
పుట. (ఉదా: నాసీధర్మణము మొ.) ౬. కావ
రము, పోతరము.

ధర్మణి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. కులట, అంతు
టాలు.

ధర్మణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధర్మింపఁ
దగినది.

ధర్మము. సం. వి. అ. పుం. గ. ప్రాగల్భ్యము.
౨. తిరస్కారము, అవమానము. ౩. అమర్షము,
సహనము లేమి. ౪. నిర్బంధము చేయుట, బలి
మిచే శ్రీ లోనగువారిని చెఱుబట్టుట, చెఱు
పుట. ౫. హింస.

ధర్మించు. సం. స. క్రి. గ. తిరస్కరించు. ౨.
ధర్మణము చేయు. (శ. ర.)

ధర్మిణి. సం = ధర్మణి.

ధర్మిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) ధర్మణము
చేయువాడు. వి. ఆ. శ్రీ. కులట, అంతు
టాలు.

ధర్మితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పరాభూ
తము, అవమానింపబడినది; తిరస్కృతము. ౨.
దూషితము, చెఱుపబడినది. (శ్రీ మొ.)
వి. అ. న. = ధర్మణము.

ధర్మితవ్యము. సం = ధర్మణీయము.

ధర్మిడు. సం. వి. అ. పుం. కంచుకి, అంతిపుర
పుకావలివాడు.

ధర్మ. వి. ప్రకాశము, కాంతివిశేషము; దానియహ
కరణము.

మ...నా, ధునిహాళిక దలబ్రాచోసె నవల
దోర్మాలకూలంకవ, సనవిన్నూర్తికి సంది
దండలధళల్ సాహోనినాదం విడక.
మనుచ. ౫. ౮౪.

(దీనియాప్రేడితరూపము "ధళధళ")

చ. ధళధళ లీనుచొక్కటపుఁ దావికదంబపు
సావిపువ్వులై, తులవరుసల్ బయల్నిగిడి
లోచఁగ... చంద్రా. ౬. ౧౦. చాంస. ౨. ౨౨.
ద్వి. మెఱపులు ధళధళ మెఱయక మున్నె.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౧౪౩ పం.

చ. ధళధళ నాయుధద్యుతివితానము గ్రమ్మఁ
గఁ జాల నొప్పుచుకొ, కళా. ౮. ౩౬.

ధళుధళుక్రొ- వి. మెఱపు మొదలగునవి మెఱ
యుట కనుకరణము; మెఱపు మొదలగు వాని
కాంతివిశేషము.

వీ. బకములు లోఁగఁ జాతకసంఘములు మూఁ
గఁ దనుకాంతి ధళుధళు క్కనుచు మెఱయ.
చంద్రా. ౪. ౨౦౧.

వీ. ధళుధళుక్కున నింగిఁ దాటించెఁ బలుమాటు
నీరాళ్లగొందిఁ గన్నియమెఱుంగు. పాండు.
౪. ౨౧.

ధవము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కంపనము, కద
ల్పుట. ౨. కదలుట. ౩. వృక్షవిశేషము.
(దీని ఆకులు జామిఆకులవలె నుండును. దీనిపట్ల
తెల్లగానుండును. పండ్లు మిక్కిలి చిన్నవి. దీని
కఱ్ఱతో రోఁకళ్లు ఎడ్లకాడులు చేయుదురు. దీనిని
వెలమచెట్టుని కొండ జుండురు.)

ధవళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. తెల్లనిచాయ కలస్త్రీ.
౨. తెల్లయావు.

ధవళగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. హిమాలయముయొ
క్కఁగిభరవిశేషము.

ధవళపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చాంస.

౨. శుక్లపక్షము.

ధవళము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. తెల్లనిది.

౨. ఆదమైనది. ౩. తేటయైనది, నిల్లమైనది.
వి. ఆ. పుం. ౧. తెలుపు. ౨. చీనకర్పూర
ము. ౩. ధవళము. ౪. శ్రేష్ఠవృక్షము.
ద్వి. వీను ధర్మజ్ఞానకు నీరాజ్య మిచ్చి, యే
నున్నపుర మిచ్చి యిభకోటి నిచ్చి, ధవళా
స్యముల నిచ్చి ధవళంబు లిచ్చి, నను వచ్చి
నేవించునాథుల నిచ్చి. ద్వి. భార. విరా.
౪. ౯౫ పా.

న. ౧. తెల్లమిరియము. ౨. స్త్రీలు వివాహో
దులందు పాడేడియొకవిధ మగుపాట.

మ. ధవళాంశూజ్వలపీఠిపై నునిచి యంతక
జోడుగాఁ గూడుచుకొ, ధవళం బింపుగఁ
బాడుచుకొ...రా. వి. ౫. ౫౧.

గీ. కంచుగీసినతెఱంగున ఖంగు రనఁగఁ, జేడి
యలు గూడి ధవళముల్ పాడుచుండ.
చమ. ౩. ౯౦.

క. ఆలలనామణి కాగ, య్యాళి యొకానొక్క
వేళ నక్కఱతో ను, వ్యాలుకొ శోభనములు
ధవళాలుకొ మొదలైనపాటలందగ నేర్చుకొ.
శుక. ౧. ౪౩౪. పాంచా. ౪. ౨౪.

ధవళాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - తెల్లనిశరీరము
కలది - సరస్వతి.

ధవళితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తెల్లగా
చేయఁబడినది.

ధవళివ(ము). సం. వి. వ. పుం. తెలుపు, తెల్లఁ
దనము.

ధవళోత్పలము. సం. వి. ఆ. న. కుముదము,
తెల్లకలవ.

ధవాణకము. సం. వి. ఆ. పుం - చెట్టును కదల్చు
నది - గాలి. (వాచ.)

ధవిత్రము. సం. వి. అ. న. ఇత్తితోలుతో చేసిన
పీచన, కృష్ణజినముతో చేసినవిసకట్ట.

ధవ్రుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. మనుష్యుడు.
అ. భర్త, మగడు. ౩. ఒడయడు, ఆధిపతి.
౪. వంచకుడు, మోసగాడు.

ధా

ధా. ప్ర. ఇతి సంఖ్యావాచకములపై వచ్చిక్రియా
ప్రకారరూపార్థము నిచ్చును. ఉదా:-ఏకధా,
ద్విధా, త్రిధా, చతుర్థా, శతధా మొ. (దీనికి
తెలుగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు.)

ధాంధు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏలక్కి.

ధాంధ్యము. సం. వి. అ. న. అపాటవము, అశ
క్తి. (త్రి. ని.)

ధాకము. సం. వి. అ. పుం. ధాకమైనది, ఆధా
రమైనది. గ. ఎద్దు. అ. అన్నము. (కే. ని.) ౩.
ఆశ్రయము. ౪. స్తంభము, కంబము. (వాచ.)

ధాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దండయాత్ర, దాడి.

ధాణకము. సం. వి. అ. పుం. దీనారమం దొక
భాగము, ఒకానొకనాణెము.

ధాణు. వి. మల్లవిద్యావిశేష మగుపదునాలుగు
విసరులలో నొకటి.

వ...దధ ధారు ధాణు అంత్రటిక టిక ఉద్దడ
నాట్య దారుధాణు దారుకపాలు...మల్లు
పు. ౩. ౬౯.

వ...అప్పీరుండు...ధాణు...రూటు నివి మొ
దలయినపదునాలుగువిసరులమ రంబులుం
జూచి...హంస. గ. ౨౦౬.

ధాణుధారు. వి. మల్లవిద్యావిశేష మగుపదునా
లుగువిసరులలో నొకటి.

వ...ధాణుధారు కథావ ధాణుదారు రూటు
మొదలగుపదునాలుగువిసరులు...ప్రబంధ.
౬౮.

వ...ఉద్దడ...ధారుధాణు...ధాణుధారు...
మల్లుపు. ౩. ౬౯.

వ...అప్పీరుండు...ధాణుధారు రూటు నివి
మొదలయినపదునాలుగువిసరులమరంబులుం
జూచి...హంస. గ. ౨౦౬.

ధాత. సం. విణ. (ము. త్రీ. ము.) గ. ధరించు
వాడు. అ. పోషించువాడు. ౩. సృజించు
వాడు. ౪. త్రాగువాడు. (కే. ని.) వి. ము.
పుం. గ. బ్రహ్మ. అ. ఆత్మ. ౩. ఒకానొక
ఆదిత్యుడు. ౪. ఒకానొకసంవత్సరము.

ధాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆతె, ఏలుజాజికి.

ధాతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ధరిం
పడగినది. అ. పోషింపడగినది. ౩. త్రాగడ
గినది. ౪. సృజింపడగినది; చేయడగినది.

ధాతుకాసీసము. సం = కాసీసము.

ధాతుక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. లోహకోధన
విద్య.

ధాతుక్షయము. సం. వి. అ. పుం. గ. ధాతు
పులక్షీకావస్థ. అ. కాసరోగ భేదము.

ధాతుఘ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - పా
దరసము మున్నగువానిని మారణముచేయునది -
ధాతుపులను నాశనము చేయునది. వి. అ. న.
కాంజికము, కలి, కడుగు.

ఇట్లే: ధాతునాశనము.

ధాతుజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధాతువు
వలన పుట్టినది. వి. అ. న. సిలాజిత్తు.

ధాతుద్రావకము. సం. విణ. (అ. వికా. అ.)
ధాతువులను ద్రవింపజేయునది. వి. అ. పుం.
వెలిగారము.

ధాతుపము. సం. వి. అ. పుం. - దేహధాతు
పులను పోషించునది - దేహమందలిరసరూప
మగు ప్రథమధాతువు. (ఇది వసాదు లేడింటికి
మూలమైనది.)

ధాతుపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధాతకి, ఆకళి.

ధాతుభృత్తు. సం. విణ. (త్) గ. ధాతుపులను
ధరించునది. ౨. ధాతుపులను పోషించునది.
వి. త్. పుం. కొండ.

ధాతుమంతము. సం. విణ. (త్. మతీ. త్.)
ప్రకృత మగు ధాతువులు కలది.

ధాతుమలము. సం. వి. అ. న. గ. దేహధా
తువులమలము. (స్వేదాది.) ౨. లోహముల
మలము. (కిట్టము.) ౩. సీసము.

ధాతుమార్జికము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక
ఉపధాతువు.

ధాతుమారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్జిక, సజ్జా
కారము.

ధాతురాజకము. సం. వి. అ. పుం. న. - దేహ
ధాతువులలో ఉత్తమము - శుక్రము, రేతస్సు.

ధాతువల్లభము. సం. వి. అ. న. - బంగారు
మున్నగు ధాతువులకు ప్రియమైనది - టంకణము,
పెలిగారము.

ధాతువాది. సం. వి. న్. పుం. రసవాది, రసా
యనాదులచేత బంగారు వెండిలోనగునవి చే
యువాడు.

ధాతువిట్టు. సం. వి. వ్. స్త్రీ. - ధాతుమలము -
సీసము.

ధాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ-ఆధారమైనది -
దేహమునకు ఆరంభక మైనదనములోనగునది.
(తనకు) అస్పృహ, మోంసము, మేదస్సు,
అగ్ని, మజ్జ, శుక్రము అని ఇవి ఏడు. పక్షాం

తరమున లోమ, త్వక్, మాంస, ఆస్తి, స్నాయు
మజ్జా, ప్రాణములు.) ౨. వాతము లోనగునది.
(వాతము, పిత్తము, క్లేష్మము.) ౩. మణికిల లో
నగులీలవికారము, రైరికాదిధాతువు. ౪. పృ
థివి లోనగునది. (భూతము.) ౫. కబ్బము లోన
గునది. (గుణము.) ౬. త్వక్కు లోనగునది.
(ఇంద్రియము.) ౭. (వ్యాక.) క్రియావాచకమగు
భూధాతువు లోనగునది. ౮. లోహము. (బం
గారు, వెండి, యినుము లోనైనది.) ౯. ఏడు
అనుసంఖ్య. ౧౦. ఆత్మ పరమాత్మ. ౧౧. ఎము
క. ౧౨. భసము. ౧౩. రేతస్సు. ౧౪. స్వభా
వము. ౧౫. ఆకారము. (కే. ని.)

ధాతువైరి. సం. వి. న్. పుం. గంధకము.

ధాతుశేఖరము. సం. వి. అ. న. కాసీసము,
అన్నభేది.

ధాతుశోధనము. సం. వి. అ. న. సీసము.

ధాతుసంభవము. సం. వి. అ. న. సీసము.

ధాతుపలము. సం. వి. అ. పుం. పలకమీద
వ్రాయుసాధనము, బలపము.

ధాతుపుష్పి. సం. ధాతుపుష్పి.

ధాత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. భూమి. ౨.
దాది, ఉపమాత. ౩. తల్లి. ౪. ఉనికికళి.

ధాత్రీపత్రము. సం. వి. అ. న. తాళిసపత్తికళి.

ధాత్రుడు. సం. వి. అ. పుం. కితవుడు, జూదరి.
(కే. ని.)

ధాత్రేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. దాదిహూ
తురు. ౨. భూమి.

ధాన. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. మొగ్గ. ౨. దని
యము, కొత్తిమిరికి. ౩. సత్తుమార్గము, యనా
దులపిండి. ౪. అభినవాంతురము, కొత్త మొలక.
౫. వేళ్ళుడుయనలు.

శ్రీ. ధానా శ్రీ భూదహం శీతే కుస్తుంబురు
జీవాశ్వసే, భృష్టే యవే భూమని చ హన్
సం దీర్ఘవోచక. (కే. ని.)

ధానకము. సం. వి. అ. న. గ. దనియును, కొ
త్తిమిరికి. ౨. మానభేదము, అజురతులయెత్తు.

ధానము. సం. వి. అ. న. గ. ఉండుటకు ఆధా
రము; స్థానము. ౨. ధారణము, ధరించుట.
౩. పోషణము, పోషించుట.

ధానాక. సం = ధాన.

ధాని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. ఆధారము, స్థాన
ము; వాసస్థానము.

ఉదా: రాజధాని = రాజస్థానము; యమధాని =
యమపురి; మషిధాని = సిరాబుడ్డి; మత్స్యధా
ని = చేపలబుట్ట.

౨. దనియును, కొత్తిమిరికి. ౩. పీలువృక్షము,
గోగుళి.

ధానీయము. సం = ధాతవ్యము.

ధానుర్దండికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
వింటిజే జీవించువాడు, విలుకాడు.

ధానుష్కండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ధ
నుస్సు ఆయుధముగా కలవాడు, విలుకాడు.

ధానుష్యము. సం. వి. అ. పుం. - వింటికి ఉప
యోగించునది - వెదురు.

ధానేయము. సం. వి. అ. న. దనియును,
కొత్తిమిరికి.

ధాన్య. సం. వి. అ. శ్రీ. దనియును, కొత్తిమిరికి.

ధాన్యచమనము. సం. వి. అ. పుం. చిపిట
ములు, అడుకులు. (త్రి. ని.)

ధాన్యత్వకు. సం. వి. చ. శ్రీ. ధాన్యపు
టాట్టు, ఊక.

ధాన్యబీజము. సం. వి. అ. న. దనియును.

ధాన్యము. సం. వి. అ. న. గ. - ధానమునకు
(పోషించుటకు) అనుకూలమయినది - కొలుచు.

౨. దనియును. ౩. నాలుగునూపుగింజల
కొలుచి.

ధాన్యవీరము. సం. వి. అ. పుం - బలకర మగు
టచే ధాన్యములలో వీరనివంటిది - మాషము,
మినుములు.

ధాన్యశీర్షకము. సం. వి. అ. న. సస్యమంజరి,
ధాన్యపుకంకి, ఎన్న.

ధాన్యసారము. సం. వి. అ. పుం. తండులము,
బియ్యము.

ధాన్యాకము. సం. వి. అ. న. దనియును.

ధాన్యాష్టము. సం. వి. అ. న. కాంజికము, కలి;
పులికడుగు.

ధాన్యోత్తమము. సం. వి. అ. పుం. కాలిధాన్య
ము, వరి.

ధాన్వనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. మ
రుదేశమందలిది. ౨. ధనుస్సంబంధమైనది.

ధామకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకమాషము ఎత్తు.

ధామకేశి. సం. వి. న. పుం. - కిరణములు కేశ
ములుగా కలవాడు - నూర్యుడు.

ధామనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. - కిరణములకు స్థాన
ము - నూర్యుడు.

ధామము. సం. వి. న. న. గ. ఇల్లు. ౨. స్థాన
ము, చోటు. ౩. వెలుగు, కిరణము; కాంతి.

౪. ప్రభావము, శక్తి. ౫. దేహము. ౬. జన్మ
ము, పుట్టుపు. ౭. ప్రతాపము. ౮. అన్నము.

౯. ఆకాశము. ౧౦. భోజనము, తినుట. (వె.
ని.) ౧౧. సారము. ౧౨. ధనము. ౧౩. చిహ్న
ము. ౧౪. బృందము, సమూహము.

కా. చండాలీవ్రజగీతరావముల కుత్సాహంబు
తో నొక్క నేదండస్వామి మదంబు నే
నెం గరిణీధామంబు లక్షాడంగాక. కు. సం.
౧. ౮౬.

అ. న. ౧. తిలకము. ౨. తేజస్సు. (కే. వి.)

ధామార్గవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆపాహ
ర్గము, ఉత్తరేనుశ్రి. ౨. ఆపడ, చేతిపీఞ్శ్రి.

ధాయకము. సం. విణ. (అ. యికా. అ.) ౧.
ధరించునది. ౨. పోషించునది.

ధాయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ధరిం
చునది. ౨. పోషించునది. ౩. త్రాగునది.

ధాయ్య. సం. వి. అ. శ్రీ. సామిధేనిబుక్కు,
యాగమునం దగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయునపుడు
పఠించుమంత్రము.

ధాయ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. పురోహితుడు.
(కల్ప.)

ధార. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. వెనుండి పడునీరు
లోనగువానిచాలు. ౨. కత్తి లోనగువానివా
దర. ౩. కుండ లోనగువానిచిల్లి. ౪. పరంపర,
ఎడతెగనివరుస. ౫. జడివాన, ముసురు. ౬.
సేవాగ్రభాగము, దండుముందటిభాగము. ౭.
అంచు, కొన. ౮. రథచక్రము, బండికన్ను.
౯. ఉత్కర్షము, మేలిమి. ౧౦. సమాహము.
౧౧. కీర్తి. ౧౨. వాక్కు. ౧౩. జనప్రవాద
ము, కింవదంతి. ౧౪. ఒకానొకపట్టనము.
౧౫. ఆశ్చర్యకరమైనది. (ఆశ్చర్యధారలు అయిదు:
ఆస్మందితము, ధారితము, రేచితము, వర్ణిత
ము, స్థితము.) ౧౬. పోలిక, రీతి.

మ. నటదీకానశరస్తటక్రూరీతరత్నచ్చాయం గ
ల్లోనినీ, విటమధ్యంబున వ్రాలె నభ్రమణి
తద్యేగాభిషాతోన్నయ, త్పటపాథోలవధా
రం దార లెగనెం దన్నిండుసంధానితో,

త్పటసంధ్యానలభూమకందశము లై కన్న
ప్తై గ్రంజేకటుల్. వసు. ౪. ౧౦.

ధారకము. సం. వి. అ. పుం. పాత్రము, కలశము.

ధారకుండు. సం. విణ. (అ. దికా. అ.) ౧. ధ
రించువాడు. ౨. పోషించువాడు. ౩. ఆధ
మస్తుడు, ఆప్య పుచ్చుకొన్నవాడు.

ధారగొను. మి. స. క్రి. (ధార + కొను.) ధారా
పూర్వకముగా దానము పట్టు, పుచ్చుకొను.

చ. ఆనవుడు నాతం డిట్లనియె నాతంతో ని
పు చేసు డిని నీ, జీవతీతేత ధారగొని సా
ధుగతిం జన నీది యంటయె, ట్లన నతండు
నేనును భరాధిపుచే మును ధారగొన్నయా,
వని వినిపింప నిద్దజకు నయ్యె నహంబెవాద
మచ్చటక. భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౬౯.

ధారణ. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. ధరించుట. ౨.
పోషించుట. ౩. జ ప్తయం దుంచుకొనుట. ౪.
జ్ఞాపకశక్తి, స్మరణపట్టుత్వము. ౫. కుంభక మ
నెడిప్రాణాయామధేదము, గాలిని పీల్చి లోప
ల నిలఁబెట్టుట. ౬. ఆధమర్శత్వము, ఆప్యప
డుట. ౭. స్మర్యము, నిలుకడ. ౮. రాజులచ్చా
య్యమార్గసితి, మర్యాద.

శ్లో. సంసాతుమర్యాదాధారణాఽతి. అమరము.

౯. భగవంతునితప్ప మఱియొకటి ఎఱుంగుమి.

(ఇది మోగాష్టాంగములలో నొకటి.)

శ్లో. మూర్తం భగవతోరూపం సర్వోపాశ్ర
యనిష్ఠమ్. ఏషా వై ధారణా శ్చేయా
యచ్చిత్తం తత్ర ధార్యతే, తచ్చ మూర్తం
హరే రూపం తద్విచిత్ర్య సరాధిపత్యుచ్చ
యతామనాధారా ధారణా నోపపద్యతే.

ప్రసన్నవదనం చారుపద్మత్రనిభేణం,
ముకపోలం మునిస్తీర్ణలలాటఫలకజ్వలం,
చింతయేద్దృష్టాభూతం తం పీతనిర్మలవాస
సం. (పాద.)

శ్రీ. ధానా శ్రీ. భూరహం శీతే వస్తుంబురు
జీవాశ్వాసా, శ్చక్షే యజే భూమని చ హర్ష
సం కీర్త్యతోచక. (శ్రీ. వి.)

ధానకము. సం. వి. అ. న. గ. దనియును, కొ
త్తిమిరిశ్రీ. ౨. మానధేదము, అఱురతులయెత్తు.

ధానము. సం. వి. అ. న. గ. ఉండుటకు ఆధా
రము; స్థానము. ౨. ధారణము, ధరించుట.
౩. పోషణము, పోషించుట.

ధానాక. సం = ధాన.

ధాని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. ఆధారము, స్థాన
ము; వాసస్థానము.

ఉదా: రాజధాని = రాజస్థానము; యమధాని =
యమపురి; మక్షిధాని = సిరాబుడ్డి; మత్స్యధా
ని = చేపలబట్ట.

౨. దనియును, కొత్తిమిరిశ్రీ. ౩. పీలువృక్షము,
గోగుశ్రీ.

ధానీయము. సం = ధాతవ్యము.

ధానుర్దండికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
వింటిజ్జే జీవించువాడు, విలుకాడు.

ధానుషకుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ధ
నుస్సు ఆయుధముగా కలవాడు, విలుకాడు.

ధానుష్యము. సం. వి. అ. పుం. - వింటికి ఉప
యోగించునది - వెదురుశ్రీ.

ధానేయము. సం. వి. అ. న. దనియును,
కొత్తిమిరిశ్రీ.

ధాన్య. సం. వి. అ. శ్రీ. దనియును, కొత్తిమిరిశ్రీ.

ధాన్యచమసము. సం. వి. అ. పుం. చిపిట
ములు, అడుగులు. (శ్రీ. వి.)

ధాన్యత్వకు. సం. వి. చ. శ్రీ. ధాన్యపు
టాటు, ఊక.

ధాన్యబీజము. సం. వి. అ. న. దనియులు.

ధాన్యము. సం. వి. అ. న. గ. - ధానమునకు
(పోషించుటకు) అనుకూలమయినది - కొలుచు.

౨. దనియులు. ౩. నాలుగునూపుగింజల
కొలది.

ధాన్యవీరము. సం. వి. అ. పుం - బలకర మగు
టచే ధాన్యములలో వీరునివంటిది - మాషము,
మినుములు.

ధాన్యశీర్షకము. సం. వి. అ. న. సస్యమంజరి,
ధాన్యపుకంకి, ఎన్ను.

ధాన్యసారము. సం. వి. అ. పుం. తండులము,
బియ్యము.

ధాన్యాకము. సం. వి. అ. న. దనియులు.

ధాన్యామ్రము. సం. వి. అ. న. కాంజికము, కలి;
పులికడుగు.

ధాన్యోత్తమము. సం. వి. అ. పుం. కాలిధాన్య
ము, వరి.

ధాన్వనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. వ
రుదేశమందలిది. ౨. ధనుస్సంబంధమైనది.

ధామకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకమాషము ఎత్తు.

ధామకేశి. సం. వి. న. పుం. - కిరణములు కేశ
ములుగా కలవాడు - సూర్యుడు.

ధామనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. - కిరణములకు స్థాన
ము - సూర్యుడు.

ధామము. సం. వి. న. గ. ఇల్లు. ౨. స్థాన
ము, చోటు. ౩. వెలుగు, కిరణము; కాంతి.

౪. ప్రభావము, శక్తి. ౫. దేహము. ౬. జన్మ
ము, పుట్టువు. ౭. ప్రతాపము. ౮. అన్నము.

౯. ఆకాశము. ౧౦. భోజనము, తినుట. (వై.
వి.) ౧౧. సారము. ౧౨. ధనము. ౧౩. చిహ్న
ము. ౧౪. బృందము, సమూహము.

కా. చందాల్ ప్రజగీతరావముల కుత్సాహంబు
నో నొక్క వేదండస్వామి మదంబు నే
నెగరిణీధామంబు లజ్ఞాడగాక. కు. సం.
౧. ౮౬.

అ. న. ౧. తిలకము. ౨. తేజస్సు. (కే. ని.)

ధామార్ద్రము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆపాహ
ర్దము, ఉత్తరేశుశ్శి. ౨. ఆవడ, చేతివీశ్శి.

ధాయకము. సం. విణ. (అ. యికా. అ.) ౧.
భరించునది. ౨. పోషించునది.

ధాయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. భరిం
చునది. ౨. పోషించునది. ౩. త్రాగునది.

ధాయ్య. సం. వి. అ. శ్రీ. సామిధేనియుక్కు,
యాగమునం దగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయునపుడు
పఠించుమంత్రము.

ధాయ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. పురోహితుడు.
(కల్ప.)

ధార. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. పైనుండి పడునీరు
లోనగువానిచాలు. ౨. కత్తి లోనగువానివా
దర. ౩. కుండ లోనగువానిచిల్లి. ౪. పరంపర,
ఎడతెగనివరుస. ౫. జడివాన, ముసురు. ౬.
సేవాగ్రభాగము, దండుముందటిభాగము. ౭.
అంచు, కొన. ౮. రథచక్రము, బండికన్ను.
౯. ఉత్కర్షణము, మేలిమి. ౧౦. సమాహము.
౧౧. తీర్తి. ౧౨. వాక్కు. ౧౩. జనప్రవాద
ము, కిందదంతి. ౧౪. ఒకానొకపట్టునము.
౧౫. అశ్వగతివిశేషము. (అశ్వధారలు అయిదుః
ఆస్కండితము, ధారితము, రేచితము, వర్ణిత
ము, పుతము.) ౧౬. పోలిక, రీతి.

మ. నటుదీక్షానశిరస్తటక్రూరితరత్నచ్ఛాయః గ
ల్లోలిన్, విటమధ్యంబున వ్రాలె నభ్రమణి
తద్యేగాభిపాతోన్నమత్పటపాథోలవధా
రః పార తెగనం దద్విందుసంధానితో,

త్కటసంధ్యానలఘూమకంధశము తైకస్మ
ప్త్యై గ్రంజికటుల్. వసు. ౪. ౧౦.

ధారకము. సం. వి. అ. పుం. పాత్రము, కలకము.

ధారకుండు. సం. విణ. (అ. వి. అ. అ.) ౧. భ
రించువాడు. ౨. పోషించువాడు. ౩. ఆధ
మధుడు, అప్పు పుచ్చుకొన్నవాడు.

ధారగొను. వి. సం. క్రి. (ధార+కొను.) ధారా
పూర్వకముగా దానము పట్టు, పుచ్చుకొను.

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లనెయి నాతఁడో ని
పు డేమి డిని నీ, జనపతిజేత ధారగొని సా
ధుగతిం జన నీది యంటయె, పట్టన నతఁడు
నేనును భరాధిపులే మను ధారగొన్నయా,
వని వినిపించ నిద్రజును నయ్యె నపారవివాద
మచ్చటక. భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౬౯.

ధారణ. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. భరించుట. ౨.
పోషించుట. ౩. జ్ఞప్తయందుంచుకొనుట. ౪.
జ్ఞాపకశక్తి, స్మరణపటుత్వము. ౫. కుంభక మ
నెడిప్రాణాయామధేదము, గాలిని పీల్చి లోప
ల నిలఁబెట్టుట. ౬. అధమర్ణత్వము, అప్పుప
డుట. ౭. సైర్యము, నిలుకడ. ౮. రాజులవ్వా
య్యమార్గసితి, మర్యాద.

ధో. సంసాతుమర్యాదాధారణాశితిః. ఆమరము.

౯. భగవంతునితప్ప మఱియొకటి ఎఱుగమి.

(ఇది యోగాస్తాంగములలో నొకటి.)

ధో. మూర్తం భగవతోరూపం సర్వోపాత్ర
యనిష్ఠువాం. ఏషా వై ధారణా శ్చేయా
యచ్చిత్తం తత్ర ధార్యతే, తచ్చ మూర్తం
వాకే రూపం తద్విచింత్య సాధిత్రైత్యుచ్చ
యతామనాధారా ధారణా నోపపద్యతే.

ప్రసన్నవదనం చామపద్మత్రనిధేక్షణం,
సుకపోలం సువిస్తీర్ణలలాటఫలకోజ్వలం,
చింతయేద్రహ్మభూతం తం పీతనిర్లవాస
సం. (పాచ్చ.)

ధారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధ
మరుడు, అప్పవడినవాడు.

ధారణ. వివాధానకా వ్యాపి విక్రేత ససాక్షి
కం. యజ్ఞ. ౨. ౬౩.

ధారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ధరిం
చునది, తాల్చునది. ౨. పోషించునది. (అ. ఈ.
ఆ.) ౧. ధరింప సాధన మయినది. ౨. పోషింప
సాధన మయినది. వి. ఆ. స. ౧. = ధారణ.
౨. ఉదకము, పుం. ౧. స్తనము. ౨. లోకము.
(కే. ని.)

ధారణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. వరుస, బంతి.
౨. వాడి, నరము. ౩. నిలుకడ; ఏకాగ్రత. ౪.
ధరణి, భూమి.

ద్వి. అమర వేవేగ చిత్రాంగి సంకుఁ గనె, రక్క
సివలెనె ధారణి పిక్కటిల్ల, మొక్కలంబు
గఁ గుయో మొట్టో యనంగ, బిగువుపగ్గం
బుల బిరబిరఁ దెచ్చి, తగ సంకుఁ గట్టి రా
సానంబునందు. ద్వి. శ. సా. ౧౦౬ పా. ౩ పం.

ధారణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. బ్రహ్మ. ౨.
నూర్పుడు. (కే. ని.)

ధారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధరించునది.
వి. ఆ. పుం. ౧. వడగల్లు, వర్షోపలము. ౨.
ఋణము, అప్పు. ౩. గ్రాహంతరము, ఒకదిన
కుటాయి. (పర్యత విశేష మని కొందఱు.)
౪. గంభీర ప్రదేశము, లోతైనచోటు. స.
వర్ష మువలన పుట్టినజలము, వర్ష పునీరు.

ధారయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ధరింపఁ
జేయువాడు.

ధారయిత్రీ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. - ధరించునది-
భూమి.

ధారవో(పో)యు = దారవోయు. మి. స. క్రి.
(ధార + పోయు.) ధారాపూర్వకముగా నిచ్చు.
గీ. నీవు తెచ్చినకడవలో నీళ్లు జమ్ము, ధార

వోనెద నావిప్రధర్మ మెల్ల. శుక. ౨. ౪౩౬.
క. ఉమ మూడడుగులు బలి యు, త్రమభక్తి
సదక్షిణం సతాంబూలం తుభ్య మహం
సంప్రదద యిదం, స మమ యనుచు ధార
వోసె నలినాక్షునకు. దశా. ౫. ౧౦౯.
క. దేవబ్రాహ్మణభూములు, భూవరునకుఁ జెప్పి
ధారవోయించె బలీ. భీమ. ౧. ౬౩. వరా
హ. ౧౦. ౪౮.

ధారాంతురము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. శిశురము,
వానతుంపర. ౨. వడగల్లు. ౩. నానీరము,
ముందుగా పోవునీస. (మే. ని.)

ధారాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఖడ్గము.
౨. తీర్థము. (కే. ని.)

ధారాకదంబము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరుకడిమి.

ధారాగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. ధారాయం
త్రాలు కలగ్రహము, సానపుగది.

ధారాటము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. - వర్ష ధారల
కై తిరుగునది - చాతకము, వానకోయిల. ౨.
- ఆస్కండితాదిపంచధారలతో సంచరించునది-
గుఱ్ఱము. ౩. - వర్ష ధారలతో సంచరించునది-
మేఘము. ౪. - మదధారలతో సంచరించునది-
మదపుటేనుగు.

ధారాదత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధారా
పూర్వకముగా నీయఁబడినది. (భూమి, కన్య
మొ.)

ధారాధరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. - వర్ష ధార
లను ధరించునది - మేఘము. ౨. - వాదర
ధరించునది - ఖడ్గము, కత్తి.

ధారాఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. - వాడి
ముండ్లు కలఫలము కలది - ఉమైత్త.

ధారాయంత్రము. సం. వి. ఆ. స. నీళ్లు ధా

రలుగ పడుటకై గొట్టములతో నేర్పఱచిన
యంత్రము.

శ్లో. ధారాయంత్రవిముక్తసంతతపయఃపూరసు
తే సస్వరతః. రత్నా. గ. గం.

ధారాళము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ధార
కలది; ప్రశస్త మైనధార కలది. అ. అద్వైతాట
లేనిది.

గీ. కనకకర్ణికాధారాళకాంతు లదికి, బాహుల
తికలు చిరుదుసంపంగిదండ, లిరుగడల ప్రే
లకైచినకరణిఁ బరఁగఁ, గంబువిజయము ప
చరించుఁ గాంతగళము. ప్రభా. అ. ౩౮.

క. ధారాళ మైననీతులు, నోరూరఁగఁ జవులు
పుట్ట నుడివెద నుమతి. మ. శ. గ.

(వ్యవ.) వాడు ధారాళముగా ఉపన్యసించెను.
వాడు ధారాళ మైనహృదయము గలవాఁ
డు. ఈపనిని ధారాళముగా చేయఁగలను.
ధారాళ మైనవర్షము కురిసెను.

ధారావర్షము. సం = ధారాసంపాతము.

ధారావాహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. ఎడ
తెగక ప్రవహించునది. అ. ఎడతెగక యుం
డునది; తెంపు లేక కలుగుచుండునది.

ధారావిషము. సం. వి. అ. పుం. - వాదరయే
విషముగా కలది - ఖడ్గము, కత్తి. (త్రి. ని.)

ధారాసంపాతము. సం. వి. అ. పుం. ఆసార
ము, జడివాన, ముసురు.

ధారాస్పృహి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. త్రిధార
యగుస్పృహి, మూడుఅంచులు కలకైముడుశ్శి.

ధారి. సం. వి. న్. పుం. పీలువృక్షము, గోగ్రుశ్శి.

ధారిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మహూర్తము, రెండు
గడియలకాలము. (వై. ని.)

ధారిణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. భూమి. అ.
బూరుడుశ్శి.

ధారితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ధరింపఁ
జేయఁబడినది. అ. అష్టగా పుచ్చుకొనఁబడినది.
(వ్రవ్యాది.)

ధారు. వి. మల్లవిద్యాసంబంధ మగుపదునాలువి
సరులలో నొకటి.

వ...అవ్వీయండు...ధారు...రూటు నివి మొ
ద లయనపదునాలుగువిసరులను రంబులుం
జూచి... హంస. గ. ౨౦౬.

వ...ధారు ధాణు అంత్రటిక ... మల్లుపు.
౩. ౬౯.

ధారుణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ధారిణి, భూమి.

(ధరుణము = జలము. “ధరుణస్సప్తతే నీత స్వ
స్లోకేపరమేష్ఠిని” అని మే.వి. దానినుండి పుట్టి
నది. ధారుణి. “అద్భుతః పృథివీ” అనుక్రితభూ
మి జలమువలన పుట్టుటను బోధించుచున్నది.)

చ. గుణముల నొప్పి బ్రాహ్మణులకుం గడుభక్తుఁ
డవై సమస్తధారణప్రజ గూర్చుగా విగత
రోషుడవై నుఖి ముందు మింక బ్రాహ్మణు
ల కవజ్జ నేయక కమత్వము నేకొను మింద్రుఁ
డైన బ్రాహ్మణుల కవజ్జ నేసి యవమానముఁ
బొందుఁ బ్రతాపహీనుఁ డై. భార. ఆది. ౭.
౧౨౮.

మ. మణికోదండము లింద్రచాపములుగా మ
త్తిలి గరిలువా, రణముల్ లీల ఘనాఘనం
బులుగ వీరవ్రాతముల్ గార్చుమా, రణవర్షం
బతివర్ష మై కురియ నాకాకాంతరాళంబు
ధారుణియుం గప్పుచుఁ ద్రోచి రోలి చొల్ల
కాయం బోలె నాధోరణుల్. కు. సం. గం.
౨౦౫.

ధారుధాణు. వి. మల్లవిద్యాసంబంధ మగుపదు
నాలువిసరులలో నొకటి.

వ...ధారుధాణు... మొదలగు పదునాలుగు
విసరులు ... ప్రబంధ. ౨౮. మల్లుపు. ౩. ౬౯.
హంస. గ. ౨౦౬.

ధిగధిగ = ధిగధిగ. వి. కస్తురిబొట్టు మొదలగువా
ని కాంతివిశేషమున కనుకరణము.

చ. మొగమున ప్రేలుముంగురులు మొల్లపుబొ
ట్టెడలించి యింతికి, ధిగధిగ లీనుబొట్టా
కతె దిద్దె బోయినఁ బచ్చికస్తురిక. చను.
3. ౪3.

క. గగనపథంబున రాఁగా, ధిగధిగ మనునో
క్కదివ్యతేజంబు నభో, లగనంబై పాడకట్టిన,
తెగడి దివాకనులు చనిరి భీతిం గడలక.
శ్రీరం. మా. ౪. ౬౯.

ధిగధిగ = ధిగధిగ.

వీ... దివ్యతేజము ధిగధిగ వెలింగె. వసు. ౫. 3.

ధిగ్గండము. సం. వి. ఆ. పుం. చీయనుట, చీకొ
ట్టుట, చీవాట్లు పెట్టుట. (ఇది గండనవిశేషము.)

ధిగుల్లు. వి. గుండె యడరుట కనుకరణము.

క... ప్రసాదము... జేగ భుజించితి నన విని,
తా గుండె ధిగుల్లు మనఁగఁ దలపోసె మ
దిక. చెన్న. ౧. ౧౨3.

క. పనితామణి కాగిటఁ జేర్చిన గుండె ధిగుల్లు
రనఁగ శ్రీగురుఁ డనియెక. చెన్న. ౨.
3౦౨.

ధిగ్వణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రాహ్మణునికి ఆ
యోగవశ్రీయందు పుట్టిన సంకీర్ణకాతివాడు.
(వీనివృత్తి చర్తకార్యము.)

ధితి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ధారణము. (వాచ.)

ధిప్ప. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మోసము చేయ నిచ్చు.

ధిప్పనిపు. సం. విణ. (ఉ) మోసము చేయ నిచ్చు
కలవాడు.

ధిమిధిమి. వి. భేరి మొదలగువాని ధ్వనికనుకర
ణము.

క... విరులపోస గురిపెక నొరపెక, ధిమిధి

మిని దిక్కుదుండుభు, లమరమనోహర హే
తు కగునవ్వేళక. విప్ర. ౧. 2౪.

వ... తిరుకడికోలలరం ద్రగోళంబుల నుత్కిలం
బులై మండుధగధగని జగజ్జ్యోతిదీపజాలం
బులమధ్య ధూపమండికాంగారంబుల నీరా
జఁ గ్రాచి నాదుఁ బరికింప వాయించు ధిమి
ధిమిధ్వానంబులకు... ఆము. ౪. 3౫.

ధిమ్ము. వి. ౧. మద్దెలధ్వని కనుకరణము. (ఆప్రేడి
తమున “ధింధిమ్ము”)

గీ. ధిమ్మనెడి మద్దెలప్రాత గ్రమ్ముకొనియె,
కువల. ౨. ౧౦౯.

౨. పిరంగులధ్వని కనుకరణము.

వ... విజయశంఖంబులఘుమంఘుమలు పిరంగుల
ధింధిమ్ములు జబురుజంగులఖంగురింగులు...
ప్రబంధ. 2౮౮.

ధిషణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. బుద్ధి, మనీష.

౨. వాక్కు. 3. స్తోత్రము. ౪. గౌరి. ౫. భూ

మి. ౬. శ్రీచిహ్నము. ద్వి. భూమ్యాకాశము
లు. (కే.ని.)

ధిషణము. సం. వి. ఆ. న. వాసస్థానము; స్థా
నము.

ధిషణాధిపుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. - వాచస్పతి-
బృహస్పతి.

ధిషణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బుద్ధికలవాడు-
బృహస్పతి.

ధిష్ణ్యము. సం. వి. ఆ. న. ౧. స్థానము. ౨. గృ
హము. 3. నక్షత్రము. ౪. శక్తి. ౫. బలము.
(వై. ని.)

ధిష్ణ్యుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కుక్రూచార్యుఁ
డు. ౨. ప్రాణాభిమానిదేవత. 3. అగ్ని. (వై. ని.)

ధీ

ధీ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. బుద్ధి, జ్ఞానము; తెలివి.

౧. భావన, ఊహ. ౩. ఆలోచన.

ఉదా:- ధీసచివుడు, ధీగుణములు.

శ్లో. శుశ్రూషా శ్రవణం చైవ గ్రహణం ధారణం తథా, ఊహాపోహోరవిజ్ఞానం తత్త్వజ్ఞానంచ ధీగుణాః.

౪. కర్తృము. (కే. ని.)

ధీంద్రియము. సం. వి. ఆ. న. జ్ఞానేంద్రియము.

ధీత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. కూతురు. ౧. మనస్సు. (వై. ని.) ౩. కన్య. (కే. ని.)

ధీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. త్రాగబడినది, పీల్చబడినది, జాజ్జబడినది. ౧. అనాదృతము, అనాదరముచేయబడినది. ౩. ఆరాధింపబడినది. (వాచ.)

ధీతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. పీచ్చుట, త్రాగుట.

౧. అనాదరము. ౩. ప్రేర. ౪. ఆధారము. ౫. వ్యవస్థ. (కే. ని.)

ధీద. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. బుద్ధి. ౧. కన్య. (వాచ.)

ధీష్ఠ. సం=ధిష్ఠ.

ధీష్ఠువు. సం=ధిష్ఠువు.

ధీమంత్రుడు. సం. విణ. (త్. మతీ. త్.) ప్రశస్తబుద్ధి కలవాడు. వి. త్. పుం. గ. బృహస్పతి. ౧. విద్వాంసుడు.

ధీమకము. సం. వి. అ. న. ఇనుము. (వై. ని.)

ధీయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. ధరింపబడుచున్నది. ౧. పోషింపబడుచున్నది.

ధీరః. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. ధీరురాలు. ౧. (అలం.) మానముతో కూడిన నాయిక. (వ్యంగ్య

ముగా భర్తయందలికోపము ప్రకటించు నాయిక. చూ. ధీరాధీర.) ౩. కాకోలి, కాయకొల్లి. ౪. మహాజ్యోతిష్మతి, పెద్దమానేయశ్శి.

ధీరపత్రి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ధరణీకందము, ఒకదినుసుకందశ్శి.

ధీరము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. గంభీరము.

(ధ్వని మొ.) ౧. మందము. (గాలి మొ.)

“ధీరసమీరే యమునాతీతే”...గీతగో. ౫. గ.

వి. అ. న. పంతుమపువ్వుశ్శి.

ధీరలలితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ధీరుడును

కళాసత్తుడును అగు నాయకుడు, చతుర్విధ నాయకులలో నొకడు, మృదుచిత్తము కళాసక్తియు కలిగి సమస్తభోగములు అనుభవించుచు నిశ్చింతుడై యుండు నాయకుడు. (ఉదా:- రత్నావలిలోని వత్సరాజు మొ.)

శ్లో. నిశ్చింతో మృదు రనిశం కలాపకో ధీరలలిత స్సాన్వత్. సా. ద.

ధీరశాంతుడు. సం. వి. అ. పుం. ధీరుడును

శాంతుడును అగు నాయకుడు, చతుర్విధ నాయకులలో నొకడు. (ఉదా:- చారుదత్తుడు మొ.)

శ్లో. సామాన్యగుణై ర్భూయాత్ ద్విజాతికో ధీరప్రకాత స్సాన్వత్. సా. ద.

ధీరాధీర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. (అలం.) తప్పుచేసిన

నాయకునియందలికోపమును వ్యంగ్యముగాను అవ్యంగ్యముగాను ప్రకటించు నాయిక, ధీరాలక్షణమును అధీరాలక్షణమును కల నాయిక. మధ్యధీరాధీర = తప్పుచేసిన భర్తయైదుట నిలిచి కంటక దండెట్టుకొనుచు మంటవాక్యము లాడునది. ప్రగల్భధీరాధీర = తప్పుచేసిన భర్తయందలికోపమును సురతమందలియాదాసీన్యముచేతను తర్జనతాడనాదులచేతను ప్రకటించునది.

వ...వ్యంగ్యవ్యంగ్యముగఁ గోపప్రకాశంబు
 నేయనది ధీరాధీర యగు. ఆండు మధ్యధీర
 రకు తోపవచనంబు వ్యంగ్యంబు మధ్యాధీర
 కు పరుమవచనంబు మధ్యధీరాధీరకు వచన
 ముత్తంబులం గలిగియుండు. ప్రాధాన్యము రతి
 సంక్రమ మెంచుకుంటయు ప్రాధాన్యము
 తర్జన తాడనంబులఁ గోపప్రకాశంబును బ్రా
 ధీరాధీరకు మంత్రదాస్యతర్జన తాడనంబు
 లఁ గోపప్రకాశంబునుం గలిగియుండును...
 రస. ౧.౧౬.

ధీరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ధైర్యము
 కలవాడు, జంకనివాడు. ౨. నిలకడ కలవా
 డు, చలించనివాడు. ౩. దృఢచిత్తము కలవా
 డు, గట్టిపూనిక కలవాడు. ౪. గంభీరుడు, ని
 ర్వికారచిత్తుడు. ౫. పండితుడు. ౬. స్వైరుం
 డు, స్వతంత్రుడు. ౭. బలము కలవాడు. ౮.
 వివీతుడు, విషయవంతుడు, సుకపీతుడు. ౯.
 మందుడు, మూర్ఖుడు. ౧౦. తెగువారి, సాహ
 సికుడు. వి. ఆ. పుం. ౧. బుద్ధుడు. ౨. చిదా
 త్తుడు, ౩. బలిచక్రవర్తి. ౪. సముద్రుడు.

ధీరోత్తమగండ(డు). ధీరోత్తముల కల్ల ధీరు
 డు. (ఇది బిరుద నామము.)

సీ. దర్పితాహితన్యసోత్తములు ని న్నెదిరింపఁ
 గలరె ధీరోత్తమగండబిరుద. నరస. ౫.౨౦.

ధీరోదాత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. -ధీరుఁడును
 ఉదాత్తుఁడు నైననాయకుఁడు- చతుర్విధ నా
 యకులలో నొకఁడు. (ఉదా:- శ్రీరాముడు.)
 శ్లో. అవికతనః తుమావా నతిగంభీరో మహాస
 త్మః, నీయాన్ నిగూఢమానో ధీరోదాత్తో
 దృఢవ్రతః కథితః. సా. ద.

క. ధీరుఁడు గంభీరుఁడు స, త్కారుణ్యుఁడు న
 స్వయంకృతస్తుతినిరహం, కారుఁడు నగునా
 యకుఁ డెల, ధీరోదాత్తుండు నాగ భృతిఁ

బెంపారుక. కావ్యా. ౩. ౫.

ధీరోద్ధతుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. -ధీరుఁడును
 ఉద్ధతుఁడు నైననాయకుఁడు- చతుర్విధ నా
 యకులలో నొకఁడు. (ఉదా:- భీమ సేనుడు.)

శ్లో. మాయాపరః ప్రచండ శృపలో హంకార
 భూయిష్ఠః, ఆత్మకాఘానిరతో ధీరే రీరో
 దతః కథితః. సా. ద. కావ్యా. ౩. ౭.

ధీలటె. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. దుహిత, కూతురు.
 (వాచ.)

ధీవము. సం. వి. న్. పుం. ౧. చేప. (కే. ని.)
 ౨. వ్యాధి, రోగము. (కే. ని.)

ధీవరము. సం. వి. ఆ. న. ఇనుము. (వై. ని.)

ధీవరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కైవర్తుడు, జా
 లరి. ౨. ఘంటాపథములను సంతరించుమాగ
 ఘుడు. (వై. ని.)

ధీవుఁడు. సం. విణ. (న్. వర్. న్) ఆలోచన కల
 వాడు, ధ్యానయుక్తుఁడు; నిపుణుఁడు. వి. న్.
 పుం. ౧. శిల్పి. ౨. జాలరి. ౩. దేవుడు.
 (కే. ని.)

ధీసచివుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఆలోచన
 ము చేపవంత్రి. ౨. మంచి ఆలోచనముచే
 ప్పవాడు. (వృతి. కర్తవ్యచివుఁడు = కార్యము
 చేయువంత్రి. ఉదా:- ఇంద్రునకు బృహస్పతి
 ధీసచివుఁడు. ఉపేంద్రుఁడు కర్తవ్యచివుఁడు.)

ధు

ధుంధుమారము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఇంద్ర
 గోపము, ఆరుద్ర పురుగు. ౨. పట్టుపురుగు. ౩.
 గృహధూమము, ఇంటిపొగ; కఱదూపము.

ధుంధుమారుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. - ధుం
 ధు వసురాక్షసుని చంపినవాడు- కువలయాశ్వఁ
 డనురాజు, బృహదశ్వనిపుత్రుఁడు.

ధుక్షినుము. సం. వి. అ. న. వెన్న తీసి కాచిన
పాలు తోడుపెట్టినవెరుగు. (వై. ని.)

ధుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. విఘాత
ము, ఎగుర గొట్టబడినది; కదలింపబడినది.
అ. త్యక్తము, విడువబడినది.

ధుత్తూరము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తైత్తళి.

ధుని. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ-వాయువుచే కదలు
నది- నది.

ధున్వత్. సం.(శ్ర.త.)గ. కదలుచున్న. అ. కద
లించుచున్న.

ధుర్. సం. వి. ర్. శ్రీ. (ఇది తెనుగున సమా
సావయవముగానే యుండును. ఉత్తరపదము పర
మగునపుడు “ధూర్” అనురూపము నొందును.

ఉదా:- ధూర్వహుడు. తా నుత్తరపద మై
నపుడు తత్పురుషాదులయందు “ధురా” యని
ఆకారాంత మగును. ఉదా:- రాజధురా. అక్ష
మునకు సంబంధించినదానిని చెప్పనపుడుమాత్ర
ము ఆకారాంతము కాదు. ఉదా:- అక్షధూః.
దృఢధూ రక్షః.) గ. బండిలోనగువానియగ్ర
భాగము, నొగ. అ. నొగచివర. 3. ఇరుసు
బండికంటినుండి వీడకుండునట్లు దానిరంధ్రముల
యందు వైచుచీల. ౪. భారము, బరువు; కార్య
భారము. ౫. అగ్రస్థానము.

శ్లో. అపాంసులానాం ధురి కీర్తనీయా. సం.
రఘు. అ. అ.

క. పీడ. 2. అంగులి, ప్రేలు. ౮. వికృత
గానము. ౯. గాయత్రీ నామకసామము. (కే.ని.)

ధుర. సం. వి. అ. శ్రీ. భారము, బరువు.(కల్ప.)

ధుర్ధంధరము. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కా
డిని మోయునది. అ. బరువు మోయునది. (ఎద్దు,
గుఱ్ఱము మొ.) పుం. ధవవృక్షము, బకా
నొకచెట్టు. (మే. ని.)

ధుర్ధంధరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కా
ర్యభారము వహించువాడు; కార్యనిర్వాహకు
డు. అ. అగ్రేసరుడు, ముఖ్యుడు, శ్రేష్ఠుడు.

ధురీణము. సం.వి. అ. పుం.-బరువు మోయునది-
గ. వృషభము, ఎద్దు. అ. గుఱ్ఱము.

ధురీణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. బరువు
మోయువాడు. అ. కార్యభారము వహించు
వాడు. 3. అగ్రేసరుడు, ముఖ్యుడు.

ధుర్యము. సం. వి. అ. పుం. = భురీణము.

ధుర్యావకర్తకుడు. సం. వి. అ. పుం. అశో
ముఖుడై ధూమపానము చేయువత్తి.
శ్లో. పిబ త్యశోముఖో ధూమం య స్స ధు
ర్యావకర్తకః. (వై.ని.)

ధుర్యుడు. సం = భురీణుడు.

ధువనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదల్చునది.
శ్లో. అయ మంచతి పంచశరానుచరో నవనీపన
నీధువనః పవనః. సా. ద.

వి. అ. న. కదల్చుట. పుం. ఆగ్ని.

ధూ

ధూంట్ట. సం. వి. అ. శ్రీ. తెల్లకాకి. (వై. ని.)

ధూక. సం. వి. అ. శ్రీ. వ్యాధి, రోగము; కా
మిలారోగము. (కే.ని.)

ధూకము. సం. వి. అ. పుం. గ. వాయువు. అ.
కాలము. 3. వ్యాధి; కామిలారోగము.

ధూకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూర్తుడు.
(వాచ.)

ధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కంపిత
ము, కదల్చబడినది; వడకింపబడినది. అ. త్యక్త
ము, విడువబడినది. 3. భర్తృత్వము, అదల్చబడి
నది. ౪. వీరనతో విసరబడినది. ౫. తిరస్కృ
తింపబడినది. 6. తర్కింపబడినది.

భూ.ల. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. కదల్చుట; వడకించుట. ౨. పీఠనతో విసరుట.

భూ.క.ము. సం. విణ. (అ. నికా. అ.) చాలకము, కదలిండునది. వి. అ. పుం. యక్షభూపము, సర్వరస మనుభూపద్రవ్యము. (త్రీ. సి.)

భూ.న.ము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కదలిండునది. వి. అ. న. చాలనము, కదలిండుట. పుం. వాయువు.

భూ.న.ము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. కంపితము, కదల్చబడినది. ౨. (ఎండదప్పి లోనగువానిచే) పీడింపబడినది.

భూ.ని. సం. వి. ఇ. శ్రీ. కంపనము, కదలిండుట. (వాచ.)

భూ.ప.కుండు. సం. విణ. (అ. పీకా. అ.) గ. భూపము చేయువాడు. ౨. సంతాపము కలిగించువాడు, తపింప జేయువాడు.

భూ.ప.న.ము. సం. వి. అ. న. గ. భూపముచేయుట, పొగ వేయుట. ౨. సంతాపము కలిగించుట, తపింప జేయుట. ౩. సర్వరస మనుభూపద్రవ్యము.

భూ.ప.ము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. పొగవేయునది. ౨. సంతాపము కలిగించునది. వి. అ. పుం. గ. భూపము, సుగంధిద్రవ్యములనుండి వచ్చుపొగ. ౨. పొగకు సాధన మైనసుగంధిద్రవ్యము.

భూ.ప.వాసము. సం. వి. అ. పుం. స్నానానంతరము తడి పోగొట్టుకును శిరోజములను పరిమళింపజేయుటకును సుగంధిద్రవ్యములతో పొగవేసికొనుట.

భూ.ప.వృక్షము. సం. వి. అ. పుం. - భూపద్రవ్యమున కాధార మగువృక్షము - సరళము అనువృక్ష భేదము.

భూ.పాంగము సం. వి. అ. పుం. - భూపమున కుప

యోగించుఅవయవములు కలది - భూపవృక్షము. భూ.పాయితము సం = భూపితము.

భూ.పార్శ్వము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) - భూపమునకు తిగినది - వి. అ. న. కృష్ణాగరువు, నల్లఅగలుకీ.

భూ.పితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. భూపము వేయబడినది, కర్పూరాదికముచేత వాసన కలదిగా చేయబడినది. ౨. (ఎండ దప్పి లోనగువానిచే) తపింప జేయబడినది.

భూ.మ.క.ము. సం. వి. అ. పుం. న = భూమిక.

భూ.మ.కేతనము. సం. వి. అ. పుం. గ. - పొగచిహ్నముగా కలది - అగ్ని. ౨. ఉత్పాతవిశేషము, తోకచుక్క.

భూ.మ.కేతువు. సం. వి. అ. పుం. = భూమికేతనము.

భూ.మ.గంధి. సం. విణ. (ఇ) పొగకంపు కలది. వి. ఇ. న. కామంచిగడ్డి.

భూ.మ.గ్రహము. సం. వి. అ. పుం. రాహువు.

భూ.మ.జము. సం. వి. అ. పుం - భూమమువలన పుట్టినది - గ. మేఘము. ౨. ముస్తకము, తుంగముపైకీ.

భూ.మ.జాంగజము. సం. వి. అ. న. వజ్రక్షౌరము, నవాసారము. (వాచ.)

భూ.మ.ధ్వజుండు. సం. వి. అ. పుం. - పొగచిహ్నముగా కలవాడు - అగ్ని.

భూ.మ.పథము. సం. వి. అ. పుం. గ. పితృయానము, కర్తప్రాప్త్యమార్గము. (వృతి. అర్పిరాది మార్గము.) ౨. పొగ వెలువడుమార్గము. (గవాక్షాది.)

భూ.మ.మహిషి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. - భూమమునకు భార్యవంటిది - కుజ్జటి, పొగమంచు.

ధూమము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పాగ. ౨. ఆవిరి. (ఆ. ని.) ౩. ధూమకేతువు, తోడను క్క. ౪. (వైద్య.) ధూమపానము, పొగనుపీల్చుట. ౫. అజీరణత్రేనువు. ౬. ఆగ్నేయదిక్కున నున్నయిల్లు.

శ్లో. ధ్వజధూమప్యగేంద్రజాం శ్వోతరాసభ వాస్తినాం, వాయుసస్య చ. పర్యాయాః క్రమాత్ పూర్వాదివేత్తని. (వై. ని.)

ధూమయోని. సం. వి. ఇ. పుం. గ. - ధూమము కారణముగా కలది - మబ్బు, మేఘము. ౨. ముస్తకము, తుంగమస్తా.

ధూమలము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ధూమ్రము, నలుపుకలసినయెఱుపు కలది, పొగవన్నె కలది. వి. ఆ. పుం. నలుపుకలసినయెఱుపు, పొగవన్నె. పుం. న. దేవతాపూజలయందు వాయిం చుచుదెలి. (వై. ని.)

ధూమవేధి. సం. వి. న్. పుం. లోహదులను సువర్ణముగా చేయు ఔషధవిశేషము. వ...పంచలోహమయంబై యొప్పునప్పుడెమిశ్రే నికొలుపుచవికెం దనచేతిధూమవేధి యను నౌషధంబుచేత శుద్ధసువర్ణంబు గావించి... ధోజరా. గ. ౮౭.

ధూమాయితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ధూమ ముకలదిగా అయినది, ధూమము కలది.

ధూమి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ధూమము కలది.

ధూమిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కుజుటి, పొగవంచు.

ధూమిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. అగ్నిజిహ్వలలో నొకటి.

ధూమోత్థము. సం. వి. ఆ. న. వజ్రతారము, నవాసారము.

ధూమోద్ధారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పాగ కలుగుచుట. ౨. త్రేచుట, త్రేపు.

ధూమోర్ధ్వ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. యమనభాగ్య. (త్రి. ని.)

ధూమ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ధూమసమాహము, దట్టమైనపాగ.

ధూమ్యుటము. సం. వి. ఆ. పుం. కూడటిమూల గపత్తి.

ధూమ్రకము. సం. వి. ఆ. పుం - ధూమ్ర కర్ణము కలది - ఉచ్చము, లొట్టియ.

ధూమ్రకర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. గాడిద.

ధూమ్రపత్త్ర. సం. వి. ఆ. శ్రీ - ధూమ్రవర్ణ ముకలకముల కలది - పొగాకు.

ధూమ్రము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. నలుపు కలసినయెఱుపు కలది, పొగవన్నె కలది. ౨. వేడియైనది. వి. ఆ. పుం. గ. నలుపు కలసిన యెఱుపు, పొగవన్నె. ౨. సిహకము, చిల్లమడ్డి. ౩. కలింగము, కూడటిమూలగపిట్ట. ౪. వేడిమి. (వై. ని.)

ధూమ్రమూలిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. శూరీత్పణము.

ధూమ్రలోచనము. సం. వి. ఆ. పుం - ధూమ్రవ ర్ణము కలకన్నులు కలది - కపోతము, పావురాయి.

ధూమ్రవర్ణకము. సం. వి. ఆ. పుం. నక్క.

ధూమ్రవర్ణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ధూమ్ర వర్ణము కలది, పొగవన్నె కలది. వి. ఆ. పుం. గ. నలుపు కలసినయెఱుపు, పొగవన్నె. ౨. తు రుష్కము, చిల్లమడ్డి.

ధూమ్రశూకము. సం. వి. ఆ. పుం - ధూమ్ర వర్ణశోమములు కలది - లొట్టిపిట్ట.

ధూమ్రాంకము. సం. వి. ఆ. పుం. మౌక్తికమణి దోవము.

పీ. అతిరక్త మహదోష మది విధ్రువచ్చాయ ధూమ్రాంకమనునదిధూమకాంతి. రత్న. ౫౦.

ధూమ్రాక్షి. సం. కి. ఇ. పుం. గి. వోషవికే
వము కలముత్తము. (వీనినే "ధూమాక్షి" అని
కొండలు.) ౨. ధూమ్రవర్ణనేత్రములు కలస్త్రీ.

ధూమ్రాటము. సం=ధూమ్యటము.

ధూమ్రాహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొగాకుళి.

ధూమ్రక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కృష్ణశింశుప, నల్ల
యిరుగుకుళి.

ధూమ్రమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గి.
కదల్పబడుచున్నది. ౨. వడకింపబడుచున్నది.

ధూమ్రతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గి. కా.
డిమిఁద నున్నవాడు. ౨- అందఱకు ముందట
నున్నవాడు- ముఖ్యుడు, అగ్రసరుడు.

ధూమ్రటి. సం. వి. ఇ. పుం. బరు వైజటలు కలవా
డు- శివుడు.

ధూమ్రకము. సం. వి. ఆ. పుం. వంచకము, నక్క.

ధూమ్రమానుష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాస్తి, సన్న
రాస్తిముళి.

ధూమ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. గి. ఉష్ణతేళి. ౨.
చోరకము, కచ్చోరముళి. ౩. రక్తచందనముళి.
(వై.ని.న. గి. విడలవణము. ౨. లోహశిట్టము,
ఇనుపత్రుప్ప.

ధూమ్ర. సం=ధూమ్రడు. (ఇది గృహస్థువంటిది.)
ద్వి. వేవేగ నాలోనివెట వెల్ల మాన్పుచుని వే
డుకొనుటయు నవ్వటుధూమ్ర, మనసులో వే
టొక్కచుకము చింతించి. ద్వి. చారిశ్చ.
ఉ. గి. ౨౩ పం.

ధూమ్రుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గి. మోస
కాడు, వంచకుడు; మాయావి. ౨. జూదరి.
౩. హింసకుడు, కీడించువాడు. వి. ఆ. పుం.
గి. (అలం.) వంచకు డగు వాయకుడు, శతనా
యకుడు. ౨. శివుడు, మహాదేవుడు, (కే.ని.)

ధూమ్రహము. సం = ధూమ్రధరము.

ధూమ్రహుండు. సం = ధూమ్రధరుడు.

ధూమ్ర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రథాదులముండటి
భాగము.

ధూమ్రోధ. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) గి. =
ధూమ్రధురుడు. ౨. = ధూమ్రధరము.

ధూమ్రకము. సం. వి. ఆ. న. విషము.

ధూళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. దుమ్ము, పరాగము.

ధూళింగల(లు)పు. మి. స. క్రి. (ధూళిక్ + క
లుపు.) దుమ్ములోకలుపు; నశింపజేయు.

గీ. దొరతనము నీతి నియమంబు ధూళింగలపు,
నంగనాజనలోలుఁ డైనట్టివరుడు. రుక్మా. గి.
గరక. (ఇటు విడుచు అని భావము.)

ధూళింగల(లి)యు. మి. ఆ. క్రి. (ధూళిక్ +
కలయు.) దుమ్మునఁ గలయు; నశించు.

నీ. ఊరక విరబడు మారనారాచంబు దుండగం
బునఁ దన్ను ధూళింగలయ. వరాహ. ర. ౨గ.

ధూళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మజ్జిటి, పొగవంచు.

ధూళికేదారము. సం. వి. ఆ. పుం. దున్నిన
వరిమడి.

ధూళిగుచ్చకము. సం. వి. ఆ. పుం. పటవాస
కము, బుక్కా.

ధూళిజంఘము. సం. వి. ఆ. పుం - బూడిదవ
న్నెపిక్కలు కలది-వాయసము, కాకి. (వై.ని.)

ధూళిధ్వజుడు. సం. వి. ఆ. పుం - ధూళి జెండా
గా కలవాడు - వాయువు, గాలి.

ధూళిపటలము. సం. వి. ఆ. పుం. వైకృగి కప్ప
వలె ఏర్పడినదుమ్ము. న. ధూళిచయము. (కల్ప.)

ధూళిపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - పరాగ మధిక
ముగా కలపూవులు కలది - కేతకీ, మొగలిళి.

ధూళిభక్తము. సం. వి. అ. న. వివాహభోజనము, పెండ్లివిందు. (తై. ని.)

ధూళీకదంబము. సం.వి.అ.పుం.గ-పరాగసమాహము కలది - నీపము, కడిమిళ్ళి. ౨. వరుణము, ఉలిమిరిళ్ళి. ౩. తినిశము, నెమ్మిళ్ళి. ౪. ధూళిపటలము.

ధూళీగుచ్చము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరమంతుమిశ్రచందనచూర్ణము, ఫల్గుచూర్ణము, ఒక దినుసుబుక్కా.

ధూసర. సం. వి. అ. శ్రీ. పాండుఫలి అను మొక్క.

ధూసరచ్చద. సం. వి. అ. శ్రీ. పాఠ, చిలుబొద్దిళ్ళి.

ధూసరపత్రిక. సం. వి. అ. శ్రీ. హస్తీశుండిళ్ళి.

ధూసరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బూడిదవర్ణము కలది. వి. అ. పుం. గ. బూడిదవర్ణము. ౨. గాడిద. ౩. లాటియ. ౪. పావురము.

ధూసరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూసరవర్ణము కలదిగా చేయబడినది, బూడిదరంగు కలదిగా చేయబడినది.

ధూసరుడు. సం. వి. అ. పుం. తెలకారుడు, గాండ్లవాడు, తెలికవాడు.

ధృ

ధృక్కు. సం. విణ. (జ్) పొందువాడు. (ఇది తఱచు సమాసాంతమునందే ఉండును.)

ఉదా:- కాలరూపధృక్కు, శక్తిధృక్కు మొ.

ధృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ధరింపబడినది, తాల్పబడినది. ౨. గృహీతము, పట్టుకొనబడినది. వి. అ. న. గ. పతనము, పాటు. ౨. స్థితి, ఉనికి. ౩. ధారణము, తాల్పుట. ౪. గ్రహణము, పట్టుకొనుట.

ధృతరాష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. మంచిరాజు కలదేశము.

ధృతరాష్ట్రీ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ధాతరాష్ట్రము లనుహంసలజాతికి ఆదిమాత.

ధృతరాష్ట్రుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దుర్యోధనాదికారపులకు తండ్రి, పాండురాజునకు అన్న. ౨. సర్వవిశేషము. ౩. ఒకానొక గంభయ్యడు. ౪. రాజు.

ధృతాత్ముడు. సం. విణ. (న్. ఆ. న్. న్.) ధైర్యముతో కూడినచిత్తము కలవాడు.

ధృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. ధరించుట, తాల్పుట. ౨. గ్రహించుట, పట్టుకొనుట. ౩. ధైర్యము. ౪. నిరత. ౫. సంతోషము. ౬. సుఖము. ౭. (జ్యోతి.) విష్కంభాదియోగములలో శౌకటి. ౮. ఒకానొకభద్రుడు. ౯. మాతృకాభేదము. పుం. యజ్ఞము.

ధృతిమంతుడు. సం. విణ. (త్. మతీ. త్.) గ. ధైర్యము కలవాడు. ౨. సంతోషము కలవాడు.

ధృతిముషము. సం. విణ. (న్) గ. ధైర్యమును అపహరించునది. ౨. సంతోషమును హరించునది. (రూ. ధృతిముట్టు.)

ధృత్తు. సం. విణ. (త్) ధరించువాడు. (ఇది తఱచు సమాసాంతములందే ఉండును.) ఉదా:- రూపధృత్తు, అవతారధృత్తు మొ.

ధృత్వము. సం. వి. న్. పుం. గ. ధర్మము. ౨. ఆకాశము. ౩. సముద్రము. (వాచ.) ౪. పవ్వతము. (కే. ని.)

ధృత్వీరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ధాత్రి, భూమి.

ధృత్వుడు. సం. విణ. (న్. వరీ. న్.) గ. బుద్ధిమంతుడు. ౨. ధరించువాడు. వి. న్. పుం. గ. విష్ణువు. ౨. బ్రహ్మణుడు.

ధృవ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మయ్యకుపాస్తి.

ధృవప్ర. సం. విణ. (ఉ) గ. దిట్ట, ప్రగల్భుడు.

అ. దక్షుడు, సమరుడు; శేర్ప. వి. ఉ. పుం. సంఘాతము, గుంపు.

ధృప్త. సం. వి. ఆ. శ్రీ. అనతి, జంతుటాలు.

ధృష్టమ్యముడు. సం. వి. ఆ. పుం. ద్రుపద రాజపుత్రుడు, ద్రాపదియన్న.

ధృష్టి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ధృష్టత్వము, దిట్టతనము.

ధృష్టండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దిట్టడు, ప్రగల్భుడు. అ. నిర్జ్ఞాడు, సిగ్గు లేనివాడు. కి. నిర్దయుడు, కనికరము లేనివాడు. ర. గర్వి, అహంకారము కలవాడు. వి. ఆ. పుం. (అలం.) శృంగారనాయకులలో నొకడు, తప్ప చేసియు జంకినవాడును బెదరింపబడియు సిగ్గు నొందని వాడును, చేసినతప్పు ప్రత్యక్షముగా కనబడుచున్న అసత్యమాడువాడు నగునాయకుడు. శ్లో. కృతగా అపి నశ్యంక సరితోఽపి సలజితః, దృష్టదోషోఽపి మిథ్యావాక్ కథితో ధృష్ట నాయకః. సా. ద. కి. కి. 3.

ధృష్టజాడు. సం. విణ. (జ్) = ధృష్టుడు.

ధృష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. ఘృష్టి, కిరణము.

ధృష్టువు. సం. విణ. (ఉ) గ = ధృష్టుడు. అ. కం చుకి.

ధృష్టము. సంధర్షణీయము.

ధే

ధే. వి. గుఱ్ఱము మొదలగు జంతువులను తోలుట యందలిధ్వని కనుకరణము.

(స్వైకులం.) చ... మహాపలంబుతో, నదికినరీతి నున్న సహవాక్యము ధే యని కక్కసంబులక, సదసదగాఁగ వ్రేసియును... కదలుపలేక... కై. భా. ర. 22.

క. నింగికి ధే యని కదలిం, చెం గడు వడిగలు గులనదుసింగముఁ బలుమాఁటాక ... కభా. కి. కి.

ధేన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. నది. అ. కొత్తిమికి.

ధేనము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సముద్రము. అ. నదము.

ధేనుంభవ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. భావుకధేనువు, శుభప్రద మగుగోవు.

ధేనుక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. లేగటియావు. అ. కొత్తిమికి. (మే. ని.) కి. ఆడేనుగు. (కొన్నియెడల సమాసాంతమందు అల్పార్థకమున కానవచ్చుచున్నది. ఉదా:- అసిధేనుక = చిన్న కత్తి.)

ధేనుకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చీరపేను. అ. రతిబంధవిశేషము.

ధేనుకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకరాక్షసుడు. (వీడు బలరామునిచే చాతుఁ డయ్యెను.)

ధేనుధుగ్ధకరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆవులకు పాలు వృద్ధిచేయునది- గర్జరము అనుదుంకి.

ధేనుధుగ్ధము. సం. వి. ఆ. న. గ. చిర్బటము, నక్కదోసశి. అ. ఆవుపాలు.

ధేనువు. సం. వి. ఉ. శ్రీ. - దూడలను త్రాగి చునది - లేగటియావు; ఆవు. (ఇదిమృగజాతివాచకములతో ఉత్తరపదముగా సమపించు నపుడు శ్రీవాచక మగును. ఉదా:- ఆశ్వధేనువు = ఆడుగుఱ్ఱము. ఖడ్గధేనువు = ఆడుఖడ్గ మృగము.)

ధేనువ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. తాకట్టుపెట్టిన పాడియావు; తాకట్టుపెట్టినపాడిబట్ట. (శీరస్వామి, టీకాసర్వస్వము.)

ధేయము. సం. విణ = ధాతవ్యము. వి. అ. న. ౧. పోషణము. ౨. త్రాగుట. ౩. ధరించుట. ౪. భాగరూపనామశబ్దములకు స్వార్థమున వచ్చు ప్రత్యయము. (ఉదా: భాగధేయము, రూపధేయము, నామధేయము.)

ధై

ధై నవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ధేనుసంబంధమైనది.

ధై నుకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ధేనుకాసంబంధమైనది. వి. అ.న. ౧. ధేనుకలసమానము. ౨. ధేనుకము, రతిబంధవిశేషము.

ధై ర్యము. సం. వి. అ. న. ౧. ధీరత్వము. ౨. మనస్సు కలగమి, నిర్వికారచిత్తత. ౩. గంభీరత. ౪. అవిధేయత, ధృప్తత్వము.

శ్లో... అర్హసి త్వం న ధైర్యా, స్తోమీకర్తుం చ టులశభరోద్వర్తనప్రేక్షితాని. మేఘ. ౧. ౪౦.

ధై వతము. సం. వి. అ. పుం. (సంగీ.) సప్తస్వరములలో ధ అను ఆఙవస్వరము.

ధై వత్యము. సం. వి. అ. న. -ధీవునిభావము. దక్షత, శేర్పు.

ధో

ధో ధము. సం. వి. అ. పుం. డుండుభము, ఇరుదల పాము.

ధో తుండు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శకుండు. వి. అ. పుం. వాయువు.

ధో రణము. సం. వి. అ. న. ౧. ఎక్కడ దగిన యేమగు లోనైనవాహనము. (గజరథతురగాది. త్రి. ని.) ౨. (అశ్వాదుల) గతి. పుం. హంస. (శే. వి.)

ధో రణి. సం. వి. ఇ. ఈ. త్రి. ౧. పరంపర, పంక్తి. ౨. శీతి, పక్షతి. (వాచ.)

ధో రితము. సం. వి. అ. న. ౧. వధము, చంపుట. ౨. గతి.

ధౌ

ధౌ తకోశము. సం. వి. అ. న. చలువ చేసిన పట్టుబట్ట.

ధౌ తకాశేయము. సం. = ధాతకోశము.

ధౌ తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ప్రత్యేకితము, కడుగబడినది. ౨. మారితము, తుడువబడినది. ౩. శోధితము, పరిశుద్ధముచేయబడినది. ౪. స్వచ్ఛముగా చేయబడినది, తెల్లగా చేయబడినది. వి. అ. న. ౧. ప్రత్యేకితము, కడుగుట. ౨. శుద్ధిచేయుట. ౩. కలధౌతము, వెండి.

ధౌ తశిలము. సం. వి. అ. న. స్ఫటికము. (త్రి. ని.)

ధౌ తి. సం. వి. ఈ. త్రి. హతయోగప్రకారము తడిసిన సన్ననివస్తువు మ్రింగి మరల వెలికి తీయుట. (దీనివలన శ్లేష్మములు ఊర్చ్యములుగా పోవును.)

ధౌ తేయము. సం. వి. అ. పుం. న. సైంధవలనణము, ఇందుష్ట.

ధౌ రంధర్యము. సం. వి. అ. న. ధురంధరత్వము.

ధౌ రితము. సం. వి. అ. న. అశ్వగతిభేదము, జోడన, ఆస్కందితముకంటె నధికమైనచతురమైనయొకయశ్వధార.

ధౌ రితము. సం. = ధౌ రితము.

ధౌ రేయము. సం. = ధురీణము.

ధౌ రేయుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) = ధురీణుండు.

ధార్తము. సం = ధార్తము.

ధార్తిక. సం. వి. అ. శ్రీ. ధార్తము, వందన.

ధార్తము. సం. వి. అ. న. ధార్తము, వందన.

ధార్తము సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) ధార్తము
బంధమైనది. వి = ధార్తికము.

ధ్యా

ధ్యాకారుడు. సం. వి. అ. పుం - కౌలిమిగొట్ట
మూడువాడు - కవురి.

ధ్యాత. సం. వి. అ. (ము. శ్రీ. ము.) = ధ్యాయకుడు.

ధ్యాతము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఊడ
బడినది. (అగ్ని మొ.) ౨. ఊడి వాయింప
బడినది, కబ్బితము. (కంఠము, సన్నాయి మొ.)
౩. ఉబ్బినది, ఉబ్బినది. ౪. దగ్గము, కాల్ప
బడినది.

ధ్యాతవ్యము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఊడ
దగినది. (అగ్ని, కంఠము మొ.) ౨. గాలిచే
ఉబ్బింపదగినది.

ధ్యానము. సం. వి. అ. న. గ. (అగ్ని కంఠము
మొ.) ఊడుట. ౨. కాల్పుట. ౩. ఉబ్బుట.

ధ్యానీయము. సం = ధ్యాతవ్యము.

ధ్యాపనము. సం. వి. అ. న. గ. గాలి ఊడియు
బ్బించుట. ౨. కాల్పించుట.

ధ్యాపితము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఊడిం
పబడినది. (అగ్ని, కంఠము మొ.) ౨. ఉబ్బిం
పబడినది. ౩. దాపితము, కాల్పింపబడినది.

ధ్యాయకుడు. సం. వి. అ. (అ. యిక. అ.) అ
గ్ని, కంఠము మొదలగువానిని ఊడువాడు.
౨. ఉబ్బించువాడు.

ధ్యాయమానము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) గ.

ఊడబడుచున్నది. (అగ్ని, కంఠము మొ.)
౨. ఉబ్బింపబడుచున్నది.

ధ్యా

ధ్యాత. సం. వి. అ. (ము. శ్రీ. ము.) గ. ధ్యానిం
చువాడు. ౨. చింతించువాడు.

ధ్యాతము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) గ. ధ్యానిం
పబడినది. ౨. చింతింపబడినది.

ధ్యాతవ్యము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) గ. ధ్యా
నింపదగినది. ౨. చింతింపదగినది.

ధ్యానము. సం. వి. అ. న. గ. చింతనము, చిం
తించుట. ౨. పరమాత్మను చింతించుట; అద్వి
తీయవస్తువునందు అనిచ్చిన్న మగునంతరిం
యవృత్తిప్రవాహము; నేను బ్రహ్మస్వరూపు
డను అని సత్స్వరూపవృత్తితో నిరాలంబముగా
నుండుట; (విశిష్టాద్వైతమున) చిత్తచాంచల్యము
లేక ఏకాగ్రముగా తలంచుట; ధారణానిరుద
డగు ఈశ్వరుని పుండరీకాక్షత్వాద్యాకారముతో
చింతించుట. (విషయములందలి రాగము నశిం
చుట అని సాంఖ్యులు.)

ధ్యానయోగము. సం. వి. అ. పుం. ధ్యాన
రూప మగుయోగవిశేషము. (ఇది కర్తవ్యవాది
యోగములలో నొకటి.)

ధ్యానస్థుడు. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) ధ్యాన
నిష్ఠుడు, ధ్యానమందు నున్నవాడు.

ధ్యానించు. సం. స. క్రి. ధ్యానముచేయు, చిం
తించు.

(రావణుడు.) నీ. తనవృద్ధయాకాశమునఁ బి
తామహు నుంచి ధ్యానించి... గీ. వీరహో
మంబుఁ గావించె విష్ణుముగ. ఉ. రా.
౨. ౧౬౩.

ధ్యానికము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) ధ్యాన

ముచే కలుగునది. మను. ౬. ౮౨.

ధ్యానీయము. సం = ధ్యాతవ్యము.

ధ్యామము. సం. వి. అ. న. గ. కామంచిగడ్డికి.
౨. దవనముకి.

ధ్యాయకుడు. సం. విణ. (అ. యికా. అ.) =
ధ్యాత.

ధ్యాయత్. సం. (శత్రు.) ధ్యానించుచున్న.

ధ్యాయమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)
ధ్యానింపబడుచున్నది.

ధ్యే

ధ్యేయము. సం = ధ్యాతవ్యము.

ధా

ధాజి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. ఒకజాతిపొక్కురోగ
ము, బొబ్బ. ౨. వాయుసమూహము. (కే. వి.)

ధాజి. సం. వి. ఇ. పుం. పుష్పపచయము, పూలు
కోయుట. (వాచ.)

ధి

ధియమాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)

గ. ధరింపబడుచున్నది. ౨. ధరించుచున్నది.

ధ్రు

ధ్రుట్టు. సం. విణ. (హ) ద్రోహము చేయువాడు.
(హ. ధృక్కు.)

ధ్రువ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. స్రుగ్భదము, య
జ్ఞపాత్రభేదము. (ఇది ఒకరీతిప్రానిత్రేడు.)

౨. సాధ్య, మంచియ్యడుది. ౩. గీతివిశేషము.

౪. పిడుకునప్పుడు సాధువుగా నుండుఆవు. ౫.

మూర్ఖ, చాగికి. ౬. సాలపరిమళముగలపా

న్నకి. ౭. గుఱ్ఱపుసుడి. ౮. గుఱ్ఱపుసుడి ఉంచు
చోటు. ౯. భూమి. (కే. వి.)

ధ్రువక. సం. వి. అ. శ్రీ. తాళస్తానక్రియాని
శేషము.

ధ్రువము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. సీరము,
నిలుకడ కలది; అచంచలము, కదలనిది. ౨. కా
శ్యతము, ఎప్పుడును ఉండునది. ౩. సంతతము,
ఎడతెగనిది. ౪. నిశ్చలము. వి. అ. పుం. గ.
ధ్రువనక్షత్రము, ఉత్తరధ్రువము దక్షిణధ్రువము
అనబడు ఆకాశమం దున్న రెండు తారలలో నొ
కటి. ౨. (జ్యోతి.) విశ్వాభాదియోగములలో
నొకటి. ౩. స్థానపు, మ్రోడు. ౪. శంకువు,
గవీక. ౫. పదునాలుగుఅక్షరములకాలము కల
తాళము. ౬. శరారి, బాతు. ౭. నాసాగ్రము
ముక్కుకొన. ౮. ఆశ్వరోమావర్తభేదము, ఒక
జాతిగుఱ్ఱపుసుడి. ౯. మట్టికి. గం. యజ్ఞపాత్ర
భేదము. గం. (జ్యోతి.) ఉత్తరోత్తరాషాఢో
త్తరాభాద్రాశోహిణులలో ఏదేని ఒకటి. గం.
(జ్యోతి.) గ్రహనక్షత్రాద్యానయనమున కుపయు
క్త మగుఅంక. న. గ. ఆకాశము. ౨. తర్క
ము. ౩. నిశ్చయము.

ధ్రువుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. బ్రహ్మ. ౨.
విష్ణువు. ౩. శివుడు. ౪. ఉత్తాసపాదునికొ
డుకు. (ధ్రువనక్షత్రాధిపాత.) ౫. అవ్వవనువు
లలో నొకడు.

ధ్రౌ

ధ్రౌవ్యము. సం. వి. అ. న. -ధ్రువత్వము- గ.
స్థిరత్వము. ౨. నిశ్చయము.

ధ్వ

ధ్వంసకుడు. సం. విణ. (అ. వికా. అ.) గ.
ధ్వంస మగువాడు, నశించువాడు. ౨. వ్రష్ట,

అధఃపతితుఁడు. 3. ధ్వంసము చేయువాఁడు, నశింపజేయువాఁడు.

ధ్వంసనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నాశము చేయునది, ధ్వంసము చేయునది. ౨. భ్రంశము చేయునది. (అ. ఈ. అ.) ధ్వంసము చేయు సాధనము. వి. అ. న. ౧. నాశము. ౨. నాశము చేయుట, నశింపజేయుట. 3. భ్రంశము, జాటుట. ౪. అధఃపతనము, క్రిందపడుట.

ధ్వంసనీయము. సం=ధ్వంసయితవ్యము.

ధ్వంసమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నశించుచున్నది.

ధ్వంసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్వంసము చేయునది. వి. అ. పుం. ౧. నాశము. ౨. క్రింద పడుట, కూలుట. 3. జాటుట.

ధ్వంసయత్. సం. (శత్రు.) ధ్వంసము చేయుచున్న.

ధ్వంసయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్వంసము చేయుచున్నది.

ధ్వంసయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) నశింపజేయువాఁడు.

ధ్వంసయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్వంసము చేయదగినది.

ధ్వంసిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ౧. నశించువాఁడు. ౨. భ్రంశము నొందువాఁడు.

ధ్వంసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ధ్వంసముచేయఁబడినది, నశింపజేయఁబడినది. ౨. భ్రంశము చేయఁబడినది.

ధ్వంసయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్వంసము చేయఁబడుచున్నది, నశింపజేయఁబడుచున్నది.

ధ్వంసయము. సం=ధ్వంసయితవ్యము.

ధ్వజద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. తాటిచెట్టు. ధ్వజభంగము. సం. వి. అ. పుం. నపుంసకత్వమును కలిగించురోగభేదము. (వాచ.)

ధ్వజము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. పతాక, పెక్కెము. ౨. ధ్వజస్తంభము, పెక్కెపుకంబము. 3. చిహ్నము, గుఱుతు. ౪. గర్వము, దర్పము. ౫. ఖిద్వాంగము, మంచముకొడు. ౬. మగగుఱి. ౭. తూర్పున ఉండుగృహము. ౮. కల్లంగడియొక్క చిహ్నము. పుం. ౧. చెట్టు. ౨. తాడిచెట్టు. (కే. ని.)

ధ్వజవంతుఁడు. సం. విణ. (తే. వతీ. తే.) ౧. ధ్వజము కలవాఁడు. ౨. గుఱుతు కలవాఁడు. వి. తే. పుం. ౧. పెక్కెమును కొనిపోవువాఁడు. ౨. కల్లుఅమ్మువాఁడు, కొండితుఁడు.

ధ్వజారోహణము. సం=ధ్వజారోహణము.

ధ్వజారోహణము. సం. వి. అ. న. దేవోత్సవాదులందు ధ్వజమును ఎత్తుట. (ఇది ఉత్సవప్రారంభమును తెలుపును.)

ధ్వజాహృతము. సం. వి. అ. న. యుద్ధమున కొల్లగొనఁబడినధనము. (వాచ.)

ధ్వజాహృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధరంగమున పట్టుకొనఁబడి దానుఁడుగా చేసికొనఁబడినజనుఁడు. (వాచ.)

ధ్వజి. సం. విణ. (నీ. నీ. నీ.) ౧. ధ్వజము కొనిపోవువాఁడు, కెండా పట్టుకొనిపోవువాఁడు. ౨. గుఱుతు కలవాఁడు. 3. మురారాజనచిహ్నము, కల్లుఅమ్మువాఁడు. వి. నీ. పుం. ౧. రథము, తేరు. ౨. కొండ. 3. పాము. ౪. నెమలి. ౫. గుఱుము. ౬. బ్రహ్మవాఁడు.

ధ్వజిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. సేన, దండు.

అ. పీచాభేదము, ఒకవిధ మగువల్ల.

ధ్వజీకరణము. సం. వి. అ. న. గ. ధ్వజముగా చేయుట. అ. సెవముగా చేసికొనుట; కారణముగా చేసికొనుట.

శ్లో. ఉపకర్తాధికారస్థః స్వాపరాధం న చన్యతే, ఉపకారం ధ్వజీకృత్య సర్వ మేవావలంపతి. హితో. అ. ౯౯.

ధ్వజాడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కొండికుడు, కలు అమైడివాడు. అ. శ్రేష్ఠుడు, ఉత్తముడు. (ఇది ఈయర్థమున తఱచుగా సమాసాంతమం దుండును. ఉదా:- కులధ్వజాడు = కుల శ్రేష్ఠుడు.)

ధ్వజోత్థానము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రధ్వజమును లేవనెత్తుట అనివశేషము. (త్రి. ని.)

ధ్వనత్. సం. (శత్రు.) ధ్వనిచేయుచున్న.

ధ్వననము. సం. వి. అ. న. గ. శబ్దించుట, ధ్వని చేయుట. అ. ఝంకారాదిధ్వని, రవళి. 3. (అలం.) వ్యంగ్యము, ధ్వని.

ధ్వనము. సం. వి. అ. పుం. గ. శబ్దము. అ. అవ్యక్తధ్వని, తు మైదలు లోనగువానిరవళి.

ధ్వనమోది. సం. వి. న. పుం - అవ్యక్తధ్వనిచే సంతోషపెట్టునది- తు మైద.

ధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం. గ. శబ్దము, చప్పుడు; వాద్యము; మేళము మున్నగువానిశబ్దము. అ. (అలం.) వ్యంజనావృత్తిచే తోచెడియర్థము. 3. వ్యంగ్యప్రధానకావ్యము, ఉత్తమకావ్యము.

ధ్వనించు. సం. అ. క్రి. శబ్దించు, మ్రోయు. (శ. ర.)

ధ్వనిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. గ. ధ్వని గ్రహించునది- చెవి. (త్రి. ని.) అ. ధ్వని గ్ర

హించుట, వినుట.

ధ్వనిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) = ధ్వాన మడు.

ధ్వనితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. మ్రోసి నది, ధ్వని చేసినది. (భేర్యాది.) అ. (అలం.) వ్యంజితము, నూచితము. (అర్థాది.) వి. అ. న. గ. శబ్దము. అ. ఉఱుము, మేళురసము.

ధ్వనినాళ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. విణ. అ. చే బువు. 3. కాహళవాద్యము.

ధ్వనిబోధకము. సం. వి. అ. పుం. రోహిత్యము, కామంచిగడ్డి.

ధ్వన్యమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధ్వని చే తెలుపబడుచున్నది, నూచింపబడుచున్నది.

ధ్వస్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. నాశము జొందినది, నష్ట మైనది. అ. క్రిందబడినది. 3. జాతినది. ౪. గ్రామీకృతము, కబళముగా చేయబడినది. ౫. నీతిహీనము. (కే. ని.)

ధ్వస్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ = ధ్వంసము.

ధ్యా

ధ్యాంతుజంఘ. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. కాకజంఘ, కాకిదొండ. అ. వెలమసంది.

ధ్యాంతుజంబువు. సం. వి. ఊ. శ్రీ. కాకిచే రేడు.

ధ్యాంతుతుండి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కాకవాస, కాకిదొండ.

ధ్యాంతుదంతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కాకిదొండ.

ధ్యాంతునఖ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కాకిదొండ.

ధ్యాంతునామ్ని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కాకోదుంబరిక, కాకిమేడి.

ధ్యాంతునాశిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. జోడతరము.

న

ధ్వంశనాస. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కాకనాస,
కాకిదొండశి.

ధ్వంశపుష్టము. సం. వి. ఆ. పుం. పరభృత
ము, కోకిల.

ధ్వంశమాచి. సం. = కాకమాచిశి.

ధ్వంశము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాకి. ౨.
బకము, కొంగ.

ధ్వంశవల్లి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కాకనాసశి.

ధ్వంశాదని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కాకిదొండశి.

ధ్వంశారాతి. సం. వి. ఇ. పుం. గుడ్లగూబ.
ఇల్లే : ధ్వంశారి మొ.

ధ్వంశి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. కాకోలి, కా
యకొల్లిశి. ౨. ఆడుకాకి.

ధ్వంశుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. భిక్షుకుడు.
౨. తక్షుడు, వడ్లంగి.

ధ్వంశిలి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కాకోలి, కా
యకొల్లిశి.

ధ్వంతమణి. సం. వి. ఇ. పుం. శ్రీ. ఖద్యోత
ము, మిణుగురుపురుగు. (వై. ని.)

ధ్వంతము. సం. వి. ఆ. న. అంధకారము, చీకటి.

ధ్వంతారాతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. నూర్మ
డు. ౨. చంద్రుడు. ౩. అగ్ని. ౪. తెలుపు.
ఇల్లే : ధ్వంతారి మొ.

ధ్వంతోన్మేషము. సం. వి. ఆ. పుం - చీక
టిలో ప్రకాశించునది - ఖద్యోతము, మిడుగు
లుపురుగు.

ధ్వంశకుడు. సం. విణ. (ఆ. నికా. అ.) ధ్వని
చేయువాడు.

ధ్వంశము. సం. వి. ఆ. పుం. ధ్వని.

న¹ = ను¹.

న² = ను².

న. ఉభ. ఒకానొకయతురము.

న¹. అప. గ. ఉదంతములకును ఋకారాంతము
లకును ఏకత్వమున వు కై కయి ప్రత్యయ
ములు పరమగునపుడు ఆగమముగా వచ్చును.
క. నీ విజయోత్సాహమునకు, లావునకు జనంబు
నకు సర్వమునకు సుద్భావమునకు మెచ్చి
వరం, బీ వచ్చితి వేడు మెద్ది యివ్వుము నీ
కుక్ష. భార. ఆది. ౨. ౧౦౩.

చ. అమలినతారకాసుమదయంబుల నెన్నును స
ర్వవేదకా, శ్రుములయశేష సారము మదం
బునఁ బొందను బుద్ధిబాహువిక్రమమున దు
ర్గమార్థజలగౌరవభారతభారతీసము, ద్రముఁ
దతియంగ నీదను విధాత్వనకై నను నేరఁ
బోలునే. భార. ఆది. ౧. ౧౦౯.

చ... ఏమిటకా, గొనకొన నేరఁ డయ్యె నినుఁ
గూడ నుయోధనుఁ బట్టి యట్టికర్ణున కయి నీ
కు నేటికి వనోవ్యభ... భార. కాం. ౧. ౩౮.

౨. కంటే అందు వర్ణకములు ద్విశీయైకవచన
మును పరమగునపుడు ఉదంతజడవాచక
ములకు ఆగమముగా వచ్చును.

చ... ఒక్కసుత్త్రము వది మేలు తత్త్వము
శతంబునకంటే నుకుండు మేలు... భార.
ఆది. ౪. ౯౩.

చ. అనఘ గృహస్థార్థమునయందుఁ జరించి వ
రుండు మృత్యుసం, జనితభయంబు వాపి
నఁ జాలునొ... భార. ఆను. ౧. ౪౩.

క. విను పిండదానసుమయం, బువయందును ...
నారి. పూ. ౨. ౧౪౩.

మ. అనురాగంబునఁ బొందుచుండె నొకఁ డేకాం

తప్త దేశంబునకా. దశకు. ౧౦. ౧౦.

3. మత్తీ సప్తమీ తత్పురుషములందు ఉదంత
జడవాచకములకు వచ్చుటగవము.

క...సత్యము, వలనన ములునూపు గౌరవంబున
పేరికా. భార. ఆది. ౪. ౮౪.

ఉ. భానునిభుండు పొందుజనపాలుడు...ధ, రా
నిలవాసవాశ్వీనులదైనవరంబునకై పేరితో,
నీనరవాధనందనుల నేవుర... పడనె...
భార. ఆది. ౫. ౧౫3.

క...ప్రమత్తుసంపదయు ధర్మభావ్యాప్రభురా,
జ్యము భిన్నకుంభమునతో, యములట్లు య
ధ్రువంబు లగు...భార. ఆది. ౨. ౧౩౪.

గీ...నీదుగర్భమునవాఁ డభిలభువన, వమానమహా
నీయుఁ డగుచక్రవర్తి నుము. భార. ఆది.
౪. ౬౧.

న.² ప్ర. ౧. గుణవాచకము లగు నల్ల ఎఱ్ఱ మొద
లగుశబ్దములకు భావార్థమున వచ్చుతదితప్తత్య
యము.

ఉదా:- నల్లన, ఎఱ్ఱన మొ.

౨. కొన్ని ధాతువులమీఁద వచ్చుకృత్తప్తత్య
యము.

ఉదా:- గడన, దీవన, గట్టన మొ.

3. భూతకాలక్రియకు విశేషణవివక్షయందు
వచ్చుప్రత్యయము. (ఇది పరమగునపుడు
తుది ఉకారమునకు ఇకారము ఆ దేశమ
గును.)

ఉ. పంబినకోపముకా సమయభంగభయంబును
నగ్గరించి యుల్లంబు పెనంగొనక...భార.
విరా. ౨. ౧౩౯.

క. ...నిదితుఁ డైన ప్రభం, జనసుతుసర్వాంగ
మర్మసంధుల నెల్లకా. భార. ఆది. ౫. ౧౯౫.

ప్ర. ద్రు. ౧. ఉదంతము లగుజడవాచకములకు
వచ్చుసప్తమీవిభక్త్యేకవచనము.

చ...అంబురుహానన యగ్ని సాక్షీకంబునఁ బరి
చీత యైననతిఁ బొల్పుగ నొక్కతఁ గాని
యన్యలన్, మనమున జేనియుం దలఁప...
భార. ఆది. ౪. ౧౩౭.

వ. ఋతుమతి వయినయష్టమదికసంబున జేని చ
తుర్దశివసంబున జేని శుచివైశయంబుననుం
డి నన్నుఁ దలంపుము...భార. ఆది. ౫. ౮౪.

౨. ఉదంతజడవాచకములకు వచ్చుతృతీయైక
వచనము. (ఓక్కొకచో అజడవాచకమునకు
ను కనఁబడుచున్నది.)

నీ. గమనవేగంబున ద్రుమలతాజాలసంచాలన
సేయుచు ... భార. ఆర. 3. 3౧౨.

ఉ. ఏవునగ్గిటి యేనుఁగున నేనుఁగు వైచుచు
వాజి వాజిచే, రూపడఁగంగ మోడుచును
... భా. రా. యు. ౯౮౦.

3. క్రియలకు చేదాద్యర్థమునందు వచ్చును.
(ఇది పరమగునపుడు తుది ఉకారమునకు ఇకార
మాదేశముగా వచ్చును.)

చ. తెగ మొదలెత్తిపోవఁ బగఁ దీర్చుగ వచ్చి
నఁ గ్రౌర్య మొందు నే, మిగతఁ దలంచినం
బగు మేలివిలేమి ధ్రువంబు కేశవా. భార.
ఉద్యో. 3. ౨౧.

౪. క్రియావిశేషణత్యవివక్షయందు కొన్నియె
డల ఉదంతముల కనుప్రయుక్త మగును.

చ...కుంతిని బ్రతుపూర్వకంబున సంభావించి...
భార. ఆది. ౫. ౧౫౨.

న.³ అప. తూమెడు(భూమి)అనుటకు గుఱుతు.

వ. తాల్లారిచన్న కేశవపెరుమాళ్లు ప్రతిష్ఠ కాల
మైనప్పుడు... చింతగుంటపట్టను బండుం వరి
జేను న ౧౦. బాదుమాక్షడికొడుకు ... ఈ
పొలానను బందుచుచేను న. ౧౦. ౧౨౨౩.
నే. కా. ౧౩౯౧.

న. శ్రీ శ్రీమేశ్వరమహాదేవరకుం బెట్టిన... యి
లుపట్టులోపుకాం బెట్టిన భూమి ఖ. అ. న
గి...దా. కా. గిగికి.

న. సం. వి. అ. పుం. గ. హక్కికము. అ. విశ్వు
శ్వరుడు. 3. భనము. ర. బంధము. గ. యుద్ధ
ము. ఓ. బుద్ధుడు. 2. ఈయబడినవస్తువు.
విణ. (అ. అ. అ.) గ. పలుచనిది. అ. వట్టిది,
శూన్యము. 3. అలయనిది. ర. విభజింపబడి
నది. (అ. ని.)

అవ్య. = అ. నల్ల అవ్య. (దీనికి తెలుగున వ్య
ప్రయోగము లేదు.)
(భిన్నము, వేరునది.)

ఉదా:- నాత్యుష్ణము, నాతికఠినము.
(అభావము, లేమి.)

కా...రాజ్యము గీజ్యముకొ సతతమే కాయంబు
నాపాయమే. భాగ. ర. ౫౮౨.

సంకు. వి. (త. సంకు.) పరిహాసము, నవ్వులాట.
క. జంకెలు బుజవములునుం, గింకలు దళితొత్త
నోర్తు గీరంబులకుకొ, సంకులం జదుల్లు కర
ముల, యంకనముల జదువు గఱచె మాసిలో
కులచేక. నృసిం. అ. ర.ర. (కరములు సం
కణములు సదువు అని అవమ్మరి.)

స. క్రి. నేలను కొరాడు. (త. ర.)

సంగ=విజ్ఞానంగనాచిన్ (త. ర.)

సంగనాచి. వి. (త. సంగనాచి.) వడ్లచిలుక.
(త. ర.) విజ్ఞ. ఎంతసాహసపుబనియైనను చేసి
ఏమియు తెలియనిదానివలె నటించునాడుది;
చతురురాలు.

రగడ. రం గలర సారంగముల సారంగముల
జేరంగం దలచితి, సంగనాచి యసంగవైర
ముసం గడంగి మసంగం దలచితి. చంద్ర.
ర. ౨౩౪.

చ...నిక్కము గాఁగను నాతిక డేమియుకొ, దె
లియఁడు సాదులిడ్డఁ డని నేరుపుమాటలఁ దే

లనాడి గా,దిలిసుతుచేతఁ జక్కటులు ది
ద్దెద వెంతటిసంగనాచినే. సారంగ. 3. ౫౫.
వ...పొదరిండ్లకుం బార్చి కాంతులం గవయు
సంగనాచు లగుసంగనల...మనుచు. 3. ౨౮.
వ...అయ్యంగనారత్నంబునకు సంగనాచి య
గురాజదూతిక మఱియు మఱియు బోధించి
...కుక. గ. ౫౩. కువల, ౫. ౫౮.

సా:- సంగనాచి వంగముల్లు.

సంగి. విజ్ఞ. (√సంగు.) గ. ముక్కుతో పలుకబడు
నది. (మాట. త. ర.) అ. స్పష్టముకానిది. (మాట.)
(వ్యవ.) నాదగ్గఱ ఇట్టిసంగిసంగిమాటలు పనికి
రావు.

సంగు. అ. క్రి. (త. సంగు.) ముక్కుతో మాట
లాడు. (త. ర.)

జ: సంగి.

సంగుండు. సం. వి. అ. పుం. జారుడు.

సంచే=సంజ్ఞ. (చూ. సంచుకొను.)

జ: సంచుకొను.

సంచుకొను=సంజ్ఞకొను. (√సంచే.)

(కూరలు లోనగువ్యంజనములు తిను.)

గీ. జంభరసగుంభితార్ద్రకళకలములును, సర్వపా
మాదికొపదంశకళతంబు, సంచుకొంచు నొ
కించుక దించఁబోక, లోపలికి దించె దాపస
ద్వీపిచయము. బహు. ర. ౫౦.

సంజే¹. వి. (√సంజ్ఞ.) గ. సంజ్ఞకొనువస్తువు,
ఉపదంశము. (త. ర, చి. ని.)

వ...కెంజిగురాకుమోవిసంజలం జవిగొనుచుఁ
గ్రోలి సోలి పూజవికలఁ బొంపిరివోపు కా
మినీకాముకులును... పారి. అ. ౫౨.

సంజే². వి. (త. సంజ్ఞ.) మాగాణిభూమి.
(త. ర, బ్రా.)

సంజి(జ్ఞ)కొను. స. క్రి. (త. సంజ్ఞ. √సంజ్ఞ.)
గ. తిను, భక్షించు.

వ. బాహ్మికదేశమునవారు గోమాంసంబు నంజి
కొని మద్యపానంబు నేసి ...భార. కర్ణ.
అ. ౧౦౯.

అ. కూరలు లోనగువ్యంజనములను తిను; ఆ
స్వాదించు.

ఉ. వెన్నెలగుజ్జు నంజుకొని వెన్నెలప్రోవు భు
జించి...చకోరదంపతుల్, మిన్నులు ముట్టి
వెన్నెలలు మేపుచుఁ బిల్లలుఁ దాము నాడె
గజ్జ. కాల. ర. ౯౩.

వ...గుజ్జువెన్నెలల నంజికొన నచ్చికల బుజ్జ
గింపుచుఁ గూరిమి మీఱఁ జేరి ...భుటికా.
అ. ౧౪౬.

ఉ. గ్రక్కెడు గ్రక్కెడే మధువు గ్రోలుచు
మోవులు నంజుకొంచు వా,రెక్కడుగాఁగఁ
దన్నిరి నిజేంద్రియపంచకదైవతంబులక.
కళా. ౬. ౧౨౭.

నంజిలి. వి. సంకోచము. (చూ. నంజిలిపడు.)
జ: నంజిలిపడు.

నంజిలిపడు. అ. క్రి. (✓నంజిలి.) సంకోచపడు.
క. రంజిలి తా మునుమున్నుగ, నంజిలిపడ
కిచ్చెనేని నయముగ వారుం, గొంజక యిత్తు
రు క్రమము, ముంజేయియు నాడెనేని మో
చే యాడుక. తుచేల. ౧. ౧౦౮.

నంజి=నంచు. స. క్రి. (కూర లోనగువ్యంజన
ములను) తిను.(కూర లోనగువానిని) నంజుకొను;
భక్షించు.

నీ. కారై బాయస మబ్బగర్భనితార మావ
ములు మాంసంబు నంజుగఁ గలుగు, నన్నం
బు...భార. ఆను. అ. ౩౭౮.

నో. కోహిణ్యాం ప్రస్పతైర్నా పైర్నైర్నాం నైర
న్నేనసర్విషాపయోఽన్నపానందాతవ్యమన్య
దానం ద్విజాతయే.సం. భార.ఆను.౯౯.౬.
సగర్భ...కోణితంబుల్,గ్రోలు న్నాంసంబు నం

జుం గొలుచు నెముకల స్తంభు లై నోలుచు
న్నే,తాళక్రవ్యాదభూతోత్కరములు ...
భాగ. ౧౦. ఉ. ౮౫౩.

గీ. మునుపు మధురాన్నములు చవిగొనియె నేని,
నడుమ లవణాన్న తిక్తముల్ సంతేనేని, పిదప
కటుకార్ద్రభోజనం పొదవెనేని, బలము నా
రోగ్యమును జాలఁ గలిగియుండు. వి. పు.
ర. ౨౧౧.

వి. ౧. (కూర, పచ్చడి మొ.) వ్యంజనము.
ఉ. కప్పురలోగిసంటుకము కచ్చనిగోడుమపిండి
సంటుయొక, గుప్పెడుపంచదారయును
గ్రొత్తగఁ గాంచినయాలనే పెసర్నప్పము
గొమ్మనల్లఁటిపండును నాలుగు నైదునంజు
లుక, లప్పలతోడఁ గ్రొంచెరుగు లక్షణ
నజలయింట రూకకుక. శ్రీదా. ౧౬౩.

అ. (క. త. నంజు.) విచము.
(శేషాహి.) ఉ. నాలుకబంతి త్రేలబడి నంజు
నఁ దోఁగి...పగ్గ మయినట్టియవనఁ దలంతు
నెప్పుడుక. మనుచ. ౫. ౫౦.

౩. (బిడలు) నీరుపట్టుట, ఉబ్బుట. (వా.)
జ: నంజ, నంజికొను, నంజుడు, నంజుడుడిండి,
నంజుడుమేపరి.

నంజిడు. వి. (✓నంజి.) ౧. మాంసము.
క. శతవర్షదుష్కరతప, స్ఫుటి నంజుడుదినమి
నగుసుకృత మివి రెండుక, మతిఁ దలప
నొక్కరూప...భార. ఆను. ర. ౨౯౯.
క...కొడుకుక... చంపి నంజుడు, గుడుపుల
తోగులకుఁ బెట్టుకూరులు గలరే. హర.
అ. ౭౫. వరాహ. ర. ౧౩౬.
క...డేగా యిదె నం,తాడు గొమ్మని యొకయె
లమా,మిడిచిగు రటు చూపుచుండె మెలఁ
కుక యొకక. భోజరా. ౩. ౨౦౩.

అ. వ్యంజనము, పచ్చడి; కూర.

చ... డంగులైల వంచ రంకి పప్పుకుచ్చా
3 నేతి ౧ సంజ్ఞకు ౪ మిరియముల
అరసోల ౧ ... చా. ౪. ౧౦౧౫.

చ... నివేద్యమునకుం దెల్లంతలకు ౪ నేమా
౧ సంజ్ఞకు లెజ్జను అచంద్రార్క మునడ
చునట్లుగా... చా. ౪. ౧౦౧౦.

సంజ్ఞే... దిండి. వి. (సంజ్ఞకు + తిండి.) మాంసా
శమడు, రాక్షసుడు.

క. కడయొడయల దటిమెడునం, జాడుదిండులు
మిమ్ము మనుష, జాతురె ... ఆచ్చ. రా.
సుం. ౧౫౫.

ఉ. వెన్నునె జూపు మంచు బడివేలితంబు
ల గన్నబిడ్డనిక, మిన్నక స్త్రక్కజేయు
మిడిమేలపునంజాడుదిండిరాచబ, ల్మన్నియ
జెండనే... ఆచ్చ. రా. బాల. ౧౫౪.

విణ. మాంసము తినువాడు. (శ.ర.)

సంజ్ఞేమేపరి. వి. (సంజ్ఞకు + మేపరి.) రాక్ష
సుడు.

క. ఒడయనిదరిం జేరిన నతం, డడరెడు నెయ్యి
మున వారియళు కుడుపుచు నెవ్వడి విలు
గొని యానం, జుడుమేపరికొలపుమేటిజో
డు నెదిర్చెక. ఆచ్చ. రా. యు. 32౨.

సంజ్ఞేవాణు. ఆ. క్రి. (సంజ్ఞ + వాణు.) నీరుప
ట్టు, ఉచ్చు. (వా.)

నంటు. వి. (శ.నంటు. త.నంటు.) ౧. స్నేహము.
గీ. తొలుదొలుత గృహవర్తకుల గళ యొ
సంగి, నంటుగావించు పెల్ల నవాధయువతి,
జనతనూదాహపాహాయ్యమునకు గాక, కా
నవా వారి నెవ్వారి గమలవైసి. వసు.
౪. 3౭.

ఉ. అనిలకుమారు డిట్లు హరియై సమవర్తియు

నైనభానునం, దనునకు రామచంద్రునకు నం
టికమీదట బ్రహ్మ నాదు నే, ననుమహి
మక ఘటింప హరియై సమవర్తియు నైన
భానునం, దనునకు వాలికి న్నులువ నం తొన
రింపం దలంచు ట బ్రహ్మ. చం. రా. ౭.
౧౯.

ఉ. నంటున రాజదూతిక దినంబును నొక్కనె
పంబుఁబూని వా, రింటికి రాకపోక ఘటియిం
పుచు... ఉ. హరిశ్చ ౪. ౪౫.

అ. సంపర్కము, తాఁకుడు.

నీ. రే లెల్ల నమృతమరీచినంటున నంటం గరంగి
నిర్మలపయోధులం దొరంగి. వసు. ౨. ౨౧.

3. ఆసక్తి.

గీ. కడునొయారంబు లైననీనడలకరణి, నడువం
గ నెఱుంగ వంచునో నంటుతోడ, నంచ
బోదల నడిపించి వెంచ వేల. సారంగ.
౨. ౨౦౦.

౪. (త. నట్టోక.) బంధువు.

మ. తోవకుం దూరపునంటు రేమగువసాండుం
బూర్వపక్షంబు ... వసు. ౪. ౧౨౯.

కలువకన్నియనంటు = కుముదినీ ప్రియుఁడు, చం
ద్రుడు.

నీ. తెలికి ర్తిచే నంటుగలువకన్నియనంటు పటు
దత్తి నెరనూను భానునూను. శశాం. పీఠి. 33.

తమ్మినంటు = పద్మబాంధవుఁడు, సూర్యుఁడు.

గీ. ... గాడుపుక్కువార డవ్వాలు నడుమఁ,
బట్టుకొని కిన్న మోకాలం బెట్టి నితీచె,
నదులకుం జాల రక్కసుం డలిగి తమ్మినం
టుకొమరుని సొమ్మ గొనంగ నడచె. ఆచ్చ.
రా. యు. ౨౫౨.

జ: నంటుకత్తె, నంటుకాడు.

నంటుకత్తె. విణ. (నంటు + కత్తె.) ప్రియరాలు.

గీ. నంటుకత్తెలు తమపయనంబు సప్త, తింప
కాడినవగఁ జెప్పుకొంచు మించి, రుక్మశ్రీపు

నల్లమందులయొంటికాండ్లు. కువల. ౨. ౧౧౪.

నంటుకాడు. విణ. (నంటు + కాడు.) ప్రియుడు, వలపుకాడు.

నీ. మేనకాంగననంటుకాని మెత్తుర దేమొప్పు ప్రికి బ్రతిస్పష్టి నేయు తురుదె. శుక. ౩. ౨౩.

నండుండు. సం. వి. ఆ. పుం. నటుండు. (వై.వి.)

నండ్రకాయ. వి. (త. నండు.) ఎండ్రకాయ. (త్రా.)

నంత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ౧. నమస్కరించువాడు. ౨. వంగువాడు.

నంతవ్యండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నమస్కరింపదగినవాడు. ౨. పూజింపదగినవాడు.

నంద. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. ఆలింజరము, మృణ్మయపాత్రము. (కుండ మొ. కాగుమొ. అని కొందఱు.) ౨. సంపద, కలిమి. ౩. పాడ్యమి, వస్త్రీ ఏకాదశి అనుతిథులలో ఏదేని ఒకటి. ఇవి ఆనందకర మగుతిథులు. ౪. ననాంద, మగని సోదరి, అడుబిడ్డ. ౫. దుర్గామూర్తిభేదము. ౬. ఆనందము.

నందంతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. కూతురు. (విల్వము.) ౨. సఖీజనము. (కే. ని.)

నందంతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతోషపెట్టువాడు, ఆనందింపజేయువాడు. వి. ఆ. పుం. ౧. కొడుకు. ౨. స్నేహితుడు. ౩. రాజు. (విల్వము.)

నందకము. సం. విణ. (అ. దికా. అ.) ౧. సంతోషించునది, ఆనందించునది. ౨. సంతోషపెట్టునది, ఆనందింపజేయునది. వి. ఆ. పుం. ౧. విష్ణుభద్రము. ౨. కప్ప. ౩. భద్రము, కత్తి. ౪. ఆనందము.

నందకి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణుశ్రీ. న. పుం. విష్ణుపు.

నందనోపిత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. రాన్న, సన్న రాస్తము.

నందన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కూతురు. ఆ. పుం. ఒకానొకసంవత్సరము.

నందనజము. సం. వి. ఆ. న - నందనజమున పుట్టినది - వారిచందనము.

నందనమాల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కృష్ణప్రతికర మగుమాలాభేదము.

నందనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - హస్తకము - ౧. సంతోషపెట్టునది. ౨. సంతోషించునది. (అ. ఈ. అ.) సంతోషసాధనమైనది. వి. ఆ. న. ౧. ఇంద్రునియధ్యావనము. ౨. ఉద్యావనము. ౩. ఆనందించుట, సంతోషించుట; ఆనందము. పుం. ౧. కప్ప. ౨. యజ్ఞము లందు హవిస్సును కలియఁజేయుటకు ఉపయోగించెడుకత్తివలెనుండుసాధనవిశేషము. (వై.వి.)

నందనుడు. సం. వి. ఆ. పుం - సంతోషమును కలిగించువాడు - కొడుకు.

నందపాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వరుణుడు.

నందము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఆనందము, హర్షము. ౨. తొమ్మిది అనుసంఖ్య. ౩. పదునొకండంగుళములకొలది కలవేణువిశేషము, ఒక విధ మైనపిల్లగ్రోవి. ౪. కప్ప. ౫. కుచేయి నవసథులలో నొకటి. (కల్ప.) ౬. ఒకానొక మృదంగము. ౭. క్రాంచద్వీపమున కలఒకానొక వర్షపర్వతము.

నందయంతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. పార్వతీదేవి. ౨. బంగారము. ౩. ముఖము. (కే. వి.)

నందయంతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పుత్రుడు, కొడుకు. ౨. రాజు. (కే. ని.)

సం. ౨. సం. వి. (సె. నీ. వీ.) ౧. ఆనందించు

వాడు. ౨. ఆనందించువాడు. వి. వీ. పుం. ౧. కొడుకు. ౨. (నాటక.) నాందీశ్వరములను చదువువాడు. ౩. నందికేశ్వరుడు. ౪. శివునివృషభము. ౫. మట్టికి. ౬. గర్భభాండము, కలుజాబ్బికి. ౭. పుం. శ్రీ. ఆనందము. పుం. ౧. నందికేశ్వరుడు. ౨. మామము, మినుము. పుం. న. ద్యూతాంగము. ఈ. శ్రీ. సుగంధివృక్షభేదము, నందివృక్షము.

సందించు. సం. ఆ. శ్రీ. ఆనందించు, సంతోషించు.

క. అందఱు హరిదేవం బ్రణయ, సందించునో జ్ఞులును లబ్ధసంతానలు నై, నందించిరి హరి మహిమల, చందము నజానకును బొగడ శక్యమె బుద్ధి. హరి. ఈ. ౪. ౨౫౫.

మ...తోడిపపత్నులం గని మదిక నందింప కాసక్తితో. భా. రా. కిష్కిం. ౨౮౩.

సందిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. ఇంద్రునిశ్రీదావ

నము. ౨. మణికము, ముంత. ౩. ననాంద, మగనిసోదరి, అడుబిడ్డ. ౪. పాడ్యమి వస్తి వికాదశి తిథులలో నొకటి.

నందికము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఆనందము.

౨. అలింజరము, ముంత. ౩. నందికి.

నందికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివపార్వ్యచరుడగు

సేవకుడు.

నంది కేశ్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివునిపార్వ్య

చరుడగు సేవకుడు, నంది.

ఇట్లే: నందికేశుడు.

నందిగ్రామము. సం. వి. ఆ. పుం. రాముడు వన

వాసమున కేగియున్నపుడు భరతుడు వసించి యుండిన గ్రామము.

నంది ఘోషము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆనందజాయక

మగుభర్త కలది - అర్జునునిరథము. (త్రి. ని.)

సందితరువు. సం. వి. ఈ. పుం. ధవవృక్షము.

సందితూర్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక మంగళవాద్యము.

నందిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. కూతురు. ౨.

ననాంద, అడుబిడ్డ. ౩. వ్యాడి యనువ్యాకరణ కర్తయొక్కతల్లి. ౪. కామ భేనువుకూతురు. ౫. రేణుక యనుగంధద్రవ్యము. ౬. గంగ. ౭. దుర్గ. ౮. కరక. ౯. సన్నయేలకి. ౧౦. వాస్తుభూతలము, నివేశనసలము. (కే. ని.)

నందివర్ధనము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పక్షాం

తము. (అమావాస్య, పూర్ణిమ.) ౨. స్వర్గము. ౩. సంద్యారత్రము, ఒకానొకపూలచెట్టు. (దీని పూవులు శివప్రీతికరములు.)

నీ. బాండుమల్లె లళోకములు మంకెనలు నంది వరనములు విరవాదివిరులు. ఈ. రా. ౩. ౨౦౧. మ...కల్లం గదా నందివర్ధనముల్ గల్గికివాల యంబునను... అటంచు బల్కు... పున్న లీలావధూజనముల్ వేసుకాండ్రతో... సానందో. ౩. ౫౬.

నందివర్ధనుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. సం

తోషమును వృద్ధిపఱచువాడు. వి. ఆ. పుం.

౧. శివుడు. ౨. మిత్రుడు. ౩. పుత్రుడు.

నందివృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కొంకణ

దేశప్రసిద్ధ మగువృక్షవిశేషము, అశ్వత్థాకారము కలిగి పాలు కాఱు ఒకానొకచెట్టు. ౨. అజశృంగీవృక్షము, జుట్టుపు. ౩.

నందీముఖ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గాఢనిద్ర. (తై. ని.)

నందీసరస్సు. సం. వి. వీ. న. ఇంద్రునిసరస్సు.

(కల్ప.)

నందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. విష్ణువు, పర

మేశ్వరుడు. ౨. కృష్ణుని పెంచినతండ్రి.

౩. పాటతీపుత్రమును పాలించిన వ్రథువులలో

జొక్కడు, సందవంశమునకు కూటుక్కుడు.

సంద్యవర్తము. సం. వి. అ. పుం. న. పడమ
టఁ దక్క తక్కినమాఁడుదిక్కులను వాక్కిలు
కలగ్నహము. పుం. సందివర్ధనము, తగ్గరముళ్ళ.
సంబి. వి. (క. త. సంబి.) గ. భగవంతుఁడు.

చ. ఇతరులు నీకు నీడే మఱి యీధృతి నీస్మృ
తి నీయు తేరిత, స్థితిగతి నీమూరారిపద సేవనజీ
వనవ స్థితి సమా, దృతకలగానసింధులహరీ
ప్లవప్లవభావభాగురు, శ్రుతితత్వబద్ధతుంబికి
గురుంగుడినందికృపావలంబికి. ఆము. ౬.
౪౯.

౨. (దేవుని) భక్తుఁడు, దాసుఁడు.

ఉ. సంబి శివార్థము స్తనమనమిక్ శంక యొకిం
తయేని చి, తంబునయందు లేక వనితామణి
యూరువు. దాపుఁజేసి తీ, తుం బగుక త్తిమో
ప మెడఁగ్రక్కునఁ ద్రెవ్విసమశ్శివాయమం,
త్రంబుఁ బఠించుచుండెను పిరాలుశిరంబు
వసుంధరాస్థలిక. హర. ౨. ౧౧౩.

౩. విష్ణుపూజకుఁడు; వైఖానసుఁడు, వైఖాన
సనూత్రానుసారముగ విష్ణువలయమున పూజ
చేయువాఁడు.

ఆ. పద్మనయనుఁ డతనిపయనంబుఁ దూఁగింపు,
మనుచు సంబితోడ నానతిచ్చె. ఆము. ౨.
౮౪.

ద్వి. సంబి దగ్గఱఁ బిల్చి నాదుభక్తుఁడు, పంపిన
యాఁకట బడలి యున్నాఁడు. ద్వి. పరమ.

౩. ౫౩౪ పా.

క. అని సంబి నారసింహుం, డను వొప్పంగ
నిట్లు చెప్ప నాతంబలివీరన యావలికథ
లెప్పంగ, వినయంబునఁ జెప్ప మనుచు వెన
వేడుతుయుక్. చంద్ర. వి. ౧. ౧౦౦.

౪. శివార్చకుఁడు, దేవంఁడు.

గీ. వీరుపందిరచెంత గన్నెరుతోట; నమ్మి పూ

జించుకొత్తకాజాచిఁచి, పొంత నించిన
దారువిభూతిపాత్ర, మమరఁ గనుపట్టె నచ
ట విఘ్నాధినేత. శుక. ౩. ౪౪౨.

గీ...తమ్మలి యనఁ, దంబలి యనఁగ నంబి నాఁ
దనరుచుండు, దేవలునిసేరు ...అం. భా.
౨. ౨౮౪.

సా: సంబివెట్టినదే ప్రసాదము.

జ: సంబెరుమాళ్లు.

సంబెరుమాళ్లు. వి. బ. (సంబి + పెరుమాళ్లు -
నమ్ + పెరుమాళ్లు అని క. ర.) క్రిరంగనాయ
కులు.

ఉ. సంబెరుమాళ్లు చిత్త మొకవాఁడు ప్రసన్న
తఁ జేసి...మాయతీచంద్రుఁ బోల లోకము
లలోఁ గలందె యుపకారుఁ డటంచుఁ దలం
చి వేడ్కతోక. చమ. ౧. ౧౩. (భక్తరక్ష
కుఁడు అని భావము.)

సంబ్ధ. సం = నశిత.

నకనక. వి. ౧. ఆఁలితో నున్నపుడు కడుపులో
కలుగుబాధ కనుకరణము. (చూ. నకనకఁబడు.)

౨. కృశత్వము, కార్యము.

వ... ఇష్టపూమొగ్గలం బోనిబుగ్గలం దగ్గలిక
నూపుకమ్మపంజాల వజ్రపుంజకచక్రలనకనకలు
వీడుకొని...మనుచ. ౩. ౨౮.

౩. అలయిక, బడలిక.

గీ. ఉదరగతపద్మనాభతల్పారగేంద్ర, జనితపూ
త్రియలో నాఁగ నిసుమడించె, వొడ
లియలనక నకనక లాదనఁ బొదలు, బెట్టుని
ట్టూర్పు లాచంద్రబింబముఖికి. రామా.
౩. ౯౦.

విణ. ౧. కృశము, సన్నమైనది.

చ. ఒకయడుగెత్తి జంగ యిడ నూరుదుమలో
దలచూపఁ దీన యందుకొవ నిగుడ్చుట
విక్రచన్దోర్ధ్వతూలము చూడ్చిచూటగా,

నకనకకాను సాగి నతనాకి బయల్పడ నీవి
బాట... సుదత్తమణి చేరువ గోసె గ్రోవ్వి
యో. కవిక. ౬. ౧౪.

నీ. బికబిలిసిని నకనక నెనకాను గంపింపంగ
నంటి నంపెంగనూనె. వరాహ. ౪. ౧౨౪.

క. నకనకనినడుము నట్కుల, చకచకల తెలార్పు
తొడలచక్కన తొగలక, వికవిక నగుతెలి
గన్నులు, వికచకమలవదన కొనరే వేడుక
మీటక. ప్రబంధ. ౪౯౦.

౨. కలతనొందినది, వ్యాకులపడినది.

క. బికమొగము గాక దివిజాలు, తికమకగొని
మైదు లెల్ల దీకొన దమ్ము, తికపిక లై నక
నక లై, లుకలుక, బరువెత్తి రోడి లోగొను
భీతిక. భాగ. ౬. ౨౭౫.

౩. బడలినది, అలసినది.

చ. ... పువ్వుల దువ్వుచు గ్రోవ్వుల నవ్వుచు
వికవిక నగుచు నకనక నగుచు తలతల మ
నుచు గొలకొల మనుచు ... విచారిందిరి
...రా. వి. ౩. ౧౧౪.

౪. మంద మైనది.

నీ. నకనక లైననెన్నడలయొక్కలతాంగి చొ
క్కపురజెంగల్యసురటి విసరె. ప్రబోధ.
౫. ౫౯.

జ: నకనకబడు, నకనకలాడు, నకనకలుగుడుచు.

నకనకబడు. అ. క్రి. (నకనక.) ఆడలిచే బా
ధపడు, వాడు, కృశించు.

క. ... కుక్కపదుపు వెనుకకుక, జడిసె గబ
లింప నొల్లక, కడుపులు నకనకబడంగ గౌ
రవముఖ్యా. భార. కాం. ౩. ౫౦౪.

చ. కడుపు మహామౌధ న్నకనకం బడ ...
ఆము. ౬. ౫౨.

చ... పడ న్నగలించి కూయుచుం గడుపు నక
నకంబడం గనుకట్టుతోడ మోములు మలం
చుచు...మనుచ. ౪. ౨౩.

నకనకలాడు. అ. క్రి. (నకనకలు + అడు.) ౧.
ఆడలిచే బాధపడు.

(వృత్.) అపేదవానికడుపు నకనకలాడుచున్నది.

౨. కృశమగు.

ద్వి. నకనకలాడు నెన్నడుమువై జికిలి, పికిలి
పూదండ తుంపెనలాడుచుండ. అ.మ.క.
౧. ౪౩ పా. ౨ పం.

నకనకలుగుడుచు. అ. క్రి. (నకనకలు + కుడు
చు.) నలగు; అలయు.

నీ. నడుములేదీవియు నకనకల్లుడువ నింపున
దగుమోపులు మోసి మోసి. కళా. ౪. ౧౬.

నకాని(నీ). విణ.(హిం.నకాశీ.)నకిషీపని చేసినది.

చ. సకిసెలపట్టిమంచమున జాయన కాసితివాసి
మై...చాంస. ౧. ౬౯.

చ...బాలారత్నముం దాను గొల్పునకు న్వ
చ్చి కదానిరేకుపనిబెళ్ళు ల్లుల్లుప్రాగం
పుత్ర,ళ్ళునకాసీపనిపీటవై తెలుపుతో
గూర్చుండిపిల్వించగక. సత్య. సాం. ౪. ౯.

నకిషీ. వి. (హిం. నకాశీ.) చెక్కడపురబని.

చ... బలిపురత్నపుంబెళ్ళుకు భాసిలుమేలుక
దానిబంగరుక, దళకులకొలపటియల దా
గొన్నుకొంజిగిపట్టుపట్టె సం, ధిలుసెట
నేత వింతనకిషీ గలమంచము మించుమం
చిచెంగలువలపానువై నృపశిఖామణినం
దను డుండుసంతటక. ఇందు. ౬. ౧౨౬.

నకిబు. వి. వేత్రధరుడు, చోపుదారుడు.

నీ. మిన్నముట్టిసప్తారమినుకునకిబులపంకృతి
దిగ్భిత్తు లురలి పడగ. వరాహ. ౧౦. ౫.
ఉ...రథంబు చాగు బళి యంచు నకిబులు మ్రో
య నెక్కినక. మనుచ. ౫. ౪౨.

క. పరత్ర త్వరాజుముందట, మొరయునకిబుల
విధాన మ్రోయుచు సుండెక. వరాహ. ౯.
౧౧౨.

నకుట(క)ము. సం. వి. అ. న. నాసిక, ముక్కు.
(తె. ని.)

నకులము. సం. వి. అ. పుం. ముంగి.

నకులాంధత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దృష్టివికారము,
నేత్రకోగభేదము.

నకులాధ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గంధనాకులి,
సర్పాక్షి.

నకులి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. ఆడుముంగి. ౨.
కుక్కుటి, కోడిపెట్ట. ౩. జటామాంసి. ౪.
కంభిని. ౫. కుంకుమపువ్వు.

నకులుండు. సం. వి. అ. పుం. గ. పాండురాజు
నకు మృద్రియందు అశ్వినీదేవతలవలన పుట్టినకవ
లలో నొకడు, పాండవులలో నాల్గవవాడు.
౨. కొడుకు. ౩. శివుడు.

నకులేష్ట. సం. వి. ఆ. శ్రీ. సర్పాక్షి.

నకూబారుండు. సం. వి. అ. పుం. దేవరుండు,
భర్తృసోదరుండు, మగనితోబుట్టినవాడు.
విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరాక్రముండు. (కే. ని.)

నకెర=నక్కెర. వి. రక్తోర్వారపు, ఎఱ్ఱదోస. (దీనిపండ్లు జేసెడుపాడుగున ఎఱ్ఱగ నుండును.)
నీ. నకెరపండులవన్నె. బకపకనగుచును దా
డింబకాంతిని దాగడించి. రత్న. (ని.ని.)

నక్క. వి. (నక్క-క. నక్కె.త.నక్కె.చ.)
జంబుకము.

నీ. నేను బకంబను నేను గర్కటకంబ నే
నచ్చభల్లంబ నేను నక్క. భీమ. ౪. ౩౩.
నీ. కుడిగాడ్చు తేరినల్చుట్టు జుట్టులువెట్టె గడి
దిమంటలు వెళ్లగ్రక్క నక్క. ఉ. రా.
౬. ౨౩౫.

విణ. చిన్నది.

ఉదా:-నక్కదోస, నక్కవిరిగి మొ. (క. ర.)
కలనినక్క = యుద్ధరంగమున నున్నజంబుకము.

(ఇది ఎల్లప్పుడు చునువ్యులచాచే కోరుచుం
డును.)

నీ. కలనిన క్కై నయధికారి గలపుపతికి, నేడు
దీవులు గొన్న సమృద్ధి లేదు. ఆము. ౪.
౨౩౩. (అక్షుభమును గోరువాడు అని
భావము.)

కొంకనక్క = కుద్రజంబుకము.

నీ...కొంకనక్క యనగ, కుద్రజంబుక మంచు
నెంచు కొన దగును. అం. భా. ౨. ౪౩.
ముడి దిన్ననక్క = తుదివఱకు విడువక బాధిం
చువాడు.

ద్వి. గడుసు తుంటి జోగి గ్రక్కినముడును,
ముడిదిన్ననక్క ముమ్మెటు పిసాళి. ద్వి.
చరిత్య. ఉ. ౬౫౦ పం.

నక్కను త్రొక్కి వచ్చినవాడు = అప్రయత్న
ముగ ఎక్కువలాభమును పొందినవాడు.

సా. నక్క ఒకచోట డోల వేసి మఱియొక
చోట గౌరీకల్యాణము పాడునా = నీచుఁ
డొకచోట ఆకార్యమును మఱియొకచోట
సుకార్యమును జేయఁడు.

నక్కను గన్నవారెల్ల వేటకాఁడనునట్లు.

ఆ. ఒక్కనక్క వల గతుక్కునఁ గొటికి తా,
నవలఁ జనగ వెంటఁ దవలె బలము, నమధ
నక్కఁ గన్నవారెల్ల వేటకాఁడనునట్లు
వార్తనిక్క మయ్యెననగ. శుక. గ. ౧౨౩౩.

నక్క ముదిరి వర డెమునట్లు.

నక్క పుట్టి నాల్గవారములు కాలేదు, నే నె
న్నడు నింత గాలివాన యెఱుంగ నన్నది.

నక్క యెక్కుడ నాకలోక మెక్కుడ. (అలభ్య
మైనవస్తువు నాసింపునపు డీలోకోక్తిని వా
డుదురు.) నక్కచేలకాయ తినునట్లు. (చేల
కాయ తినుటచే నక్కకు కడుపునొప్పివచ్చు
ను. వివరము నొప్పి తగ్గగనే నక్క మరల
దానినే తినునట్లు.)

సక్కవినయము = కపటవినయము.

సక్క-కొమ్ము. వి. ఒకవిధ మైన వన మూలిక.

(సక్క+కొమ్ము.)

అ. ఒక్క యెఱుకుకొడు: సక్కకొమ్మును నిట్టి, గోరజంబు జున్నుఁ బాటపప్పు... కానుకిచ్చి కరయుగంబు మొగించి. మనుచ. ౪. ౧౪.

సక్క-చిక్కు-లమారి. విణ. (√సక్క.)-సక్క-చిక్కులు కలవాడు - దుష్టుడు; దుష్టురాలు.

పి. సక్కచిక్కులమారి పెక్కుకురూపి దూబర దిండి బొంతులబాస మొండి. చెన్నబ. ౨. ౨౪.

సక్క-జిత్తులు. వి. బ. (√సక్క.) మోసములు. (జె.)

సక్క-తో. (త. వి. (√సక్క.) ౧. జంబుకపుచ్చము. ౨. సక్కతోడవల నుండుతృణవిశేషము, కొప్పు విన్నశి.

చ. గునుకును సొంటి బిప్పరయు గోడ యూదర సక్కతోడయొక. ప్రబంధ. ౨౦౦.

గి. జంబు నూదర తుంగ పెకజంబు పెద్ద, తుంగ భోజవతి సక్కతోడవిడిచి. హంస. ౫. ౪౪.

సక్క-తోడకనపు. వి. (√సక్క.) సింహపుచ్చి. (దీనిని కొండలు సక్కతోడపొన్న అందురు. అని త. ర.)

సక్క-తోడపొన్న. వి. (√సక్క.) నేలపొన్నశి. పి. ... నేలపొన్న, నా సక్కతోడపొన్న న ... రూఢి కెక్కు. ఆం. భా. ౨. ౫౫.

సక్క-తోడబియ్యము. వి. (√సక్క.) ధాన్య విశేషము. (త. ర.)

సక్క-దోస. వి. (√సక్క.) తుద్రోర్వారుకము, చిన్నదోసశి.

పి. ... సక్క, దోస యనంగ తుద్రోర్వారుకము బొలు... ఆం. భా. ౨. ౩౧.

సక్క-నరము. వి. (√సక్క.) ఒకదినుసు వేరు. (త. ర.)

సక్క-నేరెడు. వి. (√సక్క.) కాకినేరెడు శి. (త. ర.)

సక్క-పోతు. వి. (√సక్క.) మగసక్క.

క. కొలది యెఱుంగక కృష్ణులఁ గలన గెలుతు ననియె దీవు గంటిమె సింగంబుల నెత్తటి నైనను నే, పొలమున నేనియును సక్కపోతు గెలువఁగక. భార. కర్. ౨. ౩౫.

(చి. ని. కరాళ ప్రతిపా. సక్కపోరి అనిముద్రి.)

సక్క-మోరు. వి. (√సక్క.) కుదురనికంతి.

పి. మందుమాఁ కిడి గండమాల మాన్యఁ గలందె చక్కఁజేయఁ గలందె సక్కమోరు. రామలిం. ౩౩.

(వ్యవ.) పశువులకు సక్కమోరు దిగినది.

సక్క-రేను. వి. (√సక్క.) లకుచము, గజనిమ్మశి. గి... లకుచాఖ్య కమరే ననఁగ సక్క, రే ననఁగ వెలయును... ఆం. భా. ౨. ౪౫.

సక్క-విరిగి. వి. (√సక్క.) కేలుభేదము, తుద్ర కేలుపు శి.

పి. తుద్ర కేల్వాఖ్య యగును సక్కవిరిగి నా ... ఆం. భా. ౨. ౪౫.

సక్కి-ళ్లు. వి. (త. సక్కతోడనక్క+కీళ్లు.) ప్రక్కపండ్లకీళ్లు. (త. ర.) అంకిళ్లు, చాడకీళ్లు. (చూ. సక్కిళ్లుపడు.)

సక్కి-ళ్లువ(వ)డు. అ. క్రి. (సక్కిళ్లు+పడు.) చాడకీళ్లు కదలకుండు; నిరుత్తరుఁ డగు.

దివి. ఉక్కటి స్త్రీ యయ్యూరుపు లుడిగి, సక్కిళ్లు వడి గ్రక్కుమి క్కనలేక. బస. పు. ౬. ౯౭౫. పం.

పి... ధరణీక రాజులూ ధరణీసురులూ.

అ. యెక్కు డనిన వినియు సక్కిళ్లుపడి యున్న, సతనితోడ... భార. అను. ౫. ౩౪౫.

సర్వ. అ. క్రి. (క. సర్వ. త. సర్వ.) ఒడుగు, దాగు.

ఉ. నాలితనంబు నేర్చుకొని సర్వము సర్వము వాడవాడ వేలాలవలీలతావలీలెలంకులనుండిటు వచ్చి వచ్చి దంభోళియుఁ బోలెమీఁదఁ బడిపోయెడు... రామా. ౩. ౪౩.

కా. మైనాకాద్రికిఁ జెల్లునే యకట యాత్రప్రాణసంరక్ష యేలా నక్కెక్ జలరాశిలో... చుల్ల. నీతి. ౨౮.

ఆ. అంతః ప్రొద్దు వుచ్చి యంధకారంబులోఁ బొన్న యెక్కి నక్కి పొంచి మించ. ద్వా. ౧౧. ౫౧. శివధ. ౫. ౧౨.

వి. ౧. కట్ట మొ. వానియతుకు.

(వ్యవ.) ఇది సర్వదూలము. (శ. ర.)

౨. (బంగారపు) బిళ్ల; ఖండము, ముక్క.

ద్వి. వేకుక మదిఁ దురుకాడ వేయేసి, మాడల యెత్తుగాఁ గూడ ఖండించి, యున్నజంగమ కోటికొక్కొక్క సర్వ, చెన్నుగా నర్పణ నేసి మ్రొక్కుదును. బస. పు. ౫. ౩౦౩పం.

(సనవర్ణనము.) నీ. తలమాపి మోసులై త్రాసులై తళు కెక్కి నిక్కి సర్వులవలె నెరసి బెరసి. నరస. ౫. ౧౧౩.

గీ. చొక్కపుఁబసిండినక్కలఁ జెక్కఁజెక్క, లక్కలికికొప్పు నీలాంబుముక్క ముక్క, కనకగంధఫలీసారకంబు కంబు, కలితరేఖా విలాసమంగళము గళము. రామా. ౪. ౬౯. ప్రబంధ. ౪౯౦.

౩. బంగారు నలుకఁగా నడుమ కనుపట్టెనిగు.

గీ. వన్నె హెచ్చినయట్టికొంబసిండికడ్డి, కత్తిరించినతావునఁ గానిపించు, నిగ్గునకుఁ బేరు సర్వ నా నెగడుచుండు. ఆం. భా. ౩. ౪౨.

ఆ. విన్ను చెన్ను దన్నుఁ గన్నయలేఁగాను, సోముగోము దోము భామకాము, సర్వులె

క్కఁ జెక్క నాఁతుకచెక్కలం, మించు సంచు మించు మెలఁతమేను. చంద్రా. ౪. ౧౪౫.

ద్వి. అక్కజం బంద నందంద కదాని, సర్వులై జెడలంగ నక్కజం బంది. బస. పు. ౪. ౩౫౪ పం.

౪. నాగటికట్టు. (శ. ర.)

జ: సక్క, సక్కకొమ్మ, సక్కచిక్కులమారి, సక్కజిత్తులు, సక్కతోడ, సక్కతోడక, సపు, సక్కతోడపొన్న, సక్కతోడబియ్యము, సక్కదోస, సక్కచరము, సక్కనేరెడు, సక్కపోతు, సక్కమోరు, సక్కరేను, సక్కవిరిగి, సక్కిళ్లు, సక్కిళ్లువడు, సక్కిళ్లు.

నక్కెర¹ = నక్కర. వి. ఎట్టదోస. (చి. ని.)

నక్కెర². వి. కంది, తొగరిశి. (శ. ర.)

నక్కేటు. వి. (నక్క + ఏటు.) ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర.)

నక్తంచరము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) రాత్రి యందు తిరుగునది. వి. ఆ. పుం. ౧. గుడ్ గూబ. ౨. గుగ్గిలము శి.

నక్తంచరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. రాత్రించరుడు, రేద్రిమరి, రాక్షసుడు. ౨. దొంగ.

నక్తంచారి. సం. వి. వ. పుం. = నక్తచారి.

నక్తంతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) రాత్రి యందలిది, రాత్రిది.

నక్తందినము. సం. వి. అ. న. రేయునుబవలును.

నక్తందివము. సం. అవ్య. రేయుంబవలు. (బ. నక్తందివములు = రేయుంబగళ్లు.)

దండ. ... శురూపప్రకృతుల్ మహాశక్తి నక్తందివంబుల్ బ్రవేశించి యున్నార ... భోగివీధండకము.

నక్షత్రము: సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చినిగినగుడ్డ.

౨. తుండుగుడ్డ. ౩. నల్లగుడ్డగూబ. (వై. సి.)

నక్షత్రాది: సం. విణ. (నా. డి. నా.) రాత్రి తిరు

గువాడు. వి. నా. పుం. ౧. గుడ్డగూబ. ౨.

పిల్లి. ౩. బొంగ. ౪. కాళ్ళనుడు.

నక్షత్రాజ్ఞ: సం. విణ. (నా. సి. నా.) రాత్రిభు

జించువాడు; వ్రతార్థము పగలు తినక రాత్రి

లుమాత్రము తినువాడు.

నక్షత్రమాలము: సం. వి. ఆ. పుం. కానుగుళి.

నక్షత్రము: సం. వి. ఆ. న. ౧. రాత్రి. ౨. వ్రత

ధేదము, రాత్రిమాత్రము భోజనముచేయునొక

వ్రతము.

సీ. భానువారంబునఁ బ్రారంభ మొనరించి క్రమ

మున భానువారంబు లేడు, నక్షత్రంబు నియతి

తో నడపి యేడవవారమున యథాశక్తి జాం

బూనదమున, రవిఁ జేసి రక్షనస్త్రుద్వయం

బును జుట్టి ... వరాహ. ౧౨. ౫౫.

నక్షత్రముఖము: సం. వి. ఆ. న. రజనీముఖము, సా

యంకాలము.

నక్షత్రవ్రతము: సం. వి. ఆ. న. ౧. రాత్రిలు మా

త్రమే భుజించువ్రతవిశేషము. ౨. రాత్రి

యం దాచరింపఁబడువ్రతము.

నక్షత్రము: సం. వి. ఆ. పుం - భూమిమీద చ

రింపనిది - ౧. కుంభీరము, మొసలి. ౨. మకర

రాశి. ౩. తేలుమణిచెట్టు. న. ౧. ద్వారబంధ

మునకు పైనుండు అడ్డుగమ్మి. ౨. నాసిక, ముక్కు.

నక్షత్రకంటకి: సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అనాస శి.

నక్షత్రకాంతివిస్తారము: సం. వి. ఆ. పుం. ౧.

నక్షత్రములకాంతియొక్క అధిక్యము. ౨. తె

ల్లయావనాళము, తెల్లబొన్న శి.

నక్షత్రదర్శుడు: సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)నక్ష

త్రములు చూచువాడు. వి. ఆ. పుం - నక్ష

త్రఫలమును నూచించువాడు - గణకుడు.

నక్షత్రనేమి: సం. వి. ఇ. పుం. ౧ - నక్షత్రము

లకు నేమివంటివాడు - చంద్రుడు. ౨. ధ్రువ

నక్షత్రము. ౩. విష్ణువు. స్త్రీ. చేవతినక్షత్రము.

(వై. సి.)

నక్షత్రపంక్తి: సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = నక్షత్రమాల.

(ఇరువదియేడు పద్యములతో నేర్పఱచిన ఘుర్ద

ప్రబంధవిశేషము.)

సీ. ... నక్షత్రపంక్తి యిరువదియు నేడు ...

అప్పు. ౧. ౧౩౪.

నక్షత్రపథము: సం. వి. ఆ. పుం. నక్షత్రమా

ర్గము, ఆకాశము.

నక్షత్రపాతకుడు: సం. వి. ఆ. పుం. జ్యోతి

షికుడు; జ్యోస్యుడు.

నక్షత్రమాల: సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చుక్కల

వరుస; అశ్విన్యాది నక్షత్రములపంక్తి. ౨. ఇరు

వదియేడుముత్యములు గ్రచ్చినయొంటిపేటహా

రము. ౩. ఏనుగులకు వ్రేచునొకవిధ మగుమా

లిక. ౪. నక్షత్రపంక్తి, ఇరువదియేడు పద్యము

లతో నేర్పఱచిన ఘుర్దప్రబంధవిశేషము.

నక్షత్రము: సం. వి. ఆ. న - నశింపనిది - ౧.

అశ్విని మొ. రిక్క. (ఇవి ఇరువదియేడు.

అశ్విని, భరణి, కృత్తిక, రోహిణి, మృగశిర,

ఆర్ద్ర, పునర్వసు, పుష్యమి, ఆశ్లేష, మఘ,

పుబ్బ, ఉత్తర, మాఘ, చిత్త, స్వాతి, విశాఖ,

అనూరాధ, జ్యేష్ఠ, మూల, పూర్వాషాఢ,

ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషము,

పూర్వభాద్రపద, ఉత్తరభాద్రపద, రేవతి.

అభిజిత్తు అనువేటొకనక్షత్రము కలదు. చూ.

అభిజిత్తు.) ౨. తార, చుక్క. ౩. ముత్యము.

౪. నక్షత్రమాల, ఇరువదియేడుముత్యముల

పాఠము.

నక్షత్రయాజకుడు. సం. వి. అ. పుం. నక్షత్ర
దోషములకు శాంతి చేయించి దానివలన జీవించు
చుబ్రహ్మణుడు.

నక్షత్రయోని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (జ్యోతి.) వహు
వరుల నక్షత్రముల ననుసరించి వివాహోదయ
సుకూల్యము తెలిపెడుయోనికూటము.

నక్షత్రవిద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. జ్యోతిషము.

నక్షత్రవీధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (జ్యోతి.) ఆకా
శమున నక్షత్రవిశేషములచేత ఏర్పడినవీధి, ఛా
యాపథము. (చూ. విరావతము.)

నక్షత్రశూలము. సం. వి. అ. పుం. -శూలతు
ల్య మగునక్షత్రము-పూర్వాదిదిక్కుల మధ్యేకి
చి ప్రయాణమందు నిష్ఠింపబడిననక్షత్రము.

నక్షత్రసూచకుడు. సం. వి. అ. పుం. శాస్త్ర
మెఱుంగకయే జ్యోతిష్కుడ నని చెప్పుకొను
వాడు.

నక్షో. తిథ్యుత్పత్తిం నశానంతి గ్రహజాం నైవ
సాధనం, పరవాక్యేనవ రంతేతేనై నక్షత్ర
నూచకాః. అనిదిత్యైవ య శ్చాస్త్రం దైవ
జ్ఞత్వం ప్రపద్యతే, స పంక్తిదావకః పాపః
జ్ఞయో నక్షత్రనూచకః. (వాచ.)

నక్షత్రసూచి. సం. వి. న. పుం. = నక్షత్రసూ
చకుడు.

నక్షత్రాకృతి. సం. వి. ఇ. పుం. తారతండులము,
తెల్లజొన్న. స్త్రీ. నక్షత్రములయాకారము.

నక్షత్రేశుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు.

నఖంపచము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గోరు
కెచ్చనిది.

నఖకర్తరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకస్వర్ణసాయి.

న్య...మఱి దేశికాకుమ పింధు, నలిగరుజాకా
కు నఖకర్తరియును, ...అది గా సోగయు
కాయములు...గు. పు. 3. ౯౪౧ పం.

నఖకుట్టుడు. సం. వి. అ. పుం. - గోళ్లుతీయు
వాడు - మంగళి.

నఖక్షతము. సం. వి. అ. న. గోళాత్తు, గోటి
నొక్కు.

నఖగుచ్ఛఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. నిష్పాద
దము, ఒకదినుసులనుము శీ.

నఖహాహము. సం. వి. అ. న. నఖమాలము, గో
టిమొదలు.

నఖదారణము. సం. వి. అ. పుం. - గోళ్లతో చీల్చు
నది- దేశ. న. గ. గోళ్లను కత్తిరించుట. అ.

నఖనిక్మంతనము. సం. వి. అ. న. గ. గోళ్లు
కత్తిరించుమంగళిసాధనము, గోరుగల్లు. అ.
గోళ్లు కత్తిరించుట.

నఖనిష్పావము. సం. వి. అ. పుం. నఖఫలిని,
ఒకదినుసులనుము శీ.

నఖన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. నఖక్షతము,
గోటినొక్కు.

న్యో. 'అతిశక్త్రునఖన్యాస' సం. రఘు. ౧౨. ౩౩.

నఖపదము. సం. = నఖక్షతము.

నఖపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వృశ్చికారి, తేలు
మణి శీ.

నఖపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. స్పృక్క, పిక్క
అనుగంధద్రవ్యముశీ.

నఖఫలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నఖనిష్పావము,
ఒకజాతిఅనుముశీ.

నఖము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. - ధిద్రములే
నిది- గోరు. అ. ఇరువది అనుసంఖ్య. పుం. ఛా

గము, అంశము. న. గ. గోటిచిప్ప. అ. పఖ
మనుగంధద్రవ్యముశీ.

నఖముఖము. సం. వి. అ. న. నఖాగ్రము,

కొనగోరు.

సఖముఖములు = ఎల్లదిక్కులు. (ప్రొ. వా.)
(వ్యవ.) ఈయేడు తీర్థమునకు ప్రజలు సఖముఖ
ములనుండియు వచ్చిరి.

,, కేతువులు సఖముఖముల చెదరిపోయిరి.

సఖరంజని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧-గోళ్లను రంజిం
పజేయునది - గోళ్లను కత్తిరించుపనిముట్టు,
గోరుగల్లు. ౨. - గోళ్లను ఎత్తుగా చేయునది -
గోరంటి శ్రీ.

సఖరంజని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. సఖరంజని, గో
రంటి శ్రీ.

సఖరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. సఖము,
గోరు. ౨. ఆయుధవిశేషము.

సఖరాయుధము. సం. వి. ఆ. పుం. సఖములే
ఆయుధములుగా కలది. ౧. పులి. ౨. సింహము.
౩. కోడి. (రా. ని.)

సఖరాహ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. కరవీరము,
గన్నేరు శ్రీ.

సఖలేఖ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. గోటితో గీసిన
గీత. ౨. గోటివీడ చిత్రించినచిత్రపు.

సఖలేఖకుడు. సం. విణ. (ఆ. ఖి. కా. ఆ.)
గోళ్లవీడ చిత్రించుట వృత్తిగా కలవాడు.

సఖవిమోచము. సం. వి. ఆ. పుం. -సఖములతో
చీల్చునది మాంసాహార యగుపక్షి. (దేగ మొ.)

సఖవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. నీలి శ్రీ.

సఖవ్రణము. సం. ఆ. పుం. న. సఖక్షతము.

సఖశంఖము. సం. వి. ఆ. పుం. చిన్నకప్పచిప్ప,
నత్తగుల్ల.

సఖాంకిము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సఖక్షతము,
గోటినొక్కు. ౨. పులిగోరు శ్రీ.

సఖాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. సఖ యనుగంధ

ద్రవ్యముశ్రీ.

సఖాఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. సఖక్షతము.

సఖాసఖ. సం. అవ్య. ఒకరి నొకరు గోళ్లతో గిల్లి
కొని చేయునట్టిపోరు.

సఖాలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. నీలి శ్రీ.

సఖాలి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. తుద్రశంఖము,
నత్తగుల్ల. ౨. సఖపంక్తి, గోటివరుస.

సఖాలి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) సఖములు
తినునది. (కల్ప.) వి. న్. పుం. గుడ్లగూబ.

సఖి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. పెద్దసఖములు
కలది. ౨. ముండ్లు కలది. (చెట్టుమొ.) వి. న్.
పుం. ౧. సింహము. ౨. పులి. ఈ. శ్రీ. సఖ
మనుగంధ ద్రవ్యముశ్రీ.

సఖోత్పాటని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గోళ్లతీయు
సాధనము, గోరుగల్లు.

నగ. వి. (త. నగ.) ౧. భూవణము.

నీ. నారదుం డెన్నిచ్చె నగలు రత్నంబులహ
ల్య నీ కేయగ్రహార మిచ్చె. నృసింహక్షతక
ము. ౩౧.

నీ. నగ రేల మెయి నండునగ రేల విభుఁ డిట్లు
దూరీకరించి తొలగినపుడు. కలు. శ. ౩౬.

౨. లోహపాత్రము. (శ. ర.) ౩. పొగాకు
దూది మొదలగువానికంటుపుమాట. (శ. ర.)
౪. సిద్ధలజోడు. (శ. ర.) ౫. బంగారు
వెండి మొదలగువాని పరిమితివిశేషము.
(ఇది కరము మానము వంటిది.)

వ. (నా) గనబోయిండు నే ఇంచిన కిరీటుము ౧.
దీనియొత్తునగ ౨౮ వన్నె ౧౫. బె. కా.
౩౬౫.

౬. అంగీ. ౭. ఎద్దుమీడిబరుపు. (చి. ని.)

బ. నగలు. గుళ్లు వుండవలయు మొ. కట్టడము
లకై తీర్చిన రాళ్లు. (ప్ర.)

నగజ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పార్వతి.

నగజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొండలయం
దు పుట్టినది. వి. అ. పుం. ఏనుగు.

నగధరుడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, గట్టు
తాలుపు.

నగనందిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పర్వతపుత్రి,
పార్వతి.

నగపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧ - పర్వతరాజు -
హిమవంతుడు. ౨ - ఓషధులకురాజు - చం
ద్రుడు.

నగభిత్తు. సం. విణ. (ద్) పర్వతములను బద్దలు
కొట్టువాడు. (రా.ని.) వి. పుం. ౧. ఇంద్రుడు.
౨. పర్వతములను పగులగొట్టుపనిముట్టు.

నగభూషణము. సం. వి. ఆ. పుం. హరితాళ
ము, అరిదళము. (కే. ని.)

నగము. సం. వి. అ. పుం. - గమనము లేనిది-
౧. కొండ. ౨. ఏడు అసుసంఖ్య. ౩. చెట్టు.
౪-పన్నగము-పాదములతో నడువనిది-పాము.
(ఆ. ని.) ౫. కస్తురి. (మై. ని.)

నగరంధ్ర కరుడు. సం. వి. అ. పుం. క్రాంచ
వారణుడు, కుమారస్వామి.

నగరకీర్తనము. సం. వి. అ. న. నగరమందు తిరు
గుచు చేయుభగవన్నామసంకీర్తనము.
ఇట్లే: నగరసంకీర్తనము.

నగరఘాతము. సం. వి. అ. పుం- పట్టనమును
నశింపజేయునది- ఏనుగు.

నగరమార్గము. సం. వి. అ. పుం. రాజమార్గ
ము, నగరమున రథాదులు పోవుటకు దగిన
పెద్దబాట.

నగరము. సం. వి. అ. న. - కొండలవలె నుండు
పెద్దపేడలు కలది - పట్టనము, పురము. (వ్యతి.

గ్రామము.)

నగరస్థుడు. సం. వి. అ. పుం. పట్టనవాసి, పా
రుడు, వాగురుడు. (వ్యతి. గ్రామస్థుడు.)

నగరాధ్యక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. నగర
రక్షణకొఱకు రాజనియుక్తుడగుఅధికారి. ౨.
నెడతలారి.

ఇట్లే: నగరాధిపతుడు, నగరాధిపుడు.

నగరాలు. వి. బ. (✓నగర.) ౧. పౌరులు.

ఉ...దొంగచే,రానకు బాలుపడ్డ నగరా నగ
రాలు దురాత్త నావుడుకొ. నేం.పంచ. ౧.
౩౧౧.

౨. ఆంధ్ర దేశమందలికూర్మలలో వొకతెగ
వారు. (వా.)

నగరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నగరము.

నగరీబకము. సం. వి. అ. పుం. కాకి.

నగరు=నవరు. వి. ఔ. (బ. నగరులు, నగర్లు,నగ
ళులు,నగళ్లు.) ౧.అంతఃపురము; రాజభవనము.
గీ.కమలనాభుండు కక్ష్యాంతరములు గడచి, య
లబలము లేనినగ రెల్ల నరసి చూచి. పారి.
౧. ౧౦౫.

గీ. నీనగరు పోతుటికకు నిలువ రాని, దయ్య
వెల్లాటకత్తె వీ వాట యరిది.కుక.౧.౨౨౩.

గీ. నట్టువొజ్జ నై మెలగుదు నగళులందు, నిత్ర
ణనైపథ్యవిధులకు నేర్తు నధిప. భార.విరా.
౧. ౧౪౨.

(చంద్రుడు.) క. ముల్లోకంబుల జనములు, తో
ళ్లకొ రోకండ్లబాడ రోయక మతియుకొ,
వెలివిగిగాగ్గఁ దిరిగి నగళ్లకు నయగారి
వెలఁతుకం గొనిపోయొక.వరాహ.౩. ౨౨.

ద్వి. నగరివాకిట సమున్నతి రథంబు డిగి, మొ
గి చెడి తాను దమ్ముడు శూన్య మైవయం
తఃపురమున కరుగ...రం.రా.అయో.౧౨౨
పా. ౧౬ పం.

క. మంత్రుల బాంధవభటుసా, మంత్రుల నాశ్రీ
తుల నిలిపి మహికాంతు నికా, కాంతమణి
కాంతికందళ, కాంతం బగునొక్కదొరనగర
విడియించెక. మనుచ. ౫. ౫౪.

అ. సభాగృహము, కొలవ్రహుటము.

క. తెలుపు లగుచీరలును బూర్వతల బువ్వల
నొప్పి రాజతనయానుగుణోజ్జ్వలమాననీయ
వేషము, లలవడఁ గూడుకొని నగరి కరిగిరి
శ్రీతిన్. భార. విరా. ౫. 3౧౫.

క. నీనడకలు గంటిఁ గదే, నానీవే నగరం జెప్పి
కారించెద ని, నేని నంచు... శుక. 3. 3౫౬.

3. గుడి, దేవగృహము.

గీ. నగరితోఁ గూడ నేకామ్రవాఘు ముంచెఁ,
గందిఁ దెప్పలఁ దేల్చి నకాలవృష్టి. హర.

అ. ౨౨.

న...అత్తిపతి సొచ్చి యచ్చక్రధరనగరిమో
పల నిలుచుటయు... ఆము. ౪. 3౫.

నగరివారు=ప్రభువువారు.

ఉ...వా, పిన్నతనం బాకల్లచెవిఁ బెట్టకు నెట్టి
సిగ్గునోపు నా, వన్నియ సన్నమా నగరివా
రికి దండుగఁ బెట్ట నిమ్మగుఱ. వేం. పంచ.
౪. ౫౧౧.

గీ. జంగమార్చనలకును ... నగరివారి, ప్రాపుఁ
గలిగినవారికి... కొదువ వడకుండ కుండ లా
కుమ్మరిచ్చు. హంస. ౫. ౧౪. (శ్రా.పా.)
లోపలిసగరు = అంతఃపురము, అభ్యంతరగృ
హము.

క. తగవే కులకన్యకలకు, మగవారలతోడ రూ
పమహానీయులతో, మిగులంగఁ దడవు లో
పలి, సగరులలో మాటలాడ నయత త్వనిధి.
వై. ౪. ౬౧.

జ: నగరాలు.

నగరోత్థ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నాగరము స్త్రీ.

నగరాకసుండు. సం. వి. న. పుం. నగరవాసి,
నాగరకుండు, పౌరుండు.

నగరామధి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ - నగరమం
దలియోమధి- కదలి, అరటిశ్రీ.

నగవరి. విజ. (నగపు+అరి.) ౧. నవ్వు కల
వాడు. (శ. ర.) ౨. పరిహాసకుండు.

క. నగవుల నవిద్యపోడిమి, నగుఁబాటుగఁ జే
యనేర్చునగవరి యంతక, నగుమొగము
తోడ మెల్లన, నగుమొగములసతులఁ జూచి
నగ నేర్చె నృపా. భాగ. ౧౦ పూ. ౨౯3.

నగవు=నవ్వు. వి. (౧/నగు.) నవ్వు, హాసము.

మ. జగతీనాథునిముందట నిలిచె... కారద...
నగవుం దేటయు దివ్యదేహరుచియుక స
మేళన మొంది చె, ల్వగుచుండక... నై. ౪.
౪. ౧౪౦.

గీ. తెగువ లోలోననే నవ్వునగవు తెలుప.
ఆము. ౫. ౬౦.

నీ. నగవులు నురువులు నడలు రాయించలు...
నీలా. ౨. ౧౭.

౨. నరవచనము, పరియాచకము.

క. ఏ నెఱుంగమి నిట్టిడిగితి, నానేరమి నైవక
లయు నగవుగఁ గొనుమీ, మానిని నాపలు
కులు... భార. ఆర. ౫. 3౧౧.

క. నగ వపు నెఱుంగక యది యురి, తగులున
సౌమిత్రి. జేరి దానవి దనకుక, మగ్గఁడ
వగు మనిన నాతఁడు, నగ వొదవిన నగక
శూర్పణఖ కి ట్లనియెక. భా. రా. ఆర.
౧. ౧౪౬.

క. తదనంతరంబ బోటులు, చదురుల నగవు
లను బ్రొద్దు జరిగినఁ గేళి, సదనము... వెడలు
టయు... మనుచ. ౬. 3.

3. చింత, ఆశ్చర్యము.

క. ఈజలముపట్టె చూడ ను, హాజగ ముట్టు

కప్ప పువ్వలట యందు బ్రజల్, పూజం
పవాని కెల్లక, రాజులు యొకకప్ప యట్టి
నగవులు గలచే. కేయూర. 3. 214.

విజ. హాస్యస్పదము, పరిహాసపాత్రము.
అ... నాడుసతుల, బుణ్యశీలయుతలఁ బోకా
ర్చుకొన్నట్టి, నాకుఁ బుత్రులనుట నగవు
కాదె. కళా. 2. 21.

మొలకనగవు=మందహాసము.

గి. మొలకనగ వొప్పు శ్రీదేవిమోము చూచి.
ఆము. 2. 12.

ఇట్లే: ఆలఁతినగవు.

నీ. పాతపాణికిఁ గుచప్రాంతోరుదర్శనం బంధ
కాసురునకు నలఁతినగవు. హర. 2. 103.

నగవుటీగి. వి. (నగవు + ఈగి.) పరిహాసమున కిచ్చి
నధనము.

నీ. మఱపునఁ గొన్నసా మ్మఱగొన్నలంచంబు
తగనివాఁ డిచ్చిన నగవుటీగి. గి. మగుడ నీ
కుంట యింతయుఁ దగవు గాదు. విజ్ఞా.
ప్రా. 20.

నగవులాడు=నవ్వు. అ. క్రి. (నగవులు + అడు.)
నవ్వు.

ఉ. అప్పచు లాడుచుకొ నగవులాడుచు బార
లు చాచి చాచి... చంద్రా. 2. 2.

నగవైరి. సం. వి. వ. పుం. ఇంద్రుడు, గట్టు
దాయి.

నగాటనము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెట్లమీద
తిరుగునది- కోఁతి. 2. పర్వతములమీద తిరు
గుట. 3. చెట్లపై తిరుగుట.

నగాధార. సం. వి. అ. శ్రీ. భూమి. (వై.ని.)

నగాధిరాజము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రేష్ఠ
పర్వతము. 2. హిమవత్పర్వతము. 3. మమే
ధవు. 4. కైలాసము. (ఇట్లే: నగాధిపము మొ.)

నగారా. (హి. నగారా.) కి. వెద్దధంకా.

నీ. కడలికరల్లచక్కడుల నాఱడినేయు గొప్ప
నగారాలకుంజరములు. చందా. 1. 112.

నగావాసము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతముల
మీద నివసించునది - నెమిలి. 2. వగవుల
మీదనివాసము.

నగాశ్రయము. సం. విజ. (అ. అ. అ.) నగము
మీద నివాసము కలది. వి. అ. పుం. నాన్ది
కందము, ఒకజాతికందశీ.

నగి(యి)ంచు. స. క్రి. (నగను.) 1. నవ్వించు.

చ. వెలికిలి నెజ్జమీదఁ గడు విప్పగుకన్నుల
చాయ లొప్పుఁ జెక్కిలి గిలిగించి ప్రేతలు
నగింపఁగ నుండుట యాదిగాఁగ ... హరి.
పూ. 5. 134.

చ. దరహసితాన్యఁ డైతలుతకొ పెవ వాల్చి
నగించి వేడుకల్, నెరల్లకఁ జేసి... చరాహ.
ర. 121.

2. సంకపింపజేయు.

ఉ... విపంచి వా, యించి తనుకొ నగించి యెల
యించినప్రేయసి నల్ల దించి మో, దించి ...
మించినవిరించి మముం గరుణించి ప్రోవుతక.
వాల్మీ. 1. 2.

3. అపహాసింపజేయు, ఎగతాళిచేయించు.

చ. ఘనతరఘూరగీరుచయుగక్రియ గూఢము
గాక ద్రావిడీ, సనగతిఁ దేట గాక యరచా
టగు నాంధ్రవధూటిచొక్కపుంజనుగవఁ
బోలి లేటయును జాలుఁదచంబును లేకయుం
డఁ జెప్పినయది పోకవిత్వ మనపించు నగిం
చటు గాక యుండినకొ. వేం. పంచ. 1. 10.

నగింపు. వి. (నగించు.) నవ్వించుట.

చ... తెగింపులు నగింపులు నింపులు సొంపులు...
భీమ. 4. 20.

నగి(గు)పించు. ప. క్రి. (౪. నగు.) నవ్వించు.
చ...నాలుకతుదకొ ముక్కుఁజీకొమ్మ విలా,

నిని యే నమైద నంచు బ్రహ్మ నగిపించెకొ
మేలుమాటకొ నతికొ. కళా. ౫. ౫౯.

క. తెప్పించి తొడుగు మీ వని, యొప్పించిన ని
ట్టు నట్టు నొటవలు గా మై, గప్పికొని యా
బృహన్నల, యప్పుడు నగుపించె నచటి య
బలాజనముకొ. భార. విరా. ౪. ౩౯.

చ...బండొకచందముమాట లాడితికొ, నిను
నగుపింపగా వలసి నీదగుమన్ననకొక వా
నినకొ. భార. శాం. ౬. ౨౧౭.

నగిర=నక్క-ర. వి. వృక్షవిశేషము. (చూ. తెల్ల
నగిర.)

నగు. అ. క్రి. (క. నగు. త. నకు.) ౧. నవ్వుచా
పించు.

చ...రాచూలిం జూచి చెలులు గలకలం జే
చజచి నగిరి. నైష. ౨. ౪౬.

చ. పెడపెడఁ గన్ను మాయఁ గను విచ్చు
నగుం దల యూఁచు...పారి. ౧. ౧౦౧.

౨. ఆనందించు.

గీ...సౌధ, శిఖరవాతాయనాగతాచిరరుగంశు,

గీ. నన్న నాతోడినవతులు నగకమున్న, పంథ
మలరంగ నిన్న మెప్పింతుఁగాన. పారి.
౧. ౧౩౧.

క. భృగువారదకపిలాదులు, నిగమాంతజ్ఞులును
యోగనిర్ణయనిపుణుల్, త్రిగుణాతీతు మ
హేశ్వరు, నగ రెన్నఁడు వారు ధర్మయ
మెఱుంగరాకొ. భాగ. ౬. ౪౮౫.

రగడ. పద్మరాగమాణిక్యంబుల నగుపలువరుసలు
గలయది మణికరిక. కాశీ. ౬. ౧౨౬.

(ఇటు జైపవ్యవాచకము.)

చ. పగడపుఁజాయ చెందిరముఁ బ్రామినపొండ్య
వధూతుచంబులకొ, నగునరుణంపుబొండ్లము
లనారికెడఁబులు...ఆము. ౧. ౫౪.

నగు మొగము=నవ్వుతో కలకలలాడుమొగము.

చ. నగు మొగముకొ నుమధ్యమును నల్లనిమేను
ను లక్ష్మీకాటపట్టగుసురముకొ...కల్లువెన్నఁ
డి, ముగఁ బొడనూపుఁగాక కనుమూసిన య
ప్పుడు విచ్చినప్పుడుకొ. భాగ. ౯. ౭౩౨.

ఇట్లే: నగుముద్దుమోము.

గీ. నగుముద్దుమోమున వృగవాళితిలకంబు గు
లుకుడాల్సిరులు ముంగురుల నొరయ. దశా.

కళా. ౫. ౫౮.

న...నీవు లోకంబుచేత నగుబాటును బొందెద
వెంటియ...భార. ఆర. ౬. ౩౦.

విణ. అపహాస్యము, ఎగతాళిచేయదగినది.

ఉ... ఇట్లసంభావితం దైనవానితలపాటర
యక నగుబాటు గాదె రా, మావనినాథు
తమ్ములకు...నిర్వ. ౧౦. ౧౧.

ఉ...కడువటిప్రజ్ఞచే, నిచ్చకు వచ్చినట్లు చరి
యించును దుష్కవి తచ్చరిత్రమే, య
చ్చున నెన్ని చూచిన నహా నగుబాటు
గదా గణింపగలక. విప్ర. ౧. ౧౪.

ఆ. జననమరణములకు సరి స్వతంత్రుడు గా
డు, మొదల కర్త గాడు తుదకు గాడు,
నడుమకర్త ననుట నగుబాటు కాదొకా,
విశ్వ...వేమన. ౧. ౧౮౭.

నగుబాటుపని = హాస్యాస్పద మయినపని.

ద్వి. నగుబాటుపని యిది నము నామాట, తగదు
నీ కతనికె దరభాయతాక్షి. వృ. వి. ౨.
౬౭.

సా : నగుబాటువెండికి నాడే నాగవల్లి.

నగౌకము. సం. వి. ౧. పుం. ౧. పక్షి. ౨. కాకి.
౩. సింహము. ౪. శరభమృగము.

నగౌకసము. సం = నగౌకము.

నగ్న. ఆ. క్రి. (క. నగ్న.) నలివలి యగు, ముక్క
లుముక్క లగు, చూర్ణ మగు. (ఈపదమునకు
బ్రహ్మగాంతరము కానరాదు.)

ద్వి. దిక్కరీంధ్రులు మృగ దిక్కులు మ్రోగ, న
క్కులాదులు నగ్న నహిపతి మృగ. బస. పు.
౧. ౨౦౯. (చి. ని. పా. దిక్కరీంధ్రులు ద్రుం
గ దిక్కులు గ్రుంగ, నక్కులాదులు మృగ
నహిపతి మ్రోగ. ముద్రి. పా.)

నగ్న. సం. వి. ఆ. క్రి. ౧. దిస మొలయాడుది.
౨. రజస్వలకానిపడుచు. (పది పండ్రెండు సంవ

త్సరములవయసు కలది.)

నగ్నంకరణము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ. ఆ.) దిస
మొలవానిని గా చేయుటకు సాధన మైనది.

నగ్నంభవిష్టువు. సం. విణ. (ఉ.) దిస మొల
వాడుగా అగువాడు.

నగ్నంభావుతుడు. సం. విణ. (ఆ. వి. కా. ఆ.)
నగ్నంభవిష్టువు.

నగ్నచ్చద. సం. వి. ఆ. క్రి. విష్టుకాంతము.

నగ్నముషితుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వస్త్రాదు
లపహరింపబడుటచే దిస మొలవాడు దైనవాడు.

నగ్నహువు. సం. వి. ఉ. పుం. (ఉ. న. ఆ. ని. కొం
దలు.) నేవించుటవలన నగ్ననిగాఁ జేయునది-
కన్యాము, నానాద్రవ్యములతో చేయబడినను
రాబీజము.

నగ్నాటుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) దిస మొ
లతో తిరుగువాడు. వి. పుం. దిగంబరబాధుడు.
(వై. ని.)

నగ్నిక. సం. వి. ఆ. క్రి. ౧. దిస మొలయా
డుది, దిగంబరక్రి. ౨. కన్యక, సమరాడని
పడుచు.

నగ్నీకృతుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నగ్న
డుగా చేయబడినవాడు.

నగ్నడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విష్టుడు,
దిస మొలవాడు, దిగంబరుడు. వి. ఆ. పుం.
౧. దిగంబరసన్నాసి. ౨. దిగంబరబాధుడు.
౩. బట్టువాడు. ౪. వేదదూషకుడు; వేదమ
భ్యసించియు వేదమార్గమును విడిచి యపమార్గ
మున వర్తించువాడు.

ఉ. ధీమతిఁ జిన్న నాడఖిలదేవతలన్ భజియిం
చి ఋగ్యజుః, సాస్థము లభ్యసించి బహు
కాశ్రుపరాయణుడై మహీసుకుం, దేవి

యు బుద్ధి లేక శ్రుతు లెతయు నింద యొ న్నవూనిఁ బో, పామరుఁడైన నగుఁడని పల్కిరి వేదవిదుల్ మునీశ్వరా.వి. పు. ౪. ౨౦౦.

ఆ. వేద మభ్యసించి వేదమార్గంబులు, విడిచి పెట్టి దుష్టజేబున, బహుమతముల నడుచు పాపండుఁడే నగుఁడు...వి.పు.౪.౨౦౧.

౧. ఆవైకకులొత్పన్నుడు.

శ్లో. యేషాం కులేన వేదోస్థిన శాస్త్రం నైవ చక్రతమ్, తే నగ్నాః క్షీణతా స్సస్థిః తేషా మన్నం విగర్హితమ్. మార్కండేయపురాణ ము. (వాచ.)

నచకము. సం. వి. ఆ. పుం. రాత్రి మూడవ జామునం దైనస్వప్నము. (వై. ని.)

నచికేతసుఁడు. సం. = నచికేతుఁడు.

నచికేతుఁడు. సం. వి. స్. పుం. ౧. ఒకానొక ఋషి, నాచికేతుఁడు, ఉద్దాలకునికొడుకు. ౨. ఒకానొకఅగ్నిహోత్రుఁడు.

నచిరము. సం = అచిరము.

నచ్చిక(గ). వి. (నచ్చు¹. కి. నచ్చిగె, నచ్చి కె. త. నచ్చు.) నమృత.

క. నిను గీతిపాపాతీమోహనవాణులు చెవులు వట్టి యాడింపంగా, గనియండి కాముకుడఁ గా, పని వల్కిన నాకు నచ్చి కానె నృపాలా. విజ. వి. ౧. ౯౦.

క. ఈరీతిఁ బొదల మెదలుచు, నారీతిలకంబు మేనినచ్చిక యిచ్చుం, గోరక నవనహకారక, శోరక మూరుకొని వడి నిగుడ గమకించె. వసు. ౩. ౧౧౯.

నచ్చికము = అచ్చికము. వి. (త. నచ్చిక.) కొఱత, లోపము.

క. అకటా నన్నితఁడేలిన, నొకటా నచ్చికము లేక యుండఁగ వచ్చుక. విజ. వి. ౧. ౬౩.

క. సకలజనంబులు సిరులం, దొకటను నచ్చికము లేక యుండ...రామ. ౧౩౮.

నచ్చు¹. ఆ. క్రి. హితమగు, ఆప్తమగు; రుచించు. చ...అలలితాంగి నాకు నచ్చినచెలి...మార్క. ౫. ౨౦౯.

ఉ. కైటభదైత్యవైరిపదకంజమునం దుదయంబు నొందె మి, న్నేటికి భూతధాత్రికిని నెంతయు నచ్చినతోడఁబుట్టు వై, హోటకగర్భముఖ్యనిఖిలామరమాళిమహామణి ప్రభా, పాటలవర్ణ మైనయొకపావనవర్ణముదీర్ణసంపదక. భీమ. ౧. ౩౦.

క. వల్లభునకుఁ గడు నచ్చిన, యిల్లాలవె యేను లాఁతినే పోఁ దోలక. కళా. ౩. ౧౮౦.

౨. నమకము కలుగు, విశ్వాసయుక్తమగు. క. నీ వింక నేటినుండియు, నావచనము లాదరించి నచ్చినమదితో, దేవతలకైన దొరకని, యావారుజీనేన సేయు మతులితభక్తిక. వి. పు. ౮. ౩౯.

చ. అలవి యెఱుంగ నేరక దశాన్యుడు లోకముతోడివానిఁ గాఁ, దలంచి జితాఖిలాభ్యుడఁడ గదా యని నచ్చి కడంగి వచ్చి సంకలియకుఁ జొచ్చె...నిర్వ. ౩. ౬౫. ౩. సక్తమగు, లగ్నమగు.

గీ. అట్టిసీయందు నాచిత్త మనవరతము, నచ్చి యున్నది నీయాన నాన లేదు, కరుణఁ జూడుము కంసారి ఖలవిదారి. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౩౦౨.

శ్లో. రూపం దృశాం దృశిమతా మఖిలార్థలాభంత్యయ్యచ్యుతావిశతి చిత్త మపత్రేషు మే. సం. భాగ. ౧౦. ౫౨౩౯.

స. క్రి. (క.త.నచ్చు.) నమ్మ. ఆ. కొఱత మఱుకుఁ గాని కొడు కెన్నడును గార్య, తంత్రమునకుఁ జొరఁడు దాని నీవు,

మాన్య నొల్ల వతనిమగటిమియును లావు, నచ్చి లోభ మెడఁ బెనంగొనంగ. భార. శ్రీ. ౧. ౧౭.

క. మెచ్చితి నేవర మెనను, నిచ్చెద నను వేడు మనిన నీళ్వర నిన్నుకొ, నచ్చిన రక్షింతువు పొర, పొచ్చెము నేయక మహేశ పురహర యభవా. భాగ. ౧౦ ఉ. ౫౨౯. భార. విరా. ౨. ౩౫౪.

నీ ... నచ్చె ననం దగు నమై ననుట. ఆం. భా. ౩. ౧౩౩.

నచ్చు². స. క్రి. బాధించు, పీడించు.

గీ. కాననము చొచ్చి శార్దూలఖడ్గనూక, రప్ర ముఖజంతుసంతతి వచ్చి నచ్చు, నారసం బున వ్యగ్రవేద ధారి యైన, యతికులస్వామిఁ గూల నేసితివి నీవు. వరాహ. ౨. ర౮.

వి. ౧. మాంద్యము, ఆలస్యము.

క. జడకుచ్చును మెడ హెచ్చును, నడనచ్చును గచ్చు లేనినలు పగు మేనుకొ. చంద్ర. వి. ౧. ౭౧.

౨. బాధ. (శ. ర.)

జ: నచ్చుకాడు, నచ్చుకుప్ప, నచ్చుగొట్టు, నచ్చువెట్టు.

నచ్చుకాడు. విణ. (నచ్చు².) ౧. ఆలసుఁ డు, మందుడు. ౨. బాధకుడు, పీడించు వాడు. (శ. ర.)

నచ్చుకుప్ప. విణ. (నచ్చు² + కుప్ప.) నచ్చుగొట్టు, బాధకుడు. (శ. ర, చి. ని.)

నచ్చుగొట్టు. విణ. (నచ్చు² + గొట్టు.) నచ్చు వెట్టువాడు, బాధించు స్వభావము కలవాఁ డు. (శ. ర.)

నచ్చువెట్టు. స. క్రి. (నచ్చు².) తొందరపెట్టు, బాధించు. (శ. ర.)

నజరు. వి. (హిం. నజర్.) కానుక.

చ. కడువడి పిన్న కెద్ద లగుభానులకుకొ నజరు ల్పయించుచుకొ, బాడగనియెకొ... హైదరు జంగు నొయ్యకొ. రంగా. ౨. ౮౪.

గీ... హైదరుజంగుఁ గాంచి, నజరు గుజరాను పఱచె సాన్నాకడాని, జాలెము... రంగా. ౨. ౮౫.

నజ్జు. విణ. (హిం. నజ్జు = కులీనుడు, ఉత్తమ కుటుంబు.) మంచిది.

వ...చాయలం గ్రక్కుమక్కుపని వెంపెక్కు నజ్జుపైబుపట్టా నజ్జిటు ర్భుకపించుచు దెం పుసాంపు దీపింప రయంబున ...మల్లుపు. ౨. ర౮.

నజ్జు = నజుజ్జ. వి. (శ. నజ్జు.) నలి, చిన్నముక్క, అల్పఖండము.

చ. ఒక మెనుబాపతీడు చల మొప్పు రసా తలనీచుకుకొ జకో, రకములు భూతధాత్రికి సురలో దివికికొ బగ దీటునట్లుగా, మెక మెకపాటుతోడ నిను మ్రింగకపో రెపుడుకొ ద్రిలోకకం, టకుడవు గాన నీయెడలు నజ్జు గఁ జేసి కురంగలాంఛనా. మనుచ. ౩. ౩౮.

వ...పదయుగనఖాంచలంబులఁ జంచచ్చంచూ పుటంబుల రెట్టిత్రావుడుబొబ్బ మెకము ద చ్చిక్కాళ్ల మెకంబుల నిరికించి కఱచుక యు ప్పరంబున కుప్పరం బెగసి మలలనెలయెళ్ల పులిరతలంబుల నజ్జుగా నజ్జుగాఁ జెందుగండ భేరుండ కాండంబులును... ప్రబంధ. ౧౮౬.

విణ. మిక్కిలి నలఁగినది.

ఉ. వాడినమేను న జయినవారెఱయొకొ గడు విన్నవెటటుతో, గూడిననె మొగంబు... స మార. ౩. ౨౪౭.

(దీని ఆప్రేక్షితురూపము నజ్జునజ్జు.)

చ. నలినలి యయ్యెఁ గొను జఘనస్థుల మెల్లను నజ్జునజ్జు నై, గులగుల లయ్యె గచ్చినును

గుబ్బలు...పక. ౧. ౨౧౫.

చ. మెలతలు వల్లభుల్ మొదల మెచ్చుగ
సంజీవి నాకతంబునక, నిలువున గత్తికోత
లయి నిద్రపుమోపులు నజ్జునజ్జులై, యలజడి
వాడివత్తలయి రక్కట యే నిక నున్న
నేమి గాఢ గలఠోయి చేల వోడు ననుకై
వడిఁ దో నిసి యేఁగి నేఁగినక, కవిక. ౪.
౧౮౧. రా. వి. ౪. ౩౫.

జ: నజ్జుచేయు.

నజ్జుచే(సి)యు. స. క్రి. (నజ్జు + చేయు.) ౧.
నలగఁగొట్టు, ముక్కముక్కలు చేయు,
(రాజు.) చ. ఆల వెనయం గజారులహృదంతర
ముర్ నలినజ్జుచేసె సంధిలుతమి ఋతుసం
ఘములశేజముఁ దూలిచె ... సారంగ. ౧.
౧౦౧. (ఇట కలఁతనొందించె నని భావము.)
నీ. రఘుసారథిశేతురథి కాంగనిర్దళనప్రాధిఁ జేయ
లు నజ్జుచేసి. మార్క. ౮. ౧౦౪. (నజ్జుచేసి
అని శ. ర. పా.)

నరుఁడు. సం = నటుఁడు.

సం. (కత్త.) నాట్యము చేయుచున్న.

సం. వి. ఆ. శ్రీ. నటనము, విలాసము.
ఆటలున్న కొమరుఁడ్రాయఁపుఁ గుటిలాలకఁ
జూచి మదనగుంఢితమాయా, నటనంబో య
ది గంగా, ఘటనంబో యని విచారఘటనా
శయఁ దై. విజ. వి. ౧. ౩౭.

బొట్టు మిక్కిలి నొఱపుగ సవరించి, నట
నగాఢ జిన్నారి నామంబుఁ దీర్చి. ద్వి. పర
మ. ౨. ౫౪ పా.

ము. సం. వి. ఆ. న. ౧. నాట్యము. ౨. ఆ
యించుట, నర్తనము. ౩. కపట ప్రవర్తనము.

రాయణము. సం. వి. ఆ. పుం. రాగవి
ము. (వాచ.)

నటనీయము. సం = నటితవ్యము.

నటపలికె. వి. తల దుద్దునప్పటిసంస్కారవిశేషము?

క. ఆటఁ గలికి యొకతె గండపు, టటకలికిఁ బసిం
డిగిన్నియలఁ బన్నీరం, తటఁ జిలికి యలకవిక
లత, నటపలికి వసుంధరాధి నాథున కిడియెక.
రా. వి. ౫. ౫౩.

నటభూషణము. సం. వి. ఆ. న. హరితాళము,
అరిదళము.

నటమండనము. సం = నటభూషణము.

నటము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. శ్రోతాకము, దుం
డిగముకీ. ౨. ఆశోకముకీ. ౩. నలత్పణము,
కిక్కసకీ.

నటరంగము. సం. వి. ఆ. పుం. నాటకమాడు
స్థానము.

నటవరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నటశ్రేష్ఠుఁడు.
౨. నూత్రధారుఁడు.

నటవాలు = నట్రాలు. పి. అశ్వగతివిశేషము.
(శ. ర. చి. ని, బ్రా.)

నటసంజ్ఞకము. సం. వి. ఆ. న. గోదంత మను
పారిదళము. (త్రి. ని.)

నటసూత్రము. సం. వి. ఆ. న. శిలాలి అను
వానిచే రచింపఁబడి నటులకృత్యములను తెలుపు
గ్రంథభేదము, నాట్యశాస్త్రము.

నటాంతిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. - నటకృత్యము
యొక్క అంతము చేసేవలన కలుగునో అది,
నటకృత్యమును మాన్పించునది. లజ్జ, సిగ్గు.

నటి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. నట్టుపురాలు, ఆట
కత్తె. ౨. (నాటక.) నూత్రధారునిభార్య యగు
నర్తకి. ౩. నేత్య. ౪. దీపకరాగముయొక్క భా
ర్య యగురాగిణీభేదము. ౫. నలి అనుగంధ
ద్రవ్యముకీ. ౬. కాకిదొండకీ.

నటించు = నటియించు. సం. స. క్రి. గ. అభినయించు, (నిజముగా లేనిసిగ్గు మొ. ఉన్నట్లు) కనఁబఱచు.

(శ్రీకృష్ణుడు.) మ. యదువంశంబున లోకరక్షణపరుం డై పుట్టి వేపలై ను, నదబాల్యంబు నటించి కంసముఖ నానాదైత్యులం ద్రుంచి... భార. ద్రో. గ. ౯౩.

చ... పుట్టు పొరుగిండ్ల కేగు నొకమట్టున నిల్వదు చంటిమీఁద ముం, జేఱు గడలించు వై శికపుసిగ్గు నటించుచు జార ధారుణిక. శై. భా. ౩. ౨౮.

ఉ. చేరి నృపాలుఁ డర్పణముచేసినచక్కెరలుప్పతిల్లుపం, డేరము లారగించుచు నటించు దొడంగ మఱేకుఁ డింపునక, పారెకుఁ గుత్తుకక విషము నాలుక బెల్లము వెట్టి యాడుటల్, మేర లటయ్య పామి యని మేలము లాడుచు గౌరి నవ్వగక. సారంగ. గ. ౨౩. (శ. ర, ప్రాతప్రతి. పా. “పం, డేరము... నుతింపఁదొడంగ...” ముద్రి.)

౨. అనుసరించు.

మ. చును తక్ గూడినసీళ్లకుక నిజగుణంబుల్ పా లిడుక పాలు గ్రాగునెడక వాని నటించి యజ్ఞలము గ్రాగుక దానె తన్మిత్ర నాశనముం గన్గొని వహ్నిఁ గూలఁ జనుఁ బాల్ కాంతం బొనర్చుక జలం, బనయం బట్టివి సఖ్యముల్... మల్లభూ. నీతి. ౬౬.

అ. క్రి. గ. నాట్యముచేయు, నర్చించు; అడు. క... దివి దివివ జలజముఖులు దెలిసి నటించక. మనుచ. ౪. ౧౧౮.

ఉ. చిట్టుము లంకురించె జిగిచెమ్మలఁ దెల్పు నటించె గోరిక, ల్లు దొరంగ పెన్నడల మాంద్యవిధంబు చెలంగ... వేవికుల్, దట్ట ములై జనించె... ఇందు. ౨. ౧౩౫. (ఇటు న్యాపించె వని భావము.)

౨. నటనచేయు, కపటముగా ప్రవర్తించు.

నీ. పతిసముఖమునఁ బలుమాటల నటించునరసి జాననురాణి సాటి యగునె. ఇందు. గ. ౧౧౨. (నాట్యము చేయుట అని అర్థాంతరము.)

౩. వర్తించు, ఉంచు.

కా. ఏకవ్యాపకమై సమస్తగతమై హేవాకమై శ్రీకరంబై కల్యాణవిహారమై నివిడమాయా తీతమై నిర్గుణంబై కైవల్యవిహారమై జనన నాశాతీతమై యుత్తమ, శ్లోకంబై పరమార్థ తత్త్వము నటించుక నిత్యకుదస్థితక. వి. పు. ౩. ౩౩౩.

౪. తోచు.

క. పతయాకుతురగనిభృతో, న్నితకర్ణద్వయము నందునం గెంపులమే, లృతక మమరె రవికిరణం, బతిరయమున ననుప వచ్చుననువు నటించక. కువల. ౨. ౪౦.

నటిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) నటించువాఁడు, నర్తనముచేయువాఁడు.

నటితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. నటించఁబడినది, అభినయింపఁబడినది. ౨. నటించినది.

వి. అ. న. నటించుట; నటనము.

నటితవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నటించఁదగినది.

నటిలి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. నాట్యము. (వై. ని.)

నటియించు = నటించు, అ. క్రి. అడు.

క. విటలంబునఁ గుటిలభ్రూ, కుటి నటియింపంగ మొగ మిగుర్పంగ మేనం, తొటచొటం జె మటలు గాఱగఁ, గటమర లదరంగ నాడు గఱచుచుఁ బలికెక. వరాహ. ౨. ౧౮౫.

నటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. నర్తకుఁడు, నాట్యము చేయువాఁడు. ౨. దృశ్యకావ్యార్థములను అభినయించువాఁడు. ౩. శాచికియందు

గుబ్బలు...శక. ౧. ౨౧౫.

చ. మెలతలు చల్లభుల్ మొదల మెచ్చుగ
 సుండితి నాకతంబునక, నిలువున గత్తికోత
 లులు నిద్రపుమోపులు నజ్జనజ్జులై, హలజడి
 వాడివత్తలు చక్కట యే నిక సున్న
 నేమి గాఢ, గలకొయి చేల వోదు ననుకై
 వడిచి దోనిసి యేదె నేగినక. కవిక. ౪.

౧౮౧. రా. వి. ౪. ౩౫.

జ: నజ్జచేయు.

నజ్జచే(సే)యు. స. క్రి. (నజ్జ + చేయు.) ౧.
 నలగఁగొట్టు, ముక్కముక్కలు చేయు,

(రాజు.) చ. అల వెనయం గజారులహృదంతర
 ముల్ నలినజ్జచేసె సంధిలుతమి ఋక్షసం
 ఘములశ్రేణముఁ దూలిచె ... సారంగ. ౧.
 ౧౦౧. (ఇట కలతనిందించె నని భావము.)

సీ. రథ్యసారథిశేతురథికాంగనిర్దళసప్రాధిఁ దేరు
 లు నజ్జచేసి. మార్క. ౮. ౧౦౪. (నగ్గుచేసి
 అని శ. ర. పా.)

నటకుఁడు. సం = నటుఁడు.

నటత్. సం. (శత్రు.) నాట్యము చేయుచున్న.

నటన. సం. వి. అ. శ్రీ. నటనము, విలాసము.

క. అటులున్నకొమరుఁబ్రాయఁపుఁ గుటిలాలకఁ
 జాచి మదనగుంధితమాయా, నటనంబోయ
 ది గంగా, ఘటనంబోయని విచారఘటనా
 కయుఁడై. విజ. వి. ౧. ౩౩.

ద్వి. బొట్టు మిక్కిలి నోటపుగ సవరించి, నట
 నగాఁ జిన్నారివామంబుఁ దీర్చి. ద్వి. పర
 మ. ౨. ౫౪ పా.

నటనము. సం. వి. అ. న. ౧. నాట్యము. ౨. అ
 భినయించుట, నర్తనము. ౩. కపట ప్రవర్తనము.

నటనారాయణము. సం. వి. అ. పుం. రాగవి
 శేషము. (రాజు.)

నటసేయుము. సం = నటితవ్యము.

నటపలికి. వి. తల దుద్దునప్పటిసంస్కారవిశేషము!

క. అటుఁ గలికి యొకతె గందపు, టటకలికిఁ బసిం
 డిగిన్నియలఁ బన్నీరం, తటఁ జిలికి యలకవిక
 లత, నటపలికి వసుంధరాధి నాథున కిడియెక.
 రా. వి. ౫. ౫౩.

నటభూషణము. సం. వి. అ. న. హరితాళము,
 అరిదళము.

నటమండనము. సం = నటభూషణము.

నటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. శోభనాకము, దుం
 డిగముళి. ౨. అశోకముళి. ౩. నలత్పణము,
 కిక్కనశి.

నటరంగము. సం. వి. అ. పుం. నాటకమాడు
 స్థానము.

నటవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. నటశ్రేష్ఠుఁడు.
 ౨. నూత్రధారుఁడు.

నటవాలు = నట్యాలు. పి. అశ్వగతివిశేషము.
 (శ. ర. చి. ని. బ్ర.)

నటసంజ్ఞకము. సం. వి. అ. న. గోదంత మను
 హరిదళము. (త్రి. ని.)

నటసూత్రము. సం. వి. అ. న. శిలాలి అను
 వానిచే రచింపఁబడి నటులకృత్యములను తెలుపు
 గ్రంథభేదము, నాట్యకాస్త్రము.

నటాంతిక. సం. వి. అ. శ్రీ. - నటకృత్యము
 యొక్క అంతము దేనివలన కలుగునో అది,
 నటకృత్యమును మాన్పించునది - బజ్జ, సిగ్గు.

నటి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. నట్టువురాలు, అట
 కతై. ౨. (నాటక.) నూత్రధారునిభార్య యగు
 నర్తకి. ౩. వేశ్య. ౪. దీపకరాగముయొక్క భా
 ర్య యగురాణి భేదము. ౫. నలి అనుగంధ
 ద్రవ్యముళి. ౬. కాకిదొండళి.

నటిండు = నటియించు. సం. స. క్రి. ౧. ఆభినయించు, (నిజముగా లేనిసిగ్గు మొ. ఉన్నట్లు) కనబఱచు.

(శ్రీకృష్ణుడు.) మ. యదువంశంబున లోకరక్షణపరుం డై పుట్టి ప్రేపల్లెను, నదబాల్యంబు నటించి కంసముఖ నానాదైత్యులం ద్రుంచి... భార. ద్రో. ౧. ౯౩.

చ... పల్లట పొరుగిండ్ల కేగు నొకమట్టున నిల్వదు చంటిమీద ముం, జెఱు గడలించు వై శికపుసిగ్గు నటించుచు జార ధారుణిక. శై. భా. 3. ౨౮.

ఉ. చేరి నృపాలుఁ డర్పణముచేసినచక్కెరలుప్పతిల్లుపం, దేరము లారగించుచు నటించ దొడంగె మహేశుఁ డింపునక, పారెకుఁ గుత్తుక విషము నాలుక బెల్లము వెట్టి యాడుటల్, మేర లటయ్య పామి యని మేలము లాడుచు గౌరి నవ్వగక. సారంగ. ౧. ౨౩. (క. ర, ప్రాతప్రతి. పా. "పం, దేరము... నుతింప(దొడంగె...) ముద్రి.)

౨. అనుసరించు.

మ. మును తక్ గూడిననీళ్లకు నిజగుణంబుల్ పా లిడుక పాలు గ్రాగునెడక వాని నటించి యజ్జలము గ్రాగుక దానె తన్ని త్రవా, శనముం గల్గొని వహ్నిఁ గూలఁ జనుఁ బాల్ కాంతం బొనర్చుక జలం, బనయం బట్టి పి సఖ్యముల్... మల్లభూ. నీతి. ౬౬. ఆ. క్రి. ౧. నాట్యముచేయు, నర్చించు; అడు. క... దివి దివిష జలజముఖులు దెలిసి నటించక. మమచ. ర. ౧౧౮.

ఉ. చిటుము లంకురించె జిగిచెక్కులఁ దెల్పు నటించె గోరిక, లట్లు దొరంగె నెన్నడల మాంద్యవిధంబు చెలంగ... వేవిళుల్, దట్టములై జనించె... ఇందు. ౨. ౧౩౫. (ఇటు వ్యాపించె నని భావము.)

౨. నటనచేయు, కపటముగా ప్రవర్తించు.

పీ. పతిసముఖమునఁ బలుమాటల నటించునరసి జానమరాజి సాటి యగునె. ఇందు. ౧. ౧౧౨. (నాట్యము చేయుట అని అర్థాంతరము.)

౩. వర్తించు, ఉండు.

కా. ఏకవ్యాపకమై సమస్తగతమై హేవాకమై శ్రీకరం, బై కల్యాణవిహారమై నిబిడమాయా తీతమై నిర్గుణం, బై కైవల్యవిహారమై జననాకాతీతమై యుత్తమ, శ్లోకంబై పరమార్థ తత్త్వము నటించుక నిత్యశుద్ధసితిక. వి. పు. 3. 3౩౩.

౪. తోచు.

క. పతయాశుతురగనిభృతో, స్మితకర్ణద్వయము నందునం గెంపులమే, లృతక మమర రవికరణం, బతిరయమున ననుప వచ్చుననువు నటించక. మవల. ౨. ౪౦.

నటిత. సం. విణ. (ము. త్రి. ము.) నటించువాడు, నర్తనముచేయువాడు.

నటితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. నటింపఁబడినది, ఆభినయింపఁబడినది. ౨. నటించినది. వి. ఆ. న. నటించుట; నటనము.

నటితవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నటింపఁదగినది.

నటిలి. సం. వి. ఇ. త్రి. నాట్యము. (మైసి.)

నటియించు. సంచనటించు. ఆ. క్రి. అడు.

క. విటలంబునఁ గుటిలభూ, మటి నటియింపంగ మొగ మిగుర్చంగ మేనం, తొటచొటం జె మటలు గాఱగఁగ, గటమర లదరంగ నాడు గజచురుఁ బలికె. వరాహ. ౨. ౧౮౫.

నటుండు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నర్తకుడు, నాట్యము చేయువాడు. ౨. దృశ్యకావ్యార్థములను ఆభినయించువాడు. ౩. శౌచికియందు

కాండికనివలన పుట్టిననందీకాతివాడు. ౪.
వ్రాశ్యశ్రీయందు ఉత్తయినవలన పుట్టిన
కొడుకు.

నటేశ్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. నటరాజు, ౩
పుం.

ఇట్లే : నటేశుడు మొ.

నట్ట. వి. పాచిక, సారె, ద్యూతమందలికాయ.

ఉ. నట్టలు రెండుఁ దాన జరసంబునఁ జేకొని
యున్నయిండులం, గట్టి స్పృహలుసారెలకుఁ
గా లిడ నెందునుఁ జోటు లేక యున్నట్టు
గఁ జేసి యెట్టిసమయంబున నొడ్డినసారె
దిక్కు గ, నెట్టి దృఢాశ్రువేదిగతిఁ బె
క్కుగఁ దాఁకఁగ వెచ్చె వెచినక. భోజరా.
౨. ౧౩౦.

నట్టకనడుము = నట్టనడుము. వి. (నడుము.)
సరినడుము. (చూ. నట్టకనడురేయి.)

నట్టకనడురేయి = నట్టనడురేయి. వి. (నట్టక
నడుము.) సరియైనఆరరాత్రము.

క. కట్టి తనమాటుగా నీ, దిట్ట గృహ స్తంభమునఁ
బ్రతిష్ఠించి నరల్, మిట్టాడనియాలెడిదఁ
పు, నట్టకనడురేయి మబ్బునం జెలి చనియెక.
వేం. పంచ. ౧. ౨౫౯.

నట్టకోఁతి. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

నీ... నాటకంబాలాట నట్టకోఁతి. హంస. ౩.
౧౪౬.

నట్టడవి. వి. (నడుము + అడవి.) అరణ్యమధ్యము.

క. కట్టా మన్మథుకొలలు, నెట్టన నోవాట
తెగడి నీపాదంబుల్, వట్టికొనఁగ వచ్చిన
మము, నట్టడవిని డించి పోవ నాయమె
క్కునా. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౦౫౪.

ఆ. మృగసమాజములకు మేపు నీ క్లెవ్వడు,
వట్టి పోయ నెలమి నట్టడవుల. కుచేల.
౧. ౫౫.

ఉ. పెట్టెడుసాముచే సాగను పెట్టెడునిట్టిమిటా
తికత్తెతో, నట్టడవిం జరించెదరు నాయ
పదానము లాలకింపరో. చం. రా. ౫. ౬.

నట్టనడుము = నట్టకనడుము. వి. జో. (నడుము
+ నడుము.) సరియైనమధ్యము.

గీ. పాల్కడలిసట్టనడుము సంప్రభవ మైన, య
మృతలింగంబ వైనని న్నాక్రయింతు. భీమ.
౪. ౧౧౦.

గీ... వారు, బుట్టి యెక్కి పోఁ గావేరినట్టనడుము.
క. పరకాలనియత్తుం డగు, పురుషుం డెది ముం
చి నేరుపున నీది వెనక, దరి చేరె... పరమ.
౫. ౪౯, ౫౦.

చ. కలక దొలంగ వేదవతి గ్రక్కున బెత్తి
యెత్తి వ్రేయుడుక, మలచపువేటి నట్టనడు
మక దెలి చేతికిఁ దున్న చిక్కె... ఉ.
రా. ౩. ౧౨౩. ఉ. రా. ౪. ౨౯౧.

నట్టనడితెరువు = మధ్యేయార్ద్రము, మార్ద్రమధ్యము.
చ. ... రచ్చపట్టుకొట్టంబున నట్టనడితెరువుం
బట్టుకొని ... ఉ. రా. ౩. ౨౨.

నట్టనడురేయి = నట్టకనడురేయి. (నట్టనడుము.)

గీ. ఉనిచి కడుగారవంబున ననఘచరిత, నట్టన
డురేయి చెప్పుచు న్నాను మమ్ము, నరమరలు
లేక మీయుపాధ్యాయువలెను, నడుపుకొను
వార తెవ్వ రున్నారు గనుక. విప్ర. ౪. ౬౫.

నట్టాడు. అ. క్రి. (నట్టు³.) ౧. నర్తించు, నాట్టు
ముచేయు. (త. ర.) ౨. చలించు.

క ... మిటుమిటుచూడ్కుల్, నట్టాడునడు
ముఁ జేసియ, లుట్టెడుమోవియును మనము
నూరింపంగక. భాగ. ౯. ౬౦౮.

౩. తోచక తిరుగు.
(వ్యవ.) వాడు ఊరకే నట్టాడుచున్నాడు.

నట్టించు. అ. క్రి. (నట్టు³.) నటించు, క్రీడించు,
అడు.

న. ... దారకులునుం బోలె నట్టించి పనిఁ దిరు
గువెరవరులునుం బోలె మసల కలవడి ...
ఉ. హరి. ౪. ౨౫౬.

నట్టిలు. వి. డౌ. (నడుము + ఇల్లు.) గృహమధ్య
భాగము.

క. నెట్టక పో నని యాఁకట, దొట్టిగిలం బడు
చుఁ బడుచు దురదురఁ జని నే, నట్టింట
గూరుచుండిన, నెట్టు ననం జాల కమ్మగే
క్షణ భీతిక. పాండు. ౪. ౧౬౫.

నీ. ఎలగోలుజల్లు ముక నెళ్లనెళ్ల నేటవాల్
పడి గాలి నట్టిండ్ల దడిపి చనగ. ఆము.
౪. ౯౧.

నట్టింటికత్తువు = గృహమధ్యమందలికత్తువు, నిత్య
కత్తువు; సమీపకత్తువు.

గీ. పాలనము నేయఁ జేపట్టి ప్రజలఁ బాపు,
సకలజనులకు నట్టింటికత్తుఁ జేయు, నయము
కెడ యీక యెల్లవెంటలను జెఱచు, మాట
పరుసదనంబు ... పి. శకుం. ౪. ౧౬౩.

నట్టు¹. అ. క్రి. ౧. అడ్డు, ఆఁగు.

(వ్యవ.) వాడు చదువుచు నట్టుచున్నాడు.

,, వీవు నట్టి నట్టి చదువకుము.

వి. ౧. ఆలస్యము. (చూ. నట్టుకొట్టు.)

(వ్యవ.) నట్టు చేయక వేఁగిరము పొమ్ము.

౨. ఆటంకము, అడ్డు. (చూ. నట్టుపడు.)

(వ్యవ.) నేను తలఁచినపనికి దైవికము గా నట్టు
వచ్చినది.

జ : నట్టుకొట్టు, నట్టుపడు, నట్టుపడుచు.

నట్టు². ౧. నివాసస్థానము, గృహము.

గీ. నెట్టుకొని యెల్లవేతలనట్టులందు, గుట్టులర
యచు మెలఁగునప్పట్టి... నీలా. ౧. ౭౫.

న... అమృతేశ్వరి నీకుం బట్టి యె వెండి
గట్టు నట్టు గాఁ బరఁగుజగ జెట్టిని వరియించి
మనకుం బరమానందంబు నేయు ... బా

న్నావీ. ౧. ౩౫. ఆం. భా. ౩. ౪౫.

ఆ. ఆపుడు గొల్లనాయఁడందముగాఁ దన, నట్టు
లలరఁ జేయనట్టుగాను. నీలా. ౩. ౪౬.

౨. స్థానము, ప్రదేశము.

నీ. పొటలం బగుజటాజాటంబునడునట్టు పూఁ
పచుక్కలగాజు పొడవుమాపు. భీమ. ౩.
౧౯.

నీ. పొదకింపిపట్టులఁ జదరంపునట్టులఁ బంతు
గా గోరంటు బంతులాడు. ఉ. హరిశ్చ.
౩. ౧౫. చంద్రా. ౩. ౬౪.

౩. పొలము, క్షేత్రము.

ఉ. పూని వసంతహాళికుడు పొంగెడురాగర
సంబుచేఁ గడుక, నానుజనాళిమానసపు
నట్టులు దున్ని మనోజకందళిం, గానఁగఁ
జేసి ... చంద్ర. ౯. ౧౦౩.

౪. దేశము, విలాసి.

గీ. అతఁడు దిరుగనియూరును నతనిచేత, నడుగఁ
బడనిమానవుఁడును నతఁడు చొరని, తోఁటు
యను జూడ లేదు మందునకునైన, నగవు
గా దిది నిక్క మానట్టునందు. భోజరా.
౨. ౫.

౫. గృహప్రదేశము, ఇంటిపట్టు.

గీ. నట్టు వా గేహతద్దేశవామ మెసఁగు. ఆం.
భా. ౩. ౪౫.

మున్నీటినడిమివీటినట్టురాకాసి = సముద్రముయొ
క్క నడుమ నున్న పట్టనము నివాసస్థానము గా
కలరాక్షసుఁడు, రావణాసురుఁడు.

గీ. అహమికను బోలె నమృతోహం శివోహ,
మనుపలుకుతోడ నిజతుంగభునకేతాంగ, ము
డుపదవి మాటి మున్నీటినడిమివీటి, నట్టురా
కాసి దొరకుసన్నాసి యగుచు. చం.రా.
౫. ౬౮.

జ : నట్టుకొను.

నట్టు³ = నట్టుగుడు, నట్టువ. వి. (సం. నట్టు.
త. నట్టు.) ౧. నట్టుగుడు, నట్టుగుడు.

న. ఆనచుఁ దలంగి పోక యిట్టు నట్టుం జుట్టు
మెట్టుచుట్టివడుగుల నానట్టు నగవునుం
గోపంబుఁ గడుర నదలించుచు...ప్రభా.
౧. ౧౦౩.

నీ. నట్టుఁ దొప్ప నట్టన నట్టువుం డనగను
...ఆం. భా. ౨. ౧౦౮.

౨. నాట్టము. (చూ.నట్టాడు, నట్టుపులుగు.)

౩. నాట్టోపాధ్యాయత్వము, నాట్టము సేర్ప
టు. (చూ. నట్టుసేయు.)

జ: నట్టాడు, నట్టించు, నట్టుగుడు, నట్టుపులుగు,
నట్టువ, నట్టువకాడు, నట్టువచావడి, నట్టువ
పక్కి, నట్టువము, నట్టువముట్టుకాడు, నట్టు
వాడు, నట్టువుడు, నట్టువొజ్జ, నట్టుసేయు
మొ.

నట్టు⁴. వి. (క. నట్టు.) ౧. తృణవిశేషము,
దూర్య, గతికగడ్డికి.

ఉదా : కుండరునట్టు, గతికనట్టు. (ప్రా.)

౨. గతికవలె నిస్సార మగుట, కుష్మించుట.

గీ. ఇట్టి బెట్టుగువెట్టు నట్టుఁ జెంది, జడలఁ
జడలేఱుఁ దాలిచెఁ జంద్రహాళి. భర్త.

౩. ౩౬.

౩. వికృతి, మార్పు. (చూ. నట్టువడు.)

౪. పస్యకోవిశేషము. (శ. ర.)

జ : నట్టువడు.

నట్టు. సం. వి. ట్. పుం. నట్టుగుడు. క్. శ్రీ.
నాశము.

నట్టుకొట్టు. అ. క్రి.(నట్టు¹+కొట్టు.) ౧. ఆలస్య
ముచేయు. (శ. ర.) ౨. సంకోచించు, సంధి
హించు, మెరుదీయు.

క. పరికిన నినుఁ గా దన భీతిలి యిటు నటు
నట్టుకొట్టుతెజవతెజగు భూ, తలవిభుడు

చూచి యిది యే, మలికుంతల తెలుపు మను
చు నడిగెఁ బోరిఁ బోరిక. కళా. ౩. ౧౦౩.

వ...తమవిన్నపంబులకుం దఱి యజయుచు
నింతనంతఁ గొంత దగ్గఱి యిట్టు నట్టు
కొట్టుచున్నం జూచి. పరమ. ౩. ౨౮.

స. క్రి. అడ్డుకొను, నిరోధించు.

రగడ. తగిలి పట్టు మనుచుఁ దిట్టుతన్నిఁ దుట్టు
వెట్టె నొకతె, మగుడి వెట్టుకానియెట్టు
మాన్వ నట్టుకొట్టె నొకతె. రా. వి. ౩. ౧౨౧.

నట్టుకొను = నెట్టుకొను. అ. క్రి.(నట్టు¹+కొను.)
(నివసించు, నెలకొను.)

చ. పడితిమి కుక్కలుం బడనిపాటులు దుర్భర
మైనపు త్రివెన్నడితిమి గర్భయాచకులభంగి
దరిద్రత నట్టుకొంచు లో, బడితిమి...చార.
౩. ౧౫.

ద్వి. కొఱవిదయ్యము నట్టుకొనియున్నకరణి, ను
న్నభేతాళనటోర్వీరుహంబు. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౨౦౦౮ పం.

నట్టుగుడు = నట్టువ, నట్టువకాడు, నట్టుకి, నట్టు
వుడు. (శ. ర.)

నట్టుపడు. అ. క్రి.(నట్టు¹+పడు.) నిరుద్ధమగు.
(చూ. నట్టుపఱుచు.)

నట్టుపఱుచు. స. క్రి.(నట్టు¹+పఱుచు.) అ
డ్డుకొను, నిరోధించు.

గీ. నట్టడవిలోన నన్నిట్టు నట్టుపఱిచి, గొట్టుమి
టాడ నేటికిఁ బట్టభద్ర, పుట్టునకు మున్న
రేమకు బొట్టు గట్టి, చెట్టుపట్టుట కొకదుండు
పుట్టె జూచె. కృ. శకుం. ౨. ౩౪.

నట్టుపులుగు = నట్టువపక్కి. వి. (నట్టు¹+
పులుగు.) నాట్టముచేయుపక్షి, నెమిలి. (శ. ర.)

నట్టువ = నట్టుకి, నట్టుగుడు. వి. (నట్టు³. క
నట్టువ.త.నట్టువక.హిం. నట్టువా.) ౧. నాట్ట
ము నేర్పడువాడు, నాట్టోపాధ్యాయుడు.
ఉ. ఆననతేటిప్రాతయె యుపాంగము గాగఁ

వికాగ్రనాదమే, గానము గాఁగ నామ్ర
గళుక నున్నటపత్తరవంబు మద్దళ, ధ్యానము
గాఁగ లేజివురుబాహులు ద్విప్ఫలతాంగనా
లిసెం, తేనియు నాడజేయుఁ బురిఁ దె మెరస
ట్టువ పూవుఁదోటలక. ప్రబంధ. ర౮.

ఉ. చి త్తరుచి త్తరుల్ నడ భజించి రనక జగి
నీలికాసె ద, శ్లోత్తైదుపాత్రక త్తియల కొ
జ్జరికంబు వహించి కోహళం, ద త్తిలునైనఁ
గా ద నెడునైపుణి మార్గవిధంబు దేశియక,
బె త్తము కేలఁ బూని వినిపింపఁగ నోపుదు రిం
దు నట్టువల్. చం. రా. 3. ౬౪.

౨. నట్టుఁడు; నటి.

గీ. పాతవలకొఱు నట్టువపాలియదురు, గ్రోవి భర
తంపుటయ గారిగుండెదివులు. శుక. 3. ౨౦.

(సోమకాశురుఁడు.) గీ. తానవరుసలు పెంచు
గంధర్వగాయ, కులనుజతిగూడు నట్టువకుల
మువారి, ... చుంచుచు... దకా. ౧. ౨౬౪.

క. ఇరువురు నేసినబాణము, లిరుబరులును దాకి
తిరిగె నిరుదెసలకు నక్కిరి యిరు మొగముల
నట్టువ, తిరుపుఁగొనెడుక్రమముతో నతిత్వ
రితగతక. కాళ. ౪. ౧౮౧.

3. నాట్యము.

ప. మఱియు విరితేనియ లాని పూని మత్తిలి
త త్తరంబునం దిరుగుతేటిమొత్తంబులయొఱ
కలసన్నం గరువలిగట్టిననట్టువ గళప నామ
నిరాతీనికడ నాడుతీవపాతరలమందఱ...
యయా. ౪. ౧3.

నట్టువ(వల్)ద్రోక్కు=నాట్యముచేయు; చలించు.
చ. నొసలను ముంగురుల్ చెదర నూల్కొని
ముక్కెరడాలు మోవివై, వెసఁ గొనసాఁగఁ
జన్నుఁగవ నిక్కుచు నట్టువద్రోక్కి హార
ముల్, మాసరి వెనంగులాడ నగుమోము
చెనుర్న నొకర్లు చంపక, ప్రసవనుగంధితైల

మున భర్తనకుం దలయంఁజె నేర్పునక. జా
న్నపీ. ౧. ౧౪౬.

సీ. నట్టువల్ ద్రోక్కుగా నవయామునీయకాలం
బుగాను రణశలంబు గాని. సిం. నా. ౧౫.

నట్టువకాఁడు= నట్టుగుఁడు. వి. (నట్టువ + కాఁడు.)
ఆటకాఁడు, న ర్తకుఁడు.

సీ. పంచాంగమయ్యకుఁ బాగ నమర్పించు నట్టు
వ కానికిఁ బెట్టు మురుపు. హంస. ౫. ౧3౪.

నట్టువచావడి. వి. (నట్టువ.) నాట్యకాల. (ప్రా.)

నట్టువడు. అ. క్రి. (నట్టు + పడు.) వికృతిహందు.

క. కటపెట తొటతొట రాలెడు, పొటపొటచి
నుకుల ధరి త్రిపాడ నట్టువడక, సొటసొట
నాఁకట సోలుచు, దటతటపడుచాతకిముల
దె న్నము వాసెక. వైజ. ౨. ౧౪౬.

వ... వెన్నెలచేత నట్టువడినమణిపట్టిచుంబులు
తుడిచి... ఉ. హరి. 3. ౧3౫.

నట్టువపక్కి= నట్టుపులుగు. వి. (నట్టువ + పక్కి.)

-నాట్యముచేయుపక్షి- నెమిలి, మయూరము.

క. కొమ్మను నట్టువపక్కియు, నెమ్మడులు
గ నమరుకొమరు లిరువురు మ్రోలక, నిమ్మ
చు నాడఁగ వెలమిక, పొక్కిడు వేలుపు
లరాయ సోఁకుడురాయ. అచ్చ. రా.
య. ౫౮౮.

ఇట్లే : నట్టువపిట్ట, నట్టువపులుగు.

సీ. కొదమనట్టువపిట్టరొదలు తాలిమిఁ ద్రోయ
వెలిలాపుపులుగుచా ల్విసము గ్రాయ. రసీక.
3. ౯౪.

సీ. పురి విచ్చి నట్టువపులు లాడెనువోటఁ బడఁ
తి వేసలి యంచుఁ బరుపువెట్టు. అచ్చ. రా.
ఆర. ౮౫.

నట్టువము. వి. (నట్టు. సం. నాట్యమ్. ప్రా.
నట్టుం.) నాట్యమా. (తి. ని.)

నట్టువముట్టుకాడు. వి. (నట్టుక + ముట్టు + కాడు.) నాట్టుపరికరములు కలవాడు.

ఉ. నట్టువముట్టుకాండు కలనం బొరి గుండలు పువ్వుదండలకై, బట్టినబూదిగిన్నియులు పల్లెవముల్ పయిగంట మగ్గుపుంబట్టువవార మట్టు శివపాపనతండు దండ గోడె కాం, ద్రట్టునిటుకై బరాబరుల నగ్రమునం దతకారు లేగఁగొ. పాంచా. ౧. ౩౯.

నట్టువాడు. వి. (నట్టు + వాడు.) నట్టువుడు, నటుడు.

సీ. బండలు బూతులు పరిహాసకులు నట్టువారాదిగాఁ గలవారు దక్క, దెఱవారియలు తాఁ ద్రియుఁడు వారింపంగ బరుతోడఁ బట్టినఁ బఠితంబు. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౧౬.

నట్టువుడు = నట్టుగుడు. వి. ($\sqrt{\text{నట్టు}^2}$ స. నర్తక. ప్రా. నాట్టు.) నాట్టుమచ్చయువాడు, నటుడు. (వేళ్లల కాటగఱపునటుడు అని శ. ర.)

సీ. నట్టు నట్టువుఁ డన నటుఁ డగు... అం. పదా. సర. ౨౯.

న... గొండ్లి పరిధివించునట్టువులునుం బోలెఁ జాతెలు మాపి... పోరునవసరమున... ఉ. హరి. ౪. ౨౫౬.

మ... నాలిగా, ద్వలపేరం గలనట్టువుల్ గఱపఁ గోవుల్ చూపులేదీమపా, త్రల కయ్యామని పూవుమత్తెపుసరుల్ చాల్పంగ నిచ్చెంగడుక. యయా. ౪. ౧౨.

నట్టువొజ్జ. వి. (నట్టు + వజ్జ.) నాట్టోసాధ్యాయుడు, నృత్యము నేర్పువాడు.

గీ. ఇన్ని తెఱఁగుల శ్రమము సేయింతుఁ జతుర, తావిహీనము రైసపాత్రములనైన, నట్టువొజ్జ నై మెలఁగుదు నగళులందు. భార. విరా. ౧. ౨౪౨.

నట్టుసేయు. అ. క్రి. (నట్టు + చేయు.) నాట్టోసాధ్యాయత్వముచేయు.

సీ. వజ్రకుట్టిమతోభ వరమాక్తికస్యందనచ్చాయ కేపొద్దు నట్టుసేయు. నిరం. ౧. ౪౫. (పెంపొందించు అని భావము.)

నట్టె. వి. ౧. సంతోషముచే చేయునాట్టుము.

సీ. శుభశోభనముల దుస్తులొసంగ వెన్నముం దులకు నట్టెలు సేయఁగలరుగాక. చంద్రా.

౩. ౪౫. (తాళపత్రప్రతులు, ముక్తిపా. వజ్రలు. శ. ర. పా. చూ. దుస్తు.)

నట్టెండ. వి. (నడుము + ఎండ.) తీక్షణతపము, తీక్షణముగా కాసినఎండ.

మ. ఇవముం గందువలం జలంబునను నట్టెండల్ వెసం గాయువే, సవులం బంచమహాగ్నిమధ్యమున... నిల్చి చేసెఁ దపముం దాత్పర్యధైర్యంబునక. పి. శకుం. ౨. ౧౧౨.

నట్టెము. వి. భిక్షాపాత్రము.

ద్వి. కన్నెరనట్టెంబుఁ గక్షపాలయును, నొప్పుగా బిగిసినయొగపట్టెయును. ద్వి. పరమ. ౨. ౮౨ పా.

నట్టెఱు. వి. బౌ. (నడుము + ఏఱు.) ఏటిమధ్యము, నదీమధ్యము.

సీ. నట్టెట దాశకన్యకకు నువ్విళులూరి జాలిఁ బొందినపరాశరువిరాళి. నైవ. ౩. ౧౫౧.

సీ. నెఱుసువెట్టితి పరాశరులంతవాని నట్టెటఁ బామరకన్యగాటు మఱిపి. పి. శకుం. ౩. ౧౮౯.

సీ. పాఱుండ నని పట్టపగలు నట్టెటిలోఁ బలువ చేతలకుఁ బాల్పడినవాని. విప్ర. ౪. ౪౪.

నట్టెటికెదురీడు = మిక్కిలి కష్టమునొందు.

క. మాటికి నికసంసారం, బేటికి ననుబుద్ధి పుట్టు బృహ్మేశ్వర నట్టెటికి నెదు రీదినగతి, ఏటికి వచ్చితి విమరలివిన్నదనముతోక. వరాహ.

౨. ౫౩.

నట్టెటఁ ద్రోయు = పరిత్యజించు, విడిచిపెట్టు.

క... చనునే నట్టేటఁ ద్రోయ కరణాగతులకొ. నడక=నడ, నడత. వి. (√నడమే.) ౧. గమనము.
దశా. ౧. ౧౩౨.

నట్ట్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నటులసమూహము.

నట్టట్టు. వి. బ. జలధార లోనగునవి నిరంతరముగా పడి ఉడిగినవెనుక అచ్చోట నిలిచి నిలిచి పడెడుబొట్టు; చూరునుండి పడిన నీటి బొట్టు.

నీ. ననమాలికలతేనె నట్టట్టు పడుచోట మాడి కృదీపములో మలయుచోట. మనుచ. ౩. ౧౧౧. ("తేనె నట్టట్టుపడుచోట" శ. ర. పా, "తీవె నట్టుటిపడుచోట" ముద్రి.పా.)

గీ. వాన వెలిసియుఁ జూరునఁ బడిననీరు, బొట్టు వంగుల్లు వాఁగ నట్టట్టు వాఁగఁ, బేరులు వహించు...ఆం. భా. ౧. ౭౫.

నట్ట్యలు=నటనాలు. (శ. ర, శ్రా. చి. ని.)

నడ=నడక, నడత. వి. (√నడమే. క. నడ. త.

నడ. మ. నట.) ౧. నడక, గమనము.

నీ. కొలఁతులకెలఁతుల గూడి క్రీడించుచుండె డునంచతండంబునడబెడంగు. భార. ఆను. ౧. ౧౮౧.

క. భువి సంతదవృత్త నేమును, తవతవ శే కరుగు దుము హుటాహుటీనడలకొ. మనుచ. ౧. ౭౬.

ఆ. వీరనేననుతుఁడు వీరుండు హంసల, నడబె డంగుఁ జూచి నగుచు వాని, నెగచి యెగచి యందు నెగయకుండఁగ నొక్క, హంసఁ బట్టుకొనియె నతిరయమున. భార. ఆర. ౨. ౧౨. రా. వి. ౨. ౫౯.

౨. అశ్వగతివిశేషము.

చ. జవమున భంజితి మురళిఁ జొకమునకొ నడ నైదుధారలకొ...యాధి కెక్కి యా, హవజ యశిలములోగలగునశ్వము లెన్నగఁ బెక్కు లవ్వరికొ. భా. రా. భా. ౩౦.

విణ. నడచునది. (మూ. నడగొండొ ము.)

నడక=నడ, నడత. వి. (√నడమే.) ౧. గమనము.

గీ. ఇపుడు ఘటికాదవ్యయం బయ్యె నినుడు పొ డిచి, దవ్వ చాల దిచ్చోటికి దకువాటి, కేవలము మంచినడకైఁగ గీన వెల్లి, లెండుబా ములు నిట నూర కుండ నేల. భీమ. ౪. ౪౬.

౨. ప్రవర్తనము.

క. ననుఁ దేటిమాడఁ జెల్లదు, వినుఁ కేసినబ్రహ్మ కై న నిక్కువ మిది యా, యనుచితపునడక నాయువు, కొనసాగి మి నెండు నీకుఁ గొఱ గా దంటికొ. రామా. ౬. ౧౬౧.

చ. కివుఁ డిటు ర మృటంచు దయ చేసినచోఁ దల కెక్కి తుగ్రవై, భవమునఁ జూచుచో నడుగు వట్టితి నే మన వచ్చు నీగుణం, బవు నవు నందినకొ పిగయు నందకయున్నను గా ల్లుపట్టుకొందువు హరిణాంక వేలకొలఁదులో గద నీనడకలో దలంపగకొ. విజ. వి. ౩. ౫౧.

౩. వృత్తి, జీవనోపాయము.

నీ. నడక యనంగను నడత యనంగను నడవడి య నగను నడద వృత్తి. ఆం. భా. ౨. ౨౨౮.

నడకము. సం. వి. ఆ. న. మూఁపులనడుమ కిక్కుసక సవువలె నుండునొ కానొకయెముక. (వాచ.)

నడకీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కిక్కుసగడ్డి కలది. (దేశాది.)

నడకొలఁచు= నడబావి. వి. (నడ+కొలఁచు.) దిగుడుబావి.

క. ఒడికపుఁదనసాబగున కెక్కుడు చెన్నులు గలుగఁ జూచి కొల నాయన్నులో, నడకొ లఁచు లంచు వాఱకొ, గడువేడుకఁ దమ్మితా వి కానుకఁ జేనెకొ. యయా. ౩. ౫౭.

నడగఁడు. వి. (√నడ.) అశ్వవిశేషము, ఒకజాతి గుఱుము; గుఱుము.

క. బసవించినీలని నడగని బొల్లని గత్తలానిఁ
రైదని పారం, గని జారని జన్నని నిమ్మని,
మొదలుగఁ దెచ్చి నిలిపె వాచాకుఁ డెదు
రక. ద్వా. 3. ౧౪౧.

వ...మందకును దూరంబు గా వచ్చితిమి నడగఁ
డు నడతెగ...పి. శకుం. ౨. ౮.

గీ. పటపుటుంగడిపిఘ లేర్పఱచి కొంచెపాటి
నడగని నెక్కి యాపాకె మెల్లవిడియనియ
మించి తిరిగె...కువల. ౨. ౮౫.

గీ. తత్తడెరవాలు నడగఁడు కత్తలాని, తురికి బా
బా యనగ నొప్పఁ దురగమునకు. సాం.ని.
తిర్య. 2౧.

నడకొ(గొ)ండ. వి. (నడ+కొండ.) నడక కల
కొండ.

వ...నడుచునడకొండగమియునుం బోనిగజరా
జితో రాజు రథారాధుండె...భార.భీష్మ.
౧. ౧3౦.

చ. తనువున నెల్ల రక్తజలధారలు గ్రమ్మఁగ
వారణేంద్రుఁడే,పున నెలయెఱు లొక్క
మొగి బో రనఁ బె క్కడరంగ లీలఁ గై
కొని ఘనకేళి సల్పునడకొండగతిక సము
దగ్రమూర్తియై. భార. భీష్మ. ౨. ౨౪౦.

గీ. క్రొవ్వి నడగొండకైవడి గునుకునొక్కయొం
టిగాని మహీనాథుఁ డొడిగి యేయ. మను
చ. ౪. ౪౩.

నడగొట్టు. అ. క్రి. (నడ+కొట్టు.) నిలుచు,
ఆగు, ఉండు.

క. పోక నడగొట్టి తేనియు, రాకింతుఁజామీ
మొగంబు రాచట్టుపయం, క్రీ కాళిక నిందిం
చిన, నీ కింతట నేల పోవు నీచచరిత్రా.
భీమ. ౨. ౧౫3. (ప్రయోగాంతరము మృ
గ్యము.)

నడగోట. వి. (నడ+గోట.) నడక కలగోట.

సీ. రంగదుత్తుంగతరంగసంఘాతంబు నడగోటల
తెఱంగు నడుపుచుండ. ప్రభా. ౧. ౬౪.
నడచియాడు=నడచు. (√నడచు.)

(ప్రవర్తించు.)

సీ. ధర్మంబు కాశికాస్థానమధ్యంబున నాల్గుపా
దంబుల నడచియాడు. కాశీ. ౨. ౫౦.

నడచు=నడిచియాడు, నడయాడు, నడుచు. అ. క్రి.
(త.నడక.క.నడె. మ. నటక్కు. తు.నడపుణి.)
౧. గమనముచేయు, చరించు.

వ...మార్తాండుండు కొండప్రక్కం జిక్కి క
డలిమొగయక్కలిం దగులువడినజోగునుం
బోలె నెదురు నడవ మఱలం బఱవ లేక చీ
కాకుపడి యున్నవాడు...కాశీ. ౨. ౯౮.

ద్వి. కడగి దుక్కకునముల్ గనిపింప నిటకు, న
డచితి నటుగాన నావివాహమున, కేకీడు పు
ట్టునో యెఱుంగంగ రాదు. ద్వి. నల. ౨.
౬౦౮. (ఇట వచ్చు అని భావము.)

౨. పోవు, వెడలు.

క. నేనమొగ మీతఁ డైనం, బూని మహీశ్వ
రులు నీకుఁ బొడిచెదరే, దుర్గాని యని కాదే
యీతని,తో నడచుట కొల్లనెతి దురమున
కధిపా. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౪౪.

గీ. నడచె దుండీరదేశంబునడిమిచాయ,గగన
ఘంటాపథంబునఁ గమలహితుండు. కాశీ.
౧. ౧౨౬.

క. విడిపించుకొని మఱుంగున, నిడినతనదుభూ
మణంబు లెల్లను బ్రేమక, దొడిగి గృహం
బున కల్లన, నడచె బతిచరిత్రభావనల మన
మలరక. కళా. ౪. ౧౦౨.

3. ప్రవర్తించు, నడచుకొను.

ఆ. యోగ్యశృష్టదారు లుచితంపుఁగొలఁదిమై,
నడచినట్టివారు బెడిదములకు, నంత సాతు
తెట్టు...భార. ఉద్యో. ౧. 3౦౩.

క. ఇది చెప్పినట్లు చేయుదు, మిది పంచినట్లు
నడతుమిది కల్యాణా, భృదయనిధానము మా
కని, హృదయంబుల దలచుచుండి రిరుడెన
వారల్. వార. ౬. ౧౦౩.

క...తారే ది, మృగ నడతు రకంక నల్లికొని దు
స్పచివుల్. ఆము. ౪. ౨౨౮.

౪. జరుగు.

గీ. నాముఖంబున గార్యంబు నడవ దేమి, నేయు
వాడ నొం డెద్దియుఁ జెప్పలేదు. భార.
ఉద్యో. ౩. ౩౨౬.

క. ము నొక్కపట్టనంబున, సానూరిమిటారి
నేర్పు కూరత్వము గైకొన్నది యై నడచిన
కథ, చెన్నుగ విని పొమ్ము కడువిచిత్రము
కొమ్మ. హంస. ౨. ౧౩౩.

౫. చెల్లు.

క. దేవా క్రమక్రమంబున, బావనులై స్పృహ
గలుగు ప్రజ లీకరణిక, వ్రవల్యంబున కేగ
డు, హావళిచే మాకు నడవ నధికారంబుల్.
వరాహ. ౧౦. ౧౩.

౬. (గ్రాసము) కడచు.

గీ. తగినచేపంబు దనుఁ దాన పొగడకొనమి,
నొచ్చియును గీడు వలకమి యిచ్చి వగన,
తునికి దన కెంత నడవకయున్న బధము, ద
ప్ప కుండుట నడవడి కొప్పు నేయు. భార.
ఉద్యో. ౨. ౪౫.

పీ. గతి లేక దాస్యంబు గైకొని దానిచే గ్రాసం
బు నడవక కడుఁ గృశించి. కవిక. ౫. ౧౩.

౭. ఉండు.

పీ. ఇకఁ గావు మఱింతు నే నోయఖండదయా
సముద్రుండ నాయందుఁ గరుణ, నడవఁ గట్టి
పగలు నడగించి తే నేమి చెప్ప నమోఘ
వాంఛితుడ నగుదు. రాఘవ. ౪. ౩౧.

౮. కవియు.

ఆ. స్వశ్చితనికురంబవనశ్శి మేఘనా, దాళిధా

నుఁ దాబలాశ్శ్యమిఁడ, నడచి దుర మొనర్చె
నభమున నుండి నిర్జరులఁజెగడ నిగుడుసాయ
కముల. రాఘవ. ౪. ౨౧౬.

నడనిచ్చు = నడువనిచ్చు.

పీ. ఆడుగైన నడనీక యాడ నెట్టిసక్తిగు సంపూ
ర్ణమదధారసరణిఁ బొదల. కకు. ౫. ౧౦.

జ: నడ, నడక, నడకొండ, నడకొలతు, నడగఁడు,
నడగొట్టు, నడగోట, నడచియాడు మొ.

నడజోదు. వి. (నడ + జోదు.) పదాతి, కాలిబంటు.

వ...అడిదంబుల బొడి పొడి గా నడుచునడ
జోదుభటులును ...ఉ. వారి. ౪. ౨౨౯.

నడత = నడ, నడక, నడితి. (√ నడచు.)

(నడవడి, ప్రవర్తనము.)

పీ. కామపాలాఖ్యుఁడై గరిమ సర్వజ్ఞుఁడై సర
వరోచిత మైననడత యెఱింగి. నరస. ౧. ౩౦.

కా... బలిమి యెవ్వఁ డొందు వాఁడేకదా,
త్రైలోక్యంబున మేటి యానడతయే ధర్మం
బు యజ్ఞేశునై, నేలా యీమొగ మెట
యాతనిపురంబే లంక శంకింపఁగన్. ఉ.
రా. ౨. ౨౨౩.

గీ. ఇట్టిమీవారి నడతలు గట్టిపెట్టి. శకం. ౩. ౮౧.
(వృత్తి, జీవనోపాయము.)

పీ. నడక యనంగను నడత యనంగను నడవడి
యనంగను నడరు వృత్తి. ఆం. భా. ౨. ౨౨౮.

నడతాడి. వి. (నడ + తాడి.) నడక కలతాడి.

క. పాడువును బోడియు నై యిల, నడతాడిం
బోలి కరమునం బుస్తకపుం, దడక ధరియిం
చి కటిఁ జిం, పుడువల్కము దూల బుడము
ని శిష్యునితోన్. ప్రబోధ. ౩. ౨౦.

నడతెంచు. ఆ. క్రి. (√ నడచు.) ౧. వచ్చు.

ఉ. దంఠికుటల్ మహోగ్ర సుమదగ్ర తో నడ
తేర...భార. కర్ణ. ౧. ౩౫.

ఉ. అవసుధకు లింక మకరాలయ మేగ్గతి నైన

దాటి ను, గ్రీవపురస్పరంబుగ నొగిన్ నడ
తెంతురు తప్ప దాహవం, జేవెర వాచరించి
న జయింతుము తెప్పడు...భా. రా.యు.

౧౦.

ఉ. ఆన్న కుమారచంద్ర తగునయ్య నిరంతర
దుఃఖవారిలో, నన్నిటు మంచి యివిధము
నక భయదాటపులం దపంబు నేయ న్నడ
తెంచి తిట్టు ...వి. పు. ౨. ౫౦.

౨. పోవు.

న...వాకంబు వెడలి యాకసంబున నడతెంచు
చున్న సమయంబున...ప్రభా. ౧. ౫౩.

ఉ. పొందవోటిచూడకులకుఁ బండువు గాఁ
జనుడెంచె భృష్టకేతుండు సహోదరుండు
తనతో నడతేరఁ బరాక్రమార్థిభార.
భీష్మ. ౧. ౧౧౪.

చ...దిగంతభాగములు వగుల్పుగా నెదురుగా
నడతెంచిరి వైరితోటికిఁ.హరి.ఉ.౯.౧౬౪.

నడతెగు. అ. క్రి. (నడ + తెగు.) నడక తెగిన
దగు, క్రాంతమగు, డయ్యు.

న...మందకును దూరంబుగా వచ్చితిమి నడగఁ
డు నడతెగె మానిసి మట్ట చిట్టాడనియించి
ట్టడవి నెట్లు చన నేర్తు ...పి.శకుం.౨.౮.

నడత్రోవ. వి. (నడ + త్రోవ.) నడుచుట కుపయో
గించుమార్గము.

(విష్ణుపాదార్జునము.) చ. బలికి మడికిరిటుము ను
పయ్యలకున్ నడత్రోవ కూలికిన్, జలకము
విందె హానిజనవాధునికాంతకు జీవవాచభం,
బు...చంద్రా. ౧. ౫౬.

నడది(దీ)వియ. వి. (నడ + దివియ.) కరదీపిక,
దివటీ, కాగదా.

నీ. నడదివియలు సేపె నగరికి మాచిక్యమకుట
ముల్ పూనినమనుజపతుల. భార. విరా.
౫. ౩.౨౦.

న...నడదివియ లై ముకుటారవిందరాగంబులు
వెలుంగ నలుగడల సామంతసందోహంబు
క్రందుకొన ...మనుచ. ౫. ౭౧.

న...ముందఁగ జనుమూరాభిషిక్తుల మణికిరీటుం
బు లనునడదీవియలతోడం గూడి ...నైవ.
౬. ౮౦.

నడదీఁగె. వి. (నడ + దీఁగె.) నడక కలదీఁగె.
ద్వి. నడదీఁగెలో యన నవకంపుఁగాంతి, కడు
నొప్పుమేనులు ఘననితంబములు, చిఱుతన
వృలు తీయచెయ్యులు గల్గు, తెఱవలు వల
రాజాదీమంబు లనఁగ. రం. రా. ఉ. ౧౧౦
పా. ౧౦ పం.

నడపందిరి. వి. (నడ + పందిరి.)-నడక కలపందిరి-
ప్రయాణకాలములందు రాజాదులయుపచారము
నకై పరిచారకులు మోసికొనిపోవుపందిరి.

ద్వి. ఉడువీధి గప్పి సమున్నతలీల, నడపందిరులు
వెలిగొడుగులుధనర. బస. పు. ౨. ౧౬౨ పం.

నడపాడు = నడుపాడు. అ. క్రి. (నడపు + అడు.)
నడచు, సంచరించు.

(పార్వతి.) నీ. కలహంసకులమందగమనంబున
య మిట్టిదని చూపుగతి నడపాడఁ దొడఁగె.
కు. సం. ౩. ౨౭౫.

నీ. నడపాడ నేర్చిననవకంపులత లనఁ బాలు
పొందువెన్నెలబొమ్మ లనఁగ. ధనా. ౨.
౨౩. కు. సం. ౫. ౬౦౦.

నడపించు = నడపు.

(గమనింపఁజేయు, చరింపఁజేయు.)

నీ. పూరియుఁ గట్టియల్ నీరును గలపథంబున
నేన నడపించుభూరిశక్తి. ఉ. రా. ర. ౧౪౬.

గీ...నీయదుగుఁడము, లెంతదూరము నడపింప
నిచ్చుగించె. నైవ. ౪. ౭.

(ప్రవర్తిల్లఁజేయు.)

గీ...నీయభృన్ముజ్జ, ననుమతింపుము...రాజు నడ
పింపు కెటు ధర్మభు నడచు. కాశీ. ౬. ౩౧.

నడపీనుగు. వి. (నడ + పీనుగు.) నడచునట్టి శవము.

ఆ...అర్థంబు సువ్వె సకలధర్మకారి, యొడమె లేనివాడు నడపీనుగ ననునచు, పోకి విసమె దాని నూడ వలదె. భార. శాం. ౧. ౪౯.

క. గడ నుడుగుమగని జూచిన, నడపీనుగు వచ్చె ననుచు నగుదురు సుమతీ. సు. శ. ౪౩.

నడపు = నడపించు, నడిపించు, నడుపు. స. క్రి. (నడచు.) ౧. గమనింపజేయు.

ఆ. మూలబలముతోడ మోసారంబుగఁ దీర్చి, సుమతిసుతుఁడు సైన్యసమితి నడవె. విక్ర. ౫. ౮౪.

క...ప్రహస్తుడు ముంగలి, యై రాక్షససేన నడవె నపుడు నృపాలా. ఉ. రా. ౨. ౩౨౯.

౨. ప్రవర్తింపజేయు.

క. నానావిధభూతమయము, మే నతిచంచలము మనము మెయికొని నిక్కం, చేనరునకుఁ జెల్లింపఁగా నగు సత్యంబు నడపుక్రమ మట్లుండెక. భార. విరా. ౧. ౧౯౩.

గీ. త్త్రియునిఁ దెచ్చి తొలితొలి గదియనిడి, పట్టబడుఁ గావించుచోఁ బ్రజలు దమ్ము, గావధర్మంబు నడపను గాదె సమయమర్థి బలుకుదు రీ వది యరయ వలదె. హరి. పూ. ౧. ౧౦౩.

౩. జరుపు.

పీ. వెలివెలివస్తువుల్ విడిచెఁబో నరుడు కర్షింతం గాదె శరీరయాత్ర, నడపువాఁడది మోక్షణంబు కానేరదు... భార. శాం. ౧. ౮౪.

గీ. ఇట్లు తనుయాత్ర నడపు మున్నితనితాత. ఆము. ౪. ౧౯౦.

ఆ. తా నెఱిగినశాలంది నానారివృత్తాభి, ధానకథ లొకింతతడవు నడవె. రాఘవ. ౪. ౩౮. (చెప్పె నని భావము.)

౪. ఆచరించు.

క...ఆద్యమజుని, బాడ నడఁగింపఁ దలంచి భూరి ప్రతముక్.

చ. నడవ మదాత్త యగ్ని యయి నానదనంబున నిర్ణమించి... భార. ఆము. ౪. ౪౦౩, ౪౦౪.

గీ. మరుస నడపిరి పిరకైవ ప్రతంబు. చూర. ౨. ౧౧౯.

౫. పోషించు.

చ. పడసితి నిమహాతుల నపాయము నొందక యుండఁ బెంచుచుకొ, నడపు మకుంచు నన్ను మునినాథుఁడు మీజనకుఁడు పంచి... భార. ఆది. ౮. ౩౦౫.

ఉ...ఆత్మతురగంబుల కెల్లను నన్న యుక్తుఁగా, నల్లి నిల్పి యీగియుఁ బ్రియంబును నాయెడ నాడునాటికిం, లేరి వహించుచుండ నడవెం దనతమ్ములలోనివానిగాక. భార. విరా. ౧. ౨౬౩.

పీ. పడతి నే నడపినబాలసారంగంబు ఋషి నివాసముల కర్పింపు మమ. చంద్ర. ౪. ౯౬.

౬. సమకూర్చు.

క. ఆకోడండ్రకు సోములు, కోకలు ననులేపనములు కొద యించుకయక, లేక ప్రవర్తిల నడవె న, నాకులతం గొమరుడెండ మలరారుటకై. కళా. ౬. ౮౧.

౭. పొందు.

పీ. రాజుగ్రనేనుడై రాజ్యంబు దాను దీర్చురితనం బెంతయుఁ బ్రభుతతోడ, నడపువాఁడయ్యె సన్మాన్యుఁ గాశ్యపుఁ డనువిప్రుఁ బురోధగావించె... హరి. ఉ. ౨. ౧౩౮.

౮. ఇచ్చు.

చ...త్రిభువనాంక్కుశమాననిత్య మనెందునె ఇ నడపం గల్గొందు ఆచంద్రాక్షము గాను. దా. శా. ౧౧౯౧.

వి. గమనము, నడక.

అ... పాదతలముఁ జనుకట్టుఁ గఁచము నా, నన
ము నడపు నద్రితనయ కమరు. ఓ. సం.
౮. ౧౨.

సీ. అల్లదనంబున యనువు మైకొనఁ జూచు న
డపు కాంతికి వింతతోడపు గాఁగ. భార.
వికా. ౧. ౨౮౫.

చ. నడపు తెఱంగు మాటజతనంబు నపొంగవిలా
సముక్ మునుం, గిడిన బెడంగు ముద్దు మొగ
మించుక వంచినసిగ్గుఁ బార్యతిం, దడ మఱు
పంగ నొప్పెనఁగ దర్పకవైరికి...ఉ.వారి.
౫. ౫౮.

నడపుకొను = నడుపుకొను. స. క్రి. (నడపు +
కొను.) పోషించుకొను.

గీ. ఉనిది కడుగారవంబున ననఘచరిత, నట్ట
నడురేయి చెప్పచున్నాను మమ్ము, నరమ
రలు లేక మీయుపాధ్యాయవలెను, నడపు
కొనువార లెవ్వ రున్నారు గనుక. విప్ర.
౪. ౬౫.

నడప్రాయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కిక్కి
సకసపు అధికముగా కలది. (దేశాది.)

నడబావి. వి. (నడ + బావి.) నడచిపోవుటకు
మెట్టేర్పఱచినబావి, దిగుడుబావి, దీర్ఘిక.
ఉ. ఆనడబావిదండఁ గలయం జిగిరించినదేవ
దారుకా, భానికరంబుక్రిందట నొకానొక
చో... ధరాధిపుఁ డొంటి సమాధినిష్ఠుడై.
తపతీ. 3. ౯.

సీ. విమలంబు లైనకూపములు నూటిటికంటె
బరికింప నొకనడబావి మేలు. కృ. శకుం.
3. ౧౧౩.

సీ. కడ లేనియమృతంపునడబావి సంపారి ...
చునుచ. ౧. ౬౬.

భక్తము. సం. విణ = నడప్రాయము.

మామిడి. వి. (నడ + మామిడి.) నడక కల

మామిడిచెట్టు.

క. కలయఁగఁ గరములఁ జరణంబుల నురమున
శోణితంబు బో రనఁ దొరఁగం, దలి లెనఁ
గిననడమామిడి, చెలువునఁ బఱతెంచె భీమసే
నుఁ డచటికి. భార. భీష్మ. 3. ౨౨౩.

నడమోనము. సం. వి. అ. పుం. కిక్కిసకసపు
నడుమనుండుచేఁప, చిలిచిమము, తేలుమీను.

నడము. సం. వి. అ. పుం. కిక్కిసకసపు.

నడయాడు = నడచే. అ. క్రి. (నడ.)
(నడచు; సంచరించు; విహరించు.)

సీ... ఇవ్వామనయన, నడయాడఁ గఱచిననాఁ
డ చిత్తంబునఁ గాంతిమతీకన్యక్రమముఁ ద
లఁచి. దశకు. ౮. ౮౫.

గీ. ఇందు రావయ్య విందులు విందు లనుచు, న
ర్థిఁ దనుఁ బిలువఁగ నడయాడి యాడి, యల్ల
సీలై గృష్ణుడు శైశవోత్సవముల. హరి. పూ.
౫. ౧౯౦.

సీ. ఘులుఘులు మని యందియలు మ్రోయ నడ
యాడునడుగులా యివి ప్రోదియనుఁగుఁజాల.
సారంగ. 3. ౨౪౬.

(వీచు, వీతెంచు.)

క. వాడెం బయిరులు కాఁకలు, గూడెం గొలఁ
కులు దవాగ్నిఁ గుజనిచయంబుల్, మాడెం
బ్రాణులపై నడ, యాడెం బలుసెకలగాడు
పక్కాలమునక. సమీర. ౨. ౯౩.

కా. త్వంగద్వాహురాగ్రభిన్నధరణితత్వంబు
రేణ్వాకృతిక, మింగ న్వానిధులక గ్రసిం
చె హిమరుజ్జిత్రాదులం బుష్కరం, బుంగ
పైక నడయాడ దయ్యెఁ బవనంబుక ...
దకా. ౨. 3౩౯.

(ఉండు, నివసించు.)

క. వచ్చెఁ గద బెడఁద మన కింక, నిచ్చట నడ
యాడఁ గూడ దెటకేనియు నే, వచ్చదర

మట్టు లైన, నిచ్చులవిడి నడువవచ్చు వెజవకు
మదిలోక. శుక. 3. ౫౦౨.

నడలింగమూర్తి. వి. (√నడ.) నడక కలలింగ
మూర్తి, చరలింగము.

సీ. నాకు మీపాదార్పనము సేయ నడలింగ
మూర్తి చేతుటె ... కాళి. ౧. 3౫.

నడ(డు)వ. వి. (√నడము. క. నడవ. త. నడవ.)

౧. అళిందము, తలవాకిటికిని నడిమివాకిటికిని
నడిమివోటు.

(వ్యవ.) నీవు మాయింటినడవలో కూర్చుండుము.

౨. నేతువు.

క. ఆచేప లిపుడు మీరలు, వైచినవల లెల్ల
మింగివైచె జుమి యో, రాచల్ప కేడ
పదిలుండ, వై చెచ్చెర నడవ గట్ట నంపుము
నలునిక. అచ్చ. రా. యు. ౮౪, ౮౮.

గీ. నడవ గావించుచున్నయన్నలనిసేతు, కర్తకా
శల మీక్షించుగగనచరుల, కనిమివత్వంబు
చరితార్థమయ్యె నపుడు. భా. రా. యు. ౨౫౨

3. (నడవ) మార్గము; సోపానము.

ఆ...మార్గంబు, తెనుపు లోక దారి తెన్ను సర
వి, చనువ నడవ చొప్పు జాడ డొంక యనం
గ, బొలుచుచుండు... ఆం. భా. ౨. ౮.

వ...కూలినబావి తెఱంగున నడవ లేక...కవిక.
౪. ౧౧3.

నడవడి. వి. (√నడ.) ౧. గమనము, నడక.

సీ. నడవడి గలదివ్య నాగదంతము లట్లు...గీ...
తెలసి రన్నలుపు రంత. చం. రా. ౨. ౫3.

సీ. హిమరౌప్యగిరులఁ జేరెదబల్లి నడలించి
నడవడిఁ జొదంతిఁ గడకుఁ ద్రోచి. పె.
కటం. ౧. ౪3.

క. కుడియెడను నాడులందుక, నడచుక వాయు
వులు వానినడవడి తెలి లోక, బొడగనుచు

నెపుడు మెలగుక, నడిమినడక నంటి నె
మనంబు కుమారా. సీతారా. ౧. ౧౮౦.

౨. ప్రవర్తనము, నడవడిక.

క. నడవడి యనుమున్నీటి, గడవం బెట్టింగ
నోడకరణిం దగి... భా. ఉద్యో. ౨. 3౯.

చ. నడవడి మంచి దైనను జనంబులు పెద్దఁగఁ
జాతు రాతనిక, నడవడి చక్కఁగానినను
నచ్చినచుట్టుము లైనఁ జేరనీ, కడ గలుగంగఁ
దోలుదురు...నా. పంచ. ౧. ౧౦౬.

క. తెలిపితివి సోమనూర్పుల, కులవిస్తారంబు
వారికులము ధరిత్రీ, కులనడవల్లును వింటిమి
... భా. ౧౦ పూ. 3.

3. ధర్మము, న్యాయము.

సీ... తమకు, సధిపతియుఁగ నొరు నాసపడక
యుండి నడవడి బహుకారణములఁ జిక్క,
వడిన విషణ్ణు లై బ్రహ్మ గానఁగఁ బోయి
మాకు రక్షకుఁడుగ మహిమఁ డొక్కఁడు. గీ.
వలయు రూపింపుము ... భార. కాం. ౨.
౨౫2.

ఆ. ఎమైకాడ యగ్ని యెలగాఁగఁ బెండిలియైన
చెలిని డించి యకట యొందీ, నేగ దగునె
మీర లెఱుంగనినడవడు, లింక బుడమి గ
లవె యేర్పఱింప. అచ్చ. రా. ఆయో. 2౦.

౪. జీవిక, వృత్తి.

సీ. నడక యనంగను నడత యనంగను నడవడి
యనంగను నడరు వృత్తి. ఆం. భా. ౨. ౨౨౮.

నడవడిక. వి. (√నడవడి. త. నడవడికై.) ప్రవ
ర్తనము. (క. ర. చి. ని.)

నడవడికాఁడు విణ. (√నడవడి.) ప్రవర్తనముక
లవాఁడు.

చ. అడిగిన దెచ్చువాడొ గడు సందమునక
గన నైవవాడొ నీ, ల్నడవడికాడొ నీట

దగు నాయకమై చరియించువాడో... ప్ర
బంధ. ౬౩౪.

నడశము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నడముతో
కూడినది.

నడసంహతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. కిక్కిరిగి పడిమేటి.

నడి. సం. విణ. (న. న. న.) నడతనము అధి
కముగా కలది. (కొండ మొ.)

నడికించు=నడఁకఁజేయు. స. క్రి. (నడఁకు.)
వడఁకించు.

నీ... తురగచయము. ఆ. నాల్గుసాయకముల
నడికించి సారధి, నొక్కమార్గమున ను
బ్బణించి, యాదృచ్ఛయును ద్రోణుఁ డలిగి
...భార. ద్రో. ౪. ౭.

నడికట్టు. వి. (నడఁకు + కట్టు.) కానె, దట్టి.

నీ. ఆరచట్ట మయి గుంతుమాంబువు నడికట్టుచెం
గావి మైజిగి జికిలిసేయ. రా. వి. ౩. ౧౨౫.

(కలికిమూర్తి.) నీ. కడవన్నె జగిపట్టునడికట్టు పడు
దలపట్టుచునేజాయు బాగుచేర. గీ. వెడలు
దిగ్విజయార్థియై... దళ. ౧౦. ౧౧౨.

రగడ. నడికట్టు మేఘువర్ణంబులును ద్రోపులును
మొకమాటులును... హంస. ౫. ౩౫౬.

నడికట్టుత్రాడు. వి. (నడఁకు.) ఏనుగు మొద
లగువానినడుమునకు కట్టెడుత్రాడు.

(కళాతూర్ణుడు.) క... తిచ్చేదండము నడికట్టు
త్రాళ్ల దగ బంధించెక. కళా. ౮. ౮౬.

నడికలను. వి. (నడఁకు.) యుద్ధరంగముయొ
క్క మధ్యభాగము.

న... నడికలన నింటివారిం దలంచుకొని కేడించి
వచ్చి యచ్చటచ్చట మచ్చరంబుల నెదిరి
బలంబుల సొచ్చి వచ్చి నొచ్చువారిం
జచ్చువారిం జూచి... ఉ. రా. ౪. ౨౮౧.

నడికిరే(యి)=నడికేయి. వి. (నడఁకు.) అర్ధరా
త్రము.

నీ. అతఁడను దద్భావ మరయంగ మదిఁ గోరి
రూపించి యొకమరి రేప వత్తునని పోయి
నడికిరే యర్థితోఁ జనుడెంచు... భార. ఆర.
౭. ౩౨౨.

ఉ... త్రెక్కొనుకాఁచే నడికిరే లరుడెంచిన
గోపికావళిక, బొక్కగఁ జేసి... ఆము.
౫. ౬౮.

గీ. ఈనడికిరేయి నొంటిమై యింతదూర, మేమి
కార్యంబు మదిఁ గోరి యేగుడెంచి, తి...
హర. ౭. ౧౨౩.

గీ. వండ నలయుదు వేపురు వచ్చిరేని, అన్నపూ
ర్ణకు నుద్ది యా నతనిగృహిణి, యతిథు రే
తేర నడికిరే యొనఁ బెట్టు, వలయుభోజ్యంబు
లిటు నవ్వారి గాఁగ. మనుచ .౧. ౫౬.

నడిగండి. వి. (నడఁకు.) యొని, ఆడుగుటి.

నీ. తొడపల్చ నగునింతినడిగండి కడుఁ బెద్ద
రిక్తునిమనసుకోరికలు పెద్ద. వేణు. ౨౦.

నడితల. వి. (నడఁకు.) శిరోమధ్యము.

(భీమజరాసంధులు.) చ. నడితల లూరుజానుజ
ఘన ప్రకరంబులు బిట్టు వ్రయ్యఁగాఁ, బిడుగు
ల బోలు పెద్దదలఁ బెట్టుకనేయుచుఁ జా
యుచుక వెనక. భాగ. ౧౦. ఉ. ౭౩౬
వ... అంత నెగసి పగతునడితల బెడిదంపుఁ
డంక నడవ... కూలింఁ బ్రతిభటుండు పా
లిసె ననుచు... హరి. ఉ. ౨. ౬౧.

నడిలి=నడత. (త. నడతై.) ప్రవర్తనము. (ప్రా.
శ. ర.)

నడిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. నడతనము
హము. ౨. నడతన మధికముగా కలనది.

నడిపించు = నడపు. (✓నడుచు.)

(గమనింపజేయు.)

గీ. ఘల్లుఘల్లునఁ బెండెంబుగండుమీలు, గదల నల్లన నడిపించి పొదివి తెచ్చె, నెచ్చెలులపిండు యువతి నాన్పపతికడకు. మనుచ. ౬. ౫.

క. నలకూబరమణికంఠులు, బలముల నడిపింప నర్థపతి తురగముపై, ధళధళితశంధ్రహాసోజ్జ్వలితభుజుం డగుచు నడచె వానవుమ్రాలక్. పారి. ౪. ౮౩.

(జరుపు, జరిగించు.)

గీ. అనినఁ జిఱునవ్వు నవ్వి యజ్ఞనవరాగ్ర, గణ్యుఁడతనికిఁ గట్టువర్ధంబు లాసఁగి, మంచి దటువలెనే నడిపించుకొంద, మంచు వీడ్కొల్పు నాదైత్యుఁడగుగుటయును. కువల. ౨. ౧౦౪.

(రథము మొ. కడపు, తోలు.)

క. అరదము దళముఖమిఁదం, బరవడి నడిపింపు వేగ మాతలి యనుచుక. ఉ. రా. ౪. ౩౩౪.

నడిమికట్టు. వి. (✓నడుము.) నడుమునకు కట్టుకొనెడుకట్టు.

సీ. కటిమండలంబునఁ గరకంచుపుట్టంబు మడచి కటినమేలినడిమికట్టు. హర. ౨. ౯౩.

నడిమిన్ను. వి. (నడుము + మిన్ను.) ఆకాశమధ్యము.

చ...కడువేడ్క యొనర్పఁగ బంతి యాడ నె, మిని గనకంపుఁగోల నడిమింటనె త్రిమరఁదారి కొట్టుచుక. ప్రభా. ౨. ౩౦.

క. నడిమింటఁ దపసిడెందపు, నడిమింటం శైలగుతమివంటు వెలుంగక. భుటికా. ౨. ౧౧౭.

నడిమిలోకము. వి. (నడుము + లోకము.) భూలోకము.

గీ. కారణం చేమి నడిమిలోకముననుండి, నరపతులు రారు మునువోలె నాకమునకు. నైమ. ౩. ౮.

నడిమివాఁడు. వి. (✓నడుము.) మధ్యముఁడు.

సీ. కూకు లే కాతనిచేడియ మువ్వురుకొడుకులలోపల నడిమివాని, మెడఁ ద్రాకు నోపి యమైద నూఱుగోవుల కెప్పురే గొనుఁడను నెడ...హరి. పూ. ౨. ౪౦.

నడిరాతిరి = నడిరేయి. (త. నడురా.) నిశ్చయము.

సీ...నడిరాతిరి యన, నడిరేయి యనఁగఁ గాం దారిమాందారిపా దన...నిశ్చితాఖ్య దగు... ఆం. భా. ౧. ౪౪. ("అపరాతిరి యన నడిరేయి యనఁగ." ప్రాతవ్రాత ప్రతులపా.)

నడిరేయి = నడికిరేయి, నడిరాతిరి. వి. (✓నడుము.

త. నడు ఇరవు.) అర్ధరాత్రము.

సీ. నరవర మనవిడు నడిరేయి కృతవర్తయును గృపాచార్యుండుఁ దనకుఁ దోడు, గా నచ్చి...భార. సా. ౨. ౩.

ఉ...కొక్కురో, కో యని కూయుఁడే యతఁడు గుక్కుటమై నడిరేయి గౌతమ, ప్రేయసిఁ బొందఁ గోరి...నైమ. ౮. ౭౯. ఆం. భా. ౧. ౯౪.

నడిలము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కిక్కినకసపు కలది. (నీల మొ.)

నడివంక. వి. (✓నడుము.) మధ్యభాగము.

సీ. బెట్టుగా నడివంకఁ జుట్టించి నమబ్బు వెలయునేనికతోలు వలువ గాఁగ. యయా. ౨. ౩౬.

నడివీధి. మి. వి. (✓నడుము.) వీధియొక్క మధ్యభాగము.

గీ. పెద్దనడివీధి నిలుచుండి భిక్ష యడుగు, నాశ్రమంబునయందుఖట్వాంగపాణి. హర. ౫. ౫౫.

నడివీపు. వి. (✓నడుము.) వీపునడిమిభాగము.

క. ఉలుకుమనె కఠినముప్పిక, నెడి చాడ నడివీపు వొడిచి నిజభుజముల నేడ్చె మెఱయ

చానినందులు, విజునున వెనుకకు గుడించి
వెజుకే ల్నుపైక. కళా. ర. ౮౫.

నడిచేలు. వి. (నడుము.) మధ్యమ, నడిమి
చేలు.

గి...నడిచేలన మధ్యమ నెగడు...అం. భా.
౨. ౧౩౯.

నడుంకబడు. ఆ. క్రి. (నడుంకు+పడు. స్వార్థ
మున.) నకించు.

వ...నిజదాసజనపాపతాపత్రయచయముల నడు
గక నడుంకబడక జేయనడుగుతండంబులును
...ఘటికా. ౨. ౬౫.

నడుంకు(గు). ఆ. క్రి. (త.నడుంకు. క. నడుగు.
మ. నడుంగు. తు. నడుంగుణి.) ౧. చలించు;
వడకు.

చ. నడుంకక బాల్యచాపలమునక దనపిమ్మటిచే
లఁ జొక్కపుం, గడియపుటట్ట టంచుఁ ద్రిజ
గజను లచ్చెరువంది చూడ న, క్కడపటి కొం
డసాంపు లెఱుంగం దవిలించి నటించుకూలి
పెన్దొడుకు ...వేం. పంచ. ౧. ౩.

ద్వి. కనుగొని యిది యేమి కాంత నీచంద,
మనవుడు నాలేమి చాస్తముల్ మొగించి,
నడుంకుచుఁ బలుకను నాలుక రాక. రం.
రా. ఉ. ౩౨ పా ౩. పం. (నడకు ముద్రి.)

గీ. అమరుబృంహితహేషితఘమఘమితభు, బా
సమాస్ఫూలితంబులజడికి నడికి, కులకుధర
మండలము కలగుండునడియె. వసు. ౨.
౧౫౨.

౨. ఒడుగు, సంకుచితావయవుఁ డగు.

గీ. వామనుం దైనకైటభవైరివిధము, నభినయిం
చు క్రమంబున నధిపముతుండు, నడికి నడికి
యల్లన నడిచి పట్టె, బాణిపద్మద్యయంబు
నఁ బడిడియంచ. నైమ. ౧. ౧౦౨.

క. ప్రభుకొనినవెంకటే, నిబ్బరముగ నడికి

నడికి నింగికి వడితో, గొబ్బున నెగసి తటా
లున, బెబ్బలి మందావుఁ బట్టె బెలుకుటి
యజకక. భాగ. ౬. ౩౫.

ఉ...వాడం దగఁ బోయి యల్లన నడుంకుడు
భూవిభుఁ జేరి నమ్మడై. నిర్వ. ౨. ౫.

౩. నమ్మఁ డగు.

గీ. బ్రతుకఁ దలఁతేని వినుము నాపనుపు నేసి,
చక్ర మాదిగ విడిచి మత్స్యంజ్ఞ యుడిగి,
నడికి చనుదెమ్మ నాశరణమ్మ సారంగ. హరి.
ఉ. ౬. ౧౯౦.

౪. భయపడు, జంకు; వెనుదీయు.

క. వెజువార లధికభీతిక, విటిగి చనిరి భీష్మఁ
డేచి వీరరథిమ లం, దఱు జూచి రాచకొడు
కుల, నఱుమాడెడు భీముఁ డిట్లు నడుంకం
దగునే. భార. భీష్మ. ౨. ౨౩౩.

చ. నడికెడువాడు గాడు గురునందనుఁ
డక్కట తండ్రిచావున, పృథు మొగ తప్పి
యొండుగడఁ బోరుచు నుండెనొ ...భార.
ద్రో. ౧. ౯౨.

క. యాదవులు కృష్ణప్రాపున, నాదగువేడిమికి
నోర్చి నడుకక యెదులై, యేదియు నెఱుఁ
గరు శౌర్యోన్మాదంబున నున్నవారు మహి
మోద్ధతులై. హరి. ఉ. ౬. ౮౯.

గీ. ఉడుము నడికిన నడుంకునే బడియవెట్టు.
కాశీ. ౨. ౧౪౪.

౫. ఆపదనొందు, ఇక్కట్లుపడు.

చ. అడవులఁ గందమాలముల నాకలి దీరి
పంబు సేయుచుక, బడలినవృద్ధతాళి
బాలికలక సుకుమారమార్తులక, గడుసుఖ
లైనవారలను గట్టిడినై వెసఁ గట్టి త్రోచి
తిక, నడుంకుచు వార లెవ్విధమునక దు
పిల్లచు నున్నవారాకో. వి. పు. ౫. ౧౬౩

౬. నకించు. (చూ. నడుంకబడు.)

వి. కంపము, చలనము; భయము.

(వ్యవ.) నన్ను చూడఁగనే వానికి నడుంతు పుట్టి నది. (శ.ర.)

(నడుఁగు ప్రయోగములకు చూ. నడునడు.)

జ: నడుకఁబడు, నడుకొత్తు.

నడుకొత్తు. అ.క్రి.(నడుంతు+ఒత్తు.) నిర్భయం దగు.

ఉ. దేవకి మున్నగాఁ గలసతీనివహంబులకల్లఁ జూప చ్చదేవునియాజ్ఞ వాహులు దెచ్చునె డక నడుకొత్తి యొంటిమై, జావున కోహ టింప కనుసాశ్వండు సాశ్వము దూఱినట్లు యోధావలిఁ గిట్టి పట్టె సవవాశ్వము విశ్వభ యంకరంబు గక. శై.భా. 3. ౯౦.

సీ. దేవర మువ్వు శేతెంచిరి వారిలో నడుం కొత్తి కొంతపైన్యము వధించి. గీ. సవన హరిఁ గొంచు నెగనె నద్దివికి నొక్కఁడు ... శై. భా. ౨. ౪౧.

నడుగడ్డ. వి. (నడుము + గడ్డ. క. నడుగడ్డ.) ద్వీపము, నలుదిక్కుల జలము కలభూభాగము.

క. నడుగడ్డ లినుకతిప్పలు, మడలు దరులు వాఁ కలును గ్రమంబున నొకఁడక, గడవఁబడ కుండఁ గృష్ణుడు, పడఁతులకును యమున యాటపట్టుగఁ జేసెక. హరి. పూ. ౮. 3౩.

(కొత్తప్రతి. పా. నడకట్ట ప్రాతప్రతిపా, నడకట్ట. శ. ర. పా.)

నడుంగాలు. వి. (నడుము.) గుఱ్ఱములకు శరీర లాఘవమునకై వెనుక కాళ్లకును ముందు కాళ్లకును కట్టెడు సాధనము.

గీ. కట్టుఁగొయ్యలతో నడుగాళ్లతోడ, రక్ష జార్జమయూరమరాళ్లమేన, బలిముఖప్రము ఖములతోఁ బంచవర్ణరజావులతోడ బహు మందురలు జనించె. వరాహ. ౪. ౧౧౪.

నడుగుంట. వి. (నడుము.) తలనడిమిపల్లము, బ్రహ్మధర్మము.

సీ. చము రూర నడఁగుంట నిమరుచుం దల యంటి యంగంబు తెల్ల జక్కంగ జిటి. చంద్రా. ౨. 3.

నడుచేక్కి. వి. (నడుము + చేక్కి.) మధ్యప్రదేశము.

వ... ఆయాశ్రమంబునడుచక్కి మండియము నీద్రుండు హరిణవత్సంబులకుం జేయవా త్వల్యంబునకు నద్భుతంపడి... హర. ౧. 3.

క. చందురుఁ గనునరవిందము, చందంబున మోము వంచి సంయమికులసంక్రందనుఁ దారా మద్రుమ, బృందమునడుచక్కి నపుడు పేదం జనుడుక. వైజ. ౨. ౮.

గీ. ప్రోలిపల్లోటకొమ్మలఁ బులుఁగుతాళు, గఱిక యని దాసి చెంతఁ జెక్కడపుసింగ, ములను గల్గిని నడుచక్కి బోవ వెఱచి, ప్రొద్దులే జేలు బలువడిఁ బోవుఁ గడల. నీలా. ౧. 3౨.

నడుచేమ=నడచే. అ. క్రి. గమనముచేయు, సంచ రించు.

చ. అడిగితి నొక్కనాడు గమలాసమతేరికి వారంబు వై, ముచుచు... నైవ. ౨. ౫౮.

మ... ద్రవిడాంగనలో నడుతు రుద్యానంపులోఁ ద్రోవలక. ఆము. ౧. ౫౬.

క. ఇటు నవ్వరూఢినియు నొక్కటఁ గఠిపయ సఖులు దన్నుఁ గొలిచి నడువఁగాఁ, జటుల ర్పణంర్పణరవపద, కటక సమాకృష్ట కేళికల హంసిక యై. మనుచ. 3. 2౨. (వచ్చు అని భావము.) దశా. 3. ౧౩౧.

౨. వెడలు, పోవు.

వ... లేదు నడ్చువుండు పొండు కూడ దనునిషేధ వాక్యంబులు చెపులు నిండుకొన... భీమ.

౨. ౧౦౧.

సీ. పుగళామనోవాఘసగరికి నడుచువా చెడ

పక క్రొన్నెల మడుచువారు. భల్లా. ౨.
ఆ. (శ. ర.)

౩. ప్రవర్తింపు, నడుచుకొను.

౪... ఇంత విచారించి రుచించినట్లు నడుపుము
...ఆము. ౬. ౩౧.

౪. జరుగు, ప్రవర్తింపు.

ఉ. ఆగమమంత్రక్రంత్రములు సాంగము లై
నడువంగ... భోగవిభూషణం గొలుచుపు
ణ్యుల కబ్బును భోగమోక్షముల్. భీమ.
౩. ౧౦౫.

౪... గుడులకుఁ బూజ నడువ దనియు...
ఆము. ౪. ౫౩. వి. పు. ౪. ౪.

౫. పుట్టు, కలుగు.

క. కామం బనుపురుషార్థము, నామము వినియు
నిదిదక్క నలినాసన యే, నేమియు నెఱుం
గఁ జెపుమా, యేమిట నది నడుచు నిది యె
మెయిఁ బొందుకొ. దశకు. ౫. ౨౬.
౬. ఉండు.

క. వచ్చెగద బెడద మన కింక, నిచ్చట నడ
యాడఁ గూడ దెటకేనియు నే, వచ్చెద
ర మ్మట్టులైనక, విచ్చలవిడి నడువవచ్చు నె
ఱవకు మదిలోక. శుక. ౩. ౫౦౨.

క... సత్యం, బనఁగా దైవం బనఁగా, జనులకు
లేకున్న నెట్లు జగములు నడుచుకొ. కళా.
౩. ౧౦౨.

౭. అనుభూత మగు, భుక్త మగు.

క... మన్నెవజీర్ణకు, నడుచు ముఖాసాలుగాక
...ఉ. హరిశ్చ. ౧. ౬౬.

౮. సరిపడు, అనుకూలమగు.

(వ్యవ.) ఈమందు నేడిత త్తమముమీద నడువదు.

౯. అందు, చేరు.

౧౦. పని గల్గి యుండిన దనకు మంత్రులకు లే

జగురుబోడలచేతఁ జేట్లు నడువ. కువల.
౪. ౧౦౧.

జ: నడిపించు, నడుసాడు, నడుపు, నడుపుకొను.

నడుదోము. వి. (నడుము.) అర్ధరాత్రము.

ద్వి. వారక నడుజాము వచ్చి వేడినను, కోరిన
ధనములు కొండు కొం డనుచు. ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౪౩౫ పం.

నడుత(ద)ల. వి. (నడుము + తల.) నడునెత్తి.

సీ. నడుతల యందంద పిడికిట మెదళ్లు గలఁ
గంగఁ బొడిచి మోకాల నురము, దాకింప
...హరి. పూ. ౯. ౧౩౭.

గీ... గువ్వ... గద్ద వాయస మాదిగాఁ గలుగు
పులుగు, లడరి నడుతల చేసిన నమనమ్యుఁ,
దాటునెలలుగాని మనఁ డుదాత్తపుణ్య.
మార్క. ౩. ౩౪౮.

సీ. చేతులు నడుదల నేర్చు టుత్కటశోక మా
కారములు దాల్చినట్లు లుండ. భార. శ్రీ.
౧. ౯౮.

నడుదెప్పు. వి. మాంసవిశేషము. (శ. ర.)

౪... మృగంబులనడుదెప్పునంజుడు నమలినయ
తం డంధుండును బంగుండును నై యవిర్భ
వించు... మార్క. ౨. ౧౧౫. (శ. ర. పా.
మృగముల నడిచి వీపునంజుడు అని ముద్రి.)

నడుదీవి. వి. (నడుము + దీవి.) మధ్యదీప్తిపము.

సీ. పుష్పకేతనువలపులయేటి నడుదీవి శంఖరారా
తియార్జవపుతీవి. వైజ. ౧. ౧౦౨.

నడుదెస. వి. (నడుము + దెస.) మధ్యప్రదేశము.

క. వెలయుఁ బెనులైలు నిషధాచలకూటము
నందు నడుదెసకొ... వరాహ. ౧౦. ౧౩౫.

నడునట్టు. వి. (నడుము + నట్టు.) మధ్యస్థానము.

నీ. పాటలం బగుజటాజూటంబునడునట్టుపూప
చుక్కలరాజు పొడవుచూపు. భీమ. 3.
౧౯.

నడునడు. వి. నడుఁకుటయం దగునడుకరణము.

నీ...భండనమున, వారిహేతిచ్చత్రవాహనధ్వ
జములు నఱకిన నడునడు నడికి వార, లభ
యంబు వేడిన నందఱఁ గృపఁ గాచి...
భార. ద్రో. ౨. ౨౦౬.

క. చాలుపయి నడచునట్లుబృహతిక నడునడు
నడింగి భయమున...భార. ఆది. ౨. ౧౫౫.

వ. అక్కన్యకయు నట్టితేజోరూపంబు నూచి
విస్తయంబునను భయంబునను గడు సంభ్ర
మించి నడునడు నడుంగుచున్న దాని నోడ
కుండు మని నూర్చుండు ప్రసన్నుండై...
భార. ఆది. ౫. ౨౧. (వ్రాతప్రతి. పా.
నడునడనడుంగు ముద్రి. పా.)

(సతీ దేవి.) వ... భయంబున నడునడు నడుంగు
చు...కు. సం. ౨. ౧౩౪. వ్రాతప్రతిపా.

నడునీరు. వి. శౌ. అనా. (నడుము + నీరు.) నీటి
నడుము, జలమధ్యము.

క. వననిధినడునీటఁ గలము, మునింగిన బెగడందు
చిత్తములు గలిగినతజ్జులక్రియ నున్ననే
నలు... భార. ద్రో. ౧. ౨౬.

నడునె(డ్చె)త్తి. వి. (నడుము + నెత్తి.) శిరో
మధ్యము.

ద్వి. హనుమంతువదనాబ్జ మర్ధచంద్రాస్త్రమున
నొంచి పదిబాణముల బాహుయుగము,
నాటించి యొకకత్తి నడునెత్తి పగుల, మే
టియై యేసిన మిగుల రోషించి. రం. రా.
ముం. ౨౬౩ పా. ౨౩ పం.

క. అత్తోరణంబె కొని నడు, నెత్తి పగుల నూ
ర్యభానునికొ నెత్తిసహో, దుక్తుము రై
వార డిలఁ బడె... ఉ. రా. 3. ౨౬.

ద్వి. ఇవురుఁ బోలెడికేల నెత్తి నడ్చెత్తి, నిపు
రంగ నంటి మై నింపుగా నిమిరి. ఆ. మ. క.
౧. ౨౪ పా. ౧౯ పం.

నడుపాడు=నడపాడు. అ. క్రి. (నడుపు + అడు.)
నడుచు, సంపదించు.

ద్వి. పట్టి మెల్లన నెత్తి పాదంబు లుర్వి, మె
ట్టింప ధైర్యంబు మిగుల రాసుతుడు, లా
గుగా నూడి మెల్లన నడుపాడ. నవనాథ.
౨. ౧౩౨ పా. ౧౩ పం.

నీ. నడుపాడ నేర్చిననవకంపునువడింగ మురిసెం
బుఁ బూనినవిరులయెత్తు. కేయూర. ర. 3౦.

నడుపు=నడిపించు, నడపు. స. క్రి. (నడుచు.)
(ప్రవర్తింపజేయు.)

క. పెక్కండు గూడి సమయం, బొక్కటి క
ల్పించి నడుపుచుండుదురేనికొ, నిక్కముగా
నాసమయము, దక్కొని చెల్లించుటయును
ధర్మము పతికికొ. విజ్ఞా. ప్రా. 3౮.
(జరుపు, జరిగించు.)

క. ఎప్పుడును మీరవచ్చితిరి, దప్పక యే నడు
పుచున్నదాన నిపుడు నాతప్పొప్పులు మీ
రరయుట, యొప్పుకొ... కళా. ౨. 3౧.
(ఆచరించు, చేయు.)

నీ. నెజంబు లగునిత్యనైమిత్తికంబులు నడుపు
చో బహుర్వణంబు నేసి. కాళ. ౧. ౨3.

గీ. దివిజు లగు దండఁగా జయంతివ్రతంబు, నడి
పి చంద్రప్రభుం డనుకొడుకుఁ గాంచి.
శేష. ౪. ౨౬.

(పోషించు.)

క. ఇద నని విడువం జెల్లునె, నడుపవలయు
నేర్చినట్లు నమ్మకయై కృపకొ. ఆము. ౪.
౨33.

(రథము నెఱు. నడిపించు, తోలు.)

గీ. ఆమరవిభులేయ మాతలి యపుడు నడివె.
ఉ. రా. ౪. 3౨౦.

వి. (గమనము, నడక.)

గీ. మురిపముల నుజ్జించిన ముగుదనడుపు, కలికి
చూపుల పీడ్చొన్న కన్నుగనయు. ఉ. హరి.
౧. ౫౭.

మణిగణనికరము. పడఁతులు చిడిముడి పడియె
డుమడితో, నడుగులు తడఁబడ నడరెడు
నడుపుం, గడఁకలనడుములు గడగడవడఁకం,
బడిబడిఁ బొడమఁగ బడలికఁ జెమటల్.
కళా. ౬. ౨౫౦.

నడుపుకొను. స. క్రి. (నడుపు + కొను.) పో
పించు.

కా. మాభోగంబులె యాత్తభోగములు గా మా
మాటయే మాట గా, నోభవ్యాత్తక మముఁ
దా నడుపుకొంచున్నాఁ డితండు... కళా.
౫. ౨౧౫.

నడుభూమి. వి. (నడుము + భూమి.) మధ్యభాగ
మున నున్న భూమి.

క. కడపటిభూములు నడు మగు, నడుభూములు
కడప లగు విశ్రమస్థలి నిల్లడ గొండు జను
లు పెఱుపంబడఁ జేనులు చిత్రవృష్టి బం
డపు మిఱుల్. హరి. ఉ. రా. ౪౦.

నడుమంతరము = నడుమంత్రము. (నడుము + అం
తరము. క. ర. నడుము + మంతరము?) శ్రీ.
నడుము, అవలగ్నము.

విణ. మధ్యకాలమున కలిగినది.

గీ. చక్రభావనచేఁ గాంచి కక్తి దనకుఁ బ్రాపు
గలుగుటనో లేమిఁ బాపుకొనియె, వెలఁది
నడు మంతమాత్ర నే విజ్ఞప్తిగఁ, ననాచ నడు
మంతరపుఁగల్గి కది నిజంబు. అని. 3.
౧౦౦. (వి. విణ. లభ ఇదియే యుదాహర
ణము.)

నడుమంత్రము = నడుమంతరము. వి. (నడుము +
మంత్రము?) ౧. కాను.

క. నడుమంత్రము కుచభారము, నడుమంత్రము
నైపడు... శృంగారరసాలవాలము. ౨.
ఆ. (క. ర.)

౨. మధ్యకాలము.

మ. నడుమంత్రంబున బల్లిఁ దెచ్చుకొని య
న్యాయంబునకొ మూర్ఖుఁ డెక్కుడువారికొ
దొడరంగఁ బోయి మడియుకొ... ఉ. రా.
౨. ౮.

విణ. మధ్యకాలమున కలిగినది.

చ. వజలు మరాలికాగమన వాతెఱియ్యఁదనం
పుసాంపుతోఁ, గుఱుచఁదనంబుఁ దాల్చి
మఱి కుంభినిలోపల వ్రేటుఁబడ్డది, నజచి వ
రేక్షుపం క్తి నడుమంత్రపు సంపదచేతఁ గ్రిం
దుమిఁ, దెఱుంగక సాటివత్తు నని హెచ్చిన
నాటకుఁ బెట్టకుందురే. భానుమతి. ౨ ఆ.
(చి. ని.)

చ. అతివకుచంబులుకొ మెఱుంగుటారము చేస
లియుకొ ధరాధిపా, న్నతియు సహీనభూతి
కలనంబు ఘనాభ్యుదయంబు నిప్పు దొం,
దితి మని మాటిమాటికిని నిక్కెడు సీలెడు
విజ్ఞప్తిగెడక, క్షితి నటు గా దె యొక్కొ
కరికికొ నడుమంత్రపుఁగల్గి కల్గినకొ. విజ.
వి. ౧. 3౪.

సీ. నడుమంత్రమా యిది నరులయొక రంబు
నేఁటిదా జగము వర్ణించి చూడ. సీతి. ౪౦.
వి. పు. ౭. ౧౫౬.

నడుము(ద్వ). వి. కౌ. (క. త. నడు. వృత్తియందు
వికల్పముగా 'నడి, నడు' అగును.) ౧. మధ్య
ము, కాను.

చ. నడు మస దింతి చన్నులతనర్చన మందఱు
గానరాదు... కు. సం. ౮. ౧౬.

సీ. ఘన మైనరారాపుచనుదోయిరాయిడి నిలు
పేదనడిమికి వెజపుఁ జూప. కాశీ.౧.౯౦.

సీ. పిడికిలింపఁగ వచ్చు నడిమి యొప్పిదముతో
నురమువిస్తారంబు సిరి వహింప. పి. శకుం. ౨. ౮౦.

చ. తురగరథంబు లాశ్వికులతోడన నడులు
ద్రేవ్వి ధారుణిక్, దోరుఁగ... మ. సం. ౧౧. ౭౧౨.

౨. మధ్యభాగము.

చ...ఎదిర్చినదుస్స సేనువిల్, నడిమికిఁ ద్రుంచి
గాండివగుణధ్వని దిక్కులు పిక్కటిల్ల ...
భార. కర్ణ. ౧. ౨౦౨.

చ. కడువడి వీరధన్యుడు ద్విగర్తులు వొంగఁగ
ధృష్టకేతువిల్, నడిమికిఁ ద్రుంచినక మొగ
మునం దళుకొత్తెముకెంపుసాంపుతో. భార. ౧. ౩. ౨౫౦.

ద్వి...లోకకంటకుడు, మెఱసి పోవుచు నడ్డ
మేరుశృంగమున, నొఱపుగా విడిసి యం
దొకరాత్రి పుచ్చి. రం.రా. ఉ. ౬౦ పా. ౨ పం. ఉ. హరి. ౫. ౧౫౯.

౩. మధ్యప్రదేశము, అంతరము.

క. కడు నలిగి వాని నన్నియు, నడుమన తుని
యంగ సేసె నరుఁ డశ్రుములక్. భార. ఆది. ౬. ౮౧.

౪. మధ్యకాలము.

క. అనఘా యీయజ్ఞము విధి,సనాథయుత్పిక్ష్మ
యోగసంపూర్ణం బయ్యును గడచన సేరదు
నడుమన యుదంగును భూసురోత్తమనిమి త్త
మునక్. భార. ఆది. ౨. ౨౦౯.

అ. మీఁదమీఁద సుఖనిమిత్తంబు లొదవుతో,
నడుమఁ జెందు నిజజనంబుపీడ.కళా.౫. ౩౨.

విజ. మధ్యనండువాఁడు,మధ్యనండినది.

ఆ. పూర్వదత్త యైనభూమి నెవ్వఁడు త్రచ్చి,

కొనియె నతఁడు తనదుకులమువారి, నిరువ
దొక్కతరము నరకవాసులఁ జేయు, నాను
నడుము గాఁగ భర్తనిరత. భార. ఆను. ౨. ౩౬౫.

క. మగఁడును మాఱుమగఁడును, దగ నెరుదెనఁ
బవ్వకింపఁ నా నడు మె యొప్పుగ జేయు
నించె... విక్ర. ౮. ౯౫.

జ. నట్లకనడుము, నట్లకనడుచేయు, నట్లడవి, నట్ల
నడుము,నట్లనడుచేయు, నట్లెల్లు, నట్లెండ మొ.

నడుముకట్టు. ఆ. క్రి. (నడుము + కట్టు.) ౧. సిద్ధపడు.

(వ్యవ.) దేవుని కల్యాణమున కందఱు నడుముకట్టి
పనిచేసిరి.

౨. సంభాగమును విడుచు.

(వ్యవ.) వాఁడు నడుముకట్టివాఁడు కనుకనే అం
తఁబలము కలిగియున్నాఁడు.

నడుముకట్టుకొను. అ. క్రి. (నడుము.) సిద్ధ
పడు.

(వ్యవ.) ఏమి జరిగినను ఈపని మాన నని వాఁడు
నడుముకట్టుకొని వచ్చివాడు.

నడుముకొను. అ. క్రి. (నడుము + కొను.) సన్నర్థ
మగు.

లయవిభాతి. కడలుకొనురౌద్రమునఁ గడఁగి
సమరోత్సవము వెడపడక యుండ వొగి
నడుముకొని శక్తిం, దడఁబడక పేర్చి వడి
నడుగు లిడుచేగమున...భా. రా. యు. ౧౫౪౩.

నడుముక్కు. వి. (నడుము + ముక్కు.) ముక్కు
యొక్క మధ్యభాగము, నాసామధ్యము.

ఆ. మురిసి మురిసి రాలె మునివేళ్లు నడుము
క్కు, చదుకఁబడియొ జేము జాలుకొనియొ,
దనువుమీఁద ముసరెదొనదొన నీఁగలు, వే
గిరంటె పెద్దరోగముననువరాహ. ౯. ౩౯.

నడుముదాచు. స. క్రి. (నడుము + తాచు.)

ఎదుర్కొను, ఎదిరించు.

నీ. నల్లచీమలవారు నడుముచాకిరేపిక నున్న

దీచెలువంపులగ న్నెయారు. విజ. వి. ౨.

౧౦౬. (ఇటు బొప్పయ్యవాచకము.)

నడుమువిఱుగు. ఆ. క్రి. (నడుము + విఱుగు.)

దుఃఖాదులవారై విసుటచే వివశుడగు.

(వ్యవ.) ఈదుఃఖవారై వివశుడగు నే నాకు నడుము
విడిగినది.

ఇట్లే: నడుముజాటు మొ.

నడురాతిరి=నడురే. వి. (నడుము.) రాత్రి

యొక్క నడిమిభాగము, అర్ధరాత్రము.

ఉ. అతరభాషి యొక్కతెయ యానడురాతిరి

మెక్కుమోసలల్, నే తఱియంగ దూరి...

చా.రా. ౨. ౧౭౩.

నడురే(యి)=నడురాతిరి. వి. (నడుము + రేయి.)

అర్ధరాత్రము.

క. అవృష్టివరుండాత్తజు, నావిర్భావం బెఱిం

గి యంతర్వహముక, వేవేగ జొచ్చి నడు

రే, యావనజాత్రుండు పొడిచి నటె యుం

డక. హరి. పూ. ౫. ౧౧౮.

క. నడురేయి సంధ్యలందును, నడవంగ నోడుదు

రశక్తవరులు... భార. ఆది. ౩. ౩౯.

నడులేత. విణ. (నడుము + లేత.) మిక్కిలిలేత

మదురుకానిది.

ద్వి. పరిపూరితం బైన బంధురం బైన, నడులేత

యై నువర్తమాప్తమైన. పండితా. పురా.

౧౨౩ పా.

నడువానకాలము. మి. వి. (నడుము.) వాన

కాలమయొక్కచుభ్యము.

ప...ఈభయవ్యూహంబులును... నడువానకా

లంబునం బొంగినగంగాయమునలుంబోలె

నొండొంటి దాక్కొనునభయంబున...

భార. ద్రో. ౧. ౨౩౧.

నడువీపు. వి. (నడుము.) వీపుయొక్కచుభ్య

భాగము.

ఆ. ఖంగు రనంగ నాదికమతంబు నడువీపు,

దాడం ద్రవి త్రవి...వరాహ.౮.౧౪౩.

నడుసా(చొ)చ్చు. ఆ. క్రి. (నడుము + చొచ్చు.)

నడువం బ్రవేశించు, చుభ్యభాగముచేరు.

ద్వి. ఎనసి సుగ్రీవుతో నేను బోరాడనను నే

య దగునయ్య నడుసొచ్చి నీవు. రం.రా.

కీస్కిం. ౨౧౧ పా. ౨౦ పం.(చి.ని.పా.)

నడ్డి. వి. ౧. నడుము.

గీ. వెఱికయే చాలు నానడ్డి విఱుంగఁ జేయ,

దానిపై దాను నెక్కు నింతయును గాక.

శుక. ౩. ౪౦౬.

క. నెఱి సరిగ దానిపై బడి, కఱవక లాఘవ

ము లేమిఁ గా శీఘ్రుచు న, డ్డిలువం గది

సిన నత్తెఱ, గెఱిగి ఖరం బదరి తిరిగి యే

గుచు నుండెక. వేం. పంచ. ౪. ౫౩౦.

౨. పూర్వకాయము వెనుకకు వంగియుండుట.

(పూర్వకాయము ముందటికి వంగియుండుట,

గూసుఅని శ. ర.)

విణ. చప్పట.

ద్వి. సరసిసగడ్డంబు నడ్డినాసికయు, నశ. ౩.

భా. (శ. ర.)

జ: నడ్డిగుంట, నడ్డిముక్కువాడు.

నడ్డిగుంట. వి. (నడ్డి.) కుకుందరము, నడ్డిక్రింది

గుంట. (శ. ర.)

నడ్డిముక్కువాడు. విణ. (నడ్డి.) అవటిటుడు,

చప్పటముక్కు కలవాడు.

నీ...నడ్డిముక్కుగలఁడన నతి నానుడగు...

ఆం. భా. ౨. ౧౨౧.

నడ్డి=నడితి. (శ. ర.)

నడ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కిక్కునగడ్డిమేటి.

నడ్యంతము. సం. విణ. (త. ద్వితీ. త.) కిక్కు
సకసపు అధికముగా కలది. (నేల మొ.)

నడ్యలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కిక్కునక
సపు అధికముగా కలది (దేశము మొ.)

నతనాసికుండు. సం. విణ. (అ. ఆ, ఈ. అ.)
చప్పటముక్కు కలవాడు.

నతభువు. సం. వి. డా. శ్రీ. వంకరకనుబొమలు
కలశ్రీ.

నతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నమ్రాభూత
ము, వంగినది. ౨. నమస్కరించునది. ౩. కుటి
లము, వంక రై నది. అణగినది; లోక తై నది.

మ. అతః దావాతపరంపరాపరిమళవ్యాపారశీ
లక్ జనాన్విత మిచ్ఛో టని చేరః బోయి
కనియెక విద్యుల్లతావిగ్రహక, శతపత్రే
క్షణః జంచరీకచికురక్ జంద్రాస్యః జక్ర
స్తనిక్, నతనాభి స్తవలా నోకానోక మరు
న్నారీశిరోరత్నముక్. మనుచ. ౨. ౨౧.

వి. తగరము, నందివరము.

నతాంగము. సం. విణ. (అ. ఆ, ఈ. అ.) వంగి
నదేహము కలది, వంగినది.

నతాంగి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. వంగినదేహము కల
శ్రీ; నారి, అడుది. (రూ. నతాంగ.)

నతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. వంగుట. ౨. వంపు,
వంకర. ౩. నమస్కారము, మ్రొక్కు.

నతోన్నతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిమో
న్నతము, మెరకపల్లములుగా నుండునది.

నత్త. వి. తొద్రశంఖకీటకము, తొద్రశంఖపుగుల్ల
యందుండు పురుగు.

గీ...నత్తనాఁ జెలగు తొద్ర, శంఖకీటుంబు...
ఆం. భా. ౨. ౮౨.

జ. నత్తగుల్ల.

నత్తగుల్ల. వి. (నత్త + గుల్ల.) తొద్రశంఖము.

నీ...నత్తగుల్ల చుట్టుడుగుల్ల కరిమింద...గీ. ఆ

దికొకగానిజంతువులు...హం. ౪. ౧౨౬.

చ. అనయము నత్తువుల్ భావదర్శితకావ్య
రసంబు మెత్తు కొయ్యనల గుకపు ల్వెనక
నెరగు లారయు చుండుడు కేమి చిత్రమో,
భునసరసీలనత్తుమలకై రచసారక మేనగిం
పుమక, మునుకొని నత్తగుల్లలకు ముక్కులు
సాచుబకంబులున్వలె. కలకేళికమహీ
పాలచిత్రము. గ. ఆ. (చి. సి.)

నత్తి. వి. (నత్తు¹.) మాటలాడునపుడు మొదటి
యక్షరము పలుమాటలు లుచ్చించుటయు అంగి
యాగి కచ్చముమీద మాటలాడుటయు మొద
లగులక్షణములు కలజిహ్వదోషము.

(వ్యవ.) వానికి నత్తి యుండుటచే అట్లు మాట్లా
డుచున్నాడు.

నత్తివాడు. విణ. (నత్తు¹.) నత్తికలవాడు,
లోహలుడు.

నీ...నత్తివాడన లోహలవాచక మగు. ఆం.
భా. ౩. ౧౨.

నత్తు¹. అ. క్రి. (క. నత్తు.) తడఁబడుచు మాట
లాడు. (శి. ర.)

జ. నత్తి, నత్తివాడు.

నత్తు². వి. (త. క. నత్తు.) ముక్కుపోగు, శ్రీల
నాసాలంకారవిశేషము.

ఉ. కెంపులఁ జేసె మోవి నునుగెంపుచొకాట
పునత్తుముతైపుం, గుంపులఁ జెక్కుటద్దము
లఁ గూర్చినకస్తూరివ్రాత గంబురా, సాంపాన
రించె బెక్కు తెలిమాపులు కుంకుమచిత్ర
కంబు ఘాటంపుగురుల్ మృగీమదవిలాస
పురేఖ నొవర్చి నింతికి. ముకుంద. ౨. ౧౯.

నీ. అధ్యయనము నడవ మనునర్థము తెలుసు నోర
గానించెడువారయి దలచి. కఠినము
కతకము. ౪౩. (చి. ని.)

నదనువు. సం. వి. ఉ. పుం-గర్హించునది- గ. సిం
హము. ౨. మేఘము. (వై. ని.) ౩. యుద్ధము.
(కే. ని.)

నదపతి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము.

నదము. సం. వి. ఆ. పుం- శబ్దించునది- గ. పడ
మరగా పాతెడియేలు. (సింధువు, శోణము,
భీష్మము, బ్రహ్మపుత్రము, కైరవము, దామోద
రము మొ. నదములు. తూర్పుగా పాతెడివి న
దులు; పడమరగా పాతెడివానిలో సర్వదానది
తప్ప తక్కినవి నదములు.) ౨. (నీటి) మడుగు.
౩. సముద్రము. ౪. భస్మి, మ్రోత.

నదరు=నజరు. వి. (హిం. నజర్.) కామక.

నీ. వాచాసరాజములో వానికి నద రుంచి యిడు
మలకును లోక మెల్ల జుట్టి మలుపు. ౩. ౫౩.

నది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏలు; ఆచడకు మీటి
పాతెడియేలు.

నదీకదంబము. సం. వి. ఆ. పుం. మహాకావళిక,
వైదవోడసరము. న. నదీసమాహము.

నదీకాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. జంబువు, నేళ
డు. ౨. కాకజంఘ, కాకిదొండ.

నదీకాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పిజ్జలము,
ఎత్తుగన్నేరు. ౨. పిందువారము, వావిలి.
౩. విచులము, ప్రబ్బ.

నదీకాంతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సముద్రుడు.
౨. గంగాధరుడు, శివుడు.

నదీకూలప్రియము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) నదీ
తీరము దివ్యము కలది. వి. ఆ. పుం. జలవేతస
ము, నీటిప్రబ్బ.

నదీజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్నిమంథము, నెల్లి.

నదీజము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) నదియందు
పుట్టినది. వి. ఆ. పుం. గ. అరునము, ఎఱుమద్ది.

౨. యావనాళసరము, ఒకజాతి తెల్ల. ౩.
పిజ్జలము, ఎత్తుగన్నేరు. న. గ. ప్రోతోంజన
ము. ౨. ఒకజాతి అనుము, ఎత్తు అనుము.

నదీజుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భీష్ముడు, గంగా
పుత్రుడు.

నదీదోహదము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏలు దాటుటకై
పడవవాని కిచ్చుపాలు, తరపణ్యము, ఓడకేపు.

నదీభవము. సం. వి. ఆ. = నదీజము. వి. ఆ. న. నైం
ధవలవణము, ఇందుప్పు.

నదీమూత్రకము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) ఏటి
నీళ్లచేత పండెనుమైరు కలది. (వృతి. దేవమాతృ
కము.)

నదీముఖము. సం. వి. ఆ. న. ఏటి నీరు సముద్ర
ములోనికి పోవు ద్వారము, ఏలు సముద్రములో
కలియుచోటు.

నదీశుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సముద్రుడు.
౨. వరుణుడు.

నదీష్టుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) నదీన్నాన
మునందు కుశలుడు, నదిలో మునుగుట ఈడు
టలలో నేర్పరి.

నో. తతస్సమాజ్ఞాపయదాశు సర్వానానాయన
స్త ద్విచయే నదీష్టాన్. సం. రఘు. ౧౬. ౭౫.
౨. కుశలుడు, నేర్పరి. (కే. ని.)

నదీసర్జము. సం. వి. ఆ. పుం. వీరతరువు, ఏలు
మద్ది.

నద్దము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. బద్దము,
కట్టబడినది. ౨. కూర్పబడినది. ౩. ఖచితము,
తాంబూలినది. ౪. ఉద్వృత్తము, వైకృత్త
బడినది. (నిక్కినది అని కొందఱు.) వి. ఆ. న.
బంధము, కట్టు, ముడి.

సద్ధి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. బంధించుట, కట్టుట.

సద్ధి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. వరత్ర, టంగువాలు, గుఱమునకు కట్టుటవాలు.

సద్యామ్రము. సం. వి. అ. పుం. సమస్థిల, ఏఱువంగ, గండీరముశీ.

సన=అనశి. వి. (√సనుచు. క. ననె. త. ననె.)

౧. పువ్వు, పుష్పము.

ఆ ... వేగుబోకతెమెర లెదీగ, కొనలవంక లాత్తు ననల శ్రోచు. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౨.

రగడ. ననలు వేడిన మొఱుగి తప్పదు నాలి నా లికుచంబు ముట్టు. పారి. ౪. ౧౬. విక్ర. ౫. ౬.

౨. పల్లవము, చిగురు. (చూ. ననలెత్తు.)

౩. మొగ్గు, కోరకము.

చ. కుసుమము లెల్ల గామినులకొప్పల నుండ నటుండ లేమి సిగ్గునగ్గ వంగినట్లు జని యించె ననల... ఆము. ౫. ౧౧౩.

క. గురివెండ జెత్తు డొందగ, గర మలుక న్నావి యవుడుగఱచిననునా, తెరమిండ గాన నగుపలువరుస యన న్ననలు పల్లవ ముచై మొననెత్త. పారి. ౩. ౪౮.

ననంద. సం=ననాంద.

ననందిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ.=ననాంద.

ననబోణి(ండి). వి. (√నన.) పుష్పమువలె మనోజ్ఞురాలగుశ్రీ.

శీ. నుడువుల ననబోణి జడియకు మని వెన్ను సఱచుప్రాణేశు తిచ్చనడి చూచె. దశా. ౨. ౫౫.

క...ఆ, ననబోడి వెంట రాగా, ధనవంతుడు గంగగుడి కుదగ్రత నరిగెత్త. శుక. ౨. ౭౫.

చ...ఇపు డీననబోడి కందహా, వెనిమిటి గూర్చి సొం పలక బెడ్డియొక్క మదిం దలం చెనెత్త. నీలా. ౧. ౮౯.

పల్కుననబోడి = సరస్వతి.

గీ. పల్కుననబోడి జానగు పల్కు లిడుచు, గనికరం బెచ్చ మము నిచ్చ గాచుగాత. అచ్చ. రా. బాల. ౬.

ననకారు. వి. (√నన.) వసంతకాలము. (చి. వి. శ. ర.)

నన తేనియ. వి. (√నన.) మకరందము, పూచేనె.

శీ. నునుగావిజి మోవి ననలేనియలబావి ...

గీ...అమ్మించుబోడి కరయ. నీలా. ౧. ౫౬.

ననదండ. వి. (√నన.) పుష్పమాల.

ఉ...మున్న గొంటి మేన స్ననదండ యొక్క మగవారి డిడ... ఆము. ౧. ౧౪.

క. అన దండ మిడి తదాజ్ఞ, ననదండతెత్త జరంబునం దాల్చి ధరా, వనమునకై రఘు వీరుడు, వనమునకై చనుకడంక వర్తిలె నం తెత్త. చం. రా. ౪. ౩౭.

నననీరు. వి. జె (√నన.) మధువు, పూచేనె.

శీ. నననీరు గుప్పలించెను గళావతి యొర్లు జిగి మోవి బీటికై లెగయకుండ. భాను. ౨. ౭౪.

ననయు. అ. క్రి. (√నన. క. ననె.) ౧. పూచు.

౨. చిగిరించు. (శ. ర. అప్ర. అని శ. ర.)

ననలెత్తు=ననుచు. అ. క్రి. (ననలు + ఎత్తు.) ౧. మొలకలెత్తు.

గీ. పడినగింజల ననలెత్తి పండె ధరణి, రఘుకు లొత్తంప మీరేలు రాజ్యమునను. ఉ. రా. ౫. ౩౧౮.

౨. పల్లవించు, చిగుర్చు.

శీ. తొలుదొల్ల బండుటాకులు రాలి ననలెత్తి యొండురెండిపురుల నొకపుమోత. కృ. శకుం. ౧. ౭౧.

శీ. గంధర్వకలకంఠకంబులు స్థాణువుల ననలెత్తి

మధురగానంబు నేయ. దశా. ౨. ౨౪౮.

ననలొత్తు=ననుమే. అ. క్రి. (ననలు + బత్తు.) మొ
లకలెత్తు; కలుగు, పుట్టు.

చ...కోమకుండు త్తెత్తు)బుతికి లేతనవు ము
ఖపదమునక ననలొత్తు...చా. వరాహ. ౧.
౩ పా.

ననవింటిజోదు=ననవింటిదంటు, ననవింటిదొర, న
నవింటిమన్నెవాడు. వి.(నన + విల్లు + జోదు.)
పుష్పధన్వండు, మన్మథుడు.

నీ. జటినిటలానలొత్తుపీడితుడు గాక సాం
పారుననవింటిజో దనంగ. విక్ర. ౩. ౫౪.

ననవింటిదంటు=ననవింటిజోదు. వి.(నన + విల్లు
+ దంటు.) పుష్పధన్వండు, మన్మథుడు.

నీ. ననవింటిదంటు నెట్టన బూదిగ గలిపికడిది
చిచ్చుకన్ను గలుగువాడు. పె. శమం.
౧. ౧౩.

నీ. ననవింటిదంటు గన్న మిటారినుఁగారుతీరు
లాయినాఁచుతీవెచాలు. దశా. ౧. ౧౬౪.

ద్వి. మనవి చేకొను మని మదనతి మ్రొక్క,
ననవింటిదంటు యాననఁబోడికనియె. మృ.
వి. ౧. ౪౩.

ననవింటిదొర=ననవింటిజోదు. వి.(నన + విల్లు +
దొర.) పుష్పధన్వండు, మన్మథుడు.

ద్వి. ననవింటిదొర ఫాలనయను జయింపఁ దన
మేనమామచెంతను దాఁచుకొన్న, విలు నమ్మ
లనగ భూ విలసదహంగ, ములు వొల్చె...
మృ. వి. ౧. ౧౧.

ననవింటిమన్నె వాడు=ననవింటిజోదు. వి.(నన
+ విల్లు + మన్నెము + వాడు.) మన్మథుడు.

చ...ననవింటిమన్నెవానికి రి మూర్తిభవించి భు
వనంబుల వ్యాపించె ...ఉ. రా. ౪. ౧౬౩.

నన(ల)విలుకా(లా)డు=ననవిల్లుడు. వి.
(నన + విల్లు + కాడు.) పూవిలుకాడు, మన్మ

థుడు.

చ...శపథంబు చేసెక, ననవిలుకానిపాదనలి
నంబులవైరిచిచన్నవోయిపై. నైష. ౨. ౩౮.

చ. ననవిలుకాడు సంతసమునక దనపూనిక
యౌట కుబ్జుగక. యయా. ౫. ౨౫.

గీ. తనకుఁ జెయి మించినట్టిడు ధరణి లేని, ఘనుఁ
డు నాశంబుతోడిపంకజముఁ గేల, నిరవు
గాఁ బట్టి సురలు వరింప నపుడు, ననవి
ల్లుడు యుద్ధసన్నద్ధుఁ డయ్యె. చిత్రభా.
౨. ౧౦౩.

ననవిలుకానిపోరు. వి. బొ. అనా. (నన + విల్లు
+ కాడు + పోరు.)-మదనకదనము- సురతము,
మైథునము.

చ...ఇద్దఱు నేక కాంక్షతో, ననవిలుకానిపో
రునఁ జెనంగడువేళ నిజేశ్వరుం డొగిక,
మాంస. ౩. ౧౦౩.

ననవిల్లుడు=ననవిలుకాడు. వి.(నన + విల్లుడు.)
పుష్పధన్వండు, మన్మథుడు.

చ...ననవిల్లునకుఁ బసగలపసిండిమెఱుంగుములు
కు లనం గలికిచిలుకలకొలుకు లగుచినరుహ
దళనయనలు...భీమ. ౩. ౨౧౧.

నీ. ననవిల్లుకాస్త్రంపుమినుకు లావ రించుపని పె
న్నతోడఁ బెట్టినది మాకు. మనుచ. ౨. ౪౩.

ననసానాగడకెంచుపుమాస్తీడు. వి. (సా
సానా + గడ + కెంచము + మాస్తీడు.)
థుడు.

క. కాంచిన ననసానాగడకెంచపుమాస్తీడు
ట్టు గెరలుచుఁ జెలిఁ బైకొంచు నెదఁ
దటాయించక, గొంచించక మొగలితేకు
గుమ్మరిఁ జిన్నెక. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౧౪.

ననాంద. సం. వి. ఋ. స్త్రీ- ఎంతనేవ చేసినను
సంతోషపడనిది- మగనితోడఁబుట్టువు, ఆడుఁ
బడుచు.

ననుబ్రా(బ్రా)యి. వి. (నాను + బ్రా.)

చక్కగా నుడుకనిబియ్యము, ఉడికియు నుడుకనిబియ్యము.

నీ. రాగిలోహండి నబ్రాయి లే కుండల వండి
డించిన యివుర్యంటకంబు. కాశీ. 3. ౧౨౧.

ననుబ్రాయివడు. అ. క్రి. (ననుబ్రాయి + వడు.)

ననుబ్రాయి యగు.

క. బిరు సంత గాక నడిమికి, మరియక నను
బ్రాయివడి చిముడబాటక యే, బెకియును
లేక మిక్కిలి, గరగర నగు నేలుప్రాలకలమా
న్నంబుల్. శై. భా. ౮. ౧౯౮.

ననుచు = ననలెత్తు, ననలాత్తు. అ. క్రి. ౧. పూచు.

గీ. ప్రావృషేణ్యపయోధరప్రభవ మైన, గాలి నని
చినసిపవృక్షంబునోలె. నైష. 3. ౪౮.

మ. విను మింతు ల్లిలకంబుఁ జంపకముఁ గ్రోవిక
సిందువారంబుఁ బ్రేంకనముక మామిడి గో
గుఁ బొన్నఁ బొగడన్ గంకేలి నూపించి
కన్దోన మో మెత్తఁగఁ గాఁగిలింతుకొన
మూర్కో బాడఁ జే నంటఁ బల్కు నగం
గల్లుమియంగఁ దన్న ననుచుం గల్పాగ
మాయావిరుల్. పారి. ౪. ౯.

చ. తరుణులకొగిటక ననుచు తమ్ము వృథా
విరు లెత్తి చేసెనెహ, పరులుగఁ జెత్తుడు...
ఆము. ౫. ౧౨౬.

౨. చిగుర్చు, చిగిరించు.

ఆ. ఏచి ననిచి పూచి కాచి పండినయమీ, న్ను
రము మేలితోట లరసి కాంచు, మునలివారి
కైనఁ బసిబిడ్డలకునైనఁ, బండు వచ్చు నలరు
బ్రాయి మొదవి. యయా. ౧. 32.

3. మొగ్గయెత్తు, కోరికెత్తు.

గీ... కోరికెత్తం బొప్పు ననిచిన దన. ఆం. భా.

౨. 3౫.

౪. వికసించు.

నీ. నవిచే నాగఁ జిగిల్చె ననుటయు వికసించె
ననుటయు నర్థమే యలరుచుండు. ఆం. భా.
3. ౧౦౧.

చ. ఆనిన మహాప్రసాద మిపు డానతియిచ్చి
తిక కదా యికం, గనబడఁ బెల్చ నేమి
టికిఁ గార్త్యముఖంబున స్వామిచి త్రమే, నను
చు న దేల కావలసికొ దనుజుకొ నభియంపఁ
జాలలే, ననుఁ గరుణావలోకనమునకొ ఘుఁ
జేయఁగఁ గాక వచ్చుటల్. కువల. ౨. ౪౪.

౫. అనురాగ మొందు, ఆనురక్తుడగు; ఇష్టపడు.

నీ. పీఠాంబచెలి యొగపికి హుంకృతిదుర్గ ననిచి
కావుండు నేనగ్రకలన. భీమ. ౨. ౫౨.

క. ననిచిన ప్రియుడవు భర్తవు, ననుపయంభుఁ
డవు నాకు ... భా. రా. కిష్కిం. 3౪౦.

ద్వి. అని యూరడించిన నర్కనందనుడు, నని
చినబంటుగా నన్ను క్షొంటి. రం. రా.
కిష్కిం. ౨౦౧ పా. 3౦ పం.

క. చాళుక్యవిశ్వవిభుడు మ, పీలలనాపాలన
మున నెనక మెనగుచో, నోలి యతీంద్రులు
మనముల, నాలవపురుషార్థసరణి ననిచిరి మి
గులక. కావ్యా. ౧. ౧3౫.

౬. ఆతిశయించు.

ద్వి. ననిత రాముడు వచ్చి వనధి బంధించి, ననిచి
నకడిమిమై నన్ను సాధించి, గొనకొనివేడ్క
తోఁ గొనిపోవు నిన్ను, నని విచారించెద నా
త్రలో నీవు. రం. రా. సుం. ౨౪౯. పా. ౨౨పం.
(క్రొత్తప్రతి. పా. పనిచిన ప్రాతప్రతిపా.)

వ. అని యమంజులాలాప కెంజిగు రంటినచం
దంబునఁ గేలుఁగెందెన్ని నగ్రజహస్తంబునం
బన్నిదం బని చరచి యనుచరనిచయంబు
తోడం గూడ నిజనగరంబున కనిచి ననిచినకు
తుకంబునం గవతునటున పరిచయంబునం గాని
పినిడొక్కింప రా దనివెత్కించి... విప్ర.

౨. ౮౫.

గీ. ఆనుచు ననిచిన ప్రేమడి నాడ నచట, గదలి
వదలని వేడ్కల బాదలి వార, లరిగిరిముల
కిముల... ఆచ్చ. రా. బాల. 23.

2. ఇంపగు. (శ. ర.)

౩. కలుగు, పుట్టు.

సీ. కావు కా వనుట రక్కసులమూడనె కాని
ననిచె నీయెడ సింహనాదవిహృతి. పాండు.
౧. ౧౪౫.

చ. అనఘుడు యజ్ఞవల్క్య గురుసంఘులకుం
బ్రణమిల్లి నాచుడిక, ననిచినభక్తితో బలి
కినాడను గర్విము లేదు దుష్టుగా, నను
టుయు... వి. పు. ౪. ౮2.

జ: నన, ననబోణి, ననకారు, ననతేనియ, నన
దండ, నననీరు, ననయు, ననలెత్తు, ననలాత్తు,
ననవింటిదోరు, ననవింటిదంటు, ననవింటిదోర,
ననవింటిమన్నెవాడు, ననవిలుకాడు, నన
విలుకానిపోరు, ననవిల్లుడు, ననపానాగడ
కంచపుమాస్త్రీడు, ననుపు, ననుపుకత్తె, నను
పుకాడు, ననుపువాడు, నను.

ననుపు = నను. స. క్రి. (ననుచు.) వికసింపఁ
జేయు.

సీ. కళ లూను నెలకూన కాదేని యీచాన నయ
నోత్పలంబుల ననుపు లేట్లు. దకా. ౨.
302.

విణ. ౧. అనురాగము కలవాడు.

వ... బహువల్లభ నైననాకు నిదుర గలదే బహు
వల్లభ నెత్తెతి నంటేని మొదల మహామో
హుండు ననుపువిటుండు కామక్రోధలోభులు
మచ్చికబొజుంగులు ... ప్రబోధ. ౨. ౬౯.

చ. ననుపుంజాత్తుము లెందఁటేని గల రింటక
వారు మాకె చలంబున బోరాడుదురు...
చంద్రా. 3. ౧౦౮. (ననుపు ముద్రి.)

క. అని యొడఁబడుటయు ననుని, యనురాగము
చెంగలిన సంబురువానిభా, ననతోడిసురత

సుఖముల, నను పై పెక్కెడలు నటనంబులు
చేసెన్. వి. పు. ౨. ౨౨౦.

౨. ఆధికము, అతిశయము కలది.

గీ. స్వప్నసంభోగశతసహస్రములు వోయె, శ్ర
మసమీక్షావిసోదార్పదములు సనియె, మన
ములో నిండి యున్నది ననుపుగూర్చి యింక
లజ్జాభయంబుల కెడము గలదె. నైష. 2.
౧౬౧.

గీ. పురము మేడల నుండి యంభోజముఖులు, కమ
కస్తురి కలుపుగొమ్మమూక, కర్పణము నేసి
వారిచే నందికొండు, ననుపుదావులవారిచం
దనద్రవంబు. ఘటికా. ౨. ౨౦౧.

వి. ౧. అనురాగము, ప్రేమ; కీకనోపాధి.

ఆ... పనితమనము బొచ్చి క్రితమే బొచ్చి,
యిచ్చ మెఱసి ననుపు నిచ్చ క్రిత, చేసి
కొనుచు ... దశ. కు. ౬. ౧౮౦.

ఉ. కావున నెన్నెడుక దెగనికాంక్ష నెపం
బొక డెన్ని రోసి నే, బోవఁ దలంతు నేని
వలపుక ననుపుక గగపుక బ్రియంబునుక,
నీవలకక నను గములు... మనుచ. 3. ౧౩౪.

సీ. తనవాసుల సమస్తవనవాసులకుఁ దానన
వాసుల వారింబి ననుపు లిచ్చె. రా. వి.
౨. 2౬.

త్ర. ఇంపు, బిచ్చ; ననుపు.

ఉ. చామని మేనులుక ననుపుఁ జల్లెడుమోము
లలోనఁ గలుబల్, గోములు మానపుం బొడ
వులుం బిడికింట నడంగుకానులుక. శుక.
౨. 33౧.

ననుపుకత్తె. విణ. (ననుపు + కత్తె.) ౧. ప్రియు
రాలు. (శ. ర.) ౨. విటురాలు. (శ. ర.)

ననుపు(న్ము)కాడు. విణ. (ననుపు + కాడు.)
విటుడు, వలపుకాడు.

సీ. ననుపుకాడ వేల్పునాగవాసముఁ గూడి

మహిమఁ గోల్పడియెనే మాండకర్ణి. మను
చ. ౨. ౭౩.

వ...వెందలకడనె వచ్చెన మని వాక్రచ్చి
ప్రార్థ పోయి వచ్చిన సనుపుకాండ్రఁ గటా
క్షింపక...ఉ. రా. ౪. ౧౬౩.

సీ. చని చూడఁ గల్గింఁ జాలుఁ జేయును సన్ము
కాని గాఁ బూవిలుకాని నైన. యయా.
౧. ౧౩.

చ. అలికముఁ జూచుకొన్నెఱులు సందపుమో
మును గల్గి నన్నుగాం, దైలవి వహింప
బాల్యమున నెంతయుఁ బొల్పితి నూత్నసం
పదక. జాహ్నువీ. ౪. ౩౪.

లోసనుపుకాడు=అంతరంగికవిటుఁడు.

చ. చలనవెలుంగు రేవగఁడు జక్కననెచ్చెలి
జోడుకోడె చుక్కలజనరాండ్రలోసనుపు
కాడు...చందమామ కడు నింగిఁ జెలంగి
వెలింగె నెంతయుక. రామా. ౨. ౯౫.

సనుపువడు. అ. క్రి. (సనుపు+పడు.) అనురక్త
మగు, ప్రియపడు.

వ...మార్గాంతరంబులు వెదకుమం బెక్కు
దినంబులు సనుపునడియును నెడకు గలిగిన
నొండొక్కనిం గూడుకొనుచది స్వభావ
గుణంబు...కవిక. ౪. ౧౨౦.

సనుపు. వి. ౧. అందము.

ద్వి. సనుపుమీటారుల నాలిచేప్పలకు, మన సొగ్గి
వలచు దుమారంబుసేయ. రం. రా. సుం.
(చి. ని.)

గీ. అంతకంతకుఁ దనుకాంతి యతిశయించి, నవక
మెక్కిన పూడిగననుపు దోఁప. పద్మ. ౨. ఆ.
(చి. ని.)

౨. ఒప్పు, ఇంపు, సనుపు.

సీ. మొగలివాకిరి దూటి దిగువ శాక్వరరాజు
నగరిపై వెన్నునిసనుపుఁ జూచి. భీమ.
౧. ౧౧౩.

చ. సనుపుగ వీనిలక్షణ మొప్పు శృతిక
దిరుఁ డన్న శృఙ్ఖః డక్కః...నరస.
౨. ౯౯.

౩. సన్మచనము.

చ. సనుపులు మందె మేలములు నారులకెన్నెల
యల్కనెలక, బెనెగి కవుఁగిలిండునెడ
పేరులయొత్తులు గోరుబొత్తులు, దనువున
మిఱఁగా...చిత్రభా. ౨. ౬౫.

చ...నెచ్చెఱువ, సనుపులు నల్కఁ గన్గెనల
నవ్వుధరాసుత మున్ను ప్రోవుకక. కైజ.
౧. ౨.

సన్న. విణ. (హిం. నన్నా.) కుఱుద. (కేర, చి. ని.
బ్రా.)

సన్నడుము. వి. బా. (సనుము+సనుము.) మి
క్కిలి మధ్యభాగము.

గీ. నడమరవిలేరు మిండినన్నడిమిచక్కి, బ్రగ్గ
నగఁ దాఁక వింధ్యపర్వతిముచువల. కాశీ.
౧. ౧౩౨.

సన్ని. విణ. (క. సన్ని. త. సన్మ.) ౧. ప్రియము.
౨. సుందరము. ఉదా:-సన్ని నారాయణాదు.
నందంపూడికాననము. సన్నిహరండ. ద. కా.
౪. ౯౩౬. (ప్రాచీనకాసనములందు నామాంత
ములవచ్చు 'అయ్య' శబ్దమునకు బదులుగా 'ఇ
య' కానవచ్చుచున్నది. చూ. ఇయ, ఉదా:-
సన్నియ, సన్నియ, సన్నియవోడుడు సన్నివో
డుడు మొ.)

సన్ము=సనుపు. విణ. (√సనుమే.)

(అనురక్తుడు.)

చ...తమి దీక్షింక నిదురవోయిరి నన్ముబొజం
గు లత్తడిక. కువల. ౨. ౧౧౦.

వి. (అనురాగము.)

చ. నయమున భీతి వాపి మది నన్మునఁ దేకువ
నాటి...కు. సుం. ౯. ౩౪౫.

(స్త్రీహము, మైత్రి, పరిచయము.)

చ. తన కంటె యిల్లు కలె నలె తా దొర
నా కంటె యిల్లు లేదు నన్ను గడుఁ గ్రొ
వ్వె నీపులుగు పుచ్చెద దీనిమదం బటం
చుఁ దెల్లనఁ దరుకాభ విప్పి కిది యచ్చటి
చేరువఁ బల్వలొదకం, బునఁ బడవెచె నంత
వెఱ పుట్టి భిగాంగన గూయుచుండఁగ్గ.
కేయూర. 3. 250.

నపాత్. సం. (శత్రు.) రక్షింపని.

నపాత్తు. సం. వి. త్. పుం. సర్పము, పాము.
(కే. ని.)

నపుంసకము. సం. వి. అ. న. గ. నపుంసకలిం
గము. 1. నపుంసకలింగశబ్దము.

నపుంసకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. న-పురుషుడు
స్త్రీ కానివాడు - మండఁడు.

నప్త. సం. వి. ఋ. పుం. - పితృదేవతలు ఆధో
గతిని పొందకుండ చేయువాడు - గ. మను
మడు, కొడుకుకొడుకు; కూతుకొడుకు. 1.
ప్రపాత్రుడు, మునిమనుమడు. (కే. ని.)
న్ద. "వ్యాసం వసిష్ఠనప్తారం శక్తేః పాత్ర మ
కల్పమం, పరాశరాత్మజం వందే శుకతాతం
తపోనిధిమ్."

నప్తుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతిపక్షి.

నప్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కొడుకుకూతురు.
1. కూతుకూతురు.

నప్ప. వి. బాలుడు.

నీ...బాలకసంజ్ఞ నప్ప నప్ప, పాప పాపడు...
ఆం. భా. 1. 101. (ప్రాత తాశపత్ర
ప్రతి, బా. పాఠములు.)

నపుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. నటుడు. (వై. ని.)

నఫిరి. వి. (హిం.నఫీరీ = బాకాడోడువాడు.) ఒక

విభ మగుడోడెడివాద్యము. (మి. బా.)

క. నూనయుతనాళ నూనన, మానం గ్రంథార
మొక్కిహంస మొనర్చెక, మానిను లట
రా జలఖగ, నేనల కఱింగింప నఫిరి నేనె న
నంగ. చంద్ర. ౪. 2౮.

నబాబు. వి. (హిం. నవాబ్.) మహమ్మదీయప్ర
భువు.

చ. ఆపుడు శ్రీగాకుళాఖ్యపురమందు వసించు
నబాబుగారు... రంగా. 1. 10౮.

నభః కేతనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆకాశము
నకు జెండావంటివాడు - నూర్యుడు.

నభఃక్రాంతి. సం. వి. న్. పుం. సింహము.

నభఃపాంథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. - ఆకాశము
నందు ప్రయాణము చేయువాడు - నూర్యుడు.

నభఃప్రాణము. సం. వి. అ. పుం. వాయువు.

నభము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) గ. కాంతి లేనిది.

1. నక్షత్రములు లేనిది. 3. హింసకము, హిం
సించునది. వి. న్, అ. పుం. -వర్షముచే కీటా
దులను హింసించునది - మేఘవృక్షమగుటచే
కాంతిలేనిది- శ్రావణమాసము. న్. పుం. గ.
వర్షకాలము. 1. ఘ్రాణము, ముక్కు. 3.
తమపడిగము, పతద్ధిహము. ౪. తామరతూటి
దారము, బిసతంతువు. ౫. పలికశీరము, నరసిం
తల. ౬. (జ్యోతి.) లగ్నమునకు దశమస్థానము.
అ. న్. న. గ. ఆకాశము. 1. మేఘము.

నభశ్చక్షువు. సం. వి. న్. పుం. - ఆకాశము
నకు కంటివంటివాడు - నూర్యుడు.

నభశ్చమనము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఆకాశ
మందలిదేవతాపానపాత్రము, చంద్రుడు. (దేవ
తలు అమృతరూప మగుచంద్రకళలు త్రావుడు
రని ప్రసిద్ధి.) 1. చిత్రపూషము, ఒకవిధమైనభ
క్ష్యము. 3. ఇంద్రబాలము.

నభశ్చరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆకాశ
మున సంచరించునది. వి. అ. పుం. గి. పక్షి.
అ. సూర్యాదిగ్రహము.

నభశ్చరుడు. సం. వి. అ. పుం. గి. దేవత,
వేల్పు. అ. విద్యాధరుడు.

నభసంగమము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశమున
సంచరించునది- పక్షి, పిట్ట.

నభసము. సం. వి. అ. పుం. గి. ఆకాశము. అ.
సముద్రము. (వై. ని.)

నభస్యము. సం. వి. అ. పుం. మేఘములకు అను
కూల మైనది- భాద్రపదమాసము.

నభస్వంతుడు. సం. వి. త్. పుం. ఆకాశము
గమనస్థానముగా కలవాడు - వాయువు, గాలి.

నభస్పదము. సం. వి. ద్. పుం. ఆకాశమున
తిరుగునది- గి. పక్షి. అ. నక్షత్రము.

నభస్పరుడు. సం. వి. ద్. పుం. దేవత, వేల్పు.

నభస్పృక్కు. సం. విణ. (శ్)-ఆకాశమును తా
కునది- మిక్కిలి ఉన్నతమైనది.

నభస్పృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నభ
స్పృక్కు.

నభాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గి. చక్రవాక మను
పక్షి కాతి. అ. ఆడుకాకి. (కే. ని.)

నభాకము. సం. వి. అ. పుం. న- కాంతిలేనిది-
గి. తమస్సు, చీకటి. అ. తమోగ్రహము, రా
హుగ్రహము. (వాచ.) పుం. కాకి. (కే. ని.)

నభోంబువము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశము
నందలిసేద త్రాగునది- చాతకము, వానకోయిల.

నభోగజము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము. (త్రి. ని.)

నభోగతి. సం. విణ. (ఇ) ఆకాశమునందు గమన
ము కలది. (పక్షి మొ.) వి. ఇ. స్త్రీ. ఎగురుట,
ఆకాశమున పోవుట.

నభోగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకాశమున
పోవునది. (పక్షి దేవగ్రహాది.)

నభోదుహము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆకాశమునం
డి ధృదకము ఇచ్చునది - మేఘము,

నభోద్వీపము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము.

నభోధూమము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘము.

నభోనది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, మిన్నేలు.

నభోమండలదీపము. సం. వి. ఆ. పుం. చం
ద్రుడు. (కల్ప.)

నభోమణి. సం. వి. ఇ. పుం. చదలుమానికము,
నూర్యుడు.

నభోరజస్సు. సం. వి. న్. న. చీకటి. (వాచ.)

నభోరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. దట్ట మైనదంచు.

నభోలయము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశమున
లయ మగునది - ధూమము.

నభోలిహము. సం. విణ. (హ్)-ఆకాశమును
వాకునది- అబ్రంలిహము, ఆకాశము పొరయ
నది, మిక్కిలి యెత్తయినది.

నభ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గి. నాభికి-
బండికంటినడిమి తూమునకు - పాత మైనది. (తై
లాది.) అ. నాభికి తగినది. వి. అ. పుం. అక్ష
ము, ఇరుసు. న. గి. (రథచక్రమునకు అనుగుణ
మైన) కండెన, మసి. అ. బండిచక్రమునడిమి
భాగము, బండికుంచము. (వాచ. చూత్రము.)

నభ్రాట్టు. సం. విణ. (జ్) ప్రకాశింపనిది. వి.
జ్. పుం. నల్లని మేఘము, కారుమట్టు.

నమత్. సం. (శత్ర.) గి. వంగుచున్న. అ. నమ
స్కరించుచున్న, పూజించుచున్న.

నమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గి. నమ్రము,
వంగినది; కుడిలము, వంగిరైనది. అ. హస్తము,
చాట్టిది. (కే. ని.) వి. అ. పుం. గి. ధూమము,

పోగ. ౨. కంబళి. (వై. ని.)

నమతుండం. సం. వి. అ. పుం. ౧. నటుడు. ౨.

ప్రభువు. ౩. నూర్పుడు. (వై. ని.)

నమనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. వంగు

నది. ౨. వంచునది. ౩. మొక్కునది. ౪. మొ

క్కించునది. వి. అ. న. ౧. వంగుట, నమ

మగుట. ౨. మొక్కు.

నమసియుడు. సం. నమ్యుడు.

నమయత్. సం. (శత్రు.) ౧. వంచుచున్న. ౨.

నమస్కరింపజేయుచున్న.

నమయమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧.

వంచుచున్నది. ౨. నమస్కరింపజేయుచున్నది.

నమలఁబెట్టు. సం. క్రి. (నమలు.) ౧. నమలించు.

నీ. భూపాలనందన పుత్రులెచె నీ కని నాతమ్మ

యింపార నమలఁబెట్టి. దశకు. ౬. ౧౨౫.

౨. స్తవ్యమొసగు, పాలిచ్చు.

(వ్యవ.) పిల్లవాఁ డేకవకుండ నమలఁబెట్టును.

నమలి = నమిలి. వి. (త. ఇమలి. క. నవల్.) కేకి,

మయూరము.

ద్వి. నాకాధినాథుండు నమలియై జనుడు, కా

కరూపం లైన గడు భీతి నొంది. రం. రా.

౩౮ పా. ౧౩ పం.

నాకాధినాథుండు నమలి నీక్షించి. రం. రా.

ఉ. ౩౯ పా. ౧౬ పం.

గీ. నమలిపించుటతోడ నీరమణివేడి, చెలిమి

సేయుట బంగొంటుఁ దెలియ నది, యం

దుఁ బువ్వులఁ బూజించునట్టి తెఱఁగు, వర్ధదం

ద్ర ప్రహరచిహ్నముల కలిమి. నైష. ౩.

౧౫౮. (చి. ని. పా. నెమిలి ముద్రి. పా.)

నమలు. సం. క్రి. (త. నమై.) ౧. (తివడిపదార్థము

నలఁగునట్లు)దంతములతోపలుమాటు ఖండించు.

ఇ. గుమురులు గట్టి యీకెలు గుట్టి ప్రవాళము

నట్టి కింకతో, నమలక మ్రింగి ... ఆమనిని

రేయఁ బగల్ వడిఁ గూయుఁ గోయిలల్.

కు. సం. ౪. ౪౬౩.

ఆ. నమలి మ్రింగఁ గేలఁ జమరి మొగంబునఁ,

బూసికొనఁగ ... కు. సం. ౧౦. ౫౩౭.

౨. భక్షించు, తిను.

గీ. ... మహదాదిచత్వర్యకూర్మములఁ దిగిచి,

హరులలాటాగ్నిలోపల నెరియఁబెట్టి, నమలు

నిజభుజభూరివిక్రమము మెఱచు. కు. సం.

౧౦. ౫౩౫.

గీ. ... అధిప గూఢాధుఖ్యంబు లైనవెలలు,

నాలుగింటను మాంసంబు నమల మడుగు.

భార. ఆను. ౪. ౩౦౧.

౩. ఆస్వాదించు, అనుభవించు.

క. విని చెవుల ముట్టి తోలం, గని కన్నుల న

మలి నాలుకను మూర్కొని ముక్కున...

కు. సం. ౬. ౭౨౪.

క. అమృతరుచు లారఁ బాకము, లమరించిన

మోదకంబు లాదిగ బహుభ, త్వము లొగి

నిచ్చిన నానందముతో నందుకొని నమలి

తనిసినమదితోక. భా. రా. బాల. ౭౦.

నీళ్లునమలు = సమాధానము చెప్పలేక అస్పష్ట

ముగా మాటాడు.

(వ్యవ.) నీళ్లు నమలక నే నడిగిన దానికి సమా

ధానము చెప్పుము.

సా : నమల వశము కాని నారికేళము.

ద్వి. నమల వశము కాని నారికేళంబుఁ, డెమలక

మ్రింగ దంతికి జీర్ణ మైన, వడువున... ప్రభు

లిం. (చి. ని.)

జ : నమలఁబెట్టు.

నమసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వేత్రము, బెత్త

ము. ౨. ప్రజాపురు, నమస్కారము. (కే. ని.)

నమసితుండు. సం. నమస్మితుండు.

నమనుడు. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) అనుకులుడు.

నమస్కరణము. సం. వి. అ. న. వందనము, చేమోడు.

నమస్కరించు. సం. అ. క్రి. ఎఱుగు, వందనము చేయు.

గీ. విష్ణుఁ బ్రభువిష్ణు నచ్యుతు విగుణు సగుణు, హరిఁ జతుర్వ్యూహ సవ్యయు నభవుఁ బరము, నెలమిఁ దమచిత్తముల నావహించి హర్షమగున్గులగుచు నందంద నమస్కరించి. మార్క. ౧. ౧౦౩.

నమస్కారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వందనము, చేమోడు. ౨. విష భేదము. (వాచ.)

నమస్కారి. సం. విణ. (న. జీ. న.) నమస్కరించువాడు. వి.ఈ.శ్రీ. ముడుగుఁడామరశి.

నమస్కృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. నమస్కారము.

నమస్కృతుడు. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. నమస్కరింపఁబడినవాడు. ౨. పూజింపఁబడినవాడు.

నమస్య. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. నమస్కారము. ౨. పూజ.

నమస్యితుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. నమస్కరింపఁబడినవాడు. ౨. అర్చితుడు, పూజితుడు.

నమస్యండు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. నమస్కరింపఁ దగినవాడు. ౨. పూజింపఁ దగినవాడు. ౩. నమస్కరించువాడు. ౪. పూజించువాడు.

నమస్సు. సం. అవ్య. వి. న. న. నమస్కారము, వందనము.

గీ. విధిగృహీతయవిత్తసేవధికి శరణు, నతమృడా దికసుమనమునకు నమస్సు. ఆము. ౬. ౯౯.

నమాజే. వి. (హి. నమాజే.) మహామహియుల దైవప్రార్థనము.

నీ. పాశ్చాత్యులనమాజుపై బుద్ధి పుట్టినో మా నులజపముపై మనసు రోపి. సి.వా. ౪.

సా:- నమాజు చేయఁబోయిన మనీషు విజిగి మీఁదఁ బడ్డట్లు.

నమించు. సం. స. క్రి. నమస్కరించు.

ఉ...వా, లీకఁ దలంతు వ్యామని నమించు ను తింతును గాఢిదాసునిక. కళా. ౧. ౧౪.

నమిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) ౧. నమించువాడు. ౨. నమస్కరింపఁజేయువాడు.

నమితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. నమించడినది. ౨. నమ్ర మైనది, వంగినది. ౩. నమస్కరింపఁబడినది.

నమిలి=నమలి, నమ్మి, నమ్మిలి, నెమలి, నెమిలి, నెమ్మి, నెమ్మిలి. వి. (క.నవిల్.) కేకి, మయూరము. ఆ. వేటకాణు ముట్టి వెనుకొనఁగా క్వేత,నగ ముచటికిఁ దాఱునమిలివోరె. కు. సం. ౨. ౨౦౫.

నీ. ప్రణవాత్ రాభ్యాసపరిపాటిఁ బాటించునా నావిధంబుల నమిలిపిండు. భీమ. ౩. ౨౪. ద్వి. నక్కల నుడుతల నమిళులఁ బంది, కొక్కుల ...పండితా. పర్య. ౩౪౩ పా.

నముచి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ఒకతనుడు. (ఇంద్రహతుడు.) ౨. మత్తుడు.

నముచినూదనుడు. సం.వి.అ.పుం.ఇంద్రుడు.

నమురు. వి. ఆము, మదము.

వ...జలగ్రహంబు లొండొండ నంటునంటుగ నొరసి...కలహంబునకుఁ దినురుచు నమురు గవిసి యప్పటప్పటికి జిజిఱిం దిప్పివేయు చటులవాల్మూకంబుల...శ్రీరం.౧.౧౩౨.

నమేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. సురపాన్నశ్రీ.
(దీనికి దోహదము శ్రీహాసితము.) అ. రుద్రాక్షశ్రీ.

నమోగురువు. సం. వి. ఉ. పుం. - నమస్సునకు
తగినపూజ్యుడు - బ్రహ్మణుడు. (వాచ.)

నమోజాకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నమో అని
పలుకుట, వాగ్రూపముగా నమస్కరించుట.
అ. నమస్కారము, వందనము.

క. వాకిటికి వచ్చునతులక, గైకొని వినయావ
లోకగతి నలరించుక, శ్రీకార్యపరులకు న
మోవాకం బొనరించి వికచవదనాంబుజ
యై. ఘటికా. ౨. ౨౨.

నమ్మకము = నమ్మిక. వి. విశ్వాసము.

(శ్రవ.) వానిమాటమీద నాకు నమ్మకము లేదు.

నమ్మదుంప. వి. గొట్టిగడ్డ, కళేరుకముశ్రీ. (శ. ర.)

నమ్మి = నమిలి.

లయగ్రాహి. నమ్మ లలకొప్పలు ఘనము లని నైజ
సదనములను బొంగి నటనముల దగకయా,
నమ్మలకు లోగి పులిసములను హంసమిథున
ము లతిమందగవనములను రా... చంద్రా.
3. ౯౬.

గీ. కితగిరిమీద మదకరులో నీత్యరించు, నె
లుగు నవళునారవ మని యెసరి యాడు,
నమ్మిపదుపులు గడు నొప్పు నగవిభునకు,
బలసి పట్టినపింఛాకపత్రభాతి. కు. సం.
3. ౨౧౦.

నీ. రాయంచ నే నమ్మి రాయం చమర్చియై సాది
తో వాదించె వచ్చుఖండు. దశా. ౧. ౨౨.

నమ్మించు. స. క్రి. (నమ్మ.) విశ్వసించుట.

గీ... నమ్మించి చంపక, జనదు మాయాబలంబున
జనదు చంప. భార. ఆది. ౫. ౫౬.

నమ్మిక = నమ్మకము, నమ్మిక. వి. (నమ్మ. క. నందిక,
శ. నందిక్క.) ౧. విశ్వాసము.

గీ. ప్రజకు నమ్మికగా నెన్నఁ బట్టబడ్డ, శేస
...దశకు. రా. ౫౧.

మ... మీతేజంబునం దొల్లి యాజగ మే శో
ర్చితి నాదునమ్మిక వృథాసంకల్ప మయ్యెం
దుదిక. హరి. ఉ. 2. ౧౮౮.

అ. నమ్మటకు ఆధారమగువాక్యము, ప్రమాణము.
ఉ. నాకు మనంబు నిండ నొకనమ్మిక నేయుము
... శివరా. 3. 2౯.

నీ. నాదు నేయ నటించు నమ్మి కిచ్చినఁ గాని
మినుకుఁజెక్కిలి ముద్దుగొనఁగనీయ. దశా.
2. ౧. ౧32. కుక. ౨. ౨౯౯.

నమ్మికకాఁపు. విణ. (నమ్మ.) నమ్మకముతో
కాచువాడు.

చ. జలరువామిత్తుఁ డాత్తరుచిసంపదఁ జీకటి
బందెకానికిం, గలఁగుచు వీనిలోన నిడి
కైకొనె నమ్మికకాఁపులంచు... హరి. ౨. ౫౯.

నమ్మిగ = నమ్మిక. వి. (నమ్మ.) నమ్మకము, విశ్వా
సము.

క. తగుమాట లాంబికేయుం, డగు నని కైకొ
నునె యెన్నఁడైనను గొడుకుక, మగఁటిమి
గలఁ డనియెడునమ్మిగఁ జూచుచు నుండు
విషము మ్రింగెనయ్యెనె. భార. ఉద్యో.
౧. 3౧౫.

క. మగఁ డింక నన్ను నైచునె, దిగివిడుచుం
జంపుఁగాక తెల్లము మది నమ్మిగ పుట్టునె
యిది చెప్పిన, మొగమోటన మనువు చుండి
మాసితి వబలా. హరి. పూ. ౫. ౨౨౨.

నమ్మినకాఁపు. విణ. (నమ్మ.) విడువక కనిపెట్టు
కొనియుండువాడు. (బంటు.)

ఉ... కీ, నాశనిచేతనమునకు నమ్మినకాఁ పగుపంక్తి
కంఠుడుక, నీశరవృష్టి నీల్లు... భా. రా.
య. ౧3౦3.

నమ్మినవాఁడు. విణ. (నమ్మ.) ౧. ఆత్మఁడు.

సి. సమీపవాఁ డన నచ్చినవాఁ డనఁ జనవరి య
నఁగను దనరు నాత్మఁడు... ఆం. భా. ౨.
౧౮౩.

౨. విశ్వసించినవాఁడు.

ఉ...చారిం బతి నేయుమపు నిక, సమీపవారి
కన్నఁడును నాశము లేదు గదమ యీశ్వరీ.
భాగ. ౧౦ పూ. ౧౩౪౨.

ఉ...ఇప్పుగ సమీపవారిఁ మేల్పునుల్, చక్కఁ
గఁ జేయుదేవరతు...నీలా. ౧. ౩.

ఇట్లే: సమీపబండు.

క. అన విని ధృతరాష్ట్రుం డి, ట్లును సమీపబం
టు పిటికి యె యిటు పజవం, గని మంద
బుద్ధి దుర్యోధనుఁ డే మని తలఁచెనొక్కొ
తనచిత్తమునక. భార. ద్రో. ౪. ౧౩౮.

నమ్ము. స. క్రి. ౧. విశ్వసించు.

(దువ్యంతుఁడు.) చ. ఇది మునికన్య యేని మఱి
యేలాకొ యీలలితాంగియందు నా, హృద
యము దద్దయుం దనిలె నిప్పలు కింకను నమ్మ
నేరన, య్యోద...భార. ఆది. ౪. ౩౦.

చ...ఆ త్త సమ్మనం, జెఱుపఁ దలంతురే ఘనులు
చిత్తమునం బగవారి సేనియక. నైవ. ౧.
౧౦౪.

నీ...ఇతనిమాటలు నమ్ము టెట్లు లనక. ఉ.రా.
౧. ౩౦౬. ఆము. ౪. ౨౩౫.

౨. ఆశ్రయించు.

నీ. సమితి మన్న నెంతటిదరిదుల్లనైన శ్రీలచేఁ
జెల్వొందఁ జేయుకరుణ. దశా. ౧. ౪౧.
జు: సమ్మించు సమ్మిక, సమ్మిక కాపు, సమ్మిగ, సమ్మి
నకాపు, సమ్మినవాఁడు.

నమ్మమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. వం
పఁబడుచున్నది. ౨. నమస్కరింపఁబడుచున్న
ది; పూజింపఁబడుచున్నది.

సమ్మించు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. నమస్క
రింపఁదగినవాఁడు; పూజనీయుఁడు. ౨. వంపఁద
గినవాఁడు.

నమ్మకము. సం. విణ. (ఆ. మైకా. ఆ.) సత్యము,
వంగినది. వి. ఆ. పుం. వేతనము, ప్రబుద్ధి.

నమ్మము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. సత్యము,
వంగినది. ౨. లోతయినది, లోపలికి ఆదగినది.
౩. అదఁబడ కలది, వివరమునైనది. ౪. మై
క్కినది.

నమ్మితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నమ్మముగా
చేయఁబడినది, వంపఁబడినది.

నయ=నయము. వి. (క. నయ=మృదుత్వము.) ఆం
దము, మనోజ్ఞత.

నీ. నయ కలవ్రేళ్ల మట్టియలుఁ బిల్లం ద్దిడి పా
యవట్టముఁ బెట్టెఁ బై నొకర్త. ఆము. ౬.
౧౨౮.

నీ. జాతునలయల తేనియ గార యిచ్చి, గాడ్పు
సంధించు నయ కాని యూర్పవెజుచు, శం
దునయ్యోకవిరితోట నిందుముఖుల, నగవు
నునుంచునానవోలె నయము దటిగ. పాం
డు. ౫. ౨౯౪. (గాడ్పుసంధించు నయ
కాని యూర్పవెజుచు. అని ముద్రి. ఇట
యతి శ్రంశము. అర్థము విచార్యము.)

నయకోవిదుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నీతి
చక్కఁగా తెలిసినవాఁడు.

నయగారము. వి. (నయము + గారము.) మనోజ్ఞ
త, బుద్ధి, అందము. (మృదుత్వము అని శ. ర.)

క. ప్రియ మై రమణీయమణీ, మయ మై యతి
చిత్రశ్చిత్తమంజిమనయ మై, నయ మైనచిలు
కపలకుల, నయగారమునం జెలంగినయగార
మునక. సారంగ. ౧. ౧౩౫.

సీ. చెలిమాటనయ గారముల నెన్నికొనియెడే
గొణ్ణిగా చేల తపస్వికులవతంస. చంద్రా.
3. ౧౦3.

౨. విలాసము.

సీ. పలుకుదీయములకు వెలిగొడుగులు గావె
నయగారములలోనినగవుపసలు. రామా. ౨.
2౮. (వృద్ధవచనము అని శ. ర.)

3. ప్రీయవాక్యము.

ఆ. సక్కవినయములును నయగారములకు బ
ల్కి, కుడువ కల్లధనము కూడఁబెట్టు. వేమ
న. ౧. ౪౮.

సీ. సర్వగోష్ఠికులు సక్కటక్కులు వింతనయ
గారములు బహునాటకములు. పొందు. 3.
౪3.

౪. అలంకారము.

చ...అన్యపాలనిం, గలయఁ దలంచి మేన న
యగారము గీల్కొనఁ జేసి చేరె ని, ర్నలగు
బాకలి యైనకుకమండలమోళినమీపభూమి
కిక. శుక. ౧. ౨౫౪.

విణ. కపట మైనది.

క. ఈశేయి నన్ను నిలుపున, నీరుగఁ గరఁగింప
వలయు నేఁ డున్నవి నీ, నేరుపు లన్నియు
వని నయగారపునగలాడి యనుపఁగా నతఁ
డరిగెక. శుక. ౨. ౧౮౬.

ఉ. ఈనయగారపుంబ్రియము లీపన లీమొగమి
చ్చమాట లే,లా...పారి. ౧. ౧౨౫.

క. నయగారపుడమిఁ గపట, ప్రీయముల మొఱ
మెచ్చుబల్కరింతన మిథ్యాచయములను
బ్రెపచారపు, నయమున మునిఁ గూడి కొన్ని
నాళ్లు రమింపక. విప్ర. ౪. ౧3.

నయగారి. విణ. (నయగారము + ఇ.) మనోహ
రము, ప్రీయము.

ద్వి. నయగారిమాటల నటనచూపులను, బ్రియ

ముల నయముల వెల్లించి పొంది. ఆ.మ.క.
3. ౧౨౯ పా. ౧౯ పం.

నయగారితనము. వి. (నయగారి + తనము.) వృ
దువాచాలత, మనోహరముగ మాటలాడుట.

సీ. నయగారితనమున నాధుఁ డాశ్లేషింప లోఁ
గక యెదు కొత్తి కొఁగిలించు. చంద్రా. ౬.
౧౫౦.

నయచక్షువు. సం. వి. న. పుం - నీతిశాస్త్రమే
కన్నగా ప్రమాణముగా కలవాఁడు - రాజనీతి
నిపుణుఁడు.

నయజ్ఞుఁడు. సం = నయశోవిదుఁడు.

నయత్. సం. (శత్రు.) ౧. కొనిపోవుచున్న. ౨.
నడపించుచున్న. 3. పొందించుచున్న.

నయనగోచరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కం
టికి కనఁబడునది, చూపు మేరలోనిది.

నయనచ్చదము. సం. వి. అ. పుం - శత్రుగోళ
మును కప్పనది - కంటితొప్ప.

నయనజలము. సం. వి. అ. న. బాష్పజలము,
కన్నీరు.

ఇట్లే : నయనసలిలము మొ.

నయనపా(పుపా)రువ. వి. మల్లబంధవిశేషము.
వ. ... అవ్వీరుండు... దండనిల్కడ కదలు
నయనపారువ ... కరలాఘవంబు లాది యో
షాడశోపవీతంబులరీతులు నేర్చి... హంస.
౧. ౨౦౬.

వ...నాస్తపుపారువ దేహపుసారువ నయనపుపా
రువ ... మొదలగువితంబు లెఱిగి ... ప్ర
బంధ. 2౮.

నయనపుటము. సం. వి. అ. న. ౧. పుటమువంటి
కన్ను; కన్ను. ౨. కను తెప్ప.

నయనము. సం. వి. అ. న. గ. కొనిపోవుట, లోడ్కొనిపోవుట. ౨. యావనము, జరపుట, పుచ్చుట. (కాలము కడపుట.) ౩. ప్రావణము, పొందించుట. ౪. ఏలుట, పాలించుట. ౫ - బుద్ధి విషయమును పొందునట్లు చేయునది - కన్ను.

నయని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కంటిసల్లుగ్రడ్డు. నయనీయము. సం. నేతవ్యము.

నయనోత్సవము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) నేత్రములకు ఉత్సవము కలిగించునది. వి.అ.పుం.గ. నేత్రోత్సవము, కన్నులపండువు. ౨. దీపము. నయనోపాంతము. సం. వి. అ. పుం. అపాంగము, కడకన్ను.

నయనౌషధము. సం. వి. అ. న. పుష్పకాపీసము, కొంచెము తెలుపురన్నె కలపచ్చనిఅన్నభేది. నయవీతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నేత్రపలక, జూదమాడుపలక.

నయమానము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) పొందించుచున్నది.

నయము=నయ. వి. గ. మనోహరత్వము, పాలుపు, అందము.

మ. మును సౌరభ్యము నివృత్తిగ మనోమోదంబునం దేటు లల్లన యోలిక వెడలంగ శేకులు సముల్లాసంబునక బింక మెక్క నయం బెక్కుచు గద్దెపాం దెడలి వీకం గేసరంబుల్ గడ్డల్కాన దోడ్తో మధు వుచ్చి పేరెలమిం బొల్పుం జెందె సంభోజముల్.

- భార.ఉద్యో.౨.౧౧౦.(నునుపు అని శ.ర.)

గీ. సాలపు వలపును గొలుపునిచ్చలపుం దెలుపు, నగపు మర్లెల కొకవింకనయము దెలుప, యయా. గ. ౮౪.

గీ. ఈడవిడిచిన మేడీగ యంతనయము, గలిగి యున్నది. ... కు.సం. ౩. ౮౩౮.

ఉ. తమ్మ నయమ్ము దప్పం గుముదమ్ము ముదమ్మున నొప్పం ఇక్రవా, కమ్ములు జోడు. విష్ణు... భాస్కరు, డమ్మయి నస్తమించె... కవిరా. ౫. ౧౩౩.

౨. వీతి, విధము.

సీ. అలపాలవెల్లి జాబిలిరేక యుదయించి నా నాట రహిగుల్కునియము గాంచి. ఇందు. ౨. ౧౩౮.

గీ. ... కవినంగతి మాంధాతనయమునను మ, యాతికరణి దిలీపునియుట్లు...చాంస.౧.౪౨.

క. ఈనయమున గడు నెయ్యము, గా నడువంగ విశ్వసించె భదరాచీకే.దశా. ౨. ౧౩౦. మనుచ. ౨. ౧౦.

౩. నేప్పు.

క. విను మధిప యిట్లు గొనిపోయి నయంబున నొక్కనావ యెక్కించె...కళా.౬.౧౦౦.

చ. అరవివివెండిచెంబులనయంబునం దేవియపా నకంబు లేచురు వగుగుజ్జుమాచివలిపందిరు లక్ లతకూస లియ్యంగా. కువల.౩.౧౨౨. చ. తనమ్మదుగీతి కాపనితత్వనివైఖరి బల్కా మంచు మింగినరహి జేతివీణియకుం తెక్కులు గీటును నేర్పుచున్నదో, యన నఖరాం కురంబులనయమ్మున దంతులు మీటి గాన మిం, పానరగఁ జేయువాణి...పారి.౩.౩౫.

౪. అసక్తి.

చ... ముగ యొక్కరె వికాసినియై నవకంఠ దీగఁ బా, సినయెలగొమ్మగుత్తిసవి చేరి నయంబున బట్టి కోయఁ జూచిన ... నిర్వ. ౮. ౩౬.

గీ. నయము మీఱంగఁ బెనుప నానాటఁ బెరిగి. మనుచ. ౬. ౪౧.

మ. నిను ము న్నెంతయు నమ్మి పొండవులయు న్మేచుంబు నే జీరికి, గొన నిపోయెచంద ముర దెలియఁ బెక్కు యౌచితిం జేచే,

రినయం బిచ్చుచునొంప నూల్కానక వారిం
బట్టి పాలార్చెడు... భార. శ్లో. ౩. ౧౭౦.

౫. లాభము.

గీ. నయము మేదకు నరిం నోరునను నొసంగి,
ప్రబలజేసిన సప్తధర్మములు వెరుంగు. అము.
౪. ౨౩౬.

౬. స్వాస్థ్యము.

గీ. నయ మొకించుకయైన గానంగ రాదు,
చలువమందుల కైత్యంబు సంభవితక, నిమ
డు గుడిచిన నీ రయ్యె నింతి మేన, నంతకంత
కు సంతాప మగ్గులింఁచె. పి. శ్లో. ౩. ౪౪.
విణ. ౧. రమ్యము, అందమైనది.

క. ప్రియ మై రమణీయమణీ, మయ మై య
తిచి త్తభిత్తిమంజిమనయ మై, నయ మైన
చిలుకపలుకుల, నయగారమునం జెలంగినయ
గారమునక. సారంగ. ౧. ౧౩౫. (ఆతి
చిత్త మంజుమండీరములక ఆని శ.ర. పా.)
మధురగతిరగడ. నవరత్నంబుల నయ మగుమే
డలు కవగూడిన పటికంబులగోడలు. మచేల.
౧. ౨౩.

క. మానిత మగుగుడరసమున, నూనినతుండీర
ఫలమొ యొగిం దేవతల, న్నాని మృదు వైన
పవడమొ, నా నద్రిజతోప్పమొవి నయమై
యొప్పుక. కు. సం. ౩. ౩౦౫.

౭. సుకుమారము, మృదువు.

చ... చెక్కలం, దొడగెడుపు ర్మమల్ దనదు
దుప్పటిచే దుడిచెక. నయంబుగక. దశా.
౨. ౩౧౬.

౩. చాక. (శ. ర.) ౪. నువ్వైనది, నున్ననిది.
(శ. ర.) ౫. మేలైనది.

ద్వి. కలిబోడియాట నయం బయి ... వి. పు.
౨. ఆ. (శ. ర.)

చ... శేఫణకారనిర్ణయములకు నయమును యమ
కములకు గమకమును... ప్రబంధ. ౬౨.
నయమనామృతమృదిపొందు.

నీ. కవపూజనాసక్తి జన్నిచన్నుల పెక్కువయ
బ్రత్యహంబును నయముమాప. కాళ. ౪.
౨౩.

నయ మెక్కువృద్ధిపొందు.

ద్వి. గుమురులు నయ మెక్కి క్రొవైగు లా
దవి, కొమరార... నవనాధ. ౧. ౧౧ పా.
౧౦. పం.

జ: నయగారము, నయగారి, నయగారితనము.

నయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నడపు
నది. ౨. కొనిపోవునది. ౩. పొందించునది.
౪. న్యాయము, న్యాయమునుండి తప్పనిది.
వి. అ. పుం. ౧. కొనిపోవుట. ౨. నడపుట.
౩. పొందించుట. ౪. నీతి. ౫. న్యాయము,
ధర్మము, పాడి. ౬. (న్యాయవైశేషికసాంఖ్యది)
దర్శనము; కాస్త్రము. ౭. ద్యూతవిశేషము;
జూదమాడుట కుపయోగించుపాచిక. న. అను
నయము, సాంత్యము.

క. నయమున బాలుం ద్రావరు, భయమునను
వివస్తు నైన భక్షింతురు గా, నయ మెంత
దోసకారియొ, భయమే చూపంగవలయు
తాగుగ సుమతీ. సు. శ. ౬౩.

క. నయ మన్న బాలు ద్రావరు, భయ మన్న
నమేధ్య మైన భక్షింతురు నా, నయము
భయంబులలోపల, భయమే నయ మండ్రు
బుధులు బద్దెనరేంద్రా. బద్దెన నీతికాస్త్రము
త్రావలి. ౧౧౨.

సా. నయము నష్టము, భయము భాగ్యము.

నయవాది. సం. వి. న్. పుం. రాజనీతి చెప్పు
వాడు, నీతికాస్త్రవేత్త.

నయవిమరుడు సం. వి. ద్. పుం. నీతికాస్త్ర
జ్ఞాడు.

నయశాలి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) నీతిచే
ఒప్పువాడు, న్యాయశిల్పి.

నయశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. నీతిశాస్త్రము.
నయించు. సం. స. క్రి. గ. ప్రవర్తింజేయు,
నడుపు.

చ...బుద్ధిజాల్, సవనములు క్రమార్థము ప్ర
శంసకు నెక్క నయించి వేదవాక్యవిహిత
వృత్తిమై నభినవాభ్యుదయం బొనరించిరి...
భార. అశ్వ. ౪. ౧౩౪.

చ...అద్దండదేవుని నతులధర్మంబున నయించు
భూపాలుం డైహికాముష్మికసిద్ధులం బొందు.
భార. శాం. ౩. ౧౨౦.

నీ. దత్తుండై భూపతి దండనీతి నయింప మన్న
సన్నాధిపతులు నుత్పన్నప్రవర్తనలు లగుదురు
...భార. శాం. ౧. ౧౦౮.

౨. పొందించు. (శ. ర.)

నర=నరపు. వి. (నరయు. క. నర. త. నర.) గ.
ఫలితము, ముదిమిచే వెండ్రుకలు తెల్లనగుట.

ఉ. చన్నులనిక్కు దప్పెం గచసంతతివై నర
నూపెం జెక్కులం, జెన్ను దొలంగె ...
జాహ్నువీ. ౪. ౫౫. (నెర. అపముద్రి.)

నీ. స్నేహార్థుండగుచు నశేషంబుం బోషించి
నర వర్ణములతప్పుసరణు లుడిసి. గీ...ఎసం
గవలయు...నృపతి...ఆము. ౪. ౨౩౦.

౨. ముదిమిచే తెల్లబాటినవెండ్రుక.

క. నరలు గలకామునైనను, దరుణులు రోయు
దురు...భార. ఆది. ౩. ౧౪౪.

ఆ. కలయు నరలు వచ్చి తల తెల్ల నైనంత,
జేసి యెట్లు నీకుం జేరు నెఱుక. భార. ఆర.
౪. ౨౦౧.

నీ. దేవి నారీలఁ బ్రార్థించుచుండఁగ వచ్చె నర
లు నా కప్పుడె నాథునేన, యెక్కడిది...
కళా. ౪. ౧౪౨. శం. పంచ. ౪. ౩౩౯.

నరవెండ్రు=ఫలితకేశము, నరసినవెండ్రుక.

ఉ. వేసలి పాటుపాటు నరవెండ్రుకతోఁ దిల

దండులాన్వయ, శ్రీనటియింప...పకమంజుల
భాషిణివచ్చె విభక్తి. కాక. ౨. ౧౫౯.

నీ. పసిమి పో నెండినకనవుబుట్టుముం బోలే
నరవెండ్రుకలు పర్వకరమువలన. కళా.
౩. ౮౩.

నీ. నరవెండ్రుకన రాదు నాఁ డెల్ల జగడించు
వాటుఁగా లన రాదు చేటుఁ దెచ్చు. గీ...
అయ్యెద్దుమొద్దు. శుక. ౩. ౨౧.

నరంగము. సం. వి. అ. న. గ. మగగుట. ౨.
మొగమున లేచుబాటిను. (వాచ.)

నరకండు. వి. గ. మోటువాడు, మొద్దు.

గీ. కటుకట్లా పద్మర్పు డెక్కడిరసజ్ఞుఁడీండ్రు
నరకఫేరి కిటువంటిచీండ్రువయసు, బోజమాపు
లనెఱవహంతకారిఁ దెచ్చి, యాలుగాఁ గూ
ర్చి పాపాత్ముఁ డాయె ననాహ. మరా. ౫౯.

గీ. నరకఁడదె వచ్చె ననుచు పొందొరులతోడ,
గుసగుసలువోయి రాతనిహర్షిసతులు. శుక.
౨. ౩౪౮.

౨. క్రూరుడు, దుష్టుడు.

క. మరుకేరి గవయ కవ్వలి, కరుగవె నీ జంకు
లాడి యని నను నిచ్చల్, నిరసింతువు యో
గివి గన, నరకా నీవాకె తాకె నాకుం
జాడక. హంస. ౩. ౨౩౪.

ద్వి. చుట్టంబువలె నె కృష్ణుని నలయింపఁగట్టిడి
నరకఁ డెక్కడ మండివచ్చె. అ. మ. క. ౧౨౯
పా. ౧౦పం.

నరకకుండము. సం. వి. అ. న. నరకకుండలి
యాత నాస్థానవిశేషము. (ఈకుండములు ౮౬.)

నరకము. సం. వి. అ. పుం. న. నిరయము, పాప
ఫలము లనుభవించులోకము.

(నరకములు ౨౧. తామిస్తము, లోహశంకువు,
మహానిరయము, కాలి, చారవము, మంధలము,

పూతిమ్మ త్రితము, కాలనూత్రము, సంఘాతము, లోహితోదము, సవిషము, సంప్రపాతనము, మహాసంకము, కాకోలము, సంజీవనము, మహాపథము, అపీచి, అంధతామిస్రము, కుంభీపాకము, అసిపత్రికనము, తాపనము.)

నరకాంతకుడు. సం. వి. అ. పుం. శ్రీకృష్ణుడు.

నరకీలకుడు. సం. వి. అ. పుం. - మనుష్యులలో మేకువంటివాడు - హింసకుడు-గురుఘ్నుడు, గురువును చంపినవాడు.

నరకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకయశురుడు. (ప్రాగ్జ్యోతిషపురరాజు, శ్రీకృష్ణునిచే హతుడయినవాడు.)

నరకేసరి. సం. వి. వ. పుం. గ. నరసింహుడు, విష్ణుని నాల్గవయవతారము. ౨. మనుష్యులలో శ్రేష్ఠుడు.

నరగ=నరగజేము. వి. (హిం. నగారా.) వాద్య విశేషము, థేరి. (శ. ర.)

నరగజేము=నరగ.

గీ.తుడు మనంగను దముకు నా గిడియ యనగ, నరగజం బన దద్దేద నామము లగు. అం. భా. గ. ౧౨౩.

ద్వి. మురువుతో ఘోషకములమీద వచ్చునరగజంబులు మీఱు నన్నూటగోట్టు. రం. రా. య. (చి. ని.)

నరద. వి. పగులు, బీట.

(వ్యవ.) ఈయెండలకు నేల నరదలు తీసినది.

నరదము. సం. వి. అ. న. నళదము, వట్టివేరుశి. నరద్విష్టుడు. సం. వి. వ. పుం. రాక్షసుడు.

నరనారాయణులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. భద్రుని పుత్రులగునీదలుముఖులు. (వీరిలో నరుడయ్యుడుగాను నారాయణుడు శ్రీకృష్ణుడుగాను ఒకతరించి రిని పురాణప్రసిద్ధి.)

నరపు=నర, నరుపు. వి. (క. నెరహు.) పలితము.

ఆ. అవనిరాజ్యముఖము లనుభవించుచు బెద్ద, కాల మున్నె ఔంపకడలనుండి, కలయ నరపు వచ్చి గడ్డంబు మీసలు, గప్పగోరుబాగు కానవచ్చె. కకు. ౪. ౨౪.

సీ. నర పన నర యనఁ బరఁగును బలితము...

అం. భా. ౨. ౧౧౨.

నరపమీసము=నరపు కలమీసము.

ఆ. గూనివీపు లదుర గొణి తిట్టుచు నేకుఁ, గజచిన్నటికుక్కగండ్లనంగ, మూతినరపమీసములనోయమునుసల్లు, పందివలలు మోచి పజచి రపుడు. మనుచ. ౪. ౩౬.

ఇట్లే : నరపవెండుకలు.

సీ. అపగతకేశోత్తమాంగంబుకెలఁకులం దూఁగా, డునరపవెండుకలతోడ. విక్ర. ౨. ౧౧౩.

నరపుంగపుడు. సం. వి. అ. పుం. మనుష్య శ్రేష్ఠుడు.

నరప్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనుజుల కిష్టమైనది. వి. అ. పుం. నీలి, నీలవృక్షము.

నరబలి. సం. వి. ఇ. పుం. దేవతలకు వేయుమనుష్యరూప మగుబలి.

నరభుజుడు. సం. వి. జ్. పుం. - మనుష్యభక్షకుడు- రాక్షసుడు.

నరమానిక. సం. వి. అ. స్త్రీ = నరమానిని.

నరమానిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - తన్ను పురుషునిగా తలఁచుకొనుస్త్రీ, మగవానివలె మొగమున మీసలు గడ్డము లోనగునవి కలస్త్రీ-పోట, మాచకమ్మ.

నరమాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - మగవానివలె ముఖమున రోమమాల కలది-పోట, మాచకమ్మ.

నరము. వి. (సం. నాలమ్. ప్రా. నాలమ్. త. మ. నరమ్మ. క. నర.) నాణి.

(శల్యభీమసేనులు.) క. ఇరువురును సందు నూడక, వెర వెడలిన యాగ్రహముల క్రేసినగదలారం, డోరుల మెడలకెలకుల బల్లరములు చాచుటయు వా రిలం బడి రధిపా. భార. శల్య. ౧. ౧౦౦.

శ్లో. భృశం మర్తస్యభిహతావుభావాస్తాంసువిహ్వలా. సం. భార. శల్య. ౧౧. ౨౫.

ఉ. అంపెలు గట్టి చేత నొకయప్పి ధరింపుచు నెత్తిపెండ్లుకల్, చెంపల ప్రేలగా ముదిమి జిక్కి నరంబులె తక్కి క్రుక్కి...మందు విప్రునిక. ద్వా. ౧౦. ౩౦.

గీ...నర మన నాడి నివ్వటిల్లు. ఆం. భా. ౨. ౧౩౨. ఉ. రా. ౨. ౬౧.

బీజనరము = ౧. పెద్దనరము.

ఉ. ఊసరవెల్లిచందమున నొక్కట బీజనరాలు దేరగా...దూది రాశిగా, జేసినరీతి నున్న యొకజీరమునిం గని కాతుకంబునక. మనుచ. ౪. ౩౯.

౨. వీతనాడి.

గీ...బీజ, నరము నాగను దగుల బీతనాడి... ఆం. భా. ౨. ౧౩౨.

నరపవాటు = నరములతో ఏర్పడినవస్త్రాడు, నరపుంబటకా.

వీ. మొలక గానె బోసినమురికిపాత్రయు నందు నడుము బిగించిననరపవాటు. చాదిశ్చ. ౪. ౨౧౩.

నరము. సం. వి. ఆ. పుం- బరువుమొ. తీసికొని పోవునది-గుఱ్ఱము. న. ౧. రామకర్పూర మను తృణముశ్చ. ౨. నరయంత్రము. (మే. ని.) ౩. ఉదకము, నీరు. (కే. ని.)

నరమేధము. సం. వి. ఆ. పుం. మనుష్యుని యజ్ఞ పశువుగా చేసి జరుపుయాగవిశేషము.

నరయంత్రము. సం. వి. ఆ. న. ఛాయచేత

కాలమును తెలియుటకై ఉపయోగించువానకాంగుళపరిమాణము కలకేండుయంత్రము.

నరయు = నరియు. ఆ. క్రి. మునిమిచే వెండ్లుకలు తెలు పగు.

ద్వి. నరసినబామలును నరసినశిరము, గర మొప్పుల బెద్దయు గౌరవం బొప్పు. రం. రా. య. ౨౯౨ పా. ౩౦ పం.

చ. నరసినవెండ్లుకల్ జనపనాదతెఱంగున నిప్రమాణిక్. శేష. ౧. ఆ. (శ. ర.)

గీ. నరపి న్రాలినబామ లెత్తి పరమవృద్ధు, శివుని కారుణ్య మనుచు నాశీర్వదించె. చాద. ౨. ౪౦. వరాహ. ౬. ౨౩.

జ: నర, నరపు.

నరవ. వి. కొండత్రోవ.

చ...మురువు లై సింగపుజంగిలికిరవు లై విరువులగునరవలం గరువలిమేపుడుదొరపడగలరం గులు తొంగలించి మీదికిం బచరించె నన మించుతలిరువ్రాకులును...యయా. ౨. ౪౦.

నీ...గిర్యయన మొప్పు వరన నా...ఆం. భా. ౨. ౯.

నరవండు. వి. ఓచధివిశేషము శ్చ.

వీ. కుప్పి మార్వక్రాంత ముప్పుడు వరవండు గాడిదగడపర కన్నెకొమర. చాంస. ౪. ౧౦. (నరవంజి అని శ్లో.)

నరవాహనుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుచేరుడు.

నరవివ్వణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. మనుష్య భక్షకుడు, రాక్షసుడు. ౨. నరహింసకుడు. (వాచ, కల్ప.)

నరశార్దూలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మనుష్య శ్రేష్ఠుడు.

నరసింగము. మి. వి. మల్లదిద్యావిశేషము, ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి.

నీ...నరసింహము సరి బి తరము క్తిలి...గీ...నా

గఁ జెన్నలరుచుండు, ముప్పదియరెండువి
న్నాణములకుఁ జేళ్లు. ఆం. భా. ౨.౨౦౯.

నరసింహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. నరసింహ

మూర్తి యగువిష్ణువు. ౨. నరశ్రేష్ఠుఁడు.

నరహరి. సం. వి. ఇ. పుం = నరసింహుఁడు.

నరాంగము. సం = నరంగము.

నరాజి(జీ)=నారాజి. వి. క త్తి, ఖడ్గము.

నీ ... తరవలి నరాజి పిరంగి యడిద, మన ఖడ్గ
నామ మై యలరుచు నుండును...ఆం.భా.
౨.౨౧౪.

చ. కలువకటారి యీచెలువ గా దలసంపఁగి
తూపు గాదుగా, తళుకులబిత్తరంపుఁడమిఁ
దమ్మమెఱుంగులనేజ కాదు క్రొందలిరునరా
జి కాదు జిగిఁ దాల్చొనుగేదఁగిచిక్క
టారు కా, దలరులవింటివానికే బ్రియం
బగుమోహనబాణ మెన్నఁగక. ఘటికా.
౨. ౮౮.

నీ. ఒక్కొక్కకెందలి రుదయింపఁ దరురాజిఁ
దోర్మమై తనరెం గంతునినరాజి. కృష్ణ. ౪.
౪౨.

నీ. తననరాజీచిల్వకును మార్తరాతేండ్లయును
రుగాడుపు లింపు లాసఁగుచుండ. యయా.
౧. ౫౭. (పరంతి అని అపముద్రి.)

నరాధిపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు.

ఇట్లే: నరేశుఁడు,నరేశ్వరుఁడు,నరదేవుఁడు మొ.

నరాశంస. సం.వి.అ.పుం.౧. యజ్ఞము. ౨.అగ్ని.

నరాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం.-మనుష్యులను తిను
వాడు - రాక్షసుఁడు.

నరి. వి. మర్యాద, హద్దు.

ద్వి. వెరిమె బోని వ్తని ప్రియము గావింప,నరి
మీటి పల్కె దు న్నత్తుచందమున,ద్వి.పరమ.

3. ౧౧౨ పా. ౭ పం.

ద్వి. పరమబాంధవుఁ డైనపంకజోదరుని, నరి
మీటి యేము నిందనుక దూఱితిమి. ద్వి.
పరమ. 3. ౧౫౭ పా. ౧౦ పం.

నరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నరునిభార్య.

నరిడి. వి. పశువులకు వచ్చుగుండెయుబృరపురోగ
విశేషము.

ఆ. నరిడి పుష్ప కప్పనావురు కడుభూఁడ, య
దురు ద్రిక్క యనఁగ నడవి మఱియుఁ, దెవు
కు లెన్నియేని... హరి. పూ. ౭. ౪౫.

నరియఁడు=నరియకొక్కు. వి.సర్పవిశేషము.

నీ. నరియఁడు దెరు వాఁగె గరుడియుఁ బాలయు
నెడమనుండియు వచ్చి నడిని నిలిచె. ఉ.
రా. ౭. ౨౩౫. (నక్క అని శ. ర.)

నరియకొక్కు=నరియఁడు. వి. సర్పవిశేషము.

గీ. కలవు తక్కినజెఱిపోతులును దుంప,నాగులు
ను గొంటిగాఁడులు నరియకొక్కులు...
ద్యా. ౮. ౯౮.

నరియు=నరయు.

క. మరకుంజరములకొమ్మలు, మురిసెన్ దొండ
ములు విరిసె మోములు నరిసెన్. నృసింహ.

౪. ౪౮. (శ.ర.పా. విరిసెన్. ముద్రి.పా.)

జ: నరువు.

నరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. మనుష్యుఁడు.

౨. మగవాఁడు. 3. అర్జునుఁడు. ౪.ఒకఋషి.
(నరనారాయణ ఋషులలో మొదటివాఁడు.)

౫. బ్రహ్మదేవుఁడు. (త్రి. ని. మే. ని.)

బ. పదాతులు, కాల్యులము.

వ. కరులం గూల్చుచుఁ దేరులకొ నఱకుచున్
గరిలి ఘోటములకొ, నరులకొ నెత్తుటఁ జే
ల్చుచున్ దోరల నానారూపఖండంబులై,
తొరఁగం జేయుచు...భార.ద్రో.౫.3౦3.

నరుదకన్ను. వి.(పశువుల) నేత్రతోగవిశేషము.

ద్వి. నరుదకన్నును నీరు నాలుకచేర్లు, గురుగు
దెవులు...నవనాథ. ౧.ఆ.౪.౧.పా.౨౨.పం.

నరువు=నరవు. (శ. ర. $\sqrt{\text{నరియు.}}$)

నరేంద్రమార్గము. సం. వి. ఆ. పుం.రాజవీధి,
పెద్దవీధి.

నరేంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. వృత్తశేదము.
(వాచ.)

నరేంద్రాభము. సం. వి. ఆ.పుం. పచ్చరంగు కల
అగురువు.

నరేంద్రుడు. సం. వి.ఆ.పుం.౧. నరశ్రేష్ఠుడు,
౨. రాజు. ౩. విషవైద్యుడు, పాములవాడు.
౪. భూతవైద్యుడు, వీశాచములను పోగొట్టు
వాడు. (వాచ.)

నరోత్తముడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నరశ్రే
ష్ఠుడు. ౨. పురుషోత్తముడు, నారాయణుడు.
౩. బుద్ధుడు.

నర్మిలి=అర్మిలి.

నీ. దేహంబు నిపురు మోదించుఁ గొంగిటఁ జే
ర్చు నర్మిలితో నిట్లు నన్ను మనుప. భాగ.
౧. ౧౧౬. (చి. ని, ప్రాతప్రతుల, పా.)
ఉ...నీసుతఁ బెండ్లియాడఁగా, నాయము నాకు
మారునకు నర్మిలి హత్తఁగ... విజ. వి. ౩.
౧౨౬.

నర్మ=నఱకు, నఱుకు. స. క్రి. ౧. ఖండించు.

ద్వి. ఏగుదెంచినకాళ్ల నిల నర్మి వైచి, కాంగి
లింపఁగఁ గోరుకరములు దునిమి. పండితా.
పురా. ౧౪౪ పా. ౧౦ పం.

౨. చంపు, సంహరించు.

ఉ. జోడనలుకొ రవల్ ములుకుజుట్టును దాడు
లు నాగబంధముల్, వేడెము లాది యాగ
తుల వేమఱు వాజుల మీఁటి నర్మచుక.

మల్లుపు. ౨. ౩౧.

నర్మ-టకము. సం. వి. ఆ. న. ముక్క. (వాచ.)

నర్తకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పిడుగు. ౨.
నలత్పుణము, కిక్కినకనవళి. ౩. మయూరము,
నెమిలి.

నర్తకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆటకెత్తె. ౨. ఆఁ
డేనుగు. ౩. నలి ఆనుగంధ ద్రవ్యము, గువ్వగు
త్తిక. ౪. ఆడునెమిలి.

నర్తకుడు. సం. విజ. (ఆ. ఈ. ఆ.) ౧. నా
ట్యమాడువాడు. ౨. ఆలోచించునపుడు సందే
హదులచే శ్రేష్ఠు తల మొ. ఆడించువాడు.
వి. ఆ. పుం. ౧. నటుడు. ౨. (రంజకునికి -
రంగులువేయువానికి - వేద్యయందు పుట్టి) సం
క్షీరజాతివాడు. ౩. చారణుడు, కీర్తిసంచా
రకుఁ డగునటుడు. ౪. కేలకుడు, కత్తివాదర
మున్నగు వానినై నాట్యము చేయువాడు. ౫.
శివుడు. ౬. స్వపుడు, రాజు.

నర్తనప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. నట్టువపు
లుగు, నెమిలి. (వై. ని.)

నర్తనప్రియుడు. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నా
ట్యమందు ఇష్టము కలవాడు. వి. ఆ. పుం.
శివుడు.

నర్తనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. నృత్యము. ౨.
ఆలోచనాదులయందు సందేహోదులచే శ్రేష్ఠు
తల మున్నగునవి ఆడించుట.

నర్తనశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నర్తనము చేయు
శాల, నాట్యశాల.

నర్తనశాలము. సం. వి. ఆ. న = నర్తనశాల.

నర్తనుడు. సం. వి. ఆ. పుం = నర్తకుడు.

నర్తము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నర్తించునది,
అడుపది. వి. ఆ. పుం. నృత్యము, ఆట.

నర్తయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) నర్తించు
జేయవారాడు, ఆడించువారాడు. వి. ఋ. పుం.
నాట్యము జేయవారాడు, నటించువాడు.

నర్తించు = నర్తించు. సం. అ. క్రి. గ. నర్తించు, నర్త
నచుచేయు. (శ. ర.) ౨. ఎగురు.

మ. నలువంకక మలయానిలాంచలముచే నర్తించు
చుపూర్ణాశితో... ముఖకరంబుల్ కేలికాం
తారముల్ పరాచు. ౪. ౧౧౬.

నర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఆడించు
బడినది, నృత్యము చేయించబడినది. ౨. నర్తించునది, ఆడునది.

నర్తలు(లు) = నర్తించు. సం. అ. క్రి.
(నర్తనచేయు, నటించు.)

ఉ. అంగదముల్ వెలంగ మణిహారము లక్కున
నర్తలంగ మేల్పంగరరావిరేక నొసలక
మసలంగ... సారసలోచన శ్రీడ నేయు
చుక. రుక్మి. గ. ౮౫.

(శ్రీకృష్ణుడు.) మ... నక్షస్థలిక, నవలీలక
నవమాల యుజ్జ్వలరుచిక నర్తలు ... మారి.
పూ. ర. ౧౧౨.

నర్తపు. సం. వి. ఉ. శ్రీ. నటి. (త్రి. ని.)

నర్తనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్వనిచేయునది,
ఆడుచునది. వి. అ. న. గ. ఆర్పుట, బొబ్బరిం
చుట. ౨. శబ్దము, కవళి, కూత.

నర్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. శబ్దించునది,
ప్రాయుగనది. ౨. ఆర్పునది, బొబ్బరించునది.

నర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్వనించినది.
ప్రాయుగనది. వి. అ. పుం. పాచికలు జేయువిధ
ములలో నొకటి.

శ్లో. నర్తకదర్శితమార్గః... మృచ్ఛ. ౨. ర.
న. గ. శబ్దము, ప్రాయుగ. ౨. ఆర్పు, బొబ్బ.

నర్తకీలుడు. సం. వి. అ. పుం. పరిహాసమునకు

బంధసంహారము - భర్త, మగడు. (త్రి. ని.)

నర్తగర్భము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిహా
సము లోపల కలది. (హాట మొ.)

నర్తతము. సం. వి. అ. పుం. గ. చిలుకము,
గడ్డము. ౨. చూచుకము, చనుమొన.

నర్తతుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. పరిహాసకుడు,
మేలమాడువారాడు. ౨. కాముకుడు. (కల్ప.)

నర్తద. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. ఒకనది. (వింధ్యప
ర్వతమున పుట్టి పశ్చిమ - అరేబియా - సముద్ర
ములో పడుచున్నది.) ౨. పురుకుత్తునిభార్య.
౩. పృక్క అనుగంధద్రవ్యము.

నర్తనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పరి
హాసము చేయువారాడు. ౨. వినోదము నిచ్చు
వారాడు. వి. అ. పుం. నర్తనఖుడు, కళాసఖుడు.

నర్తము. సం. వి. న. న. గ. వినోదము, శ్రీడ.
౨. పరియాచకము, మేలము; శ్రీపురుషులపర
స్పరపరిహాసము.

నర్తర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. దరి, గుహ. ౨.
భక్త్ర, కొలిమితిత్తి. ౩. సరళ, తెల్లతెగడక. ౪.
నిమ్మళ, ముట్లుడిగిన ఆడుది.

నర్తవంతము. సం. విణ. (త్. వత్తి. త్.) గ.
వినోదము కలది. ౨. నవ్వుటాలతో కూడినది.

నర్తసచివుడు. సం. వి. అ. పుం. ఆటచెలికాడు,
కళాసఖుడు.

నర్తసువృత్తు. సం. వి. ద్. పుం = నర్తనచి
వుడు.

నర్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నరునకు హిత
మొనది.

నటించు. స. క్రి. (నటకు.) నటకజేయు,
తెగగొట్టించు.

వ... పాండ్రభూపాఖండు యదువీరునగరంబు

కలుకోట వికటంబుగా వలుదటంకంబుల
నటకించియు...ఉ. హరి. 3. 3౬. (బద్ధ
లుకొట్టించి అని భావము.)

నటకు = నర్తకు, నటుకు. స. క్రి. (త. నటకు. క.
నరకు.) ౧. ఖండించు, తెగగొట్టు.

గీ. అతివ యతః జొండుకోదండ మందికొన్న,
నటకే వేటె విల్లెత్తిన విలుగ నేసె. ఉ.
హరి. ౧. ౧౬౫.

మ. మఱియుం గోటులసంఖ్య లై ధవళసద్దం
బుల్ విచిత్రంబుగా, నెఱి చూపె న్నరు
దింబువహ్నివియదన్వితంబు లాయుండలలో,
మెఱుంగుంబోడి వనించె నోర్తు బహుకుంభి
బింబితార్కాకృతిక, నటకెం దద్భుతామ
స్తకంబులు మహీనాథుండు శీఘ్రంబునక.
వరాహ. ౯. ౧౪.

(రావణుడు.) మ. ప్రహతిక సేనలఁ జెక్కు
చుక నటకుచుక భంజించుచుక ద్రుంచు
చుక... మృగంజేసె నొక్కమృషిక. ఉ.
రా. 3. ౨౩౪. విక్ర. ౬. ౩౯.

౨. చంపు, సంహరించు.

క. పెజవాన నెల్లఁ దరమిడి, నటకుడుఁ బాండు
క్షీతీశనందనులను రూపజ నేయం జేయా
డను...భార. ఉద్యో. ౪. ౧౫౦.

క. పజపి రథికులను నూతుల, నటకిన మ్రోడు
వడి యుండె నానారథుల్. భార. భిష్మ.
౨. ౩౯.

3. తొలగించు, పోగొట్టు.

మ...దైత్యాంతకుం డుద్ధతిక, నటకెం దత్తి
మిగంబు...ఉ. హరి. ౨. ౪౯.

వి. తుతము, కత్తిదెబ్బ. (చూ. నటకువడు.)

జ: నటకించు, నటకుడును, నటకువడు.

నటకుడువడు = నటకుడు, నటుకుడువడు. అ. క్రి.
(నటకు.) ఖండితమగు, తెగు; భిన్నమగు.

ద్వి. నరనాథ మొదలంట నటకుడువడిన, తతు
వున ట్టారసదశకంఠః జూచి. రం. రా.
ఉ. ౮౮ పా. ౧౫ పం.

నటకువడు = నటకుడువడు, నటుకుడువడు.

గీ...ఫలకాలంజె నటకుడువడు, నరసులగువాం
టొక్కించు కెఱుంగలేక. మరా. 3౨.

గీ. సాగరమునీరు పేరుట కైలకులము, తెఱపి
యిచ్చుట చీకటి నటకుడువడు, దివ్యలేజంబు
దోచుట టప్పి పి నీవు, సాచుట కుమారులం
గొనివచ్చు చెమి. ఉ. హరి. ౨. ౫౬.

నటకు. విజ. కృత్తిచుమైక, కవతుముగల.

గీ. ఇంక నెన్నండు దయఁ బరమేశ్వరుండు,
గన్ను దెఱచునొ యని తన కున్నమాపు,
నెఱయఁ జెప్పిన విని కేలు చఱచికొనుచు,
నటమపాటుండు ప్రక్కలు విఱుగ నగుచు.
కు. సం. ౩. ౮౫౦.

నటిముఱి. వి. విలాసము.

ద్వి. నందనవనకరుల్ నటిముఱి విఱిచి, తం
దంద బాధించి తభిలసంయముల. రం. రా.
ఉ. 3౦౦ పా. ౨౬ పం.

నటుకాడు = నటుకులాడు. స. క్రి. (నటకు.)
(శత్రువులను) సంహరించు.

గీ. రాజుల మంచు బొజ్జలు తివిరిన గాద య
నిమొనలో నటుకాడవలయు. వేణు. ౫౩.

నటుకులాడు = నటుకాడు. స. క్రి. ఒకరి నొకరు
నటుకుకొను. (శ.ర.)

నటుకు = నర్తకు, నటకు స. క్రి. (త. నటకు.)
(ఖండించు.)

(దేవాసురులు.) వ...వాజుల కుజిక్తియు వాలం
బుల నటికియుఁ దొడలు తుండించుఁ
దొండంబులు ఖండించు... అతిభూత
భంగిం తెనంగిరప్పును. భాగ. ౬. 3౩౦.

(ఇంద్రుడు.) క... పాశ్చాత్యుల కంటె నెల్ల న
టికి కన్యముచే నెక. దశ. ౨. ౧౮౨.

(చంపు, సంహరించు.)

క. ఎటిగిన కేరడు చేరుట, దెలుక మెయిక్
మనకు దైవ మిచ్చినది యిట్లుజీమిన యీ
లోగ్రక్కన, నటుకు మితడు దెగిన
మనమనపీడ తెగుక. భార. ద్లో. ౩. ౧౮౪.

(చి. ని, కరాలప్రతుల. పా.)

వి. (కత్తిదెబ్బ.)

నీ. కొంగవార నటుకు లంగుళుల బట్టుక జబ్బ
లంటు గుట్ట వజ్జు నరయవారు. ఆము.
౬. ౮౫.

(శత్రుచివ్వావిశేషము.)

వ... గజ్జముకు నటుకు లనునటుకులును...
మల్లుపు. ౩. ౬౯.

(పాదన.) గీ. నటుకు పరువడి గాయమానంబు
విసరు, మొన లనంగను... చెలంగు. ఆం. భా.
౨. ౨౦౫.

వ... లోవెలి గజ్జముకు చూరణ నటుకు మొ
ద లగునటుకుల దగులుం గనుంగొని...
హంస. ౧. ౨౦౬.

జ: నర్కు, నటుకాడు, నటుకుడువడు, నటుకు
లియ్యము, నటుకూడు.

నటుకుడువడు=నటుకుడువడు, నటుకువడు. అ. క్రి.

(√నటుకు.) ఖండితచగు, కోతపడు.

క. పడుతలలు తలుచు నటుకుడువడుచేతులు
జడిసి బెండువడుగుండెలు చే, దృఢమేనులు
గడు దొక్కడు, వడునడుగులు పంక్తిము
ఖవిభటులకు గలిగెక. ఉ. రా. ౪. ౨౯౨.

నటుకులియ్యము. వి. (√నటుకు.) ననుబ్రాము,
ఉడికియు నుడుకనిలియ్యము. (శ. ర.)

నటుకు. వి. గుండె యదగుట కనుకరణము.
(దిగులపడుటయం దగుననుకరణము అని శ. ర.)

క. అప్పుడు సురనాయకుడు క, కుప్పతియుతు
డగుచు హరుని గొలువగఁ జనుచుక, ముప్పి
రిగొనియెడువగతో, నప్పాటుని జూచె గుం
డియ నటుక్కునగక. చంద్రా. ౩. ౨౫.

నటుదో. విణ. అణువు, చిన్నది.

క. నటుజుమెయి పూని యాద, బృహపాలతుక
లోన దూతి పరువడి వెలికిక, బఱచి తటా
లునదానిం, బఱియలు గావించి యెలమి పరఁ
గం జనియెక. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౧౦౪.

వి. అల్పత్వము.

క. ఉల్లమున నటుజు జూపని, తల్లడమున నడు
గుఁదోయి తడఁబడ విల్లుక, బల్లెపుఁగోలలు
గైకొని, యల్లనఁ బఱతెంచె నన్న యరిగిన
తోవక. అచ్చ. రా. ఆర. ౫౧.

నటుమాడు=నుటుమాడు. స. క్రి. (నటుము +
అడు.)

(పాడిచేయు.)

క. వెఱవార లధికభీతిక, విఱిగి చనిరి భీష్టు
డేచి వీరరథికు లం, దఱఁ జూచి రాచకొ
డుకుల, నటుమాడెడు భీము, డిట్లు నడుకం
దగునే. భార. భీష్మ. ౨. ౨౩౩.

నటుము=నుటుము. స. క్రి. పీడించు, బాధించు.

కళిక. మఱియుఁ బెఱయ నెఱయ నుఱియుమధు
నిఁ గూల్చినట్టిహరికి, నఱిమి తఱిమి చఱిమి
నుటుమునకు గల్చినవితకరికి. అప్ప. ౪. ౩౨౩

వి. నలి; పాడి.

చ. అఱిముఱి ద్రెల్లె చేరులు గజావళి గూఱె
దురంగమాంగములో, గిఱిగొనియెక మహిక
భటులు లెక్కకు మిక్కిలి సేన పాడుగా,
నటు మయి రఘు కృష్ణుడు ని నావము భూ
గగనాంతరంబునక, దఱదుగ నొత్తె నిర్మ
ధితదానవదైన్యముఁ బాంచజన్యముక. భార.
ద్లో. ౩. ౨౧౦.

చ...అస్త్రపుటువక, నటు మగురూపులుం బృ
ధురణంబున నగ్గల మయ్యె నయ్యెడక. కు.
సం. ౧౧. ౩౦౦.

(ఇంద్రజిత్తురెండవయధమున.) చ. అటువదియే
దుకోటు లరయక మురసంభవు లైనయూ
ధపుల్, నటు మయిరి ... భా. రా. యు.
౧౦౮౨.

క. తరువులు నటుముగఁ బుష్పేత్తరములు
రాలంగ ధరణిధరశిఖరంబుల్, చరణప్రహ
తుల విఱుగఁగ...భా. రా. కిష్కిం. ౫.

క...కృతయుగాది నెఱకలతోడం, బఱతెంచి
జనపదంబులు, నటుముగఁ బడుచుండు నెల్ల
నగములు ధరణిక. భా. రా. కుం. ౩౩.

జ: నటుమాడు.

నటువు=నటుము. వి. (పాడి.)

వ...విఱిగి పడినకుటుగడలును విటతాటంబు
లైనభేటంబులును దుండెంబు లైనకండెం
బులును దుత్తుము లైనయత్తళంబులును నటు
వు లైనమైమటువులును నందంబు చెడినచిం
దంబులును... సగరకుమారులనై బహుము
ఖంబులం బ్రవహించు భాగీరథి విడంబించె...
కై. భా. ౫. ౨౦. (ప్రయోగాంతరము
కానరాదు.)

నటు=అటు¹. వి. ౧. పాలు పిడుకనీయనియావు.

నీ. నటులనైనను నలు వైనవెరవున ముట్టె యం
టఁగఁ బట్టి కట్టి విడుచుగీ... నేర్తు...భార.
విరా. ౧. ౧౦౧.

౨. బండి మొ. వానికి పూన్పడగినయెద్దు; వెం
కె యెద్దు.

క. గుఱుములపరువు మెచ్చని, నటులఁ గట్టినరథ
ముల నంద ప్రముఖుల్, గుఱులయార్పులునె
లఁగఁగ, దొఱులగమియెట నంటఁ దొలి
రతేకా. భా. ౫. ౧౧. పూ. ౪౪౪.

ద్వి. నటునైనను నొంటి నడిపించి యొంటి, నటు
గట్టంగ నే నలవరింపుదును. నవనాథ. ౧.
౩౦ పా. ౯ పం.

నల. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకసంవత్సరము.

నలఁక. వి. (√నలఁగు.) ౧. నలఁకువ. (శ. ర.)

౨. కేణువు, చిన్నముక్క.

(వృష.) నాకంటిలో నలఁక పడినది.

నలఁకన. విణ. (√నలఁగు.) మాక్షము.

నీ. నలఁక నై తోచు నెన్నడు మించున్నాగా
రుమాటున నొక్కింత మఱుగుపడఁగ.
కావ్యా. ౩. ౩౩.

నలఁకువ=అలఁకువ, నలఁగుడు. వి. (√నలఁగు.)

౧. ఆపద, కద్దము.

ద్వి. కలలోననైననుగలవరింతలను, నలఁకువ వచ్చిన
నవులకైన, గులనతిఁ బాసిన గొడుగు వో
యినను. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౩౬౯. పం.

వ. కావున నలక నలఁకువలకు నలకడ యగుట
దాని విడువవలయు...యయా. ౩. ౮౮.

౨. శ్రమము; బాధ.

వ...పశుశిఖుదాసదానీజనంబులఁ దనవారిం గా
మెలంగించి నలంకువల దొలంగించుచు...
పాండు. ౩. ౨౪.

నీ. నను దా వలచి పడ్డనలఁకువల్ దీరంగఁ
గైవేయ నెన్నడు గలుగునొక్క. విజ.
వి. ౩. ౨౩.

గీ. నెమ్మి దత్తరములు మృతాశ్చ లయచుఁ,
బాడిచి పాడిచి నోరికె దగుల్పడకయున్న,
విడిచి విడిచి నలంకున నడలునట్టి, బడుగుటం
చలఁ గాంచి యప్పార్థివుండు. చంద్రా. ౪.
౫౮.

నలఁగించు=నలఁచు, నలఁపు, నలుచు, నలుపు,
మలుచు, మలుపు, మల్పు. పుక్తి. (√నలఁగు.)
నలఁకుకేము, పీడించు, బాధించు.

మ... ప్రతాపాదయోజ్జ్వలసంయద్రభసంబు
ద్రుమఖసంచారక్రియక మిఱఁగా, నలఁ
గించె బ్రతివీరు...రాఘవ. ౪. ౨౧౯.
పీ. విమలసంధ్యారాగసముదితనవచంద్రు నలఁ
గించురాహుమండల మసంగ. భాను. ౩. ౩.

నలఁగు=అలఁగు, నలుఁగు. అ. క్రి. (త. నలంకు.)

౧. నలియగు, ముక్కలగు.

ఉ. ఆవనజాక్షి కాకఁ బొరలాడ నలంగిన సా
ముఁ జీరలుక, వేసిన నూడ్చి యూడ్చి...
అము. ౫. ౧౫౫.

౨. పీడితమగు, పీడనొందు, మృదితమగు.

చ. పొదివి నభోవిహారమునఁ బువ్వునుబోతె
నలంగకుండ నమృదనసమానుఁ బట్టికొని...
ఉ. హరి. ౫. ౧౯౦.

పీ. బలుకట్లదద్దు లేర్పడుభుజార్థలలతో నలఁ
గినచలువదువ్వలవతోడ. ఉ. రా. ౫. ౨౦.

౩. నశించు; చెడు, పాడగు.

పీ. ధూమంబు వొదిలినఁ దుఱఁగలి మెఱుఁగులు
నలఁగి మాసిపడిపకళికపగిది...భార. విరా.
౧. ౨౯౪.

పీ. రూపు గంటఁ జెలంగఁ జూపుమంట నలంగఁ
బంచబాణుండు వీరిపాలఁ గనియె. ఉ. హరి.
౨. ౧౦౧.

పీ...మావసీయించుచేత మవగ్రహమున, నలఁ
గిన నాహారములు లేక యిందఱుఁ బండిన
భూముల కొండుకడకు, నరిగెదము...కే
యూర. ౩. ౮౮.

౪. శ్రమపడు; బాధపడు.

గీ. కితవాతోష్ణబాధలచేత నరులు, నలఁగకుం
డంగ నుపకరణములు దగిన,భంగి సృజియిం
చి భూమిజాంబరవిలేప, నాదులెల్లమ గల్పిం
చె నవ్విధాత. వి. పు. ౧. ౧౦౧.

౪. తలపోయుమఁ దనతలఁ పొయెలనాగం
కాయ తునిక నితరవిచారంబులు విడిచి

తాపమునఁ గడు, నలఁగుచు నేకాంతగృహ
మునక వర్తిలుచుక. కళా. ౩. ౪.

గీ. పొందుపట్టుల నప్పులు పొడిచి పొడిచి, దొ
రతనంబునఁ జాట్టాలఁ దిరిసి తిరిసి, నలఁగి
శిశ్నోదరపరాయణత్వమునకు, బార మె
ఱుఁగక తిరుగు నాప్రాప్తాణుండు. పొండు.
౩. ౨౮. రాఘవ. ౪. ౧౪౨.

జ: నలఁక, నలఁకన, నలఁకువ, నలఁగించు, నలఁ
గుడు, నలఁగుడువడు, నలఁగుడువెట్టు, నలఁ
చు, నలఁపు, నలఁత, నలవడు.

నలఁగుడు= నలఁకువ. వి. (√నలఁగు.) బాధ,
కష్టము.

వ...గంతు లిడుగల్గి బెట్టులులనలఁగుడుల...
మనుచ. ౪. ౩౩.

నలఁగుడువ(ప)డు=నలఁగుడుపడు. అ. క్రి. (√న
లఁగుడు.) శ్రమపడు; బాధపడు.

క. ఆయిందుముఖులచే బడి, రాయిడే బడి నలఁ
గుడువడి రావణుండు వడిక, గాయము నొ
చ్చినఁ దొలఁగును, పాయము మఱి లేక యొక
తెపాణిఁ గఱచినక. ఉ. రా. ౫. ౨౨౧.
(వ్యవ.) ఈపిల్లవెండ్లిలో మావాడు చాల నలఁగు
డుపడినాడు.

నలఁగుడువె(పె)ట్టు. స. క్రి. (√నలఁగుడు.)
శ్రమపెట్టు, బాధపెట్టు.

చ. అలయక యిట్లు ద్రిమృదుచు నదశకంధరుఁ
డూర్వలోకముల్, నలఁగుడువెట్టు పెంచి...
ఉ. రా. ౫. ౨౮౩. (శ.ర. పా. నలఁకువఁ
బెట్టు. ముద్రి.)

నలఁచు=అలఁచు, నలఁగించు. స. క్రి. (√నలఁగు.)

౧. మృదితము చేయు, నలఁపు.

౨. మందు నలఁచి కన్నులం దిడి ముక్కునఁ,
బిడిచి చెవులఁ బోసి...దశకు. ౫. ౯౯.

౩. శ్రమపెట్టు; బాధించు, పీడించు.

మ. గెలిచెం బూర్వనరేంద్రులం బఱచె నాగ్నే
యావనీనాథులక, నలఁచెక దక్షిణరాజ
పంక్తి ...ఉ. నారి. ౫. ౧౬.

౩. మెదుపు, కలియఁగలుపు.

గీ. అనుచుఁ దనపాదమున నున్నయట్టిమన్ను,
నలఁచి యుండఁగఁజేసి...పరమ. ౧.౧౮౯.

౪. నళింపఁజేయు,చంపు.

ఉ. ఓడక వచ్చి నాయెదుర నూరక ప్రేరెడు
దీని మక్కుఁధా,బాడవీలలక నలఁచి పా
ఱఁగఁపై చెద నంచు నుగ్రుండై. రాజ. చ.
౩. ౫౬.

నలఁత=అలఁత. విణ. (√నలఁగు.) అల్పరోగము
కలవాడు.

(వ్యవ.) ఈవేళ నేను కొంచెము నలఁతగా ను
న్నాను.

వి. ౧. పురాణించినరోగము. (ప్రా.)

౨. అల్పరోగము.

(వ్యవ.) ఈపాటినలఁతకు పెద్దవైద్యము అనవ
సరము.

నలఁపు=నలఁగించు, నలఁచు, నలుపు.

(మృదితముచేయు.)

గీ. అలిగి పూవైన నలఁప లే దబల దాను. కు.
సం. ౫. ౫౬౯.

గీ. నలఁపఁ దీపు వలచి పరిమళముకాంతి,భరిత
ములు నగుపువ్వులు నయలమెచ్చు. భార.
ఆను. ౪. ౮.

శ్లో. మనోహృదయనందినోఽపి మర్దే మధురా
శ్చ యాః, చారురూపా మ్నుమనసో మాను
షాణాం స్తుతా విభో.సం. భార. ఆను.
౧౫౫. ౩౨.

(బాధించు, పీడించు.)

ఉత్సాహము. ఎన్న నే వరించువరసమి సహవ
నంబులో, నన్న గారిఁ గినిసి నను ఘనాతిచం

డకాండవృష్టి స్ఫులంప వచ్చు జగదజేయ
దండ నుండఁమా, యన్న బ్రాహ్మణునకు విరచి
తాంజలి యగు భక్తితోక. రాఘవ. ౨.
౧౦౫.

గీ. నన్ను నదవద వణకెంచి నలఁప వలసి, వర్ష
మిదె యాఁదయును దాను వచ్చె ననుచు.
విప్ర. ౩. ౫౬.

నలకము. సం.వి. అ. న. ౧. మోకాలియెముక.

౨. భనున్ను మొదలగువానికవచము. (వై.వి.)

నలకిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. జంఘ, పిక్క.

నలకీలము. సం. వి. అ. పుం. మోకాలు.

నలకూబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తుళేదని
కొడుకు.

నలదము. సం. వి. అ. న. ౧. ఉకీరము,వట్టి
వేరు. ౨. చుకరందము, పూదేవె. ౩. జటా
మాంసిశి. (మే.వి.)

నలపట్టిక. సం. వి. అ. శ్రీ. కిక్కసకపవుతో
అలిసచ్చాస్త.

నలమీనము. సం. = నడమీనము.

నలము. సం.వి.అ.పుం.నడము, కిక్కసకపవుశి.

న. తామరపువ్వు, పద్మము.

నలవడు. అ. క్రి. (నలఁగు + వడు.) నలఁగుటను
పొందు.

చ. మలహర నేడు దక్షిణు రమావరద్విగర
వాగ్వరాదులం, బిలిచి హిమద్రివై మనఁ
బిల్వక యాగముఁ జేయుచున్నవాఁ, డల
పున మీరు వేగఁ జని యచ్చటి శూరుల వా
నితోడుతక,నలవడఁ జెండి ప్రియము లఱించి
ననుం బ్రమదాక్షుఁ జేయరే. పీఠ. ౪.౪౮.

నలి. వి. (త. నలి. √నలియు.) ౧. బాధ.(చూ.

నలిపెట్టు. రోగము అనిశ. ర.)

౨. పొడి, తుమారు.

ద్వి. నలి యైనమాంసఖండములు మొండెములు,
గలిగి లోకైకభీకర మయ్యె రణము. రం. రా.
ఆర. ౧౬౩ పా. ౧౩ పం.

పీ. మఱి కొండపి డెక్కి మాట్కొన నలి యైన
యలకసవాపాత్తు నంటి రాజె. ఆము. ౧.
౩౬. బస. పు. ౩. ౫౩౨ పం.

౩. ఎండుగడ్డి, కుమ్మర్యణము.

పీ...నలి యన నలు సన నలరు కుమ్మ. గీ.
తృణము ...ఆం. భా. ౨. ౩౬.

౪. ఇంచుమించి, చిలుదిండి.

పీ...నలితిండి యొప్పును నలి యనఁ దగు...
ఆం. భా. ౩. ౪౫.

౫. ఒప్పు, అందము. ఆం. భా. ౩. ౪౫.

౬. ప్రేమము, అనురాగము.

పీ. మావిప్రాయల నెలదీవలఁ జెన్నొందుతోట
లకడ నలితోడఁ జెంది. గీ... కేలిసలివెడు
నీదగులీల మఱవ, నావశంబె ... భార. కాం. ౩. ౩౩౨. నిర్వ. ౮. ౩౩.

గీ...పురుషులుఁ గాంతలుఁ గామహర్, లీల లెసఁ
గఁ గ్రోధాదులు లేక రుజయు, జరయు నెఱుఁ
గక నలిఁ జరింతురు దివంబు, నందు సంతత
నిర్భరానంద మొంద. భార. ఆను. ౫.
౨౧౩. (యోగ్యముగా అని శ. ర.)

౭. ఉత్సాహము.

మ, విను నేఁ డెరునుఁ డవ్యవైన్యముల మర్పిం
గుఱ్ఱుచుకఁ బ్రేతభూ, తనికాయంబులు మాం
సభక్షిణము రక్తస్వరపానంబుఁ జేసి నలి
గ్రాలగఁ గ్రీడఁ సులు... భార. ద్రో. ౩. ౧౫.

చ. నలిఁ గమలాననల్ మృదుని నాదములకఁ పె
డదొక్కుఁ బల్కులకఁ, సాలవక చిల్కలకఁ
వెడలఁ జోఁపు నెలంగులు దమ్ము డాయ రాఁ,
లిలుమట గాఁగ... కు. సం. ౩. ౯౨౮.

౮. లాఘవము; కత్తి, సామర్థ్యము.

క. ఉరగాంగన నలిఁ బట్టెడు, గరుడునిక్రియ
కత్తి వట్టి క్రమఱ వైచెక, నరగుతుడు శ
ల్కనూతుని... భార. ద్రో. ౧. ౧౩౬.

భో. వైవతేయో యథా కార్షిః పతంతముర
గోత్రమమృతస్య లాఘవ మౌజ్ఞాయ సత్త్వం
చామితతేజసః, సహితాస్సర్వరాజానస్త్రిం
హనాదమథానదక. సం. భార. ద్రో.
౧౪. ౩౯. ౮౦.

ద్వి. నా కేల రాముడు నా కేల సంధి, నా
కేమిటికి వేడ నలి దూలి యొకని. రం. రా.
కిష్కిం. ౨౧౦ పా. ౨౩ పం.

విణ. సన్ననిది.

గీ. వకులలావున నలికాను బలిపి నిలువఁ, జూచు
వారిమాడ్కికి నొప్పు చూఱిలడుచు, లీలఁ
బాడుచుఁ దీగయుయ్యాల నెక్కి, పోయి
యూపఁగ వొప్పారె బొలఁతి యొద్దు.
నృసిం. ౨. ౮౫.

కవిరాజవిరాజితము. కరములఁ గంకణముల్ మొ
రయక నలికా ననీయాడ... భాగ. ౧౦. ఉ.
ర౮౮.

(దీనియాప్రేడితరూపము 'నలినలి')

ఆ. నలినలీలసంచు నలినలి గావించు, నించుమిం
చు లాడు నించుమించు, లేమనగవుఁ జూపు
లేమన నగు... విజ. వి. ౧. ౩౬.

చ. పులిపులి యయ్యె నంగలత పాక్కె నుధా
ధరదించ మింతికిక, నలినలి యయ్యెఁ గౌను
జఘనసల మెల్లను నజునజు నై... కెం, దలి
రుకటారినాని బెడిదంపుదురంబు విభుం డొన
ర్పగ్గక. కుక. ౧. ౨౧౫.

క్రి. విణ. ద్రు. ౧. క్రమముగా; అత్యంతము.
(సంకృతము.) క. సరి నై వై దేయగ వన్న
తుఁ డందఱ రెంటిరెంటి నలి నొప్పించెక.
భార. ద్రో. ౧. ౨౪౧.

ద్వి. సిద్ధపీఠత్రతకీలాన్వితుండ, నలిఁ బాల్కు
రికిసోమనాథుఁ డనంగ, వెలయువాడను
...పండితా. దీక్షా. ౫ పా.

పీ. పలుద్రకూలముతోడ నలి నుబ్బు నలమబ్బు
తెలి ద్రొబ్బుగరభృద్ధశముతోడ. ఉ. రా.
౧. ౨౩౦.

౨. అర్హముగా, తగునట్లుగా.

ఆ. నాదుప్రశ్నములకు నలి సుత్తరము లిచ్చి,
వారిఁ గొనుము నీకు వలసినట్లు. భార. ఆర.
౩. ౩౯౩.

౩. నిశ్చలముగా.

ద్వి. నదులు వేగము మాని నలి వట్టై నిలిచె,
గడల పీఠక సవాగతి దివ్యపడియె. సిం.
భాగ. ౨. ౨౯.

నలి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. మణిసిల. ౨. ను
గంధద్రవ్యభేదము, గువ్యగుత్తికళి.

నలిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. నలి యనుసుగంధి
ద్రవ్యము, గువ్యగుత్తికళి. ౨. సారెవానిఒకా
నొకకొఱముట్టు. ౩. అకొఱముట్టునంటిఅస్త్రము.

నలికండ్లపాము. వి.(నలి+కండ్లు+పాము.)రక్త
పుచ్చిక, నలికీచు. (చి. ని, క. ర, త్రా.)

నలికము. వి. (√నలియు.) సన్నదనము, తను
త్యము.

ద్వి. పాడ వైనయట్టిమాఁపులును జానుపులు,
గడచుచేతులు నలికము కలనడుము. నవనా
థ. ౨. ౧౦౩ పా. ౩ పం.

విణ. సన్ననిది; చిన్నది.

క. మారుమఖపేదిమధ్యమొ, యారతియద్దంబు
పిడియొ యన నెంతయుఁ బొల్పారఁ గడు
నలికమై మకు, మారికి మధ్యంబు సింహము
ధ్యయవోలెక. కు. సం. ౩. ౨౯౪.

ద్వి. నలికంఠుఁబూప లై నలి నొగ లెక్కి, కా
య లై పులుసునఁ గలి కట్టఁ గలిగి, పూయ

క ఫలము లై ... నవనాథ. ౧. ౧౧ పా.
౧౩ పం.

నలికము. సం. వి. ఆ. న. ధనుస్సు మొ. వాని
కవచము.

నలికిరి. వి.(√నలి.)నలికండ్లపాము. (చి.ని,క.ర.)

నలికీచు. వి. (√నలి.) నలికండ్లపాము. (క.ర.)

నలిగులి. విణ. (√నలి.) ౧. మిక్కిలి నలగినది,
అత్యంతమృదితము.

పీ. తోరంపుగొరిజలప్రోత్కున పొడ లెల్ల నలి
గులి యై సర్పవాఘుఁ డొడుగ. చాది. పూ.
ర. ౧౬.

౨. బ్రద్దలెనది, భీటులువాతినది.

క. నిలిచి మహాశ్రుం లెజమంతులు గ్రహుఁ
లెలుచ నేయుటయు నడుమన చెక్కలు
గాఁగ నేసి దిక్కులు, నలిగులి గా నతఁడు
సింహనాదము నేపెక. భార. భీష్మ. ౩.
౧౧౭.

౩. క్షీణించినది, తఱిగిపోయినది.

క. కలియుగమున ధర్మంబును, నలిగులి యగు
నని సుధీజనంబులవాక్యంబుల విండుఁ ద
త్రుకారం, బలఘనవోవిభవ నాకు నానతి
యినే. హరి. ఉ. ౯. ౩౧.

నలిగొట్టు. విణ. (√నలి.) సన్న మైనది, హీనస్వర
మైనది.

ద్వి. అడవికి నీ వేగునపుడు గన్నీరు, వెడలెడు
నీవాలువెడఁదకన్నయను, విన్న నై వెదవు
లు విడిచి దైన్యమున, నన్న ర మృనిపిల్చు
నలిగొట్టుమఱుకు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౮౩౬. పం.

నలిగొను. అ. క్రి.(నలి+కొను.) ఉత్సాహపడు.

ద్వి. కులపటిదెన సుమావరభక్తరాజి, నలిగొన
సింహాసనములఁ జేసి. పండితా. వాద.
౧౩౬ పా.

నలితిండి. వి.(4/నలి.) చిటుదిండి, నలి.(చూ. నలి
తిండికాడు.)

నలితిండికాడు. విణ. (నలితిండి + కాడు.) సో
మరి.

సీ... సోమరి నలితిండికాడు, దుండుబలి య
సంగఁ దోచుఁ బ్రాల్చినవానిపే రై...
అం. భా. 3. 2.

నలి(లి)నము. సం. వి. అ.పుం. గ. సారసపక్షి.

అ. కృష్ణపాకఫలము, కలివెళ్ళి. న. గ. పద్మము,
తామరపువ్వు. అ. నీరు. 3. నీలిక, నీలిచెట్టు.

నలి(లి)ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పద్మిని, తామ
రతీగ. అ. తామరకొలను. 3. పద్మసమా

హము, తామరతంపర. ౪. నది. ౫. కొబ్బెరళ్ళి.
2. నలిక, నలి అనుగంధ ద్రవ్యముళ్ళి. 3. పాద
మునకు పదునైదుఅక్షరములు కలవృత్తభేదము.

నలి(లి)నీరుహము. సం. వి. అ.న. మృజాళము,
తామరతూడు.

నలిపెట్టు. స. క్రి. (నలి + పెట్టు.) బాధపెట్టు, బా
ధించు.

సీ...పుష్పద్బుపుధనము లెల్ల, గొని వాని నలి
పెట్టి...దశకు. ౪. ౮౨.

క. భూపాల యిపుడు రొక్కము, చేపడినధనం
బు విడిచి సీమాంతరముల్, నీపజ్జర దిరుగు
చుండఁగ, నాపాపమె యింత యేల నలి
పెట్టుంగ. హరిశ్చ. ౪. ౧౯౮.

నలిబిలి. విణ. (4/నలి.) కొఱుకఁబడినది.

సీ. ఈమోవి యొకమీద నామోము మనిపంటి
పూతచే నలిబిలి గాక యున్నె. కవల. 3.
౫౪.

నలియు = నలియు. అ. క్రి. గ. నలగు, పాడి
యగు.

ఉ. కొన్నిటి బార్వముల్ నలియఁ గొన్నిటి
నీవులు పిండుపీచు గా, నన్నిటి భీముఁడ

ద్భుతగదాహతి నేనికవేట లాడఁగ.

భార. భీష్మ. అ. ౨౧౧.

క. తోరుఁగుచు దునియుచు నలియుచు, ధర
ణీభాగమునఁ బడిరి తట నై యుండక.
దశకు. అ. ౧3.

ఉ. ... కార్యకము కృపాణముల్, వై దొరఁ
గించి కూల్చుచును బాదహతిక నలియంగ
ద్రొక్కుచుక. హరి. ఉ. ౧. ౧౦౧.

అ. ముక్కలగు, విటుగు.

వ. ... ఎమ్ములు నలియఁ బొడిచియు ... ఉ.
హరి. 3. 2౦.

సీ. ఆపాపహతి మాసోపవాసినీడ లంఘింపఁ
బోయి కాల్చులియఁ గూలు. నైవ. 3.
౧3౦.

3. మృదితమగు.

క. నలుదకుచంబుల నఖములు, నలియఁగ ననుఁ
గాఁగించి నాతోడమీదక, తెలువా
కూర్చుండుము ... ప్రబోధ. అ. 2౨.
(నఖములు = నఖక్షితములు అని భావము.)

చు ... శిరోజాతముల్, బలిమిం బట్టి పెనం
బడం దిగించి లీలక వక్షముక మస్తముక,
నలియం బెట్టుగఁ గుప్పిగంతుగొని విన్నా
ణంబు గావించినక. వి. పు. 3. ౪౧౪.

౪. చచ్చు. (చూ. నలిసిపోవు.)

౫. చిదుకు.

సీ. క్రతురక్షకుల దాకి ... బలిమి సదస్యుల
నలియ మోది. కు. సం. అ. ౨౦౦.

జ: నలి, నలికండ్లపాము, నలికము, నలికిరి, నలి
కీచు, నలిగులి, నలిగొట్టు, నలిగొను, నలి
తిండి, నలితిండికాడు, నలినలి, నలిపెట్టుమొ.

నలిరేగు. అ. క్రి. (నలి + రేగు.) విజృంభించు.

క... కాంపిల్యనగరమున జను లెల్లక, నలిరేగి
యార్చి కారవ, బలసుభటులఁ బొడిచి రాజి
బడలువడంగ. భార. ఆది. 2. 3౧.

గీ. అట్టియెడ నేల్లు వచ్చినయట్లు మేను, వొంగ
నలిరేగి పొండవపుంగ వుండు, మత్స్యస్వప
సందనునిబలమాటతోడి, యేపు నెవికిని జూ
డ్కికి నింపు నొసగ. భార. విరా. ౫.
౪౦. ద్వి. సారంగ. ౨. ౪౭౪.

నలివాహుండు. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱమునకు గ
డ్డి తీసికొనివచ్చువాడు. (వై. ని.)

నలిసిపోవు. అ. క్రి. (నలియు.) చనిపోవు,
చచ్చు.

నీ. ఈగలు వడి మూగు నీడేజ వెంతెన నలు
లు జనియించి నలిసిపోవు. నీతిసీ. ౫౮.

నలుంగిడు. అ. క్రి. (నలుగు + ఇడు.) ఉద్వ
ర్తనముచేయు, ముడికి పోవుటకై దేహమున పిండి
రాచి నలుచు.

నీ. చెలి యొద్ద కుంకుమ నలుగిడ భసితావలి
ప్రవేహము హైమదీప్తి మెఱయ. దశా. ౬.
౨౭.

క. పసుపుల నలు గిడి రైదువ, లిసరుహలోనన
లు పెండి పెద్దలయాజ్ఞ. మనుచ. ౫. ౫౬.

నలుంగు = నలగు. అ. క్రి. (త. నలుంకు.) నలి
యగు; కృశించు, తగ్గు.

క. అని తలచి కదలి కతిపయ, దినముల నను
జపురి చేరుకెరువునడస్సెక్, దనువు మును
పేద యై నలిగినమానముకంటె మిగుల
గృకమై యుండె. కేయర. ౩. ౩౧౧.

వి. ౧. (తలంటుకొనునప్పుడు నూనె మొ. పో
వుటకు దేహమునకు రాచు) పిండి.

నీ. ఆలందు నలుంగు దేహమున వేళ్లి శ్మార్ద్యు
దడియొత్తు మెత్తిభవశ్రవస్త్రమున... కాళి.
౪. ౧౧.

౨. ఉద్వర్తనము, తలంటుకొనునప్పుడు నూనె
మొ. పోవుటకు పిండి రాచుకొనునస్కార
విశేషము.

నీ. కమనీయలో ధక్తల్యంబునలుంగున నశ్యం
గతైలంబు నపనయించి. మార. ౪. ౭౮.

నీ. నలు గన నుద్వర్తనంబు రాజిలు... అం.
భా. ౨. ౧౬౦.

ద్వి. నలుగురి కొక్కట నలుగులు పెట్టి, కల
మృదుధ్వనుల గంకణములు మొఱయ. చం.
రా. బాల. ౭౪ పా. ౨౬ పం.

౩. మైపూత కుపయోగించుకుంకుమ దండనము
మొదలైనది.

ఉ. కుంకుమపంక మిచ్చునలుగుల్ మణు
గుల్ నునుంగీలుగంటులం, బొంకములూప
దాపనునిపుత్రిక లజ్జలపేమపాత్రికల్,
కంకణనికృతాంకకంజములకై ధరియించి
రత్నతాటంకరుమల్ దట్టితల దాపగ
బంతులవెంబడిక వడిక. రా. వి. ౨. ౯౯.

జ: నలుంగిడు, నలుంగుడు, నలుగుడుపడు, నలు
గువెట్టు.

నలుంగు(ల్లు)డు = నలకువ. వి. (నలుంగు.) శ్ర
మము; బాధ, కష్టము.

(వ్యవ.) ఈ నలుంగుడు నే పడలేదు.

అ. తా వసించుచోట దగ నల్లు దాయెనా,
సౌఖ్యభూమి కపుడు జరుగవలయు, కొలఱు
లింక నేని కొంగ లం దుండునా ... వేమన.
౧. ౬౭.

నలుంగుడుపడు = నలగుడువడు. అ. క్రి. (న
లుంగుడు.) బాధపడు.

క. నీమగని నంధుఁ జేసెద, నామాటక విను మ
తండు నలుంగుడుపడరా, దోమగువ యతని
కన్నము, ప్రేమంబున గంచ మరసి వెట్టు
ము దినముక. కుక. ౩. ౩౬౩.

నలుంగు(ల్లు)వె(పె)ట్టు. స. క్రి. (నలుంగు.)
నలుచు, (కుంకుమ పసుపు మొ. వానితో) ఉద్వ
ర్తనముచేయు.

నీ. పశువుతోఁ గూడఁ గప్రము చాల మేదిం
చి నలుఁగువెట్టెను గూర్చి మెలఁత యోర్తు.
యయా. ౪. ౮౮.

గీ. కలపములతోడినవయశుకర్దమమున, నలుఁగు
వెట్టిండుకొని రాజనందమండు, మహితవృ
గనాభిషంకంబు మాళిఁ దాల్చి, జలజలోచన
లార్పంగ జలకమాడె. నైవ. ౮. ౯౬.

కా. హరిద్రద్యుతిభాసితాంగి యగునయ్యబ్రాహ్మీ
నెచ్చేనఁ గర్పూరంబుక మదకుంటమంబు
నెద నేర్పల్ మీఱఁగా నల్లవెట్టారూ
ధీక దలయుఁటె నొక్కచెలి నృత్యత్కంక
జారావమల్, మీఱక సుపఁగితావిమాని
యల...ఇందు. ౫. ౩౩.

(వృత్తం.) ఆమె బిడ్డకు నలుఁగువెట్టినది.

నలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. చుట్టుకవర్త
లలో నొకఁడు. (వివధజేశాధీశుఁడు.) ౨. ఒక
వానరుఁడు. (విశ్వకర్తకొడుకు, సముద్రమున
కు నేతువు కట్టినవాడు.)

నలుకా(గా)లు. వి. (నాలుగు + కాలు.) నాలు
కాళ్లు, పాదచతుష్టయము.

క...ధర్మము పాదలిచరించుఁ గాత మహి న
లుకాలక. హరి. పూ. ౪. ౧౮౫.

న...ధర్మమును బ్రబలం బై నలుకాళ్లును మో
పి నడచె...హరి. పూ. ౪. ౧౩౫.

క. ధరణివరాహం బగుపతి, ధరణి వరాహంబు
వోరెఁ దాల్చిన నేకా, తురచరణ మైనధర్మ
ము, కరిగతి నలుగాల నిలిచెఁ గలియుగవే
ళక. కావ్యా. ౫. ౩౦.

నలుగాలియది=నాలుగుకాళ్లు కలఁగంతువు.

గీ. అనిన నలుగాలివాన గోవును నశేషశబ్దముల
మంత్రమును లోహశాసఁ గాంచ, నమము
తీనుకాలనిశ్రుండు సమీకీకర్త, భావనము

లండ్లు వేదప్రపంచవినులు. భార. కాం. ౧. ౭౧.
శ్లో. చతుష్పదాం గోః ప్రవరా లోహశాం
కాలచనం వరం, శబ్దానాం ప్రవరో మంత్రో
బ్రాహ్మణో ద్విపదాం వరః. సం. భార. కాం.
౧౧. ౧౧.

క. నలుగాలివానిఁ బశులు, జలచరముల విధియు
తముగ సంయోజింపం, బాలిచెక్ బశువులు
మున్ను, జలఘయశోమహిత యష్టహాయ
జనమునక. భార. ఆశ్వ. ౪. ౧౮౧.

నలుకు. వి. (నలియు.) ముక్క.

గీ. లలిత మగునొక్కవిజనసలంబునందు, నెల్ల
మనుజులు దుష్కరం లిది యటంచుఁ, బలు
కఁ గలబందనలుకులభక్షణమునఁ, బ్రాణము
లు నిల్పికొనుచుఁ దపంబుఁ జేసె. నీమం. ౧.
౨౨.

నలుగంబాలాట=నాలుగంబాలాట. వి. (నా
లుగు.) నాలుగు స్తంభములఆట, బాలికాక్రీడా
విశేషము.

మ...బొమ్మవెండిండ్లు గుఱైనగూండ్లచ్చనగండ్లు
పింపిళ్లులు మచ్చి స్థిరసంగింజ లో, మనగుం
టల్ కనుమూసిగంత నలుగంబాలాట లోనై
నఖే, లనముల్ మీఱఁగ బోట్లతో నలరు బా
లారత్తు మెల్లప్పుడుక. కళా. ౬. ౨౦౨.

నలుగడ(లు). వి. (నాలుగు + కడలు.) నాలుగు
దిక్కులు.

క. ఛటఁచటఁ చేలుచు నలుగడఁ, బలుతరళిభికి
ఖలు నెగయ...కు. సం. ౩. ౮౦౦.

గీ. బలము లిది యేమి నలుగడఁ బూజఁ జొచ్చె.
భార. ద్లో. ౫. ౩౨౯.

క.. పసిపాళ్లు యెండకొనలును, మనమనకని యి
రులు కలిసి మన మలరించెక, దెసల నలుగ
డల గుంజా, విసరంబులనరులు చేలవిడిచిన
భంగిక. నైవ. ౮. ౧౫.

వ. ఇతైఱంగున నత్తురంగగ్రీవుండు...నలుగడ
లం గడలి విలోకించుచు...దశా.౧.౨౬౧.

నలుగురు=నలువురు.

(అందఱు.)

(వ్యవ.) నీవు చేసినపనికి నలుగురును నవ్వుచు
న్నారు.

నలుగేలు. వి. (√నాలుగు.) నాలుగుకేతులు.

చ. సరసపుటక్కుఁ దీర్చుతఱి కాగసుదర్శననం

దకాబసంభరణగుజాప్తి నెన్నడుముపైఁగ
టివై జడవై గళంబువై, హరినలుగేలుఁ బై
కొన నుఖాంబుధి నిచ్చలు నోలలాడునిం,
దిర కృపఁ జూచుఁ గాత...పారి. పీఠి. ౪.

నలుచే(ల్పు)=నలుపు. స. క్రి. (√నలియు.)
మృదితముచేయు, మర్దించు.

క. ఎవ్వరికిని గనఁబడకయె, యవ్వీరుల నయ్య
యండ నపు దొకకపి తా, గ్రొవ్వున నార్పు
చు నొకగిరిఁ జువ్వునఁ గబళించి నలిచెఁ జూ
రము గాఁగఁ. సీతావి. ౨.౧౪౫.

(ఇంద్రజిత్తు.) గీ. కోఁతిఁ దెచ్చితి ననఁ బోయి
కొఱవిఁ దెచ్చి, నాడ ననవుడు ముక్కులు న
లుచుకొనిరి, కొలువువా శెల్ల నపుడు పక్కు
నను నగుచు.దశా. ౩. ౨. ౯౮.

నలుజోము(లు.) వి. (√నాలుగు.) నాలుకా
ములు.

గీ. పొడుపుమలనుండి పడమటికడలి కరగఁబవలు
నలుకాములును బట్టు దొవలనూడు, తత్తడుల
కని మాటలూ దచ్చికడలఁబఱచి కమ్మఱు
నచటికాకాతుటుములు. నీలా. ౧. 3౪.

నలుతే(ల్పు)ము. వి. (√నాలుగు.) నాలుగుతూ
ములు.

క. చతురాధిక్యమున ననున నలు మనంగ...అం.
భా. ౨. ౨౬౧.

నలుది(ల్పి)క్కు(లు)= నలుదెస. వి. (√నా
లుగు.)

గీ. కన్నెక్కిక్కాఱు మెఱుంగుఁజీఁగయునుబోలె,
బోలిచి యప్పుడ యడఁగుకూఁబోడిమూర్తి,
నక్కుమారుండు నలుదిక్కులందుఁ గాంచు.
నైమ. 3. ౮౮.

క...కెళ్ళును...నల్దిక్కుఁ దిగి నిలిచి యాపు
లించుచు నుండెక. ఉ. పారి. ౬. ౧౬౮.

నలుదెస(లు)=నల్దెస. (√నాలుగు.)

చ...తారు దిగ నిమ్మ లేక విమ్మిగొని నలుదె
సలుం జూడ...ఆము. ౪. 3౫.

నలుపలము. వి. (√నాలుగు.) నాలుగుపలములు.

సీ...నలుపలం బనఁ జతుఃపలము దనరు. ఆం.
భా. ౨. ౨౬౮.

నలుపు¹=నలుచే. స. క్రి. (√నలియు.) మర్దించు.

రగడ. నలిపివైవకే నవకలికానలి యలిసీలాలక
యది మాకావలి. రాజ. చ. ౨. ౧౪౮.

నలుపు²(ల్పు). వి. ౧. నీలవర్ణము.

గీ. దాసి చేసినయప్పురిహాసుమనకు, హాసపరి
పాండురం బైనయక్కొలువున, నానృపాలు
ముఖిగాని కానఁబడియె, నలుపు గానఁగఁబ
డుఁగదా తెలుపులోన. నైమ. ౫. ౧౨౮.

సీ. పాలుపారునారులనలుపుతోడనుగూడ నలుపు
చనొనలందు నాటుకొనఁగ. గీ. గర్భసంపద
నొప్పి రక్కమలముఖిని. విక్ర. ౧. ౧౬౬.

ఉ. మునుముక్ దెల్పున దూఱఁ దూఱ మఱి
కెంపుక వెండియుక దూఱఁగఁదనగామం
గలనల్పు దోఁప...ఆము. ౪. ౩3.

౨. కళంకము.

గీ. ఇంతనాడు కరగ్రహవంతురాలి, జేసి తో
డ్కొనివచ్చితి చెప్పినట్లు, చేయుచుంటివి గో
ట్రులు మీయామెట్లు, నలుపు నా కేయెడల
నైనఁ బెలుపఁ గలరి. విరం. ౨. ౫౩.

విజ. నల్లనిది, కృష్ణము.

గీ. జ్యోత్స్న నాగఁ దమిస్త్ర నా నుభయభా
ర్య, లుడుపతికి నందు నొకతె దె ల్పొర్తు న
లుపు, తాను వారికి మెచ్చుగాఁ దాల్చుఁ
బోలు, దెలుపు నలుపును నగుమేను నెలఁత
యితఁడు. నైమ. ౮. ౧౮౪.

గీ. ఆనతిము మహాదేవ యభవ నీదు, కంఠమూ
లంబు నలు పైనకారిణంబు. హర. ౩. ౩.

చ. మృగమదపంకిలాంగు లొకమే నొకమే ఘ
నసారచందన, సగితలు నైనకామినులు సాటి
గ నొండొరుఁ జల్లి యాడుచో, సగమున న
ల్పు దెల్పు లగుచాయలు నెండఁ గళిందక
న్యకా, గగననదీసమాగమముకై వడిఁ బద్ధిని
యొప్పె న త్తటిక. విక్ర. ౫. ౪౩.

జ: నలుపెక్కు.

నలుపెక్కు. అ. క్రి. (నలుపు + ఎక్కు.) నల్ల
వాఱు, నల్లపడు.

గీ. రోమరాజి తమాలవల్లిమత్తి, పగిది నలుపెక్కి
మెఱసె నా పడఁతినడుమ, నింద్రసామ్రా
జ్యహానికి హేతు వైన, ధూమకేతువు నభ
మునఁ దోఁచె ననఁగ. వరాహ. 3. 3.

క. అలివేడికిఁ జనుముక్కులు, నలుపెక్కు విలా
సవతికి నవనవలవలీ, దళములగతిఁ బొందుర
రుచి, నలరెం జెలు వమరుచెక్కుటద్దములం
తక. జాష్నావీ. ౧. ౮౭.

నలుమడి. వి. (నాలుగు.) నాలుగురెట్లు. (చూ.
నలుమడించు.)

నలుమడించు. అ. క్రి. (నాలుగు.) నాలు
గంత లగు, నాలుగురె ట్లధిక మగు.

అ. పీతి నలుమడింప భీమునిఁ గవల నా, లింగ
నంబు వేసి... భార. విరా. ౫. 3౪౧.

వ...అని యాదేశంపం బ్రహ్మదంబు నలుమ
డింపఁ జతుర్ముఖుఁడు... కవిక. పీఠి. 3౯.

స. క్రి. చతుర్దశించు, నాలుగు రెట్లు చేయు,
(చూ. నలుమడించుకొను.)

నలుమడించుకొను. స. క్రి. (నలుమడించు +
కొను. స్వార్థమున.) నాలుగురెట్లు చేయు.

అ. అస్థి గలిగి పీన మగుజంతువైనఁ ద, ద్విగుణ
వృత్తి వలయుఁ బ్రగుణజంతువునకు నలుమ
డించుకొనునది... నరమాత్ర, హింస యష్ట
గుణకృతీనఁ బాయు. భార. ఆను. 3.
౨౯౩.

నలుమాఱు. వి. (నాలుగు + మాఱులు.) నాలు
గుపర్యాయములు.

క. కలయఁగ సంబుద్ధ్యంతర, ముల నునుపఁగ వల
యు నందముగ జయజీవో, జ్వలదేవాదిపదం
బులు, నలి నిమచతురత్తరంబు నలుమాఱై
నక. కావ్యా. ౪. 3౮.

నలుమొ(ల్న)గంబుల ప్రోడ. వి. (నాలు
గు.) చతుర్ముఖుఁడు, బ్రహ్మ.

క...తద్దయుఁ బొగడెద వేలుపు, బెద్ద యనక
జగము రెల్ల బెంచుచుఁ బల్క, నుద్దియతో
నెఱతామర, గద్దియఁ గొలుపుండునల్మొగం
బులప్రోడక. నీలా. ౧. ౧౫.

ఇట్లే : నలుమొగంబులయన్న, నలుమొగంబుల
వేల్పు.

వ...కాంచనగిరికిభరంబువై నిండోలగం బున్న
యన్నలుమొగంబులయన్న విన్నాణంబు వ
హించి... ఉ. రా. ౫. ౨౪౮.

నీ. వెనఱఁగ యె మ్రోగుచును మోసలకు
నేఁగునలుమొగంబులవేల్పుచెలువ దొరయె.
నీలా. ౧. ౫౭.

నలుమోమయ్య. వి. (నాలుగు.) చతుర్ముఖుఁ
డు, బ్రహ్మ.

మ. ఎలమిం బంగరుఁ జెక్కపక్కరహూయూ
తేజి దాఁటించుచుక, నలుమోమయ్య

చుటాచుటిం గదలె...దళా. ౨. ౭౭.

నలువ=నల్వ.వి. (నాలుగు + వా.) చతుర్ముఖుడు,

ప్రహ.

సీ. నలువనెన్నెముదములు కేళిగృహములు త
శుకుటద్దలు సత్కవుల మనసు. గీ. ఎత్తుడు
నేడేని కాడేవి...మామకస్వాంతపీఠి, నిండు
వేడుక విచారించుచుండుఁ గాత. నెవ. ౧.౫.

ద్వి. నలువచే వరము లున్నతిఁ గాంచి నాడు,
చెలగి దిగ్విజయంబు చేసినవాడు.రం.రా.

ఆర. ౧౯౨ పా. ౨ పం. కాశీ. ౨. ౧౨౩.

ఆ. పలుకువెలదిమగడు బంగారుకడుపువార్,
డంచలేటి నెక్కునట్టిరాకు, బమ్మ తాత న
లువ తమ్మచూలి దుగిను, డనగ బ్రహ్మపే
రు లబ్ధమాళి. ఆం. భా. ౧. ౩౯.

నలువచూలి = నారదుడు.

క. శుక్రాంతేవాసివసి, శుక్రుడు శక్రుండు నలువ
చూలికి ననియెక. దళా. ౪. ౭౦.

నలువతమ్మడు=మ న్నభుడు.

గీ. నలువతమ్మడు ముక్కంటి గెలువ నెంచి.
ప్రబంధ. ౪౮౩.

నలువతూపు=బ్రహ్మత్రయము.

(రామతమ్మడు.) సీ. నలువతూ పరివోసి బలి
మిమై నద్దోసకారిరక్కను మేలిగానిమీద,
నేసిన...అచ్చ. రా. యు. ౨౭౩.

నలువలేటి = హంస, ఆంచ.

సీ. పాలతో నునుమగతాలతో నలువలేటిలతో
చేడిసమీలతోడ. అచ్చ. రా. ఆర. ౨౭.

నలువపట్టి = నారదుడు.

గీ...అని వేడుకొనిన నన్నలువపట్టి, చిలువపట్టు
నఁ బుట్టినబలియుఁ గాంచి. అచ్చ. రా.
కూల. ౨౮.

చ...రావణునకు రసాతలజయోద్యోగంబునందు
బుద్ధి పుట్టించి యన్నలువపట్టి యంత నిలువక

...ఉ. రా. ౩. ౩౦౭.

నలువపాగా=హంససమూహము.

(కుమారస్వామివర్ణన.) సీ. నలువపాగాబాట
యలవరించినమేటి రాకాసిముక్కాడదాక
వాని. చం. రా. ౩. ౮.

నలువప్రోలు=సర్వలోకము.

గీ. లలి నిరాపాదలే యుండునలువప్రోలు, బలసి
విసదారు లుండుపెంజెలువప్రోలు...అమ్మేటి
వీటి కెనయె. అచ్చ. రా. కూల. ౩౧.

నలువపాపా=హంస.

సీ. పాలసంద్రము లయ్యె నోలి నే క్లన్నియు
నలువపాపా లయ్యెఁ బులుగు తెల్ల. అచ్చ.
రా. ఆయో. ౨౦.

సీ. నలువపాపాపిండుమలిపు రెంతయు పా
చ్చెఁ జూలముపొంతల తెల్లు పూయఁ జొ
చ్చె. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౭౯.

నలువరాణి=సరస్వతి, వాణి.

గీ. నలువరాణి మదాత్తలో వెలయుఁగాత.
మనుచ. ౧. ౫.

క. నీకొలది నలువరాణికి, గా కొరులకు నె
ట్లు తెలియఁగా నలయు వనక, లోకమున
నెన్నియైనను, నీకు నపాధ్యములు గలవె
ని ర్తలహృదయా. రాజ. చ. ౩. ౯౨.

నలువ(ల్వ)ంక. వి. (నాలుగు + వంకలు.) నాలు
గుదిక్కులు.

మ. నలువంక మలయానిలాంచలముచే నర్చి
చుపూర్ణాలితో, గొలదుల్ మీఱ ఫలా
వశుల్ మెసఁగుచుక గ్రొమ్మపులం బల్కా
చి,ల్కలతో... వరాహ. ౪. ౧౧౭.

వనమయూరము ...ఉద్యత్పంజహితాయత
సఖాంధవరుచుల్ నృల్పంక బెదచల్లు కమ
లావిభుడు దోడక. వరాహ. ౧౦. ౨౨.

సీ. అడరింప నల్పంక బెదరువేనలతోడ సరిగ

వివృతస్థానః డడటు నూని. దశా. ౪.
౧౦౧.

నలువంద్రు. సు. బ. (√నాలుగు-నలువదికి మహాన
హత్యర్థరూపము.) నలువదిమంది.

ప... కేకదుర్జయారు లైసదాసపులు నలువంద్రు
పుట్టిరి... భార. ఆది. ౩. ౬౩.

నలువంద్రు=నలువమరు. ఆ. క్రి. (√నలుపు.)
ఒప్పు.

సీ. నాలుగువాకిళ్ల నలువంద వేడుకల్ సవరిం
చుముత్యాలవచిక యైన. రామా. ౬. ౧౨౮.

నలువ(ల్వ)ది. సు. బౌ. (నాలుగు + పది.) నాలు
గుపడులు.

(రావణుడు.) సీ. వెసఁ జేర్చి నలువదివేలయ
త్తహిణుల్ నడచు వేగంబునఁ బుడమి వడఁ
క. గీ... మధునిపట్టణముమీఁద విడిసె...
ఉ. రా. ౪. ౧౩౩.

మ... సారథికిరఃపాతంబురభ్యభ్యజిచ్చిదనుక
నల్వదిసాయకంబుల నొసర్చెక వేల్పులు
పొంగఁగక. ఉ. రా. ౪. ౩౦౨.

నలువమరుగురు. వి. (√నాలుగు.) నలువదిమంది
నలువంద్రు. (నలువదికిమహానహత్యర్థరూపము.

సీ... భద్రమతి యనువిప్రత్తముఁ దొకండు...
ఆతనికిభార్య లాత్వురు నందను లిన్నుట
నలువదుగురు, గలరు... దశా. ౫. ౧౦౪.

నలువమరు=నలువొందు. (√నలుపు.)

సీ... గాయక సంగీతగాంధర్వగానముల్ ద్విజ
వరాకిర్యాద వేదఘోష. గీ. నలువమర వజ్ర
సింహాసనప్రదీప్త, కారదాసత్తుడై... ఉ.
హరిశ్చ. ౧. ౬౦.

నలువా(ల్వా)రు. ఆ. క్రి. (√నలుపు.) ఒప్పు.

సీ. వరియించు లెన్నఁడో వరమనోమోదంబు
నలువార రాజకన్యాలరాము. చంద్రి. ౪. ౩.

క. కనసే విరాస నల్వా, రినపచ్చనియొడలు జే

గురించినజడలుక, బెనువంక మెడలు గల
య, మునిజదులక సొంపు వెడల ముల్లోక
ములక. వాల్మీకి. ౩. ౧౨౦.

నలుపు(ల్వు). విణ. (క.నలుపు.) ౧. చక్కనిది;
ఒప్పుకలది.

సీ. నట్టలనైనను నలు వైనవెఱపున ఘట్టె యం
టంగఁ బట్టికట్టి విడువ. గీ... శేర్తు... భార.
విరా. ౧. ౧౦౧.

ఉ. కొందఱు శిష్టువు వ్వనగ... కోమలపారభ
ముల్ మనోద్వగా, నందకళాస్థితల్ బెరయ
న ల్యగుతక్కులు గుల్కునట్టియా, చందన
గంధిముద్దునగుచక్కనిమోము చెలంగు భూ
వరా. ఇందు. ౨. ౧౬౨.

౨. సమర్థము, శక్తికలది.

చ. ... నరపాల నిజంబు సమిత్రియుండ నై,
నలుపుగ నర్జునచ్చిద యొనర్పఁగ వచ్చితి
నంచు రాముడొక. దశా. ౬. ౧౧౯.

వి. సౌందర్యము, అందము.

గీ. చిటుతవపున నిండారుజిగి యుదార, లలిత
నేత్రాంచలంబులనలుపు లెడల, వెన్నుఁ డ
భిలైకమూర్తి దా వేణునాద, ఘనసుధాం
భోధి యొండొండఁ గడలుకొలిపె. హరి.
పూ. ౮. ౩.

సీ. ఎలకు మృదలదిమ్మ వెలిఁ జిమ్ముచెలువము
గలవేణి కొకవంతనలుపు మీఁతె. పారి. ౧.
౫౬.

ద్వి. చెన్నును నన్నును చెలువును నలుపు, నన్ను
తి సన్నుతి యొప్పును మెప్పు. పండితా.
దీక్షా. ౬౦ పా.

౨. ప్రేమము, అనురాగము.

సీ. చూర్ణాలకంబుల స్రుక్కుఁ జక్కఁగ దీర్చి
నలుపు నెమ్మనములో మొలవఁ బెట్టు. నెవ.
౩. ౧౩౨.

౩. శక్తి, సామర్థ్యము.

గీ. నలువు మెఱయంగఁ బెద్దలనాటనుండి, మున్ను దమయింట దాఁకొనియున్నవిన్ను, మూలదేవరవి లైతఁ జాలుమేటి, కిత్తుఁ దనకన్నె నంచు నొట్టిడక యతఁడు. ఆచ్చ. రా. బాల. ౧౨౯.

ద్వి. నిలువుము వీ వన్న నిలువక తోన, నలువున నమ్మేఘువాడుండు నడవ. రం. రా. ఉ. ౩౬ పా. ౨౩ పం. మార్క. ౨.౧౨.

౪. రీతి, విధము.

చ. నలువమొగంబు లెట్లు సృజనప్రథమాచామునం దలిర్చు నన్నలువున సిద్ధపాథ్యనర నాగమదద్వరయోగినుండబీ, కలకలగుంఢితంబు లయి కాంచనచారువు లైననాల్లవా, కిళులవెలుంగునున్నతని కేతనరాజమునంబ్రసన్నుడై. పాండు. ౨. ౩౩.

వ...నలువనలుమొములందు వెడలునలుతోలుఁ బలుకులనలువున...దశా. ౫. ౧౧౫.

జ: నలువందు, నలువమరు, నలువారు, నలువుమిగులు, నలువొందు.

నలువుమిగులు. ఆ. క్రి. (నలువు.) ఒప్పు.

గీ. బ్రహ్మసంవేద్య మాదిగాఁ బట్టిసాంక, మతినగోదావరీసదీహరమునకు, నడుమ నాయకరత్న మై నలువుమిగులు, బంచలింగాశ్రయము వీరభద్రకిఖరి. కాశీ. ౩. ౩౪.

నలువు(ల్వు)రు= నలుగురు. స. బ. (నాలుగు. త. నాల్గొ. నాలుగుశబ్దముయొక్క మహన్నహత్యరకరూపము.) ౧. నాలుగుమంది.

చ. అనుజులు నల్వయం దనకు సత్యశురాగమునక విధేయులై, తనరుచు నుండ... భార. ఆది. ౮. ౮౧.

ఉ. అంబరవర్తి వైనఁ గని యతునిచే నగవడ్డవీరిప్రాణంబులు మున్ను నిన్నుడిగి నల్వరకున్ నయవిక్రమప్రభావంబుల వేడికొ

న్న సతీవత్సలభావముఁ బొంది యాదరా, ర్మింబగుమాడ్కితోఁ డ్రియహితక్షిరభావల మాఱింపజే. భార. విరా. ౧. ౧౮౩.

గీ. ఆసపడి వీరినలువురయందు వొకని, వేడుమా మాచెదను నీవివేక క్రి. నెవ. ౪. ౭౮.

౨. అందఱు.

చ. చెలువముఁ దాల్చి దన్దయఁ జేరినదానిని రావణస్వనక, నలువురు నన్య సత్తెఱఁ గొనర్చక యేలిన వియ్యమై యతం, డలుగఁడ... ఆము. ౫. ౪౯.

నలువొందు. ఆ. క్రి. (నలువు.) ఒప్పారు, తోట్టిలు.

తోటకము. ఇలపై లవణామరుఁడి ట్లాళ్ళగ్గఁ కలకాలము వానియనారమునక, వలనొప్పెడుముమైనచాల్ శివుచే, నలువొందెడుకూలమునక గలనెక. ఉ. రా. ౩. ౧౪౩.

వీ. నలువదనంబుల నలువొందుశివుఁ డెందుఁ గలిగె నంచు విరించిఁ గనిరి మునులు. దశా. ౧. ౨౨. ఉ. రా. ౧. ౨.

నలుసాల. వి. (నాలుగు.) చతుశ్శాల, చుట్టుకొల్లారు, నాలుగిండ్లబంతి.

వీ...చుట్టుకొల్లారు నలుసాల యనఁ జతుశ్శాలమా...ఆం. భా. ౨. ౧౪.

నలుసు=నలి. వి. (నలుగు.) ౧. శుష్కశృణము.

వీ... నలి యన నలు పన వలరు శుష్క. గీ. శృణము...ఆం. భా. ౨. ౩౬.

౨. శృణము మున్నగువానిలేకము; లేనివు. ఆ. సంతనగ వియోగిసంతతిపై నలు, సంతయుదయ లేక సంతనమున, సంతపింప జేయు...రవీక. ౬. ౬౬.

(రావణుడు). చ. మురలకు గుండెకల్లడము కూరులడెండము లోనికొట్టు వే, చరతతికంటిలో నలుసు...భా. రా. యు. ౨౪౧౯.

నల్లడ(లు)=నలుగడ.

మ...వారిద, పతతుల్ సాల్పడి నల్లడం జెద
రంగా బాటెక మనోవేగుడై, పతనం
ద్రం డమృతాంతికంబునకు దత్తాలు ర్భ
యం బందగక. భార. ఆది. ౨. ౯౦.

ఉ. వేటొకచాప మెత్తి యదువీరుడు డెబ్బది
లెండుబాణముల్, మీఠినపాండ్రభూవిభుని
మేను కలంతట నాటి నల్లడం, బాణగ నేసి
...ఉ. హరి. 3. ౫౮.

గీ...నల్లడలఁ దిరుగుఁ, గుంభకర్ణుండు నడయాడు
కొండకరణి. ఉ. రా. ౨. ౧౪౮.

ద్వి. గగన మొక్కింతయుఁ గాన రాకుండ, మొ
గులు గాగ్రుమ్మచు మంచె నల్లడల.
ద్వి. పరమ. ౪. ౨౯౦ పా.

నల్లెన= నలుదెన. వి. (నలుగు.) నలుగడ.

ఉ. క్రన్నన నేవ యన్నియును నైకొని యే
లద నీవహాయు లై, చెన్నెసలయవీరు
గతచేవృత నల్లెనఁ దూలి పాణగక. హరి.
ఉ. ౨. ౧౨౮.

నల్పు(లుపు)దేటు. అ.క్రి. (నలుపు + తేటు.)
నల్లనగు.

(చెంచుదొరలు.) ఉ. మిక్కిలి నల్పుదేటుబలు
మేనులు జుంజులుగడ్డముల్ ... వన్నెలు
చూప నెంతయొక. ఇందు. ౨. ౪౬.

నల్ల¹. వి. ౧. నెత్తురు, రక్తము.

ఆ. నల్లఁ గ్రోల నిచ్చి మెల్లనె చివ్వంగి, నోరి
జింకఁ దివియునేరు పొదవృ, వేటకాడనో
ల...ఆము. ౪. ౧౯3.

నీ. బలుపచ్చిపాలనుండి నెలవుల దిగబాటునల్ల
నాలుక పాచి నాకికొనుచు. ఉ. రా. 2.
౧౨౦.

౨. రక్తవిశేషము, గట్టిపడిన నెత్తురు.

నీ. రక్తవిశేషంబు రాజిల్లు నల్ల నా...ఆం.

భా. ౨. ౧3౨.

జ: నల్లద్రావరి, నల్లద్రావుడు, నల్లాసకమైర, నల్లి,
నల్లిక, నల్లిపాడ.

నల్ల²=నల. వి. (నం. నైల్యం. స్త్రా. నేల్లం. త.
నల్లం.) ౧. నలుపు.

గీ. అమృహశ్వంబుధవళదేహంబునందు, నల్లగలి
గిన నీ విష్ణు నాకు దాసి, నగుము మఱి
యందు నల్ల లేదయ్యెనేని, నీకు నే దాసి
నగుదుఁ బన్నిదము నటుము. భార. ఆది.
౨. 3౨.

చ. కొడుకులఁ బంచి తెల్లనగుగుఱమువాల
మునందు నల్ల గ, లెడ్డక్రియఁ దీర్చి...భార.
ఆను. ౧. ౨౬౬.

౨. కళంకము.

వ. కని కర్ణువ వినతం జూచి చూడవె యల్ల
యతిధవళం బైసయశ్వంబునందుఁ బూర్ణ
చంద్రునందు నల్లయుం బోలె వాలప్రదేశం
బునందు నల్ల యై యున్నది...భార. ఆది.
౨. 3౧.

3. తప్పు.

గీ. అహహ యలచంద్రుఁ డనువాఁ డహంకరించి,
లోహిణీదేవి నొల్లక లోసి యుండఁ, బాపి
నతని తుయవ్యాధిబాధితునిగఁ, గినిసి శపి
యింపనే నల్లఁ గనిన నోర్వ. కాశీ. 2. ౫౧.

౪. బొగ్గు.

నీ. అలిసమాహంబు నల్లులు మందపవనుండు చ
ర్రభక్త్రీక మువిచయము తలిరు, టాకుజొం
పములు లీవ్రాసలజ్వాలలు ... ప్రబంధ. ౪౪.

గీ...బొగ్గు, నల్లనంగను గాళికానామము లగు.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.

5. నల్లనిది. (దీనికి వృత్తియందు వికల్పముగా
విగామము.)

నీ. ఉల్లతెల్లనితురగోత్తము వాలంబు నల్ల నేసితి

రేని నామ దాసి, యగు మన వినత...భార.
అది. ౨. 3౪.

సీ. పాలసినగబ్బుకంపులు సోమములైనుసీనల్ల
తిరునామ మెచట దొరకె. భా. 3. 2౪.

ఉ. నల్లనివాడు పద్మనయనంబులవాడు కృపా
రసంబుఁ బై, జల్లెడువాడు...మల్లియలార
మీపాదలమాటున లేడుగదమ్మ చెప్పరే.
భాగ. ౧౦ పూ. ౧౦౨౦.

జ: నలుపు, నలువెక్కు, నల్పుదేలు, నల్లఁబాటు,
నల్లకచోరము, నల్లకలువ, నల్లకాచి మొ.

నల్లఁబాటు=నల్లవడు. అ. క్రి. (నల్ల + పాటు.)
నల్లవగు.

గీ. భావిపురుషాతమంభిమంభములు మీద, న
ల్లఁబాటునిజా తజభల్లహతుల, నని యెఱింగిం
చువిధమున నామరాళ, గమనపాలిండ్లకొనలు
నీలిమ వహించె. వరాహ. 3. ౪.

గీ. చన్నుగుబ్బలపోరాటం జక్కవెట్ట, బోయి
మధ్యస్థభావంబు పొందలేని, కతన లజ్జించె
ననగ మొగాలు నల్లఁబాటుగురువిందపూ
సలపేరు చెచు. వరాహ. ౨. ౧౧౫.

నల్లకచోరము. వి. (√నల్ల.) చోరము. (శ. ర.)

నల్లకాచి. వి. (√నల్ల.) ఒకదినును మొక్క.

సీ. కామజీలుగు మెట్టదామర వెట్టిసెనగ జంబి
రముకాచి నల్లకాచి. హంస. ౪. ౧౦.

నల్లగగ్గర. వి. (√నల్ల.) కఠింజరము. (శ. ర.)

నల్లగటిక. వి. (√నల్ల.) బాలత్పణము. (శ. ర.)

నల్లగల్వ(లువ). వి. (√నల్ల.) ఇందీవరము,
నీలోత్పలము.

ఉ. అవనిజమాపులుక రవిమలగ్రణి మెజిగి నల్ల
గల్వలుక, గువలయ సేత్రనవులు రఘుప్ర
భుమాపులు దెల్లగల్వ లెక్కువ యయి నిం
డె నీట మును గోసినపువులకంబె రట్టిగా.
ఉ. రా. ౩. ౧౧౦.

గీ...నల్లగల్వపూవండుఁ జే బూని కట్టెచెరువ.
దశా. ౨. ౨౬౧.

సీ. నల్లగల్వ యవంగఁ జెల్లు నీలోత్పలంబు...
అం. భా. ౧. ౧౨౫.

నల్లగిం తెను. వి. (√నల్ల.) నీలపుష్పి.

సీ. నల్లగిం తెను భూతి తెల్లగిం తెను యు త్తరేణు
గుడ్డిరి సంబరేణు... చాంస. ౪. ౧౦.
(శ. ర. పా.)

నల్లగినియ. వి. (√నల్ల.) గినియ. (శ. ర.)

నల్లగిసియ. వి. (√నల్ల.) ఆతసి. (శ. ర.)

నల్లగురిగింజ. వి. (√నల్ల.) కృష్ణపాకి. (శ. ర.)

నల్లగురిజ. వి. (√నల్ల.) కృష్ణగుండ. (శ. ర.)

నల్లగూబ. వి. (√నల్ల.) కృతమాలకము. (శ. ర.)

నల్లగెనును. వి. (√నల్ల.) కృష్ణాలుపు, ఒకకాతి
గెనుము. (శ. ర.)

నల్లగొలిమిడి. వి. (√నల్ల.) నీలమాన్య. (శ. ర.)

నల్లగోరట. వి. (√నల్ల.) ఆర్తగళము. (శ. ర.)

నల్లగ్రుడ్డు. వి. (√నల్ల.) కనీసక, కంటిలోని
గుడ్డులోనినల్లనిభాగము. (శ. ర.)

నల్లచీమ. వి. (√నల్ల.) మర్కటపిఠిక. (శ. ర.)

నల్లచెన్నంగులు. వి. బ. (√నల్ల.) ధాన్యవికే
వము.

గీ. జిలితోగలరాజనములు నలవరులును, దెల్ల
నల్లచెన్నంగులు దీవసరులు, నాది యగు పేరు
గలనడ్డు...చాంస. ౪. ౧౨౨.

నల్లచెఱుకు. వి. (√నల్ల.) అనితూపు, నిజమయిన
చెఱుకుగాక దానివలె మధురరసము కలఒకకాతి
తెల్లు. (శ. ర.)

నల్లచేమ. వి. (√నల్ల.) కృష్ణాలుకము, ఒకకాతి
చేమ. (శ. ర.)

నల్లచ్చికాడు. వి. (నల్ల + లచ్చనము + కాడు.)

పక్షివిశేషము. (భరద్వాజము అని శ. ర.)

నీ...నల్లచ్చికాడును జల్లపిట్ట. గీ. యనఁగ నిట్లని పక్షిదేహాఖ్య లలరు. ఆం. భా. ౨. ౯౮.

నల్లజీలకఱ(జ్జ). వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$.) సువవిక, జీలకఱలో నొకభేదము.

నీ. నల్లజీలకఱ నాఁ జెల్లును సువవిక...ఆం. భా. ౨. ౨౪౯.

నల్లతీగె(గ). వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$.) సర్పాక్షి.

గీ...సర్పాక్షి ప్రభలు నల్ల, తీగె నా...ఆం. భా. ౨. ౫౯.

నీ...చల్ల, పిల్లిమాడపు చాఁపిల్లడు చిత్రమాలము నల్లతీగె కోలాకుపొన్న. గీ...మొదలు, గాఁగలుగు నట్టిచిలుచెట్లఁగాంచి యంత. హంస. ౪. ౧౦.

గీ. నల్లతీగె గోడముల్లంగి వెలఁగావు, చిట్టివేళ్లరసము నేచనీయ, నొడల నలద రస సముద్భూతవేదనలో, నిలుచు వంగపండ్ల నీళ్లు గనిన. (చి.కి. చి.ని.)

నల్లతుమికి. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$.) కాకతిండుకము, ఒక జాతితిండుకము. (శ. ర.)

మీ ఘోర విషుమాదుఁగ్రోవి, తోలునిచ్చెన మొదలు ముందుగ ధరించి. ప్రబంధ. ౩౫౯.

నల్లదాసరిగాడు. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2} + \text{దా సరి} + \text{కాడు}$.) తాచేలు. (నల్లనితాచేలు అని ద్రా.)

నీ. తామే లనంగను దాచే లనఁగ నల్లదాసరిగాడనఁదగుఁగమతము. ఆం. భా. ౧. ౧౬౧.

గీ. తాను మరహానినృపతనులో దాల్చి యకిట, కామినీతతి సుడికించుకంటె నట్టె, గండెమును నల్లదాసరిగాడు కిరియు, హరియు నై పోవుటయమంచి దనుయుగంబు, ఆము. ౫. ౪౧.

నల్లదేవర. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$.) కటివేల్పు, విష్ణువు.

నీ. ఇటు నల్లదేవరయింట నంటిననీళ్లజోటిఁ బాయనికొండఁ జూచినాడ. నరస. ౫. ౨౨. (తెల్లజోటివాయన ముద్రి. పా.)

క. అటు పసిఁడిసరులయమ్మల, నిటు మగుపక్కిదొర నల్లదేవర పోలేక. అచ్చ. భా. ౨. 5౦. అ. ౧౫. పా.

నల్లద్రావరి=నల్లద్రావుడు. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$.)

కా...ప్రేపల్లెలో, గాలం గోడియనల్లద్రావరి నడంగం జేయుమేల్వేటరీ. అచ్చ. భా. 3.

నల్లన. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) కృష్ణవర్ణము.

నీ...నల్లన నల్పు కప్పు కం దనగను నొప్పుఁ
గృష్ణవర్ణంబు...ఆం. భా. గ. ౧౦౮.

విణ. నల్లనిది.

గీ...శ్రీహరి తద్విచంబు, ధీరుడై యారగిం
చిన దేహ మెల్ల, నల్ల నయ్యెను వ్యాపించినాఁ
టనుండి. దశా. ౨. ౨౨౦.

నీ. మేరుశృంగములవై మేఘముల్ దిగురీతి
నాతియాయకములు నల్ల నయ్యె. ఉ. రా.
౨. ౧౩౩.

నల్లనయ్య. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) కఠినేల్పు, కృష్ణుడు,
విష్ణుమూర్తి.

(నల్లనతోపాలంభనము.) నీ. మాయచే నిన్నుఁ
గ్రమ్మ నుండఁ జేసెనో నలువొందుమీయ
య్య నల్లనయ్య. ఇందు. ౪. ౪౮.

నల్లనాగు. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) కృష్ణవర్ణము, నల్లత్రాచు.

నీ. కన్నులు మిణుగురులు గ్రమ్మగా మ్రోగు
చు బు స్సునుచో వేడిపాగులు నిగుడ, బ్రల్ల
దంబునఁ ద్రుళ్లునల్లనాగులు నాగవెంజెరలు
ను బొట్టవెంజెరలును. ద్వా. ౮. ౧౦౦.

నల్లపడే=నల్లప్రళి. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) ౧. కిరాతసం
ఘము, ఆటవికసంఘము. ౨. కోకిలమూక.

చ. కలరవ మూన్చు నల్లపజ కప్పుక రా జెను
వెంట రాజయందలి నడతేరఁ జైత్రబలనా
ఘనిఁ గూడి...చంద్రి. ౪. ౮౫. (ఉభ
యార్థములకు నిడియే యుదాహరణము.)

నల్లపాము. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) నల్లత్రాచు.

నీ. హరినీలసోపాససరణి కాఁబోలును బగటు
చున్నది నల్లపాఁపచేరు. ప్రభా. ౧. ౬౩.

నల్లపూస. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) నల్లనిగాజుపూస. (వివా
హములో నాగవల్లిసయమున వరుడు వధువు
మెడలో సౌభాగ్యమునకై ఈనల్లపూసలచేరు
కట్టును. దీనినే నాగవల్లికుక్కుకంటు అందురు.)

గీ. నేటి కీహటి నీవు నాత్రాజిహిమ, నింటి
కేతేరఁ జల్లగాఁ గంటి నింక, నిదియ పదివే
లు వైభవం దెల్లనాడు, నల్లపూసలు చెవి
యాకు నాకుఁ జాలు. శుక. ౨. ౮౪.

గీ. తమివిందు కరగ్రహణ మొనర్చు, బొలుచు
పదిసికిని నల్లపూసదండ, గట్టినాఁ డన నె
లదేటిగములు పొడలె. రాజ. చ. ౨, ౬౯.

నల్లపేటితాటికాయ=నల్లపేటిపండు. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$)
నల్లనిపేడు- చర్మము- కలతాటికాయ.

గీ. హస్తీపురరాజశరశతహతిని ద్రెల్లి, రాసులై
యుండె సంగ్రామరంగమునను, నరిది ప్రోవు
లు శవిననల్లపేటి, తాటికాయలగతి దెత్త
రతులతలలు. పి. శకుం. ౩. ౧౨౮.

నల్లపేటిపండు=నల్లపేటితాటికాయ. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$)

నీ. తాళివనము మించుఁ దటచు నున్నతమునై
పెరిగి యందలి నల్లపేటిపండు, కన్నూరికా
లిప్రభవరాంగనాఘనస్తవభుభసఖ్యంబు స
ల్పువు నెప్పుడు. వరాహ. ౧౦. ౧౨౮.

నల్లప్రళి=నల్లపజ. వి. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) కిరాత
సంఘము, ఆటవికజనము.

వ. ఇట్లు పెడలి విండ్లు వంచుకొని ముంచుకొను
నన్నల్లప్రజం జూచి... ఆము. ౬. ౩౬.

క. వీలలఁ బాడుచుఁ దగ విలుగోలలఁ గొని
నల్లప్రజలు గుములై నడువక, నీలాంబరం
దై విభుఁ డుద్వేలాళుకళావిరాజితేతీ నె
క్కె. వేం. పంచ. ౨. ౧౮౫.

నల్లబలుసు. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) వృక్షవిశేషము.

నీ. బండచింతయు నల్లబలుసు మరలి చీకిరేను
కూఁతుడు నెమ్మి శ్రేణము. హంస. ౪. ౧౧.

నల్లబల్లెడ. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) వృక్షవిశేషము.

రగడ. నల్లబల్లెడలతో నడగారడవిభంగి...పి.
శకుం. ౩. ౨౫౫.

నల్లమందు. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) అభిస.

గీ. నల్లమడును గంజాయి గల్లు బోతు, బిచ్చు
కల మెక్కి... చంద్ర. వి. ౨. ౬౩.

నల్లమడుగు. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) మిక్కిలిలో తైన
మడుగు. (శ. ర.)

నల్లముసురు. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) మేఘములచే చీకటి
యైననాటిముసురు.

ద్వి. మొగులు గాఢ్రుముచు మంచె నల్లదల,
మంచి నల్లడ నల్లముసురుగా బట్టి. ద్వి.
పరమ. ౪. ౨౯౦ పా.

నల్లమేకతప్ప. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) జారత్వము.

గీ. బలభేది గౌతముభార్య సహస్యం గామించి
చేయఁడె నల్లమేకతప్ప. ప్రబోధ. గ. ౧౦.
(నల్లమేక=చింబోతు. దీనికి కామమెక్కువ.)

నల్లలుదీయు. అ. క్రి. (నల్ల¹+తీయు.) బొ
గ్గులు మొ. దిగఁదుడుచు.

ఉ. పట్టెపుజుట్టు నిక్కుమెడ బాగుగఁ జివ్విస
యాతపోఁ ముక్, రెట్టలబ ల్లిసెమిఁ బురణిం
చినయీశలబోతులకొదగల్, గొట్టకయుండ
మేపుపలుకొయపుమందులు గల్లుపుంజుఁ జే,
పట్టి గ్రహంబు వెన్నఁ గనుపట్టగ నల్లు
దీసి యంతటక. తువల. ౪. ౨౧౩.

నల్లవ(బ, ప)డు. అ. క్రి. (నల్ల¹+పడు.) నల్ల
నగు.

(వరూధినికి.) క ... చను మొనలు నల్లనడియెక్
... మనుచ. ౩. ౧౧౯.

గీ. తులుకుమించులయంచు గులుకుమించులసం
చులెడఁగు నెమ్మై నల్లబడగ నేలె. చంద్రా.
౪. ౧౫౯.

(వ్యవ.) మీవాఁ డీనడుమ చాలా నల్లపడిపోయి
నాడు.

నల్లవలువదాల్పు. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) నీలాంబరభ
రుడు, బలరాముడు.

గీ. నల్లకలవదాల్పుఁ దెల్లనిబలుదీవిఁ గన్నులు
చెవులుగాఁ గలుగుతేని. రామ. ౨౧౩.

నల్లవేల్పు. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) కజీవేల్పు, కృష్ణుడు,
విష్ణువు.

చ. పాలుపుగ నల్లవేల్పునునుఁ బొక్కిటితామ
రపువృమ్ముద్దుఁగో, డలిచెలువంబుఁ జూచి పా
గడక ముఖపంకజ మొక్క పైట్లు నా,
కలవడు నంచు మోములు రయంబున నాలు
గు దాల్చి మెచ్చునా, నలిసఁజు డిచ్చుగాఁ
త... చిరాయురున్నతిక. చిత్రభా. ౧. ౪.

నల్లవో(వో). అవ్య. (త. నల్ల=మంచిది, పో=
లే) ప్రశంసనార్థకము. (బొర అని శ. ర, చి.
ని. అయ్యో అని శ్రా.)

ఉ. నల్లవో నిక్క మాడె న్నపసందనుముందట
ద్రోణుఁ డొక్కఁడుక. భార. విరా. ౩. ౯౯.

గీ. ఇంతప్రాద్దు కిరీటిక పైదుర నిలువ, వెఱవకు
న్నట్టి ద్రోణుండ వింటివాడు, నల్లవో తన
యున్న సేనకు నొకండ, బలిమిఁ దలమీఱునే
యిట్లు నిలువవలె. భార. విరా. ౫. ౧౩౬.

ద్వి. నల్లవో పండిత నతపండితాఘ, నల్లవో పం
డిత నందితకీర్తి. పండితా. దీక్ష. ౩౦ పా.

ద్వి. అల్లమ ప్రభురాయ య స్తత్సహాయ, నల్లవో
యల్లమ ననుఁ గన్నతండ్రి. ప్రభులిం. ౨.
(చి. ని.)

నల్లసేనము. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$) ఒకజాతితాయి.

గీ. నల్లసేనపుగుండులు నడచినట్లు, మంపుగొని
మే యెఱుంగక మలసిమలసి, ... మన్నుఁ,
బోతు లెడవొచ్చె... ఉ. హరి. ౪. ౨౬.

ద్వి. నలుపారునల్లసేనపుజంకజాల, నలఘువైభ
వమున నట రెండుసాల, ములును... ద్వి. పర
మ. ౩. ౫౧౪ పా.

నల్లి. వి. (నల్ల¹+ఇ³.) మత్కుణము.

సీ. తేనె తెట్టెకు జాట్టు రాసేగలున్నట్లు పట్టె
కంకటి నల్లి పట్టినట్లు. వైజ. 3. ౧౨౫.

సీ... నల్లి నాఁగ ను మత్తుణ మొప్పు ...
ఆం. భా. ౨. ౮౮.

నల్లింద. వి. వృక్షవిశేషము, ఒకానొకచెట్టు.
వ...మఱియునుం బెదపించి పినపించి నల్లింద
నుల్లింద యిప్పు కప్పుర్ మద్ది...మొదలగు
మెక్కుతెఱంగుల మ్రుకులు...పి. శకుం. ౨.
౧౪.

నల్లిక. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$.) రక్తపుచ్చిక, నలికండ్లపాము,
సీ...నల్లికం చన నలికిరి యన మిండ యం చనఁగ
ను మీఱు రక్త, పుచ్చి...ఆం.భా.౨.౮౩.

నల్లిపొడ. వి. ($\sqrt{\text{నల్ల}^2}$.) పికిలిపిట్టలశరీరమందలి
వన్నె, మచ్చ.
సీ. మెడతెరువులు నల్లిపొడలు కాలీకలు సోగ
లాగులునిమ్మరాగికాళ్ళు. ప్రబంధ. ౧౩౦.

నల్లిలు. వి. (నల్ల + ఇలు. శ. ర. త. నల్లార్ = పవిత్ర
మైన.) చోమధూమముచే పవిత్రమైనగృహము
ల కలది, అగ్రహారము.

ఆ. నందనుండు వనము నల్లిలు నిధి సుర, గృహ
ము చెఱువు మేలుకృతి యనంగ, జగతి వెల
యు సప్తసంతానములు...కేయూర. ౧.౮.

క. జనులు కవితైవవిద్యా, యని చదువుటఁ గా
వ్య మధిక మదియును నల్లిలును గుడియుఁ
జెఱువు నిధియును, వనము సుతుండు సంత
తము భవసిరిగతికి. ద్వా. ౧. ౨౪. (చి.
ని. పా.)

సీ. అనఘుఁడ యెనుబదియెనిమిదివేళురు బ్రా
హ్మణ ప్రవరుల బ్రహ్మవిదుల, వెలయంగ
నల్లిండ్ల నిలిపి ప్రత్యేకంబ ముప్పండుదాసుల
నొప్పు నిచ్చి. భార. సభా. ౨. ౧౨౧.

సీ. కొమరారచెఱువులు గుడ్డు ప్రతిష్ఠించి లోక
సంభావ్యంబులఁగ నొనర్చు, నిధులు నల్లిండు

ను నిలిపె...చూ. పూ. ౧. ౧౯. కేయూ
ర. ౧. ౪౨.

నల్లె(ల్లియ). వి. చతురంగుళపరిమాణము.

క. నేలకు నల్లెడుపాడువునఁ, గ్రాలుదు మును
మెఱయుగురునిరభచక్రము ల, క్కాలంబున
సమరజయ, క్రిలోపము దెలియ నంటసిలఁ
బడియె నృపా. భార. స్తో. ౫. ౩౧౭.

క్లో. తస్య పూర్వం రక్షః పృథ్వాన్య క్షతురం
గుళ ముచ్చితకః, బధూ వైవంఛ తేనోక్త
తస్య వాహః స్పృశ స్తహీమ్. సం. భార.
స్తో. ౧౯౧. ౫౫.

ద్వి. నల్లెంట నొక్కొక్క నలవల గలదు. పం
డితా. పర్య. ౩౮౪ పా.

క. వ్రేలెడు నల్లెడు జాత్రెడు, నేల లెడల్గా
నిలిచి నిర్జరమనుజ, వ్యాళవరులు...కట.౫.
౮౧. చూ. ఈ. ౬. ౧౧౨.

నల్లెరు = నల్లేరు. (చి.ని.శ.ర.)

నల్లేరు. వి. వజ్రవల్లికి.

సీ. వజ్రవల్లాభ్య యై వజరు నల్లే రన ... ఆం.
భా. ౨. ౩౦.

గీ. ... నల్లేరు సులికెను డాకుకెముడు, వేలకీ
ట కసిందెయుఁ గోలకెముడు ... మొదలు,
గాఁగలుగునట్టిచెఱువెట్ల...చాంస. ౪. ౧౦.

నల్లేరు పైబండివలె = నిరాకంఠముగా.

(వ్యవ.) వీడు వానిమీదికి నల్లేరుపై బండివలె
పోవుచున్నాడు.

నల్వ = నలువ.

చ. అమలమరాళయాన వతురానన భావమువల్ల
జేహవి, భవముల నిడ్డఱుం దొరపి బ్రహ్మ
యు శక్తియు సైవతా రభే, దమున నటించు
రీల విశదంబుగఁ దెచ్చుచు నల్వయున్
వహో, రమణీయు నిత్తు రీప్సితవరంబులు...
ప్రబోధ. ౧. ౫.

ఉ. వేలుపుఁజేడు నల్వయును వెన్నుఁడుఁ గొ
ల్వఁగ మంచుఁగొండరాచూలిని గూడి వేడు
కలఁ జొక్కెడులే నెలతొల్పుఁ గొల్చెదన్.
తీట. ౧. ౧.

నల్వకొమరుఁడు=జాంబనంతుఁడు.

సీ...గాలి, కొడు కంగడుఁడు నల్వకొమరుఁడు
మొదలగుదొరలును దమ్ముఁడు బెరసి కొల్వ.
అచ్చ. రా. యు. ౫౦౫.

నల్వగుడ్డ=బ్రహ్మాండము.

చ. పగ లిరు లెల్లెడన్ గలియఁ బర్యవే సంద్ర
ము లింకఁ బాటవే, రగులదె నల్వగుడ్డగుమి
రామున కించుక కీడు గల్గినన్. అచ్చ. రా.
ఆర. ౪౦.

నల్వము. సం. వి. ఆ. పుం. వాలుగువందలమూ
రలపరిమాణము.

నవ. వి. (✓నవయు. క. నవె.) దురద, కందూతి.
గీ. దూల జల నవ నస గాడు దురద యనఁగఁ,
బరఁగుఁ గందూతి...ఆం. భా. ౨. ౧౨౯.

నవ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ప్రతిచెట్టు. (కే.సి.) విణ.
బ. (న్.) తొమ్మిది. (తెలుఁగున సమాసపూర్వ
పదముగా నే యుండును. ఉదా:- నవ గ్రహము
లు, నవధాన్యములు మొ.)

నవత. వి. (✓నవయు.) కష్టము, శ్రమ. (దుఃఖ
ము అని క. ర.)

ద్వి. పట్టుంబు నామిదిభక్తిమైమాని, నారచీర
లుజడన్ నవత మై చాల్చి, నారాకఁ గోరు
చున్న మహామహుండు. రం. రా. ఆర. ౧౫౩
పా. ౨౩ పం.

ద్వి. తెవులు నొప్పులు లేవు తిరిపెంబు లేదు,
నవతఁ జొందుట లేదు నరకంబు లేదు. రం.
రా. ఉ. ౧౩౩ పా. ౨౪ పం.

౨. ఉయరోగము.

సీ...ఉయము నవత నాఁగ విలసిల్లు...ఆ.
భా. ౨. ౧౨౪.

నవకము. వి. ౧. ఆత్యంతమార్దవము; మృదుత్వము.

సీ. నవకంబు మీఱుకొన్న నదండ సవరించి వలి
చన్నుఁగ కరుఁ జెన్నొలయఁ జేసే. హరి.
ఉ. ర. ౨౫౦.

గీ. నవకేవ నుమంబుల నవకమునకు, నన్నదమ్ము
లు నోనినీయుడుగుండము, లెంతదూరము నడి
పింప నిచ్చగించె, నొక్కొ నిర్దయ మైననీ
యల్ల మిపుడు. నైవ. ర. ౭.

౨. అందము, బిహ్వ.

సీ. ఆలివలంబులకప్పు గలయంతయును బుచ్చి
నాఱునోనీనభంగి నవక మెక్కి. భార.
విరా. ౨. ౫౨.

సీ. నన లంకురము నొంది నవకంబుతోఁగూడ
బలసి లేచావులకలిక లయ్యె. పి. శవం.
౨. ౧౨౬.

విణ. ౧. మృదులము, కోమలము.

క. ముల్లు తలకొననినవకపుఁ, బల్లవములతోడ...
పువు, లుల్లసిలు నలర్కళాక మొదుగఁగఁ గొ
నుచున్. ఆము. ర. ౧౯౫.

గీ. శ్యామలోపరినిబిడపత్రాభ్రములకుఁ, గాండ
వండంబు దిగువానకాళ్లు కాఁగఁ, బంకరు
వానేత్ర వర్షులకంక నొసఁగు, ప్రోకబోది
యనవకంపు మోకఁ గంటె. మనుచ. ౩. ౭౯.

సీ. నడపాడ నేర్చినవకంపులత లనఁ బాలు పొం
దువెన్నెలబొమ్మ లనఁగ. ధనా. ౨. ౨౩.
౨. అందమైనది.

చ. నవకపుమావిమోకలఁ బెసంగినతీవలు వేడ్కఁ
బెంపఁ బల్లవములనెఱ్ఱ లుల్లముల లెఱ్ఱ లడం
పఁగ...నిర్వ ర. ౩౨.

క. వాడక వాలక తెవులులఁ, గూడక తగ నల్ల
గెరలుగొని నవకము లై, మాడఁగ భద్రము
లగుచున్న పిడక సవ్యంబు లిడుమ పిడం
బ్రజకున్. భాగ. ౧౦. పూ. ౭౫౭.

సీ. ధవళతరచ్చాయ నవకంబు లై నవచ్చసరా
లు విపులవక్షుమున వైచి. వరాహ. ౬. ౪౦.
నవకము. సం. వి. అ. న. తొమ్మిదింటిసమాహ
ము, తొమ్మిది.

నవకారిక. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. నవోధ, క్రొత్త
పెండికూతురు. ౨. నూతన మగుకారిక. ౩.
నూతన మగుకృత్యము.

నవగోజే. వి. గొప్పగుడారము.

సీ...నవగోజ యనగను గొప్పగుడార మై
యొప్పుదుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౫౯.

నవగ్రహములు. సం. వి. అ. పుం. బ. నూర్య
చంద్రాంగారకబుధబృహస్పతిశుక్రశనిరాహుకే
తువు లనుతొమ్మిదిగ్రహములు.

నవచత్వారింశత్తమము = సం. నవచత్వారిం
శము.

నవచత్వారింశత్తు. సం. విణ. (త్) శ్రీ. నలు
వదితొమ్మిదింటియం దుండుసంఖ్య కలది. వి. త్.
శ్రీ. నలువది తొమ్మిదింటియం దుండుసంఖ్య.
(వాచ.)

నవచత్వారింశము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.)
నలువదితొమ్మిదవది.

నవతము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) తొంబదియ
వది. వి. అ. పుం. ౧. మధము, వినుగుపైని ప
ఱచుకంబళి. ౨. కంబళము.

నవతి. సం. విణ. (ఇ) శ్రీ. తొంబదింటియం
దుండుసంఖ్య కలది. వి. ఇ. శ్రీ. తొంబదింటి
దుండుసంఖ్య.

నవతిక. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧ = నవతి. ౨ - తొంబది
పెండుకలు కలది - క్రొత్తదిగా చేయునది - ము
చ్చెవానికుంచె, వాగజ.

నవతితమము. సం = నవతము.

నవత్రింశత్తమము. సం = నవత్రింశము.

నవత్రింశత్తు. సం. విణ. త్. శ్రీ. ముప్పదితొ
మ్మిదింటి యుండుసంఖ్య కలది. వి. త్. శ్రీ.
ముప్పదితొమ్మిదింటి యుండుసంఖ్య.

నవత్రింశము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) ముప్ప
దితొమ్మిదవది.

నవత్వము. సం. వి. అ. న. ౧. క్రొత్తదనము.
౨. తొమ్మిదింటివత్తము, నవత్వసంఖ్య.

నవదళ. సం. వి. వ్. న. బ. ఏకాదశివంశతి, పం
దొమ్మిది.

నవదళము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) పందొమ్మి
దవది, ఏకాదశివంశము.

నవదీధితి. సం. విణ. (ఇ) ౧. క్రొత్తకాంతి కల
వాడు. ౨. తొమ్మిదికరణములు కలవాడు. వి.
ఇ. శ్రీ. ౧. క్రొత్తకాంతి. ౨. క్రొత్తకరణము.
ఇ. పుం. అంగారకుడు.

నవదుర్గలు. సం. వి. అ. శ్రీ. బ. తొమ్మిదిమా
ర్గులుగ కూడినదుర్గలు.

శ్లో. ప్రథమం కైలపుత్రీచ ద్వితీయం బ్రహ్మ
చారిణీ, తృతీయం చంద్రమంబేతి మాత్తాం
దీతి చతుర్థకం, పంచమం స్కందమాతేతి
షష్ఠం కాశ్యాయనీతిచ, సప్తమం కాళరా
త్రిశృ మహాగౌరీతి చాష్టమం, నవమం సి
ద్ధిదా ప్రోక్తా నవదుర్గాః ప్రకీర్తితాః. బ్రహ్మ
కైవరపురాణము.

(కుమారిక, త్రిమూర్తి, కళ్యాణి, రోహిణి, కాలి,
చండిక, కాంభవి, దుర్గ, భద్ర అని కొందఱు.)

నవద్వారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొమ్మిది
ద్వారములు కలది. వి. అ. న. దేవము.

ఇట్లే: నవరంధ్రము, నవచ్ఛిద్రము.

నవధాతువుల్లు. సం. వి. ఇ. పుం. బ. తొమ్మిది

విధము లగుధాతువులు.

శ్లో. పేమతారారవాగాచ్చ తామ్రరంగేచ
తీక్షణకం, కాంస్యకం కాంతలోహంచ ధాతే
నో నవత్తితాః. (బంగారు, వెండి, ఇత్తడి,
సీసము, రాగి, తగరము, ఇనుము. కంచు,
కాంతలోహము.)

నవధాన్యములు. సం. వి. అ. న. బ. తొమ్మిది
విధము లగుధాన్యములు. (గోధుమలు, యవలు,
కందులు, పెసలు, నెనగలు, బొబ్బరలు, నవ్వు
లు, మినుములు, ఉలవలు.)

నవనము. సం. వి. అ. న. స్తోత్రము చేయుట.

నవనవతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తొమ్మిది
తొమ్మిదవది.

నవనవతితమము = సం. నవనవతము.

నవనవమను = నవనవలాడు. అ. క్రి. (నవనవ +
అను.) మృదువగు, కోమలమగు.

క. నవనవమను నెప్పేనులు, రివరివమను మధ్య
ములు ద్వితీయశ్రేణిలో, జవజవమను వేటికి మ
ద్విరవవమను మరుడువారిరంగులు గనినకా.
చను. 3. ౧౦౮.

నవనవలాడు = నవనవమను.

(పార్వతి)ద్వి. మాటల తేటల మహిమేషకొన్న,
విద్దల బుద్ధుల వెల లేనిపనుల, ముద్దులయద్దు
లమురిపెంపుగతుల, మేటియై నూటియై మిం
చినలీల, వాటికి నాటికి నవనవలాడు, తనవున
కొకవింత తళుకుప్పత్తిల్ల, వనిత కంఠంత జవ్వన
మంతురించె. మృ. వి. ౧. ౮.

(వ్యస.) ఈసీటివంకాయలు నవనవలాడుచున్నవి.

నవని. సం. వి. ఈ. శ్రీ - క్రొత్తగా తీయబడి
నది - నవనీతము, వెన్న.

నవనిధులు. సం. వి. ఇ. పుం. బ. కుచేయనితొ
మ్మిదిధులు. (కుచాప ద్దము, పద్దము, శంఖము,

మకరము, కచ్చపము, ముకుందము, కుందము,
సీలము, ఖర్వము. వరము అని కొందఱు.)

నవనీతంపుఘటికలు. వి. బ. భద్ర్యవిశేషము.
వ...తిరువీసంబు పరమాన్నం బానవాలు జున్న
లు మింగడతెరలు నవనీతంపుఘటికలు...
ప్రబంధ. ౧౧౨.

నవనీతకము. సం. వి. అ. న. ౧. నెయ్యి. ౨.
వెన్న. (వాచ.)

నవనీతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. క్రొత్త
గా పొందింపబడినది. ౨. క్రొత్తగా తీయఁ
బడినది. వి. అ. న. వెన్న.

నవనీయము = నోతకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)
నుతింపబడినది.

నవపంచాశ త్రమము. సం = నవపంచాశము.

నవపంచాశత్తు. సం. విణ. త. శ్రీ. ఏబది
తొమ్మిదింటు నుండుసంఖ్య కలది. వి. త. శ్రీ.
ఏబదితొమ్మిదింటు నుండుసంఖ్య.

నవపంచాశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఏ
బదితొమ్మిదవది.

నవపాణి గ్రహణ. సం = నవోఢ.

నవప్రసూత. సం. వి. అ. శ్రీ. క్రొత్తగా
ప్రసవించినశ్రీ, పురుటాలు.

నవప్రసూతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. క్రొత్తగా ప్ర
సవించినయాడుది, పురుటాలు.

నవఫలిక. సం. వి. అ. శ్రీ. ౧. క్రొత్తగా రజ
స్వల యైనపడుచు. ౨. నవోఢ, క్రొత్తగా పెం
డ్లియైనబాలిక. (విల్యము.)

నవమము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తొమ్మిదవది.

నవమల్లిక. సం. వి. అ. శ్రీ. విరజాశక్తి.

నవమూలిక. సం = నవమల్లిక.

నవమి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పక్షమునందు తొమ్మిదవది.

నవము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. కొత్తది, లేతది. ౨. ఆధునికము, ఇప్పటిది. వి.ఆ.పుం.

౧. స్తోత్రము. ౨. ఎఱ్ఱగలిజేరు, రక్తపువ్వుకళి.

నవయింపు = నవయజ్ఞేయము. స. క్రి. (నవయ.)

కప్పపెట్టు, బాధపెట్టు.

చ. ఎలపారవోని మేని నవయించియు... తుపి

దపంబున నయ్యెడి దేమిసెప్పుమా. తు.సం.

౩. ౮౩౨.

నవయు. అ. క్రి. (క. నవె.) ౧. (రోగాదులచే) కృశించు, చిక్కు, ఎండిపోవు.

క. నాగాయతసత్త్వంబు ది, జ్ఞానాయతహస్తంబు దనిలనందనుడు మహా, ద్వేషాత్తుడగుచు డస్సిన, నాగముక్తియ నుండకున్న నవసి వసమునక. భార. ఆర. ౫. ౩౩౦.

గీ. పవనపర్వాంబుభటులై నవసి యినుపకచ్చుడాల్ గట్టుకొనుమునిచ్చు లెల్ల, దామరసనేత్రలిండ్ల బండాలు గారె. మనుచ. ౨. ౩౩.

గీ. సవనకృత్యంబు లడగిన నవసినవసి, వాసవాదినుపయలు వరుగులైరి. వరాహ. ౩. ౫౨.

౨. క్షీణించు, తగ్గు.

క. మండలము నవయ నరి కొద్దిగుండినసింహాసనంబు లుర్విక విసమే. ఆము. ౪. ౨౧౬.

౩. శ్రమపడు, కష్టపడు.

సీ. వసుమతీరాజ్యంబువలన నిరస్తులై మునివృత్తి నత్యుగ్రవసములోన, నవయంచుకాండుభూనాధనందను లున్నవా రని విని... భార. ఆర. ౧. ౧౨౨.

శ్లో... శృత్వా... పాండవాకాయః ఖసంతప్రాక్ సమాజగు ర్నవననే. సం. భార. వన. ౧౨. ౧౦.

ఆ. ఆలుబిడ్డ లొజులులై లేమి గుండుచు, దేవులుచేత బహు నవయజనులు, మున్ను

క్రొత్తబోధముల వాస్తవత బడ, పీఠసంబు నేసి చేర్చినారు. భార. ఆము. ౫. ౯౮. ౩

ఆ. మునివరేణ్యకామనః కేసి యిప్పొప్పునవయంచున్నవాడ నాటంగోరె, భార. ఆర. ౪. ౧౧౯.

శ్లో. సోహం కాపా దగ్రస్త్యస్య బ్రహ్మణా నవయత్యద, ఇమా మహామాహస్నః పశ్యంతే

మిదం మమ. సం. భార. వన. ౧౨. ౧౧. ౧౪.

జ: నవ, నవతే, నవయించు.

నవరత్నములు. సం. వి. ఆ. న. బ. ౧. మౌక్తికము, మాణిక్యము, వైడూర్యము, గోమేదకము, వజ్రము, విద్రుమము, పుష్కరాగము, మరకతము, పీలము అనుతొమ్మిదివిధముల రత్నములు. ౨. ధన్యం తరి, తుపణకుడు, అమరసింహుడు, శంకువు, బేతాళభట్టు, ఘటకన్నురుడు, కాలిదాసుడు, వరాహమిహిరుడు, వరుచి అను విక్రమాది తున్ని యాస్థానపండితులు. (వాచ.)

నవరసములు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. (అల్లం.) శృంగారపీఠకరుణాద్భుతహాస్యభయానకశ్రీభక్తిశాస్త్రకాంతములు అనుతొమ్మిదిరసములు.

నవరసు = సవరసు. వి. ఒకవిధ మగు బంగారునాణెము, కాసు.

క. కేళిక కన్యలై సవరసా, యాలేమం బిలువు మనిన యధికార్యోక్తాలర్థిరావె సరసా,

నీలయుశంయుశితకెడికినికన్యణయై. బహు.

౫. ౬౨. (నవరసు = శ్రేష్ఠురాలు అనిభావము.)

నవరాత్రములు. సం. వి. ఆ. న. బ. తొమ్మిది రాత్రులు. (౧. చతురదశరాత్రములు. వైత్రకుద్ధ ప్రతిపత్త మొదలు తొమ్మిదిరాత్రులు. ౨. గణపతివరాత్రములు. భాద్రపద శుద్ధ చతుర్థి మొదలు తొమ్మిదిరాత్రులు. ౩. దేవీవరాత్రములు.

అశ్వయుజశుద్ధప్రతిపత్తు మొదలు తొమ్మిదిరాత్రులు.)

నవరం = నవర. వి. రాజగృహము. బ. నవభులు నవభు.

క. వివిధోత్పాతంబులకుఁ నవభులలో దోచు కీడునకుఁ దోడ్తో కాంతివిధానంబున నిరస నమవును ముసోహితునిచేతనవద్యముగఁ. భార. కాం. ౨. 305.

నవశత్రుము. సం. వి. అ. న. నవోత్తరశత్రుము, నూతుతొమ్మిది.

నవశాయకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఆయాని మున్నజాతివాడు. (మీరు తొమ్మండు.)
శ్లో. గోపా మాతీ తథా తైరి తంత్రీ మోదక వాడుజీ, కులాలః కర్తకారశ్చ నాపితో నవ కాయకాః పరా. (వాచ.)

నవశ్రాద్ధము. సం. వి. అ. న. మరణదినము మొదలుకొని చేపిడినములందు చేయఁదగినశ్రాద్ధభేదము.

నవవష్టము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అఱువది తొమ్మిదవది.

నవవష్టి. సం. విణ. ఇ. శ్రీ. అఱువదితొమ్మిదింటియందుండుసంఖ్య కలది. వి. ఇ. శ్రీ. అఱువదితొమ్మిదింటి నుండుసంఖ్య.

నవవష్టితమమా. సం. నవవష్టము.

నవసప్తతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) డెబ్బది తొమ్మిదవది.

నవసప్తతి. సం. విణ. ఇ. శ్రీ. డెబ్బది తొమ్మిదింటి నుండుసంఖ్య కలది. వి. ఇ. శ్రీ. డెబ్బది తొమ్మిదింటి నుండుసంఖ్య.

నవసప్తతితమము. సం. నవసప్తతము.

నవాతు. వి. (త. నవాత్తు.) శర్మరాభేదము.

శీ. శర్మరాభేదసంజ్ఞలు నవాతు జుమోజు పుల

కండ మనఁగను బొలుపు కాంచు. ఆం. భా. ౨. ౨౧౧.

శీ. పూతనచనుఁబాలఁ బొడముచేఁ దడఁగనో ప్రేతవాలెఱ మేల్చువాతు గొనుట. బళిర కటిచేల్చుశతకము. 2. ప. (చి.ని.)

క. కొమ్మపయి పక్షిపాతము, నెమ్మెయి నెఱపుదు వి చేల యేఁచెద వకటా, కమ్మగ నవాతుచ క్కెర, కమ్మగ మాటాడు తవర కలకంఠవ రా, విజ. వి. 3. ౫౬.

నవారు. వి. (హిం. నవార్.) చిత్రాలపట్టిక, పట్టెడ, పట్టెమంచమునకు నేనెడుపట్టెడ.

శీ. చిత్రాలపట్టిక చెలఁగు నవారన... ఆం. భా. ౨. ౧౬౪.

శీ. తగటిరుమ్మితాపుతానవారు కిసీదుసిమ్మబం దరుచీటిల సరీలు. హంస. ౫. 3౫౦.

నవాశీతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎనుబది తొమ్మిదవది.

నవాశీతి. సం. విణ. ఇ. శ్రీ. ఎనుబదితొమ్మిదింటియందుండుసంఖ్య కలది. వి. ఇ. శ్రీ. ఎనుబదితొమ్మిదింటియందుండుసంఖ్య.

నవాశీతితమము. సం. నవాశీతము.

నవాసారము. (సం. నవతారక.) ఒకదినము ఉప్పు. (త. ర. నవాసాగర మని న్యునహారము.)

(వ్యవ.) గిన్నెలు కళాయి చేయుటకు నవాసార ముపయోగించును.

నవి. వి. ౧. కరగోడ పెట్టుటకు నిడుపున త్రవ్వి యెత్తిన మట్టిపలము. (శ. ర.) ౨. తోట మొ. వానికట్టనకు పెట్టుచిన్నగోడకై దానిప్రక్కనే త్రవ్వివకాటవ.

శాసనము... దూర్పున నాగుమురితోట్ట నవియును... దా. కా. ౧౦౧౬.

జ: నవును.

నవిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) నతించవాడు.
నవితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నతించ
దగినది.

నవిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నవతమము,
మిక్కిలి క్రొత్తది, వెక్కిరింటిలో క్రొత్తది.

నవీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రొత్తది,
ఆధునికము, ఇప్పటిది.

నవీయము. సం. విణ. (న. యసీ. న.) నవతర
ము, రెండింటిలో క్రొత్తది.

నవుకు = నాకు. విణ. (√నవి.) పల్లము, నిమ్మము.
నీ...పల్లము నవుకు బల్లనగ నిమ్మంబు దనరు.
అం. భా. గ. ౧౫౮.

వి. మొట్టి. (చూ. నాకు.)

నవుడుకొట్టు = నాడుకొట్టు. అ. క్రి. మిణకరించు.
ద్వి. అని యిట్లు దేవేంద్రు డాడినమాట, విని
యును విననట్లు విస్తయం బండి, చ్యవనుఁ
డూరకయుండె భాగ్యవుండు, నవుడుకొట్టె
ను నీళ్లనమరె గళ్యపుండు. ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౨౧౬ పం.

నవుబత్తు = నాబత్తు. వి. చ ర్తవాద్యవిశేషము.
నీ...రాజాబహదరు, మొదలైనవీరులు ముఖ్య
మాతెల్లజెండా నవుబత్తును ధక్కు యాది,
గలిగినరాజుచిన్న లాసంగబడి...రంగా.
౧. ౧౧౬.

నవురు = నారు. విణ. (క. నవురు.) మృదువు,
మెత్తనిది. (క. రం.)

నవోధ. సం. వి. ఆ. త్రి. క్రొత్తగా పెండియై
నది, నూతనవివాహిత.

నవోద్భృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రొత్తగా
ఎత్తబడినది. వి. అ. న. నవనీతము, నెన్న.
(నాచ.)

నవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. క్రొత్తది,
ఆధునికము, ఇప్పటిది. అ. నతించదగినది. వి.
అ. న. స్తుతి. పుం. ర. క్తపునన్నవ్యపక్షునితేద్య.

నవ్య. వి. బాలకుడు.

నీ...బాలకుఁడనన్న నవ్య, పాఠ పాఠము...
అం. భా. అ. ౧౧౯. ప్రాత్రవాత ప్రతులు,
ప్రా. పా.)

నవ్వారు. అ. క్రి. (నవ్వ + ఆడు.) నవ్వతో
నొప్పు.

ఉ. జాతెడువైటలో, గులుకునక్కవగుబుల
తో మిటానిన, వ్యాచిడుమోముతో నిలుకు
టుండెలతో ననియాడుకాసుతో, సారనగం
ధి...ద్యారము మిఱవచ్చునొకొ...
దకా. అ. ౩౫౦.

నవ్వించు = నగించు. స. క్రి. (√నవ్వ.) నవ్వజే
యు, హసింపజేయు.

గీ. విభుడు పరిహాస మాడి నవ్వించుగాని, పడ
యలేడయ్యె నెన్నియుపాములను, రాజ
లింబాస్యతాంబూలరాగనుభగ, దంకకురు
విందమాలికాదర్శనంబు. నైష. ౭. ౧౭౩.

క. కడు నవ్వించుచుఁ జెజగులు, ముడిచెట్ట
బేర్చుండ్రు ముదిత కనుబొమలో, ముడిచెట్టె
నాలి సిగ్గును, ముడిచెట్టె నారి చెజకుమో
నున మరుడుకొ. మనుచ. ౫. ౯౪.

నీ. అతివపదానాతి కనువయ్యె గంకేలి పడఁతి
నవ్వంప బాల్పడియెఁ బొన్న. చం. రా.
౬. ౮. ఉ. రా. ౩. ౨౧౫.

నవ్వ(పు) = నగు, నా. స. క్రి. గ. అపహసించు,
శరీనీయు.

గీ. మిగుల నామని బచ్చచాంపేయకముల, నమ్మి
కడవళ్లెదము వైచినాడు మగుడ, నానప
డువారి నవ్వినట్లుల విచ్చె, గలయమాతులు
కేతకీగహనకులు. ఆము. ౪. ౯౪.

పీ. ఇంకా దాని గాక న న్నెవ్వరు నవ్వెద రా
హంబున నోడి యరుగుచుండ. దశా. ౨.
౪౧౦.

చ. పనిత యొక్కర్లు ... హరిఁ జూచెఁ గేకిసలు
కొట్టుచు బోటులు దాని నవ్వగఁ. పారి.
3. ౧౨. విక్ర. ౧. ౪౯.

౨. పోలు.

నీ... నెలతొల్పుబలువేల్పుచెలుపు నవ్వి.గీ...
నెలఁగొందు నారాచవేల్పుఁజేడు. నీలా.
౧. ౪౫.

గీ. విద్యకైవడి ముక్తికి విడిది యగుచు, నాత్త
విధమున నానంద మైనయిచట, నున్న సర్వే
కునాదలపిన్నచంద్రు, నవ్వుచున్నది గంగ
శేనములచేత. ప్రబోధ. ౪. ౪౫.

కా. అదివ్యాపకధరాజిచేఁ దమమహావ్యాధివ్య
ధర్ తీతీనక, మోదం బంది లతాంగు లం
బుజహలంబుక నవ్వుకందోయితో...చెలం
గి మరనారీనూనుఁగీ ర్తింతుచుక. మనుచ.
౬. ౧౪. కళా. పీఠి. 3౬.

అ. క్రీ. ౧. హసించు, హాసముచేయు.

చ. అనవుడు బ్రాహ్మణ ప్రవరం డల్లన నవ్వుచు
నిన్ను వారయక, మనమున వేడ్క పుట్టి
నరనాయక వచ్చితి నేను ధర్మదేవ. భార.
అశ్వ. ౨. ౯౫.

శ్లో. తతః ప్రహస్య జనకం బ్రాహ్మణః పునర
బ్రవీత్. సం. భార. అశ్వ. 33. ౨౫.

చ...నిమర మాని నవ్వ సురపాన్న ముఖాం
బుజ మెత్తఁ జంపకంబు...పూచు...పారి.
౪. ౧౦.

గీ. ఔర మధుమద మమరం బున్నెసవంబు,
గ్రోలిన సుమాళ మపుడు తక్కికలకు,
వారపున్నాగమరపకాశోకతరులు, నవ్వె
నవ్వులు పువ్వు లై నివ్వట్టి. రామా. ౨.

౧౦౦.

౨. ఆనందించు, సంతోషించు.

క. అని కుంభజుఁ డెఱిగించిన, విని నవ్వుచు
రాముఁ డవల వింశతిభుజుఁడుక, ధనవిభుఁ
డును బోరినవిధ, మనఘా వినవలతుఁ డెల్లు
మని యడుగుటయుక. ఉ. రా. ౨. 33౨.

3. అపహసించు, మేలమాడు.

ఉ. నామది నొందు లేదు విను నవ్వితి నీతని
తోడ...భార. అశ్వ. ౧. ౧౩౦.

ఉ. ఇవ్విధి మున్న యే నెఱిగి యెంతయుఁ జెప్ప
ననాదరంబుతో, నవ్వితిగాని పట్టుదు మనం
బున మీఁదటిహాని ధీనిధీ. నా. పంచ. ౧.
౪౬౧.

వి. ౧. హాసము, నగవు.

క. నగవు నగు నవ్వు నవు నా,నగు నాభ్యులు హా
సమునకు నగవాధీశా. ఆం. సం. మాన. 3౪.

చ. సరసులనర్ మింపుల నొసంగఁ గదంబపు
దండఁ గట్టుచో, గరఁగుటఁ డెల్లుదృక్
రశకాంతులు సుత్తర మిచ్చునంతరాంతర
ముల నవ్వులుక గలువతండము మొల్లలు
నంచు మిన్ను గ్రుచ్చి రహిని రిత్తనా లా
సఁగి సిగ్గు వహింతురు పుష్పలావికల్. ఆ
ము. ౨. ౨౦. విక్ర. ౧. ౧౧౯.

౨. పరిహాసము.

క. అన్యతము పాతక మగు నై,నను వనితలయె
డను బెండ్లి నవ్వన మృతి వచ్చిన సర్వధన
ముఁ జెడుచో, విను మది పాపంబు గాదు వి
మలచరిత్ర. భార. శాం. 3. ౪3౯.

ఉ...ఎట్లుదెంచితవయ్య నీవు నే, నవ్వులు
గావు నీతలపునం గలమే లొనరింతు ధీమ
మణి. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౩౦౦.

3. వింత, ఆశ్చర్యము.

క. ఒకటి గలదు వత్తురు వే,తోకగర్భంబునకు

వృక్షులు నుక్కిన చూసక్కతు నేటి బుద్ధి
పీనుగునకు బ్రదు కలె గలుగు నిట్టిసప్త్య
లు గలవే. భార. కాం. 3. 332.

సప్త్య దేటు=సప్త్య తేటుపడు.

క. నావుడు బావన్నవి చేర్కొని, నీ వద్దుత
భవ్యభావనరుపమ వంటిక, నావాక్యమున
కుగృప న్నదేవియు బాడనూపె సప్త్యదే
తెడుచూడ్కిక. హరి. ఉ. ౫. ౨౨. (ప్రస
న్న మగు అని భావము.)

సప్త్యలఁబెట్టు=పరిహసించు.

ఉ. ఇవిభగ మెల్ల నెచ్చెలుల కేర్పడఁ జెప్పిన
దిట్టకూళ వై, సప్త్యలఁబెట్టి యందఱు వినం
గడు నామునఁ ద్రుళ్లుకొంచుఁ దా, రవ్వల ఆ
వ్వలం బజపి యంకిలి నేయక మాస నేర్తుకే.
రసిక. ర. ౧౧.

సా: సవినయూక్తే పట్టనము లగును:-ఒకప్పుడు
హీనస్థితియం దున్నవారే కాలాంతరమున
సున్నతస్థితియం దుందురు.

జ: నవ్వాడు, సవించు, సప్త్యఃబాటు, సప్త్య
కొను, సప్త్యచేయు, సప్త్యటాల, సప్త్యదేటు,
సప్త్యవడు, సప్త్యపఱుచు, సప్త్యలబండ్రి, సప్త్య
లాట.

సప్త్యఃబాటు=నగుఁబాటు. వి. (√సప్త్య.) అప
హాస్యత, దూఱు.

గీ. నాకతంబున వచ్చినసప్త్యఃబాటు, మాటున
డఁజేసి నీకూ రిమగనిఁ దెత్తు. ఉ. హరి.
౫. ౧౪౧.

గీ...గతజల సేతుబంధ, వంబు చేసిన రాడలె స
ప్త్యఃబాటు. ఉ. హరి. ౧. ౧౦౭.

విణ. ఆపహాస్యము, సవ్వడగినది.

గీ. నాడు గోమంతనగమున నన్న నాజె, గదిసి
చూచినవాడవు గావె నీవు, నాటివాడన
నేనును సప్త్యఃబాటు, గాడె యిట్లంట యివి
తర్కంబు వలదు. హరి. ఉ. ౨. ౨౮.

సప్త్యకొను. అ. క్రి. సప్త్య+కొను. స్వాక్షమన.)
సప్త్య.

చ...మాటమాట జగడంబులు చూపి యతండు
సోయినక, గలకల సప్త్యకొండు తమకాకల
మాతఁ డెఱంగలేమికె. శుక. ౨. 332.

సప్త్యచేయు. స. క్రి. (√సప్త్య.) చిన్నబుచ్చు.
ద్వి. మురియచాడయగారి జొక్కువెట్టివొ,
నాచిదేవయగారి సప్త్యచేపిటివొ. పండితా.
మహిమ. 3౦౬ పా.

సప్త్య(వు)టాల=సప్త్యటాట. వి. (√సప్త్య. ఇట
వర్ణవ్యక్త్యయము.) గ. పరిహాసము, పరియాచకము.

ఉ. నావుడు సప్త్యటాల కనినక బవనాత్మజ
యింత యేటికె. భార. ఉద్యో. 3. ౬౧.

గీ...వరక క్షికలన రాజు, కల్పముల సప్త్యటాలకుఁ
జేయుచుండఁ, దరుణి కుతుక త్రపాచ్చుతా
తంకభార, సంకటసాయివై సారిజాంక య
య్యె. నైవ. 2. ౧౬౯.

గీ. తపము నేయుచు నున్నధన్యుఁ గల్గుచి
గాంచి యక్కమాదులు సప్త్యటాల కందు,
సాంబుని స్త్రీరూపసంపన్నుఁ గావించి...
పద్మ. ౧౦. ౨౬౯.

చ. నలు జనించె నిందు నదనంబుగఁ గామిను
లెవ్వరేనియుక, గనఁగలకే యటంచు జొక
కంజవిలోచన సప్త్యటాలకై, యనఁగ ...
సీమం. ర. ౧౭. (సప్త్యతాలకై. అపమద్రి.)

క. ఈలాగునావితో సప్త్యటాలకుఁ బన్నిద మిడి
సాగటా లాడఁగ జో, టాలగు నీ కర్ణం
దున్నిటాలా యని దక్కఁగొను కటాలలి
తాంగీ. ప్రబంధ. ౬3౬.

౨. లీల, అలనోక.

మ...రామస్వామి తా సప్త్యటా, లటు లొక్క
మున తక్కిరద్యయము వ్రయ్యం జేసె...

ఆధ్యా. ఆర. ౬౦౮. (నవ్యలాలటూనవ్య
టాలవలె అని భావము.)

నవ్యపలుకుచు. స. క్రి. (నవ్య.) నవ్యపలుకు
కలగఁజేయు.

ఉ... ఆయుక్తదర్శమున నిష్ఠ నవ్యపలుకుచు న
మః పై నితండు విప్రవృత్తున వారివలె...
భార. ఆది. ౩. ౧౩౯.

నవ్యలబంధి. విణ. (నవ్య.) నవ్యకుస్వభావ
ము కలది. (చి. ని. క. ర.)

నవ్యలాలటూనవ్యలాల.

(పరిహాసము, పరియాచకము.)

మ. తనకుం గూర్చువధూమణుల్ చనవుచేతక
మందెమేలంబువంకన నేసారియు నవ్య
లాటలకుఁ బల్కుం బల్కువాక్యంబు లెల్ల
ను నిక్కుంబులుగాఁ దలంచితిగ దల్లక...
విప్ర. ౪. ౩౧.

నవ్యలుపడు. ఆ. క్రి. (నవ్య.) అపహాసము
నందు, నవ్యలపాలగు.

సీ, దీని దగ్గఱ నేల దీని కొడఁగ నేల పరులచే
నవ్యలుపడఁగ నేల. మొ. రా. బాల. ౩౪.

నశ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నశించునది.

నశి(యి)ంచు. సం. ఆ. క్రి. నాశమొందు.

దండకము... లోకముల్ లోకవీజంబులుక ని
త్యసంహాన మై వీచువాచేవచుం దుల్లసిం
చుక నసింపుక నశించుక... భాగ. ౧౦.
పూ. ౧౨౩౩.

న... ఆచుహీకాంతుండు మంత్రహీతుండు విగ
తపరివారండు నై నశించు... మార్క. ౧.
౮౯.

న... కర్తనాశనంబునంద్రివిష్టపవామలకుం బుష్టి
హీనతయు దాన ననావృష్టియు నగు ననా
వృష్టిదోషంబున జగంబు నశియించు...

మార్క. ౨. ౧౮౬.

నశికుండు. సం. వి. ఆ. పుం. సోదరీభర్త. (వై. ని.)

నశిత. సం. విణ. (ము. త్రి. ము.) నశించువాడు.

నశ్యత్. సం. (శ. త్రి.) నశించుచున్న.

నశ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నాశార్థము, న
శింపఁదగినది. (ఉదా: యజ్ఞస్యం తన్నశ్యమ్.)

నశ్యేరము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) నశించునది.
నాశకీలము, నశించుస్వభావము కలది; కాశ్యత
ము కానిది.

నష్ట. సం. వి. ఆ. శ్రీ. సంస్కృతమైధున యగు
శ్రీ. (వై. ని.)

నష్టచేతనుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తెలివి
తప్పినవాడు, మూర్ఖులైనవాడు.

ఇట్లే: నష్టచేష్టుడు, నష్టసంజ్ఞుడు మొ.

నష్టజాతకము. సం. వి. ఆ. న. జన్మకాలము తెలి
యనపుడు ప్రశ్నలగ్నదులచే జన్మకాలమును
తెలిసికొని గణింపఁబడుజాతకము.

నష్టము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. నశించినది.
౨. తిరోహితము, మఱుఁగుపడినది. ౩. దూ
షితము, చెడినది. వి. ఆ. న. ౧. నాశము. ౨. ఆ
దర్శనము, మఱుఁగుపడుట. ౩. చెడుట.

నష్టస్మృతి. సం. విణ. (ఇ) చెడిన స్మృతి కలది,
మఱపు కలది. వి. ఇ. శ్రీ. నష్ట మగు స్మృతి,
మఱపు.

నష్టాప్తినూత్రము. సం. వి. ఆ. న. పోయిన
ద్రవ్యమును పొందుటకు సాధన మైనది - లో
ప్రేకదేశము, దొంగిలించినసాములో కొంత
భాగము. (వాచ.)

నష్టి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. నాశము. ౨. కనఁ
బడకపోవుట. ౩. చెడుట, దూషిత మగుట.

౪. నమము, లోటు.

ఉ. ఆయతికాని కీతు మమరాలయముఖ్యము
లాతఁ డర్థతృప్తిహయతుండై నిజోర్వి నగు
నప్తికిఁ దదనముం దొరల్చి రాజాయతనం
బుఁ జేర్చు...ఆము. ౪. ౨౧౮.

నస. వి. (క. నస.) ౧. దురద, కంఠూతి.

నీ...తింటు ము కపి తీటు తీవరము. గీ. దూల
జల నవ నస గాఢు దురద యనఁగ, బరఁ
గుఁ గంఠూతి...ఆం, భా. ౨. ౧౨౮.

౨. కామము.

గీ. అనుచు విప్రుండు తమకించి యంటుకొనియె,
సమృద్ధిచియ యుండె నాచంద్రవదనశూక
లాశ్వంబు నస రేపఁ బొచ్చినప్పు, డనుచు
తింపడె య త్తళు వైనబడబ. శివరా. ౩. ౬౯.
వ...మెడసాచి కూడతద్యక్ష్కోణంబులతోడ
వదనంబు గదియించి నస చేసిన బిసరుహ
ప్రునిగా నెరింగి...వరాహ. ౫. ౯౭.

౩. (త. నసల్.) ఉపద్రవము.

ఉదా: ప్లాద్దున లేచిన నీనస నాకుఁ బెద్దదిగా
నున్నది. (త. ర.)

జ: నసకించు, నసగూటి, నసగూటితనము,
నసగూడు, నసగొంటు, నసగొట్టు.

నస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ, నాసిక, ముక్కు.

నసకించు. స. క్రి. (నస.) మోహింపజేయు.

ద్వి. ముసిమసినగవులు మురివెంపునడలు, నస
కించు నేర్పులు నాగరకములు, కల్లమోహం
బులు కపటకృత్యములు. ప్రభులిం. ౪.
౧౪౩ పా. ౨౪ పం.

నసగూటి. విణ. (నసగూడు + ఇ.) కామో
ద్రేకము కలవాడు; కామోద్రేకము కలది.

నీ. పిసవెట్టి కసురెత్తి దిసిపరేగునసగూటిపూఁ
భోండ్లు తమయిండ్లపొంత కరుగఁ హంస. ౧.

౧౩౭.

ఉ. కెక్కునఁ బ్రాంతకృణవటికభరంబుల తె
క్కిలాప్పుచు, గుక్కుటవోటి మ్రోచె నస
గూటిమీటూరులపుట్టిల్లు; ద్వైక్కినమబ్బు
తెలగుమా క్రిందకల్ల వెలుగొండె ... వే.
పంచ. ౩. ౧౦౭. (చి. ని. పా. వెనగూరు.
అపమద్రి.)

నసగూటితనము. వి. (నసగూటి.) కామో
ద్రేకము.

ఉ...నా, కూరిమిపట్టి నిట్టనసగూటితనంబున
జేలువెట్టి తా, కార గణింప నన్న వివా
మతియిప్పురిలోనితక్కురికొ. విప్ర. ౪. ౨౪.

నసగూడు. వి. కౌ. (నస.) కామోద్రేకము.

ఉ. ఓరి దురాత్త నీవును ద్రియుండవె నాప్పు
దయేశుకాలిపై, గోరును బోల పీవు నస
గూటుఁ గడుక జపలస్యభావలై, నారులు
రూపయావనమునక నిలుపోపక యివ్వలవ్వ
లక, జారహితంబు నేయ విభుచక్కటి
మోహముమాన నేర్తుకే. వా. పంచ. ౩. ౨౩౬.

నసగొంటు = నసగొట్టు. వి. (నస.) కామోద్రిక్తుఁ
డు; విటుడు.

గీ. కుచ్చితం బింత యెటుఁగ దమ్మచ్చెకంటి,
కంటి విఖ్యాతి నాతిఁ గైకొంటి వనుచు,
నచటిజాటులు నసగొంటు లతని వేడి,
వేడి మీఁదనె దోచిరి వెట్టి రేచి. బహు.
౫. ౧౦౮.

నసగొట్టు = నసగొంటు. విణ. (నస + కొట్టు.)
కామోద్రేకము కలవాడు; విటుడు.

క. నసగొట్టుబాపన య్యాపిసవెట్టికి దగులు
వడి తరింపఁగ నేలా, బసవెద్దు గదలకుండె
డ్లు వసతికి రమ్మచటి కేను వచ్చెదఁ బొమ్మి.
కుక. ౨. ౪౩౯.

నననన. వి. (రక్తిముమున్నగువానితో) తడిసినచ
రక్తముమొ. వానిధ్వని కనుకరణము.

క. విసమును మెసపుచు విసువిక, నననన యను
కళవసంబునం చాలుచు న, మననంపురుదు
తోడుత, పసియింపంగ నీమె నెత్తివ్రాతా
బోటీ. పార్వ. ర. ౯౬.

నసిమిరి=నన. వి. గ. దురద, కంఠూతి. (శ.ర.)
౨. జలజంతువిశేషము.

నీ. గులకరింతయు నీరుగుట్టు శంఖసఖంబు పులు
కాసి నసిమిరి బుంగపురువు. హంస. ౪.
౧౮౬.

నసుకు. వి. అసత్యము.

ఆ. జల్లి బురుడ బొంతు పొల్లు దబ్బులు కల్ల...,
తనుకు నసుకు...నా నసత్య మభవ. ఆం.
భా. గ. ౧౧౯.

విణ. అసత్యమైనది. (శ.ర.)

నసుగు. అ. క్రి. స. క్రి. అస్పద్యముగా చెప్ప.
(వ్యవ.) ఏమాట చెప్పినను వానికి నసుగుట అల
వా పైనది.

వి. అస్పద్యముగా చెప్పెడిమాట.

(వ్యవ.) నీనసుగులు మాని నీయందేకము తెలు
పుము.

నసెము. వి. (సం. నన్యమే.) మక్కులూ వేయు
రసాదులు మొదలయినది. (మా.నసెముచేయు.)
జ: నసెముచేయు.

నసెముచేయు. అ. క్రి. (ననము. రోగ నివృ
త్తికై ముక్కురంధ్రములలో రసాదుల నుంచు.
గీ. పరంగ నామదంబుపలుకులు సాంతియి, గో
రిమత్కుణముల గుంటగలగ, రాకురసము
చేత రాచి నానికయందు, నసెముచేయ
వెత్తిపన యడంగ. (చింతామణి. చి.ని.)

నస్త. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. వృషభాదులకు

కుట్టినముక్కురంధ్రము. ౨. ఆభరణాదు లుంచు
టకు కుట్టిననాసికాచ్ఛిద్రము.

నస్తము. సం. వి. ఆ. పుం. నాసము, ముక్కు.
న. నన్యము, ముక్కుపాడి.

నస్తితము. సం. వి. ఆ. పుం. ముక్కుద్రాళ్లు పో
యటకై ముక్కు కుట్టినయెద్దు.

నస్తోతము. సం. వి. ఆ. పుం. - కుటుంబడిన ము
క్కు కలది. - గ. ముక్కుద్రాళ్లతో నడుపబడె
డియెద్దు; ముక్కుద్రాళ్లు పోసినయెద్దు.

నన్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. ముక్కు. ౨. పశ్వా
దులముక్కుద్రాడు. (విల్యముని.)

నన్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నాసి
కకు హిత మైనది. ౨. నాసికయందు పుట్టినది.
౩. నాసికయం దున్నది. వి. అ. న. గ. ము
క్కునందలివెండ్రుక. ౨. ముక్కుపాడి, ము
క్కుపాడుము. (విల్యముని.)

నస్తోతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)=నస్తోతము.

నస్తము. సం. వి. ఆ. పుం. నాసాపుటము. (కే.ని.)

నహి. సం. అన్య. (అభావము తెలుపును.) లేదు,
లేవు, లేడు, లేరు.

క. వలపు సట వావులా నహి, యల సత్యము
నున్న కలఁపు లభ్రచ్చాయల్, కలఁ దడవి
బాస చేసిన, జలజాతుల నమరారు సారంగ
ధరా. సారంగ. ౨. ౮.

ఉ. ఓచతురాగ్రగణ్య భవి నున్ననకేంద్రులలో
భవన్నిభం, డీచతురభివేష్టితమహి న్నహి
యంచ జనుల్ నుతింప...శుక. గ. ౨౪౧.

నహుషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చంద్రవం
శపురాజులలోనొకడు, యయాతితండ్రి. (ఇశో
డు స్వర్గరాజ్యమును పాలించి అగస్త్యమహాము
నికాపమున సర్పజన్త మెత్తి యుధిష్ఠిరునివలన
కాపవిముక్తి నొందినాడు.) ౨. మనుష్యుడు.
(కే. ని.)

నా.

నా¹. న. అ సుదర్శకము. (దీనికి ప్రథమాదివిభక్తి కవచసముల 'నేను, నేక, నన్ను, నను, నేక, నాచేత, మొ. రూపములును, బహువచనమున 'మేము, నేము, విము, ముము, ముము, మాచేత, మొ. రూపములును అగును.)

వ. నావిన్న వింపం బూనునాము క్తమాల్పచామ హాప్రబంధమునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన. ఆము. ౧. ౫౦.

చ...సర్వమునను నేన నిల్లు శుభవానత నక దగఁ జెంది నిల్చు సర్వము...భార. ఆశ్వ. 3. 3౮.

క. నానీసంవాదము...భార. ఆను. ౫. 3౦౭.

క. క్రతుపరులు నన్న తగ నంస్తుతించి ఫల మందఁ గండ్లు...భార. ఆశ్వ. 3. ౪౦.

క. ననుబోటిజోదునుం గా,దని పలుకఁగ నేర్పు నీకు నంత గలదె యట్లును గాక వినుము కర్ణం, డినుమా తొకకరము దొడుగు నే పరులు నగక. భార. కర్ణ. 3. 3౧౮.

మ...వారు నక బ్రహ్మపా, లవరిస్తావ్యయసౌఖ్య మొందు మని లీలం జెప్పినక వచ్చితక. భార. ఆను. ౪. ౮౩.

వ...త్రివేదమయురావించినయాయపరాధంబు నాకు సహింపవలయు. భార. ఆది. ౫. ౨౧.

ఉ. నేను భవన్నియోగసరణిం జరియించుచు వొక్కకూర్చు నుద్దామని...శ్రీరం. 3. ౫౯౧.

గీ. కృతి వినిర్తింపు మిఁక మాకుఁ బ్రియము కాఁగ. ఆము. ౧. ౧౩.

జ: నాయన.

నా²=అన³. అవ్య. ద్రు. "అను"ధాతువునకు తుమన్నాన్యధకము.

కా. శ్రీలోకండు వదానానందకి రాజనామీ మానాంబ నాం,గా లీలం జెనియించె... కా. ప. మ. ౧౪. ౧.

ఉ. మేరుగుజావతాయం దగుమేవనికిం గలు హావగ్ధ ఆంభోయహనేత్రి అన్వయవిభూ మణి నాం దగుమేవమాంబకుచం...కా.ప. మ. ౧౫. 3.

నీ. దక్షిణగంగ నాం వద్దయు నొప్పిఁగోదా వరియు జగదాది యైక్యమేక్యంబును... భార. ఆది. ౮. ౧౩౯.

మ...సౌభాగ్యప్రభావత్వలక్ష్మికి సంకేతనివా సమై మదననిశ్చింశంబు నా భీతుకన్యక నాఁగా దమయంతి నాం బరఁగు...నైమ. 3. ౧౮, ౮. ౧౮౪.

నాంచారు=నాంచేరు. (త. నాచ్చియూర్.)

౧. దేవత, అమృతము.

గీ. తోడుక్రీరంగనాంచారుతోడఁ గూర్చి,లీల నొరయూరునాంచారు నేలె సరణి. శ్రీరం. మా. ౧౦. ౧౧౬.

నీ. నెచ్చెలుక గొల్వఁగా నొచ్చి నాంచారు దేవిని గనుఁగొని...ప్రబంధ. ౨౮౫.

౨. శ్రీ, ఆడుది.

గీ. పాలు వోయించుకొని యాకృపాగుమూర్తి, కూలినాంచారుపాలింద్లమాకుకములు,పాలు చేపున గిలిగింత వారుటయును. మార. ౨. ౯౫. (నాంచారి. ముద్రి.)

సా: నాంచారమనంట నక్షత్రదర్శనము ఒక మాత్ర.

నాంతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. అనంతము, అంతము లేనిది. ౨. నకారము అంతమందు కల ది. (కబ్దము.) వి. ఆ. న. ౧. కొమ్మ. ౨. పైని త్రవ్వము. (శే. ని.)

నాంతరీయకము. సం. వి. జ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అవి
సాధూతము, వేదపద్యములను, వేదనిసంబం
ధము కలది.

నాంత్రము. సం. వి. ఆ. న. స్త్రాత్రము.

నాంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (దీనివలన దేవత లా
నందింతురు. ౧. ఆనందము, సంతోషము.
౨. సమృద్ధి, పెంపు. ౩. కర్తారంభమందు
చేయుదేశతాస్త్రము; నాటకముతోలత మంగ
ళార్థము పరిపూర్ణమౌచునది. ౪. దేవతలు బ్ర
హ్మణులు లోనగువారు చేయునట్టియాశీర్వాద
ము. ౫. భేరి. (శ. ర.)

నాందీకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. తోరణ స్తంభ
ము, మంగళార్థము తోరణములు కట్టుటకు
పాఠిన స్తంభము. ౨. నాందీముఖశ్రాద్ధము,
వివాహాదిశుభకర్తములందు కర్తారంభమున పితృ
దేవతాత్మపితృ చేయుశ్రాద్ధము.

నాందీకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నాందీ
శ్లోకాదులను పఠించువాడు, నూత్రధారుడు.
౨. నాందీవాది, భేరి మొదలగువానిని మంగళా
ర్థము వాయించువాడు.

నాందీపటము సం. వి. ఆ. పుం. కూపముఖబంధ
నము, నూతిపైకప్పు.

నాందీముఖము. సం. వి. ఆ. న. వివాహాదులకు
పూర్వము పితృదులను గూర్చి చేయబడువృద్ధి
శ్రాద్ధము.

నాందీముఖుడు. సం. వి. జ. (ఆ. ఈ. ఆ.) నాం
దీముఖశ్రాద్ధమును అనుభవించువాడు. (పితృ
మాత్రాది.)

నాందీవాది. సం. వి. న. పుం=నాందీకరుడు.

నాందీశ్రాద్ధము. సం=నాందీముఖము.

నాంగటిచాలుకూర. వి. (నాంగలి)కటిగొట్ట,
లాంగలి శి. (శ. ర.)

నాంగటిచాలుపేరియతివ. వి. (నాంగలి)నీక,
జానకి.

క. కన్నియతలమానిక మగు, నన్నాంగటిచాలు
పేరియతివను నీరికిం, బెన్నుద్ది నెత్తుకొని
చని, యన్నీచుడు రథముమీద వపు డిడు
కొనియెక్. రామా. ౫. ౧౮౯.

నాంగటిచిప్ప. వి. (నాంగలి + చిప్ప.) నాంగటి
పణత, నాంగటిగొడగ. (శ. ర.)

నాంగటిజోదు. వి. (నాంగలి + జోదు.) హలా
యధుడు, బలరాముడు.

ఉ. లాలసరీగజాంతుకుడు లావున నాంగటిజో
దునైన గెం, గేలనె గీటడంచి బలుగెల్పు
బయిండినెలంత నేలుకో, జాలినవాడు...
యయా. ౧. ౪౮.

నాంగటినుంపు. వి. (నాంగలి + దుంపు.) నాంగటి
చిప్ప. (శ. ర.)

నాంగలి = నాంగెలు. వి. జ్. (సం. లాంగలః.
ప్రా. జాంగలీ. క. నేగిల్, నేగిలు.) హలము,
దున్నెడుసాధనము.

ఉ... రోకట, నోదుచు నాంగటం దిగిచి నొం
చును గార్డుకము క్తబాణముల్, నైదొర
గించి కూల్చుచును... హరి. ఉ. ౧. ౧౦౧.
గీ. అతడు నాంగట నెత్తినయంతనుండి, యేటిది
క్కున కంతయు నెగసి యుండు, హస్తినా
పురి... ఉ. హరి. ౧. ౧౦.

నీ. తొడరి రావణుతలద్రుంచినయలతయో
యమున నాంగట గ్రుచ్చినట్టి యలతొ.
పరమ. ౨. ౧౦౪.

జ : నాంగటిచాలుకూర, నాంగటిచాలుపేరియ
తివ, నాంగటిచిప్ప, నాంగటిజోదు, నాంగటి
దుంపు.

నాంగు. వి. ధాన్యమునకు వడ్డిగా నిచ్చుధాన్యము.

నీ. అచటి కెడికొమాళ్ల నలచాలాయుధపాణి

నాఁచు¹ = నాఁచికొను. స. క్రి. అపహరించు;
లాగుకొను.

౨౫డ. కోరకోరసిజ రతి నది నేఁ గోర గోరఁ
ట బజ్జ నాఁచెను. చంద్రి. ౪. ౬౩.

సీ. ద్వీరసనాళికి వేల్పువెను నూడి నుధ నాఁచి
తెల్లులో నట పాఱజల్లినాడు. రా. వి.
౧. ౮.

సీ. పినుఁ గీక పెనఁగినఁ బెద్ద నొంపక యెఱ్ఱఁబా
ఱించి చేఁగలపాటి నాఁచి. ఆము. ౬. ౩౮.
ఉ...కూలము పూని జక్కి యా, పక్కిని వ్ర
క్కలింపఁ గని పట్కున కూలము నాఁచి
తుంచె నా, చక్కనికాల నేమితల...దశా.
౨. ౪౦౧.

వి. దొంగ.

సీ...నాఁచు నా దొంగయుఁ బ్రాచి దనరు.
ఆం. భా. ౩. ౪౫.

జ: నాఁచికొను, నాఁచికోలు.

నాఁచు². వి. కైవాలము, నీటిలో పుట్టెడితీగ,
ప్రాచి.

సీ...నాఁ చన కైవాల నాచు మెసఁగు. ఆం.
భా. ౧. ౧౬౫, ౩. ౪౫.

సీ. నాడెంపుజడవెంపు నాఁచుతీవలగుంపు కలికి
కనవడాలు గండుమీలు. నీలా. ౧. ౫౬.

గీ...మనోహరవాసనల్ గలయునాఁచు, నాఁ
చుజలదంతికరములయతిశయమున, యమునర
హిఁ గాంచునత్తొయజాకరమునఁ, గరము న
య మొప్పఁ దీర్చితిఁ గాల్గవిధులు. ఉ. రా.
౩. ౨౮౩, ౨. ౫౩.

సా: మాటకు మాట తెగులు నీటికి నాఁచు
తెగులు.

జ: నాఁచుదీఁగ, నాఁచుద్రాఁచు, నాఁచుడు,
నాఁచువన్నె.

నాఁచుదీఁగ(గ). వి. (√నాఁచు²). కైవాలక.

సీ. గడలిసనిడుడ కంజడలును ముదురఁబండిననా
చుదీఁగలు బెనఁగొనంగ. హరి. ఉ. ౭. ౩౪.

(హంసము.) గీ. ప్రమదమున నాఁచుదీఁగెఱ్ఱొం
పములఁ దూఱు. నైష. ౨. ౫.

నాఁచుద్రాఁచు. వి. (√నాఁచు²). నాఁచులో
నుండుసర్పవిశేషము.

వ...సరీసృపసారీవారంబులతో మసకముల ద
నివిసక సంచరించు నాఁచుద్రాఁచులఁ గాం
చిమేను లుప్పొంగ ... ప్రబంధ. ౧౮౬.

నాఁచుడు. వి. (√నాఁచు²). ఘోరజలజంతు
విశేషము, నీటిలోనుండుకానొకచిన్నజంతువు.

సీ...నత్తగల్ల చుట్టుకుగల్ల కురుమింద నాఁచు
డు...హంస. ౪. ౧౮౯.

నాఁచువన్నె. వి. (√నాఁచు²). నాఁచురంగు
కలవత్త్రువిశేషము.

సీ. ముత్తేలపందిళ్లు నుత్తరగోరహణంబులు కర
కంచు నాఁచువన్నె, నిండువన్నెలు... గీ.
మొదలుగా వల్వలుధరించి ముదిత లపుడు.
ప్రబంధ. ౨౩౨.

నాఁటించు = నాఁటు. స. క్రి. (√నాఁటు.)
(గుచ్చు.)

క. అందఱమేనుల గంగానందనుడు శరత్త్రయ
ములు నాఁటించెను శ్రీ, ల్కం దాఁకె నుత్తరుఁ
డు... భార. భీష్మ. ౧. ౨౮౧.

క. వడి నొక్కవెట్ట లక్షణం, డడరించె నిక్కా
తశరము లారక్కముపై, గడఁగి యతఁడు
నాతినిపై, నెడపక నాఁటించె గలయ నా
నిమిదియమ్మల్. భార. ఆర. ౩. ౧౩౨.

(పాఁటిఁచు.)

(పారిజాతము.) గీ. పెరటిచెట్టుగ నాఁటింతుఁ
తెంపు గనుము. పారి. ౧. ౧౩౬.

గీ. మఱియుఁ గలదివ్యసరములు నెఱయఁ జేఱ
చి, తనదుకేటిదిరి కలందుఁ గనకనలినబాతు
లెల్ల నాఁటించినాఁ డాతఁ డింద్ర, యటు
చనక మేఁత నడుమనే వాంఛములకు.
ప్రభా. గ. ౧౨౦.

నాటలు = నాటించు. స. క్రి. (ఇది నిర్బిండుకము
అని చి. ని. క. ర. కాని యీక్రిందినిరారక ప్ర
యోగములఁబట్టి సలిండుకముగా గ్రహింపఁబడి
నది.) గ. గ్రచ్చు.

నీ... ఆతఁ డతని, ఘనశరాసనముఁ ద్రిఖండంబు
గాఁ జేసి నారాచ మొక్కటి వాఁటె మేన.
భార. భీష్మ. గ. ౨౫౬.

ఆ. సత్యజిత్తుమేన సాయకదళకంబు, నాటి
కుంభజాండు నగుచు విల్లు, దునుచు... భార.
ద్రో. గ. ౨౮౮. నీలా. ౨. ౨౩.

౨. (భూమిలో మొక్కలు మొ.) పాఁతు.

గీ. నాఁటె మంచారతరువులు తోఁటలందు...
ఇంద్రుఁడు దక్షిణకాశియందు. భీష్మ. గ. ౮౭.

గీ. కొమ్మ నాటంగఁ దగినవోఁ గొమ్మ నాటలు
... పొచ్చు, హాళితోడను కాల్పినుఁ డెవర
తంబు. కళా. ౪. ౩౮. వసు. గ. ౬౪.

౩. పాఁతుకొనఁజేయు.

ఉ... అనంతకేవలా, నందము దానియందు మది
నాటలుము మానుము నీచభోగముల్. భర్తృ.
౩. ౪౦.

గీ. వెలఁది నామిఁదఁ గడుఁ గృపావిలసనంబు,
నాటి చూచినచూపుమన్ననయ చాలు.
వైవ. ౪. ౬౩.

౪. భేదించు, చీల్చు.

నీ. ఇరుమెయిఁ దొలిచి డెట్టిలఁ దూఱునవి
యును నలుపుర వేపుర నాటలునవియు.
భార. విరా. ౩. ౧౬౧.

గీ. ఆత్మకూలాయుధంబు తీవ్రాంకుశోటి, భా
శృటాభాసురము గుంభవదము నాటి, రక్త
ధారలతోన యారాక్ష సేంద్ర, కలువములు
గాచ్చియే తెంచెఁ మృత్యుం గ. కాశీ. ౬. ౧౮౧.

౫. కలిగించు. చంద్రా. గ. ౭౭.

ఆ. క్రి. (= నాడు.) గ. గ్రచ్చుకొను.

ఉ. దాటక మాన రిక్కడలి చాళరఘుల్ తమ
దండిమూఁతతో, దాటిఁదాఁకఁ జాడక
కదా కని కావు మటంటివేసి నా, పూటయ
కాయఁ గాంచుటకుఁ బొమ్మిది మంచిది పో
నినాటికిఁ, నాటక పోవు నీయురమునక
రఘువీరకళోరబాణముల్. రామా. ౭. ౩౬.

ఆ. వాడితూపు లొడల వడి నాటలుటయు
నొచ్చి, తోన కలువతోవధూమకేతుఁ,
డతికయిల్లు... భార. ఆర. ౭. ౧౩౩. కళా.

౫. గడ.

౨. పాడుకొను, స్థిరపడు.

క. చునమున నాటిసమాటలు, విను మెన్నియు
పాయములను వెడలువె యధిపా. భార.
ఉద్యో. ౨. ౬౨.

క. నీనగ్రులు నీచూడ్కులు, నీనానావిచారణ
ములు నీధ్యానంబుల్, నీనర్తలాపంబులు,
మానసముల నాటి సేండు మగుడవు కృష్ణ.
భాగ. ౧౦ పూ. ౧౦౪౫.

గీ. నామనను వానిమీఁదవె నాఁటె నమ్మ. కు
వల. ౩. ౧౧౧. ఆము. ౪. ౨౫.

౩. అంటు, తగులు.

ఉ... వాని కన్నిజన్మంబుల నైనఁ బాపములు
నాటవు పుణ్యపయందు గావునక. వి. పు.
౩. ౧౩౮.

ఉ... పొలివకదంబముఁ గూల్చినమేటి రామ
నా, తలఁపున నాటి రాఁగదవె చాళరఘీ కరు

కాపయోనిధి. దా. శ. 33.

సీ. ఆనుమాట చెవి నాటు నాగ్రహవ్యగ్రుడై
యనురనాయకుడు శుక్రాత్మజులను, గనుఁ
గొని...దశా. ౪. ౧౫౯.

౪. కలుగు, పుట్టు.

చ...వెక్కున మగు నెవ్వగల్ వొడమె గంప
ము పుట్టె జెమర్చె మేను మానసమున
విన్నఁబాఁటాడవె నాఁటె గడుం బరితాప
వేదనల్. పారి. ౧. ౧౦౦.

క. విను మట్లాడఁగఁ జెద్దలు, ననుఁగని పనిసే
యు మనుచు నాటిసకోపంబున నేవలాడ
విసలేకను దేశభ్రమణవృత్తిఁ గైకొని మ
ఱియున్. హంస. 3. ౧౪౭.

వి. ౧. తుతి, దెబ్బ; రంధ్రము, గండి.

సీ. పలుమొననాటు లేర్పడినకమ్మెవితోఁ జిలు
చెను టంటుముంగురులతోడ. మృ. వి.
3. ౯౧.

చ. కడలి మునుంగ నప్పుడమి గ్రమ్మనఁ గొ
మున నెత్త నందు మున్నడినయహావ్యకూట
ములు నాటిసనాటులవెంబడిం బడింబడి
బడునీరధారలు సుపర్యలు నించినపుష్ప
వృషికృవడి వెలయించుదంభకిటివర్య నిను
నది నాశ్రయించెదన్. చంద్రా. ౧. ౭౭.

౨. కుదురు, భూమిలో దిగినపర్వతము మొదల
గువానియడుగుభాగము.

గీ. నడుమ చతురశ్రవృత్తమా నాటు గలిగి,
భగభగాయతకనకరత్న ప్రతాన, కిరణములు
నాలుకలు గ్రోయుకీలములుగ, సురవగంబు
విభూమాన్నికరణి మెఱయు. వరాహ. ౧౦.
౧౦౭.

3. నాట్నము, మొక్కలు మొదలగునవి పాఁ
కుట.

(వ్యవ.) ఆచేనియందు నాటు ముగిసినదా.

నోనాటు = నొచ్చునట్లుగా నాటు.

క. ఒకమొగి నలువదియమ్ములఁ, బ్రకటబలుం
డైనపరశురాముడు నాయంగములు దాఁ
కఁగ నశ్వ, ప్రకరము నోనాటు నూతుపైఁ
బడ నేనెన్. భార. ఉద్యో. ౪. 3౧౭.

సీ. బ్రహ్మాండంబులపాటియై మర్తంబు లిట్లు
నోనాటునే యితనిచేత. భార. భీష్మ.
3. ౪౦౫.

వాడుకలోని ప్రయోగవిశేషములు:—

౧. వాని కింకను సంసారము నాటులేదు.

౨. వానికి నీవు చెప్పినమాట నాటులేదు.

3. ఎవరికైనను కష్టసుఖములు నాటిసఁగాని
మంచియుదేశములు కలుగవు.

జ: నాటించు, నాటుకొను, నాటుకొలుపు,
నాటుధీలు, నాటువడు.

నాటుకొను. ఆ. క్రి. (నాటు + కొను.)

౧. పాడుకొను, సీరపడు.

సీ. పాపంబు లొకభంగిఁ బ్రత్యయం బొందిన
నామిఁడ దృఢభక్తి నాటుకొనును, నా
మిఁడ దృఢభక్తి నాటుకొన్నప్పుడు ధర్మం
బు వర్తించుఁ దరతరంబు. భీమ. ౫. ౧౫౭.

గీ. నాటునుండియుఁ గంఠుండు నాటుకొన్న,
దిగులువెంపున వసుదేవదేవకులను. వి. పు.
2. 3౪. ఆము. ౫. ౫౫.

౨. కలుగు, సంభవించు.

గీ. నాకవల్లభ నీమిఁడ నాటుకొన్న, మానికొన్
పొన్ని దివిజసంపదలమిఁడ, బోయె నంతి
య చాలు నీపుణ్యమునను, వేయు నేటికిఁ
బులి నాకి విడిచినట్లు. వి. పు. ౧. ౧౫౭.

గీ...ఈతఁడంబున నాటుకొనిన, పాటు మదిఁ
జిత్తగింపవే పొరివేంద్ర. వసు. ౨. ౧౪౫.
పారి. ౫. ౧౪.

3. పాతుకొను, వేళ్ళపాటు.

(వ్యవ.) మొన్నపాతినవంక మొక్క నాటుకొన్నది.

నాటుకొలుపు(ల్పు) = నాటింపు. స. క్రి.

(√నాటుకొను.) ౧. గ్రమ్ము, గ్రమ్ముకొనఁ జేయు.

౪...నూటిగ నీటియలు నాటుకొల్పి యుసురు లెడల మీటుచు...అచ్చ. రా.య. 3౬౪.

౨. అతుకొనఁజేయు, అతికించు.

గీ. తెగువ దతునికంతంబుఁ దెవ్వనేసి, ప్రేల్చెదల నధ్వరాన్నిని వీరభద్రు, డాప్తజాపతి మెడపైని నాడుణంబు, నగుచుఁ బోట్టిలితలఁ దెచ్చి నాటుకొలిపె. భీమ. ౬. ౫౯.

3. పుట్టించు, కలిగించు.

నీ. అయ్యింతికడ నిల్చి యనువునఁ గాంతకు నకు మది రాగంబు నాటుకొలిపి. దశకు. ౬. ౧౨౧.

నాటుదీటు. అ. క్రి. (నాటు + తీటు¹.) మొక్కమొ. పాతుకొని చక్కఁగా వ్యాపించు.

చ. కరికిర మాడ వణ్ణులుఁడు గ్రంపున వేయుదుఁ గుంభమాక్షికో, త్కర మసిధారఁ బోల్చెసఁగెఁ దారకుభంగము నూచి నవ్వునం, గరజయకాంతకాంతరదకాంతియొ కాదని నాటుదీటి వి, స్ఫురదవదాతఖడ్గలత పూచెనొ నా జయచైత్రసంపదక. కు. సం. ౧౨. ౯౬౧.

నాటువడు. అ. క్రి. (√నాటు.) నటుకుడు వడు, తెగు.

చ. చిరముగ నొల్లువడ్డవరసింహునికంటెను బెద్దవే శిరం, బురలంగ నాటు వడ్డజలబోద్ధపుకంటెను బెద్దవే...కు. సం. ౪. ౪౩౨.

నాడిక = నాడు. వి. (నాడు + ఇక. స్వార్థమున.) చేకము.

క. అన్నాతియు నొడయఁడు నటు, అన్నారని నీవు కోన కరదెంచినవో, నన్నా యన్నాడిక యన్నా యాఁడనినఁ జూలనటిదె చెపుమా. అచ్చ. రా. అయో. ౧౧౦.

నాడు. వి. డె. (బ. నాళులు, నాళ్లు.) ౧. దినము, దినము. (ప్రపదము శుక్రించినాడక ప్రయోగములననుసరించియు చి. ని. ననుసరించియు కాలవాచక మగుచవును సరిందుక మనుట నిర్వివాదాంశము. ఇక దేశవాచకమైవుడు సైతము ముద్రితప్రతులందు సరిందుకమే యయి యుండుటచేతను దేశకాలార్థములకునన్ని హితసంబంధ ముండుటవలనను నిర్విందుకమునకు నిర్ధారక ప్రయోగములు శిశువులచేతను కాన నముల ననుసరించియు నీరూపమే యెల్లెడల గ్రాహ్యమనుట యుక్తము.)

క. మీటు గలరాజరక్షకుల, నాటికి వేవుర వధింతు నరుళరములు నో, నాటి పడవైచు సంతకు, వేటాడెదఁ బ్రతిబలంబుపీరుల వెల్లక. భార. ఉద్యో. ౪. ౪౦౩.

క. పూటు నగుకార్యగతు లొక, నాటుకొ మతి నాటుఁ గనెదనయకార్యము లొ, క్కేటుం జేయుట మేలగు...రా. వి. ౨. 3౬.

గీ. ఉత్తమక్షత్రియుల వెల్లపుగ్రవృత్తి, నేడు పదినాళులేని నానిశితశరచ, యములఁ గూల్చితి వేసరినట్లు లయ్యె. భార. భీష్మ. 3. 3౬౪. (పదినాళులేని = పదిదినములును.)

క. బలనిక్రమములు వినుతంబులు గా మన మొనలుఁ బొందుపుత్రానీకంబులు రెండు నాళ్లు పోయట, దెలియంగాఁ కాచి వచ్చితిం గురువాధా. భార. కర్ణ. ౧. 3.

౨. అదినము.

గీ. నాడు సభ నాడిసంతయు నేడు చేయు, నట్లు లున్నాడు మొనకల సనిలమతుడు. భార. భీష్మ. 3. ౭౪.

ఉ. వేడిన వేడిమాటు నృపవీరుడు నైపక
కర్తరంధ్రముల్, నూడినభంగి చాటుట
యు సుక్కి మనంబున నొచ్చి నిన్ను నే,
నాడు నృపాలపుత్రి వని నమ్మి వరించితి
గాక యిమ్మెయిక్, నే దొకకాలసర్పమయి
నీ విటు నేయుట నాకు దోచెనే. భా.రా.
అయో. ౧౯.

క. నాడు మొదలుకొని యాపూ, బోడి య
వారతము దెచ్చి భోజన మిడగా, నే
దొక్కటి చనునంతకు, వాడక్కడ నుం
డు నుచితవర్తనలమెయిక్. భోజరా. ౨.
౧౩౦. కాళ. ౪. ౯౯.

౩. సమయము, కాలము.

ఉ. నేడలలోటులో నపుడు నిబ్బర మైన
మదీయభాగ్యముక్, బోడిమి యేమిపాక
మున బొందెనో మిక్కిల యట్లు గాంచి
వె, న్నాడి దనర్చునాచనవునక్ మిము నె
మైయి నంటి గాని యే, నాడును బుణ్య
సాధ్యకి గుణం బిది గా దని నే నెఱుంగు
దుక్. కళా. ౪. ౧౧౩.

ఉ. సత్యవతీవధూటి మును శంతనువెండ్రము
కానినాడు పొంగత్యమునం బరాశరుడు
గర్భము చేసిన... భాగ. ౯. ౬౬౯. కాశీ.
౧. ౩.

౪. ఆకాలము, ఆసమయము.

గీ. ప్వాస్థ్య మెయ్యది జలజాతు శక్తి మెఱసి,
నాడె స్వర్గంబు గొనినాడు బలియె.
దశా. ౨. ౩౮.

ఉ... పరమేశ్వర యావరణాంబరాశి లేకుం
డిన నాడె పొక్కివడకుండునె పద్మభ
వాండభాండముల్. కాళ. ౧. ౧౨౩.

ఉ. నాటికి నెట్టిదై వధుటనంబుననో నిను నొల్ల
కెంతయుం, గాటపుఁగోపముక్ బెనుపఁగా
దను నెమ్మెయి నంటి గాక పూ, దోటుకు

జీతగాంధ్రు మనలోలిటివారలు లేరే నీవి
భుం, దేటికి బోవఁగా వలయు నీ వటు
పోవఁగ నేల కూతురా. కళా. ౪. ౧౩౨.
వార. ౬. ౪౮.

౫. పక్షమున, ఎడల.

గీ. అఖిలలావణ్యపుంజంబు నబ్జపుడు, మల
తగా దీనియందు నిర్మించె నొక్కొ, కాని
నా డిట్టికాంతి యేకాంతలందు, నేల లే దని
సామర్ష హృదయ లయిరి. భార. సభా. ౨.
౧౬౦.

క. తారకు నోర్వఁగ వేఱ కుమారకు బడయుం
గ సంగమము సేయను ముక్, వారలవై
బంపనినా, డారిపువై సంపు మాతఁ డధి
కుడె నాకుక్. కు. సం. ౪. ౪౦౩.

క. ధనధాన్యపశుసమగ్రుం, డనఁ బరఁ గడునటి
వైశ్యుఁ డధ్వరముం జేయనినాడు బ్రహ్మ
జాధ్వర, మునకు నతనిసాము రాజు పుచ్చి
యిడఁ దగుక్. భార. శా. ౩. ౪౩౧.
నైవ. ౫. ౯౧.

౬. (క.త. నాడు) = నాడిక, దేశము; ప్రదేశము.

చ. అరిసరపాలమాళిదళితాంఘ్రియుగం డయి
పాడనాటియం, దిరువదియొక్కవేయిటి క
ధీకుడు నా జనుచోడబల్లిక్. కు. సం.
౧. ౫౩.

నీ. మూడుగ్రామగ్రాసములతోడఁ గూడంగ
మోపూరు పాలించె ముల్కినాటు. క్రీ.డా.
౨౨.

ద్వి. నా డెల్ల నేలెడునాడు నాపిన్న, నాడొ
క్కనా డేను నడురేయి బోయి. రం.రా.
అయో. ౧౨౩ పా. ౧ పం.

ద్వి. పురములు దేశముల్ పుణ్యతీర్థములు, నరను
తం బగునూళ్లు నాళ్లును గడచి. ద్వి. హ
రిశ్చ. పూ. ౨౨౧౬ పం.

సీ. దినకరకుటుంబం దైన త్రిభువనమల్లండు కమ్మనాం
దును గుండికట్టు మొట్ట,వాడియుం జేకొని
రూఢిగా నేలంగ...కా. ప. మ. గ. 30.

చ. ఇల వెలనాంటిపోడిపునిచ్చినదత్తము...
కా. ప. మ. గ. ౪౨. నై. ౧. ౧౦.

2. జనపదము, గ్రామము, పల్లె.

వ...ఇచ్చిశ్వంభర సేవ్యపంబున సేదేశంబున
సేనాట సేవీట సేత్రోన సేత్రేన సేవేళ
సెవ్వండేమి సేయఁ దలంచె...ఆము. ౪.
౨౦౫. (శ. ర. పా.)

సీ. నాడు నా జనపదనామధేయం బగు...
ఆం. భా. ౨. 2.

ఆనాడున్ని = ఆనాడు మొదలుకొని, అప్పటి
నుండి.

సీ...నాడు మొదలు నాటఁబట్టి యానాడున్ని
యది మొదల నాటఁగోలె, యనఁగఁ దదా
రభ్య యనుట...సాం. ని. మాన. 33.

తలనాడు=నాటఁగోలె.

సాం. ని. మాన. 33.

నాటఁ(టం)గో(గొ)లె=ఆసమయము మొదలు.
మత్తకోకిల. నాటఁగోలెను నామనంబున నా
టకో వెజ నామ నిం, కేటిజీవన మంచు నీ
తప మిట్లు వన్నితి...భా. రా. ఆర. ౨.౮.
సాం. ని. మాన. 33.

(అయ్యరగులు.) వ...నాటకలు రెండుగా వ్ర
య్యటంజేసి నాటఁగోలె ద్విజిహ్వలు నా
బరఁగిరి... భార. ఆది. ౨. ౧౨౨.

కా. ఆగంధర్వుడు వచ్చి నాటఁగోలె సత్యా
నందసంయుక్తుఁ డై, రాగప్రాధీను మీఱ గీతి
ములు సేర్పక...చంద్ర. ౨. ౧౩౫.

నాటఁబట్టి=నాటఁగోలె.

గీ. నాటిసుత నాటిసుండియు నాటఁగోలె,
నాటఁబట్టి నాడు మొదలు నాగ నాహ్వ,
యము లయ్యెఁ దదారభ్య యనుట కవని.

ఆం. ౨౦. మాన. ౪౩.

నాటిసుత=నాటఁగోలె.

గీ. నాటిసుత నాటిసుండియు నాటఁగోలె.

ఆం. ౨౦. మాన. ౪౩.

నానాడు=గ. క్రమ క్రమముగా, కాలక్రమము.

గీ...నానాటి కీర్తి నాటిప్రియుము, చవుక

యైదట్టియచ్చటఁ జనమ నిలువ. ఆము. ౫. 2.

గీ...పనరుకప్పు, పూటపూటకు నెక్కఁ గప్పు
నమఁ దగి, మెఱుగు నానాటికి మిఁద
గిజికోనఁగ. మనుచ. ౩. ౨2.

కా. ఇద్యోతయ్యతి వృద్ధి బొందె చిత్తరతుం
జేసి నానాటికి. ఉ. రా. ౧. ౨౫౨.

౨. దినదినము, ప్రతిదినము.

కా. ఈయైశ్వర్యముఁ జూడఁబోలును నే నే
నెప్పాట నానాటికి. కా. గ. ౧౧౫.

క. భూనాయక యాదివ్యవిమానం బసమాన
దివ్యమణికళకలా, కానీకని చిత్రం చిది, నా
నాటి కనంతకాంచనంబులు గురియున్.
వసు. 3. ౧౨. విక్ర. ౧. ౫౫.

నాడునాడు = గ. క్రమ క్రమముగా, కాల
క్రమమున.

ఉ...ఆ త్తతురగంబుల కెల్లను నన్నయ్యుక్తుఁగా,
న రిలి నిర్వి యాగియుఁ బ్రియంబును
నాయెడ నాడునాటికిం, బేర్చి వహించు
చుండ నడవెం దనతములలోనివానిఁగా.
భార. విరా. ౧. ౨౬౩.

గీ. ఉ త్తరోత్తర మభివృద్ధి నొందుచుండు, గాఢ
ధరారకామ మోక్షములు నాల్గు, చంద్రకళ
యట్లు శుక్లపక్షంబురేలు, నాడునాటికి నభి
వర్ధనంబు నొందు. కా. ౩. ౫౨.

౨. ప్రతిదినము, దినదినము.

చ. అలయక నాడునాటికి లతాంగి యపూ
ర్వము లైనభోజనంబులు గడుభక్తి లెట్లు
చు...భార. ఆది. ౮. ౧౮3.

వ...నాఁడు నాటికికా బాటించి వేరుకాండ్రద
నెట్టింగి మేపుమేపులచమత్కారంబుల ని
రాకరించి వీకునకా దిరిగి తిరిగి యీఁక దీ
ర్పుకొనునవియును...మనుచ. ౪. ౨౭.

పిన్న(టి)నాఁడు=చిన్నతనము, బాల్యము.

ద్వి. నాఁ డెల్ల నేలెడునాఁడు నాపిన్ననాఁ
డొక్కనాఁ డేను నడులేయి బోయి, యరు
దైనవేటల నాసక్తి బొంది. ౧౦. రా.
అయో. ౧౨౩ పా. ౧౪౦.

ఉ. పిన్నటినాఁడు సత్కరుణ బిల్లలమట్టిమహా
ప్రధాని పెద్దన్న గురూత్తముండు తగ నటు
రకీతుయు దైవమార్గసంపన్నతయు న్వివేక
పరిపాటియును గృహసేసె...చార. పీఠ.
౧౨౯.

జ: నాఁడిక.

నాఁచచేను. వి. బౌ. (నాము¹ + చేను.) నాము
కలపాలము.

వ...నాఁచచేనికిం దలపడునాఁబసరంబులపస
మూరకొని మెక్కి యా మెక్కిన లెక్కిం
చి మిక్కిలిం జొక్కిపడుజక్కవపడంతులు
ను...బహు. ౩. ౬౦.

నాఁచతాయి. వి. (నాము¹ + తాయి.) నాము
వలె నున్నగ నుండుతాయి. (వివశిల. దీనినిత్రొ
క్కినను ఆవోటు నొప్పి కలుగును అని శ. ౪.)
(వ్యవ.) మాయరుగుమీఁద నాఁచతాయి పఱచి
నాము.

నాక. స. క్రి. (నాము. అనుధాతువుయొక్కవ్య
తిరేకత్వార్థకరూపము.) అనక.

చ. కొలది యెఱుంగ కిట్టిపలుకుల్ వలుకం
దగు నాక...భార. అది. ౫. ౨౦౩.

గీ...నలువపట్టి, యెండ నాక యొక్కింతనే
పూరకుండి. కాశీ. ౧. ౧౦౧.

నాకబలి. సం. వి. ఇ. పుం. నాగవల్లి, నాచాం
గముగ ఆయిదవనాఁడు చేయుసంస్కారవిశే

షము. (నాగబలి=నాగపూజ. వినాహసంస్కా
రవిశేషము. ఆపస్తంబ. గృహ్య. ౨. ౧౫
నూ. అని విల్యమున్.)

సీ. పాలుపు మీఱఁగ నాకబలికృత్యములు సల్పి
...కళా. ౭. ౮౩.

నాకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. - ఆకము-దుః
ఖము-లేనిది - స్వర్గము. ౨. ఆకాశము.

నాకవనిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దేవతాస్త్రీ; అప్ప
రస, అచ్చర.

నాకసదుఁడు. సం. వి. ద్. పుం. - స్వర్గము నివా
సముగా కలవాఁడు - వేలుపు.

నాకి. సం. వి. న్. పుం. - స్వర్గము నివాసముగా
కలవాఁడు - దేవత, వేలుపు.

నాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేవతాస్త్రీ.

నాకు. స. క్రి. (త. నక్కు.) ౧. లేహనముచేయు,
నాలుకతో రాచి లోఁగొను.

సీ. సనకాదిదివిజయస్కరిఫాలగోపిచందనపుండ్ర
వల్లికల్ నాకి నాకి. ఆము. ౧. ౪౧.

వ...బోరనక గాఱుధారాశోభధిరాసారపూ
రంబు నాకి నాకి...మనుచ. ౪. ౬౦. వే
మన. ౨. ౨౯౧.

౨. స్పృశించు, తాఁకు.

క...ధగధగ లచ్చి, స్తుంగళ నింగులు నాకెడు,
నింగలములు నాల్గుదెసల నిడుకొని కడఁకక.
మనుచ. ౬. ౨౧.

సీ. అరుణచోదితరథం బట్టిటూగాఁ బట్టి నలిన్
పుబ్బింబంబు నాకి విడుచు. ఉ. రా. ౨. ౧౪౮.
సా: పులినాకి విడిచినట్లు.

గీ. నాకవల్లభ నీమీఁద నాఁటుకొన్న, మాని
కోపాగ్ని దివిజసంపదలమీఁద, బోయె
నంతియ చాలు నీపుణ్యమునను, వేయు
నేటికిఁ బులినాకి విడిచినట్లు. వి. పు. ౧. ౧౫౬.
(గొప్పయాపద తప్పినది అని భావము.)

(కాలకాశికుండు.) దివి. పెడగొడ్డుఁ బులి నాకి విడిచినట్లును, జడిసి తొల్లిటితనజంజాట మెల్ల, నుడిగి...దివి. చాకిచ్చ. ఉ. కాకిర పం. నా: అటచేతిలో లేన వేసికొని మోచేతివారి నాకించినట్లు.

నాకుండు. సం. వి. అ. పుం. గ. నూర్పుండు.

అ. కొడుకు, పుత్రుండు. (కే. ని.)

నాకుము. స. క్రి. (అను. అనుభాతువుయొక్క వ్యతిరేకస్థానావస్థకమధ్యమపురుషైకవచనరూపము.) అనకుము.

చ. అనుటయొక్క గంకుఁ డిట్లనియె నక్కడ వచ్చి సుకర్తయొడఁ గావున నిట పీఠికజయ మవుత వెఱి పేటికి నీకును తరుండని నొకరుండ నాకుము బృహన్నల సారథిగాన గెల్పు నయ్యనిమిషకొటిగైన నకుఁ డద్భుతవిక్రమబృంధణంబునక. భార. విరా. ౫. ౨౩౫.

నాకులము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నకుల సంబంధ మైనది.

నాకులి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. నూరస, సర్పాక్షి. అ. యవతి క్త. ౩. కేవలకంటకారి, తెల్ల వాఁకుడు.

వాకుపు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. వల్లికము, పుట్ట. అ. పర్యతము, కొండ. ౩. వనస్పతి. (కే. ని.)

నాకేశుండు. సం. వి. అ. పుం. స్వర్ణాధిపతి, ఇంద్రుండు. (ఇట్లే: నాకేశ్వరుండు మొ.)

నాకొకఁడు. సం. వి. వ. పుం - స్వర్ణము నివాసముగా కలవాడు - దేవత, వేలుపు.

నాక్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నక్ర సంబంధ మైనది. వి. అ. పుం. మోసలిమూతివక్త.

నాగధర్మము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నక్షత్ర కాయధర్మమైనది. వి. అ. న. గ. నక్షత్రమాన

మున అటువదిగడిమలకహారాత్తము. అ. అట్టి అహారాత్తములు ముప్పువి కలమానము.

నాక్షత్రికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నక్షత్రములన క్గినది; నక్షత్రము నిమిత్తముగా కలది. వి. అ. పుం. చంద్రుఁ డవ్యవస్థియులందు చరించునిరువదియేడుదినములమానధేవము.

నాగ. విణ. (సం. నాగ.) గ. పూజ్యము. (మా. నాగలెత్తము.) అ. పెద్దది. (క. ర.)

జ: నాగగన్నెరు, నాగకెముడు, మొ.

నాగండు. వి. (సం. నాగ.) కేవలం. (క. ర.) మొ.

నాగకందము. సం. వి. అ. పుం. నాగకందము.

నాగకన్యక. సం. వి. అ. శ్రీ. నాగజాతికన్య; కర్పజాతిశ్రీ, భోగిని.

నాగకర్ణము. సం. వి. అ. పుం - ఏనుగుచెవివంటి ఆకులు కలది - గ. ఏరండము, ఆముదపుచెట్టు. అ. ఏనుగుచెవి.

నాగకింజల్కము. సం. వి. అ. పుం. నాగకేసరము.

నాగకుమారిక. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. గుహచి, తిప్పతిగ. అ. మంజన్మ, మంజడి.

నాగకేసరము. సం. వి. అ. పుం. పుష్పప్రధాన మైనదిక మొక్క.

నాగకేసరులు. వి. బ. (సం. నాగకేసరా.) ధాన్యవికేవము.

నీ. నాగకేసరులు చెన్నంగులు కురువులు భోజనప్రియములు రాజనములు...కాలి. గీ. ధాన్యమెగుగును...సాం. ని. మాన. ౫. ౨.

నాగగంధ. సం. వి. అ. శ్రీ. సర్పాక్షి.

నాగగన్నెరు. వి. (నాగ.) పెద్దగన్నెరు, ఒక జాతిగన్నెరు.

నీ...నాగగన్నెరులు మానాళ్లసాబగు. భల్లా. ౩ అ. (క. ర.)

నాగగర్భము. సం. వి. అ. న - సీసము గర్భ
మందు కలది - సిందూరము.

నాగచూడుడు. సం. వి. అ. పుం-పాములు తల
యందు భూషణములుగా కలవాడు-శివుడు.

నాగచ్చత్ర. సం. వి. అ. శ్రీ. గురుగు, శ్రీ
హస్తినీ.

నాగజము. సం. వి. అ. న - సీసమునుండి పుట్టు
నది - గి. సిందూరము. అ. వంగము, తగరము.

నాగజిహ్వ. సం. వి. అ. శ్రీ - పామునాలుక
వలె ఉండునది - కారిబ, మామెనక.

నాగజిహ్వక. సం. వి. అ. శ్రీ - ఎనుగునా
లుకవలె ఎఱ్ఱగా ఉండునది - మణిసిల.

నాగజీవనము. సం. వి. అ. న. వంగము, తగరము.

నాగజెముడు. వి. (నాగ.) బొమ్మజెముడు, ఒక
జాతిముండ్లచెట్టు.

నాగతుంచి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. భూతుంచి, నే
లానుగుళి.

నాగదంతము. సం. వి. అ. పుం. గి. ఎనుగు
దంతము. అ. బట్టలు మున్నగునవి తగుల్పు
కొనుటకై ఎనుగుదంతమువలెగోడకు అమర్చిడి
కొయ్య, చిలుకకొయ్య.

నాగదంతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గి. శ్రీహస్తినీ,
గురుగుళి. అ. కుంభము, ఎనుగుకుమ్మి.

నాగదంతిక. సం. వి. అ. శ్రీ. వృశ్చికాళి, తే
లమణి.

నాగదమని. సం. వి. ఈ. శ్రీ - సర్పములను
అణచునది - గి. ఈశ్వరి. అ. గొడ్డులగా
కరళి.

నాగదాళి. వి. (క. నాగదాళి.) ఒకజాతిముండ్ల
చెట్టు. (క. ర.)

నాగద్రువు. సం. వి. ఈ. పుం. క్షుహి, జెముడు.

నాగనక్షత్రము. సం. వి. అ. న - సర్పదేవతా
కనక్షత్రము - ఆశ్లేషానక్షత్రము.

నాగనామము. సం. వి. వ. పుం. తులసిక.

నాగనాస. సం. వి. అ. శ్రీ. ఎనుగులొండము.

నాగనిర్యూహము. సం. వి. అ. పుం. నాగదం
తము, ఎనుగుదంతమువలె గోడకు అమర్చిన
కొయ్య, చిలుకకొయ్య.

నాగనేరెడు. వి. (నాగ.) పెద్దనేరెడు, ఒక
జాతినేరెడు. (క. ర.)

నాగప=నాగప్ప, నాప. వి. నాగవల్లి. (మా. నా
గపసాని.)

జ: నాగపసాని.

నాగపంచమి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గి. క్రావణ
కుక్షపంచమి. అ. (దేవీపురాణానుసారముగ)
ఆషాఢకృష్ణపంచమి.

నాగపడగలదండ. వి. (నాగ + పడగలు + దండ.)
శ్రీకంఠభూషావిశేషము.

ద్వి. భాసురం బగునాగపడగలదండ, యాసల
జేరె నయ్యతివ నీదండ. ద్వి. భాగ. గి.
(క. ర.)

నాగపడగలు=నాగుపడిగప్రాగులు, నాగులపడగ
లు. వి. బ. (నాగ + పడగలు.) పాముపడగలవ
లె నుండుకర్ణభూషావిశేషము. (క. ర.)

నాగపడిగకోల=నాగబెత్తము. వి. (నాగ + ప
డిగ + కోల.) పాముపడగవంటిపడగకలబెత్తము.
నీ. ఎడమచే బల్లిక నిడినబండా రస్యపాణి
బట్టిననాగపడిగకోల. కుక. అ. ర. ౨౫.

నాగపత్ర. సం. వి. అ. శ్రీ. నాగదమని, మే
శ్వరి. నీయు

నాగపదము. సం. వి. అ. పుం. గి. ర. ౧౫౬.
శేషము. అ. నాగముయొక్క పాదము.

నాగపసాని = నాగమసాని. (నాగప. క. క.)

నాగపాశకము. సం. వి. ఆ. పుం. రతిబంధవిశేషము.

నాగపాశము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పామువలె చుట్టుకొనెడి అస్త్రవిశేషము. ౧. పాశము, వరుణుని ప్రధానాస్త్రము.

నాగపురము. సం. వి. ఆ. న. గ. (కారవనివాసమగు) హస్తపురము. ౨. పాతాళము. ౩. భరతఖండమున మధ్యరాష్ట్రముం దున్న యొక ప్రసిద్ధపట్టణము.

నాగపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం - ఏనుగుమదమువంటివాసన కలపువ్వులు కలది-గ. పున్నాగము, పొన్నశి. ౨. చంపకము, సంవెగశి.

౩. నాగకేసరముశి.

నాగపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాగదమని, ఈశ్వరి శి.

నాగపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వర్ణయూధిక, పచ్చపూలగోరంట శి.

నాగవెంజెర. వి. (నాగ + వెంజెర.) ఒకజాతి వెంజెర, సర్పజాతివిశేషము.

నీ. ప్రల్లంబునఁ దుక్కునల్లవాగులు నాగవెంజెరలును బొట్టవెంజెరలును. ద్వా. ౮. ౧౦౦.

నాగప్ప = నాగప, నాప. (చూ. నాగప్పసాని.)
జ: నాగప్పసాని.

నాగప్పసాని = నాగమసాని. వి. (నాగప్ప + సాని. క. నాగమసాని.) నాకబలిచిరంటి, నాగవల్లి నడవెడుములై దురు.

పీ. నాగప్పసాని నా నాపసాని యనంగ నాకబలిచిరంటి నామ మెసంగు. ఆం. భా. ౨. ౧౦౮.

నాగఫలము. సం. వి. ఆ. పుం - పాములవంటి కాయలు కలది - పటోలము, పొట్లశి.

నాగబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఆభిషయ

హస్తవిశేషము. ౨. చిత్రకవిత్వమందలి సర్పాకారబంధము. ౩. మల్లబంధవిశేషము.

న... రామబాణంబును నాగబంధంబును తొలకరిమొజువును... మల్లుపు. ౩. ౬౯.

౪. వస్త్రవిశేషము.

న... నాగబంధంబులు బూజాబంధంబులును... అనుపేళ్లగలపుట్టంబులు గట్టుకొని... ద్వా. ౩. ౨౦౬.

నాగబంధువు. సం. వి. ఆ. పుం - ఏనుగులు రావికొట్టును సంతోషముతో తినును గాన ఏనుగులకు ఇది బంధువువంటిది- రావిచెట్టు.

నాగబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బీజశి.

నాగబలాకార. సం = నాగబల.

నాగబైత్తము = నాగపడిగోల. వి. (నాగ + బైత్తము.) యోగవేత్తము, పొన్ను వేసినమంత్ర పూత మైనచిన్న పేము.

క. జననాథ యేమి చెప్పడు, గనలుచు నవ్వగుడపసి కటము లదరఁగా, దనచేతి నాగబైత్తము, గొని పసరముఁ గొట్టిట్లు గొట్టెనదయుఁడై. మమచ. ౪. ౮౫.

గీ. భవితభక్తిక పులితోలుపచ్చడంబు, నాగబైత్తము దంతపుయోగనాగ, లమరఁ జెట్టున దిగినట్లు లవనినాథుఁ, జేర వరుడెంచె నొకమహాసింధుఁ డత్రుడు. వేం. పంచ. ౪. ౧౦౧. కళా. ౨. ౪౮.

నాగభగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నామకేళిగిని, జరత్కారువు.

నాగభూషణుడు. సం. వి. ఆ. పుం - సర్పములు ఆలంకారముగా కలవాడు-శివుడు.

నాగమండలికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పాములవాడ.

నాగమల్లము. సం. వి. అ. పుం - ఏనుగులలో
మల్లనివంటిది-వివాచతము.

నాగమల్లె. వి. (క. నాగమల్లిగె.) ఒకజాతిమల్లె,
అవపత్రికశీ.

సీ. నాగమల్లె యనంగ నాగమల్లిక మీఱు ...
ఆం. భా. ౨.౫౨.

(బ.) ధాన్యవిశేషము.

సీ. మండిగండ్రలు నాగమల్లెలు తీగమల్లెలు
కృష్ణనీలాలు వెలువడాల. గీ. ఆది యగు
పేర్లు గలుగువ డ్దతనియింట, నుండు శతకో
టిపుట్టు లొక్కొక్కదినును. హంస. ౪.
౧౨౮.

వ... సీతాభోగాలు గౌరీకుంభములు నాగమ
ల్లెలు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

నాగమసాని= నాగపసాని; నాగప్పసాని. వి.
(నాగమ + సాని.) నాకబలిచిరంటి.

మ. నరలం గూర్చినకొప్పుతోఁ బనుపుమిన్నర్
జేఱునెమ్మొముతో, గరిమక నాగమసాని
ప్రాలు దిగుంగా అంతులై తూర్వముర్,
మొరయుంగా గడు నొప్పె నాకబలి ...
వేం. పంచ. ౪. 3౭౦.

నాగమూత. సం. వి. యు. శ్రీ. ౧. సర్పమూత,
కడ్రవ. ౨ - ఏనుగులను తల్లివలె అలంకరించు
నది - మణిశీల.

నాగమూరము. సం. వి. అ. పుం - ఏనుగులను
చంపునది - భృంగరాజము, గుంటకలగరశీ.

నాగము. సం. విణ (అ. ఈ. అ.) ౧. కొండలకు
సంబంధించినది. ౨. కూరమైనది. 3. (సమాస
మం దుత్తరపద మైనపుడు) శ్రేష్ఠుడు. (ఉవా:
పుష్పాగము, పుష్పాగుడుమొ.) ౪. ఏనుగువలె
స్థూలమైనది. (అ. ఆ. అ.) పామువలె పొడుగై
నది. వి. అ. పుం. అగమ-పోవనిది-కానిది-౧.
పాము, త్రాచు. ౨. పాతాళమున వసించుదివ్య

సర్పజాతివిశేషము. (అష్టనాగములు:-అనంతుఁ
డు, వాసుకి, తడుమండు, శంఖపాలుండు, కులిమం
డు, పద్మండు, మహాపద్మండు, కర్కాటకుండు.)
3. గజము, ఏనుగు. ౪. కొండ. ౫. మేఘము.
6. నాగదంతము, చిలుకకొయ్య. 7. తములసాకు
తీగ, తాంబూలిశీ. ౮. దేహమందలిఉపవాయు
పులలో వాగ్ద్యారమం దుండుఉపవాయువు. ౯.
గ్రహము. ౧౦. నాగ కేసరముశీ. ౧౧. పున్నా
గము, పొన్నశీ. ౧౨. మున్నె. ౧౩. దేశభే
దము. ౧౪. జలజంతువిశేషము. (వై. ని.) న.
౧. తగరము. ౨. సీసము. 3. (జ్యోతి.) ఒకా
నొకకరణము. (దీనికి నాగవ మని వాడుక.)
౪. అశ్వేషానక్షత్రము.

నాగముస్తై. వి. భద్రము ప్తకముశీ. (శ.ర.)

నాగయష్టి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. ఉలిమిరిలో
నగుకఱ్ఱలతో చేసి తటాకాదులయందు అనంత
వాసుకాద్రినాగులలో నొకనికి అధిష్ఠానముగా
నాటిస స్తంభవిశేషము. ౨. క్రొత్తగా త్రవ్విన
చెఱువు లోనగువానియందు నీటిలోఁకు తెలి
యుటకై నాటిసకొలత స్తంభము. 3. నేలతో
లఁచుకఱ్ఱ.

నాగరంగము. సం. వి. అ. పుం. నారంగము,
నారింజశీ.

నాగరకుండు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) ౧.
నగరమండు పుట్టినవాడు. ౨. ప్రవీణుండు
నేర్పరి. 3. నగరదురభ్యాసములు అలవడ్డవాడు.
౪. దొంగ. ౫. శిల్పి.

నాగరక్తము. సం. వి. అ. న. సిందూరము.

నాగరఘనము. సం. వి. అ. పుం. నాగమునైశీ.

నాగరము. వి. (క. నాగరు.) శ్రీశిరోభూషా
విశేషము.

(వ్యవ.) మాపిలకు నాగరము చేయించితిని.

నాగరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. నగరమున పుట్టినది. ౨. నగరమున ఉన్నది. ౩. నగరమునకు సంబంధించినది. వి. అ. పుం. ౧. (జ్యోతి.) పౌరము అనుగ్రహయదవిశేషము. ౨. నారంజి. ౩. కపటము, మోసము. ౪. దేశభేదము. ౫. గోరంటి. న. ౧. సాంటి. ౨. ఒకజాతిముస్తా. ౩. ఒకానొకలిసి. ౪. రతిబంధవిశేషము.

నాగరముస్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాగముస్తా. నాగరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. లివివిశేషము, దేవనాగరి. ౨. పట్టనవాసపుస్త్రీ. ౩. ముసీ, జెముడు. ౪.

నాగరికము. సం. వి. అ. న. నగరమునుండి వచ్చునంకము.

నాగరికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. నగరరక్షణమందు నియుక్తుడు. ౨. నగరము రక్షించువాడు.

నాగరుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. నగరవాసి, పౌరుడు. ౨. దేవరుడు, మగనిసోదరుడు. (వాచ.)

నాగరుకము. సం. వి. అ. పుం. నాగరంగము, నారంజి.

నాగరేణువు. సం. వి. ఈ. పుం. సిందూరము. నాగరేయకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నగరియందు పుట్టినది. ౨. నగరియం దున్నది.

నాగరోత్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాగముస్తా. నాగర్యము. సం. వి. అ. న. నాగరకత, వైదగ్యము. (వాచ.)

నాగలత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. మగగుడి. (త్రీ. ని.) ౨. తమలపొటతీగ, నాగవల్లి. (వాచ.) నాగలోకము. సం. వి. అ. పుం. పాళాళము.

నాగవ(ప)జీలు = నాగవజలు. వి. బ. కష్టభూమివిశేషము.

నీ. మొరపాటియై మంచిన నాగవజీలు విగువొప్పువొడిగిల్లచెప్ప. గీ. లోర...రా. వి. ౨. ౪౪.

నాగవల్లరి. సం. నాగవల్లి.

నాగవల్లి(లి) = నాగవల్లివి. వి. (సం. నాకబలి. ప్లా. నాగవల్లి. క. నాగవల్లి.) పెండ్లిలో కడపటి నాడుచేయునంపూరవిశేషము. (తీనిని కొందఱు పెండ్లివాలననాడును కొందఱు అందువనాడును జరిగింతురు.)

గీ. అట్లు వైవాహికార్థ కృత్యములు వెఱచి, నాలుగవనాడు సులబాంధవులు జెలగ, నరవార్తాడి లోచనానంద మొదల, నాగవల్లి యొకరుట్టుకై గుఱింప. రాజ. చ. ౩. ౧౭౪.

క. తగలబ్రాకెనయును దీటిచి, నగవులపనులైన వెనుక వాలవనా దొప్పగ నాగవల్లి నేయగల, బగడపుటుప్పరిగోనల బడకుక తెల్ల. యయా. ౪. ౧౧౪. రా. వి. ౫. ౨౦. ఆ. అట్లు దినచతుష్టయం దైన యంత నా, గవలియును వొనర్చె వైవరండు. ఇందు. ౬. ౬౬.

క. విలసితవహువైభవముల, నలరుచు నాగవలి జేసి యభిలాషిజనంబులకు వరహాలు మాల్వి, చ్చలవిడి పచ్చడము లిచ్చె జనవరుడం తక. కృష్ణ. ౪. ౧౨౩.

నీ. వడగు పెండ్లిండ్లలోపల దృఢియైనంబు ప్రాకెన్న యనగను బరగుచుండు, నారెంటి కిని నేతె యగుచు నంత్యదినంబు లవునుగం బవలి నాగవలి యనగ. అం. భా. ౨. ౧౩౨.

నాగవలిలోపలివూరము = పెండ్లి యంతయు నై నవీవుట నాగవల్లివాడు పెండ్లివా కొందొరులతో కలిసముగ మాటులాడుట. (మరి తెలుసేటిస

తర్వాత ఒండొరులు కలహించుటవలన మన మునులు చెవటయేకాని కలసివచ్చినది లేదు అని భావము.)

ఉ. మాలిమి లేదు గాన ననుమానము నామది
దోచె నప్పుడే, బాలిక సేవసేయఁ బనుపక్ష
వల దంటిని గాదె దాని కేమిలువు కల్లు మేన
మఱఁ దింతయె యాతఁడు నైన దైన దే,లోలత
నింక నాగవలిలోపల నిప్పుర మేల పల్కఁగజ్జ.
విజ. వి. 3. ౧౩౦.

ఇట్లే : నాగవల్లినిప్పురము.

(వ్యవ.) ఎంతజాగ్రత్తగా నున్నను మాయంటు
పెండ్లిలో నాగవల్లినిప్పురము తప్పినదికాదు.

నాగవల్లి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. తాంబూలి, తము
లపాకుతీగ.

నాగవారికము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧ - ఏనుఁగు
లను వారిండునది - రాజకుంజరము, పట్టపులే
నుఁగు. ౨. ఏనుఁగుగుంపులో పెద్దయేనుఁగు.
3-పాములను వారిండునది-నెమిలి.

నాగవారికుండు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧ - ఏనుఁ
గులను వారిండువాడు-హస్తీపాలకుండు, మావ
టివాడు. ౨. పాములను వారిండువాడు-గరు
డుడు. 3. గణఁగుడు, ముఖ్యసభ్యుడు. (వై.వి.)

నాగవాసమ(పుట)లరుఁబోడి. వి. (నాగవా
సముఁ + అలరుఁబోడి.) వారాంగన, వేశ్య.

ఆ. కలితభోగవతులు ఘనభుజంగాన్విత, రతులు
కంచుకాభిరామ్యయుతలు, నగుట నాగవా
సమలరుఁబోడులు నాగ, వాసయువతులట్లు
వఱలి రచట. ఇందు. ౧. ౧౫౫.

(అయోధ్యాపురము.) వ...రత్నస్యందనద్వారం
బుల నమరాంగబాసరం గూర్చుండి లీలాచ్ఛం
బుగ నాగవాసపుటలరుఁ బోడు లమరాంగం
బులు చిగిరించినతదీయ స్తంభములఁ గలచిగు
రుటాకు లన ... ఒప్పుచుండు. ఇందు. ౧.
౧౫౩.

నాగవాసము¹. వి. ౧. ఘంటా ప్రతీకము, గం
టలోనిచీల.

సీ. నాగవాస మన ఘంటా ప్రతీకమునకు వేశ్య
లకును బేరు విశ్వనాథ. ఆం. సం. నానా. ౨౪.

౨. గొండ్లము మొ. వానిని తగిలించుటకు ద్వార
బంధము మొ. వానికి కెండుకొనలు వంచి
బిగించినయినుపకమ్మి.

చ. తులుకు మెఱుంగుఁ గెంపుతటిగోళ్ల నమర్చిన
నాగవాసపుం, గొలుకుల జాళువాగొలుకుగో
ళ్లఁ దగుల్కొని వ్రేలుపచ్చతా, చిలుకల
తూఁగుమంచమున శ్రీరమణుండు వసించున
త్రణిక. చంద్ర. ౧. ౯౧.

(వ్యవ.) ద్వారబంధమునకు నాగవాసము విత్తిగి
పోయినది.

నాగవాసము². వి. ౧. వేశ్యాసమూహము.

సీ. ననువుకాఁ డై వేల్పునాగవాసముఁ గూడి
మహిమ గోల్పడియె నే మాందకర్ణి. మనుచ.

౨. ౭౩. ఆం. సం. నానా. ౨౪.

౨. బోగముమేళము.

క. ... పురము కై నేసి ప్రజల్, తో నరుగ నా
గవాసము, తో నెదురుగ నేగి రంత తూ
ర్యము లులియజ్. ఆము. ౪. 3౪.

ఆ. నాగవాస మనఁగ నామ మా వేశ్యాజనంబు
మేళమునకు నంబికేశ. ఆం. సం. మాన. ౮.
ఆం. భా. ౧. ౧౩౦. హంస. ౧. ౬౩.

జ : నాగవాసమలరుఁబోడి.

నాగవాసము. సం. వి. ఆ. పుం. నాగలోకము.

నాగవీధి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఆకాశమండలమం
దు ఉత్తరదిక్కున అశ్విన భరణి కృత్తిక యను
మూడునక్షత్రములు కలఆకాశవీధీభాగము.
(చూ. విరావతము.)

నాగవ్రేలిమి = నాగవల్లి.

క. నాలుగుదిశలు విప్రజ, నాలు విధానాలు

భోజనాలును మేలిక, వేలిమి గలుగగము
దముల, వేలి మిగుల నవల నాగవేలి మొ
సర్వక. ముకుంద. 3. 2౯౬.

నాగశుండి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కోలదోనశి.

నాగసంభవము. సం. వి. అ. న - సీసమువలన
కలిగినది - సిందూరము.

ఇట్లే: నాగసంభూతము.

నాగసరము. వి. (సం. నాగస్వరః. ప్రా. నాగ
సరో.) ౧. పాములవాఁడూడెడిబుజ్జ.

గీ. నాగసింధు ప్రభేదనానావరాట, రాగగంధర్వ
లవారితారంభణముల, మిహిపదంబుగఁ బా
ములమెంగఁ డూడె, భోగిరాజులు నర్తిప
నాగసరము. శ్రీదా. ౨౨౪.

౨. పాములకు ఆనందము కలిగించు స్వరవిశేషము.

గీ... ఆలకించి చనియె, నాగసరముల మ్రోతయ
న్నాగరికుడు. శ్రీదా. ౨౧౯.

సీ... నాగస్వరం బగు నాగసర మన... ఆం.
భా. ౧. ౧౨౯.

3. సన్నాయి.

క. సంగీతపు మేళపుజత, సంగీతాశ్రమము నా
గసరములు ఢక్కిర్, చెంగులు ముఖవీణి
యలు ను, పాంగము తప్పెటలు గజ్జె లందుక
చేరక. ప్రబంధ. ౯౩.

క. అంతట నాగసరంబుల, నింతులు తానములు
మిగుల హెచ్చించుచు పా, మంతముపరవక
బువులు వ్యసంతము లోనుగనుఁ గొనుచుఁ
జనుడే మఱియుక. యయా. ౪. ౧౫౮.

నాగసాహ్వాయము. సం. వి. అ. న - ఏనుఁగు
తో సమాన మగుపేరు కలది - కారవవాసస్థాన
మగుహస్తిపురము. (వాచ.)

నాగసుగంధ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నాకులి, సర్పాక్షి.

నాగస్తోకము. సం. వి. అ. న - సర్పవివరణము
కలది - వత్సనాభము, వసనాభి.

నాగస్థిత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నేపాళము, దండశి.

నాగస్వరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పాములకు
ఆనందమును కలుగఁజేయు గానవిశేషము. ౨. పా
ములవాఁడూడెడిబుజ్జ.

క. నాగస్వరముపరసర్ప, స్నానరాశ్యావివేధ
నానారాగ, ప్రాగల్భ్యప్రకటఫణా, భోగము
లై యాడఁజొచ్చె భోగీంద్రంబుల్. శ్రీదా.
౨౨౦.

నాగహంత్రి. సం. వి. ఈ. శ్రీ - సర్పవివ
మును పోగుటఁబడి - మధ్యాకర్కశి, గొడ్డు
ఆఁగాఁడక.

నాగహనువు. సం. వి. ఉ. పుం. సఖ మనుగం
ధద్రవ్యము.

నాగాంచల. సం. వి. ఆ. శ్రీ - నాగయప్ప.

నాగాంజన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గానాగయప్ప.
౨. చాస్తిని, ఆడేనుఁగు.

నాగాంతకము. సం. వి. ఆ. పుం. - పాము
లను చంపునది - ౧. గరుడపక్షి. ౨. నెమిలి.
3 - ఏనుఁగులను చంపునది - సింహము.

నాగాఖ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. నాగకేసరము.
(త్రి. ని.)

నాగారి. సం. వి. ఇ. పుం - పాములకు కత్తువు -
౧. గరుడపక్షి. ౨. నెమిలి. 3 - ఏనుఁగులకు
కత్తువు - సింహము. (ఇట్లే: నాగారాతి మొ.)

నాగాశనము. సం. వి. ఆ. పుం - పాములను
తిననది - ౧. గరుడపక్షి. ౨. నెమిలి.

నాగి. సం. వి. ఇ. (న. నీ. న.) పాములు కలది. (పుట్ట.
మొ.) వి. ఈ. శ్రీ. ౧. ఆడుపాము. ౨. ఆ
డేనుఁగు. 3. పాతాళలోకము. (జె. ని.) న.
పుం. పాములు అభరణము గాకలవాడు, కవుడు.

నాగిని. వి. (సం. నాగిని.) లోకాంతరగతయై

దేవత యైనముతైదువ. (శ. ర.)

నాగిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. గొల్లజిడ్డశ్రీ.

గీ...నాగినియగు, గొల్లజిడ్డ...ఆం. భా. ౨. ౬౬.

౨. నాగురు, నావురుశ్రీ.

గీ...నాగిని నావురు నాగు రనఁగ. ఆం. భా. ౨.

౬౨. (ఈపదము సం. ని. లలో కన్పడలేదు.)

నాగు(వు). వి. (సం. నాగు.) పాము.

గీ. నాగుమలపేరు వెలయును నాగు లనఁగ.

ఆం. భా. ౧. ౧౪౬.

ఆ. నందియెక్కుగిత్త నాగులు సొమ్ములు, చేదు
మెడను బునుకచేరు బూది, నుదుట సరలు
గొన్నదుదురాక లేదఁ గల్గు, నయ్యయ్యెరుపు
దెలుప నలవి యగునె. చెన్న. ౩. ౩౯.

చ. తలఁ బ్రతిబింబభాసుమణిఁ దాల్చి విహార
వనాంతరంబునక, మలఁగి మలఁగి పెంజి
లుమునాగువుభంగి...నైవ. ౩. ౧౪౪.

గీ. కుబుజు మా ద్వేడిమేటి నాగువునుబోరె. భీ
మ. ౫. ౩౦.

జ: నాగుఁబాము, నాగుపడిగెప్రోగులు, నాగుల
చవుతి, నాగులపడగలు.

నాగుఁబాము. వి. (నాగు + పాము.) నాగము,
త్రాచు.

గీ. కినుక నిగుడంగ నొడుపు దప్పినపిసాలి,
నాగుఁబామును బోలుచు నవుడుగజచి.
ఆచ్చ. రా. మం. ౫౫.

గీ...నాగుఁబా మనఁ ద్రాఁ చన ఫణి దవర్చు.
ఆం. భా. ౧. ౧౪౩.

నాగుపడిగెప్రోగులు = నాగపడగలు. వి. బ.
(√నాగు.) పాముపడగపోలికి కలకర్ణాభరణ
విశేషము.

గీ ... చెవులనాగు, పడిగెప్రోగులు మెలిగొన్న
పచ్చడములు, నమర గుమిగుడి జాలరు
లరుగుదెంచి, రలరు మొగములతోఁ గ్రాటి
కలుగునును. శేం. పంచ. ౧. ౬౧౪.

నాగులచేవుతి. వి. (√నాగు.) నాగ చతుర్థి.

(వ్యవ.) నాగులచవుతినాడు పుట్టులో పాలు
పోయుదురు.

నాగులపడగలు = నాగపడగలు.

చ...మెన్నునం, దొలకెనునె తిజుట్టు తెలిదుప్ప
టి వీనుల మానికంపునా, గులపడగల్ రహిం
దగ నొకొం డగునొంటిబోయఁ డుదతిక.
కువల. ర. ౨౦౨.

నాగేంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సర్వరా
జము. ౨. శేషాహి. ౩. గజశ్రేష్ఠము. ౪. విరా
వతము.

నాగోదము. సం. వి. ఆ. న. ఉదరత్రాణము.

నాగోదరము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ఉదరత్రాణ
ము. ౨. గర్భిణి యొక్క గర్భోపద్రవభేదము,

నాగోదరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఉదరత్రాణము.
పొట్టుకు తొడుగుకొనుకవచము.

నాచి. వి. (త. నాచ్చి.) శ్రీ.

(వికవీర.) గీ. కలికి పల్లిక దేబలఁ గన్నతల్లి, నా
సికెక్కినయట్టిపోలాసయిలు, చక్కమెప్పు
లమాచూరమృక్క నాచి. క్రీ. డా. ౧౨౯.

నాట. సం. వి. ఆ. పుం. రాగవిశేషము.

శా. వాలారంగొనగోళ్ల నీ వలసతక వాయిం
చుచో నాటకుక, మేళం బైవవిపంచి నిన్న
మొదలుక నీ వంటిమిం జేసి యా, యాలా
పంబె యవేళఁ బల్కెడుఁ బ్రభాతాయాత
వాతాహతా, లోల తంత్రుల మేళవింపఁగ
దవే లోలాక్షి దేశాక్షికిక. మనుచ. ౩. ౫౩.

గీ...శంక, రాభరణము మేఘరంజి తోడి వరా
లి నాదనామక్రియ నాట...హంగు. ౫.
౧౨౪.

ఉ...కుంబుదుండు తా, గొళ్ల వరాళి నాటలను
గాయనరూఢికి నాటి చూసినక. క్రీ. రం.
మా. ౪. ౧౫౩.

నాటకము. సం. వి. ఆ. న. గ. శృంగారపీఠరసములలో నొకరసము ప్రధానముగా నుండి ప్రఖ్యాతచరిత్రమును తెలుపుచు ఆయిదు మొదలు పదివఱకు అంకము లుండుదృశ్యప్రబంధము.

౨. సర్వనము.

దండకము... గోవర్ధనతో జిభృత్కండరతో జిగ్రీడించువిన్నాజి వెన్నాటుకం బైనకాల్లన్నులక గల్లుపెద్దళ్ళులక సల్లడక జల్లునెమ్మెముజాబిలి శోభిల్లు...పాండు.౪.౩౩.

౩. చరిత్రము.

గీ. పుండరీకాక్షునకు కూలి పూజ లిచ్చె, సయములు చూడ బదిరికాశ్రమమునందు, నాగవిందు చయ్యిరువురనాటకంబు, జెప్పి చెవులకుఁ బండువు నేయు మనఘ. ఉ. చారి. ౨. ౩౦.

౪. కపటోపాయము.

ఉ. నామొగమోటుకై వలనినాటకముల్ ఘటియించి రుక్మిణీ, కామినీమీదటం గలుగుగౌరవముం గృపయుం బ్రియంబుఁ దా, నేమియుఁ గాననీక యిట నిన్నిదినంబులు నన్నుఁ దేల్చె...పారి. ౧. ౪౯.

(వ్యవ.) నీనాటకములు శాదృగఱ సాగవు.

నాటకీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాటక సంబంధ మైనది.

నాటకుండు. సం. విణ. (అ.టికా.అ.) నటుండు, ఆటకాండు.

నాటనము. సం. వి. ఆ. న. గ. నటించుట.

౨. నటనము.

గీ. శ్రీకరోదయవధూలోకాననప్రభా నాటికబహుచంద్ర నాటనంబు. గీ. దీపికం బగుశ్రీకాళికాపురంబు. పాండు. ౧. ౧౦౩.

నాటము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నృత్యము. ౨. కర్ణాటజేకము. (వాచ.)

నాటామ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. - నటులకు ప్రియమైనరసము కలది - కరమూజాశీ.

నాటారుండు. సం. వి. ఆ. పుం. నటముక్కకొడుకు. (కల్ప.)

నాటి. సం. విణ. (న. నీ. వ.) నటించువాడు, సర్వము చేయువాడు.

నాటిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఉపరూపకము లనెడి దృశ్యకావ్యములలో నొకటి. (ఇది నాలు గంకములు కలిగి శ్రీపాత్రబహుళముగా వుండును. ఇందలికథ కల్పిత మై యుండవలెను. నాయకుండు ధీరలలితుఁ డగురాజు. శాయిక అంకః పురసంబంధగాని సంగీతవ్యాపృతగాని అయినవాసురాగ యగురాజకన్యక. ప్రాథమ్య స్వపవంశమందు పుట్టినదియు నగువెదభార్య యుండవలెను. ఇందు వృత్తి కైకి.)

నాటికీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కృతాభివయము, అభినయించబడినది; అనుకరింపబడినది.

నాటేయుండు. సం. నాటారుండు.

నాట్య(ము). వి. మల్లవిద్యాసంబంధ మగుపనునాట్యవిసరులలో నొకటి.

న...దధ ధారు ధాణు అంత్రటిక టీక ఉద్దడ నాట్య దారుధాణు దారుకపాణు... మల్లపు. ౩. ౩౯.

న...అంత్రటిక టీక నాట్యము... మొదలగు పనునాట్యవిసరులు... ప్రబంధ. ౩౪.

నాట్యధర్మిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నాట్యవిధులు తెలుపుచిద్య.

నాట్యపుష్పకము. సం. వి. ఆ. న. తూండు

పాల్లు కుంకుమపువ్వు కలసినగందపాడి, ఒకది నుసులుక్కా.

నాట్యభావ. సం. వి. అ. శ్రీ. నాట్యమందా యాపాత్రములకు తగునట్లు ప్రయోగించుభావ.

నాట్యము. సం. వి. అ. న. -నటునికృత్యము - గాన్పత్తము. ౨. స్పృతగీతవాద్యాత్మక మగులాస్యము, తార్కత్వికము. ౩. నాటకాదిదశరూప కాభినయము.

నాట్యరాసకము. సం. వి. అ. న. రూపకభేదము, దృశ్యకావ్యవిశేషము. (దీనికి అంక మొక్కటియే. నాయకుడు ధీరోదాతుడు. పీఠమర్థుడు పనాయకుడు. హాస్యరసము అంగి. శృంగారము అంగము. నాయక వాసకసజ్జిక. వాచ.)

నాట్యాంగము. సం. వి. అ. న. నాట్యమయొక్క అంగము. (ఇది 'గేయపదము, సితపాద్యము, అనీనము, పున్నగండిక, ప్రచ్ఛేదనము, త్రిగూఢము, సైంధవము, ద్విగూఢకము, ఉత్తమోత్తమకము, ఉత్తప్రత్యుక్తము" అని పదివిధములు.)

నాట్యాలంకారము. సం. వి. అ. పుం. గ. నాట్యమునకు అలంకారము, అకిన్న ఆక్రందము కపటము తుప గర్వము ఉద్యమము పశ్చాత్తాపము మొదలగుముప్పదియొంటిలో నొకటి.

నాట్యోక్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. నాట్యమందలి ఖుభావ, నాటకపరిభావ.

నాడము. సం=నాళము.

నాడా. వి. (హిం. నాడా.) నాలు మొదలగువానితో వేసినపట్టె.

న...అల్లన గనుపట్టు మెనుపట్టు నాడాలదిగిని దగినవిగవిగనిజిగి... చుల్లుపు. ర. ౬౩.

నాడి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. గ. నాళము, కాడ. ౨. బోలుగా నుండుకాడ; (తామరలోన

గువాని) కాడ. ౩. (ఆకులోనగువాని) ఈ. ౪. శరీరమందలిబోలునరము, రక్తనాళము. ౫. క్రోవి, గొట్టుము. ౬. నారివణుపు. ౭. గడియకాలము. ౮. గండదూర్వ, ఒకజాతిగిత్తి. ౯. కుపాక చర్మ, మోసకానినడక, మాయ. ౧౦. వాతపితృశేష్ నాడులలో నొకటి. ౧౧. (జ్యోతి.) వధూవరులపాంతునములు చూచుటకై నక్షత్రవిశేషములతో నాడ్యాకారముగా గీసినరేఖ. ౧౨. (యోగ.) ఇడ, పింగళ, సుషుమ్న అను మూడునాడులలో నొకటి.

నాడింధమము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నాడులను చలింపజేయునది; క్వాసమును అధికముగా కలిగించునది. (భయాది.)

నాడింధముడు. సం. వి. అ. పుం. గొట్టుము ఊదువాడు - స్వర్ణకారుడు, కంసాలి.

నాడింధయుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గొట్టుముతో పాలు లోనగునవి త్రాగువాడు.

నాడికేలము. సం=నాసికేళము. (వాచ.)

నాడిచీరము. సం. వి. అ. పుం. గ. నలియన గంధద్రవ్యము, గువ్వగుత్తిక. ౨. నూత్రశేష్ ననలిక, నూలు చుట్టెడుచిన్నక్రోవి, పాలెవానియొకానొకపనిముట్టు.

నాడిపత్తము. సం. వి. అ. న. నాడీచము అనుకాకముకీ.

నాడీకము. సం. వి. అ. పుం. కాడలు ప్రధానముగా కలయొకదిననుకాకముకీ.

నాడీకలాపకము. సం. వి. అ. పుం. సర్పాక్షి.

నాడీకూటము. సం. వి. అ. న. (జ్యోతి.) వివాహమున వధూవరులపాంతునములు చూచుటకై నాడీరూపముగా గీసినరేఖలయందు జ్యోతిక్వాత్తప్రకారమువిర్పటచిన్నక్షత్రముదాయము.

నాడీచక్రము. సం. వి. అ. వ. గ. శాఖిస్థానమును నాడు లుండుచక్రవిశేషము. (దీనినుండి నాడులు వెలువడును.) ౨. (జ్యోతి.) నాడీకూటము లిఖించుటకై గీసినశీఖలు.

నాడీచక్రము. సం. వి. అ. పుం. కాకవృక్షవిశేషము, ఒకదినగుహారావృక్షి.

నాడీచరణము. సం. వి. అ. పుం. - కాడవంటి కాళ్లు కలది - పక్షి. (త్రి. ని.)

నాడీజంఘము. సం. వి. అ. పుం. - కాడవంటి పిక్కలు కలది - కాకి. (వై. ని.)

నాడీజంఘుడు. సం. వి. అ. పుం. రాజధర్మఁడనునామాంతరము కలయొకబకము. (మా. భార. కాం. ౩. ౪౭౮.)

నాడీతరంగము. సం. వి. అ. పుం. కాళీలము. (మే. ని.)

నాడీతరంగుడు. సం. వి. అ. పుం. రతహిండకుడు, వ్యభిచరించువాడు. (కల్ప.)

నాడీతిక్తము. సం. వి. అ. పుం. నేపాళనింబము, నేపాళ దేశపువేము శ్రి.

నాడీదేహుడు. సం. వి. అ. పుం. - రక్తమాంసములు లేక నాడులు మాత్రము కలదేహము కలవాడు, శుష్కించినవాడు - భృంగి. (శివుని ద్వారపాలకులలో నొకడు.)

నాడీనక్షత్రము. సం. వి. అ. వ. గ. జననక్షత్రము. ౨. జననక్షత్రమునకు పది, పదియొలు, పదు నెనిమిది, యిరువదిమూడు, యిరువదియేడు అగునక్షత్రములలో నొకటి. ౩. (జ్యోతి.) నాడీరేఖలయందలి నక్షత్రము. (మా. నాడీకూటము.)

నాడీపరీక్ష. సం. వి. అ. శ్రీ. హస్తాదులందలి వాతాదినాడులను పరీక్షించుట.

నాడీయంత్రము. సం. వి. అ. వ. (వైద్య.) శిల్పమునుతీయుట కై నయంత్రవిశేషము. (ఇది ఇరువదివిధములు కలది.)

నాడీవలయము. సం. వి. అ. వ. నాడులను - గడియలను - తెలుపువలయాకారము కలయంత్రవిశేషము, గడియారము. (వాచ.)

నాడీవిగ్రహుడు. సం. నాడీదేహుడు.

నాడీవ్రణము. సం. వి. అ. పుం. నారిమణుపు, నెల వేయుకుణుపు.

నాడీహింగువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకవిధమైన ఇంగువు.

నాడు = నాటు. అ. శ్రీ. నాటు, గ్రుచ్చుకొనుఁ ఖండిత మగు.

గీ. కాడె గ్రున్నెను దొలిచెను నాడె ననగ,
నాటె ననుమాట కర్థ మా నాగభూవ.
అం. భా. ౩. ౧౨౨.

చ. జనపతివేడితూపుల భుజంబులు వచ్చియు
రంబు లుచ్చి యా, ననములు నాడి చాప
ములు నాడి శతాంగము లాడి యుగ్రశే,
తనములు నూడినకా...కకు. ౨. ౧౦౦.

స. శ్రీ. బాధించు, పీడించు.

చ. అనలునిఁ గాడుచుం జముని నాడుచు
రాక్షసు నాడుచుం గవర్ది నొసలు చూడు
చుం ధనమప్రేవులు దొడుచు...కకు. ౫
౧౨౩.

మ. తననీటుల్ మెఱయించు శేనకాడవుండా
లింటియందంపుఁగుం, దనపుండల్లులు గ్రు
న్నరించుచిలుసానాకత్తి చిమ్మక...మీద
బులు దిద్ది నాడికొను జగ్గుల్ మీఱ శావీభు
లక. కువల. ౫. ౪. (ఇటు మెలికెట్లు అని
భావము.)

నాడే. వి. నడుచు నూలుకండె నుంచి నేనుచు

సాలెవానిసాధనము, తురి.

సీ. పరిపరి యచ్చులు చరితుండ యూడిత చీడు
దబ్బులు దండె నాడె క్రోవి. హంస.

అ. గిరి.

నాడెకత్తె=నాణకత్తె. విణ. (నాడెము+కత్తె.)
నాడెము కలది. (శ.ర.)

నాడెకొడు=నాణకొడు. విణ. (నాడెము+
కొడు.) నాడెము కలవాడు. (శ.ర.)

వి. కోమటి, నైశ్యుడు.

గీ. మూడవకొలంబకొడు నాడెకొడు...కో
మటి నాడెనర్పు. సాం. వి. మాన. అ.

నాడెము=నాణము. (ఇది సందిండుకము అని శ.ర.)

విణ. (మేలై నది, శ్రేష్ఠము.)

చ. నిగనిగలాడు మందనపు నిద్రపుగోడల నాడె
మైనము, తిగరతనంపు జిల్లపనితిన్నియలుక
...కడు నైజయుఁ జేన్ను దలిర్పంగఁ బోల
నెల్లడక. నీలా. గి. 30.

గీ. అఖిలవాంఛాప్రదంబు నైసటిపుణ్యతీర్థ మె
య్యది నాడెంపుదేశ మెద్ది. రసీక. ౬. గి. ౧౩౧.

సీ. జడదారిరాయ యిజ్జగమున నాడెంపుగొన
మును వాడియుఁ గనికరమును. గీ. కలుగు
మానిసి యెవ్వడు ... అచ్చ. రా. బాల.

అ. ప్రబంధ. 33.

జ: నాడెకత్తె, నాడెకొడు.

నాణకము. సం. వి. అ. న. రూపాయ లోనగు
నాణము.

నాణకత్తె=నాడెకత్తె. విణ. (నాణము+కత్తె.)
నాణముకలది. (శ.ర.)

నాణకొ(గా)డు=నాడెకొడు. విణ. (నాణము
+కొడు.) నాణము కలవాడు.

సీ. చేరెడుబియ్యాలయోరెమలదీమవానిఁ గో
ణంగి నేవలనాణగాని. ఘటికా. అ. గి. ౧౩౬.

నాణము=నాడెము, నాణ్యము. వి. (సం. నాణకం.

క. నాణ్య. త. నాణయం. మ. నాణియమ్.)

గి. శుద్ధదీనారము. (ముద్రితపఠడినరాగి తెండి
బంగారములబిల్ల అని శ.ర.)

గీ. నాణె మనగనను శుద్ధదీనార మొప్పు. ఆం.
భా. అ. ౨౩౩.

ఉ...నా, నానగరోద్భవంబు లగునాణము లుం
డెడుసంచీ గొందు జే, రానకు వచ్చు నన్న
యధురంధరుఁ డంకడికిం గజింపఁగజ్. శుక.
గి. ౪౨౧. కృష్ణ. 3. ౬.

అ. శ్రేష్ఠత్వము; మంజులత, మనోహరత్వము.
చ. అడలుచుఁ దాళరానివిరహోర్తిమెయిం దుర
పిల్లు దాని ... అంచరా, నడుపులు దానిమో
విరుచినాణము దానిమెటుంగు దానిను, న్నె
డఁగును...చూడమిజ్. శుక. గి. ౧౧౧.

3. (వస్తువుల) మంచిచెడ్డలు.

క...నాణె మెటుంగ బచ్చు గాఁగ నరపతికిఁ ద
గుజ్. ఆము. ర. ౨౬౯.

౪. ద్రవ్యము, ధనము.

చ. నడవడి గల్గువాడు కడునాణము జేఁ గల
వాడు...చెడుగుల బ్రహ్మాదీనిని నిశీ మగనా
లుంగఁ జేసె నంచు లో, మిడుకుచు దానియిం
టికడ మీసలు దీడుచు నుండు రెప్పుడుజ్.
హంస. గి. ౨౧౬.

౫. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుటయందలియోగ్యత. (శ.ర.)

౬. నాగరకత. (శ.ర.)

విణ. గి. మంజులము, మనోహరము.

సీ ... నాణము చొక. గీ. గొనబు తియ్యంబు
జాను తిన్ననిది బాగు, చొక్కటంబన తెల్ల
యు మంజులసమాఖ్య. ఆం. భా. 3. గి. ౪.

అ. శ్రేష్ఠము.

గీ. కంచిలో శేడువాడలఁ గలిగినట్టి, నాణపుం
గోమటులతోడ నందినట్టి, భామరన్నూర్తి
నేఁగఁ గైలాసమునకు. హర. అ. గి. ౧౪౧.

ఆ. నాణె మైనచెడిపె నయ మెటింగి తిరుంగు.

వేమన. 3. ౨౫౦.

జ: నాణెకత్తె, నాణెకాడు.

నాణ్య(ణియ)ము = నాణెము. (చి.ని. త్రా.వా.)

నాతము. వి. బత్తెము.

ఉ... కొల్పిన పేద సాదలక, దప్పని జీత సాతము
లఁ దన్నుట భూషణ మయ్యెఁ బుత్ర కా.
రా. వి. ౨. 3౪.

నాతి = నాతుక. వి. (క. నాతి. త. నాటి.) శ్రీ,
ఆడుది.

క. ఇమ్మగఁ దదూమాఘ్రాణమున గర్భములు
దాల్చి నాతులు నవమా, సములు నిండుడుఁ
గనిరి ముదమున జంతు ప్రముఖనుత ప్రకర
ముల్. భార. ఆర. 3. ౨౧౬.

క. జ్ఞాతుఁ పోరితమును గో, వ్రాతము నాక్రమము
విప్రవర్ధముచనవుక, నాతులకారింతుటయు
ను, నీతిం జననిచ్చునతనిపెం పొప్పు నృ
పా. భార. ఉద్యో. ౨. ౮౬.

శ్లో. బ్రాహ్మణేషు చ యే కూరా శ్రీమృ జ్ఞాతి
షు గోమ చ, వృంతాదివ ఫలం పక్వం
ధృతరాష్ట్రో పతంతి తే. సం. భార. ఉద్యో.
3౬. ౬౧.

క. ఆతనువుల లేరు గదా, నాతులు మఱికాక
కలిగినక వగఁ దిర్య్యగ్నాతికి నీజాతికిఁ గల,
యీతీవ్రత గలదె యెఱుంగ కిచ్చే లంఘిక.
ఆము. ౫. ౪౨.

జ: నాతుక.

నాతికత్తినము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) అనతి
కతినము, మిక్కిలి గట్టిది కానిది.

నాతిచిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. అనతి
చిరము, అతిచిరము కానిది. ౨. దీర్ఘ కాలపుది
కానిది, స్వల్ప కాలపుది.

నాతిదూరము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) మిక్కి
లిదూరము కానిది, ఇందుకదూర మైనది. వి.

అ. న. అతిదూరము, కొంచెము దూరము.

నాతివాదము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) పరువ
భాషణము లేనిది. వి. ఆ. పుం. పరువ భాషణ
ములేమి.

నాతుక = నాతి. వి. (నాతి + ఉక. స్వాత్మమున.)

ఉ. జాతర పేరు చెప్పి రథసంబంధ దర్శియుఁ
దాసుగూడి యా, నాతుక వ్రోవ చూపగ వ
ంబునకుం జని... అవశ్యకత మానయై వదం
కుమక. భోజరా. గి. ౨౨౭. ౨. ౯3.

క. వినలే నిట్టివి మానుడు, నను మన్ననలేజేసి
యనుచు నాతుక మ్రొక్కెక. కళా. గ. ౬౧.

పీ. నవలా మగున నాతి నాతుక యాడుది
లేమ గోల యునిద చామ చాన. అం. భా.
౨. ౧౦౪.

నాథము. సం. వి. ఆ. పుం. (ఎద్దు మొదలగువాని)
ముఖద్రాడు.

నాథవంతుడు. సం. విణ. (త్. వతి. త్.)
గ. నాథుడు కలవాడు. ౨. పరాధీనుడు.

నాథవారి. సం. వి. ఇ. పుం. ముఖద్రాడు సోపిన
పశువు; పశువు.

నాథాతము. సం. వి. ఆ. పుం. అహారము. (కే. ని.)

నాథాతుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రజాపతి, బ్రహ్మ.
(కే. ని.)

నాథుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. స్వామి, యజ
మానుడు. ౨. పెనిమిటి, భర్త. 3. వీరిక,
ప్రభువు. ౪. ఇంద్రుడు. (కే. ని.)

నాదనామక్రియ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. (సంగి.)
ఒకానొకరాగము.

పీ... శంకరాభరణము మేఘరంజి తోడి వరా
లి నాదనామక్రియ నాట ..చాంస. ౫.
౧౨౪.

నాడము. సం. వి. అ. పుం. గ. ధ్వని, ప్రాంత.

౧. (యోగ) ఆనుస్వారమువలె నుచ్చరింపఁ దగు '౧' వర్ణభేదము. ౩. ప్రాణవాయువు నాడులయందు సంచరించుటవలన కలిగినధ్వని, ప్రణవనాదము.

క. ప్రథమప్రాణమనోగ్ర, స్థితబుద్ధియై బిందు వందుఁ జెలఁగెడియోత్త, ప్రతిబింబమై కళ పవనోన్నతఘోషమెనుము ప్రణవనాదము వత్సా.

క. ఆనాదబిందుకళలక్ష్, గానంబడు చుండువా ని...నీతారా. గ. ౧౬౪, ౧౬౫.

ర. (వ్యాక.) వర్ణోచ్ఛారణమందలిబాహ్యప్రయత్న భేదము.

నాదారు. విణ.(హిం. నాదార్.) బీద, దరిద్రుడు; చిక్కినవాడు, కృశించినవాడు.

(వ్యవ.) ఇప్పుడు నాదారుయతులు మిక్కిలి చిక్కుపడుచున్నారు.

, అపిల్లవాడు చాల నాదారుగా నున్నాడు.

నాదాలాబువు. సం. వి. ఊ. శ్రీ. గోరక్ష తుంచి, కుండానుగుళి.

నాదించు. సం. అ. క్రి. నాదముచేయు, ప్రోగు.

గీ. ఘంట నాదించినవితాన గండుఁజేటి, మొ జయుచందాన జలధర ముఱుమరీతి, యరు మగీచినభాతి నై యుత్పలాపు, నారిరణమున మ్రోవ నా దాజ కపుడు. శకాం. ౫. ౫౩.

నాదు. వి. (సం. నాడు.) గ. ధ్వని, చప్పుడు.

మ...చట్టి చుం, యనునా దాజఁగూరగుంపు ...చిలుపాలవెల్లువుగ నాహారం బిడకానీ తుంక. ఆము. గ. ౮౨.

గీ. నాడుమొలనూలిగంటలనాడు వినక, చంటు నీయర మానక చంటు దగునె. సారంగ. ౨. ౯౮.

ఉ...నూతుండం బదనుచేసినరథ్యము లామె గంబుగాఁ, జేసి బశీ యనం దరటుచేసిననా దును బర్య... కకు. ౫. ౧౩౦.

౨. (గానరూపముగ), ధ్వని.

ఆ. శ్రోతభావ మొంది సాలయక శబ్దంబు, నా లకించి యంతకంత కుబ్బి, వేటకానినాదు విన నానచేసి లోఁబడినమృగమువోలె జెడకు మనస. వా. రా. ౪. ౧౪౪.

జ : నాదుకొను, నాదుకొల్పు.

నాదుకొను. అ. క్రి. (√నాదు.) ధ్వనిచేయు. (చూ. నాదుకొల్పు.)

నాదుకొల్పు. స. క్రి. (√నాదుకొను.) గ. (పిరంగులు మొదలగువానిని.) ప్రేలించు, ధ్వనింపఁజేయు.

మ. జనినీ దీర్చి ఫిరంగుదారులు సముత్తి ప్తాం శుకస్తోమలై, యనలబ్ధాలుల కోలల న్దమిచి హాహారావ ముప్పొంగఁ దద్ద నవప్రొరుకనాట పొటనకళాగాఢోద్ద్యము ల్లక్ష్యద్వప్తిని యొక్క ముడి నాదుకొల్పిరి దికాశ్రేణుల్ కడుం బెగ్గిలక్. రంగా. ౩. ౫౩.

నాదేయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నదీ సంబంధ మైనది. ౧. నదీభవము. (నదియందు పుట్టినది - నదియందున్నది.) ౩. గ్రహింపఁదగినది. ౪. అదేయము కానిది, ఇయ్యఁదగినది. వి. అ. పుం. గ. కాశము, తెల్లళి. ౧. వానీరము, ప్రబ్బళి. ౩. కైవడిమున్నె. న. గ. సారధవలవణము. ౨. సౌవీరాంజనము.

నాదేయి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. జలవేతనము, నీరుప్రబ్బళి. ౧. భూమిజంబుక, నేలనేరెడళి. ౩. వైజయంతిక, తక్కిలిళి. ౪. నాగరంగము, నారింజళి. ౫. జప, దాసనముళి. ౬. కాకజంబువు, కాకినేరెడళి.

నాథము. సం.వి.అ. పుం. ముకుంద్రాడు. (శ.ర.)

నాథవంతుడు. సం=నాథవంతుడు.

నాథుడు. సం=నాథుడు.

నాన. వి. (సం. జ్ఞానం. ప్రా. జాణం, నాణం. క.

త. నాణ్.) గ. సిగ్గు, లజ్జ.

ఉ...నలినానన గోలతనాన నేల లో, నాన
జలంబు నీకు మరునాన కుమి విడు నాన
యిం కిటుక. విజ. వి. ౨. ౨౩.

క. నాన యిటు లేమిటి నలినానన కెమోవి
పంట నానగ నిడి నన్నాననవిల్లిచెయు
పుల, నానందింపగ నొనర్చి యలరింపగదే.
రసిక. గ. ౧౬౯.

గీ. నాన యింతయు మదిలోన నానబోక. నీ
లా. ౨. ౯౪.

గీ. నాన యన బుచ్చడి కనగాను లజ్జ. ఆం.
భా. గ. ౧౩౨.

౨. (తగనిపనిచేసినవారికి పరులను జూచునపుడు
గాని పరులతో మాటాడునపుడుగాని మనస్సు
న కలిగెడి) సంకోచము; సంకోచము, వెనుదీ
యుట.

క. మాయయ్యకు బాయక పని, నేయుచు దీవిం
చి ప్రియము నేయుచు నుండుక, మియ
య్య వెండిమహిమలు, నాయొద్దన పలుక
నీకు నానయు లేదే. భార. ఆది. ౩. ౧౩౩.

ఉ. వలలుఁ డనక విరాటుకడ నంటులవాఁ డ
యి భీముడుక బృహన్నల యన నాడు
పేడి వయి నాన యొకింతయు లేక నీవు న,
గ్గల మగుదైన్య మొంది కడుఁ గాతీయ
వొందితిరి... భార. ఉద్యో. ౪. ౨౦౦.

మత్తకోకిల. నాతనూభవుఁ డీక డంచును నా
న యించుక లేక యోమాత నీ విది యేమి
నేఁ డిటు మాతృభావము మాని సంక్రి
గామినిభంగి జేసెను...భాగ. ౧౦౯. ౧౨.

ఉ. నైనికు లెల్ల నంత భానన్నహంః దెవలిం
చి పాతేక, నాయు నచ్చలయి మది
నాటుకొనంగ...ఇందు మనెందుని దా
కె నుద్యో. పారి. గ. ౧౨.

౩. ఆచమానము.

చ. హితుఁ డనిచుఁ గాఁ దగునె యీతఁ గా
న్యపుమాట లిట్టివే, పతిదెఁ గా వాపుట
కుఁ బట్టుగ నెప్పుడ తప్పు చుచు నున్న
తు లగు మేనీకులకు నానగ బంబుటగా
క...భార. ఉద్యో. ౪. ౨౪౦.

ఆ. పట్టుపడ్డప్పుప్పుపగిడి బాంచాలభూనాయు
కుండు దనకు నాఁ చేటు, రాక మమలించి
యేకాంతముఁ బల్లి, యొక్కతెయును
గొల్వ నూరకుండ. భార. ఉద్యో. ౪.
౩౪౨.

జ: నానగండ.

నానబ్రాలు¹. వి. (నాన¹.) గ. నానవియ్యము.

గీ...అర్చితండుల మమమ నానబ్రాలు నాగ
...ఆం. భా. ౨. ౨౫౩.

౨. భక్తివిశేషము.

౪...గంధతోయంబులు నంద్రాలు నానబ్రాలు
ననుచులు మినుచులు...కాశీ. ౩. ౧౨౫.

చ...కొల్పెరపప్పు నానబ్రా, లకుతులు దేవ
పండు లాడియంబులు పానక మూఁగాయ
ల, పుడములు ... నీ కొసంగదక. చెన్న.
౩. ౩౩.

నానబ్రాలు². వి. పచ్చివియ్యము అమచెట్టు.
(చి. సి.)

నానగండ. విజ. (నాన + గండ¹.) సిగ్గుమాలిన
వాడు, సంకోచము లేనివాడు.

ఉ. మచ్చటులాత్తున్నట్లు మనంబున నెంచక
భావగండ యొకదానినాడు చూచితి

వాసపునింగుచూచుతేజ్జా.పారి.౫.౨౦.

చ. చిలుకలుగమ్యందెమ్మెరలు శీతమయూఖుఁ
డు దేటు లాదిగా; గలనపట్టుసాధననికా
యము వేలముపట్టు లంగ నా, వీల మటుగాన
దాని విడఁగొట్టక తృప్తికఁదొట్ట వీతరా,గుల
మని విజ్ఞపించెదరు కొందఱు బోడలు నాన
గండలై. పాండు. ౫. ౧౨౨.

నానవైచే=నానుచే. స. క్రి. (✓నాను!)
నీళ్లతో చిరకాలము తడియఁబెట్టు. నానఁబెట్టు.
నీ. హిమజలంబులకంటె హిమజలంబుల నాన
వైచినదినపల్లవములకంటె. పి. శకుం. ౪.
౧౪౬.

నానా. సం. ఆవ్య. (తెలుఁగున సిద్ధసమాసపూర్వప
దముగానే యుండును.) ౧. అనేకము.

క. నానావిధపాకములు గ, నానాలుగఁ జేసి
కాలు గై దట్టికలక, బోనాముదొఁతిఁ
జేర్చిరి, నూనాస్త్రుసమానుఁ డైననుతు నీరి
యాలుక. హర. ౨. ౧౨౨.

౨. వివిధము, పెక్కువిధములు కలది. ౩. వివా
రకము. (మే. ని. ఈయర్థమున తెనుఁగున
ప్రయోగము లేదు.) ౪. ఆ. శ్రీ. ౧.
సరస్వతి. ౨. జనని, తల్లి. ౩. కూతురు.
(శే. వి.)

నానాంద్రము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) ననాం
ద్యసంబంధమైనది, ఆడుబిడ్డకు సంబంధించినది.

నానాంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ననాందకొడు
కు, ఆడుబిడ్డకొడుకు.

నాను¹. అ. క్రి. (త. ననై.) ౧. తడియు,
ఆర్చి మగు.

క. దాని శిశి వంటచెఱుకుల, చే నఱ నవి మెడి
వంటచెఱుకులె యగుటంబోనంబు ప్రజకు
జమ్మల, బోనంబులె యయ్యెఁ బ్రయ్యి పాగ

యమి వృష్టిక. ఆము. ౪. ౧౨౬.

ఆ. తడిసె నానె ననఁగ దనరు నార్ద్రంబయ్యె,
ననుట కాఖ్య...ఆం. భా. ౩. ౯౧.

౨. చిరకాలము తడియు, చాలనేపు తడియు.

క. దానత్యాగపతత్ర మై తొలుపతత్రంబంబు
ధారక సదా, నానం దత్సితకీర్తిహంసి
చను మింటక...ఆము. ౨. ౪౨.

క. ఏనిపుడు రాజ్యహీనుడనై శాప్రియపత్నిఁ
బాసి యశ్రులు దొరఁగక, నానుచు ను
న్నాడఁ గడక, దీనత లోఁ గొన్నవాహిని
తీరగతిక. భా. రా. కిష్కిం. ౩౯౩.
చెన్న. ౫. ౯౨.

౩. ఇంకు, ఇగురు.

నీ. చిట్టాముదమున శిర సంటి నునుమేన నాన
నూనియ నింది నలుఁగు పెట్టి. ఇందు. ౨. ౧౫.
నాలుక నువుగింజ నానదు=నోట రహస్యము
దాఁగదు.

ద్వి. కడఁగి చెప్పినఁ గాని కడుపుబ్బు దిగదు,
నాలుక నువుగింజ నానదు నాను. ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౧౦౩౩ పం.

ఇట్లే నోటిలో నువుగింజ నానదు.

(వ్యవ.) ఆడువారి నోటిలో నువుగింజ నానదు.

జ: ననుఁబ్రాయి, ననుఁబ్రాయివడ, నానఁబ్రాయి,
నానవైచు, నానుచు, నానుడి, నానుడు
నాన, నానువుఁగొండ, నానొడి, నాన్పు.

నాను². వి. శ్రీకంఠాభరణవిశేషము.

నీ...కంఠభూషణవిశేష. గీ. మాను గుతికంటు
మెడమాలు నాను తీఁగె, కంటసరి కంటె
యం చనఁ గాను...ఆం. భా. ౨. ౧౪౪.

జ: నానుకోళ్లు, నానుకోవి, నానుచుట్టు.

నానుకోళ్లు. వి. బ. (✓నాను!) శ్రీకంఠా
భరణవిశేషము.

(వ్యవ.) ఈదినములలో నానుకోళ్లు భరించుచే
మోటుయినది.

నానుక్రోవి = నానుచుట్టు. వి. (√నాను².) కంఠా
భరణవిశేషము. (శ.ర.)

నానుచు(న్చు) = నాన్ను, నానవైచు. స. క్రి.
(√నాను¹.) ౧. నానజేయు, ఆర్ద్రముచేయు,
తడుపు.

ఉ. జ్ఞానము దెల్పి విష్ణుపదసారసవాదకశాలి
సంగముల్, నానిచి పాతకాఘము లణించి
వికుంతపురిపదంబు కై, కానుక జేసి కాచి
తివి...శేష. ౪. ౫౩.

౨. చాలకాలము కడచునట్లు చేయు.

(వ్యవ.) నాం దావ్యవహారమునాన్నుచున్నాడు.

౩. ఎక్కువగా తడుపు.

చ. గొడుగుల గాలిం దూల్చి మఱి కోలలతో
దన పాట నాన్చె చేడ్పడ జడి మేఘుడు
...అము. ౪. ౧౨౯.

నానుచుట్టు = నానుక్రోవి. (√నాను².)

నీ...పన్న కాటుకరేకలు నానినామంబులు నా
నుచుట్టు. శుక. ౨. ౩౩౨.

నానుడి = నానొడి. వి. (నాను¹ + నుడి.) -అందఱ
నోటను నానెడివాక్యము-౧. జనశ్రుతి, కిందదంతి.

నీ. నానొడి నాంగను నానుడి నాంగను నుబ్బు
నాంగను జనశ్రుతి దనర్చు. ఆం. భా. ౧. ౧౧౨.

౨. రాకోక్తి, సామెత.

క. వినుతయకా తగవునకుం, జని యొడిననరుం
డు ముదిసి చచ్చిన వగవం, బనిలేదు బుద్ధి
మంతుల, కనునానుడి వినమె యింత యన
నేమిటికొక. భోజరా. ౩. ౮౩.

చ...పంతు లేదె యింట గెలిచి రచ్చ గల్వ
మనునానుడి నానుడి నానుడి చెవిక. సా
రంగ. ౨. ౨౫౯.

నానుడు. విణ. (√నాను¹.) తడిసింది.

ఉదా:-నానుడునేల. (శ. ర.)

నానుడునాన. వి. (√నాను².) విడువక తురియు
పొడిపొడిచినుకులవచ్చుము. (శ. ర.)

నానుపుంగొండ. వి. (√నాను¹.) పినుకత్ప
ర్యతము.

వ...నానుపుంగొండరామాలివారిక చూపునివారి
కలు దుఃఖ...కాళి. ౪. ౧౨౪.

నానుపుడు. వి. (√నాను¹.) వాచ్చుట.

(వ్యవ.) నీవానుపుడు మాని త్వరగా చెప్పుము.

విణ. తెమలకుండఁగ నుండు. ౨.

(వ్యవ.) వానినానుపుకుపని చూగుము.

నానుబోర. వి. మాంసము కలచొమ్ము. (శ. ర.)

నానొడి = నానుడి. (√నాను¹.)

ఆం. భా. ౧. ౧౧౨.

నానై. వి. జంతికలు ఒత్తుచున్నపుడు బాటెను
పిండికాడ. (భక్త్యవిశేషము అని శ. ర.)

వ. పాలతీ చూచి తె తేటితెక్కరవగాడ్పుం
బోదరేదాఁయజో, కలచే జాటుమెఱుంగు
బుప్పానులకేకల్ మీటె గుత్తంబు లై, యల
యంబెజ్జపుమ్రానిజంతికలఁ తెన్నారక వనీదే
వతా, కలకంఠీమణు లొత్తునానైగతిక గ
న్విందు గావింపుచుక. చంద్రా. ౪. ౨౦౯.

నా(నుపు)న్ను = నానుచు. స. క్రి. (√నాను¹.)

౧. నానజేయు, తడుపు.

క. నినుఁ బాసి నినుసమైనను, నిను జీవము చట్టు
జాల విప్రోతమ నే, నచ్చతంబు పలుక నిజ
మిది, ననుఁ బ్రీతి వరిరపు కరుణ నాన్ను మ
నంబుక. మార్క. ౪. ౨౪౩.

గీ...మోవిఁ తెఱం గిడి యాంగునవ్యు, కంట
విగుడ విట త్నాన్నుకరణిఁ జల్లు, సరసపుజ
లంబె జాణల చురుగుకొల్పు. అము. ౨౨౧.

౨. క్రొత్తబట్టలు చలువచేయు. (తె.)

(వ్యవ.) నానుపుటకు వేసినబట్టలు చాచకలి యింకను తీసికొని రాలేదు.

నాప=నాగప, నాగప్ప. వి. నాగవల్లి. (చూ. నాపసాని.)

జ: నాపసాని.

నాపసాని=నాగపసాని. వి. (నాప.) నాగవల్లి నడవెడుము తె దువ. (వృద్ధునువాసిని అని చి.ని.)

నీ. వెలయ పియ్యాలంది వీడుకోళ్లు గుడిచి నరః బువులో ముడిచిననాపసాని. కళా. ౩. ౮౩.

ఉ. అప్పుడు నాపసాని చతురక్రికమండలి పేమకుంభికల్, ముప్పదిమూడే జుట్టు నిడి ముత్తయముల్ ఘటియించి తంతు లం, దొప్పుగఁ జుట్టి దేవతతి సుత్కటభక్తిని బాడుకొంచు దాఁ జెప్పినరీతి దంపతుల జేయఁగఁ జేసె దదర్శకృత్యముల్. భల్లా.

౪. ఆ. (చి.ని, క.ర.)

నాపితళాల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఖైరగృహము, మంగలవానియిల్లు.

నాపితాయని. సం. వి. ఇ. పుం. మంగలవాని కొడుకు.

నాపితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మంగలవాడు.

నాపిత్యము. సం. వి. ఆ. న. మంగలవృత్తి.

నాపిత్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మంగలవానికొడుకు.

నాభికము. సం. వి. ఆ. పుం. పాత, చిటుబొద్ది.

నాభికావళి. వి. గీతవిశేషము.

క. క్రమ మొంద నాభికావళి, గమకముగా శుద్ధసాళగములనుసంక్రమ లాగి బుంభిం పఁగ మం, ద్రమ మధ్యము తార మత్యదారత మీఱక. సమీర. ౬. ౨౦౩.

నాభి. సం. వి. ఇ. పుం; ఇ. ఈ. శ్రీ. బొడ్డు.

ఇ. శ్రీ. మృగనాభి, కన్కారి. (దీనికి సమాసం

తమున కొన్నిచోట్ల 'అచ్' ప్రత్యయమువచ్చును. ఉదా: అరవిందనాథుండు, పద్మనాథుండు, తురంగనాథము మొ.)

ఇ. పుం. ౧. రథచక్రమధ్యరంధ్రము, బండి కంటినడిమిత్తాము. ౨. -వత్సములనుహింసించు నది-వత్సనాథము, ఒకానొకవృక్షవిషము. ౩. తిలకము, బొట్టు.

ఉ. ఆనవలా యలంతిపసుపాడి దుకూలముఁ దాల్చి గుబ్బచక్, గోసల దావు లుప్పతిలఁ గుంకుమ తేటలనిగ్గు దేఱఁ గ, ప్రాస నాభిఁ దీర్చి... ఆము. ౫. ౩౯.

౪. మధ్యభాగము, నడిమిచోటు. ౫. క్షత్రియుండు. ౬. శ్రేష్ఠుఁ డగురాజు, చక్రవర్తి. విణ. ముఖ్యుండు, శ్రేష్ఠుండు. సం. రఘు. ౧౮. ౨౦.

నాభిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. కటభి, మానేయక.

౨. బొడ్డువలె సుండురంధ్రము.

నాభికంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. స్ఫీకనాభి, ఉటుకుబొడ్డు, ఎత్తెనబొడ్డు.

నాభిగుడకము. సం=నాభికంటకము. (త్రి. ని.)

నాభిగోళకము. సం=నాభికంటకము.

నాభిజుండు. సం. వి. ఆ. పుం - విష్ణునాభియందు పుట్టినవాడు - బ్రహ్మ.

నాభినాడి. సం. వి. ఈ. శ్రీ=నాభినాళము.

నాభినాళము. సం. వి. ఆ. న. పుట్టినశిశువునకు త్రాడువలె బొడ్డు నంటియుండునిర.

నాభిమూలము. సం. వి. ఆ. న. నాభిక్రిందిభాగము, పొత్తికడుపు.

నాభిలుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పెద్దబొడ్డు, కలవాఁడు, ఉటుకుబొడ్డువాడు.

నాభివర్ధనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. బొడ్డు పెరుగుట. ౨. శిశువులకు బొడ్డునాడిని చేదించుట.

౩. నాభికంటకము, ఉటుకుబొడ్డు.

నాభీదము. సం. వి. అ. న. భారతవర్షము. (వై. ని.)

నాభీలము. సం. వి. అ. న. గ. కవ్యము. ౨.
నాభికంటకము, ఉటుకుబొడ్డు. ౩. వారశ్రీవం
క్షణము, వెలయులిగజ్జ. ౪. కస్తూరీపరిచయము.
(వై. ని.)

నామకరణము. సం. వి. అ. న. గ. పేరు
పెట్టుట. ౨. బిడ్డలకు పేరు పెట్టుటకు చేయు
నొకసంస్కారవిశేషము.

నామకర్తము. సం. వి. వ. న = నామకరణము.

నామకుడు. సం. విణ. (అ. మికా. అ.) గ.
వంగువాడు. ౨. వంచువాడు. ౩. సమస్క
రించువాడు.

నామగుంట. వి. (నామము + గుంట.) గళగర్త
ము. (శ. ర.)

నామధాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. (వ్యాక.) నా
మవాచకములనుండి పుట్టినధాతువు. (ఉదా :
పుత్రకామ్య, పల్లవించు, కరుణించు మొ.)

నామధారకుడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.)
గ. పేరు ధరించువాడు. ౨. పేరుమాత్రము
కలవాడు, సార్థకత లేనివాడు.

నామధారి. సం. విణ. (వ. జీ. వ.) = నామ
ధారకుడు.

నామధేయము. సం. వి. అ. న. నామము,
పేరు.

నామనిర్దేశము. సం. వి. అ. పుం. గ. పేరుచె
ట్టుట. ౨. పేరితో చెప్పుట.

నామనీయుడు. సం = నమ్ముడు.

నామమడచే. మి. స. క్రి. పేరుమాపు, చం
పు; నశింపజేయు.

అ...వేట యొక్క దొడ్డవిల్లు రయము, మెఱయఁ
గొని యతండు ! మెఱుంగులు గిడికొను, నా
రసమున నాని నామమడచె. భార. ద్రి.

౪. గ. ౨౪. సౌ. ప్రి. ౨. ౩౨.

గీ. ఏడుమాటరథంబుల నేపుమానె, నకులుఁ
డప్పుడు మున్నటి నామమడచె; నతనియ
నుజుండు... భార. విరా. ౩. ౨౧౩.

నామమణ(డ)ఁగు. మి. అ. క్రి. చచ్చు, మర
ణించు.

గీ. నీసహోదరి నని చెప్ప నీకుతోడ, నుజుక
న నొక్కఁ డిమ్రెయఁ బఱచి నామమణఁగ
కున్నాఁడు నేడు... భా. రా. ఆర. గ.
౨౨౩.

నామమాత్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సం
జ్ఞామాత్రధారి, పేరుమాత్రము కలది.

శ్లో. యథా కాకయవాః ప్రోక్తాః యథారణ్య
భవాస్తీలాః, నామమాత్రేన పిన్ద్యేహి ధన
హీనాస్తథా సరాః. సం. పంచ. ౨. ౯౩.

వి. అ. న. వట్టిపేరు, పేరుమాత్రము.

నామమాల. సం. వి. అ. శ్రీ. పేర్లపట్టిక, పద
ములపట్టిక.

నామము. వి. (క. నామ. త. నామం.) తిలకము,
లలాటమున పెట్టుకొనుబొట్టు.

గీ. బవిరలును గొప్పవలయును బడఁచి యొద్దు,
బిడ్డఁ గన్తురినామంబు దీర్చి నోర్తు. యయా.
౪. ౯౦.

గీ. మంచికపురంపుగీటునామములు దీర్చి, యల
ఘుతర మైనమణిభూషణ లలవరించి. చంద్రా.
౪. ౨౨౨. శుక. గ. ౧౩.

కీ. నిటలభాగమునందు నిడుసోగతీరుగా మలె
పూమొగ్గనామంబు దీర్చి. వైజ. ౨. ౪౪.
జ : నామగుంట, నామాలకేతడు.

నామము. సం. వి. వ. న. -వస్తువును తెలుపు
నది- గ. నామధేయము, పెట్టినపేరు. (రామ
కృష్ణుడి.) ౨. వాచకము, ఒకవస్తువునకు బహులు

వాడుకొనుచేరు. 3. (వ్యాక.) ప్రాతిపదికము.

ర. జలము, నీరు. (శే. వి.)

నామముద్ర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పేరుచెక్కిన
యంగరము, ముద్దుంటంగరము.

నామయత్. సం=మయత్.

నామరులు. వి. (నామ³ + మరులు.) పాచికలు.

చ. బలితపుంబద్ధజాండ మనుషాళి ఘటిం చట
మీఁదఁ బడ్డజీవు లనెడుసాళె లుంచి రహి
పుట్టంగ నమిపొరెందునామముల్, కలిగిన
నామరు ల్లాని యలొకచిత్రదురోదరంబు
గా, నల రమతోడ నాడుకమలాడుడు మై
కొనెఁ గంటె జూదముకొ. చమ. ౧.౯౮.

నామవాచకము. సం. విణ. (ఆ. చికా. ఆ.)

(వ్యాక.) నామమును చెప్పనది. (శబ్దము.)

వి.ఆ.న. సంజ్ఞావాచకము, ఒకదానిపేరుచెప్పు
శబ్దము.

సామశేషము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) - పేరు

మాత్రము మిగిలినది - మృతము, చచ్చినది.

వామనంగ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. పేర్ల

పట్టిక, పదములపట్టిక; పదసమూహము.

వామాంకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నామ

ము గుఱుతుగా కలది. గుఱుతుగా పేరు వేయఁ
బడినది. (పాత్రాది.)

ఇతే : నామాంతము.

నామాంపరాధము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్లగవదా

దులనామములను దూషించుట అనునపరాధము.

నామానుశాసనము. సం. వి. ఆ. న - శబ్దము

లను నిర్ణయించునది - నిఘంటువు.

నామాలకేతండు. వి. (నామము.) పక్షివిశే

షము.

పీ. నామాలకేతండు నల్లసకలవైపు కాకి యంబ

టిజోరిగాడు మూగ. ఆ. ఆది యైన

పక్షు లతఁడు దీర్ఘ. హంస. 3. ౧౨.

నామిత. సం=నమిత.

నామితము. సం=నమితము.

నాము¹. వి. (దీనికి వృత్తియందు 'నాఁప' అనునూప

మేర్పడును. - త. నాంబు.) ౧. జొన్నలోనగు

వానికొయ్యగాలున చిగురించినమొలక. (దీనిని

పశువులు మేసినచో మృతి నొందును అని

శ.ర. లేతగా నుండుజొన్నవైరు. దీనిని మేసిన

పశువులకు ఉంగిడిరోగము తగులును అని శ్రా.)

ద్వి. కుమతులై కర్తృశాస్త్రములవెంబడిని, బ్ర

మసియోయిలఁ గుక్కుపాలు ద్రాగుటనా,

మఱి నాము మేసియో మతిమాల్సట్టియ

ఱవపాటులమాట లవనీశ వినకు. బస. పు.

౫. ౮౫౫ పం.

క. సన్నపుండలయేరున మయి, యన్ను కొనుచు

వాము దిన్నయట్టై రాఁగా, భిన్నుండనై పురి

కేగితిరి, దిన్నదనం బుడిగి కొన్నిదివియలు

వెలుగక. మమచ. ౫. ౨౨. (నాముదిన్న

యట్టై - అనగా నాము మేసినపసరమువలెనై

అని భావము.)

౨. గింజ లేనివరిమొ. వానిఎన్న. (శ్రా.)

జ : నాఁపచేను.

నాము². వి. వద్రంగి కత్తికానుతో కట్టపై నూ

టిగా తీర్పురేఖ. (చూ. నాములుతీయు.)

జ : నాఁపటాయి, నామరులు, నాములుతీయు.

నాములుతీయు. స. క్రి. (నాము³ + తీయు.)

వద్రంగి బల్ల మొ. వానిపై గీత లేర్పఱచు.

(జవకట్టు అని శ్రా.)

(వ్యవ.) నాములు తీసినకమ్మ లందముగా నుట

డును.

నామ్యమానము. సం=నమ్యమానము.

నామ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. కంప

దగినది. ౨. నమస్కరింపజేయదగినది.

నాయంకరము. వి. ౧. దానవిక్రయాద్యధికార
ములతోడియనుభవము.

వ...కృష్ణరాయదేవమహారాయలు పృథివి రా
జ్యం సేస్తుండి [మాకునా] యంకరానకు పా
లింగచిన గుత్తిసీమలోని...లపాడు ఇంగ్ల
డూరిపాలమేర్రు... ద. కా. ౪.౮౦౦.

వ... శ్రీమన్మహారాజాధిరాజరాజపరమేశ్వర
శ్రీవీరప్రతాప శ్రీ ఆచ్యుతదేవరాయమహా
రాయలు మాకు నాయంకరానకు పాలింస్తేను
చెలివచ్చె...ద. కా. ౪.౮౦౦.

౨. ఆధిపత్యము.

గీ. నీవు తలమావి వీడనినినువువయసు, నాడె
జేతలదత్తవాయి నాయకరపుర, బట్టమున నిల్చి
తారకుం గిట్టి ప్రాశ్న, తరణశ్రీడ యొనరిం
చుతటి మహాత. పాండు. ౨. ౧౪౫.

నాయకవా(డి)జీ. వి. (నాయకుడు.) సేనా
ధ్యక్షుడు.

వ...రాహుత్తులును రాహుత్తులకుం దోడు తు
పాకేవేటకు నిలుపొక గుఱులుగుఱులుంబరి
ఖాకోడంబునం బడి...బిడ్డనకుం దేలికమెం
దొడ్డునాయకవాడీలును...రా. వి. ౫. ౩౨.

నాయకవాళి=నాయకవాడీ. (శ. ర.)

నాయకుడు. వి. (సం. నాయక, ప్రా. జాతక, జాతకొక్క. క. నాయక.) ౧. ఉద్యోగి, మణి
యగాడు.

వ...ద్వారవతినాయకం బగుపురం బలిమనో
హరంబుగా నిర్మించి పురవాస్తవ్యులు బం
ధుమిత్రులు సేనాపతులు నాయంకులుం దగు
సెలవుల నిలువం దాను నభినవం బగురాజ
మందిరంబున వసించె...హరి. ఉ. ౨.

౧౦౩.

౨. ఆధిపతి.

గీ. అలరం గజకునా నెఱుకునాయంకుం దోకం
డు, పాడొక వచ్చు: గొలువచ్చుతదమి
తేలి. చంద్ర. ౨. ౩౨.

గీ...మత్తయపు: జేయ: శ్రీ: మెఱుకునాయం
కు: దొక్కొండు: వచ్చి. పుడమిరాజేబ్బరా
యనికదను నిల్చి. చంద్ర. ౨. ౪౦. ప్ర
బంధ. ౧౬౨.

౩. స్వల్పసేవ ఆధిపతి. పన్నికలభయల కధి
పతి అని శ. ర.)

చ. వికలరథప్రయతు: బృధిపిపతి: శ్రోవి
ద్రోణపుత్రకృష్ణకృపు: దమ్మనుంగులు
నాయకులుక రయమర వచ్చి...భార.
కర్ణ. ౧. ౧౮౫.

ద్వి...అనిపిలువంబుచ్చెనాయకులు: పును పడ
వార్ల. రం. రా. యు. ౨౯౧ పా. ౨౨ పం.
జ: నాయకురాలు, నాయకవాడీ.

నాయకురాలు. వి. (నాయకుడు + అలు.)
శ్రేష్ఠురాలు.

ద్వి. నాకల్లినాయక్క నాయంకురాలు, యేకపం
బొరించి యీపుత్రం గంటి. ద్వి. పిం.
భాగ. ౧. ౯ పా.

నాయకుడు=నాయంకు. వి. (సం. నాయక.)

౧. ప్రభువు.

వ...పులుగుసాహేబుబాబారాయడ మొ
సలివాయెంటులనాయడ...ప్రబంధ. ౨౧౬.

గీ. వినుమ నాయడ నామాట వీను లలర. నీలా.
౧. ౯౩.

౨. శూరులలో కొండటనామాంకమున నుండు
బిరుదు. (బలికెలు లోనగువారిపట్టుపుడేరు
అని శ. ర.)

ఉదా: వెంకయ్యనాయకు మొ.

విణ. శ్రేష్ఠుడ, గొప్పవాడు.

క. నీపాదముఁ దల మోచిన, వాపే రిల నుంచు
చెంచునాయఁ డటంచుకై, నాపల్లె మృగని
దానంబాచక్కణ మేలరుఁ గొండయడవుల
దండక. రా. వి. 3. 32.

ఉ. గొల్లనాయఁ డై పరఁగుతుంభకుమంద న
దేమి వింతయో, కల్లరిగిబ్బ లేడు పొడగట్టి
పజంగడు నానిఁజెట్టుచుకొ. నీలా. ౨. ౫౪.

నాయకము. సం. వి. ఆ. పుం. హరమునడిమి
రత్నము, పతకము.

నాయకుడు. సం. వి. (ఆ. యికా. ఆ.) ౧.
ప్రాపకుడు, పొందించువాడు. ౨. నడపువాడు.
3. ప్రధానుడు, ముఖ్యుడు. ౪. శ్రేష్ఠుడు.
వి. ఆ. పుం. ౧. భర్త, ప్రియుడు. ౨. ప్ర
భువు, అధిపతి. 3. (అలం.) సాధారణనాయ
కుడు. (వీరు నలువురు. భీరోదాత్తుడు, భీరోద్ధ
తుడు, భీరలితుడు, భీరకాంతుడు.) ౪. శృం
గారరసాలంబనపురుషుడు. (వీరు మువ్వరు.
పతి, ఉపపతి, వైకకుడు. అందు పతి అనుకూ
లుడు, దక్షిణుడు, ధృష్టుడు, శకుడు అని
నలురెఱుగులవాడు.) ౫. సేనాధిపతి.

నాయన. వి. (నా¹ + అన¹.) ౧. జనకుడు, తండ్రి.
2. అబ్బ నాయన యయ్య యనఁ దండ్రి యన
నపు యన జనకాఖ్య లే నగనివేశ. అం. సం.
మాన. 3.

౨. ఇది వాళ్ళెల్లసఁబోధనమనఁడును సంబో
ధ్యశబ్దమునకు మాటుగాను ప్రయోగింపఁ
బడును. (శ. ర.)

నాయము. వి. (సం. న్యాయః. ప్రా. నా ఓ. క.
నాయ.) న్యాయయుక్త మైనది; యుక్తము.

(వ్యవ.) వానిమాట నాయము కాదు.

వి. ధర్మము, పాడి.

గీ. మాకు నాయంబై నీతోడ మాటలాడ. నైవ.
౪. ౫౯.

గీ. అమరపతి నేఁడు నీదు నెయ్యంబుఁ గోరి,
నన్ను బంపిన వచ్చితి నాయ మగుట, నన్ను
దమ్మలకేల వృథావావంబు. దశా. ౨. ౧౦౩.
రసిక. ౬. ౧౦౯.

నాయము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నడపుట. ౨.
పొందించుట. 3. నయము, నీతి. ౪. ఉపాయము.

నాయి. వి. (క. నాయి. త. నాయ.) కుక్క.

గీ... దొంతులు సేరి నాయి, దోర్ప నేర్పుఁగా
కది యేమి సేర్ప నేర్పు. కు. సం. ౧.

౨౯. (ప్రయోగాంతరము కానరాలేదు.)

నాయి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దిక్కు. (కే. ని.)

నాయి(యు)ండు = నాయడు.

(కూర్చులనామాంతమున నుండుచిరుదు.)

వ... ఎఱ్ఱంగొంమి నాయిండును వారిమఱుందీ
మారపనాయిండును...ద. కా. ర. ౯౩౩.

వ... భాస్కర దేవని ప్రధాని (పె)న్న మనా యం
డు...ద. కా. ర. ౯౩౪.

వ... గజసాహిణి భాస్కర దేవని ప్రధాని పేరు
(మా)ండినాయుండు...ద. కా. ర. ౯౩౯.

నాయిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. భార్య. ౨.

రాణి, ప్రభి. 3. శృంగారసాలంబనశ్రీ.

(ఈమె స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య అని ముతై
ఱుగులది. అప్రవిధనాయికలు: స్వాధీనపతిక, వా
సకసజ్జిక, విరళూఁత్కింతిత, విప్రలబ్ధ, ఖండిత,
కలహంతరిత, ప్రాప్తితభర్తృక, అభిసారిక.) ౪.
ఒక దినుసుకన్తూరి.

నార. వి. (క. నారు. త. నార్. తు. నారు.) ౧.

(జనుము మొ. వాని) తడవ.

క. ఆరయఁ బువ్వులకతమున, నారలు తల

కెక్కునట్లు నానావిధసం, సారలు శివభక్తి
మెయికై, వారక యెప్పుడుఁ దిలొకోవందున్
లు గారే. శివ. సా. ౧౯౩.

నీ. నేలయు నింగియు దాలము ల్వానింప...

రా నారం గొన...కు. సం. ౮. ౧౩౫.

క...పనికి దలుగు లమరించుటకై, నారలు గావలె నని...కుక. ౨. ౩౩౮.

౨. చెట్ల వెచ ర్తము.

క. వీరుద్ధమిభునమేళనకై రతిపతి యేమి దుస్సి హరితద్యుతిఁ బ్రేనా రెగయఁ బొమ్మ రించిన, నారసముల మొన లనంగ నన లవి మించెక. ఆము. ౪. ౧౧౫.

క. నారల చీరలు తులనీ, హారంబులె భూషణ ములు ననవరతనదా, చారమె జప మువ్వ బృం, వారకులకుఁ గాక రి త్తదంభము లేలా, కుచేల. ౨. ౪౩.

౩. వల్కలము, చెట్ల తడవలతో నేయఁబడిన వస్త్రము.

ఆ. పరంగు నార యనిన వల్కలసంజ్ఞ యై... ఆం. భా. ౧. ౩౧.

ఉ. నారలు గట్టి కూర లకనంబుగ నుగ్రవనం బులోఁ దపో, భారమునం గృకుం డయిన బ్రాహ్మణుడు...భార. ఆర. ౨. ౩౨౬.

ఉ. నారలు పట్ట లాకులు జనంబులు తాపను లట్లు కట్టుదుర్. హరి. ఉ. ౩. ౬౪.

జనుపనార=జనుమునుండి తీసినతడవలా.

మ. మొగ మెల్లక వలిపూర్ణ మైనయపుడుక మూర్ధంబునక జన్మనారగతిం బొందిమ యలుకొన్నపుడు...వల్లభా. వై. ౮.

జు నారచీర, నారజెల్ల, నారదబ్బ, నారపామ, నారమడి.

నారంగక్షీరికి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. క్షీరికా భేదము. (నారింజతో నలు క్రాగిన నేతిలో వేచి దానిలో పటికపంచదార వేసి పక్వమయినతరు వాత దింపి సగముకాఁగినపాలు కొంచెము పోసి సుగంధ ద్రవ్యములతో పరిమళింపఁజేయఁబడినది.

ఇది వాతవీర్తచురము, విష్ణుంభసకరము. వాచ.

నారంగము. సం. వి. ఆ. పుం. నారింజశ్శి. న. ౧. గర్జరము, ముల్లంగిశ్శి. ౨. విష్ణురకము. ౩. నారింజపండు.

నారంగుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. విటుఁడు. ౨. కవలపిల్లలలో నొకడు.

నారకము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) నరకనంబంభ మైనది. వి. ఆ. పుం. నరకము.

నారకి. సం. విణ. (న్. జీ. వ్. = నారకికుడు.

నారకినుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నరకము నం దుండువాడు, నరక మనుభవించువాడు.

నారకీటుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మొదట ఆక కలిగించి తుదకు ఆకాభంగము చేయువా డు, మోసగాడు.

నారకీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నరక సంబంధి.

నారకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నరకవాసి.

నారచీర. వి.(నార+చీర.) నారతో నేవినట్లు. నీ. రంగారుబంగారుచెంగావులు ధరించుకృం గారవతి నారచీర యానె. ఉ. రా. ౬. ౩౨౦.

నారజీవనము. సం. వి. ఆ. న. - మనుష్యులకు జీవనాధారము- బంగారు. (విల్వము.)

నారజెల్ల. వి.(నార.) మత్స్యభేదము.

ఆ. చీరచింపు జెల్ల నారజెల్ల...బంటువారి కెల్ల బంచి యిచ్చె. ద్వా. ౧. ౨౪౦.

నారట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. వీటికే నేల. (క. ర.)

నారణవక్కి. వి. (సం. నారాయణపక్షి.) పక్షి విశేషము. (క. ర.)

నారదబ్బ. వి. (నార) నారయశ్శి. (మక దినుడుదబ్బ అని క. ర.)

సీ...నారద బృహదా నారంగభీధాన మై ప్రబ
లుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౪౬.

నారదము. సం. ౨. ఆ. పుం. ౧. నారదము,

నారిజశ్శి.

రగడ. తనుచుధ్య దగె నారదమున నీరఖరము
లు, ఘనకురంటకకంటకములు చాన ఖరము
లు. ఉ. రా. ౬. ౬౧.

ద్వి...మొల్లలు నారదంబులు గొజ్జకులును.
ద్వి. పరమ. ౪. ౨౬౪.

ద్వి. నల్లనియరంటులు నారికేళములు, నారద
పాటలినాగతింత్రిణులు. ద్వి. నల.౧.౧౩.

౨. కైంధవహిమాలయుములనడిమికొండ.

వ. ఇవిధంబున వసుదేవనందనుండు నేమును
...నారదంబు పరిభ్రమించి...హి మాచలం

బెక్కి హేమకూటంబు ద్రోక్కి నిషధం బ
తిక్రమించి నిమిషంబున. ఉ. హరి.౨.౩౩.

నారదీయము. సం.వి.ఆ.న. అస్తాదశపురాణము
లలో నొకటి, నారదునకు సనకాదు లుపదే

శించినట్లు వ్యాసుడురచించినమహాపురాణము.

నారదుడు. సం. వి. ఆ. పుం. -జ్ఞానము నిచ్చు
వాడు- ఒకానొకదేవర్షి.

నారపాచే. ఆ. క్రి. (√నార.) -భయాదులచే-
కట్టుబట్ట తొలగు.

పంచచామరము. ఆలంతులయ్య కూర్మమస్త
కాదు లైసతోదు లబ్బలారి వెన్నునూపి

నారపాచినాడ కాని నేడలంఘ్యబాహు
శక్తిక దావకాజిలోన నంచు చిచ్చులించి

తెల్వై దక్కధర్ వచః ప్రయోగచాతు
రిక. కకు. ౨. ౧౨౬.

నారమడి. వి. (√నార.) నారతో నేపినబట్ట.
(శ.ర.)

ఇట్లే: నారగుడ్డ, నారబట్ట మొ.

నారము. సం. నిణ. (ఆ. ఈ. అ.) నరసంబంధ

మైనది. వి. ఆ. పుం. ౧. జలము. ౨. అప్పు
డు పుట్టినదూడ, తరకము. (మే. ని.) న. ౧.
నరులసమూహము. ౨. జ్ఞానము.

నారల్లు. వి. బ. భాగ్యభేదము.

వ...వెన్నముద్దలు దాకువాలు నారల్లు రామ
బాణాలు...ప్రబంధ. ౧౧౨.

నారసము. వి.(సం. నారాచః. ప్రా.నారాహో.)

౧. బాణము, శరము.

సీ. రారాజు నైదునారసముల నొప్పించె...
భార. భీష్మ. ౨. ౩౩.

గీ. పాశము లెట్టి కొంతులు బద్దపరులుగ, గతి
గొంతంబు లొడిసెళ్లుగ గతశ్రములు, నారస

ములును విండులు నగరిలోన, బెట్టి...ఉ.
హరి. ౨. ౯౨.

క. మండెడుబలునారసమున, గుండియ వగు
లంగ నేసి గూల్పితి దీక్ష. హరి. ౩. ౫౩.

౨. బాణవిశేషము. (అచ్చయినపబాణము అని
శ. ర.)

వ...శరంబుల శరంబులు ద్రుంచియు...నార
సంబుల నీరసంబులు నేసియు...విక్ర.

౪. ౯౮.

చ...అయ్యమరవిరోధియాతనిహయంబులనూ
తుని నాలు గేనుబాణములగలంచి వేయ

బలునారసముల్ మెయి నాట నేసి...
ఉ. రా. ౩. ౩౫౪.

సీ...నారాచ మొప్పున నారస మన. ఆం.
భా. ౨. ౨౧౩.

౩. ఇనుపయూచ.

(వ్యవ.) ఈకిటికికి పది నారసము లున్నవి.

౪. చోరసాధనవిశేషము.

చ...కొంకి నారసము నాదిగగ గల్గినసాధనంబు
లన్నియు కుతుకూరజేసికొని నేర్పున నే

గిరి మ్రుచ్చుచొద్దునక. దశకు. ౯. ౩౨.

నారసింహము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నర
సింహసంబంధ మైనది. వి. అ. పుం. నరసింహ
వతారమును గురించినపురాణము.

నారసింహుడు. సం. వి. అ. పుం. నరసింహవ
తారము ధరించినవిష్ణువు.

నారాచము. సం. వి. అ. పుం- నరసమూహము
ను ఆచమించునది- ౧. బాణము. ౨. ఇనుప
బాణము. ౩. -తాటియాకులమీద వ్రాయుట
కు సాధన మయి బాణమువలె నుండునది-గంట
ము. ౪. నీటియేనుగు. ౫. దుర్దినము.

నారాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుజి, అగసాలె
వానియనుపత్రము.

నారాజి=నరాజి. వి. (సం. నారాచః) బద్ధము,
కత్తి.

కా. ఘోరాజిం దనలేజిం దోలి విమతక్షోణీత
లాధీశులకా, నారాజిం దెగటార్చి వీరభటు
సన్నాహంబుతో జేయ...బహు. ౧.౫౧.

గీ. తకుమందెతాజిసింగిలబల్ తరకసములు, రక
పుణికిలిసిరాజినారాజిం బన్ని, పతియెదుట
నిల్చె సాహిజి...చంద్రా. ౨. ౬౯.

కా...నేజాలు నారాజుల్ గైకొని కోటలోఁ
గొలుచునారాజుల్ తదంగంబు లుగ్రాజిం
జెక్కలు నేయుచో మరలె గంధానేకపం
బార్పటిక. రా. వి. ౫. ౨౧.

నారాటకాపుశంబు. వి. (క. నారాట.) సంగీత
మందలిధ్వనివిశేషము.

ద్వి. ఘనతరనారాటకాపుశం బనెడు, ధ్వని గూ
డ...బస. పు. ౩. ౯౩౦.

నారాయణగౌళ, సం. వి. అ. స్త్రీ. ముప్పది
రెండునపుంసకరాగములలో నొకటి.

సీ. గౌళ నారాయణగౌళ వసంతవరాలి పున్నా
గవరాలి శంకరాభరణమును ... ప్రబంధ.
౯౩. హంస. ౫. ౧౨౪.

నారాయణపక్షి. సం. వి. న. పుం. పక్షివిశే
షము.

నారాయణప్రియము. సం. వి. అ. న. హరి
చందనము, పచ్చచందనము.

నాగాయణబలి. సం. వి. ఇ. పుం. దుర్వణము
నొందినవారికి ఉత్తరక్రియలకు మోక్షముగా
చేయుటకై నారాయణాదిపంచదేశతల నుజ్జే
శించి యిచ్చుబలిదేవము.

నారాయణము. సం. వి. అ. న. ౧. ఒకానొక
తెలము. ౨. తెత్తిమోహమును లైలింటిలో
కడపటిది.

నారాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. లక్ష్మి. ౨.
దుర్గ. ౩. కక్తి. ౪. ఋశ్యేష్వర, చల్లగడ్డకి.
౫. ఒకానొకస్త్రీరాగము.

గీ. కన్నడయు బాయయును గౌళ కను నపూ
ర్యమైనభల్లాతకియును నారాయణియును,
గ్రమత నిరువదిన్నాస్త్రీరాగములును. ప్ర
బంధ. ౯౫. హంస. ౫. ౧౨౩.

నారాయణీయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
నారాయణసంబంధ మైనది.

నారాయణుడు. సం. వి. అ. పుం. -నారములు
-జలములు- ఆయనముగా కలవాడు; నార
-జ్ఞానమునకు- ఆయనము-౧. విష్ణువు.

క. నారము లనగా జలముల, పేరయనం బన
గ నెలపు ప్రీతిగ నామక, నారము లయ
నం బగుటను, నారాయణుడొండు జుమలు
నన్ను గిరిటీ. భార. కాం. ౬. ౪౨౧.

౨. నారాయణముషి. (నరనారాయణులలో నొ
కడు.)

నారాళంసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పితృదేవ
తలసోపపాసార్థ మగుచుచుసపాత్రము. ౨. మ
నుష్యులను నుతించునది- మంత్రభేదము. ౩.
అగ్ని, నిష్ఠా. (శీ. వి.)

నారాశంసులు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. పితృదే
వతలు.

నారి. వి. (సం. నాడీ. ప్రా. నాళీ, నాడీ. క. త.
నారి.) గి. వింటియలైత్రాడు, చూర్వి.

గీ. వింటికిని నారి యై పెక్కువిధములందు,
భూతభర్త భజించు నీభుజగవిభుడు. నైవ.
౫. ౨౬.

గీ. అపుడు వి లెక్కుపెట్టి వాలారుదూపు, నా
రిఁ గూర్చి నిశాచరనారిఁ గూర్చి, కాండ
నేనె తడియవత్సలంబు, రాఘవుఁ డమోఘ
తరతరలాఘవుండు. రామా. ౪. 33.

గీ. కడలిదొన పాఁచనారియుఁ బుడమిలేరు...
పూని కడిమి, మెఱయఁ దిగప్రోళ్లు గూల్చిన
మేటివేల్పు. నీలా. ౨. ౧౨౦.

గీ. అల్లె యరి నారి గొనయ మంచనఁగ వెల
యు, చూర్వి... ఆం. భా. ౨. ౨౧౧.

౨. నరము. (చూ. నారికుటుపు.)

జ : నారికాయ, నారికుటుపు, నారిపుండు.

నారి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గి. మనుష్యశ్రీ, మా
నుషి, ఆడుది. ౨. భార్య.

నీ. తా నారి యై యుండఁగా నజాం దాతజఁ
గవిన భారతి నేర్పుకలిమి యెంత. తు. సం.
8. ౯౫౮.

నారింజే(జో.) వి. (సం. నారంగః. ప్రా. జా
రింగ.) గి. నారంగము. (శ. ర.) ౨. కిచ్చలి,
ఒకనాతి నారింజే. (చి. ని.)

నారికడము=నారికడము, నాల్కడము. వి. (సం.
నారికేళ.) కొబ్బెరచెట్టు; కొబ్బెరకాయ.
ద్వి. కడు నొప్పమర్వాయకఫలము ల్నారి, కడ
త్రుఁగాయలు మున్ను గాఁ గలయట్టి. ప్రభు
లిం. (చి. ని.)

రగడ. నారి నారికడంత్త్రుఁబాలెలు నాకు నాకు
లవృత్తి నొసఁగవు. పము. 3. ౧౪౯.

నీ. కాంస్యపాత్రను నారికడపునీరును గాఙు
రాగులయందుఁ దక్రంబు భగ్న, పూగఫలం
బులు... భల్లా. 3 ఆ. (చి. ని.)

నారికాయ. వి. (నారి + కాయ.) అల్లెత్రాటితాఁ
కుడువలన చేతులయందు కలిగెడుకాయ, కిణ
ము. (శ. ర.)

నారికుటుపు. వి. (√నారి.) నాడీవ్రణము, నర
ముమీద వేసడికుటుపు. (శ. ర, చి. ని.)

నారికెడము=నారికడము.

(కొబ్బెరచెట్టు.)

చ...అరుణంపుబొండ్లములనారికెడంబులు వజ్ర
కుట్టిమం, బగుపథముం జెలంగు భవనాహృత
శేషితరత్నరక్ష క, భగతరుసంతతిం బ్రథ
మభార్యఁ బురిం గిర వుంచె వార్ధి నాక.
ఆము. ౧. ౫౪.

నీ. కలిగొట్టు పొన్నలు కడుములు వెలఁగలు
గోరంట లుసిరిక ల్నారికెడము,లు...అచ్చ.
రా. సుం. ౨౫.

రగడ. నారికెడంబులు నారి కెడంబులు... ప్రబం
ధ. ౨౫3.

నారికేళశ్రీ. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఒకవిధ మగు
శ్రీరిక. (ఆవుపాలలో కొరిసకొబ్బెర పంచదా
ర ఆవునెయ్యి వేసి మందాగ్నితో పక్వము
చేసి భుజించినచో పుష్టిని ఇంద్రియవృద్ధిని కలి
గించును. రక్తపిత్తవ్రాతములను హరించును.
కొంచెము గురుత్వము చేయును-వాచ.)

నారికేళము. సం. వి. ఆ. పుం. కొబ్బెరచెట్టు.
నారిపుండు. వి. జో. (నారి + పుండు.) నారికు
టుపు.

గీ...నారిపుంటి, పయిని బదిదినములు కట్టు వడిఁ
దొలంగు. (చి. కి. చి. ని.)

నారితరంగకుండు. సం. వి. ఆ. పుం. జారుడు.

నారీదూషణము. సం. వి. ఆ. న. గ. శ్రీలను
దూషించుట. ౨. శ్రీలకునోవ పేతువు.
(శ్రీ. పానం దుర్జనసంస్కరః పత్యాచ విరహోఽ
టనమ్, స్వప్నోఽ స్వగృహవాసశ్చ నారీ
జాం దూషణాని వట్. మను.)

నారీష్ట్ర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మల్లిక, మల్లెశి.

నారు. స. క్రి. (౧/అను. అనుధాతువుయొక్క
శ్మతిలేక ప్రథమమధ్యమపురుష బహువచనరూ
పము.) అనరు.

క. విదురం దొక్కడు దక్కంగ, సదన్య
లెవ్వరును ధర్మసంక్షయ మిది గూడదు
నార యతనిశీలము, వదు రీలోకమున కింత
కుడ దలంపంగక. భార. ఉద్యో. ౩. ౧౯౦.
వసంతతిలక. ఈతాలు నెల్లికొని యింటికి
జన్మనన్నొక నాబంధు లందఱు మనంబున
నేమి నా చెట్లు... భార. ఆది. ౫. ౨౯.

నారుచు(ర్వు). స. క్రి. నాడఁజేయు.(శ.ర.)
గీ...మరుడు, వెడవెడన నార్వ నొగిలి చజడిని
గృహులు. ఆము. ర. ౧౨౩. (శ. ర. పా.
'వెడవెడనె యార్వ' అని వావిళ్ల ప్రతి. పా.
'వెడవెడనె యార్వ' అని వేదం. పా.)

నారువ. వి. వృక్షవిశేషము.

నీ. నారువ మరపోన్న వారిజమును బొన్న నెల్లి
ములుగుబిల్లు నెమిలియడుగు. హంస. ర.
౧౧.

నాటు. వి. (క. నాటు.) ౧. (మొక్కలు మొ
లచుటకు చల్లు) విత్తులు.

(వ్యర.) వంగనాటు చల్లిరి, బంతినాటు పోసిరి.

౨. (నాటుకుత్త విత్తనములు ప్రత్యేకసలమున
ఒత్తుగా చల్లి మొలపించు) మొలకలు.

నీ. అలికులంబులకప్పు గలయంతయును బుచ్చి
నాటు వోసినభంగి నవక మెక్కి. భార.
నిరా. ౨. ౫౨.

ఉ...క త్రనూ, వల్లికతోన మై బులకవర్గము కా
ముడు నాటు వోయగక. నిర్వ. ర. ౩౧.

నీ. నా జటంచనగను మీఱు నాపాఠ్యంబురా
వలి... ఆం. భా. ౨. ౩౫.

పా: నాటు పోసినవాడు వీరుపోయకమానడు.

(ప్రట్టించినదేవుడు పోషించక మానడు.)

నార్పత్త్యము. సం. విజ్ఞ. (అ. ఆ. అ.) స్వపతి
సంబంధ మైనది. వి. ఆ. న. స్వపతిధర్మము, రా
జత్వము.

నార్వంగము. సం. వి. ఆ. పుం. నారంగము,
నారింజశి.

నాలంబి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. శివునివీణ.(వాచ.)

నాలవకొలము. వి. (౧/నాలుగు.) చతుర్థకుల
ము, కూర్మనాతి.

నీ. కోయిల నాలవకొలముదాయాదుల కేంకోఁ
జగురాకువేల యొసంగు. కువల. ౩. ౯౬.

నాలవకొలమువాడు=కూర్మడు.

నీ. కూర్మనామంబులు కోల్గిలు నాలవకొలము
వార లని గాఢపు లని పల్కు. ఆం. భా. ౨.
౨౮౨.

ఇట్లే: నాలవనాతివాడు.

క. దేవా నాలవనాతివాడ నిను నసం గొల్వఁ
గా వచ్చితిక. భార. విరా. ౧. ౨౧౨.

నాలవతోలిపలుకు. వి. (౧/నాలుగు.) అభర్వ
జవేదము.

నీ. అనాలు పాలు మే లగుతాడిత్రుడులు నెలమి
నాలవతోలిపలుకునుడువు, లోలిమై గొడ
గుచు ... వేలుచుటయు నందుఁ గల్గినతి
యొక్కర వొడమి. అచ్చ. రా. య. ౩౨౩.

నాలవవాడు. విజ్ఞ. (౧/నాలుగు.) ౧. నాల్గవ
వాడు, చతుర్థుడు.

ఉ. పాలితస్వత్వధర్మ మగు బ్రహ్మకులంబునఁ

బుట్టినట్లనక, నాలవవానిఁ జేయఁ దగునా
యనఁబోకు దిగిశ్యరాళిలో, నాలవవాడై
బహుధనముడై మను మంచు మన్ననిక,
లాలన చేసి ధాత యొకనవ్యవిమాన మొసం
గి పెండియక. ఉ. రా. ౧. ౨౨౮.

౨. నాలుగవతరమువాడు.

ద్వి. బ్రహ్మనాలవవాడు పరమసాహనుడు, బ్ర
హ్మచే వరములు వడసినవాడు. రం. రా.
బాల. ౨౩ పా. ౪ పం. (బ్రహ్మకొడుకు
పులస్త్యుడు. పులస్త్యునికొడుకు విశ్రవనుడు.
విశ్రవనునికొడుకు రావణుడు.)

వి. కూర్పుడు.

సీ...కాఁపువాండు నా నాలవవాండు నా
బలిజేవాం డ్రనఁ జనుకూర్చ సమాహ్వయము
లు. ఆం. సం. మాన. ౨.

నాలి¹. వి. ౧. అల్పకృత్యము; నీచకృత్యము.

ఆ. కూలి నాలిఁ జేసి గుల్లాపుఁబని చేసి, తెచ్చి
పెట్ట నాలు మెచ్చ నేర్పు, లేమిఁ జిక్కువి
భుని నేమాటు దిట్టును...చేమన. ౧. ౩౩.

ఉ...కాఁకలం, దూలేడులేత మేను నయి తొ
ట్టిలు నమ్మగ నాలినాలితా, గాలఘువ ర్రనుం
డరసి యంగజబాధితగాఁ దలంచుచుక.
పాండు. ౩. ౬౫.

౨. కపటము.

రగడ. ననలు వేడిన మొఱగి తప్పుడు నాలి నా
లికుచంబు చుట్టుకు. పారి. ౪. ౧౬.

౩. (=అలి.) పరిహాసము, వేళాకోళము.

సీ. సతిమోమునకుఁ దప్పి సరి యంటిమా భువనం
బులోమిగులంగ నాలియయ్యె. చమ. ౨. ౪౯.

విజ. ౧. కుత్సితము; అల్పము.

క. నాలుకలు రెండు నిన్నుం, గ్రోలనె కల్పించె
నలువ ఘోరాహికి న, న్నాలిగ్రహ మపుడుఁ
దెగఁడినఁ, బాలద మృదువన విరహిజనదురి
తమునక. మనుచ. ౩. ౫.

కా. చెప్పం జిత్రముగాఁ జలంబు గొని వచ్చె
న్నాలిపెన్నాన యే, నెప్పొటం దరియింతు
...విప్ర. ౩. ౬౪.

క. ఆలాగునఁ గొనిపోయి నృపాలప్రియపా
న్సుక్రిందఁ బాడుక లిడి యా, లాలామాల
పునాలిగ, యాలి తనుం గానిదానియటువలె
నుండెక. సారంగ. ౩. ౧౩౬.

క...కడు నవ్వించుచుఁ జెఱఁగులు, ముడిపెట్టక
చేరఁటాండు ముదితకనుబోమల్, ముడిపెట్టె
నాలిసిగ్గున...మనుచ. ౫. ౯౪.

౨. అసత్య మైనది, కల్లయైనది.

గీ. నాలిమాటలు నీపట్టెనామములును, కపథ
ములుఁ జూచి నిక్కంబు సాధు వనుచు,
నమిలినిగాక యి ట్లనాఁడె నీడు, గుణ మె
టింగిన పెడలంగఁ గొట్టి విడుతు. విప్ర. ౫.
౫౫.

వ...కొద లేనినాలియేడ్చు లేడ్చుప్రియలనను
నయింప... చెక్కుటద్దంబులు నొక్కి ...
మనుచ. ౩. ౨౮.

క్రి. విజ. లేలికగా.

సీ. బ్రహ్మాండ మనుచిప్పఁ బ్రాణికందుకముల
నాలి యాడుదు నొంటిచేలఁ బట్టి. ప్రబోధ.
౩. ౩౮.

జ: నాలితనము, నాలిబూతము, నాలిముచ్చు.

నాలి²=నారి. వి. నరము. (చూ. నాలికుఱుపు.)

జ: నాలికుఱుపు.

నాలిక=నాలుక. వి. జిహ్వ.

ద్వి. లే దంచు నేడ్వ నాలిక చూపు మన్ను,
నాదరంబున వక్ర మల్లనఁ దెజవ. ద్వి.
భాగ. (చి. ని.)

వ...నాలికలు వేలికలవిధంబునం దూలందూ
లుట గనుంగొని...జె. భా. ౩. ౧౦౦.

గీ. అబల చూడు శివద్రోహి యనుచుఁ గెరలి

యతనికంకణ శేషహి యావలించి, నాళికలు
గ్రోయుపగిది వనాలిచలిత, లాలితైలాలతాగ్ర
పల్లవము లమరె. రాజ. చ. ౨. ౧౪౫.

జ: నాళికచేటు.

నాళికచేటు. వి. (√నాళిక.) ౧. తృణవిశేషము.

(శ. ర.) ౨. (పశువుల) జిహ్వారోగవిశేషము.

ద్వి. నరుదకన్నును నీరు నాళికచేట్లు... అదిగా
నెప్పుడగులపసరాలరోగమునకు... నవ. ౧. ౩౦
పా. ౧౯ పం.

నాళికుటుపు = నాళికుటుపు. వి. (√నాళి. చి. ని.)

నాళిగాలి. వి. (√నాళి.) అల్ప మైన గాలి, మంద
మారుతము.

క. అని వనిత నాళిగాలిం, గనలుచుఁ బోనాడి
తుహినకరకిరణర్పురిక, మునుగఁ జనఁ జెలు
లు గని హా, యని వనరుచు... వసు. ౪. ౫౧.

ఇట్లే: నాళిగాడ్పు, నాళితెమ్మెర.

సీ. వలినాళిగాడ్పుబోదలహెచ్చరికలకుఁ జలిపె
ల్లనుడులువెన్నెలలపెగకు. నీలా. ౩. ౧౫.

చ. పాలుపుగ నందుఁ బెండ్లిసడుపుల్ నమపుక
వలినాళితెమ్మెరల్. విజ. వి. ౧. ౧౩.

నాళితనము. వి. (√నాళి.) ౧. అల్పత్వము,
నైద్ర్యము.

ఆ. ఇదియ నాకు నాకు నితరేతరద్యేవ, హేతు
వనుచుఁ దోచె నేకతన్విభూతి నెరపు
నేను బుంవృత్తులకు నాళితనముతో సమా
ఖ్య మనుచు టెట్టు. రాఘవ. ౨. ౮౩.

౨. కపటము; వంచకృత్వము, కుత్సితపుపని.
(చల్లగాలి.) ఉ. నాళితనము నేర్చుకొని నక్క
చు నక్కచు నాడవాడ వేలాలవలీలతావలి
కలంకులనుం డిటు వచ్చి వచ్చి దంభోలి
యుఁబోలె మీఁదఁబడిపోయెడు... రామా.
౩. ౪౩.

(నారదుఁడు.) ద్వి. తన నాళితనముచిందఁగఁ జెవి

జేసి, నరసింహాక్షుండు నిన్నుఁ జంప నిలింప,
మృత్యోద యాదవాన్వయముఁ బుట్టె... ఆ
నుచు వచ్చె... జ. మ. క. ౧. ౧౩ పా. ౧౭౦.

గీ. నాళితనములు మానవే నాళి యేల, యేల
నాడుచు చూడు మా యేలీల, రాజ. చ.
౨. ౧౪౩.

నాళిబూతము. వి. (√నాళి.) కుత్సితము;
కుత్సితనాలు.

గీ... కుచ్చితములు దోసకాది యెఱిఁచి, పాలముఁడు
నాళిబూతంబు పలువ తులువ, కూళ్ గడు
నన వర్తిల్లుఁ గుజను చేర్లు. ఆం. సం. మాన.
౧౧.

నాళిముచ్చే. వి. (√నాళి.) కుత్సితము;
మందము.

ఆ. తగినమాట యొకటి మొగ మెఱునేయక,
యంచలార యాలకించి వినుడు, తెలివి
గలుగువారికెలన నుండెనుమీకు, నాళిము
చ్చునడక నడక గాదు. చంద్రా. ౪. ౫౯.
(ఉభయార్థములకు నిదే యుదాహరణము.)

నాలుక = నాళిక, నాల్క. వి. (క. నాళిక. త.
నాల్క.) ౧. జిహ్వ.

సీ. భానుదీపము నంటఁబట్టు నుంకించుపాల్కున
సహిధ్యజము నాలుకలు గ్రోయ. భా. రా.
యు. ౩౪౨.

మత్తకోకిల. నావుడుక మఱుమాట లాదఁగ నా
లు కాడక యుండి... భార. క్రి. ౧. ౧౩౫.
ద్వి. ఆలోనఁ బవనజాఁ డసమానవిజయ, లోలుఁ
డై వానినాలుక పీకి చంపె. రం. రా. సుం.
౨౭౨ పా.

౨. అగ్నిజ్వాల, మంట.

సీ. అజగవాదులకును బ్రజలై నధనువులుఁ బొది
నాలుకలు గ్రోయు ప్రదర్శములును. కకు. ౨.
౯౩.

ఉ. వైదివాళనక్రియకు వానవుడిచ్చిన డాచియన్నయఃఘోరపుకక్తి నాలుకలు గ్రోయ మెఱుంగులు ప్రజ్వలిల్ల...తగఁ గల నమర్చి పేర్చి...భార. ద్రో. ౫. ౨౨౯.

(కృష్ణుడు కుంతితో నన్నమాట.) గీ. నాలుకలు గ్రోయునరునానలము దఱిపి, యెరగొనం గని సంత్వప్తి యెసక మెసఁగు. భార. ఉద్యో. ౪. ౧౨.

(బ.) సర్వజీవీకలు.

గీ. అప్రమత్తుడ వగుచుఁ బద్మాక్ష నీవు, మ్రింగుదువుచాల నాఁకట ప్రేరగుచుండి, నాలుకలు గ్రోయుఘోరిపన్నగమువారఁ, బడినయెలుకను భక్షించుపది ననఘ. భాగ. ౪. ౨౨౯.

ఉ. నాలుక లోలిఁ గ్రోయుచు ఘనఘృటనిశ్య సితానిలంబులం, దూలిచె దేవయానములఁ దోరము లైనభుజంగసంఘముల్. భా. రా. యు. ౧౩౬౮.

నాలుకపయి నువుగింజ నానడునాలుక నువుగింజ నానడు.

ఉ. ఎక్కడివాడెవోయి యొకయింత యెఱుంగవు బిడ్డకాళం, బెక్కడ కేఁగె నాలుక పయి న్నువుగింజయు నానట్టిబల్, తక్కిరి నారడుం డతఁడు దైవతమార్గమునందు సేఁగఁగా, నక్కట నన్నుఁ బేర్కొనితి వాఁతడు విన్న సనర్థ మొందజే. నిరం. ౪. ౧౮.

నాలుక బెల్లము=వాక్యాధుర్యము, మాటలతీసి.

క. వికచముఖుఁ డగుచు కాత్రపు, లకు పీఠులగునట్టివారలం గని భూపా, లకుఁ డెడ్డ కత్తెరయు నా, లుక బెల్లము నై నునఁబులుం గనవలయున్. భార. కాం. ౩. ౨౬౮.

నాలుక ముల్లు విఱుగు=మాటలాడలేకపోవు; అన మానము కలుగు.

గీ. అకట మోమోట లేక తా రంత చేసి, బడికి పోయిరె పులి పేదపడినఁ బనుల, వాడె

యెక్కాడి రనుకత వచ్చె నాకు, మునుల లోపల నాలుక ముల్లు విఱిగె. ఉ. హరి. ౪. ౧౦౨.

గీ. ప్రాంతభూరుహముల గల్లుపండ్లు డలిచి, క్రుల్లుచిలుకల నాల్కల ముల్లు విఱుకు. కవిక. ౩. ౧౧౦.

నాలుగు=నాలువు, నాలు. స. బౌ. బ. (క. త. నాలు, నాల్.) మూడునొకటి. (దీనికి వృత్తియందు 'నాలు, నాల్, నలు, నల్' అనురూపము లగును.) చ...పది మేనియందుఁ గ్రిక్కిరియింపఁ జేసి నాలుగిట నేని దురంగములన్...భార. విరా. ౩. ౨౧౫.

చ...వెట్టుఁ గలమాన్మము నొల్పినపప్పు నాలుగే, నొప్పినకూరలున్...ఆము. ౧. ౮౦.

సీ. గర్వింపి నట్లుండు భుస్రంబు నాలాలు వెదికి దన్నునుఁ గాంచు నెఱుక లేమి. కాశీ. ౬. ౧౮.

చ. అని తనకూఁతుఁ దోడ్కొనుచు నల్లని యింటికి సేఁగ మామఁ జూచనలములోన నె యొలికినట్టుల మండుచు నిల్లువెల్లి నాల్గినములు సేఁడు నాకడకుఁ దెచ్చితి వే నల రాఘవుండనే, దనుజృహిత నీతఁ దవదా, రని క్రమ్మఁ దెచ్చి యేలఁగన్. జై. భా. ౬. ౨౯.

విణ. కొంచెము, అల్పము.

గీ. ఎఱిగినది నాల్గు నొడువ నెట్లెని రెన్న. ఆము. ౪. ౬౮.

నాలుగవలగనము=కర్కటలగ్నము.

సీ...నలవనాలు, గవలగనంబుననన్ని గాములును మేల్పూడ్కులఁ దనరార వేడ్కఁ బొడలి, మొదలివెలంది రామునిఁ గాంచె ... అచ్చ. రా. బాల. ౮౪.

వాడుకలోని ప్రయోగవిశేషములు :

ఆమ పెట్టవలసినవి నాలుగును పెట్టినఁ గాని అబ్బాయి డోరకుండఁడు.

వాడు నన్ను అనవలసినవి నాలుగును అన్నాడు.
వాడు చదివినవి నాలుగుముక్కలైనను గర్వముమాత్రము ఎక్కువగా నున్నది.

జ: నలుకాలు, నలుగంబాలాట, నలుగడ్డ, నలుగురు, నలుగేలు, నలుజాలు, నలుతుము, నలుదిక్కులు, నలుదెసలు, నలుపలము, నలుమడి, నలుమడించు, నలుమాటు, నలుమొగంబుల ప్రోడ, నలుమొగంబులయన్న, నలుమొగంబులపేల్పుచేలువ, నలుమోమయ్య, నలువ, నలువంక, నలువండ్లు, నలువది, నలువదుగురు, నలువురు, నలుసాల, నల్లడ, నల్లెన, నల్వ, నల్వగుడ్డు, నల్వది, నాలవకొలము. నాలవ తొలిపలుకు, నాలవవాడు, నాలుగుమూలలాట, నాల్నాడు.

నాలుగుమూలలాట. వి. (నాలుగు.) బాలికాక్రీడావిశేషము.

సీ. అచ్చవగండ్లు దోయాలును దాగిలిమాతలు నాలుగుమూలలాట. దశా. ర. ౮౧.

నాలువు = నాలుగు, నాలు.

క. ధ్రువమండల మౌదలగా, రవిమండల మడుగుగాఁగ రాజిలుపడునా,లుపులకులయోజనముల,భువనము త్రిదివ మిది భోగభూమి నృపాలా. కరు. 3. ౬.

ఉ. ఆది ననంతసంఖ్య దనరారుచు నేరి కగమ్య మైనయా,వేదము నెల్లవిప్రులు బ్రవీణతతో బరియించునట్లుగా, శ్రీ దనరార నాలువుగఁ జేసినపుణ్యుల బరాళరాత్రజ్ఞ, మోదముతో నుతింతు... విక్ర. ౧. ౧౦.

నాలగ = నాలుక, నాలిక. వి. జివ్య.

గీ. నాసికాగ్రంబు వంగుట నాల్క నల్లనగుట వదనంబు గడు నెఱువగుట యుచ్చైరాసభములు పూనినరథము నెక్కి, యమనిదెసఁ జనఁ గలఁ గంట యాయు వడఁచు. మార్క. 3. 3౫3.

చ. ఫణఫలకంబు విచ్చి...మణిమయపీఠమధ్య ముచనాల్కలు క్రముచు పున్నవాణకిఁ, ఫణిపలసార్వభౌముఁ వి... నైమ.౫.౨౯.
గీ. వేచేలుమస్తకములు వేచేలు, కన్నులుచు వేచేలునాల్కలును గలుగు,మార్తివి... చారి. పూ. 2. ౧౦౧. ఆం.భా.౨.౧౪3.

నాలగ(ర్క)దము = నాకదము.

(కొల్లెరకాయ.)

ఉ. అల్లన జేర వచ్చి భవకౌస్తుభముఁ గమరియాలనేతితో, లెల్లముతోడ నాల్కదళుల బేసెముతోడను నివృషండ్లతో, వల్లభుమార్తి నెచ్చెలికి వారణవైకి మంచుకొండరా, యల్లనికిం బినాకిఁ బ్రియంబున మార్వకి పెట్టె భిక్షముక్. చార. ౫. ౪౬.

నాల్గు = నాలుగు, నాలువు.

క. నారాయణపరములు నిజమారయ బ్రహ్మంబుల బరము సంచితసతోష్ఠి, దారతపంబులు గావున, నారాయణపరత వీనినాల్గిటి నిచ్చుక్. భార. కాం. ౨. ౫౨.

కా. నాల్గుం జెల్లడి బ్రహ్మచారిగృహీవాసప్రస్థ యత్యాశ్రమం, మిల్లెవల్యవిరతు లుత్తమ పదంబుం జేరువా రిట్టి, రల్లగించిన సంత మండుఁ జెడు మీరా యోర్పువారిమెయిక్. ఉ. చారి. ౪. ౫3.

నాల్కన్నులవేల్పు = అగ్ని దేవుడు.

సీ. నాల్కన్నులవేల్పునకు శ్రేలు తెన్నెని జేసి హే లేమియు జెందకున్న. అత్త. రా. బాల. ౫౪.

జ: నాల్గంబుమూలయాట.

నాల్గుగంబములయాట = నలుగంబాలాట.

గీ. దోయముల్ సరిలేమలు దొరయునాల్గుగంబములయాట లచ్చనగండ్లు మెదలగాఁ గక్షోష్ణకమ కృంగార మలర, కాతల

తోడ నాడఁజూపాలపుత్రి. ఇందు. ౨. ౧౪. ౩.

నాల్వఁడు. ౨. (నాలుగు + నాడు.) ౧. చతుర్థవసకృత్యము, నాల్గవదినమున చేసెడిపని, (బుతున్నానము.)

అ. కలితక్షిణిశాలి కశ్యపుఁ డొకనాడు, మానవతియఁ జెఱఁగుమాని యనల, నామతీర్థవారి నాల్వఁడు చేసిన, యతివఁ గాంచి ప్రముదితాత్మఁ డగుచు. హ. వరాహ. ౪. ౬౧. ౨. చతుర్థవసము, నాలుగవదినము, గీ. సవిత్వఁ దుదయింప నాల్వఁళ్ల జలకమాడి, జూడ వెవ్వారి బురుషునిఁ జూచికాని. కాశీ. ౨. ౩౨.

నాళము. ౨. లాడము. (శ. ౪.)
(వ్యవ.) ఎద్దనకు నాళములు వేసినారు.

నాళము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నడతృణసంబంధ మైనది. వి. అ. పుం. న. గ. గడ్డిలోనగు వానికాడ; పద్మాదిదండము, తామర లోనగువానికాడ. అ. న. గ. కొవి, గొట్టము. ౨. బోలునరము; రక్తనాళము. ౩. కత్తిపిడి. ౪. రంధ్రము. ౫. మగగుతీ. (కే. ని.) అ. పుం. గ. జలనిర్గమము, నీరుపోవుటకై యేర్పఱచినగొట్టము. (తూముకాలువ లోనగునది.) ౨. నడము, కిక్కినకసపుళ్ళి.

నాళవంశము. సం. వి. అ. పుం. గ. బొంగువెదురు. ౨. -వెదురువంటికాడ కలది- నడము, కిక్కినకసపుళ్ళి.

నాళి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. గ. నాడి, తామరలోనగువానికాడ. ౨. దేహమందలిబోలునరము. ౩. నాతాదినాడి. ౪. నాడీశాకముళ్ళి. ఈ. శ్రీ. గ. కాకకలంబము, గోగు మొ. వానినాళ. ౨. గడియకాలము, ఇరువదినాలుగునిమిషములు. ౩. గజకర్ణవేధని, ఏనుగుచెవి మట్టుసాధనము. ౪. తామరళ్ళి. ౫. తామరకాడ.

౬. ప్రవాళి, నీళ్లు పోవుతూములోనగునది. ౭. కాలమును తెలుపుటకై చేతితో కొట్టుకుంటియంత్రము.

నాళిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. నాళము, తామరలోనగు వానికాడ. ౨. నాళితాళాకము, పెద్దతూటి కూరళ్ళి. ౩. చర్మకష, సంబరేనుళ్ళి. ౪. హస్తీకర్ణవేధని, ఏనుగుచెవి మట్టుసాధనము. ౫. క్వేతకలంబి, తెల్లతీగబచ్చలిళ్ళి. ౬. కొవి, గొట్టము; వెదురుగొట్టము. ౭. ఛల్లీరంధ్రము, ప్రాయ్యసందు. ౮. గడియకాలము. ౯. రంధ్రము. (కే. ని.) ౧౦. ఒకజాతివెదురుగంప. (కే. ని.)

నాళికము. సం. వి. అ. పుం. గ. తామరళ్ళి. ౨. దున్న, మహిషము. న. గ. తామరపూవు. ౨. వేణువు, పిల్లనగ్రోవి. ౩. సంబరేనుళ్ళి.

నాళీకము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఇనుపనాళము కలతయధము. (తుపాకి మొ.) ౨. బాణము; బాణపుములికి. ౩. కొబ్బెరచిప్పతో చేసినకమండలువు, నారికేళకమండలువు. న. గ. తామరపువ్వు. ౨. తామరతంపర, పద్మసమాచాము.

నాళీకాసనుడు. సం. వి. అ. పుం - పద్మాసనుడు - బ్రహ్మ.

నాళీకిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. తామరతంపర, పద్మసమాచాము. ౨. తామరకొలను.

నావ. (సం. నా. ప్రా. నావా. క. నావ. త. నావాయ్.) ఓడ, కలము.

నీ. ఓడ నావ యనంగ నొప్పుచుండుఁ దరణి... అం. భా. గ. ౧౨౭.

మ. ఘనసౌధాళి వియదునీజలధి వీరక న్నావలై నీడ దోఁప... ఆము. ౨. ౧౨.

ఈ. నావెడుమద్దనంబుఁ గొని నా కిడనొల్లక కాత్యులుద్దియై. కేయూర. ౩. ౧౯౪.

నావ. సం. వి. బి. శ్రీ. తరణి, ఓడ.

నావకుడు. సం. విణ. (అ. వి. కా. అ.) నతిం
చువాడు.

నావనీతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నవనీత
సంబంధ మైనది.

నావారోహకుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. నావ
మీద ప్రయాణము చేయువాడు. ౧ - పడవ
మీద ఎక్కించుకొనువాడు - నావికుడు,
ఓడవాడు.

నావి. వి. సస్యరోగవిశేషము. (శ. ర.)

నావికుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కర్ణధారుడు,
ఓడ నడపువాడు. ౨. నాకాయాత్ర చేయు
వాడు, ఓడమీద పోవువాడు.

నావుడు = అనవుడు. అవ్య. ద్రు. (√అను.) అని
పిమ్మట.

ఉ. నావుడు సవ్యులూ కనిసం బవనా తజయిం
త యేటికి. భార. ఉద్యో. ౩. ౬౦.

మ...పద్మాక్షుడు, దురతిం దోడ్కొని పొమ్మ
...పురందరపుత్ర మనపిటిలోన గలయో
ధవ్రాతముక నావుడుక. ఉ. సారి. ౨. ౨౨.

క. ఉడురాజ నీవు పొడిచిన, బడనిధి యడు
కెక్కి వెక్కిసంబున బొంగుక, బడబాగ్ని
మీటి నావుడు, బడఁతుక నీవేడిఁ జిమిడి
పడ కెట్లుండుక. ద్వా. ౫. ౧౪౨. (ఇటు
'అనఁగా, కాఁగా' అని భావము.)

నావురు = నాంగురు. వి. నాగిని, ఒక జాతివృక్షము.

గీ...నాగిని నావురు నాంగు రవఁగ, గేరు...
అం. భా. ౨. ౬౨.

వ...కమ్మతావులు కలనావుతావులు వజచి...
మనుచ. ర. ౬౦.

నావ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నావచే
దాఁటఁదగినది. (దేశము, నది మొ.) వి. అ.

న. నవత్వము, నూతనత్వము, క్రొత్తదనము.

నావ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నావ
శము చేయువాడు, నడిపఁజేయువాడు. ౨.
నడించువాడు.

నావ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నావము చే
యునది. (అ. ఈ. అ.) నడిపఁజేయు సాధన
మైనది. వి. అ. న. గ. నడిపఁజేయుట. ౨.
కనబడకుండ చేయుట.

నావ్యము. సం. వి. అ. పుం. గ. చేటు. ౨. మర
ణము, చావు. ౩. అదర్శము, కనబడమి. ర.
పలాయనము, పాక్షిపోవుట. ౫. అనుపలంకిము,
గోచరముకాకపోవుట.

నావ్యుత్. సం. విణ. (ము. శ్రీ. ము.) నడిం
పఁజేయువాడు.

నాశితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నాశము
చేయఁబడినది, నశింపఁజేయఁబడినది.

నాశ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నాశము చే
యఁదగినది, నశింపఁజేయఁదగినది.

నాస్తికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నష్టద
వ్యమునకు స్వామి, పోయినసామునకు అధికారి.

నాస. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. స్మృతేంద్రియము,
ముక్కు. ౨. ఏనుగులొండముయొక్క అస్త్ర
ము, పుష్కరము. ౩. ద్వారమువై నుండు అడ్డ
కమ్మ. ర. శబ్దము, భవని. ౫. వాసకము, అడ్డప
రముకీ.

నాసత్వము. సం. వి. అ. పుం. ద్వి - అసత్వ
ము లేనివారు - అశ్వినీకుమారులు, దేవ వైద్యులు.

నాసరణింగు. వి. గలిజేరువంటియొక నేలచెట్టు.
(చి. ని.)

నాసానామాము. సం. వి. అ. పుం. శ్వాసనిరో
ధము కలిగించు శాపికారోగవిశేషము.

నాసాపుటము. సం. వి. అ. పుం. న. ముక్కు
చురు, ముత్యపుటము.

నానామణి. సం. వి. ఇ. పుం. ముక్కట. (శ.ర.)

నానారంధ్రము. సం. వి. అ. న. ముక్కరం
ధ్రము, ముక్కరం లో నొకటి. (ఇట్లే: నానా
వివరము, నానాద్విధము.)

నానాలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. కట్టలము, పిన
గుమ్మడు శి.

నానావంశము. సం. వి. అ. పుం - ముక్కన
డుమ వెదురువలె నుండునది - ముక్కదూలము.

నానాస్రావము. సం. వి. అ. పుం. జలుబు చేత
ముక్కనందు చీమిడి కాణాట, పడినెము.

నాసి. వి. పిల్లి, మార్జాలము. (శ.ర.) విణ. నికృష్టము.
(వ్యవ.) ఇది నాసిరక పుగుడ్డ.

నాసిక. సం. గా. నా. ౨. ఒకానొక పట్టనము.

నాసికంధముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
ముక్కతో ఊడువాడు. ౨. ముక్కతో
ధ్వని చేయువాడు.

నాసికంధయుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
ముక్కతో త్రాగువాడు, ముక్కతో ఎగ
బీల్చువాడు.

నాసిక్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నాసిక
యందు పుట్టినది. ౨. నాసికయందున్నది. వి.
అ. పుం. గ. అను నాసికధ్వని. న. నాసిక,
ముక్క.

నాసిక్యులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. అశ్వినీకు
మారులు. (వై. ని.)

నాసిరిల్లు. అ. క్రి. గ. నశించు. (శ.ర.) ౨. కృ
శించు. (చి. ని.)

నాసిల్లు. అ. క్రి. నవయు, కృశించు, చీలించు.

క. ఈ సరణి గామతంత్రా భ్యాసపరిక్రాంతి మి
గులఁ బరవశ మైనకొ, నాసిలి ధాతుక్షయ
మై, మానములోపలన వాడు మతణము

నొందుకొ. జై. భా. ౫. ౧౦౮.

నీ. శీతాంశు నొకడు నాసిలుచుండఁ గోపించె
భానుని నొకఁ డుర్విఁ బడ నదల్చె. పి. శకుం.
౨. ౩౩.

ద్వి. వాసి వన్నెయుఁ దప్పి వర్తించురాజు, నా
సిల్లి సమయు నెన్నఁగ సభలందు. ద్వి. శ.
నా. ౧. ౪౩ పా. ౬ పం.

నాసిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అగ్రేస
రము, ముందు పోవునది. వి. అ. పుం. గ.
ముందు పోవునేన. ౨. నేనాముఖము, అని మొన.

నాసిరుడు. సం. వి. అ. పుం. సేనకు ముందు
నడచుయోధుడు.

నాసికత. సం. వి. అ. స్త్రీ. దేవుడు లేఁ డని
యు పరలోకము లే దనియు నమ్ముట.

నాసికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. పర
లోకము లేదు అనునమకము కలవాడు. ౨.
దేవుడు లేఁ డనునమకము కలవాడు; పేదము
లందు నమకము లేనివాడు.

నాసిక్యము. సం. వి. అ. న. = నాసికత.

నాసిదము. సం. వి. అ. పుం. మామిడిచెట్టు.
(వాచ, కల్ప.)

నాస్యము. సం. వి. అ. న. (ఎద్దుమున్నగువాని)
ముకుద్దాడు.

నాహము. సం. వి. అ. పుం. గ. బంధము, కట్టు.
౨. బోసు, కూటము.

నాహరీగడలు. వి. బ. వాద్యవిశేషములు.

(నలకూబరుడు.) ఉ. ముందట నాహరీగడలు

మ్రోయ భటావలి వెంట నంటి రా, వందిజనం
బు గ్రమ్మి కయివారముఁ జేయఁగఁ గుందనం
పుమే, లందల మెక్కి వేడ్కఁ దను నచ్చర
లందలు మెచ్చి చూడ సంక్రందనుకొల్పి
కేగ... ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౧౩.

నాహలుండు. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతిమే
చ్చుండు.

నాహుమి. సం. వి. ఇ. పుం- నహుమనికొడుకు-
యయాతి.

ని

ని¹. అప. గ. ద్వితీయావిభక్తిప్రత్యయము.

(చూ. ఇ¹. ఉదా:- కృష్ణుని గంటిని.) ౨. భూ
తార్థకోత్తమపురుషైకవచనప్రత్యయము. (చూ.
ఇ¹. ఉదా:- చూచితిని గృష్ణుని.)

ని². అప. వ్యతిరేకత్యవర్ణకార్థమునవచ్చుప్రత్యయము
ఉదా:- చేయనికృష్ణుండు, పెట్టనికాముండు మొ.

ని³. అప. గ. కొన్నికబ్బములకు ద్వితీయాదివిభక్తులు
పరమగునపుడు వచ్చుఆగమము.

ఉదా:- రామునిచేత, రామునికి మొ.

౨. గుణవాచకములకు కర్తృధారయసమాసమం
దు వచ్చెడియాగమము.

ఉదా:- నల్లనిగుఱ్ఱము, తెల్లనిగోడ మొ.

ని. సం. అవ్య. గ. నితాంతము, అధికము, అతిశ
యము.

ఉదా:- నికామము, నిసీతము మొ.

౨. అభావము.

ఉదా:- నివృత్తి, నిధనుండు, నిమూలము, నికర్ష
ణము మొ.

నిఃక్షత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షత్రి
యశూన్యము. (దేశాది.)

ఇట్లే : నిఃక్షత్రియము.

నిఃకెట. అవ్య. క్రి. విణ. శీఘ్రముగా. (చి. ని,
క. ర, ప్ర.)

నింగి. వి. గ. ఆకాశము, అంతరిక్షము.

అ. అలిగి యాడుగజచి యాడటిపెలుచన, నిలు
వలేక యనుర నింగి దాడె, బెరిగి...భార.
అది. ౬. ౨౯౧.

గీ. నింగి కేలయుఁ దాటింప నంగలించు, పగిది
నేతెంచెఁగ్రోధంబు గగఃశిఖి. నైమ. ౭. ౪౬.
క. పొంగుచు నరదమువై బొలఁతిం గూఁమి
నునిచి వేల్పుతెరువునఁ బఱచెన్, బంగరుపి
చ్చిక గొంచుక, నింగికి సాశువపులులుగ
నెగయుతెఱంగునక. అచ్చ. రా. ఆర.
౬౨. భార. విరా. గ. ౧౬౨. ఆం. భా.
౧. ౬౯.

౨. స్వర్ణము. (చూ. నింగిమ్రాసు.)

జ: నింగిచూలి, నింగిముట్టు, నింగిమ్రాసు, నింగి
వడు, నింగిపిగ.

నింగిచూలి. వి. (౪/నింగి.) నభస్వంతుండు, వా
యపు, గాలి.

గీ...నింగిచూలి మబ్బులపగదాయ గాలి...
అన మారుతాఖ్య లగు...పాం.ని. దే. ౧౩.

నింగివ(వ)డు. అ. క్రి. (నింగి + వడు.) మాయ్యండు
మొ. అస్తమించు.

అ. పీత నట్లుపేక్ష నేసి మిన్నక యున్ని,
నఖిలభూతములకు నధిపునల్క, బట్టపగలు
నింగిపడియె నా వేవార, కోంధకార మడర
నపుడు కపులు. భా. రా. యు. ౨౪.

క. ఏ రేమి కాచెదరు తా, నేయాపున బ్రతుకు
వీర తేల మరలు జం, భారియుఁ గాచినఁ ద
న్నును, బాఠిసమరిగాక నింగివడవిచ్చెదమే.
భార. ప్రో. ౩. ౧౬౨. (నింగివడు అని
అపమద్రి.)

కా. అదై కేయతనూజ నింగివడఁగా మార్పుం
బువై నొక్కనాఁ, దేదిమ్మం తెలిపిండు
మెండుకొనఁగా వేకాంతనిద్రారతిక, మో
దింపక...ఉ. హరి. ౫. ౮౪.

నింగిమిరి. వి. మవర్చల కి. (క. ర, ప్ర.)

నింగిముట్టు. అ. క్రి. (౪/నింగి.) ఆకాశమునట్లు,
ఉన్నతమగు; మిక్కిలి యధిక మగు.

వ...మొకములకాడ లరసి...వలలు హత్తించి
మాటులు పెట్టింది తెరువులు గట్టించి పోటు
కోలలు నించి...ఇందు. ౨. ౬౦.

౧౫. ఆవరించు, ముంచు.

మ...తాదాత్మికమోదభేదగుణశీతాశీతనేత్రం
బు లా,ననము నింప గుమందు రాఘవు
నకు స్వందాయం దై యిట్లనుకొ. చం.రా.
౪. ౬౪.

నింట=నిట్ట. వి.(√నిండు.)౧.జలపూరము,వెల్లువ.

క. కంటిమ కన్నులపండువు, మంటి మనుచు
దద్దణ్ణాఘమధువాహినిపెన్నింటం దేలుచు
సమద,కంటకితాంగు లయి యేగి కాంచిరి
వరుసకొ. హరి. ఉ. ౬. ౨౭.

౨. పొంగు; ఆతిశయము.

(చంద్రోదయవర్ణనము.)ద్వి. విరమాలబలుమంట
విబుధులపంట,గురతంబులకు నింట సాబగు
లవెంట. నవ. ౨. ౮౧ పొ. ౨౭ పం.(ఉద్ది
పనహేతువు అని భావము.)

నిండబడు=నిండు. అ.క్రి. (నిండు+పడు. స్వార్థ
రహితము.)

(వ్యాపించు.)

ఆ. ఎన్ను బెక్కులగుచు నెక్కడఁ జూచిన,
నడచువారు నడువఁ గడఁగువారు, విడియు
వారు మఱియు వీడెత్తువారు నై,నేల యీని
నట్లు నిండబడిరి. భా. రా. యు. ౨౮౪.

నిండారు=నిండు. అ.క్రి. (నిండు+అరు. స్వార్థ
రహితము.)

(పూర్ణమగు.)

నీ.నిండారుచందురునినుపారునునుగాంతి జెలు
వగా మరుడు సృజించినట్లు. మార్క.
౩. ౯౧.

క. నిండార జలము గ్రావియు, వెండియు వెండి
యును గడుపు వెలిగఁ బైపై, నొండొండఁ

గోలి జలరుహ,వండంబులతోడఁ గ్రీడసల్పు
చు నుండకొ. వాల్మీ. ౧. ౯౬.

నీ. నిండార విరిసినపుండరికశ్రేణి యామిసీర
మణిరేఖాశిగాఁగ. నైష. ౧. ౯౬.

(కడచు, అతిక్రమించు.)

క.లలిఁ జూలింతతనంబులఁ, దలరెడునముద్దు నేల
దాలుపునవలా,తలమానికముల కటుల,నైల
లేర్పడఁ దొమ్మిదియును నిండారుటయుకొ.
అచ్చ. రా. బాల. ౮౩.

(ఆతిశయించు, అధికమగు.)

క. అనిన విని సింహబలమ,ర్దను నవలోకించి
ద్రుపదరాజతనయ యి, ట్లనుఁ దనమనమున
నిండా,రినసమైదంబు వెలివిరిసి బెరయం
గకొ. భార. విరా. ౨. ౩౫౯.

క...మోదము ధృతరాష్ట్రానినెప్పనమున నిం
డా,రె నఖిలజనచిత్తములను బ్రియము దలి
చ్చెకొ.భార.ఆశ్ర.౨.౧౦. విక్ర. ౨.౫౪.

(నిండు, వ్యాపించు.)

వ...వికదండి త్రిదండిబ్రహ్మచారులయున్నవి
తదండంబుల నిండారుకపాయకద్రువస్త్రుకాపీ
నపరంపరలంగ్రమ్మి...ఆము. ౪. ౫౩.

వ...వ్రేలునంసంబులు దూలుమాంసంబులు జీరు
ప్రేవులు బాటుమోవులు తోరంబు లై పుడ
మికి భారంబు లై వడి నిండారుచుండ...
చంద్రా. ౬. ౯౧.

(లోఁతు కలదగు, గంభీరమగు.)

నీ...నిండారునీటిలో బాలునితో నన్ను బట్టి
తోచె. దశమ. ౨. ౧౧౦.

మహాస్రగధ. అనినకొ వడింపఁజొచ్చెకొ హరి
జనయన నిండారుడెందంబుతో...పాండు.
౪. ౧౭౮.

నిండించు. స. క్రి. (√నిండు.) ౧. నెఱవేర్చు,
సిద్ధింపఁజేయు.

క. కుండలములు గవదము చట్టుండంగ నిమ్మ
నఘు వేడు మొందుధనంబుల్, నిండింతు
నీమనోరథ, మొం డేమియు నెను మింక
నూరితదరితా. భార. ఆర. 2. 326.

అ. వ్యాపింపజేయు.

కా. ఆకాశంబు వెలుంగఁ నోంచె ... కాకాచం
ద్రదివాకరానలశిఖారత్నప్రభాజాలరేఖా
కాంతిం బురుషుం డొకం డవట లోకం
బెల్ల నిండించినకా, మాకన్నుంగన లిట్టిరూప
మని నవ్వుంజాలవయ్యెకొ నృపా. ఉ. హరి.
అ. ౫౦.

నిండిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కలాయభేదము, ఒక
దినుసుగుండ్రనిసెనగులు, బటానిశి. (కల్ప.)

నిండు=నిండఁబడు, నిండారు, నిండుకొను. ఆ. క్రి.
౧. (క) జలాదులచే పూర్ణమగు.

గీ. తనువున హిమానితాశ్లేషజనితపులక, రాజకై
తవమున రాగరసము నిండి, చైర్య మనుకట్టు
నగలింపఁ దాళలేక, వల్లభునిపొందుఁ గోరె
నవ్వారిజాషి. దశా. 3. ౧౫.

కా...కన్నారూపూఁడేని యెక, నీరెల్లప్పుడు నిం
డియుండు...విక్ర. ౧. ౯౦.

(చ) నెఱవేఱు, సిద్ధించు, సఫలమగు.

క. భరితతపస్కులు కాశ్యప,వరమునియును
నదితియును ధృవంబుగ నే ని,య్యిరువుర
కొర్కియు నిండఁగ,హరిహయనీదరముఖం
బు నందెడఁ బ్రీతిక. హరి. ఉ. ౧౦. ౧౨౦.

గీ. అరగించె జతుర్విధాహారములను, మనసు
కొరిక నిండంగ మునిగణంబు. కాశీ. 2.
౧౮2.

ద్వి. నినుఁ జూడఁ గంటిమి నిండె మాతపము,
అనఘాత్త ధన్యుల మైతి మే మనిన. రం.
రా. ఉ. ౫ పా. ౨3 పం.

(ట) సర్వాంగసంపూర్ణమగు.

గీ. వజ్రపు శక్తిగెనెండుచచ్చునిచి ననిని, లయు
కంఠెను నోవ్యంబు నలచె వేళె. దశా.
3. ౨౪.

క. కానితెజఁ నైస నిత్రజ్జిహ్వానిని వేల జే
యు ముననేస్తుంబు నెచ్చి నేవేదపిహ
టలు, నీనోరకొ వెదలఁ దగుచె నిండిననగ
లోక. భార. ఉచ్ఛా. అ. ౧౫౯.

కా. మాహాత్మ్యంబులు తేజయుల్ విభవఁ
పతుల్ విమర్శింపఁగా, నోహాభేదము లేదు
నిండు సభలూ నొక్కొకమాత్రంబు ...
కరాహ. ౧౦. ౮.

అ. పూర్ణమగు, సమాప్తమగు.

మ. నవమాసంబులు నిండఁగా గురుండు కేంద్ర
స్థాయియై యుండఁగా, శివలక్ష్మంబున నువ్వు
వించె నుతుండబ్బివ్వుండు సంఖ్యవకా...
కాశీ. ౪. ౯. కవిరా. ౧. ౯౧.

3. సంతోషించు. (చూ. నిండుకొను.)

౪. అతిశయించు, అధికమగు.

క. కొండవడ దాకి వాడి యొకండును దెస
లేక యేడ్చుకొవలతను న్నాభండలసమామని
శిశువు, నిండినకృపఁ గోరి చేరి నెఱి నంబు
దముల్.

వ. ఆ త్రియతోయకణంబుల నొయ్యన సంతర్పి
తుండేయునెడ...హరి. ఉ. ౯. ౧౦, ౧౧.

క. నిండినమూర్ఖుల ధృతకో, దండనమహ్మోటి
భూషితకోధులతో, నుండునెడ బ్రతువా
మండ, గాండినగుణరావబోధకరమతిఁ దె
లిసెకా. కై. భా. ౫. ౨౦౧.

గీ. కారదాడేని మామకస్వాంతపీఠి, నిండువేడు
క విహరించు చుండుఁగార్త. నైష. ౧. ౫.

౫. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

ఉ...దిక్కులం, జిచ్చజతూప్రతండములు నిం
హరవంబులు నిండెనొక్కటకా. హరి. ౫. 3.

కా...ఘోషాత్, ద్వితీ రాంబుధి జంతుఘోష
ములు మెండై నిండై బ్రహ్మాండముకదళా.

అ. ౨౦౩.

సీ. నిండదే పండువెన్నెలతేట చల్లగా నీ వింత
నవ్విన నీలవేణి. కవిరా. ౨. ౧౩౧.

౭. (అయువుమొ.) ముగియు.

సీ. తగ ధనుర్గణ మీపు తెగ నిండఁ దీసిన ది
విజౌవరుల కాయువులు నిండు. ఉ. రా. ౧.
౩౨౪.

సీ. మనుషడే యాయుః ప్రమాణంబు నిండెఁ
గారుణ్యబుద్ధి మృకండుతనయు. గీ. ఇందు
మాళికి నినుఁ గాంచు టెంతభరము. కాశీ.
౪. ౪౦.

వి. పూర్ణత.

(వ్యస.) పిల్లలు లేనిచో ఇంటికి నిండుండదు.

,, ఆతనిరాకవలన సభకు నిండు వచ్చినది.

విణ. పూర్ణమయినది. (శ. ర.)

క్రి. విణ. ద్రు. అధికముగా, పూర్ణముగా.

మ. ధరణీనాథ యతండు కాతశర ముద్యద్య
త్రి సందించి యుద్ధరభంగిక వెగ నిండగా
దిగిచి...భార. మా. ౮౩.

సీ. తగ ధనుర్గణ మీపు తెగ నిండఁ దీసిన దివి
జౌవరుల కాయువులునిండు. ఉ. రా. ౧.
౩౨౪.

సీ...నెల మూడువానలు నిండఁ గురిసె. ఆము.
౧. ౩౪.

కడుపునిండు=అకలితీటు.

గీ. నీవు మఱి యింటిలోన గుండ్రించుచున్న
గడుపునిండునె దొరఁ జేరి గాన మడుగు,
పొమ్మ... శుక. ౨. ౩౭౧.

నిండుమనము=నెమ్మనము.

ఉ. నిండుమనంబు నవ్వనవసీతసహనము పల్కు
దారుణా, ఖండలశత్రుతుల్యము జగన్నుత వి
పులయందు...భార. ఆది. ౧. ౧౦౦.

గీ. పొగరుచూపులు చపలంబు లగును నెన, నిం
డుమనములు మిక్కిలి నిశ్చలములు. పాండు.
౫. ౧౮౦.

ఉ. నిండుమనంబుతోడ ధరణీధరకన్యయుఁ
దాను గాళి గాఢపుండి... కాశీ. ౫. ౧౪.

మనంబునిండక=హృదయపూర్వకముగా.

ఉ. నాకు మనంబునిండ నొకనమిక నేయుము
...శివరాత్రి. ౩. ౭౯.

సా: నిండుకుండ తొణకదు.

,, కడుపునిండిన బేరము.

,, కడుపునిండనా కాలనిండనా.

జ: నించు, నింటు, నిండఁబడు, నిండారు, నిం
డించు, నిండుకొను, నిండువన్నెలు, నింపాది,
నింపారు, నింపు, నిక్కాక, నిట్ట, నిట్టగ్ర
మ్ము, నిట్టదొట్టి, నిట్టద్రోచు, నిట్టపొడుచు,
నిట్టబ్రద్రోము, నివ్వెర, నివ్వెరఁగు, నివ్వెర
పడు, నివ్వెఱ, నివ్వెఱఁగు, నివ్వెఱపడు,
నివ్వెఱపఱచు, నివ్వెఱపాటు.

నిండుకొను=నిండు. త్రి. క్రి. (నిండు + కొను.
స్వార్థమున.)

(అతిశయించు.)

క. గుండియ జల్లన మదిలో, నిండుకొనినభీతి
నావినిర్లచిత్తుం, డుండక నలుగడలకు న,
య్యండ విడిచి పఱవఁ దలచు నానమయ
మునక. శేష. ౨. (శ. ర.)

(వ్యాపించు.)

(వ్యాసుడు.) వ...లేదు నడుపుండు పొండును
నిషేధవాక్యంబులు చెపులు నిండుకొన విప్ర
వాటంబులఁ బ్రతిగేహంబును బరిభ్రమించి
...భీమ. ౨. ౧౦౧.

సీ. ప్రేతవనాయాతవాతశీతవిభూతినికరంబు నె
మ్మన నిండుకొనఁగ. గీ. రుద్రుఁడీవేళ మె
లఁగడు రాద్రముగను. దళా. ౩. ౫౨.

(అయిపోవు, వ్యయమగు.)

(వ్యవ.) ఇంటిలో బియ్యము నిండుకొన్నవి.

(ఇటు వ్యతిరేకలక్షణముచే 'అయిపోయినవి' అని భావము.)

(సంతోషించు.)

క...నిన్నుం, గనుగొంటిం బండు వయ్యె గన్న
లకును నామన మిపుడు నిండుకొనియెక...
కకు. ౨. ౫౦.

వ...భుజగాండకాండంబు లని నిండుకొనుగృ
హమయూరికల...ఈ. రా. ౧. ౧౩౮.

నిండువన్నెలు. వి. బ. (√నిండు.) వస్త్రవిశే
షములు.

నీ.నిండువన్నెలు మంచినిగమగోచరులు సామం
తవీధులు ప్రతిమలును బొగడ, పచ్చలు...
ప్రబంధ. ౨౩౨.

నింద. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. నిందించుట, గర్హ
ణము. ౨. అపవాదము.

నిందకుండు. సం. విణ. (అ. దికా. అ.) నిందిం
చువాడు.

నిందత్. సం. (శత్రు.) నిందించుచున్న.

నిందనము. సం.వి.అ.న. దూఱుట, నిందించుట.

నిందనీయము. సం=నింద్యము.

నిందాస్తుతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. నిందారూప
మగుస్తుతి, పైకి నిందవలె కనబడునది. ౨.
(అలం.) వ్యాజస్తుత్యలంకారభేదము.

నిందించు. సం. స. క్రి. దూషించు, దూఱు
చు, నిను నిందించినదక్షుడై దెగవొ వాణీవా
ధు కానింపవో. కాళ. క. ౧౦౯.

మ...సిరులక నిందించి నిన్నాత్మ నిష్క్రియ
తక గానగారాదు పండితునకుక శ్రీకాళ
హస్తీకర. కాళ. క. ౩౩.

నీ. నిందించు క్రిందించు మేలు కందిం
చు...నీ. ఎందుకనుటక విందుగా నిం
డుకొనుచు. కీకారా. ౨. ౧౫౦.

నిందిత. సం. విణ. యు. శ్రీ. యు. నిందితుడు.

నిందితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. గర్హ
తము, నిందించబడినది. ౨. విశేషించబడినది.

౩. అభయము, నీడము. ౪. శిశ్యులము, తిర
స్కరించబడినది.

నిందితవ్యము. సం=నింద్యము.

నిండుపు. సం. వి. ఈ. శ్రీ. మృత ప్రకూత,
చచ్చిపడ్డను కన్నశ్రీ. (విలయము).

నింద్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిం
దింపబడుచున్నది.

నింద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందించబడి
నది, దూఱబడినది, గర్హము.

నింపాది. విణ. (నింపు + ఆది.) ౧. సమృద్ధము.

ఉవా :- కొలనిలో నీళ్లు నింపాదిగా నున్నవి.
(శ. ర.)

౨. సుఖితము.

(వ్యవ.) మకవారందఱు నింపాదిగానున్నారు.

” నేను నింపాదిగా నున్నాను.

నింపారు = నినుపారు. (శ.ర.√నిండు.)

నింపిరి. వి. మలము.

నీ. మలవాచకం బగు మసటు నింపిరి ముప్పు...
అం. భా. ౨. ౧౩౪.

నింపు=నించు, నిండించు. స. క్రి. (√నిండు.)
౧. నిండజేయు.

(క) పూరించు, పూర్ణముచేయు.

ఆ. అంబశక్తి మద్రావి యది మొదల అమంది,
యెచటి కరుగబోక యెఱుకనెట్లు, గంజి
కడుగుచేత గడత్ర నింపుచు గొంత, కాలు

ముండె జాతిగతుల సంత. చెన్న. ౨. ౨౩.

క. అనిన దలంపున నింపినయనుకంప నిలిప
చంపకాపాదసుతుం, డనునయ మొప్పగ
నోడకు, మని నిజవృత్తాంత మడుగ నది యి
ట్లనియెక. మనుచ. ౪. ౩౨.

(చ) -మామిడికాయ మొ. వానిలో కారము
మొ - కూరు.

ఉ. వీండె ఖలుండు దడుఁ డనువీడిడిపా
లుండు... శివదూషకు నాలుకతోసి యుప్పు
నింపుండు...కు. సం. ౨. ౨౧౩.

౨. వ్యాపింపజేయు, ప్రసరింపజేయు.

చ...స్వల్లడలఁ బ్రనూనకారకనికాయము నింపిన
సాంపువెంపునక. వసు. ౧. ౧౪౩.

౩. సిద్ధింపజేయు, నెఱవేర్చు.

కా...ముగ్ధాకుచద్వంద్వసం, సక్తిం దాదృశభూ
తి తావకకృపాసంసిద్ధి లేకబుసే, ముక్తాహా
రత నున్నయంతనె తలంపు ల్నింపు నా
కింపుగాక. వసు. ౪. ౧౦౫.

౪. కలిగించు.

మ...చిల్కరాపల్కుసాంపులు నెంతే విపరీ
తభావమున నింపుల్ నింపమిం బొక్కుచుక.
చంద్ర. ౨. ౧౪౩.

వ ... పొడవుకెంపుసాంపు నింపువిడికెంపురవ
చెక్కడంపుఁబసిడిగద్దియ నధివసించి ...
దకా. ౧. ౧౪.

వి. బలుపు. (సమృద్ధము అని క.ర.)

(ప్రగల్భ.) వీ. పయ్యదకొంగుబోపలఁ బిక్కటి
ల్లెకునెవ్వీగుఁజన్నులనింపుసాంపు. గీ. కలి
గి...కావ్యా. ౩. ౪౧.

విణ. ౧. సమృద్ధము, పూర్ణము; అధికము.

ద్వి. కెంపు లై సాంపు లై కెందమ్మిచాయ, నింపు
లై యింపు లై నిగుడుచాస్తములు. ద్వి.
పరమ. ౩. ౧౪౩ పా. ౪ పం.

ఉ. నిద్రపుఁజెక్కుటద్దముల నింపులుగాఁ బుల
కల్ జనింప న, ముదియ బోటిమూఁపుపయ
మో మర దోఁపగ నిన్ని యట్టిందద్దయుఁ
జేమఁ జూచె నిజనాథు...కళా. ౬. ౨౩౩.

౨. మనోహరము.

మ. కలయం గిన్నరగీతిఁ గూడ మృగురేఖం బా
డుమత్తాశిసం, వలము ల్నింపురుసాంగ నాతతి
యెలుంగు ల్విందు భావించుమా, తెలుగు
ల్నింపుగనిచ్చుకోవెలలు...కు. సం. ౩. ౨౬౦.

నింబతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. వేము క్కి.

౨. మందారముక్కి.

నింబబీజము. సం. వి. అ. పుం - వేపగింజలు
వంటి గింజలు కలది - రాజాదనము, పాలచెట్టు.
న. వేపగింజ.

నింబము. సం. వి. అ. పుం. వేము క్కి.

నింబువు. సం. వి. ఉ. ప్రి. జంబీరభేదము,
ఒకజాతినిమ్మక్కి. (వాచ.)

నింసనము. సం. వి. అ. న. మంబనము. (వై.ని.)

నికటము. వి. (క. నికటము.) నిర్బంధము. (క.ర.)
విణ. అవిచ్ఛిన్నము, ఎడలేనిది.

గీ. పానలేపనములు నిమ్మపండ్ల నైన, నామలకసా
రములైన నహారహంబు, కట్టడగఁ జేయ సా
యాహ్వాకాలమునను, నికటముగ నీళ్లు పో
యంగ నీగు వెట్టి. (చికి. చి. ని.)

చ. త్రికటుకము ల్లంగములు దెచ్చి సమం
బుగఁ జల్లతోడుతక, నికటము గాఁగ నూఱ
... (చికి. చి. ని.)

నికటము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దేశకాలము
లచే సన్నిహిత మైనది, ఆసన్నము. వి. అ.
పుం. న. సామీప్యము.

నికము=నిక్కము. క్రి. విణ. యథార్థముగా,
సత్యముగా.

ద్వి. సకలంబు నడుపుచు సకలంబునందు, నికము
దా నడువనినిర్దుణి యతఁడు. బస. పు. ౧౮౫
పా. ౩౯౯ పం. (నిజవరి అనిప్రాత్రపతిపా.)
గీ ఊణసంకల్పజాలఁ డాతీవుఁ డొందు, నిక
ము బ్రహ్మత్వమును... అధ్యా. ఉ. ౨౪౬
పా. ౧౨ పం.

నికరము = నిగరము. విణ. శ్రేష్ఠము, సారభూ
తము.

సీ. పతిఁ గూడి యామిసీసతి వజ్రసం బాడు
నికరంపుఁబన్నీరు నెఱసె ననఁగ. గీ... పం
డువెన్నెల నెలంగ. రా. వి. ౩. ౧౧.

సీ. నికరంపుఁబాపోసులకు మ్రొక్కు మనుచు
దేవేంద్రనందనుఁ బట్టి యీడ్చి రనుచు.
కువల. ౧. ౪౧.

సీ... మేల్బంతి నికరము మేటి మేలు, తర
మాణి యం చనరు దనరు శ్రేష్ఠము... ఆం.
భా. ౩. ౧౫.

నికరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ప్రోగు, రాశి;
సమాహము, మొత్తము. ౨. సారము. ౩. న్యా
యదత్తధనము, న్యాయముగా ఇచ్చినధనము.
౪. నిధి.

నికర్తనము. సం. వి. ఆ. న. క తిరించుట, త్రుంచుట.

నికర్షణము. సం. వి. ఆ. న. ౧. (నిర్గతకర్షణము =
దున్నుటలేనిది) దున్నునినేల. ౨. నివేశనస్థలము,
ఇల్లు మొదలగునవి యావరించి యున్నప్రదేశ
ము. ౩. సన్నివేశము, పట్టనము పల్లె లోనగు
వానికి బయటనుండువిహారభూమి. (పురోపకం
తము, గ్రామకంఠము.)

నికష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. రాక్షసమాత యగు
నోకానోకశ్రీ.

నికషము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కషణము, ఒర
యక, రావు. ౨. ఒరగల్లు, గీటుతాయి. ౩. ఒర
గంటివంటిపరీక్షాసాధనము.

శ్లో. నన్వేష దర్శనికషస్తవ చంద్రకేతుః. ఉ.
రా. చ. ౫. ౧౦.

౪. కాణము, కత్తులు మొదలగునవి సానఁబట్టు
సాధనము. ౫. ఒరగంటిమీఁద రాచిసబంగారు
మున్నగువానిగీత.

శ్లో. ఆయమపి పటుర్ధారాసారో న బాణపరం
పరా కనకనికషస్త్విగా విద్యుత్ ప్రియా న
మ మౌర్వకీ. విక్రమా. ౪. ౨.

౬. పరీక్షార్థము ఒరగంటిపై గీచుబంగారులోన
గునది.

శ్లో. యదా నిర్దణ మాప్నోతి ధ్యానం మనసి
పూర్వజం, తదా ప్రజ్ఞాయతే బ్రహ్మ నిక
షం నికషే యథా. సం. భార. శాం. ౨౦౩.
౧౨.

నికషాత్తజఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. నైర్వకుఁడను
రాక్షసుఁడు.

నికషోపలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒరగల్లు, గీటు
తాయి.

నికామనము. సం. వి. ఆ. న. కోరుట; మిగులఁ
గోరుట, తీక్రేచ్ఛ.

నికామము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. అధిక
మైనది. ౨. అధిక మగుకోరిక కలది. వి. ఆ.
పుం. న. మిక్కిలి కోరిక, తీక్రేచ్ఛ. క్రి. విణ.
౧. యథేచ్ఛము, ఇష్టముచొప్పన. ౨. పర్యాప్త
ము, చాలినంత. ౩. మిక్కిలి, అధికముగా.

నికాయము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సజాతీయ
ప్రాణులసంఘము; వర్గము, తెగ. ౨. సమాహ
ము, ప్రోగు. ౩. నివాసము. ౪. లక్ష్యము,
గుఱి. ౫. పరమాత్మ.

నికాయ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. గృహము, ఇల్లు.

నికారణము. సం. వి. ఆ. న. మారణము, చంపుట.

నికారము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) శత్రువు, దుష్టము.

ఉ. కోయిల నోరుపోతనిచిగుళ్లు నికారపుఁ
జల్లు భిన్నముల్, నేయనిపండ్లు కాలవడి
లేవడితెప్పెరకూన రాశిగా, వేయనికమ్మ
పుప్పొడి...వేం. పంచ. ౪. ౧౨౮.

వి. అ. పుం. గ. పరిభవము, అవమానము.
౨. మారణము, చంపుట. ౩. భర్తృనము, బెడ
రింపు. ౪. ఖలీకారము, అపనిందచే దోషిగా
చేయుట. ౫. అపకారము, కీడుచేయుట. ౬.
(ధాన్యాదులను)తూర్పెత్తుట, ఎగురఁబోయుట.
౭. ధాన్యము ప్రోగుచేయుటకై ఎగఁద్రోయుట.
౮. కోపముచే పండ్లుకొఱుకుట మొదలగుము
ఖవికారము.

నికార్యము. సం=నికాయ్యము. (వై. ని.)

నికాశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీకాశము,
తుల్యము. (దీనికి తఱచు వ్యస్తప్రయోగము
లేదు.)

క్లో. విద్యుత్సంజనికాశ కేశనయనభ్రాశకు బా
రైర్నభి. మాలతి. ౪. ౧౩.

వి. అ. పుం. గ. ప్రకాశము. ౨. సమీపము.

నికామము. సం. వి. అ. పుం. కమణము, ఒరపిడి.

నికుంచకము. సం. వి. అ. పుం. గ. సోల. ౨.
జలవేతనము, నీటిప్రబ్బి.

నికుంజము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. పొదరిల్లు.

౨. గుహ, గవి. ౩. గుహవలె నుండుగది మొ.

క్లో. దధాన సౌనిధానా మలఘుషు నికుంజేషు
ఘనతా, మసౌ సంధ్యాకంఖధ్వని రనిభృతః
భే విచరతి. మాలతి. ౨. ౧౨.

నికుంభము. సం. వి. అ. పుం. దంతి, వేపాలముళి.

నికుంభితము. సం. వి. అ. న. నృత్యవిశేషము.

నికుంభిల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. లంకపశ్చిమ
ద్వారమందలియొకగుహ. ౨. అందలిదేవి, భ
ద్రకాళి.

నికుంభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. శివానుచరు
లలో నొకఁడు. ౨. కుంభకర్ణునికొడుకు. ౩.
ప్రహేదునికొడుకు. ౪. సుందోపసుండులతండ్రి.

నికురంబము. సం. వి. అ. న. సమూహము.

నికురుంబము. సం=నికురంబము.

నికృంతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) క్రుం
చునది; కత్తిరించునది. (కత్తెర మొ.) వి. అ.
న. ఛేదనము, క్రుంచుట; కత్తిరించుట.

నికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పరా
భూతము, భంగపఱుపఁబడినది, అవమానింపఁ
బడినది. ౨. దూరీకృతము, త్రోసివేయఁబడినది.
౩. దూఱఁబడినది, నిందింపఁబడినది. ౪. వం
చింపఁబడినది. ౫. శత్రుము, కపటహృదయము
కలది. ౬. పతితము, పాపి. ౭. నీచము. వి.
అ. న. నికృతి, వంచన.

నికృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. భర్తృనము, బెడ
రింపు. ౨. క్షేపము, నిరసించుట, త్రోసివేయు
ట. ౩. శాత్రుము, వంచన. ౪. దీనత. ౫. భూ
మి. ౬. నిందనము, నిందించుట. పుం. అష్ట
వసువులలో ఎనిమిదవవాఁడు. (ధర్మనికి సాధ్య
యందు పుట్టినవాఁడు.)

నికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నఱకఁబడినది.

నికృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. అధ
మము. ౨. జాతివృత్తిహీనము, జాత్యాచారా
దులచే నిందిత మైనది.

నికేచాయము. సం. వి. అ. పుం. (గోమయాదు
లను) మాటిమాటికి ప్రోగుసేయుట.

నికేతనము. సం. వి. అ. పుం. -రోగము పోఁగొ
ట్టునది- పలాండువు, నీరుల్లిశి. న. -జనులు దీని
యందు వసించురు- గృహము, ఇల్లు. (వాచ.)

నికేతము. సం. వి. అ. పుం. గృహము,

నికేసరము. సం. వి. అ. పుం. మజ్జిమ, గొజ్జగిళి.
నికోచకము. సం. వి. అ. పుం. అంకోలము,
ఉడుగుళి.

నికోచనము. సం. వి. అ. న. ముకుళిత మగుట,
ముడుగుట.

నిక్కచ్చి. వి. గ. నిర్బంధము.

(వ్యవ.) వాఁ డా యశ్వనకై నన్ను నిక్కచ్చి
చేయఁచున్నాఁడు. (శ. ర.)

౨. నిగ్గు, సారము.

౩. పాఱుఁ డొక్కఁ డొక్కఁడు పడుచువాఁ డిటు
వచ్చి, పోయి యొక్కఁడ చిక్కై బోటుబం
టు, కలను వొడువ నుప్పుగలవోలె నిక్క
చ్చి, తేరువాని శోడువారె మీరు. కరు.
౨. ౧౧౨.

నిక్కపుజేగము. వి. (నిక్కము + జగము.) సత్య
లోకము.

గీ. పుడమి వీరికిఁ జొరరానియెడలు లేవు, మీఱి
నిక్కపుజగమైనఁ దూఱి వాలుఁగంటిచం
దంబు దెలిపి రాఁగలరు మీరు, నెలవొసం
గిన నందుఁ జెచ్చెర నతండు. అచ్చ. రా.
కిష్కిం. ౭౬.

నిక్కపుటాలు. వి. (నిక్కము + అలు.) ధర్మ
త్వి, పాణిగృహీతి.

క. ఎక్కవకులం బతనికిని, నిక్కపుటా లైనదా
ని నీచకులుం డు, క్కైక్కగ బలిమిం గలి
సినఁ, దక్కొని చంపుటయె రాజధర్మం బెం
దుక. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౦౭.

నిక్కము. వి. (క. నిక్కువ.) గ. యాధార్థ్య
ము, వాస్తవము.

ఉ. నిక్కము దాఁపనేల ధరణీసురనందన నాకు
నీపయి, జిక్కెమనంబు... మనుచ. ౨. ౫౧.

చ. సమరమువెంపు నెప్పెదవు సంజయ...
మగుడం బురికొంటు లేదె నిక్కము నెపు

మా తనూజుభుజగ్వహీనత నొంచెఁ జిత్ర
ముక. భార. క్ష. గ. ౧౨౨.

క. మేనుల కెల్లను జేవుఁడు, తానే గోవిందుఁ
డొక్కఁడుతుండ్రీ యున్నాఁ, డా నిక్కముతన
కల్పెను... నృసిం. ర. ౧౫౩. నైమ. ౩. ౧౪.
౨. సత్యము.

(క) త్రికాలాబాధ్యత, కాశ్యోతత్యము.

క. అమృతమయము ఋగ్యజుసాన్తి, మముల యు
పనివర్షచస్సమాజములకు వా, చ్య మయిన
పురుషోత్తము నిక్కమురూ పగువాని భక్తి
గమ్యుఁ దలంతుక. భార. శాం. ౨. ౨.

(చ) సత్యవాక్యము.

మ. నిజదాలైకపరత్యముక గరుణయుక ని
క్కంబునుక దాల్చియుక ... పం, కజగ
ద్భండు గృహస్థవర్తములుగాఁ గల్పించె
నుకీర్త్యరా. భార. శాం. ౨. ౨౩౧.

శీ... అహింస నిక్కము దాల్చి మత్సరవరచ
మిని వనపాసజనుల, కాగమవిహితంబులు
... భార. శాం. గ. ౪౫.

గీ. మంచినిక్కము గలవానిమాట = మి. దశకు.
౬. ౧౧౮. ఆం. భా. గ. ౧౧౯.

విణ. యథార్థము.

(క) సత్యమైవది.

శీ. అత్యయం దైన వేదవ్యాసువచనంబు నిక్కం
బు గా మండునొక్కొ వేల్పు, లార... భార.
ఆది. ౭. ౨౦౭.

చ. కృపణ మనిప్రియుక మనుజుకీర్తునాశ్ర
య రామచంద్రు నిక్కపువొరగాఁగఁ బ
ల్కెదవు... అధ్యా. యు. ౧౭౧ పా. ౨ పం.
క... ఓ, హో యది నిక్కము స్పృహ నా, రాయ
ణుండె పరంబు... ఆము. ౪. ౭౪. (వి అని
త. ర.) ప్రభా. గ. ౧౨౬.

(చ) అసందిగ్ధము.

గీ. చావు నిక్కంబు బ్రదుకుట సంశయంబు,
కాశీ. ౨. ౧౨౪.

చ...ముందట నిక నాకు భక్తుడని నందను
బాధల బెట్టినప్పు డే, నతిముడి దైత్యవల్ల
భుని సంతులం జేర్చుద నిక్కము...దశా.
క. ౧౨౫.

(ట) అన్వరము, సారకము.

న...అతనికే బరజి త్రనునిక్కంపుచేరివాడు
పుటై...చారి. పూ. ౩. ౧౨౩.

క్రి. విణ. నిజముగా, నిశ్చయముగా.

మ. నిను నుద్దామకుతూహలో తరునిగా నిక్కం
బెదం గాంచి చ,య్యనఁ బుత్రైంచే బురం
దరుండు...చారి. ఉ. ౨. ౧౫౪.

జ: నిక్కపుజగము, నిక్కపుటాలు, నిక్కము
చేయ, నిక్కల.

నిక్కముచేయు. స. క్రి. (నిక్కము + చేయు.)
నిశ్చయముచేయు, దృఢపఱుచు.

క. జక్కవలకు రవి యిక్క బ్రాగ్నిమ్మధరం
బెక్కు ననుచుఁ దెలియఁ ద్రిపాచక్ర,నిక్క
ముచేసిఁ తెఱంగునఁ, గొక్కొక్కొరుతులఁ
గోడి కూయఁదొడంగెక. వరాహ. క. ౧౬౪.

నిక్కల. వి. (నిక్కము + కల.) సత్యస్వప్నము,
నిజమగుకల.

క. నాకల నిక్కల యయ్యెడు, శోకింపకు మమ్మ
నీవు సుందరి పుణ్యశ్లోకు జితశోకు నతు
లవి,వేకుం బ్రియఁ బొందఁ గలుగు వేగచ
నీకుక. భార. ఆర. ౬. ౪౦౧. (నిక్కల
యయ్యెడుక' అనఁగా యథాద్వైపలక
మగునని భావము.)

క. నాకల యెన్నడు నిక్కల, గాకుండఁగ నిటు
పరాకు గాఁ బని గలదే. విప్ర. ౩. ౪౫.

నీ...నిక్కల యన నిశ్చయస్వప్నంబు నివ్వ
జ్ఞు. ఆం. భా. ౧. ౧౪౨. నిరం. ౧.౪౦.

నిక్కవుడు. వి. (సం. నిష్కపటః.) నిష్కాప
ట్యము.

నీ...నిష్కపటాభిధ నిక్కవు డంచన నెగడు
చుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౩౮.

నిక్కవొడుచు. అ. క్రి. (నిష్క + అ + పా
డుచు.) నిష్కన నిల్చు.

(వ్యవ.) మేన వెండ్రుకలు నిక్కవొడిచెను.
(శ. ర.)

నిక్కాక. వి. (నిండు + కాక.) మిక్కిలికాక.

(వ్యవ.) అతడు నిక్కాకచే చిక్కిపోయి
నాడు.

విణ. నిండుకాక కలది. (శ. ర.)

(వ్యవ.) అతనిది నిక్కాకశరీరము.

నిక్కించు. స. క్రి. (నీన్కం.) నిగుడఁజేయు,
నైకి లేవఁజేయు.

చ...గచ్చారి గాలుద్రవ్యచు లాంగూలచలనం
బుతోఁ జెవులు నిక్కించి మోర యెత్తి యా
వులించి...రా. వి. క. ౬౫.

క. పిక్కలతోడలనడుములం, దొక్కటఁ బద
తలము నిడి సమున్నతి నొడలిక, నిక్కించిన
నీయాసన, మక్కజముగ స్వస్తికావ్యాయం
బగు జగతిక. సీతారా. ౧. ౯౮.

నిక్కిచూచు. అ. క్రి. (నీన్కం.) లేటిచూచు,
చక్కఁగా చూచు.

నీ. నిక్కిచూడఁగఁ జాలెనే యంబరీషుని దు
ర్వాసుఁ డొనరించుదున్నయములు. విప్ర.
౪. ౪౯.

నిక్క=నిగుడు, నివుడు. అ. క్రి. ౧. నిగుడు; నైకి
లేచు.

నీ. నిక్కి పెల్లని కొమ్మ లుక్కున విఱుంగఁగఁ
దీగిచి ధారుణిఁ ద్రోచి పగులఁద్రొక్కి.చారి.
పూ. ౬. ౪౩.

మ. సకలాంగంబులు నిక్కి దీపకలికాస్తంభం
బులై యుండ్రు పా,యక చూడఁబులు
లాప్పు రాజునునిశుద్ధాంతంబులక శేష

వా, సుకికర్కోటకతక్షక ప్రముఖచక్షుశ్శ్రోత
బృందారకుల్. వార. 3. ౫.

సీ. తొండము లాంచి యందుగుంజిగుళ్లకు
నిమ్మకరలదంతచ్చాయ గడలుకొనంగ. మ
నుచ. ౨. 2.

చ. అన విని నూనిసీతిలక మప్పుడు మే యట
దోప నిక్కి... పారి. ౧. ౧౨౪.

సీ. ఒకయిక్క నిది వితర్దిక నిక్క మని పదా
గ్రము నిక్క రహి నెక్కగార దలంతు.
వసు. ౪. 23. చంద్ర. వి. ౨. ౧3౮.

౨. ఉన్నతమగు, ఎత్తగు.

సీ. నిక్కి వీనులతోడ నెక్కసక్కము లాడు
కరణి నున్నవి వీనిఘనభుజములు. మనుచ.
౨. 3౬.

3. వర్ణి, హెచ్చు.

ఆ. మించి వృశ్చికాదిపంచమాసముల నొక్కొక్క
క్కగడియ రాత్రి నిక్కి నడచు, దివములం
దు నెల్ల దిగజాటు నొక్కొక్కగడియ
నెలకు దత్త్రకారమునను. భా. గ. ౫. ౨. 3౮.

౪. ఉబుకు, ఉబ్బు.

సీ. ఘనకుచంబులు నిక్క గంధర్వ కామినుల్
భవభూతపత్రముల్ దాల్చి నడుచు. భా. రా.
సుం. ౧౩౪.

గీ... వైటలలో మరునిబటువు, బిల్లక్రియఁ బ
ట్టుకంచెల బిగువుఁజన్ను, నిక్క... ఆము.
౧. ౫౯. విక్ర. 2. ౧౪.

౫. ఆతిశయించు, అధికమగు.

వ. అనుటయుం గనుంగవం గినుక నిక్క నమ్మ
మారయుగళంబు... ఉ. వారి. ౪. ౨౦౪.

చ. అని యిటు లాముని ప్రభువు లందఱు మోద
ము నిక్క నొక్కతీ, రస... వినుతి యొనర్ప
... వాల్మీ. ౧. ౪౮.

దండకము... ప్రాజ్య సామ్రాజ్యసంపత్తి చే నిక్క
నే కీర్తిఁ జెప్పెక్కడ నెక్కడ లేడు లం

చుక... ద. ౨. ౨. ౩౩౨.

౬. సాంగు, పిర మగు.

సీ. నిగిడి నిక్కిన వాటునీవి గన్గొనుచున వెలది
కందనతీరమలఁ జూపు. ఉ. రా. ౬. ౫౫.

సీ. కమ్మనూకనూచ్చుకలభారముచుచోలఁ జ
క్కంగ నిక్కి మై సామ్మ మానె. భీమ.
౪. ౧3౦.

2. వ్యాపించు.

సీ. శ్రీగంధవదన చిక్కంగ నిక్కంగ సా
రంగధరుఁ డని చేరఁబోవు. సారంగ. 3.
౨3౮.

సీ. నఖిలలోకంబుల నిమ్మచీకటిమిత్తి విలసి
ల్లుడోడకెళలగుత్తి. గీ. లోకహితకారి యీ
చక్రవాకవైరి. చిత్రభా. ౪. ౧౧౦.

౮. కలుగు, పుట్టు; ఉదయించు.

చ... ధరణీజనంతతికిఁ గోరకదంతము లించు
కంత నిక్కిన యది యాదిగా గఁ జెలఁగె
వనలక్ష్మీ... ఆము. ౫. ౧౧౬.

సీ. పోలిరెడ్డికి మగపోడిమి లేదుగా గాది కేలా
గునఁ గడుపు నిక్క. శుక. ౨. ౪౨౨.

ఉ. కాంచిన బొంగి వా రొసఁగుకానుక లరిఁ
బరిగఁపించి మ, న్నించి పురప్రయాణరతి
నిక్క నశేంద్రుఁడు... మనుచ. ౫. ౪౨.

గీ. నున్నపుంగుండ యన నిక్కఁజొక్కతేఁడు.
రా. వి. 3. ౯.

౯. సంతోషించు.

గీ. ధూళిభూసరులబరికించి యేల నిక్క, బావన
స్నానవిధిమృదాభవ్యుఁ డాతఁడు... నైమ.
3. ౧౨౫.

శ్లో. శ్రుత్వా జనం రజోజుష్టం కుష్టిం ప్రాప్నో
జ్ఞాతి త్యసా. సం. నైమ. ౧౩. ౧౯౯.

సీ. అందఱిండ్లకు నాస యై యుండు నితఁ డని
నిమ్మబండుగు లెంత పొక్కవలయు. నిరం.
౨. ౧౨౮. భీమ. ౨. ౪౬.

౧౦. గర్విండు.

భా. నాసామర్థ్యము నీ వెఱుంగ వనిలో నంత
చరణ్ణేణి నుల్లాసం బొందఁగఁ గూల్చి ని
క్కెదవు వేల్చచ్చాపనిస్కాంతబా, జాసా
రయిన నీ ప్రతాపదహనశ్వాసంబు నే నా
ర్చెదఁ. భా. రా. యు. ౧౯౬.

అ. తోలుదాల్చుననుగు తొమ్మిదిపాతజిత్, రో
క్క మున్న దనుచు నిక్కుఁ గాని, లెక్క
కెక్కుఁ డేరొక్కంబుఁ దఱుఁగని, కొలు
చుఁ గలదు ప్రాణికోమటులకు. నీలా. ౧. 32.

ఉ. చక్కనిదాన నందు నెలజవ్వని నందు జగం
బులోనఁ బే, లెక్కించదాన నందుఁ బతి యెం
తయ నా కనురక్తుఁ డందుఁ దా, నిక్కుచు
విజ్ఞప్తిగచు గణింపదు కాంతల సత్య ...
పారి. ౧. ౬౬.

వి. ౧. ఉన్నతి, జొన్నత్యము.

చ... అందు సేనుఁగుల్, దవరుచు నుండు నా
కసము దాఁకెడునిక్కున... యయా. ౧. ౮3.
(మర్కటంబులు.) చ... పిల్లల నక్కునందు
నెక్కిన నిల్వి నిక్కుగలకొమ్మల నెక్కి...
ప్రబంధ. ౧౮౬.

అ. చాటుకరింపు.

నీ. కెంగలఁబైటచెఱుంగు బిగించుచో నిద్దంపుఁ
జనుదోయినిక్కు దోఁప. కువల. ౨. 3౦.

3. బింకము, పటుత్వము.

ఉ. చన్నులు నిక్కు దప్పెఁ గచసంతతివై న
ర మాపెఁ జెక్కులం, జెన్ను దొలంగె...
జాన్నానీ. ౪. ౫౫.

౪. అందము, ఒప్పు; విలాసము.

నీ. అమరీముఖోజ్వలహాసంబుకైమడి నిండాద
వెన్నెలనిక్కు దక్క. భా. రా. యు.
౧౪3౧.

గీ. ఒక్కరక్కనీ వెక్క నై సొక్కి దాని, చు
క్కుచెవులకుఁ గలనిక్కు చక్కుచేసి.

నీతావి. ౧. ౧౦.

నీ... నిక్కు మిటారింపు నీటు... అనఁగ విలాస
మొప్పుచుండు. ఆం. భా. ౧. ౧3౯.

ఉ. నిక్కుగఁ జూడు చిత్ర మిది నెమ్మది వేడుక
నోలలాడున, ముక్కులగుట్టు బట్టుబయలై
గనుపింపఁగ శౌరి పొన్నపై, నెక్కి రమించు
చున్కి... సారంగ. ౨. ౮౦.

నిక్కుచెచి(వుల)నీలఁడు=ఉచ్చైశ్శ్రీవము.

ఉ... నెఱుపాహసపుంగొమరుండు మ్రొక్కఁ
గా, నక్కునఁ జేరి మే నివిరి యాదల మూ
ర్కొని చొక్కుచుండె లో, నెక్కిను.
వేళ్ళ నిక్కుచెచినీలని నెక్కువజీరుఁ డ
య్యెడఁ. విజ. వి. 3. ౯౯.

నీ. వింటితెరవరిమేటి వెల్లగారును నిక్కుచెవు
లనీలని నెక్కి చెలఁగు పెల్ల. ఉ. రా. ౫.
౨౦౮.

ఇట్టే: నిక్కువీనులజక్కి.

గీ. దేవతాశ్వుంబు వెలయును దెల్లతేజి, నిక్కువీ
నులజక్కి నా నీలకంఠ. ఆం. భా. ౧. ౫౬.

ద్వి. తలఁపుమిన్నయఁ గామితము లిచ్చు మొద
పు, వెలిగారు నల నిక్కువీనులజక్కి. విష్ణు.
౪. (శ. ర.)

జ: నిక్కువొడుచు, నిక్కించు, నిక్కిచూచు,
నిక్కుఁబోతు, నిక్కుడు, నిక్కులించు.

నిక్కుఁబోతు. విజ. (నిక్కు + పోతు.) గర్వస్వ
భావము కలవాఁడు. (శ. ర.)

నిక్కుడు=నిక్కు. వి. ($\sqrt{\text{నిక్కు}}$) ఉన్నతి.
(శ. ర.)

నిక్కులించు స.క్రి. ($\sqrt{\text{నిక్కు}}$) నిగుడఁజేసికొను.
క.వలసినమేపులు గొని కా,ళ్లు లావులును నిక్కు
లించి..., పులుగులు చట్టుప లార్చుచు,
గొలకొల మని తూత లిడుచు గూడులు
వేరెఁ. ప్రబంధ. ౩౧.

నిక్కు-వము = నిక్కుము. వి. సత్యవాక్యము.

ఉ... ఎట్టివో, బా యనినిక్కువంబులకుఁ బట్టు
ధర్మిఁ జకుక్యవిశ్వభూ, నాయకుఁడు ...

కావ్యా. 3. ౬.

విణ. యథార్థము.

(క) సత్యమైనది.

గీ. నిక్కువం బింత నముము నీరజాక్షి. భార. విరా. ౨. ౫౬.

సీ. అపరాధశంక యావంతయైనను లేదు నీచిత్ర
మున కెక్క నిక్కువంబు. హర. గ. ౨౩.

ఉ. అత్తను మధ్యరూపు గడు నందముగాఁ గు
నుమాయుధుండు నాచిత్రమునందు లేఖిని
చిత్రము వ్రాసెనో... మదనుమాయయొ
నిక్కువమో తలంపఁగఁ. కు. సం. ౬.
౮౨౫. ఆం. భా. గ. ౧౧౮.

(చ) అసంబద్ధము, స్పష్టము.

ఆ. అనఘ సునీంద్రుఁ డైవవేదవ్యాసువలన
దీని నిక్కువము వింటి. భార. ఆది. ౬.
౨౮౩.

(అన్నము.) ఆ... పెట్టునతనిఁ జేయొడ్డెడు, వానిఁ
దలంప నందు వరుఁడు పెట్టువాడె యగుట
నిక్కువంబు ... భార. శాం. గ. ౧౩౩.
విక్ర. ౫. ౧౩౦.

క్రి. విణ. నిజముగా.

చ. జననత సర్వభయపులు సర్వజగత్సరితన
క్రమంబును మఱి సర్వవంశములఁ బుట్టిన
మార్గము నీవ నిక్కువం, బనఘ యెఱుంగు
దు... భార. ఆది. ౪. ౨౧౯.

గీ. నీవు మామగఁటిమి గని నిక్కువముగ, మె
చ్చుతఱియును వచ్చెడు మీఁద నింక, నిప్పు
డూరక వాగ్వాద మించుకయును, నెలవు
లేదు విశ్వేయుము సిద్ధవర్య. హరి. ఉ.
౬. ౧౧౮.

ఉ. నిక్కువ మీవు సూర్యశని రులవంశజులైన

రాజులఁ, కొక్కచుహను ఛాపుతనయుండవు
గావలయుకొ నొక్కమా. భార. విరా. ౧.
౧౮౧.

నిక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడఁగఁబడినది,
కుడము చేయఁబడినది.

నిక్షణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ధ్వని, క్షము.
౨. పీఠాధ్వని.

నిక్షాణము. సం. నిక్షణము.

నిక్ష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ధీక్ష, క్షు. వాచ.

నిక్షణము. సం. వి. ఆ. న. చుంబనము, ముద్దితుట.

నిక్షేప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. త్వక్త
ము, విడువఁబడినది. ౨. ఇల్లడ పెట్టఁబడినది,
తాకట్టుగా ఉంపఁబడినది. (భూమికాది.)
౩. ఉంపఁబడినది. ౪. పాఠఁబడినది, పూడ్చు
బడినది.

నిక్షుభ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. మాయనిభావ్య.
౨. బ్రాహ్మణశ్రీ. (వాచ.)

నిక్షేపకుండు. సం. విణ. (అ. పీఠ. అ.) నిక్షే
పించువాడు.

నిక్షేపణము. సం. వి. ఆ. న. గ. అడుగులు మొ
దలగువానిని ఉంచుట. ౨. అట్టివానిని ఉంచు
టకు పాధన మైనది.

నిక్షేపణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఉం
పఁదగినది. ౨. విడువఁదగినది. ౩. పాఠఁదగినది.

నిక్షేపము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చెప్పి చూపి
ఉంచినయిల్లడ; గణవాపూర్యకోపనిధి, లెక్క
పెట్టి వాఁడ నిచ్చినసొమ్ము. ౨. తాకట్టు, కుదువ.
౩. నిధి, నిధానము, పాఠిపెట్టినసొమ్ము. ౪. కై
చుట. (కటాక్షినిక్షేపముమొ.) ౫. ఉంచుట,
పెట్టుట. ౬. త్యజించుట, విడుచుట.

నిక్షేపించు. సం. న. క్రి. గ. పాఠకు, పూడ్చు.

క. వినిపించిన నాతఁడు నాకనురక్తునిపగిది నని
యె ననఘా యేతద్దన మూరియొద్ద నేటికి,
నిను వేఁడెద వలయు నివట నిత్యేపింపక.

వేం. పంచ. గ. ౩౦౧.

వ...తద్దోషవరిహారం బస్థితయంబు గంధ
మాదనంబున రామనాథత్వే త్రంబున నిత్యే
పించి యచట...నేతు. ౬. ౧౮౧ పా.

౨. ఉంచు, పెట్టు.

కా. చాపంబుం బటుబాణతూణయుగముకొకా
తాసియుకొ వర్తముకొ, భూపాలుండు విమా
నరత్నమువయిం బూజానమేతంబు ని, త్యేపిం
పం దగువారిఁ బుచ్చి...నిర్వ. ౧౦. ౬౬.

౩. దాచు. మఱుంగుపఱుచు.

వ. మఱియు విరాటనగరంబునకుఁ జనుచుండి
తత్సమీపశమీవృక్షంబునఁ బాండవులు తమ
యాముఖంబులు నిత్యేపించి త మెవరు నె
ఱుంగకుండ విరాటుం గొలిచి యునికియు
...భార. ఆది. ౧. ౪౦.

నిత్యేపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఇల్లడ
పెట్టింపఁబడినది. ౨. వ్రాయుంపఁబడినది, చెక్కిం
పఁబడినది. (అక్షరములు మొ.)

నిత్యేప్ర. సం. విణ. (బు, స్త్రీ. బు.) నిత్యేపిం
చువాఁడు.

నిత్యేప్రవృత్తము. సం. నిత్యేపణీయము.

నిఖనకుఁడు. సం. విణ. (అ. నికా. అ.) ౧. త్రవ్వ
వాఁడు. ౨. పాఠిపెట్టువాఁడు.

నిఖనవము. సం. వి. ఆ. న. ౧. త్రవ్వట. ౨.
పాఠిపెట్టుట.

నిఖర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. న. సంఖ్యావిశేషము,
అయుతకోటిసంఖ్య, పదివేలకోట్లు.

నిఖర్వఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతివామ
నుఁడు, మిక్కిలి పొట్టివాఁడు.

నిఖాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. త్రవ్వఁ
బడినది. ౨. పాఠఁబడినది, నాటఁబడినది.
(శబ్దము మొ.)

నిఖిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సర్వము, అం
తయు.

గీ. యోగధర్మంబునకు నెక్కు దొక్కటియును,
నిఖిలమందును లే దిది నిశ్చయంబు. హరి.
ప్ర. ౨. ౧౫౫.

నిగణము. సం. వి. ఆ. పుం. హోమఘామము.
(త్రి. ని, కై. ని.)

నిగదనము. సం. వి. ఆ. న. నిగదము, స్పష్టము
గా చెప్పట; చెప్పట.

నిగదము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. స్పష్టముగా
చెప్పట, తెలియఁ బట్టుట. ౨. చెప్పట.

౩. అర్థము తెలియకయే మంత్రాదులు చదువుట.

౪. శబ్దము.

నిగదించు. సం. స. క్రి. స్పష్టముగా చెప్ప.

క. మానుషజన్మము నొందిన, మానవులకు లభ్య
మానమరణులకు మహా, జ్ఞానులకుఁ జేయవల
యుచి, ధానము నిగదించఁబడియే ధరణీ
నాథా. భాగ. ౨. ౩౫.

నిగదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చెప్పఁ
బడినది. ౨. స్పష్టముగా చెప్పఁబడినది. వి.
ఆ. న. భాషణము, చెప్పట.

నిగనిగ. వి. (క. నిగనిగ.) ౧. కాంతివిశేషము.

వ...తారకల నీరికలెత్తుపాక రస నిగనిగ లిను
మడి నికుడ...మనుచ. ౩. ౯.

క. అల చుక్కలనిగనిగ యో, పాలఁతీ నీకాలి
గోరుఁ బోలదు సుమీ. సారంగ. ౨. ౨౨౨.
౨. నెఱుంగుట మెఱయుట మొదలగువానియం
దగుఅనుకరణము.

వ...మెఱుంగుట వెను వెంటి మింటిదాక జరిగి

దగ్ధగ నిగనిగ వెలుగుటంతేసి ... భీమ.

౫. ౮.

క. భగభగ యనుపదకంబున, నిగనిగ యనుకొ
మైటుంగు శేత్రపటమునకా, భుగభుగ యను
మేపూతకా, భగభగ యనిపించె నతడు
నాహృదయంబుకా. కళా. ౨. ౩౮.

విణ. నిగనిగ యనుకాంతి కలది, నిగనిగలాడు
నది.

వీ. నిగనిగంగాఁ దోమి నిండుబోసముదొంతి భోజ
నకాలలోఁ బొసఁగఁ జేర్చి. హర. ౨. ౧౨౨.

గీ. నిగనిగనిసంజ కంజాయపొగడు దెగడు, మో
విమానిక మాని సంపూర్ణరుచిస, మగ్రత వ
హింతు నే నింతి మామకాభి, రామవసునా
మ ముచితగౌరవము చాల్చు. వసు. ౬. ౮౫.

నిగనిగలాడు=నిగనిగ యని ప్రకాశించు.

చ. పగడపుఁగంబములో నిలిపి పన్నినముత్యపుఁ
జపరంబులకా, నిగనిగలాడుకుందనపునిద్దపు
గోడలు... నీలా. ౧. ౩౦.

నిగనిగన్నిగ=నిగనిగ, నిగన్నిగ.

(కాంతివిశేషము.)

వీ. కొదవగుబ్బలదానిఁ గ్రొమ్మించుఁ గ్రమ్మించు
నెప్పేనినిగనిగన్నిగలదాని. దళా. ౨. ౧౦.

వీ. జిగి దొట్టి మిట్టలై చిగువులై బుగడలై
మొగడలై నిగనిగన్నిగల నెగడి. నరస.
౫. ౧౧౩.

నిగన్నిగ=నిగనిగ, నిగనిగన్నిగ.

(కాంతివిశేషము.)

ఉ... అత్తజీ చిత్ర చూచె మోముకొన్ని
గునిగన్నిగలో తళుకునిద్దపుటద్దపుసాంపునిం
పగకా. కవిరా. ౫. ౮౮.

నిగమగోచరులు. సం. వి. బ. వత్త్రవిశేషములు.

వీ. నిండువన్నెలు మంచినిగమగోచరులు సా
మంతపీఠులు ప్రతిమలును బొగడ, పచ్చలు
... గీ. మొదలుగా వల్వలు ధరించి ముదిత
లవుడు. ప్రబంధ. ౨౩౨.

నిగమనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. (వ్యాయ.) ప్ర
తిజ్ఞాహేతూదాహరణోపనయనిగమనము లను
పంచావయవములలో కడపటియవయవము. ౨.
వేదమునుండి పదము నెత్తి చెప్పట; అట్లే
చెప్పినపదము. ౩. లోనికి చొచ్చుట.

నిగమము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వేదము. ౨.
వేదమునుండి ఉద్భుత మగు (ఎత్తి చెప్పఁబడు)
వాక్యపదాది. ౩. పర్యాయకథనముచే వేదార్థ
మును బోధించు వ్యాఖ్యాన్యంభవేదము. ౪.
తంత్ర భేదము. ౫. దేవయుష్మాదిప్రోక్తకాస్త్రము.
౬. (వ్యాయ.) నిగమనము. ౭. వ్యాయకాస్త్రము,
తర్కకాస్త్రము. ౮. నిశ్చయము. ౯. పట్టనము.
౧౦. హట్టము, బజాటు. ౧౧. వాణిజ్యము,
వర్తకము. ౧౨. సార్థము, వర్తకులసంఘము.
౧౩. మార్గము, దారి.

నిగమి. సం. విణ. (క. నీ. న.) వేదమును ఎ
ఱిగిపాడు.

నిగముఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వణిజుఁడు, వేదాధి.

నిగరణము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కంతము. ౨.
హోమధూమము. న. ౧. కబళించుట, మ్రిం
గుట. ౨. పూర్ణముగా లోఁగొనుట. ౩. తిను
ట, భక్షణము. ౪. (అలం.) శబ్దానుపాతత్వము,
శబ్దముచే చెప్పకుండుట; అధఃకరణము, అసత్య
త్వప్రతిపాదనము. (ఉదా:- విషయనిగరణము,
విషయనిగరణము.)

నిగరణీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. తినఁ
దగినది. ౨. మ్రింగదగినది.

నిగరము=నిగారము. వి. ౧. కాంతివిశేషము.

వ... నిగరాలమగరాలనిగరాలఁ గనునితాంత.
కాంతదంతంబులు... ప్రబంధ. ౪౦.

౨. పెల్లిక, చిల్ల.

గీ. కలమఁ గన్తూరినిగరాలతలుపుఁ దెలువ, గాఢ
టోవరిలోధూపగంధలచారి. నైవ. ౩. ౧౫౪.

చ. కనూరిమేకంబులమదభరంబులం దొరంగు
నాభీరక్షంబు లిగిరి గనిగట్టిననిగరములు గఱ
చికొని... వసు. ౨. ౧౧.

విణ=నికరము. ౧. శ్రేష్ఠము, సారభూతము.

నీ. నిగరంపుమోవితేనియలతోన దొరల్పి చె
లువ లిచ్చిన సంతసించుఁ గొన్ని. వేం.
పంచ. ౪. ౨౪౧.

చ. పగడపుగ్రోతడంబుజిగి పాకవిరోధిశరాస
నంబుగా, నిగరపుఁగెంపుగొమ్మనునున్నిమె
ఱుంగు మెఱుంగుచాలుగాఁ, దగు... చం
ద్రా. ౧. ౯. ప్రబంధ. ౪౦.

౨. పెద్దది, గొప్పది.

నీ. నిగరంపుఁజనుకట్టు నగరంబురవిక మేల్ సరి
గట్టుటలమెట్టుసడలనిక్క. రా. వి. ౩. ౧౨౪.

౩. నీచము, అల్పము.

క. నిగరా లగుమగఱాలను, నిగరాలుగఁ జేయు
నార నెలతెరదనముల్, పగడంబులజగడం
బుల జగడంబు, లిడుక మిటారిచవిమోవి
రుచుల్. ప్రబంధ. ౪౦౩.

నిగరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కబళనము,
మింగుట. ౨. భక్షణము, తినుట.

నిగరి(రీ)త. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ౧. తిను
వాడు. ౨. మింగువాడు.

నిగరితవ్యము. సం= నిగరణీయము.

నిగళ(డ)నము. సం. వి. ఆ. న. సంకెలువేయుట.

నిగళ(డ)ము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. ఎనుఁ
గుకాలిసంకెల; సంకెల. ౨. కబళనము, మింగుట.

నిగళి(డి)తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంకెల
వేయఁబడినది.

నిగాదము. సం= నిగదము.

నిగారకము. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) ౧. మిం
గునది. ౨. భక్షించునది.

నిగారకుడు సం. విణ. (అ. రికా. అ.) ౧. తిను
వాడు. ౨. మింగువాడు.

నిగారము=నిగరము.

(మెఱుంగు, కాంతివిశేషము.)

ఉ. చన్నులు పొన్న కాయలకుఁ జక్కదనంబు
లాసంగుఁ గల్గి వాల్లన్నలు గండమీలకు
నిగారము లిచ్చు నొయారి దీని కే, యన్నులు
సాటి రాఁగలరు... మృ. వి. ౨. ౬౦.

విణ. (శ్రేష్ఠము.)

ఉ. వందన మెందునక దొరయొ కొమ్మనిగా
రపుమేనిచాయకుడ. నీలా. ౧. ౫౩.

క. ఇట్టినిగారపుగొనముల, తిట్టలఁ గనికరము మాని
తెం పొదవంగాఁ, గట్టడవులకుం బనుపఁగఁ,
గట్ట యమ్ముడుకఁ డెంతకట్టిడి చెపుమా.
అచ్చ. రా. అయో. ౮౩.

నిగారము. సం= నిగరము.

నిగారి. సం. విణ. (న. టీ. న.) ౧. తినువాడు.

౨. మింగువాడు.

నిగార్యము. సం=నిగరణీయము.

నిగాళము. సం. వి. ఆ. పుం. అశ్వగళోద్దేశము,
గుఱ్ఱపుమెడనమీపపువోటు.

నిగాళవంతము. సం. వి. త్. పుం. అశ్వము,
గుఱ్ఱము. (వాచ.)

నిగి(గు)డించే= నిగుడుచే. స. క్రి. (√నిగుడు.)
౧. నిగుడఁజేయు, వ్యాపింపజేయు.

చ... ఏము నిదిధ్యాసనిశ్వాసనిరోధంబు సేసినం
దాఁ దద్ధ్యానదశ వెలికి నిగుడించుచు...
ఆము. ౫. ౧౫౩.

౨. సాగఁజేయు, చాచు.

క. మొగించినచేతులు ముందల, నిగిడించి నితాం
తవినయనిరతిక జారుల్, దగ విన్నవించి

రిట్లని, జగతీశ్వరునకు నిజప్రచారం బెల్లక.
భార. విరా. 3. 8౯.

సీ. తెలివితెన్నల పెండితెగలు నిగిడించుచద
లుకమ్మచ్చుబెజ్జము లనంగ. పారి. ౨. 3౬.
3. వెలువలుచు.

వ... హెచ్చు కుం దాడనేరక నిట్టూర్పు నిగి
డించితి ... కాశీ. గ. ౧౦౫.

వ... ఏటికిం బల్లపపాటలం బైనయధరంబుబీట
లెగయ నేడినిట్టూర్పుగాడ్పు నిగిడించెదు
... నైవ. ౪. ౯౧.

౪. (బాణాదులు) పఱచు, ప్రయోగించు.

గీ. వైచుటయు నొక్కతెగ గత్తివాతియమ్మ,
లతెడు పదునాల్గు నిగిడించి యద్భుతముగఁ,
దునిమెఁ బదునాల్గులములను మహోగ్ర,
లగుచు వారంతఁ బోక పై నడరుటయును.
భా. రా. ఆర. ౧౬౫.

సీ. సాత్యకి డిభక్తువై సాయకదశకంబు నిగు
డింప నని వానిమొగమునందు, జనుమొన
మీఁద వక్షంబుపై నాటిన ... ఉ. హరి.
౪. ౨౫౦.

౫. కలిగించు.

మ. ... వజ్రకుంభలసచ్చాయ నితాంకుదీప్తి
నిగిడింపక... చంద్రి. ౬. ౬.

నిగిడికొను. స. క్రి. (√నిగుడు.) తడవుకొను,
నిమరుకొను.

వ ... గండంబులు గడచితి మని గుండియలు
నిగిడికొనుచుం జనిరి. హర. ౨. ౨3.

నిగితము. వి. (సంగీతములోని) ఒకస్వరస్థాయి,
తాయములో నొకటి.

ద్వి. నిగితి మధాయన నిగితంబు ... ఆదిగా
సాగయుతాయములు బస. పు. 3. ౯౩౯ పం.

నిగితి. వి. (సంగీతములోని) ఒకస్వరస్థాయి.
బస. పు. 3. ౯౩౯ పం.

నిగిరత్. సం. (శత్రు.) గ. తినుచున్న. ౨. మ్రిం
గుచున్న.

నిగీరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. కబళితము,
మ్రంగఁబడినది. ౨. భక్షిఁపఁబడినది. 3. అంత
ర్భావితము, లోపల ఇమిడింపఁ బడినది.

నిగీర్ణి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. తినుట. ౨. మ్రింగుట.

నిగీర్ణమాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ.
తినుఁబడుచున్నది. ౨. మ్రంగఁబడుచున్నది.

నిగుడఁజేయు=నిగిడించు. స. క్రి. (√నిగుడు.)

గ. వ్యాపింపఁజేయు, ప్రసరింపఁజేయు; ఏయు.

సీ. విరివిగా నొకవేళఁ బెరిగి వీటికి నెల్ల నిజ
శీతలచ్చాయ నిగుడఁజేయ. పారి. ౫. ౫౨.

గీ. రక్తధారలు వెడలంగ రక్తి వెలుగఁ, బాలు
చుబాలార్కుచాడ్పునఁ జేలువు మిగిలి, ఫల్లు
నుండు ప్రతాపసంభరితమూర్తి, యగుచు
శరకిరణంబులు నిగుడఁజేసె. భార. విరా.
౫. ౧౯౦.

౨. వరిలఁజేయు.

క. నావుడు సంజయుఁ డిట్లను, దేవా పాండ
వులయలుక భృష్టద్యుమ్నుం, డేవెరవుమాట
నైనను, నే నోసినయగ్నిభంగి నిగుడం జే
యుక. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౪౩.

నిగుడము. వి. ఆశ్వశిక్షాభేదము.

సీ. వరసంబు నొందించి పల్లంబు కల్పించి నిగు
డంబు సమకొల్పి నెఱుసు నెఱుపి. పి. శకుం.
౧. ౧౧౨.

నిగుడారు. అ. క్రి. (నిగుడు + ఆరు¹. స్వార్థమున.)
వ్యాపించు.

ఉ. నవ్వక నవ్వునెమ్మెగమున నిగుడారెడువిం
తకాంతియుక, జివ్వలు చేసి చేసి యిటు చి
త్తునె వెన్నెలవెల్లివేడికిక. ఉ. హరి. ౫.
౧౩౪. (నిగుడారెడు అని శ. ర. పా.)

నిగుడు=నివుడు. అ. క్రి. ౧. వ్యాపించు, ప్రసరించు; పడు.

అ. అంపపాదుల నిగుడునంశువితానంబు, దీప్తమరకతములదీధితులుగ. భార. భీష్మ. ౧. ౧౦౬.

గీ. వారిముఖమండలములతో వారిజములు, మొగిడె శోకతమంబుతో నిగిడె దిమిర, పటలి... భార. సౌ. ౧. ౧౩.

గీ. ఆనఘ యింద్రియముల విషయములమీద, నిగుడనీక మనంబుతో మగుడఁ దిగిచి. భార. కాం. ౫. ౬౩.

కా...కా, మామోహాస్త్రపరంపరలో నిగిడి చిత్రాంభోజములో దూఱ... దశా. ౨. ౨౯౯.

౨. నిక్క, (నైకి) లేచు.

వ...తో లూడ్చుచుచో నాగంబునుం బోలె గరవాలంబుఁ దాన యొఱవెలికి నిగుడుచున్నయది గావున మా కవశ్యంబును సంగరంబు సంభవించు... భార. ఉద్యో. ౨. ౧౪౬.

ద్వి. ఎగసి మిన్నులఁ బాటునిట్టులనయిన, నిగిడి కూడఁగఁ బట్టి నేలకు వైతు. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౫౩౫ పం.

౩. బయలుదేలు.

వ. అనుచు సభార్యుం డయి వింధ్యావార్యస్తంభయితసంభృతానురాగంబువ నిగిడిచని...చాండు. ౧. ౧౩౩.

౪. (యుద్ధాదులందు) కవియు, మార్గోను.

గీ...కారవయోధులయంబు మెఱసె, స్ఫులసేతులు నామీద నిగిడి లేను, జిక్కపటిచెదఁజూడుమీ యుక్కు మడచి. భార. భీష్మ. ౩. ౧౧.

క...భీముడు, నీవును నరుతోడఁ గూడి నిగుడుడు పెలుచక. భార. భీష్మ. ౩. ౩౬౯.

౫. ఉద్గతమగు, వెలువడు.

క. చని మదనాగ్ని జ్వాలలు, దనుకఁగ నిట్టూర్చు

గాడ్చు దండడి నిగుడక. భార. విరా.

౨. ౬౦. ఆము. ౨. ౨౧.

గీ. వేడియశ్రులు నిగుడంగ కెక్కివెక్కి, యేడ్వఁదొడఁగె లతాంగి పృథ్వీశుమ్రాల. నైష. ౪. ౮౩.

౬. (బాణాదులు) పఱఁగు, మీఁదికి వచ్చు.

చ. ఘనరభసమునక నిగుడుకై దువులక నుఱుమాడి...భా. రా. ఆర. ౧. ౨౦౧.

గీ. జలరుహోదరసవ్యాపసవ్యముక్త, నిష్ఠరాస్త్రంబు లొండొండ నిగుడునవుడు. పారి. ౫. ౧౨.

౩. (యుద్ధాదులందు) విజృంభించు.

సీ. నెట్టుటఁ దోఁగియు నిగిడి పోరెడివీరు లలరినడమోదుగుల విధంబు. గీ...వింత లగుటను సంగరాంగ, ఇంబు రమణీయమును భీషణంబు నయ్యె. భార. శల్య. ౧. ౧౨౯.

ఉ. గరుడని డిగి వీడ్కోలిపి కంసవిరోధి... నిష్ఠరరవపాంచజన్యుడగుచుక నిగుడంగని పొండ్రుఁ దత్తటిక. ఉ. హరి. ౩. ౯౧. (త్వరపడు, వేగిరపడు అని శ. ర.)

ద్వి. అప్పుడు కాశికఁ దంతరంగమునఁ, గప్పినచలమునఁ గరుణఁ బో విడిచి, నిగిడి ప్రేరేచిననీలమేఘములు, గగనమండల మెల్లఁ గప్పి యొప్పార. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౧౨౯పం.

౮. కలుగు, పుట్టు.

ఉ. మెలవలిక ననలో నిగుడుమెఱ బులకలో పొడమక క్షణాంగి యై. ఆము. ౫. ౩౬.

చ...ఉరువులో దళముగా నిగుడక వడఁ గుంది యీరెలుంగునఁ దమవానిఁ బిల్చుచు శకుంతము లయ్యెడనిల్చె మ్రాచులక. పారి. ౪. ౨౧.

౯. యల్పించు.

క. భీముని నర్జును విడిచియు, నీభుది నకులు బ్రదికింప నిగుడుట పుత్ర, నామనమునఁ

బాయదు ని, నేన్నే చునవచ్చు నఖిలంబు నిం
ద్రుఁ డెఱుంగుక. భార. మహా. ౬౪.
౧౦. చక్కెరబడు.

క. బెడిదముగఁ గత్తి గొడ్డటఁ, బొడువఁ దెగిన
మానఁ జిగురు వొడముఁ బలుకులఁ, జెడఁ
దునిసినకార్యంబు నిగుడ నేరదు పిదప
నెట్టుఁ గురువంకనిధి. భార. ఉద్యో. ౨. ౬౧.
౧౧. ఒప్పు.

సీ. బొమలనెన్నడిమిపద్మమదళంబులరేఖ రహిఁ
జూపునూర్ధ్వపుండ్రంబు నిగుడ. విప్ర. ౨.
౬౨.

౧౨. అంతమునొందు, చచ్చు.

క. ఈరీతిఁ బొదల మెదలుచు, నారీతిలకంబు
మేనినచ్చిక యిచ్చుం, గోరక నవసహకారక,
కోరక మూరుకొని వడి నిగుడ గమకించెక.
వసు. ౩. ౧౧౯.

౧౩. అతిశయించు.

వ...ఒడల్లు జడియ జడిను నిగుడ బడలి యు
న్నవారలం గనుంగొని. దశా. ౨. ౧౬౨.

క. పరలోకావాససుఖాదరపరతం జనినతల్లి
దండుల కొనుగడక, గురుభక్తి నిగుడుకొ
డు కత్తికరుణామతి గంగ నస్థి గయఁ బిం
డంబుక. పాండు. ౨. ౨౬.

౧౪. ప్రవహించు.

క. తరణియు ధైమియును బర, స్ఫుర మచ్చటఁ
గూడి నిగుడఁ బావన మగుత, త్వరిదంబువు
నం దాడిన, నరునకు నవ్వారి చరణనఖమున
నెడలుక. పాండు. ౫. ౨౬.

౧౫. స్వస్థత నొందు.

క. కావున నేతద్దానము, నీవును గావింపు మన
ను నిగుడుదు వన... వరాహ. ౧౨. ౬౯.

౧౬. పఱుగెత్తు.

క. మాయాహరిణము మిగులుచు, వాయువు దెగఁ
బజతు భరణివలయుము గడతుం, దోయధి

రాటుదు సమక్రియఁ, గాయద్యుతు లడర
నొక్కగతిఁ దెగి నిగిడెక. భారా. ఆర.
౨. ౫౭.

క. నిగిడి కడు నలసి యట యొక, మృగయు
భముఁ జొరగఁ బోవు మెయిల దోడనె వెం,
దగిలి యగపాటు గని యొక, పగు వెఱవున
నిల్చి రాముఁ డయ్యేణంబుక. భా. రా.
ఆర. ౨. ౫౨.

గీ. కినుకతో వచ్చి యచ్చట జనులఁ జూచి,
నిగుడఁ జాలక గుంపుగా నిలుచుఁ గొన్ని.
చిత్రభా. ౩. ౧౩౯.

౧౮. చాగు, దీర మగు.

సీ. నిగిడి పూతేమబాగుగఁ గత్తిరించిన గడ్డం
బుకొన రొముఁ గమ్మింప. నైవ. ౩. ౯౧.
జ : నిగిడించు, నిగిడికొను, నిగుడఁజేయు, నిగు
డారు, నిగుడుచు, నిగుడుదెంచు.

నిగుడుచు(డ్చు) = నిగిడించు. స. క్రి. (√నిగు
డు.) ౧. నిగుడఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు.

ఉ. ... జంభారి నిగుడ్చు భ్రాంతి నుదయావ
సరంబుల నొద్ద నుండి రోమారుణ మైనలో
చనసహస్రము బాలసహస్రభానువై. నైవ.
౪. ౨౨.

క. అనుటయు నతఁ డమ్మనిదెసఁ, దనదృష్టి
నిగిడ్చి నగుచు... కళా. ౩. ౪౩.

౨. వెలువఱుచు.

గీ. పోవలయుఁ జూడ ననుచు నూర్పులు నిగు
డ్చు. మనుచ. ౧. ౫౭.

౩. (బాణాదులు) పడఁజేయు, ప్రయోగించు.

చ. పలపలఁ దొల్తొల్ల నొకపాటిగ మాటికి
నేటవాలుగా, జలకణముల నిగుడ్చుచు నె
సక జడివై జడి స్పదడింపఁగా. ఇందు. ౩.
౧౦౩.

సీ...కనలి యవ్వీరుఁడు ... గొడుగును దును

మాడఁగా భవత్పుత్రుఁడేపు, గుండఁగ శక్తి
నిగుడ్వఁగఁ ద్రుంచె నేడైఁగ గృహము
గొన నులుమునే నె. భార. కర్ణ. ౨. ౨౬౯.

౪. కలిగించు.

ఆ. అతఁడు తనయవరజయాకర్ణనాసాస్రములు
నిజాతుల నఘవిలసనముగఁడు నిగుడ్వ నడిగి
యడిగి తత్కృతితన, భార్యరామవృత్తకా
ర్యుడగుచు. రాఘవ. ౩. ౮౨.

౫. తూర్పు, పెట్టు.

చ. పొగడలు బొండుమల్లియలు పొన్నలు పా
వడ చొల్లియంబునకై, నిగిడిచి వీరభద్రుఁడు
సనకై శశిమాళినమిషభూమికై. భీమ.

౫. ౧౧౦.

గీ...గనపరామలు నిగిడ్చి, చెప్పుటట్టులు శోధిం
చి సిగలు విప్పి. ఆము. ౬. ౩౮.

నిగుడుదెంచు=నిగుడు. అ. క్రి. (నిగుడు +
తెంచు. స్వార్థమున.) పుట్టు, కలుగు.

గీ. పెక్కిడలఁ జూచి యెఱుగుదు నిక్క
మనిన, నగపుమొలక మొంబున నిగుడు
చేర, మాతలికిఁ బ్రత్యయకరంబు నాతనికి
దు, రత్యయతరంబుగాఁ గార్తుకారవంబు.
రామా. ౮. ౨౦౩.

నిగుఱు=నిపుఱు, నీఱు. వి. భ. సము, బూడిద.

గీ. నిగుఱులో నిప్పుతీఱున నీచరిత్ర, మెఱుగఁ
బడదు...ఉ. రా. ౫. ౫౮.

గీ...అత్యుగ్రదృష్టి, నిగుడువో ట్లెల్ల నిగుఱు
లై యెగయు...దశా. ౩. ౧౩౧.

నీ...నిగుఱు, నీఱు బూడిద యన నెగడును
భస్మాఖ్య...ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.

నిగుఱుగప్పిననిప్పు = దాంలికము లేనిధీరుఁడు;
ఉన్నకేని ప్రకటింపనివాఁడు.

(వ్యవ.) ఆపండితుఁడు నిగుఱుగప్పిననిప్పు.

నిగువ. సం. విణ. (ఉ) మనోజ్ఞము. వి. ఉ. పుం.

౧. మనస్సు. ౨. మలము. ౩. మూలము,
వేరు. ౪. చిత్రకర్తము, చిత్రరపు వ్రాయుట.
నిగూఢము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ౧. గుప్త
ము, దాఁపఁబడినది; రహస్య మైనది. ౨. దురవ
గాహము, తెలియనిది. వి. అ. పుం. వనముద్గ
ము, అడవివెనక.

నిగూహనము. సం. వి. అ. న. దాఁచుట.

నిగూహించు. సం. స. క్రి. దాఁచు, మఱుగు
పుచ్చు.

మ. మనువంశాగ్రణి జాగ్రదగ్రసుతసామ్రాజ్య
గమప్రాజ్యమ, జనసంమర్దజఘాతజఘాతపరిజహీ
రాచుంచుకోమాంచకా, యనికాయప్రకృతి
వ్రజద్విగుణజాతానందముకొ డెందమంద
నిగూహించుచుఁ బల్కె నాప్తసచివోత్తం
సాలితో నత్తతిక. చం. రా. ౪. ౧౧.

నిగృహీతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. ఆక, నిరో
ధము. ౨. నిగ్రహము, అడఁచుట.

నిగృహీతుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ౧.
పట్టుకొనఁబడినవాఁడు. ౨. అడ్డగింపఁబడినవా
డు, నిరోధింపఁబడినవాఁడు. ౩. ఎదిరింపఁబడిన
వాఁడు. ౪. (వాదాదులందు) ఓడింపఁబడిన
వాఁడు.

నిగృహ్యమ్నాజము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.)
నిగ్రహించఁబడుచున్నది.

నిగ్గఁడి. విణ. (క. నిగ్గఁడి. త. నిక్కలమ్.) ౧. కఠినము.

నీ...ఇట్టికొడుకును మనుమందు బుడమి నిట్లు,
పడియుండఁ జూచెడుపాపజాతికి నిప్పు డవి
యక నిగ్గఁడి యైనయినుప. గీ. గుండియకుఁ
జేటుపాటింకఁ బుండరీక, నయన యెన్నఁడు
లేమి నిర్ణయము గాదె. భార. శ్రీ. ౨.
౪౩. ('నిగ్గఁడి' ముద్రి. పా. 'ఈ గట్టియెన'
కరాలప్రతిపా.)

౨. మూడుడు.

ద్వి. పెన్నిధి యుండంగ మన్న గడ్డుదురై,
ని న్నొండు వేడెడినిగ్గండి గలడే. బస.
పు. ౧. ౨ 3ర పం. (చి. ని. పా. 'నిర్దణి'
ముద్రి. సా.)

నిగ్గారు. అ. క్రి. (✓నిగ్గు.) ౧. ఉత్కృష్టకాంతి
తో నిండు.

ద్వి. నిగ్గారుపంచవన్నియలతోఁ గూర్చి, ము
గ్గులు పెట్టి...పండితా. దీక్షా. ౫౭ పా.

౨. సువాసన కలుగు.

ద్వి. ముగ్గు చాలదొ పద్మములు నెదరినవొ,
నిగ్గారుగందంబునెరసు దోచినదొ. పండి
తా. పురా. ౧౫౪ పా.

నిగ్గించు. స. క్రి. (✓నిగ్గు.) నెఱవేర్చు, నిర్వ
హించు.

మ...ధాత్రి కాంత నీ వొప్ప మా, నికులశ్రేష్ఠు
లతో నిరీతి మఘముల్ నిగ్గించుచుకా మేము
వేడుక వర్తిలుదు మా శ్రమాళి సురతోటుల్
నిచ్చ హర్షింపఁగక. చంద్రి. ౧. ౧౩౩.

నిగ్గు. వి. ౧. కాంతి.

నీ. పనుపునిగ్గులు దేలుపాఁపజన్నిద మొప్పఁ
బ్రమధాధిపతి యింటిప ట్టెరింగ. మనుచ.
౨. ౧౧.

చ. నెరసినసోగ పెన్నెలులనిగ్గున నొక్కడ
భానుకన్యయై...నభ, శృరనది యొప్పె దివ్య
జలజాతముఖుల్ జలకేళి సల్పఁగక. పారి.
౪. ౩౩.

చ. పలుకుల దే నె లూరు మెయి బంగరునిగ్గులు
దేలుఁ జూపులం, దళకులు మీలుఁ జెక్కు
లను దద్దయు ముద్దులు గాఱు...నీలా.
౨. ౧౯.

౨. జిడు.

మ...పోగ నెఱుల్ సంఘగిహ నెనిగ్గు సడ

లంగాఁ జైపయిక్ దువ్వి నేర్పున గంధా
మలకంబు వెట్టె నోకయంభోజాక్షి భూజా
నికిక. వసు. ౫. ౩౯.

౩. కిరణము.

నీ. మినుకు తళుకు నిగ్గు మించు కళు కనంగఁ
గిరణనామంబు లై కెరలుచుండు. ఆం. భా.
౧. ౮౨.

౪. పరిమళాతిశయము.

ఉ. మజ్జన మాడె రాజు కృశమధ్యమ లింపున
వంప గుంపులై, గొజ్జెగ నీటివెలువలు గోవజ
వాజులనిగ్గుఁ జూప...చునుచ. ౫. ౫౭.

౫. సారము.

(వ్యవ.) ఉపనిషత్తులలోనినిగ్గుల భగవదీత యం
దును పురాణములలోనిని గ్గుల భారత మం
దును కలదు.

విణ. త్రోపుదు పోగా మిగిలినది. (శ. ర.)

అ. క్రి. నిర్వహిల్లు.

ఉదా:-నాతో వాడు సరిగా నిగ్గలేడు. (శ. ర.)

జ: నిగ్గారు, నిగ్గించు, నిగ్గులాడి.

నిగ్గులాడి. వి. (నిగ్గులు + ఆడి.) నిగ్గు కలకాడు
ది, కాంతి కలశ్రీ; ఆడుది.

ఉ. చెక్కుల నిగ్గులాడి యని చిల్కలు వల్కు
నృసింహ పూర్వపుక, మక్కువ నీవిరోధి
నృపమందిరచిత్ర వధూపరంపరక. నరస. ౫.
౧౩౩.

నిగ్గంధనము. సం. వి. అ. న. మారణము, చం
పుట.

నిగ్గమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
అడ్డగించునది, ఆకి పెట్టునది. ౨. అడంచునది.
వి. అ. న. ౧. అడ్డగించుట, నిరోధించుట.
౨. అడంచుట. ౩. బంధించుట, చెఱుఁజెట్టుట.
౪. దండించుట, కక్షించుట. ౫. ఓడించుట.

నిగ్గమాపడు. మి. అ. క్రి. ఇబ్బందిపడు.

క. వెలి వెడలనిజను లిటు దమ, నెలపు లుడిగి
వచ్చి యిచట నిగ్రహపడఁగా, దలఁపునకు
మున్న యిండులు, దలకొనఁగా వలదె యను
చుఁ దలపోసి తగ్గక. హరి. ఉ. ౨. ౧౫౧.

నిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అడ్డగిం
చుట, అడ్డపెట్టుట. ౨. అడ్డఁచుట. ౩. ఓడిం
చుట. ౪. పట్టుకొనుట; బాధించుట. ౫. చెఱ.
౬. భర్తనము, బెడరింపు. ౭. దండనము, శిక్ష.
(వ్యతి. అనుగ్రహము.) ౮. నింద, దూఱు. ౯.
పిడి. ౧౦. నీచు, మేర. ౧౧. చికిత్స. ౧౨.
నిరసనము, తెగడిక. ౧౩. మారణము, చంపుట.
(వాచ.)

నిగ్రహస్థానము. సం. వి. అ. న. జల్పకథయం
దలిపరాజయహేతుశబ్దప్రయోగము. (ఇవి ఇరు
వదిరెండు.)

నిగ్రహించు. సం. స. క్రి. ౧. నిరసించు,
తిరస్కరించు.

క...తన్ను నెదిరిని, మది నెఱుంగక నిగ్రహించి
మద మెత్తుట యొప్పు దహంకారం బొనరిం,
పదె పొరువచానిఁ దొల్లి పక్షింద్రు నకుక.
భార. ఉద్యో. ౩. ౨౯.

౨. అడ్డఁచు, నిరోధించు.

వ...నిఖిలేంద్రియంబుల నిగ్రహించి ... మా
ర్గ. ౮. ౩౬.

౩. త్రోపాడు. (శ. ర.)

నిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దండనము,
శిక్ష. ౨. కాపము; తిట్టు.

నిఘంటువు. సం. వి. ఉ. పుం. పదములను వాని
యర్థములను తెలియఁజేయుగ్రంథము.

నిఘము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిడుపు వెడల్పు
ఎత్తు సమానముగా కలది. (వేదికాది.)

నిఘర్షణము. సం. వి. అ. న=నిఘర్షణము.

నిఘర్షణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. రుద్దుట, తో
ముట. ౨. రాచుట, రాపిడి. ౩. నూలుట.
౪. (పిండి మున్నగునవి) విసరుట.

నిఘసము. సం. వి. అ. పుం. భోజనము, కుడుపు.
నిఘాతకుండ. సం. విణ. (అ. తి. కా. అ.) ౧. కొ
ట్టువాడు. ౨. హింసించువాడు.

నిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆహానము,
కొట్టుట. ౨. దెబ్బ. ౩. అనుదాత్తస్వరము.

నిఘాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. లోహఘాతినీ, ఇనుప
సుత్తె.

నిఘానక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కమ్మరి యినుపపని
చేయుదాయి. (వై. ని.)

నిఘువ్యము. సం. వి. అ. న. భవని, కబ్బము.

నిఘృప్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. అంగవైకల్యము కల
స్త్రీ. (వై. ని.)

నిఘృప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. రాపిడి
పెట్టుబడినది, చిత్రక మున్నగుసాధనములతో
రాయబడినది. ౨. రుద్దబడినది. ౩. నూలు
బడినది. ౪. అఱుగఁబడినది. (గందపు
చెక్క మొ.)

నిఘృవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఘర్షింపఁ
దగినది, ఒకపెట్టఁదగినది.

నిఘృవ్యము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఖరము,
డెక్క. ౨. వాయువు. ౩. గాడిద. ౪. మా
ర్గము. ౫. వరాహము, పంది. (కల్ప.)

నిఘ్నము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. లోనైనది,
అధీనము. (భృత్యాది.) ౨. (గణిత.) పూరితము,
ఆహతము, గుణింపఁబడినది. (సంఖ్య.)

నిచయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సమాహము;
రాశి. ౨. నిశ్చయము. (వాచ.)

నిచాయము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యాదులరాశి.

నిచి. సం. వి. ఇ. పుం. గోవుయొక్క కర్ణకా
జేశము, అవుచెవికొన. (వాచ.)

నిచికి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నైచికి, ఉత్తమగోవు,
మంచియావు.

నిచితము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) గ. వ్యాప్తము,
వ్యాపించినది.

న్లో. సమంతుమై రవిరళ మంబుబిందుభి...
బభౌ చిరం నిచిత ఇవాస్పృశాం లక్ష్మి. కేకు.
౧౭. ౧౪.

౨. పూరితము, నింపఁబడినది. ౩. సంకీర్ణము, ఒక
టితోనొకటి కలిసినది. ౪. నిర్దితము. ౫. ప్రాగు
చేయఁబడినది.

నిచులకము. సం. వి. అ. న. గ. నిచోళకము
పొట్టిచొక్కావంటియోధాదులకవచము. ౨.
గవునెన. ౩. మత్స్యవిశేషము.

నిచులము. సం. వి. అ. పుం. గ. హిజ్జలము, ఎట్ట
గన్నేరుళి. ౨. వేతసము, ప్రబుళి. ౩. గవు
నెన.

నిచోటము. సం. వి. అ. పుం. నలువది నాలుగం
గుళములకాణము. (వై. ని.)

నిచోళకము. సం. వి. అ. పుం. గ. అరచొక్కా
వంటియోధులకవచము. ౨. అవిక.

నిచోళము. సం. వి. అ. పుం. గ. (డోలి, పల్లకి
లోనగువాని) గవునెన, బురకా. ౨. ప్రచ్ఛద
పటము, (పటపులోనగువానివై పటము) దుప్ప
టి, కప్పడుదుప్పటి. ౩. అనగుంతనము, శ్రీల
మేలుమునుగు.

నిచ్చ(లు). అవ్య. (సం. నిత్యం. ప్రా. నిచ్చో.
క. నిచ్చ. దీనియాప్రేడితరూపము విచ్చనిచ్చ,
నిచ్చనిచ్చలుం.) గ. సదా, ఎల్లప్పుడు.
మ...ప్రాజ్ఞు ల్నిచ్చ లోచూపులక, గనునానం
దము నీవె కావె విను రత్నశృంగ లామోద

టకా. ఉ. రా. ౩. ౧౩౫.

క. నెలకొని వేసవిఁ జలువయుఁజలివేళ్ల నువ్వు
గుణము సముచితభంగిజ్జగలిగించునీలతాం
రము, కొలఁదులు చెప్పంగ నిచ్చ క్రొత్తలు
నుమ్మి. హరి. ౧. ౭౩.

ఉ. తెప్పలు వాల్చ కప్పుడమితేనిమనోహ
రమూర్తి నిచ్చలుక, దప్పకి చూచి చూచి
విబుధ ప్రమదల్... నైవ. ౧. ౭౫.

చ. నురపతిదాడి నంబునిధిఁ జొచ్చినయద్రులు
నిచ్చ లప్పురిం, దిరుగఁగ... విక్ర. ౧. ౮౩.

౨. ప్రత్యహము, ప్రతిదినము.

నీ. నిచ్చ యొక్క మృగంబు నీవఁ గట్టడ గా
గఁ బ్రీతి వాహారంబుఁ బెట్టఁ గలము. నా.
పంచ. ౧. ౨౪౫.

ద్వి. నిచ్చ కుంచెడుపాలు నిన్నుఁ ద్రావిత,
మెచ్చి యాగాడగూచి మ్రంగినయట్లు, పండి
తా. మహిమ. ౩౦౭ పా.

గీ. ఇంక శౌకవిత యాదానవేండ్రుకడిది, మే
నఁ బుట్టిపట్టుఁ గ్రొమ్మెఱుగుగోళ్ల, గ్రుచ్చి
తేనియఁ గొన నచ్చనిచ్చ, నచ్చభల్లంబు
లచ్చట నచ్చుపడఁగ. దశా. ౪. ౨౯.

అ. నిచ్చనిచ్చవడ్డి నెలనెలల డొడ్డఁబాటువడ్డి
వడ్డిపై వడ్డి, యనఁగ నాల్గుకెఱుగు లయ్యె
... విజ్ఞా. వ్యవ. ౭౭.

ఉ...గోకుల మిల్లిలు దప్పకుండ ల, క్రీపతి గ్రు
మ్మరుం గడియనేపున రేపున నిచ్చనిచ్చలుక.
హరి. పూ. ౫. ౨౦౦.

క్రి. విణ. నిశ్చయముగా.

నీ...నీకు. గీ. చేయలంతిగా నిచ్చలు చెలియ
యిత్తు. హరి. ఉ. ౩. ౧౩౨.

నిచ్చచావు=నిత్యమరణము.

క. వసు దుర్యోధనకన్యా, సనులఁ బలికి పలికి ని
చ్చచావుగ నప్పా, వని యలఁచు... భార.
శల్య. ౧. ౩౨.

జ : నిచ్చమల్లె.

నిచ్చమల్లె=నితైమల్లె. వి. (1/నిచ్చ. సం. నిత్య మల్లికా. ప్రా. నిచ్చమల్లిక.) ఒకజాతిపూల మొక్క.

గీ...నిచ్చ, మల్లెనా నిత్యమల్లి యా...ఆం.
భా. ౨. ౫౧. (ప్రాతప్రాతప్రతులపా.)

నిచ్చేయము. వి. (సం. నిశ్చయః. ప్రా. నిచ్చ ఓ.) నిశ్చయము.

క. మె చ్చగునె సాహసానకు, వచ్చినతటి సంధి మనలవారలకొలదులో, నిచ్చయము చేసి యిటువలె, జొచ్చితి మన కింక నొండుచొప్పులు గలవే. భా. రా. యు. ౩౩౮.

నిచ్చేలము¹. విణ. (సం. నిశ్చలః. ప్రా. నిచ్చలా. క. నిచ్చశేవు.) ౧. నిమ్మపంటము.

క. వచ్చినఁ గని నీ వెచటికి, విచ్చేసెద వెవ్వ రిపుడు వెడలివపురుమలో, నిచ్చలపుఁగరుణ నామది, ముచ్చట దీఱంగఁ జెప్పు ముదమున నన్నక. వరాహ. ౧౦. ౮౩.

క. వచ్చినఁ గుజేరమానుడు, నచ్చెలువలు నెదురు గాఁగ నరిగి యతనికిక, నిచ్చల మగు తాత్పర్యం, బచ్చుపడఁగ మ్రొక్కి రతఁడు నల్లన నగుచుక. కళా. ౩. ౧౯౮.

మ...నీయచ్చపుం, దెనుఁగుంగబ్బము నిమ్మనిచ్చ లపుబత్తిక ముత్తియుక బుత్తియుక, నెన రొప్పక... నీలా. ౧. ౧౬.

౨. నిశ్చితము, యథార్థము.

చ...నీపటువలచంద మారయఁ బ్రభావతికిం బతి గాఁగలాడు నిచ్చలముగ రుక్మిణీను తుండు చంపు నవశ్యము వజ్రనాథునిక. ప్రభా. ౨. ౨౫.

ఉ...ఖరాంకుమూర్తివై, వెచ్చనివేళఁ బ్రత్య హము విచ్చి తనయ్యటగాని మోడ్పమిక, నిచ్చల ముహూహమహునిత్రము లబ్జము

లాట వాసవా. కవిక. ౬. ౩౩. (ప్రాత ప్రతిపా. 'నిచ్చయ.' ముద్రి. పా.)

౩. నిర్జలము, నిర్దోషము.

ఉ. నీలపుటాలమేడలకు నిచ్చలపుంబటికంపు మెట్టులం, బోలు మెఱుంగుగోపురపుమొత్త పువాకిటికీలుజాళువా, మేలిపసిండిబొమ్మచను మిట్టలకుం దెలిచల్వపైతిటి, చేలచెఱంగులై యచటఁ జెల్వగు చేలుపుపేటివెందెరలో. ఉ. రా. ౧. ౫౮.

ఉ. నిచ్చల మైనకెంపులును నీలమణులో వర మాక్షికంబులుక. శకాం. ౨. ౧౮. రా.వి. ౫. ౬౬.

నిచ్చేలము². విణ. (సం. నిశ్చలం. ప్రా. నిచ్చ లా.) ౧. నిరమైనది, చలంపనిది.

క. వచ్చినయక్కాశకునకు, మెచ్చుగఁ బూజ లిడి బత్తి మీఱంగ మగతాలో, గుచ్చినసిం గపుఁబీటక, నిచ్చలముగ నిల్పి పల్కె నేర్ప దలిర్పక. ఆచ్చ. రా. బాల. ౮౯.

క. ఇచ్చటఁ దప మొనరించిన, నచ్చపునియమ మున వాంఛితార్థము నొందక, వచ్చును సంశయ మే లని, నిచ్చలపుక మనసుచేత నిర్ణయయుతుఁ డై. సీమం. ౧. ౨౬.

౨. నిరంతరము, ఎడతెగనిది.

సీ. నిచ్చలం బైనతేనియవానజడిసాంపు లాలిత దానధారాళి గాఁగ. రాఘవ. ౨. ౫.

మ. తకుటన్నిద్దపుఁబైడిబొమ్మవలె నీతాకాంత వెంజిచ్చుని, చ్చలపుం గాఁకల వన్నె వాని గ నిమించం గాంచి...దశా. ౩. ౧౬౨.

వి. ధైర్యము; సైర్యము.

గీ. జిగిని మాటలలోతున మగతనమున, నిచ్చ లంబునఁ గడలఁ దా నెచ్చు గాంచి. నీలా. ౧. ౪౨.

సీ. కలిమియు బలిమియుఁ గడిఁదినిచ్చలమును

గొలమును దిటమును వలతితనము. ఆచ్చు.
రా. బాల. ౨౮.

నిచ్చెన. వి. (సం. నిశ్చేణి. ప్రా. నిశ్చేణి. క.
నిచ్చెణిగ.) ఆటుక మొ. ఎక్కుటకు ఉపయుక్త
మగు మెట్లు కలసాధనవిశేషము, నిశ్చేణి.
చ...కాంతభావనరతి నుండువారిఁ గని వార
లచెప్పెడుధర్మపుత్రి నిచ్చెయ్యఁగ నూది
సత్వదముఁ జెందుట కెక్కుము ...భార.
కాం. ౬. ౨౨౩.

క. సత్యజ్ఞమాదమంబులు, నిత్యపదంబునకు నె
క్కునిచ్చెన...భార. కాం. ౫. ౫౫౬.
నీ...నిశ్చేణి కాశ్యా యా నిచ్చెన యన. ఆం.
భా. ౨. ౨౨.

జ: నిచ్చెనదివ్వెపంజులు, నిచ్చెనపంజులు.

నిచ్చెనదివ్వెపంజులు = నిచ్చెనపంజులు. వి. బ.
(నిచ్చెన.) నిచ్చెనవంటి దీపములపంక్తులు.
ఉ. అచ్చపుఁజేయ మిఱు ధవళాంశుఁడు యా
మవతి స్వరింపఁగా, వచ్చు నటంచు మున్ను
నలువంకలఁ దత్సమయాధికారి దా, నెచ్చె
లికిం బహుప్రభల నింపులు గుల్కఁగఁ దీర్చి
నట్టియా, నిచ్చెనదివ్వెపంజు లన నిండె దవా
నలకేళి లద్రుక. భాను. ౩. ౯. (శ. ర.
పా. 'నిచ్చెనదివ్వెపంజులు' అని ముద్రి.)

నిచ్చెనపంజులు = నిచ్చెనదివ్వెపంజులు. వి. బ.
(నిచ్చెన.) నిచ్చెనవలె నుండు దీపములపంక్తులు.
(దివటీలకమ్మ లమర్చిననిచ్చెనవంటిసాధనము అని
శ. ర.)
నీ. నిజవాహాఫణిఫణానిర్యన్యజిగ్మ్యతు లనఁగ
నిచ్చెనపంజు లతిశయిల్ల. ప్రబంధ. ౩౪.
మ...నిచ్చెనపంజు లారతులు నగ్నిజ్యోతులుక
వెలఁగ. హంస. ౩. ౨౮.

నిచ్చివి. సం. వి. ఇ. పుం. వ్రాత్యత్త్రియునకు
సకరశ్రీయందు పుట్టినవాఁడు.

నిజ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మిత్రురాలు, నెచ్చెలి.
(వై. ని.)

నిజేపట్టు. స. క్రి. (నిజము + పట్టు. క. నిజవె
రు.) నిజముగా తలఁచు.

చ. ఆలికులవేణి నవ్వులకు నాడినమాటల కింత
నీమదింగలఁగఁగ నేల...భవదీయచిత్తముం,
దెలియఁగఁ గోరి యే బలికితిక మదిలో నిజ
పట్టనేటికొక. భాగ. ౧౦ ఉ. ౨౬౩. (చి. ని. పా.)

నిజేమరి. విణ. (నిజము + అరి.) సత్యకంఠుఁడు.

క. తా నొకనిజమరిపోలెం, బూని పలికె బెక్కు
శపథములు...భోజరా. ౬. ౫౬.

క. మొన్న నొకనిఁ ద్రోలితి వాఁడెన్నగ మె
తెక్కె వాని నిది గరుణాసంపన్నుని క్రియఁ
దో నిడుకొని, నిన్న వితిచి చంపె మంచినజ
మరివోలెక. వ్యా. ౧. ౨౮౩.

క. పలికినపలుకులువలకఁడు, కలయక నరకాంతఁ
జూచి కడు సంచలుడై, నిలిచినవోటక
నిలువఁడు, నిలు వెల్లను గల్ల కామి నిజమరి
గలఁడే. భాగ. ౯. ౫౩౧.

నిజేమరితనము. వి. (నిజమరి + తనము.) ౧. సత్య
శీలత.

క. దయ్య మెఱుంగును వారల, నెయ్యంబులు
మక్కువలును నిజమరితనముల్, వియ్యములు
ను నెడసందిని, బయ్యెదకొం గడ్డమైనఁ
బ్రాణము వెడలుక. భాగ. ౯. ౪౦౧.

౨. పాతివ్రత్యము.

వ. వార లాపతివ్రతనిజమరితనంబునకు మెచ్చి
వయోరూపసంపన్నుండైనచ్యవనుం జూపి.
భాగ. ౯. ౬౧.

శ్లో...పాతివ్రత్యేన తోషిత. సం. భాగ.
౯. ౩. ౧౩.

నిజేము = నిక్కము. వి. (క. నిజ.) ౧. యాథార్థ్య
ము, సత్యము.

గీ. నీకు నేనాటితల్లిని నిజము నెపుడు, యమ
రలోకంబునేకల మైనమాకు, నిట్టితగవులు
నడవవు... భార. ఆర. ౧. 3౬౨.

గీ. పాండుపుత్రులయదైనదండిమగల, కలనిజం చే
ను జెప్పిన గర్జనను, నొచ్చు... భార.
ఉద్యో. ౪. ౨౫౨.

గీ. నిజము చెప్పిన నీకు నేనెగులు లేదు. కాశీ.
౪. ౨౨౩.

౨. నూన్పుత్రము, సత్యవచనము.

క. నిజము పలిక హలధరుఁ డితఁ, డజితుఁడు
వైదర్యమాట యాహతము... చారి. ఉ.
3. ౨3౯.

క. ఆపాలకుటనే నిజ, మేపాటియుఁ దప్పరు
... ఆము. ౪. ౨౨౪.

3. రీతి, విధము.

క. ఇలఁ బుట్టదు పుట్టియుఁ దా, నిలువదు నిలిచి
యును నొక్క నిజమునఁ దిర మైకలదాఁక
నెయిదనేరదు, వెలయాండ్రురకలుపు మగల
విడుపును సతులక. తు. సం. ౮. ౧౬౫.

వ... కొందఱు తిరునాళ్ల ప్రజనిజమున నోవెంక
చేకా కరణు కరణు కావు కావు మని గో
వింద లిడువారును... ప్రబంధ. 3౮౮.

విణ. ౧. యథార్థము, సత్య మైనది.

జలధరవృత్తము. చేసినబాసక పెదవి జేర్చితి
దు, శ్వాసనుశోణితం బది నిజం బరయక.
భార. శ్రీ. ౧. ౧౬౪.

ఉ. గౌరవలాభువంబులకుఁ గారణ మిందఱ
కుం దపస్సమా, చారము తారతమ్యము నిజం
బిది జన్మగురుత్వహీనతల్, గోరి గణింపరు
... చారి. పూ. ౧. ౬౯.

గీ. పరునికొకనికి నిన్నియు... నిజము లై వెంపు
సాంపారి నెగడు నెట్టు. దశకు. ౧. ౯3.

౨. స్పష్టము, అశంకితము.

ఉ. కావున వీరికిక జయము గల్గుట నిశ్చయ

మెల్లభంగులం, జావు నిజంబు వారికి ...

భార. ఉద్యో. ౪. ౧౩౧.

చ... ఆమెఱుఁగుఁబోడియ కావలయుక నిజం
బుగక. కళా. ౧. ౬౪.

క్రి. విణ. యథార్థముగా, సత్యముగా.

మ... భీష్ముండు పోరినయన్నాళ్లును బతుపాత
మున వారిం బట్టిపాలార్చె గా, క నిజం బ
ల్ల నతండు ధీరు లగు టింకం జెల్లునేవారికిక.
భార. ద్రో. ౧. ౧3౦.

క. అజగరచరితము దనకును, నిజముగ నలవఱు
ప నేర్చుని ర్లమతికిక, వృజినభయ మన్య
శోకము, లజ్జయములు గావు మోక్ష మా
యత్త మగుక. భార. కాం. ౪. ౬౬.

క. పురుహూతముఖ్యుడిక్పా, లరు నేవింపంగ స
కలలోకేశ్వరుఁ డం, బురుహస్పదుం గని న
మ, స్కరించి వినుతించె నిజము గైవారము
గాక. ఉ. చారి. ౪. ౧౪౬.

నిజముచేయు = ప్రమాణముచేయు, బట్టుపెట్టు
కొను.

క. విను సంపినవారికి నీ, కను హితమె యొనర్దు
బ్రాతికూల్యం బొకపట్టునఁ జేయ ననుచు
నిది వా, కు నిజము చేసినది మీరు కొంకరు
దు మదిక. ప్రభా. ౪. 3౦.

జ : నిజమరి, నిజమరితనము.

నిజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - ఎప్పుడును
కలుగునది - ౧. సహజము, స్వభావముచే కలిగి
నది, స్వాభావికము. ౨. స్వకీయము, తనది. 3.
నిత్యము, కాశ్వతము.

నిజేవణి. వి. శుంగీతములోని ఒక స్వరస్థాయి.

ద్వి. నిజవణి నివళంబు నీచవైధసము... అది
గా సాగయూతాయములు. బస. పు. 4౩
అంశం 3. 938 సం.

నిజోము. వి. ఒకానొకమహమ్మదీయ ప్రభువు.

గీ. అనుచు శిరములఁ దాల్చు చెవ్వనిసమగ్రమైన
ఘతధూళిఁ జకితులై చనుసపాద, తుతపశా
హినిజామాదితులపతులు. వసు. ౧. ౪౬.

(ఇది మొదట సంజ్ఞాచక మయ్యును క్రమము
గా హైదరాబాదుమహమ్మదీయ ప్రభుసామ్రాజ్య
వాచక మైనది.)

నిజోవల్లి. వి. సంగీతములోని స్వరస్థాయిభేదము.

ద్వి. వరుస లేర్పడ నిజానలి భజానలియు, నరసి
సాళగము తాయము లేర్పడించి. అ. మ. క.

౨. ౧౦౯ పా. ౧౦ పం.

నిజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్నేహితుఁడు, చెలి
కాఁడు. (వై. ని.)

నిజ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శుద్ధి
చేయఁబడుచున్నది, ఉడుకఁబడుచున్నది.

నిటక్కనిలుచే = నిట్ట(క)నిలుచే.

వ...తా సటుకాసటులు సముత్కటనిటలతటం
బున నిటక్కనిలిచి యంపకట్టెలనటున ఘటి
యింప...రా. వి. ౩. ౬౫.

నిటనిటనగు. అ. క్రి. (మదాదులచే) కన్నులు
తేలగిలు.

చ. కిటకిటనయ్యె నెన్నడుము కేసరిమధ్యకు
నాడునాటికిక, నిటనిటనయ్యె సోలము
జనించి వికాలనిలోచనంబులుకొ. పి. శకుం.
౪. ౫౪.

నిటలము. సం. వి. అ. న. ఫలము, నుదురు.

నిటలాత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం- నుదుట కన్ను
కలవాఁడు- త్రినేత్రుఁడు, శివుఁడు.

నిటాలము. సం=నిటలము.

క. కోలం గొట్టినబెబ్బలి, పోలిక నతఁ డతనిఁ
దునిమి పారిఁబారి కోవ, బ్యాలాభీషణ
దృష్టిని, టాలస్థలవిస్ఫురన్నటద్రాభీషణియై.
చంద్రా. ౬. ౮౩.

క. ఈలాగు వానితో నవుటాలకుఁ బన్నిద
మిడి సోగటా లాడఁగ నోటా లగు నీ
కరేందుని, టాలా యని దక్కఁగొనుఁ గటా
లలితాంగి. ప్రబంధ. ౬౩౬.

నిట్ట=నిటు. వి. (√నిండు.) ౧. జలపూరము,
ప్రవాహము.

నీ. మనము మనంబునఁ బెనఁచి కేలికిఁ జొచ్చి
సతిఁ దేల్చి సౌఖ్యరసంపునిట్ట. భార. విరా.
౨. ౧౩౦.

ఆ. అవనిపాలుఁ గొల్వ నవసరం బైనచో, జాలు
నింతవడి విచార మేల, యెదుమానికంబు
లందు నాకిచ్చిన, నిట్టయనలిదరిని బెట్టు
వాడ. ద్వా. ౩. ౧౦౩.

౨. పొంగుట, పోటు.

ద్వి. నెఱయ దైవమే నీరు నిట్టపాటులను, వఱ
లునె యణఁగునే యరచేతయింద. బస. పు.
౬. ౮౦౯ పం.

౩. స్తంభము.

ఉ. ఈరపుచొకమావిగమయిక్కువ గొజ్జెఁగ
లందు జాతుప, స్నేహలయెట నయ్యనఁటినిట్టల
మై బొర లూడి రాలుక, దూరపుదీవిఁ జెం
గలువపుపులు గప్పినచప్పరంబులో, సార
పుడమ్మపుప్పొడులశయ్యకుఁ గన్నియఁ దె
చ్చి నెచ్చెలుల్. కవిక. ౩. ౧౧౬. (అనఁటి
నిట్ట అనఁగా రంభా స్తంభము, అరఁటిబోడె
అని భావము.)

౪. నిట్ట, నిగుడుట.

గీ. భక్తిసంయుక్తి యనుపోతపాల నొయ్యఁ,
జెట్టుకట్టుచు మునికాభి నిట్ట చూప, నిజమ
నోమార్గసంపన్నీలవర్ణ, క్తతవంబున లోక జే
గ గలయ నూతె. పాండు. ౩. ౧౩౯.

౫. స్థానము.

నీ...టెంకి నిట్ట యనఁగ. గీ. స్థాన మగు...
ఆం. భా. ౨. ౧౩.

ద్వి. మాఁడుమార్దులనిట్ట మొక్కలగుట్ట, వేఁ
డివేలుపు ప్రభవించె దూర్పునను. ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౨౨౦౩ పం.

విణ. (త. నేట్టం, నీట్టం.) ౧. నిడువైనది, పా
డువు కలది, ఉన్నతమైనది.

గీ. కరులు గాచినమద్దులుగా హయంబు, లొద
రునేదులకదుపుగా నుగ్రభటులు, నిట్టవెదులు
లకదుపుగా నిట్టమేసె, నమరబలము నమో
ఘబాణములు నాటి. తు.సం. ౧౨.౯౦౨.

చ...ముసలిక బెదనిట్టతాడువం, టుతివ రమిం
చె దా ముసలియయ్య... ఆము. ౫.౫౩.

గీ. నిట్టతాడన బాడువుచే నిక్కినాడు. మను.
చ. ౪. ౩౩.

౨. నిక్కినది; నూటిగా నైకి లేచినది.

ఆ. నిట్టోమములకుఁ బట్టగు చానంద, బాష్ప
నేత్రుఁడగుచుఁ బ్రణతి నేసె. భాగ.
౬. ౪౬౮.

వ...నిట్టనిగ మిటిపడ లలాటపట్టికల బెట్టినప
ట్టివరసంబులు... శుక. ౨. ౧౦.

౩. నీరము, చలింపనిది.

(ప్రండరీకుడు.) చ... హృజలజహాసససారభ
వట్టదంబు న, ద్వవరభభూవణంబు వెలిఁ
జాడనిదధపునిట్ట చూపునక, మనుకొని
చొక్క...పాండు. ౨. ౯.

నిట్టకనిలుచు నిట్టకనిలును. ఆ. క్రి. (నిట్ట +
నిలుచు.) సంభమువలె నిలుచు, పాడువుగా
నిలుచు.

క. ఇలు కాలి కుల నిట్టక, నిలిచిననిట్టాడువో
త నిజరథ మటులక, బొలియ న్నిలఁ బడి
రాకామలఁజేఁ దుండుటకు నగుచుఁ జూచి
రి వేల్పుల్. రామా. ౮. ౧౩౨.

నిట్టకనిలువు(ల్పు). వి. (నిట్ట.) సరినిలువు.
ఉ. నిట్టకనిల్వనం గలఁగి నేత్రయుగంబున

బాష్పపూరముల్, దొట్టఁగ ఘోరతోయ
ములతోఁ బులకాంకురజాల మెల్లెడం, బుట్టఁ
గఁ దొల్లి యి లలుకఁ బూని యొనర్చినమంటి
ముద్ద దాఁ, బెట్టెఁ దదీయపాత్ర నది భిక్ష
యకాఁ గొనిపోయె సిద్దుడుక. భోజరా.
౩. ౬౬. (శ.ర. పా. 'నిట్టకనిట్ట'. చి. ని.
పా. 'నిట్టకనిల్వునక' అనఁగానిలుచున్నది నిలు
చున్నట్లుగానే అని భావము.)

తరళము. పుడమి నిట్టకనిల్వనం బడిపాక్కచుం
గడు దీఁయొ, యడఁకు నేమియు లేనివాక్కల
నావు రంచు విలాపమం, జెడరు దోప భృశ
తురోన్నతి నేడ్చినక విని భీతితో. భాగ. ౬.
౪౪౯.

నిట్టగ్రమ్మ. ఆ. క్రి. (నిట్ట + గ్రమ్మ. త. నట్టణల్.)
నిట్టవొడచు; ఉప్పొంగు, పై కుటుము.

సీ. చామలనగు మోముఁజందురుపాడువున రా
గాంబుధులు నిట్టగ్రమ్మ ననుట. నృసిం. ౨.
౫౦.

సీ. వదనేందుచీపుల వయలమనోగతన్నీవార
సాబులు నిట్టగ్రమ్మ. తు. సం. ౧౧.౫౯౩.

నిట్టదొట్టు. ఆ. క్రి. (నిట్ట + తొట్టు.) వెల్లివిరియు,
ఉప్పొంగు.

చ. పిడుగులు చిట్టు ప్రేలి పడఁ బిమ్మట బొంది
సమస్తతీవులుక, వడఁకఁగ నంత్యకాలమున
వారిధి లన్నియు నిట్టదొట్టిన, ట్లుడుగకయే
డురాత్రులు మహోద్ధతి వానలు గుర్ర్య ...
పద్. ౯. ౨౩౧.

నిట్టలుద్రోచు, నిట్టద్రోచు = నిట్టలుద్రోయు. ఆ. క్రి.
(నిట్టలు + ద్రోచు.) ఉప్పొంగు, పైకుటుముఁజుద్ద
మగు, పయ్య, వ్యాపించు.

సీ. నిట్టలుద్రోచుచు నెలవులకలమేర లెల్లను బిగి
యొక్కియేర్పడంగ. గీ... చన్నులు... భార.
విరా. ౧. ౨౪౫. భార. కాం. ౧. ౨౪౮.

సీ. దుగ్ధాంబునిధి నిట్టద్రోచెనో యని కేఘఁ
బాన్సుగా హరి నీటఁ బవ్వడింప. కు. సం.
౮. ౧౧౮.

సీ. హ్రస్వస్మృతసమాయతాంగవిన్ముర్తిపై నిలి
డలావణ్యంబు నిట్టద్రోవ. కావ్యా. ౩. ౩౯.

నిట్ట(క)నిలుచు = నిట్కనిలుచు. అ. క్రి. (నిట్ట
+ నిలుచు.) - సుంభమువలె - నిలువుగనిలుచు,
పాడువుగా నిలుచు.

గీ. మేదినిధర మిబ్బంగి మిన్నముట్టి, నిట్టనిలు
చుండి చూచె నిర్నిమిషదృష్టి. కాశీ. ౧.
౧౧౯.

గీ. భవనఘటనకు మొదలికంబమునుబోలె, భు
వనముల కెల్ల నీ వాదిభూతుఁ డగుట, నిట్ట
నిలుచున్నిచ్చే గాదె నెట్టుకొనియె, గెంటుఁ
గుంటును లేక లక్ష్మీకళ్యేత్ర. పాండు. ౨.
౫౫.

క. ఇలు కాలి కూల నిట్టక, నిలిచిననిట్టాడువో
లె నిజరథ మటులం, బొలియ న్నిలఁబడి
రాకాసులఁజేఁ దుండుటకు నగుచుఁ జా
చిరి వేల్పుల్. రామా. ౮. ౧౩౨.

నిట్ట(లు)పొ(వొ)దుచు. అ. క్రి. (నిట్ట.) ౧.
పై కుబుకు, ఉప్పొంగు; వెల్లివిరియు, ప్రవహించు.

క. జలనిధులు నిట్టవొడువం, బ్రళయంతకుఁ
డవనిజనులపై నేచినయ, ట్టలఘుప్రకటచ
తుర్విధ, బలయుతుఁడై మానసారపై వడి
నడిచెక. దశకు. ౨. ౮.

వ. తన్ను విస్తయంబునం గొనియాడువైమానికు
లకొలాహలంబు లాలకించువడుపున నిట్టలు
పొడుచుచు నేనదులుఁ దనకు సరిరా వని
నవృసురువున నురువులు చూపుచు... వరా
హ. ౧౦. ౩౨.

సీ. యమునాదుహానది యన్నిచోటుల ముంచి
యుడుమార్గమున నిట్టవొడిచె నొక్కొ.
భోజరా. ౨. ౧౦౧.

క. ఆయ్యవిదలవెన్నముల, నెయ్యంపురసంబు
లుబ్బి నిట్టలువొడువం, జెయ్యడ కతనిఁ డ
గ్గటి, రొయ్యనఁ గనుఁగొనలఁ గలికియులు
కులు చిలుకక. పద్మ. ౩. ౧౬౮.

౨. రోమాంచిత మగు. (శ. ర.)

౩. విజృంభించు; వ్యాపించు.

గీ. జనము లానందమునఁ దేల జగము లెల్లఁ, దొట్టి
నిం దారు వెన్నెల నిట్టపాడిచె. నిర్వ. ౬. ౫౫.

గీ. భూభోగతరదిక్పరిపూర్ణ మైన, నిఖిలయాపు
లుఁ దెల్ల నై నివృట్టిల్; నిండి తండోపతండ
మై నిట్టవొడిచెఁ, బండువెన్నెల కన్నుల
పండు వగుచు. భాను. ౩. ౧౮.

నిట్టరాడు = నిట్టాడు. (నిట్ట + రాడు.)

సీ... ఆలయాధారవీర సుంభసంజ్ఞ నిట్టాడు నిట్ట,
రా డనఁ దగు... ఆం. భా. ౨. ౨౦.

ద్వి. నిట్టరాడును బోలె నిలుచున్నవాని, బేతా
ళు నొక్కనిఁ బిలిచి... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౬౩౫.

నిట్టలము. విణ. (= ఇట్టలము. త. నీట్టల్.) అధి
కము.

చ... బలఘ సురు నముల నొడుసేసి నిట్టల మగు
డప్పి సోలుటయు డాసి దశాననందనుండు
వి, చ్చలవిడిఁ బట్టి కట్టి జయశంఖము బట్టఁగఁ
బంచి యార్చినక. నిర్వ. ౬. ౧౮౪.

ఉ. నింగికి నేలకుం బొడవు నిట్టల మై శిఖలం
దుఁ బద్యను, తుంగతరాగ్నిశాలములఁ దొట్టి
లుచుక... భాగ. ౬. ౩౧౯. (శ. ర. పా.
'నిచ్చలమై' అని ముద్రి.)

వి. నిలుకడ.

సీ... నిలుకడ తనరును నిట్టల మన. ఆం. భా.
౩. ౨౯.

నిట్టలుద్రోయు = నిట్టలుద్రోచు. అ. క్రి. (నిట్టలు
+ ద్రోయు) అతిశయించు.

ఉ. అరమణీలలామ హృదయంబున నాదట
లంతకంతకుం, బేరంగ నింపు సంతసము
బెంపు వహింపంగ అప్పు వెట్టగా, నేరుపు
లేక వేడుకలు నిట్టులద్రోసెడువారుగన్న
లక, వారణ లేక కోరె జనవల్లభనుందరు
మేనిచెల్వముకొ. కేయూర. ౪. ౫.

నిట్టు=నిట్టు. వి. గ. ఉపవాసము, పస్తు.

సీ. వంటగుడారుక్రిం దంటివెల్లుననీరు ప్రాయ
వీరగఁ దొట్టినపూట నిట్టు. రా. వి. ౨.
౬౯. (చి.ని.శ.ర.పా. 'నిట్టు' అని ముద్రి.)
౨. డౌనుము.

క. దున్నక వెడవెట్టక యుత్పన్నము లైనట్టి
విపులబహుసస్యంబుల్, సన్నసనఁ బండు
బ్రాణులకు న్నిట్టనుమాట లేదు గోరం
తెనక. మార్క. ౪. ౪౧. (శ. ర. పా.)

విణ. కుమ్మము. (చూ. నిట్టుపాసము.)

జ: నిట్టుపాసము.

నిట్టుక్కి. వి. బాలికాక్రీడావిశేషము.

సీ. బొమ్మలవెండ్రెండ్లు బువ్వంపుబంతులు పుణి
కిక్లు నిట్టుక్కి బొమ్మరిండ్లు, హంస. ౫. ౧౫౫.

నిట్టుపవాసము. వి. వి. కుమ్మోపవాసము.

ద్వి. నిట్టుపవాస మేదినిము లుండంగ, నెట్టకేలకు
బియ్య మిరుస గల్గినను. బస. పు. ౪.
౯౦౦ పం.

నిట్టుపాసము=నిట్టుపాసము. వి. (నిట్టు + ఉపా
సము.) కుమ్మోపవాసము.

ఉ. నిన్నటినుండి యేము నిజునీఁగియు నుంటిమి
నిట్టుపాసముల్. కాశీ. ౩. ౧౩౯.

గీ. ఛాత్రులును నేను నిట్టుపాసంబు వడితి, మి
...భీమ. ౨. ౧౦౦. (చి. ని. పా.)

నిట్టూరుచు(ర్పు). అ. క్రి. (నిడు + ఉరుచు.)
నిట్టూర్పువిడుచు. (చి. ని. శ. ర.)

నిట్టూరుపు(ర్పు). వి. (√నిట్టూరుచు, క. నిట్టి

ను. త. నెట్టియుర్పు.) దీర్ఘనిశ్వాసము; నిశ్వా
సము.

గీ. ద్రుపదనందనపరిభవదుఃఖమునకు, నుల్లమునదు
రపిలుచు నున్న సరసి, వేడినిట్టూరుపో యన
వెడలెఁ గ్రొత్త, తావి మూతులు పిచ్చునెత్త
మివిరుల. భార. విరా. ౨. ౨౩౬.

గీ...నలువపట్టి, యొందు నాక యొక్కింతనే
పూరకుండి, యునుని రనుచును వేడినిట్టూ
ర్పువుచ్చె. కాశీ. ౧. ౧౦౧.

గీ. నీదునిట్టూర్పుగాడ్పులు నిగమపంక్తి. వార.
౩. ౧౧.

మ...మై బడలఁగా గాటంపునిట్టూరుపుల్,
పాలయక నిద్రితుఁ డైనపద్మపు నాలో
కించి యాలోపలక. దశా. ౧. ౨౬౯.

నిట్టూర్పులిచ్చు అ. క్రి. (నిట్టూర్పులు + ఇచ్చు.)
నిశ్చయించు, నిశ్వాసము విడుచు.

గీ. అలసి నిట్టూర్పులిచ్చునోయ్యారము...కలు
గుమోహిని దలప మై బులక లొదవె.
దశా. ౨. ౩౬౦.

నిట్టెము. వి. (నిడు + ఎత్తు. క. నిట్టిల్లు, నెట్టె
లుపు.) వెన్నెముక, పాడు గైనయెముక.

ద్వి. అట్టి త్రివిక్రమునిట్టెముగాడె, పట్టె ఖట్వాం
గముభాతి శంకరుండు. బస. పు. ౩. ౮౮౮ పం.

ద్వి. అట్టి త్రివిక్రమునిట్టెము విడిచి, పట్టె నీళ్ళ
రుడని ప్రతిభ నెప్పండు. బస. పు. ౩.
౩౩౧ పం. ('నెట్టెము' అని ముద్రి.)

నిట్ట (ము). వి. నిలుపు.

ఉదా:-కలము అంతనిట్టముగా పట్టుకొనకుము.
(శ. ర.)

విణ. నూటిగా మీఁదికుండునది. (చూ. నిట్టాడు.)

జ: నిట్టపాటు, నిట్టపాడుచు, నిట్టాడు, నిట్టా
యి, నిట్టించు, నిట్టిల్లు.

నిట్టపాటు. వి. (√నిట్ట.) నిలుచుట, నిట్కుట.

వ...నిడుదకోమంబులు బహిర్నిర్గతంబు లైన
యాంతరకోపానలజ్వాలలమాడ్కి నిట్రపా
టునం దనర...చంద్రా. ౨. ౮౪.

నిట్రపాడుచే. ఆ. క్రి. (√నిట్ర.) పాడువగు,
నిట్కు.

వ...తటాలున నేడుబందులచాడ్చున నెఱకలు
నిట్రపాడువ నొడళ్లు జాడించుచు...ప్రబం
ధ. ౩౮౮.

నిట్రాడు = నిట్టరాడు. వి. జ్ఞ. (నిట్ర + రాడు.)
దూలము లేకయే కట్టెడుగృహమునకు పాఠు
స్థంభము.

క. ఇలు కాలి కూల నిట్టక, నిలిచిననీట్రాడునో
లె... రామా. ౮. ౧౩౨.

వ. అని రోషపరువచనంబులం గినియుచు
గృహంబునకుం గొనిపోయి యయ్యవదగాకి
ఱంకుటాలిం గాలం గేలం బొడిచి పెడమఱ
లం దిగిచి నిట్రాటు నేతపగ్గంబున బంధించి
కాలికుండు నిద్రించె ... వేం. పంచ. ౧.
౨౪౪.

క. ఆనేతకానిచెలిగృహ, మానిననిట్రాటు నంటి
యటునిటు ల్రాటక, దా నిఱుచేతు లమర్చి
య,ధానియతిం గూయకుండె... వేం. పం
చ. ౧.౨౬౪. (చి. ని. పా. 'నిట్రాటక'
అని శ. ర, ముద్రి.)

నీ...అలయాధారదీర్ఘస్థంభసంజ్ఞ నిట్రాడు ని
ట్టరా డనఁ దగు... ఆం. భా. ౨. ౨౦.

నిట్రాయి. వి. (నిట్ర + టాయి.) పాడువుటాయి.
(శ. ర, ప్రా.)

నిట్రించే. ఆ. క్రి. (√నిట్ర.) -అవయవములు-
నిక్కచెట్టు, నిక్కించు.

ద్వి. ఆం దుండి యూఁకించి యవనికి నుటికి, ని
లిచి నిట్రించి ఘటిలో ఘటి ల్లనఁగ. బస.
పు. ౫. ౪౪౪ పం.

ద్వి. వలపటికి నెపంబు వ్రాలి కుంభకము, నెల
కొల్పి భుజములు నిట్రించి కంఠ,మోరగించి
...పండితా. మహిమ. ౨౫౦ పా.

నిట్రిల్లు. ఆ. క్రి. (√నిట్ర.) ఉపవాస ముండు.
(చి. ని. శ. ర.)

నిట్టు = నిట్టు.

(ఉపవాసము.)

నీ. దశమి నాఁ డేకభుకము చేసి యవలివాఁ
డోర్చి జాగరముతో నుండు నిట్టు. ఆము.
౪. ౫౦.

క. పాలు పొంద రాజనూయంబులు నూఱును
వాజీమేధములు నూ టైనం, దులగా వొక
యేకాదశి, నలరుచు ని ట్టున్నఁ గలుగునా
ఫలమునకుక. జామ్నవీ. ౩. ౯౨.

నీ. ప స్త్రీ సుంతు నిష్పన్నుని ట్రనఁగను నుపవా
ససంజ్ఞయై యొప్పుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౧౩౫.

విణ. కుమ్మము. (మా. నిట్టుపాసము.)

జ : నిట్రిల్లు, నిట్టుపాసము.

నిట్టు పాసము = నిట్టుపాసము. (√నిట్ర.)
(శుష్కోపవాసము.)

నీ. సతతంబు నిట్టుపాసములతోనత్కుగ్రతపము
గావించుచుఁ దాన మాడవరాహ. ౩. ౩౩.

గీ. తెల్లవాతిన గుండఁగికోళ్లీల, వీళ్ల మునుఁ
గుచు నొడ లెల్లఁ దెల్లఁబాఱి, నిట్టుపాసం
బులును గూడి నెవ్వఁ బొడరు, పెడఁగుఱాఁ
పనతగులునఁ బడితి వేల. వార్త. ౨. ౧౩౦.

నిడి. విణ. (నిడివిశబ్దమునకు వృత్తియందు ఆంతర్వ
వర్ణలోపము.) దీర్ఘము.

క. జడిగొన్నవాన నేనుం, దడిసితి నాలో నొ
కింత తడవున కానె,వృడి సడలె నడఁగ
నుఱుముల్, విడిమించులు మానె వెలుఁగు
నిలిచెకొ తెలిచెకొ. వేం. పంచ. ౩. ౧౦౬.

నిడివి. విణ. (క. నిడుపు.) దీర్ఘము.

గీ. ఇట్టివేనకతఱి బగ లిట్టి నిడివి, యైన నయి
రించునే దివిజారి యనుచు, వెఱచి తొల
గడు తెఱంగున వేడివెఱంగు, వరుణుఁ డేతె
డివెన నొక్కవలన నొదిగె. హరి. పూ.
౪. ౧౬.

క. తొల్లియుగసంధి నొకతఱి, నెల్లడఁ బొడవం
గఁ దాప మెక్కుడుగా సంధిల్లె నొకవఱపు
ప్రాణులు, తల్లడిలగ నిడివి యగుచు ధరణి
తలంకఱ. కేయూర. ౩. ౧౨.

ఆ. అధికభక్తితోడ నమృతేశ్వరీదేవి, సిద్ధలక్ష్మి
సంభవించి నరుండు, నిడివి గాఁగ బ్రతుకు
విడువంగ ముడువంగ, ప్రేమనైనకలివి వృద్ధి
బొందు. కాశీ. ౬. ౧౯౯.

వి. ౧. పొడుపు, దైర్ఘ్యము.

క. ఆమడనర వెడలుపు మూఁ, దామడ నిడివి
యును గలిగి యతిరవ్యంబై...ని, ద్రామందిర
మలరు మృదులశల్వశతులతోక. ఉ. రా. ౨.
౨౯౩.

గీ. ఇందులో నిష్ట మెద్ది మియిందుముఖికి, నడు
గుఁ డెడమాటలకుఁ బ్రొద్దునిడివి లేదు. పి. శ.
కుం. ౩. ౮౩.

౨. గుఱుపుపఱుగు, అశ్వగతిభేదము.

నీ. నిజక్షీరచంద్రికల్ సగిడియంబుధుల్లెఁ గడచె
నన్నవిధాన నిడివి యోలి. ప్రబంధ. ౧౮౫.

నిడినము. సం. వి. ఆ. న. పడులఅధఃపతనము,
పడులు వైనుండి క్రిందికి దిగుట.

నిడు. విణ. (నిడుద శబ్దమునకు లుప్తవేమరూపము.
ఇది సమాసపూర్వావయవముగానే కన్పట్టుచు
న్నది.) దీర్ఘము, పొడువైనది.

నీ. కొంగమెడయు నిడుగూనివీపు నొఱుగు పో
యిన రొండియు బొక్కిరొమ్ము. హరిశ్చ. ౪.
౧౬౮.

నీ. మును మించి నిడుమార ముంచి దూఱిన వు
హజడధిపూరము దలకడవు గాఁగ. హరి.
పూ. ౪. ౧౬.

నీ. తొలుముగుల్ నిడుచిన్ను లెలమి గ్రోల్వ
నకోయిల బలుమంచుసోనలకుఁ జనువె.
నీలా. ౨. ౩౬.

నిడుబడి=విడువక తురియవాన.

చ. నిడుబడి దాకి యెందుఁ జననేరక యాఁ
టఁ గ్రుస్సి చెట్టుపల్, నడలఁ గులాయ
మధ్యముల శాఖలసండుల నిల్వలేక...హరి.
పూ. ౭. ౧౬౯.

నిడువారిక=మిక్కిలిదీర్ఘము.

(సత్య.) ఉ. వానెనకట్టు గట్టి నిడువారికకస్తురి
పట్టు పెట్టి ... పొరలె గాఢమనోజవిమెద
వేదనన్. హరి. ౧. ౯౯.

నిడుఁగేలు. వి. (నిడు+కేలు.) దీర్ఘహస్తము,
పొడు గైనచేయి.

క. నిడుఁగేలుక బలుతొడలుక, వెడఁదయుర
ము నైరజావనిం గరునొడల్, పడి యున్న
...భార. కర్ణ. ౩. ౩౬౮.

నిడుఁద్రాడు. వి. ఔ. (నిడు+త్రాడు.) పొడుగు
త్రాడు.

ఆ. తుడువనిచ్చుతఱియుఁ గురువర క్రక్కించు,
నవసరంబు నెఱిగి యరిన్పుపాలు, నీవు ధీర
వృత్తి నిడుఁద్రాటఁ బోనిమ్ము...భార. ఆశ్ర.
౧. ౩౨.

నిడుచేను. ఆ. క్రి. (నిడు+చను.) చాఁగు.

క. వడి నొడు గఱచి వలకేల్, నిడుచన గనయ
మునఁ బెనచి నీల్లి బలం చేర్పడ...భార.
ఆది. ౩. ౧౭౫.

నిడుద. విణ. (త. నెడిదు.) నిడుపు, దీర్ఘము.

క. వడముడిఁ దలమిగిలి రయంబడరంగ సహ
దేవుఁ డత్యుదగ్రత మెఱయం, దొడరి భవ
త్తుతు మార్కొని, నిడుద వెడఁదతూపు లేసి
నెఱి దూలించెక. భార. శబ్ద. ౧. ౩౭౬.

చ... ఊర్పు లొక్కమై, నిడుదలు గాఁగఁ బ్ర
ణములు నిల్వక తల్లడిలంగ సంగరం, బుడిగి
కృతాంతుఁ డేఁగె...చారి. ఉ. ౪. ౨౮.

సీ. నిడుద పెన్నెఱిగుంపు జడగట్ట సగరముమ
నుమండు తపము గొనినచోటు. మనుచ.
౨. ౯. ఆం. భా. ౩. ౧౮.

వి. దీర్ఘము, ద్విమాత్ర స్వరమునకు సంజ్ఞ.
క. గురువులు నిడుదలు...కవిజనా. ౧. ౧౩.

సీ...నిడు దన దీర్ఘంబు నెగడుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౧౮౮.

జ: నిట్టూర్పు, నిట్టూర్పు, నిట్టూర్పులిచ్చు,
నిట్టేము, నిడుఁగేలు, నిడుఁద్రాడు, నిడుచను,
నిడుదగనువు, నిడుదనిదుర, నిడుదపయనము,
నిడుపడు, నిడుబాట, నిడుమునుఁగు, నిడు
ముస్తై, నిడువెండ్రుక, నిడువెండ్రుకవెట్టు,
నిడువేండ్రము, నిడూర్పు.

నిడుదగనువు. వి. (నిడుద + కనువు.) అందలపు
బొంగుయొక్క దోషవిశేషము. (కనువు లేడ
ముగా నుండుట.)

వ...నిడుదగనువు లేతయు ముదురు సన్నము
గమకము నీలధవళర క్రమరిద్వర్ణంబులు మొ
దలుగాఁ గలదుర్ణంబులు... ప్రబంధ.
౬౦౫.

నిడుదనిదుర. వి. (నిడుద + నిదుర.) దీర్ఘనిద్ర,
మరణము.

క...కాకంబులు నటవఁగ నిడుదనిదుర, నొలసి
తెలుపదిక్కుమాలి యున్నాడు గదే. భార.
ఆశ్ర. ౨. ౧౬౨.

నిడుదపయనము వి. (నిడుద + పయనము.)

దీర్ఘప్రయాణము.

క. వడి గలవా తని భటులను, బడలింపకు మన
ఘ నిడుదపయనంబుల మం, డెడువేసవినిక
విడిసిన, యెడలక బ్రజడప్పినొప్పు లెఱుఁ
గుము కరుణక. ఉ. రా. ౩. ౬౮.

నిడుపకమ్మలు. వి.బ. (నిడు పు + కమ్మలు.) కడప
కిరు ప్రక్కల నుండఁగలవలు. (శ. ర.)

నిడుపఁడు. వి. (త. నెడవక - నిడుపు + అడు
అని శ. ర.) - దైర్ఘ్యముకలిగిన - పాము.
(చంద్రికావర్ణనము.) సీ. శకహళి తిరుపుచే జ
డఁ జుట్టు నిడుపఁడు ద్రావినపాలెరఁ గ్రాచె
వనఁగ. రా. వి. ౩. ౧౧.

నిడుపు. వి. ౧. ఆయామము, దైర్ఘ్యము, నిడివి.
(ఇంద్రసభావర్ణనము.) వ...ఆదియును నూఱు
యోజనంబులవెడల్పును నూటయేఁబదియోజనం
బులనిడుపును నేనుయోజనంబులతనర్పును గలిగి
...భార. సభా. ౧. ౬౨.

సీ. నిడుపునఁ దూర్పును బడమర నై రెండుగ
డలు సంభోనిధి గదిసి యుండు. భార.
భీష్మ. ౧. ౨౧.

గీ. యముననిడు పెల్ల విడిదలయై తలిర్ప, బలము
విడియించి మగధభూపాలకుండు. చారి. ఉ.
౨. ౧౩. ఆం. భా. ౨. ౧౫౨.

౨. నిలుపు.

గీ. అడ్డ మేర్పడ వలియు రోమాళి నిడుపుఁ, బ
డఁగ లేఖయుగళి హంసపాది వ్రాసె, లేనిన
డుమున కొకశంక గా నజుండు, జనము లెం
దున్నదో యని సంశయింప. ముక్తంద. ౨.
౧౦౧.

విణ. పొడువైనది, దీర్ఘము.

క. అచ్చటనచ్చట నిడుపుగ, విచ్చినఁ గునుమా
స్త్రుశాస్త్రువేదులమనముల్, మెచ్చించుఁ
దెరలమంజడి, పచ్చడములు చతురశీతిబంధం
బులతోక. నైవ. ౩. ౧౫౫.

క్రి. విణ. నిలుపుగా.

సీ. అడ్డంబు నిడుపు నాపడ్డలగతి మనుభిల్లు
దొంకలనుండి క్రేళ్లుదాట. మనుచ. ౨. ౩.
జ: నిడుపకమ్మలు.

నిడుబాట. వి. (నిడు + బాట.) పెద్దబ్రోవ.

ఆ. నూలుగతుల నీవు వాలుదే నన్నియు, నె
లుంగఁ బులుంగు లెల్ల నెట్లు వాలు, నడరి
యాక సముననిడుబాట నట్లు పొలుదము
రము జలధిఁ జదల ననిన. భార. కర్ణ. ౨. ౬౩.

నిడుమునుంగు. వి. (నిడు.) నిడుమునుంగు.

నీ. కాళ్లు కుప్పవడంగఁ గదలఁ జాలక యట్టె
నిడుమునుం గిడి శయనించుచెలువ. దళా.
౪. ౪౫.

నిడుముస్తై. వి. (నిడు + ముస్తై.) తుంగళి. (శ. ర.)

నిడువెండ్రుక. వి. (నిడు.) నిక్కవొడిచినవెం
డ్రుక. (చూ. నిడువెండ్రుక వెట్టు.)
జ: నిడువెండ్రుక వెట్టు.

నిడువెండ్రుక వెట్టు. ఆ. క్రి. (నిడువెండ్రుక + వె
ట్టు.) భయాదులచే - ఒడలు రోమాంచితమగు.
చ. సరసిజనాభ బంధుజనసంతతిఁ గయ్యపు
నేలఁ జూడఁగా, విరవిర వోయి మేను నిడు
వెండ్రుక వెట్టుచుఁ గంప మొందె... భార.
భీష్మ. ౧. ౧౮౧.

శ్లో. వేదధుశ్చ కఠిరే మే లోమహగ్న శ్చ జాయ
తే. సం. భార. భీష్మ. ౨౫. ౨౯.

చ ... ఆ, సరసిజనాభనందనువికాలభుజాంతర
ముం బగిల్చినకా, విరవిరవోయి మేను నిడు
వెండ్రుక వెట్టుగ... భాగ. ౧౦. ఉ. ౮౩౨.

చ. వివళత నొంది మేను నిడువెండ్రుక వెట్టు
గ... పారిఁ గంపము నొందుచు నిశ్చలించు
చుకా. హరి. ఉ. ౮. ౧౦౦.

నిడువేండ్రము. వి. (నిడు + వేండ్రము.) అత్యు
ష్ణత, మిక్కిలి నేడిమి.

క. జడనుం దాపము నిద్రయు, నిడువేండ్రము
తోడ నెగయునిట్టూర్పులు సం, దడిగొని
వడిగొని మదిలో, జడిముడిపడి కన్నుగవ

యుఁ జిడిముడిపడఁగాక. ఉ. హరి. ౬. ౩౮.
(ప్రాతప్రతి. పా.)

నిడును. వి. (క. నిడు నూళ్లు.) - చదువుటలో దీర్ఘ
ములతో కూడిన - పెద్దధ్వని.

నీ. నిడునునఁ బైట్టక నిచ్చోటమునఁ బోక తరు
వాయి తప్పక తడవికొనక. సకల. స. ౩౦౩.

నిడూర్పు = నిట్టూర్పు. వి. (నిడు + ఊర్పు.)

ఉ. ఆవచనంబు వేడ్క విని యాదలయూచి
నిడూర్పు పుచ్చి హే, మావతి పల్కె ...
వాంస. ౪. ౧౬౫.

చ... లేతకా, స్ఫులిసె మెలుంగుటారు గను
పట్టె నిడూర్పులు పుట్టె నోకిలింతలు పొడ
నూపె వెల్లిడి దినకా మన సయ్యుఁ బయోజ
గంధికికా. పె. శకుం. ౩. ౫౩.

నితంబము. సం. వి. ఆ. పుం. - కామకులజ్ఞే
ఏకాంతమున కాంతింపఁబడునది - కురతమర్ద
నముచే బడల్లనది - ౧. పిఱుందు. ౨. కటి, మొల.
౩. స్కంధము, మూపు. ౪. కూలము, ఒడ్డు.
౫. అద్రికటకము, కొండనడుము.

నితంబవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. గొప్పపిఱుం
దులు కలస్త్రీ. ౨. నితంబిని, స్త్రీ.

నితంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ప్రశస్త మైన
పిఱుదులు కలస్త్రీ, గొప్పపిఱుదులు కలయూ
దుది. ౨. స్త్రీ, అడుది.

నితమామ్. సం. అన్య. అత్యంతము, మిక్కిలి.
(దీనికి తెనుఁగున ప్రయోగములు కానరావు.)

నితరామ్. సం. అన్య. అత్యంతము, మిక్కిలి.
(దీనికి తెనుఁగున ప్రయోగములు కానరావు.)

నితలము. సం. వి. అ. న. ఆధోలోకములలో మూఁ
డవది. (వాచ.)

నితాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధికము,
క్రి. విణ. అత్యంతము.

నిత్యము. వి. (నిత్యము. సం. నిత్యము. కా.)
మల్లికార్జునము.

నీ. నీలాంబరంబులు నిత్యములు కొండగోరు
లు మల్లెలు గోరంటలును. భల్లా 3. ఆ.
(శ.ర.)

నిత్యము. విణ. (సం. నిత్యము.) శాశ్వతము.

క. సత్తెన దెల్ల యజ్ఞికము, నిత్యము గా దించు
వాహనివహము వలెనే. దశా. ౧౦. ౫౫.

జ: నిత్యమై.

నిత్యక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. విమచుప్పి, మునిండికి.

నిత్యకర్మము. సం. వి. న్. న. ౧. చేయనియె
డల ప్రత్యవాయజనక మగుకాస్త్రునిహితకర్మ
ము. (స్నానసంధ్యాది.) ౨. ఎప్పుడును చేయ
వలసినపని.

నిత్యకల్యాణము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎవతెగని
శుభము, ఎల్లప్పుడును కలుగుశుభము.

ఉ. అణిమెఱుంగుము తైపుటాయారపుముగులు
రత్నదీపికా, శ్రేణులు పూపవాసనలు హృ
ద్యనిరంతరవాద్యఘోషశ్రీ, రాణి బాసం
గఁ బ్రోలు మిగులం గనువిం దొనరించు నిత్య
కల్యాణముఁ బచ్చతోరణము నై జను లం
దఱు నుల్లసిల్లఁగఁ. విజ. వి. ౧. ౮౩.

ఉ. పాణితవాణి పంకరుహపాణి రమాఘరవేణి
నిత్యకల్యాణము పచ్చతోరణములం దగితా
మరతంప రై కవి, ప్రాణపదంబు నామగద
లాన్వయకృష్ణమధీంద్రచంద్రకల్యాణమణి
గృహంబున నిరంతరమున్ వసియించుఁగావు
తఁ. దశా. ౧. ౨.

నిత్యగతి. సం. వి. ఇ. పుం. - నిత్యగమనము
కలది - సదాగతి, వాయువు.

నిత్యనియమము. సం. వి. ఆ. పుం. ఎప్పటికిని
ఏకరూపముగా నుండునియమము, మాఱనినియ
మము.

నిత్యపడి. మి.వి.వివసపడి, నిత్యము నియమముగా
చేయవలసినది.

ద్వి. మొక్కక కరములు మోడ్చు కందంద,
చిక్కక సుక్కక చక్కన వచ్చి, గుడిసా
చ్చి తననిత్యపడి వేడుకొనఁగ, మిడ మిడ
మినుకుమ మినుమిండఁ డనియె. బస. పు.
౪. ౧౨౨ పా. ౩౨౨ పం.

వ... బెరసినబోలవసమునం బెట్టినవిడ్లు ౫౦ ని
త్యపడి వోయంగల...ద.శా. ౪. ౧౦౦౬.

వ... మెంపి-యబోయు నెఱియమవసమునం బె
ట్టిన విడ్లు ౫౦ నిత్యపడి ఓయంగల...ద.శా.
౪. ౧౦౦౯.

ఇట్లే: నిత్యనిబంధము. (చూ. దశా. ౪. ౧౦
౪౮.

నిత్యప్రళయము. సం. వి. ఆ. పుం. దైనందిన
ప్రళయము, సుఖ స్థితి.

నిత్యము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ.) - నియతముగా
నుండునది, ఏర్పాటుగా కలుగునది- ౧. ఎడ
తెగనిది, సతతము. ౨. చేయనియెడల ప్రత్య
వాయజనక మగుచు విధివాక్యముచేత బోధింపఁ
బడునది. (కర్మము, మొ. వ్యతి: కామ్యము.)
౩. ఉత్పత్తివివాళములు లేనిది, శాశ్వతము, కా
లత్రయమునందు నుండునది. ౪. అవశ్యకమైనది.
వి. ఆ. పుం. సముద్రము. క్రి. విణ. ౧. ప్ర,
తిదినము. ౨. ఎల్లప్పుడు, శాశ్వతముగా.

(దీనికి కొన్నియెడల మువ్వరలోపము.)

ద్వి. కడు సర్థితోడ నఖండదీపంబు, లెడపక ని
త్య వెయ్యెని ముట్టింప. బస. పు. ౪. ౮౩౩ పం.

ద్వి. వెన్నుండు దా నిత్య నేయుపున్నములు.
బస. పు. ౩. ౯౨౯ పం.

నిత్యముక్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. - కాలత్రయ
మునందును బంధకూన్యము - పరమాత్మ.

నిత్యయావన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కాశ్యప మైన
యావనము కలశ్రీ. (ద్రౌపది మొ.)

నిత్యశంకి. సం. వి. న్. పుం. - ఎల్లపుడు బెదరునది-
లేడి. (వై. ని.)

నిత్యశంకితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
ఎప్పుడును జంతుగలిగి యుండువాడు. ౨. ఎల్ల
ప్పుడును సందేహము కలిగి యుండువాడు.

నిత్యసమాసము. సం. వి. ఆ. పుం. శాకికవి
గ్రహములేనిది కాని, స్వపదముతో కాక అన్య
పదముతో శాకికవిగ్రహము కలది యగుసమా
సము. (కుంభకారండు, వ్యాఘ్రము మొ.)

నిదద్రువు. సం. విణ. (ఉ) దద్రులు లేనివాడు.
వి. ఉ. పుం. మనుష్యుడు.

నిదము. సం. వి. అ. న. విషము. (వాచ.)

నిదర్శకుండు. సం. విణ. (అ. ర్శికా. అ.) గ.
చూచువాడు. ౨. కనుగొనువాడు, కనుపెట్టు
వాడు. ౩. చూపువాడు, తెలుపువాడు; ని
రూపించువాడు.

నిదగ్ధున. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఒకానొకయర్థాలం
కారము.

ధర నవ్వయంబు గూడక, గరిమక సామ్యం
బు నెచట గమ్యముఁ జేయంబరంగు నది
నిదర్శన యన, నిరవొందును గృతులయందు
నిది యెట్లున్నట్.

క. బలవదరిరాజసేనా, జలధిక్ జీవనము గ్రోలి
జలధరతోభా, విలసనము దాల్చె నీయసి, య
లఘురణోత్సాహనరస యాబళనరసా. వర
స. ౫. ౧౫౩, ౧౫౪.

నిదర్శనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చూ
పునది. ౨. తెలుపునది, వెల్లడించునది. ౩. బో
ధించునది, కటపునది. వి. అ. న. గ. చూపు,
దృష్టి. ౨. చూపుట, నిరూపించుట. ౩. ఉదా

హరణము, దృష్టాంతము. ౪. ప్రమాణము, ని
రూపణము.

నిదర్శించు. సం. స. క్రి. చక్కగా ఆలోచించు.
వ...కార్యంబు నిదర్శించి బృహస్పతి యింద్రా
దిదేవతల కిట్లనియె. కాశీ. ౫. ౨౯౫.

నిదాఘుకరము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేడుకీ.

నిదాఘుకరుండు. సం. వి. అ. పుం. - వేడివె
లుగువాడు - సూర్యుండు.

నిదాఘము. సం. వి. అ. పుం. - మిగుల తపిం
పజేయునది. - గ. ఉష్ణము, వేడిమి. ౨.
గ్రీష్మము, వేసంగి. ౩. ఘర్షణము, చెమట.

నిదానము. వి. (సం. నిరారణమ్. క. నిదానపు.)
గ. ఆత్రపడక విచారించుట. (శ. ర.)
(వ్యవ.) వానియోగ్యత నిదానముమీఁద తెలి
యును.

౨. చక్కగా విచారించుట.

(వ్యవ.) వానినిదానమే వానిని కాపాడుచు
న్నది.

జ : నిదానించు.

నిదానము. సం. వి. అ. న. గ. అదికారణము,
మూలకారణము; కారణము. ౨. వత్సనిదామ
ము, దూడనుకట్టుపలుపు. ౩. శుద్ధి. ౪. రోగ
నిర్ణయము. ౫. రోగహేతువు.

నిదానించు. అ. క్రి. (నిదానము. క. నిదాన
నిను.) చక్కగా విచారించు. (ఆత్రపడక
విచారించు అని శ. ర.)

(వ్యవ.) నిదానించనిదే వాని గుణగుణములు
తెలియవు.

ద్వి. చీకు దర్పణము వీక్షించినయట్లు, నాకల
రూపు మిన్నక నిదానించి, తేటగా నెవ్వ
రుఁ దెలియలే రనిన. నవనాథ. ౫. ౧౪౩.
పా. ౧ పం.

నిదిగ్గ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. చిట్టేలక్కి.

నిదిగ్గము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ఉపచితము, వృద్ధి నొందింపబడినది. ౨. దిగ్గము, పూయబడినది.

నిదిగ్గి. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. జలూక, జలగ. ౨. కంటకారిక, వాకుడుక్కి.

నిదిధ్యాసకుడు. సం. వి. (ఆ. సి.కా. ఆ.) తిరిగితిరిగి స్తరణ చేయువాడు, నిరంతరధ్యాసము చేయువాడు.

నిదిధ్యాసనము. సం. వి. ఆ. స=నిదిధ్యాసము.

నిదిధ్యాసము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్రవణమననములచే తెలియబడినవిషయమును ఏకాగ్రమగు మనస్సుతో నిరంతరము చింతనము చేయుట, పునఃపునః స్తరణము.

నిదిధ్యాసితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) మరల మరల స్మరింపబడినది, నిరంతరధ్యాసము చేయబడినది.

నిదిశత్రు. సం. (శ.త్ర.) ౧. చూపుచున్న. ౨. ఆజ్ఞాపించుచున్న. ౩. విధించుచున్న.

నిదిశ్యమానము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ఆజ్ఞాపింపబడుచున్నది. ౨. విధింపబడుచున్నది. ౩. చూపబడుచున్నది.

నిదిష్టము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. దర్శితము, చూపబడినది. ౨. ఆజ్ఞాపింపబడినది. ౩. విధింపబడినది, కాపింపబడినది.

నిదుర=నిద్దుర. వి. (సం. నిద్రా.) నిద్ర.

క. పురరక్షణము దృఢంబుగ, నరవర చేయంగ వలయు నన్ను గలుగున, త్పురుషుల నిడదగడ గుడుపు నిదుర మొదలుగా లోనిపనులతోడరుపు లరయక. భార. ఆశ్ర. ౧.౫౭. (వర్షరవరనము.) గీ. మంటిమిద్దెలవారికి మరు

పనులకు, నెలత వాసినవారికి నిదుర చెడి

యె. ఆము. ౪.౧౨౩.వసు. ౪. ౭౫.

నిదురకుఁబడ=నిద్రించుటకు మొదలుపెట్టు.

సీ. నిదురకుఁబడ జొచ్చె నెత్తము లొకరెండు తెఱఁ గిది యెట్లొక మొఱుగుఁబోడి. గీ...ఆనుచు...నేరుపున నెచ్చరింతు రన్నెలత సగఁగ. కకు. ౪. ౩౦.

నిదుర తెలియు=మేలుకాంచు.

ఆ. సాంధ్యరాగలహరి సామిరంజితము లై, తిరిగె మింట నిదుర తెలిసినట్టి, యిందిరాధిపతికి నెత్తుకర్పూరనీ, రాజనంబు లన శరద్ద సములు. ఆము. ౪. ౧౩౯.

నిదురపుట్టు=నిదురవచ్చు.

చ. పొలుపుగ నత్తు నిదురపుట్టఁగఁ జేయును గూండ్లవీపముల్, మలపును బారునంబులకు మక్కువముద్దులు చూపురీతులక, బలుకుచు సంజ్ఞ నేయు నిరుపార్వముఁ గన్గొనుఁ గేలిశయ్యై, నెలతకు పట్టి చూచుఁ గర నీరుహంబుల సారసారకుక. గంధ. ౧. ౧౩౦.

జ: నిదురవుచ్చు, నిదురపోతు, నిదురించు.

నిదురపుచ్చు=నిదురవుచ్చు. సం. క్రి. (√నిదుర పోవు.) నిద్రింపజేయు.

సీ. ఆత్మమామల సుఖాయత్తు లై పవళింప మృదుపదంబుల నొత్తి నిదురవుచ్చి, కుక. ౧. ౬౫.

నిదురపోతు=నిదురపోతు. వి. (√నిదుర.) నిద్రాగువు. ఎల్లపుడును నిదురపోవు స్వభావము కలవాడు.

క. వినియ వివపు రజశీరువు, మనుజాభము నిదురపోతు మందుని నకటా, నిను జక్రవర్తి జేసిన, వనజాగనుకింటె వెట్టివాడను గలఁడే. భాగ. ౯. ౪౦౯.

నిదుర(పో)వోవు=నిదురవోవు అ. క్రి. (నిదుర + పోవు.) నిద్రించు.

అ...నాడుతోడలపై నెమ్మది, నిదురవోదు రమ్మ నృపకుమార. విక్ర. 3. ౮౮.

చ. ద్రవిడకుటుంబినుల్ పనుపు రాచినరత్న పుండ్రాపక్రింద నంబువు తెరవాఱగా నిదు రవోయి గరుత్తతి పచ్చవాఱినక, భవనసరో మరాళములు భద్రమయచ్చదగుచ్చవిమ్మ ర, ద్వివిజనునీమరాళవితతిభ్రమః బూన్పుంబు రిస్ఫుమించుచుక. అము. ౧. ౬౪.

అ. బడలి పగలు నాక పనళించి నిమి యంతి, పుర మునందు నిదురవోవు చున్ని, నెఱుగఁడవ్వ సిద్ధుఁడేతెంచి కాచుట...ఉ. రా. ౬. 3౭౫ భార. శిల్ప. ౨. 3౯3.

నిదు(ది)రించు. అ. క్రి. (నిదుర.) నిద్ర చెందు.

క. నిదురించినశిశు వాఁకొని, కిడుకుచుఁ జను గోరి కెరలి కిసలయవిలస, స్త్రుదువక్రచాప రేఖా, స్పదపదమునఁ దన్నె నొక్కబండిక దండిక. భాగ. ౧౦ పూ. ౨౫౦.

(కృష్ణుడు.) నీ. మగలతో నిదురించుమగువల మఱపించి మగచెయ్య లానరింప మదిఁ ద లంచు. నీలా. ౧. ౩౬.

ద్వి. నిదిరించునందుమానిని నెజ్జఁ బెట్టి, పదిలుండె దట్టి యాపడఁతుకపట్టి, జేకొని...అ. మ. క. ౧. ౨౨ పా. ౧౫ పం.

నిద్రేగ. సం. విణ. (ఋ. గీ. ఋ.) పూయువాడు.

నిద్రేగవ్యము. సం=దేగవ్యము, పూయఁదగినది.

నిద్రేశకుడు. సం. విణ. (అ. శి. కా. అ.) ౧. చూ పువాడు. ౨. అజ్ఞాపించువాడు. 3. విధించు వాడు.

నిద్రేశనీయము. సం=నిద్రవ్యము.

నిద్రేశము సం. వి. అ. పుం. ౧. కాసనము, విధిం

చుట. ౨. అజ్ఞ, పనుపు. 3. కథనము, చెప్ప ట. ౪. నికటము, దాఁపు.

నిద్రేశి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. చూపువాడు.

౨. అజ్ఞాపించువాడు. 3. విధించువాడు.

నిద్రేశించు. సం. స. క్రి. అజ్ఞాపించు, పనుచు.

మ. జనిసాహస్రతపఃఫలం వితనిసాహస్రతార్ మిస్వామి కైక నిద్రేశంప వనిం జరింప జను టాకర్ణింప శక్యంబె...చం. రా. ౪. ౬౪.

నిద్రేశిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. దిమ్మ.

నిద్రేశ్యము. సం=నిద్రవ్యము.

నిద్రేష్ట. సం. విణ. (ఋ. ష్టి. ఋ.) ౧. అజ్ఞా పించువాడు. ౨. విధించువాడు. 3. చూపు వాడు.

నిద్రేష్టవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిద్రేశంపఁ దగినది, అజ్ఞాపింపఁదగినది.

నిద్రము=నిద్రా. విణ. (సం. స్నిగ్ధం. ప్రా. షిద్ధో.) ౧. స్నిగ్ధము, నున్నది.

గీ. ఉవిదనిద్రంపుజంఘలసవతుఁ గోరి, కలమగ ర్థంబు లడఁచు లోఁ గంటకములు. అము. ౫. 33.

చ...తస్యనులపాశిసరోరుహదత్తభూతి నిద్ర పునుదుటక ధరించి ప్రమదామణి యిట్లని యెం బ్రియంబునక. కాళి. ౧. 3౪.

౨. సాంద్రము, దట్టము.

నీ. నిద్ర మెనమడుంగునీర్కావిదోవతి కనక మేఖ లతోడఁ గటి ఘటించి. కాళి. ౧. 3౯.

చ...నివిదిన బాజుపై మిగులు నిద్రపుదోవతిదట్టి దొల్లిరాఁ, దివిచి పెనంగ వల్లనముఁ ద్రొంచి ...అము. ౬. ౮౧.

నీ. నిద్రంపుఁగీర్తుల దద్దయు విలసిల్లనట్టి పెద్దయ చకోబలాధిపతిని. కళా. నీతి. ౪౪.

3. మశోజము, మశోహరము.

ఉ...అ, ముద్దయ విశ్వనాథుపయి ముచ్చట చేసి
నయంతనుండి యి, క్కొద్ది పెరింగి చందురుని
గానగనీరు పికంబు గూయ న, నిద్దపు
మోత మాన్పుదురు నెచ్చెలు లిచ్చయె
టింగి నిచ్చులుక. కావ్యా. ౧. ౬౮.

సీ. ఎండచే వాడినయెలదీగయును బోలె
నిద్దపుఁదనువల్లినిగ్గు సడల. విక్ర. ౩. ౧౦౨.
వ...చంచలామలనిద్దపుఁదనులతలం బుట్టి...
మనుచ. ౩. ౨౮.

౪. ప్రేమగలది, స్నేహయుక్తము.

సీ. బ్రహ్మాండకోటులపారుపల్లెము లెల్ల గని
యున్ని నిద్దపుమననుతోడ. పాండు.
౧. ౩.

౫. అధికము.

సీ. తల్లిదండ్రులకు నిద్దపుభక్తి తవణిల్ల శుక్రావ
చేసినశుద్ధమతులు. కాశీ. ౨. ౧౧. (స్నేహ
ముగలది అని శ. ర.)

ఉ. నిద్దపువేడ్క నందఱును నివ్వెరపాటున
ముంచె నత్తటిక. దశా. ౬. ౮౮.

నిద్రా=నిద్రము. విణ.

(స్నేహయుక్తము, ప్రేమగలది.)

క. ముద్దుల నిడి పడకిండ్లక, ముద్దయ లాత్రీయ
లెనసి మురియుచు నిద్రా, ముద్దుల నెత్తుచు
నం దొగి, నిద్రెము విద్రె మని కాళివిద్దం బను
చుక. రా. వి. ౨. ౨౦.

(అధికము.)

ఉ. రాతిరియుం బనుల్ మఱపు రానిపళాయల్
చెలియారజంపుని, ద్దాతరితీపులంబలెను దా
రసిల న్వలె లోఁ దలంచినక. (పెద్దన
చాటుపు.)

(ప్రశస్తము, శ్రేష్ఠము.)

సీ. మెఱసి నిల్కడ చూపు మెఱపులోయె
ఱపు చిత్తరములోతరము నిద్రాపసిండి, పసి

మిలోమిసిమి...గీ... గూర్చి... నుదతిఁ
జేసె. ఘటికా. ౨. ౮౩.

సీ. జిలుగుచీనాపట్టుచెంగావి చెఱగులనిద్రా జ
రినికానీలకరులు. రంగా. ౧. ౧౫౬.

మ. తళుకున్మొద్దుపెలుంగుకొంబనిడినిద్రాచో
పుడుం గట్టియక, గొలకున్దామరమొగ్గ కట్టు
నలు చిక్కు ల్వాపి వేలేపి మేల్వలపుం
బిట్టల వేటలాడుం గడుశేమ దత్తురారామ
తే, ఖల లేఁగాడుపుబోయ తేటిబలుడేగ
స్పట్టి తా వేనువక. చంద్రా. ౧. ౪౦.
(నునుపుగలది అని శ. ర.)

(సాంద్రము, దట్టము.)

మ. తళుకుంజాయకదాని మైపొడలు నిద్రామీస
లుక...గల్లు నిన్ను భజియింతుక దంభ
మీనాధిపా. దశా. ౧. ౨౧౧.

నిద్దుర=నిదుర. వి. (సం. నిద్రా. ప్రా. నిద్రా. క.
నిద్రె.) నిద్ర.

ఉ. నిద్దుర మేలుకొమ్మ రజనీకరవంశవతంస...
వైవ. ౮. ౧౩.

చ...మననాయకుఁ డేమి చెప్ప నిద్దుర మను
మున్నుగాఁ దెలిపి తోడుగ ని స్నేటులై
నఁ జేక యి, ట్లిరికృతభీష్మహాని ననయంబును
దుర్బలుఁ డయ్యె నక్కటా. రాఘవ. ౪.
౧౯౨.

చ. కటకట కాళికాపురి నొకానొకనిదురఁ గన్ను
మొడ్చి య, ప్పటం గనువిచ్చునపు కుడిభా
గముఁ గన్గొని చోద్య మందు... కాశీ. ౩.
౯౯. (ఒకానొకనిదుర=ఆసామాన్యపునిదుర,
పెద్దనిదుర.)

నిదురలేనిప్రాడలు=దేవతలు.

సీ...మింటిత్రోవరులు నిదురలేనిప్రాడలు నరలు
గనని, పెద్దలనగ సురాభిఖ్య లా...సాం.
వి. దేవ. ౧౮.

జ: నిద్రగొను, నిద్రపుచ్చు, నిద్రపోతు,
నిద్రవోవు.

నిద్రగొను. అ. క్రి. (√నిద్ర.) నిద్రించు, కూర్చుండు.

పీ...నిద్రగొనియె గుఱక, గొనియె నిద్రవోయె గూర్చిడె నన నిద్ర, తుల కొప్పు... సాం. ని. మాన. ౨౩.

నిద్రపుచ్చు. స. క్రి. (√నిద్ర.) నిద్ర పోవజేయు, నిద్రంపజేయు.

చ. వదిలెపోరు మాన్ప నిజవల్లభు నిద్రపుచ్చు మామనో, రదుమగ న తగారికి భయంబొనరింప...తోడికోడలి కొకానొకనిండ భుజింప వచ్చుచో, కదిసి నేర్చుచేత బెళుకన్యై రవొందిన జారకాంతకు. శుక. ౨. ౯౮.

నిద్రపోతు. విణ. (√నిద్ర.) నిద్రపోవుస్వభావము గలవాడు, నిద్రాశువు.

పీ. ఆతిథనాపేక్షచే నలరక నిద్రపోతును గాక మెప్పుడును గాక. భల్లా. ౪. ఆ. (శ.ర.) ౨. అలసుండు, సోమరి.

(వ్యవ.) వాడు వట్టినిద్రపోతు.

నిద్ర(పో)వోవు=నిద్రవోవు, అ. క్రి. (√నిద్ర.) నిద్రించు, నిద్రపోవు.

ఉ. నావుడు శాంబరీశధరనాయకుఁ డిట్లు మా సులార వా, డీవిభుఁ డిట్లు మై మఱచి నిద్రవోవగ జూచి యాహయగ్రీవుడు చోరవృత్తిని నొంది తమం గొనిపోవుచుండ గా, గావగ దిక్కులేమిఁ గడఁక నొకట్రు దొడంగ వేదముల్. దశా. ౧. ౨౩౫.

నిద్ర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. నిదుర, కూర్చు. గీ. పల్ల మామూల వలిపిరి చల్లు నిచట; నుతియ నీచాయ నిద్రమై నుందు నచట, మహితరామానుజోదీర్ఘమాణభావ్య, ముఖ

బహుగ్రంథసామీప్యమునకుఁ జనకు. విప్ర. ౩. ౩౩.

క. పటపాథమాథమికాహలే, పటురవములు నిద్రలేపి పయనము తెలుపఁ. కువల. ౨. ౫౧. ౨. తూఁగు, కునికిపాటు. ౩. తత్త్వాప్రతిభోధము, కలరూపు తెలియమి. ౪. తమోగుజాలంబన మగువృత్తి. ౫. ముకుళనము, మొగుడుట.

నిద్రతెలియు. మి. అ. క్రి. (నిద్ర + తెలియు.) మేల్కొను, నిద్రలేచు.

గీ. నీరజేక్షణుఁ డవ్వేళ నిద్రతెలిసి. ఆము. ౪. ౧౪౪.

నిద్రపుచ్చు=నిదురపుచ్చు, నిద్రపుచ్చు. మి. స.

క్రి. ౧. నిద్ర పోవునట్లుచేయు, నిద్రంపజేయు.

ఉ. పాపని నిద్రపుచ్చి తగుపాన్పనఁ దచ్చకటంబు క్రిందఁ దా, డీ సెసలార నుంచి నుదతీతిలకంబు యశోద...వారి. పూ. ౫. ౧౬౮.

౨. లయముపొందజేయు, లయముపొందించు.

గీ. సకలమును నిద్రపుచ్చుకేళవుని నిద్రపుచ్చు ఘనునకు నిట్టి దద్భుతమె తలఁప. ఆము. ౪. ౧౦౯. (ఇది మొదటియధ్యాయమునకుఁగూడ సుదాహరణము.)

నిద్ర(పో)వోవు=నిదురవోవు, నిదురపోవు. మి.

అ. క్రి. నిద్రించు.

క...తొమ్మనఁ జే యిడి నిద్రవోయె ముదిరాత్తుండై. భార. ఆది. ౬. ౬౨.

గీ. కన్నొకటి నిద్రవోఁ బెఱకంట జాగ, రంబుగావించు భూరుహగ్రంబుమీది, యచ్చభల్లంబుగతి... ఆము. ౪. ౨౪౧.

నిద్రసే(చే)యు. మి. అ. క్రి. నిద్రించు.

మ...విష్ణుండు తద్బాహుభీ, కరదండావతి డీర నిద్ర సనియెం గా కింతకాలంబు సాగర మధ్యంబున నిద్రసేయునె, ...కు. సం. ౪. ౩౪౨.

గీ ... చారుత్వంబుమీఁద నిద్ర, నేయు నా
చంద మగుటయుఁ జిత్త మలరి. దశమ. F.
౪౨.

నిద్రాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిదురిం
చునది. ౨. ముకుళించునది.

కా... దిశాస్తోమంబు శోభాదరి, ద్రాణం బయ్యె
సరోజవండములు నిద్రాణంబు లయ్యెం గ
డుక. మనుచ. ౩. ౧౨.

నిద్రాభువు. సం. విణ. (ఉ) నిద్రాశీలుఁడు, నిదుర
పోతు.

నిద్రాసంజననము. సం. వి. అ. న. - నిద్రను
గలిగించునది - కఫము, శ్లేష్మధాతువు.

నిద్రించు. సం. ఆ. క్రి. నిదురపోవు, నిదురించు.
క. తరణులకుచములపై రతి, పరవశులై యెఱు
గు పతులపగిది సమరసం, ధరిత క్రమమున
నిద్రించి, చిరి కరికుంభములఁ జెంది చెన్నుగ
జోదుల్. భార. ద్రో. ౫. ౨౩౩.

మ... అజుఁడు... నిద్రించుచుక, గుఱువెట్లం
దొడఁగెక గలల్ గనుచు నిరోషంబుతో
భూవరా. భాగ. ౮. ౩౧౩. మార్క. ౧.
౨౩౮.

నిద్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిద్రించి
నది. ౨. ముకుళించినది, మొగిడినది. (మొ
గ్గ, పువ్వు మొ.)

నిద్రిలు(ల్లు). సం. ఆ. క్రి. నిద్రించు.

ఉ. మట్టిన బిట్టు మిటిపడి చూని సముత్థితుఁడ
య్యె మేనివై, బెట్టినపుట్ట నెట్టవినీ బీటలు
వాఱ శ్రవశృవంతముల్, చట్టుప రైత్తి ముం
దటికి సాగఁ దలంప జటాచ్ఛటాచ్ఛదిక,
ద్రుట్టెలుగట్టి నిద్రిలుమరుద్భుగధీశవలంబు
మేల్కనక. పాండు. ౫. ౨౪౯.

నిధనము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. మరణము,

చావు. ౨. నాశము, చేటు. ౩. ముగియక,
సమాప్తి. ౪. పంచాయణముగాని సప్తావ
యవముగాని యగుసామయొక్క కడపటి
యవయవము. ౫. (సంగీ.) ముక్తాయంపు. ౬.
(జ్యోతి.) లగ్నమునకు అష్టమస్థానము. ౭.
నైధనతార, జన్మనక్షత్రముమొదలు ఏడవది
యు పదియాఱవదియు ఇరువదియైదవదియు నగు
నక్షత్రము. ౮. కలము. (కే. సి.)

నిధనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - నిశ్చత్రధ
నుఁడు - నిరనుఁడు, బీద.

న్దో... అహో నిధనతా సర్వాపదా మాస్పదమ్.
మృచ్చ. ౧. ౧౪.

నిధానము. సం. వి. అ. న. ౧. స్థాపనము, ఉం
చుట. ౨. పదిలపఱుచుట. ౩. ఆధారము, ఆశ్ర
యము. ౪. పాఠివెట్టినసాము, నిధి.

నిధి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ఆధారము, ఆశ్రయ
ము, (ఉదా: గుణనిధి, జలనిధి మొ.) ౨. పాఠ
తఱ, శేకధి. ౩. తొమ్మిది యనుసంఖ్య. ౪. శో
కాగారము, బొక్కసము. ౫. సలికయనుగంధ
ద్రవ్యము.

నిధినాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు.
(ఇట్లే నిధీశుఁడు, మొ.)

నిధువనము. సం. వి. అ. న. - హస్తపాదాదిచా
లనము గలది - ౧. మైథునము, శ్రీ, పురుషులకల
యిక. ౨. కేరి, క్రీడ. ౩. అత్యధికకంపము,
మిక్కిలికడఁకు.

నిధ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ధ్యా
నింపఁబడినది. ౨. చూడఁబడినది.

నిధ్యానము. సం. వి. అ. న. నిర్వర్ణనము, దర్శ
నము, చూపు.

నిధ్యానించు. సం. స. క్రి. చూచు.

వ. ఫలితసహకారంబు నిధాన్యనిచురాజకీరంబు
వడువున శ్రీ యనందనసందర్శనానందకంద
లతుందిలహృదయారవిందు డై...నిరం.
గ. రఠ.

నిధాన్యము. సం. వి. అ. పుం. ధ్యానము, శబ్దము.
నినంతువు. సం. వి. అ. (ఉ) గ. నశింపఁగోరు
వాడు. అ. కనఁబడకుండ నుండఁగోరువాడు.
(వాచ.)

నినదము. సం. వి. అ. పుం. ధ్యని, మ్రోత,
శబ్దము.

నినదించు. సం. అ. క్రి. శబ్దించు, ధ్యనిచేయు.
క. అనిఁ దృణము గఱచి జేయుని, నినదించుచుఁ
బొరలువిమతనికరముఁ గరుణక, గనుఁగొని
కాచుట నైజము, గొనకొని యరిరాయగండ
గోపాలునకుక. కావ్యా. ౫. ౬౨.

నినయనము. సం. వి. అ. న. గ. పొందించుట.
అ. నిష్పాదనము, సిద్ధింపఁజేయుట. ౩. చేయు
ట. ౪. కుమరించుట. ౫. (కాలము) కడపుట.

నిన ర్నిమ. సం. వి. అ. శ్రీ. స్వత్యముచేయునిచ్చ.
నిన ర్నిమవు. సం. వి. అ. (ఉ) స్వత్యముచేయు ని
చ్చగించువాడు.

నినాదము. సం=నినదము.

నినాది. సం. వి. అ. (క. నీ. క.) గ. శబ్దించు
నది, మ్రోగునది; ధ్యనికలది. అ. మొరయించు
నది, వాయించునది.

నినాదితము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) శబ్దతము,
మ్రోగింపఁబడినది, మొరయింపఁబడినది. వి.
అ. న. ధ్యని.

నినాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. గ. భూమి
యందు పాఠియించఁ దగినపాత్రము. అ. మ
హాఘటము, పెద్దకుండ.

నినిందిమవు. సం. వి. అ. (ఉ) నిందింప నిచ్చగల
వాడు.

నినీమ. సం. వి. అ. శ్రీ. పొందింప నిచ్చ.

నినీమవు. సం. వి. అ. (ఉ) పొందింప నిచ్చగిం
చువాడు.

నినుచే=నించు. సం. క్రి. గ. వ్యాపింపఁజేయు,
ప్రసరింపఁజేయు.

క. మనిచెద నామానాంగము, నినిచెద భువనము
లఁ గీర్తి నిష్ఠరగతితో, ననిచెద నిను జము
ప్రోలికి...భా. రా. యు. ౧౨౩౯.

అ. కలిగించు, కలుగఁజేయు.

చ. కనుఁగవఁ దన్నుఁ గెల్వఁగ మృగం బల
నూడన కిందు రేతు నే, నని రుచి దక్కఁ
దత్పరిమళాధ్యత లేమి నతండుఁ గొంక దా,
నినుపఁ జనక...అము. ౫. ౧౨.

౩. ఉంచు, పెట్టు.

క. నును పగుమృగమదపంకంబునఁ దీనియ దిద్ది
కప్రపుంబాడి మృగ్గుల్, నినిచి లవలిదళము
లపై, మనసిజరతిసతుల వ్రాసి మఱి యద్దరు
లక. రసిక. ౪. ౪౪.

క. అనుటయు రసలింగము నిడు, తనకట్టువస్త్రే
పసజ్జడంతపుబరణిక, నినిచిన యొకపస రిది
యది, యని చెప్పక పూనఁ దత్పదాంబుజ
యుగళిక. మనుచ. ౧. ౩౮.

౪. చిప్పిలఁజేయు.

మ. అచి చింతించు మనోభవజ్వరముచే నశ్రాం
తముక వేగు హు, మని నిట్టూర్పు నిగు
డ్డుఁ గన్నుఁగవ బాష్పాంభోకిణంబుల్ గ
డుక, నినుచు వ్రాలిని లోసుగాఁ గలుగునా
నెయ్యంపుఁబూఁబొండ్లు దక, గని భీతిలఁగ
...భోజరా. ౪. ౩.

౫. ఏయు, ప్రయోగించు; నాటు.

గీ. అంత నీలునిపై బదియర్జునోదు, తేరు నోని
చ్చి బలువాలునారసములు, నినుప నవి యొ
డ్డుకొని వానినె తిత్తోడవు, మానికము లూడ
నవ్యాడిమగడు దాచె. అచ్చ. రా. యు.
౨౧౪.

చ. కినుక మనంబునం గదిరి క్రిడి పితామహు
విల్లు ప్రేల్చిడిం, దునిమి నితాంత గాఢరయ
దోర్విభవంబుగ నొండువిల్లు నైకొనియెడు
సండునక నినిచె గ్రూరశరంబు లురంబు
సందు...భార. విరా. ౫. ౧౩౬.

చ. నినిచె దురంగ దేహముల నీరజనాభునిమేనఁ
బాండునం, దనునొడలం బ్రదీప్తఘనదారుణ
మారణపుంజముల్ వడిక. భార. భీష్. ౨.
౧౪౦.

౬. నిండించు, నిను.

క. అని పలికి సముద్ధతి బటు, ధనువు రయం
బెసంగఁ గొని శిత్ ప్రదరంబుల్, నినిచిన
నినుంగయు గ్గం, బనువుగ ధరియించి కవచి
తాంగం బమరక. చారి. ఉ. ౧. ౧౦.

మ. వనితారత్నము వీరసేనతనయుక వర్ణింపఁ
గానున్నత, సునభారంబుకెలంకుల నినునుచు
జంచల్లల రోమాంచముల్. నైమ. ౧. ౭౨

చ. అని ప్రణమిల్లినక ఫణికులాధిపుఁ డయ్య
మృతంబు కుండలో, నినిచి ప్రియంబుతో
నొసంగి...దావ. ౯. ౧౨౩.

౭. వీక్షించు.

క. నిను నెఱుంగక నృపనందనుఁడని యుద్ధతిఁ
బెక్కుమాట లాడితి నవి నీ, మనమునఁ ద
లఁపక నను గృప, నినువును నీచరిత లెఱుఁ
గనెరునె శారీ. పద్. ౮. ౯౫. (చి.ని.పా.)

అ. క్రి. అతిశయించు.

సీ. దైత్యాధిపత మైనతనచిత్త మంతయు నినుచు
గౌరవమున నివృత్తించి. పాండు. ౧. ౯.

చ. జను లయ దంద నాభునుడు చాపలతం ద

రియంగఁ జూచి లో, నినిచినకూ రిసీడలను
నెమ్మి రహిం బురి విష్ణు నయ్యెడంగనుఁగొ
నువాకిక గలిగె గన్నులపండు వయంచు
నెచ్చెలుల్, ననువును పల్కె గన్గొనలవృ
ధరాసుత మముఁ బోవుతక. వైజ. ౧. ౨.
జ: నినుపారు, నినుపు.

నినుపారు=నింపారు. అ. క్రి. (నినుపు + అరు¹).

౧. పూర్వమగు, నిండు.

ద్వి. సరసిజరిపుఁ డైనచంద్రుడు వొడిచె, నిను
పారి కలకాంబునిధి వెల్లివిరి నెననఁగ వెన్నె
ల పర్యె...రం. రా. యు. ౩౧౩పా. ౧౫పం.

మ. అని వానిక మగిడించి తాన చని యి న్నా
దీవి నె తొంటికిక, గనకం బెత్తులు రెంటి
లెక్కఁ దెగినం గైకొంచు నాల్గోడలక,
నినుపారంగ మునర మె తిక్కిని పూర్వీభూత
సానందసం, జనితోద్ధర్మచునస్కుఁడై మరలి
యాసాము ద్రమధ్యంబునక. కేవలార్. ౩.
౧౩౧.

౨. అధికమగు, అతిశయించు.

సీ. నిడువాలకునుదోయినినుపారుకాంతిక గలి
కి కేగన్నుల నలుపు విడువ. నిర్వ. ౧.
౫౫.

సీ. నిండుారుచంద్రురనినుపారునును గాంతిక జెలువ
గా మరుఁడు సృజించినట్లు. మార్క. ౩. ౯౩.

ద్వి. వనములఁ దమవెంట వచ్చువా రనుచు, నిను
పారుదప్పితో నిద్రింపఁ జూచి. రం. రా.
అయో. ౧౧౩ పా. ౧ పం.

౩. వ్యాపించు.

ఉ. చిల్లులచిల్కలం జిలికి చిల్కలకొల్కులు
చల్లులాడ సం, పల్లలితాంగి చూచి కడుఁ బై
కొనువేడుక వారిపూరముల్, చల్లెఁ దదంగ
నాంగలతలక నినుపార ననంగ నప్పు డు,
కుల్లపయోరహంతరమధూరి జివుక్కునఁ
జేమై దె మెరల్. రాజ. చ. ౨. ౧౫౫.

ర. చిప్పిలు, వెకుబుకు.

చ...పాల్కడలి మద్దులవట్టి...కరుణారసంబు
నినుపారెడు చూపుల జూమఁ గావుతే.
పారి. పీఠి. ౬.

నినుపు=నింపు. వి. (√నినుమే.) ౧. జలపూరము,
వెలుప.

చ. కనుఁగొని మేన నెల్లఁ బులకంబులు జూడు
కొనంగఁ గన్నులకొనినుపులు గాఁగ బాష్ప
ములు నివ్వటిలంగ బహుప్రయాణముల్,
గొనకొని చేసి భక్తిరసగుంఢన మొప్పఁ బ్ర
హ్మవృక్షద్వద, స్వనమున వంజరుం డిపుడు సం
స్తుతిసేయఁ దొడంగ శంభునికొ. భోజరా.
౩. ౧౦.

ద్వి. అనుచు డెందముల నంతంతకుఁ ప్రేమ,నిను
పుతై దైవాఢి నీరధుల్ గాఁగ. అ.మ. క.
౨. ౭౨ పా. ౯ పం.

విణ. ౧. మనోహరము.

ద్వి. నినుపు గా సాస్పటికనిర్మలలింగ, మనఁగ
నాసాస్పటికాయతలింగమూర్తి, వరుణుండు
ధరియించి...పండితా. దీక్షా. ౧౮ పా.

౨. సమృద్ధము.

చ. నినుపు లొక్కరుచేతఁ గమనీయలతాంతము
లున్న నొక్కడొక్కనఁగొని ముగ్ధ యొక్క
తె వికాసినియై సవకంపుఁదీగఁ బూసినయె
లగొమ్మగు త్రిసవి చేరి నయంబునఁ బట్టి కో
యఁ జూచిన నది యల్ల నవ్వ నది సిగ్గువడం
గని యార్చి రందఱుకొ. నిర్వ. ౮. ౩౬.

నిన్న. వి. బొ. (క.నిన్న. తి. నిణ్ణత్.) ౧. కడచి
నదినము, గతదినము.

నీ. జననత దానివత్సంబు నిన్నుటఁగోలె నుడు
గక యజుచుచు నున్నదియను. భార.
ఆది. ౮. ౧౧౮.

ఉ. నిన్నటిమాపు మాపురమణీరమణీయనభావి
భాగభాగున్నతరత్నపీఠి గొలుపుండి ను

రాంగన లాడ...వసు. ౫. ౫౮.

ఉ. ఎన్నఁడుఁ జూడముకొ విసము నెట్టి మహా
ద్యుత మేమి చెప్పుదున్, గిన్నరకంఠి...నిబం
బుగ విన్నవించెనకొ, నిన్నటునుండి యేము
నిఱునీఁగియు నుంటిమినిట్లుపాసముల్. కాశీ.
౩. ౧౩౯.

౨. అచిరభూతకాలము, కొలఁదికాలమునకు
మందు.

మ. పని యే మేనియుఁ గల్గెనేని సుమనఃపాలుం
డు దా వచ్చి యొయ్యన నాముందట నిల్చి
నిన్ను పము సేయబోయి కంపించునిన్న నిలిం
పాధిపుఁ డింతవేళకొ సమానస్కంధుఁడుకొ
బోలె నై, తనకార్యస్థితి నెప్పి నాడకు
దూతం బూన్ని పుల్లెంచెనే. కు. సం. ౧౦.
౫౦౧.

ఉ. నిన్నటిబాల వింతె తరుణీమణి యెన్నఁడు
నేర్చినావె యీ, చిన్నెలు వన్నెలాడి...
ఇందు. ౩. ౫.

ఉ...వనిం దెరువాటులు గొట్టి కొట్టి మే, న్నెం
చి విరక్తి దాసరివి నిన్నఁ గదా యయినాఁ
డవు...అము. ౬. ౪౦.

నిపతనము. సం. వి. అ. న=నిపతము.

నిపతము. సం. వి. అ. పుం. పాతము చదువుట.

నిపతితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పతింపఁబడి
నది. వి. అ. న. పాతము చదువుట.

నిపతితి. సం. విణ. (న. నీ. న.) కృతపాతుఁడు,
పఠించినవాఁడు. వి. ఇ. శ్రీ=నిపతము.

నిపతనము. సం. వి. అ. న. క్రిందఁబడుట. ౨.
క్రిందికి వచ్చుట, దిగుట; (పక్ష్యాదులు) క్రిందికి
పూలుట.

నిపతింఁచు. సం. స. క్రి. ౧. పడఁద్రోయు, పడఁ
గొట్టు. (వ్యాక.) నిపాతముచేయు.

నిపత్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. పిల్లిలభూమి,
బాణునేల. ౨. యుద్ధభూమి.

నిపము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నీరుత్రాగుసాధన
ము - కలశము. పుం. నీపము, కడిమిశీ.

నిపాకము. సం. వి. ఆ. పుం. అతిశయపాకము,
మిక్కిలి పక్వమగుట.

నిపాతము. సం. నిపతము.

నిపాతకము. సం. విణ. (ఆ. తికా. ఆ.) పడనే
యనది, క్రిందికి త్రోయనది. వి. ఆ. పుం.
న. పాతకము, పాపము.

నిపాతన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నిపాతము.
(పతనము.)

ఉ... ఉగ్రగడం నైకొని వైచిన దన్నిపాత
నక, సూతతురంగ కేతువులు చూర్ణములై
యెడలెక...చారి. ఉ. గం. ౩గ.

నిపాతనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. పడ
ద్రోయనది, పడగొట్టునది, క్రిందికి త్రోయనది.
౨. చంపునది. వి. ఆ. న. గ. పడద్రోయట,
పడగొట్టుట. ౩. క్రిందికి త్రోయట. ౩. మా
రణము, చంపుట. ౪. (వ్యాక.) సూత్రమునకు
వ్యతిరేకముగా శబ్దరూపమును విధించుట. ౫.
నిపతనము, క్రిందబడుట; పక్షులు మొదలగునవి
క్రిందికి వ్రాలుట.

నిపాతము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పతనము, పడు
ట; బాణాదులు పడుట.

శ్లో. కృత నికతనిపాతాస్సారపుంభాశ్చరాస్తే.
కాకుం. గ. గం.

౨. అధఃపతనము, క్రిందబడుట; క్రిందికి వ్రాలుట.

౩. పైని పడుట, మీదికి దూకుట.

శ్లో. ఉత్పశ్యత స్సింహనిపాత ముగ్రమ్. సం.
రఘ. ౨. ౩౦.

౪. బాణాదులు విసరి పైచుట, ఏయుట. ౫.

వృత్తి, చావు. ౬. యద్వచ్చా ఆప్రయత్నము.

౭. (వ్యాక.) సూత్రములకు వ్యతిరేకముగా
విధించినశబ్దము. ౮. అవ్యయము.

నిపాతి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. పడనది. ౨.
క్రిందికి పడద్రోయనది. ౩. క్రిందికి వ్రాలునది.
౪. నశించునది. ౫. నాశము చేయునది. ౬.
నిపాతము కలది.

నిపాతించు. సం. న. క్రి. గ. పడగొట్టు; పడ
ద్రోయు.

క. ఆత్మోద్ధి నీచేతం, వీతం బగుడుం గడంగి
భీమాసురసం, సూతంబుఁ దత్తణంబ ని, పా
తితుము దివ్యశస్త్రపటుఘాతములక భార.
ఆర. ౩. ౩౬.

౨. (వ్యాక.) నిపాతముచేయు.

నిపాతితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. పడ
ద్రోయఁబడినది, కూల్చఁబడినది. ౨. చంపఁబడి
నది. ౩. (వ్యాక.) సూత్రమునకు వ్యతిరేకము
గా నిరూపింపఁబడినది, నిపాతముగా చేయఁ
బడినది.

నిపానము. సం. వి. ఆ. న. గ. నిశ్చేదముగా
త్రాగుట. ౨. ఆహారము, పశువులు నీళ్లుత్రావుట
కై నూయి మొదలగువాని చెంత తాయి మొదలగు
వానితో కట్టికొట్టి. ౩. జలాశయము, నూయి
లోనగునీటిపట్టు. ౪. పాలు పితుకుకుండ.

(త్రి. ని.)

నివీడన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నివీడనము.

నివీడనము. సం. వి. ఆ. న. గ. గట్టిగా పీడుచుట,
పిండుట. ౨. నలచుట; గట్టిగా ఆదుచుట.
౩. మిక్కిలి కాధించుట, నొప్పించుట.

నివీడితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. పిండ
బడినది. ౨. నలపఁబడినది, గట్టిగా ఆదుచుఁబడి
నది. ౩. కాధింపఁబడినది, నొప్పింపఁబడినది.

నివీతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) త్రాగఁబడినది,
పానముచేయఁబడినది.

నివీతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. పానము, త్రాగుట.

నిపుణుడు. సం. విణ.(అ. ఆ. అ.) ప్రవీణుడు,
నేర్పరి.

నిప్పుచ్చే=నిప్పుచ్చేరము. విణ. (నిలు + పచ్చ.)
మిక్కిలి పసిమి కలది.

(ఇది వ్యతిరేకలక్షణచే శూన్యము, రిక్తము మొ.
అర్థముల నిచ్చును.)

(వ్యవ.) వా. డెక్కడను నెల్లినను నిప్పుచ్చయే.
వి. నాశము. (చి. ని. శ. ర.)

నిప్పుచ్చేరము=నిప్పుచ్చే.వి.(నిలు + పచ్చరము.)
రిక్తత, దారిద్ర్యము.

గీ. పరగుఁ జేదటికంబు నిప్పుచ్చరము, నెవ్వ
యెద్దడి లేదు నా నివ్వటిల్లు, రిక్తతకు నామ
ధేయము ల్భక్తవరద. ఆం. భా. ౨.౨౧౦.

గీ. మెలఁతుకలమిన్న నిద్దంపు మేల్పసిండి, గలు
గఱుండిన మదిలోన గాట మగుచు, నిచ్చలు
ను హెచ్చుకలకనిప్పుచ్చరంబు, విడుచుటె
టు లింకఁ బరికింపఁ బుడమివేల్పు. నీలా. ౨.
౩౬.

క. అలజడి గలారు కలువము, గలారు నిప్పుచ్చ
రంబు గలవారు రుజల్, గలవా రనభిజ్ఞ
త్వము, గలారు పురి నెందు లేరు...కవిజ.
౧. ౨౬.

విణ. శూన్యము, రిక్తము.

గీ. బోధ మల్పంబు గర్వ మభ్యున్నతంబు, శాం
తి నిప్పుచ్చరంబు మచ్చరము ఘనము, కూప
మందూకములు పోలెఁ గొంచె మెరిగి, పం
డితమన్యై లైనవైతండికులకు. భీమ. ౧. ౧౩.

గీ. ఏమి నేయుదు నెక్కడి కేగువాడ, ధన
ము నిప్పుచ్చరంబు విద్యము హరిక్కి. కాశీ.
౪. ౧౧౧. ౫. ౩౦౨.

గీ. మోఱకునిచందమున నీజతాఱమాపు, పాం
సతేయునిపై వార్చి బ్రాహ్మణుండు, పలికె

నిప్పుచ్చరం బైనభావణముల. హర. ౨.

౧౪. (సారహీనమైన అని భావము.)

నిప్పటి=నిప్పట్టు. వి. (√నిప్పు.) ఆకులు కప్పి
నిప్పలో వేసి కాలైడికట్టు, భక్ష్యవిశేషము.

ఉ. ఎండలఁ జుట్టుముట్టుకొని యేర్పుచు భూరి
భుజాసిదీధితుల్, మండఁగ భానుమండలము
మాడిననిప్పటిపోలె నుండ నుద్దండవాలా
వాలార్పులుగదా జగదాహుతి కప్పలించు
నట్లొండొరు మీటుచుకా వెలిగి రుగ్రుప
లాశిపదాతు లెల్లడక. రామా. ౮. ౬౩.

గీ. రొట్టె నీరొట్టు నిప్పటి యట్లు దోసె, యిడ్డె
న యనంగ నిటు కొన్ని యెసఁగుచుండు, భ
క్ష్యభేదాహ్వాయంబులు పార్వతిశ. ఆం. భా.
౨. ౨౬౬.

నిప్పట్టు=నిప్పటి. (√నిప్పు.)

వ...ఉండ్రంబులు కుసుములు దోసెలు నిప్ప
ట్టు రొట్టెలు వడ లతిరసంబులు నిప్పంబులు
వెన్నప్పంబులు...ప్రబంధ. ౧౧౨.

నిప్పస్తు. వి. (నిలు + పస్తు.) పూర్ణ మగుఉపవా
సము; ఉపవాసము.

క. తిరుగఁ గలదిక్కు లన్నియుఁ, దిరిగితి మిఁ
క నేమి యలసితిమి మాపల్కుత్తరు వాహా
యాహారము, దొరకదు నిప్పస్తు లుండుదు
మె నీమ్రొలక. వేం. పంచ. ౧. ౪౯౫.

నీ. ప స్తిలి నుంతు నిప్పస్తు నిట్రనఁగను నుప
వాససంజ్ఞయై యొప్పుచుండు. ఆం. భా.
౨. ౧౩౫.

నిప్పు=నిప్పుక. వి. (క. నిప్, నిప్పురి. త. నె
లుప్పు.) అగ్ని; అంగారము.

క. అనవుడు జనపతి యడఁగం, బనివిన నేమా
యె దోసమా ని ప్పనినం, తనె నోరు పొక్క
దుగదా, యనిపి యటుం వెలిసి చూత మని
కడువేక. సారంగ. ౨. ౨౬౧.

సీ. నిష్పింగలము మల్లె నిష్పక వైరాలు వైర
వు లనఁగ నంగార మొప్పు. ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.

క. అప్పుడు వేగపుఁబారులు, నెప్పిన సంతయు
నెటింగి సింధువిభుఁడు దక్ష, గప్పెడు నెవ్వ
గ వెల్లున, నిష్పలఁ బడినట్లు కాలు నిలువఁ
గ లేమిక్ష. భార. ద్రో. ౨. ౨౮౬.

బ. అగ్నికణములు, స్ఫులింగములు.

క. అప్పుడు క్రోధము గన్ముల, నిష్పలు రాల్పంగ
...భార. భీష్మ. ౩. ౩౫౦.

మ. అనినం గన్ముల నిష్ప లుప్పతిల...భా.రా.
ఆర. ౧. ౨౪౩. కాశీ. ౬. ౨౨౩.

నిష్ప(న)ఁ జెడలంటు = మంచిదానికి చెడుగుణ
ములు కలుగు.

క. దెప్పర మప్పురుషాగ్రణి, కెప్పటను గలు
గనేర దెందును నోహో, నిష్పఁ జెడ లంట
నేర్పునె, తప్పఁ దలఁచి తీ వి తేల దలఁ
కద వకటా. భా. రా. ఆర. ౨. ౩౧.

క. అది యట్లు కాదె నిష్పనఁ, జెడలంటునె దే
వదేవు శ్రీరమణీశుక్, మది నునిచినను త్త
మమునిఁ, బొదవునె యాపదలు నూర్చుఁ
బొందునె తమముల్. నృసిం. ౪. ౩౨.

నిష్పాడిఁగట్టుట=స్వయముగా కీడు తెచ్చికొ
నుట.

ఉ. అష్టలపోతుఁ జిచ్చునయట్టిగృహంబున
నున్నవాఁడు దాఁ, జెప్పఁగ దుర్విషాన్నము
భుజించునతండును గాంచుపా ట్టికక్ష, దప్ప
వునువ్వె నీకు నహితం బిటు లెవ్వరు తె
ప్పి రేమొకో, నిష్పాడిఁగట్టితే విడువనేరవె
యింతట నైన నావుడుక్ష. రామా. ౬. ౨౩౬.

నివులుగవిసిననిష్ప=నిగురుకప్పిననిష్ప.

గీ. వికృతవేషావృతంబులై వెలయ కిరేడు, నివు
లు గవిసినమెఱయనినిష్పఁ బోలె. భార.
విరా. ౪. ౭౫.

సా: నిష్పద్రోక్కుకోఁతిచందము.

గీ. లీలఁ బవలింతు దిగ్గన లేచి పోవు, నిలుచు
చోటును నిలువక నిష్పద్రోక్కుకోఁతిచం
దానఁ జతురాశ్చ్యుతుండు దిరుగు, వెలఁదిపై
మోహ మెద చాతు వెట్టి యెత్తి. హంస. ౩.
౧౫౫.

జ: నిష్పటి, నిష్పట్టు, నిష్పఁదిండి, నిష్పక, నిష్ప
వన్నెగుత్తులకానుగు.

నిష్పఁదిండి. వి. (నిష్ప + డిండి.) చకోరము. (చి.
ని. పక్షివిశేషము అని శ. ర.)

నిష్పక=నిష్ప. వి. (నిష్ప + ఉక.) అగ్ని; అంగ
రము.

ద్వి. ఎఱుంగ రా దీతని నెగుగు తేజంబు, మఱు
పడ్డనిష్పకమాడ్కి నున్నాఁడు. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౩౩ పా. ౩౩౪ పం.

క. అకటా లెడిదవునలపుల, నెకలం బడి వ్రేఁగు
దానిఁ జేపట్టఁగ నొల్లక యిటువలె నెంతు
రె నిష్పకలపయి న్నెయి చలుపోలిక మీ
అక్ష. నీలా. ౨. ౧౧౨.

సీ. నిష్పింగలము మల్లె నిష్పక వైరాలు వైరవు
లనఁగ నంగార మొప్పు. ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.

చ...ఎవ్వడో ముకుటుము దన్ని నాశిరముమా
నికముం గొనిపోయె నంచు నిష్పకలఁ బొర
ల్చినట్లు మది పొక్కెడు నెక్కుడుభంగపా
టునక్ష. ఉ. హరి. ౫. ౨౮౩. నీలా. ౨. ౧౧౨.

బ. అగ్నికణములు, స్ఫులింగములు.

గీ. గగనరంగస్థలంబున మిగులఁ బ్రాధి, మమునఁ
గాలిక నీలికోలము నటింపఁ, బొరి మొగంబున
రాలునిష్పక లనంగ, గుంపులై రాలె మహి
నింద్ర గోపకతులు. ఆము. ౪. ౯౮.

నిష్పవన్నెగుత్తులకానుగు. వి. (√నిష్ప.)
అంగారవల్లరి, ఒకజాతికానుగు. (శ. ర.)

నిష్పొటము. వి. (చదువుటలో) అతిక్వర.

నీ. నిడుసునఁ బెట్టక నిప్పొడుమునఁ బోక తరు
వాయి తప్పక తడవికొనక. సకల. స. 3౫
పా. 3౦౩.

నిభల. సం. వి. ఆ. శ్రీ - ఫలములు లేనిది - జ్యోతి
తివ్వితి, మానేరుక.

నిబంధ. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) - నిబంధించు
వాడు - గ. గ్రంథము రచించువాడు, గ్రంథ
కర్త. ౨. కట్టువాడు, బంధించువాడు.

నిబంధకుఁడు. సం. విణ. (అ.ధి.కా.అ.) = నిబంధ.

నిబంధనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) బంధించు
టకు సాధన మైనది. వి. అ. న - గ. బంధిం
చుట, కట్టుట; గృహకూపాదులు నిర్మించుట. ౨.
కట్టు. 3. అడ్డగించుట, ప్రతిబంధించుట. ౪.
సంకల. ౫. ఊత, ప్రాప్త. ౬. స్థానము.
శ్లో... సహజవిలాసనిబంధనమ్ శరీరమ్. మాల
తీ. ౨. ౬.

౭. ఏర్పాటు. ౮. హేతువు. ౯. గ్రంథము.
౧౦. రచన, కూర్పు. ౧౧. సంబంధము.

శ్లో. న వివా పార్థివో భృత్యైః న భృత్యాః
పార్థివం వినా, తేషాం చ వ్యవహారోఽయం
పరస్పరనిబంధనః. సం. పంచ. గ. ౮౩.

౧౨. వర్షాశనము, కాశ్యపపారిలోషికము. (మా
న్యము లోనగునది.) ౧౩. ఉపనాహము, జావీ
దులకంతులు చుట్టెడుబిరడ. ౧౪. వ్యాఖ్యాన
ము, వివరణ గ్రంథము.

నిబంధని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. సంకల; గొలుగు
లోనగుబంధించుసాధనము.

నిబంధము. సం. వి. అ. పుం. గ. కట్టు. ౨. బం
ధించుట, కట్టుట; గృహకూపాదులు నిర్మించుట.
3. (గ్రంథమును) రచించుట. ౪. కృతి, గ్రం
థము. ౫. మూత్ర బంధము, నీరుకట్టు. ౬. అడ్డ
గించుట, ప్రతిబంధము. ౭. సంకల. ౮. ఏ
ర్పాటు, నిర్ణయము. ౯. ఆధారము, ఆశ్రయ

ము. ౧౦. హేతువు, కారణము. ౧౧. మల
బంధనకరము, వింబము, వేముక.

నిబంధి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. బంధించు
నది, కట్టునది. ౨. సంబంధించునది. 3. మూల
మైనది, కలిగించునది. ౪. నిబంధము కలది.

నిబంధించు. సం. స. క్రి. గ. బంధించు. ౨.
అడ్డగించు. (శ. ర.)

నిబద్ధి = నిబద్ధి. విణ. (క. త. నిబద్ధి.) సత్యము,
నిజము.

గీ. కామసఖుఁ డైనధర్మండు గలయ మాట,లాడె
వై రాగ్యముఖ్యులతోడ నిది నిబద్ధి తప్పదు
దేవరపాద మాన. ప్రబోధ. ౨. ౫3.

ఉ. పో రుడుపంగ నే బలకుబూటక మెల్ల
నిబద్ధి తేసి యే, దారిని బోయెనో... చెన్న.
3. ౧౭౦. (నిబద్ధి అని ముద్రి.)

ఉ. చో యనుఁ దమ్ముఁడా యను గృహంబున కే
టికి రా వయో సనుక, బాయగఁ బాడి
యే యను నిబద్ధి గ న్ముతి నీదుప్రాప్త నే, నే
యెడ కేగుదాన... అనుక. సానందో. ౫.
౮౮పా. భా. శ. ౬౪.

జ : నిబద్ధించు, నిబద్ధిలించు.

నిబద్ధించు = నిబద్ధిలించు. స. క్రి. (√నిబద్ధి.)
నిజపఱుచు.

క. ముద్రిచ్చును గోపాలండు, వద్దను నడయా
డుచున్నవార్తను విన్నక, గద్దించును లే
దన్న నిబద్ధించును జూడకున్న బరితాపిం
చుక. రాధామాధవసంవాదము. ౧. ౨౫.
(శ. ర. పా. 'లేదన్నను బద్ధించును' ముద్రి.)

నిబద్ధిలించు = నిబద్ధించు. (√నిబద్ధి.)
(నిజపఱుచు.)

మ. నగరం బెల్ల నెఱింగి గొల్లు మనఁగా నా
నాటికి సాటివారు గణింపం దలవంపు
లై స్వజను లేప్రాదుం గృహింపంగఁ బొం,
దుగ నీనుద్ధి నిబద్ధించు జవభద్రుం డాగ్ర

హం బందుచోక. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౫౧.

(శ.ర.పా. 'నుద్ది నిబ్బులిచు'ముద్రి.పా.)

నిబ్బధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బంధింపఁ
బడినది, కట్టఁబడినది. ౨. అడ్డగింపఁబడినది. ౩.
రచింపఁబడినది, కూర్చుఁబడినది. (గ్రంథము.)
౪. ఖచితము, చెక్కఁబడినది; తాపఁబడినది.
౫. సంబంధించినది.

నిబర్హణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చంపునది.
వి. అ. న. వధము, చంపుట.

నిబర్హితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చంపఁబడి
నది.

నిబిడము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సాంద్ర
ము, దట్టము. ౨. దృఢము, గట్టిది.

నిబిడికరించు. సం. అ. క్రి. దట్టముగా చేయు,
దృఢముగా చేయు. (శ. ర.)

నిబిడికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిబిడ
ముగా చేయఁబడినది.

నిబిరీసము. సం. విణ=నిబిడము.

నిబోధకుఁడు. సం. విణ. (అ. ధి. కా. అ.) ౧.
గ్రహించువాఁడు. ౨. బోధింపువాఁడు.

నిబోధనము. సం. వి. అ. న. ౧. గ్రహించుట,
తెలియుట. ౨. తెలుపుట, బోధించుట.

నిబోధము. సం. వి. అ. పుం=నిబోధనము.

నిబ్బడుగు. వి. పాలకీబెస్తలు మిట్ట పల్లము మొ.
తెలుపుట కుపయోగించు హెచ్చరికపదము.

వ...బెస్తలు సిస్తుగా మోచి నిబ్బడుగు...నిబ్బ
రము...అన విని...ప్రబంధ. ౬౦౫.

నిబ్బద్ది=నిబ్బది.

నీ...సత్యంబు దనరు నిజము నిబ్బద్ది నిక్కము
నిక్కవ మన. వేంక. మాన. ౬౪.

నీ...నిబ్బద్ది నిక్కము నిలువరంబు, నిజము ని
క్కవ మన నెగడు సత్యమువేళ్లు... సాం.

ని. మాన. ౫౧.

నిబ్బరము=నిబ్బరికము. విణ. (సం. నిర్భరమ్.

ప్రా. నిబ్బరం. క. నిబ్బర.)

౧. అధికము, గాఢము.

ఉ. అంటిన గండుమేనుఁ బస నాచెడుజవ్వన
ముకొ రసంబువెన్నెంటులఁ గూర్చుకామ
మును నిబ్బర మైనమదంబు నై మనం, బొం
టికిఁ బోక భర్తృరతి కువ్విశులార...
హరి. ఉ. ౩. ౮౧.

వ. శంకాలతావితానం బనేకసలావలంబి యగు
చుంబ్రచ్చినం గడనిబ్బరం బగువిభ్రమంబు
న నావిదర్శునుతానుభూలమంబు నెమ్మ
నంబున నిట్లని వితర్కించు. నైవ. ౫. ౧౩౩.

౨. దృఢము; నిశితము.

గీ. నిబ్బరంపుగల్గిగుబ్బలయ్యబ్బకతన, నోర
గాఁ బాణికంజంబు లూడి మ్రొక్కె. వసు.
౨. ౮౫.

క. హరి చూచి వెఱుగువడ నప్పరుప్రహర
ణము వచ్చి పక్షిం ద్రుని నిబ్బరముగఁ దాఁ
కిన వడఁకెం, బొరి నాతండు వజ్రనిహతభూ
ధరముక్తియక. హరి. పూ. ౪. ౧౩౦.

గీ...అయ్యచనిపతియు, దెబ్బదేను దొమ్మిదియు
ను నిబ్బరంపుటయు లతనివై బరంగించె
నలుక మిగుల. హరి. ఉ. ౨. ౩౩.

౩. దిట్టరి, సాహసి.

క. నిబ్బరపుటాలహంతయు, గొబ్బునఁ దేజంబు
మణియుఁ గోల్పడి నతుం దై, ప్రచ్చిననగచే
విప్రుఁడు, సిద్ధితితో నొడలిగబ్బ నెడి వ
డిఁ జనియెక. భాగ. ౧. ౧౩౩.

౪. సాంద్రము, దట్టము.

వ...మబ్బుకొనువయసుగుబ్బల నిబ్బరంబుగ ని
వుడుతివుటలం బెచ్చు పెరుగుచుచ్చరంబుల
నొక రొకరి మెచ్చక పచ్చవిలుతుండు వి
చ్చలనిడిం దనకైదువులు ముప్పదిరెంటం

దోడునూపె నన... యవతీయువజనంబు
లును... పారి. ౨. ౫౨.

౫. యథార్థము, నిశ్చయము.

క. ఈకన్నీయకుం దగునొక, రాకొమరుని నరసి
నిబ్బరంబుగ నెపుడే, మా కెఱిగింపుము...
నీలా. ౧. ౯౦.

ద్వి. గొబ్బారెలోపల నిబ్బరంబుగను, బిబ్బబా
చయగారిపృథుమహత్త్వంబు, వర్ణింప కెపు
నకు వశము గాదనిన. బస. పు. ౩. ౨౧౩పా.
౧౪౧ పం.

వి. ౧. అశ్వగతివిశేషము.

చ. పతి యలలేటి నెక్కి నరపాలురు గొల్వ
హయాధిరోహపాం, డితి సరిదాట్లు జోడ
నలు నిబ్బరముక రవగాలు వేడెముక, జ
తురతఁ జూపి... చంద్రా. ౨. ౩౦.

క. జోడనలు నిబ్బరంబులు, వేడెంబులు మెఱ
య రాజు వేడుకతోడక, గోడా దుమికిం
పగ జత్త, గూడిరి దొర తెల్ల భటులగుమి
వెనుకొనియెక. ఉ. రా. ౩. ౩౯౯.
దకా. ౨. ౬౦.

౨. అతిశయము, అధిక్యము.

గీ. ... మిక్కిలి మిక్కుటం బగ్గలంబు, బెట్టు
నిబ్బరము దిటము బిట్టు గాట, మనగఁ నతి
శయ మగును... ఆం. భా. ౧. ౬౬.

చ. కురులసిరుల్ మెఱుంగుజనుగుబ్బలనిబ్బర
ముక మొగంబువి, నుగ్గురణము లింద్రనీల
మణిభూధరశృంగతరంగలాఁఁనా, దరవశ
దృష్టిఁ జూచెదపు తాపసవంశవతంస తజ్జ
రా, భరమున వచ్చుతెల్పుఁ బడపాటు వశీ
వలనంబు నుండఁక. పాండు. ౫. ౨౨౬.
(ఇట ఔన్నత్యము అని భావము.)

౩. బెట్టలు సవారి మోయునపుడు మిట్ట పల్లము
మొ. నూచించుపాచ్చరికపదము.

న... బెట్టలు సిక్కుగా మోచి నిబ్బడుగు... నిబ్బ

రము... అన విని... ప్రబంధ. ౬౦౫.

ర. ఋజుత, నూటి.

ఉ. బిట్టుగఁ గేక వేసి వినఁ బిల్విన వెండి గరంగి
ముద్ద యొన ట్టిరు అక్కలుక ముడిచి య
బ్బరపుంబలునిబ్బరంబుగక. గీ... పారావ
తంబు, రాదొడఁగె... సారంగ. ౧. ౧౨౬,
౧౨౭.

౫. దిట్టతనము, ధైర్యము.

క. ఆమాట విని తలారు లి, దే మని గద్దింప నా
మృగేక్షణ రొదగా, నామగఁ డితఁ డని య
య్యభి, రాముని వెసఁ జూపి నిబ్బరంబునఁ
బలికెక. శుక. ౩. ౫౮౫.

౬. తడకాగ్రత.

క. అబ్బావికిఁ జేయేతం, బుబ్బామఁ దంబలి యొ
నర్చి యుత్సాహంబుల్, గుబ్బతిలఁ గొన్ని
చెట్లకు, నిబ్బరమున జలము లెత్తినిస్త్రాణం
డై. హంస. ౧. ౧౮౬.

౭. పారవశ్యము.

చ. ఒకమఱి విష్ణుభక్తి గలయు తములం గొని
యాడు మెచ్చు వే, లోకమఱి విష్ణునిం గొ
లువ నొల్లనిమాధులఁ జూచి నవ్వు శౌం,
దొకమఱి విష్ణుభక్తి మది నుట్టిన నిబ్బర
మందుచుండు నా, ప్రకటగుజాభిరాముఁ డ
గుభాగవతోత్తముఁ డాత్మఁ జొక్కుచుక.
వి. పు. ౨. ౩౦౦.

జ: నిబ్బరించు, నిబ్బరిక, నిబ్బరికించు.

నిబ్బరించు. అ. క్రి. (√నిబ్బరము.) ౧. అతిశ
యించు.

ఉ. గుప్తున నప్పు డప్పడఁతిగుబ్బలు మించె
గగుర్చుకూర్చునక, గువ్వెలతోడిజక్కవల
కుం బ్రతియై సరిగంచుకూర్చుపుం, గుప్తున
పుంకులాయపుడగుల్ విడనాడి ముఖాం
బుజంబునక, గప్తున వ్రాలఁగాఁ దివురు కె

వడి నుబ్బిన నిబ్బరింపుచుకొ. చంద్రా. ౬. ౧౪౨.

౨. నిదానించు. (శ. ర.)

నిబ్బరికము=నిబ్బరము. వి.గ. ఋజుత్వము. చూటి.

వ...నిబ్బరిక నుబ్బి గొబ్బన గుబ్బటిల్లు x బ్బిగు బ్బల...నిరం. ౩. ౬౧. (చి. ని. పా.)

గీ. నిబ్బరిక మేది యను మేదిసీవరేణ్య, నీ వరణ్యమునకు వేటపోవఁ బ్రొద్దు, గడపలే కెందుఁ జేతఁ జిల్కఁ గొని దాని, చేత గొంతయు బుసుపోయి చెలఁగునంత. సారంగ. ౨. ౨౧౬.

౨. కారుణ్యము, దయ.

నీ ... అక్కటికం బన నక్కస మన, నిబ్బరిక మనఁ గనికరం బనంగను గారుణ్యసంజ్ఞయై మీటుచుండు. ఆం. భా. గ. ౧౩౧.

నిబ్బరికించు. ఆ. క్రి. (నిబ్బరము.) ౧. కరుణించు. (శ. ర.) ౨. ఆలోచించు, నిదానించు.

ఉ. వెన్నలు పాలు దొంగిలవో వ్రేతలచీరలు ముచ్చిలింపవో, నిన్ను నె నమి యున్నయెడ నిబ్బరికింపక చోరవృత్తి నాకన్నియఁ దెచ్చు టింతయును గాని విధం బని కాక దూఱుటలో. పరమ. ౪. ౧౧౧.

౩. ఉప్పొంగు.

వ... అగ్గుబ్బలిసోయగంపులుబ్బురకు మై నిబ్బరికింప నబ్బురపడి యబ్బలియుండు తనలోన. యయా. ౨. ౪౦.

నిభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ. ఇది తఱచు సమాసాంతములంజే కానవచ్చుచున్నది.) ౧. సద్భవము; సమానము. ౨. మిక్కిలి భాస్వలమిది. వి. ఆ. పుం. న. గ. ప్రకాశము. ౨. నెపము, వ్యాజము. (శ. ర.)

నిభాలనము సం. వి. ఆ. న. చూచుట, దర్శనము; చూపు.

నిభూతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. (భయముచే) కొయ్యవాటినది, మ్రాన్నదినది. ౨. అతీతము, కడచినది.

నిభృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిశ్చలము, కదలనిది, స్థిరము. ౨. పూర్ణము. (ఉదా: చింతానిభృతుడు.) ౩. గుప్తము, కనబడనిది. ౪. గూఢము, స్వప్నము కానిది. ౫. రహస్యమైనది, ఏకాంతమైనది. ౬. వినితము, అడఁకువ కలది. వి. ఆ. న. వినయము, అడఁకువ.

నిభృతాత్మఁడు. సం. విణ. (న్. ఆ. న్. న్.) స్థిరచిత్తుఁడు, దృఢచిత్తుఁడు.

నిమం త్రకుండు. సం. విణ. (అ. త్రి. కా. అ.) నిమం త్రించువాఁడు, నిమం త్రణము చేయువాఁడు.

నిమం త్రణము. సం. వి. ఆ. న. ౧. యజ్ఞములకు పిలుచుట. ౨. ఆవశ్యక మైనశ్రాద్ధభోజనములకు దాహిత్రములను పిలుచుట. ౩. వ్యవహారనిర్ణయము రాజు వాది ప్రతివాదిసాక్షులనుపిలుచుట. (దేనిని చేయనియెడల ప్రత్యవాయము గలుగునో అది నిమం త్రణము. అట్లు ప్రత్యవాయము కలుగనిది ఆమం త్రణము.)

నిమం త్రణీయుండు. సం= నిమం త్ర్యుండు.

నిమం త్రయత్. సం. (శ. త్రి.) నిమం త్రించుచున్న.

నిమం త్రయమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిమం త్రించుచున్నది.

నిమం త్రయితవ్యుండు. సం= నిమం త్ర్యుండు.

నిమం త్రించు. సం. స. క్రి. ౧. ఆవశ్యక మైనశ్రాద్ధభోజనములందు తగువారిని పిలుచు. ౨. రాజు వ్యవహారనిర్ణయార్థము పిలుచు. ౩. (యజ్ఞాదులకు) పిలుచు, ఆహ్వానముచేయు.

నిమం త్రిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) నిమం త్రించువాఁడు.

నిమం త్రితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిమం త్రింపఁబడినవాఁడు.

నిమం త్ర్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిమం త్రింపఁబడుచున్నది.

నిమంత్ర్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిమంత్రం పడగినవాడు, నిమంత్రణముచేయదగినవాడు. నిమగ్నుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. (జలాదులందు చింతాదులందు) మునిగినవాడు. ౨. లీనుడు, అణగినవాడు.

నిమజ్జకుడు. సం. విణ. (అ. జి. కా. అ.) మునుగువాడు. (నిమజ్జనీయు మొ. మజ్జనీయు మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

నిమజ్జధువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. నిజజ్జము, మునుగుట, మునుక. ౨. శయనించుట, శయనము. శ్లో. తత్పై కాంతాంతరై స్సార్థం మన్వేహం ధిక్షి మజ్జభం. భట్టి. ౫. ౨౦.

నిమజ్జనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. (జలాదులందు దుఃఖాదులందు) మునుగుట. ౨. లీనమగుట, అణగట.

నిమటాయి. వి. ఒకానొకతీగ. (శ. ర.)

నిమయము. సం. వి. ఆ. పుం. వినియము, ఒక ద్రవ్యమునిచ్చి దానికిబదులు మఱియొకద్రవ్యము పుచ్చుకొనుట.

నిమవడు. వి. ఆశ్వవిశేషము.

క. ఒనరించిననీలని నడగని బొల్లని గత్తలాని గైరని సారంగని జారని జన్నని నిమ, వని మొదలుగఁ దెచ్చి నిలిపె నానాకుఁ డెదురక. ద్వా. ౩. ౧౪౧.

నిమానము. సం. వి. ఆ. న. ౧. మానము, కొలత. ౨. కెల, మూర్ఖము.

నిమి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇత్సౌకువంశపురాజులలో నొకడు. (వసిష్ఠకాపమున దేవశూన్యఁ డగునితఁడు దేవతలవలన సర్వదేవులనేత్రముల యందు వాయురూపమున సంఘరింప వరము పొంది నిమేవరూపమున నుండె ననియు దాననే తిప్పపాటునకు నిమేవ. తను పేగు వచ్చెననియు పురాణ ప్రసిద్ధి.

శ్లో. నిత్యోత్సవం నతత్పుత్రః దృఢిభిః పిబంత్యో, నార్యో నరాశ్చ ముదితాః కుపితాని మేశ్వ. సం. భాగ. ౯. ౨౪. ౬౪.)

నిమితకాడు. విణ. (నిమితము.) నియమితుడు, ఉద్యోగి, నేవకుడు.

(క) బాణశాలవలన బీబించువాడు.

గీ. మందుపట్టడమేరు చెన్నొందు బాణశాల యనగను దభివిజనము వెలయు, నిమితకాండ్ర నగా సుగంధికబరీశ. ఆం. భా. ౨. ౨౫.

(చ) యోధుడు.

మ. ఆనినక మంత్రులు నాపులుక దొరలు దేవాప్రాకులక రాలఁ దేగనె యెంతే నల నడ్డయానిమితకాండ్రక భానుపుత్రాదులక, వినుమీ చంపక పట్టి తెచ్చి గినుముక నీ యింటికామాటపుంబనికక జొచ్చెన మన్నదాక నిదె చెంపల్ నేతు మత్యుద్ధతిక. రామా. ౮. ౧౮౫.

(ట) హెంతకాడు.

క...ప్రాయందలముక, సానికుఁ డొసంగి పను పం, గా నానతిఁ బడిననిమిత కాండ్రు గహింపక. ఆము. ౨. ౯౫.

నిమితము. వి. (సం. నియమితః. ప్రా. నిఆమిత.) నియమనము. (శ. ర.)

జ: నిమితకాడు.

నిమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమనీర విస్తారపరిమాణము కలది, చదరమైనది, నిఘము.

నిమిత్రకారణము. సం. వి. అ. న. కారణవిశేషము. (సమవాయి, అసమవాయి, నిమిత్రము అని కారణము త్రివిధము - ఘటాదులకు ఘటస్వరూపముగా మాటుమ్మత్తికాదికము సమవాయి కారణము. ఇదే ఉపాదాన కారణము. కపాలద్వయ సంయోగాదికము అసమవాయి కారణము. కులాలచక్రదండసలిలనూత్రాదికము నిమిత్ర కారణము)

నిమిత్తకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. - శకునమును
(ధ్వనిచే) మించించునది-కాకి.

నిమిత్తము. సం. వి. అ. న. గ. కారణము, హేతు
పు. 1. కారణభేదము. (చూ. నిమిత్తకారణము.)
3. నామమాత్రకారణము, పేరునకు మాత్రము
కారణము.

శ్లో. మయై నైతే నిహతాః పూర్వమేవ నిమిత్త
మాత్రం భవ సప్యసాచిత్. గీత. గ. 3 ర.

ర. చిహ్నము, గుఱుతు. ౫. గుఱి, లక్ష్యము,
శరవ్యము.

శ్లో. నిమిత్తా దపరాదేహీ ధానుష్కస్యేవ వల్లి
తమ్. శిశు. ౨. ౨౭.

౨. (కుభాశుభనూచకమగు) శకునము. 2. ఉ
ద్దేశము. ౮. చెవులయందు చేయుచుంబనము.

సీ. చెవుల నిమిత్తంబు చెక్కుల స్ఫుటితంబు
నధరోద్ధమున భ్రాంతము...హంస. ౫. గ. ౮

నిమిత్తవిదుడు. సం. విణ. (ద్) గ. కారణము
తెలిసినవాడు. ౨. కుభాశుభశకునముల నెఱి
గినవాడు. వి. ద్. అ. పుం. జోన్యుడు.

నిమిత్తి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) నిమిత్తము కలది.

నిమిషము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఆపవేయుట,
ఆపవహు. ౨. ఆపవేయునంతకాలము.
3. (పువ్వులు) ముకుళించుట, ముకుళనము. ౪.
రోగభేదము.

నిమిషాంతరము. సం. వి. అ. న. నిమిషమంత
వ్యవధానము, ఆపవహు టంతకాలవ్యవధి.

నిమిల. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. కనుమూయుట.
౨. కనుగీటుట. 3. నిద్ర; కునికిపాటు, ౪. కప
టము, వ్యాజము. (వాచ.)

నిమిలకము. సం. విణ. (అ. లికా. అ.) గ.
మూయునది. ౨. ముకుళించునది.

నిమిలత్. సం. శత్ర. గ. మూయుచున్న. ౨.
ముకుళించుచున్న, ముడుగుచున్న.

నిమిలనము. సం. వి. అ. న. గ. కనుమూయుట;
ఆపవేయుట. ౨. మరణము. 3. (జ్యోతి.)
పూర్ణగ్రహణము. ౪. (పుష్పదులు) ముకుళిం
చుట, మొగుడుట. ౫. ముడుగుపడుట.

నిమిలసియము. సం. నిమిలితవ్యము.

నిమిలిక. సం. నిమిల.

నిమిలిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.)=నిమిల
కము.

నిమిలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. మూ
యబడినది. (కన్ను.) ౨. ఆవృతము, కప్పబడి
నది.

శ్లో. అపథే పద మర్పయంతి హి కృతమంతోఽపి
రజోనిమిలితాః. సం. రఘు. ౯. ౭౪.

3. ముకుళితము, ముకుళించినది, మొగిడినది.
(పుష్పది.) ౪. ముడుగుపడినది; అస్తమిం
చినది.

నిమిలితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మూ
సికొనఁ దగినది. (కన్ను.) ౨. ఆవరింపఁదగినది.

నిమిల్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
మూయబడుచున్నది. (కన్ను.) ౨. ఆవరింపఁ
బడుచున్నది.

నిమిల్యము. సం. నిమిలితవ్యము.

నిముకళా. వి. (నిమురు + కళము.) గ. కైలు చే
సిన కళ్లమునందలి యడుగుధాన్యము. (శ. ర.)
౨. కొఱత. (శ. ర. చి. ని.)

నిముకు. సం. క్రి. కుడుచు, చానముచేయు.

ద్వి. అంతకు దగ్గఱి యాపారసతులు, గమి
గూడి చూచి యక్కట దాడిచన్ను, నిముకి

శేరనినిన్ని నెత్తురుగందు. ద్వి.హరిశ్చ.ఉ.
అకెర.

నిమురు=నివురు. స. క్రి. గ. వాత్సల్యముచే చేతి
తో రాచు; సవరించుకొను; స్పృశించు, తాడు.
చ...అతి, ప్రమదరసైకమగ్నమతిఁ బాణితలం
బున నక్కుమారుమై, నిమిరి శిరంబు మూ
క్కిని మునిప్రభుఁ డక్కునఁ జేర్చి యి
ట్లనుక. రామా. ౪. ౫౧.

వ...భక్తవత్సలుం డైనవారి దనకరంబున నతని
మేను నిమిరి మేఘగంభీరభావణంబుల ని
ట్లనియె. భాగ. ౧౦. ఉ. ౬౯.

క. దనుజేంద్రుఁ డాతలొడరిఁ గనుఁగొని చొ
ల్లెంబు నిమిరు...ఉ. హరి. ౧. ౫౮.

చ. కనఁ దిలకంబుఁ గేసరము గల్లమియక
రహిఁ బాడఁ త్రేంకనంబు నిమిరు మావి నవ్వ
సురపాన్తు...హరి. ౪. ౯.

అ. ఆవరించు, అలము. (చూ. నిమిరుకొను.)

జ: నిముక కొ, నిమిరుకొను.

నిమురుకొను. స. క్రి. (నిమిరు) సవరించుకొను,
తడవుకొను; ఆవరించు, అలముకొను.

గీ. కుతిక మోనఁగ నెత్తురుల్ గ్రోలి కడుపు,
నిమిరికొంచు నగస్త్యచంద్రములు నొడివి.
దకా. అ. ౪౩౫. ఆం. భా. ౩. ౧౩౩.

క. కని గుండె నిమిరికొనుచును, ననురాగము
తోడ నంతనంతఁ దనకుటుంబిని నిది యేమి
శకట మిట్లనయంబును విషమవృత్త మైనది
యిచటక. హరి. పూ. ౫. ౧౮౨. (దిట్ట
పఱుచుకొను. అని భావము.)

గీ. హిమముచే నఁబరం డెల్ల నిమిరుకొనఁగ,
నుష్టకరుఁడును గరము లొయ్యొయ్య పాచి,
తాను ననలాంశ ధరియింపఁ బూనె ననఁగ,
నెంతయన వచ్చు నిక హేమంతదుహిను.

శ్రీరం. అ. అరగ. (హిమముచే వ్యాప్తము
కాఁగా అని భావము.)

నిముసము. వి. (సం. నిమ్మి. పూ. నిమిస, నిముస.)
౧. తెప్పపాటు. (తెప్పవేయుట. శ. ౪)
అ. తెప్పపాటుకాలము; అల్పకాలము, కొంచె
ముసేపు.

కీ. నను నిముసంబు గానక యున్న నూ రెల్ల
నరయుమజ్జనకుఁ డెంతడలు నొక్కొ. మ
నుచ. అ. ౧౩.

ఉ...నీ, చక్కఁదనంబుఁ గన్న నిముసం బయిన
న్నిలు పోప శక్యమే, యత్కునఁ జేర్ప
కంచు...విజ. వి. ౧. ౧౦౪.

నిమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మార్పుకొనఁ
దగినది, పరివర్తనీయము. (పదార్థాది.) వి. అ.
పుం. వినిమయము, వస్తువులమార్పు.

నిమేషకృత్తు. సం. విణ. (త్) తెప్పపాటు కలి
గించునది, వి. త్. శ్రీ. విద్యుత్తు, మెఱపు.

నిమేషము. సం. నిమిషము. (చూ. నిమి.)

నిమేషరుక్కు. సం. వి. చ్. పుం. - నిమిషకాల
ము కాంతి గలది- మిశుఁగుఱుంబుర్యు.

నిమేషిణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. తెప్పవేయుటకు
సాధన మైనయొకానొకనరము.

నిమ్మగ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పల్లమునకు పోఱునది-
నది, ఏఱు.

నిమ్మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. గభీరము,
లాఁగు. అ. తక్కువది, నీచము. వి. అ. న.
పల్లము.

నిమ్మ. వి. (సం. నింబ, క. నింబె.) జంబీరము
జంభలము.

గగడ. అలివేటి చెంగుట నె యలరి కాచెను నిమ్మ,
యలమెల్ల లనుగ నియ్యనె కాని కానిమ్మ.
ఉ. రా. ౬. ౬౧.

గీ. నిమ్మ యం చనగా జలము దోచు.
ఆం. భా. ౨. ౪౨.

ద్వి. ఇమ్మల గిరు లంది యిరుచేతులందు, నిమ్మ
పండులమాడ్చి నెగుర వైచుచును. రం.
రా. యు. 3౧౨ పా. ౨౩ పం.
రాజులచేతినిమ్మపండు=గొప్పవారి యాదరణ
కలవాడు.

నీ. చుట్టలనురళి రాజులచేతినిమ్మపండు రాజు
వీడె బంగార మయ్య. బహు. ౫. ౧౨౦.
సా. నిమ్మకు నీరు పోసిన ట్టుండ=ముఖదుఃఖముల
చే కలతనొందక గంభీరుడుగా నుండు.

(వ్యవ) వాఁ డెన్నిచిక్కులు వచ్చినను నిమ్మకు
నీరు పోసిన ట్టుండును.

నిమ్మ కెరువు వేసినచందము=నిమ్మచెట్టున కేమా
త్రము ఎరువు వేసినను విరివిగా కాచును.

వ...అయత్న శిశిరకృత్యంబులు ఘటియించుచుం
డ నిమ్మ కెరువు వేసిన చందంబున నందు నంత
కంతకుఁ బరితాపం బగ్గలంబై...సారంగ ౨.
౧౭౫.

నిమ్మటాయ. వి. గడ్డగల తృణవిశేషము. (ఇది
నిమ్మకాయంత యొంటిగడ్డ గలిగి నేల నంటి బైలై
డు గంట (స్తంబము) గలిగి యుండును. చి. ని.)

నిమ్మళము. విణ. (సం. నిర్మలమ్. ప్రా. నిమ్మల.
క. నిమ్మళపు.)

౧. స్వస్థము; తగ్గినది, ఉపకాంతము.

(వ్యవ) మీశరీరము నిమ్మళముగా నున్నదా ?

,, నీజబ్బు నిమ్మళముగా నున్నదా ?

౨. మందము.

(వ్యవ) గబగబ చదువకుము, నిమ్మళముగా చదు
వుము.

౩. అల్పధ్వని కలది.

(వ్యవ) గట్టిగా మాటాడకుము. నిమ్మళముగా
మాటాడుము.

వి. ౧. నిమ్మళంకత,

నీ. నిమ్మళం బనగను నిమ్మళంకత యొప్పు...

ఆం. భా. ౨. ౧౯౧.

౨. స్వాస్థ్యము.

(వ్యవ) నామనమునకు నిమ్మళము లేదు.

నిమ్మళమగు=అతిశయము, హేమ్య. స్వస్థమగు,
స్వస్థమైయుండగో.

ఉ. నూనృతవాది రాజునెడునుద్దులు నిమ్మళ
మాయై గైకనంపిన మడుచుం దిట్లు రుది
తంబులు కానకు రాఘవుండు పోగా నిపు,
డింత వుట్టె...చం. రా. ౪. ౮౫.

గద్య. అథ దశరథ ప్రశంసామాంసలైః కైకేయా
నిందాకందలీలైః...పరిదేవనార వై...సం.
చం. రా. ఆయో. ౬౦. (మాంసలైః=ప్ర
చురైః. తదృచ్ఛయిపైరిత్యర్థః. వ్యాఖ్య.)

జ: నిమ్మళించు.

నిమ్మళించు. ఆ. క్రి. (1/నిమ్మళము) స్వస్థుఁ డగు.

గీ. మరలచును బొద్దుచును మేను మఱచి మి
గులఁ జెప్పటలఁ దొప్పదోగుచు నిమ్మళించి
నిలిడతామనముఖ మిచ్చునిద్రఁ గలిసి, కా
లము గ్రమించె నత్కుంభకర్మఁ డధిప. ఉ.
రా. ౨. ౨౯౫. (వ్రాత ప్రతిపా.)

నిమ్మ. వి. కొమ్మ మొదలగువానిధ్వనివిశేషము.

వ...గు మెటలచటులరవమును గొమ్ములనిమ్మను
జెలంగె నయ్యవసరంబున. కాళి. 3. 3౬.

నిమ్మకి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ఆస్తమయము, క్రుంకుట.

నిమ్మోచము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆస్తమయము,
క్రుంకుట.

నియంత సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.)-నియమిం

చువాడు- ౧. కానించువాడు, విధించువా

డు; ఏర్పఱచువాడు. ౨. దండ్రించువాడు,

శిక్షించువాడు. ౩. రక్షకుడు. వి. ఋ. పుం.

౧. అశ్వములను నియమించువాడు, సారథి.

౨. బాకనియ్యాడుకుడు, పరమేశ్వరుడు.

నియంత్రవ్యము. సం=నియమ్యము.

నియంత్రణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. అడ్డగింత.

౧. నియమించుట. ౩. నిర్వచించుట, ఆర్థము నిరూపించుట.

నియంత్రణము. సం. వి. ఆ. సం=నియంత్రణ.

నియంత్రితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. అడ్డగింపబడినది, వారింపబడినది. ౧. నియమం పబడినది.

నియచ్చుల్. సం. శత్ర. గ. నియమించుచున్న. ౧. ఇచ్చుచున్న.

నియతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. సంయతము, కట్టబడినది. ౧. నియమయతము, నియమము గలది. ౩. నియమము చేయునది, నియమకారి. ౪. నియమింపబడినది, ఏర్పఱుపబడినది, కట్టుపాటు చేయబడినది. ౫. నిగ్రహింపబడినది (ఉదా. నియతేంద్రియః క్షయే.) ౬. నిత్యమైనది, ఎప్పుడు నుండునది. ౭. నిర్ణయమైనది. ౮. అనివార్యము, ఆవశ్యకము.

నియతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. నియమము. ౧. భాగ్యము, పూర్వజన్మారితమైన నుకృతదుష్కృతరూపకర్మము. ౩. ఇంద్రియనిగ్రహము. ఈ. శ్రీ. దుర్గాదేవి.

నియమనము. సం. వి. ఆ. న. గ. నియమము. ౧. నియమించుట, ఏర్పఱుచుట. ౩. బంధించుట. ౪. నిగ్రహించుట, అడచుట. ౫. శిక్షించుట, శాసించుట.

నియమనీయము. సం=నియమ్యము.

నియమపత్రము. సం. వి. ఆ. న. ఒడంబడిక పత్రము.

నియమము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఏర్పాటు, వ్యవస్థ, కట్టుపాటు. ౧. కట్టు, బంధము. ౩.

అడచుట, నిగ్రహము. ౪. అజ్ఞ, పశువు. ౫. ప్రతిజ్ఞ. ౬. నియంత్రణ, నిర్దేశించుట. ౭. నిత్యము, నిర్ణయము. ౮. వ్రతనిష్ఠ; వ్రతము, ఉపవాససంఘోషాసనాది. ౯. విధిభేదము. (చూ. నియమవిధి) ౧౦. అష్టాంగయోగము లలో రెండవది. (ఇది బ్రాహ్మ్యభ్యంతరకాచము, సంతోషము, తపసుని, స్వాధ్యాయము, ఈశ్వర ప్రణిధానము అని పంచవిధము. చా.కల్ప.)

నియమవిధి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. పాక్షికముగా ప్రాపించేదియర్థమును నియమముగా విధించు విధి. ("ప్రీతీ నవహంతి=వడ్లను దంచుచున్నాడు" అనుచో లోకమున వడ్లపొట్టును పోగొట్టుటకు దంపుటయే కాక గోళ్లును సాధన మగును. కాన దంపుట పాక్షికసాధన మగుచున్నది. గోళ్ల చేతకాక దంపుటచేతనే పొట్టు పోగొట్టువలయు నని యీవిధి నియమించును.) ౧. నిత్యకర్మానుష్ఠానము (శ్లో. నియమవిధిజలానాం బర్హిషం చోపనేత్రీ. సం. ట. సం. గ. ౬౦)

నియమస్థితి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. కాస్తాత్క విధులందు తప్పక ప్రవర్తించుట; వానిని తప్పక యనుష్ఠించుట. ౧. తపస్య; వ్రతము.

నియమస్థుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) తపోవ్రతాదినియమమం దుండువాడు, తపోవ్రతాదు లాచరించువాడు.

నియమించు. సం. స. క్రి. గ. అజ్ఞాపించు. న...ధనమునందు నాకు మూడు పాళ్లునుం బెట్టి నీవు రెండు శంబులు గొని బ్రతుకు మని నియమించి పంచిన...మార్క. గ. ౨౩౪.

౧. అడ్డపెట్టు, నిరోధించు.

వ...నేను దైవాధీనతకరణమున బిడ్డల నొత్తి చెప్పను నియమింపనుం జాలను... భార. ఉద్యో. ౧. ౧౯౮.

3. ఏర్పాటుచు, నిర్ణయించు.

ఉ. ఉత్తమమధ్యమాధమనియోగ్యత బుద్ధి నే
తీంగి వారి నయ్యత్తమమధ్యమాధమ
నియోగములక నియమించితే నరేంద్రోత్త
మ...భార. సభా. గ. 3౩.

చ. పనిత మనోహరంబు లగువస్తువు లెల్లను
జేడ్డ నేటి నీకని నియమించి తెచ్చితిం
బ్రియంబునక గైకొనుము...భార. విరా.
అ. 33౪.

నియమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - నియ
మింపబడినది - గ. ఏర్పాటుచేయబడినది,
నిర్ణయింపబడినది. అ. కట్టబడినది. 3. నిగ్ర
హింపబడినది. (ఇంద్రియాది.) ౪. విధింపబడి
నది, విహితము. ౫. శిక్షింపబడినది. ౬. ఆడ
గింపబడినది.

నియమ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
నియమింపబడుచున్నది.

నియమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియమింప
దగినది.

నియోతనము. సం. వి. అ. న. నిపాతనము, క్రిం
దికఁ ద్రోయుట.

నియోమకుడు. సం. విణ. (అ. మి. కా. అ.) -
నియమించువాడు - గ. ఆజ్ఞాపించువాడు. అ.
శిక్షించువాడు. 3. నిరోధించువాడు, ఆడ
గించువాడు. ౪. నిగ్రహించువాడు. ౫. నిర్ణ
యించువాడు. ౬. నిరేక్షించువాడు. వి. అ.
పుం. గ. ప్రభువు, పాలకుడు. అ. ఆశ్వనియం
త, సారథి. 3. నాకనియంత, తండేలు.

నియోమము. సం. నియమము.

నియోమి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) నియమించు
వాడు.

నియుంజుత్. సం. శత్రు. నియోగించుచున్న.

నియుంజునము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియో
గించుచున్నది.

నియుక్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. పనియందు నియో
గించుట, అధికారమునందు పెట్టుట. అ. ఆజ్ఞ
పనుపు.

నియుక్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - నియోగింప
బడినవాడు - గ. ఆజ్ఞ పుండు, పనుపబడినవాడు.
అ. అధికృతుడు, రాజాదులచే అధికారమున
నియమింపబడినవాడు. 3. ప్రేరితుడు, ప్రే
రింపబడినవాడు, ౪. సంబంధుడు, సంబంధిం
చినవాడు. ౫. (సంతతిలేని వితంతువునకు జేవర
న్యాయమున సంతతి గలిగింప) నియోగింప
బడినవాడు.

నియుజ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియో
గింపబడుచున్నది.

నియుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. లక్షత్వసం
ఖ్యావిశిష్టము, లక్ష. శ్లో. శతం సహస్ర మయు
తంనియుతం ప్రయుతం మతం, శ్రీ. కోటి రహస్వద
మితి క్రమా ద్దశగుణోత్తరమ్. (రత్నకోశము.)
అ. దశలక్షత్వసంఖ్యావిశిష్టము, పదిలక్షలు.

శ్లో. ఏకం దశ శతం చైవ సహస్ర మయుతం
తథా, లక్షం చ నియుతం చైవ కోటి రహస్వద
ఏవ చ, బృందః ఖర్వో నిఖర్వశ్చ శంఖపద్మా
చ సాగరః, అంత్యం మధ్యం పరార్థం చ దశ
వృద్ధ్యా యథోత్తరమ్. (వాచ.)

వి. గ. లక్షత్వసంఖ్య. అ. దశలక్షత్వసంఖ్య.

నియుద్ధము. సం. వి. అ. న. శస్త్రాదులు పట్టగూడ
దను నియమము గలయుద్ధము, బాహుయుద్ధము,
జెట్టిపట్టు పట్టుట.

నియోక్త. సం. విణ. (ఋ. క్తి.) ఋ. నియో
గించువాడు.

నియోక్తవృక్షం. సం. వి. వి. (అ. అ. అ.) నియో
గింపఁ దగినవాడు.

నియోగజనుడు. సం. వి. అ. పు. భృత్యుడు.
సీ... అవని, నురులను వైశ్యుల కూర్చుల నాత్తి
య బంధుమహృద్విరభటనియోగ, జనులను
చేదల సాదుల నిత్యంబుఁ దాన పరీక్షించి...
భార. సభా. ౨. ౧౧౬.

నియోగము. సం. వి. అ. పు. ౧. పనికై ఏర్ప
ఱుచుట, అధికారమునఁ బెట్టుట. ౨. ప్రేర
ణము, ప్రేరించుట. ౩. ఆజ్ఞ, పనుపు. ౪. ఏర్ప
ఱించినపని; పని. ౫. (పుత్రులు లేనివిధమున దేవరుని
వలననో సమీపినివలననో పుత్రుని పడయుటకై)
నియోగించుట. ౬. కూర్చుట, తగుల్చుట.
౭. అవధారణము, నిశ్చయము. ౮. పరిపారము,
పరిజనము. (ఈయర్థము తెనుఁగుననే కనఁబడు
చున్నది.)

ద్వి. విషయపూర్వకముగా వినుతీసేయుచును,
నుండంగ నఖిలనియోగంబు గొలువ. బస. పు.
౫. ౧౧౫ పం.

ద్వి. కావున నీదు సకలనియోగంబు, మావార
లై యుండ మననోరమణ. బస. పు. ౨.
౫౦౨ పం.

ద్వి. బసవన్నఁ దోడేరఁ బంచి సంప్రీతి, నసమ
సకలనియోగాధ్యక్షుఁ జేయ. పండితా.
దీక్షా. ౨౨ పా.

నియోగి. సం. వి. వి. (న. నీ. న.) - నియోగ
ము గలవాడు - ౧. అధికారము గలవాడు,
అధికృతుడు. ౨. రాజాదులచే నొకపనియందు
నియుక్తుఁ డైనవాడు. ౩. ఒక తెగ బ్రాహ్మణుడు.
(వృథ.) వీరు వైదికులు, వారు నియోగులు.
(వీరిలో భేదములు, ఆఱువేలనియోగులు, తెలఁ
గాణపునియోగులు, నందవరీకనియోగులు మొ.)

నియోగించు. సం. స. క్రి. ౧. ఏర్పఱుచు.

న... నాతపంబునకు విఘ్నం బొసరించునక్తంబ
రు సమయించుటకై కుమారుని నియోగించి
ధర్మరక్షణం బాచరింపు మనవుడు నన్నకేం
దుం డమునివచనం బాచరించి... మార్క.
౨. ౨౮౪.

౨. అగ్రాపించు, పనుచు.

న... గీతివాద్యవృత్తంబులును నాదిగాఁ గలవివి
ధశుభాచారంబులం బ్రవర్తింప నియోగింప
వలయు. భార. విరా. ౩. ౨౩౬.

ద్వి. పరమార్థ మగుపరాత్పరుఁ డని నన్ను, సర
యంగఁ జేయుఁడా యని నియోగింప. ద్వి.
పరమ. ౧. ౨౬ పా.

ద్వి... శాలాకూపమున సలిలములు, ముదమున న
ర్చనంబున కొకిలిందెఁ, దొడవఁ దెచ్చు
చు నియోగించుటయును. ద్వి. పరమ. ౮.
౫౯౮ పా.

నియోగ్యుడు. సం. వి. వి. (అ. అ. అ.) నియో
గించుటకు అర్హుఁడ, ప్రభువు.

నియోజకుడు. సం. వి. వి. (అ. జీ. కా. అ.) ని
యోగించువాడు.

నియోజనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఆజ్ఞాపించుట.
౨. ప్రేరించుట; ప్రవర్తింపఁజేయుట. ౩. పని
యందు నియమించుట. ౪. (ఒకదానితో) కూ
ర్చుట. వి. వి. (అ. అ. అ.) నియోజనము చేయు
నది. (అ. ఈ. అ.) నియోజనము చేయుటకు
సాధనమైనది.

నియోజనీయుడు. సం. నియోక్తవృక్షుడు.

నియోజించు. సం. స. క్రి. లగ్నముచేయు;
కూర్చు.

గీ. సమయపాతధ్యానమునఁ బరంజ్యోతియందు,

మనముఁ జాల నియోజించి మహిమఁ దనయ.

భాగ. 3. ౯౪౨.

నియోజితఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఆజ్ఞా
పింపఁ బడినవాఁడు. ౨. ప్రేరింపఁ బడినవాఁడు,
ప్రవర్తింపఁ జేయఁ బడినవాఁడు. 3. పనియం
దు నియమింపఁ బడినవాఁడు. ౪. కూర్చుఁ బడిన
వాఁడు, అనుసంధానము చేయఁబడినవాఁడు.

నియోజ్యఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రే
రింప శక్యమైనవాఁడు, ప్రవర్తింపఁజేయ శక్య
మైనవాఁడు. ౨. నియోగింప శక్యమైనవాఁడు.
(భృత్యఁడు.)

స్కో. సిద్ధంతి కర్తను మహత్స్వపియన్నియో
జ్యాః, సంభావనాగుణ మవేహి త మిశ్వ
రాణామ్. కావం. 2. ౪.

నియోధకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బాహుయు
ద్ధము చేయువాఁడు, మట్టుఁడు.

నియోధ్య. సం. విణ. (ఋ. ద్వి. ఋ.) బాహుయు
ద్ధము చేయువాఁడు, జెట్టిపట్టు పట్టువాఁడు.
వి. ఋ. పుం. కుక్కుటము, కోడి.

నియ్యోగి. వి. (సం. నియో.) ౧. ఒక తెఱఁగు
భృత్యుఁడు?

గీ. కటికవారును దగునూడిగములవారలవసరం
బున నియ్యోగు లాడనాడఁబాడఁగని య
థోచితాకృతుల్ వారసి కొలువ. ఉ. రా.
౬. ౧౯౦.

౨. మంత్ర. 3. ఒక తెగ బ్రాహ్మణుఁడు. (శ. ర.)

నిర్. సం. అన్య. ఇది సమానపూర్వపదముగా నుండి
తఱచుగా నీ క్రింది యర్థములనిచ్చును.

౧. నిష్క్రాంతము, బయలుపెడలినది.

(ఉదా: నిష్క్రూణించి = కాకాంబీపురమునుండి
బయలుపెడలినది.) ౨. అతిక్రాంతము, మీఠినది,
దాటినది. (ఉదా: నిష్క్రీంశము = ముప్పది ఆంగు

ళములు దాటినది. నిర్నాళి = నాళి దాటినది,
నాళిక్రిందికి వచ్చినది.) 3. నిర్గతము, పోయి
నది. (ఉదా: నిర్గతుఁడు మొ.) ౪. అభావము.
(ఉదా: నిర్వక్షింశము = మక్షికాభావము. నిరావ
యము = అవయవాభావము.) ౫. అతిశయము.
(ఉదా: నిర్వృష్టము, నిర్జిత్తము, నిర్జోషము మొ.)

నిరంకుశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అంశ
శములేనిది. ౨. అడ్డులేనిది, నిరర్థము. 3. వా
రింపరానిది, అనివార్యము. (వాచ.)

నిరంగము. సం. విణ. (అ. ఈ, ఆ. అ.) ౧. అవ
యవములు లేనిది, ౨. శరీరము లేనిది. 3. ఉపా
యము లేనిది.

నిరంగుళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగుళ
లనుండి నిర్గతము, వ్రేళ్లనుండి జాఱినది.

నిరంగుళి. సం. విణ. (ఇ) అంగుళులు లేనివాఁడు,
వ్రేళ్లులేనివాఁడు.

నిరంజనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కా
టుక లేనిది. (కన్ను.) ౨. నిర్మలము, దాగు
లేనిది. (వస్త్రాది.) 3. (కాపట్యాది) దోషము
లేనిది, శుద్ధము. వి. అ. పుం. చిత్రవర్ణ మై
యజ్ఞార్హ మగువారిణము.

నిరంజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పరమాత్మ.
౨. శివుఁడు.

నిరంతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-అంతరము
లేనిది- ౧. కాలమునందు ఎడతెంపు లేనిది, సంత
తము; దేశమునందు ఎడము లేనిది, మిక్కిలి దగ్గ
జగా నున్నది, వ్యవధానము లేనిది. ౨. సందులు
లేనిది, సాంద్రము, దట్టమైనది. 3. మఱుగు
లేనిది. ౪. భేదము లేనిది, అభిన్నము.

స్కో. నుస్మాది నిరంతరచిత్రే, గుణకతి భృత్యైః
నువర్తిని కళిత్రే, స్వామిని కత్తిసమేతే, నివే
ద్య దుఃఖం నుభీ భవతి. సం. పంచ. ౧. 3. ౩౨.

నిరంబగుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వస్త్రము లేనివాడు, దిన్న మొలవాడు.

నిరంశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)- శంశము లేనిది- ౧. భాగము లేనిది, పాలు లేనిది. ౨. దాయభాగము లేనిది. ౩. అఖండము, పూర్ణమైనది.

నిరక్షదేశము. సం. వి. అ. పుం. అక్షాంశములు లేనిదేశము, దక్షిణాంశ తర్రపువములు క్షీణింప వృత్తమున గలిసినదేశము.

నిరతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ మిక్కిలి యాసక్తి గలది. ౨. స్థిరము, చంచలము కానిది. ౩. సరసిజనాధ బంధుజనసంతతి గయ్యపు నేలఁ జూడఁగా, విరవిరవోయి మేను నిడువెం ద్రుక వెట్టుచుఁ గంప మొందె జే, నిరతము గాదు గాండివము నిల్వఁగ నోర్వపు గాల్గు నేను ని, పురతమఁ జాల నొల్ల నొకఁడున్ మహి యేలుట యేటిసౌఖ్యముల్. భార. భీష్మ. ౧. ౧౦౧.

౩. అవిచ్ఛిన్నము.

కం. నిరతముగఁ దీర్థసేవా, పరులకు శాంతాత్మలకుఁ దపస్సులకును దుష్కర మెద్దియు లే దని చె, చెప్పర ధర్మజుఁ దీర్థసేవ నేయింపు మొగి. భార. ఆర. ౨. ౨౯౫.

(కృష్ణ) అతఁడు నిరతాస్థ ప్రదాత.

శ్రీ. విశ్వా. ఎల్లపుడు, అనవరతము. (ఈయరము సంస్కృత గ్రంథములందుఁ గనబడలేదు.)

కం. కిరణములభంగిఁ జతురపుర, బరిజనముల నెందుఁ జొనిపి పరకృత్యంబుల్, నిరతంబు ను గనుఁగొనుచును, దరణికరణి వెలుగు టొప్పు ధరణికునకు. భార. శాం. ౩. ౧౦౬.

నిరతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. అత్యంతరతి, మిక్కిలి యాసక్తి.

నిరతిశయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేనికం పై అతిశయించినది లేదో అది, అత్యధికము.

నిరత్యయము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)- అత్యయము లేనిది- ౧. అపాయము లేనిది, నాశము లేనిది. ౨. నిర్బాధము, బాధ లేనిది. ౩. దోషము లేనిది.

నిరనుక్రోశుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-అనుక్రోశరహితుడు - జాలి లేనివాడు, కఠిన హృదయుడు.

నిరనుగుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుచరులు లేనివాడు.

నిరనునాసికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అననాసికము, అనునాసికము కానిది. (వర్ణము.)

నిరనురోధుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనువర్తనములేనివాడు, అనుకూలుఁడు గానివాడు, ప్రతికూలుఁడు.

నిరస్వయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వంశము లేనిది, సంతతి లేనిది. ౨. సంబంధము లేనిది, పాసఁగవిది; ప్రకరణమునకు సంబంధింపనిది. (వాక్యమందలి పదము.)

నిరపత్రపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిరజ్ఞుఁడు, సిగ్గు లేనివాఁడు. ౨. దిట్టఁడు, జంతు కొంతులు లేనివాడు. (ధృష్టుఁడు.)

నిరపరాధుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపరాధము లేనివాడు, నేరము లేనివాడు.

నిరపాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అపాయము లేనిది. ౨. నాశము లేనిది.

నిరపేక్ష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. అనపేక్ష, కోరిక లేమి.

నిరపేక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అపేక్ష లేనిది, ఆశ లేనిది, కోరిక లేనిది. ౨. అర్థ

బోధనాదులం దన్యాపేక్ష లేనిది, స్వతంత్రమైనది. (పదాది.) 3. ప్రయోజనము లేనిది; ఉద్దేశము లేనిది.

నిరపేక్ష. సం. విణ. (న. జీ. న.) అపేక్షింపనివాడు, కోరనివాడు.

నిరప్పణ. విణ. (సం. నిరప్పణమ్.) నిరభ్యంతరము, అనర్థము.

వ. అని నిరప్పణగాఁ గప్పలక్షేడు నెలవిచ్చిన... వేం. పంచ. 1. 320. (అడ్డులేక అనిభావము.)

నిరభిభవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవమానము లేనిది, తిరస్కారము లేనిది.

నిరభిమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గర్వము లేనిది, అహంభావము లేనిది. 2. ఆత్మగౌరవము లేనిది.

నిరభిలాషుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిలాష లేనివాడు, కోరిక లేనివాడు.

నిరయము. సం. వి. అ. పుం. సరకము.

నిరర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గడియలేనిది. 2. అడ్డుము లేనిది. 3. విణ. యథేచ్ఛముగా, విచ్ఛలవిడిగా.

నిరర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అర్థము లేనిది. (పదాది.) 2. ప్రయోజనము లేనిది, నిష్ఫలము. వి. అ. స. ఒకానొక పదదోషము. శ్లో. పాదపూరణమాత్రం యత్త నిర్విరళము చ్యతే. (ప్రతాపరుద్రీయము. దోషం.)

నిరర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ధనము లేనిది, బీద. 2. అర్థము లేనిది. (పదము, వాక్యము.) 3. ప్రయోజనము లేనిది, కర్మము, నిష్ఫలము.

నిరవకాళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎడము లేనిది, 2. తెలివి లేనిది, తిలగుడి లేనిది.

నిరవగ్రహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డు లేనిది. 2. స్వచ్ఛందము, స్వతంత్రము, ఒకరియిచ్చకు లోబడక ప్రవర్తించునది. 3. వజ్రపు లేనిది, అనావృప్తి లేనిది.

నిరవద్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉత్కృష్టుడు, దోషము లేనివాడు. 2. నిందలేనివాడు.

నిరవధి. సం. విణ. (ఇ.) 1. అవధి లేనిది, మేరలేనిది. 2. ఎడతెగనిది.

నిరవధికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవధి లేనిది, మేర లేనిది.

నిరవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నివృత్తరవము, ధ్వని లేనిది.

నిరవయవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - అవయవములు = భాగములు - లేనిది. (పరమాణువు, ఆకాశము, బ్రహ్మము మొ.)

నిరవలంబము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - అవలంబము లేనిది - 1. ఆశ్రయము లేనిది, ప్రాప్తు లేనిది, నిరాధారము. 2. ఆశ్రయించుట లేనిది, స్వతంత్రము. 3. వ్రేలాడుట లేనిది.

నిరవశేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిశేషము, సమగ్రము.

నిరవసితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాత్రము నుండి బహిష్కృతుడు, ఎవడు తిన్నపాత్రము భస్మాదిసంస్కారముచేత కుద్ధము కానేరదో అట్టివాడు. (చండాలాది.)

నిరవహానిక. సం. నిరవహాలిక.

నిరవహాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రాచీనము, నెలుగు, కంచె.

నిరళనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అళనము లేనిది, భోజనము చేయనిది. వి. అ. స. ఉపవాసము, నిర్భు.

నిరసనము, సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. తొలగించునది. ౨. తలుమునది, వెడలఁగొట్టునది, ౩. ఉమియునది. వి.ఆ.న. గ. త్రోసివేయుట. ౨. వెడలఁగొట్టుట. ౩. ప్రత్యాఖ్యానము, (వాదాదులను) నిరాకరించుట, ఖండించుట. ౪. తిరస్కారము. ౫. వధము. ౬. నిష్క్రియము, ఉమియుట.

నిరసనీయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నిరసింపఁ దగినది.

నిరసము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నివృత్తసము-
గ. శృంగారాదిరసశూన్యము. (పద్యము మొ.)
౨. చప్పిడి. ౩. సారహీనము, ఎండినది. (పండు మొ.)

నిరసింఁచు. సం. స. క్రి. గ. తొలగించు, పోగొట్టు.

న...మదీయమనఃకేళంబు నిరసింప నీవ యర్హుం
డ వనుటయు... భార. కాం. ౬. ౫౯౪.

౨. తిరస్కరించు.

కా...నీలాంబుదో, నేనంబుక నిరసింపఁ జాలు
తనుకాంతిశ్రీలు దిగ్భాములక, భూషింపం
గ...వరాహ. గ. ౧౪౧.

౩. విడుచు, పరిసరించు. (శ. ర.)

నిరసిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) నిరసించు
వాడు.

నిరసితవ్యము. స=నిరసనీయము.

నిరస్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గ. తొలగింపఁ
బడినది, త్రోసివేయఁ బడినది. ౨. వెడలఁగొట్టు
బడినది. ౩. వియఁ బడినది, ప్రయోగింపఁబడినది.
(అము.) ౪. త్యక్తము, విడువఁబడినది. (రాగాది.)
కో. త్వం పుండరీకముఖ బంధుతయా నిరస్త
మేకో నివాపసలింప పిబసీ త్వయ్యక్తం.
మాలతీ ౯. ౪౦.

౫. ప్రత్యాఖ్యాతము, నిరాకరింపఁబడినది, ఖం
డింపఁబడినది. (వాదము మొ.) ౬. తిరస్కరింపఁ
బడినది. ౭. నిష్క్ర్యాతము, ఉమియఁబడినది.
౮. త్వరితముగా ఉచ్చరింపఁబడినది. (మాట.)
౯. ప్రతిహతము, భంగమునొందినది. (వ్రత
ము, ఒడంబడిక మొ.) ౧౦. (గుణము లోనగు
వానిమీఁదనుండి) పడఁద్రోయఁబడినది. వి.ఆ.న.
గ. తొలగించుట, త్రోసివేయుట. ౨. నిష్క్రి
యము, ఉమియుట. ౩. చిముట, విసరుట;
ఏయుట. ౪. త్వరితముగా ఉచ్చరించినమాట.

నిరస్థి. సం. విణ. (ఇ.) ఎముకలేనిది.

నిరస్యత్. సం. శత్ర. నిరసించుచున్న.

నిరస్యమానము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నిరసింపఁ
బడుచున్నది.

నిరస్యము. స=నిరసనీయము.

నిరహంకారుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గ. దే
హేంద్రియాదులందు నేను అనేది అభిమానము
లేనివాఁడు. ౨. ధనవిద్యాదులవలని గర్వము
లేనివాఁడు. ౩. క్రోధము లేనివాఁడు.

నిరహంకృతి. సం. విణ. (ఇ.)=నిరహంకారుఁడు.

నిరహంకృతుఁడు. స=నిరహంకారుఁడు.

నిరాకరణము. సం. వి. ఆ. న. గ. తొలగించు
ట, త్రోసివేయుట. ౨. తిరస్కరించుట. ౩. అ
నాదరముచేయుట, నిర్లక్ష్యముచేయుట. ౪. ప్ర
త్యాఖ్యానము, (వాదాదికమును) ఖండించుట.

నిరాకరణీయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) నిరాక
రింపఁ దగినది.

నిరాకరించు. సం. స. క్రి. గ. అనాదరము
చేయు, నిర్లక్ష్యముచేయు.

కా. అవ్యాకృంబు నిరాకరించి దిశ లల్లాడం
గకోరంబుగా నశ్యే...వరాహ. ౨. ౧౪.

నిరాకరిష్టువు. సం. విణ. (ఉ.) నిరాకరించునన్య
భావము కలవాడు.

నిరాకరిష్టమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరా
కరింపబడనున్నది, నిరాకరింపబడఁబోవునది.

నిరాకర్త. సం. విణ. (బు. ర్తీ). బు.) నిరాక
రించువాడు.

నిరాకర్తవ్యము. సం. నిరాకరణీయము.

నిరాకాంక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఇ
చ్ఛాకూన్యము, కోరిక లేనిది. ౨. (వ్యాక.)
ఆకాంక్ష (=పదాంతరాపేక్ష) లేనిది. (పదము.)

నిరాకారకుడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) నిరాక
రించువాడు.

నిరాకారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. రూపము
లేనిది. (ఆకాశము, బ్రహ్మము మొ.) ౨. వికృత
రూపము గలది. ౩. ఆహ్వానము లేనిది, పిలుపు
లేనిది. వి. అ. పుం. నిరాకరణము, తిరస్కారము.

నిరాకారి. సం. విణ. (న్. జీ. న్.) నిరాకరించు
వాడు.

నిరాకార్యము. సం. నిరాకరణీయము.

నిరాకుర్వత్. సం. శత్ర. నిరాకరించుచున్న.

నిరాకుర్వాణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరాక
రించుచున్నవాడు.

నిరాకులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పర్యా
కులము, మిక్కిలి కలఁత నొందినది. ౨. మిగుల
వ్యాప్తమైనది.

“అలికులసంకులకుసుమసమాహనిరాకులవకులక
లాపే.” గీతగో. గ. ౩.

౩. స్వస్థము, నిర్వాణకులము.

లో. సుపాత్రనిక్షేపనిరాకులాత్తనా. కిశు. గ.
౨౦.

నిరాకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరాకరింప

బడినది: వి. ఆ. న. = నిరాకరణము.

నిరాకృతి. సం. విణ. (ఇ.) గ. ఆకారము లేనిది.

౨. వికృతరూపము కలది. వి. ఇ. స్త్రీ. = నిరా
కరణము. ఇ. పుం. గ. అధ్యయనము చక్కఁ
గా చేయనివాడు. ౨. పంచదాళములను త్యజిం
చినవాడు.

నిరాక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = నిరాకరణము.

నిరాక్రియమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
నిరాకరింపబడుచున్నది.

నిరాగమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆగమ ప్ర
మాణము లేనిది. ౨. ఆగమము - రాక - లేనిది.

నిరాగు(గను)డు. సం. విణ. (న్.) గ. పాప
ము లేనివాడు. ౨. అపరాధము లేనివాడు,
అనపరాధుడు.

నిరాఘాటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. మేర
లేనిది, చాచు లేనిది.

గీ. ఏటిధృతి యేటివితరణ మేటిశార్య, మేటి
గాంభీర్య మని నిరాఘాటైర్వదానశక్తి
గభీరతానూనఁ డగుచు... కృ. శంకం. పీఠ.
౮౩.

౨. అప్రతిహతము.

గీ. ప్రతిదినంబును బ్రాతరాంభవేళ, నిర్మిబం
ధననిరుపాధినిరవగాధ, నిర్నిరోధనిరాఘాట
నిరుపమాన, భక్తి సంభజియింతు రీపద్దబంధు.
కాశీ. ౩. గౌరవ.

నిరాచారుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆచా
రము లేనివాడు.

నిరాడంబరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆడం
బరము లేనిది.

నిరాణ. విణ. (క. నిరాళ.) స్వచ్ఛము, మాలి
స్వరహితము.

క. వార సీభక్తినిషేధక, చరితలు వో విడిచి
నిన్నై చనఁ గొలిచి నిరం, తరభక్తుఁడై శివై
వ్యుడు, నిరాణ యగుపపిఁడివోలె నిలువఁ
గ వలయుక. శివ. సా. ౧౪౫.

నిరాతంకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. జం
కు లేనిది, భయము లేనిది. ౨. రోగము లేనిది.
౩. నొప్పింపనిది, అబాధకము. ౪. నిష్ప్రతిరో
ధము, ఆటంకము లేనిది, అడ్డు లేనిది.

శ్లో. నిరాతంకః పంకేష్యివ పిశితఖండేషు నివత,
స్మసిర్దాత్రం గాత్రం సవది లవళ స్తేవికిర
తు. మాలతీ. ౫. ౩౪.

నిరాతవ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. రాత్రి.

నిరాతవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎండ
లేనిది.

నిరాదిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెల్లింపఁ
బడినది, తీర్పబడినది. (అప్పు మొ.)

నిరాదేశము. సం. వి. ఆ. పుం. ఋణమును పూ
ర్తిగా తీర్చుట.

నిరాధారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆధా
రము లేనిది, ప్రాప్తు లేనిది.

నిరాధి. సం. విణ. (ఇ.) మనోవ్యాధి లేనిది.

నిరానందము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆనం
దము లేనిది.

నిరాపనింద. సం. వి. ఆ. శ్రీ. (మి. గ్రా. వి.
అని క. ర.) లేనిపోనినింద, నిరాధారమైనది,
అపదూఱు.

క. పినతల్లివి పెనువఁగ నో, పినతల్లివి గాన వచ్చి
పిలిచిన నయ్యో, గనికరము లేక వానిం, గని
కరము నిరాపనింద గట్టం దగునే. సారంగ.
౩. ౫౧.

నిరాబాధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బాధ

లేనిది, నొవ్వ లేనిది. ౨. వ్యథ లేనిది. ౩. ప్రతి
బంధము లేనిది, అడ్డు లేనిది.

నిరాబారి. వి. (సం. నిరాహారీ.) ముని.

క. తలఁచునిరాబారులచి, క్కులు దొలఁగఁగఁ
జేసి మనుచుగొనములగనికె. నీలా. ౧. ౨౦.

నీ. గాలి యోగిరము గాఁగను నీటిలోనఁ దబ
ము లానచ్చెడునిరాబారిగములు. యయా.
౨. ౪౩.

పోరోగిరపునిరాబారి=కలహాశనముని, నారదుఁడు.
(సరస్వతీవరసము.) నీ. పోరోగిరపునిరాబారి
కూరిమిపట్టి మామమామ యనుంగుమామగా
రు. అచ్చ. రా. బాల. ౩.

నిరామయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
రోగము లేనిది. ౨. నిర్దోషము. ౩. కపటము
లేనిది, అమాయకము. వి. ఆ. పుం. న. రోగము
లేమి, ఆరోగ్యము. పుం. ౧. అడవిమేఁక. ౨.
పంది.

నిరామాలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. కక్షితము,
వెలఁగి.

నిరాయతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
మిక్కిలిచాఁగినది, విరివి యైనది. ౨. ముడిఁగి
నది, సంకుచితము.

నిరాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆదాయ
ము లేనిది, రాబడి లేనిది.

నిరాయాసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయా
సము లేనిది; శుకరము, ములు వైనది.

నిరాయుధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆ
యుధము లేనివాఁడు.

నిరాలంబ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఆకాశమాంసీ,
చిన్నకటామాంసీ.

నిరాలంబము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అత

లంబము లేనిది, ఆధారము లేనిది. ౨. స్వతంత్రము, పరతంత్రము కానిది.

నిరాలంకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతిచేఁప. (విల్యమున.)

నిరాలోకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. చూడనిది. ౨. దృష్టిపోయినది, గ్రుడ్డిది. ౩. వెలుతురు లేనిది, చీకటి కలది; కనబడనిది.

నిరాశంకుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆశంక-జంతు-లేనివాడు.

నిరాశుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆశ లేనివాడు, ఆశ ఉడిగినవాడు.

నిరాశ్రయుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆశ్రయము లేనివాడు, ఆధారము లేనివాడు; ఆలంబనరహితుడు, ఊత లేనివాడు.

నిరాసకము. సం. విణ. (అ. సి. కా. అ.) నిరసించునది.

నిరాసము. సం. నిరసనము.

నిరాసీలు. వి. బ. వస్త్రవిశేషము.

రగడ. బురుతకాసీలు మహాముదులు నిరాసీలు, సరి నేయరానిహంసావళులు లాఠీలు. హంస. ౫. ౩౫౬.

నిరాస్వాదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ఆస్వాదము లేనిది, అనుభవము లేనిది. ౨. రుచ్యము కానిది, చవి లేనిది.

నిరాహారము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆహారము లేనిది. వి. అ. పుం. అనశనము, ఉపవాసము.

నిరింగిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. తెజ; మునుగు. (విల్యమున.)

నిరింద్రియుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. నేత్రాదీంద్రియములు లేనివాడు. ౨. శతస్సు లేనివాడు.

నిరిచ్చుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఇచ్చ లేనివాడు.

నిరీక్ష. సం. వి. అ. శ్రీ. నిరీక్షణము.

నిరీక్షకుడు. సం. విణ. (అ. క్షి. కా. అ.) వీక్షించువాడు.

నిరీక్షణము. సం. వి. అ. న. గ. దృష్టి, చూపు. ౨. చూచుట, కనుగొనుట. ౩. ఎదురుచూచుట. ౪. భావించుట, తలచుట.

నిరీక్షించు. సం. స. క్రి. గ. చూచు.

వ... ప్రసాదముముఖి యై శాంభవి నిలింపుల నిరీక్షించి మీ కభివృద్ధి వైవరం బడుగుఁ డిచ్చెద... మార్క. ౩. ౧౨౪.

౨. ప్రతీక్షించు, ఎదురుచూచు.

వ. ఇ. ప్లేకతంబ యేకవస్త్ర యై యోడ నెక్కవచ్చువారి నిరీక్షించు చున్న సత్యవతిం జూచి యామునివరుండు. భార. ఆది. ౩. ౩౩.

౩. భావించు, ఎంచు.

ఉ. చంచలనేత్ర నీత విడఁజాలుదునే శుక యేమి గా నిరీక్షించితి నన్ను సృష్టి యిటుఁ జీకటి చేసెదఁ జూడు మంచు రా, త్రించర పుంపుం డలంక దిక్కులు మ్రోయఁ బ్రయాణభేరి వేయించె సమస్తరాజులు కింపొదవక బవరంపుఁడెంపునక. రామా. ౩. ౧౩౩.

నిరీక్షితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిరీక్షింపఁబడినది. వి. అ. న. నిరీక్షణము.

నిరీతి. సం. విణ. (ఇ.) ఈతిభాధలు లేనిది.

నిరీశము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ప్రభువు లేనిది. ౨. దేవుడు లేనిది.

నిరీశ్వరుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దేవుడు లేఁడనువాడు.

నిరీషము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) లాంఛనదండము లేనిది, ఏడికొల లేనిది. (నాగలి.) వి. అ. న. ఫాలము, నాగటికట్టు.

నిరీమా. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. చేష్టాకూన్యత్వము, పని చేయకుండుట. ౨. ఇచ్చాకూన్యత్వ, ఇచ్చ లేమి. ౩. ప్రయత్నము లేమి.

నిరీహుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చేష్టాకూన్యత్వము. ౨. ఇచ్చాకూన్యత్వము. ౩. ప్రయత్నకూన్యత్వము.

నిరు. అన్య. గతార్థకము. (నిరుడు, నిన్ను, నిప్పుచ్చు మొ. (శ. ర.) జ: నిన్ను, నిరుడు.

నిరుంధత్. సం. శ. త్ర. నిరోధించుచున్న.

నిరుంధానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరోధించుచున్నది.

నిరుకడము. వి. ఒకనొకచేట్టు. (శ. ర.)

నిరుకు. వి. (క. నిరఖు.) గ. నిర్ణయము. ౨. నిర్ణయించినవెల. (శ. ర.)

నిరుకుళము. విణ. (సం. నిరకళమ్.) జ్ఞానిజకము. (ప్ర. ని.) తిరక్కళము, తిరుక్కళము.

గీ. నిగమనాపురములు మ్రోయ నిరుకుళముగ, నిగ్గు వాసినకటి ప్రకాశింప నురము, కెంపు లేయొండ గక్కర జెక్కిళ్ల నగపు, మొలవ న తీరమన నిల్చి పొల్పు జక్తి. పాండు. ౨. ౨౨౯. (నిరుకళము. శ. ర. పా.)

నిరుక్తకారుండు. సం. వి. అ. పుం. నిరుక్తమును చేసినవాడు, యాస్కుండు.

నిరుక్తజుండు. సం. వి. అ. పుం. నియుక్తజుండు, భర్తచే నియుక్తుడగువానివలన పుట్టినవాడు, తేర్తజుండు.

నిరుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. అర్థవివరణము చేసి చెప్పబడినది, నిర్వచింపబడినది. ౨. నియుక్తము, నియోగింపబడినది. వి. అ. న. గ. నిర్వచనము, పదముల అవయవార్థములను

వివరించుట. ౨. వేదాంగములలో నొకటి, వేద పదములకు అవయవార్థమును వివరించుచు యాస్కుండు రచించిన గ్రంథవిశేషము.

నిరుక్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. నిర్వచనము, ఒక పదముయొక్క ప్రకృతి ప్రత్యయాద్యవయవముల యర్థమును చెప్పి దానిసాముదాయి కారమును దెలుపుట. ౨. (అలం.) ఒక అగాలంకారము. శ్లో. నిరుక్తి గోగతో నామ్నా మన్యార్థత్వప్రకల్పనమ్, ఈద్యతై శ్చరితై ర్జానే సత్యం దోషాకరో భవాన్. ౨౦ సాగి అంకలం.

౩. యాస్కుండు రచించిన నిరుక్తము.

నిరుచ్ఛాస్వనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊపిరి లేనిది.

నిరుడు. వి. ఔ. (నిరు + ఏడు) గతవత్సరము, కడచిన సంవత్సరము.

గీ. నిరుడు నాగఁ బరత్సంజ్ఞ పరగు చుండు. ఆం. భా. గ. ౯౭.

ఆ. కన్నులందు మదము గప్పి కానరు గాని, నిరుడు ముందఁగిడు నిన్న మొన్న, దగ్గులైనవారు దమకంటఁ దక్కువా... చేమన. గ. ౧౩౯.

చ. దొరసెమునందుఁ జూట్టుకొని తోరణకల్పె నురోవిభాగముకొ, నిరుడు పయోజనోశరమ జీయతఁ దార్చెను వర్తమానవత్సరమున నొప్పెఁ హేమకలశంబులబాగున ముందఁగఁ టికిం, గరినిభయానచన్నుగవ కఁగిలిపట్టులు గాక యుండునే. శ్రీ దా. ౨౦౭.

నిరుతి. వి. (సం. నిర్పతి. క. నిరుతి.) నైర్వృతుండు, నిర్పతి.

క... అర్చెకొ, సురబలము లనురపుట్టులు, నిరుతికి వెన్నిచ్చి రెదిరి నిల్వక భీతిన్. కు. సం. ౧౨. ౮౨౭.

చ. నిరుతియు వారిమాయల కనిక బ్రతిమాయ

లాసర్ని పేర్చునం,గర మొనరింప...కు.నం.

౧౨. ౮౨౨. ('నిరుబుతి' అపము ద్రి.)

నిరుత్తురుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్ర
తివచనము లేనివాడు, జవాబు చెప్పనివాడు;
జవాబు పొందనివాడు. ౨. ఎవనికంటె శ్రేష్ఠు
డు లేడో. వాడు, అనుత్తురుడు, మిక్కిలి
శ్రేష్ఠుడు.

నిరుత్సవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉత్సవ
ములు లేనిది.

నిరుత్సాహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉ
త్సాహము లేనిది.

నిరుత్సాకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మి
క్కిలి ఉత్సాకుడు, ఇష్టార్థమునకై మిగుల తన
తనాపడువాడు. ౨. అనుత్సాకుడు, తనతనా
లేనివాడు.

నిరుదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్జలము,
ఉదకము లేనిది.

నిరుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అడ్డగిం
పబడినది. ౨. చెఱు బెట్టుబడినది; రాకపోకలు
లేకుండునట్లు ఆడపెట్టుబడినది.

నిరుద్యముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రయ
త్నము లేనివాడు, సోమరి.

నిరుద్యోగుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉ
ద్యోగము లేనివాడు, ప్రయత్నము లేనివాడు;
వ్యాపారము లేనివాడు.

నిరుద్వేగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్వే
గము లేనిది, శాంతము.

నిరుద్ధమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరో
ధింపబడుచున్నది.

నిరుపద్రవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. విపత్తు
లేనిది, ఉపప్లవము లేనిది. ౨. బాధ లేనిది.

నిరుపధి. సం. విణ. (ఇ.) కపటము లేనిది, మౌన

ము లేనిది.

నిరుపవత్తి. సం. విణ. (ఇ.) ఉపపత్తి లేనిది.

నిరుపప్లవము. సం. విణ. (ఇ.) ఉపపద్రవము.

నిరుపమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుపమము,
అసమానము, సాటి లేనిది.

నిరుపమాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కొట్టు పడ
నిది. ౨. ఉపద్రవము లేనిది. ౩. నాశములేనిది.

నిరుపమాతి. సం. విణ. (ఇ.) నిరుపమాతము.

నిరుపాఖ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అసత్వదా
ర్థము. (పంధ్యాశ్రుత్రాది.) వి. అ. న. - వర్ణింప
శక్యము కానిది - బ్రహ్మము.

నిరుపాధి. సం. విణ. (ఇ.) ఉపాధి లేనివాడు.

నిరుపాధికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరు
పాధి.

నిరుపాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపాయ
ము లేనిది.

నిరుపేక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపేక్ష
లేనిది.

నిరుహ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
నిర్వహింపబడుచున్నది.

నిరూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి
రూఢమైనది, ప్రసిద్ధి కెక్కినది. ౨. రూఢము,
సంకేతసిద్ధము, జనప్రవహారసిద్ధము. (అర్థము.
వ్యతి. యోగికము.) ౩. నిరూఢలక్షణచే అర్థ
మును బోధించునది. (శబ్దము.) ౪. నిర్వహింపబ
డినది. ౫. ఉఢము కానిది, పెండ్లియాడబడనిది.

నిరూఢలక్షణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. వ్యాకరణ
కోశాదులయందు ప్రసిద్ధమగునర్థమును దెలుపు
లక్షణ. (ఉదా:-లావణ్యము, అనూలము,
ప్రతిహాలము.)

నిరూఢి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి

అ. (విద్యుదులయందు) ప్రవీణత, కాశల్యము.
 ౩. నిరూఢలక్షణ. ౪. నిర్ధారణ, నిశ్చయము.
 నిరూపకుడు. సం. విణ. (అ.పి.కా.అ.) నిరూ
 పించువాడు, నిరూపణ చేయువాడు.
 నిరూపణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. = నిరూపణము.
 నిరూపణము. సం. వి. అ. న. గ. నిర్ధారణ
 చేయుట, నిర్ణయించుట. అ. విచారణము, అర
 యిక. ౩. తార్కాణ, నిదర్శనము. ౪. చూ
 పుచూచుట. ౫. యథార్థస్థితి తెలియునట్లు నిర్వ
 చించుట.
 నిరూపణీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిరూ
 పింపదగినది, నిరూపణ చేయదగినది.
 నిరూపయత్. సం. శ. త్ర. నిరూపించుచున్న.
 నిరూపయమాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)
 నిరూపించుచున్నది.
 నిరూపయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ని
 రూపించువాడు, నిరూపణ చేయువాడు.
 నిరూపయితవ్యము. సం. నిరూపణీయము.
 నిరూపించు. సం. స. క్రి. గ. నిర్ణయించు.
 గీ. వినుము విప్రకామార్భోజనము లోను, గా
 గఁ గలుగువేదోక్తప్రకారభోజనములు ప్ర
 తహాని నేయపు నరవరేణ్య, యని నిరూపిం
 చి పలికి యిట్లనియె మఱియు. భార. కాం.
 ౪. ౩౬౬.
 వ...మరణభయంబున కేది నిమిత్తం బని నిరూపిం
 ప రాదు. మార్క. గ. ౫౬.
 అ. ఏర్పాటుచేయు.
 వ...కురుక్షేత్రంబు దక్షిణం బొచ్చి యం
 దొక్కరమణీయప్రదేశంబు విడిదల గా ని
 రూపించి నిలిచి... భార. ఉద్యో. ౪.
 ౧౬౪.
 ౩. గ్రహించు, తెలిసికొను.

గీ. ఇట్లు దమ్ము నిరూపింప నితరజనములకు నశ
 క్యంబు గాఁగ సల్లాపరసము, ననుభవించు
 చు నల్లనల్లన లతాంగి, యదిగె నర్తనమండ
 పోహంతమునకు. భార. విరా. ౩. ౪౨.
 శ్లో. తయోస్తద్వ్యచనం శ్రుత్వా జ్ఞాతే నేతరే
 జనాః. సం. భార. విరా. ౨౨. ౨౫.
 ౪. నిర్వచించు, స్వరూపమును నిర్ధారణచేయు.
 ౫. (నాట్యం) అభినయించు.
 నిరూపితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిరూపిం
 పబడినది, నిరూపణ చేయబడినది.
 నిరూప్యమాణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ని
 రూపింపబడుచున్నది, నిరూపణ చేయబడుచు
 న్నది.
 నిరూప్యము. సం. నిరూపణీయము.
 నిరూహణము. సం. వి. అ. న. = నిరూహము.
 నిరూహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఉహ
 లేనిది. వి. అ. పుం. (వైద్యం) గుదద్వార
 మున దోనమును పెడలించుటకై చేయునన్తి
 భేదము. (ఇందు క్షీరకషాయాదు లుపయోగిం
 పబడును. తెల ముపయోగించునన్తి అనువాసన
 మనబడును.)
 నిర్మతి. సం. విణ. (ఇ.) ఉపద్రవము లేనిది. వి.
 ఇ. పుం. దక్షిణపశ్చిమవిదిక్పాలకుడు. స్త్రీ.
 గ. అలక్ష్మి. అ. అధర్వనిభార్య. ౩. అధర్వని
 కూతురు. ౪. మృత్యువుభార్య. ౫. మాల
 నక్షత్రము.
 నిరోధకుడు. సం. విణ. (అ. ధి. కా. అ.) నిరో
 ధించువాడు.
 నిరోధనము. సం. వి. అ. న. = నిరోధము.
 నిరోధనీయము. సం. నిరోధవ్యము.
 నిరోధము. సం. వి. అ. పుం. గ. బంధించుట,
 చెఱబెట్టుట.

శ్లో. కైశ్య సుర్వస్వదండ సాస్య తస్మిన్వసినని
రోధతః. మను. ౮. 3౩౫.

౨. రాకపోకలు లేకుండునట్లు అడ్డుపెట్టుట.
౩. అడ్డగింత. ౪. నాశము. ౫. వశపఱచుకొ
నుట. ('యోగశ్చిత్తవృత్తి నిరోధః.' పాతంజ
లయోగసూత్రము.)

నిరోధి. సం. విణ. (క. నీ. క్.) నిరోధించు
వాడు.

నిరోధించు. సం. స. క్రి. నిరోధము చేయు;
అడ్డగించు.

(యమభటులు.) మ...భీ, కరు లై యొక్కటఁ
జాటుముట్టుకొని మార్గంబుకై నిరోధించినకా.
ఉ. రా. ౩. 3౩౧.

నిరోధి. సం. విణ. (బు. ద్ధి). బు.) నిరోధించు
వాడు.

నిరోధవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరోధిం
పడగినది.

నిరోధ్యము. సం=నిరోధవ్యము.

నిర్గంధనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గంధనము
లేనిది. వి. అ. న. మిగుల హింసించుట; చం
పుట, మారణము.

నిర్గంధపుష్పి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. శాల్మలి, బూ
యగుశి.

నిర్గంధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గంధము
లేనిది.

నిర్గచ్ఛత్. సం. శత్ర. నిర్గమించుచున్న.

నిర్గతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిష్క్రంత
ము, వెడలినది. ౨. నశించినది. ౩. వెకి వచ్చి
నది. (రసము, రక్తముమొ.) ౪. ఉద్ధతము, బ
యలుదేరినది. (మొగ్గ, మొక్క మొ.)

నిర్గతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. వెలువడుట. ౨. నిష్క్ర
మణము, వెడలిపోవుట.

నిర్గమనము. సం. వి. అ. న. ౧=నిర్గతి. ౨. ద్వా
రము.

నిర్గమనుడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతీహారి,
ద్వారపాలకుడు.

నిర్గమము. సం. వి. అ. పుం=నిర్గమనము.

నిర్గమించు. సం. అ. క్రి. వెడలు, బయలుదేలు;
ఉద్భవించు.

గీ. అనినఁ దేజస్విఁ జేసి చంద్రార్థమాలి, శిశ్నము
న నిర్గమించుటఁ జేసి యితఁడు, శుక్రఁ డను
పేర వ రించు మదతి నీకుఁ, బ్రియమొనర్చి
తి ననియె సంప్రీతితోడ. భార. కాం. ౫.
౪౩౫.

వ. అవ్వెరోచననందనుశరీరంబుననుండి సురూ
పయు ముగౌరయు నగునొక్కమగున నిర్గ
మించినం గని కాశికుండు...భార. కాం.
౪. ౪౦౦.

వ...ఇట్లు రోమ సంఘూర్ణితుం డగువిష్ణువక్త్రం
బున మహా తేజం బుద్భవించె బ్రహ్మశంకర
శక్రాదిసకలదేవశరీరములయందుఁ దీవ్రతేజం
బులు నిర్గమించె...మార్క. ౬. ౩౪.

నిర్గము. సం. వి. అ. పుం. దేశము, విలాతి.

నిర్గర్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్వము
లేనిది.

నిర్గళనము. సం. వి. అ. న. వెలికి జాటుట.

నిర్గుండి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. సింధువారము,
వావిలి శి. ౨. నల్లవావిలి శి. ౩. కరహాటుము,
మంగ శి.

నిర్గుణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుణములు
లేనివాడు.

నిర్మాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సవృ
తము, కప్పబడినది. ౨. మిక్కిలిగూఢమైనది.
వి. అ. పుం. వృక్షకోటరము, చెట్టులోఁ.

నిర్దేశపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గౌరవము లేనివాడు, మరియు లేనివాడు.

నిర్దేశింపకుడు. సం. విణ. (అ. థి. అ.) ౧. నిస్సహాయుడు, ఒంటరి. ౨. వ్యక్తరహితుడు. ౩. హృదయగ్రంథి వీడినవాడు, జ్ఞాని. ౪. ఫలకూన్యుడు, వ్యర్థుడు. వి. ఆ. పుం. ౧. తుపణకుడు. ౨. దిగంబరసస్పృశి. ౩. జాదరి.

నిర్దేశింపనము. సం. వి. ఆ. న. మారణము, చంపుట.

నిర్దేశింపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిర్దేశుడు, వీడవాడు. ౨. నిస్సహాయుడు, ఒంటరి. ౩. హృదయగ్రంథి వీడినవాడు, జ్ఞాని. ౪. మూర్ఖుడు. ౫. జాదరి. వి. ఆ. పుం. ౧. తుపణకుడు. ౨. దిగంబరసస్పృశి. ౩. ముని.

నిర్దేశిహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తప్పక గ్రహింపదగినది.

నిర్దేశిటము. సం. వి. ఆ. న. బహుజనసమరము కలయంగడి. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఘటము లేనిది. (కల్పం)

నిర్దేశిరణకము. సం. విణ. (అ. ణి. అ.) రాచునది. వి. ఆ. న. దంతచూర్ణము, పండ్లు తో ముపాడి.

నిర్దేశిరణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రాచుటకు సాధన మైనది. వి. ఆ. న. రాచుట, రావు, పిజివీడి.

నిర్దేశితము. సం. వి. ఆ. న. (తైద్య.) యంత్రము లేచే అదిమి రసి మున్నగువాని వెలికి తీయుట.

నిర్దేశితము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నాశము, చేటు. ౨. దెబ్బ, కొట్టు. ౩. మడిగాలి, బోడగాలి. ౪. కల్పయథము.

నిర్దేశితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దయలేనివాడు, క్రూరుడు. ౨. జాగుప్స లేనివాడు, రోయనివాడు.

నిర్దేశిషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఘోషము లేనిది, ధ్వని లేనిది. వి. ఆ. పుం. ౧. శబ్దము, మ్రోత. ౨. మహాధ్వని.

నిర్దేశిషిండు. సం. ఆ. క్రి. ధ్వనిచేయు. మ... వెంబడి బ్రహ్మాత్యయును నిగోషించుచుకా భీమరూ, పనిరుద్ధాన్తధరాతికంపన మెలర్చక వచ్చె వేగంబునక. నేతు. ౩. ౧౩౬ పా.

నిర్దేశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జనములేనిది. వి. ఆ. న. ఏకాంతము, జనము లేనిచోటు.

నిర్దేశయము. సం. వి. ఆ. పుం. పూర్ణవిజయము, విండుగెలుపు.

నిర్దేశర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. గుడూచి, తిప్ప తీగ. ౨. తాలపల్లి, మర అనుగంధద్రవ్యము.

నిర్దేశరము. సం. వి. ఆ. న. అమృతము.

నిర్దేశసర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. దేవసర్వము, తెల్లనశి.

నిర్దేశరాయువు. సం. విణ. (ఈ.) జరాయువు-మావి-నుండి వచ్చునది. (వృగది.)

నిర్దేశరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముదిమి లేనివాడు. వి. ఆ. పుం. దేవత, వేలుపు.

నిర్దేశలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జలము లేనిది.

నిర్దేశితకాదశి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. (అచతురసమయమునఁ దప్ప నితరసమయమున నీరైనను త్రాగక ఉపవాసము చేయఁ దగినదే కాదశి.) తేజస్వకుక్షికాదశి.

నిర్ణాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఉద్భూతము, పుట్టినది; బయలుదేరినది.

నిర్జించు. సం. స. క్రి. జయించు, వశపఱచుకొను. సీ. దుర్జయవీరుల నిర్జించితిమి నీవు కాత్రవయోధుల సమయజేయ. భార. అశ్వ. 3. ౬.

గీ... ఇంద్రి, యముల నిర్జించి సత్త్వాదు లవులంద్రిచి, యేను శాంతిసుఖంబున కలయుటనఘ. భార. కాం. ౫. 3౯౫.

నిర్జితి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. నిర్జయము, నిండుగలుపు. నిర్జితృడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరాజితుడు, జయింపబడినవాడు; వశిక్యతుడు, లోబఱుచుకొనబడినవాడు.

నిర్జిహ్వము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నోటినుండి వెలికి వచ్చిననాలుక కలది. వి. అ. పుం. భేకము, కప్ప.

నిర్జీవము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. జీవము లేనిది, జీవాత్త లేనిది; ప్రాణము లేనిది, చనిపోయినది. ౨. ప్రాణులు లేనిది.

నిర్జరము. సం. వి. అ. పుం. న. రురము, నెలయేఱు. పుం. ౧. తుషానలము, ఊకనిప్పు. ౨. ఏనుగు. 3. సూర్యాశ్వము.

నిర్జ్యరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నది, నెలయేఱు. న. పుం. - నెలయేఱు కలది - పర్వతము.

నిర్జ్యరిణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నది, నెలయేఱు.

నిర్జయత్. సం. శత్రు. నిర్జయించుచున్న.

నిర్జయనము. సం. వి. అ. న. నిర్జయించుట.

నిర్జయనీయము. సం. నిర్ణేయము.

నిర్జయపాదము. సం. వి. అ. పుం. చతుష్పాదాత్తక మగువ్యవహరముయొక్క నిర్జయాత్తక మగుసిద్ధిపాదము, తీర్పు.

నిర్జయమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)

నిర్జయించుచున్నది.

నిర్జయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నిశ్చయము, నిర్ధారణ. ౨. (మీమాంస.) అధికరణపంచావయవములలో నయిదవది; సిద్ధాంతము, నిష్కర్షము. 3. (న్యాయ.) పక్షప్రతిపక్షములను విమర్శించి విషయము నిర్ధారణచేయుట. ౪. (వ్యవహార.) తీర్పు. (చూ. నిర్ణయపాదము.)

నిర్జయించు. సం. స. క్రి. నిర్జయించు, నిశ్చయించు.

సీ. జిహ్వగ్రమునఁ జరిక్షింపంగ లవణాద్ధికలకార్ద్రవంబులు దెలియవచ్చె, వలపున భేదంబు గలుగంగ మృగనాభి హిమవాలకల నిర్జయింపవచ్చె. గీ.గాని లేకున్న నేక ప్రకారమై న, మస్తుము సంతతభ్రాంతి నావహించు, నవగ నీశ్వరవారసింహాక్షమాధి, పతియకశ్చంద్రి కాకదంబములు నిగిడె. చరాహ. ౧. ౪౧.

నిర్ణాయకుడు. సం. విణ. (అ. యికా. అ.) ౧. నిర్ణయించువాడు. ౨. నిర్ణయింపజేయువాడు.

నిర్ణాయనము. సం. వి. అ. న. ౧. నిర్ణయింపజేయుట; నిర్ణయము చేయుట. ౨. మరణము. 3. ఏనుగుయొక్క అపాంగ ప్రదేశము.

నిర్నికము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) - శోధితము- ౧. కడుగబడినది, శుద్ధము చేయబడినది. ౨. పవిత్రము చేయబడినది.

నిర్నికి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. శుద్ధి గ్గ. కడుగుట. ౨. పాపము పోగొట్టుట.

నిర్నిద్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. నిద్రలేనిది, జాగరూక మైనది, జాగ్రత్త కలది. ౨. ముకుళితము కానిది, వికసించినది. (పుష్పాది.)

నిర్నిత్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్ణయింపబడినది, నిర్ణయము చేయబడినది.

నిర్ణయము. సం. వి. ఇ. శ్రీ. నిర్ణయము.

క. బాలాపాణిగ్రహకుభ, వేదానిర్ణయము. కిపుడ
విచ్ఛేదము...వసు. 3. ౮౯.

నిర్ణయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ణయంపఁబడుచున్నది.

నిర్ణయము. సం. శ్రీ. తొలగించుచున్నది.

నిర్ణయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలగించుచున్నది.

నిర్ణయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలగించుచున్నది.

నిర్ణయము. సం. వి. అ. పుం. గ. మిక్కిలికుడి.
అ. పాదపక్షాభాసాదికము. 3. పాపపరిహారము.
౪. ప్రాయశ్చిత్తము.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. జీ. అ.) కుడిచేయువాడు. వి. అ. పుం. చా/కలి.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. జీ. అ.) గ. పాపము పోగొట్టుపాదన మైనది. అ. కడుగుటకు పాదనమైనది. 3. ఉడుగుటకు పాదన మైనది. వి. అ. న. గ. కడుగుట. అ. పాపము పోగొట్టుట. 3. ప్రాయశ్చిత్తము.

నిర్ణయము. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) గ. నిర్ణయించువాడు. అ. న్యాయాధ్యక్షుడు, వివాదనిర్ణయము చేయువాడు, తీర్పుచెప్పవాడు. 3. నేత, నాయకుడు.

నిర్ణయము. సం. నిర్ణయము.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ణయించగినది, నిర్ణయము చేయదగినది.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలగించువాడు.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలగించగినది.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. తొలగించునది, పోగొట్టునది. అ. నిరసించునది.

వి. అ. పుం. గ. తొలగించుట. అ. తొలగించుట, నిరసించుట.

నిర్ణయము. సం. విణ. (న. నీ. న.) తొలగించువాడు.

నిర్ణయము. సం. నిర్ణయము.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చక్కగా కాలినది. అ. కాలనిధి.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దయలేనివాడు. అ. పరాపరాధరతుడు, పరులపై అపవాదములు చేయుటయం దాసక్తి కలవాడు. 3. వ్యర్థుడు, పనికిమాలినవాడు. ౪. మర్త్యునవాడు.

నిర్ణయము. సం. నిర్ణయము. (అ. ని.)

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దయలేనిది, క్రూరము. క్రి. విణ. క్రూరముగా, దయలేకుండగా.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కఠినము. అ. నిగ్గు లేనిది. 3. నిర్భయము, భయము లేనిది. ౪. నిగ్రహము, సెలయేటు. వి. అ. న. సారము.

నిర్ణయము. సం. వి. అ. న. పూర్తిగా చీల్చుట; భేదించుట.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్తిగా భేదించబడినది; పూర్తిగా చీల్చబడినది.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పండ్లు లేనిది, దంతములు లేనిది.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పదిదినములు కడచినది, పదిదినములు దాటినది.

నిర్ణయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పూర్తిగా కాలిచ్చునది. అ. అగ్ని లేనిది. 3. కాలింపలేనిది; వేడిమిలేనిది. వి. అ. న. మిగులకాలిచ్చుట.

నిర్ణయము. సం. స. క్రి. బాగుగా కాలించు, పూర్తిగా కాలించు.

ఆ. అమృతాక్షుఁడగుచు లైసవారల నవి, నిర్దహించుచు గాన నీవు పరమ, కుచివి గము నీవఁ జొప్పడు నఖిలమ, హస్త్రపీఠ్య మనియె నా దరమున. భార. కర్ణ. గ. ౨౯౫.

౪ ... ఇందిరా, వరుఁడు వరప్రదం డఖిలవం ద్యుఁడు గర్భమునంద యుండి య, చెప్పరవుగ నిర్దహించె నవిజేయసురాహితకత్త లన్ని యుక్త. హరి. ఉ. గం. ౨౧౧.

నిర్దాత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) గ. మిక్కిలి భేదించువాఁడు; మిగుల చీల్చువాఁడు. ౨. గొప్పదాత, మిక్కిలి యిచ్చువాఁడు. ౩. శోభకుఁడు, కుదిచేయువాఁడు. ౪. (ప్రయమున్నగునవి) కోయువాఁడు.

నిర్దారణము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా చీల్చుట.

నిర్దారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పూర్తిగా భేదంపఁబడినది; పూర్తిగా చీల్చఁబడినది. ౨. విప్పఁబడినది, తెఱవఁబడినది. (నేత్రాది.)

న్యో. నాగః ... క్రోధాక్రాంతః క్రూర నిర్దారితాక్షః ప్రేక్షాంచక్రే నైవ కించి న్నదాంధః. శిశు. గ౦. ౨౮.

నిర్దిగ్ధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. అనుభిప్రేక్షుఁడు, పూయఁబడినవాఁడు. ౨. మాంసబుఁడు, కండబులుపు కలవాఁడు.

నిర్దిశత్. సం. శత్ర. నిర్దేశించుచున్న.

నిర్దిశ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్దేశింపఁబడుచున్నది.

నిర్దిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చూపఁబడినది. ౨. ఏర్పాటు చేయఁబడినది. ("నిర్దిష్టం కులపతినా స పర్ణశాలా మధ్యస్థ." సం. రఘు. గ. ౯౫.) ౩. ఆజ్ఞాపింపఁబడినది. ౪. ఉపదేశింపఁబడినది. ౫. కథితము, నిర్ణయపూర్వకముగా చెప్పఁబడినది, నిరూపింపఁబడినది.

నిర్దిష్టి. సం. వి. ఇ. త్రి. నిర్దేశించుట.

నిర్దేశకుఁడు. సం. విణ. (అ. శి. కా. అ.) నిర్దేశించువాఁడు.

నిర్దేశనము. సం. వి. ఆ. న. నిర్దేశించుట.

నిర్దేశనీయము. సం. నిర్దేశవ్యము.

నిర్దేశము. సం. వి. అ. పుం. గ. చూపుట ౨. ఆజ్ఞ, పనుపు. ౩. ఉపదేశము. ౪. కథనము, నిర్ణయపూర్వకముగా చెప్పుట. ౫. ఏర్పాటు. ౬. నిశ్చయము. ౭. ప్రతిపాదకశబ్దము. ౮. ఉపాంతము, దాపు. ౯. జేతనము, జీతము. ("కాలమేవం ప్రతీక్షేత నిర్దేశం భృతకోయథా." వాచ.)

నిర్దేశి. సం. విణ. (క. నీ. క.) నిర్దేశించువాఁడు.

నిర్దేశించు. సం. స. క్రి. గ. నిరూపించు, నిర్ణయపూర్వకముగా చెప్ప.

క. విను మజుఁడు శత్రు యతిపా, కని యది గల వాఁడు గౌరవశ్రేష్ఠుం దా, తనియన్నము భోజ్యతరం, బని నిర్దేశించె నెల్లయమరులు వినఁగక. భార. కాం. ౫. ౨౪౮.

వ. అని నిర్దేశించి నీవు నిజేచ్ఛం బ్రవర్తింపు మని పలికి... భార. కాం. ౬. ౫౩౦.

వ. అయ్యముండును నద్దురాక్షుల నుపలక్షించి గతి నిర్దేశించిన... మార్క. ౨. ౪౮.

౨. చూపు. ౩. ఆజ్ఞాపించు.

నిర్దేశ్యము. సం. నిర్దేశవ్యము.

నిర్దేష్ట. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) నిర్దేశింపఁబడు.

నిర్దేష్టవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్దేశింపఁబడినది.

నిర్దేన్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దెన్యము చేసిది.

నిర్దోషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దోషము లేనిది.

నిర్దోహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ద్రోహము లేనివాడు.

నిర్ద్వంద్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ద్వంద్వములు లేనివాడు. (చూ. ద్వంద్వము.)
౨. శీతోష్ణములు శుభదుఃఖములు మున్నగు ద్వంద్వములు లేనివాడు.

నిర్ధనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధనములేనివాడు, దరిద్రుడు.

నిర్ధరించు. సం. స. క్రి. ౧. నిర్ధారణచేయు, నిశ్చయించు. కాశీ. ౫. ఆ. (శ. ర.)

నిర్ధర్మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధర్మము లేనిది.

నిర్ధారకుడు. సం. విణ. (అ. రికా. ఆ.) నిర్ధారణ చేయువాడు.

నిర్ధారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = నిర్ధారణము.

నిర్ధారణము. సం. వి. ఆ. స. ౧. నిశ్చయము.
౨. నిర్ణయించుట, నిష్కర్షించుట, తీర్పుట.
౩. (జాతిగుణక్రియాసంజ్ఞల ననుసరించి) సముదాయమునుండి ఒకదానిని వేటించేయుట.

నిర్ధారణీయము. స = నిర్ధార్యము.

నిర్ధారము. సం. వి. ఆ. పు = నిర్ధారణము.

నిర్ధారయత్. సం. శ. త్ర. నిర్ధారణ చేయుచున్న.

నిర్ధారయమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ధారణ చేయుచున్నది.

నిర్ధారయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) నిర్ధారణ చేయువాడు.

నిర్ధారయితవ్యము. స = నిర్ధార్యము.

నిర్ధారి. సం. విణ. (క. జీ. న్.) నిర్ధారణ చేయువాడు.

నిర్ధారిం చే. సం. స. క్రి. నిశ్చయించు.

కా. ఈరీతికా వెనువెంట దేవతని రా నిచ్చాగతింబోయి నీ, హారక్షోణిధరంబుచేరువల మేయక గోగణంబుకా ముప, ర్యావారులో గనిచెప్ప భార్గవుడు కార్యం బాత్త నూహించి నిర్ధారిం చెక బలమర్దనాధ్వరపశుగ్రాహం బవశ్యంబు గాక. వరాహ. ౫. ౭౪.

నిర్ధారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ధారణ చేయబడినది, నిర్ధారింపబడినది.

నిర్ధార్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ధారణ చేయబడినది.

నిర్ధార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ధారింపబడినది, నిర్ధారణ చేయబడినది, నిశ్చయింపబడినది.

నిర్ధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిరస్తము, విదుల్పబడినది. ౨. త్రోసివేయబడినది. ౩. తొలగింపబడినది. ౪. త్యక్తము, విడువబడినది. ౫. ఖండింపబడినది, నిరాకరింపబడినది. (వాదము మొ.)

నిర్ధూమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూమము లేనిది.

నిర్ధౌతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బాగుగా కడుగబడినది. ౨. శుభ్రముగా చేయబడినది.

నిర్నాభి. సం. విణ. (ఇ) ౧. బొడ్డు లేనిది. ౨. నాభిని అతిక్రమించినది, బొడ్డుక్రిందికి దిగినది. ౩. నిర్నాభి కాశేయ ముపాత్తబాణ మభ్యంగ శేషభ్య మలం చకార. సం. మ. సం. ౩. ౩.

నిర్మిమిత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిమిత్రము లేనిది, అకారణము.

నిర్మిమేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిమేషము లేనిది, అపప్రపాటు లేనిది.

నిర్బంధ. సం. విణ. (ఋ. ధీ. ఋ.) నిర్బంధించు వాడు.

నిర్బంధకుడు. సం. విణ. (అ.ధికా.అ.) నిర్బంధించువాడు.

నిర్బంధనీయము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) నిర్బంధింపఁదగినది.

నిర్బంధము. సం. వి. అ. పుం. గ. బలాత్కారము. ౨. ఆగ్రహము, పట్టుదల. ౩. గట్టిగా బంధించుట.

నిర్బంధి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) నిర్బంధించు వాడు.

నిర్బంధించు. సం. స. క్రి. గ. గట్టిగా బంధించు, మెదలకుండఁగా చేయు.

కా. భూలోకంబున దుష్టకాత్రవచయంబుం జంపి ధర్మజులకా, బాలింపంగ జనించినాడెపు మహాభారావతీర్ణక్రియా, శీలత్వంబు వహించి నీ విపుడు లక్ష్మీనాథ యీపాముఖో, బాలక్రీడలు సల్ప నేమిటికి నిర్బంధించి మర్దింపనే. వి.పు. ౩. ౧౩౪.

౨. బలాత్కరించు.

నిర్బంధ్యము. సం. నిర్బంధనీయము.

నిర్బంధము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) గ. నిర్బంధింపఁబడినది. ౨. బలాత్కరింపఁబడినది.

నిర్బంధ్యత్. సం. శత్ర. నిర్బంధించుచున్న.

నిర్బంధ్యమానము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) నిర్బంధింపఁబడుచున్నది.

నిర్బంధ్యణము. సం. వి. అ. న. నిబర్హణము, చంపుట.

నిర్బలము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) బలము లేనిది.

నిర్బాధము. సం. విణ. (అ.అ.అ.)-బాధ లేనిది. గ. అప్రతిబంధము, అడ్డు లేనిది. ౨. ఉపద్రవ

ము లేనిది, హావడి లేనిది. ౩. వివిక్తము, జనసమృద్ధము లేనిది.

నిర్బీజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. లఘుద్రాక్ష, కిసిమిసిగ్గ.

నిర్బీజము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) గ. విత్తనము లేనిది. ౨. కారణము లేనిది. వి.అ.పుం.సమాధి భేదము.

నిర్భక్తము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) గ. అన్నము లేనిది. ౨. ఆహారము లేకుండ పుచ్చుకొనఁబడినది. (మందు.)

నిర్భగ్నము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) గ. విఘ్నవఁబడినది, తునియులు చేయఁబడినది. ౨. వంపఁబడినది.

నిర్భటము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) గ. దృఢము, గట్టిది. ౨. భటులు లేనిది.

నిర్భయము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) గ. భయము నుండి తొలగినది, జంకు లేనిది. ౨. అపాయము నుండి తొలగినది, అపాయము లేనిది, నేరుము కలది. వి. అ. న. భయాభావము, భయము లేమి.

ఉ. ఇందుల కిమ్మెయిక్ మనుజు లెన్నఁడు వత్తురె వచ్చిరేని యానందముఁ జొంది నిర్భయమునకా శయనింతురె...భార. ఆది. ౬. ౧౮౬.

ద్వి. నావుడు విని నీత సరనాధుఁ జూచి, నీవుండఁగా నాకు నిర్భయం బధిప. రం.రా. అయో. ౧౦౪ పా. ౨౩ పం.

నిర్భరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) - మిక్కిలి భారము కలది-గ. అతిమాత్ర మైనది, అధికము. ౨. తీవ్ర మైనది. (అతపాది.) ౩. గాఢ మైనది. (నిద్ర, ఆలింగనము మొ.) ౪. (సమాపాంతము నందు) పూర్ణ మైనది, నిండినది. (అనందనిర్భయము మొ.) ౫. భారము లేనిది.

ఉ. నీవలనకా మహాత్మ విను నిర్భరచిత్తుడ నై
తి...భార. అశ్వ. గ. గరః.

వి. అ. న. గ. అతిశయము, ఆధిక్యము. ౨. భా
రము లేమి.

క్రి. విణ. గ. మిక్కుటముగా, అధికముగా.
(శ. ర.) ౨. గాఢముగా.

నిర్భరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేతనములేని
వాడు. (భృత్యుడు మొ.)

నిర్భర్తుడు. సం. విణ. (అ. ర్నికా. అ.)
నిర్భర్నించువాడు.

నిర్భర్తన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నిర్భర్తనము.

నిర్భర్తనము. సం. వి. అ. న. గ. బెదరించుట,
బెదరింపు. ౨. అభిభవము, తిరస్కారము.
౩. అలక్తము, లతుక. (కే. ని.)

నిర్భర్తనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్భ
ర్నింపఁదగినది.

నిర్భర్తయమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
నిర్భర్నించుచున్నవాడు.

నిర్భర్తనియత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.)
నిర్భర్నించువాడు.

నిర్భర్తనియతవ్యము. సం. నిర్భర్తనీయము.

నిర్భర్తి. సం. విణ. (క. క్రి. క.) నిర్భర్నిం
చువాడు.

నిర్భర్తించు. సం. స. క్రి. గ. అభిభవించు,
తిరస్కరించు. ౨. అదలించు, బెదరించు.

వ...అనూయాకుటిలం బగు కటాక్షపీక్షణంబు
సం దర్శించె నిట్లు నిర్భర్నింపఁబడి వైదర్భిం
జాచి ... కుద్ధాంతచారిణి మహికాంతుని
తో నిట్లనియె. నైష. ౮. ౩౨.

నిర్భర్తితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నిర్భ
ర్నింపఁబడినవాడు, బెదరింపఁ బడినవాడు.
౨. అభిభూతుడు, తిరస్కరింపఁబడినవాడు.

నిర్భర్తన్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
నిర్భర్నింపఁబడుచున్నది.

నిర్భర్తన్యము. సం. నిర్భర్తనీయము.

నిర్భాగ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భాగ్యము
లేనివాడు, అదృష్టహీనుడు.

నిర్భిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)- మిక్కిలి
భేదింపఁబడినది-గ. పగులఁగొట్టఁబడినది; చీల్చఁ
బడినది. ౨. నాటఁబడినది. (ఆ. ని.)

నిర్భిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వంకరై
నది; వికృతాకారము కలది. ౨. వంకరకానిది,
సరళము, తిన్ననిది. ౩. ఒకటితో నొకటి రాచు
కొనునది.

శ్లో. ఏకీకృతత్వచి నిషిక్త ఇవావపీడ్య నిర్భిన్న
పీనకుచకుటలయానయా మే. మాట. ౬.
౧౨.

నిర్భిత్తి. సం. విణ. (ఇ) భృతి లేనివాడు, కూలి
లేనివాడు.

నిర్భేదకుడు. సం. విణ. (అ. ది. కా. అ.) నిర్భే
దించువాడు. (నిర్భేదనీయము మొ. భేదనీయ
ము మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

నిర్భేదము. సం. వి. అ. పుం. గ. భేదించుట, చీ
ల్చుట. ౨. చీలిక. ౩. (అభిప్రాయము, రహస్య
ము మొ.) బయలుపఱుచుట, వెలువరించుట;
ఉద్ఘాటించుట.

నిర్భేదించు. సం. స. క్రి. బ్రద్దలుచేయు, చీల్చు.
వ. ఈక్షణంబున నిన్ను నిర్భేదించి నీగర్భంబు
న నున్నయతలవిఠలాదిసప్తపాతాళలోకం
బులు చీకాకుగావించి...ఉ. రా. ౮. ౧౧౨.

నిర్భేద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదింప
రానిది, చీల్ప రానిది.

నిర్భంధకుడు. సం. విణ. (అ. భి. కా. అ.) మ
ధించువాడు.

నిర్మంధనము. సం. వి. అ. న. గ. మధించుట, త్రచ్చుట. ౨. అరణి, త్రచ్చి నిప్పుపుట్టించు కట్ట. ౩. హింసనము, ధ్వంసము.

నిర్మంధనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మధింపఁ దగినది.

నిర్మంధము. సం=నిర్మంధనము.

నిర్మంధ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మధిం పఁదగినది, త్రచ్చఁదగినది. వి. అ. న. అరణి, మధించి నిప్పు పుట్టించుకట్ట.

నిర్మక్షికము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. మక్షి కలు లేనిది, ఈగలు లేనిది. ౨. నిర్జనము. (చోటు.) అవ్య. అ. న. మక్షికాభావము, ఈగలులేమి; జనములేమి.

న. కృతం భవతేదానీం నిర్మక్షికమ్... శాకుం. ౨.

నిర్మత్సరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మత్సరము లేనిది.

నిర్మథనము. సం=నిర్మథనము.

నిర్మథము. సం. వి. అ. పుం=నిర్మథనము.

నిర్మదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మదము లేనిది. అవ్య. అ. న. మదాభావము, మదములేమి.

నిర్మనుష్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్జనము, మనుష్యులులేనిది. (ఇట్లే: నిర్మనుజము మొ.)

నిర్మముఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మమకారము లేనివాఁడు, నాది అనెడి అభిమానము లేనివాఁడు.

నిర్మర్యాదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మర్యాద లేనిది. అవ్య. అ. న. మర్యాదలేమి.

నిర్మలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ముటికి లేనిది, కుద్ధము, కుభ్రము. ౨. తెల్లనిది. ౩. పాపము లేనిది. వి. అ. న. గ. అభ్రకము. ౨. నిర్మల్యము.

నిర్మలోపలము. సం. వి. అ. పుం. గ. తెల్లనితాయి. ౨. స్ఫటికమణి.

నిర్మాంసము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మాంసము లేనిది; కండ లేనిది.

నిర్మాణము. సం. వి. అ. న. గ. సృజించుట, సృష్టి. ౨. చేయుట. ౩. (గ్రంథాదుల) రచన. ౪. నిర్మించుటకు సాధనము. ౫. పన్నుక, కూర్పు. ౬. రూపము, ఆకృతి. ౭. గ్రంథము, కృతి. ౮. సారము. ౯. యోగ్యత, జ్ఞాచితి.

నిర్మాత. సం. విణ. (ము. త్రి. ము.) నిర్మించువాఁడు.

నిర్మాతవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్మింపఁ దగినది.

నిర్మానుషము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్జనము, మనుష్యులు లేనిది. అవ్య. అ. న. మనుష్యాభావము, మనుష్యులులేమి.

నిర్మాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. యు. కా. అ.) గ. నిర్మించువాఁడు. ౨. మాయ లేనివాఁడు.

నిర్మాయి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) నిర్మించువాఁడు.

నిర్మార్జనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మార్జనము లేనిది. వి. అ. న. మార్జనము, కడుగుట; కుద్ధి చేయుట.

నిర్మాల్య. సం. వి. అ. త్రి. పృక్క. ౧.

నిర్మాల్యము. సం. వి. అ. న. దేవతలను పూజించి పిచ్చుట తీసివేసినపుష్పాదికము; ధరించి తీసివేసినపుష్పాదికము.

నిర్మించు. సం. న. క్రి. గ. సృజించు.

(నారాయణుఁడు, న... చరాచరంబులఁ బురాతనసర్గంబులచందంబుననిర్మించి... వి. పు. గ. ౮. ౨. చేయు. ౩. (గ్రంథాదులను) రచించు. మ... ప్రబంధంబుని నిర్మించుటే, సరసత్వంబుని ప్రాజ్ఞాలార నిరసించుట చోకుడీ...

ఉ. రా. పీఠ. గర.

ర. (గృహదులను) కట్టు.

వ...ఇటు భృతరాష్ట్రండు దననిర్మింపం బంచిన
సభ దుర్భాధనునకుం జూపి ... భార. సభా.

అ. గర. భార. సభా. గ. ర.

నిర్మితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్మింపబడినది.

నిర్మితి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. నిర్మించుట.

నిర్మిత్తు. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నిర్మింప నిచ్చు.

నిర్మిత్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్మింప నిచ్చుగింపబడినది.

నిర్మిత్సువు. సం. విణ. (ఉ) నిర్మింప నిచ్చుగించువాడు.

నిర్మిమిష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నిర్మింప నిచ్చు.

నిర్మకము. సం. వి. ఆ. పుం. మానము విడిచిన పాము.

నిర్మక్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. మక్తి, బంధమునుండి విడివడుట.

నిర్మక్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. విడువబడినవాడు, విడిచిపెట్టబడినవాడు. అ. సంసారబంధవిముక్తి నొందినవాడు. వి. అ. పుం. సంగమ విడిచినసన్నాసి.

నిర్మలకుడు. సం. విణ. (అ. లి. కా. అ.) నిర్మలించువాడు.

నిర్మలనము. సం. వి. అ. న. గ. ఉత్పాటనము, వెల్లగించుట. అ. నాశముచేయుట.

నిర్మలనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్మలంపఁదగినది.

నిర్మలపటము. మి. స. క్రి. నాశముచేయు. గీ. పూల నేసినవాని నిర్మలపటచి, తాల నేసినవాని హేరాళ మైన, లీల గరుజించితివి దయాశీల నీకు, బాల నపరాధి నంచు నాశీల నెఱవ. నిరం. కి. ర. అ.

నిర్మలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - మూలము లేనిది-గ. వేరు లేనిది. (చెట్టు.) అ. ఆధారము లేనిది. (వచనము, నేరము మొ.) కి. మూలము లేనిది, పూర్తిగా నశించినది. ర. నిర్మలము చేయునది, పూర్తిగా నశింపజేయునది.

నిర్మలయత్. సం. శత్ర. నిర్మలించుచున్న.

నిర్మలయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్మలించుచున్నది.

నిర్మలయిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) నిర్మలించువాడు.

నిర్మలయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్మలంపఁదగినది.

నిర్మలించు. సం. స. క్రి. -నిర్మలముచేయు.- గ. వెకలించు. అ. దోడఁబెట్టు, దోడఁదీయు. క. ఏలింతు దివము మరలను, బాలింతు మహేంద్రయవతిభాగ్యశీలం, మాలింతు దానవుల ని, ర్మలంతు రిపుప్రహంగములభూషణముల్. భాగ. ర. కరక.

క. నాశనముచేయు.

వ...నీయందు గలనిఖిలజంతువుల నిర్మలించి... ఈయేడులోకంబుల నీటు కావించెద...

ఉ. రా. ర. గగ. అ.

నిర్మలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్మలంపబడినది.

నిర్మల్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్మలంపబడుచున్నది.

నిర్మల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నిర్మలంపఁదగినది. అ. విలువ లేనిది.

నిర్మల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుద్ధి చేయబడినది.

నిర్మల్యము. సం. నిర్మల్యము.

నిర్వోకము. సం. వి. అ. పుం. గ. మోచనము,
విడిచిపెట్టుట. ౨. పాముకూసము, కుబుసము.
౩. కవచము, ఉరళ్ళదము. ౪. అకాళము.
(మే. సి.)

నిర్వోక్షము. సం. వి. అ. పుం. నిశ్శేష మగు
మోక్షము, సంపూర్ణవిముక్తి.

నిర్వోచనము. సం. వి. అ. న. గ. నిశ్శేషముగా
విడిచిపెట్టుట, పూర్ణవిముక్తి. ౨. పూర్తిగా విడి
పించుట.

నిర్వోహుండు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మోహ
ము లేనివాండు.

నిర్వ్యంత్రణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. యం
త్రణ లేనిది; బాధ లేనిది. ౨. నిర్వర్తనము, అడ్డు
లేనిది. ౩. ఉచ్చృంఖలము, బంధము లేనిది.
వి. అ. న. నిష్పీడనము, విడుచుట; నలచుట.
అవ్య. అ. న. గ. అడ్డులేమి. ౨. బంధములేమి,
ఉచ్చృంఖలత. ౩. బాధలేమి.

నిర్వ్యంత్రితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అడ్డు
లేనిదిగా చేయబడినది.

నిర్వ్యత్నుండు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) యత్న
ము లేనివాండు, సోమరి.

నిర్వాణము. సం. వి. అ. న. గ. నిస్సరణము,
వెడలుట. ౨. ప్రాణవాయువు దేహమునుండి
వెడలుట, మరణము. ౩. ముక్తి, మోక్షము.
౪. అధ్వనిర్గమము, పయనమగుట. ౫. గజా
పాంగదేశము, ఏనుగుకడగన్ను. ౬. దామము,
పశువులకాలికి కట్టులాడు. (అ. సి.)

నిర్వాతకుండు. సం. విణ. (అ. తి. కా. అ.) ప్రేత
వాహకుండు, పీనుగును మోచికొని పోవువాడు.

నిర్వాతనము. సం. వి. అ. న. గ. ప్రతిదానము,
మరల ఇచ్చుట; ఇచ్చినదానికి ప్రతిగా నిచ్చుట.
౨. ఈవి, దానము. ౩. ప్రతీకారము, చేసిన

దానికి ప్రతిచేయుట. ౪. తెరకుద్ది, పగతీ
య్యకొనుట. ౫. మారణము, చంపుట. ౬. ఋ
ణాదిశోధనము, అప్పు లోనగువానిని తీర్చుట.
౭. న్యాయసమర్పణము, దాచఁబెట్టినసామ్రాజ్యను
తిరిగి అప్పగించుట.

నిర్వాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. వెడ
లినది. ౨. గతించినది, చచ్చినది. వి. అ. న.
గ. వెడలుట. ౨. మరణము.

నిర్వాతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. నిస్సరణము,
వెడలుట. ౨. ప్రయాణము. ౩. ప్రాణోత్క్ర
మణము, మరణము.

నిర్వాత్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. శో
ధనీయము, తీర్పడగినది. (ఋణాది.) ౨. ప్రతి
దేయము, తిరుగ ఈయఁదగినది. (న్యాపాది.)

నిర్వావణము. సం. వి. అ. న. తణుమఁగొట్టు
ట, వెడలఁగొట్టుట.

నిర్వాముండు. సం. వి. అ. పుం. పోతవామం
డు, ఓడ నడపువాండు. (అ. సి.)

నిర్వాసము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. వృత్తాది
క్షీరము, మ్రానిబంక. ౨. కాచిదింపినద్రవము,
కషాయము. ౩. ద్రవద్రవ్యము. (జలాది.)

నిర్వ్యక్తి. సం. విణ. (ఇ) నిర్వ్యక్తికము. అవ్య.
ఇ. న. గ. కూడికలేమి. ౨. సంబంధములేమి.
౩. అర్హతలేమి, ఉచితముకామి.

నిర్వ్యక్తికము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. య
క్తి లేనిది, కూడిక లేనిది. ౨. పాసఁగనిది, న్యాయ
ము లేనిది. ౩. తగనిది, అర్హము కానిది.

నిర్వ్యాధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గుంపు
నుండి వీడినది, కడుపును పోసినది.

నిర్వ్యాపము. సం. వి. అ. పుం. నిర్వాసము, బంక.

నిరూప్యము. సం. వి. అ. పుం. గ. వెలుపలి ద్వారములు లోనగువానిమీఁద మదగకాకారముగా కట్టినశిఖరము. ౨. గోడనుండి వెలికి యేనుగుదంతమువలె నుండుమూనిచీల; చిలుక కొయ్య. ౩. గోడపైని కట్టతో కట్టినగువ్వ గూడు. ౪. ఆపీడము, సిగబంతి. ౫. ద్వారము, వాకిలి. ౬. కపాయము, క్యాభము. ౭. నిర్యాసము, చెట్టుబంక.

నిర్లక్షణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. శుభలక్షణములు లేనిది. ౨. ఏర్పడనిది, (లక్షణములతో) వేటుపటుపడనిది. ౩. అముఖ్యము, ప్రధానము కానిది. ౪. కట లేనిది; డాగు పడనిది. ౫. పొండురప్పవము, తెల్లనిపీపు కలది. (వాచ.)

నిర్లజాడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిగ్గు లేనివాడు.

మ.అని నీచేతఁ బరాజితుండ నయి నాయంగార పర్వత్య మింకను దాల్చుక మది నంత నిర్లజాడనే... భార. అది. ౭. ౪౯.

నిర్లజాడు. సం=నిర్లజాడు.

నిర్లింగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుఱుతు లేనిది, ఆనవాలు లేనిది.

నిర్లిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. లేపనరహితము, పూత లేనిది. ౨. నిస్సంగము, తగులు లేనిది.

నిర్లుంచనము. సం. వి. అ. న. గ. ఒలుచుట, పొట్టు లోనగునవి తీయుట. ౨. క్రుంచుట.

నిర్లుంతనము. సం. వి. అ. న. అపహరణము, ముచ్చిలించుట.

నిర్లుంత. వి. జలజంతువిశేషము.

గీ. వెలంక నిర్లుంత కోచు తాఁజేలు పిడుక, మొసలికింకుమారము పెద్దమొసలి నీరు,పాప... హంస. ౪. ౧౦౭.

నిర్లేఖనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. గోతుటకు సాధన మైనది. ౨. వ్రాయుటకు సాధన మైనది. (కలము మొ.) వి. అ. న. గ. (ముఱికి లోనగువానిని) గోతుట. ౩. వ్రాయుట.

నిర్లేపము. సం=నిర్లిప్తము.

నిర్లోభుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోభము లేనివాడు, అశ లేనివాడు.

నిర్లోమము. సం. విణ. (న్. మ్ని, ఆ, న్. న్.) లోమములు లేనిది, బొచ్చు లేనిది.

నిర్ల్యయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. -సర్పము దీనియందు లీనమై యుండును.- గ.పాముకూసము. ౨. పుట్ట. (కల్ప.)

నిర్వక్తవ్యము. సం=నిర్వచనీయము.

నిర్వచనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. మాటాడనిది, మిన్నకుండునది. ౨. వచనము లేనిది, గద్యశూన్యము. (కావ్యము.) వి. అ. న. గ. ఉచ్చరించుట. ౩. అవయవాగ్రమును చెప్పట, అరవివరణముచేసి చెప్పట. ౩. సామెత. ౪.

ప్రసిద్ధి.

నిర్వచనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్వచింపఁదగినది.

నిర్వచించు. సం.స.క్రి.నిర్వచనము చేసి చెప్ప, స్పష్టముగా చెప్ప.

గీ...భూమధ్యమాస్థలంబు,వరణ సంసారదోష నివారణంబు, నాశి యింద్రియదోషవినాశనంబు, జేయుచుండుట యిది నిర్వచింపఁబడియె. కాశీ. ౨. ౧౧౯.

నిర్వణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వనము నుండి వెలికి వచ్చినది; వనమునకు వెలుపల నున్నది. ౨. వనములు లేనిది; బయలైనది.

నిర్వపణము. సం. వి. అ. న. గ. విత్పతర్పణము

విడచుట. ౨. దానము, ఈవి. ౩. యజ్ఞాదు
లందు దేవతలకు అన్నాదులను పంచుట.

౪. విత్తనములు చల్లుట.

నిర్వయని సం. వి. ఈ. శ్రీ. పాముకూసము.
(ఆ. ని.)

నిర్వగ్ధనము. సం. వి. అ. న. చూపు, ఆలోకన
ము; నూత్నముగా పరికించుట.

నిర్వర్ణించు. సం. స. శ్రీ. ఆలోకించు, చూచు.
వ... పూర్ణచంద్ర దర్శించుకలకాంబుధితెఱుం
గున సరోవరంబు నిర్వర్ణించుతన్ని తునిమా
డ్చి...నిరం. గ. ౮౯.

నిర్వర్తకుడు. సం. విణ. (అ. ర్తికా. ఆ.) నిర్వ
ర్తించువాడు, నెఱవేర్చువాడు.

నిర్వర్తనము. సం. వి. అ. న. నిష్పాదనము, నెఱ
వేర్చుట, సిద్ధింపజేయుట.

నిర్వర్తనీయము. సం=నిర్వర్తనీయము.

నిర్వర్తమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
నిర్వర్తించుచున్నది.

నిర్వర్తి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) నెఱవేర్చు
నది, నిర్వర్తించునది.

నిర్వర్తించు. సం. స. శ్రీ. గ. నెఱవేర్చు,
జేయు.

నీ...దేవపితృతీర్థిజాతిమిత్రకార్యములు నిర్వ
ర్తించునువిషయవంతులైన, తనయులగనాడు
డు...భార. కాం. ౬. ౫౪౩.

వ...దుర్వోధనుసందర్భనంబును నిర్వర్తించి...
భార. ఉద్యో. గ. ౨౩౦.

వ...నిఖిలకర్తకలాపంబు నిర్వర్తించి...మార్క.
౩. ౨౪. నిరం. గ. ౮౯.

౨. సిద్ధముజేయు, ఒడగూర్చు.

వ. అని నిశ్చయించి యితనికి నాహారసంఘాద
నంబులు సమీచినంబులుగా నిర్వర్తించు

దగువారి నియోగించి...భార. కాం. ౩.
౪౯౩.

నిర్వర్తిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) నిర్వర్తిం
చువాడు.

నిర్వర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్వర్తిం
పబడినది, నెఱవేర్పబడినది.

నిర్వర్తితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్వ
ర్తింపబడినది.

నిర్వర్తిల్లు. సం. స. శ్రీ. నెఱవేటు. (శ. ర.)

నిర్వర్త్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
నిర్వర్తింపబడుచున్నది.

నిర్వర్త్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్వర్తిం
పబడినది, ఒడగూర్పబడినది, నెఱవేర్ప
బడినది.

నిర్వహణము. సం. వి. అ. న. -నిర్వహించుట-
గ. నెఱవేర్చుట. ౨. జరుపుట, కొనసాగిం
చుట. ౩. (నాటక.) ప్రస్తుతకథాసమాప్తి
రూప మయిననాటకసంధి. (ఈయర్థమున ఆకా
రాంతశ్రీలింగ మగు నని కొందఱు.)

నిర్వహణీయము. సం=నిర్వోధవ్యము.

నిర్వహత్. సం. శత్ర. నిర్వహించుచున్న.

నిర్వహించు. సం. స. శ్రీ. గ. నెఱవేటుచు,
పూర్తిజేయు.

వ...ధర్మదేవత...యాగవిశేషవిధానంబు వర
ప్రదానంబున నిర్వహించె...భార. కాం.
౫. ౩౬౨.

౨. అన్నాదు లిడి పోషించు, భరించు.

వ. అడరగ ధర్మనందను డహర్వతిచేత వరం
బు పేర్చితో, బడసి మహీసురోత్రముల భ
వ్యుల బల్లవర నిర్వహించె నప్పడు ద్రుప
దాధిరాజునుత పొల్పుగ వండినకాకముల
ముల్, గడుగుచి నిష్కభోజనముఖంబును

ద్వీపియః జేయుచుండఁగఁ. భార. ఆర.
౧. ౪౪.

3. నెఱపు, జరపు.

ఆ. వార్తయంద జగము వర్ణింపఁబడి, యది
యు లేనినాడ యభిలషనులు, సంధకార
మగును లగుదురు గావున, వార్త నిర్వహిం
పవలయుఁ బతికె. భార. సభా. ౧. ౫౦.

౪. చేయు.

సీ. ప్రామినులు నూత్రపఱచి లోకహితంబు
గా నిర్వహించె నెవ్వనిబుద్ధి. వరాహ.
౧. ౯.

ఆ. క్రి. జీవించు, బ్రదుకు.

ఉ. నిన్నుం బాసి నిమిషంబయిన నిర్వహింప
నేర మని ధర్తరా జెట్టకేనియు గరుడగమను
గమనంబున కొడంబడియె నంత. భార.
సభా. ౨. ౮౩.

గీ. కాన నిక్రిక మైననాకంబునందు, నిర్వహిం
పఁగ లే నైతి నీరజాక్ష, కలిమి చాలనివారికి
బలము గలదె. దశా. ౨. ౮౨.

ఉ. చూడున నిద్రవోవ నరిమర్దనపంపున వచ్చి
ఘోకముల్, కాకముల న్వధించె నిది కక్క
సపుంబని నిర్వహించు పె, ట్టికడ నీలికార్య
పరు లిందఱుఁ బోలినభంగిఁ జెప్పుఁడా, నా
కిపు డంచు రా జడిగినకా... వేం. పంచ.
3. ౧౧.

నిర్వహిల్లు. సం. అ. క్రి. ౧. జరుగు. ౨. నెఱ
వేఱు. (శ. ర.)

నిర్వాచ్యము. సం=నిర్వచనీయము.

నిర్వాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కాం
తము, అతిపోయినది. (గర్వము, దీపము మొ.)
౨. శూన్యము, లేనిది. 3. మృతము, చచ్చినది.
౪. నిశ్చలము, చలనము లేనిది. ౫. నీళ్ల
మునిగినది. (ఏనుగు.) ౬. అస్తమించినది.

(నూర్వాది.) వి. అ. న. ౧. అస్తమించుట.
౨. వివాళము, మరణము. 3. శూన్యత్వము.
౪. అపవగ్గము, మోక్షము. ౫. నిశ్చుతి, ఆనం
దము. ౬. విశ్రాంతి, ఉడుకువ. ౭. సంగమము,
కూడిక. ౮. గజమజ్జనము, ఏనుగు నీళ్లలో
మునుగుట. ౯. విద్యోపదేశగ్రంథదము.
(నిర్వాణతంత్రాది.) ౧౦. (నాభిదేశమందు
జపింపఁదగిన) ప్రణవపుటితమాతృకాపుటిత మగు
స్వాభీష్టమంత్రము.

నిర్వాణి. సం. విణ. (క. జీ. క.) -నిర్వాణము
కలవాఁడు- ౧. కాంతుఁడు.

ద్వి. బాపురే నిర్వాణి బాపురే తపసి. బస.
పు. 3. ౧౧౨౯ పం.

౨. ముక్తి నొందినవాఁడు.

నిర్వాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పనివాఁడు
నేవకుఁడు. ౨. బరపు మోసెడివాఁడు. 3. చర
మాశ్రమమందున్నవాఁడు, సన్న్యాసి. ౪.
ముక్తి నొందినవాఁడు.

నిర్వాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వాతము లేనిది,
వాయువు లేనిది. (గ్లాది.) అన్య. అ. న. వా
తాభావము, గాలిలేమి.

నిర్వాదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వాదము
లేనిది. వి. అ. పుం. ౧. -నికృష్టవాదము- జన
వాదము, నింద. ౨. -నిష్కృష్టవాదము-
నిశ్చితవాదము. అన్య. అ. న. వాదములేమి.

నిర్వాహకుఁడు. సం. విణ. (అ. పికా. అ.) నిర్వా
హము చేయువాఁడు.

నిర్వాహణము. సం. వి. అ. న. ౧. దానము, ఈవి.
౨. తర్పణ మిచ్చుట. 3. (దీపాదులను) ఆర్ప
ట. ౪. (విత్తనములను) చల్లుట, విత్తుట. ౫.
ఉపశమింపఁ జేయుట, అడఁచుట. ౬. నాశము
చేయుట. ౭. మారణము, చంపుట. ౮. చల్లఁ
బఱచుట.

వ...తస్యాః శరీరనిర్వాపణాయ. కామం. ౩.
 ౯. శిశిరోపచారద్రవ్యము, చలువచేయుమందు
 లోనగునది.

నిర్వాపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దానము.
 ౨. తర్పణము ఇచ్చుట. ౩. (అగ్ని లోనగువా
 నిని) ఆర్చుట, చల్లార్చుట.

నిర్వాపయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.)
 ౧. ఆర్చనది, చల్లార్చనది. ౨. పోగొట్టినది.

నిర్వార్యఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిర్ధా
 ర్యఁడు, సత్త్వసంపత్తితో - సంపదాపవలందు
 వికారము నొందనిచిత్తముతో - పని చేయువా
 ఁ. ౨. అనివార్యఁడు, అడ్డగింపరానివాఁడు.

నిర్వాసనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వాసన
 లేనిది. వి. అ. న. ౧. నిస్సారణము, (ఊహ లో
 నగువానినుండి) వెళ్లేగొట్టుట. ౨. మారణము,
 చంపుట. ౩. విసర్జనము, విడుచుట.

నిర్వాసము. సం. వి. అ. పుం. ప్రవాసము, ఇల్లు
 వెడలిపోవుట; పరదేశమున వసించుట. ౨. వెళ్లే
 గొట్టుట. ౩. చంపుట.

నిర్వాసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెళ్లేగొట్ట
 బడినది.

నిర్వాహకుఁడు. సం. విణ. (అ. హి. కా. అ.)
 నిర్వహించువాఁడు.

నిర్వాహము. సం. వి. అ. పుం. నిష్పాదనము,
 నెఱవేర్చుట, ఒనగూర్చుట.

నిర్వాహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. నిర్వ
 హించునది, నెఱవేర్చునది. ౨. వెలికిబుచ్చు
 నది, వెలువరించునది. (నీచు లోనగువానిని
 వెలికి బుచ్చుప్రణామ లోనగునది.)

నిర్వాహ్యము. సం=నిర్వోధవ్యము.

నిర్వీంధ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. వింధ్యపర్వతము
 నుండి ప్రవహించునోకానొకనది.

నిర్వీ. నిర్వీంధ్యాయాః పథి భవ రసాభ్యంతర
 సన్నిపత్య...మేఘ. ౧. ౨౮.

నిర్వీకల్పము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. విక
 ల్పము లేనిది, పక్షాంతరము లేనిది. ౨. సంశయ
 ము లేనిది, నిస్సందేహము. ౩. (వేదాంత.) జ్ఞాత్వ
 జ్ఞేయాదివిభాగములు కాని విశేష్యవిశేషణతా
 సంబంధముకాని లేక అభిధామై యుండునది.
 (బ్రహ్మైకతాజ్ఞానము, సమాధి.) ౪. (న్యాయ.)
 ప్రకారతావిశేష్యతాశూన్యమై సంబంధాన
 గాహి కానితీంద్రియజ్ఞానము. క్రి. విణ.
 నిస్సందేహముగా.

నిర్వీకారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వికా
 రము లేనిది, మార్పు నొందనిది. ౨. కలగనిది,
 భయాదులచే కలఁతనొందనిది. (మనస్సు.) వి.
 అ. న. -పుట్టుట పెరుగుట లోనగుఆటవికా
 రములు లేనిది- బ్రహ్మము.

నిర్వీకాసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) -వికాస
 ము లేనిది-౧. వికసించునది, విరియినిది. (పూవు.)
 ౨. కాంతి లేనిది. (దీపము మొ.) ౩. సంతోష
 ము లేనిది. (ముఖము మొ.)

నిర్వీఘ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిఘ్నము
 లేనిది, అడ్డు లేనిది. క్రి. విణ. నిఘ్నము లేకుం
 డఁగా, అడ్డు లేకుండఁగా.

నిర్వీచారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచార
 ము లేనిది, ఆలోచనము లేనిది. క్రి. విణ. విచా
 రము లేకుండ, ముందు వెనుకలు చూడకుండ.

నిర్వీచికిత్సము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిస్సందే
 హము, సందేహము లేనిది.

నిర్వీచేష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేష్టలుడిగి
 నది, వ్యాపారము లేకుండునది. (శరీరము మొ.)

నిర్విష్ణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) -నిర్వేదము పొందినవాడు- ౧. పూజనకార్యము నిష్ఫలమైన దని తెలిసికొని యనుతాపపడువాడు.

౨. భిన్నుడు; దుఃఖముచే కృశించినవాడు.

౩. తన్ను తాను తత్త్వజ్ఞానదుఃఖాదులచే హేయనిగా తలచుకొనువాడు. ౪. మిక్కిలి విరక్తుడు, మిక్కిలి వైరాగ్యము కలవాడు.

నిర్విత్తర్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. విత్తర్కము లేనిది, ఆలోచనము లేనిది. ౨. (యోగం) సమాధిభేదము.

నిర్వినోదము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) వినోదము లేనిది, కాలయాపనోపాయ మైన క్రీడాదులు లేనిది.

నిర్విమర్శము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) విమర్శము లేనిది, మంచిచెడ్డలు వివేచించుట లేనిది.

నిర్వివరము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) -వివరము లేనిది-౧. రంధ్రములు లేనిది. ౨. ఎడములేనిది, దట్టమైనది.

నిర్వివాదము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. వాదము లేనిది; తగవు లేనిది. ౨. అక్షేపము లేనిది, సర్వసమతమైనది.

నిర్వివేకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) వివేకము లేనివాడు, గుణదోషము లరయుశక్తి లేనివాడు, మూఢుడు.

నిర్విశంకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) శంక లేనివాడు, జంకనివాడు, వెనుదీయనివాడు; సందేహము లేనివాడు.

నిర్విశేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.)-విశేషము-భేదము-లేనిది-౧. భేదము చూపనిది. ౨. తేజు కానిది, సమానమైనది.

శ్లో. "ప్రవాతనీలోత్పలనిర్విశేషమ్" సం. తు. సం. ౧. ౪౩.

౩. విశేషము లేనిది, ఆధిక్యము లేనిది. ౪. ఆనందములు లేనిది. అవ్య. అ.న. విశేషములేమి, భేదములేమి.

నిర్విష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఆతివసగ్గి.

నిర్విషము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) విషము లేనిది. (పాము మొ.) అవ్య. అ. న. విషములేమి.

చ. అలయక యేన దేవయజ్ఞనాధ్యయనవ్రత పుణ్యకర్మముల్, సలుపుదునేని ... ఈ ప్రమద్యరకు నిర్విష మయ్యెను నేడు మీదయక. భార. ఆది. ౧. ౧౪౮.

నిర్విషయము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. విషయము కానిది, గోచరము కానిది. ౨. విషయము-దేశము-లేనిది; దేశమునుండి తఱుగుగొట్టబడినది. ౩. శబ్దాదివిషయసంగము లేనిది. (ఆత్మ.)

నిర్విష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) అనుభుక్తము, అనుభవించబడినది. ౨. స్థాప్తము, పొందబడినది. (కూలి మొ.) ౩. చూరబడినది, ప్రకటించినది. (శ. ర.)

నిర్విష్టుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కృతాగ్నిహోత్రుడు, అగ్నిహోత్రము చేసినవాడు.

నిర్వీర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మగడును సంతానమును గలిగించినవాడు.

నిర్వీరము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) వీరులు లేనిది. (దేశము మొ.)

నిర్వీరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) వీరుడు కానివాడు, పిఠికివాడు.

నిర్వీర్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) -వీర్యము లేనిది- ౧. పుంస్త్ర్యము లేనిది. ౨. పౌషరుము లేనిది.

నిర్వ్యతము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. స్వస్థము, గుఱుముగా నుండునది. ౨. నశించినది.

నిర్వృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. స్వాస్థ్యము, మఖ
ముగా నుండుట. ౨. మఖము. ౩. నాశము,
మృత్యువు. ౪. మోక్షము.

శ్లో. ద్వారం నిర్వృతిన ద్దనో విజయతే కృషేతి
వర్ణద్వయం. భామినీ. ౪. ౧౪.

నిర్వృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నెఱవేటి
నది, సిద్ధించినది.

నిర్వృత్తి. సం. విణ. (ఇ) వృత్తి లేనివాడు
జీవితలేనివాడు. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. నెఱవేటుట,
సిద్ధి. ౨. మోక్షానందము. అవ్య. ఇ. న. వృత్తి
లేమి, జీవితలేమి.

నిర్వేతనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేతనము
లేనిది, జీతము లేనిది; గౌరవార్థమయినది. (ఉ
ద్యోగము మొ.)

నిర్వేదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. రోత. ౨. స్వా
వమానన, తన్నుతాను నిందించుకొనుట. (ఇది
ఒకానొకవ్యభిచారిభావము. తత్త్వజ్ఞానదుఃఖే
ర్వాదులచే కలుగును.) ౩. పరమవైరాగ్యము.
౪. దుష్కర్మము.

నిర్వేదించు. సం. ఆ. క్రి. ౧. ద్భ్రష్టభించు.

వ. కాశిరాజసురాజరికిం బుట్టి భేరుగుచుం గ
న్యాత్వమునఁ బెద్దకాలం బుండి తనదార్భా
గ్యమునకు నిర్వేదించి పతిం గోరి పశుపతి
నుద్దేశించి... భార. ఆది. ౩. ౨౫౩.

వ. ఇవిభోజనంబున దల్లియుఁ దండ్రియుఁ దనకు
హితోపదేశంబు చేసి తనసౌమనస్యసాము
ఖ్యంబులతోఁ దగిన ప్రత్యుత్తరం బీయమి
నిర్వేదించుట యెఱింగి. శివరా. ౨. ౧౦౮.

౨. విసుగు, రోతపడు; విరక్తి నొందు.

వ. తపోమహత్త్వంబున మాకు నాయువు గడుం
బెద్ద యైన నిర్వేదించి మనుష్యలోకంబున
నుండ నొల్లక... ఆక్షత్రియులతో వైరం
బమర్చి కొని తన్నిమిత్తంబున దేవాంబులు
విడిచితిమి... భార. ఆది. ౩. ౧౪౦.

వ. పుత్రుడు లేనివిభవంబు లన్నియు కేల య
ని నిర్వేదించి పత్నిద్వయసమేతుండై వసం
బున కరిగి. భార. సభా. ౧. ౧౩౬.

నిర్వేదుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వేదా
ధికారము లేనివాడు. ౨. వేదప్రామాణ్యము
లేనివాడు, నాస్తికుడు.

నిర్వేశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. భోగము.
౨. (మఖదుఃఖాదులను) ఆనుభవించుట. ౩.
భృతి, హలి; జీతము, వేతనము. ౪. మూర్ఖ
పోవుట, సామస్తేలుట. ౫. పెండ్లి. (కల్ప.)

నిర్వేష్టనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేష్టనము
లేనిది. వి. అ. న. ౧. సూత్రవేష్టననీక, సూ
లుచుట్టెడివిన్నకండె.

నిర్వైరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వైరము
లేనిది. అవ్య. అ. న. వైరములేమి.

నిర్వోధ. సం. విణ. (బు. క్రి. బు.) నిర్వహిం
చువాడు.

నిర్వోధవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్వ
హింపఁదగినది.

నిర్వ్యధనము. సం. వి. అ. న. ౧. అత్యంతవ్య
ధ, మిక్కిలి నొప్పి. ౨. మిక్కిలి బాధించుట.
౩. ఛిద్రము, బెజ్జము. అవ్య. అ. న. వ్యధలేమి,
బాధలేమి.

నిర్వ్యధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వ్యధ
లేనిది, బాధ లేనిది. ౨. చలనము లేనిది; శాంత
మైనది. వి. అ. న. అత్యంతబాధ, మిక్కిలి
నొప్పి. అవ్య. అ. న. వ్యధలేమి, బాధలేమి.

నిర్వ్యపేక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపేక్ష
లేనిది, కోరిక లేనిది.

నిర్వ్యళికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బాధ
లేనిది, బాధింపఁగిది. ౨. అప్రియము కానిది.
౩. కపటము లేనిది, మాయ లేనిది.

నిర్వాహము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. సహజము, స్వాభావికము. ౨. నిష్కపటము, మోసము లేనిది; శుద్ధము, నిర్దవ మైనది.

నిర్వాహపారము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పాత్ర పారము లేనిది, పని లేనిది.

నిర్వాహ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. నెఱవేర్చబడినది, నిర్వహింపబడినది, ౨. సంపన్నము, సమృద్ధము. ౩. అప్రతిబంధము, అడ్డు లేనిది. ౪. తృప్తము, విడువబడినది. (కల్ప.) ౫. యథేష్ఠవినియోగార్హము. (శ్రీలక్ష్మి పతిపుత్రధనములందు స్వత్యము నిర్వాహ్యము కాదు; పురుషులకు నిర్వాహ్యము.)

నిర్వాహ్యత. సం. వి. ఇ. శ్రీ. నిష్పత్తి; నెఱవేఱుట, సిద్ధి.

నిర్హరణము. సం. వి. అ. స. ౧. శ్రేణినాదులకు తీసికొనిపోవుట. (శవనిర్హరణము.) ౨. నిస్సారణము, వెడలఁగొట్టుట. ౩. తొలఁగించుట, నివారించుట. ౪. రసాదులు వైకి తీయుట; శత్రువులు వైకి లాగుట. ౫. నిశ్శేషముగా సంహరించుట, పూర్తిగా నాశముచేయుట.

నిర్హదము. సం. వి. అ. పుం. వివృతము, మలవిసర్జనము.

నిర్హరకుఁడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) నిర్హరణము చేయువాఁడు.

నిర్హరము. సం. వి. అ. పుం. ౧=నిర్హరణము. ౨. రహస్యముగా ధనాదులు కూడఁబెట్టుట. ౩. మలమూత్రాదులు విసర్జించుట.

నిర్హరి. సం. విణ. (న. జీ. న.) ౧. నిర్హరణము చేయువాఁడు. ౨. దూరముగా వ్యాపించునట్టిది. (పరిమళాది.) ౩. మిక్కిలి మనోహరమైనది.

నిర్హృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిర్హరణము చేయఁబడినది.

నిర్హృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ=నిగ్ధ గణము.

నిర్హృదము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని.

నిర్హృకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సిగ్ధ లేనివాఁడు; ధృఢుఁడు, జంకనివాఁడు.

నిఱునిఱు. వి. నీలుటయం దగుధ్వని కనుకరణము. ద్వి. విఱువిఱు నీలుచు నిక్కుచు పీఘ, విఱిచికొను... పండితా. పురా. ౧౦౧ పా.

నిఱు. విణ. (క. నిఱు.) మిక్కిలి. (చా. నిఱుపేద ము.)

జ : నిప్పచ్చు, నిప్పచ్చరము, నిప్పస్తు, నిఱునీఁగు, నిఱుపేద, నిఱుప్రేమ.

నిఱునీఁగు. స. క్రి. (నిఱు + నీఁగు.) సంపూర్ణముగా పరిత్యజించు.

ఈ. నిన్నటినుండి యేము నిఱునీఁగియు నుఱిమి నిట్టుపాసముల్. కాశీ. ౧. ౧౩౯. ('నిరునీఁగియు' ముద్రి. పా. 'నిరునింగియు' చి. ని. పా.)

నిఱుపే(చ్చే)ద. విణ. (నిఱు + పేద.) అతిదరిద్రుఁడు, కడుబీద.

క. నిఱుపేదయింటి కేఱికి, బఱతెంచు నిధానము... నైష. ౪. ౩౩.

చ...దయాబుద్ధి బరాధీనవృత్తుల నిష్కామముఁ గావడగు నీద్రోహంబు గక. నైష. ౩. ౮౯. ఈవి.

నీ. ఆప్రాప్త ప్రాయ రాజనట్టినిచ్చేదయు భోగించునైశ్చర్యము లెనిమిదియు. పాండు. ౧. ౧౦౧.

౨. అతికృశము, మిక్కిలి సన్ననిది.

సీ. ఘన మైనరారాపుచనుదోయిరాయిడి నిఱు
పేదనడిమికి వెఱుపు చూప. కాళీ. ౧.౯౦.

గీ. అందియులు మ్రోయ మేనిసోయగవుదావి,
కళులు పెల్లగ మాఁగి ఝుమ్మని చెలంగ,
గురుపయోధరధమిలభగముకతన, నడచువేళ
ల నిఱుపేదనడుము వడఁక. చిత్రభా. ౨.
౩౪.

గీ. నాకజలజాతీనిఱుపేదనడుము బలిసి, యల్ల
నల్లన వలీనీమ నాక్రమించె. మనుచ. 3.
౧౧౩.

నిఱుప్రేమ. మి.వి. (నిఱు + ప్రేమ.) పూర్ణమగు
ప్రేమ.

చ. కలఁకుల నిఱువ్రాల వలకేలను మెల్లనఁ
బట్టి దువ్వె యానలినదళాక్షి పక్షి యను
నామము దీనికె చెల్లఁ బిల్చియుం, బిలువక
మున్నె వచ్చె నిఱుప్రేమ దొలంకఁగ నింక
దీనిచేఁ, గలుగు నిజంబుగాఁ దనకుఁ గాంతు
లు దీఱు నుఖంబు చెందఁగక. సారంగ. ౧.
౧౩౦.

నిఱు(న)నీలు. ఆ. క్రి. (నిఱు + నీలు.) గాత్ర
వినామముచేయు, ఒడలు విడిచికోను. (నీలు +
నీలు-నిఱునీలు=గర్వింతు అని క.ర.)

గీ. నీడుగాలికిఁ బనివట్టి నిఱునీల్లి, పట్టెడల విగఁ
బట్టిన మట్టువడక, నిలువ కేతెంచి వేటు
కుక్కలు కుమార్, చుట్టుక గునినీయాడంగఁ
జూడవేమి. కాళీ. 3. ౩౫.

సీ. కనుకొప్ప తెత్తి నిఱుననీల్లి యూరుపు లా
విర్భవింపఁగా నావులించి. చెన్న. ౪. ౪౧౦.

ని. వి. నీలుట కనుకరణము. (చూ. నిఱునీలు.)

నిలఁబడు=నిలువఁబడు. (√నిలుచు.)

క. ఇలు కాలి కూల నిట్టక, నిలిచిననిట్టాడు
నోత నిజరథ మటులం, బొలియ న్నులఁబడి

రాకా, ములతేఁడుండుటకు నగుచుఁ జూచి
రి వేల్పుల్. రామా. ౮. ౧౩౨.

నిలక. వి. (√నిలుచు.) నిలుపు. (చి.ని.క.ర.ప్రా.)

నిలయనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. నెలకొనుట,
గూండు లోనగువానిలో ఉండుట. ౨. (వక్షు
లుమున్నగునవి) వ్రాలుట. 3. కనుమూసిగంత
లు అనుక్రీడావిశేషము. ౪. నిలయము, ఉనికి
పట్టు. ౫. లీనమగుట, అంతర్ధానమగుట.

నిలయము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఉనికిపట్టు,
వాసస్థానము. (మృగాదులగునా, పక్ష్యాదుల
గూండు మొ.) ౨. గృహము, ఇల్లు. 3. నిశ్చే
ష మగులయము, పూర్ణముగా నశించుట. ౪.
దాఁగుకొనుట, లీనమగుట. ౫. కనుమూసిగం
తలు అనుక్రీడావిశేషము.

నిలిండు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆపు. (త్రి. ని.)

నిలింపుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేబ్బు, దేవత.

నిలీనము. సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. నిశ్చేష
ముగా లీనమైనది, ౨. కరఁగినది. (బంగారు
మొ.) 3. నశించినది. ౪. దాఁగియున్నది.

నిలుక(లక)డ. వి. (√నిలుచు.) ౧. స్థితి, ఉనికి;
వాసస్థానము.

సీ. ఆకారములుఁ జూచు లంబరాభరణాదు లా
ప్పులు నిలుకడ లొకఁడు దప్పు. గీ. కుండ
సప్తరాత్రుఁబున నొసర వ్రాసి, తెచ్చి నెచ్చె
లిముందట విచ్చి చూపి. హరి. ఉ. ౩.
౧౧౪.

మ. నుడువుంజిల్కలకొల్పి ... నిల్కడ గా
వించె భవద్రసజ్జపయి నింకక... కబ్బంబు
గావింపుమా. చం. రా. ౧. ౮౩.

న. కావున నలుక నలఁకువలకు నిలుకడ యగుట
దాని విడువవలయు... యయా. 3. ౮.

౧. ఉత్తానము, నిలువఁబడుట.

వ. పురారి...యొక్కారంపునిలుకడ నిలిచి...

హర. ౩. ౪౯.

గీ. మొలకసిగ్గులు వట్టికొంతులును వలపు, చాటు
నిలుకడ లలఁతివేసటలఁ జూపు...కొమ్మ...

శుక. ౨. ౪౩౩.

మ...అప్పురమాత్త్రంబు...శిరంబు లెల్లఁ దుని
మెక మ్రోడ తడియాంక మ, చెప్పరు వారం
దనకొంటినిల్కడన నిల్వెం గొంతనే పద్ది
విక. హరి. పూ. ౪. ౧౭౫.

౩. సిరత్వము, నిశ్చలత్వము.

క. మెలుపును గెంపును నుస్థితి, దలిరులయందేని
లేదు తమ కుమవలనక, నిలుకడ యగు నని
తత్పద, తలముల నెలసె ననఁ బాదతలములు
వొల్పెక. కు. సం. ౩. ౨౮౫.

చ. గుఱుకుగ స్త్రీలకు నగలకుక మది నిల్కడ
లెందు లేపు నీ, వెఱుంగనినీతియుం గలదె...

సారంగ. ౨. ౧౪. భార. ఆర. ౧. ౩౫౮.

౪. ధైర్యము.

గీ. దానవాధిపునిలుకడ దప్పినట్లు, పదసరోజ
యుగము దొట్టుపడుచు నుండ. భా. రా.
య. ౧౮౬౪.

క...బలునిలుకడ, తటికొండ యమీనుభాన తలఁ
పులనెలనా, యయా. ౪. ౧.

ద్వి...వారలఁ గోరి రావించి, వారిరూపంబులు
వారినిల్కడలు. రం. కా. బాల. ౯౪. ౪ పం.

౫. సమాప్తి, ముగింపు.

సీ. అందంద కదిరెనుకొందలపాటుచేఁ దలఁ
కుచు నునికికి నిలుకడయును. గీ. లేమి ...
భార. విరా. ౨. ౩౧౫.

౬. ఆభినివేశము, పట్టుదల.

క. ఆలజడియ కాక నీ కీ, నిలుకడ నొకమేలు
గలదె...హరి. పూ. ౪. ౧౦౬.

చ. అడరెనుచిచ్చు జొచ్చుతఱి నాదట నూ
రక చూచునాఁటిని, ల్కడయును గానఁద్రో
చి చిరకాలము దాళినబెట్టిదంబు నా, యెడఁ
గని...ఉ. రా. ౮. ౯౯.

౩. నాట్యస్థితివిశేషము.

చ. నిలిచిననిల్క డెల్ల గణనీయము చూపిన
చూపు లన్నియుం, దొలకరిమించులు...

బహు. ౫. ౩౩.

మ. బలికే మైసిరితీరు నిల్కడలు సేబాసు...
చంద్రి. ౨. ౯౩.

విణ. సిరమైనది.

మ...సహజభ్రాజిష్ణుశార్యండు ని, ల్కడభావం
బున నుండుఁ గయ్యమునకుక గాల్చివ్వఁ
దేపట్టుక. ఉ. రా. ౨. ౯.

నిలుగు=నీలుగు.

(ఒడలువిఱుచుకొను.)

క. బలదేవుమేను సోఁకిన, వెలిమిడిచే వేఁకి సఱ
చి విటతాటముగా, నిలుగుటతో ములుగు
టతో, నలచుటతో నావులింత లంతంతకుఁ
గాక. ఉ. హరి. ౬. ౩౩.

సీ. సవ్యాపనవ్యముల్ శరము లేయుట మాని
నెఱుఁకులు విఱుగంగ నిలుగువారు. వరాహ.
౧౧. ౧౨౬.

చ. నిలుగుచు నావులిండుచు వనీవిహగోత్కర
మెట్లు వల్కా న, ప్పలుకులె యఱు లెత్తి
విని పల్కెడు వింటివేకిరకారికల్. మనుచ.
౩. ౫౮.

(చచ్చు.)

చ...రోగముల మ్రంది గృహంబులయందు బం
ధు లే, ద్వ నిలుగుకప్పులు స్మరులె వారల
తల్లులు తల్లులే మహిళ. మార్క. ౩. ౩౨.
క. నావృత్తాంత మెఱింగిన, యావిహగార్జుని
జటాయు వటువి నిలిగె నే, మో విన్నవఁడు
కాఁ డట్లు, గావున నాయునికి నిశటఁ

౧. ఉత్తానము, నిలువబడుట.

౨. పురారి...యొక్కారంపునిలకడ నిలిచి...
హర. ౨. ౪౯.

గీ. మొలకసిగ్గులు వట్టికొంతులును వలపు, చాటు
నిలుకడ లలఁతివేసటలఁ జూపు...కొమ్మ...
శుక. ౨. ౪౩౩.

మ...అప్పరమాత్మంబు...శిరంబు లెల్ల దుని
మెక్క మ్రొడై తదీయాంగ మ, చెప్పెరు వారం
దనఁజొంటినిల్కడన నిల్చెం గొంతనే పద్ది
విక. హరి. పూ. ౪. ౧౩౫.

౩. స్థిరత్వము, నిశ్చలత్వము.

క. మెలుపును గెంపును నుస్థితి, దలిరులయందేని
లేదు తమ కుమవలనక, నిలుకడ యగు సని
తత్వద, తలముల నెలనె ననఁ బాదతలములు
వొల్చెక. మ. సం. ౩. ౨౮౫.

చ. గుఱుతుగ స్త్రీలకు నగలకుక మది నిల్కడ
లెందు లేవు నీ, నెఱుంగనినీతియుం గలదె...
సారంగ. ౨. ౧౪. భార. ఆర. ౧. ౩౫౮.

౪. ధైర్యము.

గీ. దానవాధిపునిలకడ దప్పినట్లు, పదసఠోజ
యంగము దొట్టుపడుచు నుండ. భా. రా.
యు. ౧౮౬౪.

క...బలునిలుకడ, తటికొండ యమీనుఘాన తలఁ
పుల నెలనా. యయా. ౪. ౧.

ద్వి...వారలఁ గోరి రావించి, వారిరూపంబులు
వారినిల్కడలు. రం. గా. బాల. ౯౪. ౪ పం.

౫. సమాప్తి, ముగింపు.

నీ. అందంద కదిలెనుకొందలపాటుచే దలఁ
కుచు నునికి నిలుకడయును. గీ. లేమి ...
భార. విరా. ౨. ౩౧౫.

౬. ఆభినివేశము, పట్టుదల.

క. ఆలజడయ కాక నీకీ, నిలుకడ నొకమేలు
గలదె...హరి. పూ. ౪. ౧౦౬.

చ. అడరెకుచిచ్చు జొచ్చుతఱి నాదట నూ
రక చూచునాటినిల్కడయును గానఁద్రో
చి చిరకాలము దానినబెట్టిదంబు నా, యెడఁ
గని...ఉ. రా. ౮. ౯౯.

౭. నాట్యస్థితివిశేషము.

చ. నిలిచిననిల్క డెల్ల గణనీయుము చూపిన
చూపు లన్నియుం, దొలకరిమించులు...
బహు. ౫. ౩౩.

మ. బలికే మెసిరితీరు నిల్కడలు సేబాను...
చంద్రి. ౨. ౯౩.

విణ. స్థిరమైనది.

మ...సహజభ్రాజ్యశౌర్యండు నిల్కడభావం
బున నుండుఁ గయ్యమునకుక గాల్చివ్వఁ
దేపట్టుక. ఉ. రా. ౨. ౯.

నిలుగు=నీలుగు.

(ఒడలువిఱుచుకొను.)

క. బలదేవుమేను సోఁకిన, వెలిమిడిచే వేకి సఱ
చి విటతాటముగా, నిలుగుటతో ములుగు
టతో, నలమటతో నావులింత లంతంతకు
గాక. ఉ. హరి. ౬. ౩౩.

నీ. సవ్యాపనవ్యముల్ శరము లేయుట మాని
నెఱుఁకులు విఱుగంగ నిలుగువారు. వరాహ.
౧౧. ౧౨౬.

చ. నిలుగుచు నావులిండుచు వనీవిహగోత్కర
మెట్లు వల్కూ న, ప్పులుకులె యట్లు లెత్తి
విని పల్కెడు వింటివేకీరకారికల్. మనుచ.
౩. ౫౮.

(చచ్చు.)

చ...రోగముల మ్రంది గృహంబులయందు బం
ధు లే, డ్వ నిలుగుకప్పులు న్నురులె వారల
తలులు తలులే మహిక. మార్క. ౩. ౩౨.

క. నావృత్తాంత మెఱింగిన, యావిహగార్గణి
జటాయు వటవి నిలిగెనే, మో విన్నవాడు
కాడట, గావున నాయునికి నిశట

గాతుత్సండుక. చం. రా. 2. ౪౬.
 ౪...జటాయుషి గతాయుషి సం. చం. రా.
 సం. ౨౨.

(గర్వింపు.)

చ. జలరుహనేత్ర నన్నిపుడు సారెకు దూలు
 చుఁ గేరి నిష్కచుక, నిలుగుచు విష్ణువీగు
 చును నిక్కము గాఁగను నాతఁ డేమియుక,
 దెలియఁడు సాదుబిడ్డఁ డని నేరుపుమాటలఁ
 దేలనాడి గా,దిలిమతుచేతఁ జక్కటులు
 దిద్దెద మెంతటిసంగనాచివే.సారంగ.3.౫౫.

నిలుచు(ల్పు).=నిలుచుండు. ఆ. క్రి. ౧. ఉత్తి
 తుండగు, నిలువఁబడు.

చ. కని యతిభక్తిపూర్వకముగా ధరఁ జాగి
 నమస్కరించి లేచి నిలిచి ఫాలభాగమునఁ
 జేతులు నేరిచి... విక్ర. ౨. ౨౨౧.

ఉ...పాండవమధ్యముఁ దొప్పి బద్ధతూ,ణీరుఁ
 డురంగమధ్యమున నిల్చె జనంబులు దన్నుఁ
 జూడఁగక. భార. ఆది. ౬. ౧౬.

క. మును లచ్చెరు వంది కనుక,గొన శంభుఁడు
 నిల్చి వరముఁ గోరు మనుఁడు... భార.
 ఉద్యో. ౪. 3౬౬.

౨. ప్రతిష్ఠిత మగు. (శ. ర.) 3. వర్తింపు.

ఆ...అతనిపాల నందఱుఁ దగ,వైసపనుల నిలు
 చు టభిమతంబు. భార. విరా. ౧. ౬౪.

గీ...ధర్మంబు కూర్చులతలన నిలుచు,కాక్తబా
 ధాదిదుర్మతల్లాఘ లెసఁగు.పారి.ఉ.౯.3౮.
 పార. ౬. ౬౮.

౪. నివసించు, కాపుర ముండు.

గీ. కాంచి యేలెడుజయనేనుఁ గాంచి యతఁ
 డు, నన్ను మన్నింప నందుఁ గొన్నాళ్లు
 నిలిచి. విక్ర. ౫. ౧౬౯.

గీ. ఇష్టరంబునఁ గాపురండ్కితర మైనపురము

మునం దేల నిల్చె నిరరవిభుడు. వార. 2.
 ౧౩౩.

౫. కూర్చుండు.

ఉ...కాల్యసమంచితక్రియల్,వీటిచి పాండు
 పుత్రవసుదేవసుతుల్ ప్రచుదంబు మోము
 లం,దేహఁగ వేడ్కతో నరుగుదెంచి సభా
 సలి నిల్చి రంతటక. జై. భా. ౧. ౧౩౩.

ఉ. అం దొకదివ్యరత్నభిభాగ గ్రతలంబున రాగ
 మంజరీ,నందనుఁ డబ్బినీతటుమునకొ సురభూ
 జమునీడ నిల్చి లీ,లం దనవైష్ణవంబునఁ దలం
 చినమాత్ర నె పాత్రయందు నా,నందకరంబు
 గాఁ బొడమె నవ్యనుధామధురాన్నపాన
 ముల్. విక్ర. ౨. ౧౬.

౬. శేషించు, మిగులు.

గీ. ఇంట దొరెనువందలు నినుపకట్ల,మానిముం
 తలు నిలిచె నమల్లపతికి,వారికన్యాకటాక్ష
 మవ్యలికిఁ జనిన. శుక. ౨. 3౫౦.

ఉ...కుహీనురు లపారసుదక్షిణ లంది రెప్ప
 లం, దేలి యధేచ్ఛఁ గొం చరుగ నిల్చిన
 చిత్తము వెక్కసంబుగా, మూలుగుచున్న
 దిప్పుడు...జై.భా.౧.౬౬.ఉ.పారి.౧.౧౧.

౩. ఆఁగు.

(క) మాను, ప్రకృతక్రియనుండి విరమించు;
 వచ్చుట మాను.

క. వీర లతిలలితమృదులా,కారలు గిరివిషమ
 గవానగవ్యారముల రా,నేరరు గావున నిట
 చను,దేరక నిలువుండ యినియు దేవపథం
 బుల్. భార. ఆది. ౫. ౬౮.

చ. అనిశముఁ జెప్పఁ జెప్ప విని యాతఁ డెడక
 భయ మంది తాన నిల్చినఁ గడు మేలు...
 దశకు. 3. ౩౧.

క...సురగాలి విసరె నిలువక వెలువక. ఉ.
 పారి. ౨. ౨౪.

౧. ఉతానము, నిలువబడుట.

౨. పురారి...యెయ్యారంపునిలుకడ నిలిచి...
వార. ౨. ౪౯.

గీ. మొలకస్సిగులు వట్టికొంతులును వలపు, చాటు
నిలుకడ లలఁతివేసటలుఁ జూపు...కొమ్మ...
శుక. ౨. ౪౩౩.

మ...ఆప్పరమాస్త్రంబు...శిరంబు లెల్ల దుని
మెక మ్రొడ తదీయాంగ మ, చెప్పరు వారం
దనతోంటినిల్కడన నిల్పెం గొంతనే పద్ది
విక. వారి. పూ. ౪. ౧౭౫.

౩. సిరత్వము, నిశ్చలత్వము.

క. మెలుపును గెంపును గుసితి, దలిరులయందేని
లేదు తమ కుమవలనక, నిలుకడ యగు నని
తత్పద, తలముల నెలసె ననఁ బాదతలములు
వొల్పెక. మ. సం. ౩. ౨౮౫.

చ. గుఱుతుగ స్త్రీలకు న్నగలకుక మది నిల్కడ
లెందు లేపు నీ, వెఱుంగనినీతియుం గలదె...
సారంగ. ౨. ౧౪. భార. ఆర. ౧. ౩౫౮.

౪. ధైర్యము.

గీ. దానవాధిపునిలుకడ దప్పినట్లు, పదసరోజ
యుగము దొట్టుపడుచు నుండ. భా. రా.
యు. ౧౮౬౪.

క...బలునిలుకడ, తటికొండ యమీనుభాన తలఁ
పులనెలనా. యయా. ౪. ౧.

ద్వి...వారలఁ గోరి రావించి, వారిరూపంబులు
వారినిల్కడలు. రం. గా. బాల. ౯౪౮. ౪ పం.

౫. సమాప్తి, ముగింపు.

సీ. అందంద కదిరెడుకొందలపాటుచేఁ దలఁ
కుచు నునికి నిలుకడమును. గీ. లేమి ...
భార. విరా. ౨. ౩౧౫.

౬. ఆభినివేశము, పట్టుదల.

క. ఆలజ్జయ కాక నీ కీ, నిలుకడ నొకమేలు
గలదె...వారి. పూ. ౪. ౧౦౬.

చ. అడరెడుచిమ్మ జొమ్మతటి నాదట నూ
రక చూచునాటిని, ల్కడమును గానఁద్రో
చి చిరకాలము దానినబెట్టినంబు నా, యెడఁ
గని...ఉ. రా. ౮. ౯౯.

౭. నాట్యస్థితివిశేషము.

చ. నిలిచిననిల్క డెల్ల గణనీయము చూపిన
చూపు లన్నియుం, దొలకరిమించులు...
బహు. ౫. ౭౭.

మ. బలికే మెసిరితరు నిల్కడలు సేబాను...
చంద్రి. ౨. ౯౩.

విణ. సిరమైనది.

మ...సహజబ్రాజ్ఞమృత్యుండు నిల్కడభావం
బున నుండుఁ గయ్యమునకుక గాల్చివ్వఁ
దేపట్టుక. ఉ. రా. ౨. ౯.

నిలుగు=నీలుగు.

(ఒడలువిఱుచుకొను.)

క. బలదేవుమేను సోఁకిన, వెలిమిడిచే వేఁకి సజ
చి విటతాటముగా, నిలుగుటతో ములుగు
టతో, నలచుటతో నావులింత లంతంకకుఁ
గాక. ఉ. వారి. ౬. ౭౭.

సీ. సవాగపనస్యములో శరము లేయుట మాని
నెఱుఁకులు విఱుంగంగ నిలుగువారు. వరాహ.
౧౧. ౧౨౬.

చ. నిలుగుచు నావులింతుచు వనివిహగోత్కర
మెట్లు వల్కూ న, ప్పలుకుతె యఱు లెత్తి
విని పల్కెడు వింటివే కీరళారికలో. మనుచ.
౩. ౫౮.

(చచ్చు.)

చ...రోగముల మ్రంది గృహంబులయందు బం
ధు లే, ద్వ నిలుగుకష్టము న్నుయలె వారల
తల్లులు తల్లులే మహిళ. మార్క. ౩. ౩౨.

క. నావృత్తాంత మెఱింగిన, యావివాగాగ్రణి
జటాయు వటువి నిలిగెనే, నా విన్నవాఁడు
కాఁ డటు, గావున నాయునికి నిచటఁ

గాతుత్సండుక్. చం. రా. 2. ౪౬.
శ్లో...జటాయుషి గతాయుషి సం. చం. రా.
సుం. ౨౨.

(గర్వింపు.)

చ. జలరుహనేత్ర నన్నిపుడు సారెకు దూలు
చుం గేరి నిష్కచుక్, నిలుగుచు విట్టవీగు
చును నిక్కము గాంగను నాతఁ డేమియుక్,
దెలియఁడు సాదుబిడ్డఁ డని నేరుపుమాటలఁ
దేలనాడి గా,దిలిగుతుచేతఁ జక్కటులు
దిద్దెద పెంతటిసంగనాచివే. సారంగ. 3. ౫౫.

నిలుచు(ల్పు).=నిలుచుండు. అ. క్రి. ౧. ఉత్తి
తుండగు, నిలువఁబడు.

చ. కని యతిభక్తిపూర్వకముగా ధరఁ జాగి
నమస్కరించి లేచి నిలిచి ఫాలభాగమునఁ
జేతులు నేరిచి... విక్ర. ౨. ౨౨౧.

ఉ...పాండవమధ్యముఁ దొప్పి బద్ధతూ,ణీరుం
డు రంగమధ్యమున నిల్చె జనంబులు దన్నుం
జూడఁగజ్. భార. ఆది. ౩. ౧౩.

క. మును లచ్చెరువంది కనుగొన శంభుఁడు
నిల్చి వరముఁ గోరు మనుఁడు ... భార.
ఉద్యో. ౪. 3౬౬.

౨. ప్రతిష్ఠిత మగు. (శ. ర.) 3. వర్తించు.

ఆ...అతనిపాల నందఱుఁ దగ,వైసపనుల నిలు
చు టభిమతంబు. భార. విరా. ౧. ౬౪.

గీ...ధర్మంబు కూర్చులతలన నిలుచు,కాక్తబా
ధాదిదుర్మతశ్లాఘ లెసఁగు.చారి.ఉ.౯.3౮.
వార. ౩. ౬౮.

౪. నివసించు, కాపుర ముండు.

గీ. కాంచి యేలెడుజయసేనుఁ గాంచి యతఁ
డు, నన్ను మన్నింప నందుఁ గొన్నాళ్లు
నిలిచి. విక్ర. ౫. ౧౬౯.

గీ. ఇప్పురంబునఁ గాపురఁడకీతర మైనపురము

మునం దేల నిల్చె నిరరవిభుఁడు. వార. 3.
౧౩౩.

౫. కూర్చుండు.

ఉ...కాల్యసమంచితక్రియల్,వీటిచి పాండు
పుత్రునుదేవసుతుల్ ప్రమదంబు మోము
లం,దేజఁగ వేక్కతో నరుగుదెంచి సభా
సలి నిల్చి రంతటజ్. జై. భా. ౧. ౧3౩.

ఉ. అం దొకదివ్యరత్నశిఖరాగ్రతలంబున రాగ
మంజరీ,నందనుఁ డబ్జవీరతుమునజ్ సురభూ
జమునీడ నిల్చి లీ,లం దనవెత్తనంబునఁ దలం
చినమాత్రవె పాత్రయందు నా,నందకరంబు
గాఁ బొడవె నవ్యసుధామధురాన్నపాన
ముల్. విక్ర. ౨. ౧౬.

౬. శేషించు, మిగులు.

గీ. ఇంట దొరెనుమండలు నినుపకట్ల,మానిముం
తలు నిలిచె నమృతపతికి,వార్ధికన్యాకటాక్ష
మవ్యతికిఁ జనిన. శుక. ౨. 3౫౦.

ఉ...చుసీనురు లపారసుదక్షిణ లంది తెప్ప
లం, దేలి యధేచ్ఛ గొం చరుగ నిల్చిన
విత్తము వెక్కసంబుగా, మూలుగుచున్న
దిప్పుడు...జై.భా.౧.౩౬.శ.చారి.౧.౧౧.

౭. ఆఁగు.

(క) మాను, ప్రకృతక్రియనుండి విరమించు;
వచ్చుట మాను.

క. వీర లతిలలితవృదులూ,కారలు గిరివిషమ
గహనగవ్యూరములరా,నేరరు గావున నిట
చను,దేరక నిలువుండ యివియు దేవపథం
బుల్. భార. ఆది. ౫. ౬౮.

చ. అనిశముఁ జెప్పఁ జెప్ప విని యాతఁ డెదజ్
భయ మంది తాన నిల్చిన గడు మేలు...
దశకు. 3. ౪౧.

క...సురగాలి విసరె నిలువక వెలుచజ్. ఉ.
వారి. ౨. ౨౪.

వ. వారలదెస మరలి చూచి మీరింక నిలుపుం
డని పలికిన... భార. ఉద్యో. ర. ౨.

(చ) పెడలుట మాను.

గీ. ఏగునెడ దుర్నిమిత్తంబు తెన్నియేని, గని
యు వినియు నిశ్చంకతఁ జనకు మనుచు,
దొరలు నిల్పిన నిల్వక... విక్ర. 3. 23.

(టు) ఉండు.

గీ. అంధకారంబు నిలుచునే యర్కునెదుట.
వి. పు. ర. ౧౨౨.

వ...తత్ప్రదేశంబున నిలిచి వారలదెస మరలి
చూచి...భార. ఉద్యో. ర. ౨.

(ఠ) ఆపలాయితుఁడగు, పాటిపోవక యుండు.

నీ. నిలునిలురా యింద్ర నేఁడెందుఁ బోయె
దు... దళ. ౨. ౪౨౩.

ఉ. వచ్చితి మింక నెందుఁ జనవచ్చు నొహలో
నిలు పారిజాతపాటుచ్చర... పారి. ౫. 3.
౮. తాళు, ఓర్పు.

ఆ. అలిగి యాడుగఱచి యాఁకటిపెలుచన, నిలు
వలేక యసుర నింగిదాఁక, తెరిగి...భార.
ఆది. ౬. ౨౯౧.

ఆ. రాచకూఁతుమీఁడ రాగంబు పుట్టుట, నా
కుఁ జెప్పవెతి నీకు కాప, మిత్తు నమ్మగాఁకీ
నీవు వరింపక, నిలువ లేవు మరుఁడు బలియుఁ
డగుట. భార. కాం. ౧. ౨౫౨. వి. పు. ౨. ౧౬.

౯. కలుగు, పుట్టు.

క. లోకేశ యిస్తుజీంద్రము, నీకృప నామీఁడఁ
జాల నిలిదినకతనక, జేక్షాని దాఁచుగ నెఱ
సిరి, నాకుఁ గలిగె నిట్లు కానినాఁ డోపు
దునే. వి. పు. ౬. 33౬.

గీ...డప్పికి నానీరు ద్రాగుటయును.

ఉ. గర్భము నిల్చి కుక్షియధికంబుగఁ గానఁగ
వచ్చి...కవిక. ౧. ౪౫, ౪౬.

౧౦. పొడుకొను, నీరముగానుండు.

క. కులదూపగుణద్రవ్యంబులు విక్రమవంతు
నందు భూవిదితము లై, నిలుచు నవిక్రమునకు
నవి, గలిగియు లేనిక్రియ నప్రకాశంబు ల
గుక. భార. సభా. ౧. ౧౨౮.

ఆ. దివమ కాని యింక భువనంబునం దిట, వట్టి
రాత్రి లేనియట్లు గాఁగ, జేసెనొక్కొ విధి
విశేషించి నాకకా, నేడ దివము సాఁగి నిలి
చెనొక్కొ. భార. విరా. ౨. 3౧3.

గీ. నిశ్చయంబుగ మనసులొ నిల్పె నేని, చాల
దా మర్చ్య రక్షింప కంభుభక్తి. భీమ. ౫.
౧౪3.

౧౧. తీటు, పోపు.

గీ. నీరు గ్రోలిన దానాంబు నిలుక దేని, వాఁడు
నేంచేయు నీరైదువాసరముల. జై. భా.
౮. ౧౦౧.

గీ. ఇన్ని నీకైన వంటకం బించు కైన, దొల్లి
దానంబు చేయనిదుచ్చక్రమున, నిర్భరతు
త్తిపాసలు నిలువ వనిన. వరాహ. ౧౨.
౬౬. నీలా. ౨. ౧౦౮.

౧౨. జీవించు, బ్రతుకు.

ఆ. నిద్ర లేక తిమకు నిలుచునుపాయంబు,
లాండు దక్క పెనకుచున్నవారు. భార.
ఆది. ౬. ౨౩౮.

ఉ...యుగసంధుల నిల్చియుఁ గాలుచేతిబల్,
త్రొక్కుల నమ్మను ప్రభృతులుం, దుద రూ
పఱకుండ నేర్పిరే. ఆము. ౨. 3౮.

ద్వి. అరగాల మున్ను గన్న ట్లపాదునకు, నెరయ
నిచ్చినకర్త నిలిచెనే నేడు. పండితా.
మహిమ. ౨౫3 పా. వి. పు. 3. ౧౨౯.

౧3. (యుద్ధాదులయందు) నిలువఁబడు, వెనుదీ
యక యుండు.

ఉ. ఈవనుధాధినాథులజయించినయట్టిద కాదు

చక్కనై, పోవక నిల్వ నా కెదిరి ...

భార. ఆది. ౪. ౨౦౪.

ద్వి. కల్ల లాడించిన గలదె పన్నిదము, నిక్క

మింతకుఁ జాలి నిలిచెద నేను. ద్వి. హరిశ్చ.

పూ. ౩౪౩ పం. నీలా. ౧. ౪౧.

౧౪. జీవముతోనుండు.

క. అన్నంబు నాయధీనంబన్నము లేకున్న నిలు

చునయ్య యొడఁగె...హరి. పూ. ౧. ౧౨౪.

మ. నిల దీయంగము రంగనాథ వర మే నిన్నే

డెదక...వైజ. ౩. ౧౩౦.

౧౫. పొడుచు, ఉదయించు.

ద్వి. తఱుచుమెఱుంగులు తళతళ మనగ,

నెఱిఁ దూర్పుఁగొండపై నిలిచె నాదిత్యుఁ

డు...ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౫౫౪ పం.

౧౬. స్థితిసొందు, వృద్ధిసొందు.

నీ. స్థావరజంగమాత్మక మగుభౌతికం బెవ్వని

చేఁ బుట్టు నెవ్వనికృప. గీ. నిలుచు నెవ్వని

కినుకచే నిలయ మొందు. పాండు. ౨.

౨౧౩.

౧౭. లగ్న మగు, సక్తమయి యుండు.

నీ. భూషామణివ్యాజమున నంగకంబుల జనుల

చూపులు వినిశ్చలత నిలువ. నైష. ౫. ౩.

ఉ...ఈ, నెట్టికనీలవై మనసు నిల్చుట కేమన

వచ్చు...ఆము. ౬. ౧౧౧.

౧౮. చెడకుండు, నశింపకుండు.

క. బలవంతులబలములు నగ్గల మగుబల మెదు

రఁ గలుగఁగాఁ గీడ్వడునే, కొలఁదులవానికి

గర్వము, నిలుచునె నయమార్గవృత్తి నిలిచిన

భంగిక. భార. ఉద్యో. ౩. ౩౦౩.

గీ. మృద్ధునాము నిల్చు నెట్లల్గు మృజ్జలాది,

నట్లు భౌతికభోగాశనాది భౌతి, కాంగములు

నిల్చు భోగ మిం దా త కెది. ఆము. ౩. ౬౯.

౧౯. సమాహిత చిత్తుఁ డగు; మాటుచింత లేక

యుండు.

క. అని యిట్టజేవతాప్రార్థనము నాదినుకవినిను

తమునుం గావించి నిలిచి వెల్లగునుల్లం,

బునందు నే నొకపురాణముం. జెప్పంగక.

జై. భా. ౧. ౩.

నీ. మనసు నిల్వమి నెమిమాపునై వయ్యాలి

మన్నీడు తనుఁ జూచి మరలిపోవ. శుక.

౩. ౪౪౩.

౨౦. విశ్రమించు.

నీ. నిలనీనవంతువార్సుల నత్తమామలపోరును

లేనికాపురము గలిగె. శుక. ౩. ౬౦౪.

సా: నిల్వ నీడ పట్టఁ గొమ్మ లేదు.

గీ. అభ్యగులు కోడిగములకై యాకు లెల్ల,

ద్రొంచి కాఘావితానము ల్బ్రించివైవ, మో

డుపడి యుండె నది నిల్వ నీడ పట్టఁ గొమ్మ

యును లేమి తనయందుఁ గుదురుకొనఁగ.

శుక. ౩. ౪౩౯.

జ: నిలఁబడు, నిలక, నిలుకడ, నిలుచుండఁ

బెట్టు, నిలుచుండు, నిలుచుకొను, నిలుచూఱ,

నిలుపు, నిలుపుకొను, నిలుపు, నిల్చుండు,

నిల్పొపు.

నిలుచుండఁబెట్టు స. క్రి. (నిలుచు.) నిలువఁ

బెట్టు, ఉత్థితునిచేయు.

నీ. నిలుచుండఁబెట్టి యంగుళియూత నూపఁ

గాఁ శ్రీతిఁ దప్పడుగులు పెట్టిపెట్టి. హరి.

పూ. ౫. ౧౯౦.

నిలుచు(ల్చు)ండు=నిలుచు. అ. క్రి. (నిలుచు

+ ఉండు. స్వార్థమున.) ఉత్థితుఁ డగు, నిలువఁ

బడు.

గీ. అతఁడు పవడింప మును కారవాధినాధుఁ,

డరిగితలయంపిదెస నన్నతాననమున, నుండె

బదపడి కాల్కడయొద్ద కల్ల, జని వినము

డై నిలుచుండె సవ్యసాచి. భార. ఉద్యో.

౧. ౬౫.

క. ఈరీతిఁ దోచె వంతట, నెరావణదంతి నెక్కి యవరులతో జంభారి చనుదేర యాదక,వీరులు నిలుచుండిరధికవిస్తయమతులై. ఉ. హరి. ౧. ౧౨౪. భీమ. ౨. ౫౨.

నీ...సాత్యకి కృతవర్మని వదనంబు గనుఁగొని మదమెలర్ప, నొద్ద నిల్చున్నప్రద్యముచే సజచుచు నవమాన మేర్పకనట్టిభంగి, బెలుచ నన్ని...భార. మా. ౪౨.

నిలుచుకొను=నిలుచు. (నిలుచు+కొను. స్వార్థమున. క.ర.)

నిలుచూఱు. వి. (నిలువు+చూఱు.)నిలువుదోఁపు, భయముచే గాని భక్తిచే గాని దేహమందు ధరించువస్తువు లన్నియు దేవతాదుల కిచ్చుట.

ద్వి. నెన్నది దనయేలు నేలకుఁ దోడ, సొమ్మ లన్నియు నిలుచూఱగా నిచ్చి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౪౧౧ పం.

నిలుపు(ల్పు). స.క్రి. (√నిలుచు.) ౧. నిలువఁజెట్టు.

క...కన్నయఁ,దెచ్చి యతం దెదుట నిలిపి దీనికి నెనయై, మెచ్చు కనువెండికొడుకును, నిచ్చలముగఁ దెల్పుము...నీలా. ౨.౬.

౨. ప్రతిష్ఠించు, స్థాపించు.

క. రావించి తగవుమై సంభావింపవ కాక వాడ పొందవు లలకం,బో విడువర మిగులుదురే,నీవచనంబులకుఁ బిలిచి నిలుపుము వారిక. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౦౬.

నీ. నిధులు నల్లిండ్లను నిలివెఁ దోటలు సత్రములు చలివేందరల్ వెలయఁబెట్టె. హరి. పూ. ౧. ౧౯.

కా...కు బేరుండు లేఁదో ముత్రముండు లేఁదో పద్మముండు లేఁదో ధర్మపుంబ్రాపు లేఁదో సత్యంబును నిల్ప నిరతన కడుండుల్లంగ నీ కేటికిక. కళా. ౩. ౨౧౬.

౩. ఉంచు.

(క) పెట్టు.

గీ. కటకములు మా స్వసరము లంగదము లంగు, శీయకములును బాహుగల్గికల వ్రేళ్లనిలిపి... ఆము. ౬. ౧౨౮.

క. ఇలవరుసఁ బంద్ర శేఖరు,నిలయంబున దీపకలిక నిలుపనివారిక, దలఁచె వ్యంగ వ్రేయుండని, తలవరులం బంచె రాజు తనదేశమునక. కాశీ. ౪. ౧౩౬.

గీ. అలికులంబులపేర నామాతరములు, వరుసతో నిల్పె ననఁ బొల్పు వానియందు. హర. ౩. ౫౩,(ఇట లిఖించె. నని భావము.)హర. ౩. ౬౫.

(చ) వసింపఁజేయు.

నీ. హరు లేడు నేడు కఙ్కాతరంబులు గాఁగ నియమంబుమై నాజ్ఞ నిలుపువాఁడు. కాశీ. ౩. ౨౩౪.

క. అని చెప్పినఁ గలదు కలదు, నిను నట్లు వచించి యందు నిలిపితి నను...కళా. ౨. ౧౬౩.

(ట) ధరించు, పెట్టుకొను.

(అన్నపూర్ణ.) నీ...కటిమీఁద వజ్రాలకమరు నిల్పి. కాశీ. ౩. ౧౪౩.

౪. ఆపు.

(క) మానుపు, ప్రకృతక్రియనుండి విరమింపఁజేయు.

నీ. క్రందుగా రేఁగినం గలఁగ కందఱు దీర్చి నిలిపి యమ్మెదలివానికినె మగిడి.ఆము. ౩.౬.

నీ. తనుఁ గల్పలతికఁ గాఁ దలఁచి వ్రాలెడుకారి గరము రత్నఫలాలి నెరపి నిలివె. వసు. ౬. ౧౬.

గీ. ఏగునెడ దుర్నిమిత్తంబు లెన్నియేని, గనియ వినియు నిశ్చంకతఁ జను మనుచు, దొరలు నిల్విన నిల్వక దుర్నిమిత్త,ఫలము ముందటి కెఱిగికోవలయు ననుచు.వి క. ౩. ౨౨.

చ...శ్రేష్ఠములయి మల్లికార్జునతీ చక్రగః
జేయక యుండ నిల్పు నా,యమ మఱునా
టికిం గలుగ నాంతగళచ్చుతిగుంఫితాశ్రు
వుల్. ఆము. ౫. ౧౫౦.

(చ) ఉంచు, పోకుండ జేయ.

క. అని యూరడిలగఁ బలుకుచు, మునినందను
నిల్పి మంత్రముఖ్యులఁ బిలువంబనిచి తదా
గమనస్థితి, వినిపించుచుఁ గార్యసరణి వెల
యుట కనియెక. ఇందు. ౧. ౧౨౩.

శ్లో. వీతావదుత్వా ప్రతియాతుకామం శిష్యం
మహర్షే ర్నృపతి ర్నిషిధ్య. సం. రఘు.
౫. ౧౮.

చ. పడమర వెట్ట నయ్యదుకుఁబ్రాశన మొలక
కూటిపేదలై, బడలిక నూడునచ్చిలువప్రగ్గ
ములక రవియాజ ముటికిక, ముడియిడఁ
బిచ్చుగుంటు రథము నిలువ న్బయనంబు
సాగమిక, జడను వహించె నాగ దివసం
బులు దీర్ఘము లయ్యె నత్తతీన్. ఆము.
౨. ౪౯.

(ట) నిరోధించు, అడ్డగించు.

గీ. అడ్డగించెదటాయించె నానె నాగె, నిలి
పె నరికట్టె ననగను వెలయుచుండు, వార
ణముఁ జేసె ననుటకు...ఆం.భా. ౩. ౧౨౦.

క. కలఁగినసేనలఁ గాచెద, నిలిపెద నర్జునునిక
డఁక...భార. శ్రో. ౧. ౩౩.

క. అది యెఱిగి బాలికల నిల్పుద మని షణ్ణ
తెంచి నెచ్చెలులు రత్నవతీ, కదలికలు విన్న
వించిరి, మృదులాత్మల మరులుగొన్న మెలఁ
తలతోడక. వరాహ. ౩. ౧౨౮.

ఉ. ఆరమణీలలామ మది నఁటిసోకభరంబు
నిల్పఁగా, నేరక...పారి. ౧. ౧౩౪.

౫. నిరముగఁజేయు, నిరపఱుచు.

గీ. అలరువిలుదాల్చుకొండ్రైవె వలపు నిలి.
నీలా. ౨. ౮౫.

కా. ఆరామామణిమీఁదిప్రేమమున ని ట్లారా
మనీమాసరో, వారంబు బ్రిలకించి యందు
నతిదుర్వారంబులై మీఱుభృం, గారావం
బులచే ననంగరుజ వొంగారం గురంగాక్షి
శృం, గారాగారముఁ జేరి తాల్చి నిలుపంగా
రాక గారామునక. వసు. ౩. ౮౩.

చ. పనివడి నాదుపంపునఁ బ్రభావతి భామిను
లరిఁ గొల్వఁ గుం, దనపు మెఱుంగుఁబల్లెర
మునక ఘనసారజదీపికావకుల్, గొని మును
భీముఁ గాంచి యనిలఁ దనమంగళనూత్ర
మూడఁగా, ననువున నిల్పె నేనదయుఁ డాత
నికికజయమంగళం బనెక. జై.భా. ౨. ౯౮.

౬. కలిగించు, వుటించు.

నీ. కాంచీపురోహంతకంపాతరంగిణీ నాశీకవన
రాజి మేలుకనిపి, ద్రవిడసీమంతిసీ స్తనమం
డలంబుల నవకంపుఁ జెమరుబిందువుల నిలిపి.
కాశీ. ౧. ౧౩౦.

మ...కంసఘ, స్వరుఁ డత్కుదధిఁ బారిజాత
ధరణీజాతంబు గోవర్ధనో, ధరణిప్రస్తుత మైన
నాస్తమున నుత్పాటించి లీలాగతిక, గరుడ
స్కంధముమీఁద నిల్పి నిలిపెం గౌశూహ
లం బింతికిక. పారి. ౪. ౫౩.

చ...త, తస్మితులకుఁ దొల్లి ధర్మవిధి సంతతి నిల్పు
రె భూసురోత్తముల్. భార. ఆది. ౪. ౨౨౫.

౭. లగ్నముచేయు, తగుల్కొనఁజేయు.

చ. అనుపమధర్మవేదివి మహాపురుషుండవు నీవు
వేదవా, కన్యనియతి పాటిగా నిలిపి తాత్త
భవ స్తతీచా మ్మెఱుంగఁ గో, రి నిరుపమంపుఁ
గేలుఁ బ్రసరించితి...చారి. పూ. ౨. ౮౬.
వ...భీమనందన యానంద్ర బృందారకునియం
దు డెందంబు నిలుపుటయును ... నైవ.
౧. ౬౯.

౮. స్వస్థుఁడు.

క. తదనంతరంబు మగుడం, ద్రిదకాధిపకార్య

మునకు భృతి పాదుకొనక, మది నిలిపి
చెలులు దానుక, ముదిత మెలగఁగె దత్త
మీపమున వనకేళిక. కళా. 3. ౧౪.

ఉ. పాడయినట్టిచిత్త మొకపాటున నిల్వఁగ
మాటిమాటి క్కట్టాడుచు నుండు ...వార.
౨. ౬౩. దశకు. ౫. ౩౬.

౯. నిశ్చలముగా చేసికొను, ఏకాగ్రముచేసికొను.
గీ. తండ్రి వినిపింతు వినుము చిత్తంబు నిలిపి.
దశా. ౪. ౧౫౪.

౧౦. నియమించు, నియోగించు.
వ... నలుపు గలపులిందులఁ గొండఱ నిలిపి ...
మనుచ. ౪. ౩౩.

గీ. బుద్ధిజ్ఞులు గాఁగ భామ్యుదిబుఘల నిలిపి.
పారి. ౫. ౩౦.

కా. తా బ్రహ్మదుల మేర నిల్పియుఁ బ్రభు
త్వం బూదియుక ద్రోతురే, యీ బ్రహ్మక
ద్విజ్ఞాఁ బాడరయ్య ... ఆము. ౬. ౧౦౮.

౧౧. నెలకొల్పు, పాదుకొల్పు; పాఠించు.

గీ. ఒక్కనానుదేవుడ కాక యుర్విమోడ,
నెంద తిప్పడు నిను వధియించి నాదు, పేరు
సుసిగ్ధతి నెందుఁ బెంపు నొంద, నిలుపఁ
గలవాడ నొక్కింత నిలుపు మిచట. పారి.

ఉ. ౧. ౧౬౧.

పీ. కట్టింప లేనైతిఁ గమలకాసారంబు నిలుపంగ
లేనైతిఁ దులసివనము. కాశీ. ౩. ౮౧.

ఉ. నావును సత్యభామ నిజనాథున కిట్లును
నేల తామసం, బీవిబుధాధినాయకమహిమ
హముం బెకలింది లోకసంభావిత మైననీ
పలుకుంబంతము నెల్ల మదీయగేహకేరీవన
వాటి వేకుక దలర్పఁగ నిల్పుము జీవితేశ్వ
రా. పారి. ౪. ౧౧.

౧౨. నిర్మించు, కట్టించు; కట్టు.

గీ. ఆద్యంబు లైనదేవాలయంబులు వ్రాల నవని
నిరాక మకాళి నిలుపు. ఆము. ౪. ౪౩.

ఉ. అంబునగర్భవంశమణి యై దయం బట్టుపు
మెట్ట యగ్రహారంబుగ నిచ్చి యంద యు
దురాజశిఖామణికి స్మయన్నివా, సం బెసగం
గ నిల్పి...వా. కా. ౧౦౬౧.

చ. గురుసవిధ ప్రదేశమునఁ గోమలకల్పకపుష్ప
ధూళిచే, ధరసుత బొమ్మరి ల్నిలిపి...వను.
౩. ౩౦.

౧౩. కూర్చుండఁబెట్టు.
మ... మోదం బంది యానందనందను వీవిం
చుచుఁ జెంగట నిల్లిపెఁ జింతారత్నపీఠం
బునక. పారి. ౩. ౨౫.

క... మరు, న్నాయకుడు నిల్పె నుమన, సాని
యకు సరిగద్దెమోడ సాహర్దమునక. వార.
౩. ౪౦. కువల. ౫. ౯౧.

౧౪. కాపాడు.

క. నన్ను మును పీపు గాచితి, నిన్నుం జెఱు లేను
బాపి నిలిపితి నాకై, మున్ను గలకరుణ మ
ఱవక, మన్నింపుము...కేయూర. ౪. ౧౧౩.

సీ. నిలుపంగవలయును నెఱును వాటిలకుండ
నాత్మధర్మస్వవర్ణాశ్రమముల. కాశీ. ౩.
౧౧౪.

౧౫. ఏర్పఱుచు.

ఉ. జేవరవంటిపుణ్యునిఁ గృతిప్రభుఁగా నిలుపం
గఁ గల్గుటం, బావన మై ప్రసిద్ధి గను మాకవి
తావిభవంబు దిక్కులక. వరాహ. ౧. ౧౫.

సీ. అని ధర్మ మైనమర్యాద మానవులకుఁ ద
ద్దయు హితముగా ధర్మమూర్తి. ఆ. యజ్ఞభ
వసమానుఁ డగుశ్వేతకేతుండు, నిలిపె ...
భార. అది. ౫. ౮౫.

౧౬. చక్కఁబఱుచు, మంచిస్థితియం దుంచు
మ. నిలువనచ్చు స్వభావమూర్తు డగువానిం
గొల్చి యత్యంతముక, నిలువ న్యచ్చు విశేష
వేది యగువాని స్థాల్పి యెండేని జ్ఞానల
వానాంబులి దుష్టుఁ డైనమనుజుకా రంజింప

కక్యంబు గా, దల భామపతికేనియె...
మల్ల. నీతి. 3.

౧౩. చెడకుండజేయు.

నీ. బలువెల్లి కిల యెల్ల నిలిపినఘను నెంతనుడి
వెల్లె సతిదృగ్గస్తు ప్రవంతి. వసు. 3. ౯౯.

౧౪. ప్రసరింపజేయు.

మ... గౌ, రిముఖాంభోజమునందు నిల్పె సరస
ప్రేమంబునం జూడ్కులక. హర. 3. ౮౦.

వ... సహస్రాక్షుండు నిజచక్షుస్సుహస్రంబుతన
ముఖంబున నిల్పి యూరకున్న నారదుఁ
డు... ఇట్లనియె. నైవ. 3. ౧౫.

౧౯. (చాచమె.) పఱుచు.

ఉ. రాలినపండుటాకులు ధరం గనుపట్టెను దట్ట
మై మధు, శ్రీ లలనాధినాథునకుఁ జిత్రము
గా వడదేవతల్ హరి, ద్రాలసమానవర్ణముల
రంజిలుపట్టుపటుంబు జంబుఖా, నా లటు ని
ల్పిరో యన దినంబును సర్వవనాంతరంబు
లక. ఇందు. ౨. 3౬.

౨౦. నెఱవేర్చు, చెల్లించు.

క... అను వగుమగవాఁ, డీమాటకు నొడఁబడఁ
డ, క్కామినియెడ మాట నిల్పఁగాలేనెతిక.
శుక. ౪. ౧౦.

విణ. ఆఁపు, ప్రతిబంధకము; కృశంపజేయునది.

చ. కుముదవనాళికి బలుపు కోకములాటకు
నిల్పు... ఇందుకాంతములకు ద్రావకం బగు
చు దర్పకాస్త్రనిరూపితౌవధ, క్రమములఁ
బండువెన్నెలలు గానె ధర్మాస్థి మోహనం
బుగక. కాళ. ౨. ౧౩౫. (ఇటు అపరర్ప
జౌవధ మనియును భావము.)

వి. ౧. ఉత్థానము, నిలువఁబడుట.

నీ. ఒకఁడు కుంతానఁ బగతానియురము గుప్తు,
వెంటనే యాతఁ డీఁటెచే వెళ్లఁబోడువ, వెల
నె నిద్దరు నిల్చిననిలుపు కదన, కాళికై కావ
డించినకాను కనగ. కువల. ౨. ౧౩౬.

చ... ఉచ్చ్రీలక్ష పూ, నిసయరదంబునై దనదు
నిల్పు యుగక్షయపాతుకేతునో, యనఁజని
యెక సరత్తు మకుటాంకులు ప్రజ్వలితాగ్ని
చాడ్పుగక. హరి. ఉ. ౧౦. ౨౨.

మ... మందయా, నము లూయ్యారమునిల్పు నంగ
నలకుక సర్వాంగశృంగారమై, యమరుక
కౌర్యము నై తగుక... మల్ల. శృం. 3.

౨. స్థైర్యము, నిలుకడ.

నీ. బలము లిది యేమి నలుగడఁ బాఱఁజొచ్చె,
గర్లకృపముఖ్యు శిటికి గలఁగి లేట, మొగ
మువడి లేల నీవును మున్నువోలే, నిలువరిం
పగఁ దగియెడునిలుపు లేవ. భార. ద్రో. ౫. 3౨౬.

చ. వారునకు నెద్ది పేర్చి దనుజారికి నెద్ది రమా
విభూతి భా, స్మయనకు నెద్ది లేజము దిశా
పతిసంహతి కెద్ది నిల్పు చంద్రురనకు నెద్ది
కాంతియుఁ జతుర్దశలోకవిభుత్వ మెద్ది నీ, కి
రవుగ నాకుమారుఁ డిల నింకొకయింపుకనే
పు నిల్చినక. కు. సం. ౧౦. ౪౨౫. నైవ. ౨. ౮౬.

3. బ్రతుకు, జీవనము.

క. ఇలఁ జిత్రము తారకుకర, తలసంగత మైన
ఘోరతరవారి సారక, నిలు పగుఁ దనుఁ జొ
ర కడదినఁ, దలమునుక యగుక విరోధితతి
కబభవా. కు. సం. ౪. 3౩౦.

౪. రక్షణము. (స్థైర్యము అని శ. ర.)

చ... క్రీడికి సారధిత్యము, దలకొని నీ వనూస
శుభదం బగువర్తన మాచరింప నీ, నిలుపును
బార్హచాలుటయు నేఁడు గదా భవనం బె
టింగెడుక. భార. ద్రో. ౨. 3౫౫.

క. అనుచితకేతము లొనర్చియుఁ, దనువులు ర
క్షించుకొనర దమకమలేజో, ధను లగుగా
ధిమతాదుల, తనప్రాణమునిలుపుకన్న ధ
ర్మము గలదే. సాండు. ౪. ౧౬౧.

౫. ప్రాపు, ఆశ్రయము. (విణ. నిలుపునది ఆని శ.ర.)

క...నీరక్షణ వీని కెల్ల నిలు పై యుండఁక.

భార. భీష్మ. ౨. ౨౬౬.

౬. సానము, చోటు.

గీ. కుజముకొనగొమ్మ డిగి క్రిందికొమ్మమీది, నిలుపు గైకొనుపులుగులయెలుగు లెచ్చె.

విక. ౪. ౨౩.

నిలుపుమందు=వీర్యస్తంభనము చేయుమందు.

వ... మచ్చుపీడెంబులును నిలుపుమందులకరాటంబులును... ప్రబంధ. ౩౮.

నిలుపునేయ=ఆపు.

ద్వి. పయనమై యాత్మోపక బయనంబు నిలుపు, నేయక నలుని కాచెలి, గూర్చి తలఁపుఁ, ద్రోయక...ద్వి. నల. ౧. ౫౫౩.

నిలుపుకొను. స. క్రి. (నిలుపు.) ౧. వీర్యమునుకొను, నియమించుకొను.

వ... ఇట్లున్నియుం దమకు మహావేగుం డను నొకచక్కనిమండుకంబు రాజు గా నిలుపుకొని సుఖం బుండునంత... కేయూర. ౩. ౧౬.

ప్రారసం బొసర్చి ప్రథమాగమాదుల, ధర్మమై బురోహితత్వమునకు, నిలుపుకొనియె... కళా. ౬. ౧౭౦.

౧. నెలకొల్పుకొను, పాదుకొల్పుకొను.

క. తలఁగినదైర్యముఁ గ్రమ్మఱనిలుపుకొని దశాననుండు నిర్భయఁ డగుచుక, బలిఁ దొడరఁగ వచ్చితి నని, పలికిన నప్పుడవవరుండు పకపక నగుచుక. ఉ. రా. ౪. ౧౩.

నిలుపో(ల్వో)పు=నిలువోపు. అ. క్రి. (నిలుపు + పు.) సహించు; తాళు. (దీనికి వ్యతిరేకార్థమందును తుమున్నర్థమందును మాత్రమే ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి.)

వ. ఇట్లు పాంచాలుబాణవృష్టికి నిలుపోపక కురుకుమారులు... భార. ఆది. ౬. ౭౫.

క. మే లాటడివెట్టుంగా, మేలా నిలుపోప లేఁజుమీ చల మేలా, మేలావరగుత తామస, మేలా రమియింపు మనుచు మీఁదం బడినక. సారంగ. ౨. ౯౪.

మ...ననుం బాటించి యొక్కింత నీ, నిడువారుం గడగంటఁ జూడు మనుచుక నిలోవపమింబైచెఱుం, గొడియం జేవిరిదమ్మ వేయుటకునై యుంకించి జంకించినక. పారి. ౧. ౧౧౮. దశకు. ౫. ౨౩.

నిలువ(ల్వ.) వి. (నిలుపు.) ౧. నిలిచినవస్తువు, శేషము.

ఆ. వానివిరర మెల్ల వద్దవు గాఁ గూర్చి, నెఱయఁ దెల్పులెక్క లెఱిగికొనుచు, వ్యయముపుచ్చి నిలువ వ్రాయించి కైకొంట, ప్రభువుకిదియ నీతివిభవ మంద్రు. ద్వా. ౧౧. ౯౫.

౨. ఋణము, అప్పు.

ద్వి. కొలిచినవారికిఁ గోరి జీతములు, నిలువగాకుండ నిచ్చులు నొసంగుదువె. రం. రా. ఆయో. ౧౩౮ పా. ౨ పం.

ఉ. రాజభంజునిల్వలు కరం బధికంబుగ మీఁదనుండఁ ద, ద్రాజనిదేశవర్తల వృథా దురహంకృతి నీడిపించు టా, హా జగతీస్థలికా మిగుల హాస్యము గాదె... పరమ. ౪. ౧౪౭.

నిలువంగి. వి. (నిలుపు + అంగి.) పాడువైనచోళ్ళా.

క. నిలువంగి యోరమెలికల, తలపాగ... హంస. ౩. ౯౯.

నిలువ(ల్వ.)బట్టు. స. క్రి. (నిలువన్ + పట్టు.) దాచు, రహస్యముగా నుంచు; ఉంచు.

ఉ. దివ్యఖగేంద్ర నస్తువు మది న్నును నీయెడ నాకు విప్రలంభవ్యవహారము న్నిలువఁబట్టఁగ నేమిఫలంబు... నైష. ౨. ౩౨.

గీ. పతిని దవయాజ్ఞలో నిల్వబట్టుకాంత, దవరు
స్వాధీనపతిక నా...౧౦౭. ౧. ౧౩౩.

నిలువ(ల్వ)బడు. ఆ. క్రి. (నిలువన్ + పడు.
స్వార్థమున.) ౧. ఉత్థతుడగు, నిలుచుండ.

గీ. సత్యవతికొడ్డు కొడుకువికాలమహిమ, దె
లిసి యప్పవ్యతముమీద నిలువబడియె.
భార. శాం. ౬. ౩౩౫.

శా...మూర్ఖావళుం, దై నిల్వబడి లోచనంబు
లర మూయం దోచుచి త్రాంగదా, నూనం దేను
శరంబు లేను నవియుం జూర్ణంబుగాఁ జే
యుచుక. జై. భా. ౩. ౧౩౩.

గీ. నడుముఁ బట్టుక నిల్వబడియుఁ గూర్చుండి
యుఁ దొంగి దోగియుఁ గొన్నిజుగ లరిగి.
కాళ. ౩. ౧౧౩. సీతారా. ౩. ౧౦౫.

౨. నిలిచిపోవు, ఆగిపోవు; నశించు.

చ. వలవదు పొం డనంగ నిలువంబడ కేపున నూ
ర్వవర్త య, బృలియునిమీదఁ గ్రూరశరపం
క్తి నిగిడ్చినఁ ద్రుంచె...భార. అశ్వ. ౪. ౮.

(భీముఁడు కర్ణునితో నన్నమాటలు.) క. ఏమిర
పను లని యావ్యపు, నీమాటలు నిలువబడి
యెనే పసరచు...భార. కర్ణ. ౩. ౨౨౧.

క. బహుకాలము నీతోడను, వివారింపితి నిలు
వబడియె విషయసుఖైక, స్పృహ యిప్పుడు
గడు ముదిసితి, నిహభోగము లింక నుడుగు
టెంతయు నొప్పుక. మార్క. ౫. ౯౮.

గీ...అకటపితృపిండవిధులు, నిలువబడనోవు నిది
గడు నెగులు పుట్టె, నిట్లు గాకుండఁ బ్రారిం
పవే కుమార, పరుని భార్యాపరిగ్రహపరుని
గాను. మార్క. ౮. ౧౪౮.

౩. నిష్క్ర, రిక్కుఁబొడుచు.

చ. వడ్డఁడును రోమకొటి నిలువంబడి మేనులు
దూలఁ గన్నులం, దుడుగక బాష్పముల్ వడి
యుచుండ... మారి. పూ. ౬. ౪౩.

నిలువనాడు. స. క్రి. (నిలువన్ + అడు.) స్థిరము
గా పుట్టు, స్పృహముగా పలుకు.

గీ. ఇకఁడు చోరుఁడు గాఁ డని యెంత కైస, ని
లువనాడు౧ వచ్చు నీనీల వేణి, గోల యగుట
యు నిక్కంబ యేల యిట్లు, చచ్చె వీణి నీ
యపవాద మిపుడు. విప్ర. ౫. ౩౯.

నిలువ(ల్వ)రము. విణ. (√నిలువు.) స్థిరము, య
థార్థము.

క. నిలువర మయ్యెను మును నా, తలఁచినయది
మది విరాళిఁ దహతహపడి తా, నెలమిక
బైకొన వచ్చెను, గలకంఠుల నమ్మ రాదుగా
కలనైనక. శాం. ౩. ౫౬.

వి. మాంద్యము.

క. వరమా కరతల మిందీ, వరమా కనుదోయి
హంసవరమా నడసి, ల్వర మా చెలిఁ గన మరు
దే, వరమా యగఁ దనరె లోకవరమా యనఁ
గక. అహ. ౨. ౨౨.

నిలువ(ల్వ)రించు. స. క్రి. (√నిలువరము.) గ.
నిశోధించు, ఆఁపు, అడ్డగించు.

గీ. ఇంద్రియంబుల నాటింటి నిట్లు విషయ, ము
లకు నొలయక యుండంగ నిలువరించి, తలఁ
పు లుడిగి... భార. శాం. ౫. ౧౮౧.

గీ. సు కరస మెలను జూజులాడెను తేట లలి
బిత్తరపుఁజూడ్కి నిలువరించు. కృ. శకుం.
౨. ౩౧. (ఇట్లు పౌషమృదోత్సకము.)

౨. మానుపు, ఉడిగించు.

చ. ఇట్లంతకంతకుఁ బెరుఁగువరహపరి తాపంబు
నిలువరింపం గొలంది గాక... కవిక. ౩. ౯౧.

చ...దివం, బును దిశలుం బగులు దృఢముపైచా
తిం బటుమాంకృతిక మాతా, శేనపనార్క
శీతకరసంవరణంబులు నిల్వరింతు...మారి.
పూ. ౫. ౯౦.

౩. ఉంచు.

(క) పెట్టు.

సీ. త్రిపదీగత త్రివేదీధర్మకలిత మహాక్షరమం
త్రంబు వారిపరంబు. గీ. పిలిచి యాదల
వలకేలు నిలువరించి, చదివె నాతనిదక్షిణశ్ర
వణవీధి, నపుడు తచ్చిత్త మానంద మనుభ
వించె. కమ. గ. ౧౨౮.

(చ) సంధించు, కూర్చు.

చ... ఉగ్రదైత్యులు దలపడ్డ వారిసమరోధతి
కుత్సన మంది శాగమం, దలవున నిల్వరించె
నిశితాస్త్రము లూఁ తయి వ్రాలుగట్లుగజ్జ.
నిర్వ. ౩. ౧౦.

(ట) వహించు, నిలుపు.

సీ. ఉపవాసముల డెన్ని యున్నయాకాడీగ
నిలువరించెడులావు తెలితిపడంగ. భా. రా.
యు. ౨౩౩౩.

అ. క్రి. తాళు, సహించు.

గీ. పలవరించుచు నాచంద్రభానుఁ డపుడు, నిలు
వరింపఁగలేక కన్నియఁ దలంచి. చంద్ర.
క. ౧౦౯.

నిలువ(ల్వ)సలువ(ల్వ)లు. వి.బ.(√నిలువు.)

నిల్చియున్న సామును దానిపైపెచ్చును.

చ... బుణకుడి కావలసినవాఁడఁబోలె మన
నిలువగలువలు మనకుం బ్రవేశించినట్లు యై
యుండ... పరమ. క. ౧౩౫.

ద్వి. చనుడెంచి మననిల్వసల్వలు మనకు, వాలా
య మొప్పించువాఁడఁబోలె, జాలి నీగతి
నింద్రజాలఁబు నేనె. ద్వి. పరమ. ౬.
౪౮౨ పా.

నిలువు. వి. (√నిలుచు.) ౧. ఉత్థానము, నిలువఁ
బడుట.

క. ఎఱువఁట లెగయ నాతని, నెఱుమా పటు
నిలువునఁద నీజూగఁ దరువుం, జూజువుచ్చు
పిడుగు క్రియఁగను, గిఱిపినయంతటన చేసె

గిల్చిఘట బగతుజ్జ. వారి. ఉ. ౨. ౧౩౯.

కవిక. ౨. ౧౯౩.

౨. చేయి పై కెత్తుకొని నిలుచున్నపురుషునిపరి
మాణము; ప్రమాణము, కొలఁది.

(వ్యవ.) మానూతిలో రెండునిలువులనీరు ఉన్నది.

చ. తలనిలు వర మిచ్చినను దాము కుఱుసులు శాని

హీనులజ్జ, బిలువ మటన్న నేమములు భేష

జముల్ వెలయాండు పిల్లు రే, కులజుల నైన

...వైజ. ౨. ౮౧.

౩. అంతస్తు. (మీఁదియంతస్తు అని శ. ర.)

క. ముద మొదవ రమ్యచార్మము, తుదినిలువునఁ

బ్రణయసఖులతోడ పిహారా, స్పదమగు నె

లవున మెలఁగెడు, సుదేష్ణ తజ్జాలకములఁ

జూచెం బ్రీతిజ్జ. భార. విరా. ౧. ౩౦౧.

క. మదిఁ దలఁచినంతమాత్రన, యందయించు

గహస్రర్తశి కుపమానంబై, మదనక్రీడా

సాధము, తుదనిలువున నిలిచె రథము తోయ

దవీధిజ్జ. నైష. ౮. ౨౫.

చ. చిలుకలకొల్పి కల్పి యొకచేడియ నాట

కసాలపేడనై, నిలువున నాడఁచుండి...మ

నుచ. ౫. ౬౩.

౪. శరీరము.

చ. నిలువు దయామయంబు మహనీయము లాన

డకల్ తలంపఁగా. రామా. ౧. ౯౫.

క...ఖలునకు నిలువెల్ల విషము గదరా సుమతీ.

సు. శ. ౫౪.

౫. నెగ్గము, నిలుకడ.

చ. వదనము వ్రాసి తోన గరువఁబుఁజ జంబన

కేళి సల్పుచుజ్జ, హృదయము వ్రాసి తోన

నిలు వేది కవుంగిటఁ జిక్కఁజేర్చుచుజ్జ, బద

ములు వ్రాసి తోన కరపద్మములం బ్రియమార

నొత్తుచుజ్జ, సుదతి పతిజ్జ లిఖించు మఱి

చూడ నెఱుంగుదు కోర్కెమెప్పునజ్జ. కవిక. ౩. ౮౦.

౬. పాడుగు, దైర్ఘ్యము; ఎత్తు, ఉన్నతి.
(వ్యం.) గోడనిలు వెంత యున్నవో కొలువుము.
౭. చేనిలో కొంత కోసినతరువాత కోయఁగల
భాగము. (శ. ర.)
బ. ద్వారపుగుట్టపుపీటలకు వెనుకటిభాగమున
ఊతగా నుంచెడుకమ్ములు. (శ. ర.)
విణ. ఊర్ధ్వముగా నుండునది, మీఁది నుండునది.
సీ. కిట్టు చెప్పలు గొప్పగీఱునామంబులు మొలఁ
జెక్కుకత్తులు నిలువునీగలు. గీ.కలిగి గాటం
బుగా నెల్లకడల నుండి. ...కన్నె జేకొ
నెద మంచు, మొల్లముగఁ జేరి రచటికి గొల్ల
లెల్ల. నీలా. ౩. ౪౯.
నిలువునఁ గ్రాఁగు=నిలిచినది నిలిచినట్లుగ నే యె
తాప మొందు.
సీ. నాదివేకమున కానందింపఁ గనిన యంగన
యెట్లు నిలువునఁ గ్రాఁగకుండు. భార. విరా.
౨. ౩౩౫.
నిలువుచూపులు=నిమేషరహిత మగుచూపులు.
సీ. నెఱిబొమ్మ లెగయించి నిలువుచూపులఁ జూచి
కోపించి యలు లంచుఁ గురుల జడియు.
కవిక. ౪. ౧౬౩.
నిలువున నీరుగఁగరఁగించు=పూర్ణముగా ఆనంద
పరవశము గావించు.
క. ఈరేయి నన్ను నిలువున, నీరుగఁ గరఁగింప
వలయు నేఁ డున్నవి నీ, నేరపు లన్నియు
నని నయ, గారపుకగలాఁడి యనుపఁగా నతఁ
డరిగెనా. శుక. ౨. ౧౦౬.
నిలువునీరునఁ బండినట్లు=సమృద్ధ మైననీరు నిలి
చినచేనిలో పండినపెరురీతిగా.
గీ. అడుగులబెడంగు నంచల వాసగొల్పఁజెలఁ
గి యచ్చక్క యొక్క యొచ్చెమ్మ లేక, నిలు
వునీరునఁ బండిన ట్లరినాఁడు, వేయుఁగ
న్నులు వలయుఁబో వీనిఁ జూడ. సారంగ.
౨. ౪౨.

నిలువురీతి=కూప మ్మి ధన్యముగు, పూర్ణము
గా నశించు.
చ ..కుటిలాత్మ నా కని కాచినాడవే, నినుఁ
గయికొందు నే నిలువునీ జయి కూలుదుఁగాక
దుర్జితీ. భా. రా. ఆర. ౨. ౩౬.
ఉ. అందము లైననీతొడలయాకృతికోభ వ
హింపలేనియా, నిందకుఁ జాలమిశ్ర నిలువునీ
జగు టెంత యనంటింబయి. కవిక. ౬.
౧౯౯. (శరీర మంతయు నీరు కల దగు
చున్నది అని అర్థాంతరము.)
నిలువులపల్లిక=అంతిములుగా ఏర్పడి తీగలు
మున్నగువానిచే అల్లినతట్ట.
ద్వి...అల, వట్టుయి నిలువులపల్లికల్...పండి
తా. పర్వ. ౩౪౬ పా. (క్రితప్రతిపా.)
నిలువు(ల్వు)కొల్వు. వి. (√నిలువు.) నిలు
చుండి చేయునీవ.
సీ. అలవాటు చేసికొ మ్మభిలషయత్పాలకులఁ
గూడుకొనినిల్వకొల్వునకును. కువల. ౪. ౬౦.
నిలువుగాళ్లు. వి. బ. (నిలువు + కాళ్లు.) తావకా
ళ్లకు వెనుక మాను మొదలగువాని కాధారముగ
నాటిసంభములు. (శ. ర.)
నిలువుజీతము. వి. (√నిలువు.) నిలుచుండి సేవ
చేయుట కిచ్చెడిజీతము. (శ. ర.)
నిలువు(ల్వు)టద్దము. వి. (నిలువు + అద్దము.)
నిలువు ప్రమాణము కలఅద్దము.
సీ. నిలువుటద్దములతోఁ దళదళల్ వెలిగ్రమ్మ
ముమ్మలతా మొత్తముల నెసంగు. ఉ. రా.
౬. ౧౨౩.
ద్వి. విలసితకృంగారవిభవంబుఁ జూడ, నిలువు
టద్దంబులునిలిపెనువారు. ప్రభు. ౧. (చి.ని.)
సీ. అలసభావముతోడ నలవోక ప్రహ్లాద ని
ల్వుటద్దంబులో నీడ చూచెనార. కి. ౧౩౩.

నిలువుట్రీ(లువీ)త. వి. (నిలువు + ఈత.) నిలుచుండి ఈడెడియాత.

తరళ. నిలువుట్రీతల వచ్చుకొమ్మలనె మొగములు పొల్పుగుక. యయా. 3. ౩౯.

గీ. ఒక తె నిలువీత లీడెడ జెన్నొండె గురులు, తమిఁ గ్రముక విడనిభృంగము లనఁగ. ఘటికా. ౨. ౧౩౦.

నిలువులుప(వ)డు. అ. క్రి. (√నిలువు.) ౧. నిశ్చేష్ట మగు.

చ. నిలువులపడ్డయట్లు తననేత్రము లేమియుఁ గానలేమి న్నగలముగ బెగ్గలించుబలఘ సరసముల నోడు నేసి నిట్టల మగుడప్పి సోలుటయు...నిర్వ. ౬. ౧౪౪.

౨. నిమేషరహిత మగు, అప్పుపాటు లేకుండు. ద్వి. నిలువులువడి శివునేత్ర త్రయంబు, పాలు పుగా అెప్పల బొంద కున్నయది. బస. పు. 3. ౫౬౩. పం.

నిలువోపు=నిలుపోపు. అ. క్రి. (నిలువు + పు.) ఓర్పు, సహించు. (శ. ర.)

నివచనము. సం. వి. అ. న. నిరంతరవచనము.

నివపనము. సం. వి. అ. న. ౧. (నీళ్లులోనగువానిని) చల్లుట, పోయుట. ౨. పిత్రాదుల నుద్దేశించి నువ్వులు నీళ్లు విడుచుటలోనగాఁ గలకర్తము, తిలతర్పణాదికము. 3. విత్తనములు చల్లుట.

నివర. సం. వి. అ. క్రి. కన్యకావహిత యగుక్రీ.

నివరి=నివ్వరి, నీవరి. వి. సన్యవిశేషము. (శ. ర.)

నివర్తకము. సం. విణ. (అ. ర్తికా. అ.) ౧. నివర్తింపనది. ౨. నివర్తించునది.

నివర్తనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. మరల్చునది. ౨. మరలునది. 3. ఉడుగునది. వి. అ.

న. ౧. మరలుట. ౨. ఉడుగుట, విరమించుట.

3. ప్రవృత్తిలేమి, పనిలేమి. (త్యతి. ప్రవర్తన

ము.) ౪. మరల్చుట. ౫. తొలగించుట, నివారణము. ౬. (త్రై. త్రగ.) త్రైతమానవిశేషము, ఇరువదిదండముల పరిమాణము, ఇన్నూరుహస్తములపరిమితి.

నివర్తనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నివర్తింపదగినది, మరలింపదగినది.

నివర్తమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నివర్తిల్లుచున్నది, మరలుచున్నది.

నివర్తయమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నివర్తిల్లజేయుచున్నది.

నివర్తయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) నివర్తిల్లజేయునది, మరలించునది.

నివర్తయితవ్యము. సం. నివర్తనీయము.

నివర్తి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. నివర్తింపనది.

౨. నివర్తించునది, నివర్తిల్లజేయునది.

నివర్తింఁ. సం. స. క్రి. ౧. నివర్తిల్లజేయు, మరలించు. ౨. తొలగించు, పోగొట్టు.

న...బ్రహ్మహత్యాపాతకంబు నివర్తింప విచారించి...వరాహ. ౨. ౫౩.

నివర్తింపింఁ. సం. స. క్రి. నివర్తింపజేయు, మరలింపజేయు.

వ. భీష్మండు దనరథంబు నివర్తింపించి సంవర్తనమయసమర్థియంబోలె శతరాద్రాకారం దై నిలిచిన. భార. ఆది. ౪. ౨౦౫.

నివర్తిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) మరలునది.

నివర్తితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మరలింపబడినది.

నివర్తిల్లు. సం. అ. క్రి. ౧. మరలు. ౨. ఉడుగు.

న...అప్పుడు సత్యవతీనందనునకు వాగ్గులా సంభంబులు నివర్తిల్లె...కాశీ. 3. ౧౦౯.

నివర్తమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నివర్తింపఁబడుచున్నది, మరలింపఁబడుచున్నది.

నివర్తము. సం=నివర్తనము.

నివళము. వి. ఒకానొకస్వరస్థాయి.

ద్వి. నిజవణి నివళంబు నీచవైభవము... అదిగా సాగయుతాయములు. బస. పు. 3. F 3౮పం.

నివసత్. సం. కత్త. నివసించుచున్న.

నివసతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. గృహము, ఇల్లు. ౨. నివసించుట.

నివసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు.

నివసనము. సం. వి. అ. న. గ. గృహము, ఇల్లు. ౨. నివసించుట. 3. వస్త్రము.

నివసించే. సం. అ. క్రి. వసించు, ఉండు.

క. ఎం దెల్లచుండుటను గల, వెండుఁ గృహములు ధనికు లెందు ధరణి చెన్నొందు బహు సస్యదాయిని, యందుక నివసించఁదగు నుఖాదులు పుత్ర. మార్క. 3. ౨౧గ.

నివహము. సం. వి. అ. పుం. గ. సముదాయము, సమూహము; రాశి. ౨. సప్తవాయువులలో నొకటి. 3. అగ్నిహోత్రుని సప్తహ్వయలలో నొకటి. (అ. ని.)

నివాకువు. సం. విణ. (ఉ.) మాటాడనిది, మిన్నకుండునది.

నివాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. నివృత్తవాతము, గాలి లేనిది. ౨. కురక్షితము. 3. కత్తములకు భేదంపరానిది. వి. అ. పుం. గ. ఆశ్రయము, నివాసము. ౨. కస్తూరిలకు భేదంపరాని కవచము. న. గ. గాలి లేనిచోటు, గాలి తగులనిచోటు, నిర్వాత ప్రదేశము. ౨. కురక్షితమైనచోటు. అన్య. అ. న. గాలిలేమి.

నివాన్య. సం=నివాన్యతన.

నివాన్యవత్స. సం. వి. అ. శ్రీ. తనదూడ చచ్చుటచే మఱియొకయావుదూడను కుడిపింపగా పాలిచ్చునట్టియావు.

నివాపకుఁడు. సం. విణ. (అ. పికా. అ.) విత్తనములు చల్లువాఁడు.

నివాపము. సం. వి. అ. పుం. గ. విత్తనములు చల్లుట. ౨. పితరుల నుద్దేశించి నువ్వులు నీళ్లు విడుచుట. (తీలతర్పణము మొ.) 3. మృతులను ఉద్దేశించి యిచ్చెడుదానము.

నివారణ. సం. వి. అ. శ్రీ=నివారణము.

నివారణము. సం. వి. అ. న. గ. అడ్డగించుట. ౨. తొలఁగించుట.

నివారణీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అడ్డగింపఁదగినది.

నివారము. సం. వి. అ. పుం. గ. నీవారము, నివారిధాన్యము. ౨. నివారించుట.

నివారిం చే. సం. స. క్రి. గ. తొలఁగించు, పోగొట్టు. ౨. అడ్డగించు, నివారణచేయు.

మ. కని తత్తీరవనాంతరంబునఁ గురంగశ్రేణి వెంటక గృతం, కునిరీతిం బఱతెంచువిష్టరకు ధానుష్కుం గుజారోపితా, మృనిరక్తాక్షుని జుంజురుందలకిరాతుక ముందరం జూచి చేత నివారించుచు బల్కు తెద్దొడ నత్యంతానుకంపాత్తుఁ డై. వరాహ. ౨. ౧౬.

నివారిత్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అడ్డగింపఁబడినది.

నివా(వ్యా)భి=నివాళిక. వి. (క. నివాళి.) గ. నీరాజనము, ఆరతి.

నీ. నీరాజనాభిధ నెగుడు నివాళి యారతి వాఁగ... అం. భా. ౨. ౧౬౧.

గీ. కర్ణజునిక్తిరి లోకవిఖ్యాత మగుచు, బ్ర
లుంగా కని దీవించి పరమసాధ్వి, వారి కత్యం
తభక్తి నివాళు లొసంగి. జై. భా. ౨.౯౯.
క. తల రెత్తి నూర్యకాంతస్థలములపై గంధ
వాహనహచరకీలంబులు జలజవనీహీతునకు,
నిలావిలాసిని నివాళి యిచ్చె ననంగ. వరా
హ. ౪. ౧౩౧. ఉ. రా. ౮. ౩౦౮.

సీ. నిరరకాంతలు నివాళు లిడఁ గల్పవృక్షం
బు లొగిఁ బుష్పవృష్టిఁ గురియ. ద్వా. ౫.
౧౮౩. (క్రొత్తప్రతి పా.)

౨. దీపము,

సీ. కలధాతపాత్రలఁ గాలాగురుశ్చేదబహుల
ధూపంబులఁ బరిధవించు. గీ. వేనవేలునివా
ళుల విస్తరించు, నమృతదివ్యాన్నములు నుప
హార మిచ్చు. కాశీ. ౧. ౪౮.

క. కల్యాణపాత్రీకల సాకల్యముగ నివాళు
లునిచి గతీతలు గౌరీ, కల్యాణంబులు వాడి
రి...రసిక. ౬. ౨౦౦.

జ : నివాళించు, నివాళిక, నివాళిపల్లెము, నివాళి
సేయు.

నివాళించు. అ. క్రి. (√నివాళి.) నీరాజన
మొనఁగు, ఆరతియిచ్చు.

గీ. కలికికన్నులవారకాంతలు పసిండి, పశ్యెరంబు
ల రత్నదీపములు నించి, నిండువేడ్క నివా
ళింప నిజపురంబు, మంచుకుభలగ్నమునఁ
బ్రవేశించె నృపతి. హరిశ్చ. ౫. ౨౩౩.

గీ. బంధురామాదకలితధూపంబు లొసంగి, మిం
చుచుణిదీపముల నివాళించి...భాగ. ౧౦
ఉ. ౯౮౩. హరి. పూ. ౩. ౧౫౧.

స. క్రి. ౧. నీరాజితముచేయు, నివాళి కలదానిని
గా చేయు.

గీ. తూర్పుదిక్కునఁ బాండితు దోచె నంత,
లొనఁ దోడ్తోడ సరుయాభిధానమాని, విష్ణు
కుడము నివాళింప వేడ్క నెత్తు, కష్టరపు

దివ్య యన సుధాకరుఁడు వొడమె. ఉ. రా.
౪. ౧౬౦.

సీ. అమరంగ నింద్రాణి యాఖండలుని నివాళిం
చెడుపసిఁడిపశ్యగ మనంగ. ద్వా. ౪. ౧౦౩.

సీ. శివుని నివాళించు శేషుని నడురేయి బహు
ఫణారత్నదీపములచేత. కాశీ. ౩. ౧౫౧.

౨. దిగఁబడుచు.

గీ. ఒకఁడు తొలుతను జిక్కినమెకముఁ జె
చ్చి, నెత్తి నీటను గడిగి చేతి తేత, ముం
చి కనుగుడ్లు పెఱికి తన్నెంచి చెంచు,
లంచఁ దమికింటికి నివాళించి చెలఁగె. ప్రబం
ధ. ౧౯౯. (తాళపత్రప్రతి పా.)

క. వనస్పతి మాధవునిఁ బొడంగనుచు నివాళిం
చ బైదుగమకపుజాశ్వా, పని చేయు దగుత
బుకుల, యనువున నెల్లడలఁ బండుటాకులు
దుల్లెక. ల. వి. ౩. ౧౦౬.

నివాళిక = నివాళి. వి. (నివాళి + ఇక. స్వార్థమున.)
(నీరాజనము, ఆరతి.)

ద్వి. వనజలోచనలు నివాళిక లొసంగ. రం. రా.
బాల. ౩౫ పా. (శ. ర. పా. 'నివాళులొసం
గ.' ను ద్వి. పా.)

నివాళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) చుట్టఁబడినది.
(శ. ర.)

వ... ప్రతిగృహంగ ప్రదేశనివాళితనీరాజనం
బులు గైకొనుచు... బ్రహ్మ. ౪. ౧౩౯ పా.

నివా(వా)ళిపశ్యెము. వి. (√నివాళి.) నీరాజ
నపాత్రము.

చ... మనోహరంబు లై, తనరునివాళిపల్లెములు
తామరసాక్షు లొసంగ... భాను. ౪. ౬౧.

సీ. నివాళిపల్లెంబు నృపునకుఁ బట్టినకాంత యొ
ప్పునె నిషేకంబునకును. రామలి. ౮౬.

నివాళిసేయు. అ. క్రి. (√నివాళి.) ౧. ఆరతి
యిచ్చు, నీరాజన మొనఁగు.

చ. తిరముగ జైత్రయ్యత్ర చనుడెంచిననికా
గని యాకుళ్ళుత్తు ని, ర్మరములఁ బాద్య
మిచ్చి రవిసంజ్యలితాక్కమణివిభావరం, ప
రల నివాళి నేసి వనభక్త్యకుకాదివిహంగమౌ
క్తివై, ఖరి నుతి నల్పైడిక రజతకాంతుల నె
ల్లదనంబుఁ జూపుచుక. ఉ. రా. 3. 28.
౩. ధవళాంకుమండలము విధి, నివాళి నేయును
లతాంగి నెమ్మెగమునకుక. నైవ. ౨. ౧౪.
౨. ప్రసరించు, వ్యాపించు.
నీ. చెక్కులందు నివాళి నేయులేనగవులు తా
టంకరుచి కొల్ల కోటునేయ. విక్ర. ౮.
౧౦౧.

నివాసకుడు. సం. విణ. (అ. సి. కా. అ.) ౧. నివ
సించువాడు. ౨. నివసించజేయువాడు.

నివాసము. సం. వి. అ. న. నివసించజేయుట.
నివాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గృహము, ఇల్లు.
౨. వాసము, కాపురము. 3. వస్త్రము, బట్ట.
నివాసి. సం. విణ. (న్. నీ. వ.) ౧. నివసించు
వాడు. ౨. (వస్త్రము) ధరించువాడు.

స్లో. నవనవత్నైచనివాసి నీ సా, భూయో బధా
దర్పణమాదధానా. సం. కు. సం. 3. ౨౬.
నివిడించు = నిగిడించు. స. క్రి. (1/నిపుడు.) పె
లికిఁ జూచు.

క. అవయవము లెట్లు కూర్చు, నివిడించును
లోని కడఁగు నెఱి నట్టుల భూ, తవితతి భూ
తాత్తుండును, బ్రవర్తననివర్తనములఁబాల్పడఁ
జేయుక. భార. కాం. ౫. ౧౬౨.

సవిష్టుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కూర్చు
న్నవాడు. ౨. దండు విడిసినవాడు.
స్లో. నివిష్ట ముదధేః కూలే తం ప్రపేదే విభీష
ణః. సం. రఘు. ౧౨. ౬౮.
3. పట్టుదల కలవాడు. ౪. ఏకాగ్రత కల
వాడు. ౫. ప్రవిష్టుడు, చొచ్చినవాడు.

నివీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రావృతము, కప్ప
కొనఁబడినది. వి. అ. న. ౧. జన్నిదమును మె
డలో పేరుగా వేసికొనుట. ౨. పేరుగా వేసి
కొనినజన్నిదము.

నివీతి. సం. విణ. (న్. నీ. వ.) నివీతము కల
వాడు, జన్నిదము మెడలో పేరుగా వేసికొన్న
వాడు.

నిపుడు = నిగుడు. అ. క్రి.

(చిప్పిలు, స్రవించు.)

ఆ. అని దురంతకోకమును బొంది నెజ్జవై, మేను
చైచి కన్నుఁగోసలందు, నిపుడున శ్రువారి చె
వులకొలంకుల, నిండ నిట్లు లను విభుండు మ
తీయు. నిర్వ. ౯. ౯౦.

(కలుగు; పుట్టు.)

చ. అరవీనాధుడు చిట్టు మేలుకొని కోపాలో
పముల్ చూడ్కులకొ, నిపుడక దాదానవృ
త్తిఁ గాలయవనుక వీక్షించినక... వి. పు.
౮. ౨౧.

(చాఁగు, దీర్చును.)

క. శివునంగయస్మి నితీయఁగ, నవిరళముగఁ బట్టి
ప్రాక నని కడునెమ్మిక, నిపుడునవకల్పలతి
కల, సవిదిని మృదుబాహులతలు పార్వతి
కొప్పుక. కు. సం. 3. ౨౯౯.

(ఒప్పు, తగు.)

క. ప్రవిరతవక్త్రంశే త్ర, త్వనితాసంబులకు ను
ద్భవస్థానం బై, నిపుడురజోగుణసంగతి, భ
వుఁ డనునామంబు నీకుఁ బరఁగు మహేశా.
శివ. సా. ౮౧.

(పైకిలేచు, మెరుబుకు.)

చ. కవవటు డించి యే గునుకఁగా గురె
గొంతులఁ దార్చి కూలుడుక, నీవీడినబొజ్జపై
మిగులునిద్రపుదోవతిదట్టి డొల్లిరా, దివిచి...
ఆము. ౬. ౮౧.

(ఆతిథ్యము, ఆధికమును.)

ద్వి. లీల సారణయః దలిర్ప సంక్రితి, నిపుడంగ
... బస. పు. ౩. ౯౨౭ పం.

ద్వి. ప్ర వితతయోగా నుభవదివ్యనుభము, నిపు
డంగ శివయోగి నిద్రవోవుడును. పండితా.
దీక్షా. ౭౫ పా.

(ప్రసరించు, వ్యాపించు.)

క. దివి ముట్టి భరణియంతట, నివిడి మెఱయు
చుండు నెవ్వనియశోరమ యట్టివిశిష్టచరి
త్రుఁడు యిత్తువరా పురుషుండు నాఁ బ్రకా
శత నొందుక. భార. ఆర. ౩. ౪౫౩.

మ. శ్రవణశ్రీలు వికాలలోచనయగచ్ఛద్భా
త్యపాణిద్వయిక్, నిపుడం జొక్కపుటల్లిప
ట్టమర నెంతే గంజికాల్వట్ట ద, త్రవ్వత
భూతికాకరుండు విశ్వత మ్రాణైకపాదుండు
నై, నవకేలింగనుబాలచంద్రుఁ డనఁ గన్పట్టె
న్మొసల్ కాంతకుక. చంద్రా. ౪. ౧౧౨.

జ : నివిడించు, నిపుడుచు.

నిపుడుచు(డుచ్చు) = నిగుడుచు. (శ. ౪.)

నిపురు = నిమరు. స. క్రి. ౧. (ప్రేమచే) తడవు;
(చేతితో) రాచు.

క. కర మనురక్తిని మోము నివిరి తద్వృత్తాంత
మెల్ల నెలందులు సంతక, పురవాసులు చెప్పిన
విని... భాగ. ౪. ౨౨౫. ఆం. భా. ౩. ౧౩౩.

గీ... అవిభుండు, నివిరె జలికేల నానృపు
నవయవములు. భార. ఆశ్ర. ౧. ౪౨, ౪౩.

క. వెఱికితి నలుగులు మేనులు, నెఱిబడ నెల్ల
డలఁ గలయ నివిరితి... భార. ద్రో. ౩. ౧౬౦.

వ. ఇవిభుంబున మంద స్థితపదనారవిందుం డై
కరారవిందంబునం బతంగపుంగవునంగంబు ని
పురుచు మృదుభాషణంబుల ని ట్లనియె.
నైమ. ౨. ౨౭.

౨. స్పృశించు, తాఁకు.

క. చారి నిచటికి రప్పించుట, కరయఁగ నేఁ బూఁ
డి కాఁపు నైతి నటించుక, సరసిజగర్భుఁడు
శేషుని, శిరములపై నివిరి నమ్మ జెప్పెను
గరుణక. వేం. మా. ౪. ౬౬.

౩. సవరించు, దువ్వు.

కా... సాం, ద్రామోదంబునఁ బక్షముల్ నిపురు
హస్తాభోజయుగ్గంబునక. నైమ. ౨. ౧౦౫.

సీ. నెఱిగొప్పు కొనగోర నివిరి చూచెద నన్నఁ
జెలి నీ వది ఘనంబు చేసికొ నెదు. సారంగ.
౨. ౨౨౫.

౪. తుడుచు.

ద్వి. నవభుర్నకణముల నఖరాఁకురముల, నిపు
రుచు ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౯౩౩ పం.

౫. మర్చించు, పిసుకు.

ద్వి. మెనవేలిసంధులఁ జెనవేలిసంధు, లెన
యించి కేలిమై నింపుమై దిగిసి, నిపురుచు
సాగసుగా నెటికలు విఱిచి. ద్వి. పరమ.
౨౦౪ పా.

ఆ. క్రి. ఆతిథ్యము.

ద్వి. ఆరాధ్యు లాదిగా నలరుజంగ ములు, దివిరి
పండితవిభుఁ దర్పించువేడ్క, నిపురంగ స
ద్భక్తనికరంబుతోడ. పండితా. దీక్షా.
౫౬ పా.

నిపురుకొను. స. క్రి. (√నిపురు.) తడవుకొను,
రాచికొను.

వ... అనంతరంబు బొడ్డు నిపురుకొనుచుం బ్రా
ణాపానసమానోదానవ్యాసంబులు తృప్తి
బొంది నామనానందం బొసంగుంగాత యని
యాశీర్వదించుకొనునది... కాశీ. ౫. ౨౨౪.

నిపుఱు = నిగుఱు, నీఱు. వి. భస్మము, బూడిద.

గీ. అడుచందంబుఁ బురుషసమాకృతియును,
గలిగి యున్నవి యొప్పు నూన్మలతసాంపు,
వికృతవేషావృతంబులై నెలయు నితఁడు,

నివృత్తిగ విడిచి మేళయని నిష్కవోదేభార.
విరా. ౪. ౩౫.

గీ. నివృత్తి బాగుల ప్రాప్తులు నిఖిలదిశల, సద్భిక్షకు
స్వహ వయ్యే నయ్యడవియందు. కేయూర.
3. ౧౪.

నివృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఆవృ
తము, ఆవరింపబడినది. ౨. పైని కప్పకొనబడి
నది, ధరింపబడినది. (వస్త్రము.) వి. అ. న.
ఉత్తరీయము, పైబట్ట.

నివృత్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ఆవృత్తి, ఆవరించుట.
నివృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మరలి
నది. ౨. పోయినది, తొలగినది. 3. ఉపరత
ము, ఉడిగినది. ౪. విషయములనుండి మరలి
నది. వి. అ. న. ౧. మరలుట. ౨. నివృత్తి,
చిత్తము విషయములనుండి మరలుట. 3. అభా
వము, లేమి.

నివృత్తాత్ముడు. సం. విణ. (న్.) విషయముల
నుండి మరలినచిత్తము కలవాడు (ముని మొ.)
ఇట్లే: నివృత్తహృదయుడు మొ.

నివృత్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. మరలుట.
౨. ఉడుగుట, విరమించుట. 3. పోవుట,
నశించుట. (దుఃఖనివృత్తి.) ౪. అప్రస్థితి, వి
హికక ర్తములందు ప్రవర్తింపకుండుట. ౫. ముక్తి.
౬. (వ్యాక.) పదముకాని సూత్రముకాని ముందు
సూత్రములోనికి రాకుండుట. (వృత్తి. అనువృత్తి.)
అన్య. ఇ. న. పనిలేమి, వ్యాపారములేమి.
(వృత్తి. ప్రవృత్తి.)

నివేదకము. సం. విణ. (అ. ది. కా. అ.) ౧. తె
లుపునది. ౨. విన్నవించునది. 3. సమర్పించు
నది, ఇచ్చునది. ౪. అప్పగించునది.

నివేదనము. సం. వి. అ. న. ౧. తెలుపుట, ఎఱి
గించుట; విన్నవించుట. ౨. సమర్పణము, దేవ
తాదులకు పూజాద్రవ్యాదు లొసగుట. 3.
అప్పగించుట.

నివేదనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివేదిం
పబడినది.

నివేదయత్. సం. శత్ర. నివేదించుచున్న.

నివేదయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివే
దించుచున్నది.

నివేదింకే. సం. స. క్రి. ౧. ఎఱిగించు, తెలుపు;
విన్నవించు.

వ... జానకీజాని పవనతనయు నవలోకించి... భ
రతుం గాంచి మద్వృత్తాంతంబు నివేదించి
రమ్మ పొమ్మన... భా. రా. యు. ౨౫౩౯.
౨. సమర్పించు.

క. పరమాన్న భైక్షభిస్సా, పరిపూర్ణతరంబు లైన
పాత్రము లయ్యేపురు నిత్యంబు నివేదించి,
తురు తల్లిక గరము భక్తితో విషయమునకా.
భార. ఆది. ౬. ౨౩౩.

(శ్రీరాముడు.) వ... గోలోక ప్రచారలు నివే
దించుకానక లంగికరింపుచు... ఉ. రా. రా.
౨౯౪.

3. అప్పగించు, స్వాధీనము చేయు.

వ... ద్రోణుండు... ఏకలవ్యుకడ కేగిన నెఱిగి
వాడు... ద్రోణునకు మ్రొక్కి తనకేరంబు
సర్వస్వంబును నివేదించి... కరంబులు మొగి
చి యున్న జూచి... భార. ఆది. ౫. ౨౪౧.

నివేదిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) నివేదించువాడు.

నివేదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. జ్ఞాపి
తము, ఎఱిగింపబడినది; విజ్ఞాపితము, విన్నవిం
పబడినది. ౨. సమర్పింపబడినది, ఈయబడి
నది. 3. అప్పగింపబడినది.

నివేదితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివే
దించబడినది.

నివేది. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) నివేదించువాడు.

నివేద్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివే

దింపబడుచున్నది.

నివేద్యమిచ్చు. మి.స.క్రి. (నివేద్యము + ఇచ్చు.)
నైవేద్యముగా ఇచ్చు, సమర్పించు.

చ. ఉదధికి సంచితాక్షతమహోత్తరగంధవిజ్ఞప్త
పుష్పసంపదలు బహుప్రకారములఁ బ్రస్తు
తి కెక్కఁగఁ బూజ నేసి వెంపదన నివే
ద్యమిచ్చిరి సముజ్జ్వలహృద్యపదార్థకోటు
లకా. భార. మా. 3౮.

నివేద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఎఱి
గింపఁదగినది; విన్నవింపఁదగినది. ౨. సమర్పిం
పఁదగినది, ఈయఁదగినది. 3. అప్పగింపఁదగి
నది. వి.అ.స. నైవేద్యము, దేవతలకు సమర్పింపఁ
దగినభోజనపదార్థము.

(నమామఁడు.) నీ. పుష్పంబులను భూపముల
దీపముల నివేద్యంబుల నమరుల కర్చ లిచ్చు.
భార. ఆను. ౪. 3౪.

నివేశనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ప్రవేశము,
చొచ్చుట. ౨. ప్రవేశపెట్టుట, చొప్పించుట.
3. దండువిడియుట. ౪. గృహము, ఇల్లు. ౫.
ఉనికిపట్టు. ౬. దండువిడియుపాలెము, స్కం
ధావారము, శిబిరము. ౭. నగరము, వీడు. ౮.
ఉనికి, స్థితి. ౯. విన్యాసము, ఉంచుట. ౧౦.
ఉపవేశము, కూర్చుండుట; కూర్చుండఁబెట్టుట.

నివేశము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ప్రవేశము,
చొచ్చుట. ౨. దండువిడియుట; విడియుట.
3. దండువిడియుపాలెము, స్కంధావారము,
శిబిరము. ౪. ఉపవేశము, కూర్చుండుట. ౫.

సానము.
శ్లో. "చువనివేశౌ పరికాపయోధరా." సం.
కిరా. ౪. ౮.

౬. వెండి. ౭. విన్యాసము, ఉంచుట.
శ్లో. "సాగౌరవిదారనివేశవద్భిర్దూర్వాప్రవాతైః
ప్రతిభిన్నశోభమ." సం. కు. సం. ౩. ౩.

౮. గృహము.

శ్లో. "భృశం దద గ్వాశ్రమమండపోషమా స్స
పుష్పహాసా స్స నివేశవీరుధః." సం. కిరా.
౪. ౧౯.

నివేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి.

నివేష్టనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుకొనుట.

నివేష్టము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కప్పట. ౨.
కప్పగుడ్డ మొ. 3. చుట్టుకొనుట.

నివ్వగిలు. అ.క్రి. వెలువడు, బహిర్గత మగు.

(పుష్పపచయవర్ణనము.) నీ. కేలు సాంచిన నివ్వ
గిలుకల్లుకాంతులు జిగిచన్నగ్రేవల జీరువా
ఱ. శ్రీరం. ౨. ౨౮౨. (దీనికి ప్రయోగాం
తరము కానరాదు.)

నివ్వటించు. స. క్రి. నివ్వటిలఁజేయు, ఒప్పునట్లు
చేయు.

నీ. దైత్యారివశ మైనతనచిత్త మంతయు నినుచు
గౌరవమున నివ్వటించి. పాండు. ౧. ౯.
జ: నివ్వటిలు.

నివ్వటిల్లు(లు). అ. క్రి. (1/నివ్వటించు. సం.
నిర్వహించు. ప్రా. నివ్వత్తఱు) ౧. నెఱవేఱు,
సిద్ధించు.

నీ. నినుఁ జేరి నివధనాధునియింద్రియములకు
నిజదేవభూయంబు నివ్వటిల్లు. నైష. ౨.
౮౬.

శ్లో...బహిరింద్రియజాం... స్వదేవభూయం
చరితార్థ మస్తు. సం. నైష. 3. ౧౦౧.
ద్వి. అనఘ నీచేతఁ గార్యము నివ్వటిల్లు. రం.
రా. యు. (శ. ర.)

౨. ఆతిశయించు, అధికమగు.

చ. ఆన వినుచుం గలంగుహృదయంబునఁ దాప
ము నివ్వటిల్లు నీ, ట్లను... భార. విరా. ౫.
౨3౬.

చ...మో, హానగుణశక్తి నివ్వటిలునవ్వలరాయ
ని నేర్పు వెంపునక. వసు. 3. ౫౧.

3. కలుగు, పుట్టు.

గీ. ఉదయపర్వతకటకగండోపలముల, బతు
మూలచ్చిదానప్రభవ మైన, నెత్తు రని
యెడువిచికిత్స నివ్వటిల్ల, భానుకిరణంబు
లొకకొన్ని ప్రాకె నభయు. కాశీ. గ. ౧౨౨.

క...ఇవిధమున నుత్పాతము, నివ్వటిలం దొడ
గుటయును... ఉ. వారి. ౬. ౧౮౮.

౪. వ్యాపించు, ప్రసరించు; పడు.

మ. మును సౌరభ్యము నివ్వటిల్లగ మనోమో
దంబునం దేటు లల్లన నోలిక పెడలంగ
రేకులు సముల్లాసంబునక బింక మెక్క...
పొల్పుం జెందెనంభోదముల్. భార. ఉద్యో.
౨. ౧౧౦.

గీ. కమలకింజల్కరేణుసంకాశ మగుచు, నింగి
నెఱసంజకెంజాయనివ్వటిల్లె. నైవ. ౮. ౧౫౬.

క. త్రవ్విన బ్రభ తెల్లదెసల, నివ్వటిలగ వెలు
గుచుండ నిధి... భార. ఆశ్వ. 3. ౧౫౪.

క...పొడుపు త్రకులబాణంబుల్, నివ్వటిలనీక
నలుపున, నవ్వరుండు నొవ్వనేనె నద్భుత
భంగిక. భార. శల్వ. ౧. ౨౨౮.

౫. విజృంభించు; పెరుగు, వరిలు.

క. అవ్వీయం డవ్విత్రుని, క్రొవ్వను నా నైవ్య
సమితిక్రూరోధతియుక, నివ్వటిలనీక భవ
రులు, నివ్వెఱపడ సురకేళినిపుణత మెఱ
నెక. భార. కర్ణ. ౨. 3౦౫.

ఉ ... ఎప్పుడు యజ్ఞవిఘ్నముల్, క్రొవ్వన
జేయ రక్కసులు గ్రుచ్చురుచుండు రద్దురా
త్తులక, నివ్వటిలంగనీక శిశనిహరబాణముల
స్వధించెదక. భా. రా. బాల. ౨. ౬౬.

క. నివ్వటిలు జగము లన్నియు, నెవ్వనిచే నమ్మ
తుండు నెప్పుడు గొలుతుక. భార. కాం.

౪. ౨౧౮.

గీ. చెడ్డయింటిచెదార మై శివునికరుణ, నివ్వటి
లు నిర్వదే నేండ్లనిమ్న దలంచి, పదియునా
ర్వత్సరంబులభార్యదలంచి, గోరతనములు
మానరా కొడుకుఁగుట్టు. కాశీ. ౪. ౮౧.

౬. ఒప్పు, ప్రకాశించు.

చ. సలితగండవండలము నస్తదధారల నివ్వ
టిల్లగా, నలఘువినుత్సరత్నకనకాంచిత
భూమణదీప్తు లొప్పుగా, వెలువడె నస్తద
ద్విరదబృందము... విక్ర. ౪. ౮౧.

ఉ. ఎవ్వని కెంతబుద్ధి పరమేశుఁడు దాఁగ్గుప
జేసె నట్టి దై, నివ్వటిలుక గనిత్యుచి ...
కవరా. ౧. ౧౦. రా. వి. 3. ౬౫.

౭. నిండాను.

గీ. నివ్వటిల్లె ననంగ నిండానె నన బూరటిల్లె
నా సమము లై యుల్లసిల్లు. ఆం. భా. 3. ౧౦౧.

నివ్వరిప్రాలు. వి. బ. (√నివ్వరులు.) నీవారతం
డులములు, నివ్వరిబియ్యము.

గీ. నివ్వరిప్రాలు తేనియపాలపండులు కాతెను
ములపెరు చాపపు. కుక. ౧. ౧౫౩.

ఇట్లే: నివ్వరిబియ్యము.

ద్వి. నివ్వరిబియ్యంబు నెఱిఁపెఱి దెచ్చి, యవ్వి
యన్నియుఁ బాకయత్నంబు చేసి. రం. రా.
బాల. ౬౧ పా. ౨౯ పం.

నివ్వరిముల్లు. వి. జా. (√నివ్వరులు.) నివ్వరిధా
న్యపుగింజవివర సుండుముల్లు, నీవారశూకము.

గీ. తలఁచ నివ్వరిముంటిచందమున మిగుల,
గొంచె మై కప్పు మొగులులో మించుదీవ,
పోల్కి మెఱయుచు బచ్చ నై పొలుచు
తేజా, నీవకద నిక్కముగ మేటి నేలఁజేడ.
అచ్చ. రా. యు. ౧౬౦.

నివ్వరులు. వి. బ. తృణధాన్యవిశేషము, నీవార
ధాన్యము.

సీ. నివ్వరు లైబ్బసల్నిరుకావులు గాజుకప్పెర
ల్కురువడా ల్కుంటురులు... గీ... ఆది
యగుపేరు గల్గువ డ్లతనయింట, నుండు...
హంస. ర. ౧౨౮.

వ... పసపుగన్నేర్లు గు తిబలుగుత్తులు రావిపూ
రాజనాలు పొన్నక్కిరాజనాలు నివ్వరులు
నీరుకావులు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

సీ. నివ్వరిధాన్యముల్ నెవకంగఁ గేదారపరి
సరంబులమందుఁ దిరుగునపుడు. దశా. ౩,
౧౬౧.

జ: నివ్వరిప్రాలు, నివ్వరిముల్లు.

నివ్వెఱ=నివ్వెఱగు. వి. (నిండు + వెఱ.) ౧.
నిర్భరాశ్చర్యము, మిక్కిలి ఆశ్చర్యము.

చ. కని యిది మీను కాదు... అంచు మది
నందియ మందుచు... ధూమకేతుసదృశం
బగువాలము చూచి నివ్వెఱ. దశా. ౧.
౨౯౨.

సీ... పాలుపారుమిండును నిర్భరాశ్చర్యంబు
నివ్వెఱనఁగ. ఆం. భా. ౧. ౧౩౨.

౨. (ఆశ్చర్యమోహదులనని) పారవశ్యము.

ఉ. నిక్కమ యట్ల లేమిఁ గడునివ్వెఱ నివ్వర
మేల వేడితిక. విక్ర. ౩. ౧౦.

చ. పరవశదైన్య మాడుకొనుప్రాధలఁ గానదు
ఘర్జవారిచే, గరఁగి స్రవించుచిత్రకము
గానదహదృతివీటిపాటలా, ధరమున నున్న
మంటినవిధంబును గానదు నవ్వుటాల కాభ
రణము గొన్నఁ గాన దొకబాల నృపాలుని
జూచి నివ్వెఱ. మనుచ. ౫. ౬౫.

౩. మిక్కిలిభయము.

చ. ఎఱుంగక యెందుఁ బోవు మఱి యీభువ
నంబుల నెందు డాంగినక, వెఱచఱవంగ
దెచ్చి తెగవ్రేయక పోవ హిరణ్యుఁ డం
చుఁ కెచ్చెర నలుమూలలం దుపరిసీమను

మంచము క్రిందఁ జూచి నివ్వెఱ వెలి
వెల్లెనో యనుచు వెల్వడ నిందును నందుఁ
జూడఁగాక. దశా. ర. ౧౦౮.

చ. చెలువ మెసంగినట్టి యలచి త్రభవార్పిత
నూనపాళికల్, బలుమలు నారసా లనుదుఁ
బాయనినివ్వెఱ యాత్ర మించఁగ. చంద్రి.
ర. ౮౯.

ర. (భయాదులనని) నిశ్చేష్టత.

ఉ. మాలి గదానాతిక బిలువమాలి విహంగమ
మాలి పైర్యముక, దూలి పయోధి ముక
దిరుగువోరపుగట్టువలెక జలించి యవ్వేళఁ
బరాజుఖం డయినవెన్నుండు నివ్వెఱ నొందె
నందుక, మే లని యార్చి రాసురులు
మింట సుపర్యలు పిచ్చలింపఁగ. ఉ. రా.
౨. ౩౬.

౫. భ్రాంతి. (శ. ర.)

నివ్వెఱగు=నివ్వెఱ. వి. (నిండు + వెఱగు.)

౧. ఆత్యాశ్చర్యము, మిక్కిలి ఆశ్చర్యము.

చ. అనినక నివ్వెఱ గంది భూవిభుండు నాహా
యిట్టిమీనంబులం, గనినామో వినినామో
యెందయిన... అటంచు నించుక మదిక
సందేహముం జెందుముక. దశా. ౧. ౧౫౫.

గీ... ఒక్కకోనలోనఁ, బుష్పకవిమాన మటు
సాంగి పోక నిలిచె.

చ. నిలిచినఁ బంక్తికంధరుండు నివ్వెఱ గంది
యిడేల యిచ్చటక, నిలిచెను శక్తుడే
యొకఁడు నిల్వఁగ దీనికి దుర్గమస్థంబులు
గలవోటు చూడఁ డటఁ బొందని మం
త్రులఁ బంప... ఉ. రా. ౩. ౬౬, ౬౭.

౨. మిక్కిలి భయము.

చ. పులిఁ బొడఁగన్న లేళ్లగమివోలె సుయోధను
నగ్రపైనుల్, దఱఁకి కలంగి నివ్వెఱగుఁ
దన్నినఁ జేడ్చులు దక్కి చిత్రరూపుల

క్రి. సుండిరి... భార. భీష్మ. ౨. ౧౫౩.
(దక్షాధ్వరధ్వంసము.) ఉ. కొందలు సృష్టి
సంహారమొకొ యని నివ్వెట గంది రార్తు
లై. వీర. ౪. ౯౦.

3. (భయదుఃఖాదులచే కలిగడి) నిశ్చేష్టత.
క. వెఱచఱచి వెగడువడి నివ్వెట గందుచు
గురుబలంబువీరు లతని డగ్గఱ కంతనంతఁ
జూడఁగ, నుఱక నదీసుతుఁడు చాఁక ను
దృటభంగిణ. భార. భీష్మ. ౨. ౨౨౩.

ఉ. ఆసమయంబునక గనకహంసము... అచ్చ
టి కేగుదెంచె జిం, తాసముపేతు లై విగత
ధైర్యత నివ్వెట గంది యున్నయా, రాసుతు
రాజకన్య ననురాగ మెలర్పఁగ నుద్ధరింపఁ
గక. నైవ. ౪. ౧౦౫.

ఉ...దురంతవిషాదవేదనా, భీనత యీమహాత్ము
నకుఁ దీర్పక యేగతి నుండఁగాఁ దగుక,
దీనికి నెది కార్య మని నివ్వెట గంద నతం
డు క్రమఱక. రాజ. చ. ౨. 3౮.

౪. భ్రాంతి.

ద్వి. నిలుకడ దప్పిన నివ్వెట గందె. విష్ణు. పూ.
3. (శ. ర.)

నివ్వెటపడు. అ. క్రి. (నివ్వెట+పడు.) ౧. మి
క్కిలి ఆశ్చర్యపడు.

క. అవీర్యం డవ్విప్రసి, క్రొవ్వును నానైర్యసమి
తిక్రాంతియుక, నివ్వటిలనీక భవరులు,
నివ్వెటపడ సమరకేలినిపుణత మెఱసెక.
భార. కర్ణ. ౨. 3౦౫.

చ. వెఱవతు కాంత... నీవు నివ్వెటపడఁ బఱి
వల్లభుని విష్ణుని దెచ్చి యపత్య మిప్పుడే,
నెఱయఁగఁ దెచ్చి యిచ్చెద ననింద్యచరిత్ర
విచార మేటికిక. నా. పంచ. ౧. ౪౩౩.

౨. మిక్కిలి భయపడు.

నీ. ఏజదనము నొంద కింపారఁ బుత్తుని గని

యింక నెట్లాకో కర్ణ మనుచు, నివ్వెటపడి
యున్న నిజపత్ని కవ్విధం బల్లన నెఱిగిం
చి... హరి. పూ. ౫. ౧౨౧.

3. (భయదులచే) నిశ్చేష్టతనొందు, చేష్టలు
దమ్ము.

వ...కారవనైసితులు గలంగినమనంబులతోడ ని
వ్వెటపడి యుండ... భార. విరా. ౪. ౮౫.
గీ. నీవు మమ్ము బోధింపఁగా నేర్తగాక, యి
మ్మహానలస్ఫురణంబు నిట్టి దనఁగ, నేము
నేర్తుమె యేమియో యెఱుఁగ వునికి, గాదె
నివ్వెటపడిమి కమలనాభ. భార. ఆను.
౪. ౪౦౩.

౪. భ్రాంతిపడు. (శ. ర.)

నివ్వెటపడుచు. స. క్రి. (నివ్వెట+పడుచు.)
భయపడఁజేయు.

క. సకియఁ గను మొఱంగి మధుకర్, చితుర నిజా
రామవాటిఁ జేరి ప్రనూనాంబకధాటిశుక
ఘోటి, నికరాటికనము మనము నివ్వెటపడు
పక. వసు. 3. ౧౧౩.

నివ్వెటపాటు. వి. (నివ్వెటపడు.) ౧. మిక్కిలి
ఆశ్చర్యము.

వ...పాతులలో నున్న యొక్క చక్కనికాలి
కనుం జూచి యొక్కింతతడవు నివ్వెటపా
టున నిశ్చలం డగుచు... కళా. ౫. ౨.

ఉ. నిదురపోయి లేచుగతి నీరజలోచన లేచి
నవ్వులే, ముద్దు మొగంబుతోఁ బతికి మొక్కి
పదానతు లైనపుత్రులక, దద్దయుఁ గొగి
లించి మునిదారలతోఁ దగుముద్దు లాడు
చుక, నిద్రపువేడ్క నందఱు నివ్వెటపా
టున ముంచె నత్తటిక. దళా. ౩. ౮౮.

౨. మిక్కిలి భయము.

(భీష్మఁడు.) గీ...అక్కజంపుఁ గడిమి కచ్చెయ
వడి యొక్కకడకు వచ్చి, పొందుచునులు

నివ్వెపాటు నొంద. భార. భీష్మ. గ. ౨౯౩.

౩. (భయదుఃఖాదులవలన) నిశ్చేష్టత.

నీ. చిత్రరూపంబున చెలువున నేలాకో పతిమూర్తి నివ్వెపాటు నొందె. నిర్వ. ర. గ. గ. గ.

నీ. అనుచితకృత్యంబు లాచరించువిధాత్మబలిమికి నివ్వెపాటు దోష. భార. విరా. ౨. ౩౩.

౪. భ్రాంతి.

నీ. తొట్టిలుభయమునఁ ద్రోవఁ గానఁగ లేక నివ్వెపాటుతో నిలుచు నెలత. దశా. ౪. ౪౫.

చ. నిలిచిన భీతియు న్వడఁకు నివ్వెపాటును భూరిలజయుక్, గళనళముక్ జనింప నధికం బగుశోకముఁ బొంది... ఉన్నయా, నలి నదకాక్షిఁ బొంది... వారిశ్చ. ౫. ౩౨.

నిశ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ - వ్యాపారమును మిగుల ఊజింపఁ జేయునది - రాత్రి. ౨. పశుపు. ౩. (కోర్కెతి.) మేషాదిరాశివట్టుము. ౪. స్వప్నము, కల. (విలగ్నముని.)

నిశేమనము. సం. వి. ఆ. న. గ. శ్రవణము, వినుట.

౨. దర్శనము, చూచుట. ౩. దృష్టి, చూపు.

నిశేరణము. సం. వి. ఆ. న. మారణము, చంపుట.

నిశాంకుశ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. జబిలిక, ఒకదినము బీజి.

నిశాంతనారి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గృహిణి, గేనురాలు. (ఆ. ని.)

నిశాంతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి శాంత మైనది. వి. ఆ. పుం. ఉపకాలము, ప్రభాతము. న. గృహము.

నిశాంధ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. జతుక యనుతీగ, కోరిందశి.

నిశాంధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రాత్రియందు గుడ్డి, కంటికిరేగము కలది.

నిశాకరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కర్పూరము.

౨. కుక్కుటము, కోడి. (ఆ. ని.)

నిశాకరుడు. సం. వి. ఆ. పుం - రాత్రిని కలిగించువాడు-చంద్రుడు.

నిశాకేతుడు. సం. వి. ఉ. పుం - రాత్రియందు కాంతి కలవాడు-చంద్రుడు. (వై. ని.)

నిశాఖ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పశుపు. (ఇట్లే: నిశాహ్వ, నిశాహ్వయ.)

నిశాగృహము. సం. వి. ఆ. న. రాత్రి పండుకొను గృహము, పడుకట్టిలు.

నిశాచరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నక్క.

౨. గ్రుడ్లగూబ. ౩. పాము. ౪. చక్రవాకము.

నిశాచరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. రాక్షస శ్రీ.

౨. కులట, అంకుటాలు. ౩. కేసిని అనుగంధ

ద్రవ్యము. ౪. వైడికంటి అనుపక్షి. ౫. శంఖిని, కట్టితీగ. ౬. ఆడుగుడ్లగూబ. ౭. ఆడునక్క.

నిశాచరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) రాక్షసులందు తిరుగువాడు. వి. ఆ. పుం. గ. రాక్షసుడు. ౨. దొంగ.

నిశాచర్తము. సం. వి. వా. న. చీకటి, అంధకారము.

నిశాజలము. సం. వి. ఆ. న. మంచునీరు, హిమజలము.

నిశాటకము. సం. విణ. (ఆ. టీకా. ఆ.) రాత్రియందు సంచరించునది. వి. ఆ. పుం. గుగ్గిలము.

నిశాటనము. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రుడ్లగూబ. న. రాత్రియందు తిరుగుట, రాత్రి సంచారము.

నిశాటనుడు. సం. వి. కాటుడు.

నిశాటము. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రుడ్లగూబ.

నిశాటి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. రాక్షస శ్రీ.

౨. అంబటాలు. ౩. ఆడుగుడ్లగూబ.

నిశాటుడు. సం. విణ. (అ. టీకా. అ.) రాత్రి
యందు తిరుగువాడు వి.అ. పుం.రాక్షసుడు.

నిశాతము. సం. విణ. (అ. ఆ.అ.) మిక్కిలి వా
డిచేయ బడినది, పదను పెట్టబడినది.

నిశాత్యయము. సం. వి. అ. పుం. వేకువ, ఉప
కాలము.

నిశాదర్శి. సం. వి. న్. పుం. -రాత్రులయందే
చూచునది- గ్రుడ్లగూబ.

నిశాది. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) రాత్రియందే
భుజించువాడు. వి. ఇ. పుం. (నిశా + ఆది.)
రజనీముఖము, సాయంసంధ్య.

నిశాదుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రాత్రియే
భుజించువాడు. వి. అ. పుం. నిషాదుడు, బో
యవాడు.

నిశానము. సం. వి. అ. న. వాడిచేయుట, పద
నుపెట్టుట; తేజనము, మెఱుంగుపెట్టుట.

నిశానాథము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము.

నిశానాథుడు. సం. వి. అ. పుం-రాత్రికి దొర-
చంద్రుడు.

ఇట్లే: నిశాకాంతుడు, నిశాధీశుడు, నిశేశుడు,
మొ.

నిశానిశము. సం. అశ్య. ప్రతిరాత్రము.

నిశానీ(ని). వి. (హిం. నిశానీ.) గ. చిన్నము.
(నిశాన్ అని మి. ప్రా. శ. ర.)

నీ. జిలుగుచీశాపట్టుచెంగాచెఱుగుల నిద్రా
జరినిశానీలకరులు. రంగా. గ. ౧౫౬.

౨. భవజము, జెండా.

క. ఆరాచపారి ముక్త, బాధనకుం దీర్చ
యొక్కపసిమినిశానీ, వారలచేతికి నిచ్చిన,

ఘోరానావమార్చి దాని గొంటిమయేనిక.
రంగా. ౨. ౨౨౨.

చ. తొలుకటిదిక్కుదీపు లటఁ దోడనె భూధ
వునాజ్ఞ చేకొనక, మలయక నిల్చుతదనలి
మం బనులెల్లనిశానీచేరువక, వెలిగెడుపద్మ
రాగయుతవిశ్రుతకాంచనబంభమోయనక,
జలరుహబాంధవుండుదయశైలమువైగను
పట్టెనయ్యెడక. ఉ. హరిశ్చ. ౧౫౩.

౩. వ్రేలిముద్ర.

(వ్యవ.) వాడు చేపాలు చేయలేడు కాన నిశా
నీ పెట్టింపుము.

జ: నిశానీదారు.

నిశానీదారు. వి. (నిశానీ. హిం. నిశానీదార్.)
రాజచిన్నము ధరించి దేవ్యులు మొదలగువాని
చాయించువాడు.

నీ. పెమ్మి గోవెలనిశానీదారుగములు కర్నాచీ
డమారము ల్నాడు సేయ. అని. ౨. ౧౯.

౩. వ్రాలు చేయలేనివాడు, చేతివ్రేలిముద్ర వే
యవాడు.

(వ్యవ.) వాడు నిశానీదారునైనను లక్షలు గడిం
చినాడు.

నిశాపతి. సం. వి. ఇ. పుం- శేరాజు-చంద్రుడు.

నిశాపుష్పము. సం. వి. అ. న. గ. కలువ. ౨.
హిమము, మంచు. (విల్యమున్.)

నిశాభంగ. సం. వి. అ. శ్రీ. -పసుపుమొక్క
చిగుళ్లవంటిచిగుళ్లు కలది. -దుగ్ధపుచ్చి.

నిశామణి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. చంద్రుడు.

౨. భిద్యోతము, మిడుగులుబుద్ధ్య. ౩. కర్పూ
రము. (శాచ.)

నిశామనము. సం. వి. అ. న. గ. దర్పనము,
చూచుట. ౨. చూపు, దృష్టి. ౩. వివట, ఆక
ర్షించుట. ౪. ఆలోచనము.

నిశామము. సం. వి. అ. పుం. గ. చినుట. ౨.
చూచుట, కనుగొనుట.

నిశాముఖము. సం. వి. అ. న. ప్రదోషము,
సాయంసంధ్య.

నిశారణము. సం. వి. అ. న. మారణము, చంపు
ట. పుం. రాత్రియుద్ధము.

నిశారత్నము. సం. వి. అ. న. గ. చంద్రుడు.
౨. కర్పూరము.

నిశారము. సం=నీశారము.

నిశారుకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి
హింసించునది. వి. అ. పుం. (సంగీత.) సప్తవిధ
రూపకతాళములలో నొకటి.

నిశావనము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దము, జనుము.

నిశావసానము. సం. వి. అ. న. వేటవ.

నిశావిహారము. సం. వి. అ. పుం. -రాత్రించ
దుడు - రాక్షసుడు.

నిశావేది. సం. వి. న్. పుం. - రాత్రిపరిమాణ
మెఱుంగునది - కోడి.

నిశాహాసము. సం. వి. అ. పుం. -రాత్రిలందు
నవ్వునది-వికసించునది-తుముదము, కలవ.

నిశితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. వాడిచే
యబడినది. ౨. కాజితము, సానబట్టబడినది.
౩. తేజతము, మెఱుంగు పెట్టబడినది. వి. అ. న.
ఇనుము.

నిశితీ. సం. వి. ఇ. -స్త్రీ. గ. వాడిచేయుట, సా
నబట్టుట. ౨. తేజనము, మెఱుంగు పెట్టుట.

నిశిపాలకుడు. సం. వి. అ. పుం. యామికుడు,
రాత్రిలందు కావలి కాచువాడు.

నిశిపుష్ప. సం. వి. అ. స్త్రీ. శేఫాలిక, వావిలి.

నిశిపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శేఫాలిక, వావిలి.

నిశీధము. సం. వి. అ. పుం. -జనులు పరుండువేళ-

గ. నడుచేయి, అర్ధరాత్రము. ౨. రాత్రి.

నిశీధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శయి, రాత్రి.

నిశీధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. శయి, రాత్రి.

నిశుంభనము. సం. వి. అ. న. వధము, చంపుట.

నిశుంభము. సం. వి. అ. పుం. గ. వధము, చం

పుట. ౨. హింసించుట. ౩. మర్దించుట. ౪.

(విల్లు మొ.) వంచుట.

నిశుంభి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) చంపువాడు
నాశకుడు.

నిశుంభుడు. సం. వి. అ. పుం. (దుర్గచే నాకుఁ
డైన) ఒకానొకరాక్షసుడు.

నిశైతము. సం. వి. అ. పుం. బకము, కొంగ.
(వాచ.)

నిశోత్సర్గము. సం. వి. అ. పుం. -రాత్రివిడుచు
వేళ- ప్రభాతము, వేటవ.

నిశ్చత్వారింశము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నలు
వదిని మించినది, నలువదికంటె పయిది.

నిశ్చయనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిశ్చ
యింపఁడగినది.

నిశ్చయము. సం. వి. అ. పుం. గ. నిర్ణయము,
నిర్ధారణ. ౨. నిర్ధాంతము. ౩. దృఢమైన
యద్దేశము, గట్టితలపు.

నిశ్చో. తస్యాభిషేకసంభారం కల్పితం క్షూరని
శ్చయా, దూషయామాస కైకేయా... సం.
రఘు. ౧౨. ౪.

౪. తప్పక కలుగుట, కలుగుట తప్పమి. ౫. అ
ప్రకృతమును (ఉపమానమును) నిషేధించి
ప్రకృతమును (ఉపమేయమును) స్థాపించునొక
యర్థాలంకారము. (వాచ.)

నిశ్చయించు. సం. న. క్రి. నిర్ణయించు, నిర్ణయ
ము,

ఆ. అనఘ నిన్ను శిష్యుఁడును ధార్మికుఁడును, తృప్తుఁడును నని మహాదరమున, నడిగి నీవు ధర్మహానికి నోర్చిన, గురుఁడు నిశ్చయించెఁ గొడుకుచావు. భార. ద్రో. ౫. 3౫౧.

వ. నీ పెట్టివాడైన లేమి నీకుం బ్రతిభుకంటె జేసినయశసం బవశ్యంబునం బెట్టెద నని నిశ్చయించి. మార్క. ౧. ౩౧.

నిశ్చలః సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. భూమి. ౨. సాల పరి, మయ్యాకుపాన్న శ్రి.

నిశ్చలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సిగ్గిమై నది, కదలనిది. ౨. ఏకరూప మైనది, మాటనిది.

నిశ్చలాంగము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) - కదల నికరీరము కలది - సిగ్గిమైనది, కదలనిది. (కొండ ము.) వి. ఆ. పుం. బకము, కొంగ.

నిశ్చాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. యికా. అ.) ని శ్చయించువాఁడు, నిశ్చేత.

నిశ్చాయీ సం. విణ. (నో. నీ. నో.) నిశ్చయించు వాఁడు.

నిశ్చారకము. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) ౧. స్వ చ్ఛందము, స్వేచ్ఛ సమసరించునది. ౨. చారులు లేనిది. వి. ఆ. న. మలవిసర్జనము చేయించువా యువు.

నిశ్చింతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చింత లేనిది. అవ్య. ఆ. న. నిర్విచారము, చింతలేమి.

క. ఎంతకుఁ గృతకార్యం దగు, నంతకుఁ దీరం తకును భయం బందక నిశ్చింతమున నుండుఁ డాతం, దంతము నొందించుఁ దొంటినుట్టు ల నరులక. భార. ఆది. ౩. ౨౬౬.

నిశ్చింతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - చింత లేనివాఁడు - ౧. ఆలోచన లేనివాఁడు. ౨. త లంపు లేనివాఁడు. ౩. దుఃఖము లేనివాఁడు.

నిశ్చితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అవధారి

తము, నిశ్చయింపఁబడినది. ౨. కృతనిశ్చయము, నిశ్చయించినది.

(బాల స్త్యం.) శ్లో. ఆరావణ మరాఠం వా జగ దత్యతి నిశ్చింత. సం. రఘు. ౧౨. ౮౩.

వి. ఆ. న. నిశ్చయము, నిర్లభము. శ్రి. విణ. ౧. తప్పక. ౨. గట్టిగా, దూఢిగా.

నిశ్చితి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. నిశ్చయము, నిర్ల యము. ౨. దృఢసంకల్పము.

నిశ్చిన్విత. సం. శత్ర. నిశ్చయించుచున్న.

నిశ్చిన్వానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిశ్చ యించుచున్నది.

నిశ్చీయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిశ్చ యింపఁబడుచున్నది.

నిశ్చుక్ర-ణము. సం. వి. ఆ. న. దంతకాణము, ఒకదినముపలుపాడి.

నిశ్చేత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) నిశ్చయిం చువాఁడు.

నిశ్చేతనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విసంజ్ఞాఁ డు, తెలివి తప్పినవాఁడు, చైతన్యము తొలగిన వాఁడు.

నిశ్చేతవ్యము. సం. నిశ్చయనీయము.

నిశ్చేయము. సం. నిశ్చయనీయము.

నిశ్చేష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేష్టలులేనిది, కాయకవ్యాపారములు లేనిది, కదలనిది.

నిశ్చేష్టాకరణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) చే ష్టలు లేనిదిగా చేయునది, కాయకవ్యాపారము లుడిగించునది. వి. ఆ. న. ౧. మన్మథబాణము లలో నొకటి. (నీలోత్పలము.) ౨. మణిపిలతోఁ జేయునొకబొంబము.

నిశ్చేష్టితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేష్టలు తక్కినవాఁడు.

నిశ్చందనుడు. సం. విణ. (న.) చందనును-
జేదమును- చదువనివాడు.

నిశ్చందుడు. సం. విణ. (న.) చందనును.

నిశ్చంద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - చంద్రము
లు లేనిది- గ. రంధ్రములు లేనిది. ౨. లోప
ములు లేనిది. ౩. ఎడము లేనిది, దట్టమైనది.

నిశ్చయము. సం. వి. ఆ. పుం. అధికపరిశ్రమము.

నిశ్చయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిశ్చయన.

నిశ్చేణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. నిశ్చయన. ౨.
భర్తారవృత్తము, పేరీతచెట్టు.

నిశ్చేయసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠ
ము, మేలైనది. వి. ఆ. న. గ. ముక్తి, మోక్ష
ము. ౨. మేలు, మంగళము.

ఇట్లే: నిశ్చేయసము.

నిశ్చేసనము. సం. వి. ఆ. న. నిట్టూర్పుట.

నిశ్చేసిండు. సం. ఆ. క్రి. గ. నిట్టూర్పు విడు
చు, నిట్టూర్పు. ౨. ఊర్పు లోపలికి గొను. ౩.
ఊపిరి వెలుపలికి విడుచు. (విల్యముని.)

సీ. పద్మిని నిశ్చేసింపఁగఁ బూచె వాని కమలా
క్షి గనఁ దలకంబు పూచె. భరాహ. ౩. ౮౦.

నిశ్చేసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిశ్చేసిం
చినది, నిట్టూర్పు పుచ్చినది. వి. ఆ. న. నిశ్చా
సము.

నిశ్చాసము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నిట్టూర్పు.
౨. ఊపిరి వెలికి విడుచుట. ౩. ఊపిరిని లోని
కి గొనుట. (విల్యముని.)

నిశ్చాసిండు. సం. ఆ. క్రి. = నిశ్చేసిండు.
(ఊపిరి వెలికివిడుచు.)

మ. వనితల్ నవ్వఁగఁ గొంగిలింపఁ గన నిశ్చా
సింప గానం బొనర్ప నదల్పక బలుకక
ముఖాగమము గూర్చక దన్న నంటక న
నల్, మొనపుక బొన్న కురంతుకంబుఁ దల

కంబుక నిందువారంబు ప్రేంకనముక సం
వెఁగ గోగునక వకుళముక గంకేలియుక
మావియుక. రామా. గ. ౧౯౦.

నిశ్చంతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - శంక
లేనివాడు- గ. జంతు లేనివాడు; భయము లే
నివాడు. ౨. సందేహము లేనివాడు.

నిశ్చబ్దము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. శబ్దము
లేనిది, సద్దు లేనిది. ౨. మాటలు లేనిది, మిన్న
కుండనది. వి. ఆ. పుం. (సంగీత.) తాలమాన
లఘుచతుష్టయకాలము. అవ్య. ఆ. న. సద్దులేమి.

నిశ్చయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శయము లేనిది,
శాంతి లేనిది. అవ్య. ఆ. న. శయములేమి, శాంతి
లేమి.

నిశ్చరణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - శరణ
ము లేనిది - గ. రక్షకము లేనిది. ౨. ఇల్లు
లేనిది.

నిశ్చలాకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. శలా
క లేనిది. ౨. నిర్జనము, ఏకాంత మైనది. (ప్రదే
శము.) వి. ఆ. న. ఏకాంతస్థలము.

నిశ్చల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శల్యము లే
నిది.

నిశ్చేషపఱచు. మి. స. క్రి. శేషము లేకుండఁ
జేయు, మిగులు లేకుండజేయు.

గీ. చిక్కుబాకీలు పిదప నిశ్చేషపఱచె, బ్రతిది
నము దానిసంసారబాధలెల్ల, నెత్తు కెత్తుగ
నడపె దుర్వృత్తి నతఁడు. నిరం. ౨. ౧౧౬.

నిశ్చేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిగులు లే
నిది. క్రి. విణ. సర్వము, అంతయు.

శ్లో. నిశ్చేషవిశ్రాంతిశోభనాతమ్. సం. రఘు.
౫. గ.

నిశ్చోధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శుద్ధిచేయు

బడినది. (వై. ని.)

నిశ్చికుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) - శ్రీ తేని
వాడు - గ. సంపద తేనివాడు. ౨. కాంతి
తేనివాడు.

నిషంగధి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. ఆలింగనము
కాగిలింత. ౨. ధన్వి, నిలుకాడు. ౩. సారథి.
ర. రథము. ౪. తృణము, గడ్డి. ౬. స్కంధము,
మూపు.

నిషంగము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఆధికసంగ
ము, మిక్కిలికూడిక; విషయానురాగము. ౨.
తూజీరము, అమ్మలపొది. ౩. కత్తి.

నిషంగి. సం. విణ. (న్. జీ. న్.) గ. నితాంత
సక్తుడు, మిక్కిలి సంగము కలవాడు. ౨. ఆ
మ్మలపొది కలవాడు, విలుకాడు. ౩. ఖడ్గధా
రి, కత్తి కలవాడు.

నిషణ్ణకము. సం. విణ. (అ. జ్ఞికా. అ.) కూర్పు
న్నవాడు.

నిషణ్ణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. ఉపవి
ష్టుడు, కూర్పున్నవాడు. ౨. సిక్కుడు, ఉన్న
వాడు.

నిషదము. సం. వి. ఆ. పుం. (సంగీత.) నిషద
స్వరము, 'ని' అనుస్వరము.

నిషద్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. క్షుద్రపర్యంకము,
చిన్నచుంచము. ౨. అపణము, అంగడి. ౩. వా
టము, అంగడిపీఠి. ౪. కూర్చుండుట.

నిషద్వర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. శేయి, రాత్రి.
(వాచ.)

నిషద్వరము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్దమము, బురద.

నిషద్వరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ, రాత్రి.

నిషద్వరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మత్తకుడు.

(వై. ని.)

నిషధము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) కఠినము. వి.
ఆ. పుం. గ. ఒకదేశము. ౨. ఒకపర్వతము.
౩. (సంగీత.) నిషదస్వరము, 'ని' అనుస్వరము.

నిషాదనము. సం. వి. ఆ. న. కూర్చుండబెట్టుట.
నిషాదము. స. వి. ఆ. పుం. గ. (సంగీత) సప్త
స్వరములలో కడపటిస్వరము. ౨. దేశభేదము.
నిషాది. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. కూర్చుండు
వాడు. ౨. ఉండువాడు. వి. న్. పుం. మా
వటీడు. ఈ. శ్రీ. గ. నిషాదశ్రీ, బోయత.
౨. చండాలశ్రీ, మాలత. ౩. బ్రహ్మణునకు
కూర్తశ్రీయందు పుట్టినది.

నిషాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ఉపవేశి
తము, కూర్చుండబెట్టబడినది. వి. ఆ. న.
నిషాదనము, కూర్చుండబెట్టుట.

నిషాదుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బోయవాడు.
౨. చండాలుడు, మాలవాడు. ౩. బ్రహ్మణు
నకు కూర్తశ్రీయందు పుట్టినవాడు.

నిషిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. నితాం
తసిక్తము, మిక్కిలి తడుపబడినది; మిక్కిలి
చల్లబడినది. ౨. గర్భాదులందు ఉంచబడినది.
(శుక్రము మొ.) ౩. శుక్రాదులవలన బుట్టినది.
(గర్భము మొ.) ౪. గర్భాధానము చేయబడి
నది. (శ్రీ.) (నిషేచనము నిషిచ్యమానము మొ.
సేచనము నిషిచ్యమానము మొ. వానివలె గ్రహిం
చునది.)

నిషిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. నిషేధిం
పబడినది. ౨. కొట్టివేయబడినది.

నిషిద్ధకర్త. నిషిద్ధకర్తేభిర్లలితమకరందో మధుకర్తైః.
వేజీ. గ. గ.

నిషిధ్యత్. సం. కత్త. నిషేధించుచున్న.

నిషిధ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) నిషే
ధింపబడుచున్నది.

నిషేదత్. సం. శత్ర. కూరుచున్న.

నిషూదనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చంపు
నది. వి. అ. న. వధము, చంపుట.

నిషేకము. సం. వి. అ. పుం. గ. మిక్కిలి తడు
పుట; చలుట. ౨. స్రవించుట, కాలుట.
శ్లో... తెలసిపేకబిందునా. సం. రఘు. ౮. ౩౮.
౩. శుక్రస్థావము, శేతోవిసర్జనము; గర్భాధా
నము.

నిషేచనము. సం. వి. అ. న=నిషేకము.

నిషేద్ధ. సం. విణ. (ఋ. ధీ. ఋ.) నిషేధించు
వాడు.

నిషేద్ధవ్యము. సం=నిషేధనీయము.

నిషేధకము. సం. విణ. (అ. ధికా. అ.) నిషే
ధించునది.

నిషేధత్. సం. శత్ర. నిషేధించుచున్న.

నిషేధనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిషే
ధింపదగినది.

నిషేధము. సం. వి. అ. పుం. గ. నివారణము.
౨. నివర్తనము, మరలించుట. ౩. నిరాకరణ
ము. ౪. ఈపని అనిష్టాపాదకము కనుక చేయఁ
గూడ దని తెలుపునేదాదివాక్యము. (వ్యతి. విధి.)

నిషేధించు. సం. స. క్రి. కూడ దని నిరాకరిం
చు, ప్రోసేపుచ్చు.

ప. అన్నారీనివహంబు... హంసగమన హంసాభి
ముఖి యైనయత్త్ర బెద్దలు నిషేధింతురు
నుమి యనుచు మందగతిం బిలువందన యే
తెంకె ... నైవ. ౨. ౪౬.

నిషేధిత. సం=నిషేధ.

నిషేధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిషేధింపఁ
బడినది.

నిషేధితవ్యము. సం=నిషేధనీయము.

నిషేధ్యము. సం=నిషేధనీయము.

నిషేవ. సం. వి. అ. శ్రీ=నిషేవణము.

నిషేవకుడు. సం. విణ. (అ. వి. కా. అ.) గ.
చక్కగా నేవించువాడు, చక్కగా భజించు
వాడు. (భృత్యుడు, భక్తుడు మొ.) ౨.
(అహారావధాదులను) చక్కగా ననుభవించు
వాడు. ౩. (వ్రతతీర్థయాత్రాదులను) చేయ
వాడు, అనుష్ఠించువాడు.

నిషేవణము. సం. వి. అ. న. గ. కొలువు, సేవ.
౨. (వ్రతాదులను) చేయుట. ౩. (అహారాదు
లను) అనుభవించుట. (నిషేవకుడు, నిషేవ్య
మాణము మొ. సేవకుడు, సేవ్యమానము మొ.
వానికలె గ్రహించునది.)

నిషేవితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-గ. కొలు
వబడినది, భజింపబడినది. ౨. అనుభవింపఁ
బడినది. ౩. అనుష్ఠింపబడినది, ఆచరింపబడి
నది. (వ్రతాది.)

నిషేవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నేరిం
పదగినది, భజింపదగినది. ౨. అనుభవింపదగి
నది. ౩. ఆచరింపదగినది.

నిష్కంతుకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
ముండ్లు లేనిది. ౨. నిర్వాధకము, శాధకము
లేనిది. (రాజ్యము మొ.)

నిష్కము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. పదునాణు
మాచములతూనిక కలబంగారునాణెము, మా
డ. ౨. టంకము. ౩. దీనారము. ౪. పదునాణు
ద్రవ్యములయెత్తు. (౨౦వరాటంకములు=ఒకకాకి
జీ; ౪ కాకిణులు=ఒక పణము; ౧౬ పణములు=
ఒకద్రవ్యము; ౧౬ ద్రవ్యములు=ఒకనిష్కము.)
నూటయెనిమిది మాడలయెత్తు గలబంగారు.
(౧౫౦ మాడలయెత్తు కలబంగారు మని కొండ
లు.) ౬. పక్షిభూషణము, పతకము.

కె. బంగారు. ర. బంగారుపాత్రము. క. పలము.
(నాలుగుకర్షములయెత్తు.)

నిష్క-ర్తనము. సం. వి. అ. న. కత్తిరించుట,
ఛేదించుట.

నిష్క-ర్షణము. సం. వి. అ. న. గ. నిస్సారణము,
వెలికి లాగుట; వెడలఁబుచ్చుట. అ. నిశ్చయించుట.

నిష్క-ర్షము. సం. వి. అ. పుం. గ. నిస్సారణము,
ఊడఁబెఱుకుట. అ. సారాంశము. కె. నిశ్చయము. ర. ఇది యిట్టిది యింత యని స్వరూపనిర్ధారణము చేయుట.

నిష్క-ర్షించే. సం. స. క్రి. గ. నిశ్చయించు. అ. లాగు, బలవంతముగా కైకొను. (శ.ర.)

నిష్క-ర్తవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కర్తవ్యము లేనిది.

నిష్క-ళ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ముట్లుడిగినయాడుది.

నిష్క-ళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కళాకూన్యము, కళలు లేనిది. (చంద్రబింబము మొ.)
అ. నిరవయవము, భాగములు లేనిది, సంపూర్ణము. (బ్రహ్మము.) కె. వీర్యము లేనిది. ర. స్మృతగీతాదికలాకూన్యము.

నిష్క-షాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కషాయము - రాగ ద్వేషాదిదోషము - లేనిది. (చునస్సు మొ.)

నిష్క-మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కామము లేనిది, కోరిక లేనిది. అ. కామము - కోరిక - తో చేయఁబడనిది. (కర్మము.)

నిష్క-రణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నిష్కేతుకము, కారణము లేనిది. అ. ఒక కారణము చేత కలుగనిది, సహజము.

నిష్క-లక్ష్మి. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కేశములు రోమములు గొఱిగించుకొన్నవాడు.

అ. నిర్గతసమయముడు, సమయము సతి క్రమించినవాడు.

నిష్క-లనము. సం. వి. అ. న. గ. చాలనము, కడల్పుట; పనులు లోనగువానిని తోలుట. అ. చంపుట.

నిష్క-లిక్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. జీవితకాలము తీరినవాడు. అ. అజయ్యుడు, జయింప శక్యముకానివాడు.

నిష్క-సక్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెళ్లువాడు; వెడలఁగొట్టువాడు.

నిష్క-సము. సం. వి. అ. పుం. గ. నిస్సారణము, వెడలించుట; వెడలుట, వెడలఁబాటు. అ. ప్రాసాదాద్యుపరితలబహిర్భాగము, మేడ మొదలగు వానిమీదిబహిః ప్రదేశము.

నిష్క-సి. సం. విణ. (క. నీ. న్.) వెళ్లువాడు; వెళ్లఁగొట్టువాడు.

నిష్క-సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. తలుచుబడినది, వెడలఁగొట్టబడినది. అ. అపీతము, ఉంచబడినది. కె. అధిక్యతము, అధికారమునందుంచబడినది.

నిష్క-సిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నిర్బంధము లేనిదానీ. (అ. ని.)

నిష్క-ంచుముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఏమియు లేనివాడు, ఆకించనము, దరిద్రుడు. అ. ఆప్తకాముడు, పొందఁదగిన దేదియు లేనివాడు.

నిష్క-టము. సం. వి. అ. పుం. గ. అంతఃపురము, అంతిపురము. అ. గృహారామము, ఇంటి తోట. కె. కవాటము, కలుపు. ర. కేదారము, మడి. (మే. ని.)

నిష్కల-టి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. ఏలకేశి.

నిష్కల-లము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. కులము లేనిది. ౨. - నిర్ణత మగులవయసమూహము కలది-పొట్టు తీసినది. (ధాన్యాదికము.) తొక్క తీసినది. (ఫలాదికము.)

ఉదా : నిష్కల-శీకృతదాడిమము.

నిష్కల-లీనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అకు లీనుడు, నీచవంశమువాడు.

నిష్కల-లుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కులము లేనివాడు; బంధువులు లేనివాడు.

నిష్కల-షితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ఒలువబడినది (ఫలాదికము.); పొట్టుదీయబడినది. (ధాన్యాదికము.) ౨. తీసివేయబడినది. (ప్రాణాదికము.) ౩. చీల్చబడినది; ఖండితము, ముక్కలుచేయబడినది; పురుగులు మొదలగువాని చే కొఱుకబడినది.

నిష్కల-హము. సం. వి. అ. పుం. శోటరము, తొట్ట.

నిష్కల-జము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కూజనము లేనిది, కూత లేనిది. (పక్షి మొ.)

నిష్కల-టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కూటము లేనిది, కపటము లేనిది.

నిష్కల-తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ప్రాయశ్చిత్తము నొందినది. ౨. కృతము, చేయబడినది. ౩. (ఋణము పాపము మొదలగువాని నుండి) విముక్తికొందినది, శుద్ధము. ౪. (రోగాదులనుండి) తొలగింపబడినది. వి. అ. న. ౧. ప్రాయశ్చిత్తము. ౨. సంకేతస్థలము.

నిష్కల-తి. సం. విణ. (ఇ.) కృతి లేనివాడు. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. (ఋణము పాపము మొదలగువాని నుండి) విముక్తి, శుద్ధి. ౨. ప్రాయశ్చిత్తము. ౩. (రోగాదులు) తొలగింపు.

నిష్కల-పుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కృప లే

నివాడు, దయ లేనివాడు.

నిష్కల-ప్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. నిస్సారితము, వెలికిలాగబడినది. (శల్యాది.) ౨. (పరరాజులు మొదలగువారి నుండి) పుచ్చుకొనబడినది, ఆహృతము. (ధనాదికము.) ౩. సారముగాఁ దీయబడినది. ౪. నిశ్చయింపబడినది. (ఉదా : నిష్కల-ప్రార్థము.)

నిష్కల-వల్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. నిశ్చిత మైన కేవలత్వము - ఒంటితనము - కలది, కేవలము.

శ్లో. నిష్కల-వల్యేన పాపేన తిర్యగ్యోనిమవా ప్నయాత్, పుణ్యపాపేన మానుష్యం పుణ్యే నైకేన దేవతామ్. సం. భార. ౯౦. (వాచ.) ౨. మోక్షహీనము.

నిష్కల-టితము. సం. వి. అ. పుం. న. ఎడమచేతి కేంద్రతో విశేషింపబడు మూటుట. (వై. ని.)

నిష్కల-మణకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దంతములను వెలికి తీయునది. (పలుకుట్టుపుల్ల.)

శ్లో. దంతస్య నిష్కల-మణకేన నిత్యం, కర్ణస్య కంఠాయనకేన వాపి, తృణేన కార్యం భవతీశ్వరాణాం, కిమంగ వాగ్ధస్తతా నరేణ. సం. పంచ. మిత్ర భేద. ౩౩.

నిష్కల-మణము. సం. వి. అ. న. ౧. (పండ్లు ధాన్యము మొ. వాని) తోలు ఒలుచుట, పొట్టుతీయుట. ౨. అంతర్గతము లైనవాని బహిర్ని సాన్నిధ్యము, లోపల నున్నవానిని బ్రేకి తీయుట.

నిష్కల-మము. సం. వి. అ. పుం. నిష్కల-మణము నిష్కల-మణము. సం. వి. అ. న. ౧. గృహము నుండి వెలికి పోవుట, వెడలఁబాటు. ౨. శిశువును శాలివహసమునగాని మూడవమాసమునగాని మొదటిసారి యింటినుండి వెలికి తీసికొని

వచ్చి సూర్యచంద్రాగ్నుల దర్శనము చేయించుట. (ఇది హోదశసంస్కారములలో నొకటి.)
 నివర్తమణిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. శిశువులకు చేయదగిననిష్కర్మముల మనుసంస్కారము.
 నివర్తమత్. సం. శ. త్ర. నిష్కర్మమించుచున్న.
 నివర్తమము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పెడలఁబాటు, స్వహేతులనుండి వెలుపలికి పోవుట. ౨. శిశువును నాల్గవమాసమునఁగాని మూడవ మాసమునఁగాని మొదటిసారి యింటినుండి వెలికి తీసికొనివచ్చి సూర్యచంద్రాగ్నుల దర్శనము చేయించుట. (ఇది హోదశసంస్కారములలో నొకటి.)
 ౩. జాత్యాదులనుండి భ్రంశము. (చెడుకులము అని శ.ర.) ౪. ధీశక్తి. (కుక్రూష, శ్రవణము, గ్రహణము, ధారణము, ఊహ, అపోహము, ఆరవిజ్ఞానము, తత్త్వవిజ్ఞానము అను నెనిమిదిగుణములు కలది.)
 నివర్తమించే. సం. ఆ. క్రి. పెడలు, పెడలిపోవు.
 నివర్తమిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) నిష్కర్మమించువాఁడు.
 నివర్తయణము. సం. వి. ఆ. న. గ. సమానమైనవిలువ కలదికవస్తువు నిచ్చి మఱియొకవస్తువును తీసికొనుట, వినిమయము. ౨. తాకట్టువస్తువు మున్నగుదానిని విడిపించుట.
 నివర్తయము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. భృతి, కూలి; వేతనము, జీతము. ౨. వినిమయద్రవ్యము, సమానమైనవిలువ కలదికద్రవ్యము నిచ్చి పుచ్చుకొన్నమఱియొకద్రవ్యము. ౩. వినిమయము, వస్తువులమాటపు. ౪. మూల్యము, కెల.
 శ్లో. ఆభ్యుత్థనశే సంప్రతి నోఽగోధుమర్షే తరత్యాచ్ఛుతనిష్క్రయస్య. సం. రఘు. ౫. ౨౨.

౫. క్రయము, కెలవఁగొనుట. ౬. విక్రయము, అమ్ముట. ౭. పరాధీన మగుదానిని ధనాదులిచ్చి విడిపించుట. ౮. పరాధీన మగుదానిని విడిపించుట కిచ్చుమూల్యము, విమోచనమూల్యము.
 శ్లో. తుంభయోని రలంకారం తస్యై దివ్యపరిగ్రహం, దదా దత్తం సముద్రేణ పీతేనే చాత్మ నిష్క్రయమ్. సం. రఘు. ౧౫. ౫౫.
 శ్లో. జౌదాసీన్యం న యుక్తం ప్రియమహ్నాదిగతే మత్స్యకే చాతిఘోరాం, వ్యాపత్తిం జ్ఞాతమస్య స్వతనుమహమిమాం నిష్క్రయం కల్పయామి. ముద్రా. ౬. ౨౧.
 ౯. బుద్ధియోగము, బ్రహ్మసంధానము. ౧౦. సామర్థ్యము. ౧౧. నిర్ణయము, బయలు పెడలుట. ౧౨. ప్రత్యుపకారము.
 నిష్కాంతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నిష్క్రమించినది, బయలుపెడలినది.
 నిష్కాంతి. సం. వి. ష. శ్రీ. నిష్క్రమించుట, బయలుపెడలుట.
 నిష్కాంతిమకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. మి. కా. ఆ.) నిష్క్రమించువాఁడు, బయలుపెడలువాఁడు.
 నిష్కాంతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పెడలింపఁబడినది, నిష్క్రమింపఁజేయఁబడినది.
 నిష్కాంత్యత్. సం=నిష్కర్మమత్.
 నిష్కీరియుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. వ్యాపారకూన్యఁడు, పని లేనివాఁడు. ౨. విహితకర్మము లాచరింపనివాఁడు.
 నిష్కాన్వధము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. మాంసాదిక్వాథము, మాంసాదులు వైచి కాచిన కషాయము; క్వాథము, కషాయము.
 నిష్ఠంకము. సం. వి. ఆ. న. మధుపర్కము. (ఆతి ఘలకు లేక పెరుగు పండ్లు మొదలగునవి యొసంగుట. వై. ని.)

నిష్ఠింకించు. సం. ఆ. క్రి. తా.మ, మా.గొ.ను.

కా. నిష్ఠింకించి శకాంక శేఖరుడు గాండివా
యభండుక భుజా, వస్తుభంబులు సిద్ధచా
రణులు గైవారంబుఁ గావింపఁగా, దిష్టాం
తాంతకఘోరమూర్తులయి సాదృశ్యం బ
దృశ్యంబుగా, ముష్టిముష్టి రణంబు చేసిరి
యసన్మోహాప్రకారంబులక. చార. ౩.౮౬.
వ...కాలు మెట్టుటకుం గేల దట్టుటకుం జీర
చించుటకుం గేరడించుటకుక నిష్ఠింకించి
ముష్టిముష్టి గచాకచిం గలహించువారల
వహించుకొని చేపట్టుటం బూనుజానపదులు
ను...పాంచా. ౨. ౩.

నిష్ఠవనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ఎక్కువగా
కాలుట. ౨. మిక్కిలి కాలుచ్చుట.

నిష్ఠప్రము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. మెఱుఁ
గుకెట్టుబడినది, చికిలిచేయఁబడినది. ౨. చక్క
గా వండఁబడినది, బాగుగా పక్వము చేయఁబడి
నది. ౩. బాగుగా కాలినది. ౪. బాగుగా కా
ల్పఁబడినది.

నిష్ఠానకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆర్తధ్వని, మొఱు.

నిష్ఠాపము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కాలుచ్చుట, వెచ్చ
చేయుట. ౨. పరితాపము, దుఃఖము.

క. దుష్టమనస్కుం డగునా, భృష్టద్యుమ్నండు
దక్క దేవా ముజనో, త్కృష్టం డగుగురుని
తెగుటకు, నిష్ఠాపముఁ బొందె భూతనికరము
తెల్లక. భార. ద్రో. ౧. ౩౮.

నిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. స్థితి, ఉనికి. ౨. ఆ
భారము. ౩. నిలుకడ, కుదురు.

స్థో. మనో నిష్ఠాకూన్యం భ్రమతి చ కిమప్యా
లిఖతి చ. మాలతీ. ౧. ౩౧.

౪. ఆస్థ, ఆసక్తి. ౫. పూనిక, అభినివేశము.

౬. ధర్మాదులయందలి శ్రద్ధ, నమిక. (కాస్త్రునిష్ఠ,
కర్తనిష్ఠ.) ౭. అంతము, సమాప్తి. ౮. (నాట్య.)

ప్రస్తుతః థాసమా పిరూప మయినసంధివిశేష
ము. ౯. నాశము. ౧౦. నిష్పత్తి, నెఱవే
ఱుట. ౧౧. యాచన, వేడికొలు. ౧౨. (వ్యా
క.) క్తకనతు ప్రత్యయములు. ౧౩. అవధార
ణము, నిశ్చయము.

గీ...సంశయితసంవేదనంబు, మనకుకృత్యంబ
యిక్కార్థమునను నొండ్లు, సారపు నిష్ఠ
బుద్ధిని యగుఁజొరఁగ నేర, విలెఱంగున కప
రంబు లెఱిగికొనుము. భార. అశ్వ. ౨. ౨౯.

నిష్ఠము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఉన్నది.

(ఉదా: తటాకనిష్ఠజలము.)

వ...నిష్ఠతిథర్తరంబునందు నిష్ఠండును విద్యా
సహాయండును నై...భార. కాం. ౬. ౪౧౩.

నిష్ఠానము. సం. వి. ఆ. న. ౧. తేమనము, తిమ్మనము,
పాలు పిండి బెల్లముకలిపి వండెడుపదార్థము. ౨.
గంధపుగిన్నె. (వై. ని.)

నిష్ఠింఁచు. సం. ఆ. క్రి. నిష్ఠ కలిగియుండు, శ్రద్ధ
వహించు.

ద్వి. నెలకొని మముఁ బ్రోవ నిష్ఠించి కావఁ,
దలఁచి...పండితా. పురా. ౧౩౩ పా.

ద్వి. కరతలాంగుళములఁ గనుఁజొప్ప లెత్తి, నెర
కున్నఁ గని పాఱ నిష్ఠించి యూఁడు. బస.
పు. ౩. ౩౩౩ పం.

స. క్రి. నిశ్చయించు, నిర్ణయించు.

నీ...ఉదంతండు సునుడెంచి విభు నభిజ్ఞాన
మడిగె, నాతఁ డీగతి నేమ మగు నని నిష్ఠిం
ప రా దిది వెలి గాఁగ లేద వేఱ, గతియు
ను. ఆ...అనిన...భార. అశ్వ. ౩. ౯౫.

క. అని నిష్ఠించి పలుక నవ్వినతచరిత్రండు...
తపమునన మే లాండెక. భార. అశ్వ.

౨. ౮౨.

నీ. నిష్ఠించి యిబ్బంగి నీ కేము నెప్పినవాక్యంబు

తెల్లను వజ్రదల గలసి,పోయేనే...భార.

అశ్వ. గ. ౧౨.

నిష్ఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చక్క
గా నెలకొనియున్నది; ఉన్నది. ౨. నిష్ఠ గలది,
శ్రద్ధ గలది. ౩. స్థిరము, నిలుకడకలది. ౪.
నిశ్చితము, నిశ్చయింపబడినది.

నిష్ఠివనము. సం. వి. అ. స=నిష్ఠీవము.

నిష్ఠివము. సం. వి. అ. పుం. న. ఉమియుట.

నిష్ఠివిలేము. సం. వి. అ. స=నిష్ఠీవము.

నిష్ఠురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కఠినమైనది,
గట్టిది. (వస్తువు మొ.) ౨. పరువము, పరుస
నిది. (మాట.) ౩. అశ్లిల మైనది, అమంగళకర
మైనది. (మాట.) వి. ఆ. న. గ. పరువనచనము.
౨. అశ్లిలనచనము, అమంగళకర మగుమాట.

నిష్ఠేవనము. సం=నిష్ఠీవము.

నిష్ఠేవము. సం=నిష్ఠీవము.

నిష్ఠ్యూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉమి
యబడినది. (ఉమ్మి మొ.) వి. ఆ. న. ఉమి
యుట.

నిష్ఠ్యూతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ఉమియుట.

నిష్ఠాతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నేర్ప
రి, ప్రవీణుడు. ౨. పారంగతుడు, పూర్తిగా
నేర్చినవాడు.

నిష్ఠుడు. సం=నిష్ఠాతుడు.

నిష్ఠుంకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. బురద
లేనిది. ౨. కల్తవము లేనిది, పాపము లేనిది.

నిష్ఠుక్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. మిక్కి
లి పక్వ మైనది (హార మొ.) ౨. కృత్రిమము,
కషాయముగా కాపబడినది.

నిష్ఠుతనము. సం. వి. అ. న. వెలుపలికి పరుగిడి

వచ్చుట, వేగముగా నిర్గమించుట.

నిష్ఠుత్తిష్ఠువు. సం. విణ. (ఉ.) నితాంతపతన కీలు
డు, మిక్కిలి పడెడుస్వభావము కలవాడు.

నిష్ఠుత్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. ఉత్పత్తి, పుట్టుక.
౨. పరువము, పండుట. ౩. సిద్ధి, నెఱవేటుట.
౪. (గణితం.) సంబంధము, రెండు సంఖ్యలలో
చిన్న సంఖ్యవలన పెద్ద సంఖ్య ఎన్ని పర్యాయము
లకు నిశ్చేషముగా పోవుచున్నదో ఆపర్యాయ
సంఖ్య. (ఉదా: ౧౫, ౩ సంఖ్యలలో ౩ వలన
౧౫ సంఖ్య ౫ పర్యాయములకు నిశ్చేష మగు
నట్లు తీసివేయబడుచున్నది కావున ౫ సంఖ్య
౧౫, ౩ లకు నిష్ఠుత్తి యగును.)

నిష్ఠుత్త్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పత్రములు
లేనిది.

నిష్ఠుత్త్రాకరణము. సం. వి. అ. స=నిష్ఠుత్త్రా
కృతి.

నిష్ఠుత్త్రాకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సభం
ఖముగా ఆచరిత్రకృతు దూసికొనిపోవునట్లు
బాణముచే కొట్టబడినది, గజులు దూసికొని
యావలి ప్రకృతు వచ్చునట్లు బాణముచే కొట్ట
బడినది; మిక్కిలి బాధపెట్టబడినది. (మృగా
దికము.)

నిష్ఠుత్త్రాకృతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ఆతివ్యధనము,
మిక్కిలి బాధపెట్టుట.

నిష్ఠుదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొదవీస
ము, అడుగులులేనిది. వి. అ. న. చక్రములు
లేనియానము. (నావ మొ.)

నిష్ఠుద్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
కలుగుచున్నది.

నిష్ఠున్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఉత్ప
న్నము, కలిగినది. ౨. సిద్ధించినది, నెఱవేడినది.

నిష్ప్రకారము. సం. విణ. (అ. రికా. అ.)

గ. ప్రకారములు -భిన్నవిధములు- లేనిది, ఒక రీతిగనే యుండునది ౨. నిర్వికల్పము.

నిష్ప్రకాశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. తెలుగు లేనిది. ౨. స్పష్టము కానిది.

నిష్ప్రచారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. సంచరింపనిది, ఒకచోటనే యుండునది. ౨. ఏకాగ్రము, ఒకదానియందే లగ్నమయినది.

నిష్ప్రతిఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిఘాతము లేనిది, అడ్డు లేనిది.

నిష్ప్రతిద్వంద్వండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. అసమానుండు, సాటి లేనివాడు. ౨. ఎదిరి లేనివాడు, శత్రువు లేనివాడు.

నిష్ప్రతిభుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కాంతి లేనివాడు. ౨. ప్రజ్ఞాకూన్యండు, జడుండు.

నిష్ప్రతీకారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతికారము లేనిది. వి. అవ్య. అ. స. ప్రతిక్రియలేమి.

ఇట్లే : నిష్ప్రతికారము, నిష్ప్రతిక్రియము.

నిష్ప్రత్యాహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సర్విఘ్నము, విఘ్నము లేనిది. వి. అవ్య. అ. స. విఘ్నములు లేమి.

నిష్ప్రపంచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ప్రపంచము లేనిది. ౨. విస్తీర్ణత లేనిది, సంకుచిత మైనది. ౩. మోసము లేనిది.

నిష్ప్రభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కాంతి లేనిది, దీప్తి లేనిది. ౨. తేజస్సు లేనిది, ప్రకాశము లేనిది.

నిష్ప్రయోజనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రయోజనము లేనిది. వి. అవ్య. అ. స. ప్రయోజనములేమి.

నిష్ప్రవాణము. సం. వి. అ. స. చలనచేయని క్రొత్తవస్తువు, అనాహతము.

నిష్ప్రవాణి. సం. విణ. (ఇ) క్రొత్తది (వస్తువు.) నిష్ఫల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ముట్లుడిగినయాడుది.

నిష్ఫలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఫలము లేనిది, ప్రయోజనము లేనిది, వ్యర్థమైనది. (యత్నము. మొ.) ౨. పండ్లు లేనిది. (చెట్టు మొ.) ౩. పండనిది (నరి మొక్క మొ.) ౪. గొడ్డుది, వీర్యము లేనిది.

నిష్ఫలదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్రవించునది, కాలునది. వి. అ. పుం. గ. వీరణము, స్రవించుట, కాలుట. ౨. వృక్షాదులపట్టునుండి కాలుద్రవము, రసము. ౩. ప్రవాహము, సెలయేలు. (ఇట్లే: నిస్ఫలదము.)

నిష్ఫలది. సం. విణ. (క. నీ. క.) గ. స్రవించునది, కాలునది. ౨. నిస్ఫలదము కలది, రసము కలది. ౩. స్రవించజేయునది, ఒలికించునది.

నిష్ఫలము. సం=దుష్ఫలము.

నిష్ఫలందము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్పందము లేనిది, కొంచెమైనను కదలిక లేనిది.

నిసంపాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంపాదకము, రాకపోకలు లేనిది (ప్రవ మొ.) వి. అ. పుం. (నివృత్తసంపాదము) నిశీధము, నడిరేయి.

నిసర్గజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వభావము చే బుట్టునది, సహజము, స్వాభావికము.

నిసర్గము. సం. వి. అ. పుం. గ. స్వభావము. ౨. స్వరూపము. ౩. సృష్టి, సృజించుట. ౪. విసర్గము, విడుచుట. ౫. ఇచ్చుట, అప్పగింక.

నిష్పరిగ్రహుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ.
భార్యులు లేనివాడు. ౨. ప్రతిగ్రహము
లేనివాడు, ఒకరినుండి ఏమియు పుచ్చుకొనని
వాడు. ౩. పరిజనము లేనివాడు, పరివారము
లేనివాడు. ౪. భోగ్యవస్తువులసంబంధము లేని
వాడు.

నిష్పరిచ్ఛదుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరి
చ్ఛదము లేనివాడు.

నిష్పవనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గాలి లేనిది.
(స్థలము మొ.) వి. అ. న. చేట లోనగువానిచే
చెరుగుట.

నిష్పాదకము. సం. విణ. (అ. ది. కా. అ.) నిష్పా
దించునది, కలిగించునది.

నిష్పాదన. సం. వి. అ. శ్రీ=నిష్పాదనము.

నిష్పాదనము. సం. వి. అ. న. గ. ఉత్పత్తిల్ల
జేయుట, కలిగించుట. ౨. సిద్ధింపజేయుట,
నెఱవేర్చుట.

నిష్పాదనీయము. స=నిష్పాద్యము.

నిష్పాదయత్. సం. శ. త్ర. నిష్పాదించుచున్న.

నిష్పాదయమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.)
నిష్పాదించుచున్నది.

నిష్పాదయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.)
నిష్పాదించువాడు.

నిష్పాదయితవ్యము. స=నిష్పాద్యము.

నిష్పాదింఁడు. సం. స. క్రి. గ. కలిగించు. ౨.
సిద్ధింపజేయు, నెఱవేర్చు.

నిష్పాదితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. కలి
గింపజేసినది. ౨. సిద్ధింపజేయబడినది, నెఱ
వేర్చబడినది.

నిష్పాద్యమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ని

ష్పాదింపబడుచున్నది, నెఱవేర్చబడుచున్నది.
నిష్పాద్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిష్పాదిం
పబడినది, నెఱవేర్చబడినది.

నిష్పావము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వికల్పము
లేనిది, నిశ్చితము. వి. అ. పుం. గ. (ధాన్యా
దులు) ఎగురబోయుట, తూర్పెత్తుట. ౨. వితు
ష్టికరణము, చెరుగుట. ౩. చేట లోనగువాని
గాలి; గాలి. ౪. పెసలు లోనగువానిపొట్ట.
౫. కడంగరము, మామముద్దాదికావ్యము. ౬. శ్వే
తశిలీధాన్యము, అనుములుశీ. ౭. రాజమామ
ము, పెద్దబొబ్బరలుశీ.

నిష్పావలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. చెరుగ
బడినది. ౨. తూర్పెత్తబడినది. (ధాన్యాదికము.)

నిష్పిష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. చక్క
గా నూఱబడినది. ౨. మిక్కిలి నలగఁ గొట్ట
బడినది.

నిష్పిడనము. సం. వి. అ. న. గ. పిసుకుట.
౨. పిండట. ౩. మర్దించుట. ౪. పీడించుట,
బాధించుట. (నిష్పిడనీయము, నిష్పిడితము
మొ. పీడనీయము, పీడితము మొ. వానివలె
గ్రహించునది.)

నిష్పృరువము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. నిరస
ము, జనము లేనిది. ౨. మగవాడు లేనిది.
(వంశాదికము.)

నిష్పృలాకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. పొల్లు
లేనిది, గట్టిది. (ధాన్యము మొ.) ౨. మెతుకు
లేనిది.

నిష్పృషణము. సం. వి. అ. స=నిష్పృషము.

నిష్పృషము. సం. వి. అ. పుం. గ. నిఘర్షణము,
చక్కఁగా నూలుట. ౨. నిష్పిడనము. ౩. చూ
రనము, పొడిచేయుట.

నిష్ప్రకారము. సం. విణ. (అ. రకా. అ.)

౧. ప్రకారములు -భిన్నవిధములు- లేనిది, ఒక రీతిగనే యుండునది ౨. నిర్వికల్పము.

నిష్ప్రకాశము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తెలుగు లేనిది. ౨. స్పష్టము కానిది.

నిష్ప్రచారము, సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. సంచరింపనిది, ఒకచోటనే యుండునది. ౨. ఏకాగ్రము, ఒకదానియందే లగ్నమయినది.

నిష్ప్రతిఘము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రతిఘాతము లేనిది, అడ్డు లేనిది.

నిష్ప్రతిద్వంద్వండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అసమానుండు, సాటి లేనివాడు. ౨. ఎదిరి లేనివాడు, శత్రువు లేనివాడు.

నిష్ప్రతిభుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కాంతి లేనివాడు. ౨. ప్రజ్ఞాకూన్యండు, జడుండు.

నిష్ప్రప్రీకారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతికారము లేనిది. వి. అవ్య. అ.స. ప్రతిక్రియలేమి.

ఇట్లే : నిష్ప్రతికారము, నిష్ప్రతిక్రియము.

నిష్ప్రత్యూహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్విఘ్నము, విఘ్నము లేనిది. వి. అవ్య. అ. న. విఘ్నములు లేమి.

నిష్ప్రపంచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రపంచము లేనిది. ౨. విస్తీర్ణత లేనిది, సంకుచిత మైనది. ౩. మోసము లేనిది.

నిష్ప్రభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కాంతి లేనిది, దీప్తి లేనిది. ౨. తేజస్సు లేనిది, ప్రకాశము లేనిది.

నిష్ప్రయోజనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రయోజనము లేనిది. వి. అవ్య. అ. న. ప్రయోజనములేమి.

నిష్ప్రవాణము. సం. వి. అ. న. చలువచేయుని క్రొత్తకత్తము, అనాహతము.

నిష్ప్రవాణి, సం. విణ. (ఇ) క్రొత్తది (వస్త్రము.) నిష్ఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ, ముట్లుడిగినయాడుది.

నిష్ఫలము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. ఫలము లేనిది, ప్రయోజనము లేనిది, వ్యర్థ మైనది. (యత్నము. మొ.) ౨. పండ్లు లేనిది. (చెట్టు మొ.) ౩. పండనిది (నరి మొక్క మొ.) ౪. గొడ్డుది, వీర్యము లేనిది.

నిష్ఫలదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్రవించునది, కాటునది. వి. అ. పుం. ౧. తీరణము, స్రవించుట, కాటుట. ౨. వృక్షాదులపట్టునండి కాటద్రవము, రసము. ౩. ప్రవాహము, సెలయేటు. (ఇట్లే: నిస్ఫలదము.)

నిష్ఫలది. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. స్రవించునది, కాటునది. ౨. నిస్ఫలదము కలది, రసము కలది. ౩. స్రవించజేయునది, ఒలికించునది.

నిష్ఫలము. సం=దుష్ఫలము.

నిష్ఫలదము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) స్ఫలదము లేనిది, కొంచెమైనను కదలిక లేనిది.

నిసంపాతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) సంపాతకూన్యము, రాకపోకలు లేనిది (త్రోవ మొ.) వి. అ. పుం. (నివృత్తసంపాతము) నిశీభము, నడికేయి.

నిసర్గజము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) స్వభావము చేఁబుట్టునది, సహజము, స్వాభావికము.

నిసర్గము. సం. వి. అ. పుం. ౧. స్వభావము. ౨. స్వరూపము. ౩. సృష్టి, సృజించుట. ౪. విసర్గము, విడుచుట. ౫. ఇచ్చుట, అప్పగింపు.

నిస్సస్థిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వభావ
ముచేత నేకలిగినది, సహ జము.

నిసారు. వి. మల్లనిద్యావిశేషము.

వ...వెనెగులాటవితంబులును నిసారు...మొ
దలగుచొరవనేర్పలును...మల్లుపు. ౩. ౬౯.

నిసి. వి. సం. నిశా. ప్రా. నిసా. క. నిసి.) గ. రాత్రి.

చ...పతివ్యభివృద్ధిపాదుక లంఘన సంగమ
టించి యుక్తనకపురంబు చొచ్చి తమకం
బున నన్నిసి పుచ్చి కేతుక. విక్ర. ౨.
౧౦౫.

౨. అర్ధరాత్రము. (శ. ర.)

జ: నిసివెలుగు.

నిసింధువు. సం. వి. ఉ. పుం. సింధువారము, వా
విల్లి.

నిసివెలుగు. వి. (√నిసి.) చంద్రుడు. (శ. ర.)

నిసుగు(పు). వి. (సం. శిశు. త. నిసువు.) పక్షి
మొ. వానిపిల్ల; శిశువు, బిడ్డ; అంతురము.

గీ. నిసు వసంగను బిల్లవా నిసుక గనంగఁ, గూన
యనఁ గందు వాఁగును గొదమ యనఁగఁ,
దిర్యగర్భకములుగాను దెలియవలయు. ఆం.
భా. ౨. ౯౯.

క. ముచ్చాకపురూపులు పూ, వ్యవచ్చనిజేజేయ
నుంగునిసుంగుం గని లో, లా చొక్కియింత
యు నొదవని, మచ్చిక నవాసిరాచమానిసి
పలికె. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౨౩.

వ...గాధిపుత్రునిమీఁదిమైత్రియుఁ దలి తొఱుం
గునిసుంగుమీఁదికారుణ్యంబును బెనఁగొన
... పి. శకుం. ౨. ౧౪౯.

గీ. అందులకుఁ జాల సందియం బంది తేఁడు,
వీనిఁ దెగటార్చి రం డని వేఁగ గజాఁడు,
వృషభుఁ డంగుఁ డేదయ ర్దిలినిసుంగు,
నలుఁడు మొదలుగ బలియరఁ బిలిచి పనిచె.
అచ్చ. రా. యు. ౧౪౨.

నీ. నిసువు వై వసువునూనియజిడ్డు లంటినచిటిక
మిరుముమాపుచీరతోడ. శుక. ౪. ౩౮.

గీ. కిటకటా యెట్లు తనబుద్ధి కాటఁ గలియ,
నిసువుఁ జంపంగఁ దలఁచెనో నీమగండు,
చార. ౨. ౯౯.

నీ. మొక్క మోక నిసువు మొలక మో. సనఁగ
నంతురమునకుఁ బేళ్లు...ఆం. సం. స్థా. ౩.

క్రొన్ని సువు=పసిబిడ్డ.

క. అనురుల మాయోపాయలఁ, గనిమసఁగఁ
నట మఖంబుఁ గావఁగ నట తా, పనుఁ
డొకఁ డట సిసువులఁ క్రొన్ని సువుల నడి
గ నట మునులు నిర్దోహులుగా. రామా.
౪. ౮.

పసినిసువు=క్రొన్ని సువు.

క. అకటా పసినిసువులఁ గొంకక కాఁడవులకుఁ
బంపఁగా వలె నని కోరికతోఁ బలికెద పె
ద నిం, చుకయుకొ గనికరము నీకుఁ జొప్ప
డదు గదా. అచ్చ. రా. బాల. ౧౦౧.

నిస్సత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. త్రివృత, తెగడశి.

నిస్సత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నితాంతగ
తము, మిక్కిలిపోయినది.

నిస్సప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. విస్సప్త
ము, విడువఁబడినది. ౨. ఇయ్యఁబడినది, అప్పు
గింపఁబడినది. ౩. స్మృతింపఁబడినది. ౪. న్యస్త
ము, ఉంచఁబడినది. (కార్యభారాదికము.)
౫. దాఁచఁబడినది. (తాకట్టువస్తువు మొ.) ౬.
మధ్యస్థము, ఒకపక్షమున అభిమానము లేక స
మానముగా నుండునది.

నిస్సప్తార్థదూతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నాయకా
నాయకులభావమును గ్రహించి తనబుద్ధితోకార్య
మును సాధించుదూతిక.

నిస్సప్తార్థుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) న్యస్తకా
ర్యభరుడు, అప్పుగింపఁబడినకార్యము కలవాడు

వి. అ.పుం. గ. స్వామిచే ధనాయస్యయ
పాలనమందును మనీష -వడ్డి- కృషివాణిజ్యము
లందును నియుక్తుఁ డైనవాఁడు. ౨. ఉభయల
భావమును గ్రహించి తానే యుత్తరము చెప్పి
కార్యమును నెఱవేర్చుదూత. (నిస్సహాయఁడు,
మిత్రహఁడు, సంజేశహరకుఁడు అని దూతలు
మువ్వరు.)

నిసాంధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి సహిం
పఁబడినది.

నిస్తంతువు. సం. విణ. (ఉ) గ. దారము లేనిది,
నూత్రము లేనిది. ౨. సంతానము లేనిది.

నిస్తంద్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తంద్ర
లేనిది, మనిషిపాట్లు లేనిది. ౨. అలసత లేనిది,
మాంద్యము లేనిది.

నిస్తంద్రి. సం. విణ. (ఇ) = నిస్తంద్రము.

నిస్తత్వము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అసత్తయి
నది, వాస్తవము కానిది.

నిస్తబ్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. మ్రాన్పడి
నది, నిశ్శబ్దము. ౨. నిలిచినది, ఆగినది.

నిస్తమస్కము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ.
చీకటి లేనిది. ౨. తమోగుణము లేనిది.

నిస్తరణము. సం. వి. అ. న. గ. నిర్గమము, వెలు
వడుట. ౨. తరణము, (సముద్రము మున్నగు
నవి) కడచుట, దాటుట. ౩. నిస్తారము, (ఆప
దాదులనుండి) తప్పించుకొనుట. ౪. సంపూర్ణ
ముగా తెలిసికొనుట. ౫. ఉపాయము.

నిస్తరించు. సం. స. క్రి. గ. (నద్యాదులను, క
ష్టాదులను) దాటు, కడచు.

౪ ... ధృత్యాలుంబనంబునం గదా యయాతి
యాచద నిస్తరించె. భార. కాం. ౩. ౩౩.

గీ. వాడు సైరణిసేసి దుర్వారమైన, నిరతిశయ
దుఃఖభారంబు నిస్తరించి, శృంగు మొందరె

... భార. విరా. ౨. ౨౩౪.

౨. తరింపజేయు, దాటించు.

ఆ...మఱి మదీయపిండోదక,నిధి, దనూజుఁ గు
లమునిస్తరించు,వానిఁ బితృగణంబువలని ఋ
ణంబుఁ బా,చినమచకోపకారిఁ జిజుతవాని.

ఆ. ఎట్లు నూచి చూచి యిది పాపమనకయ,
య్యమరవాతఁ ద్రోతు నదయవృత్తి. భార.
ఆది. ౩. ౨౪౨, ౨౪౯.

శ్లో. తమచాం జ్యేష్ఠపుత్రం మే కులనిస్తారకం
విభుం. సం. భార. ఆది. ౧౩౧. ౫౮. (వా
విశ్లేపతి పా.)

(నిస్తరిత, నిస్తరిత్ మొ. తరిత, తరిత్ మొ.
వానివలె గ్రహించునది.)

నిస్తర్కము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అతర్క్య
ము, తర్కింప శక్యము కానిది.

నిస్తర్హణము. సం. వి. అ. న. మారణము, చంపుట.

నిస్తలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. తలకూ
న్యము, అడుగు లేనిది. ౨. వర్తలము, గుండ్ర
నిది. ౩. చంచలము, నిలుకడ లేనిది. వి. అవ్య.
అ. న. తలాభావము, తలములేమి.

నిస్తలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వటిక, మాత్ర.

నిస్తారకము. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) నిస్తరింపఁ
జేయునది, దాటించునది.

నిస్తారణము. సం. వి. అ. న. గ. దాటించుట.
౨. (కష్టాదులనుండి) దాటించుట, ఉద్ధరించుట.
౩. పారగమనము, (విద్యాదులయందు) అవ్వలి
దరి చేరుట.

నిస్తారము. సం. వి. అ. పుం. గ. తరణము,
దాటుట. ౨. (అపాయాదులనుండి) ఉద్ధార
ము, తప్పించుకొనుట. ౩. (ఋణాదులను) పూ
ర్తిగా చెల్లించుట. ౪. పారగమనము, (విద్యా
దులయందు) అవ్వలిదరిచేరుట. ౫. ఉపాయము.

౬. మోక్షము.

నిస్తీర్ష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నిస్తరింప నిచ్చు,
దాటువలయు ననుతలంపు.

నిస్తీర్షపు. సం. వి. ఉ. పుం. నిస్తరింప నిచ్చు
కలవాడు, దాటు దలంపు కలవాడు.

నిస్తీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దాటు
బడినది, కడవబడినది (నది, పాపము మొ.) ౨.
(కస్తాదులనుండి) ఉద్ధరింపబడినది, తప్పింపబ
డినది.

నిస్తుష్రీరము. సం. వి. ఆ. పుం. గోదుమళి.

నిస్తుషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వితుషీ
కృతము, పొట్టుతీసినది. (తండులాది.) ౨. నిర్మ
లము, ముడికి లేనిది. ౩. లఘు వైనది, తేలిక
యైనది.

నిస్తుషరత్నము. సం. వి. ఆ. న. -నిర్మలమణి-
స్ఫటికము.

నిస్తుషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పొట్టు
లేనిదిగా చేయబడినది. (తండులాది.) ౨. ల
ఘుకృతము, చులుకనిదిగా చేయబడినది. ౩.
త్యక్తము, విడువబడినది.

నిస్తేజము. సం. విణ. (స్) ప్రతాపము లేనిది
వీర్యము లేనిది. వి. అవ్య. వ్. న. గ. లేజోభావ
ము, లేజములేమి. ౨. పౌరుషము లేమి, ప్ర
తాపము లేకపోవుట.

మ. మగపంతంబున మానసారు దనిలో మా కలి
వై నెత్తినక, బగ వాటింపక వాని నొంపక
జగత్ప్రభాతిగా నోటమై, దగ వూహిం
పక దుర్గభూములకు నిందాసాత్రమై పోక
బుద్ధిగఁ జెప్పందగునే నృపప్రకృతినిస్తేజం
బు నైరించునే. దశకు. ౨. ౩౧.

నిస్తోదనము. సం. వి. ఆ. న=నిస్తోదము.

నిస్తోదము. సం. వి. ఆ. పుం. మిక్కిలిపాడుచుట,

మిక్కిలిగ్రుచ్చుట; మిక్కిలిబాధించుట.

నిస్త్రపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రప లేని
వాడు, సిగ్గు లేనివాడు.

నిస్త్రాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రాణ లే
నిది, సత్తున లేనిది.

మ. ఆన బాధ వ్యుడు నిట్ల తప్ప దన నాహా
కూటిమాత్రంబునక, మన మే మున్నుకు పో
తిమోయితనికిం బాపంబు గా దంచుదు,
రసవృత్తిం జనువారై మునులు నిస్త్రాణం
పుగోవుక స్పృశించి నియోగించిరి గౌత
మోపకలమత్తేత్రంబు భక్షింపగక. వరా
హ. ౧౦. ౩౩.

క. అబ్బావికి జేయేతం, బుబ్బుచు దంబలి యె
నర్పియు తానెంచుక, గుబ్బుతిల గొన్ని
చెట్లకు, నిబ్బరమున జలము లెత్తి నిస్త్రాణం
డై. హంస. ౧. ౧౮౬.

నిస్త్రీంశపత్రికము. సం. వి. ఆ. పుం. -నిస్త్రీంశ
ము -ఖడ్గము- వంటిపటలు కలది- సింహుండము,
బొమ్మచెనుడుళి.

నిస్త్రీంశపత్రిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ=నిస్త్రీంశ
పత్రికము.

నిస్త్రీంశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ము
ప్పదికి ఎక్కువైనది. (వయస్సుమొ.) ౨.
తూరము, కనికరము లేనిది. వి. ఆ. పుం. ఖడ్గము.

నిస్త్రైగుణ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
సత్త్వరజస్తమోగుణములు లేనివాడు. ౨. సం
పారము లేనివాడు.

నిస్త్రైణపుష్పి. సం. వి. ఈ. శ్రీ-(స్త్రై)ణమును-
శ్రీవాంఛాదికమును-పోగొట్టుపుష్పములు కల
ది- రాజధుత్తారము, ఒకజాతిపూవు.

నిస్సచ. సం.వి.అ.శ్రీ.పరూషి, భర్జారము.

నిస్సందము. సం=నిస్సందము.

నిస్సహ. సం. వి. అ. శ్రీ. అగ్నిశిఖావృక్షము, తరిగొట్ట.

నిస్సహము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) ఆశ లేనిది.

నిస్సందము. సం. వి. అ. పుం. కాటుకు.

నిస్సవము. సం=నిస్సవము.

నిస్సావము. సం. వి. అ. పుం. గ. భక్తమండము, గంజి; గంజిమీగడ. ౨. క్షరణము, స్రవిం చుట. ౩. వెలుక, ప్రవాహము.

నిస్సనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధ్వని లేనిది. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోత.

నిస్సానము. సం=నిస్సనము.

నిస్సంగుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. సం గము లేనివాడు, విషయాసక్తి లేనివాడు. ౨. (జనాదులతో) కూడికలేనివాడు.

నిస్సంజ్ఞము. సం.విణ. (అ. అ. అ.) గ. తెలివి లేనిది, మూర్ఖిల్లనది. ౨. సైగలు లేనిది. ౩. పేరు లేనిది.

నిస్సంతు. విణ. (సం. నిస్సంతతి.) సంతాన కూన్యము. (శ. ర, ప్ర.) (వ్యవ.) అతనిసంతు నిస్సంతై పోయినది.

నిస్సందేహము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) సందియములేనిది. వి. అవ్య. అ. న. సందియములేమి.

నిస్సందిగ్ధము. సం=నిస్సందేహము.

నిస్సంధి. సం. విణ. (ఇ) సంధులు లేనిది, అతుకులు లేనిది; గుత్త మైనది, దృఢము.

నిస్సంపాతము. సం=నిసంపాతము.

నిస్సంబాధము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) పరస్పర సంఘర్షణము లేనిది, ఇటుకటుముకానిది. (చోటు.)

నిస్సంశయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సందేహము లేనిది; నిశ్చిత మైనది. వి. అవ్య. అ. న. సంశయములేమి.

నిస్సందము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) స్పందము లేనిది, కొంచెమైనను కదలనిది. వి. అ. పుం. అధికచలనము, మిక్కిలి కదలుట. వి. అవ్య. అ. న. కదలికలేమి.

నిస్సత్తువ. వి. (సం. నిస్సత్వం. ప్రా. నిస్సత్త.) శక్తిలేమి, అశక్తి. (శ. ర, ప్ర.) నిస్సత్తువు. చి. ని.)

నిస్సత్వము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. సత్తువ లేనిది, బలము లేనిది. ౨. యోగ్యత లేనిది, నీచము. ౩. ఉనికి లేనిది, పారమార్థికసత్యత్వము లేనిది. ౪. జంతువులు లేనిది. వి. అవ్య. అ. న. గ. అశక్తి, సత్తువలేమి. ౨. అభావము, ఉనికిలేమి.

నిస్సపత్నుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సపత్నులు లేనివాడు, శత్రువులు లేనివాడు.

నిస్సరణము. సం. వి. అ. న. గ. నిర్లభము, పెడ లభాటు. ౨. గృహాదిముఖము, ఇల్లు లోనగు వానిముందరిభాగము. ౩. మరణము. ౪. నిర్వాణము, ముక్తి. ౫. ఉపాయము, వెరవు.

నిస్సహాణము. సం. వి. అ. పుం. చర్మవాద్య విశేషము.

ఉ. వాయున నవ్యకుంధర నవారణః జాతుః దొణంగి రోలి నూ, రూరను బల్లెపల్లె నగ రోత్కరవీధులఁ బట్టణంబులకై, భేదలు తమటంబులును నిస్సహాణంబులు శంఖకాహ భుజ్, బోరు కలంగ మ్రోయ వృషపుంగ వుశాఙ్గా విసంగఁ జెప్పచుకా. రుక్మా. గ. ౧౧౫.

చ. ఉరవడి శంఖకాశము లూడుచు దిక్కులు
ప్రయ్య నాచ్చుచుక, తెరసి మృదంగ
నిస్సహణభేదలు ఘోషిల వ్రేయుచుక...
భా. రా. మం. రఃగ.

నిస్సహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఓర్పు
లేనిది, సహింపనిది. ౧. బలము లేనిది, పటు
త్వము లేనిది.

నిస్సాణము. సం. వి. అ. పుం. చర్మవాద్యవిశే
షము.

ఉ. బాణుని గారవించి పురభంజన వీడ్కొని
శంఖనాదని, స్సాణభణంభణత్ చెలగ...
అని. ౫. రః.

నిస్సానము. వి. (సం. నిస్సాణః. క. నిస్సాశువు.)
చర్మవాద్యవిశేషము.

మ. అని దీపించుచు శుక్రఁ డంతటను నెయ్యం
బొప్పగఁ గ్రమ్మఁజెక్, జనియెక్ రాజును
తేరులుక్ గడిఁదినిస్సానంబులుక్ లోను
గాఁగను బెక్కుల్ బలువాయిదంబులు
చెలంగక్ వీడు చేరంగ న్యతను దానంగల
వార లెల్లఁడకల్ దైవాఽ నొక్కమ్మడిక్.
యయా. ౪. గృగ.

నిస్సార. సం. వి. అ. స్త్రీ. -చేవ లేనిది- కదలి,
అరఁజిక్.

నిస్సారణము. సం. వి. అ. న. బహిష్కరణము,
వెడలఁగొట్టుట. ౧. గృహదీక్షముఖము, ఇల్లు లో
నగువానిముందరిభాగము.

నిస్సారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సారము
లేనిది. వి. అ. పుం. గ. నిర్గమము, పైకి పోవు
ట. ౧. కాఖోటకముక్. ౩. క్రోధనాకభేదము,
ఒకజాతిదుండిగముక్.

నిస్సారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బహిష్కర్త
తము, వెడలఁగొట్టఁబడినది.

నిస్సీమము. సం. విణ. (క. క్, మా, మ్ని. క్.)
౧. సీమ లేనిది, ఎల్ల లేనిది. ౨. మేర లేనిది.

నిస్సేహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆతని, నల్లయగిఁగి.

నిస్సేహఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. -చమురులేని
పండ్లు కలది- శ్వేతకంటకారి, తెల్లవాఁకుడుక్.

నిస్సేహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
ప్రేమ లేనిది, చెలిమి లేనిది. ౧. చమురు లేనిది,
బిడ్డు లేనిది. వి. అవ్య. అ. న. స్నేహభావము,
చెలిమిలేమి.

నిస్సృవము. సం. నిస్సాన్రివము.

నిస్సృవము. సం. వి. అ. పుం. గ. వ్యయము,
వెచ్చుము. ౧. భక్తరసము, గంజి. ౩. వడిగల
వెల్లువ, చేకవంత మగు ప్రవాహము.

నిస్సృవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ధన
ములేనివాఁడు, దరిద్రుఁడు. ౧. జ్ఞాతులు లేని
వాఁడు, బంధువులు లేనివాఁడు.

నిహంత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) చంపు
వాఁడు, నాశము చేయువాఁడు. (నిహంతవ్యుఁ
డు, నిహననీయుఁడు మొ. హంతవ్యుఁడు, హన
నీయుఁడు మొ. వానివలె గ్రహింపవలయును.)

నిహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కొట్టఁ
బడినది. ౧. చంపఁబడినది. ౩. (గణిత.) గుణిం
పఁబడినది. వి. అ. పుం. అనుదాత్తస్వరము. న.
(గణిత.) గుణకారము.

నిహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. మరణము, చావు.
౧. కొట్టు, దెబ్బ.

నిహననము. సం. వి. అ. న. గ. వధము, చం
పుట. ౧. కొట్టుట.

నిహక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉడుము; నీటిఉడుము.

నిహారము. సం. వి. అ. పుం. నీహారము, మంచు.

నిహింసనము. సం. వి. అ. న. వధము, చంపుట.

నిహితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. అహితము, ఉంచబడినది. ౨. సాపితము, నెలకొల్పబడినది. ౩. నిశ్చిత్తము, నిధిగా నుంచబడినది. (ధనాది.)

నిహీనుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి హీనుడు, నీచుడు.

నిహ్నావనము. సం. వి. అ. న. గ. అపలాపము, (సత్యాదులను) మఱుగుపఱచి చెప్పట. ౨. మిను, నెపము.

నిహ్నావము. సం. వి. అ. పుం. గ. అపలాపము, కలరూపును కప్పిపుచ్చి చెప్పట. ౨. గోపనము, రహస్యము. ౩. కార్యము, కపటము. ౪. అపనమిక, అవిశ్వాసము. ౫. నిరాకరణము, తిరస్కారము. ౬. మిను, నెపము.

నిహ్నావవాది. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) సత్యము కప్పిపుచ్చి మాయగా మాటలాడువాడు, కపటవాది. (సాక్షి, ప్రతివాది మొ.)

నిహ్నావించు. సం. స. క్రి. మఱుగుపఱచుచు. నీ. రాజకార్యపరంపరాభేదమివమున నిట్టూర్పుగాడ్పుల నిహ్నావించు. నైవ. గ. ౮౪.

నిహ్నావోత్తరము. సం. వి. అ. న. యథార్థస్థితిని కప్పిపుచ్చి చెప్పెడుఉత్తరము, కపటముగా చెప్పుప్రతివచనము.

నిహ్నాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. మఱుగుపఱపబడినది. ౨. నిరాకరింపబడినది.

నిహ్నాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=నిహ్నావము.

నిహ్నాదము. సం=నిహ్నాదము.

నీ

నీ. స. (క. త. నీ.) యుష్మదర్శకము. (దీనికి ప్రథమాదివిభక్త్యేకవచనములయందు నీవు, ఈవు, నిన్ను, నిను, నిన్, నీచేత, నీకు, ఈకు మొదలగు రూపములును బహువచనముల మీరు, ఈరు, మీరలు, ఈరలు, మిమ్ము, మిము, మీచేత, మీకు, ఈకు మొదలగు రూపములును అగును.) చూ. ఈవు. గీ. నీవు మాచుట్టచువ పోలె నెమ్మిలోడ. భార. ఆది. ౨. ౧౪౪.

చ ... నీ వితనిలోడ రణం బొనరించెదేనివి, స్తరముగ నీదువంశమును దల్లిని దండ్రిని జెప్పు ... భార. ఆది. ౬. ౪౪.

గీ. విదురుఁ డేతెంచి యెరులకు వినియు నెఱుగఁ గానిను ట్లుండఁ బలికి నికొగఁపె బుద్ధి. భార. ఆది. ౩. ౧౪౪.

చ. అనవుడు నల్ల నవ్వి మనుజాధిపుఁ డీ ట్లను మీర లర్థసా, ధనపరతంత్రకోవిదులు ... ఆము. ౩. ౫౮.

నీ...కనుఁగొందు నేను మి మ్మిరువుర...నైవ. ౨. ౮౬.

క. ఇది యట్టిద నీ చెప్పిన, సదభిమతిో దారఫణి తి సర్వము వింటిక, మదిలోనఁ గంటి దీనికి, నొదవంగ నుపాయ మొకటి యూహించి తగ్గక. చారి. ఉ. గ. ౨౩.

మ. నిను నేఁబాని చనంగ నోప నిచటక నీతో డిదే లోక మై, మనువాడక...కాళ. ౩. ౩౨.

నీగు=ఈగు. సం. క్రి. (క. నీగు. త. నీంగు.)

౧. నిగర్తిలక్షణము; పోఁగొట్టుకొను.

గీ...అనుమతి లేక కోయంగఁ దగు నెచ్చుచ్చిమి య కాదె యిది పాప మచ్చుపడియె, నృప తిచే దండితుండవై నీఁగిగొనుము. భార. కాం. గ. ౧౬౦.

చ. నినుఁ గని యిహపరాభవము నీఁగఁగ నీకర
ణంబుఁ జొచ్చితీక. భార. ఉద్యో. ౪.
౨౯౮.

ఉ. ఇక్కడ భక్తితో వినిన నెప్పుడూ గీర్తన
నేసినక జనుల్, నిక్కము సర్వదోషముల
నీగి భజింతురు భక్యభద్రముల్. భార.
ఆర. ౫. ౨౮౯.

౨. (బుణము మొ.) తీర్పు.

మ. వసు ముఖ్యములఁ బెట్టువారి ననిలోనన్
లీలఁ దున్నాడి నా, కనుమోదంబుగ సర్వ
సంపదలఁ బ్రాజ్యం బైనరాజ్యంబు ని, చెప్పె
నృపాలాగ్రణి తత్ప్రసాదమున నీశ్రీలాంఛి
యున్నాడఁ బెం, పెనయక నామది నామ
హత్తునిబుణంబే నేమిట న్నిగెదక. భా.
రా. కిష్కిం. ౪౯౩.

గీ. దోషమును నపకీరియఁ దొలగఁబెట్టివాడు
గురుఁ గాచుకొంటివి నేడు నన్ను, నుతుని
గాచితి త్రిసానకుదిగాను, నీబుణం బింక
నేమిట నీగువాడ. విక్ర. ౩. ౧౩౯.

నీడు. వి. కవ్వవారిబిరుదుపేరు. (శ. ర. బ్రా.)
(వ్యవ.) ఆకినీడు, ఆబ్బినీడు, బాపినీడు,
సామినీడు. (నాయడనకు మాఱురూప
మని శ. ర.)

నీక. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకనొకవృక్షము. (వాచ.)

నీకారము. సం. వి. ఆ. పుం. స్వక్కారము, తిర
స్కారము; అవమానించుట.

నీకాశము. సం=నికాశము.

నీగ. వి. బాలక్రీడావిశేషము. (బ్రా.)

నీ. గోటదొడ్లుడుకాయ గొట్టెళ్ళు మోపిళ్ళు
నీగ పోగిస బంతి దూగిలాట. హంస. ౩.
౧౪౬.

నీచక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఉత్తమ మైనయావు.

నీచకి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ౧. ఉచ్చము.
౨. ఉత్తమగోవు కలవాడు.

నీచగ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. నిమ్మగ, నది. ౨.
హీనజాతివానిని పొందుశ్రీ.

నీచగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పల్లమునకు
పోవునది. (నీరు మొ.) ౨. నీచముగా వర్తిం
చునది. ౩. నీచుని పొందునది. వి. ఆ. న.
జలము, నీరు.

నీచభోజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీచునిచే
భుజింపఁదగినది. వి. ఆ. పుం. ౧. పలాండువు,
నీరుల్లి. ౨. నీచ మగునాచారపదార్థము.

నీచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. జాతిగుణ
క్రియారూపచే మిక్కిలి తక్కువైనది, అధమము.
౨. వాచనము, పాటిది. ౩. నిమ్మము, పల్ల
మైనది, క్రిందయినది. (చోటు.) ౪. హీనము,
బిగ్గ కానిది. (స్వరము మొ.) వి. ఆ. పుం.
చోర మనుగంధ ద్రవ్యము. న. సూర్యాదిగ్రహ
ములనీచక్షితి.

నీచయోగి. సం. విణ. (ఇ) హీన మగుజనసా
సము కలవాడు, నీచజాతివాడు. వి. ఇ. పుం.
శ్రీ. హీన మగుయోగి.

నీచవజ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. న. వైక్రాంత
మణి.

నీచస్థానము. సం. వి. ఆ. న. ౧. నీచునిస్థానము.
౨. నీచ మైనస్థానము. ౩. (జ్యోతి.) రవి మొ
దలగుగ్రహములనీచక్షేత్రము. (రవికి తుల,
చంద్రునకు వృశభము, కుజునికి కర్కటము,
బుధునికి మీనము, గురువునకు మకరము, శుక్ర
నకు కన్య, శనికి మేషము.)

నీచిక. సం=నీచక.

నీచికి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఉత్తమగోవు.

నీచు. వి. (సం. నీచః) ౧. ధూర్జడు.

నీ. చెడుగు గావరి నీచు చెరికి కేడ ములుచ
బేరజ మన ధూర్త పేరు వెలయు. ఆం.భా.

3. 2.

అ. మత్స్యవిశేషము.

ఉ... పెక్క, జెల్లయు పక్క పారయును నీచు
ను ముచ్చగి బొమ్మదాయముల్... పర కాది
గఁ జేవలఁ బట్టి బెట్టుక. ప్రబంధ.
౧౯౫.

3. మత్స్యమాంసాదికము.

(తృప్త.) కూర్చులలో కొందఱు నీచు తినరు.
జ: నీచుకంపు.

నీచు. సం=నీచుడు. (చూ. బాలవ్యాకరణతత్వమ
పరిచ్ఛేదనూత్రము. ౫౬.)

క. అనునప్పలుమల కయ్యంగన కోపము గదిరి
నీచు గావున జంకించినఁగాని మెత్తబడి
పోఁ, డని మనమునఁ దలఁచి యిట్లు లని
యొక బెలుచక. భార. విరా. ౨. ౫౪.

గీ. మేలురా నీచు నేయింద్రజారికుండు, నేర్చె
నీమాను లన నోరి నీచుకాన, యెంద్రజా
లికుఁ డంటివె వారు ననుచు. ప్రబోధ.

3. 3౮. భార. మా. ౧. ౪౩.

నీచుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) ౧. మూర్ఖుడు,
పామరుడు. ౨. అధముడు. (చూ. నీచము.)

నీచుకంపు. వి. (√నీచు.) నీచుకంపువంటికంపు,
దుర్వాసన.

కా. పువ్వులో గారుచు నీచుకంపుతఱుక
లోఁ తై తఱికా బాసి పెక్క, దువ్వక బ్రుం
గినగర్భభాస్విదినుచుక... మల్లభూ. నీతి. ౯.
ఇట్లే: నీచువాసన మొ.

నీచెన్. సం. విణ. అవ్య. పల్లమైనది, నిమ్మము
వి. ఒకానొకపర్యతము. సం. మేఘ. ౧. ౨౫.

నీచెర్గతి. సం. విణ. (ఇ)నీచ మగుగతి కలవాడు.
వి. ఇ. శ్రీ. ౧. మందగమనము. ౨. నిమ్మగ

మనము, పల్లమువైపు గా పోవుట. 3. నీచనళ,
నీచావస్థ.

నీచెర్చులుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.ఈ.ఆ.) అనా
జులుడు, మొగము వంచినవాడు.

నీచోక్తి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. నీచ మగుచూట.
(బూతు మొ.)

నీట(శ్ల)గల(లి)యు. అ. క్రి. (√నీట.) నకిం
చు, పోవు.

నీ. తనపార్శ్వభాగసంఘర్షణంబున ద్విపకోటు
లు నుగులై నీటగలియు. దశా. ౧. ౧౬౩.

నీ. కోపించి దహుండు కాపం బొసంగుచో నీ
శక్తి యప్పు డేనీటగలనె. తపతీ. 3. ౯౦.

నీ. మగఁడు నానైక బాల మమత నించినవాడు
నీమార్గము లేడ నీట్లగలిసె. కలు.శ. 23.

నీటరి. విణ. (నీటు + అరి.) - నీటు కలవాడు -
విలాసి.

మ. చెలువంటే వినువీటి నీటరులకుక జేజేలకుక
లెస్సయే. చం. రా. ౨. ౨౦. (వినువీటి నీ
టరులు=అప్పరసలు.)

నీ. బాళువా నైతమిసరి చాల్చునీటరి మలచెం
చురాచూలివలపువాని. చం. రా. 3. ౮.

నీటారు. అ. క్రి. (√నీటు.) ఒప్పు కలుగు.

గీ. భానుదీపుల నీటారి ప్రన్న నైన, పృథుల
మందాకినీప ద్దలీకమాల. వార. 3. 3౮.
(కాంతి కలుగు అని భావము.)

నీటికాంగు. వి. (నీరు + కాంగు.) నీళ్ళు కాంచె
డుపాత్రము.

నీ. నెఱయొయారము తోడ నీటికాంగుల నీడ
చూచి కుంకుమబొట్టు సాంపుదీర్చు. హంస.
౨. ౧౪౬.

నీటికానుపు. వి. (√నీరు.) - కృషీటయోని-అగ్ని.

గీ. భారత నీటికానుపుపాపముప్పు, పుడుకుగ
ల్లబెట్టిక పాడమిసట్టి మెట్టవాల్సిట్టరామేని

నీటివేల్పు. అచ్చ. రా. బాల. ర.

ఇట్టే: నీటిచూలి.

నీటితాత. వి. (నీరు + తాత.) వాయపు. (శ.ర.)

నీటిదయ్యము. వి. (నీరు.) నెగడు, నీటి నా శ్రయించి యుండుభూతము.

గీ. నీటిదయ్యంబు నెగడు నా నిక్కటిల్లు. ఆం.

భా. గ. ౩౪.

నీటిదారి. వి. (నీరు.) - జలధరము - మేఘము.

నీ. ఆలదచ్చివెనలకొండలను నిల్కడ కల్గెనింగి నంటకయన్న నీటిదారి, కి ... ప్రబంధ. గర. ౩.

నీటిపుట్టుగు = నీరుపుట్టువు. వి. (నీరు + పుట్టుగు.)

అబ్బము, తామరపువ్వు. (చూ. నీటిపుట్టుగుపట్టి.)

నీటిపుట్టుగుపట్టి. వి. (నీరు + పుట్టుగు + పట్టి.)

పద్మజాడ, బ్రహ్మ. మత్కోకిల. నీటిపుట్టుగుపట్టి యెన్నడు నెమ్మి గానగలేనియ, మేటివేలుపురాయణ డామ రుమేపుకందారమామ గా, నేటినీటుతపం బు చేసెనో యీవడంకుమ లంచు దా, మాటికి గొనియాడుచుం జని మన్నతే డట ముందటక. యయా. ౨. ౪౧.

నీటిమానికము, వి. (నీరు + మానికము.) కాస్తు

భమణి. నీ. అనుబంధమున బద్ధ కన్యకన్యాయక్తి బ్ర కటించునీటిమానికము మించు. దశా. ౪. గరిం.

నీటియిక్క. వి. (నీరు + ఇక్క.) కాస్తుభము, వి

ష్టవత్స్థులమునందలిమణి.

నీ. తొలుకడకడలిలో దులకించునీరిగేస్తునక్క నర దగునీటియిక్క యనగ. యయా. ౨. గం. (మద్రి. పా. 'తిలకించు'. అని శ.ర.)

నీటియెక్కిమిరాడు = నీటిరాయడు. వి. (నీరు.)

గ. అప్పతి, వరుణుడు. ౨. సముద్రుడు.

గీ. నీటియెక్కిమిరాదు నెమ్మల నూలుబోటిమిన్న, యొం టిపంటను గలకిటి యొక్కిటిదక్క, కలను నె మకిన మెకములపాలపు గాన, మేము జేజేల గాచినసామిసంద. ప్రబంధ. గరి. ౩.

నీటియెడయడు = నీటిరాయడు.

(వరుణుడు.)

నీ. పడమటిదొర నీటియెడయడు జడిసామి... సాం. ని. దేవ. గరి.

నీటి(ళ్ల)రాయడు = నీటియెక్కిమిరాడు.

(వరుణుడు.)

నీ. మాటమా పై యల్లి మఱుగుమై డాగిననీ టిరాయనూర్మి నెలత యనగ. యయా. ౩. ౪౧.

క. దేవర నీ విపు డలుగగ, నీవెలదుక చేసికం టియెక్కిమిరాడొ జముండ్లో వేల్పుతేడొ నెత్తురు, ద్రావుకుమికాడొ నీళ్లరాయ డొ చెపుము. అచ్చ. రా. నుం. ౫౯.

నీటిరిక్క. వి. (నీరు + రిక్క.) పూర్వామధానత త్రము. (శ.ర.)

నీటితేడు. వి. (నీరు + తేడు.) గ. అపాంపతి,

సముద్రుడు. (శ. ర.) ౨. వరుణుడు, అప్పతి. నీ. కొలముపాఠమున నప్పాలసుపిండిని నల్పి తెగి నీటితేనివెం పిగుర జేసి. యయా. ౨. గరి.

నీటితేనిరిక్క. వి. (నీటితేడు + రిక్క.) శతభి వజ్రుత్త్రము. (శ.ర.)

నీటు. వి. (క. నీటు. త. నీటు.) గ. మురిపము, శృంగారగర్వము. (శ. ర.) ౨. విలాసము, హాయిలు.

నీ. నిమ్మమిటారింపు నీటు మిటారము... హా యలనగ విలాస మెప్పుచుండు. ఆం. భా. గ. గరి.

నీ. సాక్షాత్కరించినజలదేవత యనంగ నీరా
టరేవున నీటు చూపు. శుక. ౨. ౪౧౦.

౩. లావణ్యము, నైగనిగ్యము.

నీ. చెలువునిమైచాయఁ దిలకించుఁ దిలకించి నీ
లోత్పలంబులనీటుఁ జూచు. ఉ. రా. ౬. ౯౩.

ఉ...నీ, జవ్వనము న్విలాసమును జక్కఁదనంబు
ను నీటుఁ జూచినక, బుద్ధిలుకానికైన భ్ర
మ పుట్టుఁ గడే భువనైకమోహినీ, ఉ. రా.
౪. ౧౯౬.

౪. అందము, సొగసు.

నీ. వరులు నున్నఁగ దువ్వి కొప్పు పెట్టిననీటు
గనుఁగొన్న మోహంధకార మొదపు. ఉ.
రా. ౪. ౧౯౩.

౫. విధము, రీతి.

వ... అంబుదంబుచందంబునఁ దిమరుచు ము
న్నీటినీటునఁ గనరుచు మత్తేభంబువడువునఁ
బుష్కరవాలంబు విసరుచు ... యుగంధ
రుండు...విజృంభించి...చంద్రా. ౩. ౯౩.

వ...అమృతావిమానంబు...ఒక్కమాటు గా
లిపటంబునీటున ససియాడుచు నొక్కయెడఁ
జుక్క తెగిపడ్డవిధంబున డిగ్గుచు...పోయి
...కువల. ౪. ౯౨.

౬. పోడిమి, సంపద.

క. పొటించి విడువ ముడువక, నీ టబ్బకయు
న్నఁ బోవనీ కయ్యమునక, బోసురిమగలకు
కాటికి, గూటికి నీదరమె రాచకొలు వేమి
టికిక. వేం. పంచ. ౧. ౫౧౪.

౭. అలంకారము, నగ.

ఉ. సానులకూటుమలో కలుగుజాణలు నీటులు
వెట్టుకుందురే. దకా. ౨. ౧౫౫.

విణ. ఒప్పునునది, అందమైనది.

ఉ. తుమైదకొప్పు తెమైలను దూఁకొని నీటు
గఁ బొటఁ బొడఁగా. నీలా. ౧. ౪.

నీ. కన్నారికాచర్చ నీర్లు గా దని నీటుగాఁ దా

వివంకుమగంద మలది. ఉ. రా. ౪. ౧౩౬.

జ: నీటరి, నీటారు, నీటుకత్తె, నీటుకాడు, నీ
టుకొల, నీటుచేయ, నీటుపడు, నీటుపఱచు,
నీటువెట్టు.

నీటుకత్తె (త్రియ) వి. (నీటు.) విలాసము కల
యాడుది; అడుది.

వ...మగలఁ గికురింపఁ గంకణంబులు గట్టిన
రీతి నత్తమిల్లుపు తడికంకణంబులు గలచాతని
జాతినీటుకత్తెలు...ప్రబంధ. ౩౮.

క. అలుగువగ చూపువేళం, దలతల మను నింత
సోకిన నగవానిం, గళదాకఁ జెనఁగు
నొకమొక్కలపుదొరకరాసి నీటుకత్తియయ
గుటక. కువల. ౨. ౧౩౯. (నీటుకత్తియ=
నీ టగుభద్రము అని చెందవయ్యరము.)

నీ. దొరలు గద్దింపఁ గల్గిరివార్త నిజముగా ని
ర్వహింపని దేటినీటుకత్తె. శుక. ౧. ౫౫.
విణ. విలాసము కలది. (శ. ర.)

నీటుకా(గా)డు=నీటరి.విణ. (నీటు + కాడు.)

౧. అందగాడు.

ద్వి. చెలియా యనంగు మించినవాడు నలుండు,
కలికి మారుడు నీటుకాఁ డను టింతె. ద్వి.
నల. ౧. ౬౫౧.

నీ...సొగసు, కాఁ డనంగను వన్నెకాఁ డనం
గను నీటుకాఁ డనఁగా నలంకారి యొప్పు.
అం. భా. ౩. ౧౦. శుక. ౧. ౪౪౫.

౨. విలాసవంతుఁడు, శృంగారి.

నీ. నీటుకాఁ డనఁగ రాణించు శృంగారికి...
సాం. ని. మాన. ౮.

గీ. నిక్కి నిక్కి నిరీక్షించునీటుగాని, నందముల
కెల్ల నెల్ల యానందగాని. చంద్రా. ౨. ౧౩౬.

నీటుకొల. వి. (నీటు + కొల.) విలాసార్థము చేతఁ
బట్టుకొనుకట్ట.

క. తిండాడువైరినీరుల, తిండాడుట యేమి

దొడ్డు చెం డాడుగతిక, గొండపయిఁ గొం
డ గూలగ, గొండికపాయమున నీటుకోల
నీటుక. సుద. ౨. ౧౨౩.

నీటుపడు. అ. క్రి. (నీటు+పడు.) నీటుకలది
యగు. (చూ. నీటుపలుచు.)

నీటుపలుచు. స. క్రి. (నీటుపడు.) నీటు కల
దానినిగా చేయు, అందముగా నుంచు.

నీ. పాపటఁ తేటసుపాణిముతైపుబొట్టు పాట
లాధర యొర్తు నీటుపలుచె. ఇందు. ౫. ౩౯.

నీటువెట్టు. అ. క్రి. (నీటు.) విలాసము కలి
గించుకొను.

నీ. తనవిలాసము గనుంగొని నీటువెట్టెడునూనా
స్మృతియును చుక్కరనఁగ. దకా. ౧. ౫౩.

నీటుసేయు. అ. క్రి. (నీటు.) విలాసముచూపు.

నీ. నీటుసేయుదు తొక్కచోటఁ గేలిని మనో
వారుఁ డేడ వలచునో యని చలింప. ఉ.
రా. ౧. ౧౩౦.

నీడ. వి. (క. నెళ్లె.) ౧. ప్రతిబింబము.

గీ. నిద్రమేల్కొంచి నెలయెట నీడఁ గాంచి.
ఆము. ౧. ౩౯.

క. చెలువలు సరసీజలముల, నిలిచిన లోఁగన్నఁ
గవలనీడలు దోఁచెం, దెలిచెక్కుఁజందు
రులకై, తలఁకుచు నడు గంటునచటితమ్ముల
రీతిక. చంద్ర. ౪. ౩౨.

మ... గంగాధరుండు సమాసన్నగణోపనీతం బయి
నఖడ్గంబున నీడఁ జూచి... వార. ౪. ౮౯.
౨. ఛాయ, అనాతపను.

ఉ. నేమ మొనర్పఁగా గొడుగునీడ వహించు
వనుంధరాస్థలీ, నీమనె యెక్కి యాడెను
విచిత్రగతిం దురగోత్రమంబు నా, భూమి
విభండు... నైవ. ౧. ౮౮.

ఉ ... రాగమంజరీ, నందనుఁ డబిసీతటమునకా
శురభూజమునీడ నిల్చి... విక్ర. ౨. ౧౨.

నీ. వనిఁ జీరు చిటు కన్న వడి లేచి చెవులు
టిక్కించి తా నట్టె యాలించి వినుచు, బై
నీడ వాటి నబఱచి నిప్పులు రాలఁ జూఱుటఁ
గొమ్మన నోరచూడ్పిఁ గనుచు. గీ. భీకరం
బగునొకదొడ్డ నూఁరంబు. చంద్ర. ౨. ౯౨.

౩. కాంతి, తళుకు.
ఉ... చెక్కులతళ్ళు లద్దపుక, నీడల నేలు
గుబ్బగవనిగు లనంగునిగుండుబంగరుక, మే
డలఁ బోలు... ముకుంద ౨. ౧౧౧.

౪. చాటు, మఱుంగు.
క. తెచ్చుటయుఁ గేలిభవనము, జొచ్చెనొ
చొరదో యనంగ సుదతులనీడక, జొచ్చి
పయిఁ గొప్పు దోఁపఁగ, నచ్చేడియ తలుపు
దండ నల్లన నిలిచెక. మనుచ. ౨. ౨.

౫. ఆశ్రయము, ప్రాపు.
(వ్యవ.) వానినీడను వీడు బ్రతుకుచు వ్వాడు.
నిలువనీడ=విక్రాంతిస్థానము.

నీ. సంసారసస్పృహజముల కూడరభూమి నిర్వా
ణలక్ష్మి నిలువనీడ. కాశి. ౫. ౧౩౫.

నీ. కొలిచినవారికఁ గలనితం గటిజున్న నలసిన
వారికి నిలువనీడ. చం. రా. ౧. ౪౧.

నీడకన్ను నెండకన్ను నెఱుంగును భుజులములను
గణించు.

గీ. ఎఱుంగునే నీడకన్ను ను నెండకన్ను, తెలఁగి
పూఁచు నేక ర మంచిన లతాంగి, యెట్టి
శ్లేశంబులకు నైన నీడఁబోదు, తనమనంబున
నిగ్రుచుసంతానకాంక్ష. శివ. రా. ౨. ౩౯.
జ : నీడదోఁచు.

నీడకము. సం. వి. అ. పుం ౧. గూడు. ౨.
-గూటియందు ప్రకాశించునది- పక్షి. (వాచ.

నీడజము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నీడమునంద
పుట్టినది. వి. అ. పుం. పక్షి.

నీడదోఁచు. అ. క్రి. (నీడ.) ప్రతిబింబము.

గీ. నిర్మలం బైనవనధిలో నీడదోయి, నిందులిం
బంబులను బోలి ఋషిగణంబు. చార. ౪.
౫౨.

నీడము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. తులాయము,
పక్షిగూడు. ౨. ఆశ్రయము, ఉనికిపట్టు.

నీడోద్భవము. సం. నీడజము.

నీతకము = నీతము. వి. నియమము. (శ. ర.)

నీతము = నీతకము. వి. (సం. నియతము. ప్రా. ని
అత.) నియమము.

క. జాతులు నాతుల కందుకొనీతము లేకున్న
గామినీలొకానాంబులొక ప్రకల్పితా యను,
నీతి పురాతనమె కాక నేటిదె యరయక.
విక్ర. ౩. ౨౮.

నీతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. కొనిపోవ
బడినది. ౨. ప్రాపితము, పొందింపబడినది. ౩.
నడపింపబడినది. ౪. యాపితము, జరుపబడి
నది. (కాలము.) ౫. విసీతము, గురువుచే శిక్షిం
పబడినది. వి. అ. న. గ. ధనము. ౨. ధాన్యము.
౩. నీతి; నీతివాక్యము.

కా. కానీరా యిటువంటినీతము లనేకంబుల
నినుంబోలివి, న్నానేనుక... శకం. ౩. ౬౮.

నీతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. గ. కొనిపోవుట. ౨. ప్రాప
ణము, పొందించుట. ౩. పాడి, న్యాయము. ౪.
ఉపాయము. ౫. రాజులు ప్రవర్తింపవలసిన
రీతిని తెలుపుకు చాణక్యవిద్యురాదులచే రచిం
పబడిన శాస్త్రము, రాజనీతి. ౬. (అశ్వాదులను
గూర్చి తెలుపు) శాస్త్రము.

క. ఈతండు కాలిహోత్రుడో, మాతలియో
నలఁడో యెరులు మానవులు జనో, పేతముగ
నిట్లు రథహయ, నీతి యెఱుంగుదురే ధారుణీ
వలయమునకా. భార. ఆర. ౨. ౧౩౧.

౩. సత్ప్రవర్తనము, ధర్మసూత్రముగ నడచుట.
౮. విధము, రీతి. (ఈ యర్థము తెలుఁగననే

కలదు.)

నీ... భరతు, నీతి మహోత్సాహి భార్యపుబలె
రాముపోలిక భగీరథునిపాలుపు. గీ. ధాత్రి
బాలించు సవిభంధు దద్విభంధు. హంస.
౧. ౪౨.

కా. పానఃపున్యముచేతఁ గాని రిపులకా భంజింప
లేడయ్యె భూదానం బొక్కటి గాని పోడ
శమహాదానంబులుం జేయలే, డేసీతికా జమ
దగ్నిరాముడు సముం దిద్దప్రసీద్ధోన్నమ,
ద్దానక్షాత్రగుణంబులం బురవరాంతఃక్షత్రి
యశ్రేణికికా. కవిక. ౧. ౧౦.

క. ఈనీతి సమకర్త, సానము లేర్పాటు గాఁగ
దైవాసుర సం, తానంబు లైకమత్యము, గా
నమృతార్థిక మధింపఁ గడఁగిరి కడిమికా.
దశా. ౨. ౧౮౩.

నీతిఘోషము. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతిర
థము. (త్రి. ని.)

నీతిజ్ఞుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నీతినెఱి
గినవాడు.

నీతిబీజము. సం. వి. అ. న. రాజకార్యతంత్రము
నకుమూలము.

నీతిమంతుడు. సం. విణ. (త్. మతీ. త్.) నీతి
కలవాడు.

నీతివిదుడు. సం. విణ. (ద్) నీతినెఱిగినవాడు.

నీతివిద్య. సం. వి. అ. శ్రీ. గ. రాజనీతిశాస్త్రము.

౨. నయవిద్య, సత్ప్రవర్తనము తెల్పువిద్య.

నీతివ్యతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. గ. నీతి
శాస్త్రవిధుల నుల్లంఘించుట. ౨. తప్పునడవడి.

నీతిశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. నీతివిద్య.

నీతినంధి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. నీతిపద్ధతులసార
ము. (విల్యముని.) ౨. కార్యతంత్రముయొక్క
పద్ధతి.

శ్లో. నుకృత్యం విష్ణుగుప్తస్య మిత్రాపి రాగ్యర
వస్యచ, బృహస్పతేరవిశ్వాసో నీతిసంధిస్త్రీ
ధామతః. సం. పంచ. ౨. ౪౩.

నీధ్రము. సం. వి. అ. న. ౧. నీత్రము, ఇంటి
చూరు. ౨. వనము, అడవి. ౩. నేమి, చక్ర
ముచుట్టుకమ్మి. ౪. లేవతీనక్షత్రము.

నీధ్రుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు.

నీపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కొండయడుగు
భాగము. ౨. కదంబము, కడిమిశీ. ౩. బంధూ
కము, మంకెనశీ. ౪. ధారాకదంబము, నీరుకడి
మిశీ. ౫. నీలాశోకముశీ. ౬. నల్లయిరుగుడుశీ.
౭. దేశభేదము. న. కడిమిపువ్వు.

నీయమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧.
కొనిపోవబడుచున్నది. ౨. నడిపింపబడుచు
న్నది. ౩. పొందింపబడుచున్నది.

నీరంధ్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. రంధ్ర
ములు లేనిది, సందులు లేనిది; సాంద్రము, దట్ట
ము.

నీరక్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. రంగు
లేనిది, వన్నె చూసినది. ౨. నెత్తురు లేనిది.

నీరగు. అ. క్రి. (నీరు.) ౧. ద్రవించు.

చ. చెవు లవిసెక్ దిశ ల్లిరిగె జీతము నీరయి
పోయె నాకు నీరవము...భార.విరా. ౪.
౧౩౩.

౨. చెడు, నశించు.

చ. జరత యొక్కర్తు కుంజగృహచంద్రశిలం
గనుకూర్మచుండఁ గ్రొవ్విరికలు ద్రావ లేవ
దటనే ముదిచిల్కలకొల్కి యందుఁ జె,
చౌర నొకకల్కి పోయి పొడ చించినఁ
బాన్సుఁ గరంచె వెన్నెలలో, చొరబడి
నిద్ర నీరగుట చోద్యమె దానికి నట్టిపట్టు
నక. రామా. ౨. ౯౩.

నీరజము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) జలమున పుట్టినది.

(న) రజోగణము లేనిది. ౨. దుము లేనిది.

౩. పుష్పాడి లేనిది. (పుష్పాని) ౪. అర్చనము

లేనిది, ముట్టుడిగినది. వి. అ. పుం. ౧. ఉద్రము,

నీరుపిల్లి. ౨. ఉశీరము, నట్టికేరుశీ. న. ౧. పద్మము,

తామరపువ్వు. ౨. చెంగల్యకొట్టుశీ. ౩. ముత్యము.

నీరజాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నీటఁ బుట్టి

నది. వి. అ. న. పద్మము, తామరపువ్వు.

నీరతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రతము లేనిది,

ఆసక్తి లేనిది.

నీరదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దంతములు

లేనిది. వి. అ. పుం. -నీటిని ఇచ్చునది - మేఘ

ము, మబ్బు.

నీరధరము. సం. వి. అ. పుం. ౧ - నీటిని ధరిం

చునది - మేఘము, మబ్బు. ౨. తుంగశీ.

నీరధి. సం. వి. ఇ. పుం - నీటికి ఉనికిపట్టు - జలధి,

సముద్రము.

నీరనిధి. సం = నీరధి.

నీరప్రియము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. నీరు

ఇష్టముగా కలది. ౨. నీటికి ఇష్టమైనది. వి. అ.

పుం. జలకేతనము, నీరుప్రబృలిశీ.

నీరము. సం. వి. అ. న. ౧. జలము, నీరు. ౨.

ద్రవపదార్థము, రసము.

నీరరుహము. సం. వి. అ. న. నీట మొలచునది.

పద్మము, తామరపువ్వు.

నీరవము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రవము లేనిది,

ధ్వని లేనిది.

నీరసము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. నాలుక

లేనిది. ౨. రకన లేనిది, మొలములు లేనిది.

నీరసము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. రసము లే

నిది, రుచి లేనిది. ౨. శృంగారాదిరసము లేనిది,

సరసము కానిది. (పద్యాది.) 3. ద్రవము లేనిది, సారము లేనిది, ఎండినది. (ఫలాది.) వి. అ. పుం. దానిష్ట. వి. అన్య. అ.న. రసాభావము, బలములేమి.

నీరససస్యక. సం. వి. అ. శ్రీ. కార్వాసము, ప్రతి.

నీరసింఁచు. సం. స. క్రి. నీరసపెట్టు, బలహీనము కావించు; కృశించుకేయు.

నీ. రేల పెన్నెలలు పండ్రెండూర్యలు చూపు బీతుండలై కాసి నీరసింప. కవిక. ౪. ౧౩.

ఉ. నా విని మాయ యిట్లనియె నావశ మైతివటంచు మిక్కిలిక, భావములోన నమితి నెపంబుల నెంతయు నీరసించి న, స్నీవిధి వీడనాడఁ దగవే...బ. ప్రభు. ౨. ౧౦౦.

అ. క్రి. నీరసపడు, బలహీన మగు. (ప్రా.) (వ్యవ.) మీవాఁడు నీరసించుచున్నాఁడు.

నీరసుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) రసగ్రహణము లేనివాఁడు, అరసికుఁడు.

క...వెక్కుపరిహాసంబుల్, రూడిగఁ బలికితి మెట్లుం, జూడఁడు మావలను నీరసుం డన నుండెక. భార. ఆది. ౮. ౧౫౬.

నీరాకు. వి. (నీరు + అకు.) పాఁచి, వారిపరిశ్చి.

నీ. పాఁచి నీరాకు నా వారిపరిశ్చెలంగు... ఆం. భా. ౧. ౧౬౫.

నీరాజన. సం. వి. అ. శ్రీ = నీరాజనము.

నీరాజనము. సం. వి. అ. న. గ. దీపాదులచే దేవతాప్రతిమాదులకు ఇచ్చుహారతి, ఆరాత్రి కము. ౨. రాజులు యుద్ధమునకు బయలుదేలుటకు పూర్వము చేయునొకానొక శాంతికర్తవ్యము.

నీరాట(ము). వి. (నీరు + అట.) ౧. స్నానము.

నీ. నీరాట నెవముగా నిరరంబుల కేగి నవిధ వానీరకుంజముల నొందు, శివరా. 3. ౧౧౩.

క. ఈరీతిఁ గవిని చెలు లింపారఁగఁ గయినేని నృపవరాత్తజ కెత్తో, నీరాట మొనర్చియు శృంగారింపిరి వేడ్క పాడమ గ్రమ్మన సంతక. బిల్వ. 3. ౨౧౪.

౨. జలక్రీడ.

గీ. చల్లు లాడంగ నప్పుడు చదల నెగసి, మగుడులెలిసీటితుంపరల్ దగియెఁ జూడ, వారి నీరాటకును మెచ్చి వలపురాయఁ, దాని మరియించువువృలవాన లనఁగ. యయా. 3. ౬౩.

నీరాటము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నీటిలో సంచరించునది. (మొగులి మొ.)

క. నీరాటవనాటములకుఁ, బోరాటం బెట్లు గలిగె బురషోత్తముచే, నారాట మెట్లు మా నెను...భాగ. ౮. ౧౯.

నీరాటరేవు. వి. (నీరాట + రేవు.) స్నానము చేయురేవు, స్నానఘట్టము.

నీ. సాక్షాత్కరించినజలదేవత యవంగ నీరాట రేవున నీటుచూపు. కుక. ౨. ౪౧౦. (నీలాటిరేవు అని అవముద్రి.)

నీ. ఆరాటమునఁ బొంగి నీరాటరేవునఁ గాచి కన్నెల బల్మిక గవయఁ జూచు. నీలా. ౧. 3౬.

నీరాడు = నీళ్లాడు. అ. క్రి. (నీరు + అడు.) జలక మాడు, స్నానముచేయు.

గీ...దిగంబరత శయనింప నీరాడఁ గాదు. మార్క. 3. ౨౩౦.

కా. చూడంజూడ నృసింహక్రీడితయ మిత్రోజ్జినభోమధ్యయం, దేదం జూచినఁ దాన యె నెగడఁగా నీక్షించి మిన్నేట నీరాడం బోయెడిబేసితాపసులు మేలొ మ్రోల సిద్ధించె గా, యాడం బోయిన తీర్థ మంచు మదిలో హర్షింతు రక్రాంతముక. నరస. ౫. ౫౩. వి. ౧. అలంజరము, కాఁగు.

గీ. నెగడు నీరా డనంగను నీళ్లచివడి, యన నలం
జరనామధేయము... ఆం. భా. ౨. ౨౪౫.

౨. పులియఁబెట్టినకడుగులో పోనెడివేన్నీళ్ళు,
కూరాటిలో పోనెడివేన్నీళ్ళు. (శ. ర.)

కూరాడునీరాడు = పెండిలో నాగవల్లిసమయ
మున జలపూర్ణకలశములందలి పెండిబంగారు వస్తు
వులను వధూవరులచే నెడకొనునుత్సవవిశేషము?

ద్వి. మామ యల్లన కెచ్చె మణికిరీటాది, సామ
గ్రి వస్తువుల్ చదివించి రప్ప, డామని గాఁ
గ బ్రహ్మాదులు సంత, కూరాడునీరాడు
గొట్టునఁ దొణిగి, యారూఢిఁ బాన్పెక్కి
యాసతీపురుషులు... వృ. వి. ౩. ౬౦.

నీరాదులు. వి. వస్త్రవిశేషము.

వ... పీతాంబరములు నీరాదులు బురుసాలు
వస్త్రమణుంగులు చందరుకావులు ... ప్ర
బంధ. ౬౦౫.

నీరామని. వి. (నీరు + ఆమని) వర్షముతువు.

క. ధారణిఁ గలమే లెల్లను, ధారాశకరాశక
ర్షధారలచేతక, నీరామని కాఁగల దని,
పూ రాల్పినభంగి మునురు పారిఁబారిఁ దొ
రఁగక. విక్ర. ౪. ౩౦.

నీరా(ల్లా)ర్పు. స. క్రి. (నీరాడు.) స్నానము
చేయుచు.

గీ. కాంచి యవగాహనము చేసి కనకపంజరం
తకిరంబుఁ దివిచి నీరాల్పి తెచ్చి, చాల డస్సి
తిగా పథక్రాంతి ననుచు, స్వపతి కరమున
నెమ్మేను నిమిరి నిమిరి. రాజ. చ. ౨. ౧౨౨.

నీ. పాపకదంబజంబాలంబుఁ గడిగెడుపగిది నీ
ల్లాళ్ళరి పాపనిని. కాశ. ౩. ౨౩. శుక.
౩. ౪౦౮. ఆము. ౧. ౫౩.

నీరాటు. అ క్రి. (నీరు.) తడియాటు, ఎండు.

గీ. చివరసంతతి నీరాల్పి చెలువ తురిమె, నేన
కొప్పు... శివరా. ౩. ౪౫.

నీరాళ్ళము. వి. ఒకవిధ మగురంగు. (స్వచ్ఛము
అని ప్రా.)

మ. నెలతాతీనియసంతసంపుమగ్గితానీరాళ్ళపుం
గొప్పటా, కులనిద్దంపుపసిఁడినునవికనిగుల్
దొట్టుకట్టాజిపూ, సలమేల్ బొబ్బ మెకంబు
చెక్కడపుఁగీల్ బాగాజగగ్గియక, జెలు
వెచ్చం గొలుపుండె నెల్లరును జేజే యఁచుఁ
దన్దొల్కగక. ప్రబంధ. ౧౨౬.

నీరాళ్లగొంది. వి. ఈశాన్యదిక్కు.

నీ. నీరాళ్లగొంది శంపారుచుల్ గనిపించె
నభ్ర మభ్రము నిండ నాక్రమించె. కవిరా.
౪. ౨౬.

నీ. భక్తుభక్తున నింగిఁ దాటించెఁ బలుమా
టు నీరాళ్లగొందిఁ గన్నియ మెఱుంగు. పాం
డు. ౪. ౨౧.

ద్వి. అరవిందనయనలయందంబు దోఁప, నెఱయ
మించులతోడ నీరాళ్లగొంది, మెఱచెఁ దగు
క్కున మేఘంబుచెంత. ద్వి. పరమ. ౪.
౨౯౦ పా.

నీరింకుమబ్బు. వి. (నీరు + ఇంకు + మబ్బు.) శర
త్కాలమేఘము.

గీ. బొబ్బమెకమును నీరింకుమబ్బుమబ్బు, గె
బ్బు సంతతివిజయజేగీయమాన, మగుచుఁ జా
ళుకృతారాయ నాంతుఁ డైన, బుక్కరాజేం
దురామభూభుజునియశము. రామ. ౨౧౩.

నీరిజే. వి. ఒకానొకయడవిచెట్టు. (శ. ర. ప్రా.)

నీరిప్పు. వి. (నీరు + ఇప్పు.) మధులకముళి.

గీ... నీరిప్పుఁడన మధులక మగు... ఆం. భా.
౨. ౪౩.

నీరీగ. వి. (నీరు.) జలజంతువిశేషము, నీటిలో
నుండుఈగ.

నీ. నీరుకుమరపుయ్య నీరీగ తలకప్ప...చాంస.
౪. ౧౮౬.

నీరు. వి. బౌ. అనా. (సం. నీరం. ప్రా. నీరం.క.త.
నీరు. బ. నీళ్లు, నీళ్లు, నీళ్లు) ౧. ఉదకము.
ఆ. నీరిలోనఁ దోచుతారక ప్రతిబింబ, మొక్కొ-
యనఁగ...భార. ఆది. ౫. ౨౦౩.
క. ఒకవైపుఁ డర్ధనిశా, ధికవర్షముచేత నొదివి
తీరనిచలిచే, నొకచోటఁ జేఁగాఁ గానక
వాకిటఁ బంచనీరునక వణఁకుతటిక. శ్రీరం.
మా. ౫. ౫౦.

నీ...తాలు నీటివై దేలింపునేర్ప సాక్షి. ఉ.
రా. ౧. ౧౫౧.

చ. ఘోరతరశోకవేగమునఁ గన్నుల నీళ్లు నిం
చి... భార. భీష్మ. ౩. ౧౫౬.

క. తాన తననీడ నీళ్లు, లో నేర్పడఁ జూచు
నట్లు లోకస్తుత త, తూన్ను జనకుండు నూ
చి మహానందముఁ బొందు నతిశయ ప్రీతిమె
యిక. భార. ఆది. ౪. ౮౩.

౨. రసము.

నీ. ఇంచునీటిని గోకరించుచల్లనిమాట జాబిల్లితోఁ
బొందుఁ జలుపుమోము. గంధ. ౧. ౧౮౯.

౩. (లోహాదుల) ద్రవము.

నీ... అమర నేనికదోయి నీరార్చనపరంజినీటి
వ్రాత. ఆము. ౧. ౫౩.

౪. మూత్రము. (శ. రం.) ౫. శుక్రము. (చూ.
జలము ౬. వయరము, నీరుమోయు.) ౬.
క్రొవ్వు. (చూ. నీరుపోయు) ౭. కన్నీరు,
బాష్పము.

మ... కూర్మకులమూర్త కాసింతు రంచుక
నిరంతరశోకంబున నీరు గన్నుల నిడక ధ
రజ పీఠించితే. భాగ. ౧. ౪౩౦.

౮. పశుశోగవిశేషము.

ద్వి. నరుదకన్నును నీరు నాలుకచేర్చు. నవ. ౧.
౩౦ పా.

విణ=ఈరు^౩. అల్పము. (చూ. నీరు కాని, నీరెండ
మొ.)

నీటవ్రాసినవ్రాలు= ౧. (నీటియందు వ్రాసినయక్ష
రములు) నిష్ప్రయోజనము, వ్యర్థము.

నీ. మాటిమాటికిఁ జేసినమందు రెల్లఁ, జెల్లెబో
వెల్లె గలిపినచింతపండు, నీటవ్రాసినవ్రాలు నై
నెటయు వజద, బోవుఁ గాకేమి నెత్తురు
పుట్ట నేల. కాళ. ౩. ౧౧౧.

౨. అకాశ్యతము, అస్థిరము.

(వ్యవ.) సజ్జనులమాటలు శిలాక్షరములు దుర్జ్ఞ
లమాటలు నీటవ్రాసినవ్రాలు.

నీటిరాపట్టపయ్య=వరుణుండు, అప్పతి.

ఉత్సాహ...కుంఠమెట్టనెత్తపుంజటుమీఁదఁ
బ్రదుచేరే సంజతోడ నీటిరా, పట్టపయ్యకం
పుగోడపట్టువైడిసాననాక. యమా. ౩.
౧౨౩.

నీటివైవ్రాత= నీటవ్రాసినవ్రాలు.

నీ. నీటివై వ్రాతలా నీరజాసనువ్రాత లెడిఁగనా
తత్త్వంబు లింతలోన. నీతి. ౪౦.

నీళ్లనాడు=నీళ్లాడు, స్నానముచేయు.

ఉత్సాహ. మలుసువర్త నంటకుండి మాలదాన
నగుట నే, గలయ నీళ్లనాడికడవఁ గ్రంత
యంటుకొనుటకై, కొలనఁ గ్రుక్కి... శివరా.
౩. ౮౪.

నీళ్ల(గుల)ముంచినను పాలముంచినను= పాడుచే
సినను బాగుచేసినను.

మ. వినుమా యీయనుమాన మేల బెగుకు లేవ్వి
యేల నీయాన జ, వ్యని నీచేతిది నాడుడేహము
ను జీవంబు న్వధా మాటలే, లన నీచిత్తము
నాడుభాగ్య మిక నీళ్లస్మృంచినం బాలముం,
చిన నీచే మఱి యొండెటుంగ నిదియే సిద్ధం
బు ముమాటికై. దళా. ౨. ౩౪౦.

చ... అసతో, నిలుతు మురారి నన్నచట నీళ్లు
ముంచినఁ బాల ముంచినక. ఉ. హరి. ౨. ౩౧.

ఇట్లే: నీర స్తుంపుము పాల ముంపుము.

కా. నీరస్తుంపుము పాల ముంపు మిఁక నిన్నే
ఁమిన్నాడం జుమి. కాళ్. శ. ౧౯.

నీళ్లుద్రాగినట్లును = సులభమగు, వశమగు.

ఆ. వీరభద్ర మన్న వీరభద్ర మె తెచ్చుకరభ
మన్న నదియె సంగ్రహించు, మనుజునాథ
కడమమంత్రము లాబ్రహ్మ, రాక్షసునకు
నీళ్లుద్రాగినట్లు నిరం. ర. ౩౨.

నీళ్లునమలు = పంచేపించు, సంతోషించు.

ద్వి. అని యట్లు దేవేంద్రుఁ డాడినమాట, చిని
యును విననట్లు విస్తయం బంది, చ్యవనుఁ
డూరకయుండె కాగగవుండ, నవుడుకొట్టెను
నీళ్లునరులఁ గళ్యపుడు. ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౨౧౬.

క. నీ వాపుఁకిని మొదలం, బోవం బని యేమి
చెప్పుము యథార్థముగా, నావుడను నీళ్లు
నమలుచు, నావివాగము చెప్పఁ గొంక నం
చయు దానిక. ప్రభా. ర. ౮.

క. ధనవంతు నట్ల యడుగఁగ, దన కది తెలియ
మికి నీళ్లు దాన మలిన నా, తని పెడల నడచి
ప్రమదం, బున నాదంపతులఁ గూర్చి పా
మన్ని యనిచెక. శుక. ౨. ౮౨.

పాతెడునీళ్లకుఁ గట్టవేయుట = అసాధ్యమగు
పనిచేయుటానుట.

ఉ. భూపతి మందరాద్రిఁ బువుఁబోడి వరించి
ట లేకమున్నె యేరూపున బల్కినం దగు
వరుండు బ్రియాంగనఁ బెండ్లియాడి కా, మో
పనవీనభోగములఁ బొందెడవో సతులార
మీర లీ, పాపపుమాట లాడుదురె పాతెడు
నీళ్లకుఁ గట్టవేతురే. రుక్మా. ర. ౨౪.

జ: నీటంగలయు, నీటికానుపు, నీటిచూలి, నీటితా
త, నీటిదయ్యమా, నీటిదారి, నీటిపుట్టుగు, నీటి
పుట్టుగుపట్టి, నీటిమానికము, నీటియిక్క, నీటి

యికిమీఁడు, నీటిరాయఁడు, నీటిరిక్క,
నీరుకడిమి, నీరుకాకి, నీరుకాయ మొ.

నీరుకందువ. వి. (√నీరు.) బలాశయుము.

ద్వి. నీరుకందువ నుండునీ తుమారతుఁడు, నీరు
ముంపఁగఁ గుంభనినద మాలించి. రం. రా.
ఆయో. ౧౨౫ పా. ౧౮ పం.

నీరుకట్టు. వి. (నీరు + కట్టు.) మూత్రబంధురొగ
ము, మూత్రకృచ్ఛము.

గీ ... అడరు నీరు, కట్టనగ మూత్రకృచ్ఛం
బు ... ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

నీరుకట్టె. వి. (√నీరు.) నీరుపాము, అగర్దము.

క. వరుజుబడి రొంపిఁ ద్రొక్కం, జరణంబులఁ
బెనఁగి పసిఁడిచాయకడుపులం, బొరి నీరుక
ట్టె లమరెను, బిరుదులు హాళికులు దున్నఁ తె
టిగొ యనఁగజ్. ఆము. ర. ౧౨౫.

నీ. నీరుపా మనఁగను నీరుకట్టె యనఁగ జలభు
జంగముపేరు చెలఁగు... ఆం. భా. ౧. ౧౪౩.

నీరుకడిమి. వి. (నీరు + కడిమి.) ధారాకదంబము. 1
(శ.ర.)

నీరుకాకి. వి. (√నీరు-క. నీరుకాగి.) జలకాకము.

నీ... నీరుకాకి నా జలకాకనామ మె చెలఁగు
చుండు. ఆం. భా. ౨. ౯౩.

నీ. కాజు బెద్దరు నీరుకాకి కంకణమును గొంగ
డాబయు గువ్వ వంగపండు. యయా. ౨.
౨౪. హంస. ౩. ౧౨.

నీరుకాకి నెపము = లేని నేరము.

కా... అ, స్తోకప్రాధిని నీరు కాకి నెపము లోడించి
పల్లా ఆయో, హాకిము ల్దను రిట్లు పల్కుటకు
సర్వంజే... రంగా. ౨. ౨౧౮.

నీరుకాయ. వి. (√నీరు.) బుద్ధువహ, నీటిబుగ్గ.
(శ. ర, ప్రా.)

నీరుకాయవాఁడు. వి. (√నీరు.) నీటిమనుష్యుఁ
డు. (శ. ర, ప్రా.)

నీరుకారు. వి. (✓నీరు.) లేతయెఱుపు. (చి.ని.)

నీరుకాటు. వి. (✓నీరు.) కమసాలెవాని యొకవిధ మగుకొఱముట్టు.

చ. కమటము కట్టసంచి యొరగలును గత్తెర నుత్తె చీరముల్, ధమనియు శ్రావణంబు మొలత్రానును బట్టెడ నీరుకాటు కా, ఇము పటుకాటు మూస బలునాజెపరీక్షలకుచ్చులాదిగా, నమరగ భద్రకారకసమాహ్వా యుఁ డొండొకఁ డుండు నగ్నరిక. హంస.

అ. ౧౮౧.

నీరుకాళ్లు. వి. బ. (✓నీరు.) ౧. శోణహరితవర్ణములై సంధ్యాకాలములందు కానవచ్చు నూర్యకిరణములు.

నీ. ఈగ మిక్కుట మయ్యె వెఱ నింగి గడు మించె నిడద లై తిలకించె నీరుకాళ్లు. హరి. పూ. ౩. ౧౬౦.

అ. వర్ష ధారలు. (చి. ని.)

నీరుకా(ర్కా)వి. వి. (నీరు + కావి.) కొంచెమెఱుపు, లేతకావి.

అ. పరగ జలకమాడి పట్టెనామను దీర్చి, నీరు కావించె నెరయఁ గట్టి. వేమన. ౩. ౨౬౨.

నీ. కటిమధ్యమున నీరుకావిదోవతిపంచె భూమధ్యమున నూర్ధ్వపుండ్రకంబు. జై. భా. ౩. ౧౯౩. (చి. ని. పా. 'కటిఁ బ్రాతముడు కనీర్కావిదోవతి'. ముద్రి. పా.)

నీ. గన్నేరుపూజాయ కర మొప్ప నీర్కావిమ డుఁగుదోవతి పింజె విడిచి కట్టి. క్రీ. డా. ౪౩.

నీ. నిద్ద మెనడుంగునీర్కావిదోవతి కనకమేఖలతోడఁ గట్టి ఘటించి. కాశీ. ౧. ౩౯.

నీరుకావులు. వి. బ. (✓నీరు.) ధాన్యవిశేషము.

నీ. నివ్వరు లెబ్బస ల్నిరుకావులు గాజుకన్నెర ల్కురువదాల్కుంటునరులు. హంస. ౪. ౧౨౮.

న ... పశువుగన్నేరు గుత్తిబలుగుత్తులు రావి

పూరాజనాలు పొన్నక్రీరాజనాలు నివ్వరులు నీరుకావులు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

నీరుకాసు. వి. (నీరు + కాసు.) స్నానముచేయు నప్పుడు నీటియొడ్డునమంత్రముచెప్పిన బ్రాహ్మణులకిచ్చెడుదబ్బు.

నీ. తిలలు దర్భలు పూని తీర్థసన్నిధి మంత్రములు నెప్పి నీరుకాసులు గడించి. హంస.

అ. ౧౫౨.

నీరుకుక్క. వి. (✓నీరు.) జలకునకము. (శ. ర.)

నీరు(టి)కుప్ప. వి. (✓నీరు.) జలరాశి, సముద్రము.

అ. ఓరి కోఁతికూళ యొక్కింతయును మదిఁ గొంతు లేక నీరుకుప్ప దాఁటి, గడుగుపాల సుదిండిగము లుండునిదీవి, కెట్లు చేరినాడ వెఱుక మాలి. అచ్చ. రా. కుం. ౧౩౪.

నీ. తనకుందనపుజాయ వెనునీటికుప్పక పెప్పన నినపసఁ బస రెక్కె ననఁగ. వసు. ౫. ౩౬. గీ... ఏనుఁగులు... నీటికుప్ప, నుండునడగొండలకు సాటి నొంది డిగ్గి. అచ్చ. భా. ౩. ౩౮౮.

నీరుకుమ్మరపుర్వ. వి. (✓నీరు.) నీటిలోనుండెడు కుమ్మరపురువు.

నీ. నీరుకుమ్మరపుర్వ నీరిగ తలకప్ప... హంస. ౪. ౧౮౬.

నీరుకోఁతి. వి. (నీరు + కోఁతి.) జలమర్కటము, శింశుమారము. (శ. ర.)

నీరుకోడివి. (✓నీరు.) పరిష్కవము, జలమర్కటము.

చ. ఆలరుఁ బురంబునం దొగల నంతరదామరఁ బ్రాచిఁ గప్రపుకొ, వలపులు మీఱ లో వలఁ దవాలుగ మొత్తమువోర నీరుకో, శ్లోలకొల మంచుఁ గ్రుంతు మెడగుంపులవంపులు దోప మావితో, పులవిరుల న్మయిన్న డువఁబొల్పుఁ బురాతనతీర్థకుండముల్. ఆము. ౧. ౩౧.

గీ. సలిలకుక్కుటనామంబు వెలయు నీరు, కోడి యన... ఆం. భా. ౨. ౯౨.

నీరుకుక్క. సం. విజ్ఞ. ౧౫నీరుచము. (చ) కాంతి

లేనిది. ౨. = నీరుజము. (జ్) రోగము లేనిది.

నీరుగండి. వి. (నీరు + గండి.) తూము కాలువ, వాహనము. (శ.ర.)

నీరుగన్నేరు. వి. (నీరు.) పిజ్జలము. (శ.ర.)

నీరు(ట్లు)గాలు. అ. క్రి. (నీరు.) ఉత్సాహము లేకుండు.

నీ. ఇంతికన్నులతోడ నీ డన వచ్చునే గండు మీ లవి నీటు గారుచుండు. తపతీ. ౨. ౧౩.

(వ్యవ.) వానిపని నీళ్లుగాలుచున్నది.

నీరుగుట్టు. వి. (నీరు.) జలజంతువిశేషము.

నీ. గులకరింతయు నీరుగుట్టు శంఖనఖంబు పులు కాసి ననీమిరి బుంగపురువు. హంస. ౪. ౧౮౬.

నీరుగొ(ర్లో)బ్బి. వి. (నీరు.) నీరుగొలిమిడికి.

ఆ. నీరుగొబ్బివేళ్లు నీరుల్లిగడ్డలు, నేకనూతియై నయెనుపకన్న, నేకముగ నొనర్చి యేననాంబులు గొన్న, నిష్ఠురంపు మేచానిననా మడంగు. (చికి. చి. ని.)

గీ. వెలగ వాచుడు పల్లెరు ములక వేము, నగిర నీర్లోబ్బి మొదలుగా జగతిఁ గల్గ, కంప లన్నియు వేవేగఁగడచి కడచి. హంస. ౪. ౬.

నీరుచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాంతి లేనిది.

నీరుచేల్ల. వి. (నీరు + చేల్ల.) మజ్జికేట, నీటివలె తేలినమజ్జిక.

చ... ఫలం, బులును సుగంధిశీతజలము ల్వడపింపెలు నీరుచల్లయుగా, వెలయఁగఁ బెట్టు భోజనము వేసవిఁ జందనచర్చ మున్నుగఁగా. ఆము. ౧. ౮౧.

గీ... నీరుచల్ల నీరు, మజ్జికయు జలతక్ర నామము లు... సాం. ని. సా. ౬౮.

ఇతే: నీరుమజ్జిక.

సాం. ని. సా. ౬౮.

నీరుచించలము. వి. (నీరు.) ఒకచాతి యో

వధికి. (జలచుక్తి కి. అని చి. ని.)

నీ. విషకంటకాలామ వేతసంబును నీరుచించలంబును బులిచించలంబు. హంస. ౨. ౨౨౮.

నీరుచి(ర్చి)చ్చు. వి. (నీరు + చిచ్చు.) ౧. బడ బాగ్ని, బొర్వము.

గీ... నీరుచి చ్చవంగఁ బోలుచు బడబాగ్ని...

ఆం. భా. ౧. ౪౮.

౨. నీరు ఎత్కుచగుటచే వృక్షములకుఁ గలుగు రోగవిశేషము.

౩... నుధాకరుండు చెంగలువకే వారంబులకుఁ దీర్చిన తేటపన్నీటికాలువలబాలువలె భళభళనివెలివెలుంగుచలుపల జలజలనఁ దొఱఁగు సలిలములు దొట్టి నీరుచిచ్చుఁ గొని యంచుల సంచరించురా యందబోదలు వాకుగా ముక్కుచం బుక్కుపక్కునఁ బొడువ నొక్కించుక విచ్చు మెట్ట నెత్తి మొగడల పెడలుకట్టావి పెట్టగిరి... చంద్రా. ౫. ౬౩. (జలరూప మగునగ్ని. ఈయగ్ని యడవుల యందు నేలలో వ్యాపించుటవలన నడిచిచెల్లెల్ల మడియును అని చి. ని.)

నీరుచిట్టి. వి. (నీరు + చిట్టి.) అష్టంధులీయము.

నీ. అగు నీరుచిట్టి నా నష్టంధులీయంబు... ఆం. భా. ౨. ౬౩.

నీరుచొరుకు. వి. (నీరు.) మూత్రము విడుచునపుడు మంట కలిగడరొగవిశేషము. (శ.ర.)

నీరుచొరులి. వి. (నీరు.) విరున్నము. (శ.ర.)

నీరుజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రోగము లేనిది. వి. ఆ. న. చెంగల్వతోస్తు.

నీరుటెంకి. వి. (నీరు + టెంకి.) జలాశయము.

నీ. నీరుటెంకి యనంగ మీఱు జలాశయంబు... ఆం. భా. ౧. ౧౬౨.

నీరుడి¹. వి. (నీరు.) ౧. మూత్రము. (చి. ని. ప్రా.)

౨. అతిమాత్రము.

కా. పంచద్రవ్యతమాలతాశిసములుక్ బాసీయ
య్యగ్గులులుక్, మించ న్నొక్కపలంబు
కల్కముగ సమ్మేలించితలంబు రాణించక
రీతి యెఱింగి పండి యది దా నిత్యంబు
సేవింపఁగా, గంచిక వేగఁగఁ బాటిపోవు
బహుళోగ్రాకారమానీరుడల్. (చికి.చి.ని.)

నీరుడి². వి. ఒకానొకచెట్టు. (చి. వి.)

నీరుడుము. వి. (నీరు.) నీటియుడుము, జలగో
ధిక. (శ. ర.)

నీరుతిట్ట. వి. (నీరు.) జలరాశి, సముద్రము.

నీ. అత్తటిఁ గైక క్రచ్చుట నీరుతిట్టబత్తలికవజీ
రుబల్వలుడునిమన, వెరవరినోసలబంగరు శేకు
గట్టుతెఱంగు మంధర యనుతాఁగపాలఁతి,
వలన నెఱింగి...అచ్చ.రా. అయో. ౨౧.
(నీరుతిట్టబత్తలికవజీరు అనఁగా జలధితుఁడీ
రుడు, శివుడు.)

నీరుతిత్తి. వి. (నీరు.) నీటితిత్తి.

వ...పన్నీరు నించినయన్నీరుతిత్తు లొత్త వియ
త్తలంబునం బాటి కయ్యవ్రాలుధారల వాద్యం
బులు దడిసిన...అము. ౪. 3౫.

నీరుతుట్ట. వి. (నీరు + తుట్ట.) నీరుకట్ట, అల
గర్జము. (శ. ర.)

నీరు(టి)దాలుపు(ల్లు). వి. (నీరు.) జలధర
ము, మేఘము.

కా. ఏడీ రక్కసి నీరుదాలుపులగా డ్వేడీ జగం
జేలుతేఱు, గు...అచ్చ. రా. అయో. ౮౮.
క. సిరి రాచజేల్ప కడు నీ, వరితనమున నీటిదాల్చు
జలమరినుడివాల్దారవంటియొప్పు గలదే, వర
...యయా. ౫. ౧.

నీరుదొత్త. వి. (నీరు.) నీరుకట్ట, అలగర్జము.

గీ. నిక్క మొకయూఁడుదియ నొకనీరుదొత్త,

యొక్కగాడిద యొకకోడె యొక్కగుట్ట
మని తలంపకు నను విలుపొరిగంధుఁడగు
జరాసంధుఁడుగ నింక నరసికొనుము. హరి.
ఉ. ౧. ౧౦.

నీరుదోమ. వి. (నీరు.) జలమశకము. (శ. ర.)

నీరుద్రిమ్మరి. వి. (నీరు + ద్రిమ్మరి.) జలచరము, జల
జంతువు.

గీ. నీరుద్రిమ్మరిపదువులు నెఱయ బెరయఁ,
బాసరుమున్నీరు నేరి యబ్బురము మీఱ.
అచ్చ. రా. యు. 3.

నీరునే(ర్చే)ల. వి. (నీరు + నేల.) నీరు పాతెడు
నేల, ఊడుపునేల.

వ. కల్యాణశేఖర దేవర అర్చ (న. అ) మదుప
డులకు ఖ 3 ఎఱుంజెఱువువెనక నీరునేలమ
ఱుతురులు ౪...ద. కా. ౪. ౩౦౪.

వ...టొంపిచెట్ల శ్రీ అనంత గోపినాథదేవరకు
అమావాస్యకొలుపులకు టొంపిచెట్ల అంనద
చెఱువు వెనకను నీర్చేలమఱురు ౧. గు.
జి. టొంపిచెట్లకాసనము. ౧౨౪౨. దుర్గికా
సనము. ౧౧౩౩.

నీరుపంది. వి. (నీరు + పంది.) జలనూకరము. (శ. ర.)

నీరుపట్టు. అ. క్రి. (నీరు.) ఉబ్బు.

(శ్లోకం) వానిబడలు నీరుపట్టినది.

నీరుపదను. వి. (నీరు.) కొంచెపుబదను.

నీ. ఘుమఘుమాధికరుతాకుంతితాంభోరాశి నిజ
సాయకమునకు నీరుపదను. చంద్రా. ౧. ౮౧.

నీరుపాఁపర. వి. (నీరు.) మత్స్యవిశేషము,
ఒకవిధమైనచేప.

నీ. పక్క చిత్తర నీరుపాఁపర మలుఁగుమీ
నరుణా నిల్లెఱుజేప యాకుజెల్ల. హంస. ౪.

౧౮౩. నీరుపాపెర. ముద్రి.

నీరుపాది. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర.)

నీరు(టి)పాప. వి. (√నీరు.) గ. కృషీటయోని, నిప్పు.

అ. నీరుపాప గాలినెచ్చెలి యగ్నిఁటి, తిండి
కాఁడు... అగ్ని యనఁగ నొప్పు ననలుఁ డీశ.
అం. సం. దేవ. గౌ.

౨. జలజంతువిశేషము.

గీ... నీరు, పాప నీశేన్లు నీర్పిల్లి ప్రాచిపురు
పు, లాదికొఱగానిజంతువు లన్ని విడిచి.
హంస. ర. గౌ.

౩. జలమనుష్యుడు; జలమనుష్యాంగన.

కా. మారీచక్షణదాచరం డవుడు రామస్వా
మితోఁ బోరికై, యారంభించి తదీయమారు
తశరవ్యాపారతూలీకృతా, కారుండై మృతి
దప్పి యుప్పుకడలిం గాఁ పయ్యె వార్ధిక
కాం, తారత్నంబులు నీటిపాప యనుచుం ద
న్నట్టి యాడింపఁగక. చం. రా. ౨. ౯౧.
క్లో. వేమం పుటోద జలమానుషనిర్విశేషం. సం.
చం. రా. బాల. ౫౦.

(దివిజభావలవర్ణనము.) నీ. కొలఁకులలోపలనుండి
కలఁకుల విహరింప బయట నిల్చిననీరుపాప
లాక్కొ. తపతీ. ర. ౩౪.

నీరుపాము=నీరుకట్టె. వి. (√నీరు.) జలసర్పము.

నీ. నీరుపా మనఁగను నీరుకట్టె యనంగ జల
భంజంగము పేరు చెలఁగును... అం. భా. గ.
గౌ. ౩. సాం. ని. తిర్య. ౮౧.

నీరుపాయము. వి. (నీరు + పాయము.) నీటివలె
చంచల మగుప్రాయము, యావనము. (శ. ర.)

నీరుపిప్పలి. వి. (√నీరు.) పిప్పలివిశేషము, తో
యపిప్పలికి.

నీ. నీరుపిప్పలి యం చనిన బోక్తాన యనంగఁ
దోయపిప్పలిసంజ్ఞ తోఁచుచుండు. అం. భా.
౨. ౫౩.

నీరు(ర్పి)పిల్లి. వి. (నీరు + పిల్లి.) జలమార్జాలము,
ఉద్రము. (శ. ర.)

గీ... నీరు, పాప నీశేన్లు నీర్పిల్లి ప్రాచిపురుపు,

లాదికొఱగానిజంతువు లన్ని విడిచి. హంస.

ర. గౌ. (నీర్పిల్లి ముద్రి.)

నీరు(టి)పుట్టువు(వ) = నీటిపుట్టుగు. (నీరు + పు
ట్టువు.) గ. శంఖము.

నీ. నీరుపుట్టువయను నీరుపుట్టువయను బూర
యఁ దొడవునై పాబుపు నెఱప. అచ్చ.
రా. బాల. ౩.

౨. కాస్తుభము. అచ్చ. రా. బాల. ౩.

౩. తామరపువ్వు.

ద్వి. తెలిసీటిపుట్టువు లేట యై కరుణ, లాలుకు
చుండెడు నేత్రయుగళంబువాని. అ. మ. క.
గ. గౌ. ౩. ౨౩ పం.

(ఇట్లే ఈ పదమునకు చంద్రుడు అగ్ని మొద
లగునరములును గలవు.)

నీరుపోత. వి. (నీరు + పోత.) జలక్రీడ.

అ. ప్రణయభావ మెఁగఁగ జారు లుత్సవమునఁ,
గూడి నీరుపోత లాడి కొప్పు. కు. సం. ర.
౨౫౦.

నీరుపోయు. అ. క్రి. (√నీరు.) నీరుపట్టు, పు
వ్వెక్కు, మడించు.

గీ. ఇవిధంబున మెలఁగునయ్యంతి యొంటి,
తిండితమున నినుమడికండ పట్టి నీరుపోనీన
మేనితో నిలుపరాని, మనసుచే జారభోగ
మేమఱక తిరుగు. కుక. ౩. ౩౫౧.

నీరుప్పి. వి. (√నీరు.) వృక్షవిశేషము.

నీ. తెల్లకాంచనము తుండిల మెఱ్ఱకాంచన ము
ప్పి తెల్లప్పి నీరుప్పి యిప్పు. హంస. ర. గౌ.

నీరుప్రబ్బలి. వి. (నీరు + ప్రబ్బ.) జలవేతన
ము, విదులము. (శ. ర.)

నీరుబచ్చలి. వి. (√నీరు.) ఒకవిధ మగుకూర్రాకు
మొక్క.

నీ. నెమటాయి గొలిమిడి నీరుబచ్చలి ప్రబ్బ...
హంస. ర. గౌ.

నీరు(టి)బిడ్డఁడు. వి. (✓నీరు.) అగ్ని, వ ప్ని.

నీ. నీటిబిడ్డఁడు కిత్తు నిప్పు ముట్టఁగరాజిబలి
యఁడు...అనఁ జెలఁగు వప్ని. సాం. ని.
దేవ. ౧౨.

నీరుబొడ్డి. వి. (నీరు + బొడ్డి.) వృద్ధదారకవిశే
షము. (శ. ర.)

నీరుమట్టము. వి. (✓నీరు.) జలవ్యాప్తి కలభూ
భాగము. (శ. ర.)

నీరుమానిసి. వి. (✓నీరు. సం. నీరమానుషః.)
నీటిమనుష్యుఁడు.

క. ఏనుంగులాగు పందికి, మానిసిచందంబు నీరు
మానిసికి నగుం, గాని గుణంబులు గలుగవు
...ఉ. చారి. ౩. ౧౩.

నీరుముంపు. విణ. (✓నీరు.) జలప్రాయము, అనూ
పము, క్రీ నీరుశేల.

గీ. నీరుముం పనఁ గ్రీనీరుశేల యనఁగ, భ్యాతి
గాంచు ననూపంబు...ఆం. భా. ౨. ౩.

నీరుము(ర్వు)ట్టు. ఆ. క్రి. (✓నీరు.) ౧. మల
మాత్రోత్సర్జనముచేయు. (జలస్సర్జనమునకు ని
మిత్తమగుటచే దీని కీపేరు వచ్చినది.)

గీ. రచ్చఁ జెరువున గృహవాటి మచ్చుమీఁద,
నీటిచేరువఁ గొఱగాదు నీరుముట్ట, రమధమీఁ
దనుదళముగాఁ గనవుఁ బఱపి, చేగ మూత్ర
పురీషము ల్విడువవలయు. వి. పు. ర. ౧౨౨.

౨. జలస్సర్జనముచేయు, ఆచమనముచేయు.

గీ. తనదునీడపురీషమూత్రములుతాను, గనుఁ గొ
నఁగఁబోక నీర్ముట్టఁగావలయును. శివభ. ౭. ౩.

నీరు(టి)మోపరి. వి. (✓నీరు.) ౧. కలశము.

నీ. ముదితగుబ్బలు నీరుమోపరుల గజింప వస్త్వఁ
బుట్టువుఁ గాచు నతివశేలు. హ. న. ర. ౪౩.

౨. మేఘము.

నీ...జేజేరేనియందలము నీటిమోపరి మబ్బు మొ
యి లనఁ బరఁగు ఘనము. సాం. ని. దేవ. ౨౧.

విణ. నీరు మోచునది. (శ. ర.)

నీరుమోయు. ఆ. క్రి. (✓నీరు.) ౧. నీరుపట్టు.

౨. గర్భిణియగు.

క. అపన్నసత్త్వ యాపగ, యాపగిది నీరు
మోసి యధిగత నేనా, వ్యాపారద్విజమహిళ,
ల్లాపాడఁగ నొక్కపుణ్యలగ్నమునందుక.
వసు. ౩. ౨౧. (రెండరములకు నిదియే యు
దాహరణము.)

నీరుల్లి. వి. (నీరు + ఉల్లి.) ఎఱ్ఱగడ్డ, పలాండుపు.

నీ...ఎఱ్ఱయుల్లి యం చనఁగ నీరుల్లి నాఁగఁ బ
లాండు వొప్పు...ఆం. భా. ౨. ౩౯.

ఆ...నీరుల్లిపాయచాయ...చంద్ర. వి. ౨. ౫౩.

నీరువంగ = నీరత్నవంగ. వి. (✓నీరు.) వార్తాకవి
శేషము, వృంతాకము.

నీ...నీరత్నవంగ నా నీరువంగ, యనఁగను వృం
తాక మలరు...ఆం. భా. ౨. ౫౯.

నీరువట్టివేరు. వి. (✓నీరు.) ఉశీరవిశేషము, లా
మజ్జకము. (శ. ర.)

నీరువ(ర్వ)ట్టు. ఆ. క్రి. నీరు + పట్టు.) దప్పిగోను.
ఆ. రాత్రి నాగరణభరత్రాంతురై వారు, నిద్రఁ
బొందియుండ నీరువట్టి, ధారుణీశ్వరుండుత
న్నంతకలశోద, కంబు లెల్లఁ ద్రావె గడఁపు
నిండ. భార. ఆర. ౩. ౨౦౨.

వ...వెచ్చువెరుగుఖరకరకరనిపాతంబుల నాత
ప్తంబు లగు నెలవులం దొరఁగి పరఁగువెలఁది
వెన్నెల నీర్వట్టువెన్నెలపిట్టలు పొట్టలు నిం
డ నాస్వాదింపె. పాండు. ర. ౧౩.

వి. ౧. దప్పి, పిపాసు.

వ...ఆక్రొలనినీళ్ళు ద్రావినవారికి నెన్నండు
ను నాఁకలియును నీరువట్టును లేవు. భార.
ఆది. ౬. ౨౧౯.

నీ. ఆకలి నీరువట్టులత జరారోగములు కాల
గుణములు మొదలుగాఁగ, దోషంబు లెవ్వి

యః దోయజభవులోకమునఁ బ్రభవంపవు

...వారి. పూ. ౨. ౧౩.

క. భూకాంత నీరువట్టుకుఁ గాక వదన మిలుక
రింపఁ గాన్పించినపండ్లొకా కన వెలిపుచ్చు
లు, లోకములోఁ గాచె నిట్లు లోబడె
జనముల్. వరాహ. ౧౦. ౩౦.

క. భువనావరణోదకమున, భవు సభిషేకంబు
నేయఁ బూసెను లయతాండవశేలీసమయ
సముద్భవ మగునీర్వట్టు కపటపాశుపతు
సమక్ష. కాశీ. ౫. ౧౪౦.

౨. నీటిచాతీక.

మ...ని, ర్థలతోయన్నపనం బానర్చితకరిరం జే
టికి న్నీరువట్టులు గ లైం భవదాత్తశుద్ధి కిది
గూడుం గా మహాహేయముల్. కాళి. ౩.
౯౬.

నీరువత్తిగలు. వి. (నీరు.) భక్త్యవిశేషము.

చ...మణుంగులువ్రులుం చేజీలు నీరువత్తిగలు
మడతలుఁబహుబూరలు...హంస. ౧. ౧౦౫
(శ.ర. పా. 'నీరువత్తిగలు' ముద్రి.పా.)

నీరువరి. వి. (నీరు.) నీవారత్పణము. (శ. ర.)

నీరువె(పె)ట్టు. ఆ. క్రి. (నీరు + పెట్టు.) పాల
ములోకనగానికి నీరు ప్రసహింపఁజేయు.

చ...ఆమరఘస్సరవైరిభుజాంతరాళిజాంగలమ
హి జాలవట్టి పయిఁ గ్రవెడునెత్తురు నీరు
వెట్టి యందలుకవె కీర్తిపూర్వకలమాంతుర
మంద్రరమాఫలాగ్నివై. హండు. ౨. ౫౯.

నీరూపము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రూపము
లేనిది. (కాలము మొ.) వి. ఆ. పుం. గాలి.
చ. ఆకాశము.

నీరెండ=ఈరెండ. వి. (నీరు + ఎండ.) కొంచెపా
టియెండ, లేతయెండ.

గీ...నీరెండ యీరెండ యనఁగఁ గించి, దాతపం
బగు...ఆం. భా. ౧. ౮౨.

గీ. ఎగసె నుదయాద్రియపుల నీరెండకొనలు.

నైమ. ౮. ౧౧.

నీరెత్తుమంగ=నీరున ౪. వి. (నీరు.) ఆం. భా.
౨. ౫౯.

నీరేనుంగు(న్దు). వి. (నీరు + వినుంగు.) నీటిగజము.
గీ...నీరు, పాప నీరేన్దు నీర్నిల్లి స్థాచిపుగవు,లా
దికొఱగానిజంతువు లన్ని విడిచి. హంస.
౪. ౧౮౬.

నీరోట్టు. వి. (నీరు.) భక్త్యవిశేషము.

గీ. రొట్టె నీరోట్టు నివ్వటి యట్లు దోసె,యిడైన
యనంగ నిటు కొన్ని యెగుంగుచుండు,భక్త్య
భేదాహ్వయంబులు...ఆం. భా. ౨. ౨౫౬.

నీరోగము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రోగము లేనిది.
వి. అవ్య. ఆ.న. రోగాభావము, రోగములేమి.

నీర్నిచ్చేర్చుకాండు. వి. (నీరు.) ఒకవిధమైనల
కుముకిపిట్ట, టిట్టిభభేదము.

గీ...టిట్టి,భము లకుముకి యనఁ బరగుఁ దదే
దంబునీర్నిచ్చుకాఁ డన నెగడుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౯౩.

నీర్వా(టివా)మి. వి. (నీరు + వామి.) జలరాశి,
సముద్రము.

గీ. మ్రుచ్చుచదనమున రాకొమ్మఁ దెచ్చినట్టి,యు
టియరక్కగుఁ డిదె డాఁగి యెన్నవొడు,
రం డనుచుఁ దమ్ము నెలమిఁ జేరంగఁ బిలుచు,
కరణిఁ గడు మ్రోయునీర్వామి గాంచి రెడు
ట. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౯౦.

చ... పటచెఁ దెల్లంగ నీలులు నీటివామికికా.
అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౬౪.

నీలు. వి. (క. త. నీలు.) భస్మము, బూడి.

ఆ.మాటుకొన్నవారి నీలు నేయుము ప్రజ,నగనీ
మనుపు ధరణిసురులఁ బ్రోవు. భాగ. ౩౦.
౧. ౩౩౦.

ద్వి. ఆనీలకంధరుం డనియె నవ్వుచును,సాదల
నీ జలది యచ్చుగఁ దోలు గప్పి,పొదివి

నిచ్చలు బహుభూతముల్ గొలువ. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౨౬౨౯ పం.

గీ. ఇట్లు చనుదెంచి మానైన్య మెల్ల గూల్చి,
బెక్కురూపము లై విష్ణుఁ డొక్కరుండ,
వట్టిప్రాకుల నొకదవజ్వల దగిలి, వివిధ
ముఖముల నీతి గావించునట్లు. కరాహ. ౪.
౫౬.

నీతిగవిసినవిష్ణుఁబూడిదచే గప్పబడినవిష్ణు.
(మఱుంగు నడినమహిమ కలవాడు అని తా
త్పర్యము. ఇది ఇతరపదవ్యవధానముతో
కూడఁ గన్పట్టుచున్నది.)

చ. సవినయవృత్తి గొల్పి మిట చన్నదినంబులు
వీరు నీతిపై, గవిసినవిష్ణులట్లు యధికం బగు
తేజము దోచకున్కి ... భార. విరా. ౫.
౩౫౧.

ఆ. మంచు మఱుంగువడినమార్తాండుఁడునుబో
లె, నీతి గవిసీయున్నవిష్ణుఁబోలె, వేదధారి
యైనవిష్ణుండుఁబోలె న, వివరట్లుకొలుపు నేర
నరుండు వచ్చె. భార. విరా. ౧. ౨౨౮.

క...కడిదిమార్పు మెయి నిట్లున్నా, రాజుని
తేజంబులతో, నీతి పయంగవిసీయున్నవిష్ణు
లుఁబోలెక. భా. రా. యు. ౫౯౧.

ఇట్లే: నీరస్మినవిష్ణు.

ఉ. అప్పుడు విప్రసూనుఁడు రయంబునఁ బాను
పు డిగ్గి వేడ్కతో, జెప్పకు మింక నొక్క
దరిఁ జేరద నంచు దలంచువేళ లా, గొ
ప్పగ భాతచేలము సమున్నతలీల మునుంగు
వెట్టి నీరస్మినవిష్ణు చందమున రాజనిభానన
నిద్రవోవఁగక. నిరం. ౨. ౧౦౫.

నీల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. నీలిచెట్టు. ౨. నల్ల
గలిజేరుశ్శి.

నీలంగుప్ర. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. కృమి, పురు
గు; కజ్జలలో నుండుపురుగు. ౨. ఇంద్రనీల

మణి. ౩. నక్క. శ్రీ. ౧. తుమ్మెదలపంక్తి.
౨. ఈగ.

నీలఁడు. వి. అశ్వవిశేషము.

క. ఒనరించిననీలని నడ, గని బొల్లనిఁ గత్తలాని
గైరని సారంగని జారని జన్నని నిమ, వని
మొదలుగఁ దెచ్చి నిలిపె వానావఁ డెదు
రక. ద్వా. ౩. ౧౪౧.

నీలకంఠము. సం. విణ. (అ. ఆ, ఈ. అ.) నల్లని
కంఠము కలది. వి. ఆ. పుం. ౧. నెమిలి. ౨.
గ్రామచటకము, ఊరఁబిచ్చుక. ౩. ఖంజనము,
కాటుకపిట్ట. ౪. దాత్యూహము, కూమరుగుండఁగి.
౫. బంగారుపిచ్చుక, పీతముండము. ౬. పాము.
౭. తుమ్మెద. ౮. పీతసారము, హరిచందనము.
౯. ముల్లంగి, మూలకముశ్శి.

నీలకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కణకంఠుఁ
డు, శివుఁడు. ౨. సంస్కృతభారతవ్యాఖ్యా
తలలో నొకఁడు.

నీలకందము. సం. వి. అ. పుం. విషకందము, ఒక
విధ మగుకందశ్శి.

నీలకమలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నల్లకలువశ్శి
౨. నల్లతామరశ్శి. ౩. నల్లనీరు.

నీలకము. సం. విణ. (అ. లికా. అ.) నల్లనిది. వి.
అ. న. ౧. కాచలవణము, గాఢాఘ్న, నల్లయు
ష్ణ. ౨. వర్తలోహము, నల్లయుక్కు. ౩. మ
యూరతుత్తము, మైలుతుత్తము. ౪. అసనము,
వేఁగిసశ్శి. పుం. ౧. నల్లగుఱ్ఱము. ౨. తుమ్మెద.
౩. నల్లకోతి. ౪. మహాజ్వల. (తై. ని.)

నీలకురంటకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగో
రంటశ్శి.

నీలకుసుమ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నీలఝింటి, నల్ల
గోరంటశ్శి.

నీలకేశి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. నీలిచెట్టు.

నల్లవెండుకలు కలశ్రీ.

నీలక్రాంత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కృష్ణాపరాజిత,
నల్లవిష్ణుకాంతి.

నీలగంధి. సం. వి. ఇ. పుం. రత్నవిశేషము.

ఆ. నలుపు నెఱుగడనము మిళిత మై నెగడెడు,
డాలు గలిగినదియు నీలగంధి. రత్నపరీక్ష.
౧౨. ప.

నీలగ్రీవుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నీలకంఠుడు,
శివుడు.

నీలచర్మము. సం. వి. న్. పుం. గ. నల్లతోలు;
నల్లతోక్క. ౨. పరూషకము, భర్జారము.

నీలచ్ఛదము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నల్లని
ఛదములు-ఆకులు-కలవి. వి. ఆ. పుం. పేరీత,
భర్జారము.

నీలజము. సం. వి. ఆ. న-నీలపర్వతమునందు పు
ట్టినది-వర్తలాహము, నల్లయుక్కు.

నీలఝంటి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నల్లగోరంటి.

నీలతరువు. సం. వి. ఈ. పుం. కొచ్చెరచెట్టు. (వాచ.)

నీలతాలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తమాలము,
చీకటిపూను. ౨. హింతాలము, గిజకతాడు.

నీలదూర్వ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. నల్లగొలిమిడి.
౨. నల్లగత్తిక.

నీలద్రుమము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆసనము, నల్ల
వేగిస.

నీలధ్వజము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తమాలము,
చీకటిచెట్టు. ౨. -నల్లనిజండావరె నుండునది-
తాటిచెట్టు.

నీలనిర్వాసకము. సం. విణ. (ఆ. సి. కా. ఆ.)
నల్లనిబంక కలది. వి. ఆ. పుం. గ. నీలాసనము,
నల్లవేగిస. ౨. నల్లనిబంక.

నీలపంకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. చీకటి.
౨. నల్లబురద.

నీలపటలము. సం. వి. ఆ. న. గ. శేత్రోగ
విశేషము, కంటిలో బయలుదేలునల్లనిపొర.
౨. నల్లనియంటికప్పు.

నీలపత్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నల్లని
పత్తములు కలది. వి. ఆ. పుం. గ. దానిమ్మ.
౨. గుండ మనుత్పణము. ౩. అశ్మంతకము.
౪. నీలాసనము, నల్లవేగిస. ౫. నీలపద్మము,
నల్లతామర. న. గ. ఇందీవరము, నల్లకలువ.
౨. నల్లనిఅకు.

నీలపద్మము. సం. వి. ఆ. న. నల్లతామర.

నీలపుచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. -నల్లనితోక
కలది-చేగ.

నీలపునర్నవ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నల్లగలిచేడు.

నీలపుష్ప. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. నీలాపరాజిత,
నల్లవిష్ణుకాంతి. ౨. అతసి, అగిస.

నీలపుష్పము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నల్లనిపువ్వులు
కలది. వి. ఆ. పుం. నీలభృంగరాజము, నల్లగుంట
గలగర. న. గ. గ్రంధిపర్ణము, గండివనము,
మాచిపత్తి. ౨. నల్లనిపువ్వు.

నీలపుష్పి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నల్లదింటెన.

నీలపుష్పిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. నీలి. ౨.
అతసి, అగిస. ౩. నల్లదింటెన.

నీలపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. రోహిత మను
మత్స్యము, ఎఱుచేప.

నీలపోరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇక్షుభేదము,
ఒకజాతి చెఱుకు.

నీలఫల. సం. వి. ఆ. శ్రీ. జంబువు, శేరేడు.

నీలబీజము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నల్లనివిత్తులు
కలది. వి. ఆ. పుం. నీలాసనము, నల్లవేగిస.

నీలభము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నల్లనికాంతి
కలది. వి. ఆ. పుం. గ. టుమ్మద. ౨. మబ్బు.

నీలభృంగరాజము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లగుంట
కలగగళి.

నీలమణి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. ఇంద్రనీలమణి.

౨. -నీలమణిపంటివాడు- కృష్ణుడు. (వాచ.)

నీలమల్లిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. మారేడు, చిల్వముళి.

నీలమామము. సం. వి. ఆ. పుం. రాజమామము,
బొబ్బరళి.

నీలమూలికము. సం. వి. ఆ. పుం. -ముడుచుకొ
నినపుడు నల్లగా నుండునది- మిడుగులుచురుగు.

నీలము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ. ప్రాణివాచక మ
గునపుడు శ్రీలింగమున ఈకారాంత మగును.)

కృష్ణము, నల్లనిది. వి. ఆ. పుం. గ. కృష్ణవర్ణము,

నలుపు. ౨. నీలమణి, నీలపుటాయి. ౩. వటుము,

మట్టి. ౪. ఒకానొక కొండ. ౫. కుబేరునినవ

నిధులలో నొకటి. ౬. కిళంకము, మచ్చ. ౭.

నల్లనియెద్దు. ౮. పాండురవర్ణము కలముఖపుచ్చ

ములును శ్వేతవర్ణము కలడెక్కలు కొమ్ములును

కలఎఱుయెద్దు.

నో. లోహితో యస్తు వర్ణేన ముఖే పుచ్ఛే చ

పాండురః, శ్వేతః ఖరవిషణాభ్యాం స

వృషో నీల ఉచ్యతే. (కల్ప.)

స. గ. కాచలవణము, గాజాప్ప. ౨. తాలీక

పత్రిము, తాలిసపత్రి. ౩. విషము. ౪. సాపీ

రాంజనము. ౫. మైలుతుత్తము, ౬. నీలిమందు.

౭. చీకటి.

నో. నికాశ్యకాంక్షతనీలరాజముః. ఋతుసం

హారము. గ. ౨.

నీలమృత్తిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. నల్లమన్ను.

౨. పుష్పకాసీసము, కొంచెము పసుపునన్ను

కలమన్ను భేది.

నీలమేహము. సం. వి. ఆ. పుం. మేహరోగవిశే

షము. (ఇది శుక్రమును నలుపువర్ణముగా చేసి

ప్రవింపజేయును.)

నీలలోహము. సం. వి. ఆ. న. వర్తలోహము.

నీలలోహిత. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. భూమిజం

బుపు, నీలనేరేడు. ౨. పార్వతి. (కల్ప.)

నీలలోహితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నలు

పును ఎఱుపును కలది. వి. ఆ. పుం. నలుపు కల

నీసయెఱుపు.

నీలలోహితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. -కంతమం

దు నలుపును కేశములందు ఎఱుపును కలవాడు-

శివుడు.

నీలవర్షాభువు. సం. వి. ఊ. పుం. నల్లకప్ప. శ్రీ.

గ. నీలపునర్నచ, నల్లగలిజేరు. ౨. నల్లచాగళి.

నీలవల్లి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. వంద, బదనికళి.

నీలవసనుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నల్లనివ

స్త్రుము కలవాడు. వి. ఆ. పుం. గ. బలరా

ముడు, నీలాంబరడు. ౨. శని. ౩. నిర్వతి.

నీలపుష్ప. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ఆజాంతి, నల్లస

ముద్రపాల. (గాడిదగడపరళి. అని కొందఱు.)

నీలవృంతము. సం. వి. ఆ. న-నల్లనితొడిమకలది-

తూలము, ప్రతి. ౨.

నీలవృష. సం. వి. ఆ. శ్రీ. వార్తాకీభేదము;

పువ్వులును కాయలును ఆకులును నల్లగానుండు

వంగచెట్టు.

నీలశీర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లనిముఖము కల

కొరి, కొండముచ్చ.

నీలసంధ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కృష్ణాపరాజిత, వి

ష్ణక్రాంతి.

నీలసారము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) నల్లనిచేవ

కలది. వి. ఆ. పుం. గ. తిందుకము, తుముకళి.

౨. నల్లమద్ది. ౩. నల్లవేగిసళి.

నీలసూంధ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గోక్షి, చాగళి.

నీలాంగము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఈ. అ.) నల్లని
శరీరము కలది; నల్లని అవయవములు కలది. వి. ఆ.
పుం. సారసపక్షి.

నీలాంజన. సం. వి. ఆ. శ్రీ. విద్యుత్తు, మెఱ
పుడింగ.

నీలాంజనము. సం. వి. ఆ. న. సౌవీరాంజనము?
ఒకవిధ మైనకాటుక.

నీలాంజని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కాలాంజనీతుప
ముఖి.

నీలాంజనం. సం. వి. ఆ. శ్రీ - నల్లమేఘమును
అంటియుండునది- ౧. మెఱపుడింగ. ౨. ఒకా
నొకనది. ౩. ఒకానొక అప్పరశ్రీ.

నీలాంబరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. తాళిసప
త్తి. ౨. నల్లనిబట్ట.

నీలాంబరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ముప్పదిరెండునపుం
సకరాగములలో నొకటి.

గీ. చెంచుమలవారి...నీలాంబరియు ననంగ. గీ.
పొసగు ముప్పదిరెండునపుంసకములు. వాం
స. ౫. ౧౨౪, ౧౨౫.

గీ. రీతిగాళయు నీలాంబరియును ఘనము, దనరు
చాంపర నాటయు నని నపుంసకములు ము
ప్పదిరెండురాగములు మఱియు, దేవమల
వారి సావారి లేవగుపి. ప్రబంధ. ౯౩.

నీలాంబరుండు. సం. నిలకననుండు.

నీలాక్షము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) నల్లనికన్ను
లు కలది. వి. ఆ. పుం. బాతు.

నీలామ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నీలఘ్రిటి, నల్లగో
రంబు.

నీలాలి. వి. ద్వియభిషిక.

నీ. ద్వియభిషిక గడిజేయ నీలాలి నా... ఆం.
భా. ౨. ౧౩౫.

నీలాలుపు. సం. వి. ఈ. పుం. నల్లనికండ, ఒకది
నునుదుంపక్షి.

నీలాశ్శము. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రనీలమణి,
నీలపుతాయి.

నీలి¹. వి. మల్లనిద్యాసాధనవిశేషము.

నీ. మనును జెట్టి యనంగ మల్లాభిధానంబు తద్వి
ద్య సా మనః దనరు మండు, దత్సాధనంబు
లై తగుఁ గంబము కొంత కటి కన లొడి
సంగడము బాల. గీ. సంగడము నీలి గోతా
మనంగఁ గొన్ని. ఆం. భా. ౨. ౨౦౩.

నీలి². వి. (సం. నీలం. స్త్రా. నీలి.) ౧. నీలకన్త్రము.
నీ... నీలకన్త్ర బగు నీలి యనంగ. ఆం. భా.
౨. ౧౫౪.

౨. నలుపు, నీరు.

గీ... సకలజగద్భివజాయమాన, నీలకన్త్రయలను
నొక్కనీలి మ్రొంగ, ననుట నిజ మై యశేష
వర్ణాంతరములఁ గప్పకొని యొప్పుచిమ్మచీ
కటులు నెఱయ. శుక. ౧. ౧౨౪.

గీ. చీర నేతితోఁ గాటుక చిక్క మెదిచి, నె
ఱయ బ్రహ్మాండమహారంబు నెఱపిఁ గదియ,
వరుసతో ముద్దనరునడి వైచి కలయ, నీలిఁ గు
డిపినక్రియఁ జీవనాలు గదిసె. తు. సం.
౮. ౯౯. (నీలిఁ గుడిపినక్రియ నైల్యమును
వ్యాపింపఁజేసినరీతిని.)

౩. నల్లనాలు. (శ. ర.) ౪. ఇంద్రనీలము.
(చా. నీలితి నై.)

విణ. ౧. నల్లనిది. (ఒకానొకచో వీని యిత్యయ
నకులొపము కన్నట్లుచున్నది.)

గీ. కొస దిగఁగ నీలిపుట్టంబు మునుఁగునెట్టి,
గాజు లెగఁద్రోసి చప్పుడుగాకయుండ, వచ్చె
నూర్వకి యరునా వాసమునకు. హర. ౩.
౧౧౯. మనుష. ౪. ౩౩.

నీ. నిండుగాటపునీలిదిడు గా దని కటిక బలు
చనినారచీరలు ధరించె. వాల్చీ. ౨. ౧౧౬.
మ.తలచుట్టు నడచొల్లియంబులును నీలటీలు...
హరిశ్చ. ౨. ౮.

౨. (త.నీలి.) దుష్టురాలు, ధూర్జురాలు.

ఉ. అద్దమతేయదాడ పాల మారసి మారశిలీ
ముఖాహతి,న్నిద్దుర గాచి యున్నమగనిక
జగనీలిపిసాళిజంత య,ముద్దియ సేవచేయదు
...పాండు. ౩. ౩౧.

ఉ. ఏనడిసన్నమానినీవో యేమి యెఱుంగవు
పాఱుపట్టివే, వేసర కెన్ని నేరిచితివే మటు
మాయలనీలికాన యో,మూసినముతై మై మై
లగుముద్దుగుమారునిమీద పెట్టుగాఁ,జే
నీలి వింతమచ్చరము చెల్లునఁటే మఱి యాఁ
దుదానికె. సారంగ. ౩. ౫౩.

సా: నీలిసీళ్లకు తోయిన కావి లోఁతునకు పో
యినది. (త్రా.)

జ: నీలిచీర, నీలితనము, నీలితిన్నె, నీలిదట్టి,
నీలిమందు, నీలిమబ్బు.

నీలి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. నీలిచెట్టు. ౨. నల్ల
గలిజేరుక్కి. ౩. నల్లగోరంజుక్కి. ౪. నల్లయీగ.
౫. రోగభేదము, చర్మముమీద బయలుదేలు
నల్లమచ్చ.

నీలిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. నీలసిందువారము,
నల్లవావిళ్ళి. ౨. నీలిచెట్టు. ౩. శేత్రరోగభేద
ము, కంటిలో బయలుదేలునల్లపార. ౪. ముఖ
ముమీదను దేహముమీదను బయలుదేలునల్ల
మచ్చలు కలయుద్రరోగభేదము. ౫. జలమును
చెలుపుదోషవిశేషము. (భూమికి ఊపరము,
వృక్షమునకు కోటరము, జలమునకు నీలికయును
దోషములు.)

నీలిచీర. వి. (√నీలి.) నల్లనికస్త్రము; చోరసా
ధనవిశేషము.

ఉ. కత్తియు నీలిచీరయును గంకటి రజువు నా
రసంబు...క. మొదలగుసాధనములు గొని
...చెన్న. ౩. ౨౯౪, ౨౯౫.

నీలితనము. వి. (√నీలి.) ౧. దుష్టత్వము.

గీ...నరపాలమాళి దా న,నత్యభయశీలి గావున
జాలిఁ గొలుపు, నాలినీలితనాన కాననగఁ
జాలి, సోలి నుతుమాలిమికి నాగయాళిఁ
జూచి. చం. రా. ౪. ౨౨.

౨. మాయయేడ్చు. (త్రా.)

నీలితిన్నె. వి. (నీలి + తిన్నె) ఇంద్రనీలవేదిక.

నీ. అచ తెల్లఁ దమచాయనంటి నట్లుగ నుండఁ
దిగుగులాడెడి నీలితిన్నెలనగ. యయా.
౨. ౧౨.

నీలిదట్టి. వి. (√నీలి.) నల్లనికానెకోక; చోర
సాధనవిశేషము.

క. బలపముగ నన్న పుకత్తియుఁ, దలముక్తును తొ
క్కు నీలిదట్టి యిగుముఁ జీ,మలకోలు గ్రద్ద
గోరును, ములుబంతియుఁ గత్తెరయును మొ
దలగువానికె. పరమ. ౪. ౧౦౪.

నీలిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. నీలికి. ౨. క్యామ
త్రిపుట, నల్లతెగడక్కి.

నీలిమ(ము). సం. వి. న్. పుం. నలుపు.

నీలిమందు. వి. (√నీలి.) నీలియాకుల నుండి
తీసినరంజకద్రవ్యము.

(వ్యవ.) అబట్టలకు నీలిమందు పెట్టివార.

నీలిమబ్బు. వి. (√నీలి.) వేటసాధనవిశేషము.

ద్వి. జిగురుకోలు మేటిచిక్కిము లురులు, తెగ
నీలిమబ్బులు ద్రిప్పుదుత్రాళ్లు,పిగిలిచెండ్లమ
రినపెద్దయీఁటెలును.ద్వి.నల.౩. ౨౩౪ పం.

నీలిరాగము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నీలిమందు
రంగు. ౨. నీలిమందురంగునలె వీడనినాయికా
నాయకులయనురాగము, (మా. కుసుంభరాగ
ము.)

నీలుడు: సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకవానరుడు,
సుగ్రీవసేనాధిపతి.

నీలుగు(ల్లు)= ఈలుగు. అ. క్రి. గ. చచ్చు.

గీ. అట్టు లొక్కొక్కపోటున నాలపోతు,
లన్నియును వాత ముక్కునఁ గన్నఁగఱల,
నెత్తురులు గాఱ నీలిగి నేలఁ బడిన, నెల్ల
వారలు వెఱఁగంది రుల్లములను. నీలా. 3.
౫౬.

క. మన కేమికారణం బీ,వసులు విచారించఁ
దగనిపనికిం జనినకా, మనుజుండు నొచ్చు
ము నొక్కవనచర మొకతగనిపనినెపంబున
నీలెక. నా. పంచ. గ. ౮౫.

నీ. సమయుట యీల్లుట... నీల్లుట...నామి
లును మరణము...అం. భా. ఆ. ౨౨౫.

౨. గాత్రవివాహముచేయు,ఒడలువిలుచుకొను;
వెనుకకు ఒడలు విలుచుకొను.

క. అవిలగుతుం డంతన మేల్కొని నీలుడు నత
నివజ్రఘనకాయముఁ బొందినలలికాశాలము
లె, ల్లను ద్రెప్పె మృతాలబాలలతికల
పోతెక. భార. అది. ౫. ౧౩౨.

నీ. లేచి నీలుచు వార సాచెనేనియుం జక్ర
వాళాచలేంద్ర మవ్వలికి వీఁగు. ఉ. రా.
౨. ౧౮౯.

ఉ. వెచ్చనియూర్పు నించుచును వేదనఁ బొం
దుచుఁ గన్న మోడుచుకా, వెచ్చుచు నెజ్జ
వైఁ దనువు వెఱుగ వేచుచు నీర్లి లేచు
చుకా. కేయూర. 3. 3౪3.

క. వడి నాడుగఱచి వలకేరొనిడుచన గనయ
మునఁ బెనఁచి నీర్లి బలం చేర్పడ విల్లు వం
ప నోపక, యుడిగిరి నృపకుతులు గొంద
టొయ్యన లజ్జక. భార. అది. ౩. ౧౩౫.

మ. నెటి నెల్లప్పుడు నిర్వి ప్రాణిచయముకా
నిర్మించి నిర్మించి వీ,పిటియ న్నీల్లుచు నా

పులింపుచు నజుం డేస్పష్టియు న్నాని ...
భాగ. ౮. ౩౧౩.

3. ఒడలు నిగుడించు, ఒడలు సాచు.

గీ.అవయవంబులు గదలించి యాపులించి,నిదురఁ
డెప్పిటి మేల్కొంచి నీర్లి మలఁగి,యొడలు
విలుచుచుఁ గనుఁగవ లునుముకొనుచు,ధాత
గూర్చుండె స్పష్టిసంధాత యగుచు.భాగ.
౮. ౩౩౪.

వ...కట్టెదుటివాజికాలలం గట్టినపొట్టేళ్ళకై
యాదిగొని నీర్లి కాలుద్రవ్వి...మనుచ. ౪.
౨౮.

౪. సాఁగు. ౫. గర్వింపు.

చ. అతివకుచంబులు న్మెఱుఁగుటాయను వేనలి
యుకా ధరాధిపో,న్నతియు నహినభూతిక
లనంబు ఘనాభ్యుదయంబు నివృ డొం,దితి
మని మాటిమాటికిని నిక్కడు నీలెడు విజ్ఞ
వీఁగడుకా, క్షీతి నటుగావె యొక్కొకరికి
న్నడుమంత్రపుఁగల్గి గల్గినకా. విజ. వి.గ.
3౪. (వై రెండ్రముల కిదియే యుదాహర
ణము.)

౬. దేనా ముద్దించు, ఒడలు పెంచు.

క. బలితపుటురిగ్రామంబున,నిలచుట యారజ్ఞ
త్రెవ్వ నీలిగి ముతులో, వెలువడి చని ను
ఖు లగుదురు...భార. కాం. ౬. ౨౩౨.

కా.అతం డమైయి నాత్రత త్వవిదుండై యప్పాఁ
పచుట్ట ల్వినిర్ధూతిం బొందఁగ నీర్లి బిట్టు
నెగసెం దోయాఘమధ్యంబునకా. వారి.
పూ. ౩. ౪౯.

నీ. జమిలివద్దులతోడ సంతంభమునఁ దగిలించి
తాఁదగులక లీల రెంటి. గీ. నడుము గడచి
నీల్లుటయును బుడమివగులఁ, బెల్లగిలి కూలఁ
దరువులు...చారి. పూ. ౫. ౨౪౩.

నీలోత్పలము. సం. వి. అ. న. నల్లకలుక. (ఇది
మన్మథునిపంచతాణములలో నొకటి.)

ఇట్లే: నీలాబ్జము, నీలాంబుజముమొ.

నీలోపలము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్ర నీమణి,
నీలపుత్రాయి.

నీళ్ల చివది. వి. (నీళ్లు + చివది.) ఆలంజరము, కాంగు.
గీ. నెగడు నీరా డనంగను నీళ్ల చివది, యన నలం
జరసామధేయమ్మ... ఆం. భా. ౨. ౨౪౫.

నీళ్ల దొర = నీటియెక్కిమీడు.

(వరుణుడు.)

చ...నీళ్ల దొర గాడుపు జట్కులతోడు చిల్వ
సా, ములయెక్కిమీడు నాలుబుజముల్ గలవే
లుపు దమ్మిచూలియుక్, గొలువంగ పెండి
కొండవయి గూర్చి జెలంగుగడిదిదయ్య
మా. అచ్చ. రా. ఆర. ౧౨౬.

ఇట్లే: నీళ్ల రాయడు, నీళ్ల తోడు.

ఆ. మేటిసీరుచూలి మెయిరాలుపులసామి, వల్లె
త్రాడుదాల్చు నీళ్ల రాయడు... ఆనంగ నొ
ప్పు వరుణు డీశ. ఆం. సం. దేవ. ౨౧.

నీ. వలంగొని నీళ్ల క్రేవల నుండు నీళ్ల తోడరయ
బయ్యట్టి తిరుగు గాడ్చు. అచ్చ. రా. పాల.
౬౮.

నీళ్ల వరుగు. వి. (నీరు.) ఉప్పు, లవణము. (శ. ర.)

నీళ్లా (భులా) డు = నీరాడు. అ. క్రి. (నీళ్లు + ఆడు.)
౧. స్నానము చేయు.

నీ. అతడు సరస్వతి నవగాహనము సేయుచుం
డి యాచేయవ నోర్చు తడుపు, గట్టక నీళ్లాడ
గాఁ జూడఁ దనకుశక్రము నిర్గమించిన...
భార. శల్య. ౨. ౧౬౦.

క. కుడిచిన నీళ్లాడిన జుడి, కుడిలోపల నలుగు
పెట్టుకొన్న నభీప్తం, బడుగఁ నవిన్ దుర్గ
తి, బడుదురు బాధలను నధికిపాపాత్తులజా.

శివ. సా. ౨౯౨.

ఉ...యశోద వేడుకకై, గోపనతీసమేతముగఁ
గోరి సమీపగ యై తనర్చున, య్యావగ నీళ్లు

లాడుటకు నై చనియెం ద్వరమాణచిత్తయై.

హరి. పూ. ౫. ౧౪౮.

౨. ప్రసవించు.

నీ. తెలిసి చక్కన వచ్చి దేవకి నీళ్లాడె రమ్మ
ర చ్చని భోజరాజుతోడఁ జెప్పిన... భాగ.
౧౦. పూ. ౧౪౮.

గీ...వేల్పువెద్ద, పాలతి కంకట నీళ్లాడుస్తాడు
లయ్యె. భాగ. ౮. ౫౦.

నీవరి = నివరి. (శ. ర.)

నీవరుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పరివ్రాట్టు, స
న్నానీ. ౨. వణిజుడు, వేహరి. ౩. వాస్త
వ్యుడ, నివసించువాడు.

నీవాకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆరోశ్కర్ష
మువలన కలుగుజనాదరము, వెల మిక్కిలి
హెచ్చినదానియందు జనుల కుండుమక్కువ.
౨. ధాన్యాదులు నిలువచేయుట.

నీవారము. సం. వి. అ. పుం. సస్యవిశేషము,
నివ్వరి.

నీవి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. ఉచ్చయము, శ్రీల
పోకముడి. ౨. మూలధనము, సంచిమొదలు.
౩. పరిపణము, పందెపుసాము. ౪. బంధనాల
యము, చెఱసాల.

నీవు = ఈవు. స. యుష్మద్రకము. (చూ. నీ.) భార.
ఆది. ౨. ౧౪౪.

నీవృత్తము. సం = నీవృత్తు.

నీవృత్తు. సం. వి. త్. పుం. ౧. దేశము, గ్రామ
గమూహము. ౨. గ్రామము.

నీవ్రము. సం = నీవ్రము.

నీశారము. సం. వి. ఆ. పుం. (మంచును గాలిని
వారించుటకైన) కప్పున దుప్పటి (గొంగడిమొ.);
సర్వాంగప్రావరణము, ఒడలెల్లఁ గప్పుదుప్పటి;
తెరకాండ, పటము.

నీహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పేరినమంచు,
గడ్డమంచు; మంచు. ౨. త్రయోవింశతిరగణా
తక మగుదండకభేదము.

ను

ను¹=న¹. ప్ర. (కొన్నియెడల దీనియత్వమునకు
లోపము కలుగును. చూ. గ్రుతము.) ౧. నాశబ్ద
మునకును తనశబ్దమునకును వచ్చుప్రథమైకవచ
నము. (ఉదా: నేను, తాను.)

చ...శ్రవ్యమునను నేనెల్లు సుఖవాసత నక్ష
దగఁ జెంది నిల్చున, రవ్యము...భార, ఆశ్వ.
3. 3౮.

గీ. ఏను నీయంతియును గాని యెఱుంగ
రన్యలు...భార. ఆది. ౪. ౧౦౬.

మ. ఇది భోజాత్తజ కిచ్చినం గినుకతో నే మం
చు నూహించునో, మది సాత్రాజితి దా
నికే నిపుడు ప్రేమం బంపినం దీని నెల్లద
ముం జేసికబాడ దోచునొకొ యా లె మ్మిం
దు నే నున్మిఁ జెల్లదునో యేరికి బంపఁగా
ననుచు... పారి. ౧. ౫౪.

ఉ. శ్రీకమనీయహారమణిఁ జెన్నుగఁ దానును
గొన్నుభంబునం, దాకమలావధూటియు ను
దారతఁ దోచ... ఆము. ౧. ౧.

గీ. తాను దెగునేని బాంధవదారపుత్రమిత్తు
లను నజనంబు లేమిటికి విగతచింతుడై
గుహ సాచ్చియక్రాంతబుద్ధి, దదవి కానంగ
వలవదె తన్నుఁ దాన. భార. కాం. ౬. ౨౩౩.

౨. ద్వితీయైకవచనము. (పట్టి అన పద మను ప్ర
యుక్తమగునపుడు పేత్యర్థమును దెలుపును.
చూ. పట్టి.)

క. వివనిధికుక్షి నసంఖ్యను, నిసాదగణ ముండి
ధారణీప్రజకుఁ గడక, వివమమును జే
యు దాని ని, మిషమున భక్షించి చను మ
మిత్తవిఘాతీ. భార. ఆది. ౨. ౫౮.

గీ. సత్కవిశ్రేష్ఠుఁ దిక్కయజ్వను భజించి,
కాశీ. ౧. ౧౯.

చ...ఈ, చలిమలకల్ల నుల్లసిలుచల్లదనంబును
నూనకుండినక. మనుచ. ౨. ౧౦.

3. తద్ధర్మాద్యర్థక ప్రథమపురుషైకవచనము.

క. విను గార్హ పత్య మనున, య్యనలము విహరిం
పఁబడి తిదాహవనీయం, బస వెలుంగు నట్టి
వెలుంగును, జనకుఁడు దాఁ బుష్కరదై నిజ
ద్యుతితోడక. భార. ఆది. ౪. ౮౬.

మ...పాంచజన్య మొసఁగుక గల్యాణసాక
ల్యముక. ఆము. ౧. ౫.

౪. ఉత్తమపురుషైకవచనము.

ఉదా: వండుచున్నాను, వండఁగలను.

ఉ...వేంకటభర్తఁ గొల్పెదక. ఆము. ౧. ౧.

౫. తుమర్థభావలక్షణాద్యర్థములయందు వచ్చు
ను. (చూ. ఆ¹.)

ఉదా: వండనుబోయెను. వాఁడు వండ నతిథి
వచ్చెను. చూడ వలయు, చూడఁగా వలయు.

ను²=న². అప. (కొన్నియెడల దీనియత్వమునకు
లోపము కలుగును. చూ. గ్రుతము.) ౧. ప్రథ
మాంతము లగునస్త ద్విశేషణములకు స్త్రాయక
ముగా నగునంతాగమము. ఈయాగమము పర
మగునపు డుత్తమున కత్వ మగు. (చూ. ఆ¹.)

ఇ ఈ వి లనై దీనికి 'ని' వచ్చును. (చూ. ఇ¹.)

ఉదా: నేను ధన్యుడను. నేను చిన్నదానను.
నేను సుకృతిని. నేను శ్రీని.

౨. కొన్ని ప్రత్యయములకును కొన్ని అవ్యయము
లకును అంతాగమముగా వచ్చునది.

ఉదా: రామునిచేతను. వనమందును. వలెను.
పోలెను మొ. (౧, ౨ అర్థములలో దీని ఉత్ప
ము వికల్పముగా లోపించును.)

3. వృత్తియందు కొన్నియెడల అగమద
వచ్చునది. (ఇందలిఉత్తము నిత్యముగా లోపి
చును.)

ఉదా : తథుకుంజెక్కలు, తెల్లందనము మొ.

౪. కల అనుబంధము పరమగునపుడును పకు అనుబంధము పరమగునపుడును ధాతువునకు వచ్చుఆగమము. (చూ. అ¹.)

ఉదా:-చేయగలడు. కొట్టబడెను.

నుంకు. వి. పస్తు, ఉపవాసము.

సీ. ప స్తిలి నుంకు నిప్పస్తు ని ట్టనగను నుప వాససంజ్ఞ యై యొప్పుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౩౫.

నుంజే. వి. సాగటాలపలక.

సీ. పనిగిండి చిటికెనపావురాల సాగటాలు నుం జలు గొరవంకపంజరంబు. ప్రబంధ. ౯౨౩.

నుంపారు=నునుపారు. అ. క్రి. (౪/నుంపు) నున్న సగు, మృదువగు, మెత్తనగు.

ద్వి. నుంపారి సొంపారి కంపు నింపారి, మెం పారి చాల నొప్పెడిబిల్వపత్రి. బస. పు. ౩. ౬౯౬ పం. (చి. ని. ప్రాత ప్రతిపా. 'ఇం పారి నునుపారి' కొత్త ప్రతిపా.)

నుంపు=నునుపు. (క. నుమ్ము. చూ. నుంపారు.) జ: నుంపారు.

నుక్కట. వి. ౧. అసియాకుట, జవ్వాడుట. (చలనము అని శ. ర.)

ద్వి. చెక్కుల సన్నంపుఁజేసు రెక్క నడుము, నుక్కట నొక్కింత నుగ్గారు దోప, నలరు పయ్యెద జాతి నలకలు చెడర...ద్వి. వారి శ్చ. ఉ. ౯౧౦ పం.

౨. బాధ.

ఉ. ఘోరతరాననస్ఫురితకోపులు నై యమదూత లానరు, జేరినఁ గాంచి మై వడకఁ జేప్తులు వెక్కిత మందఁ బల్లలు, నోరును గన్ను లుం వెఱచు నుక్కట యై వెగ డగ్గలింపఁ గన్. మార్క. ౨. ౩౮.

నుగ్గడు=నుగ్గాడు. స. క్రి. (నుగ్గు+అడ/మ.)

ను గ్గునట్లు కొట్టు, నలగఁగొట్టు.

సీ. ఎప్పుడు వల నైనయెడ ఎడ్డగించినచఱుల నుగ్గడుపుడు సక్కు బ్రాక, రానితిప్పులు చొంద్రవ్వు డీజము లైనప్రాకులఁ బొ దలును మ్రగ్గ బొడువు, ను...వారి. ఉ. ౧. ౮౩.

నుగ్గాడు=నుగ్గడుచే, నుగ్గుచేయు, నుగ్గారు. స. క్రి. (నుగ్గు+అడు.) ౧. గుండచేయు, పొడిచేయు.

మ. భిటులక గీటవఁగించి ఘోరుకములక భ రించి భద్రేభరా, డ్దుటలం జెక్కలు నేసి నై నిశతాంగశ్రేణి నుగ్గాడి...రా. వి. ౫. ౧౪.

౨. పాటుచేయు, ధ్వంసముచేయు.

సీ. వనలలాయము లిడువనము నుగ్గాడినపగిడి గాల్వర నేలపాలుచేసి. తు. సం. ౧౧. ౩౦౩.

మ. వెనరుంగాయమ మెత్తకన్నులకునై పేటా డుమకగొట్టెలక, నుసలం జూచుమ దో సచేల్ చెఱుచాల్ నుగ్గాడుమక సజ్జ గో, య నుమాలిపుమ... రా. వి. ౨. ౬౫.

౩. వధించు.

సీ. నుగ్గాడె బరిమార్చి నులివెను దెగటార్చె జదివె జువెను సదమద మొనర్చె. గీ. అడఁచె జెండె ననంగ బొందగు వధించె, ననుటకు సమాఖ్య లై... ఆం. భా. ౩. ౧౨౩.

మ. వరుసక యక్షపిఠాచరాక్షసచమూవర్గంబు నుగ్గాడెవం, బారి గంధర్వుల సంవారింపెద ... భా. రా. ఆర. ౨. ౩౩౩.

౪. ఖండించు.

ద్వి. నీతల ల్నుగ్గాడి నిను సంవారించి, నీతఁ దొడ్చొనిపోవు సిద్ధ మీవలుకు. రం. రా. నుం. ౨౬౯ పా. ౩ పం.

అ. క్రి. నుగ్గు. (చూ. నుగ్గాడు. అ. క్రి.)

నుగ్గించు. స. క్రి. తిట్టు, కపించు.

మ. తనసింగారపురజెక్కటద్దములమీదం జాటు
కన్నీరు కేలిసఖాగ్రంబులఁ బాటమీటు
చును దగ్గి న్నూర్చు నుగ్గించి మో, మునకుం
దైశ్యము గొంత తెచ్చికొని డంబల్ నూపి
యబ్బిపు నోయ్యన డాయం జని యిట్లు
వల్కెను రహస్యాలాపరూపంబుగ్గఁచిప్ర.
౪. ౩౬.

నుగ్గు=నుర్గు. ఆ. క్రి. (క. నుగ్గు.) నల.గు.

చ...మా, కఱచినకాట్లకొ శిశువుకాయము
తోలును నుగ్గు డేమియుక. నృసిం. ౪.౪౩.

(శ. ర. పా. 'సుగ్గుదయ్యో'. ముద్రిపా.)

వి. గ. చూర్ణము, పొడి. (ఇది 'ఆగు, అడు, చే
యు, పాటు' ధాతువులతో కలసియే తలు
చుగా ప్రయోగములఁ గానవచ్చుచున్నది.)

ఉ. ఆయతపక్షకుండవతి నక్కులకైలము లెల్ల
నుగ్గుగా, జేయుమహాబలంబును బ్రసిద్ధియు
సుం గలవాకు నీపనిం, బాయక తొమ్మిదం
దవడుఁబాముల మోవను వారికిం బనుల్, నే
యను నేమికారణము నెప్పుము దీనిఁ బయో
రుహాననా. భార. ఆది. ౨. ౪౮.

గీ. నురుము నుగ్గు పొడుము పొడి నురుము ను
న్ని, చూ రనంగను విలసిల్లుఁ జూర్ణ మభవ.
ఆం. భా. ౨. ౨౨౦.

౨. ముక్క, ఖండము.

చ...తేంపై, నొగ నొగ దాకఁగాఁ బఱపి
నుగ్గుగఁ గౌరవనూతు నేనీ... భార. భీష్మ.
౨. ౩౩౧.

క. సుగ్గువడి విరియఁబాటిరి, బగ్గునఁ బొరిపుచ్చు
వీరభద్రునిధాటిక, నుగ్గు లయి యవురుసవు
రయి, గగ్గులకా తై వికావిక లయి యమ
ర్త్యుల్. కాశీ. ౩. ౮౩.

నీ. తనపార్శ్వభాగసంఘర్షణంబున ద్వీపకోటు
లు నుగ్గులై నీటఁగలియ. దశా. ౧. ౧౯౬.

౩. సమాహము, గుంపు.

ఆ. ఉగ్గభానుసుతుఁడు నగ్గభాగంబున, బలిము
ఖాధిపతులు పన్ని నడువ, వెనుకఁ దాను గద
లె వెన్నుబలం బయి, నూఱుకోట్లకపులనుగ్గు
లలమ. రామా. ౩. ౨౩౫.

(దీనియొప్పేడితరూపము నుగ్గునుగ్గు.)

చ. ఖురపదఘట్టనం ధరణి గ్రుంగ సజీంద్రుఁడు
నుగ్గునుగ్గుగా, బరువడి...మహే, శ్వరువృ
మధింబు నాటణమ వచ్చె...కు. సం. ౨.
౧౮౬.

బ. పిమకలు (శ. ర. ప్రా.)

సా: ఉగ్గుతో నేర్చినగుణము నుగ్గులతోఁగాని
పోదు.

జ: నుగ్గుడుచు, నుగ్గాడు, మగ్గిండు, నుగ్గుచేయు,
నుగ్గులువాటు.

నుగ్గు(లు)చే(సే)యు. స. క్రి. (నుగ్గు + చేయు.)

౧. ముక్కలుచేయు; పొడిచేయు.

గీ. యోధసారధియుగ్గుసంయుతము గాఁగ,
నూఱురథములు చేలిడి నుగ్గుచేసె. భార.
విరా. ౩. ౧౩౨.

నీ. దశసశంబముల దుర్ధరమహీధరహూటశోటి
నుగ్గులుసేయు కుంజరములు. వసు. ౨.
౧౫౨. భార. ద్రో. ౧. ౨౯౧.

౨. వధించు, చంపు.

చ...తేరికి సారధి గమ్ము నాకుఁ జిచ్చుటపిడు
గట్టుల ట్టడరి శూరలమొత్తము నుగ్గుసేసె
దశ. భార. విరా. ౫. ౮౩.

కా. ఈరితిం జగదేకవల్లభుఁడు భూయిష్ఠ ప్రతా
పంబుకీచే, గ్రూరాదిత్యవిరోధివర్ణముల నుగ్గు
ల్ సేము...దశా. ౨. ౪౦౬.

నుగ్గులువాటు. ఆ. క్రి. (నుగ్గులు + పాటు.) పొడి
యగు.

ద్వి. కలయఁ బర్యేడుభవద్ధరళకాలాగ్నిఁ, గుల
గిరులైన నుగ్గులువాటఁ గాలు. ద్వి. హరిశ్చ.

ఉ. ౧౩౬౬. పం. ఇట 'బూడి యగు' నని
భావము.

నుచ్చిలి. వి. నురుగు, ఫేనము.

కా. నోర నుచ్చిలి గ్రమ్మ మె వడకక గన్న
ల్తారకానింబసం, చారవ్యాప్తిః ధాకరింప హృ
దయసానంబు గంపింక...వార. అ. ౮౩.
సీ. శేష్ ము ద్రేకించి నెలది రంధ్రము వాయ
మెరసి నుచ్చిళ్లు గ్రమ్మింపకుండ. శివరా. ౪.
౪౮.

నుచ్చు¹. స. క్రి. నుచ్చుప్రాతలుచుట్టు. (శ.ర.)

వి. గొట్టెలయొక్కయు మేకలయొక్కయు
వెంటిక. (మేకవెండ్రుక అని వ్రా.)
వ... నెలికొయ్యలు ద్రచ్చి నుచ్చు లంటించినం
బెచ్చు వెరుగుచిచ్చు త్రంపులందవిలించి
...చునుచ. ౪. ౬౦.

ద్వి. పచ్చవంటకమును బడియించి మేక, ను
చ్చు కరీవంబు నొసల నంటించి. ద్వి. భా.
౧౦. (చి. ని.)

జ: నుచ్చుకోక, నుచ్చుప్రాత.

నుచ్చు². వి. ఫేనము, నురుగు.

(వ్యవ.) వానినోటినుండి నుచ్చులు వచ్చుచున్నవి.
,, కుంకుడుకాయ నుచ్చు వచ్చుటలేదు.

నుచ్చుకోక = నుచ్చుప్రాత. వి. (నుచ్చు¹ + కో
క.) గొట్టెలయు మేకలయు చన్నులకు చు
ట్టెడుగుడ్డ.

ద్వి. ములుగ త్తి నుచ్చుకోకలుఁ జూడుఁగొడువు,
మొలతి త్తి నిడి దొడ్డ మొలకచ్చ గట్టి. బస.
పు. 3. ౧౧౧౮ పం.

నుచ్చుప్రాత = నుచ్చుకోక. వి. (నుచ్చు¹ + ప్రాత)
గొట్టెలయు మేకలయు చన్నులకు చుట్టెడు
గుడ్డ.

సీ. ఒడినెల పాలకావడి నుచ్చుప్రాతలగుడి
మూపువై నేలగుోర్పడంబు. వేం. పంచ.
౧. ౫౯౮.

నుచ్చు = నచ్చు. (శ. ర.) విని. త్తి నొందినది, మి

క్కిలి నలగినది.

ఉ. అంటిన గండునో యనక యంగము నిర్ణయ
వృత్తి మీఱఁ గొంగింటిక దార్చి ను జ్జగునో
కెండిగురట్టి నాక మోవిఁ బల్లంటు లొన
ర్చి...వాల్లంటి రమించె నాథుఁడు స్వకా
ర్యపరుల్ మగవార తెంచగలక. ఉ. రా.
3. ౪౩౩.

నుడి = నుడుగు, నొడుగు. వి. (క. నుడి.) మాట,
పలుకు; వాక్యము.

చ... వింటు లేదె యింట గెలిచి రచ్చ గెల్వ
మనునానుడి నానుడి నానుడి చెవిక.
సారంగ. అ. ౨౫౯.

సీ. గుడ్డ ను కైదువుజోడునుడివాన గురియక కడు
విరాలపుటగ్గి యడఁగఁ గలదె. నీలా. ౧.
౧౦౩.

క... చల్లకీతలు లొక టై, మ్రోసినగతి నెలుఁ
గడరక, భూసతికడనుండి యొక్కనుడి వినఁ
బడియెక. ఉ. రా. ౮. ౧౨౬.

జ: నుడికారము, నుడివిల్లు.

నుడికారము. వి. (క. నుడికాఁ - నుడి + కారము¹ -
స్వార్థమున.) ౧. పలుకు, మాట; (మాట మొద
లగువానియందలి) చమత్కారము, సరసత.

సీ. నుడుగు నుడువు నుడి నుడికారము నొడువు
నొడి నొడికారము నొడుగు నాగఁబద
మొప్ప... ఆం. భా. ౧. ౧౧౧.

ఉ. ఎట్లు పురాణము ల్బుదియు నెన్నిదిఁ జెప్పితి
వెట్లు వేదముల్, గట్టితి వేర్పఱించి నుడికా
రముసాం పెసలార భారతం, బెట్లు రచించి
తివు ఋషి పెట్టుయి తొక్కిదినంబుమాత్ర
లోఁ, బొట్టుకు లేక తిట్టెదవు పుణ్యగుణం
బులరాకె గాళిక. కాశీ. 3. ౧౯౨.

గీ. ప్రాణిఁ బరికింప సంస్కృతభాష యందు,

పలుకునుడికారమున నాంధ్రభాష యందు,
రవ్వ రేమన్న నంధ్రుగా కేల కొఱతెనా
కవిత్వంబు నిజము కర్ణాటభాష. భీమ. ౧.
౧౫.

౨. పలుకుబడి.

గీ. ఆపురాణంబు గనఁ దెనుఁ గయ్యెనేనిఁ, జెప్ప
నేర్చినకవియుఁ బ్రసిద్ధుఁడేనిఁ, దెనుఁగునుడి
కారమున మించు గనియెనేనిఁ, గుండనము
కమ్మ వలచినచంద మగును. జై. భా. ౧.
౧౮.

విణ. సరసమైనది.

చ...ఆ,తనిమదికి న్భవద్బలవితానము చీమల
చాలుఁబోలే నైకనఁబడు నీవు పల్కునుడి
కారపుమాటల కెల్ల నాతఁ డాడును విరసం
పుఁబల్కులు గడు న్నటి మోసము వచ్చు
న త్తటికొ. కుక. 3. 3౯౦.

నుడివిల్లు. వి. (నుడి+విల్లు.) - మాటవరుసకు
విల్లు, వింటితో పోల్పఁబడునది - కనుబొమ.

సీ. నుడుకు గ్రక్కడరిన నుడివిల్లు గదియించు
సుడినీ ముత్తరఁగలం గడలుకొనఁగ. కు.సం.
౫. ౫౨౦. 'నుడువిల్లు' ముద్రి.

నుడుగు(వు)=నొడుగు.స.క్రి. (క. నుడిను.)౧.
వచించు, చెప్పు.

క. నుడిగి రహస్యోక్తులు దానుడిగి దృగంచల
నిబడయువమణిమంజుర్యధురాణ్వుభిగుణవై
ఖరి, యడధిపకేఖరునితోఁ బ్రవీణతఁబలికె.
బహు. ౫. ౯౯.

గీ. వానిసౌక్యిల్యగతి నుడువంగ నానె, కవుల
కైనను మానిపుంగవులకైన. ఇందు. ౪.
౧౬.

ద్వి. చేరి నీ కొకమాటఁ జెప్ప వచ్చితిని, నోరు
గాచెద నన్న నుడువుదు నీకు. ద్వి.హరిశ్చ.
ఉ. ౧౦౩౨ పం. నీల. ౧. ౧౩.

౨. సంభాషించు, మాటలాడు.

చ...మూర్ఖున వావిలి దన్న వఁజుళంబు
నుడువ గోఁగు నై తరుణి పూచు నురద్రును
మన్నిపూవులకొ. పారి. ౪. ౧౦.

సీ. చెలికానిధర్మంబుఁ జెఱుపఁ గావత్తుఁడేగ
తిఁ బూనె నని ప్రవగణము నుడువ. ఉ.
రా. ౧. ౮౮.

3. జపించు, జపముచేయు.

సీ.మదనాపీతునినామమంత్రంబు నుడుగువాఁ
డొడికంపుఁబాములఁ దొడుగువాఁడు.భల్లా.

౨. (క. ర.)

౪. నేర్పు, బోధించు.

గీ. కూలిఁ గొనునొజ్జ కాబోలు కొదమచిలుక,
తపసిబుడుతలగ మికి వేదంబు నుడువు. కువ
ల. ౨. ౬౩.

౫. చదువు, పఠించు.

క. మేలుగ సాయంప్రాతః,కాలంబుల హోమ
విధులఁ గావించుచు నే,వేళొ వేదము ను
డువున,లోలాస్తు డుండు బ్రహ్మలోకము
నందుకొ. జాషన్నావీ. 3. ౬౦.

వి.=నుడి. ౧. మాట, పలుకు.

క. ఊడుపతిమకుటుండు చెవుల నొసరనినుడు
గుల్, నొడివిన...భీమ. ౨.౧౫౪.

చ...ఒక్కొక్కకడం గడవరానితమచేడియల
బెడంగునుడుగుల నడుగు లామడలు గా
వచ్చి...వసు. ౪. ౨౩.

మధ్యాక్కర. నుడువులు వేయు నింకేల య
పాటిసోములు తొల్లి, కడఁగి నోచితిని
గాకేమి యనుచును గందె డెందమున. భా
ర. ఆది. ౪. ౧౦౨.

౨. లోకోక్తి, నానుడి.

క...కాముకస్య క్షతో లజ్జా యనెనునుడువు
తుది నిజ మయ్యెకొ. రణిక. 3. ౧౧౩.

జ: నుడుగు తీడు, నుడుగుల చెలి, నుడుగువాలు,
నుడువరి, నుడువరితనము, నుడువులననబోడి,
నుడువులపడతుక, నుడువుల తీడు.

నుడుగు తేడు = నుడువుల తీడు. వి. (√నుడుగు.)

బృహస్పతి, గీర్వతి.

సీ. అరయ వేల్పుల కెల్ల నయగా రనం దగును
డుగు తీనికి గూ ర్తికొడుకుగఱ్ఱ. యయా.

3. 30.

నుడుగుల చెలి. వి. (√నుడుగు.) సరస్వతి.

సీ. జగముల మాటివై జంగఁ జాచినతాఁగ నుడు
గుల చెలిమామయడుగుఁ జెమరు. యయా.

2. 44.

నుడుగువాలు. వి. (√నుడుగు.) - గీర్వాణుడు -
జేవత.

సీ. నుడుగువాలమిమైల గడుగువారిమెఱుం
గు లుడుగువాఱనిచే లిమడుగువాడ. ప్ర
బంధ. 203.

నుడువరి. విణ. (నుడువు + అరి.) మాటలమారి,
వాచాలుడు. (చూ. నుడువరితనము.)

నుడువరితనము. వి. (నుడువరి + తనము.) వాచా
లత.

ద్వి. వడుగు చేసిన భక్తి వట్టిపాటగునె, నుడు
వరితనమునఁ గడవ నాడెదవు. బస. పు. 1.
౪౫౪ పం. (శ. ర. పా. "నొడువరితనము"
ముద్రి. పా.)

నుడువులననబోడి. వి. (√నుడువు.) సరస్వతి,
వాగ్దేవి.

సీ. నుడువులననబోడి జడియకు మని వెన్న
సఱచుప్రాణేశు తీచ్చవడి చూచె. దశా.
2. ౫౫.

నుడువులపడతుక. వి. (√నుడువు.) వాగ్దేవి,
సరస్వతి.

క. పడియెడుతలలుం జేతులు, నడరించులకోరిగ
ములు నన్నన్న నెటికె, నుడువులపడతుక
కై నక, దడవులనిడుపనికైననఁ దరమే యె
న్నకె. అప్ప. రా. యా. ౫౫౦.

నుడువులతేడు = నుడుగు తీడు.

గీ. వానిచెలువంబు నుడువుల తీనికైనఁ, బూని
దిటముగ వాక్రవ్వబోల దెందు. నీలా. 2.
౪౨.

నుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నుతింపఁబడినది,
పొగడఁబడినది.

నుతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. స్తోత్రము, పొగడిక.

నుతి(యి)ంచు. సం. స. క్రి. పొగడు, కొని
యాడు.

సీ. పరమేష్ఠియంచ యీగిరికొలంకులయంచపిం
డులొక దప్పినపిల్ల యొక్కొ. గీ. యని ను
తించుచు... మార్క. 1. ౯3.

ద్వి. ఆ దంపతులు సొంపు లాత్ర పెట్టింప, తూ
దించి కరములు మోడ్చి నుతించి. ద్వి.
పరమ. 3. 1౬౨ పా.

సీ. రత్ననైపుణము చూచి నుతియించువిధమున
మణిమయకాంచికింకిణులు మొరయ. వరా
హ. ౪. 1౬౨.

నుతిక(కె). వి. 1. తెగ, మొత్తము. (శ. ర.) 2.
దశము, దండు. (బ్ర.)

ద్వి. నూతీసిగుఱ్ఱాలనుతికల రెండుపాఱులు
గాఁ జేసి పదిలంబు చేసి. పల్నాటివీరచ
రిత్ర. ౬౦. (బ్ర.)

నుత్తము. సం = నున్నము.

నుత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నుతింపఁదగినది.

నుదల్. సం. శత్ర. 1. ప్రేరించుచున్న. 2.
తొలగించుచున్న.

నుదమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రే

రించుచున్నది. ౨. తొలగించుచున్నది.

నుదము. సం. విణ. (అ. ఆ.ఆ - సమాసాంతము సంజే-ఉ దా:-త మోనుదము మొ.) ౧. తొలగించునది, పోగొట్టునది. ౨. ప్రేరించునది.

నుదుటికన్ను. వి. (√నుదురు.) ఫాలాక్షము, శివునిలలాటనేత్రము.

ఆ. నుదుటికంటిమంట చద లంటి పర్వచుఁగల సితరతరంబ కప్పికొనఁగ. పు. సం. ౧౦. ౩౩౧.

నుదురు. వి. ఔ. నొసలు, ఫాలము.

ద్వి. రాఘవుబంటు కౌర్యం బింత చెడక, గదఁ బుచ్చుకొని మహాకాయుని ప్రేసె, నుదురు భగ్గుము గాఁగ...రం.రా.యు. ౩౩౩పా. ౨౨ పం.

సీ. వదనంబుకొమరు భావనఁజేసి వేటుగా ను దుటివెం పలకలఁ బొదువఁబడఁగ. భార. విరా. ౧. ౨౨౮.

క. చదురునకు బ్రహ్మ వ్రాసిన, నుదుటిలివులు దు దువఁ గలవె నూల్కాను వెరవుల్. చారి. ఉ. ౯. ౨౯. (బ్రహ్మవ్రాసిననుదుటిలిపి=కర్మఫలము.)

చ. హరిదవధిక్షమారమణు లాతురగాళినుదుళ్ల పట్టుమోల్, తరువులరాయసంబులవిధంబు నఁ గన్గొని శ్వేతమానవే, శ్వరునకుఁ దెచ్చి యిచ్చిన నువస్తుపరంపరలెక్కఁ గూడుపె, న్వైరసులరీతిఁ దత్సవనవీతిఖురాంకము లం దు సుర్యరథ. పరాచ. ౧౨. ౬౦.

నుదుట వ్రాసినవ్రాత=కర్తృఫలము.

(వ్యవ.) నుదుట వ్రాసినవ్రాత నూళ్లు చింతించి నను తప్పదు.

నుదురంటు=నమస్కరించు.

ఉ. తప్త లెంంగలేక దురితంబులు నేసీతి నం టి సీవు మా, యప్పవు గావు మంటి నిక నన్యులకు నుదురంట నంటి...దాశ. ౫౮.

జ: నుదుటికన్ను.

నుద్యమానము. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) ౧. ప్రేరింపఁబడుచున్నది. ౨. తొలగింపఁబడుచున్నది.

నును. విణ. (త. నుజి- ననుపుశబ్దము కడవరము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. వృత్తియందు వాలు పరమగునపుడు దీనికడపటియచ్చ వికల్పముగ లోపించును.)

౧. నున్నవిది, స్నిగ్ధము.

ఉ... సీరజనాభుఁడు నిండుఁగొంగిటం, జేరిచి బుజ్జగించి నునుఁజెక్కల జాలుకొనంగ జాలుక, స్నిరు కరంబునం దుడిచి... పారి. ౧. ౧౩౪.

క. నునుగలులు తగుమహిసలు, మినుమిను కను కన్నుదోయి మిహికుందనవుం, దనువుం గల యొక మినము, తనయంబలిఁ దవుల నృపుఁ డు దకము న్విడిచెక. దా. ౧. ౧౩౧.

ఉ... పుల్లకేసరమునందువసింపఁగ నెక్కునూలి నుక, ప్రగ్గుమునం దనారతమరందసరస్వర విందగోష్ఠిక, వెల్లలమాడులేంట్లు మరు వింటికి బూనె గుణద్వయత్వముక. ఆము. ౫. ౧౨౨.

౨. మెత్తనిది, మృదులము.

చ... కంపు మీ, తిననునుఁబట్టుఁజేలఁ గటి తిం గులువాఱఁగఁ గట్టి...చార. ౩. ౬౯.

వ... రంభాదిమరు ద్రంభోదవుల కలికినునుసోఁ గపలుకులకలకలంబునఁ గొలకొలమనుకాతు కాగారంబు సాతైంచి. మనుచ. ౫. ౩౫. చార. ౪. ౧౨.

౩. లేత.

సీ. నునుఁదీపె మరపొన్నఁ బెనఁగొన్నఁ గనుఁ గొని ప్రాణేశుఁ గొంగిలింపఁగఁ దలంచు. దా. ౩. ౧౩.

సీ. తనుఁ గొండె యని వచ్చునునుజింకఁ గుచ
ముగారుడశిలాసరదూర్వ లిడి మరల్చె.
వసు. ౬. ౧౬. (నునుజింక = బాలకురం
గము.)

చ. నునుఁజిగురాకు మేయుతటి నోరికెలంకులఁ
జేటి గుట్టినక. మనుచ. 3. ౮౨.

౪. అల్పమైనది.

సీ. నునునవు నవ్వ నోపనిమ్మదుస్వన లిటున
లె నట్టహాసముల్ సలుపు లెట్లు. వరాహ.
౧౧. ౯౬.

క. తలిరులతుదఁ జనుకులు జల, జల వడియఁగఁ
దడిసి మెలఁగుచలికరువలిను, న్నొలపమున వి
రియుపరువపుఁ, దొలుమొగడలవలపు దెలుపు
తోటలలోనక. పారి. ౫. ౧౦3.

౬. స్నిగ్ధము, గాటుము.

ఉ. ఎక్కడనుండి వచ్చెఁ దర కేతణకు న్నును
సిగ్ధదొంతరల్. విజ. వి. ౧. ౧౦౪.

౫. మనోహరమైనది, చక్కనిది.

ఉ. గోపపికవ్రజంబునునుఁగూతకుఁ దుమైద
పిండుమ్రాతకుక. దళకు. ౬. 33.

గీ. ఆలకతిమిరంబు తనుఁ గప్ప ననుభయమున,
ముఖనుధానూతి నునువెల్గుములికఁ గూర్చి,
సవదరించినసింగిణిచాయ నొసలి, కంకచా
పునఁ దగఁ గఱివంకబొమలు. పాండు. ౨.
౪౫.

చ... చం, దురునునుసోఁగవెన్నెలలతోఁ దుల
దూఁగెడుతద్గుణంబులక. వైవ. ౧. ౪౮.

నునుఁదల=నున్ననితల, వెండుకలూడిపోయినతల.

సీ. తులసిదళాంకితతుచ్చశిఖాపుచ్చ మలవడ
నునుఁదలనంద మొంద. భా. రా. ఆర. ౨. ౮౨.

నునుమీనునుమడు=వ్యాసుడు.

సీ. నునుమీనుమనుమనినుడిపట వ్రాయుమేల్
దంటఁగన్నతుపాసిబంటువాడ. ప్రబంధ.
౨౧౩. ప్రబంధ. ౪.

నునువాఁడి=మెత్తనిపదను.

సీ. బలిభోవుగుబ్బలఁ బట్టి చూడనెకాని నును
వాఁడిగోరున నొక్కరాదు. దశా. ౨. 3౧౧.

నునుపరి. విణ. (నునుపు + అరికి.) నునుపు కలది.
(క. గ. బ్రా.)

నునుపారు=నుపారు. (√నునుపు.) (చూ. నుం
పారు.)

నునుపు(న్ము)=నుంపు. విణ. (క. నునుపు, నుబ్బు.

త. నునుబ్బు.) ౧. నున్నది, స్నిగ్ధమైనది.

చ. నును పగుపచ్చపట్టునఁ గనుంగొన నొప్పుగ
దిండు గట్టి ... వారి. పూ. ౬. ౧౩౯.

చ. నునుపుగఁ జందనం బలది... ఒకకోమలి
వచ్చె గిరికుఁ గన్గొనక. కు. సం. ౮. ౫౯.

ఉ. వారిక లంబుబాటుములు వంకలు భ్రూలత
లంద డెందముల్, చాలఁగ నున్ను లంద...
పాంచాలనకైనఁ గాంతల నిజం బిది యిట్టిది
నాఁగఁ జాలునే కు. సం. ౮. ౧౬౯. ఆం.
భా. ౨. ౨౫౨.

౨. మనోహరము.

క. నును పగునలి గానము విని, వనదేవత గరము
మెచ్చి... కు. సం. ౪. ౪౫౨.

వి. ౧. నున్నన, స్నిగ్ధత్వము.

వ... వారికేళపూగావళికోమలపలాశద్రోణికల
నునుపు గలపారలయొరల శనధితరఁగలమీఁ
దనుంబోలె గిటికొని ... మనుచ. 3. ౨౮.

౨. సాగను, మనోహరత.

క. యత్నమునఁ దెలియ నన్నియు, రత్నాకరు
భాతి దుర్జనం బగు విద్యా, రత్నము గవితా
తత్త్వము, నూత్నముగా నందుఁ గలుగునును
కెఱిగితివే. ద్వా. ౪. ౧౮౫.

గీ. నునుపు దళుకొత్త బలుకులు నుడవవేమి.
నీలా. ౨. ౮౮.

జ: నునుపరి, నునుపారు.

నునువు. వి. కుమరి కుండలవై వ్రాసెడిచిత్రవిశేషము.

గీ. తీర్తిపూదెలు కలుకులు త్రేటగట్టు, బొద్దుటీసలు నునువులు మొదలు గాంగ, బనులు నిర్మించుగుండలవైనతండు. హంస. ౧. ౧౩. (ప్రాతరాశీపత్ర ప్రతుల పా. 'నునువులు'. త్రిత ప్రతి, ప్రా. పా.)

నున్న = నున్నన. విణ. (త. నున్నె. దీనికి కర్త ధారయంబున నిగాగమము బహుళము.) ౧. నునువైనది, స్నిగ్ధము; ఎచ్చుతగ్గులు లేనిది.

నీ. కురులు నున్నగఁ దువ్వి కొప్పుఁ బెట్టిననీటు గనుగొన్న మోహంధకార మొదవు. ఉ. రా. ౪. ౧౯౩. దళ. ౪. ౫౮.

చ ... చెందిరకాఁజింజలుం, దుమికిఫలంబు చందమున నున్ననియాదలమిఁదిపచ్చిగం, దము ... హర. ౧. ౧౫. (వెండ్రుకలు లేనిది అని భావము.)

గీ. రాలి యున్నపుష్పప్రకరము విదిర్చి, చెన్నుగా నున్న సేసినెజ్జయనగ, వేగుటయుఁ జుక్క లన్నియు విరిసి విశద, భాతిఁ జెలువొందెఁ జూడ సంబరతలంబు. భార. విరా. ౨. ౨౩౯.

౨. మృదువైనది, మెత్తనిది.

రగడ. పడఁతి వెనుకొమ్మ చించెఁ బట్టుపట్టు నున్నచేల, మడఁతి పొగడ పొన్నతో సమానమా నగంగ నేల. వరాహ. ౩. ౯౨.

గీ. కిట్టుఁజెప్పులు దొడి నున్నగట్టతడుపు, లెలమితోఁ గట్టి ... హరి. పూ. ౫. ౨౫౨.

చ ... ఆమృదాంధగంధసింధురంబు ... తుండం బెత్తి నున్ననియప్పువృద్ధండ గ్రమ్మనఁ గ్రమ్మరించి విసరి ... హర. ౩. ౧౩.

౩. సన్నము.

నీ. కమలమండము నున్న గాఁ జేసి యిరుసుగాఁ గావించి... వీగ. ౨. ౯౪.

౪. అస్థిము. (చూ. నున్నగాలి.)

౫. చుక్కనిది, మనోహర మైనది.

నీ. మలదాయ నొనున్న మలపుణ్ణిలు దిండిపెఱ రాపతిమకాలివెండి మమర. చంద్రా. ౨. ౩౩.

౬. సుఖకరమైనది.

ఉ. లాలితనీలనీలక చ లాలి యటంచు నువర డోలికాం, దోళనశ్శేలనంబులను నున్ననినిద్దుర సోలగింప నా, బాలికఁ బాడ. చుండుదురు పొటలగంధులు జోలపొటలక. విప్ర. ౨. ౩౮.

వి. ౧. నున్ననిఉముక. (శ. ర.) ౨. నున్నదనము, స్నిగ్ధత.

నీ... లేట నున్నన నున్న తెలివి నునువు. గీ. నిద్దమన స్నిగ్ధత కెసంగు... సాం. ని. సా. ౩౦.

జ: నున్నదనము, నున్నగాలి, నున్నన.

నున్నదనము. వి. (ననున్న.) మెత్తన.

ఉ. నున్నదనంబుగా నలుగు నూజియుఁ జందన మట్లు రాచియుం, బున్నగఁ గ్రొత్తలైన కలపంబులు గూర్చియు ... భార. విరా. ౨. ౨౨౧.

నున్నగాలి. వి. (నున్న + గాలి.) మందమారుతము.

చ... నున్నగా, లికి నెల వైనపువ్వుఁబొదలే పొద లే పులకింప నేల మిన్నక యెలనాగ నాగరూప్రియఁ డయ్యెడువిశ్వనాథుక, య్యమఁ జనవచ్చు వచ్చుమరుసములు వములు చేసే దంతటక. కావ్యా. ౨. ౩౩.

నున్నన = నున్న. విణ. నున్ననిది, స్నిగ్ధము.

గీ. నునుపు నున్నన నిద్దము నున్నని దన, స్నిగ్ధ నామంబు జెలఁగును జిశ్విరూప. అం. భా. ౨. ౨౫౨.

మ. ఉడుమార్దం బఖిలంబు నున్న నయి కాణో
త్రేజనం బొంది పు, ల్కడుగంబడ్డకాతఖడ్గ
ముక్తియం గన్నట్టై నప్పట్టునక. హర. ౨.
౨౧.

మ...ఉద్భటా, చలకూటోపలకోటి రూపు చెడ
నిచ్చల్ రాఱుగా నైన మొక్కలు భూ
కాంతకు నున్ననయ్యె...మనుచ. ౧. ౩౧.
ఉ. రా. ౧. ౨౪౮.

వి. నున్నదనము, స్నిగ్ధత.

సీ...తేట నున్నన నున్న తెలివి ననుపు. గీ.నిద్ద
మన స్నిగ్ధత కెసంగు...సా.ని. స్థా.౬౦.

నున్నము. సం. విణ. (అ.ఆ. అ.) ౧. ప్రోయఁ
బడినది, తొలగింపబడినది. ౨. ప్రేరింపబడి
నది, ప్రేరితము.

నుయ్యి(యి) = నూయి. వి. కూపము, బావి, (దీనికి
ప్రథమైకవచన మందే ప్రయోగము.)

అ. ఒకనిపాలములోన నొకఁడు ధర్తారంబు, తొ
లను బావి నుయ్యి గ్రొచ్చుచోట, నడిగి చే
యవలయు నొడయందుఁ జేసికి హాని దేక
యన్న నాగఁ దగదు. విజ్ఞా. వ్యర. ౧౧౧.

కా. అంతర్వాణికు శేకేయద్యుమణిఁ బద్మాక్షుక
మది న్నిల్పి దుర్దాంతానంతభవాంధకూప
తరణప్రాణిక్షద్వధ సేమఁ బాటితు ర్నదల
తద్ద సమి నుయి దాఁపేనానికిక జంతయా,
కంతైనం గడ మేనియుం గడమ కాదా
యంచు నూహించుచుక. పాండు. ౪.
౨౩౧.

సా:- ముందట నుయ్యి వెనుక గొయ్యి. (ఎటు
చూచినను అపదయే అనిభావము.)

చ...అతఁ డప్పడు ముందట నుయ్యి వెన్న
లో, తగుగొయి యున్నలా గయనఁ దల్లడ
మందె వణంకుమేనితోక. విక్ర. ౩.౮౧.

నురనుర. వి. నురుగుల ధ్వని కనుకరణము.

సీ. నురుగులు నురనుర వొరఁగి బోయన జాణ
గుడికొంచుఁ గిజ్జన నడయఁజును. ఉ.
పాతిశ్చ. ౨. ౧౨౬.

నురుగు = నురువు. వి. (త. సురై. దీనిని చి. ని.
నిరసు స్వారముగా గ్రహించెను. నిర్ధారక ప్ర
యోగములు గానరావు. ఇంకను విచార్యము.)
శ్చేనము.

సీ. కలకంఠిలో దనంబులు గండుమీలు తును
మగంధివిమలహాసము నురుంగు. రా.జి.వి.
౧. ౮౪. (శ.ర. పా. 'హాసములునురుంగు,
లు'... అని ముద్రి.పా.)

సీ...పరఁగు శ్చేనము నుర్వు నురుగనంగ.ఆం.
భా. ౧. ౧౧౪.

సీ. తొడుకు రాఁగలఁ దంచుఁ గడుఁ బొంగువా
హి నీవరునియూర్జుల మించునురుఁ గనంగ.
ఉ. రా. ౪. ౧౬౦.

జ: నురుగుకొను, నురుగుదబ్బు.

నురుగుకొను. అ. క్రి. (√నురుగు.) నురుగు
కట్టు.

చ...లాలావినిర్యాసంబులు వెలవుల నురుగు
కొన...కవిక. ౧. ౧౧౦.

నురుగుదబ్బు. వి. (√నురుగు.) కడుపులో కు
డిప్రక్క నుండు మాంసఖండవిశేషము, కారి
జము, కాలఖండము. (శ. ర.)

నురువు(ర్వు) = నురుగు. వి. సముద్రాదుల శ్చేన
ము, డిండీరము.

క. నురువున నొనరించినపం, జరంబులో నున్న
పులుగుచాడ్చున మేనం, బురుషవర జీవ
ముండుట, పరికింపక యేచుఱంగఁ బాడియె
నీకుక. భార. ౪౦. ౬. ౨౨౩.

అ. వెన్ను లయ్యి నీలిభీషికల్ నురువులు,
విరియనట్టు లిందు విరియఁ జూడె భార.

ఆది. 2. ౪౩.

శ్లో. విభీషితా వై గంధర్వ నాత్మభ్యోఽను ప్రయు
జ్యతే, అత్మభ్యోఽను ప్రయుక్తేఽను సేవత్ర
విలీయతే. సం. భార. ఆది. ౧౦౬. ౨౩.

౨. పశ్యానులనోటియండి వెనుకఁగెను.

వ... మొదలునోరినురువులుం బెనయురేణం
బులును... చారి. పూ. ౫. ౧౪౨.

౩. కొన్ని ఫలములునుండి వచ్చు సేవకృత మగు
ద్రవము.

గీ... కుంకుడుపండులనురు వనంగఁ బలపలనిసాం
డురాంబుదపంక్తు లమరె. ఆము. ౪. ౧౫౩

౪. అనురువుఁ జూచి కృష్ణం, దానఁగరానట్టి
కినుక నక్షిద్యయి కె, పూన మదఁజలియోప
లి, కే నెవమున వచ్చెన్ విట్టియెంగిలి దలఁపక.
చిత్రభా. ౫. ౧౯. కేయూర. ౪. ౩౫.

సీ. కొమరొందు తెలిసువ్య లమియుక్తైలు
గాఁగ నెఱయనల్ జీరాడునెఱులు గాఁగ.
అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౬౬.

సూక్తాదు=సూక్తాదు. ఆ. క్రి. (సూక్త+అదు.) స
గ్గగు.

౧. భర్తం దంతకవాహినుల్ శరవతిక్ భం
జించున బైమెయిక్, దగ్గంగా రథపత్ర
ముల్ విలుగ నేదండాంకురానీకముల్, సూక్తా
డక్ భటకొరకంబు లడరక్ నూత్నాత్మకృత
మృదుముల్, మర్రింతుక్ బరసైవ్యపద్మ
నముం మద్యాణవర్ణంబునక్. కు. సం. ౧౧.
౬౦౪.

స. క్రి. సూక్తచేయు. (చూ. సూక్తాదు.)

సూక్త(అగు)=సూక్త. (క. సూక్త. త. సూక్తాం.)
(చూరము, పాడి.)

౪. సూక్త విశ్వేవ్యదో, రర్థశమాతిఁ జన్మరివుల
నగు వినుతింపక, స్వర్ణరథామచకుంభవి,

నిర్గళదంబువులచేత నిర్గులు లగుటక్. కా
వ్యా. ౩. ౩౯.

చ: సూక్తాదు.

సూక్తిచియూడు=సూక్తిమే. స. క్రి. (√సూక్తిమ.)

సంహరించు.

సీ. అమేటి తనదు సైవ్యమును బద్ధపూహభం
గిఁ జూపటంగఁ బన్ని హతిక, రప్రహరప్రవ
ర్తనలచే జీకారువలెను ముందు గడుఁ జొచ్చి
సూక్తిచిగూడు, వీరకుంజరు కిగి ద్విమతవిక్ర
ము... రాఘవ. ౪. ౧౪౨.

సూక్తిపిడి=సూక్తిపిడి, సూర్పు, సూర్పిడి, సూక్తి
పుడు. వి. (√సూక్తిమ.) ధాన్యముమొ. వానిని
కాళ్లు మొదలగువానితోఁ ద్రొక్కి నలుపుట.
వ... సూక్తిపిడికిం జొచ్చిన ప్రబలహాలికునిలీల నే
లం బెట్టి కాలం బనవరి చంపి సాంపిరివో
వురుగఁటిమిం బేర్చి యార్చిన... భార.
క్రి. ౩. ౩౬౮.

సూక్తిమే=సూక్తిమే, సూక్తిమే, స. క్రి. (త. సూ
క్తి, సేదకుం.) ౧. (ధాన్యాదికమును కాళ్లు
మొ. వానితో) త్రొక్కి నలుపు, నలఁగఁగొట్టు.
గీ. తాచి యొక్కనిఁ జేరితో వైచి యొకని,
గుర్తి యొక్కని మోచేతఁ గ్రుమ్మి యొకని,
సూక్తిచి యొక్కని మెడ నొక్కి విఠిచి
యొకని, నాత్మణంబునఁ దెగటార్చె నాఱు
గురను. రామా. ౬. ౨౧౨.

గీ... లోభి యైనసకల, సూక్తివిక్రయము సూక్తిచె
దదూగు మధిప, మార్క. ౨. ౧౦౦.

(తారకానురుడు.) సీ. గరుడోరగామరతద
బుల నందఱఁ జేకొనితనవిలాసినులఁ జేసె.
ఆ. వేదవిహితవృత్తి విప్రుల సూక్తిచె ... కు.
సం. ౪. ౩౬౩.

అ. నశింపజేయు.

సీ. కరిసింహకార్దులశరభాదిమృగముల నుగ్గు
నూచంబుగా నుఱుచునవియు. కళా. ౬. ౮.

సీ. పఱుప కేలున్నవి పరభృశ శ్రేణులు శ్రుతు
లలోఁ దమపల్కునూదు లెల్ల, నుఱుప కే
లున్నవి నెఱియ ధైర్యంబును గందంపుమల
కోడెగాడ్చుగములు. ప్రభా. ౫. ౧౩౪.

జ: నుఱిచియాడు, నుఱిపిడి, నుఱుపు.

నుఱుపు = నుఱుచు. (ననుఱుచు.) ౧. (ధావ్యాధిక
మును కాళ్లు మొ. వానితో త్రొక్కి) నలుపు,
నలఁగజేయు.

గీ. నుఱిపి చూర్పెత్తి కడలకు బిటును దిగిచి,
గండ్రలుగఁ జేసి రాశి పొంకముగ నిలిపి.
శివధ. ౫. ౯.

అ. ధ్వంసముచేయు.

సీ. శత్రుభూషణసముచ్చయములు నుఱుపంగఁ
గడలాత్తువలఁద శ్రేంకారములును. హరి. ఉ.
౩. ౨౦౯.

న...గంబులఁ బఱిపియు గాత్రంబు నుఱిపి
యు ... భాగ. ౬. ౩౩౦.

౩. ఖండించు, నఱు.

లయవిభాతి. తఱిమి వెస రక్కసుల వెఱచఱ
వఁ బట్టుకొని, పఱిపఱిగ వేతలలు నుఱిపి యు
నలిలక. భా. రా. యు. ౧౪౩౩.

౪. చంపు, వధించు.

సీ. నీళ్లు కేటిలోనికి డిగ్గఁగాఁ బెద్దతఱిపిపె
య్యలఁ బట్టి నుఱిపె నేడు. హరి. పూ. ౬. ౯.

నుఱుమాడు = నుఱుమాడు. న. క్రి. (నుఱుము +
అడు.) ౧. పొడిచేయు; త్రవ్వు.

ఉ. కొన్నిటి నప్పశించుకొని కోలెముకల్ ను
ఱుమాడు నిట్లు లయ్యన్నిటి నయ్యలూకము
రయు బెసఁగక వధియించె భూవరా.
భార. సా. ౧. ౧౮.

సీ. దేవపూజావిత్తరి కలకై లుఱించి గొరిజల
నుఱుమాడుఁ గొంతపడవు. భరాహ. ౧౧.
౩౬. (ధ్వంసముచేయు అని భావము.)

అ. సంహరించు, చంపు.

ఉ. వారనియల్కతోఁ గిరిసి వారిజనాభుఁడు
వారిసైన్యముల్, మారిమఁబరిగివట్టు నుఱు
మాడినఁ బీనుఁగుఁబెంటులై వెసం, దేరులు
వ్రాలె నశ్వములు ద్రై... భాగ. ౧౦ ఉ.
౫౧౯.

సీ. చక్కాడె నుఱుమాడె బాఁజలాడెను
...గీ. అడఁచెఁ జెండె ననంగ బొందగు వ
ధించె, ననుటకు సమాఖ్యలై ... ఆం. భా.
౩. ౧౨౩.

౩. ఖండించు, ముక్కలుచేయు.

సీ. వెస ఊపమున నిడ్డవసిగఁ గొన్నిటి నిను
మంతలుగా నుఱుమాడి యాడి. భార. విరా.
౫. ౩౫.

చ...న, న్నునుపుడు వానిఁ బట్టి నుఱుమాడెద
నొద్దిక జెల్లఁజేసెదక. తువల. అ. ౮౧.

చ...కొమ్మల నుఱుమాడి ఘంజము లమందగ
తిక వెసఁ ద్రొంది పొదపంబుల వెస వేళ్ల
తోఁ బెఱికి ... భా. రా. సుం. ౩౩౩.

నుఱుము = నుఱుము. న. క్రి. ౧. పొడిచేయు.
మ. కడికండంబులు చేసెదక నుఱిమెదక ఖం
డించెదక మించెదక. వీర. ౪. ౬౫.

అ. బాధించు.

కళిక. నఱిమి తఱిమి చఱిమి నుఱుమునకు గ
ల్పి ననితకికి. అప్ప. ౪. ౩౨౩.

౩. చంపు.

సీ. దక్షుఁడు దూషింపఁ దత్తణులనుఁ గొట్టి
నుఱుముట దలఁచిన వెఱపు రాదొ. పార్వ.
౪. ౧౦౯.

వి. పొడి; నలి.

చ...తన్ని కటద్రి మవలు లెల్ల జ, రరితము లయ్యె
నిష్ఠరవిశాలిలలో నులు మయ్యె నయ్యె
డక. భార. ఆది. ౬. ౨౯౬.

గీ. నులుము నుగు పొడుము పొడి మరుము ను
న్నిచూ రనంగను విలసిల్లుఁ జూర్ణ మభవ.
ఆం. భా. ౨. ౨౨౦.

క. అతిముఱి నంగము లెల్లను, నులుముగ ని
ట్లడరునరునునియములకుక, వెఱచఱచి నూ
తపుత్రుడు, పఱచె... భార. విరా. ౫. ౧౦౮.
అచ్చ. రా. యు. ౧౩౧.

జ : నులుమాడు, నులుముచేయు.

నులుముచే(సే)యు = నులుముచేయు. స. క్రి.
(నులుము + చేయు.) ౧. సంహరించు, చంపు.

సీ...నులుముచేసె. గీ. నడఁచెఁ జెండె ననంగ
బొందగు వధించె ననుటకు సమాఖ్యలె...
ఆం. భా. ౩. ౧౨౩.

ఉ. వాతసుతుండు ముట్టికొని వారి బడల్పడ
ప్రేసి యందఱం, జేతులతీటు వో నులుము
సేసె విశ్వంఖలవి క్రమంబునక. భార. విరా.
౩. ౨౮.

గీ. మఱియుఁ జే రగుతులువల నులుముసేసి.
నీలా. ౧. ౩.

౨. పొడిచేయు, పిండిచేయు.

క. మును గైదువులం బొరిగొని, చని జోళ్లను
నులుముసేసి సర్వాంగములం, గొని వచ్చు
రాముశరము ... భా. రా. ఆర. ౧. ౨౦౩.

సీ. ఉర్విధరంబు లొండొంటితోఁ దాకించి
నులుముసేతు నుమామనోవసంత. చెన్న.
౫. ౧౮౦.

నులక(లక-) మంచము. వి. (నులుచే-క. నులిక.) త్వక్కు
త్రము, నారతో సేవనదారము.

సీ...చెలగుఁ ద్వక్కుత్రంబు నులక యనఁగ.
ఆం. భా. ౨. ౨౯౫.

ద్వి. ప్రకటింప వేయునులకత్రాళ్లు గూడి, యు
కమ్రాసు సరే సభ్యుఁ డొకఁ డైన వలకె.
పండితా. వాద. ౧౩౬ పా.

సీ. పరఁగ నుల్కలు నూలు బండిమో కిల
గాదు ... నీతి. ౭౦.

ఉ...భద్రగణేంద్రము నుల్కత్రాళ్లచే, నోముని
నాథ కట్టువడి యుండు నె... భోజరా. ౪.
౨౦౩.

జ: నులకమంచము.

నులక(లక-) మంచము. వి. (నులక. క. నులి
మంచ.) నులకతో సేవన మంచము.

ఆ. మలిస మైన నేత పలుచ నైనను నల్లులున్న
నుల్కమంచముప్ప దొడ్డు. ౫. పు ౪. ౨౧౫.

నులకశయ్య. మి. వి. నులిమంచము.

మ. ఆహవా బ్రహ్మము వారణ్సు నులకశయ్యం
ద్రై నిద్రింతుగో. శివరా. ౩. ౯.

నులి. వి. (నులియు-౧. నులి.) చిక్క, ములిక.

గీ. నెరులు గలచురునీలంపుటురులసీరుల, నరులు
గొనఁ జాలి నరులను మరులు గొలిపి, యిరు
లు గలిచిన తుమైదగఱులఁ దెగడు, మరుల
నులి దీర్చి విరు లిడి శొప్పు వెట్టి. భాగ. ౧౦.
ఉ. ౨౪౨.

సీ. కాస్తుభోజ్యులపదకంబునఁ దెనఁగొన్నచారు
హరమునులి చక్కఁజేసి. హరి. పూ. ౫. ౯.

కా. తారాప్రోష్ఠులఁ గాలనూతుఁడు వియద్వా
రాశి వేటూడి ప్రాప్తారంభం బనుబుట్టుఁ బె
ట్టి నులి వాయుం గుంటి యీ దాఱఁ జె,
న్నారక వైదినబాలమో యనఁగ శోభాకిం
చనత్వంబునక, దారానాయకమండలం బ
మరు సత్తగ్రావకూటంబునక. కాళ. ౪. ౯౬.
ప్రభా. ౨. ౯౨.

విణఁఉలి. ౧. అల్పము, చిన్నది.

సీ. బలుగోడలఁ బొసంగునులిపచ్చపగడంపుబా
రుదూలంబులవార మాను, పులుడిండితాకం
బనులగరిమంబు ... ఉ. రా. ౩. ౧౨౩.

౨. మెలి పడినది, మెలికలు కలది.

ద్వి. పులిగోరునేవళంబులు నంద మైన, నులి
కడియంబులు నూపురంబులును. నవ. ౪.
౧౮౬ పా. ౩౨ పం.

నులింఁచు = నులుచు, నులుపు. స. క్రి. (√నులియు.
శ. ర. చి. ని.) నులి మఁజేయు, నులుపు.

ఉ. తానును దైత్యులవునకుఁ దద్దయు నొచ్చు
చుఁ బేర్చి దేవకీనూనుఁడు కొమ్ము లూఁది
మెడ స్రుక్కఁగ నెత్తి నులించి త్రిప్పి నే, నే
నెఱిఁ దప్పఁ ద్రోచుటయు... హరి. పూ.
౮. ౫౦.

నులికొ(గొ)మ్ము(ల)మొకము. వి. (√నులి.)
ఇట్టి మగజంక.

సీ. నులికొమ్ముమొక మన వెలయుఁ గృష్ణమ్మ
గంబు... సాం. ని. తిర్య. ౩౪.

క. నులిగొమ్ములమొక మిట్టన నిలమ్మగమున కొ
ప్పుఁ బేళ్లు... ఆం. సం. తిర్య. ౬.

నులిగాయ. వి. (నులి + కాయ.) దృష్టిదోషము
గాలిసోళ్లు మొదలగునవి కలుగఁకుండుటకు. చం
టిపిల్లలకును పురుటాండ్రకును గట్టెడికాయ,
దిస్తిత్రాస.

గీ. త్రాట నులిగాయఁ గూర్చి పాదములఁ గట్టు,
నుప్పు జేపాతు కైఁ జల్లు నిప్పు లతివ, దిప్పి
యిడు దృష్టిదోషంబు దీఱ వీధిఁ, చేమ మీ
ఱంగ బిడ్డలఁ బెంచునపుడు. కాళ. ౪. ౧౧.

ద్వి. పసిడిఁటేతు కుత్సేతుపగిది వీడెమునఁ, బొసంగి
నిగ్గులు దేలుపుక్కిటితోడ, నులిగాయ లెడ
ను గానుఁగగింజమోవి, చలిచినపేరు చన్న
లగ్నిగడ బెళక. అ. మ. క. ౧. ౨౬ పా.
౨౦ పం.

నులిగాను. ఆ. క్రి. (నులి + కొను.) ౧.
చిక్కుపడు, మెలికపడు.

సీ. నులిగొన్న చెలఁదిపుర్వలనూలివట్లు నా నమ
రెడుముడుతకన్నామలవలన. గీ. భావజుఁడు
వెల్లిపోయినపాడుమేడ, పగిడిఁ గాన్పించు మా
దుసలిపడఁతి యొకతె. కళా. ౩. ౮౩.

సీ. దట్టమె నులిగొన్న యట్టిపందిర్రాక్షతీన లిం
దెవ్వరో తెంచినారు. కుక. ౧. ౨౨౩.

౨. వలయితమగు, చుట్టుకొనఁబడినదగు.

క. పెనగొనె గిఱికొనియెను... నులిగొనె నన
నాళ్ళి లగును. వలయితమయ్యె ననుట
కును... ఆం. శే. ౬౩.

నులిగొల్పు. స. క్రి. (√నులిగొను.) మెలివెట్టు.
ద్వి. మురురుజుంజుముమీసముల నులిగొల్పి. ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౨౦౬౨ పం.

సీ. నులిగొల్పి పావడఁ దలజుట్టె నొకయింతి
నెఱ్ఱేనితడి యొకై కొమ్మ యొకతె. చంద్రా.
౬. ౮.

నులిజెముడు. వి. (√నులి.) వృక్షవిశేషము,
చిన్నజెముడు.

సీ... నల్లర నులిజెము డాకుజెముడు. హంస. ౪.
౧౦.

నులితడ. వి. మహాబలశ్రీ.

గీ... గూబతడ నులితడ, యన మహాబల దసరు
వృషాధిరూఢ. ఆం. భా. ౨. ౫౬.

నులిపచ్చి. విణ. (√నులి.) కొంచెముతడిసినది.

ద్వి. పసుపడ నులిపచ్చిపయ్యెదకొంగు, మొనల
నానినకుచముల నొప్పుదాని. ద్వి. పరమ.
౪. ౨౯౨ పా.

నులిప(వ)డు. ఆ. క్రి. (√నులి.) ౧. దోఁపుడువడు.

ఆ. దోఁపువోయె ననుట దోఁచు నులిపడెన,
నంగ... ఆం. భా. ౩. ౧౧౬.

౨. మెలికపడు.

రగడ. మగతు పలువలు దిగిచి చూచుట మా
నుమా నలిగియె దండలు. పారి. ౪. ౧౭.
గీ. పాలపుడపుల గౌనులు నలివడంగ... కత్తు
రు వెజాతిమిరె లెపుడు. ప్రబంధ. ౧౯.
కకు. ౫. ౧౦౦.

నులిపురుగు. వి. (సులి+పురుగు.) కడుపులో
పుట్టుచిన్నపురుగు. (ప్ర.)
(వ్యవ.) వాయువిశంగమ:లరసము త్రాగినచో
కడుపులోని సులిపురుగులు పోవును.

నులిబిల్లు. వి. (√సులి.) చిన్న దయినయొకజాతి
నీటిపురుగు, జలచరవిశేషము.
నీ. సులిబిల్లు యొకబిల్లుపురుగు గోదరుకప్ప...
యెండ్రకాయ జలగ. హంస. ౪. ౧౦౭.
(‘సులిగుల్ల’ ప్రాతప్రతిపా.)

నులియచుంకె. వి. వృక్షవిశేషము.
నీ... తలపిడు చచ్చెంద సులియచుంక. హంస.
౪. ౧౦. (ప్రాతప్రతిపా.)

నులియు = సలియు. అ. క్రి. ౧. పొడియగు.
వ... మిడియువేర్లును సలియుకన్నులును సులి
యు వెన్నులును జడియుచెక్కులును ...
చంద్రా. ౭. ౯౩.

౨. (అలయుక మొ. వానిచే) చలించు, అల్లలా
డు; వడడు.

౩. అంగంబులు సులియంగను, నుంగే న్నీరే య
టంచు నొకనిమిచము నోరం గాయ వేయ
కేడ్పుచు, నంగీకృతచాల్యజేష్ట సతడట్లుం
డక. పరమ. ౧. ౧౨౫.

చ. తులుకు లెసంగ నబ్బురపుగుబ్బలు గుబ్బతి
లంగ మేనిచా, యలు చిలుకంగఁ గౌను సులి
యంగ మొగముగఁ గ్రమ్మి చెవుటలో, జలిబిలి
పొంగఁ జొందళుకుఁజేలమొలుం గడరంగఁ
గంకజా, నళి గలుగ ల్లనంగఁ బజవం గమకిం
చె లతాంగి సిగునక. కృ. కమం. ౩. ౭౫.

జ: సులక, సులి, సులిచు, సులిగాయ, సులిగొను,
సులిగొల్పు, సులిజేమడు, సులిచ్చి, సులి
పడు, సులిపురుగు, సులిబిల్లు, సులికంక, సులి
వాడు, సులిపు, సులిపెచ్చు, సులిపెట్టు, సులి
వేడి, సులుపు, సులుము, సులుగు.

నులివంక. వి. (సులి+వంక.) ౧. కొంచెమువంకర.
నీ. కళలయిక్కువ లఱటిగళముల సందిళ్లఁ గ్రా
వాడినులివంకగోరు లుంచి. భుటికా. ౨.
౧౧౭.

౨. పల్లకిబొంగుయొక్క దోవవిశేషము.
వ... సులివంక యగ్నిసోతుడు... నీలధవళర
క్తహరిద్వర్గంబులు మొదలుగాఁ గలదురుణం
బులు లేక... ప్రబంధ. ౭౦౫.

నులివాడు = ఉలివాడు¹. అ. క్రి. (సులి+వాడు.)
కొంచెముగా వాడు.

నీ. సులివాడునాచువల్లుల గొంతొగర్చి లేచా
లవల్లుగాలి వే పోక యొదిగి. అము. ౨. ౫౩.
సులివాళ్లువాడు = కొంచెమువాడు.

౩. సులివాళ్లువాడుచున్నది, లలిత మహాతరుణ
జేహాలికలు మనకుక, జలకేళి యుచిత మన
పుడు, నెలకుక కి ట్లనిరి చెలులు నిపుణత
మొజుక. విక్ర. ౫. ౩౮.

నులిపు¹. వి. (√సులియు.) ౧. సులియుట. (శ.
ర.) ౨. అభిరణవిశేషము.

ద్వి... చంద్రాస్య యోర్త, తనకేలినులిమధ్యము
నఁ జొంకించి, యరుదెంచి... ద్వి. పరమ.
౫. ౪౪౧ పా.

నులిపు². వి. విధము, రీతి.

ద్వి... వాడు వారీతి నొందు, నడువనేరక
మూఁగనులివున నున్న. ద్వి. పరమ. ౨.
౧౨౭ పా.

నులివెచ్చే. విణ. (√సులి.) కడుపుము, కొంచెము
వెచ్చుది.

చ. తెలిసులివెచ్చయోగిరముఁ దియ్యనిచారులుఁ
దిమనంబులుకా. ఆము. ౧. ౮౧.

సీ. విరహంబుమై సోఁకి వేడి యావెన్నెలఁ బ
చ్చివెన్నెల సులివెచ్చుఁ జేసి.పాడి. ౨.౪౮.
ఆ... కడువనామ, మలకు గోరవెచ్చ సులి
వెచ్చ తనివెచ్చ, యన...ఆం. భా.౧.౮౩.
చంద్రా. ౨. ౩.

నులివెట్టు. స. క్రి. (√సులి.) ౧. మెలివెట్టు.
చ. అన విని నవ్వి యవ్వికనీతాంబుజలోచన
వైటకొంగు కేలున సులివెట్టుచుం దళుకళు
క్కునఁ జూపులఁ జూచి...శుక.౨. ౪౬౯.
సీ. తోఁక నూరక మేను సోఁకగ సులివెట్టు వె
డవెడ నాలుక వెడలఁ బెట్టు. భాగ. ౧౦.
ఉ. ౫౪౪.

౨. గ్రుచ్చు.

మ. ధర గంపింప మహాసభాధవనరత్నస్రంభ
సంభూతుఁడై కరజంబుల్ సులివెట్టిరక్త
కణము ల్లాటంగ వీక్షించి రా,ద్రురసద్రోహిక
లో యటంచు విబుధప్రాతంబు వర్ణింప స్త్రీ,
హరి రక్షోభుజమధ్యమండలము చెందాడెక
స్పసింహాకృతికా. వరాహ. ౮. ౨౯.

నులివేడి. విణ. (√సులి.) కొంచెము వెచ్చనిది.
ద్వి. గుడిగుడ్డి శ్రన్నీరు గ్రుక్కుచు నొండు,
నుడువ నాలుక రాక సులివేడియూర్పులం
దంద నిగుడ...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.౧౩౮పం.
చ...ఓరి మనుజాధమ నిచ్చలుఁ దెచ్చునంటకం,
బును సులివేడిహారలు నపూపములుకా గొని
రా కహంకృతికా. విక్ర. ౫. ౨౧౯.
సులివేడియెండకా=సంధ్యాసమయమున.
సీ. ఎచ్చోట సులివేడియెండఁ బండులు రాలి
పూపొక్కుచదనంబు బోసీవడియె. భీమ.
౩. ౩౩.

నులుచు(ల్పు)=సులింపు, నులుపు. (√సులియు.)
స. క్రి. సులియజేయు.

౧. నలుపు, పినుకు.

సీ.భవసంగత నటంచుఁ దలదెచ్చి ముడిచిన ము
రువులా యని ముడ్డి మాతి నులుచు. శుక.
౨. ౧౧౫.

సీ. ఉపదర్శిపెడ సుల్పి యూపంబుతోఁ గట్టి
...కు. సం. ౨. ౨౦౦.

౨. సంహరింపు, నశింపుజేయు.

సీ. గగ్గులకాడులుకావించె ముగియించె సులి
చెను...గీ. వధించె, ననుటకు సమాఖ్యలు
...ఆం. భా. ౩. ౧౨౩.

గీ. వామనుడైన బలీంద్రుగర్వంబు చెఱిచి,
భాగ్యుడైన సమస్తభూపతుల సులిచి,రా
భువుడైన దశాన్యువక్త్రములు డలిచి,ని
లిచినాడెపు నీమాయఁ దెలియ వశమె.
వరాహ. ౧. ౫౨.

౩. మెలివేయు, మెలివెట్టు.

క.వైరమున సులిచి త్రైంపక,కారాకులు డుల్లినట్లు
కర్తము లెల్లం,దార పెడఁబాయవలయుట,
సారకృపం దెలియఁ బెప్పె కారె యతని
కికా. భార. భీష్మ. ౧. ౨౦౪.

చ...మేరువు నివ్విటుగఁ ద్రోచెద కేళుని బట్టి
సుల్పదకా,వనజధనాండముల్ వగులవైచెద
దాఁటెద నేడదీపులకా.భా. రా.కిష్కిం.
౮౧౯.

సీ. మొలకచ్చకట్టుపై మలఁగినపచ్చనిసుస
కొంగు దిండుగా సులిచి చుట్టి. హరి. పూ.
౩. ౧౩. దశకు. ౨. ౪౩.

నులుపు(ల్పు)=సులింపు, నులుపు. స. క్రి.
(√సులుచు.) నలుపు, నలగఁగొట్టు.

చ...ఆక్కుండలికయనుండు...రాక్షసుల గుం
డెలకా బగిలించుచు...శిరంబుల విదలిం
చుచు భూవణంబుల నులుపుచు దూవణం
బుల సులుపుచు...ఉ. రా. ౨. ౬౧.

వి. పన్నాగము, పన్నుగడ.

కా...నేర్పల్ పచరించి బొంకిన నెలుగ్గ
రాదె యానుల్పు వీడే నిక్కం బగు కన్న
గాఁడని ధరిత్రీ కాగ్గజ్యం డనక.విప్ర.
౫. ౨౨.

నులుము. స. క్రి. (నలుము.) ౧. మెలిపెట్టు,
కండ్లు చెండుత్తతో బట్టి యిటునటు త్రిప్పు.
వ...ఉరవడిఁ గొముల మెడల నులిమియుఁ
దొడలు విడిచియు...నీలా. ౩. ౩౪.

నీ. ధూరటి నే మని దూషించితి వటుంచుఁ
బువ్వఁబోసి యొకర్లు బుగ్గ నులిమె.పార్వ.
౪. ౧౨౧. కళా. ౪. ౪౧.

౨. నలుపుకొను.

నీ. కాటుక నెలయంగఁ గన్నలు నులుముచు
వెడలుకన్నితో వెగచువాని. భాగ. ౧౦.
పూ. ౩౩౨.

౩. గట్టిగా నొక్కు, పినుకు.

(వ్యవ.) దొంగలు దారిలో వానిని గొంతు నులి
మి చంపినారు.

౪. (ఇతరులనుండి) బలవంతముగ లాగు, ఒడిసి
పుచ్చుకొను.

౫. అని మరుపాములఁ బడలే,నని కైదుపు దుస్సి
దాటునాయితముబలెత్త, బెనగునలయుటి
యచే నురియ నులిమి బలిమి విడిపించి య
ను ననురక్తి. పారంగ. ౨. ౨౩౫.

వ...ప్ర మథగణఁబులచేత నచ్చక్రంబు నులిమి
తెప్పించి తదనంతరంబ...వీర. ౪. ౧౪౬.

౫. ఉన్నానించు, నెల్లించు; కాశముచేయు.

నీ. బలిమి వాసపుచెట్టు నులిమి వాకిటఁ బెట్టుక
లిమివాలగకంటెచెలిమివాని. చంద్రా. ౧. ౨౪
నీ. బంధనంబులఁ బటాపంచలు గావించు నొల
యానాపదలను నులిమి వైచు.నీతారా. ౧.
౨౩.

౬. విడుచు.

నీ.ఆన నవ్వు దెన్నిక నమరకత్తు విభీషణుడు

భీష్ముఁ డనుశంక నులిమివెచి, పలుకుఁబం
తము మీఱ...రాఘవ. ౪. ౫౩.

౩. వధించు, చంపు.

నీ...నుగ్గాడె, బలిమార్పు నులిమెను దొటూర్పు
జదివెఁ బులకెను నదనుద మొనర్చు...గీ.
అడఁచెఁ జెండె ననంగఁ బొడగు వధించె,
ననుటకు సమాఖ్యై...ఆం.భా.౩.౧౨౩.

నులును. వి. (నలుము.) నేమను, మిగులు.
(నూననత అని శ. ర. నిష్ఫలము అని ప్రా.)
తరలము. నలినలోచన...మము. గావుము భీరు
లక, నులుగు లేక ఫలిచె నో. చిననోము
తెల్లను నీవ యై. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౩౦.

నుల్లంద. వి. ఒకానొకచెట్టు.

వ...మఱియునుం బెడపిచ్చి చినపిచ్చి నల్లందను
ల్లంద యిప్పు కప్పురమద్ది...వీ.శరం.౨.౧౪.

నువత్. సం. కత్త. నుతించుచున్న.

నువ్వ(ప్ర)=నూవు.వి.సస్యవిశేషము,తిలసస్యము
(దీని శేదములు అడవినువ్వ, కెడ్డినువ్వ. అని
శ. ర.)

ఆ. నువ్వఁబువ్వ నవ్వ జవ్వనినాసిక...విజ.
వి. ౧. ౨౪.

వ...నువ్వమవ్వంబును...భీమ. ౩. ౫౩.

నీ. ఎడ లేదు నువుగింజ యిడఁగ సుప్రదీప్త
ములయందు యూపముల్ పొదలుకతన.
నీలా. ౨. ౧౬.

బ. ధాన్యవిశేషము.

ఆ. నూన లేనిదివ్వ నువ్వల మండునా,విశ్వ
దాభిరామ...వేదన. ౧. ౩౨౦.

ఆ. ఘటము గాఢం జేసి కరణ మెదుగఁ జేసి,త
విలి కర్తములను నువులఁ జేసి, తెలిసి గాను
గాఢు తిలకారుఁడా త్తయ,విశ్వ...వేదన.
౨. ౨౩౫.

పా: నాల్కపై నువ్వగింజ వానదు. (మాట
దాఁగ దని భావము.)

గీ. నాల్గవై నువ్వు గింజైన నానట్టియారివే
రంపుడవని కయ్యంపుడగుడుపు, గూడుగా
జేసి మెలగెడుకోడిగీడు, ముదురుచదువుల
బాపనముద్దుపట్టి. చిత్ర భా. ౫. ౪౫.

జ: నువ్వుచేను.

నువ్వుచేను. వి. (నువ్వు + చేను.) తిల్యము, నువ్వు
లుపండుచేను.

గీ...నువ్వుచే ననగఁ దిల్య, మలరు...ఆం. భా.
౨. ౨౨౯.

నుసము. వి. కనరు.

ద్వి. బలవంత మగుఁది ప్రాజేకుఁ బాప, కలవం
తఁ జెందినవరవధూమణికి...పూఁబాదరిండ్ల,
క్రంజలు వంతలు కమనీ శునరసి, చిసములు
నుసములు పృథుమకరంద, రసములు విసము
లు...ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౫౨౩ పం.

నుసలు. ఆ. క్రి. గ. కదలు, మెదలు.

ద్వి. చాల నీతని కుల్కి సత్యంబుకొఱుకు, నూ
లిపోగునఁ జిక్కి నుసల కున్నాడ. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౨౬ పం.

౨. ఏమలు, ప్రమాదమొందు.

ద్వి. నుడితప్పు వాతప్పు నుసలక సత్యమెద
లింపఁ గనిపట్టు నెపుడు గొళికుడు. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౧౯౪ పం.

ద్వి. విసిగినఁ గనిగిన వెడ నిద్ర నొంది, నుసలిన
మసలిన నొప్పిఁ జెప్పినను. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౫౪౨ పం.

౩. పూను, యత్నించు.

క. మగువలు మగ లని యెఱుంగఁడు, మృగముల
కోరనిలఁ డేమి మిడిమేల మితం, డగపడు
నని తలఁచితి మే, నుఁగుఁ గంబంబునకుఁ దివి
య నుసలితిమి నుమీ. రామా. ౨. ౧౧౩.
(శ. ర. చి. ని. పా. 'నునీలితిమి' ముద్రి.)

౪. ఆడితప్పు.

ఆ. నొడివినంతపట్టు నుసలక యిచ్చుచో, నేల

కట్టు విఘ్నఁ డేటిమాట. భాగ. ౮. ౫౯౪.

స. క్రి. పట్టుకొను, గ్రహించు.

మ. వెసరుంగాయకు మెత్తకన్నులకునై పేటా
డుమమన్మోక్షలక్ష, నుసలం జూచుచు దోస
చేల్ చెఱుచుచాల్ నుగ్గాడుచుక...రా.

వి. ౨. ౬౫.

నుసి. వి. (త. నొసి.) గ. పురుగులు తొలుకఁగా
రాలుమ్రనిపాడి.

చ...ఆ, ప్పడఁతుకభూలతాధనువు పట్టి మనోభ
వుఁ డింతనుండియుక, విడుచునకాని మానఁ
డిది నిక్కము నట్టుదకీటజున్ద మై, యాడుగక
కమ్మధూళినుసి యొల్కుచునున్న పురాణచా
పముక. నైమ. ౫. ౧౨.

క. ఘుణగణవివరణఁ జివికిన, మణిధనువునఁ దొ
రఁగునుసిసమానము లై ద, ర్పణ నిభ నభము
నఁ బరిణతి, కణకణహరిణములు పొండుజలద
ము లాలనెక. ఆము. ౪. ౧౪౧.

౨. నిగుఱు, కట్టెలు మొదలగునవి కాల్పుటచే
కలిగినబూడిద.

(వ్యవ.) కట్టెలు కాలి నుసి ఆయిపోయినవి.

విణ. నుసి పట్టినది, ప్రాఁతది.

ఉ. చూచి రఘూద్వహుండు నెఱబోదులు వేల
కొలంది యెత్తలే, శేచి బలాధ్యు లయ్యు
నిపు డీనునీవి ల్లాకవెద్దకొండగా, జూచెద
శ్లెల్లవారు నది శూలికఁ గా కిట నాకు లయ్యు
మే. రామా. ౪. ౮౮.

నుసిపురుగు. వి. (నుసిక. క. నుసిహఱు. మ. నుచ్చు
వుఱు.) ఘుణము, మ్రాసు తొలిచి నుసి రాల్చె
డిపురుగు. (శ. ర. జై.)

నునుఁగు. ఆ. క్రి. తొలఁగు, అపసర్జిల్లు.

గీ. ఆన్మకంఠుఁడు నునుఁగు కై భావములకు, నా
దురాత్ముండు శ్రోత్రియు నపహాసించు, నాభి
లుఁడు సోమయాజి నిరాకరించు, నక్కిరా

కుండనుపాత ధిక్కరించు. నైవ. 2. ౧౩౦.
ఉ. పంది నుసింగిపోయిన నృపాలతనూజుడు
సిన్నవోయి ... విక్ర. 3. 2౩. (చి. ని.
పా. 'మొఱంగిపోయిన'. ముద్రి. పా.)

నుసుము. వి. ఎండకాలమున కన్నులందు ముసలెడు
చిన్నదోమ. (శ. ర. బ్రా.)

నుసుము. స. క్రి. ఆకరించు, లాగు.
వ...చరణాంగుళిదంకిలం ఒట్టి నుసిమిన మిట్టి
పడి యిట్టట్టు గదలనేరక...వసు. ౪. ౨౩.

నుసులు. ఆ. క్రి. (త. నోసివు.) గ. కదలు, చలించు.
గీ. మధుడు సారంగధరుడు మ నధుడు విధు
డు, వసులపాతర లై వీరు నుసులనీయ, రె
టుల నిటు తాళగల దని యెఱుంగ వైతి.
సారంగ. ౨. ౧౨౬.

ద్వి. రసికుండవేనియు వస దక్కి యాత్త, నుసి
లిన మఱి మీఁద నోరెత్తగలవె. పండితా.
పురా. ౧౧౪ పా.

౨. (బడలు) విఱుచుకొను.
చ...నిద్ర చేఁగనరినయట్లు మత్కరము గల్పిచ
నుంగవపైకిఁ దార్చి మై, నుసులుచు నీవిజా
ర్చినమనోహరలీలల నెన్న కళ్యమే. కళాం.
౪. ౬౨.

3. బిదుఁగు, ముడిఁగియుండు.
చ. వెరవున నంగముల్ నుసుల వేటులు వము
గఁ దాకినపు దిక్కరిదన ప్రహరములఁ
గంపము నొండక యుండుమేదిసీ, ధరములఁ
జోల్పఁ బట్టునుదగ్ర పుమూర్తుల...భార.
కల్ప. ౧. ౧౩౬.

మ. గద లనోన్యనమహాతిక మిడుఁగుఱుల్
గ్రక్కంగ సారించుచుం, గదియం పాయఁగ
వేటు దప్ప నుసులంగా నేర్పు లంగంబు
లం, దొదవక ఘోరపరస్పర ప్రమాతు లక్తు
గ్రంబుగా నెత్తురుల్, నెదరింపం బదకబ
హుంకృతులు దిక్కిమంబులం దాటుఁగఁ.

భార. ద్రో. ౧. ౧౮౫.

స. క్రి. నులుము, నలుపు.
గీ. చంద్రరేఖియు ముఖికాంతి సడలి కనులు,
నుసులకొంచును మేల్కొంచి నుసలఁ జొ
చ్చె. చంద్ర. వి. 3. ౧౩౫.

వి. ౧. చలించుట, వెనుదీయుట. (లాఘవము.
ఆని క. ర.)

వ...నుసులు లేక మానంబు మనంబునకు ధనం
బుగా వనంబునం గార్పిర్వనం గమిరిన
యట్లు యాపు నెడి పీనుంగువెంట లగుచోట్ల
కరంబులు రాలినను కరంబులు వంపక...ఉ.
హరి. 3. ౮౦.

౨. (త. నుసుకో.) బిదుఁగుట, ముడుచుకొనుట.
వ...ఆవృద్ధముడి పుడమి పీనివెడఁదయురంబు
పలక్షించి లాఘవ్యురంబుగ గదాదండం
బుఁ ద్రిప్పి వైవ నాతం దడి మేనినుసులునం
దప్పింప నది యిల చలింపంబడిన నన్నునులు
తెఱపిన యుటికి యద్భుతవేగుండగు నవ్వా
యపుత్రుండు గద పుచ్చుకొని తిరుగునందు
న దుశోభనండు...భార. కల్ప. ౨. ౨౬౩.

జ: నుసులుకొను.

నుసులుకొ(లోగ్)-ను. ఆ. క్రి. (నుసులు + కొను.
స్వార్థమున.) మెదలు, దొరలు.

నీ. కునానాకిటికి లక్షితుచకుంభములమిఁదికుం
కుమంబున నుసుల్కానఁగఁ గూడె. భీమ.
౧. 3౪.

నూ

నూ. వృత్తియందు నూపుకబ్బముయొక్కలు పుశేవ
ము. (చూ. నూఁబువ్వు, నూఁబవ్వు.)

నూఁక. వి. త. నూక్కుం. వృత్తివిశేషము. (శ. ర.)

నూఁకు=ఊఁకు. వి. పూనిక, యత్నిము.

నీ. చిఱుతి నూఁకుల నింగి జీర్వాణుగేహవప్రము
ల నిచ్చెన లేఁ ప్రాకిప్రాకి. కకు. ౧. ౧౨౦.

నూఁగ(గుటా)రు. వి. (√నూఁగు.)కోమావలి.

ఉ. అరమణీలలామ సవయావనసంపద నివృట్టిల్ల
శృం, గారరసంపుబొమ్మ యనఁగా వలిచన్న
లుఁ జిన్ని మోము నూఁగారఁ గృశోదరంబు
నలకావలియుం బొలుపొందఁగా దర, సేర
కటాక్షము ల్వాళయఁ జెచ్చెర వచ్చె నిజే
శుపాలికి. వా. రా. ౫. ౧౨౭.

సీ...నూఁగారు నా నలరు రోమ, రాజి ...
ఆం. భా. ౨. ౧౪౬.

సీ. కరికుంభమధ్యసంఘటితనీలాంకుశం బనఁ
గుచంబుల నూఁగుటారు మెఱయ. బలిర
కటివేల్పుశతకము. (చి. ని.)

సీ. కమలోద్భవస్ఫూర్తి నుముఖంబు భరియింప
వారిలీల నూఁగుటా రతిశయింప. ఇందు. ౨.
౧౯౧.

నూఁగు=నూఁగుడు. వి. ౧. ఆకులు కాయలు తీఁ
గలు వడ్లు మొదలగువానిమీఁద బయలుదేలు
చిన్నచిన్న ముండవలె నుండఁనూత్మోరయవన
మాహము. (డినియామేడితరూపము నూనూఁ
గు, నూఁగునూఁగు.)

ఉదా: దూలగొండినూఁగు, దోసనూఁగు, ధా
న్యపునూఁగు, బెండనూఁగు మొ.

సీ. తాఁగరాయంచలు నూఁ గారఁ బెరింగినగ
ములు తమపాలఁ బెట్టికొనఁగ. కతు. ౨. ౮౦.

ఉ. సువ్నదవారి గడ్డల జాలుగ మై గరుపాఱ
నిందులిం, బమున దృష్టి నిల్పి పయి బ్రాతు
మరీచుల నూఁగునూఁగులే, గొప్పలు వట్టఁ
జంచుపుటకోటిఁ గదల్చి తెమల్చికొంచు
సా, శ్శుప్త విహంగమ మ్మయినయాకృతి నొం
డఁ జకోర మొక్కడక. నిర్వ. ౬. ౫౧.

౨. అప్పుడే క్రొత్తగా బయలుదేలుకోమము,
కోమాంకురము.

సీ. పెడపెడ నూఁగారివంతయై యేర్పడుదేరనిన
కులలో నారనిగుడ, భార, విరా. ౧. ౨౪౫.

విణ. లేతది.

సీ. నూనూఁగుమీసానూత్నయావనమున కాలి
వాహనసప్తతి నొడివెలి. కాశీ. ౧. ౭.

సీ. కలికిసింగారంపు ములకలోయన ముఖాబ్రమున
నూనూఁగుమీసములు తనర. దశా. ౮. ౨౧౨.
నూఁగునూఁగుబ్రాయము=నూత్నయావనము.

క. తోడరియుఁ దొడరసిగ్గునఁ, బొడమియుఁ
బొడవనియుఁకోజములఁ జాపలముక, విడి
చియు విడువనినడపులఁ, బడఁతుకపై నూఁగు
నూఁగుబ్రాయం బయ్యెక. కవిక. ౩. ౧౦.

జ: నూఁగారు, నూఁగుడు, నూఁగుదోస, నూదోస.

నూఁగుడు=నూఁగు. వి. (√నూఁగు.)

(ఆకులు, కాయలు వడ్లు మున్నగువానికి అంటి
యుండు నూత్మోరయవనమాహము.)

క. బ్రదికకునంతకుం బురుషుఁడు, బ్రిదులక
నిలువెల్ల వగలఁ బెనఁగొని యుండుక, గుడు
రుకొని దూడినూఁగుడు, పొదివిన కారావనబీ
జమునకుం బ్రతియై. కవిక. ౫. ౧౧౮. (క. ర.
పా. 'దూడినూఁగుడు' అని ముద్రి. పా.)

నూఁగుదోస=నూదోస. వి. (√నూఁగు.) కూతు
రుబుడమక్కి.

ఆ. నెల్లిపప్పు పొట్ల చిల్ల మూలము నూఁగు,
దోస ముద్దయుగమధూఃజాతి, జీరకములు
గాఁచి నీరంబు లియ్యఁగా, నెట్టి వైత్రము
లును వట్టుకడును. (చికి. చి. ని.)

నూఁబిండి. వి. నూపు + పిండి. నువులపొడి.

సీ. ఉండ్రాళ్ళు నూఁబిండి పుండ్రేక్షులుం దే నె
యనఁటిపండ్లు... వార. ౬. ౫౫.

నూఁబూపు. వి. (నూపు + పూపు.) తిలశున్నము,
నువులబువు.

వ...నూఁబూపువంటినాసికయు ... వార. ౩.

౨౩.

నూకలు. వి. (త. నుక్కు.) తండులకణములు .

సీ. ధాన్యశకలములు దనరు నూక లనంగ ...

అం. భా. ౨. ౨౩౯. ద్వా. ౨. ౧౭౩.

(వ్యవహారమందు ఏకవచనము కాననగుచున్నది.

ఉదా:-గోధుమనూక మొ.)

నూకించు. స. క్రి. (√నూకు. క. నూకిను.)

ప్రోయించు.

గీ. అట్టిబిల్లిని సోతురాయండు నీపడంతిం జెఱ
గని యునిచె నే నెంతమంచి, బుద్ధి జెప్పిన
వివక యబ్బురపుఁగినుకఁ, గెరలి వడిఁ దన్ని
జెడల నూకించె నిందు. అచ్చ. రా. యు. ౭౨.

నూకు. స. క్రి. (క. నూకు.) ౧. ప్రోలు.

మ. వారిణం బొక్కటి కుక్కతండము బులిం
దానీకముక ద్రోచి యుర్వరం గా లూదక
దాట నేటలదిక వానంబు నడంబు నూ,
కి రసావల్లభుఁ డేసె భలమున...మనుచ. ౪.
౪౪.

గీ. అప్పు డతికాయుఁ డొరార యద్రిచరులు,
జమిలిచంపులు చంపి రిచ్చట నటంచుఁ,
దచ్చనూమధ్యమునకు రథంబు దూఱ, నూకి
పాపట పుచ్చి...రామా. ౮. ౧౬౫.

౨. ప్రోయు, గంటు.

క్షుణ్ణగాలను దొంటికిపుమిఁదిపూజ, పో
తెచ్చినపుక్కిటిసీట, మానుగా శివునకు
జ్జనం బార్చి. బస. పు. ౩. ౭౦౧ పం.

చ. చెలియవయోసులబ్బ యగునీబెప్పపుగుబ్బల
కల్లి తొంటిలే, ముడిగ నూకఁగా నవి సము
త్కటభీతిం జాఱుచో...కవిజ. ౧. ౫౪.

౪... ఈ బ్రహ్మచారి శంకరునిగుఱించి యిం
కను వంకరకొంకరమాట లాడె నూకించుచు
న్నవాఁడు ఇతని మెడ పట్టి నూకుం డని
పలికె కోపావేశంబున. వార. ౪. ౩౩.

౩. పడఁద్రోయు, పడఁగొట్టు.

మ. పురముల్ గూలఁగ ద్రోచి సౌధభవనం

బుల్ నూకి ప్రాకారముల్, ధరణిం గూల్చి
...భాగ. ౧౦ ఉ. ౩౯౮.

సీ. నుగ్గునూచంబు గా నూకుడు మే పేయధరశ్శి
ధరంబు దోగ్గండశక్తి. సుద. ౫. ౮౦. ద్వి.
పరమ. ౫. ౪౨౨ పం.

విణ. ప్రోయనది.

చ... చిగురాకుతోగరుబిగవగపొగరు నూకుట
డుగులజోడించినపాల వెండిపొగడములు...
ప్రబంధ. ౩౮. (ఇట బొపమ్యద్యోశికము.)
జ: నూకించు, నూకుడు.

నూకుడు వి. (√నూకు.) నూకుట, ప్రోవుకు.

చ. లకుముకులట్లు సగ్గుములకాగునఁ గుమ్మట
జాతిచాక్షుసం, లిక్ములలీలఁ బావురపుటి
టలతిరువ జెఱుపిఁక ధ, నుకములవైభరిం గపు
లనూకుడుభంగిని భగవత్స్వయం, గ్గకముల
రీతి సింహములగ్గవడి బోర ననూసచాకు
రిక. హంస. ౩. ౨౩౨.

సీ. కడు మారతోపునూకుడు జేసి కోరాడి
కొమ్ము నెగడటఁ జెప్పిచిమ్మి. రామ. ౩౮౭.
ప్రోపునూకుడు=జలత్వియము.

ద్వి. గోపాలకునిఁ దనకురునివాక్యమును, ద్రోపు
నూకుడు చేసి తొల్లిమి త్రేన్యంద్రుఁ, డరిగిన
ప్రోవ...నకపాధ. ౨. ౧౦౦ పం. ౨ పం.

నూగు=నూపు. (శ. ర. 'నూగులు' ధాన్య విశేష
ము అని బ్ర.)

నూచే(ము). వి. పాడి, చూర్లము; ముక్క, శక
లము. (ఇది నుగ్గుపదముతో కలసియే ప్రయోగ
ములందు కానవచ్చుచున్నది.)

ఉ. కొన్నిటి హస్తముల్ నదియఁ గొన్నిటిః గొ
ములు దుమ్ముదూళిగాఁ, గొన్నిటిఁ గుంభ
ముల్ పగులఁ గొన్నిటిఁ గాళులు నుగ్గునూ
చగా ... అన్నిటి భీముఁ దుద్భటగదాపాతి
నేనికజేటలాడఁక. భార. భీష్మ. ౨. ౨౧౧.

(నగ్గు నూచగా= పొడిపొడిగా, మిక్కిలి పొడిగా అనిభావము.)

సగ్గర. కూలుం గుఱుంబు లేనుంబు ధరఁ గడయుక గుప్పలై నగ్గునూ చై, వాలుక జేరుల్ ... భాగ. ౧౦ ఉ. ౮౮౦.

మ. సమయాంభోనిధిఁ జొచ్చి చండతరచంచ ద్వాల మల్లార్చుచుక, సమకోజ్జుంభితజంభ కాసనభూస్తంభాగ్రదంభోలిడు, ర్ద్రమశృంగంబున వేదవోరపురప ప్రకృతికల్ నగ్గునూ, చము గాఁ దాకె మధాశనాసనయో మోగర్చనిచ్చేదియై. దశా. ౧. ౨౭౭.

(భీముడు.) చ ... ఒక్కచే నొగల్, వెరవునఁ బట్టి లేరు ప్రజ విస్తయ మందఁగ వీచి వైచినక. ఆ. నగ్గునూచ మైన నగ్గురుఁ డొండొక, యరద మెక్కి యల్ల నరిగె నేన, మొగమునకు...భార. ద్రి. ౪. ౧౫౪, ౧౫౫.

క. అబ్బితరికిం గన్నుల, పబ్బుముగఁ జూచున పుడు ప్రమదంబునఁ బె, ల్లబ్బెడుగల్పిమెఱుగుచ, న్దబ్బలచే రవికె నగ్గునూచము లయ్యెక. రా. వి. ౩. ౧౩౦. (నగ్గునూచములగు=ముక్కముక్కలగు నని భావము.)

నూటయెనిమిది. స. (నూట+ఎనిమిది.) నూటను ఎనిమిదియు, అష్టోతరశతము.

గీ. దివ్యములు నూటయెనిమిదితిరుపతులకుఁ, బరమపద మైనశ్రీసర్వపురమునందు. భీమ. ౨. ౬౬.

నూటిడి. వి. (√నూవు.) నూవులతో చేసినభద్ర్య విశేషము.

మ. ఉడు వీధీహరినీలరత్న మయపాత్రోత్సంగభాగంబునం, గడుగారమున రేర్పుపాంతునకు నంకచ్చాయ యకకమనూ, టిడితోఁ గూడ మధాంకులింబ మమనెయిం బాయసాహారముం, గుడువం బెట్టెనొ బంతిహల్లకును బాకొరంబు లేపారఁగక. నైవ. ౮. ౧౯౮.

నూతనము. సం. విజ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నవీనము, శ్రీ త్తది. ౨. వింత యైనది.

నూతము. సం=సుతము.

నూత్నము. సం= నూతనము.

నూదము. సం. వి. ఆ. పుం. తూదము, బ్రహ్మదారువు, గంగరాక్షి.

నూదోస=నూగుదోస. ౧. నూగుదోస.

(శ. ర.) ౨. రేణుకలక్కి.

నీ...తెలియంగఁ దగును నూదోస రేణుకలు ... ఆం. భా. ౨. ౬౧.

క. నూదో సన రేణుక లగు...ఆం. పద. అచర. ౩౩.

నూనె(నియ). వి. (నూవు+నెయ్యి. త. నూవు.)

౧. నవ్యులచమురు, తెలము.

నీ. తెలాభిధానంబు దనరు నూనె యనంగ... ఆం. భా. ౨. ౨౫౮.

వ...అకులమోపున గల ఆకులు నూనెపె(అక) పీసాలు ౨...ద. కా. ౪. ౯౩౫.

ఉ. సంవెగనూనె యంటె నొకచంద్రభాసన కింపతెరికిక. పారి. ౨. ౮.

నీ. కమనీయగతిఁ దిలొత్తమ నేర్పుఁగాక నూనియ యంట నెవ్వరు నేర్తు రనుచు. వసు. ౫. ౭౪.

నీ. అతడు తెలాభ్యంగ మడిగినఁ బతి గమనూనియ దెప్పించి మేను శిరము, నభ్యక్తములు నేయ...భార. ఆను. ౨. ౩౦౮.

౨. చమురుకలుగఁ జేసెడువిత్తులు కలచెట్టునకు పీదపవచ్చినపుడు చమురు అనునర్థ మిచ్చును. ఉదా: కొబ్బరినూనె, అవనూనె, వేపనూనె మొ.

నూనెముంత. వి. (√నూనె.) గుచ్చబలక్కి.

గీ. నూనెముంత యనంగను నొప్పు గుచ్చ, బలయు, ఆం. భా. ౨. ౫౪.

నూనెముడి. వి. (√నూనె.) కీలుగంటు, జూలుముడి.

వీ. నిద దవేన నూనెముడి వీడ జిగురాకుల బా
దఁ దూలు గార్చిప్పు గదియుకిరణి. మ
సవ. 3. 3౧.

నీ. బెడంగు జూపెడ నూనెముడి లోనుగా నం
టంగుటిన వానెకట్టుతోడ. కుక. ౪. 3౮.

గీ. కేకబంధవిశేషాభ్యు కేరుఁ గ్రొమ్మడి యన
వెద యన నూనెముడి యన... ఆం. భా. ౨.
౧౪౫.

నూనెయగిసె. వి. (√నూనె.) నల్లగిసె, ఆతనిశ్శి.
(శ. ౮.)

నూపురము. సం. వి. ఆ. పుం. న. మంజీరము, అందె.

నూయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నుతిం
పఁడఁచున్నది.

నూయ=మయ్య, నయి. వి. బొ. బేడుడుకావి,
కుపము. (బ. నూతులు.)

1. అనఘ యధర్మము ధర్మం, బనమతిఁ బుట్టిం
చుఁ దృణసమావృత మై ప్రన్ననితలముచం
దమునఁ దోఁచిన నూయింబోలె నూత్తుచి త
తలేమిక్. భార. అను. ౫. ౪౦౯.

చ. సుతజలపూరితంబు లగునూతులు నూటిటి
కంటె నూన్పత్ర, వ్రత యొకబావి మేలు...
భార. అది. ౪. ౯౩.

నూతఁబడెదో పాఁతఁబడెదో=కవపడుదువా
కుభిషడుదువా.

క. జడ లల్లుచుఁ జిన్నప్పుడె, పడఁతులు తను
నూతఁబడెదో పాఁతఁబడెదో, నుడువు మ
నుమాట నిజమై, పడె నూతనె యార నూలు
వార లనంగక. సారంగ. 3. ౨౨౨.

నూతికప్ప=కూపసమంధాకము.

క. విను నూతికప్పవిధమున, నిను నీవ యెఱుం
గు వెఱుంగ నేరవు గర్వం, బున నావలికొలఁ
ది రణం, బున నొకభుజి పెట్టువడక పోనేరెన్

దవే. భార. ఉద్యో. ౪. ౧౯౩.

నూర్చినూతఁబోయ=నశించిపోయెను.

ఆ. జ్ఞాతిమలము నూర్చినూతఁబోయక నాడు,
దెంద మించుకైన దెంచుడదదు. ప్రబోధ.

౨. ౩౮.

నూర్చినలపట్టెము. వి. (√నూలు.) నూలు
చులకై దువు, వజ్రాయుధము.

వ... నూర్చినలపట్టెంబు వట్టుజోప్పుజలుపలక
గట్టిన గోపురంబు దాసి... ఉ. రా. 3. ౨౨.

నూర్చు(ఱువు)రు=నూలుగురు. సం. (√నూలు.)
(నూలునకుమహా వహత్యగ్ధకరూపము.) కేతసంఖ్య
కలవారు.

నీ. ఆతనికి నూర్చురు నుతులు బుచ్చికాదు లు
దయించి రభిలభూవిదిత లేజు, లు... భార.
అది. 3. 3౦.

ఉ. నూలుక రావు నీతడు కనుం గొనునంతటి
లో మనుష్యులక, నూలువు రైనఁ గాని
తిన నోటికి నాట దటంచుఁ గూర్చఁగా,
నూలువు రైరి నేటికి మనుష్యులు నీవునఁ
గూడ నింతటక, నూలును నిండి నిందక క
నగ్రహ మీశ్వరుడేమి నేయనో. కాళ.
3. ౨౦౫.

నూర్చే(ఱువే)లు. సం. (√నూలు.) లక్ష.

క. పొడఁగన్నంత నె వేయను, నుడివినఁ బడిన
లు నగిన నూర్చేలు మనం, బొడఁబడి మె
చ్చినఁ గోటియు, నడిగడువారలకు నిన్ను
హాటక చయముల్. ద్వా. ౨. ౫౩.

నూఱుండులకై దువు. వి. (√నూలు.) కేతశో
టి, వజ్రాయుధము.

ఉ. మించినపేర్చి నేయెడల మిన్నులుముట్టికె
లుంగునట్టినూ, అంచులకై దువుకొ దృణకణా
కృతియై వెడబాయఁ దేర్చి దర్శించినధీర
చిత్తములు వెల్లువ నాటి కలంప నాక

మి,యంచితచారుచంచలకటాక్షము సమివ
యస్త్ర మిమైయిక్. స్పసిం. ౨. ౧౬.
ఇట్లే: నూతుంచులవాల. ఆం. సం. దేవ. ౧౩.
నూతాటు(లు, ర్లు). స. (నూతు¹ + తా².)
అనేకము.
సీ. సంతలోఁ బ్రతి దిచ్చము లెత్తి నూతాటు
వలజన్నిదములు వడికి వడికి, శుక. ౪. ౧౦౯.
క. హెచ్చినరామునిశరముల, నొచ్చినతరువాత
గిరులు నూతార్లు వడక, వచ్చునె జలదరము
లపై, వచ్చుం బైచైన చెడ్డవారికిఁ జేటుల్.
రామా. ౩. ౧౨౯.
నూతిపి(ర్పి)డి=నతిపిడి. (క. ర. $\sqrt{\text{నూతుచే}}$.)
నూతిపోయు. స. క్రి. (నూతు¹ + పోయు.)
పాతము మొ. వాటునట్లుచెప్పు, బాగుగా
బోధించు.
క. తనయులకును మనుమలకును, దననేరుపు
నూతిపోసి తాల్చినసర్గం, బుడభరము వారిఁ
బూనిచి, పని దీటి విధాత యాసభం
గొలుపుగడుక్. కను. ౩. ౧౨.
నూతు¹. స. క్రి. ౧. సన్నెకంటిపై మర్దించు.
ఉ. నూతుక త్రావు నీకంటు కనుంగొను నంతటి
లో మనుష్యులక్. కాళ. ౩. ౨౦౫. ౪.
౧౩౩.
ఉ. ఇప్పుడు విశ్వభారమును నేలని నేల నిజా
ప్రకౌటితో, నొప్పన నేనె దనునవ నూరక
నూతుక త్రావువానికే. మా. స. ౩. ౧౪.
౨. రాచు, నలఁచు.
ఉ. నున్నదనంబుగా నలఁగు నూతియుఁ జం
దన మట్లు రాచియుక్. భార. విరా. ౨.
౨౨౧.
౩. ఆయుధము మొ. వాడి యగుటకు తాతి
మీఁద ఒరవెట్టు.
గీ. మదనఁ డచ్చుల నూతు హిమంబు పేరె.
మనఁద. ౩. ౨౩.

చ...వేటకుక్, దురుసుగ మారుఁ డస్త్రముల
నూతుఁ దమంబును చేరె దిక్కులక్. ఉ.
రా. ౫. ౨౩౯.
సీ. అలమి గీవెట్టింతు మలుకఁ గోతలు నూతి
పైవచ్చుభూదారపతులనైన, మా. స. ౨. ౧౯.
జ: నూతిపోయు.
నూతు¹. స. డా. (క. నూతు.) శతము, వంద.
చ. సతజలపూరితంబు లగ నూతులు నూతిటికం
పె నూన్నత, వ్రత యొక బావి మేలు...
భార. ఆది. ౪. ౯౩.
సీ. మనకులం బాదిగా వగ నోచరంబుల వేట
చాటున నొక్కనూటిఁ జంపె. ద్వా. ౧.
౨౫౮.
ఉ...బాహువుల్, నూతును బాచి పై వెనిచి
నూతుశరంబులు నూర్వది కటల్, దూతుఁ
గఁ గాలనేని రణదోహలి యొ కడఁగెక్
సమదతిక్. హరి. పూ. ౪. ౧౪౪.
నూతును నిండ=ఆయువుచెల్లు.
ఉ. నూతును నిండె నిండజ కనుగ్రహ మీశ్వ
రుఁ డేమి నేయనో. కాళ. ౩. ౨౦౫.
జ: నూటయెనిమిది, నూర్చనలపట్టెము, నూర్వ
రు, నూర్వేలు, నూతుంచులకైదువు, నూతా
టు, నూతుగురు.
నూతుగు(ర్లు) స. స. ($\sqrt{\text{నూతు}^1}$.) నూతుమంది,
వందమంది.
చ...గంధర్వదేవమానుషకన్యకలం బదాతువేలు
నూతుగురు పప్పురోణంబు లేడింటిం జెఱ
లవట్టి...ఉ. హరి. ౧. ౮౪.
చ...పదుండు నూర్వరు వేళరు లక్షకోటిసం
ఖ్యాకులం గూడఁకొని...దశా. ౨. ౧౬౨.
నూతుచు(గ్ను)=నూతుచే.
(వ్యవ.) ఈవేళ మాపాలములో కుప్ప నూతుచు
చున్నాము.

(సూక్తులగొట్టు.)

ప్ర. బోధ. ౨. ౬౦.

జ: నూలుపు, నూటిపిడి.

నూలుపు(ర్పు)=నూటిపిడి. (శ.ర. ౪/నూలుపు.)

నూలిగరసు. వి. ఇంద్రులు పక్షము, బట్టతల.

నీ...ఇంద్రులు పక్షం బగు నూలిగరసం చనఁ గను ... ఆం. భా. ౨. ౧౨౯.

నాలు. వి. ఓ. అనా. (శ. నూలు. త. నూల్.)

౧. తంతువు, ప్రతిపడికినపోగు, దారము.

౨. అజ్ఞు వలయు నృపతి కాభీరభిల్లాది, కంపకోల నూల నాజ్ఞ చెల్లు, నంట సార్యశాముడైన భూపతియాజ్ఞ, కెల్లవారు దల్లడిలవలదె. ఆము. ౪. ౨౦౬.

౩. సరసులమర్త మింపుల నొసంగఁ గదంబపు దండఁ గట్టుచో, గరఁగుటఁ దెల్పుదృక్తర శేకాంతులు నుత్తర విచ్చునంతరాం, తరముల నవ్వులు న్దులవతండము మొల్లలు నంచు మిన్ను గ్రుచ్చి రహిని రిత్తనూ లొసఁగినిగ్గు వహించురు పుష్పలావికల్. ఆము. ౨. ౨౦.

నీ. తనరు నూత్తము నూలు దార మనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౨౯౫.

౨. (తామర మొ. వానిలోని) దారము.

౩. గోవయము తమినూల్ చెఱకుకోల ధను ర్లత... క్రీ.దా. ౨.

నీ. కోరి తామరనూలునఁ గొండ లెల్ల, గట్టువడి న్దు విశ్వంబు గట్టువడియె. వా. రా. ౨. ౨౪౮.

౩. మొలనూలు.

నీ. వజ్రలనూలు నోర్వనికటితటి యెట్లు తాళి నో పటుదర్శనామకాంచి. పాండు. ౪. ౩.

నీ. చాఱలరెంపెంబు సన్నంపుగింపెంబు భాను పండులచాలు పసిడినూలు. వరాహ. ౯. ౨౮.

జ: నూలుకొను, నూలుకొలుపు, నూలుకొలు, నూలుపట్టు.

నూలుకొ(ల్కొ)ను. అ. క్రి. (౪/నూలు.)

౧. పురికొను.

నీ. బీటునోయి రథ్యంబులు మాఱుమొగము, వడినఁ దా నొచ్చి యుండియుఁ దడవి కాఱి, నూలుకొనఁ జేసి తఱిమిన వ్రాలి తీర్చుభల్లమునఁ గ్రీడి భీష్మునివిల్లు దునిమె. భార. భీష్. ౩. ౨౫౩, ౧. ౨౩౨.

నీ. వెడలి తమతమ చతురంగవిత్తులు తెల్ల, నుచిత గతి నూల్కొనఁగఁ జేయుమఁ గడంగి, సంగతోత్సవసంభృతో త్సాహు లగుచు. భార. భీష్. ౧. ౮౩.

౨. చక్కఁబడు.

౩. కనుఁగొని ఘలునుండు దురగంబుల వాగలు వట్టి యెత్తి త, తనవులు నూల్కొనక నివిరి... భార. విరా. ౪. ౧౩౪.

౩. పూనుకొను.

౪...యజ్ఞాదికృత్యంబులు ధనసాదుగ్ని, లేక నడ పరాదు ధనంబు గలిగఁ జేనియు లోభంబున సంసారలు తత్కృత్యంబులకు నూలుకొనరు గావున నల్పప్రయాసంబున సకలవర్ణములకు మోక్షంబు గల్గిమార్గం బానతిమ్మ... వరాహ. ౮. ౨.

౪. ఒప్పుకొను.

౫. అనుభయము నాతఁడు తగ నూ, ల్కొనినం దా నుదితనినడకొదండుం దై, యనితరసుల భోద్యమమున, ధనంజయుం డిట్లు లను నతని తో మఱియుక భార. విరా. ౫. ౧౧౫.

౬...నాకతం, నునఁ బటురోగదుఃఖములఁ బొందుచు నెచ్చెలు లిట్లు లుండఁగా, మనసిజభోగిలలకు మానస మెచ్చెయి నాతునూల్కొనుక. మార్క. ౫. ౫౦.

౫. సమ్మతమగు.

౬...ఏను కామధే, చుర నిను మెచ్చితిక మది కి నూల్కొనునిచ్చము జేడు నావుడక.

ద్యా. ౧౦. ౫౮.

౧. సిరపడు.

క. మనసు సరస్వతిఁ గనుఁగొని, జననీ నామన
ను శోకసంతాపమునకా, బానుఁగుపడి విజే
కమునకుఁ, గొనఁ గొఱయై చాల నూలుకొన
దని పలుకక. ప్రబోధ. ౫. ౧౮.

చ...నీమది కార్యవృత్తి నూల్కనియై ను
యోధనుం గని యకుంతిత నిశ్చయ మై...
భార. ఉద్యో. ౨. ౯౩.

౩. వ్యాపించు.

ద్వి. ఓరువరాక బిట్టోకిలిం తొదవ, నోర మ
ద్యపుఁగంపు నూల్కనఁబలిక. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౪౦౨పం.

౮. కలుగు.

ద్వి. ఇల తేలుఁగా లేనియారామలక్ష్మణులచేత
నేకీను నూల్కను నింక. రం. రా. యు.
౩౨౬ పా. ౨౧ పం.

స. క్రి. ౧. సమృద్ధించు.

మ. ధన ముద్యన్నిధనంబు జేహము విపత్సం
తానగేహంబు భామ నితాతంబు సనర్థనీమ
విషయోన్మాదంబు భేదంబు గన్గొన లోకం
బున శోక మిట్లెఱిగి నూల్కలేరు ప్రాణు
లొ కటూ, క్షయనవద్యాత్సవేధ మానసుఖప
ద్యాచ్ఛాద్యసంచారముల్. ప్రబోధ. ౫. ౩౩

౨. సిరపడుచు.

చ. పలికిన నేమి యన్నియును బల్కు నగుకా
మనరాజునొద్ద మా, ర్పలికనువారు లేరు విను
జాండవమధ్యము గాండినంబుదీ, ప్పుల మిఱు
మిట్లు గొన్నకనుదోయి గుణధ్వని ప్రయ్య
లైనవీ, నులు నయినకా బలే పలుకు నూల్క
నకుండుదు నూతనందనా. భార. ఉద్యో.
౪. ౪౧౮.

నూలుకొ(ల్క)లుపు(ల్పు.) స. క్రి. (నూ
లుకొను.) ౧. చక్కఁబఱుచు, సరిచేయు.

వ...అలిక దేశంబునం గలయఁబడినయలకంబులు
నూలుకొలిపి...ఉ. హరి. ౫. ౧౪౦.

చ. ఎదురుగఁ బోవనిమ్ము రథ మితనిలేరికి
నన్న నాతఁడుకా, బదిలముతోడ రథ్యముల
పగ్గము లేడైఱ నూలుకొల్పి యు, న్నదగతి
నట్లు చేసిన...భార. విరా. ౫. ౧౨౨.

మ. లలనారత్నము నొయ్యనొయ్య మొనకై
లకా నేల వ్రాయించి నిశ్చలవృత్తికా వరవల్ల
పూర్ణఫలకాసంగంబు నొందించి మి, న్ములు
జేమాఱుఁ దద రచింతనలతో నూల్కొల్పి
నెయ్యంపుటా, జబుపైపై నెనయింపసాగఁ
బటుకాత్మప్రేణికాభ్యాసముల్. వసు. ౩.
౧౦౦. (ఇటు 'పొందుపఱుచు' అని భా
వము.)

౨. పుకొల్పు, ప్రేరించు.

ఉ...ఈవృత్తుల దమ్ము నేనును జుట్టిరాఁ జ
మా, చుండలి నూలుకొల్పి కొని మార్తర నో
ర్చినఁగాక యొప్పునే. భార. భీష్మ. ౨. ౧౫.
క. కొనిపొందు పనుల నోడక, యని తా నెలం
గించి పిట్టిక నూల్కొలివెకా. భార. విరా.
౪. ౨౬౮.

౩. ప్రసరింపజేయు, వ్యాపింపజేయు.

నీ. హరిజాక్షిలనదపాంగాలోకనము నూలుకొ
లుపును న మ్మరిఁ గొలిపె మరుఁడు. కు. సం
౫. ౫౧౫.

నీ. బంధ త్రయంబునఁ బవనంబు మధ్యమనాళి
మార్గమునకు నూలుకొలిపి. వరాహ. ౧౦. ౫౪.
(ఇటు 'పూరించు' అని భావము.)

నీ. భ్రమరకంబులఁ జుట్టు ప్రసేద కణములు
నొసలికనుర్తిబొట్టు నూలుకొలుప. హర. ౫.
౨౯. (ఇటు 'అలముకొనఁజేయు' అని భావము.)

౪. కుదురుపఱుచు, నెలకొలుపు.

చ. మనకుల నూలుకొల్పి యనుమానము లెల్లను
జూచి...భార. విరా. ౪. ౧౪౩.

ఉ... సత్కియా, దక్షత నాకు నూల్కూలి
పి...దశకు. 3. 20.

గీ. చెంత నందతి నిడుకొని చేరెడేసి, కన్నలను
గ్రమ్మకన్నీరు కరతలమున, సప్పలించుచు
గాదద్య మడచి యెప్ప, తెలుగు నూల్కూ
ల్పి వారల కిటు లనియె. ఉ. రా. ౬. 203.

గ. కలిగించు.

గీ. ఎట్టకేలకు ధైర్యంబు హృదయమునకు, నూ
లుకొలుపుచు నారాయణుండు రాముడనఁ
గ నున్నాడు చిత్రకూటాద్రిమీఁద, రామ
సంజ్ఞను వినుతింతు నాచుహాత్తు. వరాహ.

గ. ౪౪.

నూలుకోలు. వి. (నూలుకొను, నూలుకొనుట.
(శ. ర.)

నూలుపట్టు. అ. క్రి. (నూలు.) దారము వేసి
నూటిగా నుండునట్లు చేయు.

గీ. కరి కారాంబికామహాకాళిగుడికి, నందముగ
నూలుపట్టినయట్టిచాయ, నూర్వవీధికిఁ జనిరి
సంకుద్రమతులఁ, బల్కిచుద్వారమునకు నై
పరమమానులు. భీమ. 3. ౫౯.

నూవు=నువ్వు, నూగు. వి. సగ్యవిశేషము, తిలప
స్యము.

క. నూవుంబువ్వును సంపెంగ, పూవు గెలిచి వి
రుదుముతైపుంజలి తగక, దా వైచె నసంగ
ముంగర, పో వనరుహానేత్రనాస తుల లే
కొప్పక. శశిబిందుచరిత్రము. (శ. ర.)

నీ...తిలసంజ్ఞ నూ వనఁ జేజిల్లు. ఆం. భా. ౨.
౨3౬.

జ: నూఁబిండి, నూఁబూవు, నూటిడి, నూనె, నూనె
ముంత, నూనెముడి, నూనెయగి నె.

సృ

సృ. సం. వి. ఋ. పుం. నరుడు, మనుష్యుడు.

(దీనికి తెలుగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు. సృ
చారి, సృసింహము మొ.)

సృకేసరి. సం. వి. వ. పుం. నరసింహమూర్తి
యగుచిహ్నువు.

సృగుండ. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక రాజు. (వైవస్వ
తమనుపుపుత్రుడు కారణాంతరమున ఊసరవ
లియై శ్రీపుష్కరిచే నుద్ధరింపఁబడినవాడు.)

సృజలము. సం. వి. ఆ. న. గ. మనుష్యునిమూ
త్రము. ౨. మనుష్యుని నేత్రజలము, మనుష్యు
నికిన్నీరు. (వాచ.)

సృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వర్తనము, నాట్యము.

సృతప్రియము. సం. సృత్యప్రియము.

సృతప్రియుడు. సం. సృత్యప్రియుడు.

సృతము. సం. వి. ఆ. న. తాళముతోను లయ
తోడను కూడినయాట, అంగప్రత్యంగములచే
భావమును తెలుపుచు ఆడెడిఆట. (సృతనా
ట్యలాస్యతాండవ శబ్దములకుభరత కాస్త్రప్ర
కారము ఈషడ్భేదమున్నను అవి కాద్యముల
యందు పర్యాయములుగా నే ప్రయోగింపఁబడి
నవి. పదార్థాభినయము సృత్యము, వాక్యార్థా
భినయము నాట్యము, అంగవిక్షేపమాత్రము సృ
తము అని సిద్ధాంతకాముడి.)

సృతశాల. సం. సృత్యశాల.

సృతస్థానము. సం. సృత్యస్థానము.

సృత్యప్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. నెమలి.

సృత్యప్రియుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.)
తాండమునందు ఇవ్వుము కలవాడు. వి. ఆ. పుం.
శివుడు.

సృత్యము. సం. సృత్యము.

సృత్యశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాట్యగృహము.

సృత్యస్థానము. సం. వి. అ. న. నాట్యరంగము,
సర్వము చేయుచోటు.

సృదేవుడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు.

సృధర్ముడు. సం. వి. న్. పుం. -మనుష్యధర్ముడు. కుశేరుడు.

సృవకందము. సం. వి. అ. పుం. -కందరాజము-
రాజపలాండువు, పెద్దనీరుల్లికి.

సృవతి. సం. వి. ఇ. పుం. గి. రాజు, ప్రభువు.
౧. త్రియ్యుడు. ౩. కుశేరుడు.

సృవతిపథము. సం. వి. అ. పుం. -రాజు పోవు
త్రోవ - రాజవీధి.

సృవతివల్లభము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) రా
జున కిష్టమగునది. వి. అ. పుం. గగనవాధునిచే
కను పెట్టబడినసర్వరోగనివారక యగు ఔషధ
భేదము.

సృవత్తి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గి. పరులను పా
లించుశ్రీ, రాజి. ౧. మనుష్యనిభార్య.

సృవద్దుముము. సం. వి. అ. పుం. గి. రాజాది
నము, పాలచెట్టు. ౧. ఆరగ్యధము, తీలచెట్టు.

సృవప్రియ. సం. వి. అ. శ్రీ. గి. కేళికి, మొగ
లికి. ౧. రాజభిరూపికి.

సృవప్రియఫల. సం. వి. అ. శ్రీ. వార్తాకి,
వంగచెట్టు.

సృవప్రియము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) రాజు
ల కిష్టమగునది. వి. అ. పుం. గి. రాజాప్రము,
రాచమామిడికి. ౧. కోటచుట్టును ఆవరించి దుర్గ
మును కాపాడుటచే రాజున కిష్టమయినది- ఒక
జాతిపెదరుల్లికి. ౩. రాజపలాండువు, పెద్దనీరుల్లికి.
౪. కాలిసస్యము, కరికి. ౫. ఆకుల్యము, నేలతం
గడుకి.

సృవబదరము. సం. వి. అ. పుం. రాజబదరము,
గంగలేగుకి.

సృపమానము. సం. వి. అ. న. సృపాభీరము.

సృపలక్ష్మము. సం. వి. న్. న. రాజులకు పట్టె
డుతెల్లగొడుగు.

సృపవల్లభ. సం. వి. అ. శ్రీ. గి. రాజపత్ని,
రాజి. ౧. ఒకజాతిమొగలికి. (రా.ని.)

సృపవల్లభము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) రాజుల
కిష్టమగునది. వి. అ. పుం. రాజాప్రము, రాచ
మామిడికి. ౫. (వైద్య.) గి. తెల్లభేదము. ౧.
ఘృతభేదము.

సృపసథము. సం. వి. అ. న. గి. రాజులగుంపు.
౧. రాజసభ, రాజుకొలుపుకూటము.

సృపసుత. సం. వి. అ. శ్రీ. గి. గంధమూషిక,
చుంచెలక. ౧. రాజుకూతురు.

సృపాంశుడు. సం. వి. అ. పుం. రాజపుత్రుడు,
రాజుకొడుగు.

సృపాత్తజ. సం. వి. అ. శ్రీ. గి. కటుకుంచి,
చేదానుగుకి. ౧. రాజుకూతురు.

సృపాధ్వరము. సం. వి. అ. పుం. -రాజు చేయ
దగినయాగము- రాజనూయయాగము.

సృపాన్నము. సం. వి. అ. న. గి. రాజయొక్క
అన్నము. ౧. రాజనములు, ధాన్యవికేవము.

సృపాభీరము. సం. వి. అ. న. గి. భక్త
తూర్వము, రాజయొక్క భోజనకాలమును తెలు
పువాద్యభేదము. (వాచ.)

సృపామయము. సం. వి. అ. పుం. గి. రోగరాజము,
క్షయ. ౧. రాజయొక్కరోగము.

సృపాలుడు. సం. వి. అ. పుం. = సృపతి.

సృపాహ్వయము. సం. వి. అ. పుం. గి. -గంధ
ములేత రాజును ఆహ్వానించునది- రాజపలాం
డువు, పెద్దనీరుల్లికి. ౧. రాజయొక్క పేరు.

సృష్టించు. సం. వి. అ. న. - మనుష్యులను పా
లించువాడు- రాజు, ప్రభువు. ౨. నాలుగు
ఆకుడలపరిమితి కలదేశమునకు అధికారి.

సృష్టించితము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) రాజున
కుఁ దగినది. వి. అ. పుం. రాజమామము, బొబ్బర.

సృష్టేధము. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుని పకు
వుగా ఏర్పడిచి చేయుయాగము, సరమేధ
యాగము.

సృష్టయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యయజ్ఞము,
అతిథిసత్కారము. (ఇది పంచయజ్ఞములలో
నొకటి.)

సృష్టలోకము. సం. వి. అ. పుం. సరలోకము,
భూలోకము.

సృష్టరాహుడు. సం. వి. అ. పుం. సరాంశమును
చరాహంశమును కలవాడు, చరాహమూర్తి యగు
విష్ణువు.

సృష్టవాహనుడు. సం. సరవాహనుడు.

సృష్టశంసుడు. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) మనుష్యు
లను పొందించువాడు, పూతుడు.

సృష్టసింహజయంతి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. సృష్టి
హమూర్తిజన్మోత్సవదినము. (ఇది వైశాఖశుద్ధ
చతుర్దశినాడు వచ్చును.)

సృష్టసింహము. సం. వి. అ. న. గ. రతిబంధవిశే
షము. ౨. ముప్పదిరెండువిన్నానములలో
నొకటి.

చ...గళకతైరయః గానెనిక్కడయః సృష్టిం
హంబును నాది యగుముప్పదిరెండువిన్నాన
ముల నాకెంబు పరీక్షించి...హంస. గ.
౧౦౬.

చ...గళకతైరయః సృష్టింహంబును గానెనిక్క
డయః ననుముప్పదిరెండువిన్నానములను
...ప్రబంధ. ౩౮.

సృష్టేనము. సం. వి. అ. న. మనుష్యునేనపహతి.

సృష్టవారి. సం. వి. ఇ. పుం. సృష్టిహమూర్తి.
మ. సృష్టారీ వాదము లేల లేక యితరుల నీర్తి
లకుఁ బాత్రముల్. ఆము. ౨. ౮౧.

నె

నె¹. వి. అ. నెఱిశబ్దములకు కొన్ని చాల్లులు పర
మగునపుడు వృత్తియం దంత్యవర్ణము లోపింపఁ
గా మిగిలినరూపము. (దీనికి కొన్నియెడల ను
గాగమమును, కొన్నియెడల దీనిమీఁదిహల్లునకు
ద్విత్వమును వచ్చును. ఉదా: నెఱిశబ్దమునకు
నెందోలు, నెచ్చెలి, నెత్తమ్మి, నెమ్మి, నెవ్వగ
ము. నెఱిశబ్దమునకు నెన్నడ, నెన్నడును,
నెమ్మెను నెమ్మొగము ము.)

నె². వి. నెలవుశబ్దమునకు లు ప్తశేషము. దీని
మీఁదిహల్లునకు ద్విత్వము వచ్చును. (ఉదా. నె
కొను, నెక్కొలు ము.)

నెంజిలి. వి. (త. నెంజిల్లిల్.) మనోవ్యధ, అధి;
భేదము.

నీ. నెంజిలి యనఁగ మనికితం బనఁగఁ దుండు
డుకనం దగు మనోవ్యధకు సమాఖ్య. అం.
భా. గ. ౧౩౩.

ఉ. మంజులపీఠమధ్యమున మన్మణిభూషణపం
క్తిఁ బెట్టి యభ్యంజనతత్పరండ నగునప్పుడు
దాని వారింప నెన్వఁడో, కుంజగుహకితరం
బుల నిగూఢము చేయునో వానిఁ బెట్టి
యీ, నెంజిలి బాయఁ జేయుటకు నేర్పర
లారయ మారలే కదా. కులశేఖరమహిమాల
చరిత్రము. ౪ ఆ. (చి. ని.)

క. నూనుఁ దని చాల నెంజిలియఁ పెడుగా తల్లి
దోస మనకిటు బలిమిఁ, బోనీక పట్టి నెనఁ
గిన, వానికా మఱి యేమి నేయ కులయుం
డెత్తమా. సారంగ. ౩. ౫౯. పాండు. ౪.
౧౩౩.

క. అలజడి నెంజిలి పిమ్మట, నీలు గుల్లపూటు
వంత నేగి నెగుల్ గొందల మలమ టడరు
గోడ, మృలిక వనట కుండు నా నమరు దుః
ఖాఖ్యల్. అం. శే. ౧౦.

నెంత్. వి. గిరిజత్పణ భేదము. (బోదవంటిగంట క
లిగి బోదకన్న సన్నమయినపరకలు కలది. పశు
వులు మేయునది. అని చి. ని.)

నెందోలు. వి. (నెల + తోలు.) పెద్దతోలు.
ద్వి. కాయ గాచినయటచేయి నెందోళ్లు, గోయఁ
వాకినయసిగోతడాచేయి. పండితా. దీక్షా.
౪౦ పా. (క్రితప్రతి పా.)

నెకలిక. వి. పట్టుదల.

క. ఒకని నొకించుకయును సోదకక యుండె
గటారి మొనలు కడు తెట్టు వడికా, నెకలిక
లు గఁ బోట్లాడుచు, వికపిల్లడు నాకడిందివిరు
లయందుకా. కళా. ౮. ౧౦౨.

నెక్కర. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర. ప్రా.)

నెక్కొను = నెలకొను, నెలవుకొను. అ. క్రి.
(నెలవు + కొను.) ౧. వనించు; ఉండు.

క. విను మవ్వకం బనఁగాఁజను మూలప్రకృతి
పురుషచైతన్యము నెక్కొనినం జేతన య
గుచు భువనతంత్రం బెల్ల నడపు నైభవ మె
నుగఁకా. భార. ఆను. ౧. 333.

(ఏవం చేతనశ్చ భగవాన్ పంచవింశక్కుచి
స్తే వాధిస్థితా ప్రకృతి శ్చేతయతి నిత్యం
సహధర్మా చ...సం. భార. ఆను. 3౯. 3౭.)

నీ. నీకొలంకుల జేరి నెక్కొన్నకోకంబు కోక
మాఁజుమ్ము చకోరనయన. రసిక. 3. ౯౨.

క. ఒక్కతె భయకోకంబుల, వెక్కుచు మెయి
గలవిలాసవి భ్రమలమ్మల్, దమ్మటయను
నొకయొంట పై, నెక్కొన భరణికు నెదుర
నెలిచి వినీతికా. మనుచ. ౪. ౨౯.

౨. పొదుకొను, సిరపడు.

ఉ. అక్కజ మైనచెల్వమున నాత్మకు నే
గయి పొల్పుపొల్పి నై, నెక్కొనుమాడ్కిఁ
గ్రమ్ముపసేరక యూరక నిల్చె... భార.
విరా. ౨. ౨3.

ఉ. నీదెస నాడుచి త్రమన నెక్కొని యుండెడు
భక్తి భద్రసం, పొదిని గావు టచ్చెరుకె ...
భార. శల్య. ౧. ౨౭౫. మార్క. ౨. 3౦౯.

3. తగులు, నాటు.

మ. ఇనుఁ దక్షరాముఁడు ప్రేమ సారసవనం బీడే
ర్వఁగాఁ జొచ్చి మిం, చినసంధ్యారుచి రక్త
ధారలు ప్రవహింపంగ వింటుం గరం, బను
వొంద న్నిగిడించుచో సమయవాయవ్యా
త్రు ముద్వృత్తి నెక్కొన మారీచనికాచ
రుం దనమ్మగాంతుం డెంబరాకిం బడెకా.
సారంగ. ౨. ౧౮౩.

౪. ప్రసరించు, వ్యాపించు.

చ...వాఁడుచు వడి నైచె నార్యుఁడ గడుకా
బెనుమంటలు మింట నెక్కొనం, గనదురు
విస్ఫులింగములు గ్రమ్మమహాశనిఁ బోలు
కూలముకా. భా. రా. ఆర. ౧. ౨౪.

౫. పుట్టు, కలుగు.

వ...అఖిలజనంబులకుఁ శ్రీతి నెక్కొన నతఁ
డమ్మోహరంబు దీర్చునెడ... భార. భీష్మ.
౨. 3౪౪.

ఉ...కనుగవనావృత్తారముల్, నెక్కొని క్ర
ముదేర... భోజరా. 3. ౧౪౨.

గీ. వేడినెలుఁగండఁ గ్రాగినవిన్ను మేన, నెక్కొ
నుచెమటబొట్టునాఁ జొక్క అమరె. పాశి.
౨. 3౯.

౬. ఫలించు, సిద్ధించు.

ఉ...వివిధంబులకా, నెక్కొనకున్న మర్త్య
లకు నిక్కము ప్రాకనభోగ్యకర్తముల్.
మరి. ఉ. ౪. ౩౬.

౭. అతిశయించు, అధికమగు; ఉబ్బు.

ఉ. చచ్చె ఘటోత్కచుండు మనస్సెన్యము
తల్లె గలంగి నల్లడ, నివ్వుటఁజూచి యేము
వగ నెక్కొన వంచెదము...భార.ద్రో. ౫.
౨౩౮.

ద్వి. చేరి యాదేవుని శ్రీలింగమూర్తి, గోరి
సద్భక్తి నెక్కొనఁగ దర్శించి.ద్వి.హరిశ్చ.
ఉ. ౧౦౮ పం.

ద్వి. నెక్కొన్న చన్నులు నిరుపేదనడుము, పిక్క
టిల్లెడువల్లపిఱుండు...రం.రా.ఉ. ౧౦౦ పా.
౧ పం.

(ఈయర్థమున నిది కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారము
గా నుపయోగింపఁబడుచున్నది.)

క. ముక్కంటివరమునను మన, కెక్కుడుభయ
మావహింప హేతు వవధ్యం, డ క్కజుండు
వగతుఁడదైన, నెక్కొని నిద్రింప పెట్టి నెఱికర
ములుక. హరి. ఉ. ౨. ౨౨౧.

క. లెక్క గొనక నరుఁ గృష్ణుని, ను క్కణఁగ
దిగించి మూర్ఖునింబించి భరణ, గ్రక్క
దల వెలి నాయము, నెక్కొనఁ గొనిపో
యి జనకునిం గవి మ్రొక్కెక. శై. భా.గ.
౧౬౦.

స. క్రి. పొందు, పడయు.

క. అక్కట సద్విజజనము, నెక్కొనియును
జేసికొనిన నేరమి నిన్నుం, దెక్కొనఁ గచ్చపు
బాముల, బొక్కుచు నిన్నేండ్లు లెట్లు పొర
లితి తండ్రీ. పద్. ౩. ౯౨.

జ: నెక్కొల్పు, నెక్కొలు.

నెక్కొలుపు(ల్లు). స. క్రి. (నెక్కొను.)

౧. పెట్టు, ఉంచు; పొదుకొల్పు.

వ...పొండవార్త జా. నీమనంబున నెక్కొలుపు
మిక్కభయభిప్రాయంబు. భార. ఆను. ౧. ౮౩.

నీ. వనమాలికలు పొజువైచి రుద్రాక్షపూసలపే
రు లఱుత నెక్కొలువ వచ్చు. కుక. ౩.
౮౯. ('ధరించు' అని భావము.)

చ. పొలుపగుమావిలేజిగురుపొందికపోతపిరం
గిలాన నెక్కొలిపినపువ్వుగుచ్చ మనుగుం
డు పరాగపుమందు నించి...హంస. ౧.
౨౩౦.

మ. విను నీరూపము చూచి మాన్యపతి యున్వి
క్షూరు నే నెప్పెయిం, బనిగొందుం దగ నిం
తులుం దగిలి నీపైఁ జాడ్చి నెక్కొల్పి
నెచ్చనముల్ విన్నయ మందఁ జూచెదరు
భామా పల్కు లిం కేటికె. భార. విరా.
౧. ౩౨౧.

౨. సంఘటించు, కూర్చు.

క. అక్కట దైవము రాజ్యము, దెక్కొని యా
లిం దనూజుఁ దెగ నయ్యంగా, నెక్కొలిపి హ
రిశ్చంద్రుని, నిక్కడఁ గాడ్పటిచె నింక నేగ
తిఁ బొదుక. మార్క. ౧. ౨౪౮.

నెక్కొలు. వి. (నెక్కొను.) నెక్కొనుట.
(క. ర.)

నెగడి. వి. (త. నెగిటి.) ౧. దుచ్చమృగములు
రాకుండ కాపాడుకొనుటకును చలికాచుకొ
నుటకును వేసెడురుంట్లు.

గీ...నెగడికెఁ బాచనమున, కింభనము లిచ్చి భన
ముల నెసకమెసఁగు. భార. ఆను. ౨.
౩౮౮.

నీ. కితంబునకు నరశ్రేణు లొనర్చిన నెగడులు
తఱుచుగా నెగడి మెఱసె. చిత్రభా. ౨.
౩౪.

౨. అగ్నికుండము.

గీ. ఎపుడు నీవు ననుం బాసి యేగి తపుడె,
నీరనైనను నురినైన నెగడినైక, విడుతుఁ బ్రా
ణంబు...కవరా. ౩. ౧౩౦.

౩. కొఱవిదయ్యము, విశాదము.

నీ...గాలి గాము నెగడి. గీ. కొఱవిరాలుపు
బూచి పోతుడు పిసాసి, దయ్య మనఁగఁ
లికాచాభిధానము లగు. సాం. ని. దేవ. ౧౯.

నెగడెంచు. స. క్రి. (✓నెగడ 1.) నెగడజేయు.
ప్రకర్తింపజేయు.

ఆ. నింగి మట్టియున్న జంగమబలయ, శరమనం
దుఁగనినవసుకవిత, దగిలి వారియంద నెగ
డింతు రవికి దీ, పమున నర్ప లిచ్చుపగిది
వోలె. తు. సం. ౧. ౪౯.

౨. వరిలజేయు.

ద్వి. మగువఁ బుంసఁగనీమంతోత్సవమున, నెగ
డింపఁ దొమ్మిది నెలలు నిండుటయు. ద్వి.
భాగ. ౪. ౩౪ పా.

నెగడు¹ = నెగడు. ఆ. క్రి. (త. నికల్. క.
నెగల్.) ౧. బయలుపడు, ప్రకటితమగు.

ఆ. అనిన భామ్యుఁ డిట్లు లనియె నీకత్నగ,
మొకఁడు నెట్టులయిన నుడిగి మడిగి, సం
కటముల కోర్చి చరియించి యాపద, నిస్త
రించి పిదప నెగడ వలయు. భార. విరా.
౧. ౧౪౩.

క. గగనంబున కట్టెగనీన, భగవతి వంగదుఁడు
చూచి కపుల మనుప నీ, భగవతి నీ తావృత్త
ము, నెగడఁగ వినిపించి చనియె నిజగృహ
మునకుక. భా. రా. కిష్కిం. ౩౫౮.

౨. ప్రసిద్ధికెక్కు, ఖ్యాతమగు.

చ. తగిననుపుత్రులకే బడసి... పొందుగతుల్
...దక్షిణ లిమ్మగ నిచ్చి యజ్ఞసుల్, నెగ
డఁగఁ జేసియుం బడయనేర రపుత్రులైన
దురతుల్. భార. ఆది. ౨. ౧౪౯.

క. ఏను బకాదురుననుజుడఁ, గీనాకుండ మాన
వులకుఁ గిమ్మరుఁ డనం, గా నెగడుదు నీకా
మృత, కానమున సర్వసత్త్వభాదఁబుద్ధి.
భార. ఆర. ౧. ౧౧౨.

ఆ. తనరు ఖ్యాత మయ్యె ననుటకుఁ జేరుగా,
నెగడె ననఁగ... ఆం. భా. ౩. ౯౦.

౩. ఒప్పు, తగు.

(శారదుఁడు.) చ... వీణ మింటుమను నేడు
పడంతులయొద్దనుం గడుక, నెగడెడువిందు

గల్గె నని నెమది మెచ్చుచు వచ్చెఁ జెచ్చె
రకే. క. రా. ౩. ౧౭౩.

౪. కచ్చిల్లు, వృద్ధిపొందు.

చ ... నీ, మనమున ధర్మముకా సితము మంచి
గఁ జూచి విధించినట్లు చేసి నెగడువారు
గాక నినుఁ జేరిన నాపద లొంద నేర్చునే.
భాగ. ఉద్యో. ౩. ౨౦౩.

రగడ. నీకను దెఱచిన నెగడును జగములు, నీ
కను మూసిన నిజవపు జగములు. ఉ. రా.
౪. ౯౨.

గీ. వెంపుచెందెను దామరతంపరయ్యెఁ, బ్ర
బలె నెగడెను... అనఁగఁ జే శయ్యె వృద్ధి
బొందె ననుటకు... ఆం. శే. ౫.

౫. ఆతిశయించు, మిక్కుటమగు.

నీ. చెలవంబు నెగడఁ దీర్చినకొత్తకస్తూరిపట్టె
లమేల్చి పట్టుమీఱ. చంద్రి. ౧. ౧౦౩.

నీ. తీతంబునకు నరశ్రేణు లొనర్చిన నెగడులు
తఱచుగా నెగడి మెఱసెంచి త్రభా. ౨. ౩౪.

౬. గర్వించు, గర్వపడు.

క. తనయింట దివియ యుండఁగ, నను దాయ
మనందు నెగడి నాతోఁ గొఱమా, లినమాట
ల నినుమంతయుఁ, గొనవండఁగ నాడె ని
ట్టిమట్టిఁడు కలఁడే. శేయూర. ౩. ౨౩౯.

౭. యల్పించు, పూను.

నీ. పొందమిత్రుండతోఁ బొందు లీనెమకాసు
దిగుక భావి చాసంప నెగడునాభి. గంధ.
౧౯౯.

౮. వడచు, ప్రవర్తించు.

ఆ. విదురుచతుమ పొందవేయహితారంబు, వా
నిబుది నెగడ వలన దనన్య, పక్షపాతబుద్ధిఁ బ
రఁగుచు నుండెడు, నట్టివాని నాత్మఁ డనఁగ
నగునె. భార. సభా. ౨. ౧౫౦.

ఆ. జనుడు నకుఁగ డిట్లు లను దేవ తమతమ,
నేర్చుపనులవెంట నెగడి బ్రదుక, వలయుఁ
గాక నగరఁ దలము దప్పినమెలం, తువల

కలుపు లియ్యకొనుట దగునె. భార. విరా.

౧. ౨౬౬.

క. కలుగు, సంభవించు; ఉండు, ప్రవర్తిలు.
గీ. బహువిధంబుల బగతుర బరతసమున, నితై
అంగునఁ గలుగుక్రం దెల్ల నోర్చి, నిల్చి గొ
ల్చిన సత్కీర్తి నెగడుఁగాక, దవ్వదవ్వల
ని లైన నవ్వ రెట్లు. భార. విరా. ౪.౬౨.

చ... హెచ్చినఘృతపాయసాన్నముభుజించెడి
వారలకుఁ మనోజయంబు నెగడునేని భిం
ధ్యము సముద్రజలంబులఁ జేలియాడజే.
భర్తృ. ౧. ౮౦.

గీ. అల్లులకు మ్రొంగఁ జేఁ దనహాలహలము,
భంగిఁ బొంగెడుకోపంబు మ్రొంగినఁగ, నీ
లగలు నెన్ని ని న్నెన్నఁ బోలు నట్టి, నీవు
సాలినఁ గా కేల నెగడుఁ జేరు. భార.
ఉద్యో. ౧. 333.

గీ...మహేంద్ర నాయట్టిహితుఁడు, నీకుఁ గ
లుగ నసాధ్యంబు నెగడు నెందు. వార.
3. ౪౪.

౧౦. వ్యాప్తమగు, వ్యాపించు.

గీ. నిండె నెగడె కలసెఁ బర్యె నీగిడె ననఁగ
వ్యాప్త మయ్యె ననెడి పేళ్ల కలరు సాంబ.
సాం. ని. మాన. ౫౦.

జ: నెగడించు, నెగడ్డ.

నెగడు². వి. కూరజలజంతువిశేషము, తంతునా
గము.

గీ. ఊఁతయలజల్లఁ జెఱువుల నుండ రాక, కా
ర్పాసకు నెగళ్లును గవులు విడిచి, తగలి చెం
తల నూతిగుంతల వసించె. శం. పంచ. ౧.
౨౬౪.

గీ. మీలు గప్పలు దాఁచేళ్ళు గాలిడిండ్లు, మొ
సలు లెండ్రలు నెగడులు మొదలు గలుగు,
నీరు ద్రిమరిపదుపులు నెఱయ బెఱయ, బా
నరుమున్నీరు నేరి యబ్బురము మీఱ. ఆచ్చ.

రా. యు. 3.

నెగడ్డ. వి. (✓నెగడు¹.) ప్రసేది, భృతి.

క. బలహార్యంతకకశ్యప, కులభామిను లై నెగ
డ్డకుం బని బహుపు, క్కులం బడసి పేరుకొను
నూఁ, కులం నూడఁగ నరిగి నతిమతూహల
బాధిణ. శ. సం. ౧. ౧౧౧.

క. శ్రీకంధగవగతత్వా, లోకనతత్పరుఁడు ని
శ్చలుం డభినిసుగ్ధి, లోకనలలితకన్యా, నో
కహూ డగుమల్లి గునుండు నెగడ్డ. కు.
సం. 3. ౨౪౪.

నెగవు = ఎగవు. వి. (✓నెగయు. క. నెగవు.)

౧. ఎగురుట, ఉడ్డిము.

గీ. కిలిలాండములు నొక్క నెగవున దాటంగఁ
గలయదభ్యుతోగ్గ వేగంబువాని. వారి. పూ.
౪. ౮౫. (చి. ని. తాళపత్రప్రతిపా. 'నె
గవు'. ముద్రి. శ. ర. పా.)

౨. ఎగసిటాటు, గర్వము. (శ. ర.) 3. మండి
పడుట. (శ. ర.)

నెగయు = ఎగయు. అ. క్రి. ౧. (పత్యదులు)

ఎగురు; నైకి లేచు.

ఉ... తాన్మ్యంబు తల్లికి మనః, ప్రీతియొనర్చు
చుక నెగసె భీమజవంబున నభ్రవీధికి.
భార. ఆది. ౨. 3౯.

ఆ ... శాశ్వతంపు, సెలవు గలిగె రండు నెగ
యుండు పుణ్యలోకముల కని సమానరము
నఁ బలిక. భార. ఆను. 3. ౨౪౬.

గీ. నెగసినకొన లేచి నింగి యంతకంతు నవుల
ద్రోగఁగఁ దనరారుదాని. భార. విరా. ౧.
౧౬౨.

చ. పొగయక రాజు కొక్క ముగి భారన మం
టలు విన్నులింగముల్, నెగసి ... పురారి
నేత్రకిభి మల్చి మహాశనిపాతభీరు మె.
కు. సం. ౫. ౫౨౮.

౨. ఉద్దమించు, బయలుపెడలు.

క. వగచినచి తము నలందురి, మొగిచినకనుగవ
యు నుడుట మోపినకేలుక, నెగిచినకతము
నుడుగక, నెగసిననిశ్వాసతతియు నీరజము
భిక్షి. ఈ. సం. ౫. ౫౮౯.

ఉ. నావుడు నవ్వు నెమ్మెగమున న్నైయంగ
జనార్దనుండు...ఉ. హరి. ౩. ౬౯. నై. ౪. ౧౩౨.

౩. (జలాదులనుండి) పైకిలేచు, లేలు.

గీ. నీర ముంచినసౌజకాయనెగసినట్లు, పేరు
కొని వైచుతెల్లంటిచీరనోలె, నుంకుచెండు
విధంబున నుత్తరించు, తములపాకు నిక్కెడు
క్రియ దాటె న్నిష్టి. ఉ. హరి. ౪. ౨౮.

గీ. కాద్రవేయులు భూమియుఁ గైకొంగ, నుర
గలాకంబు వెడలి తత్పరిభిసీట, నెగసి తో
డనె క్రుంకుడు బ్బిలువ లేక, తత్తటాబద్ధగా
రుత్తముల కులికి. ఆము. ౨. ౯.

జ: నెగవు, నెగయుదెంచు, నెగవు.

నెగయుదెంచు. ఆ. క్రి. (నెగయు + తెంచు.
స్వార్థమున.) -జలాదులనుండి- పైకిలేచు, లేలు.
ఆ. బంధనంబు తెల్లఁ బాయుండు భీముండు, నీరి
లోననుండి నెగయుదెంచె. భార. ఆది. ౫. ౧౯౩.

నెగలము. వి. దండము.

వ ... ఆఖండవత్తిక నెగలమున దివియ...
ద. కా. ౪. ౧౨౮౩.

నెగవు=ఎగవు. వి. (నెగయు.) ఉత్పత్తనము, ఉడ్డి
నము. (క. ర.)

నెగుచు=ఎగుచు. స. క్రి. తలుము, నెన్నాడి
పరుగెత్తించు.

ఆ. వనగజంబు నెగుచువనచారిఁ బొడఁగని,
వనగజంబ కాన వడ్రిగజము, వెల్ల నై నురేం
ద్రు వైచి నుధాంధులు, పట్టు బట్టనీక

బయలు వ్రాకె. భాగ. ౮. ౬౬.

నెగులు=నొగులు. వి. బాధ, కష్టము.

ఆ...నరులు జంటి, చవియ కాని నెగులుఁ జటి
రయంబున నెక్కి, తారు విఱుగఁ బడుటఁ
దలఁపలేదు. భార. కాం. ౬. ౩౩.

గీ. నిజము చెప్పిన నీకు నేనెగులు లేదు. కాశీ.
౪. ౨౨౩.

క. ఇన్నెగులు మాన్ప వలదా, కన్నారం గనిన
బంటు గలఫల మనుచుక. కాశీ. ౩. ౮౫.
వసు. ౩. ౮౭.

౨. దుఃఖము, విచారము.

ఉ...అవ్వనితం దోడ్కొని వచ్చి యందటి
నెగు ల్వారించి తంచుక బ్రియంబున నా
చారణు వీడకొల్పి తనగీముం జేరె...కుక.
౩. ౧౫౩.

నీ. తనవాగమృతధార ధరణిజప్రాణముల్ ని
లిపి నామదిలోని నెగులు దీర్చె. ఉ. రా.
౫. ౩౯. సారంగ. ౩. ౯౮.

౩. కీడు, హాని; ఇడుమ, ఆపత్తు.

క...ధృతరాష్ట్రునకు లనదవ్యుత్తులు ని, సా
రణవై రులువీరల, కారణమున నెగులు పుట్టుఁ
గారవులకుక. భార. ఆది. ౫. ౧౬౦.

ద్వి. నెగు లొందినప్పుడు నెటిఁ దూలపోక.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౨౬౫.

ద్వి. నెగు లింతయును నేమి నెవమున వచ్చె,
మగువ నీపే రేమి మగనిపే రేమి. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౨౧౦౪.

౪. కొపము; విరోధము, పగ.

చ. మనమునయందు నీనెగులు మానుము పర్యంత
పుత్రి... కాశీ. ౪. ౧౫౪.

ఉ. ఓస్పృహ నాకుఁ జూడ నలయుగ్గలి నీకుతు
నిక మనోహరా, మానవిలాసుఁ జూచి నిలు
పోవక పట్టిన లోను, గామి నెం, తే నెగు

లూని వాని బొలియింపగ మాయలు వన్నె
నిట్లు... సారంగ. ౨. ౪౩.

జ: నెగులుకొను, నెగులువెట్టు.

నెగులుకొను. అ. క్రి. (నెగులు.) బాధపడు.

గీ... పాణిపంకజమును కోకకున్న, కంఠనా
భాంతరమున గద్దదిక్ నెగులుకొనునెలుం
గును నెత్తి యజ్ఞవక్తనయ. భా. రా. యు.
౫౩౯. (ఇట 'కంపించు' అని భావము.)

నెగులువెట్టు. స. క్రి. (నెగులు + వెట్టు.) బాధ
వెట్టు.

పీ. చారుచుభ్యముఁ గని శరభముల్ మననీవు
నెఱుఱుఁ గని యకుగ నెగులువెట్టు. భా
రా. ఆర. ౨. ౩౦౩.

నెగ్గడము. వి. (సం. నికటమ్. ప్రా. నిఘటనమ్.
త. నెరుక్కం.) త్రొక్కటము, సుమగ్గము. (క. ర.)
విజ. సాంద్రము, దట్టము.

గీ... అలయ సాంద్రంబు నెగ్గడ మవగ... అం
భా. ౩. ౧౩.

నెగ్గించు. స. క్రి. (నెగ్గ¹.) ౧. నెఱవేర్చు,
నిదింపఁజేయు.

(వ్యవ.) ఏలాగుననో వాఁ డీకార్యము నెగ్గించి
నాడు.

౨. జయమునొందించు, గెలిపించు.

(వ్యవ.) శ్రీకృష్ణుఁడు భారతయుద్ధములో పాం
డవులను నెగ్గించినాడు.

నెగ్గ¹, అ. క్రి. ౧. నెఱవేఱు, నిధించు.

గీ. మీదుకార్యంబు నెగ్గదు మీర లరిగి, వేగ
నుగ్రీవునెల్లి గావించుటఁ దలన, రచ్చివారము
... మొ. రా. కిష్కిం. ౫.

౨. మను, బ్రతుకు.

క... చంద్రికా, మగ్గమువెట్టినమొదలే, నెగ్గవయో
పింగళూప స్పృహనుమచాపా. చంద్ర. వి.
౩. ౪౩.

౩. కాశ్యపిన్ద్రుండ, జయమునొందు.

(వ్యవ.) వానితో కడుగట్టి యున్నటికి నీవు నెగ్గ
లేవు.

జ: నెగ్గించు.

నెగ్గ². అ. క్రి. (త. నెగ్గు.) బెండువడు, నిస్స
త్వముగు.

వ... నారి చతుగంః బలంబున కూరకయె దాదన
తెగ్గవల నెగ్గి వేటుకాంధు, బోవుడువెట్టు
బొదలు వెల్వకి పిట్ట తెగిరిపోవుచాడ్చున.
ప్రబంధ. ౩౮౮.

పీ. అతిసభాహువులతోఁ బ్రతి గాక పిన్నన నెగ్గి
మృణాళముతో నీటఁ బడియె. సానందో.
౧. ౮. పా.

నెగ్గు³. వి. గుండె యదరుటయందలియనుకర
ణము. (దీకి అనుధాత్విను ప్రయోగమున నెగ్గు
రను యాప మగును.)

ఉ. ఆరసికాగ్రగణ్యుఁ డవు డయ్యుకరోభవిచి
త్రకలికా, గారము సొచ్చి చొక్కటవుఁ
గంకట్టిపై నొకమోహనాంగశృం, గారునితో
డ పిపిలిక త్వలుంగ న్నిదురించుచున్నయ,
న్నీరజగంధిఁ జూచి యెడ నెగ్గురనం గడు
వి నీతాత్మఁ డై. కుక. ౧. ౧౧౫.

నెచ్చు. వి. మెత్తనియ్యపు పిండి. (ప్రా. మి
క్కిలి సన్న మైన నూకలసమునాము అనికర.)

నెచ్చూలి. వి. (నెఱ + చూలి.) ప్రియపుత్రి,
గాదిలివిడ్డ.

ద్వి. వలపలికడఁ బంటవలఁటి నెచ్చూలి, వల
నొప్పఁ దమ్ముఁ డవ్వల నొప్ప ... ద్వి. పర
మ. ౩. ౨౧౮ పా.

నెచ్చెలి. వి. (నెఱ + చెలి.) ౧. ప్రాణస్నేహితురాలు; ప్రాణస్నేహితుడు.

ఆ. వచ్చి కొలువు సాచ్చి నెచ్చెలిపిడు నం, తంత నిలువఁ బనిచి యల్లవల్ల, గదిసి ప్రాథ వనిత కరడి ముద్దియ, ముద్దు వుట్టఁ బనకు మ్రొక్కుటయును. భార. విరా. ౧. ౨౪౬.

సీ. తెలిగన్నుఁగవకు నెచ్చెలి యైనలే. తన వొ్వలయంగ సరసంపుఁబలుకు వలికి. భార. విరా.

౨. ౬౪. (ఇట ఔఁమృత్యోత్కము.) భార. ఆర. ౩. ౧౩౪.

ఉ. కాంచిరి నిర్వరేశ్వరులు...ధీరతం, గాంచన భూధరంబునకు గాదిలి నెచ్చెలి యైనవాని నిర్వందితదాశక్తి మరరక్షముఁ బోలెడు వాని నైవధుక. నైమ. ౩. ౪౦.

౨. స్త్రీ, ఆడుది.

ద్వి...వేల్పు నెచ్చెలులపాలిండ్ల, గలకలనవున బంగారు కుండలను. ద్వి. పరమ. ౩. ౧౪౬ పా.

సిరితోడునీడ నెచ్చెలి = భూదేవి.

ద్వి. సిరితోడునీడ నెచ్చెలి తనయింటి, కరుదెంచినప్పడే యఖిలసంపదలు. ద్వి. పరమ. ౫. ౩౩౫ పా.

నెచ్చెలికత్తె. వి. (నెచ్చెలి + కత్తె - స్వార్థమున.) ప్రాణస్నేహితురాలు.

ఉ. ముచ్చిలి గంధవారణసమాహముకుంభవిలా ససంపదలో, ముచ్చిలి మించుపయ్యెదలలో పల డాగుచు నుండు నెచ్చె మి, నెచ్చెలికత్తె దన్నుఁగవ నీవు విచారము నేయుమా మదిక, ముచ్చులఁ గిట్టి పట్టుదురు నొంపుదు రే మననచ్చు రాజులక. నైమ. ౮. ౬౯.

ఉ. ఆడెడునమ్మఁ గన్దొనకు మచ్చ...తలియ్యమావి క్రీ, నీడకుఁ బోకు మచ్చ యని నెచ్చెలికత్తె కుఁ జెప్పె సమతిక. తు. సం. ౫. ౬౧౦. భీమ. ౧. ౪.

నెచ్చెలికాడు. వి. (నెచ్చెలి + కాడు - స్వార్థమున.) ప్రాణస్నేహితుడు.

సీ. మఁగొంగువనిఁడి సప్తాంగరతుడు చే దోడు నెచ్చెలికాడు తోడునీడ. వి. శం. ౪. ౧౩౪.

చ. అని వర మిచ్చి కూలి రజతాద్రికి నెచ్చెలి కాని వెంటఁ దోడ్కొని చనుదెంచె...

ఉ. రా. ౨. ౩౧౮. ఘటికా. ౧. ౮౩.

నెచ్చెలువ. వి. (నెఱ + చెలువ.) మిక్కిలి మనోహరురాలైనయాడుది.

సీ. తనజాతికొమ నెందినమరుద్గతి బంధుజీవంబు వడకె నెచ్చెలువ చూడు. ఉ. రా. ౧. ౧౩౧.

నెటిక(కె) = నెట్టిక. వి. (క. నెటిక. త. నెట్టి.)

ఆంగుళిపర్వము, వ్రేలిగనువు.

చ. నెటికలు దీసి యిచ్చకము నేర్పి ప్రసంగము దీసి...విటులఁ గలంచి తీయఁ దగు విత్తములు త్రవ్వార కాంతకుక. విప్ర. ౪. ౨౩.

చ. నెటికలు దీసి చే విసికి స్కి యొకించుక యావులించినం, జిటికలు వేసి...వాని గను పొత్తులతోత్తుల కేవల సత్తెముల్. బహు. ౫. ౧౬౬. ద్వి. పరమ. ౩. ౨౦౪ పా.

నెటికలు విఱచు = ౧. వ్రేళ్లసంధులను విఱచు.

ద్వి. ఆసలార నాయమ్మ పింగళలంబు, నటు సాగఁ దిగుచును నప్పటివ్రేళ్ల, నెటికలు విఱచుచు నెమ్మి నొత్తుచును. పండితా. పురా. ౧౦౪ పా.

౨. ఏవగించుకొను.

సీ. తనకు లేమిని నొడ్డధనము వెంపును బాచి విధిమీఁద నెటికలు విఱచి విఱచి. పద్మ. ౨. ౨౩౯.

ఇట్లే: నెటిక విఱచు.

సీ. మమతతో నాథుండు చూటాడి యించుక

యటు మొగం బైనచో నెట్టికవిలుచు
కళాం. ౪. 3౨.

నెట్టికెత్తటు. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము, పిల్లల
యాటలలో నొకటి.

సీ. తిరుగుడుబిళ్లల త్రిప్పులు జరుగులు చిటితా
శమిశలు నెట్టికెత్తటు. నాంస. 3. ౧౪౬.

నెటుక్కురు. వి. పీపు మొదలగువానికీళ్ళకదలికవ
లన కలుగుధ్వని కనుకరణము.

సీ. అట్టో త్తరకత వ్రజాధ్యక్షుఁ డగురాజపిటకు
నకును పీపు నెటుకు రనియె. జై. భా. ౮. ౧౩.

నెటుక్కు. వి. (ఎముకలు మున్నగునవి) ఖండించు
టయం దగుధ్వని కనుకరణము.

దండకము...వక్రసారాసిపాలిక నెటు క్కం
చు ఖండించుచుక... దళా. ౪. ౨3౨.

నెట్టి. క్రి. విణ. (త. నెట్టె.) మిక్కిలి, అధికముగా.

గీ. విరహకాలంబు మరుబాణవిశతిఁ గొన్న, గం
టు లన్నియుఁ బ్రియుఁ గూడి కైపు మిగిలి,
పెనఁగునెడ నెట్టి విరిసె నా పనితమేనఁ,
గలయ నవనఖదంతవిశతము లడరె. తు. సం.
౮. ౧౩౮.

నుగంధి. చాలుఁ జాలు నెంతకైనఁ జాలు నున్న
గన్నెరులో, కలపుల కేల గోల రేయ నిం
దులోనఁ బో, నేల తాళు మన్న నన్ను నెట్టి
దిట్ట నక్కటా, మేలు మేలు ముద్దరాల మె
చ్చు వచ్చె నామదిక. యయా. ౪. ౨౦.

నెట్టన. క్రి. విణ. (క. నెట్టన. త. నెట్టం.) ౧. మి
క్కిలి, అధికముగా; నిండుగా, సమృద్ధముగా.

సీ...నెట్టన యెంతేని నెట్టి గరంబు...అత్యంత
ముగ ననుట కాఖ్య లయ్యె. ఆం. కే. ౫౩.

ఉ. నెట్టన ధ్వంపదనుడు నిన్నువలంబము నేసి
యొడతో, గట్టినయొడతోలె గతిగౌరవుఁ
జై కడుఁ దూరె... భార. సఖా. ౨. ౪౦.

క. ఇట్టివిధంబులు నిఖిలము, నెట్టన ప్రత్యక్షము
గను నీవలనను జూపట్టగ శబ్దికాభారం, బె
ట్టో లే దంచుఁ బలికి తిప్పుడు నాతోక.
వి. పు. 3. ౨౮౯.

మ...నేతులుక, వరుగులో చేరులు పప్పు లప్పు
డములుక దాలింపులుం బూపముల్, పరమా
న్నంబులుఁ బెట్టు నెట్టన భుజింపక దల్లిక
దండికిక. పొండు. ౨. ౨౪.

౨. అవశ్యము, తప్పక.

క...చుక, గట్టినకర్మఫలంబులు, నెట్టన భోగింప
కుండ నేర్తురె మనుజుల్. భార. ఆది.

౫. ౫౮.

క. పెట్టితి చిచ్చు గృహమునఁ, బట్టితిరి తిదీసు
భార్యఁ బాడడవులకుం, గొట్టితిరి వారు మ
నుపగ, నెట్టన భరియింపవలె నీ నీ ప్రాణం
బుల్. భాగ. ౧. 3౧౨.

ద్వి. వినుము హరిశ్చంద్రవిభుఁడు వసిష్ఠముని
మాట చెల్లింప మారత్రోపునను, నెట్టన సత్యం
బు నెఱపెద ననుచు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౩౫౯. పం.

3. న్యాయముగా, పాడితప్పక.

సీ. కవచధారణ మనుభవవిద్య గవ్వడి కేసె
టింగించితి నితఁడు దాని, నేర్పుట నీతని నె
ట్టన నొప్పింప కళ్యంబు గాదు... భార. ద్రో.
౨. ౧౦౫.

౪. నిజముగా, యథార్థముగా.

ఉ. నెట్టన యాపగానుకుండు నేలకువారె
ననంగ విన్ననా, కట్టిడివీను లేమి వినుకాటి
య కోర్వవు... భార. భీష్మ. ౧. ౫౫.

ఉ...ఏ, పట్టన నెల్లవాడ గనుపట్టక పీనదళం
జరించుచో, నెట్టన సర్వకూన్యం దని నింది
తుఁ డయ్యె దరిదుఁ డెంతయుక. నా.
పంప. ౨. ౧౧౧.

౫. చక్కగా, ఒప్పుగా.

ఉ. నెట్టన యెల్ల లచ్చియును నీళయు భూసతి
యుండ నీకు నీ, నెట్టిక నీలవై మనసు నిల్చుట
కే మన వచ్చు... ఆము. ౩. ౧౧౧.

జ. తెగించి, సాహసించి.

క. నెట్టన సభలో నేవురకటెడర వరాతివన
ముగా కంతయు వా, రెట్టితులువలో ద్రౌపది,
నట్టులు పఱచెడిదె జూద మాడరె యెం
దుక. భార. ఉద్యో. ౧. 3౪౪.

క. ఎట్టిటు పలికి తీ విది, యెట్టనరింపంగ
వచ్చు నీపని దేహం, బెట్టకనిదేహమున
కై, నెట్టన యీవచ్చు దండ్రి నిక్కము
చెపుమా. మార్క. ౧. 3౩.

౩. ఆనాలోచితముగా, తొందరపడి.

ఉ. నీతి దోఱంగి కార్యముల నెట్టన యాగ్రహ
వృత్తి జేసిక, బ్రతిగ సిద్ధి బొందినను భీ
తియుఁ గుత్సయుఁ బుట్టు... భార. సా.
౧. 3౫.

చ... ఉదకంబుల నీ విటు కుండ ముంప నా,
నినదము హస్తినాద మని నెట్టన యేసితి
దప్పు నేసితిక. భా. రా. ఆయో. ౧౮౩.

౮. చెచ్చెర, శీఘ్రముగా.

(కీచకుడు.) చ... పై, కొనుతలఁ పోరగించు
మదిఁ గోర్కులు పేర్చిన నప్పళించు నెట్టన
తెగ నగ్గలించు నచటక జనులం బరికించు
...భార. విరా. ౨. 3౧.

క. అట్టియెడ సకలమరులును, నెట్టన కొలువంగ
వచ్చి నీరజభవుఁ డా, బెట్టిని భూలోకమున
కుఁ, బట్టును తగఁ గట్టి సార్వభౌమునిఁ జే
నెక. వి. పు. ౨. ౧౮3.

ద్వి. పట్టి వధించుటే పౌరుషం బనుచు, నెట్టన
మొల నున్న నెటిక త్రి. దివిచి. ద్వి. హా. శృ.
పూ. ౨౦3౩ పం.

౯. కొంచెమైనను, అల్పమైనను.

చ. ఆనవుడుఁ బిన్నవత్స నగి యన్నరుఁ డొ
మొగంబుఁ జూచి నెట్టన బలుమాట లా
డఁగఁ గడంగఁగ నొల్లక యత్కుదా త్తతక.
భార. భీష్మ. ౧. ౧౨౫.

నెట్టన(ణ)ము. వి. (త. నెట్టంకమ్.) ౧. అతి
శయము, మెంపు.

గీ. అనిన వాపువ్వుఁబోడి నెయ్యమునఁ బలి
కె, జిలకకై వడి గండుఁగోయిలవిధమున, పి
నెబాగునఁ జెవులకు విందు గాఁగ, నెట్టనం
బునఁ దేరియ బుట్టిపడఁగ. చిత్రభా. ౫. 3౪.

విణ. ౧. ఆనివార్యము, కాకతప్పనిది.

గీ. సాత్ర మెఱుఁగనిచెనఁటిభూపతులయిండ్ల,
కెట్టినియతాత్మకుల నైన నేఁగఁ జేయు,
ద్వారనిలయులు వారింప వారి నచట, నిల
వఁబెట్టును గామంబు నెట్టనముగ. శివయో
గసారము. ౨. ౨౧.

౨. పూర్ణము, సమగ్రము.

గీ. దరిసెనం బిచ్చె దాతలతరమునాటికట్టు
బండి యొక రైతు నెట్టనముగఁ, బరుపుతో
గుడ నుయ్యెలపట్టెమంచ, మర్పణముఁజేసె
నొక్క కీతాంకుముఖికి. దుక్కా. ౪. ౧౦౪.

౩. యథార్థము, నిక్కము.

గీ. ఎట్టివాడు గురుండు నెట్టణంబుగ శిష్యు
లెవ్వరు సోదరు లెట్టివారు. శివయోగసా
రము. ౨. ౧౯౦.

నెట్టపంట. క్రి. విణ. నిష్కారణముగా.

గీ. నెట్టపంట యనంగ నిష్కారణం బంట...
ఆం. కే. ౫౩.

నెట్టము=నెట్టెము. వి. ౧. శిరస్రాణము, గుండ్ర
పాగ.

వ. ఇట్లు మురామరయూధంబులు హరిసనా
ధంబులై కవచంబులు నెట్టంబులుఁబెట్టుకొని
...(ముదిత ప్రతులపా. 'నెట్టనంబులు' చి.
ని.పా. 'నెట్టెంబులు' తాళపత్ర ప్రతిపా.)

౧. నెమలియారలతో వేసినదారములపాగ.

గీ. నెమలియారల వేసినదారములపాగ, నెట్టు
మని పల్కుగాఁ దగు.. ఆం.భా. 3.34.

(క్రొత్తప్రతి, తాటాకు ప్రతి భృ. పా. చి.ని.
'నెట్టు' ప్రాతప్రతి పా.)

నెట్టిండు. స. క్రి. (నెట్టు + ఇంచు. స్వార్థమున.)

౧. జయించు, గెలుచు.

కా. నీలుకా కార్యగుణాలవాలు ననిలో నెట్టిం
చువా కే రిలకా. సీతావి. ౧. ౧౦౩.

౨. అతిశయింపఁజేయు, పెంపొందించు.

క. గట్టిగ రాలను మంటను, గట్టినదేవాలయ
మును గలిగినవారల్, నెట్టించి రాలచేతను,
గట్టించినయిల్లు నొక్కగతి పుణ్య మగుకా.
కేవ. ౨. ౯౨.

నెట్టిక = నెట్టిక. వి. త. నెట్టె. అంగుళిపర్వము,

ప్రేలిగనుపు. (చూ. నెట్టికనీల.)

జ: నెట్టిక నీల.

నెట్టికనీల¹. వి. (నెట్టిక.) ప్రేలిగనుపులోనినీల.

గీ... గొరిగ పడుచు, నాడుచున్నది చూడు మా
రాభినయము, తానునెట్టికనీలంతగాని లేదు.

క్రి.డా. ౧౪3. ('చాలవిన్నది' అనిభావము.)

నెట్టికనీల². విణ. (సం. నైతికశీలః. ప్రా. నెట్టి

అనీల.) ౧. బ్రహ్మచారి; బ్రహ్మచారిణి.

౪... ఆపొట్టి నెట్టికనీలదిట్టపడుచు కడుపు నిండ
మి యెఱింగి తరంగితాంతరంగ యై యాకు
రంగనయన యిట్లని వితర్కించు. పాండు.
౪. ౧౪౯.

క. పట్టినచలమున నీగతి, మట్టముగా నేనఁ బిలు
కుమార్చి గదలిరా, నెట్టికనీలలు మదిలోఁ,
బుట్టినవార్న మునఁ దమతపోవనమునకుకా. జై.
భా. ౩. ౧౯౦. (నెట్టికనీలలు. చి.ని. పా.)

ఉ. నెట్టిన యల్ల లచ్చి యల నీశయ భూసతి
యుండ నీకు నీ, నెట్టికనీలపై మనసు నిల్చుట

కే మనవచ్చు... ఆము. ౩. ౧౧౧.

నెట్టు. స. క్రి. (త. నెట్టు.) ౧. గంటు, త్రోయు;
పడఁగ్రోయు.

క. వీనిమెడఁ బట్టి నెట్టుడు, పోనీకుం దనిన...
ఉ. మారిళ్ళ. ౪. ౧౩౮.

ఉ. వారక నెవఁగుం బొంగలిచ్చుచుచావరచాం
బురాళి నే, నేరహిఁ నీఁడుదానఁ దుది
నెన్నఁడు ద్రూఁడు మారుఁజేనియుం, వీర
ము మీఱ నేఁగుఁ డొక పెట్టున నెట్టినఁ బోన
నట్టియా, వీఁడిఁడితీర మేటి కని వేమఱు వే
మరు తేఁచుచుండఁకా. కృ. శకుం. ౨.
౨౧౧. ద్వి. నల. ౪. 3౧౦.

క. నెట్టిరి వివాన్లు మంటం, గట్టిరి భునపాళము
లను గంగానదిలో, నెట్టిరి రాజ్యము పెడలం,
గొట్టిరి ధర్మంబు విడిచి కుటిలాశ్రయై.
భాగ. 3. ౧3.

౨. నిరాకరించు, నిరసించు.

ఉ... వేడుచో, నప్పన నెట్టి పోఁ డడిగినన్నివరా
లిడుఁ గొండమీఁదితి, మృచ్చనివంటికావ్యవతి
యబ్బుట యబ్బుర మిబ్బుధాళికా. రా.వి.
౧. ౨౩.

ఆ. క్రి. గు. అతిశయించు, మిక్కిలీయగు.

క. ఆనుటయు భగభగ మండెడు, కనుఁగవతో
నొడల వడరుకంపముతో నెట్టిననీటూర్పుల
తో మొగ, మునఁ దనికెనకెంపుతోడ మని
పతి యుండెకా. ఉ. మారి. ౪. ౮౯.

వి. ౧. గంటు, త్రోపు.

గీ. కుఱుచనెట్టున నందియల్ చఱచి మొరయ.
కవిక. 3. ౧౫౧.

ద్వి. నిడు సాగ్రలగ నెట్టు నెట్టు వడంగ, మెడ
నట్టి దొర్చి గామిడితోండ యనుచు. ద్వి.
పరమ. ౪. 3౦౨ పా.

౨. ఉపమాతి, నాశము.

గీ. ఉపమాతియుఁ దావు నెట్టున నొప్పుచుండు.

అం. భా. 3. ౫౦.

3. వివరము, పట్టు.

క. వివరము నెట్టునలె గా, నీననుకొరాదు గా
క యెల్లగుగుణముల్, నే నీయక లేదు ను
మీ, యీ నెట్టున నీవె మీఁద నెట్టిగెద విం
కక. దశా. ౨. 33౩.

౪. తావు, ఉనికిపట్టు,

ఉ. అక్కరినా తమండు కస వారసి తె మ్మని
కుండుచేతికిం, జెక్కుడుఁబాట యాయ నడి
నెట్టిది తల్యడి చేనిమంచెపై, నెక్కినబారు
గూడి రమయించి దిశాంతమునందు వచ్చి
బ, ల్లాక్కులునా మొగంబున విదుర్పును గొ
న్నిళ్ళుతాగ్రభండముల్. శుక. 3. ౪౧౦.

ఉ. మట్టిన బిట్టు మిట్టిపడి మాని సముత్తితుండ
య్యో మేనిపై, బెట్టినపుట్ట నెట్టినీ బీటలు
వాఱ...పొందు. ౫. ౨౪౯.

గీ. ఉపహతియుఁ దావు నెట్టన నొప్పుచుండు.
అం. భా. 3. ౫౦.

౫. (బ) బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. చీకటి మొటికిళ్ళు చిముబిల్లు నెట్టు బొట్టన
గోలలు బొమ్మరాలు. గీ. అదిగా శైశవక్రీ
డలాడి రచట, రామకృష్ణులు గోపదారకు
లఁ గూడి. వి.పు. 3. ౨౦౨.

౬. పూనిక.

గీ. అంజక యశేషమును నోవనాగ్రదేశ, ముఖర
భూరిద్విజావళిమాల నెట్టు, గా నిలువ నేర్తు
నాత్మయోగంబుఁ దొఱగి, సనుదు గా కని
తాల్చె రూక్షప్రతిజ్ఞ. హ.న. ౧. ౨౯.

జ: నెట్టించు, నెట్టుకొను, నెట్టుకొల్పు, నెట్టుడు
గాయ, నెట్టుపడు, నెట్టోడు.

నెట్టుకొను = నెట్టుకొను. అ. క్రి. (నెట్టు + కొను.)

౧. నెలకొను, నివసించు; కుదురుకొను, సీరపడు.

క. నెట్టుకొని యుండు నావర, పట్టనగున సకల
దితిజపకులమకుటసం, ఘట్టిపడకీతుండగు,
నట్టిజగన్నాథుండు వారి యెల్లపువక.

పరమ. ౩. ౧౬౦.

ఉ...భక్తిరసంబు గదక వనంబులక, నెట్టు
కొనంగ రంగభుజిక్ భజియించె...పరమ.
౫. 3౬౯.

చ...గానలోభంబున వచ్చు టింతియ కాని మఱి
వీరు వారునుం బలెం బట్టనంబుల నెట్టుకొని
యిట్టునట్టు వహిమ లుపచరించువారము
గాము...క. భా. 3. ౪౦.

౨. కలుగు, సంభవించు.

గీ. గురునివెంబడి గా నొకకొంతదూర, మరిగి
యాతనియనుమతి నంబుబారి, క్రమ్మఱంగ వ
చ్చునాలోనఁ గంబుకంతి, పట్టఁ గూడనితమ
కంబు నెట్టుకొనఁగ. శకాం. 3. ౪.

3. అతిశయించు; చెలరేగు, విజృంభించు.

చ. ఇట్లెందు నెదురు లేక యతండు లెక్కకు
మిక్కిలి యగురక్కసిమూఱల ప్రేరణంబుల
తో జగంబులు వగలం బొగల నెట్టుకొని
మతిలనెట్టుచు నొక్కనాడు. యయా.
౨. ౬౪.

గీ...పట్టపగలె, నెట్టుకొని యెల్ల ప్రేతలనట్టులం
దు, గుట్టు లాయుచు మెలఁగునప్పటి మఱి
యు. నీలా. ౧. 2౫.

చ...నాకు నిగిరికి నిప్పుడు గొన్నివాసరంబుల
నుండి యారసంబు వెరుగం గఱకటి నెట్టు
కొని సాఁగుచున్నది...కాశీ. ౧. ౧౦౦.

౪. కడఁగు, పూను; పూనుకొను.

నీ. తుదియించునది నెట్టుకొని యింద్రియవా
ప్తి మనసుచాందల్యంబు మాన్పునదియు.
కాశీ. 2. ౧౧౯.

చ. కావున నీమనంబున ఘనం బైనవంత యావం
తయుం బెట్టుకొనక నెట్టుకొని యమహాధ్వ
రంబు సాగింప నున్యోగింపుము...జై. భా.
౧. 2౪.

క. నెట్టుకొని కొలుతు నన్నయ, భట్టోపాధ్యాయ
సార్యభామునిఁ గవితా, పట్టాభిషిక్తు భా

రక, ఘట్టోలంఘనపటిష్ఠాగాధ ప్రతిభా. భీ
మ. ౧. ౮.

౧. పట్టుపట్టు, అభినివేశము కలిగియుండు.

ఆ. స్వపటలాభిచంద్ర నీ విఠ నెట్టుకొనంగఁ
ద్రోవి పోవ నాకు దగ్గడు. భోజరా. ౩.
౨౩౩.

గీ. భరతశత్రుఘ్ను లిరువురు పాదయుగము,
పట్టుకొని రాక విడ మంచు నెట్టుకొనంగ,
దొరయనగవున దననుపాదుక లొసంగి, ప
నిచె రఘుభర్త పురికి శుభరతుభరతు. దశా.
౨. ౨. ౨౫.

క. ఏమిటికి నెట్టుకొనియెడు, నీమాటల నాకుఁ
గడుపు నిండునె పుత్రవ్యామోహ మేల
విడువవు, నాముందట చిదులవచ్చునా నీ
కింకళ. భోజరా. ౩. ౫.

స. శ్రీ. త్రోసికొను, గంటుకొను.

క. నెట్టుకొని వదలి గనుచో, బట్టవమున గల
సమస్తభామల కనానా, యెట్టివిచిత్రమో
మనమున, బుట్టినవాఁ డెపుడు మనము బు
ట్టించెఁ జూచి. విజ. వి. ౧. ౧౫౩.

నెట్టుకొలుపు(ల్పు). స. శ్రీ. (✓నెట్టుకొను.)
కావించు, కలిగించు.

వ... తమలపాకుఁగీఁగెయ్యలికలమీఁద మించి
నెల్లితలచుట్టుకట్టడలు నెట్టుకొలుపుతోలు
బట్టలపాడుగుత్తవైఁగ్రొమ్మడుఁగునెట్టిలిటును
చుంగులనిట్కుఁ పెక్కును... కళా. ౩. ౨౨౪.

మ. అనుతిం గన్నులు త్రిప్పఁ జేయుఁ గడు
వంత గాత్రభంగంబు విభ్రమవాక్యంబు
లు నెట్టుకొల్పు చుదనాపస్తాము... మల్ల
భూ. శృం. ౫౩.

౨. ఉండఁజేయు, ఉంచు.

వ ... అజ్జలజభవుండు తద్విరహదళావికలితదై
ర్యం డయ్య నుల్లంబునం గలగుట్టు నెట్టు
కొలిపి యిట్టుట వెల్పుటం జొరకుండి...

కళా. ౫. ౧౩.

నెట్టుడుగాయ. వి. (✓నెట్టు.) బాలకీదావిశే
షము.

నీ... ఒడ్డు, విడుపు నెట్టుడుగాయ విండములాట
లుపులిజూదములు... ఆడుకొంటి, జడువునై
సంభ్యవై నాస్థ చాల లేక. హంస. ౩. ౧౪౩.

నెట్టుపడు. అ. శ్రీ. (నెట్టు + పడు) గంటుబడు,
త్రోయఁబడు.

నీ. తొలుదొల్ల గుప్పె గోలలు కొన్ని వైసేసి
యవి నెట్టుపడి పోవ నాడుగఱచి. వాల్మీ.
౨. ౯౫.

నెట్టె. వి. (క. నెట్టె.) ఉద్ది, జత.

ద్వి. నిండాడుప్రేమతో నెట్టెలు గట్టి, చెండును
దండంబుఁ జెలువొప్పఁ బట్టి. రం. రా.
బాల. ౨౧ పా. ౯ పం.

నెట్టె(ట్టియ)ము¹ = నెట్టుము. వి. ౧. శ్లోకిరీహు.

నీ. తనయడుగుండములను రాచనెట్టెంపుఁబలు
నిండితాతు మెదలు పెలంగ. యయా. ౧.
౫౩.

౨. చుట్టకుదురు. (క. ర, త్రా.)

౩. కిరస్త్రాణము గుండ్రపాక.

చ. నను పగుపచ్చపట్టనఁ గనుంగొన నొప్పుగ
దిండుగట్టి నూ, తన మగుబురి బగ్గ కృతదాహ
ము నెట్టెము కుట్టి కన్త కా, ననతర్క భుష్ప
మాలిక దనర్క నురస్థలి నుద్వహించియిం,
పానరఁగ నేను నాదనర సోత్సుకుండై వారి
యొప్పె వారి. పూ. ౩. ౧౩౯.

నీ. వినుమాఁములు గాఁగ వసతోడఁ జెనకెట్టి
నెట్టెంబుగాఁ చేవు చుట్టినాఁడు. మనుచ.
౪. ౭౩. ఉ. వారి. ౨. ౧౨౪.

వ... కంజడముడి లిగియించి నెట్టియంబు చుట్టిన
జగ జెట్టిపాఁపఁజీనియాదలమాణిక్యంబులకు
ఱంగలిపెఱంగులు వెనుకెంట మింట దాఁ
కను జరిగి... భీమ. ౫. ౮.

నట్టము². వి. భృని, అజపు.

క. అని తలచి నిలిచి తీవ్రం, బనివడి చిరజీవ
యేరుపడ నొక నట్టెం, బానిసించిన గ్రమణి
పరి, మునుమె యత్నాలుల జట్టుముపై నప్ప
టెక్. తేం. పంచ. 3. ౧౫౩.

(‘మందం మందం శబ్ద మకళాత్’. అని మా
లము. ౧౫౫ పా. ‘ఆకాశము కాపు కాపు
రని యెఱిగింపజే’ నా. పంచ. 3. ౧౫౬.)

నట్టోడు. అ. క్రి. (నెట్టు + ఓడు.) చేట్టులుదమ్ము.
ద్వి. బిట్టుల్ని మూర్ఖులి బిమ్మిటి బొంది, నె
ట్టోడి లింగనన్నిహితులు దక్క. బస. పు.
౫. ౧౩౦ పం.

నడిమె. వి. ద్వీపము. (శ. ర, త్రా.)

నెత్త. వి. మత్స్యవిశేషము. (త్రా.)

నెత్తకమ్మ. వి. (నెత్తము¹ + కమ్మ.) పాచికల పం
డెము.

నీ. నిలు మహా బాంకకు నెత్తకమ్మ యటంచు
బతు లుల్కెడు నొయ్యక బల్క మనుచు.
కళా. ౬. ౧౨౦.

నెత్తటిల్లు. అ. క్రి. (నెత్తము¹.) శ్రమదీర్ఘ
కొను.

గీ. తేడుకలు మీఱ నురతాంతవేళయందు, నెఱ
యగఁగఁ బూవుఁబాన్మున నిద్ర జెంది, నెత్త
టిల్లిరి మలయాద్రినిలయపవన, గతుల నూర్పు
లు విలసిల్లఁ బతియునతియు. భాను. ర. ౯౩.

నెత్తపలక = నెత్తపుఁబలక. వి. (నెత్తము¹ + పల
క. క. నెత్తపలక, నెత్తపలిగ.) జూదపు
బల్ల, కారిఫలకము.

నీ. భావజన్ముని నెత్తపలకలఁ బురుడించు పాలు
పారునెన్నులు బొజ్జడు లయ్యె. పద్ద. 3.
౧౮౯.

ఉ... నెత్తనెత్తపలకల్ తెరలుంబకదారి పారు

వా, పిట్టల గూండ్లుఁ గ్రొమ్మెఱుంగు బింజెలుఁ
గొందలు తెచ్చి రయ్యెదజ్. వాల్మీ. 3. ౮౪.

నెత్తపుఁబలక = నెత్తపలక.

నీ. అస్తాపదాభిస లగుఁ జదరంగపుఁబలక నా
నెత్తపుఁబలక నాఁగ. ఆం. భా. ౨. 3౦౫.

నెత్తము¹. వి. (క. నెత్త = నేత్ర కబ్జకవృథము.
కన్నులనంటిగుఱుతులకది. దీనికి వృత్తియందు
కొన్ని పట్టుకైకము గా మువ్వలూపము. చూ.
నెత్తపల.) ౧. పాచికలాట, జూదము; ద్యూత
విశేషము.

గీ. అన్నదమ్ములు నెత్తము లాడి సతుల, తలలు
వట్టి సభాసలంబులకు నీడ్చి, చీర లాలిపిం
కురే... భార. ఉద్యో. 3. 3౬౩.

ఉ. నెత్తముమీఁదఁ గాతుకము నిర్భరము జని
యించె నిత్త మా, చిత్తములందు నీవు గడుఁ
జిత్రపుజూదరివి... నారి. ఉ. 3. ౨౨౩.

కా. సోభాదోష్ఠియు నెత్తముజ్ మొదలుగా
జూదంబు లీమాడున, వ్యేళజ్... జై. భా. 3.
౪౨. ఆం. భా. 3. ౬౨.

౨. పండెము.

నీ. తనకు లాగన నెత్తంబు గైకొని పన్ని పాసి
కల్ తాళించి పా పెరింగి. ఉ. హరి. 3.
౧౨౦.

జ: నెత్తకమ్మ, నెత్తపలక, నెత్తపుఁబలక.

నెత్తము². వి. ౧. (కొండమీది) వికాలనమ
ప్రదేశము, సానువు; (మేడమీది) చదును ప్రదేశ
ము.

నీ. ఉరుతరవూర్వభూధరము నెత్తమునఁ బోలు
చుగరికగండశల యనంగ. దశకు. ౫.
౧౨౮. ఆం. భా. 3. ౬౨.

గీ. కదలి పోదము రం దని కలువకదలి, కాన
మడవద్రకరికె గ్రలాసగిరికి, దత్తలంబున

నేగి నెత్తమున నిలిచి, చలుల బ్రతికబ్బములు పుట్ట మొలులు కెట్ట. వరాహ. ౬. ౧౦౩.

సీ. నెత్తము లేకొండ నెత్తములం దాడు విద్యాధరీకోటి విటులతోడ. మనుచ. ౪. ౩౮.

ఉ. మేడలమిడినెత్తముల మే లగుచంద్రకి సాంద్రపింఛముల్, జోడుగ విష్ణువారఁ గొని సాంపుగ నాడెడి నెమిపిండువుం, జూడఁగ వచ్చి యందుఁ బురసుందరుల నెవ్వఁ జూచి యచ్చరల్, వీడఁ ఘటింప మోము లరవెట్టుదు రీకులతోడ మటుంగువక. కులశేఖర మహిపాలచరిత్రము. ఆ. ౧. (చి. ని.)

౧. ఊరివారందఱును పశువులను మేపుకొనుటకై విడిచిపెట్టిన గయభూమి, బీడు.
వ...కా లటి విడువ నెత్తంబున మెత్తనిగట్టిక మేసి...అము. ౪. ౩౪.

నెత్తమ్మి. వి. (నెత్తి + తమ్మి.) పుల్లబజ్జము, విరిసిన తామర; తామర.

సీ. నెత్తమిరేకుల మెత్తందనముదెచ్చి యచ్చునఁ బెట్టి నట్టంద మంది. భార. విరా. ౨. ౧౨౨.

గీ. తప్పు లేకుండ నేల నెత్తమ్మి మొగడ, విసరి వడుక ప్రదేశంబు నేటుగొంటి. చార. ౧. ౨౩.

సీ...తమ్ములు వెలయు నెత్తమ్ము లనఁగ. ఆం. భా. ౩. ౬౨.

నెత్తమిరివిందు = నూర్చుడు.

గీ. తోచె నెత్తమిరివిందు తూర్పునందు. రాజ. చ. ౩. ౨౯.

నెత్తటి. వి. (నెత్తి + తటి.) ౧. చక్కనివలి; కడు పుమిడిముడుత.

సీ. నాళీకముఖికి నెన్నడుము కాఁగఁగయ్యెఁ దనర నెత్తలులబితరము దరలె. వసు. ౩. ౨౦.

సీ. తలులు నెత్తలులు నాఁ దగును వరీసంజ్ఞ...ఆం. భా. ౨. ౧౩౩.

౨. పెద్దయల, కల్లోలము.

చ. చిలునునుఁజెందొవల్ చిగిలిచెంద్రకన్తె పటపు ల్పరాగముల్, పటచిన్ నెడివ్యాతవలిపంబులు పాయనిజంటబక్కువల్, కుటుచతలాఁడబిల్లులుగఁ గోమలి యిచ్చుటఁ గాననయ్యె నె, త్తలు లలరాజహంసవగితాతతి దూఁగెడు డోలలో యనక. చంద్ర. ౪. ౨౧.

౩. అడుముటచే స్ఫుటముగా నేర్పడినరేఖలు, నొక్కలు. కాశీ. ౧. ౨౮౪.

నెత్తావి. వి. (నెత్తి + తావి.) నిండుపరిమళము, నువాసన.

సీ. అరవిరినెత్తావి నడరించునున్న ద్రవిటవీటి పొరభవితతి వొదల. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౨.

సీ. కోమలిన్ బూర్పు క్రోవ్వేడినెత్తావి మొకరి కేఱును మాతిముట్ట వెఱచె. నెమ. ౨. ౧౧౩. హగ. ౨. ౨౦. విక్ర. ౧. ౯౫.

నెత్తి. వి. (క. నెత్తి.) ౧. తల, కరము.

గీ. నెత్తిచక్కటి ధూమంబు నెగయునపుడ, మరణదశ యావహిల్లెడు మానవునకు. భార. కాం. ౬. ౧౨౯.

చ...కెపు లగడ్డలోఁ బడం, జతవముమీఱ నెత్తి కడు సంతస మొప్పఁగ నెత్తి బన్నగ, ప్రతకులు దాల్చుఁగాక మఱి పాముల కేడివి జాతిగర్జముల్. దకా. ౧. ౮౬.

౨. శిరోబములు, పెండ్లుకలు.

ఉ. ముంగట నిల్చి యోపారుగుమ్మదియ నాప తినెత్తి మాన నే, నంగడి కేఁగలే నిపుడహర్షభ మాతఱిఁ దెచ్చి యిచ్చెదం, కెంగటిగోడఁజేరి యొకచిట్టెడునూనె యొసంగలేక...శుక. ౨. ౩౮౧.

౩. దూనణవిశేషము, ఒకానొకటిట్టు.

(వ్యవ.) అక్కడ నేమున్నదిగి నీనెత్తి. ఇటు చూడుము.

నెత్తిఁ గట్టుకొనిపోవు=(చచ్చునపుడు) విడువక
కూడ తీసికొనిపోవు.

క. ఇలు నెత్తిఁ గట్టుకొనిపోఁ, గజుగుదురే నివికె
దాము గడవటం జూరుగూరులవెంటఁ జనరె
యపు డీయలమటు నాటిల్లదే దయాస్థితి వల
దే. శుక. 3. ౧౮౩.

నెత్తిఁ జేతులువెట్టుట=ప్రమాణముచేయుట.
ద్వి. రిత్తమొక్కలు మొక్కి ప్రియములు వలి
కి, నెత్తిఁ జేతులువెట్టి నిక్కముల్ నొడివి.
ద్వి. వారిశ్చ. ఉ. ౬౧౪ పం.

నెత్తిఁత=లలాటలిఖితము, నుదుటివ్రాత.
గీ.అరసికుం డైనరపతి నాశ్రయించి, న్నితు లా
నర్చుడికవి నెత్తిఁత రోత. వేణు. ౧౮.
శ్లో. అరసికాయ కవిత్వవివేదనం శరసి మాలిఖ
మాలిఖ మాలిఖ. (చాటుపు.)

నెత్తిపిడుగు=హానిచేయువాడు, వినాశకారి.
చ. జితదచరిత్ర కన్గొనుము వీ రసమానబలల్
సమిన్నిరం,కుసులు దశామ్యునెత్తిపిడుగుల్
దనుటావి కాదవాసలల్. రామా. ౬. ౫౨.

జ: నెత్తికాయ.

నెత్తికాయ. వి. (నెత్తి+కాయ.) తలకాయ,
శరము. (శ. ర, బొ.)

నెత్తురు(త్తు). వి.బొ. (క. నెత్తురు. త. నెత్తు
ల్.)రక్తము.

క. అత్తటి బాహుజంబులు, నెత్తురు నెములను
గురిసి నిష్ఠురనినదా, మత్త మయి నభిము
పిడుగుల, మొత్తంబులు వడియె ...భార.
ఉద్యో. ౪. ౧౬౦.

ఉ...దు, ర్నితి వధించి యే బడయునెత్తుటఁ
దోగినిరాజ్యభోగముల్, పీఠి యొనర్చునే
...భార. భీష్మ. ౧. ౧౮౩.

గీ. నిండి భోరన బాణునెత్తురు బేలులఁ గరగి
శరీరమాంసకర్షణమున, కుసుం. ౧౧. ౩౬౧.

గీ. రథములను సాశిజములఁ దుంగముల,
నుజుక నెత్తు పేలుల నీ వి భటియ నడచి,
పోరి రేటును వ్రేటును బోటు మోక్కయ
లవిఁజెలఁగంగ నుభయస్వైయములవారు. భార.
భీష్మ. 3. ౨౫౧.

చ. తలలు సరోజముల్ మెదడుఁతెండము కొ
న్నరు వంత్రజాలముల్, జలభణు లసిఖండ
ములు శంఖములై తగునెత్తు పేర్లలోఁ, గల
భకపాలనాచయము గ్రక్కన నెక్కి చరిం
చు సంగర, స్థలల నృసింహనిర్భతశత్రువసా
రసమత్తభూతముల్. వరస. 3. ౨౦.

జ: నెత్తురుఁగందు, నెత్తురుఁగళ, నెత్తురుఁద్రా
వును, నెత్తురుఁబొత్తు, నెత్తురుఁబ్రదు, నెత్తు
రుగడ్డ, నెత్తురుబంక.

నెత్తురు(త్తు)ఁగందు. వి. (నెత్తురు, ఒంటిపై
రక్తము తేలుచున్న రేతబిడ్డ, బొత్తుసాప.

గీ. ఇట్లు శైలిపీఠల నెనుఁగుచున్న కొడుకు
దెనుఁ జూచి కిన్నీరు గుక్కుకొనుచు,
గటకటా యిట్టి నెత్తురుఁగందు నిచట, వెచి
పోవంగ వలెనె నీచగతిని. భోజరా. ౬.
౨౧.

క. అత్తటిని శవంతంబులు, తత్తమవున కెండ
గాలి దాఁకి యుండక, మెత్తియిఁకిలఁ
బొదువుచు, నెత్తురుఁగందుపము నిర్మె నె
య్యపుఁగృహముక. పి శకుం. ౨. ౧౪౩.

గీ. మంచలక్షణములపుట్టుచున్నవాఁడు, నెత్త
ములు ఎప్పటియీ నెత్తురుఁగందు, వజ్రుల నె
తెంచె నెవ్వారబాడో యనుచు, విలయ
వారిఁ దెచ్చు పనుతు చివ్విటిసతులు. పాం
డు. 3. ౧౫౬.

నెత్తురుఁగళ. వి. (నెత్తురు+కళ.) నెత్తురు మా
మటవలన కలుగుమార్గ.

వ...తెట్టువలు గట్టి యున్న కొనెత్తురులు గ
నుంగొని నెత్తురుగళ వట్టి తమకు దామ
వ్రాలువారును... కువల. ౨. ౧౪౮.

నెత్తురుద్రావుడు. వి. (నెత్తురు + ద్రావుడు.)
రక్తపాయి, రాక్షసుడు.

క. అత్తటి నీలక చిక్కిన, నెత్తురుద్రావుడుల
వలన నెవ్వడి జబ్బుకొనుటకు, గుత్తుకిలరక్క
నుడు విని, మెత్తంబా టూని లోని మిగు
ల నడలుచుకొ. అచ్చ. రా. యు. ౧౯౩.

క. కావున మీ రానెత్తురుద్రావుడువంగడవు
గడలితామరదాయ, స్వేదగ తెండు నేడ,
ద్రివికి దొరఁ జేసి యునుతుఁ దిర మొప్పా
రకొ. అచ్చ. రా. యు. ౩౦.

నెత్తురుబొడ. వి. (నెత్తురు + బొడ.) ఎఱ్ఱబొడ
లు కలబడి జాతిపాము, అమెత్తలోనిముట్టుపాము,
మాతులాపి. (శ.ర. ప్ర.)

నెత్తురుబొత్తు. విణ. (నెత్తురు + బొత్తు.) ప్రాణ
స్నేహితుడు.

క. ఇతెఱుగునఁ దొయ్యలికికొ, నెత్తురుబొత్త
గుచు నతడు నిచ్చలు మదిలో, వాత్సినప్రే
ముడి జదివెను, నత్తి నొకనాడు తేవ
టంతఁ గడంకొ. యయా. ౩. ౧౧౫.

నెత్తురుబొద్దు. వి. (నెత్తురు + బొద్దు.) మధ్యా
హ్నము.

వ...అత్తటి గడిది నెత్తురుబొద్దు గుట ...
మనుచ. ౪. ౩౦. (సంధ్యా కాలమున శ.ర.)

నెత్తురుగడ్డ. వి. (నెత్తురు + గడ్డ.) ఒకవిధమైన
ఋజువు, నెగగడ్డ. (ప్ర.వా.)

నెత్తురుబంక. వి. (నెత్తురు + బంక.) మలముతో
నెత్తురును జిగురును పడువ్యాధిని శేషము. (శ.
ర. ప్ర.)

నెనడు. వి. (క. నెన.) ఎముకలలోని కొత్త, మజ్జ.
చ...నెత్తునికొ, నెనడును గ్రోలి భూతిములు

నిమ్మచు నీలుమఁ తొమ్మ చుండగొక.
భార. గ్రో. ౨. ౩౧౨.

ఆ. నెనడు మెనడు మలము నెత్తురు కుక్రంబు,
మాత్ర మనెను నినియు మువలుగాగ,
గుబిలి చెమట పునులు గోరు నేమం బశు,
జలము లిది శరీరమలము లయ్యు. విజ్ఞా.
ఆచా. ౪. ౨.

నీ...నెత్తురు నెనడును నెములు నెఱచియు
గండలు నెనసి సమర. గీ. తలము భూరం
బు గా...భార. ఉద్యో. ౨. ౧౪౪.

నెనయు = ఎనయు. ఆ. క్రి. ఒప్ప.

ద్వి. జనకనందనతోడ సకలరాగ్యంబు, నెనయు
రామన కిచ్చు నీదిచ్చు తెలిసి. రం. రా. యు.
౫౧౩ పా. ౧౧ పం. (చి.ని.పా.)

నెనరు. వి. ౧. ప్రేమము, స్నేహము.

(కద్రువ.)...అభంగి, జనినాశి, మూలఁ జేర్చొ
ని, నెనరు విడిచి యా నెలఁత నిష్కరమతి
యై. భార. ఆను. ౧. ౧౯౩.

చ. నెనరునఁ జెయ్యి వట్టి తరుణి ధరణి సరణిపు
రందరుం, డనుపక పోవు తెట్లు ... వసు,
౩. ౩౪. దశా. ౧. ౧౪౧.

౨. (ప్రీతిపురుషుల) వలపు, మోహము.

క. నను జూడ రాఁ డడేహ, యని నిను దూటి
కొనుచుండు ననయు నానై, నెనరు గలం
దుట గుఱు తిడె, కనిపించెను మనము వేసు
కలు గనఁ గల్గెకొ. సారంగ. ౨. ౩౧.

గీ. నిన్ను జూచునచుటకు నెనరు లేదె, హృ
దయ మియ్యిరు పతిభీతి నింతె కాక. దశా.
౩. ౧౦౮.

ఆ. హిమర సైక సైకమునందు విహరించు, కైర
వేషవేష భుననిభాంగు, నెనరు దవుల దవుల
నే చూచి కీడిగా, నెఱిగి యార యార
గండువదన. విజ. వి. ౧. ౫౯.

౩. మచ్చిక, చనవు.

క. అని కనకకళిపునసుమత, మున బాలునిఁ దోడు
కొనుచుఁ బోయిరి గేహంబునకుఁ శుక్ర
కుమారులు, నెనరునఁ దిద్దేహుడునను నెలకొని
యతఁడుకా. దశా. ౪. ౧౧౧.

ఉ...తానును, దానును నేటిదాక మమతం
దగ నగ్నినిఁ గూడి యున్నవా, రానెనరైన
నుం దలఁపఁడయ్యెను దీని గణించియేని
యూకా. విప్ర. ౪. ౩౨.

౪. దయ, కనికరము.

గీ. ఆకుచేరుడు నవ్వి బళా మఱేమి, దశము
ఖుండు మంచుపని నేయఁ దలఁచె పితవు,
దలఁచినకా మఱి ముక్కుకొఁత లనుమాట,
నేడు నిజ మయ్యె నిక నేల నెనరు దలఁప.
ఉ. రా. ౩. ౩.

విణ. ౧. ప్రియము, ప్రేమాస్పదము.

గీ. పనిత నాకన్న నెన రై నవారు నీకు, గలుగ
నేరుర... భాగ. ౧౦ ఉ. ౩౪౦.

నీ. వెనుక ముందటలేరు నెన రై నచుట్టాలు...
నై. ౧. ౧౦౩. ఆం. శే. ౩.

౨. కృతజ్ఞుడు, విశ్వాసముకలవాడు.

నీ. దీవెనలో విషయవిధేయతతోడఁ జేకొనుచు
ను వెండియు నెనరుదొరలు. ఆ. గౌరవము
లొనర్పఁ గైకొంచుఁ గ్రమమున...రాధువ.
౨. ౧౩.

నెనవు. వి. (క. నెనవు.) సంస్కృతి.

క. వనజనిభాతారం దై, వననిధిలోఁ జేలుచు
న్నరటప త్రిమువై, దనుఁదాన చూచి
చొక్కుచు, నెనవు గ నానందయోగనిద్రం
జెందుకా. వేం. మా. ౩. ౨౪౩.

నెన్నడ(పు). వి. (నెటి + నడ.) చక్కనినడక,
సరిలాసగమనము.

నీ. నెటనీటు గులుకులే నెన్నడలో పరికించి క
డుమందగతి గాంచె గంధకరటి. దశా. ౨.

౩౦౨.

ఉ. హెచ్చుజ్జించుభాగము నహింపక నెన్నడ
లింత కొంచఁగా. ఉ. రా. ౪. ౧౧౨.

నీ. పూడిగఁబోడిచూపులు చంచలము లని
మెలపు నెన్నడపున మేళవించె. విక్ర. ౪.
౧౩.

నెన్నడుము. వి. జౌ. ౧. (నెట + నడుము.) నట్ట
నడిమి ప్రదేశము, సరియైనమధ్యభాగము.

గీ. తరుణి యెఱుంగవె వీటికాదానజేత, గురు
జనప్రాంతమునయందు గూఢవృత్తి, నాగవల్లిద
ళంబు నెన్నడుమఁ జేటి, మడిచి యండిచ్చి
నపుడు గో రిడుదుఁ గేల. నై. ౮. ౮౪.

నీ. చెరువంగ నేర్చిరి కిఖల నెన్నడ మలఁ గమ్మ
నిక్రొత్తచెంగలువవిరులు. కాశీ. ౧. ౩౩.

నీ. పువ్వాత్త యేదేశములను నెన్నడుముగాఁ
బ్రవహించుఁ బుణ్యతరంగ గంగ, జాహ్నవి.
౧. ౧౫.

౨. (నెటి + నడుము.) చక్కనికాను, మందరా
వలగ్నము.

నీ. తూలుతీఁగెలనెంటఁ తూఁగు తేటులువోలె
ననదు నెన్నడుముల నారు లాలయ. ఉ.
హరి. ౫. ౨౩౩.

నీ. గాటంపునిడుదకేల్లంటునెక్కఁద్రేగున ననదు
నెన్నడుము జవ్వాడి నడక. రసిక. ౩. ౪౩.

నీ...విడికిట నడఁగు నెన్నడుముదాని. గీ. సాగ
నునడదాని నక్కన్నెఁ జూచె నతఁడు. ఉ.
రా. ౨. ౧౨౮.

నెన్నుదురు = నెన్నొసలు. వి. జౌ. ౧. (నెట
+ నుదురు.) వికాలఫాలము; ఫాలము.

క...కుటటినిం, గనుఁగొనుపుణ్యుండు మిక్కిలి,
కనుఁ గొను నెన్నుదుట నెన్నఁగాఁ దర
మగునే. దశా. ౧. ౧౨౩.

మ... దూత కేలోయి నెన్నెదుటకా జేరిచి
: నెన్నె గ్రుచ్చుట వాదంబుం దాదకగ్రీవు
తోకా. ఉ. రా. ౨. ౩౧౧.

౨. (నెణి + నుదురు.) చక్కిని నుదురు, నుంద
గళాలము.

మ. పర్యాయాన్ని పసిండిపట్ట మవనీపాలానతం
సంబునె. నున్నుటం ఏటై లతాంగి యొరు
... నెన్నె. ఉ. ౫౩.

నెన్నెటులు. వి. బ. (నెణ + నెణలు.) నిడుద
కెండ్రులు, దీగ కేళములు.

నీ... సగారి కైతవలున బరిచగ్య సల్పుచు
విసితు, డై యిండి యొక్కనా ద్దఘి
నెన్నెనా లంటు శుచి యొ కూర్కునయ్య
తివకుత్తి. గీ. దూతి... చం. రా. ౩. ౨౩.

నెన్నొసలు = నెన్నుదురు. వి. జె. ౧. (నెణ +
నొసలు.) విశాలఫాలము; ఫాలము.

చ. వనజభవుండు నెన్నొసట వ్రాసినసొమ్ము
ఘనంబొ కొంచెమో, విను మరుభూమి కే
గిన లభించును మేరువు జేరఁ బోయినకా,
ధన మధికింబు రాదు... భర్తృ. ౧. ౪౧.

౨. (నెణి + నొసలు.) చక్కినినుదురు, నుందర
ఫాలము.

మ. అసదుంగొను జలింప గుబ్బలపయిక్ హా
రాళి గుల్కుంగ నెన్నొసటకా ముంగురు
లాడ... నే, ర్పెసంగకా నూనియ యంటె
నొక్కచెలి యయ్యిత్వొకురాణ్మోలికా.
ఇందు ఉ. ౧౭.

నీ. చిన్నికొన్నెల నెన్నునెన్నొసళ్ల నొయారి
యలతికస్తురికేక లనువు మీఱ. అచ్చ. రా.
బాల. ౮౩.

నెపపము అ. క్రి. (నెపము + పము.) నెపమునొం
దు, దోషియను.

క. కృప గట్టిపెట్టి మీపా, పపుబుద్ధుల బట్టిపట్టి

ప* నుట్టి విని, మ్మకటూ గధనకుని బారి
గొని, నెపపడి పడియుండు వాడనే నేనకటా,
చేం. పంచ. ౧. ౫౧౪.

నెపపెట్టు స. క్రి. (నెపము + పెట్టు.) దోషియను.
(వ్యర్.) నే నిప్పుడే చెప్పుచున్నాను, కర్వాత
నన్ను నెపపెట్టవలను.

నెపము = నెనము. వి. (సం. నిభః, స్తా. జివ్య.
క. నెన, నెనను. త. నిపమ్.) వ్యాజము, మిష;
విభ్యాపేతువు.

క. గంధర్వ లను నెపంబున, సంధతనుసగూఢ
వృత్తి ననిలనుతుడు గ, రాగంధమతి యైన
నూతు స, బాంధవముగఁ జంపె గాక పరు
లకు వశమే. భాగ. విరా. ౩. ౧౧౧.

క. ద్రుపదతనూజం బణముగఁ, గపటద్యూత
మునఁ జేయఁగార దగునె బనాధిప యిది
దుష్టద్యూతము, నెపమునఁ బరిభూత యయ్యె
నిమ్మరులులచేకా. భార. సభా. ౨. ౨౨౨.

ఉ. నానఁ దొఱంగి చుంబన మొచ్చుటె గా
దొకఁ దొక్కి చంద్రబింబ, బాసన మోముఁ
జండుఁ జమకాంతర వింకితునికా పునఁ
పునఁ, పానకపానకగృము నెపంబునఁ జేసి త
దోష్టవల్లనం, బానుచు నాచరించెను సమం
చితనీతృప్తచూత్కృతంబులకా. నెమ్. ఉ.
౧౩౮. భార. ఆను. ౪. ౧౩౪.

ఉ... ఏ, కాంతమునందు నున్నజనరాండ్ర నె
పం బిడి బల్కరించులా, గింతియ కాక నీ
నెఱుంగవే మును వచ్చినత్రోవచొప్పు...
మనుచ. ౨. ౪౧.

౨. కారణము, కతము.

క. విపరీతమతిని నుండుడు, నుపనుండుడుఁ
దాకి పొడిచి కొండొరుతోడకా, గునీతా
త్తులయి తిలోత్తమ, నెపమున దృఢమున్ది

పూర్ణానందములక. భార. ఆది. రా. ౧౧౨.

ద్వి. భక్తజన్మలఁ దైవపంకజోదరుని, భక్తి
భావమున భర్తగాఁ గోరితపముఁ ద్రాఁగి
నాతపమున కిదియె, నెవ మితపశ్యక్తి నిభి
లంబు గాఁచు. రం. రా. ఉ. 33 పా.
౧౧ పం. ఉ. రా. 3. ౧౨2.

3. తప్పు, దోషము.

చ. కుకలయనైత్ర, నీచనకుగూడినవారికినైన
నెత్తుఁ జెప్పవలదు దాన నొడొక నెపంబు
ఘటింతు రెట్టింగిరేని నీనకతులు... భార.
ఆర. ౫. 3౧౮.

క. నెవ మొకటి కలదె న్నానె, నుపవాసము
తోడ బడలి యుండగ నీ కేయపరాధము
చేయఁ దె, కృపతోఁ గలుగుట లారగిం
పంగదవే. కాళి. 3. ౯౦.

౪. విధము, రీతి.

క. ఆనెపమున ద్రోహమునకు, వానిన కా దర
ని యతనివంశం బెల్లక, గానవునఁ బెట్టి
యార్చిన, నేనియుఁ జాల రిది పెద్దయే దము
నకుక. తు. సం. ౨. ౨౨౯.

గీ. ఎంతకాలంబునకు నాకు నేనెపమున, కాప
మోక్షంబు గల్గెడు నజ్ఞవాగ్రగణ్య...
చిత్రభా. 3. ౯2.

క. మానినెతోలో గప్పినయీ నెపమున నున్న
రుద్రు లీశ్వరభక్తుగ, మానుమలె వారు...
శివ. సా. ౧2౮.

జ: నెపపడు, నెపపెట్టు.

నెప్పర(భ)ము. వి. వే.ము, త్వర.

వ. అత్తరిం దత్తజంబునం దత్తకులం బల్లింపక
య నెప్పరంబున నెక్కిం బోవువారును...
పారి. ౪. ౬౬.

క. అప్పుడు నాగదసంయమి, చెప్పిన విని కళవ
శంబు చిత్రాబములో, నుప్పతిల నంచ తేజీ,

నెప్పళమున నెక్కి నలువ నలువక వచ్చెక.

వరాహ. 2. 33.

వ...దురఁతదంశవఁతఁబుల నింతఁతలు దునియ
లయి నెప్పళంబునం బునుకచిప్పలు గుదుళ్లు
దప్పి రక్తంబులు గ్రమ్ముజేర ... భాగ. రా.
౫౫.

నెప్పరి. విణ. (నెప్ప + అరి³.) నేర్వకలది; నేర్పు
కలవాఁడు.

క. అప్పురి కలయెప్పరికల, నెప్పరు లగుమగువ
లెక్కి నిక్కి తమనెటిం, గొప్పల కలకల్పక
ముల, గొప్పనుమము లేరి కోరి కోయుదు
రదనక. ముకుంద. ౧. ౨౬ పా. ౫ పం.

నెప్పరించు. స. క్రి. (నెప్పరి + ఇంచు.) మూద
లించు, నిరూపించు. (శ. ర, బ్రా.)

నెప్పటు. అ. క్రి. (నెప్ప + అటు¹.) స్థానభ్రంశ
ము నొందు, నిలుకడ తప్పు.

ఉ. అప్పుడు దానవాధముభయంకరరూపముఁ
జూచి సాధ్యసం. బుప్పతిలక మహితన
య యుర్వర వ్రాలె హరిత్కరీంద్రముల్,
నెప్పటి కూలి తూలె రజనీవరభాస్కర
లింబముల్ రుచుల్, దప్పె సమస్తతారక
వితానము రాలె సరాళభంగులక. రామ.
౫. ౧౮2.

ఉ. అప్పుడ యప్పుయోనిధిశయానుడు మేల్కొ
నె కళ్ళయొక్కమై, యొప్పుజగ త్రియంబు త
నయొప్పుమి గానఁ బరన్నరవ్యభక్త, నెప్పటి
పద్మత్రియతనీరగతిం జలనంబు నొంద
నా, చెప్పుడు లోన నెచ్చరిక సల్పఁబ్రబోధ
ము నొందెనో యఃక. రామ. 3. 3౧.

నెప్పు. స. క్రి. త్రోయు, గెంటు.

వ. భువనస్తుత్యగుణానరూప మగుజంబూద్వీ
పమం దా త్తక, గవితానంబు గుణంబు గాఁ
దవిలి గర్భప్రాప్తుఁడై జీవుఁ డా, ద్భవకాలం

పుటాపుట జూచితే, పారి. ౨. ౯౫.

నెమరు పడేయు = నెమరు పట్టు. అ. క్రి. (✓ నెమరు.) పరువులు మ్రింగినయాచారమును మరల నోటికి దచ్చివొని చక్కగా నెరులు, రోమం ధము చేయు.

(వ్యవ.) ఆయాపు మామలొని నెరురు నేయుచు న్నిది.

నెమర్చు(రుచు) అ. క్రి. (✓ నెమరు, నెమరు చేయు.

చ. పుడుదము లుల్లసిల్లె దనుపారల నిద్రలు వోయి పల్లెలు, గమియ నెరుచ్చి మే పలుగఁగాఁ బారల బెడలు వెట్టి లేచి వచ్చి ములఁ దలంచి పుచ్చితలి... పారి. పూ. ౮. ౧౬౫.

నెమర్చి = నెమరి, నెమరి. బ. (త. ఇరులి, క. నెరులి.) మయూరము.

సీ. నెమర్చిపోగలఁ గోరు నెతియన్ గలవారిఁ గలరాంసములఁ గల్పునగుటలవార. భాను. ౪. ౭౫.

క. మోగిలి మోగిలి వృక్షము, పూఁగొమ్మన నుంకి మడ్డము ప్రకాశింపక, లేగొదమ నెరులి పల్కెను, గోఁ గో యని నైశ్య మనకు గలు పగుఁ జూపి. క్రీడా. ౫౧.

నెమర్చి = నెమరియగుగు. వి. పూతిరంజముశ్చి.

సీ. నెమరియ బగుమాను నెమరియంచనఁ గను బూతిరంజంబు బొల్పు... ఆ. భా. ౨. ౪౮.

నెమర్చి = నెమరి, నెమర్చి.

గీ. పక్షములు గప్ప పసిపాపపాములకును, మేపు లాసఁగి రక్షించు నెమిన్లు... కై. భా. ౪. ౭౯.

సీ. నెమిలిపించెను వాఁడు నెతిమించు గుమించు కర మించు కాంచనాంబరమువాడు. భా. ౮. ౩౦౮.

నెమిలిపించెపుఁబుట్టుము = నెరులియఁకలతో నేర్పజేచినవస్త్రము.

సీ. గురువెందె పెరులు గుబ్బచన్నలఁ దాల్చి నెమిలిపించెపుఁబుట్టుములు గట్టి. మార. ౫. ౩౭.

జ: నెమిలియగుగు.

నెమిలియగుగు = నెరులి. (✓ నెమిలి.) గ. నెమిలివృక్షము, పూతిరంజముశ్చి.

సీ. నారద మరపాన్న వారిజమును బొన్న నెల్లి మూలుగలిల్లు నెమిలియగుగు, మాన. ౪. ౧౧. ఆం. భా. ౨. ౪౮.

బ. ఈచనభిక్షములు. (క. ర.)

నెముక = నెముక. వి. అస్తి, కల్పము.

ద్వి. కత్తశంబులు చించి కంఠముల్ నటికి, నెత్తురు లవరించి నెముకలు వితివి. సిం. భాగ. ౨. ౬౨ పా.

నెమ్మది = నెమ్మము. వి. (నెఱ + మది.) గ. నిండు మనఁగు; మనఁగు.

ఉ... ఒకయప్పుడు జన్మము లేక యుంటకై, యారయ శ్రీసగంబుశిఖరాగ్రము చూచినఁజూలు నెమ్మదిక. విక్ర. ౧. ౨౦౦.

ఉ. నమిక మీఱ నెత్తు వదన మ్మిక నెమ్మదితోర్చి నెమ్మిలో, నిమ్మ... వసు. ౩. ౧౩౦.

౨. నిశ్చింతతి, కాంతి.

క. మమ్ము నరయుభరమున నీ, విమ్రేయిఁ దలపోసి తింక నిచ్చట నేలా, నెమ్మది నిద్రింపంగా, బొమ్మ ప్రభాతమున రథముఁ బూన్పఁగవల యుక. భార. ద్రో. ౨. ౩౧౭.

క. వామాక్షి నీకుఁ గుళలమె, నీకున నెవ్వారి యందు నిత్యప్రేమం, బై మెఱయు నట్టిసాబ గులు, నీమగ లేపురకు నిపును నెమ్మదియొ మదిక. భార. ఆర. ౬. ౧౬౦.

మ. విడితం బైసతపంబు నేయనెడ నేవిఘ్నం
బులుక లేక నెమ్మది వర్తింతులె యెల్లభర్త
ములు సంపన్నులులే నిచ్చులక. పద్యం.
౧౨౮.

౩. సుహృదయము, విశాలహృదయము.

క. బావలు మజదులు ననుచును, నీవు కృపాతి
శయ మెసంగ నెత్తది మముం, గావను బ్రోవను
దలచి ర, మావర కలిపికిని తిరిగి మన్నిం
చుటకుక. భార. కాం. ౧. ౩౮౮.

ఆ...సుహృదయము నెత్తది యనర దగు మ
హేశ. ఆం. భా. ౧. ౧౦౦.

యనము = నెత్తది. వి. (నెత్త + మనము.) నిండు
మనము; మనము.

క. కముల దవిలెడు నేకక, కములు నెమ్ములును
గుభటకోటులయమ్ముల్, నెత్తనమునూకుఁ చె
లుపగ...క. హరి. ౧. ౧౪౬.

నీ. యుత్తతృప్తాసమభ్యుదిత సంతోషంబునిం
డి జైవాతి నానెత్తనమున. హరి. ౪. ౫౮.

క. నానెత్తన మినుమా నీ, మాననిమానమున మన
సు మన్నన న న్నోమానిని నీమనమున నను,
మానము మానమును మాని మను మను నె
- కళా. ౩. ౨౨౦.

. (చూ. నెమ్మలిపరుజు.)

పరుజు.

పరుజు. వి. (నెమ్మలి.) భద్రాది ముష్టి
గ్రాహ్యతలము, కత్తిపిడి.

క. భద్రాది ముష్టి గ్రాహ్యతలము. గీ. పరుజు
నర బరం జనంగను బరంగ నదియె, చనును
నెమ్మలిపరుజు గాజాపరుఁ జన. ఆం. భా. ౨.
౨౫. (ప్రా. చి. ని. పా, "నెమ్మలిపరుజు"
శ్లో. ర.)

నెమ్మలిపరుజు.

నీ. ఈదరితిటిదరి నిధిరాజుగామిని నెమ్మికి నా
టలు నేర్పుమొగడ. రసిక. ౩. ౧౧౩.

మ. తిలియబోడి నిశంబునిలనదిమిలబం
ధంబుతో, కలభిన్నీలము పోరి పూరిగఱ
చుక బాధోభగ్నిగి నెమ్మలఁబాణు
గుము పై మదభ్రమరముల నెత్తిములకజేరు
నెమ్ములపింఛములు జాణి సంభ్రమమింబుల్
బల్గుహల్ నూనెనుక. కృ. శకుం. ౨.
౧౧.

నీ. కన్ను లీకలవంద్రకములుగా ఘనవేళ నె
మ్మిగా బల్లవెద గుమ్మి గొనంగి. ఉ. రా. ౩.
౧౫౨. ఆం. సం. తి. ౧౨.

జ: నెమ్మిబుట్టు, నెమ్మిగోతు, నెమ్మికోడు.

నెమ్మి. వి. (సం. నేమి.) తినానము, వంజుల
ముక్తి.

వ...నెమ్ముల భుజులు నేలేళ్ళ మాదీళ్ళ కలుపుల
బుజువుల గొడినెల నొడినెల...వి. శకుం.
౨. ౧౪.

నీ. పాలపండులు నెమ్మిపండులు బరివంతపండులు
జటిముటిపండు...కళా. ౩. ౩౯.

నీ...నెమ్మియన నేమిసంజ్ఞ యా...ఆం. భా.
౨. ౪౩. ఆం. సం. నానా. ౯.

నెమ్మి = నెమ్మిక. వి. ౧. ప్రేమము, ఆనురాగము.
గీ...కరము, నెమ్మి జేసితి దీనిఁ బాణిగ్రహణ
ము. భార. ఆధి. ౪. ౧౦౫.

క. నెమ్మి గలవాని నాచి, క్ర మ్మేటిగడువాని
విదురు భర్తప్రియ నా, తిమ్మ నట నేగఁ
దోడ్కొని, ర మ్మరుగుము కామ్యు కాశ్విర
మ్యుటవికిక. భార. ఆర. ౧. ౩౩.

క. నెమ్మి గలవారి నొల్లరు, కమ్మెల్లనివారి కనుకఁ
దగుచును రక్షిక, త్వ మ్మేటిగి యొటిగితో
డరుదు, రిమ్మెఱంగనియట్టివార లిభపుర
నాధా. భార. ఉద్యో. ౨. ౩౪.

౧. స్నేహము, మిత్రభావము.

క. మిత్రనరపతుల కాత్రవ, ధాత్రీకుల నెమ్మి
బరుసదనమున వశతా, పాత్రీములుగఁ జే
యుదె నుచ, రిత్ర యదాసీనస్యపపరీక్ష న
డచునే. భార. ఆశ్ర. ౨. ౪౮.

సీ...చెలిమి చుట్టటికంబుచెల్లి నెమ్మి, నెయ్యము
నేస్తము నెయ్యమి సంగడి...గీ... అనఁ,
బరంగుచుండును మిత్రభావంబు ... ఆం.
భా. ౨. ౧౮౬.

ఉ. ఇమ్మెయి నర్థ మెల్లను వ్యయింపఁ బరిగల
వైశ్యు లందఱుకొ, నెమ్మి బురందరుకొ గ
దిసి...విక్ర. ౨. ౧౬౬.

౩. ఆసక్తి, తత్పరత.

ఉ. నెట్లన నశ్వమేధములు నెమ్మి నశేకము చేసి
వైరులం, గిట్టి వధించి లోకములఁ గీర్తిదళం
బుగ నించె మించఁగా. వి. పు. ౫. ౩౫.

గీ. మఱియు నర్థమాలము లైనమహితపుణ్య,
కర్తములు నెమ్మి నొనరించు ధర్మనిరతి.
విక్ర. ౨. ౧౬౫.

౪. ప్రసాదము, అనుగ్రహము.

ఆ...వెక్కు లేండు నివ్ర, గురుని గురుతనూజుఁ
గొలిచి యయ్యిరువుర, నెమ్మి నదనఁ దనదు
నేర్పఁపేరి. భార. ఆది. ౩. ౧౧౦.

౫. నుఖము; నుఖిని.

క. అనఘా నీప్రసవమున, నని నీల్లినవీరభటుల
యనుపోష్యులనెల్లను బోతె భోజనాచ్ఛా,
దనముల వారలకు నెమ్మి దఱుంగక యుం
డక. భార. సభా. ౧. ౩౯.

కా... ఈనసువుతీచక్రేకపుష్పాయుధంశు...
భై, మీదాంపత్యమునం జిరాయు వయి
నెమ్మిం బొందుఁగా కంతయుకొ. నెమ్. ౬
౩౬.

క. మ మెఱుంగు దెదిరి నెఱుంగుదు, నెమ్మి యె
ఱుంగు భరసిద్ధిగఱి యెఱుంగుదు వాక్య

ములపదతి నెఱుంగుదు, పా మెవ్వడ నేను
నీకు బుద్ధులు నెప్పక. భార. ఉద్యో.
౩. ౩౪.

౬. తేమము, మళలవార్త.

గీ. అన్న గాదిలిచుట్టచు వగుచు తేని, నెమ్మి
యెఱిఁగించి యనురులు నిలిపినట్టిని నొ
కింతయు నగ్గింప నేరను ... అచ్చ. రా.
నుం. ౮౬.

౭. సంతోషము, స్తీతి.

ఆ...ఇమ్మహిభారంబు, నీవ తాల్ప వలయు నెమ్మి
తోడ. భార. ఆది. ౨. ౧౨౫.

క. నెమ్మిని నీదక్షిణచా, ప్రమునవెనుకేలు చుని
మి దక్షిణ యి మ్మిచ్చ మిది...భార. ఆది.
౫. ౨౪౩.

క. అమ్మిటిగేస్తునకుఁ గడు, నెమ్మి యొనర్చుచును
...నీలా. ౧. ౫౧.

౮. నిర్భయత్వము, నెమ్మది.

క. ఇమ్మణిమతీపురంబునఁ, దమ్మండును దాను
నతిముదంబున నుండకొ, నెమ్మిని నిల్వలఁ
డనువాఁ, డిమ్మహి ధనవంతుఁ డతఁడయెవ్వరి
కంటెకొ. భార. ఆర. ౨. ౩౩౮.

చ. అనవుడు బ్రహ్మదత్తుఁ డది యట్టిద నీదెసఁ
గీడు లేదు నీ, చనుటకు నామనం బతివిషా
దముఁ బొందెడుఁ దొట్టియట్లు నెమ్మిన నిలు
మన్న...భార. కాం. ౩. ౨౫౨.

గీ. నిమగ్నం బన నెమ్మి నా నెమ్మది యనఁ, దనరు
పేళ్లు నిరాతంకమునకు నీకే. ఆం.సం.మాన.
౬౯.

జ: నెమ్మిక, నెమ్మినేయు.

నెమ్మి⁴. వి. (సం. నేమి:) నేమి, బండిచక్రము
నకు చుట్టునుండుమి.

గీ. నేమి దనరారుచుండును నెమ్మి నెమ్మి, కమ్మి
యనఁగను...ఆం. భా. ౨. ౨౦౨.

అ, అంచు లేదు నెమ్మి లాఱు నాకులు మాఁడు,

మ. విడితం బెనతపంబు సేయునెడ సేవిక్కుం
బులుక లేక సెమ్మది వర్తింతురె యెల్లభర్త
ములు సంపన్నంబులే నిచ్చుటక. పద్మ.ర.
౧౨౮.

౩. సుహృదయము, వికాలహృదయము.

క. పావలు మజదులు ననుచును, నీవు స్పృహతి
శయ మెసంగ సెమ్మది మమ్ము, గావను బ్రోవను
దలచి ర, మావర కలిపికొని తిరిగి మన్నిం
చుటక. భార. కాం. ౧. ౩౮౮.

అ... సుహృదయము సెమ్మది యనక దగు మ
హేశ. ఆం. భా. ౧. ౧౦౦.

సెమ్మనము = సెమ్మది. వి. (సెజ + మనము.) నిండు
మనస్సు; మనస్సు.

క. కములక దవిలెడు సేకక, కొ ములు సెమ్ములును
నుభటకొటులయమ్ముల్, సెమ్మమునూరు చె
ఱుపక...క. హరి. ౧. ౧౪౬.

పీ. యుష్కత్కృపాసమభ్యుదితసంతోషంబునిం
డి దైవాతె నానెచ్చనమున. హా. ర. ౫౮.

క. నానెచ్చన మినుమా నీ, మానవిమానమున మన
ను మన్నన న న్నో, మానిని నీమనమున నను,
మానము మానమును మాని మను మను సె
మ్మక. కళా. ౩. ౨౨౦.

సెమ్మలి = సెమిలి. (చూ. సెమ్మలిపరుణ.)

జ : సెమ్మలిపరుణ.

సెమ్మలిపరుణో. వి. (✓సెమ్మలి.) భగ్దాది ముష్టి
సంగ్రహ్యతలము, కత్తిపిడి.

పీ... భగ్దాది ముష్టి సంగ్రహ్యతలము. గీ. పరుణ
నక బరం జనంగను బరంగు నదియె, చనును
సెమ్మలిపరుణ గావాపరుణ జన. ఆం. భా. ౨.
౨౧౫. (ప్ర. చి. ని. పా, "సెమ్మలిపరుణ"
క. ర.)

సెమ్మి¹ = సెమిలి.

పీ. ఈదగ్గిరిదీవి నిభరబాగామిని సెమ్మికి నా
టలు సేమ్మమండ. రసిక. ౩. ౧౧౩.

మ. తిలియబోడి నిశించింబులనదిమిలబం
ధంబుతో, కలభిన్నీలము పోరి పూరిగఱ
చుక బాధోభగ్నితో మృత్యులంబాము
గుములై నదభిన్నమిల సెమ్మములకజేరు
సెమ్మలపిన్నములు జూలని పంభుమిలంబుల్
బల్గుహలో నూశొకక. ర్ప. శకుం. ౨.
౧౧.

పీ. కన్ను లీకెలచంద్రములుగా భువనేశ సె
మ్మగా బలమగ్నము గొనంగ. ఉ.రా. ౩.
౧౫౨. ఆం. సం. తీర్థ. ౧౨.

జ: సెమ్మిబాటు, సెమ్మికోమ, సెమ్మికోడు.

సెమ్మి². వి. (గం. సేమి.) తిన్నానము, వంటల
ముక్తి.

మ... సెమ్మల బాముల సేచేళ్ళ మాచేళ్ళ కలుపుల
బాపుల గొడిసెల నొడిసెల...పి. శకుం.
౨. ౧౪.

పీ. పాలపంకలు సెమ్మపంకలు బరివంక పండులు
జటిమటిపండ్లు...క. శ. ౩. ౬౯.

పీ... సెమ్మియన సేమిసంజ్ఞ యా...ఆం. భా.
౨. ౪౩. ఆం. సం. నానా. ౯.

సెమ్మి³ = సెమ్మిక. వి. ౧. ప్రేమము, ఆనురాగము.

గీ... కరము, సెమ్మి జేసితి దీనిక బాటిగ్రహణ
ము. భార. ఆది. ౪. ౧౦౫.

క. సెమ్మి గలవాని నాచి, త మృత్యుగడువాని
విదురు భర్తప్రియు నా, తిమ్మ నిట వేగ
దోడ్కొని, ర మరుగుము కామ్య కాఖ్యర
మృతునికె. భార. ఆర. ౧. ౬౩.

క. సెమ్మి గలవారి నొల్లరు, తమ్మెల్లనివారి నెనుక
దగులు దళిక, త్వి మృత్యుగి యెఱిగి
డరుదు, రిమ్మెఱంగనియట్టివార లిభపుర
నాధా. భార. ఉద్యో. ౨. ౩౪.

అ. స్నేహము, మిత్రభావము.

క. మిత్రనరపతుల శాస్త్రవ, ధాత్రికుల నమ్మి
బరుసదనమున వశతా, పాత్రిములుగ జే
యదె నుచ, రిత్ర యుదాసీనస్వపరీతు న
డచునే. భార. ఆశ్ర. అ. ౪౮.

నీ... చెలిమి చుట్టటికంబుచెల్లి నెమ్మి, నెయ్యము
నేస్తము నెయ్యమి సంగడి... గీ... అనఁ,
బరగుచుండును మిత్రభావంబు ... ఆం.
భా. అ. ౧౮౬.

ఉ. ఇమ్మెయి నర్థ మెల్లను వ్యయింపఁ బురి గల
వైశ్యు లందఱుకొ, నెమ్మి బురందరుకొ గ
దిసి... విక్ర. అ. ౧౬౬.

౩. ఆసక్తి, తత్పరత.

ఉ. నెట్లున నశ్వమేధములు నెమ్మి నశేకము చేసి
వైరులం, గిట్టి వధించి లోకములఁ గీర్తి దళం
బుగ నించె మించఁగా. వి. పు. ౫, ౩౫.

గీ. మఱియు నర్థములము లెనమహితపుణ్య,
కర్తములు నెమ్మి నొనరించు ధర్మనిరతి.
విక్ర. అ. ౧౬౫.

౪. ప్రసాదము, అనుగ్రహము.

అ... వెమ్మి లేండ్లు నివ్వు, గురుని గురుతనూజు
గొలిచి యయ్యిరువుర, నెమ్మి వదనఁ దనదు
నేర్పునేర్పి. భార. ఆది. ౩. ౧౧౦.

౫. నుఖము; నుఖిని.

క. అనఘా నీ ప్రసవమున, నని నీలినవీరభటుల
యనుపోవుల నెల్లను బ్రోతె భోజనాచ్ఛా,
దనముల వారలకు నెమ్మి దఱుగక యుం
డక. భార. సభా. ౧. ౩౯.

కా... ఈవసుమతీ చక్రేశ్వరస్వామ్యుండు...
భై, మీదాచత్యమునం జిరాయు వయి
నెమ్మి బొందుఁగా కంఠయుక్. నైవ. ౬
౩౬.

క. మ మెఱుంగు దెదిరి నెఱుంగుదు, నెమ్మి యె
ఱుంగు ధర్మగీతిని యెఱుంగుదు వాక్య

ములపదతి నెఱుంగుదు, పా మెవ్వఁడ నేను
నీకు బుద్ధులు నెప్పక. భార. ఉద్యో.
౩. ౩౪.

౬. తేమము, కుశలవార్త.

గీ. అన్న గాదిలిచుట్టుకు వగుచు తేని, నెమ్మి
యెఱిగించి యనురులు నిలిపినట్టిని నొ
కింతయు నగ్గింప నేరను ... అచ్చ. రా.
నుం. ౮౬.

౭. సంతోషము, ప్రీతి.

అ... ఇమ్మహి భారంబు, నీవ తాల్ప కలయు నెమ్మి
తోడ. భార. ఆది. అ. ౧౨౫.

క. నెమ్మి నీదక్షిణచా, స్తమున పెనుచేలు దుని
మి దక్షిణ యి మ్మిచ్చ మిది... భార. ఆది.
౫. ౨౪౩.

క. అమ్మేటిగేస్తునకుఁ గడు, నెమ్మి యునర్చుచును
... నీలా. ౧. ౫౧.

౮. నిర్భయత్వము, నెమ్మది.

క. ఇమ్మజిమతీపురంబున, దమ్మండును చాను
నతిముదంబున నుండుకొ, నెమ్మిని నిల్వలుఁ
డనువా, డిమ్మహి ధనవఃతుఁ డతఁడ యెవ్వరి
కంటెక. భార. ఆర. అ. ౩౩౮.

చ. అనవుడు బ్రహ్మదత్తుఁ డది యట్టిద నీదేసఁ
గీడు లేదు నీ, చనుటకు నామనం బతివిమా
దముఁ బొందెనుఁ దొటియట్లు నెమ్మిన నిలు
చున్న... భార. కా. ౩. ౨౫౨.

గీ. నిమ్మలం బన నెమ్మి నా నెమ్మది యనఁ, దనరు
నేళ్లు నిరాకంకమునకు నీకే. ఆం. సం. మాన.
౬౯.

జ: నెమ్మిక, నెమ్మినేయు.

నెమ్మి⁴. వి. (సం. నేమిః) నేమి, బండిచక్రము
నకు చుట్టునుండుకమ్మి.

గీ. నేమి దనరారుచుండును నెమ్మి నెమ్మి, కమ్మి
యనఁను... ఆం. భా. అ. ౨౦౨.

ఆ. అంతు లేదు నెమ్మి లాఱు నాభులు మాఁడు,

గలిగి నూత్నగవనకలిత మగుచు, సంయ
మింద్ర వినుము సంవత్సరాకృతిక, గాలచ
క్ర మందుఁ గ్రాలుచుండు. వి. పు. 3.
౧౫౮.

నెమ్మింఁడు. స. క్రి. (నెఱి + మింఁడు.) అతిశ
యించు.

వ...లేతనెమ్మిలల నెమ్మించుకొమ్మించులుం గల
మేడలును...పి. శకుం. ౧. ౮౬.

నెమ్మిక = నెమ్మి. వి. (నెమ్మి + ఇక - స్వార్థమున.)
ప్రేమము, అనురాగము.

ఉ. నేయము లజయం గరుణ నెమ్మిక కోపధ
యైకలేశ మే, నేయడఁ జూచినకొ మడికి
నించుక యించుక...రస. 3. గుచ్చము.
(శ. ర. పా.)

నెమ్మిబోట్టు. వి. ($\sqrt{\text{నెమ్మి}^1}$) బర్హిచూడముళ్ళి.
(శ. ర.)

నెమ్మిరవుతు. వి. (నెమ్మి¹ + రవుతు.) మయూర
వాహనుడు, కుమారస్వామి. (శ. ర.)

నెమ్మితోడు. వి. (నెమ్మి¹ + తోడు.) మయూర
వాహనుడు, కుమారస్వామి. (శ. ర.)

నెమ్మిలి = నెమ్మిలి. (శ. ర.)

నెమ్మిసేయు. అ. క్రి. (నెమ్మి³ + చేయు.) సంతో
షపడు, ప్రీతినందు.

గీ. ఊరుసంవాహనముఁకు నుత్పసించు, ఘన
నితంబంబుపై నుండ మనమునెట్లు, నిమ్మ
నాభికి దిగంగ నెమ్మిసేయుఁ, బద్ధలాచన
మరగి భూపాలుకెరము. నైష. 3. ౧౩౨.

నెమ్మి¹. వి. తడి, తేమ. (శ. ర. త్రా.)
జ: నెమ్మికోను.

నెమ్మి². వి. (త. నెమ్మి - 'ప' అని శ. ర.) ౧.
రెండువైపులను మొన గలిగి బల్లలు మొదలగు
కానిని అంటుగూర్చుట వుపయోగించుమేట.

ద్వి. తలుపు నెమ్మలు గ్రస్త్రదలఁ దన్నుఁ దను
చు. పండితా. దీక్షా. ౪౩ పా.

౨. బండిచక్రమునకు చూట్టు నుంచునెమ్మి, నేమి.
అం. భా. ౨. ౨౦౨.

౩. (నెమ్మి.) ఎముక, అస్థి.

పీ. అసమయూరాఖ్యి లలను నెమ్మి అనంగ...
అం. భా. 3. ౪౩.

క. వెల్లుగ మట్టియును గెందయు, చిలుగు వో
నేనె నతఁడు చిదురుప నెమ్మి, మెల్లనె
భ్రష్టరమానుతి, ఒల్లింపఁగ ఒట్టు పెద్దజనెడ
యనగఁక. చంద్రా. ౩. ౮౫.

నెమ్మికోను. అ. క్రి. (నెమ్మి¹ + కోను.) చెన్న
గిల్లు.

(వ్యర.) అగ్గిపుల్లలు నెమ్మికోను.

నెమ్మేను. వి. (నెఱి + మేను.) చక్క-శిరీరము;
శరీరము.

గీ. అతులమాటికృదీపము లాన్పిరామిఁ, దనదు
నెమ్మేనిచాయ న తిటి కయించి, యున్నయు
దిగంపుఁ బూఁబోడ్ల...దశా. ౧. ౨౩౦.

క...ననుఁ, గనుగొని నెమ్మేను మిగుల గడఁద
వడఁక. ౩౪౦. 3. ౧౪౫.

గీ. మేను నెమ్మేను మై మయి మే మయి
యొడ, లన శరీరంబు దనదు... అం. భా.
౨. ౧౩౪. ఉ. రా. ౩. ౨౩౩.

నెమ్మొగము = నెమ్మొము. వి.

(నిండు మొగము; మొగము.)

చ. వగరిసమిప మైన నరనాథునిసన్నిధి కోహ
టించినె, మొగము వివరతం బొరయ్యెఁగ
...లత్తుజకుమారకుఁ డాస్పత్రుఁ డున్నచోటి
కికా. నిర్వ. ౯. ౬౯.

పీ...అదర్పంబు నెమ్మొగం బగుట సుదియము
గలదె... అము. ౨. 3౦.

(చక్కనిముఖము.)

చ. పుడమిధనంబు నాకమునిభూతియుఁ లేర

నయేని నల్ల న, వ్యవహారమున నమ్మోగము
వేయగుపాలును బోలనేర్చునే. భార. ద్రి.
౨. ౧౪౫.

నమ్మోమము. వి. ౧. (నమ్మ + మోము.) నిండు మో
గము; మోగము.

నీ. చెలువంపు నమ్మోము నేమిసాం పినుచుడి
గా నల్ల నవ్విన గాదెయింతి. భార. విరా.
౨. ౪౫.

౨. (నమ్మ + మోము.) చక్కనిముఖము.

నీ. దాహ్యదశ్రీ నిల్పుధవళాంబుజముపొల్కి
దెలిగఁటి నమ్మోము దెల్లయ్యె. ఉ. రా.
౨. ౧౩౩.

నెయి = నెయ్యి. వి. ఆశ్చర్యము. (దీక్షి ప్రథమైక
వచనమునందే ప్రయోగములు కావచ్చుచు
న్నవి.)

చ. మగలవ నోనివాసముల మనిని దృష్టద
నాస్త్రపావకుడ, దగుఱుకొనక రగిల్చి చిరు
న వ్యసుగందపుఁగొండగాడ్చుచే, బొగలెగ
యించి పల్కునెయి వోయుచు మండగ
మాయకటైచే, నెగనఁ ద్రోచి యార్పఁ దగు
నించుకయించుక కూర్చుంపరక. కాళ. ౪.
౩౪.

గీ. బూడిలో వేల్పునెయివోలె పొల్లువోవు.
శేష. ౫. ౨౫౧.

వ...నిత్యమానెండునెయి...దళా. .౪. ౬౮౮.

నెయ్యపుఁజేడు. వి. (నెయ్యము + జేడు.) వల
రాజు, మన్మథుఁడు.

ఉ. తొయ్యలి ముద్దరాలు మచదుర్గము లాత్తక
యైకవంచనక, నెయ్యపుఁజేఁపొల్లఁజిది
నీవియుఁ గోల్పడఁగాఁ దలంచెగా, కయ్యె
డ నేలకో యునిచె నాత్తకయ్యితములు
మున్నె లో, నెయ్యి సరాగమై నృపకరార్ప
ణ కింకర బెనంగ నేర్చునే. వసు. ౬. ౮౮.

నెయ్యమాడు. ఆ. క్రి. (నెయ్యము + ఆడు.)
చెలిమిచేయు, స్నేహించు.

నీ...నూఁ గారుసౌరు శంబర వేరినిడువాలవాల
తో నెయ్యమాడ. వి. పు. ౨. ౨౦౯. (ఇతి
దౌపమ్యద్యోతకము.)

నెయ్యమి = నెయ్యము. వి. ౧. స్నేహము, మైత్రి.

నీ. నెయ్యము నేస్తము నెయ్యమి సంఘడి...

గీ...పొందిక యనఁ, బరఁగుచుండును మిత్ర
భావంబు...ఆం. భా. ౨. ౧౮౬.

౨. ప్రేమ, ఆనురాగము.

నీ. నెయ్యము నెయ్యమి నెమ్మి నేస్తము నెన
లెమి మేల్కూరిమి చెలిమి యెరితి. గీ...
మక్కువ యనఁ, ప్రేమ దోచును...ఆం.
భా. ౧. ౧౩౬.

౩. క్రి. తి, సంతోషము.

క. ఆయ్యా కల దొకయుపవన, మియ్యపవన
నీమ నిప్పు దే నేర్చుగతిక, నెయ్యమి నొక
భూజప్పర, మెయ్యన రచియించితిని నము
జ్వలభంగిక. చమ. ౧. ౯౦.

నెయ్యము = నెయ్యమి. వి. (సం. స్నేహము. క.
నెయ్య. త. నేయం.) ౧. స్నేహము, మైత్రి.

ఉ. నెయ్యము దప్ప నొడొకటి నెయ్యడఁ
దోచెనే నాడుపల్కులం, దెయ్యడ నంజ
యా...భార. ఉద్యో. ౧. ౩౦౪.

క. కయ్యము గానితెలంగున, నెయ్యం బగున
ట్లుగాఁగ నెఱిఁ బలికితి...భార. ఉద్యో. ౪.
౩౫. ఆం. భా. ౨. ౧౮౬.

౨. ప్రేమ, ఆనురాగము; వలపు.

ఉ. నీవు ముఖద్వకంఠెఁ గడునెయ్యము గార
వముం దలిర్చు సంభావననీయు దిట్టిననుఁ
బంకజనాభ...గభకు నీచ్చె గులాంగన ని
ట్టనర్హరే భార. ఉద్యో. ౩. ౧౧౦.

ఉ. నెయ్యము లేనిసంగతియు నిక్కము లేని
వచోవిలాసముల్..., కయ్యము లేనికూర

తయ్యె నైకొని యూరక మెచ్చుచున్నా.

ఉ. వారి. ౫. ౩౨. నైమ. ౨. ౩౩.

అ...వనాంతరమున రేతస్సొంద,మయ్యె వర

నిపతికి నెయ్యి మొసర. భార.అది.౩.౨౩.

చ...నెయ్యియు హృదయేకు దూఱవల దంచు

నిరోధ మొనర్చెనో యనక. నరస.౩.౪౨.

౩. పీఠి, సంతోషము.

చ...కలన నెక్కటికయ్యింపునెయ్యింబునం బె
సంగువారును...చిక్ర. ౪. ౯౮.

గీ. అట్టిగోలోకమునయందు నధిపసింతు, రభవు
చే బ్రొద్దుబొద్దు నెయ్యింబుఁ గనుచు. కాశీ.
౨. ౨౮.

౪. తమి, అసక్తి.

సీ. అమహాత్మనము నెయ్యియున జూడంగఁ
దివిరి...భార.అది. ౬. ౧౯౨. (ఇంపు అని
క.ర.)

౫. ఒప్పదము, మనోహరత.

సీ. నాటినాటికిఁ బ్రోదినవకంపుదీవలనునుబో
దనెయ్యింబు నూలుకొలిపి. భాగ.౮.౨౬౬.

౬. పాంథవ్యము, చుట్టటికము.

గీ. అగ్రతరకవు లటంచు నెయ్యింబు లనుచు,
సంపకము లంచు మఱి యెన్నియైనఁ గలవు,
కాంక్షలు...కువల. ౩. ౬౫.

విణ. ప్రియము, ఇష్టము; అనుకూలము.

సీ. నీకుఁ బ్రెగ్గడయును నెయ్యింపుఁజెలియు నై
కయ్యింబునకు నెత్తు కాలుద్రవ్వ. భార.
ఉద్యో. ౪. ౨౩౪.

సీ. పేదజీవానుమంత బిరుదాంకు లగురాచివా
రికి నెయ్యింపురరకుతుండు. నైమ.౧.౩౨.

క. ఈనయమునఁ గడునెయ్యియు,గా నడువగఁ
విశ్వసించె భిషరాధీశుక, దానవసాధుండు
...దశ. ౨. ౧౩౦.

నెయ్యిపుంగలను=సురతము.

మ. తళుకుంజప్పరకొల్ల మంచమున నిద్దాజాజి

పూనెజ్జనై, బలుకుంజిల్లలకొల్మిరాచిలు

కబాబాసాహిబూ నెయ్యిపు, గలనక సా

భ్యము గాంచి మొ బడలఁగా గాటుంపు

నిట్టూనుపు, లావ్యలయుక నిద్రిగుం దెనపద

భవు నాటాకించి గూలఁబలక. దశ. ౧.

౨౬౮.

నెయ్యిపుంగినుక=ప్రణయకొపము.

చ. నను భవదీయదాసుని మహంబున నెయ్యిపుఁ
గిస్కె బూని తాచినినుని నాగు మన్న
నయ...పారి. ౧. ౧౨౩.

నెయ్యిపుటలుక=ప్రణయకలహము.

క. పాలయలక యనగ నెయ్యిపుటలుక యనక
ప్రణయకలహ మలరారు...అం.శే. ౬౨.

జ: నెయ్యిపుటేడు, నెయ్యిమాడు, నెయ్యిరి,
నెయ్యిండు, నెయ్యిరాలు.

నెయ్యిరి. విణ. (నెయ్యిము + అరి.) స్నేహితు
రాలు; స్నేహితుడు.

సీ. నేర్పులేక చిడంగ నెండనేగురు నుండి యన
నోడువారు నెయ్యిరులు గారు. రామా.౩.
౩౪. (చి. ని. క. ర. పా.)

నెయ్యి=నెయి, నేయి. (దీనికి ప్రథమైకవచనమం
దే ప్రయోగములు గానవచ్చుచున్నవి.) ౧. ఆ
జ్యము.

క. నేయి నెయి నెయ్యి నే యనఁ,బాయక కబ్బ
ముల నిలుచుఁ బరవతనిలయా, సరస్వ. శా.
౧౧౪.

సీ. ప్రత్యాలితం బైనపసిండిచట్టువమున నన్నంబు
నునిచి నెయ్యిభిగురించి. కాశీ. ౬.౧౪౧.

గీ. అనిన నెయ్యి వోసినయ్యియట్లు మండిచిక్ర.
౩. ౬౪.

౨. చమర, క్రొవ్వ.

క. చెడుగట్టల గ్రుచ్చిననం,జాడు మంటలఁ దగి
లి నెయ్యి జొటజొట నడియుక. మనుచ.
౪. ౧౮.

సా: పాయగముపై నెయ్యలికినట్లు. (తలవని తలంపుగ భుజి మొన గూడట.)

ద్వి. నెరయ: బాయసముపై నెయ్యలికినట్టి, యొగవు నా కియ్యె నాయెడయ సోమేళ. పండితా. పురా. ౧౩౧ పా.

నెయ్యుఁడు. విణ. (బ. నెయ్యరు, నెయ్యరు లు.) ౧. మిత్తఁడు, స్నేహితుఁడు.

ఉ. వానికి నెయ్యుఁడై యమరవంద్యపదాం బుజుఁ డెలికాబృహ, తీవ్రపయోధరాగ్రపరి పీడితవతుఁడు...భార. సభా. ౧. ౩౩.

క. భగదీయస్నేహమునా, కవరళతేజోవిధాయి యగు నెయ్యుఁడ వై, తవతవలేక మనీషి, ప్ర వరా వర్తింపు మన హిరణ్యకుఁ డనియెక. వేం. పంచ. ౨. ౪౧.

క. పురపుర బొక్కుచు బకవతి, కరంకముం దేరఁ బనిచి గారవమున నెయ్యురఁ దాను నగ్ని యిచ్చి యనురవతి యున్నంత వచ్చె నురవతి నెమిక. భార. కాం. ౩. ౫౧౨.

ద్వి...చెలియు నెయ్యరు లెనయట్టికన్నియల్ గొలువ...ద్వి. పరమ. ౫. ౪౧౧. నిర్వ. ౩. ౧౧.

౨. ప్రేమాన్నుడు, ఇష్టుడు.

చ. అనుమతి నె గుఱుమక హితుఁడు నైనవ యుగ్మఁడు సేయుకృత్యము, ల్పానరఁగఁ జే సి తీవు...భా. రా. కిష్కిం. ౩౪.

ఆ. నెయ్యుఁ డట్టిపనికి నియతుఁడ తగుఁ గాక, గృహితకంఠె వేతె కీడు గలదె, గురుహి తంబు నూడి యురిఁ బడ నే నోప, ననుచు బ్రహ్మచర్య మయతుఁ డొంది. పాండు. ౫. ౧౮౫.

క. హనుమంతుఁ డనెడివేరం, దనరాదువాడఁ దొవలదాయయనుఁగుల్, డ్దనికిం గడునెయ్యుఁ డనీ, పెనిమిటికిం గూచ్చనట్టి బిరుదుమగం డక. అచ్చ. రా. కుం. ౩౫.

నెయ్యుగాలు. విణ. ౧. స్నేహితురాలు, నేస్త కత్తె. (శ. ర.) ౨. ప్రియురాలు, ఇష్టుగాలు. గీ. చొచ్చి తన నెయ్యురాలికిఁ జూపి దాని, తల్లి పాతిరలాడ సా మెల్ల నొసఁగె. ప్రబంధ. ౭౨౪.

నెర=నెఱ, నెటా, నేటా. విణ. (✓ నెరయు.)

౧. పూర్ణము, గొప్పది.

మ. నెఁవిల్కొండ్రవు నీవె రామ...రామా. ౩.

ఆ. (శ. ౮.)

౨. నేర్పరి, ఉపాయకాలి.

గీ. నుత్తికరిదండ నెర యైనమావటీడు, బుద్ధి యెఱుఁగనికొమరునిపాంత దాది, యతులగ ర్వాధుఁ డగురాజునండ నాప్తమంత్రి యొకవేళ నైన నేమఱ దరంబె. శుక. ౧. ౨౪౩.

క్రి. విణ. ద్రు. మిక్కిలి, ఆధికముగా; పూర్ణ ముగా.

మ. పురియభ్రంకవసాధపంక్తి గని వేల్పుం దంతి శైలాళి యం, మ రహిం గొమ్ములఁ ద్రవ్వె యాడుటకు నవ్వోఁ జేరి యందు గ్రవై, భరిఁ గన్నపైడుకృత్రి మేభరిపుసంఘం బుల్ నిరీక్షింప వే, నెరఁ బాఱక వెల వెల్ల నై యనిమిషుల్ నిర్విణ్ణు లై చూడఁ గక. ఘటికా. ౨. ౨౦౦.

క. భగవంతునిభోగ్యమును నిహ, పరదూరము నైన తను పుష్పాదేయముగా, నెర నమ్మి వస్త్రమా ల్యా, భరణంబు లలంకరించు పామరజను లుక. భాగ. ౩. ౪౬౮. (చి. ని. పా. 'తరువుఁ బాధేయముగా నెఱి నమ్మి' అని ముద్రి. పా.)

నెరడ. విణ. విషమము, ఎచ్చుతగ్గులు కలది.

నీ. మాక్తికం బొప్పును ముత్తియ మన...గీ. అ దియ నెర డైన గొగ్గి యం చనఁగ వెలయు. ఆం. భా. ౨. ౨౩౬.

నెరపు = నెఱపు. క. క్రి. ($\sqrt{\text{నెరయుం.}}$) ౧. నిం
చు; ఆతిశయింపజేయు. (శ. ర.) ౨. వెల
యించు, ప్రకటించు; చూపు.

గీ. బ్రాహ్మణులను గురులందు బంధులందు,
భక్తివిశ్వాససహార్థపరత నెరపు. నైవ. ౩.౯.

నీ. బంధురమురకాఁగి ధిమిధ్యాకంబు ఒహుళ
గర్జావిజృంభణము నెరప. దళ. ౧. ౩౩౫.

గీ... సౌరు, నెరపు నెఱవేల్పు నాచది నిలచు
గాత. అచ్చ. రా. బాల. ౩.

౩. ప్రసరింపజేయు, వ్యాపింపజేయు.

నీ. ముఠిళ్ళకృష్ణసంబు నెరవె పిఁధుకవల్లి గు
చ్చైఁ దావులు సోకఁ గ్రోపరెక్క. వసు.
౧. ౧౫౮.

౪. చిమ్ము, నెదజల్లు.

చ. పరిగొని వచ్చి వేడికలపై రుధిరంబులు సల్లి
మాంసమల్, నెరపుచు యజ్ఞవిఘ్న మవలీల
నొనరుదు... భా. రా. బాల. ౧౩౩.

నీ. తనుఁ గల్పలతాఁగి దలంచి న్రాతడుకారి
గరము రత్నఫలాధి నెరపి నిలిపె. వసు.
౩. ౧౩.

౫. పజచు, విరివిజేయు.

చ... విక్రయార్థమై, నెరపినమాక్తిక బులన...
భల్లాభ. ౫ ఆ. (శ. ర.)

నీ. ఒడికంబుగా వ్రేసి యొక్కింత నేలపై నిరు
సవడ్లనుబోసి యెండ నెరపి, దశమ. ౧౦.
౧౦౫.

౬. నెఱవేర్చు, జరపు.

వ... అట్టివసంతసమయమునం బురఁదరాదేశం
బు నెరపం బూని చనుదెంచినవజ్రలోచ
నలు... నృసిం. ౨. ౩౩.

౭. కావించు, చేయు.

గీ. తరళైదుర్వ్యవభిలై తెరలు నెరప. వసు.
౨. ౨౩.

గీ. నెరప నొప్పుదు జాదంబు నృపకుమార.

నీ. శకుం. ౪. ౧౬౪. (ఇట్లు 'ఆడు' అని

భావము.)

విజ. అధికము, వ్యాప్తము.

గీ. నెరపు ధూమంబు పీఠులందు మోగె... నరి
పు. ౧. ౩౩.

మ. నెర పుచ్చు నెదనానలంబు మనుస న్ని
య్య నాజేపము; సోగ ముచ్చై దనువల్లి
బాణసుతినుక పరిగెరిలం మూలంబు. ఉ.
పాడి. ౫. ౧౦౦.

నీ. నెరపు గా నూరి కిచ్చు నుల నెదవివయట్టి
యరిఁకుండును కందిచ్చు నుల. ఉ. దివల.
౫. ౩౩.

నెరయు = నెఱయు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{నెరయుం.}}$) వ్యాపింప
జేయు, ప్రసరింపజేయు.

మ... ధూళీబాలముల్ నేల బిడ్డువలనంగా నెర
యించి వేర్చిరి గణవాన్యసూరపాణిబుల్ల.
భా. రా. య. ౧౪౩౮.

నీ. నెరయించు నెవ్వఁడు నెఱవ నానకమాయ
నకలప్రపంచంబు సంతితముగ. కాశీ. ౫. ౯౦.

నెరయుక. వి. ($\sqrt{\text{నెరయుం.}}$) నెరయును. (శ. ర.)

నెరయు = నెఱయు. ఆ. క్రి. (శ. నెరపు.) (దీని
కుమున్నంతరూపము "పుగముగా, అధికము
గా" అనునామును వ్యతిరేకక్రియలతో గూడి
కొన్నికట్లు "ఎంతమాత్రము, బొత్తిగ" అను
నర్థము నిచ్చును.) ౧. నెండు, పూగచుగు; ఆతి
శయించు.

క. తరళనయ నాబుదళములు, నెరయించు ప్రేమ
న్ను చిల్లి నృపకుండు బూజించిరి... భార.
అది. ౩. ౧౫౩.

మ. కరిదంకంబులు మూపులందు మెఱచుకొ
నురాంబువుల్ మోములకొ, నెరయకొ గో
పకు లంతనంత మలయకొ... భాగ. ౧౦
పు. ౧౩౨౧.

ద్వి. ఆతతనామ భేదాదుల నొప్పు, నీతికృతుం

బుల నెరసినవాడు. రం. రా. బాల. 3
పా. 22 పం.

సీ. భూనాయకుండును... కై నేయంగ భూషణంబులతలంపునను బారి,యవి మున్ను దాఁ బెట్టినట్టిచో టరయించి ...గీ. నెరయ లే కున్న విని యార నేండు వింత,చందములు వుటై...పరమ. 3. ౫౬.

ఆ. ధనము నెరయ లేదు తల మున్నె గొటిగించు,కొన్నవాడు గాన నున్నతలపు,బడిగి సీమ వెడల నడచుసే కాస్త్రోక్త,శిక్ష యితని కట్ల నేయుండనుచు. వై. జ. ర. ౧౧3.

౨. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

మాలిని...ఇంగుండరిగ దివికి దివ్యానంతర త్నాంఘ్రబాల,స్ఫురితసుగవిమానంబుల్ నభో భాగ మెల్లక, నెగసి వెలుగుచుండక నిరగిణితోడక. భార. ఆది. ౮. ౧౦౬.

సీ. ఇండు బింబముమీడికందు చందంబున గురులు నెమ్రమున నెరసి యుండ. భార. విరా. ౨. ౧3౮.

మ. ధరణీచుండలి నెండునుం బరిగి పాతాళంబునం బర్వి నిగ్ధరనాథప్రముఖాపరాభిల నివాసశ్రేణులం దోల్చిమె,నెరనెక బంకిజ సంభవాలయమునక నిండార నవ్వేళ శ్రీ, కరదై తేయతనూభవోద్భవకథాకల్యాణము దోవ మై. వృసేం. 3. ౧౪౧.

3. చెదరు; చెదరిపడు; పడు.

ద్వి. ఆదటం గనుగొనునప్పు డయ్యంతి,నెరసి నకురులును నెటి భూలిం దూలి,విరిసినసీమం తవీధియు...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౭౫.

గీ. భూమిసుతశిరంబున నున్న పుష్పమాల, నేలంబడి యున్నయది దీనిం బోల జూడు, మనుజు విరు లిత నెరసిన వవనిత్రుత్రి,యుండ నోపు నీకున మగుకొండమీద. భా. రా. ఆర. ౨. 3౧౨.

చ...కేలుదోయి నొందొరుపము సముదంబు లిగురొత్తగ మాటికి జల్లుసేసఁబ్రా,త్నెరసె ననంగ వ్రాలె గుహాశీవిగళన్నవకోరకావ శుభ. పారి. 3. ౫3. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౪౧౯.

ర. నెఱజేలు, సిద్ధించు. (శ. ర, బ్రా.)

౫. విడివడు,తప్పించుకొను.

రగడ. నెరసి పో జూచెదవు నిలు నిలుపుమా కనము,గురియుతే నెటిబుకొన్న దంతట వ నము. మనుచ. 3. ౮౪.

జ: నెర,నెరవు, నెరయించు, నెరయిక, నెరవచ్చు, నెరవరి, నెరవు1.

నెరవంజి=నెరవెండ. వి. తీక్షగంధము, మునగళి. (శ. ర, బ్రా. నెలవంజి. అనిచి. ని.)

నెరవచ్చు. ఆ. క్రి. (నెర+వచ్చు.) అధికమగు, ఎక్కువయుగు.

సీ. కాంతిసంపద నికాయతోడ నొరసిన మెచ్చు మీఱగ నెరవచ్చువాడు. ఆ...మంత్రిభాస్కరుడు. దశమ. ౧. ౭౫.

నెరవరి. విణ. (నెరవు+అరి.) నేర్పరి,కుశలుడు.

చ...ఆట్టిదున్నయపుటారడి కెంతయు నియ్యకొల్పుటల్, నెరవరి గాఢు రా జనుచు నిమ్రురవాక్యము లుగ్గడించుచుక. రంగా. ౨. ౧౦౯.

నెరవిడి. వి. (క. నెఱవడిగ.) అతిశయము, అధిక్యము.

సీ. రథ్యాప్రతీకోతరమముచే గిరికోటి పిడుగుల నెరవిడి విఱుండుకొనగ. ఉ. పారి. 3. ౨౪. (శ.ర.పా.చి.ని.పా. నెఱవిడి. ముద్రి.పా.)

క్రి. విణ. నిండుగా,పూర్ణముగా.

క. మెఱుంగు లగువాడిచూడ్కులు, నెఱుగులుగాఢగొన నగజ నెరవిడి జూడక,దెఱుఱిగొనుకతన గా కెట్లయెఱుగ నెరవు

శరంబు భేదించు హరుణ్. తు. సం. ౫. ౫౧౮.

నెరపు. $\sqrt{\text{నెరయు.}}$ ౧. పూర్తి, సమృద్ధి. (శ. ర.) ౨. వ్యాపకము. (శ. ర.) ౩. మార్గము.

ద్వి. ఆ నెరవును మీఱి హంసము లరుగు, నా పేని గారుడం బైసమార్గంబు. రం. రా. కిష్కిం. (శ. ర.)

౪. (=నెలవు.) స్థానము, పట్టు ; చుట్టుపట్టు. క...పగ లెఱుగకయే, మృగముల బరిపాలించుచు, నెగఁజేతునింగములముల నెర వగు దానిక. ఘటికా. ౨. ౨౨౩.

ప...ఇట్లు వెల్లయినప్రాతను దరంగితంబు బైసనెరవులపెంపున బురంబు చంద్రోదయ ఘూర్ణమానం బైసమహర్వంబు ననుకరించె...భార. కాం. ౧. ౩౬౦.

నీ. నిట్లు ద్రోచుచు నెరవులకలమేర లెల్లను విగి యెక్కి యేర్పడంగ. ఆ...చన్నలు... నివృట్టిం, చునికెఁ జెలుపుచునుండ నుత్తర సనుడెంచె...భార. విరా. ౧. ౨౪౫.

బ. పరివారము, అనుచరవర్గము.

నీ. ఆగవతి విల్లు పన్నగవతి గోనయంబు హరి గోల గఱి గరు డనల మమ్ము, పవనుండు వేగంబు దివిజగణంబులు నెరవు లై యీశుండు పురము లేయ. గీ. దలఁచినంతన...తు. సం. ౨. ౧౬౦. (వ్రాత ప్రతి పా.)

చ...దివా, కరనుతులెంపు రాఘవులగర్వము నొక్కొకవానిఁ గొల్పునె, న్నెరవులసంఖ్య లుం గలయ నేర్పున నేర్పడఁ జూచి రం దొగిక. భా. రా. యు. ౩౦౫.

క. తరు నొకటి వెఱికి లాంగల, ధరుఁ డుద్ధతిఁ బూంచి హయరథద్విపసుభటో, త్కరముల మగ్నింపగ న, న్నెరవులు విచ్చుటయు మేది నీధరుఁ డలరెక. హరి. ఉ. ౩. ౯౩. భార. విరా. ౩. ౨౬.

విజ. ౧. పూర్ణము, సమృద్ధియు; అధికము.

చ. భినుగభయంబుఁ జక్రమును బెట్టుగ దీగ్గు విచార మింత కే, యుగు గలుగ జెఱుగఁ దెలితబలియంగ" కదా యని కోఁచవాఱి కి, ట్లుదుటున వానిఁ గ్రుంతు ననునొక్కనిఁ బంపిన నంటి చాలజే, యిది నెర బైసబంటు తన మిట్టిని నీక తగుం గుమార కా. ప్రభా. ౨. ౫౮.

గీ. తీగములు పోవువారికి దివసనివస, మటు విశేషించి కానికె నరుగునట్టి, పుణ్యులరెఁ జేయు నత్కూరములు నెగవు గఁ, నింగ రాముండు శబరరాట్నంగవుండు. కా. ర. ౬౧.

క. తలఁపులు సమను"రిం గద, వని తేమియు లేక యింక వేంచేనుఁ దగుక, జెలతెలవాటె నటంచును, నెలకుకె లఱిఁగింప లేచి నెర వగువేడ్కె. యయా. ౫. ౧౪౮.

౨. (క. నెరవు.) బాసట, సాహాయ్యము.

చ. ధరణిపుఁ డెందు నేఁ దగను తాఁ జన నూట కొక్కనిం దగుం, దొర నొనరించి పంప నది దుష్టుడేఁ జెడఁ దాతఁ డరభూ, కరితురగరి లేక కొఱగాఁ డటు నేను ద్విబాన్యఁ డల్మ కా, నెర వతఁ డుండనుకవలయు నిండినదుర్గబోర్వి యీ దగుక. ఆము. ౪. ౨౫౫. (శ. ర. పా.)

౩. వ్యాప్తము, వ్యాపించినది.

(యశోవర్ధనము.) మహాస్థగర. మురజిన్నాభి ప్రకాశీమఖమున ధవళాంభోజ మకాపేరు గాఁ దా, నెర బైతత్పూర మంతర్నివిడ మయి...నైచ. ౫. ౧౬౧.

౪. వికాలము. (శ. ర. బ్ర.) ౫. యుక్తము. (శ. ర. బ్ర.) ౬. శక్యము, సాధ్యము.

ప...ఎదిరియతం బెఱుంగక యుట్టి కార్యంబు నిశ్చయింప నెర వగునే... భార. ఉద్యో. ౧. ౧౯.

నెరవు². అ.క్రి. (క. నెరవు.) గుమిగూడు.

ద్వి. అంత విద్యజ్ఞును లంతంత నెరవి, చింతమెఱ
జేతులు నెక్కిళ్ల నూచి. పండితా. మహి
మ. ౨౪౪ పా.

ద్వి. పొరిబారి నీక్రియః బురుషులు దారు, నెర
వి పుణ్యాంగనానికర మేతేర. పండితా.
పర్వ. ౩౪౩ పా.

నెరవు³. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ద్వి. కొనవులు నెరవులు గురువందపాదలు, నరు
దుగాఁ బొదలివయంబాళములును. రం. రా.
ఉ. ౧౧౯ పా. ౧౫ పం.

నెరవెంద=నెరవంజి. వి. తీక్షణ్యంధము, మునగళి.
(శ.ర.)

నెరసు. వి. ౧. సికతావిశేషము, ఒకవిధమైన
యిసుక.

నీ... సికతాభ్యయిను మన నినుక నా నెసఁ
గుచుండు. గీ. దద్విశేషంబు నెరసు నాఁ
దనరు... అం. భా. ౧. ౧౫౫.

౨. నలుసు, రేణువు.

ద్వి. కరతలాంగుళములఁ గను తెప్పలెత్తి, నెర
సున్న దని పాట నిస్థించి యూఁడు. బస.
పు. ౩. ౭౭౩ పం.

గీ. అనిమిషులగుండెలో గాల మఖిలలోక, నే
త్రమున నాటి నేధించు నెరసు గాలి, కాలి
ముల్లు కుభ్యత్పాలిపాలిపిడుగు, రావణుఁడు
డిందె భువనములో రక్తి జెందె. ఉ. రా.
౧. ౧౪౯.

రగడ, నింతు నింతులకంటఁ బుప్పాడి, నెరసు
నెరసులు పల్కు నింతయు. వసు. ౩. ౧౪౭.

నీ. అతివచూపులకును బ్రతి యనవచ్చునే మ
రునిబాణములకు నెరసు దలుచు. తపతీ. ౧.
౧౭. (దోషము. అని భ్యవ్యర్థము.)

౩. గవుండవాఁడు కత్తులునూ తెడఁబాడి. (శ.ర.)

౪. చిన్నతప్పు; లోపము; దోషము.

గీ. నెరసు పొడగానలేఁ డయ్యె నెమకి నెమ
కి, సాంబునై బాంచజన్యరథాంపాజి.
కాశీ. ఉ. ౭.

ద్వి. నెరసులఁ దప్పలు నెమకుచు నొక్క,
నెరవు చిత్తంబున వెవకి... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౫౩౩.

అ. కరభములకుఁ బుష్పితరసాలవాటికఁ, దిరు
గఁ గంటకంబు దొరకనట్లు, మకవికీటములకు
సుకవికావ్యములొన, నెమక వీసమంత నె
రసు లేడు. ప్రబోధ. ౧. ౩౦.

మ... అద్దేవుని నాశ్రయింప నలసి స్వీక్షించి
యాచాడ్కి యే, నెరసుం బొందక యుండ
వచ్చి మముఁదా నెమ్మి మహాభాగ్యునుం,
దరుఁ డప్రూరుఁడు చూచుఁగాత... హరి.
పూ. ౮. ౯౫.

౫. కళంకము, మఱక.

నీ. నింఁదారు వండురు నెరసు తక్కువపడఁ దిల
కించుముద్దుమోములబెడంగు. హరి. ఉ. ౭.
౪౭.

౬. అసత్యరచనము, కల్పమాట.

రగడ... నింతు నింతులకంటఁ బుప్పాడి, నెరసు
నెరసులు పల్కు నింతయు. వసు. ౩. ౧౪౮.

విణ. నలుసు, చిన్నది.

నీ. నెరసుఁజూపులతోనె నెయ్యంబు కూర్చి
నెర వైతియ్యంబు నిగుడుచుండ. విక్ర.
౪. ౭౦౩. (త్రేగంటిచూపులు అని భావము.)

నెరసుదెఁడు=తప్పు లెన్ను, నిందించు.

నీ. కనుతెప్ప వెట్టితన జయికున్నులు నెటినిరి
దముల నెరసుదెగడ. భా. రా. ఆర. ౧. ౪౩.
(ఇటు బొపమ్యద్యోతకము.)

నెరసువెట్టు=దోషినిఁజేయు.

నీ. నెరసువెట్టితి పరాశరులంతవాని నట్టెటఁ
బాదురకన్యగాఁడు మరపి. పి. శకుం. ౩.
౧౪౯.

నెరి=నెటి. వి. వక్రత్ర, కాటిల్లము.

సీ. నెరి జుట్టునిగ నొంటిపారగుడ్డ పనివడిఁ
దీర్చుకోవలకుంటిరుమణులును. రా. వి.
౨. ౫౩.

సీ. మొలకచీకటి జలజల రాల్పఁగా రాదె నె
రులు మించినవీరికులయందు. పాండు. గ.
౧౧౩. (శ. ర. పా. 'నెలులు' ముద్రి.)

విణ. వంకరయైదది, కుటిలమైనది.

సీ. నెరికురు త్పైదరి కొవ్విరిసరుల్ వనివాడ
నొప్పుదప్పినగొప్పకొప్పుఁ జూచి. శుక.
౧. ౨౨౬.

నెరుకు. విణ. (త. నెరుక్కు.) ముదుకయైనదట్ట
మైన.

ద్వి. పిరిగొప్పపూసలపేరు లొక్కింత, నెరుకుఁ
గాసియలపై నిగనిగ మనఁగ. అ. మ. క.
౧. ౫౦ పా. ౧౮ పం.

నెరుము. స. క్రి. రాచు; గ్రుచ్చు, పొడుచు.

ద్వి. నెరిమి దాకాలఁ బెండేరంబుఁ బెట్టి, ద్వి.
పారంగ. ౨. భా. (శ. ర.)

చ. గురుకువ వానితోముఁ జనుగుబ్బ మొన న్నె
రుమంగ వాడు న, య్యరవిరిబోడిమోచివి
గు రానఁగ నెం చినుమంత కొంకినక.
శకం. ౩. ౯౦.

నెట= నెర, నెటా, నేటా. విణ. (త. నెటై.)

౧. నిండు, పూర్ణము.

సీ. నెటచందురుని సిగువంతుపంగఁ జాలునీనె
మోము తాలిమి వము నేనె. భార. ఆను.
౧. ౫౧.

చ...క, వ్యధి నెటగిన్న కెట్టిమగవారను నోరు
రె యిజ్జంబులక. భార. ఉద్యో. ౧. ౨౪౩.

సీ. ఫణివిమవహ్నిఁ జేడ్చియున్న శశిశేఖ నెట
విడుపునఁ గాంతి వణుజున్టు. కు. సం. ౩.
౮౯౩. దశా. ౨. ౨౪౧.

౨. పెద్దది, గొప్పది.

క. "నెటగి"లపేరు గువ్వలపే, నెటుగి"ల యీయం
టినిబ్బ యిది వాసేల, నెటుగు నె నానాఁ
టిల్లె గ్రుచ్చులఁ బునిగునున్న నెట్టిమా
యను నెటులైనట్ల. భార. రా. ౩. ౩౯.

సీ. కలపాంబు గుంపంగ నెటుల నెటులయ్యలి ని
స్థాత్వము యాపునెటుల రాలి. కు. ౩. ౧౮.
చ... మత్తగినినానెటులయ్యె నెటుల బోయి
యె, నెటులొకరినెటులయ్యె నెటుల నిల్వఁ
బ్రస్తులనెటులజే. వసు. ౪. ౯౫.

౩. ఉత్తము, ప్రశస్తము.

ద్వి. నెటగునునెటుల నెటులయ్యెను, గిటిగొన
గాటా నిగిట్టి పై నెటి. ద్వ. పారిశ్వు. పూ.
౨౩౩.

ఉ. ప్రానెనునినెటుల నెటులయ్యెనునెటుల
బుట్టి...పొలుకు. ౩. ౩. పా. ౫. ౩. ౧౬౨.

౪. వాఁడి, నిశితము.

చ...వనంబు గనపగొప్పద నెటులయ్యెను నెటుల ప
డతమయం దెగుట గావించిరి"ని... పారి.
పూ. ౬. ౩౯.

క. ఒక్కొక నెట నారసమున, నెటులయ్యెను వా
రియుగము నెటి నిలుపుమక. భా. రా.
య. ౧౦౨౬.

ఉ. కమలినిటిగోదు నెటులయ్యెను నెటులయ్యెను
తము లీతముల నెటులయ్యెను... వసు. ౫.
౧౦౧.

౫. సుమరుడు, కుశలము.

గీ. పరగున మేటి నెటరాకుప్రశీలన. ప్రభా.
౨. ౩౩.

సీ. గోడ దొర్చెడుటాఁగ గుట్టుంపునెటగోదు
గాటంపుటక్కటికములపాదు. అచ్చ. రా.
కాల. ౩. రామా. ౪. ౮౮.

నెటగులూడు. అ. క్రి. (నెటగులు+అడు.)
అయుపుట్టున గ్రుచ్చుకొను.

అ. ఎఱుకు నన్ను నఱుక యేసినశరములు, నెఱుకు
కులాడి నాకు నిశితద్యవ్యవిశిఖతతులయట్లు
వేదన గావించు, టిది యపూర్వ మితఁ డె
వ్వఁ డొక్కొక్క. భార. ఆర. ౧. 3౧౪.

క. ఇనుఁ డస్తమించెఁ జీకటి, యను మొగులును
నడ్డగించె నుగ్గులి నాకుంజన శక్తి లేదు దర్ప
కు, ననగ్గభాస్రములు నెఱుకులాడెడుఁ డొ
డ్డొక్క. మార్క. ౨. ౧౬3.

గీ...విశల్యకరణివలన, నెఱుకులాడినయలుఁగులు
పెఱికి పోయి. భా. రా. యు. ౧౧౨౦.

నెఱుకులేయు. స. క్రి. (నెఱుకులు + ఏయు.)
మర్తభేదనము చేయు.

గీ. తరుణి నతనాభికుండలోదంచనాభి, రామ
రోమావళిజ్ఞావిరాజమాన, నీదుతను వుండ
విలు నేసి నెఱుకులేయు, రతివరుఁడు హరగు
లికల రాజహంసు. నెను. ౨. ౯౩.

ఇట్లే: నెఱుకులుమీటు.

చ. కఱతలు నెద్ద వీని క్రిటు కాఱియఁ బెట్టెడు
మాన లేమిటన్, నెఱుకులుమీటుచుండుఁ
దననీచపుమాటలు...నృసిం. ౪. ౧3౫.

నెఱుక. వి. (త. నెరికుళం.) వెండుక, కేశము.

నీ. మత్సాదరక్షయు మాపువెన్నెఱుక గుట్టిన
యోటితిపిరిదండెయును మెఱయ. ఆము.
౬. ౬.

ద్వి. తుఱుగలింపఁగ భక్తి నెఱుక లుప్పొంగ.
పండితా. పురా. ౯౦. పా.

నీ...వెండుక నెఱి నెఱుక నాఁగఁ దనరుఁ గే
శము...ఆం. భా. ౨. ౧౪౫.

గీ. నెఱుకు కురులు వెండుకలు నా నెఱుకలు...
ఆం. సం. మాన. ౧౯.

నెఱుకాఁడు. విణ. (నెఱువు + కాఁడు. త. నిఱెయ
న్.) ౧. పూర్ణుడు. (శ.ర.త్రా.) ౨. ప్రియుఁ
డు, ఇష్టుడు.

చ...బెడంగుతరంగలతో దొరయునెఱుకానినె
నరుఁబలుకుల వెనుదవిలి యలరించుజక్కవ
వెంటులును... ఆచ్చ. భా. ౨. ౧౬ పా.
(నహచరం=ప్రియమే అని. సం. కిరాత. ౬.
రా. శ్లో. వ్యాఖ్య.)

నెఱుతనకాఁడు. విణ. (నెఱుతనము + కాఁడు.)
పూర్ణుడు, నెఱుతనముకలవాఁడు.

(సృశోచి.) చ. నెఱుతనకాఁడునై మెఱునె నిర్త
లకాఁతి విలాసరేఖలక. మనుచ. ౪. ౩.

నెఱుతనము. వి. (నెఱు + తనము.) ౧. వైకల్యము,
పూర్ణత.

నీ...నెఱుతన మన నాభోగసంజ్ఞ యై యడ
రును...ఆం. భా. ౨. ౧౬3.

౨. కుళలత, జాణతనము.

నీ. వినయవిధేయవివేకశిలతలచే ననుకూలతయు
నెఱుతనము నేర్చి. వి. పు. ౪. ౨౨౦.

క. ఆవింటితోన యాతని, లావును నెఱుతనము
లేజు లాగుకొని...ఆచ్చ. భా. పాల. ౨౦౮

నీ. తారుణ్యములే చాలుఁ దలఁపులు గరఁగింప
నెఱుతనం బేలాకో నేర్చి రిట్టు, కవిక. ౧.
౨౦.

3. శక్తి, సామర్థ్యము.

నీ. వాతాపి జఠరాగ్ని వైచి పొక్కిట్కిందు
నిమిరఱిగించిన నెఱుతనంబు. తారక బ్రహ్మ
రాజము. ౧. ఆ.

౪. ధర్మము, న్యాయము.

ఆ. పొలునుదిండికొలపుతలకట్టు వై నెఱు, నెఱువఁ
గొనుట నీకు నెఱుతనంబె. ఆచ్చ. రా. యు.
3౦.

నెఱును. వి. ఔ. (దీనినువర్ణమునకు ఏకవచనమున
వికల్పముగాను బహువచనమునందు నిత్యముగా
ను బిందుపూర్వక మగు 'కు'వర్ణ మాడేశముగా
వచ్చును. ఉదా: నెఱుకుకొ, నెఱుకులు మొ.)

౧. మ రసానము, ఆయువుపట్టు.

గీ. తొఱగునెత్తు నొడ లెల్ల దోఁగ నట్లు.
నెఱను నోగొన్నయక్కొలఁ బెరిగివెది.
భా. రా. యు. ౧౦౮౮.

క...వెరిపీరుల, నెఱుకులు దూఱంగ నేయు
నృపపుంగవు సంపల కోర్వక...భార.ఆది.
౪. ౨౦౨.

ఉ. నూతు నెఱుంతు లంటి నృపమానుశరీరము
గాఁడె...దశకు. ౨. ౩౬.

చ. పఱపెడఁ దత్పికాచముల భగ్గుము నేనెద
దేరు సాఁదఱిక, నెఱుకులు నొంచెదక...
భార. విరా. ౪. ౨౦౧.

౨. కీలు, ఆవయవసంధి.

నీ. సవ్యాపకవృత్తుల్ శరము లేయుట మాని
నెఱుకులు విఱుంగు నిలుగువారు. వరాహ.
౧౧. ౧౨౬.

౩. మర్తము, గుట్టు.

క. మఱచితిగాక లతాంగీ, కఱకంఠునితోడ
నాడుకాత్యాయని నీ, నెఱ నెఱింగి నాడు
చెప్పిన, నెఱ గిదె సమకూరె...ఉ. వారి.
౫. ౯౮. (శ.ర. పీఠిక. పా.)

ఆ.తరుణి వలరసంబు దఱిమి వై బడనున్న, నెఱ
నెఱింగి కూడ నేర కేల, బేల నెఱి ననుచు
బాలేందుధరుఁ డాత్త, చింత విడిచి విరహ
చింతక దగిలె. కు. సం. ౬. ౮౧౯.

జ: నెఱుకులాడు, నెఱుకులేయు.

నెలపు=నెరపు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{నెలయు}}$. త. ని
రైప్పు.) ౧. ఆతిశయింపజేయు, పెంపొందించు.
నీ. మంచితపున్న మచందమామ వెన్నలచంద మొం
డుకప్పురగంద మొఱపు నెఱుప. ఉ. రా. ౬.
౨౫౪.

నీ. నీరుపుట్టువయును నీరుపుట్టువయును బూర
యుఁ దొడవు నై పొలుపు నెఱుప. ఆచ్చ.
రా. కాల. ౩.

౨. ప్రకటించు, వెలయించు; కనబఱుచు, చూపు.

గీ. నీవివేంబు నా ప్పియు నెఱుపి తీవు, తల్లి
దండ్రులమాడ్చి- హేళిగఱునెప్పి...భార.
ఉ. నాన్. ౩. ౨౩౬.

నీ. తనువువైద బొట్టుంధమున గభింబులు సరి
లేనిగతివిలాసమును నెఱుప, వరాహ. ౧౧. ౮.

నీ. పోయెఁ బో ననుఁ నిల్వఁ బోయక తా నొక
నెఱుగఱు గుఱు విద్య నొప్పు నొట్టు. కళా.
౨. ౯౬.

గీ. దేవదేవుఁడు పలుకు నెఱివులు శీనిరి, దఱిమి
నీ శక్తియంత యంతయును నేడు, నెఱుపుమీ
యని గర్వంబు నింగి ముట్ట. ఉ. వారి. ౬.
౮౫.

౩. వ్యాపింపజేయు, ప్రసరింపజేయు.

నీ. చదలు మొగ్గుగఁబర్యవశికులగులఁ బఱుపి
దీనుఁగు లుర్వి నెఱుపి నెఱుపి. వారి. ఉ. ౫.
౧౬.

నీ...కమ్రజవాణివలపు, నెఱుపెడినుగఁటిలగఱుల
గాడ్పులు సోఁ పఱుకుకెన్నెరతంతి యుకుకు
వలుక. శకం. ౩. ౧౦౩.

౫. నెఱు చేర్చు, నిగ్రహించు.

నీ. నిత్యవ్రతంబుగా సత్యంబు పొలింపు నివృ
యసలితగా నెఱుపె నితఁడు. భార. కాం.
౧. ౩౫౩.

గీ. తల్లివ్రతము చెల్లింపఁగఁ దలఁపు వుట్టియేమి
యడిగిన నిచ్చెద నే న టంటి, రిచ్చ నా
కొండు వందు లే దిందుఁ గాని, ప్రతి నెఱ
పు మవశ్యంబుఁ బొత్తునొసఁగి, మార్క. ౩.
౧౫౩.

క...ఆత్మజీఁ జిత్తంబూనినకవటము నెఱుపం,
బూనిన వై యాగయాళి బూమెలు నెఱ
యక. సారంగ. ౨. ౨౧౪.

౬. చేయు, కావించు.

క. కోరినవంతుకములు నా, సేరిమి దగ నెఱపి
కొలుతు నిశ్చలభక్తికా. భార. విరా. ౧.
౨౧౯.

చ. పలికినచందముల్ నెఱపి వైత్యక మై చను
రాజ్యభాగ మి, ములఁ బడయం దలంచి
బలముం జలము న్నెఱపం గడంగువీరలు
నొరు వేడఁ బోదురె...భార. ఉద్యోగ.
౨౬. కాశీ. ౨. ౧౧.

వి. వ్యాపనము. (శ. ర, బ్రా.) విని. ఆధిపతి.
(శ. ర.)

నెఱమిటుమొన. వి. (నెఱు) మలబంధవిశే
షము, పండ్రెండు మొనలలో నొకటి.

వ...లోమొన...నెఱమిటుమొన సరితాళం
పుమొన యాదిగాఁ గలపదిరెండుమొనల
వారి తేటి...హంస. ౧. ౨౦౬.

వ...నెఱమిటుమొన సరితాళంపుమొన లాది
గాఁ గలపదిరెండుమొనలు...ప్రబంధ. ౭౮.

నెఱయించు=నెఱపు.

(చెలయించు.)

గీ. సిరుల నలరించె నిద్దంపుజిగి ఘటించెనొ
య్య నెఱయించె నొకయంతయొఱపు నించె,
...చేడిమేదినీ నాయకుండు. వను. ౬౯౧.

నెఱయు=నెరయు. ఆ. క్రి. (దీనితుమున్నంత
రూపము. 'పూర్ణముగా' అను సర్థమును శ్లోతి
రేకక్రియలతోఁగూడి కొన్నిపట్ల ఎంత మా
త్రము, బొత్తిగా' అను సర్థము నిచ్చును.)
౧. నిండు, పూర్ణమగు; అతిశయించు.

గీ. సింధురావోహణశీతల దమ్ముడై నీతిప్ర
యోగముల్ నెఱయ నేర్పు. భార. అది.
౫. ౧౫.

చ. ఎఱిగితి నీతెఱంగు విన మిదుమఱి యొ
కనాడు ముగ్ధులందఱును గూడియాడఁగ
కుధాకరశేఖరుకాంత నీమదికా, నెఱసిన

కోర్కి దీర్చ నొక నేర్పరి శీకల వచ్చు నం
తుకుం, దటి యిది...శ. హరి. ౫. ౯౭.

వ...కాలీనుదిత్తులు జానపదశ్వాముగ్ధత్వదో
మంబునంజేసి మున్నశ్యంతాపూర్వకత్రు
భూషణాన్యాడంబరంబునం దలంకి తదలం
కృతపత్నీయాపంబునకు నెఱయఁ గొలుప
కుండుటయు...శ. క. ౧౩౯.

ద్వి. నెఱసినకడిమిమై నిన్నుఁ బూజించి,మఱి
పోవువాడ నై మది నిశ్చయించి. రం. రా.
ఆర. ౧౪౮ పా. ౯ పం.

౨. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

గీ. కారవాధీశ్వరుకన్యకారత్నంబుఁ గామించి
సాంబుండు గజపురంబు, సొచ్చి ముచ్చిమి
నేయఁ జూచిన నెఱిగి యష్టరాజు కా
రాగృహంబునందు, నిగృహీతునిం జేయ నె
ఱనె నవ్వార్ల వేమ...శ. హరి. ౧. ౯.

గీ. నెఱనె నొకయెడఁ దామ్రశర్ణజలార్ద్రచం
దనాచలపవనానకందశములు. హరి. ౩. ౪౬.

ద్వి. పాము. ౩. ౧౮౩.

౩. చెదరు; చెదరిపడు.

గీ. శ్రవణావతంసవాసనఁ గ్రోలునెలచేటిగఱు
లతెమెరల చుంగురులు నెఱయ. దశా. ౨.
౨౯౬.

గీ. శేసరంబులరజము పుష్పసవంబు, నెఱనె
నిదె చూడు కన్నుల నీరు గ్రమ్మె. హర.
౧. ౨౭.

౪. నెఱవేఱు, సిద్ధించు; చక్కగా జరుగు.

గీ. కలుగు నొకొ నాకు నొక నాడు కన్నుల
ర, శివుని జూచుపుణ్యం బనుచింత నెఱ
య, మొదలివేలపుఁ బొడఁగంటి మొక్క
గంటి. శా. హరి. ౨. ౧౩౩.

క. నీ వదితిగుతుడ వగుటయు, దేవత తంద
ఱును దేవదేవ ధ్రువముగా, దేవావ్యయం
బుఁ దాల్తురు, నీవాత్సల్యంబు గోర్కి నెఱ

యగఁ బడదే. హరి. ఉ. ౧౦. ౨౦౮.
క. రథ మవిభద్ర మైనను సా, రథిపని నెఱసిన
మహాస్త్తరాజి విధిక్యతిక, వృథ గాతు
న్నను గడ్డని, బ్రథనఁబున గెల్వ దేవపతి
కిక వశమే. భార. కర్ణ. ౧. ౪౩.

౧. నెలయు, ప్రకటితమగు; ప్రకాశించు.

నీ...పదఘట్టనంబులఁ జదిసి తాలు. ఆ. నుఱు
ము గాఁగ నిట్లు నెఱయంగ సత్త్వంబు, మె
ఱసి రాతి రెల్ల నుఱక పవన, తనయుఁ డెరి
గ... భార. ఆది. ౩. ౧౩౦.

గీ. అనిన విని వార లందఱు నగ్గలికలు, నెఱ
యుమాటలఁ దవతన నెఱఁగు మెఱయ, బ
హువిధంబుల నతనికి బాస యిచ్చి, యేచి
నిజనైవ్యములలోని కేగి రథిప. భార.
భీష్మ. ౧. ౧౦౦. భోజరా. ౩. ౩౧౮.

మ. కఱయుక మాఁగును లేక పుట్టినకుభాం
గం బద్యుతాపాది యై, నెఱయం గన్నులు
విచ్చి చూచుతనయుక వీక్షించి మోదంబు
నక. హరి. పూ. ౫. ౧౧౮.

జ: నె, నెఁదోలు, నెచ్చులి, నెచ్చెలి, నెచ్చె
లికతై, నెచ్చెలికాడు, నెచ్చెలువ, నెచ్చె
లువము, మొ.

నెఱవణి(డి). వి. (√నెఱ-క. నెఱవణిగ.) ౧.
పరిపూర్ణత.

ద్వి. మఱి యట్లు కాక యచ్చిఱుతోండఁ డర
య, నెఱవణి కలభక్తినిరతుఁ డేనియును.
బస. పు. ౪. ౧౨౪ పా.

౨. యుక్తి, చమత్కారము.

(వ్యవ.)వాడు నెఱవడిగా వ్రాసినాడు. (ప్రా.)

నెఱవాది. విణ. (నెఱ + వాది-త. నిఱైవాది.
నెఱవు + అది అని క ర.)

నేది నీ వీశిలకక, నెఱవుగఁ జేపట్టిన నది,
చెఱకునఁ బరిగి దవిట్టు చిగి డినిగి. విక్ర.
౨. ౨౧.

నీ. నెఱవాది నని వచ్చి నీకు గుఱు నిల్చియే
చెలి వీణ వాయించ నేర్పు. విప్ర. ౪ ౧౧.

౨. జాణ, నేర్పరి.

క. నెఱవడి నాలుగుకడ్డలు, నెఱవడి నాలుగుది
నఁబులంతన వాగి, నెఱవాదు లైవత
మన, నెఱి నొక్కొక నాటివిగి నేర్పి రి
లేక. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౪౧౦.

నీ. బాలుడ నే నిష్టు బాలాచిత్ర క్షీడ లనుభ
వించెద మఱి యావనమున, నెఱవాది నై
భగ్గ మెఱిగి చేనడఁ గాక యని పోవు...
వృన్ది. ౪. ౩౩.

క. ఎఱుంగ నివారియెదుగ బలె, వణియుఱి మెఱమె
చ్చుమాట లాడఁగ నేలా, నెఱవాది వగుదు
నీలా, గెఱుంగ మె మునిముచ్చుడనము లేమి
టి కింకక. భోజరా. ౪. ౩౧౪.

౩. వాచాలుఁడు, ఆధికముగా మాటలాడువాఁడు.

క. జూదరివి కుమాలివి నెఱవాదివి తఱుకరివి
గెలువవచ్చునఁదే చా, మోదగ నిను మాకు
...ఉ. హరి. ౩. ౧౧౩.

౪. సమసుఁడు, శక్తిమంతుఁడు.

చ. మెకములఁ బట్టి కట్టువల మీటి చనం జన
నీక యాగి తెంకిక జనఁ జేయ వోసునకుఁ
గీల్కలుపం బయి రచ్చె నేనిక ద, వృక
పాడునంగ నేర్పు కుసబాహుబలంబును గర్తి
మేటివే, కుట నెఱవాదు లైనుభుటప్రక
రంబులు మ్రొల నేఁగఁగక. పి. శతం. ౨. ౩.
బస. పు. ౫. ౧౪౮ పా.

చ. తొలితొలి యక్కినీరమణితో నెఱవాదివి

నెఱువాదితనము. వి. (నెఱువాది + తనము.) బాణ తనము, నేర్పరితనము.

చ. అఱిముఱి లోక బాలము భయంబునఁ జెంద హరిం గుఱించి ని, మృతతప మాచరించెను వసుంధరఁ దుల్యఁ డెనంగ నన్నునీ, శ్వరుఁ డొ కఁ డాతపంబు నెఱు వాదితనంబునమాన్పుచుం చు స్వ, ర్గమణుఁ డంపె నన్ను... చిత్ర భా. ౫. 3౬.

ఉ. లేర ధనుర్ధరుల్ పుడమి లెక్కకు మిక్కిలి యొండు రెండుగా, వా రడరింతు రేటి నెఱు వాదితనం బది రెండు నొండుగా, నారసి వేయ నేరవలదా మఱి నీవలె నెంత వింత ... మస్తభా. వేం. పంచ. 3. ౧౯3.

నెఱువిదై. వి. (నెఱు + విదై.) హస్తలాఘవము కల బాలవిద్య. (శ. ర, ప్రా.)

నెఱువు = నెరవు¹. వి. (√ నెఱయు.) గ. పూర్తి, నిం దుతనము.

ద్వి... అది దుద్రుని తెఱంగునను, మెఱసె బా వ్వునుమాట మిక్కిలిగాఁగ, నెఱ వార నం దఱ నిర్జించె గాన. రం. రా. యు. ౪౦౯. పా. 3౧ పం.

నీ. పుణ్యపంచక్రోశభూతీరమహిమంబు నెఱువు గా నర్పణంబు నెఱిగెనేని. కాశీ. ౩. ౧౧౦. ('నెరవు.' అప ముద్రి.)

౨. వ్యాపనము. (శ. ర.) 3. మార్గము. (శ. ర.) విజ. ౧. పూర్ణము, సమృద్ధము.

ద్వి. కఱ వైనయాకుంభకర్ణునియందు, నెఱ వైన కడిమికి నిలవక కపులు. రం. రా. యు. ౪౦౮ పా. ౧ పం.

క. నెఱ వగుసుంపద గలిగిన, నెఱి దానం గుడు వఁ గట్ట నేరనిమనుజు, డఱిముఱిఁ జేసికిఁ గ ట్టిన, నెఱబొమ్మయె కాఁడె యెన్ని విధములఁ జాడక. విక్ర. ౨. ౧౩౯.

౨. వ్యాపనము. (శ. ర.) 3. వ్యాపకము. (శ. ర.) ౪. వికాలము.

క. ముఱిముఱిచీకటితో నం, దఱు రాజులు స మర ముడిగి తగ నెల్లిటికిం, గొఱ గలకల నగు నడువుఁడు, నెఱవగుగోవర్ధనాద్రి నేలకు నను చుకొ. ఉ. హరి. ౪. ౨౩౨. (వీరేశ. పా.)

౫. అధికుఁడు, ఎక్కువవాఁడు.

ఆ. పుడమి తేనితోడఁ దొడర నీలా వేమి, ఖ రునికంటె నల్లగల్లునూడు, కొడుకుకంటె గం డ్ర గొడ్డలితాల్మపు, నేలవేల్పుకంటె నెఱవ చెపును. అచ్చ. రా. యు. 3౩. (శ. ర. పా. 'నెఱయె.' ముద్రి.)

౬. యుక్తము, తగినది.

వ... అందు నందును వేటకు నెఱ వైనవాండ్ర నేర్పఱించి తెచ్చుటకు ననుచుల నీవు నీ వని నియమించి ... మనుచ. ౪. ౨౩. (శ. ర. పా.)

౭. చతురుఁడు, నిపుణుఁడు.

ద్వి. నెఱ వైనపెద్దలు నేరనియట్టి, కఱపులు గఱ చె నీకతకారిబిడ్డ. అ. మ. క. ౧. 3౪ పా. ౨౨ పం.

నెఱువేఱు. అ. క్రి. (నెఱువు + వేఱు¹. త. నిఱై వేయ.) ౧. సిద్ధించు, ఈడేఱు.

గీ. దివ్యకోటిర మాచారతీ వ్రకెక్కి, యుద్ధసహ నకు నాకీకుఁ డొసఁగె నీవ, రుండు మద్దం ధువై రమారాధి నిర్వహించె నెఱవేఱుఁ జెప్పెడి జేమ... రాఘవ. 3. ౮౪. ('నెఱ వేయ.' అప ముద్రి.)

నీ. ఈడుమీఱు పంంగ నీడేఱు ననఁగను వయ ను వచ్చె ననుట వక్రంబు నందు, నంతర్బంబు నెఱవేఱు ననుటయుఁదోచును... అం. భా. 3. ౯౪.

౨. ఘోరియు, పరిసమాప్తమగు.

(కృష్ణ.) దైవకృపవలన నేటితో సేతలచిన
కార్యము నెఱవేటిసరి.

నెతివేటుచు(ర్చు). స. క్రి. (✓నెఱవేటు) గ.
ఈడేర్చు, సిద్ధింపజేయు.

అ... ఆజవంజవనుఖా, సక్రియుక్తి నోలిసాహస
మున, నీమనోరథంబు నెఱవేర్చు నేనియు,
నపుల నెఱు నైతు రార్యజనులు. కృ. శంకం.
3. 43.

క. కృతయుగమున జేదవతీ, సతి యై తప మొంది
త్రేత జనకజ యై తా, మతిఁ దలంచినటుల
పట్టిన, ప్రతిఁయు నెఱవేర్చె దత్తభావం
బసదే. ఉ. రా. 3. ౧33.

అ. ముగియజేయు, పూరినొందించు.
చ. జనమన కాహితాగ్నిచ్చితసంస్క్రియల
నెఱవేర్చి నన్నిటిక. చం. రా. ౪. ౯౮.
ఉ. ఆదెలియిచ్చ మెచ్చు కొని యాతని మ్రో
ల... వేచినయంత హోయవిధి విశ్రవుడుక
నెఱవేర్చి ముందటక. ఉ. రా. ౨. ౧౨3.

నెతిసరి వి. (నెఱ + సరి. త. నితైసరి.) - గ.
కార్యమునకు పూర్ణోపమాన మైనది-సింహము.

క. నెఱసరియు దానినై బడి, కఱవక లాఘవ
ము లేమి గాల్గిచ్చుచు నడ్విఱువం గదిసిన
నత్తెఱ, గఱిగి భరం బదరి తిరిగి యేగుచు
నుండెక. వేం. పంచ. ౪. ౫౩౦. (చి.ని.
పా. 'నెఱిసరిగ' ముద్రి. పా.)

గీ. నెఱసరిని మించు మించుకే లాఱపు పొడ
ము, నెఱసరిని బెరుపుఁ జంపుఁగా నెలఁతన
దుము. ప్రబంధ. ౬౬2.

ద్వి. నెఱసరి కరిఁ జూచి నిగిడి కోపించు, తె
ఱఁగునఁ గనలి గర్దియ డిగ్గ నుటికి. ద్వి. పర
మ. ౨. ౧౧౦. పా. ఆం. భా. 3. ౫౬.

అ. నిండుసామ్యము, పూర్ణోపమానము.

గీ. సింహ పూర్ణోపమానముల్ నెలఁగును నెఱ,
సరి యటుం చని పలు కాడ... ఆం. భా.

3. ౫౬.

విణ. శౌగ్ధ్యవంతుము.

క. చటినుండి తొలఁగ నుటికెను, నెఱసరిసిం
గంబుఁ బోలె నిబ్బరముగఁ గ్రేఁగుటికెం
దొలఁగక బగతుని, యఱకటనుండి భువి
మీఁది కబ్బలియుండక. హరి. పూ. 2.
౧౦౫. (శ.ర.పా. 'నెఱసింగపుఁ గొదమఁ
బోలె.' ముద్రి.)

నెతిసు. వి. అశ్వకెడా భేదము.

సీ. పరసంబు నొందించి పల్లంబు కల్పించి నిగు
డంబు సచకొల్పి నెఱను నెఱపి, పి.శంకం.
౧. ౧౧౨.

నెఱ = నెఱ, విణ. (త. ని. ౨.) నిండు, అధికము.

చ. కలమన నానారపరికల్పితమందమములం
దు వ, ర్తిలుచెఱువల్ నెఱాపసరు జేరెనుపై
రుల మీఱుకీరపం, పులముమచాయలం దె
లిసి తోలినఁ దక్కజికాలికాలించం, చులఁ
ను చొప్పు దిక్కితులచొక్కపుపచ్చల
హెచ్చులో యనక. ఆచలా. ౨. ౧౬.
('నెరా.' అప ముద్రి.)

క. రతనాలదొంతి విం తగు, రతినాయకుదంతి
కడునెఱామందనపుం, బ్రతిమే కద కాంతి
బరీ, యతివలమేల్ బంతి యింతి యభివర్ణం
పక. ముకుంద. ౧. ౨3౦.

ఉ. కొమ్ములు వీరజాలు జిగిఁ గుల్కెనువ్రాతల
కృష్ణలీలలం, గ్రమ్ముకుడార్లు వీరుఁ డగుకాట
మరాజుకథానులాపముల్, బమినపుస్తకాలు
ముఖపటిక కట్టురుమాలులు నైతా, సాము
లు నామముల్ తెలయునుద్దలగొల్లలు వచ్చి
రెంతయుక. హంస. ౨. ౮2.

నెటి. వి. (త. నెటి.) ౧. అందము, బహుళము.

క. నెటి గలగు నాఁడునాఁటికి, గుటి గడవఁగఁ
బెరుఁగు జఘనకుచకచభరముల్. కు. సం.
౮. 3.

౨. పాడి, ధర్మము.

క. ఈ నెటిదప్పినమాటలు, నీనోరెడ వేడల
దగునె నెడినసభలోక. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౫౯.

ఆ. నీవు సనకమున్న నెటితోడ మనశ్శాస్త్రము
నకుఁ దగినయన్నియులు ఘటిఁచియుండెనేని
వాని నొం డేమియుం జేయఁజలదు తోడితె
మృవార్యశాస్త్ర. భార. ఆర. ౨. ౪.

౩. పాశీల్యము, సుస్వభావము.

క. ఎఱుంగవె యాతాళక్రమ, నెటియును ధర్మం
బు సత్వనిష్ఠయు... భార. ఉద్యో. ౩. ౨౭౨.

గీ. ఇట్లు తమతమవర్తింపునెడఁ జలఁజనముల
కు హృదయానురంజన మొనర్చి, తాల్చి పు
యిలోట యడఁకువ తఁపు మెలపు, నెటితె
ఱంగును పాటింప నేర్పు గలిగి. భార. విరా.

౨. ౩.

౪. క్రమము; ఉచితస్థితి.

క. మ మెఱుంగు దెదిరి నెఱుంగుదు, నెమ్మి యె
ఱుంగు దర్శనీది నెటి యెఱుంగుదు వాఁశ్యము
లపదతి నెఱుంగుదు... భార. ఉద్యో. ౩. ౩౪.

చ. అని తనమాట కియ్యకొనునన్నిరుపల్కుల
కిచ్చ మెచ్చి యుజ్జ్వలపతి భీమునిం గవలఁ
జయ్యనఁ బిల్వంగఁ బంచి యతెఱుంగునెఱు
నెఱుంగఁ జెప్ప... భార. మహా. ౧. ౨.

క. అఱుగఱు లైనరథంబులు, నెటి దప్పఁగఁ బడి
నయశ్వనికరంబులు... భార. భీష్మ. ౨. ౧౩౨.

క... నెటి చెడి మరగాలి పసరె నిలువక వెలు
చక. ఉ. హరి. ౨. ౨౪.

౫. సదాచారము.

క. నెటి గలవిప్రం డయునను, గుఱుకొని యజ్ఞో
పవీతగురుడేవతఁ దా, నెటిఁగి ధరియును

టుచిరం, బెఱుంగక ధరియించెనేని నిలఁ
దగ బెండుక. విజ్ఞా. ఆచా. ౩౦.

క. ఈ నెటిఁ గని కొని చూపుం, బైనను గ్రమ
వృత్తి నవ్యయుం బగుపదముం, నానంబడ
యుట యల్లను... భార. ఆను. ౩. ౩౦౨.

౬. ఉత్సాహము, కృతాహలము.

క. అని పల్కునతనితాల్చి, మనమున నెటి
ఁటిగి చాల పటియును గలిఁ బో, నినమెనుక
నట్లకడఁ జూచినగతి నను నతివ యాన
చెడదె గాడె. సారంగ. ౨. ౧౨౨.

౭. సైర్యము, శీఘ్రత్యము.

క. ప్రాయపువఁ డెట సవృత్త, శ్రీయుక్తిఁ
దలెప్పుచిత్తవిన్వనె నెట యా, హా యాతని
యాత్ర యిను మొ, జాయా పులిశంబా నెటి
దొఱుంగక యుండక. ప్రభా. ౪. ౪౨.

౮. పరాక్రమము, పౌరుషము.

క. నెటి నుఱుఁ బైపీయల, నెఱుఁబులు దూఱుగ
నేయున్వసపుంగపునం, పఱు కోర్వక... భార.
ఆది. ౪. ౨౦౨.

గీ. అంత శౌర్యాక్రయం బైనయట్టిమేటి, వీను
నాకావాసస్సృహస్వీతధామ, కాంతిఁజూచి
పోయెద ననికెట్టి వచ్చి నాడె నెటి నూపు
మనసు పుణక్రమమున. రాఘవ. ౨. ౯౪.

క... నెటి దప్పక పోరి యాచి నీచుండిలుకిక.
భా. రా. యు. ౨౦౯౪.

౯. సాహసము, తెరువ.

గీ. ఇన్విధంబునఁ దనపోఁ లెఱుంగనీక, మగని
జోకొట్టి నెటి వచ్చి సాగి నుజెప్పి, వాడలోఁ
గుఱు జారుల... శుక. ౩. ౧౩౩.

ఆ. హానినాథ విభుండు మానధనాథ్యుడు, ని
న్ను నన్నుఁ గన్న నెటి వధియను. సురా. ౮౪.

౧౦. విభము, రీతి.

క. అకట భవచ్చిత్తము నిర్వికార మై భరితప్పు
తివివేకవినయశాంతిక మగుచు వెలింగెడు
దీనికే గారణ మైనవిత్త నెటి యెట్టిదియో.
భార. కాం. ౪. ౪౩౯.

క. ఏ నిచ్చట నిదితనై, యీ నెటి నుండంగఁబు
రువుఁ డెవ్వఁడో యుపగూ, హాసుభవంబున
వికృతం, గా నొనరించె నది కలయు కాదో
యెఱుంగక. హరి. ఉ. ౭. ౯౦, ౬. ౫౧.

౧౧. (=నెరి.) వక్రత, వంకర.

గీ. ఇంతికచములు నెటి గలయంద్రశిలలు.
చంద్ర. ౬. ౧౨౯.

క. నెటి మిగులఁ గలిగి నలు మైతఱు చై మదన
ప్రతాపదావాగ్నిశిఖల్, మెఱయునవధూమ
మనఁగా, దెఱవకుఁ గవభరము వచ్చె దేవుని
కరుణక. కాళ్. ౧. ౫౩. ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౧౨౨౬ పం.

౧౨. (పక్షి యీకలు మొ. వాని) చిక్కు, మెలి.
నీ. అలఁతఁ జీసినయొకలనెటిఁ దీర్పు జక్కవలు
చెందోవల కేకట యొనగ్న. భార. ఉద్యో.
౨. ౧౧౨. (కరాళ్ ప్రతి. పా.)

ద్వి. నీలాలకంబుల నెఱులు దీర్పుచును. ద్వి హరి
శ్చ. పూ. ౧౦౫౪ పం.
౧౩. పక్షము, వైపు.

ఉ... నేను నా, నేనయు దాడివెల్లెద వికృంభ
లతం బ్రతిపక్షు మెట మీ, రీ నెటికి సహాయ
పడు టిప్పిక మేరఁ గదంగు, డుక్కునక.
హరి. ఉ. ౩. ౯౯.

క. తానిది గలిచితి ననియెడు, నేను గలిచి
యుండ నీతఁ డిది యేటికి మీ, రే నెటికి నిజ
ము నెవుఁడా, నా నొకరును బలుక రై నమి
తానిను లై. హరి. ఉ. ౩. ౨౩౬.

౧౪. తెక్కు, పక్షము.

క. ఎఱులు నిచ్చుచుఁ దుండము, దెఱుచుచు కే

గడరి సాగసి త్రల్లి వివశుడై, యలదిన నోడ
కు వని హరి, నెటి చక్కఁగఁ ద్రోచి యెత్తె నె
గఁయంగఁ గృపక. భార. ఉద్యో. ౩. ౩౦౧.

గీ. కఱవటంపుల నెటిఁ ద్రోచి గజ్జె గదలఁగఱికి
నెటి నెటితో త్రొక్కుకయును నెఱుగ, విటిచె
వడిఁ గజ్జె నొక పెద్దవేనడంబు. యనుచ. ౪.
౫౮.

౧౫. నిగ్గు, కాంతి.

గీ. నిగ్గు చిరుగడ్డ కుటిలంబు నెటి యనఁదగు.
అం. భా. ౩. ౬౧.

౧౬. వక్రపుకుచ్చె, పింజె.

నీ... కచ్చభేదాభిధాన మెసంగు, గానె కుచ్చె
ల కుచ్చెకచ్చె పింజె, నుంగు రింగు నెటి
చింగు నెటి యనంగ... అం. భా. ౨. ౧౫౩.

నీ. నెటి పెటి కటిగండుచెంగు గానెఁ గాంచికా
ఘటికల్ కళవలింప. పాంచా. ౨. ౧౪.

నీ. మెఱుంగుదట్టియుఁ గొంతిపఱుచగా నెటి
వట్టి సురఁటిలాగున గారి సోక విసరి. జై.
భా. ౨. ౮౯.

౧౭. చిరుగడ్డ. అం. భా. ౩. ౬౧.

౧౮. పెండుక, కేశము; మెలిపెండుకలు; అలక
లు, ముంగురులు. (ఈయరమున తఱచుగా
బహువచనమునందే ప్రయోగములు కన్పట్టు
చున్నవి.)

నీ. వికటపాటలజటామకుటికాభారంబు కఱ
కెనజుంజురు నెఱులు గాఁగ. హరి. ౭. ౪౧.

మ. చిగురుజిత్తునకోనిలో నొకతె రాజీవాసవం
బుంచి నై, నిగిడింపక గమకింప నొక్కనవ

లా నెఱ్ఱెము వేఁ దిప్పినక, జగజంపై నెటి
గుంపు గప్పుకొనియెక... వసు. ౩. ౧౫౮.

నీ... పెండుక నెటి నెఱక నాఁగఁ దనరుఁ గేశ,
ము... అం. భా. ౨. ౧౪౫.

నీ. నెఱులనున్నకప్పు దుఱుగలిగొనఁ గూడి

పాదలు పెండ్లుకలు కొప్పునకు కెయిద. హరి.

పూ. ౬. ౧౭౭.

నీ. నెటివేణి గూడని నెటులు నెన్నుదుట్టె
గమ్యమర్థిలకమున కెటుయ. దశా. ౬. ౧౫.

౧౯. శక్తి సామర్థ్యము.

నీ... నెటి గల్గి కలకక యుండగఁ దగుట యూ
హించుట తమవిధంబు. భార. ఆశ్ర. ౧. ౩౩.

చ... వినవే నను నంగదు సర్వగర్వముకా, నెటి
నెడ నాల్గువారిధుల ని న్నుటు ముంచినవారి
పుత్రుడక. భా. రా. యు. ౫౦౪.

చ... ద్వారపాలక, నెటి చెడ మట్టికొంచు
జొర... ప్రభా. ౧. ౮౧.

విణ. ౧. (=నెరి.) కుటిలము, వంకరయైనది.

చ. నెటికురులుక విలోలనితనేత్రయుగంబును
నొప్పు... భార. ఆది. ౩. ౩౩.

మ. నెటు లైయొప్పునీలకేళములు నున్నిద్రాన
నాబ్బంబునే, దైత నూత్నాంబుదతుల్యకాంతి
యును నై... హరి. పూ. ౫. ౧౧౯.

౨. చక్కనిది, సుందరము.

చ... నెటితులునునం జెంగలువలు తురిమె...
నైవ. ౬. ౪౪.

చ... భోజనందనయు... అర్విరిందననెటిగొప్పు
నం జెరివినక... పారి. ౧. ౫౫.

౩. న్యాయము, యుక్తము.

ద్వి. నీకు నిచ్చియుట్టిస్వగుడు దా నుండ, నీకు
నాకును నేల నెటి గానివాడు. రం. రా. ఉ.
౧౨౭ పా. ౮ పం.

౪. శౌర్యముకలది.

క. ముక్కంటివరమునను మన, కెక్కడభయ
మావహించ హేతు వనభ్యం, డక్కజాడు
పగతుడదైన, నెక్కిని సిద్ధింప నెట్టి నెటికర్
ములుక. హరి. ఉ. ౨. ౧౩౧.

౫. వాడియొనది, తీక్షణము.

చ... మొగంబున లేజెమ రంకురింప జంకెన
నెటిమాపు చూచి పలికెం జలితాధరపల్క
వాగ్రయై. పారి. ౧. ౧౨౪.

ద్వి. నెట్టన మొలనున్న నెటికత్తి దివిచి. ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౨౦౫౬ పం.

క్రి. విణ. ద్వి. ౧. పూర్ణముగా, నిడుగా.

క... గూఢవతి నుండుద మిగ, దఱముఁ జురో
చనుకృతకము, నెటి నేర్పడునంతకును వినీతా
శ్శుల మై. భార. ఆది. ౬. ౧౫౪.

క. కఠకంఠా త్తమియింపుము, నెటి నెవ్వరికెఱుంగ
గగునె నీచరితంబుల్. భార. ఆర. ౧. ౩౨౭.

చ... పురుషోత్తముఁ డింత యొప్పుఁ బల్కెనె
మఱుమాట లాడ నయోవిదుఁ డెవ్వఁడు
ధీరుఁ డెవ్వఁ డిం, దనుకరి యెవ్వఁ డంచు
నచలాకృతు లై నెటి నూరకుండఁగక.
భార. ఉద్యో. ౩. ౨౮౫. ఆము. ౫. ౧౯.

౨. గట్టిగా, దృఢముగా.

చ... నెటిఁ జఱచియు నేలపా లొనర్చియు...
వీర. ౪. ౧౦౩.

౩. మిక్కిలి, అత్యంతము.

నీ... నెట్టన యెంతేని నెటిఁ గరంబు, లలివార
కేదైత... అత్యంతముగ ననుట కాశ్చర్య లయ్యె
అం. శే. ౫౩.

నీ. నెటి జీవనము లేక నింగిపై భ్రమియించు
మత్స్యంబు దునుము పేమాటవాని. నరస. గీ.
౧౩౨. (ఇట 'ఎంతమాత్రము' అని భావము.)

౪. చక్కగా, లెస్సగా.

ఉ... నీవు కంటికికా, తెప్పయుఁబోలే మాట
యి నెటిం జను లారని యెఱుఱుచున్నం,
జెప్పుచు... భార. ఉద్యో. ౪. ౧౧౪.

క. అనయకము తెల్లు కూర్చును, నివిడించును
లోని కడఁచు నెటి నట్టుల భూతవితతి భూ
తాత్తుఁడును, బ్రవర్తననివర్తనముల పాల్ప
డఁ జేయుక. భార. శాం. ౫. ౧౪౨.

౫. నిజముగా, వాస్తవముగా.

నీ. నాటి నీటి దని యింతి నీ నెప్పుడం దెన్నిదం
గుల నరసిన బట్టునడదు. భార. విరా.

౨. ౪౭.

నాటి(బడు. అ. క్రి. (నాటిక + పడు.) ౧. య
ధానితికి వచ్చు, మడురుపడు.

చ. నాటిబడి యాజి నీ మొనలు నేరపు గూడి
తగం జరింప నింకలమున సాక్కడై చన
క తప్పుగదా... భార. ఉద్యో. ర. ౧౪౩.

క. నాటికితి నలుగులు మేనులు, నాటిబడ నెల్ల
డలఁ గలయ నిమితి చూరతి, త్తటి నీకులు
ద్రావక తెప్పిటవు... భార. ద్రి. ౩. ౧౭౦.

౨. సిద్ధించు, నాటికలు.

క. కానియటు లుండి నాటిబడు, నైనతెలుగు
దోచి మాయ మగు నిశ్చంగిక, మానసమన
మట్టు వగయుఁడ నోపుం బనులు బుధుడు
జేలఁడు రెండుక. భార. కాం. ౩. ౨౮.

నాటి(రి)క. వి. (త. నా. క. నాటి.) ౧. వస్తువు
కుచ్చెల, పింజె.

నీ. బంగారుసరిగలపట్టుంచునలిపంపునాటిక మీఁ
గాళ్లవై నాటిసి యాడ. మరా. ౩౪.

నీ. నాటికఁగాఁ డెట్టి దండెముమీఁద వైచిన
యంగదట్టుము వైచినట్లు యుండె. మవల.
౫. ౩౭.

క. బురుసాకానెరువారపు, నెరికలు కొనగోరఁ
దిర్చి నీలాంబుదభా, మరచంచల యనఁ నన
రుచు, తెరలోనక నర్తనాధిదేవతలీక.
ప్రబంధ. ౧౦౩. ఆం. భా. ౨. ౧౫౩.

౨. నెట్టుపాడ; గాగరా, తాబండు.

నీ. అచ్చవెన్నెలచాయ నవపులింపఁగఁ జాలు
నిద్దంపువెలిపట్టునాటిక గట్టి. నైవ. ౬. ౨౨.

నీ. నిండుచందురు కావినాటికజే రంగారుకడర
న్నెబంగారుకానె యెసఁగ. వాల్మీ. ౩. ౧౩.

గీ. విలస యిడరానిచెంగావిచెలుపునాటిక, నాటి
విభజఁబు పొన్నకొన్నలు నింప. రా. వి.
౩. ౧౨౪.

౩. చల్లదము, త్రిల తొడ గుఱి నుతొడలాగు.

చ. నీటికొనుగాలి కల్ప దోరఁగింపఁగ నేలపు
టింతిలోదాడల్, నాటికను వోలెఁ గెంపు
గమి నిద్రపుగ్రొమ్మలనుకీడాల్లనెక. అచ్చ.
భా. ౩. ౧౦.

నీ. యతక మివాఁతరీయ మూర్వోః సం.
కిరా. ౭. ౧౪.

జ: నాటికగట్టు, నాటికవట్టు.

నాటికగట్టు. సు. క్రి. (నాటిక + కట్టు.) ౧. మచ్చె
ళ్లు పోసి కట్టు.

నీ. అంచవన్నియతొడ నంద మైనబడుంగుని
ద్దంపుఁబుట్టుంబు నాటికగట్టి. కాశీ. ౩. ౨౧౨.

నీ. గొనబుగా నాటికగట్టినకొత్తచెంగానిచేలప
య్యెదకొంగు తూలి యాడ. రాజ. చ. ౨.
౧౭౯.

నీ. అభిషేకివిధియోగ్య మగుమడుఁగొల్లియ ని
ర్మాభిలిముగా నాటికగట్టి. చార. ౪. ౭౮.

నాటికవట్టు. అ. క్రి. (నాటిక + పట్టు.) మచ్చెళ్లు
పోయు, మచ్చెళ్లు వెట్టు.

నీ. నాటికవట్టి పసిండినీటిప్రాతచెఱంగువెలిపట్టు
రహిఁ గట్టె నెలది యోరు. ఆము. ౬. ౧౨౮.

నాటికొలుపు(ల్లు). సు. క్రి. (నాటి + కొలుపు.)
చక్కఁగాఁ దాల్చు, ధరించు.

(దేవదేవి.) ఉ ... విభూషణసముక్కిరముక
ధరియించి హారముల్, గొప్పచనుంగవండు
నాటికొల్పి తనన్ విలాసవైఖరిక. విప్ర.
౩. ౭౯.

నాటిడె. వి. మకురోగవిశేషము.

౩. నాటిడెలు జుట్టినపసరము, నాటి విట్టిగియు

మేర యుడిగి...అరయగ లేకన్న యర

ము నడము బెరుగక. (చీక. చి. ని)

నెటిపట్టు. వి. పట్టునప్రనిశేషము.

ద్వి. నెటిపట్టు నెటిపట్టు నేత్రంబుపట్టు. బస.

పు. 3. ౫౬ పం.

నెటియ(టె)=నెట్టె. వి. గి. భూమ్యాదుల

బీట, పగుల; వివరము. కన్నము.

క. వండెడమా రాండద్యుతి, నెండుచు నొం
డొండ నెటియ లేర్పడగా భూమండల
ము పూర్వమున నఖండము లయ్యెను ననే
కఖండము లయ్యెక. ద్వా. ౯. ౯.

ద్వి. ధరఁ దాకి పడిన నెత్తగ రాక ప్రాలు,
నెటియలపా నెనఁబువర నీవఁ గర
నర్పింపగా నేగుదెంచి. బస. పు. ౪. ౯౦౨
పం. ('నెరియల' అని ముద్రి.)

చ. సవిత్వమయ్యాఖిల్ నెటెలసండులదూ
లుట యొప్పె...చంద్ర. గి. ౧౫౪.

౨. చీలిక, పాయ.

మ. స్వనిదానోగ్రః పాశుకానిన యూచ్యన్త
త్తికల్ కామినీ, కనదానీలకచాగ్రపంక్తి నె
టియల్ గాఁ బాపగా...అము. ౨. ౬౩.

జ : నెటియలువాణు, నెటెట్టు.

నెటియలు(టె)వాణు అ. క్రి. (నెటియలు +
వాణు.) బీటలువాణు, పగులు.

వ...ఏదునెనముండ బండఁగియలు నెటియ
లువాణి ..మనుచ. ౪. ౬౦.

కా...మందరాద్రి నెటెవాణు వీరమై నెటి
య, య్యంభోవాణుడు కట్టి నెచె...వీర.
3. ౨౦౬.

నెటెవెట్టు. అ. క్రి. (నెటె + నెట్టు.) తొలు
చు, రంధ్రముచేయు.

నీ. నెలపుల వనదంశములు మూగి నెటెవెట్టు
...మనుచ. ౨. ౩.

నెట్టె=నెటియ. వి. వివరము, కన్నము.

వ...వీరధర్మరక్షణ చూచి భీతమౌతులె...

నెట్టెల చొక్కాదాటుచారు... వీర. ౪.
౧౬౨.

నెల¹. వి. (త. నెలా.) గి. చంద్రుడు.

క. నెల లోయ నెండగ నెల్లెలతకు జరి
యించె నెండునెల పుష్పకకె, నెలకొని
యదయచుచు నెల్లెల గొడకు నెలకు
పలమేచ్చాకరుడై. వారి. పూ. ౫. ౧౦౮.

నీ. మృతనెడఁ గొని గాడ్చువ్వుచు బండగ
జేసి యెలయించి నెలలోయట్టి నేయు.
కు. సం. ౪. 3౭౯.

క. నెల వొడిచెం జెల్లెలకలు, నలి విడిచెక
...రంగా. 3. ౧౮౩. వార. ౨. ౧౬.

౨. నెల్లెల. చూ. నెలత్రావడము.)

3. మామము, చంద్రగతివలన నేర్పడుకాలమా
నము. (జీని బహుకచసూపము 'నెల్లు' అనికూడ
కాన్పించుచున్నది.)

నీ. కండ్లి వధించి యెంకయు నల్లమై వీని
నిం కిట నెల సయయంచువాడ. భార.
ఉద్యో. 3. ౨౯౧.

క. నెలనెల తప్పయిండుడగ, నెల భాస్కరుఁ
జొచ్చుటెల్లనియమముతోడక, గలహంస
వేడివెన్నెల, సాలయక నాయకములు
నూడుటకు జుమి. నెవ. ౨. 33.

నీ. ఏలేట నొసరింపు మితర దేశవార మాణు
నెలలు రాజ్య మాణునెలలు. విక్ర. ౪. ౪౩.

క. నెల్లెలలోన నాదం, కెన్నొంద నధీన గాఁగఁ
జేయుడు...భా. రా. మం. ౨౦౪.

చ. నడలు దడఁబడం దొడఁగె నాతికి దొమ్మిది
నెల్లు నిండఁక. యయా. ౫. 3౩. అం.
భా. 3. ౫౫.

౪. పూరియ, పున్నమ.

నీ, నెలచందురునికాంతి నెమ్మొము పుజియిం
చి యకలంకవిలసనం బలవరించి. పోడ. ౬.
30.

౫. కర్పూరము. (సంస్కృతమున చంద్రవాచ
కశబ్దము లన్నిటికిని కర్పూరము అను నర్థము కల
దు. చా. నెలవత్తి.)

౬. శ్రీశోభాసావిశేషము. (క. ర.)

౭. ఋతుకాలము, గర్భధారణమునకు యోగ్య
మగుకాలము.

చ...మగఁడు గల్గియు లేనివిధంబు చేసి తా,
నెలఁగల నైన నన్నుఁ గరుణింపఁడు భో
గముమారిపొందునక. శుక. ౨. ౧౧౨.

జ: నెలకట్టియ, నెలకూన, నెలచట్టు, నెలతాలు
పు, నెలత్రావడము, నెలదారి, నెలదిండి,
నెలపట్టి, నెల పాలు, నెలపురుడు, నెలపులుగు
ము.

నెల² = నెలపు. (క. నెల. $\sqrt{\text{నెలయు.}}$) సానము,
ఉనికిపట్టు.

క. అని నలుకుకలకేభవముఖ, మునిజనముల ప్ర
శ్నవాక్యములు విని పురభి, తనయుఁడు తత్త్వి
విధము నొక్కనెలం గుమిగుడి యునికి
గనఁజాలమికిక. పాండు. ౧. ౧౫3.

నెలత = నెలఁతుక. ౧. ౧. శ్రీ, అడుది.

క. ఈనెలతఁ గన్న మన్మథుఁడైన జిగురుగొ
డుగుఁ బువ్వుటముఁపొదులక, లోనుగ నె
జ్జలు నేయఁదా నియమింపఁడె రహతా
పమువేర్చిక. భార. విరా. ౨. ౨౮.

ఉ...ఆరయఁ గశ్యపునాంధ్రుడైత్యుక, గన్న
నెలత వేలుపులఁ గన్న నెలకయఁ దత్తు
తవ్రంబున్నతెలుంగు వారలనహోదరమై
త్రిజగం బెఱుంగజే. ఉ. రా. ౨. ౨౯.

ద్వి. నెలత నీ వెవ్వరు నీ వేల యింత, నలగద
విక్రానములోన నిలిచి. రం. రా. ఆర.
౧౩౩ పా. ౧౯ పం.

౨. ప్రియురాలు, భార్య.

గీ. జటమిదైలవారికి మరువసులకు, నెలత వా
నినవారికి కిదుర చెడియె. ఆము. ౪. ౧౨౩.

మ. శబ్దాశ్శబ్దాలు గారవింకఁ నెలతలో
నిండకాగిల్ల నందముగా నుండియు నప్పు
దురపునిసాదర్యంబు భావించురు ...కవి
రా. ౧. ౯౬.

జ: నెలతుక.

నెలతుక = నెలత. వి. (నెలత + ఉక - స్వార్థము
న.) ౧. శ్రీ, అడుది.

నీ. గలధర్మ లేవురు గల రని చెప్పె నన్నెల
తుకమాటలు నిక్క మొక్క. భార. విరా.

౨. ౨౯౫.

గీ. కన్నగవ నశుధారలు గ్రమ్మకొనఁగఁ,
నన్నెలతుక దీనయై యడలుచున్న. ఉ,
రా. ౬. ౨౯౩.

౨. ప్రియురాలు, భార్య.

క. ఈమాడ్కిఁ జూడ నను నక్కామినిఁ గడుఁ
దిరిగి తిరిగి కనుఁగొనియెడు నీ, వేమి యిది
నాకుఁ జెఫమా, నీమది యని యతని సతని
నెలతుక పలికెక. కరా. ౩. ౧౭౪.

నెలకట్టియ (త్రి). వి. (నెల¹ + కట్టియ.) అగచం
ద్రాకారముగ నున్నబాణము.

(యక్షగాతు సదానవగణములు.) వ...బల్లెములు
బల్లెముల కిఱువ నమర్చియుం జెమర్చియు
నెలకట్టియలు నెలకట్టియలవై నిలిపియుం దెలి
పియు...నారాయణుం దాకె...ఉ. హరి.
౬. ౫౦.

నెలకట్టు. వి. (క. నెలకట్టు నెల² + కట్టు) శిలా
రత్నాగినిబద్ధభూమి, కట్టిముము.

నీ. - డాగులనుఁగాంతి నయ్యెడ పద్మరాగం
బులనెలకట్టుకరణి నొప్పు. భార. విరా.
౪. ౨౬,

ద్వి. నెలకట్టు కట్టిచి నిమిషమా త్రమున, చరర
త్తుఖదితమువర్ణాలయంబు, విరచించి... బస.
పు. ౬. ౬౩౮ పం.

గీ. క్రేళ్లు దాచెడుమాపులు క్రింద నిండు;
గ్రమ్మి నీలాలనెలకట్టుకరిణి మెనెయ. రాజ.
చ. ౩. ౧౭౧.

నెలకుమ. వి. (త్ర. ని. త్ర.) ✓ నెలయున్ స్థానము,
ప్రదేశము.

క. విసను రావణుడడుగు రిపుఁ, డా నెలకుమఁ
జొచ్చి పొదివితఁటు పోనను నీ, చే నెత్తురు
గాకుండఁగ, వానిం జంపితఁటు తగ్గె వరస
సేయక. నిర్య. ౨. ౧౧.

నెలకూన. వి. (నెల + కూన, గ. బాలచంద్రుడు.

సీ. చెలు వైనకళ తీనఁగలచిన్ని నెలకూన పుఘ
లనజ్రపుసరిఁఫేఘ గాఁగ. మృ. వి. ౩. ౨౦.

గీ. విది మినుకాలు కనువాలు సెట్టికేలు, నేది
తోల్పిర మెడచార యొకకోర, యేది
నెలకూన సామేస నిడివచాన, యితఁడు జేజే
లదొర యని యెటుల నందు. చెన్న. ౩. ౫౨.

౨- అర్ధచంద్రాకృతిగ నుండునది- నఖక్షతము,
నెలవంక.

సీ. నెలతగు త్తవుగుబ్బు నెత్తెమ్మ మొగడల నెల
కూనసోఁకులు నిగుడకుండ. వసు. ౬. ౯౧.

గీ. తగునెలకూన లనుపక తనివితీయ, గౌగి
లింపక... చంద్ర. ౫. ౮౫.

నెలకొను = నెలవుకొను, నెక్కొను. ఆ. క్రి. (త్ర.
నెలెగూళ్. నెల + కొను.) ౧. పాదుకొను,
కుదురుపను.

క. కలగొన రాజసతామస, ములయినభావములు
వికృతిఁ బొందింపఁగ వ, ద్యుల కేకాంతిక
వృత్తిని, నెలకొనఁగా నెట్లు వచ్చు నిర్లభి
వ. భార. భార. ౬. ౫౦౩.

ద్వి. నెలకొని యిటుమీదనీపునీనుమఁడు, నిల
యెల్ల నైకొని యపుడు భోగింపుడు...
రం. రా. ఆమో ౧౨౩ పా. ౨౩ పం.

క. నెలకొన్న క్షేత్రస్థుడు, కలమాడాత్మమగు
నభూరజవాచా, ద్యుల వివ్యపాదపద్మంబుల
కు నమస్కృతి ఘడిచి పూతాత్మల మై.
వరాహ. ౧. ౧౯. విక్ర. ౫. ౧౨౨.

౨. నిలుచుండు; ఉండు.

గీ. నేరువున నిట్లు లండులు నేరుపడిచి, రామకృ
ష్ణులు లొకట శ్రీరామముఖ్యులొకట నెల
కొని తమతమయురుబంబు, వెలయు బంఘం
చుచుడిరి నేక్కయీట. దశ. ౮. ౧౧.

సీ. వింగడు లైట్టిముగిట నెలకొన్నబృందా
వనీక మున్ను నెట్లు చాన. ఆము. ౪. ౫౦.

క. ఫలములుగోరక కర్తంబుల నడపుదు చాని వి
మలబోధాగ్నిచాలిం, బాలియించుచు విద్వం
ద్వక, నెలకొను నేకాంతిజనులు నినుఁ గండ్లు
చారి. భార. భార. ౪. ౨౩౯. ఉ. రా.
౫. ౨౪౮.

౩. కలుగు, సంభవించు.

ఆ. తలఁపునకుఁ బ్రియంబు దనబుది నెలకొన,
నాక్షణంబ పంకజాత్మపాలి, కరుగుదెంచి
విసయ మలరార నిట్లని, దివిజగిల్చి పలికె
దియ్య మెసఁగ. చారి. ఉ. ౨. ౧౫౪.

క. చెలఁగరు కలఁగరు సాధులు, మిళితము లయి
పరులవలన మేలం గీడంక, నెలకొనిన నైన
నాత్మకు, నొలయపు నుఖదుఃఖదయము యు
గ్గము లగుచుక. భాగ. ౧. ౪౮౩. పాండు.
౨. ౩౪.

౩. కడఁగు, యత్నించు. (ఈ యర్థమున నిది కొ
న్ని పట్ల పాదపూరకముగా తానవచ్చుచున్నది.)

క. ఆరితి మహాపాయము, నేరివినక బాధఁ
గవయ నెలకొను మన పో, రార జగజంత

యని తెలువాలుకు గని భామ కేళివసతికి
జనియెక. హంస. 2. 23.

చ. నెలకొని కృష్ణరామధరచీఘః డత్త
భూమిపాలతో, గలన నెనెప్పి...పారి
పీతి. 22.

ద్వి. నెలకొని తొమ్మిదినిధులును భవదు, నలుగు
లై నందవనములతోపలికి, గ్రమ్మగ గొనిపో
వ...రం. రా. ఉ. 23 పా. 13 ప.

నెలకొలుపు(ల్పు) = నెక్కొల్పు నెలపుకొలుపు.
స. క్రి. (నెలకొను.)

(పాడుకొల్పు, నిలుపు.)

వ...భావంబున భూత నాథు నెలకొనిపియక్కుం
భభవసంభవుండు...భార.సా. 1. 100.

(నెట్టు, ఉంచు.)

చ...చు, క్కలదొర యెండవాడి విని గ్రమ్మ
న దానును గాంతి వీరలో, పల నెలకొల్పె
నాంబుకక బాటె నిశాంతనిశాంతదీపితల్.
పారి 2. 12.

నెలగ, వి. భవము.

క. కలిమికిని దగివకొలదిని, నెలగల వెలి విడు
వకున్న నిలు వెక్కడి దొగలయగ నిండి
నచెలుపున, కలుగ గించు విడువకున్న నా
గనిభంగి. ద్వా. 2. 12.

నెలచట్టు. వి. (నెల¹ + చట్టు.) చంద్రకాంతమణి.

రగడ. నెలచట్టుగంపయ్య నీపాదములలక్క.
ఉ. రా. 2. 20.

నీ. చిలుకునీరు దొలంక దెలివొందు నెలచట్టు
పల్లెరంబులమ్రాల జంతిసాగి. చంద్రి. 2.
22.

ద్వి. నెలచట్టుకోల నిద్దంపురుబులు, నలరెకు
నగరంబునందు జూపట్టు. ద్వి. పరమ. 3.
13 పా.

నెలతాల్పు(ల్పు). వి. (నెల¹ + తాల్పు.) చంద్ర
శేఖరుడు, శివుడు.

క. అయ్యనగద్యగుణావని, యయ్యనమంత్రిమణి
నరసమంబ వివాహంబు బయ్యె నచార్యకుమా
రిని, నెయ్యంజనం బెడ్డి యెననెలతాల్పు
ఁపిక. ఉ. రా. 1. 33.

నీ. నెలతాల్పుదేవర యలిగిన బు గాదు పెం
డిగుబ్బలి దేవ యుండనిండు. యయా. 3.
38, 4. 28.

నెలత్రావడము. వి. (నెల¹ + త్రావడము) చకో
రపక్షి, వెన్నెలపులుగు.

నీ. తరుణిమాపులు నెలత్రావడంబుల బ్రోచు
నిపురుచానుల నెన్న సింతిమోవి. హ. న.
4. 43.

నెలదారి. వి. (నెల¹ + దారి.) చంద్రశేఖరుడు,
ఈశ్వరుడు.

క. బంగారుబిడె లిడి యు, ప్పొంగుచు ము
క్కటివీరు జూలుచును రతనం, పుంగడవలు
గడువేవ్వు నొ, సుగిర నెలదారిచెగతక జ
క్కెగ నిలుచుక. రామే. 2. 20.

నీ. అమరేంద్ర నీ వంప ననుకంప జనియింప
బొలడిండినెలదారి పురము జేరి. దశా. 2.
72. (ఇది శ్రేష్ఠవాచకము.)

నెలపిండి. వి. (నెల¹ + పిండి.) విధుండుచుడు,
రాచుపు.

క. అగినెరుల్ కరుగలిచే, నెయ్యందొడేటి
చాల్పు లేగుక దలుచై, తొగరాచపరుపు
లన్ వెనుగనలుచు నెలపిండిసిండుదాక్కొ
నుపగిదిక. యయా. 4. 10.

గీ. తొలుక మ్రగినకొఱనెల ల్పెలపులందు,
గడగి పెడల్పించు నెలపిండిగాము లనగగ,
గొమ్మబందులు పెడలె ఘుర్గురము లడగ,
బొదలలో నుండి...యయా. 2. 2.

నెలపట్టి. వి. (నెల¹ + పట్టి.) సామ్యుడు, బుధుడు.

క. నెలపట్టి యిటుల నలరగ, నిలయె యొక నెలయ మరల నిలుఁడై నెలయన్, మెలఁగుచుఁ గ్రమమునఁ దొమ్మిది, నెలలు సఁజ బురూరపుకొ గనియె నది యంతన్. ఉ. రా. 2. ౪౯౨.

ఇట్లే: నెలచూలి మొ.

నెలపాలు = నెలవీసము. వి. (నెల¹ + పాలు.) చంద్రకళ. (శ. ర.)

నెలపురుడు. వి. (నెల¹.) మగళేశువు పుట్టినది మొదల లాక నెలవజును స్త్రీశువు పుట్టినది మొదలు నలువదిదివసములవజును తల్లికి ఉండు జాతాశాచము.

(కృష్ణ.) ఆమె యొకను నెలపురిటిలోనే యున్నది.

నెలపులుఁగు(లు) వి. (నెల¹ + పులుఁగు.) చకోరపక్షి.

నీ. చనుజక్కవలకు మెప్పున కీడ్చినఖండముల లీల హారముల్ ముద్దు గులుక, గనుదోయి నెలపుల్లగవ కుంకుతకుతువెన్నెలవీరఁగపు రంపుఁదిలక మమర. చంద్రా. 3. ౯౨.

నెలపొడుపు. వి. (నెల¹ + పొడుపు.) చంద్రోదయము.

చ. లలితము లైనయాపరిఖలం దగుమేడల వార భామినుల్, నెలపొడుపుల్ల నుంగొనుచు నిచ్చి నోయారము చూచి...కతు. గ. ౧౧.

నెలబాల. వి. (నెల¹ + బాల.) బుతుమతి. (వి. ని.)

నెలమసలు. అ. క్రి. (నెల¹ + మసలు.) నెలదప్పు, గర్భోత్పత్తియగు; గర్భరతియగు.

క. హరివనమాలికయంశము, భరణిపల నతత రిండు దలఁచిన దైయ, పూరి నొక్కనిప

కాంతయు, దరముఁ బ్రవేశింప సతికిఁ దగ నెలమసలైక. విప్ర. గ. 2 గ.

క... భవత్ప్రయాణకాలమున నీ, కులకాంతాతిలకం బ్రీ, యతికచ నెలమసలియుండు టిది యెఱుంగ వొకో. శుక. గ. ౧౪౦.

నెలమేపరి. వి. (నెల¹.) రాహువు, విధుంతుడుడు. (శ. ర.)

నెల మొలక(ల్ల). వి. (నెల¹ + మొలక.) బాలచంద్రుడు, నెలహస.

నీ. తనతలనెల మొల్క తళతళజిగి గుల్కనెలయుముతైపుతురాబెఘు గాఁగ. ఇందు. గ. 2.

నెలయల్లుడు. వి. (నెల¹ + అల్లుడు.) మన్మథుడు.

గీ... నెలయల్లుడు పెడవిలుతుడు, నాఁగ మర నాఖ్యలగు...అం. భా. గ. ౪౫.

నెలయు. అ. క్రి. (క. నెలను.) ఉండు.

నీ. పరితాపవేదనాపరవశంబునఁ దూలి నెలవినచి తంబు నెలవుకొనఁగ. కు. సం. ౫. ౬౩౪. జ: నెక్కొను, నెక్కొల్పు, నెక్కొలు, నెల¹, నెలకట్టు, నెలకువ, నెలకొను, నెలకొలుపు, నెలనరి, నెలవీడు, నెలవు, నెలవుకొను, నెలవుకొలుపు, నెలవుపడు, నెలవుపఱుచు, నెలవొందు.

నెలయూటి. వి. (నెల¹ + ఊటి.) అడవిలో నుండెడిఒక జాతిఫలవృక్షము, ఒక జాతిఊటిచెట్టు.

నీ. నేరేకుపండులు నెలయూటిపండులుఁ గొండమామిడిపండ్లు దొండపండ్లు. కాళ. 3. ౩౯.

నెలరేక. వి. (నెల¹ + రేక.) చంద్రరేఖ.

నీ. నెలరేకనుడుటిచై నీ లైనకమకస్తూరిగీర్నా మంబు సౌరు మీఱ. ఇందు. గ. ౨౦.

నెలతాయి. వి. తా. (నెల¹ + తాయి.) చంద్రకాంతశిల, చతురతాయి.

సీ. నెలతాతీచాలునిగులలోనిమిన్నీటిరాయం
చగమల నార్బట్టుకవలనరామా... ౨౩.
ద్వి. తళివళి మనువైడతలపులు మించు, నెల
తాలతిన్నెలు నీడలు దోచు, నీలాలకంబా
లు... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౩౨ పం.
మ. నెలతాచొక్కపు మేడలోన మగతానెదం
పుగ్గేల్లూగుటు, య్యెలలో బాలకు నుంచి...
అలరుంబోడులు జోల బాదుదు రమందా
నందసుంధాన లై. చంద్రా. ౨. ౩.

నెలవంక. వి. (నెల¹ + వంక.) ౧. నెలకూన,
బాలచంద్రుడు.

సీ... పసమించు నెలవంకనో సలివని... గీ. సా
గనుడదాని నక్కన్నెఁ జూచె నతడు.
ఉ. రా. ౨. ౧౮౮.

సీ. నెలవంకనామంబు సలితంబుగ నుంచి తిరు
చూర్ల మామిందఁ దీర్చుక జేసి. వీధి. ౧౩.
(నెలవంకనామము = బాలచంద్రాకార మగు
బొట్టు.)

౨. నఖతమ.

సీ. బింకింపుసానులవంక రాపడి నెలవంక వై
బూనినవాని మాని. వసు. ౧. ౩౬.

చ... నెలవంక లుంచి చక్కనినలిగుబ్బచన్నుఁ
గవఁ గొగిటుఁ జేన్చ నికెత్త గల్గినో. దళా.
౨. ౩౦౮. సరస. ౪. ౨౮.

నెలవంకకత్తి వి. (నెల¹.) అర్ధచంద్రాకారము
గలకత్తి.

సీ. నీలిసాలువమీదఁ గీలుకొల్పినయట్టి నెలవం
కకత్తులతళుప లెసఁగ. చిత్రభా. ౩. ౧౨౫.

నెలవంకకోలంబి. (నెల¹.) అర్ధచంద్ర బాణము.

సీ. కనుగొని యాతండు గయడతుండాహతిఁ
బడఁగలు దెగిడెడపన్నములగతిఁ గానబడ
నది ఖండంబులు గఁ నెలవంకకోలల దుంచి
దైచి దుడియు. భా. రా. యు. ౮౩౬.

ఇట్లే: నెలవంకతూపు.

ద్వి... తిలరంపనాదులు... తొలగి నెలనంకతూపు
సంధించి, యాసగూతుటెండ మదఁ రంట
నేసి. ద్వి. హ. మ. ౩. ౨౪౬ పా.

నెలవత్తి (త్తి). వి. (నెల¹ + వత్తి.) ౧. తూగం
డము, పోడి పలుకు.

సీ. తూగభోగములు పోలుచు బాగాలన నెల
వత్తి యున్నగు ... ఆం. భా. ౨. ౧౬౩.
క. ఎవ్వరు దెచ్చికో కిస్తురి, నువ్వట మీఱ
విక నెలవతులు నవరం బ్రీజవాసి యన్న
నప్పిల, జన్మయూరపు నయనసంజ్ఞం జూ
పెళ్ల. బహు. ౫. ౧౧౯.

౨. పచ్చకప్పగిపుబలుకు.

సీ. మంచివాసనల వాసించిన నెలవత్తిబాగాలు
రాకులు పడఁగఁ బోసి. కళా. ౩. ౬౦.
(నెలవత్తిబాగాలు = పప్పుబాగాలు.)

నెలవరి. వి. (నెలపు + అరి¹.) ౧. కాపురముం
డువాడు.

క. ముజ్జగ మల నెలవరి నిజ, మజ్జనసలశీలమది
జనముదా, యోజినజీవన యగు, నజ్జాహ్ను
వి. జేరె... రామా. ౫. ౨౦.

చ... జడదారిడెదంబు నెలవరి పదిమూడు పేరులఁ
దిరుగుజేతే... ప్రబంధ. ౨౧౬.

౨. నెళవరి. పరిచితుడు, పరిచయము కల
వాడు.

సీ. లేమగుంపుల లివలిసలాడులే గొనువంటిదో
టికి నెలవరి యటంబు. కవల. ౧. ౨౦.

౩. నలజాడు, నలపరిచయము కలవాడు.

క. తలవరులంక నెలవరులుక, బొలపరులుక
వచ్చి యంకభూపాలునితో, మలలందుక
నెలందుక, కిలలందును నెల్ల నారసితి
మే మందుక. సారంగ. ౩. ౨౩౯.

ద్వి. తలవరుల్ నెలవరుల్ తామె యె యచ

టం, జెలగుచుండిరి రాజశేఖర యంత. అ.
మ. క. ౧. ౪౯ పా. ౧౧ పం. శుక. ౧.
౧౬౮.

నెలవీడు. వి. (నెల¹ + వీడు, ఉనికిపట్టగుపురము.
చ. తలఁపులతిట్టు భావములతానక మానలపుట్టి
నిల్లు గో, యల్ల నెలవీడు వల్లంలకూటుము
...మ. సం. ౫. ౫౮౪.

నెలవీసము = నెలపాలు. వి. (నెల¹ + వీసము.)
చంద్రకళ. (శ. ర.)

నెలవు. వి. (√ నెలయు. సం. నిలయః. ప్రా. నిల
ఓ. త. ని. లై. క. నెలె. మ. నిలా.) ౧. ఉనికి, నితి.
క. కొలువున నెలవు వహించిన, చలువను సాహెం
గ మెరంగి... విక్ర. ౨. ౨౮.

నీ. ఆనునానీయనహంకారగరిమకు నిషధాచల
ముమిడినెలవు సాక్షి. హర. 2. ౨౨.

౨. వాససానము, ఉనికిపట్టు.

గీ. చలువనెల వైసముల్యాలచవికలోన. హర.
౪. 2౮.

క. ఎయ్యది కుల మెయ్యదీనెల, వెయ్యది నీనా
మధేయ మిచ్చోటికి రా, నెయ్యది ప్రస్తుత
మననం, దొయ్యలి యాబ్రహ్మచారితో నిట్లని
యెళ్. వైజ. ౨. ౫౮.

3. సానము, చోటు.

క. జీవుడు శుక్రచ్ఛాయా, భావితుఁడైనపుడు
విష్టు భావించుటకుం, దా వెళ్వరి యగుఁ
డెదత, భావ మొసగు గుణము లేనిపండ్లగు
నెలవుక. భార. ౯౦. ౫. ౪౨౧.

క. ఎయ్యది నీ వుండెడునెలవు .. విక్ర. ౨.
౨౪౪.

గీ. నాభికందంబుక్రిందట నలిగంగి, మండలీశక్తి
దేవత యుండునెలవు. కాశీ. ౨. ౨౨౫.
అం. భా. ౨. ౧3.

౪. భాగము, ప్రదేశము.

గీ. నేమి వివేకికతన నన్నేలనెలవు, నేమిశం
బయ్యె నదియ తా నేమిశంబు. కాశీ.
౧. 22.

౫ = నెలవు. పరిచయము, స్నేహము.

చ. నెలవుక రాగనంపద వనీరసు చారుపికార
మంబుకా, దెలిసి వల కురాక నుమనీరసు
హోర్తిక దాన మూర్ఖి... చంద్రిక. ౪. ౨.

౬. పట్టు, ఉండ.

ఆ. నీకుఁ జూడ ముష్టి నెలవు నాన్వజ, గాఢత
యును బాణః తియఁ దొఁటి, మట్టో యొం
డి భంగి యై తోకెనో నాకు, నున్నయాపు
నెప్పన్న పాఠ్య. భార. ద్రో. 3. ౧౯౮.

భో. కచ్చిద్రాడీవః ప్రాణప్రళయ భవత్సభ,
ముషిశ్చ తే యథాపూర్వం భుజయోశ్చ బ
లం తవ, న వా కచ్చిదయం కాలి... సం.
భార. ద్రో. ౧౦3. 2.

3. నెలవు, వ్యాపనము.

నీ. ఆవని యెల్లను దాన యైనది యనఁ దననీడ
నొప్పారెను నెలవు గలిగి. గీ. తనయనొక్క
మహావటుత్తువుఁ గాంచి. హరి. ఉ. ౧. 33.

విజ. (త. నిలవు.) ౧. నెలవు, నుండరము.

గీ. ఫాలమునఁ గుంతలంబు లేర్పఱచినపుడు,
నెలవుగాఁ దోచె గిరికన్యనెమ్మొగంబు.
హర. ౪. ౮౨.

౨. పరిచితము, ఆలవాటైనది.

చ. నెల వగునాయువేగి బలునేర్పరి గద్దరి
యుక్కుగుండు ... తుపాకి నాగఁ లే,
రలలడిసార మేయముల నత్తటిఁ దెచ్చిరి
కొండ అంధతిక. ఇందు. ౨. ౫౯.

నెలవేడు = స్థాన భ్రష్టమగు.

మ. కలగుండై నెలవేది యిట్లు వరటాకారంధ
వాదిద్విజ, రలిఘోషించుటకన్నమున్ను...
వసు. ౨. ౧౪౨. కవిక. ౬. 3.

నెలవుకొను. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{నెలవు.}}$) గ. పాడు
కొను, నిరపడు.

వ...నలునియందు... అక్కరంగలోచనచూపు
నెలవుకొనియె... నెవ. గ. ౧౩౩.

నీ. పరితాపవేదనాపరవశజునఁ దూలి నెలసిన
చి త్తంబు నెలవుకొనఁగ. తు. సం. గ. ౩౩౪.

౨. వర్ణిలు, ఉండు.

గీ. బంధులకు నెల్లఁ గన్నులపండు వగుచు, నీ
వుఁ దన్నులు నుభవృత్తి నెలవుకొనుఁడు.
భార. కల్ప. ౨. ౧౨౩.

౩. కలుగు, జనించు.

నీ. దైవయోగంబునఁ దగినయద్యోగంబు నీమా
నసంబున నెలవుకొనియె. భార. సా. ౧. ౬౦.

నీ. అనిన నాయంతి నాయందు నిగిరియందు నీ
కుఁ ద్రియం బేల నెలవుకొనడు. మార్క.
౪. ౨౪౪.

గీ. నిర్భరక్రాంతి నడకల నెలవుకొనియె, నక్క
రంగక్షేత్రకుఁ జీరచిక్కుటయును. వేం.
పంచ. గ. ౬.

౪. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

గీ. జననమరణాదు లై నసంసారదురిత, ములకు
నగపడకుండఁగఁ దొలఁగు తెరువు, కనువె
లంగు నీ కిచ్చితి ననిన లేచి, నిలిచి నుం
తోమ మెద నిండ నెలవుకొనఁగ. భార.
విరా. ౧. ౨౩.

నెలవుకొలుపు(ల్పు) = నెక్కొల్పు, నెలకొల్పు.

స. క్రి. ($\sqrt{\text{నెలవుకొను.}}$) గ. పాడుకొలుపు,
నిలుపు.

క. నీవును నివ్యాకృతంబులు, భావంబున నెలవు
కొలిపి పరమసుమాధి, శ్రీ వాటింపును ...
భార. అశ్వ. ౨. ౨౧౯.

క. కావున భూమియుఁ గనకము, గోవును దా
నార్త వస్తుకొటికి నెల్ల, ధీవినుతా యెక్కు

డగుట, నీవినులోదాతబుద్ధి నెలవుకొలుపు
మి. భార. ఆను. ౩. ౧౧౧.

౨. ఉంచు.

నీ. చరణసీతంబుల గరుడాంకమణిఖండతులసీ
దళంబులు నెలవుకొలిపి. నెవ. ౮. ౧౧౨.

౩. అమర్చు.

నీ. మెఱుంగులఁ గ్రొక్కొనుకొఱనెలఁ గేతకి
దళములతో వేడి నెలవుకొలుప. తు. సం.
౩. ౨౬౯.

నెలవుపడు. అ. క్రి. (నెలవు + పడు.) నెలకొను,
నిలుచు. (చూ. నెలవుపఱుచు.)

నెలవుపఱుచు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{నెలవు.}}$) నెలకొల్పు,
నిల్పు.

నీ. భానుతనూభవ ప్రముఖుల నెల్లను నిజనిజపద
ముల నెలవుపఱించి. చం. రా. ౮. ౧౬౩.

నెలవెలుంగు. వి. (నెల¹ + వెలుంగు.) చంద్ర
కాంతి, వెన్నెల.

క. నెలఁతుకకన్ను లనంగఁ బోలు పగు నెలవె
లుంగు మేపుఁబులుంగులు దమిచే, గొలది
యెఱుంగక తిని వెన్నెలఁ గ్రక్కెడు ననఁగ
నెవఁగు నెలకొనునగవు. యయా. ౪. ౩౫.
(నెలవెలుంగు మేపుఁబులుంగు = చకోరము.)

నెలవొందు. అ. క్రి. (నెలవు + ఒందు.) నెల
కొను, వ్యాపించు.

నీ. లేనవృత్తివెన్నెలలో నెలవొందఁ దెఱుంగి
తెలిగంటిగమి మోవికలిరులందు. సమీర. ౧.
౬౩.

నల్లి(ల్లి). వి. అగ్నియంధము, ఒకవిధ మైనకూ
రాకుచెట్టు.

చ. గురు గణబొద్ది వెంచలియు గుచ్చలి చిట్టి
తగిర్న తుమ్మి దు, న్నరి బలుగుటిబొద్ది నెలి
చల్లిడి పల్లెరు... హంస. ౪. ౧౩౨.

వ... నెల్లికొయ్యలు ద్రచ్చి... మనుచ. ౪. ౬౦.

నీ. నారుప మరచాన్న వారిజమును బొన్న నె
లి మూలుగ కిల్లు నెమిలియడగు. హంస.
౪. ౧౧.

నెళ్ నెళ్ = నెళ్ నెళ్. వి. విజుగుట మున్నగువాని
యందలిధ్వని : నుకరణము.

నీ. నెళ్ నెళ్ ధ్వనులతో 'నెళ్ నెళ్' మనుగర్జిత
ములు కర్ణక్షోభిధాటి మొలయ. హంస. ౪.
౨౨౧.

నెళ్ వరి. విణ. (నెళ్ వు + అరి.) ౧. పరిచితుడు.

క. అభుక్తు మూర్ఖులి తెలుసుక, కళ్ కళ్ పడి
లేచి మనసు గాసిల్లంగా, భలిరా యని మొ
వడి తన, నెళ్ వరులను చూచికొనుచు నిలు
చున్నంతక. హంస. ౧. ౨౩౧.

౨. మర్జాడు, గుట్టు తెలిసినవాడు. (శ. ర.)

నెళ్ వు. వి. రహస్యము, గుట్టు.

చ... ఆమదవతిమణి గర్భభరంబుఁ దాల్చె ని,
నెళ్ కల్ప గృహంబులోపలను నిక్కముగా
వివరింపఁగాఁ దగక. అని. ౩. ౧౦౫.

ఆ. నీవు గలుగుచోటునెళ్ వు దెలియువాడు,
వసుధయందుఁ ద్రోవ వదలఁ దెందు. వేవ.
౩. ౮౮. వేం. పంచ. ౧. ౨౪౮.

౨. మర్జాసము, ఆయువుకట్టు.

నీ. మఱపించి యొల్లనిమర్తంబు లంటుచోఁ బు
ణికిళ్ నెళ్ వులు పుణికివైచి. కవిక. ౩.
౨౨౨.

౩. అభ్యాసము, ఆలవాటు.

నీ. కాలములం దప్పక త్రిసంధ్యలందు నుమా
ధీనుఁ బూజించునట్టి నెళ్ వు. చెన్న. పీఠ. ౯౮.

౪. (= నెలవు.) పరిచయము. (చూ. నెళ్ వరి.)
విణ. యక్తము, సమంజసము.

నీ. నెళ్ వుగ మాటాడ నేర్చునో నేరదో పురు
షుల పను లానె పొలఁతిచేత. వేం. మా
౫. ౪.

జ: నెళ్ వరి.

నెళ్ నెళ్ = నెళ్ నెళ్.

క. అట్టిమొదల బుద్ధ నఁదను, దట్టించి యదూ
ద్వమందు దళముపివాళిక, బిట్టదన న
యిదుముట్టుల, నెట్టు వొడిచె నతఁడు నొడ
లు నెఁనెఁ యనఁగక. ఉ. హరి. ౩. ౩౨.

నెవడు = నెగడు. ఆ. క్రి. వేయు, ప్రసిద్ధిక్కు.

గీ. వసులయ ప్రీతికాముఁడై నెవకురాజు, గాఢ
యాథ ప్రకన్నతఁ గాంచి తియగ, సాధుబు
ద్ధిగా వైశిఖరబారి. వేం. పంచ. ౪. ౧౫౦.

నెవము = నెపము. వి. (సం. నిర్భ. త. నిపం.)

౧. మిష, వ్యాజము.

క... ఆతడును దత్తేన, రసతాత్పర్యంబు తగ
నెవం బిడి యేప్రాద్దును నెడమకు గగురు
తో, ననున రింపంగఁ గించిదవళిమముగాక.
వారి. పూ. ౧. ౮౩.

గీ. చివురుఁగెమోచివిజుగాటునెవము గాఁగ,
తామరసనేత్ర కోపింపఁ దగదునుము.
నైష. ౮. ౪౩. ఆచ్చ. రా. బాల. ౧౧౦.

౨. తప్ప, నేరము.

ఉ... మహీ, కల్లభ తక్ష కాధమునెవంబున సర్ప
ము లెల్ల నిగ్నిలో, దెళ్లగ... భార.
ఆది. ౧. ౧౨౫.

నెవయఁబడు. ఆ. క్రి. (నెవయక + పకు -
స్వార్థమున.) ఎగయు, ఎగురు.

క. దివిజులు తొలుదాఁకునఁ ద, మెవించిన దను
జులను మనుకులేళ్లరకరములో, పొవయని
మంటలు మింటికి, నెవయంబడి కెడప మొ
ననీ నిలిచిరి వాడక. కకు. ౫. ౩౩.

నెవయు = నెగయు. ఆ. క్రి.

(ఎగయు, ఎగురు.)

క. పవనసఖుఁడుగ్రజములు, నెవయఁగఁదన

పాడవునూ పెనిన ధురిమాలన్ భార. సభా.

౧. ౨౫౪.

జ: నెవయబడు.

నెవులు = నెవయబడు. అ. క్రి. బాధ సాండు.

(బాధనొండు.)

నీ. క్రొవ్విరు లెసగి పూగొలలమో పోవక నవ
కంపులేడిగె నెవుబనట్టు కు. సం. ౮౯.

వి. = నెగులు (నొగులు, బాధ.)

క. కనుగొని కృష్ణుడు బలదేవున కిట్లను పా
యములకు నెవులు గడు నెవమె, జననిచ్చు
టగావున నీ, వనఘా కొనిరమ్మ రథము నల్లన
నెనుకక. నారి. పూ. ౩. ౨౨౦. (చి. ని.
పా. 'నెవులు' ముద్రి. పా.)

నెవ్వ. వి. ౧. అభావము, శేమి; దారిద్ర్యము.

కా...వర్షంపు నెవ్వక రుజక, హవల్లం దిగునవ్వ
భూప్రజల రా వాయయజాత్యేచితక,
బ్రోవంగా దగు...అము. ౪. ౨౪౫.

గీ. నెవ్వ యెద్దడి లేమి నా నివ్వట్టిల్ల, రిక్తతమ
నామధేయమరే...అం. భా. ౨. ౨౧౦.

ఉ. చేరి యొకండు నెవ్వబడి చిక్కమరే జేరె
డుకాల్లిధాన్యమే, కోరు సతండు పిచ్చట న
కుంతధనోన్నతుడై వసుంధరం, బూరికి
పాటి గాఢలయ...భర్త. ౧. ౩౭.

గీ. చుట్టువారును నెవ్వ పోగొట్టునారు, బిట్టు
గ్రాలుపసిండిక్రొంబట్టు నేలు, మెట్టు బాలుమొ
గిల్పస మెట్టుబాలు, నట్టిదాలును గలజగ
జెట్టి దలతు. అచ్చ. రా. కాల. ౩.

౨. శ్రమ, ఆయాసము.

గీ. తెల్లవారిసగుండెగికోల్లలీల, నీళ్లమనుగయ
నొడ తెల్ల దెల్లబాటి, నిట్టుపాసంబులను
గూడినెవ్వదొడరు, వెడగబాపనతగులన
బడితి వేల. వాల్మీ. ౨. ౧౩౦.

గీ. నెవ్వ దెరువరి చల్లగ నీడమ్రాకు, రోగి నెజ్జ

నుబోలు మరుద్గణంబు, కోరి తాపత్రయవి
దూరకారి శౌరి, నాద్య భవనోగ్రైవ్య
దాయంగఁ జనిరి. కామ. ౩. ౩౧.

౩. దుఃఖము, వ్యథ.

గీ. నీమనంబున దగిలిననెవ్వ యెల్ల, బలుకు
నాతోడ నాతోడు పద్మశ్రీ, వాచ నే
టికి...చిత్ర భా. ౫. ౧౨౧.

కా. అన్నా శిల్పము దండ్రిలక భగినులు
న్నుల్లండు మద్భాగిణి, నిన్నుం బొమ్మను
వేళ నేమనిరి మానెవ్వ విచ్చారింతుకే.
భాగ. ౧౦ప్రా. ౧౫౧౧. (ఆపక. అని
శ.ర.)

క. ఇన్నిధమున దివిజాధిపుఁ, డెవ్వలఁడుకఁబొం
దఁగాన కాజటపడఁగా, నెవ్వలు దొలం
గిపోయిన, యవ్వడువున నినుడు పశ్చిమం
బుధిఁ గ్రుంకె. పద్మ. ౩. ౨౨.
(చి. ని. పా.)

నెవ్వగ. వి. (నెల + వగ.) ౧. అధికదుఃఖము,
మిక్కిలిచింత.

ఉ. నెవ్వగ యంత యేల విను నీ కెను నెవ్వ
రు నీదుకమ్మలం, దెవ్వరు నూచినక జగము
లిన్నియు గెల్వఁగలారు...భార. భీష్మ. ౨.
౧౧.

ఉ...ఇపు దెవ్వరు నెవ్వగఁ దీర్చువారలు...
నీలా. ౨. ౩౨.

౨. సాంతఃచారణ, పూర్ణాలోచన.

క. ఇవ్వైహాయగలత్వం, దివిలు మోపెట్టి నె
ట్టనేసివీరుం, దివ్యనితమ వరుఁ డగు నని,
నెవ్వగమిరాజు ములుకనియమము సేనక.
భార. ఆది. ౩. ౨౩౦.

నీ. అతివిచారణసంజ్ఞయలయ నెవ్వగ యన...
అం. భా. ౧. ౧౦౩.

నెవ్వడ. వి. (నెఱ + వడ.) మిక్కిలి నేడిమి. అధి కతాపము.

సీ. పొలములుంటూర్పుల... పెడ బీటాటి నె వ్వత వడుమోవితో ముడిగి వాడిన యెల్లు వడఁవమావ. కు. సం. ౫. ౫౪౯.

సీ. వానలు లేక నెవ్వడఁ బైరు లన్నియు వా డఁగఁ దొడఁగిన నోడి కజల. అచ్చ. రా. బాల. ౫౪. ('నెవ్వడి.' అపమద్రి.)

నెవ్వడి. వి. (నెఱ + వడి.) నిండవడి, అధికవే గము.

క. వడముడి యారక్కను నెవ్వడ తవ్వధను, ప్రమాణ మెడ గలుగఁగ నెవ్వడి నీడ్చి... భార. అది. ౬. ౨౦౬.

క. కడఁగి ద్రుపదానుజుఁడు నెవ్వడిఁ గవ్వడి నే నె నూజువాడికెకములం, గడు నలిగి వాని నన్నియు, నడుమన తునియొగ నేనె నయఁ డస్త్రములక. భార. అది. ౫.౮౧.

క. అత్తతీ నీలక చిక్కిన నెత్తురు ద్రావుకుల వలన నెవ్వడిఁ జాల్ముక, గుత్తులక్క మఁడు విని, మెత్తబాటూని లోన మిగుల నడలుచుక. అచ్చ. రా. యు. ౧౯౬.

నెవ్వలి. విణ. (నెఱ + వలి.) మిక్కిలి వల్లవైన ది; మిక్కిలి పెద్దది.

క. నెవ్వలినుల్లల ప్రేగునఁ, జివ్వంకలు వంగఁ గాను ... లే, మవ్వంపుఁ బొజలగూమిడి, క్రొవ్విరులం దొక్కరునురుకోమలకో నెక. కు. సం. ౯. ౩౧౨, ౮. ౧౨.

నెవ్వేగు. విణ. (నెఱ + వేగు.) మిక్కిలి నిక్కి వది, ఉన్నతము.

క. వలసలిదివ్వున కించుక, మలఁగంగాఁ దులు మిడి కుఱుమాపునుబుట్టు, బలవడఁ గట్టి జరతవల్కులమున నెవ్వేగు బన్నుఁగవఁ గప్పి తగ్గక. భార. విరా. ౧. ౨౯౧.

తరువోజ, వెలకు క్కూర్పువెన నుచ్చులిండు వెలుపునఁ గలుగు నెవ్వేగులందోము. కు. సం. ౫. ౫౮౮.

సీ వయ్యెకొండులోపల విక్కిటిల్లెట నెవ్వే గుఁజన్నులనిపుసొపు. కావ్యా. ౩. ౪౧.

నెన్ను. వి. బ. ఒకజాతికేటకములు, ఈనుకు. చ. పిరికినెల్లుఁ ద్రుందుటయుఁ జేసిను నొం చుటయుక నెన్ను నెన్ను చలమారఁ జుట్టుయుఁ గోరిని జింకను గీచువచు టిల్. అచ్చ. రా. యు. ౧౧౯. (ఇట 'చుట్టులు' అని భావము.)

నే

నే = నెయ్యి, నేయి. (ఇది ప్రథమైకవచనమునకు సమాసమునందును గానించుచున్నది.)

గ్. (స్మృతము.)

క. నాపుకు సంజయుఁ డిట్లు జేవా పొండవు లయలక దృవ్యమ్యముం, జేవెరవుమాట నైనను, నే వోసిననున్న భంగి నిగుడం జే యుక. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౪౩.

సీ. నేయు నూనియయును నాయుధములునావ ధము... భార. కాం. ౨. ౨౮౪.

ఉ. గుప్పెడు పంచదారయును గొత్తఁ గాఁ చిన యాలనే వెనర్పపును ... క్రీడా. ౧౬౬. సాం. ని. మాస. ౪౩.

నేదొప్ప = నేతిదొప్ప, నేయిపోసిన పత్తచన కము.

క. ఓరం బెట్టినయప్పకొలు కడలం దొప్పార నేదొప్పలుక. పాంచాలీ. ౪. ౫౮.

(నేదొప్పల) సంభాషణ నేరెల్లెల్లెల్లె. అవ్య. (నేనె + నెల్లెల్లె = నేను నెల్లెల్లెల్లెగానే జచ్చిపోను. (నేను + నెల్లె. పరితాపమున నెల్లెను. అని. క. ౮.)

తే. అకట నేరెల్లె నేరెల్లె హామూర, హాక

నూభవ హావత్వ యనుచు నార్తి.హరి.పూ.
౫. ౧౫౪.

నేడు. వి. శౌ. ౧. ఈదినము, జరగుచున్నదినము.

క. నేడీద్రాక్షాణుచేతం, బోడిమి నెడి యే
ను బిక్కిపోవకయుండక, వేడిమి మెఱయ
కరంబుల, వాడిమి సొం నెల్ల జూపవల
యుం జమ్మి. భార.ద్రో. ౧. ౨౩౨.

క. అచ్చట నంతర్ని యుండై, యిచ్చు జనియె
దోచు నేట యెల్లిటిలోనక. భార.విరా.
౫. ౩౦౧.

౨. ఇప్పుడు, వర్తమానకాలము.

క. నేడీదిక నెఱిగి యొరుపుల,వాడగదా
యనుచు నేను వారి దోఱిగినం, బోడిమి
నెడజే...భార. ఉద్యో. ౪. ౩౫.

నీ. చక్రవర్తిహవా ప్రశస్తి నాడును నేడొక
జెలగి ధర్మక్రమస్థితి ఘటించె. పారి. పీ. ౩.
౧౦.

నేత. వి. (✓ నేయు.) ౧. బట్టలునేయుట.

నీ. సరి లేని మఱచుగుజరి నేత పట్టయుఁ బజ
వైనరాయంచగఱులపఱుపు. ఉ. రా. ౬.
౧౬౦.

చ. పగడపుగోళ్లు మందనపుఁబట్టెలు కళ్ళుల
నేతపట్ట యొచగఱులపొన్ను ముత్తియపు
జారి...కడు సొపు కపింపగ నింపువెంపు
సం, పగివిరితావిదోమతైమంపముపై వారి
నిండునేడుకక. ల.వి.౫.౧౦౭. ('నేతిపెట్టె'
అపమద్రి.)

౨. ఇండ్లు నేయుట.

నీ. కఱపు గేఱులయిండ్ల కప్పు నేతలయంద ను
డివడి కలగుటల్ మడుగులంద, అచ్చు.
రా. బాల. ౫౯.

బ. నన్ను బారచాపులు.కవిక. ౩౭. (క.ర.)

నేతకాడు. వి. (నేత + కాడు.) తంతువా
యొడు, బట్టలు నేయువాడు.

నీ. తలతువాయాభిధాననరు మగ్గరి యన నేత
కా డనగను నేతరి యన,దోచుఁ దచ్చే
దముల్...అం. భా. ౨. ౨౦౩.

ఉ...తొల్లిచే, నేత బరిగ్రహించి యతిశయ్య
నిచే నొక నేతకానిచే, దూతిక నొచ్చె నా
త్వక్కుదోషమునం గద...వే. పంచ. ౧.
౨౧౪.

నేతపలక. వి. (✓ నేత.) నేతకాడు నేయు
నపుడు పడ గుపేకలను ఉగ్గించునట్టిపలక, వాయ
దండము.

నీ...వాయదండము నేతపల కనక దగు, అం.
భా. ౨. ౨౯౬.

నేతపురుగుపు. వి. (✓ నేత.) క్రి, సారెపు
రుగు.

క. నేసి మణి తాన క్రమఱ, గ్రాసము గొను
నేతపురుపుగతి నీకలుగం, జేసిన యీవిశ్వ
మును ర,మాసఖ మ్రింగుదుపు నీవ మరలకా
లిలక. కవిక. ౬. ౧౩౨.

నేతపూబోడి. వి. (✓ నేత.) సారెపడుచు.
ఉ. అడుబుడక్కచానికి రయంబున భిక్ష యొ
సంగ నేతపూ, బోడి ప్రకోవకస్థలికి
బోయి...హంస. ౨. ౨౦.

నేతయంత్రము. వి. వి. మగ్గము.

నీ...నేతయంత్రము మగ్గ మనగను దనరు
చుండు. అం. భా. ౧. ౨౦౬.

నేతరి. వి. (నేత + అరి.) నేతకాడు.

నీ. తంతువాయాభిధాననరు మగ్గరి యన నేత
కా డనగను నేతరి యన,దోచుఁ దచ్చే
దముల్...అం. భా. ౨. ౨౦౩.

నేక్త సం. విణ. (ము. క్రి. ఋ, = నేజకుడు.

నేక్తవ్యము. సం = నేజనీయము.

నేజే(ము) = నేజో. వి. చిల్లకోల, తోమరము.

ఉ. అజవరాలి జూది యసురాలి సురాలి
విరాలి గొన్నచో...కల్వలూ, నేజను వైచె
నద్దనుజ నేతలచిత్తము లుచ్చి పొలుగ్గ.
దశా. ౨. 300.

నీ...నేజ బరిచి యీలై యనంగఁ బరగు
గుంత,ము...అం. భా. ౨. ౨౧౩.

మ...అకంతుండు కేలుదోయి గొని నేర్పు
లీఱఁ బూమొగ్గ నేజను దద్వత్తము గుప్పు
సం బాడిచె నోజ్జైత్తుఁ డెనా ననక.
చంద్రి. ౨. ౮౩.

క. నేజముఁ గొని యిప్పొట్టున, నే జమునిం జేర్చు
ననుచు నిశిచరవీరుల్, జేజే లిడ సాహసము
న, జేజేలజంబుబంధనీమం గ్రుమ్మెక. శకాం.
౫. ౨౫.

చ. నిగనిగ మించుచెంగలున నేజముతో వడి
జిల్కఁ జేజివై, మగఁటిమి నెక్కి కూరు
డయి మారుడు...నరస. 3. 33.

నేజకుండు. సం. విణ. (అ. జితా. అ.) ౧. శు
ద్ధిచేయువాడు. ౨. బట్టలు ఉదుకువాడు. వి.
అ. శ్రం. రజకుండు, చాకలి.

నేజనము. సం. వి. అ. న. ౧. శుద్ధిచేయుట.
౨. చాకిపని, బట్టలు ఉదుకుట. 3. నేజనస్థా
నము, చాకిరేవు. ౪. బట్టలు ఉదుకుపలక.

నేజనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శుద్ధి చే
యఁదగినది, ఉదుకఁదగినది.

నేజో = నేజే.

ఉ...కల్వ మొగ్గ నే, జూ నటు చిమ్మ...మానిని
జీరిచీరి...భాను. 3. ౨3.

నీ. కడవన్నె జిగిపట్టునడికట్టుపడుదలఁ బట్టెంబు
నేజాయు పొగుమీఱ. దశా. ౧౦. ౧౧౨.
నరస. ౫. ౮౦.

తమ్మి నేజావజీరుదురము = మదనకదనము, శుర
త్తము.

గీ...పొదలోని కరిగి యమించుబోడి, జూరు
తోఁ గూడి తమ్మి నేజావజీరు, దురమునను
దస్తయూవస్తో రమించె. శుక. ౨౫౬౮.

నేజి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ౧. శుద్ధిచేయు
వాడు. ౨. ఉదుకువాడు.

నేజ్యము. సం. నేజనీయము.

నేటించు. సం. క్రి. (✓ నేటు.) సత్యమచెప్ప.
క. కూటము లెఱుంగవు మాతో, సాటికిఁ బద్య
ములు చెప్పి చదివెద విది బల్, నేటు సుమీ
యని పెద్దలు, నేటింబినఁ గుకవి కడుఁ గినిసి
జగడించుక. అప్ప. ౨. 3౫౧.

అ. క్రి. చాగిలఁబడు.

అ. నిన్ను సన్నుతించి నేటించి మ్రొక్కుదు, హరి
మరారి శౌరి యనధరింపు. భద్ర రాజపుత్ర
చరిత్రము. 3. అ. (శ. ర. దృఢపడు అని శ. ర.)

నేటు. వి. (శ. నేటు.) ౧. సత్యము, నిజము.

గీ. నిజ మనఁగ నిక్కుకం బన నిక్కు మనఁగ,
నేటు నాఁగను సత్యంబు నెఱడుచుండు.
అం. భా. ౧. ౧౧౮.

౨. నిశ్చయము, నిర్ధారణము.

ద్వి. నేటు గా నీకల్లనిజములు రెండుఁ, దేటగా
నిప్పుడు తెలుపకయున్న. ద్వి. సారంగ.
౨. భా. (శ. ర.)

దండకము...నీబూటకం బెవ్వరు నేటుగా
నారయ న్లేరుగా...నీలా. ౨. ౪౧.

3. లెక్క, గణన.

ఉ. ఆటలఁ బాటలక మరగి యమ్మనిమానులఁ
గూడి యుండుటల్, నేటుకు వచ్చు నే సభల
...శుక చ. ౨. ౧౪3.

విణ. ౧. భృథము, గట్టిది.

అ. కలఁగి తేటవోడు గడి దప్ప మొలును, నీటి
కుప్పనీరు నేటుమను. అచ్చ. భా. ౪. ౨౫.

గీ... మహాదరుతోడ నేటుగ సుషేణుఁడును
విరూపాక్షుతోడ రామునియనుంగు, తోడఁ
బుట్టువు నేడైఁ దొడర మఱియు. అచ్చ.
రా. యు. ౧౨౯.

౨. తిన్ననిది, బుజువైనది.

సీ. నీటిపై నులుకుచు నేటు గా నీడుచుఁ
గ్రమ్మఱ నడవక దొమ్మి జనుచు. అచ్చ. రా.
యు. ౩౦.

క... తెలివి నొగి నన్నింటక, బాటిలి తొలినుడి
మిగులుచు, నే టగుచుదువులకు నెల్ల నిక్క
మిది యనక. అచ్చ. భా. ౪. ౧౩.

౩. న రగర్భము, మేలముతోఁ గూడినది.

చ... వాలుఁ జూపులక, గిలకిలనవులు నిగుల
నే టగుగాటపునూటిమాటలక, గలిగివటా
వళిం దిరముగా వలపింతురు వేళ్ళ లత్తఱిక.

రాజ. వి. ౧. ౧౩౫.

జ: నేటింపు, నేటుకొను, నేటుచేయు.

నేటుకొను. ఆ. క్రి. (✓నేటు.) అతిశయించు,
విజృంభించు.

క. నేటుకొని పండ్లు గొలుకుచు, జీటికిమాటి
కిని గసరు చిలుకం జిలుకా, బోటుల నల
యించెడు నీ, గోటాపన యెన్నఁ డింక గూ
టం బడునో. నీలా. ౩. ౨౬.

నేటుచే(సే)యు. (✓నేటు.) స. క్రి. ౧. నిశ్చ
యించు, దృఢపఱుచు; (నిజరూపమున) నిర్ణ
యించు.

ఆ. పొన్నపువుదీటు పొల్పురావలమాట, నో
టుచేసి వేల్పుబోటి నాభి, నిస్తరిలై నపుడు
వెవఁదబానిసి బోల్పు, నేర్పుకాండమాట
నేటుచేసి. రసిక. ౬. ౧౦౦.

ద్వి. పొడి దప్పితివయ్య పాపపుణ్యములు, నేటు
నేయఁగ లేక నిష్కారణముగ. ద్వి. ౪.
సా. ౩. ౧౦౦ పా. ౧౬ పం.

౨. పొటిచేయు, గఱించు.

ఆ. ముసలివారిమాట ముద్దుచుమాటయు, నేటు
చేస్సి యేలు నేల వదలికటకటా కడిందికాఁ
కఁబలులు గల, పొలము సారఁగఁ దగునె
పాలఁతిఁ గూడి. అచ్చ. రా. అయో. ౧౦౯.

నేత. సం. విణ. (ము. త్రి. ము.) ౧. ప్రాపకుఁ
డు, పొందించువాఁడు. ౨. తీసికొనిపోవువాఁడు.

౩. ప్రవర్తకుడు, జగపువాఁడు. ౪. నాయ
కుడు, నడపువాఁడు. ౫. నిర్వాహకుడు, నెఱ
వేర్చువాఁడు. ౬. ఒడయఁడు, ఆధిపతి. ౭.
కథానాయకుడు. ౮. (నడవనాయకులు) విధిం
చువాఁడు. ౯. ము. పుం. ౧. రాజు. ౨. విష్ణు
వు. ౩. నింబము, వేముళ్ళి.

నేతవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. పొం
దింపఁదగినది. ౨. కొనిపోవఁదగినది. ౩. నడవఁ
దగినది. ౪. నెఱవేర్చఁదగినది. ౫. జరపఁదగినది.

నేతిబీట. వి. (✓నేయి.) ౧. ఘృతకోశాకృతి.

ఆ... గుమ్మడి, కాయ నేతిబీట కాయ పుచ్చ, కాయ
నక్కదోసకాయ వట్టువసాఱ, కాయ గాదు
శ్రాద్ధకర్తములకు. వి. పు. ౪. ౨౩౪.

సీ. బీకర బీట నా వెలయుఁ గోశాకృతి నేతి
బీట యనంగ నెఱడుచుండు, దడ్డేదనా
మంబు... ఆం. భా. ౨. ౬౦.

నేతిబీటకాయ=అన్వర్తముకానిది. (సార్థకనామ
ము కానిదాని కుదాహరణముగా దీనిని
వాడుదురు.)

గీ. నిగమకర్తాభిధానంబు నేతిబీట, కాయయును
బోలె నయథార్థగాఢఁ చాల్చు, వైదికాచార
దురప్రవర్తనముల, నీట విచారించుచుండు
నవ్వీటిప్రోగు. పాండు. ౩. ౧౩.

నేతిబీటపన=నేతిబీటకాయయొక్క పసవంటిపస
గలది.

కా... తోడంబుట్టువునింటిపైఁ దెగవో నిక

దోషకరం డంటి నీ, జాడల్ సాక్షులు నే
తిలీజుపన వో చంద్రాని సామరముల్ కవిరా.
3. 130.

నేతివసంతము. వి. (✓ నేయి.) నేతితో ఆకువ
సంతము.

క. ఓకల్లి మాకుఁ గృష్ణుఁడు, చేతో పిఠుఁ డైన
నాఁడు చెలువల మెల్లకా, నేతివసంతము
లాడుచు, జాతర నే నెవము భక్తిచాతురితో
డకా. భాగ. 10 పూ. 80౯.

నేత్ర చ్ఛరము. సం. వి. అ. పుం. కనుకొప్ప.

నేత్ర జలము. సం. వి. అ. న. బాష్పము, కన్నీరు.

నేత్ర (ము) పట్టు. వి. పట్టువస్త్ర భేదము.

వ... ఉదయరాగపట్టులును నేత్ర పట్టులును వజ్ర
పట్టులును ననుపేర్లుగల పుట్టంజులు... ద్వా.
3. 10౮౮.

ద్వి. నెటిపట్టు నెలిపట్టు నేత్రంజుపట్టు. బస.
పు. 3. ౫౬ భావం.

నేత్ర పర్యంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కంటి
కణుకును ఉండునది, నేత్రావధికము. వి. అ. పుం.
అపాంగము, కడకన్ను.

నేత్ర పర్యము. సం. వి. న్. న. కనుపండువు;
కనుపండువు చేయుననువు.

అ... సిరి వరింప నభిసవోజ్య, లత్వ మొంది
దివిజులకు నేత్ర పర్య మై, పాలించి యింద్రుఁ
డాత్తపురికి వరిగె. భార. కాం. ౫. 1౫.

నేత్ర సాకము. సం. వి. అ. పుం. నేత్రరోగవి
శేషము.

నేత్ర పిండము. సం. వి. అ. పుం. 1. నేత్ర గో
ళము, కనుగుడ్డు. 2. పిల్లి, బిడాలము. (వాచ.)

నేత్ర పుష్కర. సం. వి. అ. స్త్రీ. - కంటినుండి
దుద్దజలమును ప్రవింపజేయునది - రుద్ర జఙ్గి.

నేత్ర బంధము. సం. వి. అ. పుం. చాలక్రీడా

విశేషము, దాగిరిమూకెలు. (వాచ.)

నేత్ర మలము. సం. వి. అ. న. దూషిక, కంటి
పుసి.

నేత్రము. సం. వి. అ. న. 1. నయనము, కన్ను.

2. తరిత్రాఁడు, కవ్యపుత్రాఁడు. 3. కస్తూరు;
వరిపూ, కస్తూరిశేషము.

గీ. గరుడవచ్చులు నేత్రముల్ తుర్రవళ్ళు,
నాంసవళ్ళును పద్మాలు నరిజవళ్ళు, మొద
లుగా వల్వలు ధరించి ముదిరె లవుడు.
ప్రబంధ. 222.

ర. వృక్షమాలము, నేరు. ౫. వక్షికలాక, వక్షి
చేయుటకు సాధన మగుకడ్డి. ౬. రథము, తేరు.

2. ఏలు, నది. ౮. జట, జడ. ౯. నాడి. 10.
(గణిత.) పెండు అనునంభ్య.

నేత్రమువము. సం. విణ. 1. చూపు నాకం
చునది. 2. నేత్రములు మిలుమిట్లు గొనఁ
జేయునది, దృష్టి చేదరఁ గొట్టునది.

నేత్రయోని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. -యోనుల
సంటికన్నులు కలవాఁడు- ఇంద్రుఁడు, నేగన్నుల
వేలుపు. 2. -అత్రి నేత్రము జన్మనానముగా
కలవాఁడు- చంద్రుఁడు.

నేత్ర రంజనము. సం. వి. అ. న-కన్నులను రంజి
ల్లజేయునది-కాటుక.

నేత్ర రోగనాము. సం. విణ. (న్.) నేత్రరో
గములను పోగొట్టునది. వి. న్. పుం. వృశ్చి
కాలి, తేలుకొండికి.

నేత్ర రోమము. సం. వి. న్. న. పట్టుము, కను
కొప్పకెండుకి.

నేత్ర వస్త్రము. సం. వి. అ. న. నేత్ర చ్ఛదము,
కనుకొప్ప.

నేత్ర విట్టు. సం. వి. వ్. స్త్రీ. నేత్ర మలము,
కంటిపుసి.

నేత్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. అపాంగము, కడ కన్ను,

నేత్రాంబువు. సం. వి. ఉ. న. బాష్పము, కన్నీరు.

నేత్రాభివ్యందము. సం. వి. అ. పుం. కంట నీరు కాలుట, నేత్రకోగభేదము.

నేత్రారి. సం. వి. ఇ. పుం. -కంటికి కళ్ళువు-నించుండము, జెముడుళ్ళి.

నేత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. నాయకురాలు. ౨. నది. ౩. లక్ష్మి. ౪. నాడి.

నేత్రోత్సవము. సం. వి. అ. పుం, కన్నులపండువు; కన్నులకు పండువుచేయుపధార్థము.

నేత్రోపమఫలము. సం. వి. అ. పుం- కన్నులవలె సుండుఫలము కలది- కాదముళ్ళి. (వాచ.)

నేత్రోషధము. సం. వి. అ. న. గ. పుష్పకాశి సము, అన్నభేది. ౨. కంటిమందు.

నేత్రోషధి. షో. వి. ఈ. స్త్రీ. అజశృంగి, జుట్టుపుళ్ళి.

నేదీప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అంతికతము, మిక్కిలిసమీపము దున్నది. ౨. నిపుణము, నేర్పుకలది. వి. అ. పుం. అంకోలము, ఊడుగుళ్ళి.

నేదీయము. సం. విణ. (న. యస్. న్.) అంతికతరము, ఎక్కువసమీపము దున్నది.

నేని = ఏని.

(అపభ్రంశము.)

మత్తకోకిల...మడియభాషిత మెన్నడు, నేని మోఘము కాదు దిగ్గరజీరమిందు తెఱంగుగాక. భార. అది. ౩. ౧౪౧.

ఉ. నీవును జూచి తట్టిసభనేని వినబడ దేయు గంబులక. భార. సభా. ౨. ౯౫.

చ. సలలితసాంద్ర కుంకుమముచన్నులపై మెయిత్రితి నీవునా, కలదిసచందనంబు తడియార

దునేయు సంజన్మ నీ, విలసితచాటరూపతనవిభ్రమసుపద లీక్షణంబులో, బాలుపట గాలి యాటె...కు. సం. ౫. ౫౫౧.

సీ. అదిగళ్ళిశృతి వంటిది గండెదు నెలకన్నె అంగపునేని... కు. సం. ౩. ౩౩౦.

క. మెట్టెడు నారకమాగ్ధం, బెట్టిమహాకూరక ద్వుడేనియొడ దుద నిట్టట్టనక నెమ్మనంబున, నెట్టన వారతలపు గలిగెనేని మహాత్యా. అప్ప. ౩. ౨౧౪. (ఈపద్యమును అప్పకవి ఉభయవకులలోనిత్యయతికి ఉదాహరణముగా నిచ్చినాడు. కాని వైష్ణవయోగముల బట్టి చూడగా దాని కాధారము చింత్యము.)

నేనిజల్లి. సం. కత్త. గ. శుద్ధిచేయుచున్న, ఉడుకుచున్న. ౨. మిక్కిలి శుద్ధిచేయుచున్న.

నేనిజమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) = నేనిజత్. నేను = ఏను. స. (క. నాను. త. నాన్.) నాశేబ్రధమైకవచనము. (దీనిబహువచనరూపము నేము. చా. నా.)

జ: నే. జెల్ల.

నేపధ్యము. సం. వి. అ. న. గ. భూషణము, అలంకారము. ౨. వేషము; నాటకపాత్రముల వేషము. ౩. (నాటక.) వేషస్థానము, తెరకు లోపలిభాగము.

నేపము. సం. వి. అ. న. జలము. (వాచ.)

నేపాలమూలకము. సం. వి. అ. న. హస్తికందమువంటిమూలభేదము, ఒకదినసుముల్లంగిదుంప.

నేపాళకము. సం. వి. అ. న. తామ్రము, రాగి.

నేపాళజు. సం. వి. అ. స్త్రీ. మనశ్శిల, మణిపిల. ఇట్లే: నేపాళజాత.

నేపాళము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకదేశము.

౨. ఒకదినసుచేటకు. ౩. ఒకజాతిమొక్క, వృక్షభేదము. న. తామ్రము, రాగి.

నేపాళి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. మనశ్శిల, మణిసిల.

నేపాళిక. సం.వి.ఆ. శ్రీ. గ. నేపాళపుచ్చెట్టు.

అ. మనశ్శిల, మణిసిల.

నేపుండు. సం. వి. ఆ. పుం. పురోహితుడు.

(వాచ.)

నేబీఱు = నేతీబీఱు. వి. (✓నే.) ఘృతకోశాతక్కి.

ఆ. ఉల్లి తెలికపిండి ముల్లంగి నేబీఱు, పుచ్చ
దొండకాము పుట్టకొమ్మ, లూరులిండి
మునగ మా శేడుగాయ లట్లనుభవించువారి
ననగి పెనగ. పద్ద. ౬. ౧౧౮.

నేబు. వి. పండ్రెండుకాసులనాణెము.

చ. పలువలు చెంతఁ జేరి యొకపాతికి నేబులు
చేతి కిచ్చినక. చంద్ర. వి. ౨. 3౪.

నేమకము. వి. నేమము, నియమము. (శ. ర.)

నేమగాడు. విణ. (నేమము + కాడు.) నియమ
వంతుడు.

(నేంకపేర్వరవర్జనము.) నీ. తల నిల్లు గట్టు
వ్రతంబులరాయని తోమనిపశ్యాలనేడుగా
ని. ఘటికా. ౨. ౧౩౬. (తోమనిపశ్యాలనే
మగాని=స్మృత్యురములతోహోమములు చే
యునియమవంతుని)

నేమము. వి. (సం. నియమః. క. నేమపు.)

వ్రతము, విధిగాఁ జేయవలసినపని; నియమము,
కట్టుపాటు.

ఉ...గట్టిగ నిశ్చయించె నా, భావల జట్టి
యిచ్చి తనపట్టినయట్టి కడింది నేమముం, దా
మదిగొన్ని నాళ్లు విహితంబుగ నిల్వకొనక
మనంబులోక. కళా. ౬. ౯౬.

కా. ఏమీ కొంకక పెట్టు జంగములకుకాపేరా
శమ్యుష్టాన్నముల్, నేమం బొప్పగ కేలు
నుం బగలును నివ్యాసపూర్వంబుగక.
నార. ౨. ౨౮.

ఉ. నేమ మెలర్పగా గొడుగునీడ వహించు
వసుంధరాశ్రీ, కీమనె యెక్కి యాడెను
విచిత్రగతి మరగోత్రమంబు నా, భూమి
విభుడు...నెచ. గ. ౮౮. ఆం. భా. ౨.
౧౩౪.

జ: నేమగాడు, నేమించు.

నేమము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. కుల్యము,
పద్మకము. ౨. సమీపము, వికటము. వి. ఆ. పుం.
గ. ఖండము, భాగము. ౨. కాలము. 3. మేర.
౪. ప్రాకారము; కంచె. ౫. వ్యజము, మిమ.
౬. ఆర్థము, సగము. ౭. పాయకాలము.
౮. మూలము, వేరు. ౯. ఊర్ధ్వభాగము, మీడి
భాగము. ౧౦. అన్నము. ౧౧. గర్భము, గోయి.
౧౨. వజ్రము. ౧౩. పురోహితుడు. (వాచ.
కే. ని.)

నేమి. సం. వి. ఇ. న్. పుం. నెమ్మి, తినాసముక్తి.

ఇ. పుం. గ. కళాయుధము. ౨. గాడిద. పుం.

శ్రీ. గ. ఘటియంత్రము, నూరిగిరక. ఇ. ఈ.

శ్రీ. బండిచక్రము చుట్టకమ్మి, ప్రధి.

నేమించు. స. క్రి. (✓నేమము.) నియమించు.

గీ. మత్రియుఁ గనుఁ బేరు గలిగినమలల సరసి,
యన్నతావులఁ గదిలింప మనిచి రండు,
మీర లంచును బిలిచి నేమించి పనుప.
యయా. 3. 3౪.

మ...చుట్టును ధానుష్కులు కుంతధాదు లగు
బంటుల్ నిలవ నేమించి కం, ఖని నాదంబులు
దుండుభిధ్వనులు ధక్కానాదముల్ మిం
చగక. ఉ. రా. 3. ౪౦౩.

నేము. స. క్రి. (ధాన్యము మొ.) చేటలో పోసి
యిటునటా త్రిప్పు. (శ. ర.)

నేముండు. స. = నేపుండు. (తై. ని.)

నేయము = నెయ్యము. వి. (సం. న్నేహః.) గ.
న్నేహము, మైత్రి.

ఉ. నేయము లజ్జయుం గరుణ నెమ్మి కోపభ
యైక లేక మే, నేయడఁ జూచిన నదికి నిం
చుక యించక...రస. 3. (శ. ర.)

ద్వి. నేయంబు తోడ నాన్వపుఁడప్పు డతని,
చేయూడికొని వార్ధి కేరంగ వచ్చి. రం.
రా.య. కం ౨ పా. ౨౦ పం. (చి.ని.పా.)

నేయము. సం. = నేకవ్యము.

నేయార్థము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) పొందిం
పడగిన ఆర్థము కలది. వి. ఆ. సం. కావ్యతోష
ములలో శొకటి, స్వసంకేతిత మగు ఆర్థము గల
పదము.

క. ఇలఁ దనసంకేతంబున, నిలిపినపద మెంచి
చూడ నేయార్థబ్రాబలుతే నెదిండిగ మినగు,
నలసాగర కర్ణయాంబులక లవంగకా. నరస.
ర. 2. (సాగరకర్ణ = సాగర దనుమదము
చెవులయందుకలది, ఏనుగు.) ౨. న్యాయ
ము. (శ. ర.)

శ్లో. విహాయ చ గృహంస్తావై వ్యత్యస్తనవపు
త్రయః, కదా భగవ్యతే వాసః కటకేషు
మహీభృతాం." ప్రతాపరుద్రీయము. దోష
ప్రకరణము. (ఇది వ్యత్యస్తనవపుత్రులు =
వనవృక్షులు అని యర్థము.)

నేయి = నెయ, నెయ్యి, నే. (సం. స్నేహః. క.
త. కయ్.) వి. బొ, ఆనా. ౧. ఘృతము, ఆ
జ్యము.

క. కామములు భోగములఁ దెగు, నే ముఁత్రుక
నేత నాటినే చిచ్చు...భాగ. ఆను. ౫.
౨౩౩.

నీ. కమ్మఁగాఁ గాంచినకఱియాలనేతితోఁ గమ
నీయపంచభవ్యములతోడ. భీమ. ౧. ౬౦.

క. ఈయర్థము విశ్వయముగఁ, జేయక నే తొ
క్కుమతము నేయట యెట్లకా, వేయేల

బూది వేల్చిన, నేయనిఁ బోలియును మీఁద
నిష్ఫల మందుకా. వా. రా. ర. ౬౬.

ద్వి. ధరణిఁ బఠియ నముద్రఁబుల నేతి. నరు
ణు దీపముఁ జేసి...నీరజాక్షున కిచ్చె నీ
రాజనంబు. ద్వి. పరమ. ౧. ౪౫ పా.

సా:- రొట్టె నేతిలో పడినట్లు (కావ్యము గఫల
మైన దని భావము.)

౨. తైలము, చమరు.

క. నేయి పాలుఁజీన దీనియ, మాయుకరణిఁ
గర్తసిద్ధి మలిగిన హీన, త్వాన్యత్తం బై
తానును, మాయును దైవానుకూల్యమహిమ
మహీకా. భార. ఆను. ౧. ౧౩౮.

శ్లో. యథా తైలత్యయాద్దీపః ప్రమ్లాని మపగ
చ్చతి, తథా కర్తవ్యయాదైవం ప్రమ్లాని ము
పగచ్చతి. సం. భార. ఆను. ౯. ౪౬.

౩. క్రొవ్వ, మజ్జ.

గీ...కేరజములు, గువ్వలును మొదలుగ లెక్క
కొలఁది మీఱఁ, గలవు పులుఁగులు నేతులు
గ్రక్ష్మాః క్రొవ్వ. చిత్రభా. ౩. ౧౨౨.

నేయపూజనకృతి = పంక్తి ఆకర్షకముగా నుండి
ప్రోహముచేయునది. (ఇది తేనెపూజనకృతివంటిది.)

చ...కొండొకకాలంబు నమ్మఁ దిరిగిన నెత్
తెఱుంగక నేయిపూజనకృతి యగుట దెలి
యక గోముఖివ్యాఘ్రం బగుట వివరింప నే
రక యత్తులువం బరిగ్రహించి...జేం.పంచ.
౧. ౨౨౯.

జ: నేతిబీజ, నేతివసంతము.

నేయము. సం. క్రి. (క. నేయ,) నేతచేయు, నయ
నముచేయు.

చ...తదృఢుకొటి చాతురీతురి...యశోం, బర
ములు నేయుచుండు బహుభంగులఁ బున్న
మనఁ దీనించుచు, దురుసునుసోగవెన్నెల

లతో, దులదూఁగెడుతద్గుణంబులకొనెను.
౧. ౪౮.

జ: నేత, నేత కాదు, నేతపలక, నేతపురువు
నేతపూఁబోడి, నేతరి.

నేరబోతు. విణ. (నేరమి + పోతు.) తెలియని
వాడు, అనభిజ్ఞుడు. (చి. ని. శ. ర.)

నేరపెట్టు. స. క్రి. (నేరము + పెట్టు.) నెపపెట్టు,
దోషియని చెప్పు.

క. కలితనముచర జని యలనా, పగుతుంబంతంబుఁ
జెల్లుబడి గా రెడ్డిక, గలసి యొకముడుపు
గైకొని, పిలిచిన నీ కిత్తు నేరపెట్టుడు మగ
నిక. వేం. పంచ. ౪. ౪౯౪.

నేరమి. వి. (నేరమి.) ౧. తెలియమి, అజ్ఞానము.
క. ఏ నెఱుంగమి ని ట్లడిగితి, నానేరమి నెఱప
వలయు...భార. ఆర. ౫. 3౧౧.

ద్వి. ఘోర ప్రతిజ్ఞఁ గైకొని జేల నైతి, నేరమిఁ
జెడిపోయె నేఁడు నాతపము. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౨౧౭౦ పం.

క. ధనరాజ్యరమామదమునఁ, గనుఁ గాననినన్ను
శిష్యుఁ గాఁ గైకొనుకం, పెను నేరమి కలదే
...మనుచ. ౫. ౧౧.

౨. దోషము, తప్పు.

శీ. తగిలి శుచ్ఛద్వ్యూతధ ర్తయుద్ధములకుఁ బరు
లచేఁ బిలువంగఁబడి విభుడూ, గడఁగక
విముఖుండు గాఁ జన దని శుభక్షాత్ర
ధర్తంబు లోకంబులందు, నిలిపెఁ దా నిది
పతి నేరమియే దైవవైపరీత్యం దైవ వనరఁ
దగునె. భార. సభా. ౨. ౨౨౪.

శీ. నేరమి లేకయు నెప మిడి యర్థంబు గొను
రాజుఁ బ్రజరక్ష వినిగలిగి. గీ. యాచరింప
నివిభుడును...అధోగతికరుగువారు. భార.
ఆదు. ౨. ౩౩౩.

ఉ. నావుకు దానవేశ్వరుఁడు నవ్వుచు నూర్వ
శివోడ ని ట్లనుక, నీ కలు దూఁ నేరు
నని నేరమి పెట్టితి గాక...ఉ. హరి. ౧.
౬౭. ఆం. భా. ౨. ౧౯౧.

నేరము. వి. (త. నేరం.) తప్పు, అపరాధము.

క. రేయను బగులను విదురుఁడు, వీ యొద్దన
యునికిఁ జేసి నేరము పలుకక, మాయువ్యం
దెఱిగింపఁగ, ధీయుత యెద గంటి మిన్ని
దివసంబులకుక. భార. ఆది. ౮. ౧౮.

గీ. అరి నార్జింప వర్జింప నలని గాని, ధర్మము
నధర్మమును జెప్పెడగిలి మనువు, నేరములు
పెట్టి దండువు నిశ్చయించి, భరణిఁ గలవోట
నర్థ మెత్తంగఁ దలచి. నైమ. ౩. ౩౮.

ఉ...తొంటికాళిదా, సాచిమహావీశ్వరుల కైవ
ను నేరము లేక యందునె. వి. త్రి. ౧.
౧౪. ఆం. భా. ౨. ౧౯౧.

జ: నేరపెట్టు, నేరముకొను.

నేరముకొను. అ. క్రి. (నేరము + కొను.) తప్పు
పట్టు.

క. ఓరి దురాత్మక విని పలుమా తీటు రావలడు
చాచ్చి మఱి వచ్చితివా, నేరముకొందు
గ్రహించుక, యూరక యాపని ఘటింపు
యెప్పుడు మాకుక. లిల్ల. ౩. ౧౫౮.

నేరాడో. విణ. సరిగతో నేసినది, జరవాజా.
(వస్త్రము మొ. శ. ర.)

నేమి(ర్తి.) వి. (నేరుచు + ఇమి.) సాచుర్థము,
శక్తి; ప్రావీణ్యము, చతురత.

ఉ...అంబకబాలవీచికా, స్ఫూరము నైనభీష్టుఁ
డనుసాగరముం గడవంగ వీడఁగా, నేరిమి
యెట్లాకో కలుగ వేర్చి శిఖండికి నేమి నే
యదుక. భార. భీష్మ. ౧. ౫౪.

క. ఈటినికి నీశ్చరికి, మేటికనంబునకుఁ బాల
మేటిగానం చే, కాటుకొనియున్న నీతఁడు

నే పెన్నుడు లేనినీరుల జెన్నాయగదా.
అచ్చ. రా. మం. ౧౩.

ఉ. నిక్కమపాలె నప్పు డొకనేమిమై నను
ద్రోచివుచ్చగా, నక్కమలాక్షి పొందు
దగ నాడి ... ఇక్కట రాక తక్కినక.
భార. విరా. ౨. ౨౯౬.

క. వీరు దమపాలు వడయక, నేమి మాటలన
తేజ నేరులె చెప్పుమా. భార. ఉద్యో. ౧.
౩౪౦. (నేమిమాటలన=చతురవచనముల
చేతనే.)

క. సారెయల బలకయల గొని, నేమిమై
నాడి ధనము నెరయగల గొని దుర్వారం
డగు నాజుదరి...దశమ. ౫. ౬౯.

నేరులు(ర్పు) స. క్రి. (దీనికి 'నేనును, నేరు
చును, నేరడు, నేరువడు, నేతుక, నేరక'
మొ. రూపము లగును. త. నేర.) ౧. అధ్య
సించు, కటచు.

క. అజువది నాలుగువిద్యలు, నలువది నాలుగు
దినంబు లంతనవారల్, నెలువారులెనకతము
న, నెలి నొక్కొక నాటివినికి నేర్పిరిలేక.
భాగ. ౧౦ పూ. ౧౪౧౦.

నీ. పద్యంబు గీతికార్పటి నొగి జరువంగ నెల్ల
విద్యలసంఘ లెఱుంగ నేరు. విక్ర. ౧.
౨౦, ౧. ౪౯.

౨. తెలియు, ఎఱుగు.

మ...నాధుల్ నేరము లేనయల చేరలుకం జెం
దినయట్టికాంత లుచితవ్యాపారము లేర్పరే.
పారి. ౧. ౧౨౧.

వ...ఇంక నైన నుపేక్షింపక యిదువద్దబూతం
బు వారింపు మనిన పుత్ర స్నేహంబున నెద్ది
యుజేయునది నేరకధృతరాష్ట్రండు మిన్న
కుండ. భార. సభా. ౨. ౧౦౪.

ఉ. నేరక చేర నొక్కవిన నీఱుగ జేయు
గృహనుడు...భార. కాం. ౧. ౯౩.

ఉ... పరమార్థము మంత్ర విభేదమైన గా, ర్య
ములు నిర్వహింపగ బృహస్పతి కైనను
నేర బోలునే. భార. ఆది. ౬. ౧౧౦.

ఉ ... వంకమాట లే, నేర గురుప్రవీరుసభ
నిశ్చయ మిట్టిది కాగల జెప్పమి. భార.
ఉద్యో. ౩. ౯౬.

క. నీచే దా రాద్యంతము, నేచుకొనం గలరు
వరుస నిఖిలపురాణ, ప్రాచుర్యకరణలీలా, వా
చాలుడు వ్యాసుఁ డెఱుగు వారల లవ
నక. వరాహ. ౧౨. ౩౩.

క...నా, నేచినగతి నచట నచట నిలిపితి...
భార. మా. ౧. ౩౧౫.

ఉ. నేచియు నేరకుండియును ... దశమ.
౩.౧౪౦.

క. ద్యూతక్రీడకుఁ గొండొక, నేతుం...భార.
విరా. ౧. ౧౩౬.

క. నేతును మంత్రము లండజ, నేతును ద్వి
పులప్రేవు లీరణమునకుక. ప్రబంధ. ౩౩౮.

అ. క్రి. ౧. సమరమగు, శక్తమగు.

అ. నీవు నీనుతుండు నేర్తురు గా కొరు, లేమి
నేయ నేర్తు రిందువలండ. భార. సభా.
౨. ౩౧౨.

క. కీచకుడు వ్రేటుపడి తన, నీచపుడెస యెరు
లెఱుంగ నేరకయుండక, లేచి...భార.
విరా. ౨. ౧౩౦.

నీ. ఆతడు పాటిగ్రహణార్హుండు విను నీకు
సతనిఁ గూర్చుగ నేర్తు నతివ యేను. నైష.
౨. ౬౬.

౨. ఇవ్వువడు, సమతించు.

క. తిరిగినపందల నేటికి, బురికొల్పగ నున్న
వారు వోదురు గా కే, గురుపతిజయంబు
గొని యిద్దర యేలం జూడ నేర్పదన విను
నన్నుక. భార. భీష్మ. ౨. ౧౫౨.

చ...వల్లభలు ప్రాణవిభు బెడవాయ నేరురే.
పారి. ౪. ౫౪.

3. సంభవించు.

ఉ...భీష్మం దనుసాగరముం గడవంగ నీడఁ
గా, నేరిమి యెట్లాఁగో కలుగ నేర్చె శిఖండికి
నేమి నేయుదుక. భార. భీష్మ. ౧. ౫౪.

వ...యువత్సంఘటితంబు లెనసంబంధములకు
వికారం బెన్నుండును బుట్ట నేరదు...వార.
౬. ౪౯. మనుచ. ౧. ౩౨.

జ: నేరమి, నేరిమి, నేరుపరి, నేరుపు, నేరుపు
లాడు, నేర్చుకాడు.

నేరుప(ర్ప)రి. (నేరుపు + పరి.) నేర్పు కల
వాడు, చతురుడు.

క. నేరుపరి పోవఁగించిన, హారము వెల యె
క్కులీల...ప్రబోధ. ౧. ౨౩.

క. అరిదివిలుకానియుజ్జ్వల, కేర మొక్కని నొం
చుఁ దప్పి చనినం జను నేర్పరియైనవానినీతి,
స్ఫురిణము పగరాజు నతిసభామిం జెఱు
చుక. భార. ఉద్యో. ౨. ౩౬.

నేరుపు(ర్ప) స. క్రి. (✓నేరుపు.) అభ్యసించు
జేయు.

మ. మురిపం బొప్పంగ మందమందగ మనంబుల్
నేర్పుదు నేదినీ, శ్వరకుద్ధాంతనిలించినీజను
లకుక సంపూర్ణచంద్రాసా. నైష. ౨. ౫౬.

చ. పలుకులు నేర్పువేళఁ గలభాషిణి నీ విటు
లంద...మనుచ. 3. ౫౮.

వి. ౧. (క. త. నేర్పు.) ప్రావీణ్యము, చతు
రత; సామర్థ్యము, శక్తి.

ఉ. ఇంచినభక్తి నొక్కతరశేఖణ నైషధ
భూమిభర్త మన్నించు వరూధినిపతికి నేరు
పు మీఱంగ బట్టివేల్లఁ గా, వించినతాళ
వృంతముల విచుచు నుండె...నైష. ౬.
౧౧౩, ౧౧. ౩౪.

క. చిత్తు బూరక కలఁచెదు, నెత్తు నాతోడ
నాడ నేరుపు గలజే. ఉ. వారి. 3. ౧౧౬.

మ. విని సంకప్తకు లేము దక్క నొరు లావివ్వ
చ్చు భంగించి తె, తునికిం బాసి యలంప
నేర్పు గలరే...భార. ద్రి. ౧. ౩౯౩.

౨. రీతి, విధము.

చ. ఘనుఁ డతఁ డేగుడెంచి సరిగడ్డియ నుండ
న గారిశైలఖం, దనకథ చారణాళి వొగడక
నిజనన్నుతి కోసరించునే, న్నునఁ దల వంచి
పీఠతటరూఢుణిక బొటవేలమిఁటున,
య్యనఘుఁడు కొండ మీఁడినమహద్భుత
కృత్యము డెల్పుకై వడిక. వసు. ౧. ౧౨౨.
గీ...నీయిచ్చ మీడెరు నేర్పు, తెలియఁ జెప్పెద
వినుమని తెజవ కపుడు. వాంస. ౫. ౩౦౪.

నేరుపులాడు, విణ. (నేరుపులు + వాడు.)
నేరుపు కాడు.

నీ. వెనుబొజ్జ నిడ్డెనల్ నినుచు నేరుపులాడు
...గీ...సారు, నేరుపు నెఱవేల్పు నామది
నిలుచుఁ గాక. అచ్చ. రా. బాల. ౮.
(శ.ర.పా. 'తి నెను నేరుపువాడు' ముద్రి.)

నేరెడల్లులు. వి. బ. (✓నేరేడు.) అల్లానేరేళ్లు,
నమస్కారములు.

నీ...తెంకిజాలు నేరె, డెల్లుల్ సలా మన నమరు
దండము పేళ్లు...సాం. ని. మాన. ౨౫.

నేరె(రే)డు. వి. ఔ. జంబూవృక్షము.

ఉ... అ, నేర్పె రెడమూనిమూలమున నెక్కిని
యందు జగత్ప్రేస్తమె. మార్క. ౪.
౧౪౪.

క. విను మేకాదశకతయో, జనదీర్ఘము లేతదీయ
తైలాగ్రములం, దవదమఁ బడగలక్రియఁ
గడ, పగము నేరేడు రావి వటుమును వెల
యుక. మార్క. ౪. ౧౪౩.

నీ. నేరే డనగ్రము నేరెడవంగను జంబూసమో

భృ లై చనును...అం. భా. ౨. ౪౬.

నేరేటేలు=జంబూనది.

గీ. నేరేటేటేలునల్ దెచ్చి నీరజాపు, సానఁ బట్టినరాపాడి చల్లి మెఱిపి, పదను సుధ నిడి చేసెనో పద్మభవుఁడు, వీనిఁ గాతున్నఁ గలదె యీమేనికాంతి. మనుచ. ౨. 3౬.

నేరేటిదీవి=జంబూద్వీపము.

ఉ. నేరేటిదీవి యేలుధరణీవరముఖులు వీరె కంటె...నైవ. ౫. 3౬.

గీ. దీవులం దెల్ల నేరేడుదీవి లెస్స, చార. ౨. 3.

నేర్పు(రుపు)కాఁడు. విజ.(✓నేర్పు) నేర్పరి, నేర్పుకలవాఁడు.

క. నీవ కడు నేర్పుకాడవు, గా వలనదు వీనిఁ గొన్ని గజచితి మేముక. భార. అది. ౬. 3౨.

గీ. పూని యాప్రాంతమేలికదానితోట, వాసియు నగడ్డపొందును వలనమీఱఁ, జూడఁ జెప్పఁ గా నరిది యాఁజుంతు నేయు, కన్నులును నోళ్లుఁ గలనేర్పుకాండ్రకన. అచ్చ. రా. బాల. 3౬.

నేతా=నెతా.

మ. రవిఁ దీప్రద్యుతి యందు పావతుని నేతా మంటమా రండు వా, రివిభంబుల్ వెనుపం జుక్రిందిదివియల్ రేరాజ ని న్నెన్నుచో. చంద్రా. ౫. 33. (శ. ర. పా. 'జేరా' ముద్రి. పా.)

నేల. వి. ౧. భూమి.

గీ. నేలయు నింగియుఁ దాళముల్ గాఁ జేసి యేవున రేగి నాయించి యాడ. భార. విరా. ౨. ౧3౪.

క. చుఱుకు గలయొక్కకోలను, గుఱిగాఁదిగ ప్రోడ్లు నేలఁ గూలిచి కడిమి, మొలయు

చు జేజేగములకుఁ, దఱుఁగని మే లిడినగిబ్బ తత్తడికొరమక. నీలా. ౧. ౧౯. భార. విరా. ౨. ౧3౪.

౨. భూలోకము.

కా. పాతాళంబును నేలయుం ద్రివిషముంబా లించుసిద్ధుండవో, నాతండ్రి నను నేల వచ్చినజగన్నాథుండవో చెప్పవే. ఉ.చారి. ౨. ౧33.

3. ప్రదేశము, తావు.

వ...భర్తనందనుపేఱుఁడ నొక్కొంత నేల యరిగి ...భార. అది. ౬. ౧౪3.

వ...పటికంపురాచట్టునేలల నెట్టుకొని...మ నుచ. 3. ౨౮.

నీ...ఈప్రాంత నామదనేల నల్ల, యమునానదీ గచ్ఛారమున బకుం డను రక్కిసుం డుండు ...భార. అది. ౬. ౨౬౪.

౪. దేశము.

ఆ. నేట ప్రా ద్దేశిగి చాలుమానిసి రణో, ద్యు మ మొనర్చికాక...భార. విరా. ౪. ౨౨౧. త్తో. దేశకాలా తు సంప్రేత్య యోధవ్య మితి మే మతిః. సం. భార. విరా. ౫౧. 3.

౫. మన్ను. (మా. నేలఁగలయు.)

నేలకుఁదెచ్చు=చంపు, పడఁగొట్టు.

మ...అవ్వీరు నె, వ్య రొణో నేలకుఁదెచ్చి తా క్కరునిచే వాఁ డిల చిక్కుక...భార. ద్రో. ౨. ౨3౬.

నేలపాలుఁగఁజేయు=నకింపఁజేయు.

గీ. పాడి దొరంగి యప్పాపకర్తుఁడు నైచెఁ గాక చక్కటి తోడికయ్యమైన, లీల మిమ్మం దఱ నేలపాలుఁగఁ జేయనే...భార. శీల్య. ౨. 3౨౫.

నేలలోపడలు=ఇలువిడిచి బయటకు వెళ్లు.

చ. పడఁ బడఁ బాటుచుక వడఁకు పట్టినతల్లిని దండ్రి నేలలో, వడేలనితమ్మఁగట్టుల నవీ

నకలాంగన నోరు తేనియా, తోడుకుల బం
టుల బైడ విడఁ ద్రోవక ప్రోవఁగ నెందు నీక
పా, ల్పడినది కర్ణునాదల నె భారతసంహిత
నిల్చుచాడన్వక. పాండు. 3. 38.
నేలవాపు=ప్రదేశము నుండి తొలగఁ జేయు,
దూరముచేయు.

చ. నరవర మున్న చెప్పితి రణంబున నరునుఁ
దొడ్డ నున్న నెవ్వరికిని ధర్మనానుఁ బొదు
వంగ నశక్య మొకండు పార్శవుదురుఁ డయి
నేలవాపి కొని దోర్బల మొప్పుగఁ బోవఁ బా
లిన్క, నెరవునఁ బట్టెదక బరులు వేవురు
మార్కొనినం గలంచెదక. భార. ద్రో.
౧. ౨౧౬.

జ: నేలఁగలయు, నేలఁగలుపు, నేలఁబెట్టు, నేల
కడిమి, నేలకన్నము, నేలకలిగొట్టు, నేల
కాన్పు, నేలగావరి, నేలగుమ్మడి, నేల
గుమ్మడు మొ.

నేలఁగలయు. అ. క్రి. (నేలన్ + కలయు.) - మం
టిపాలగు - నశించు.

(చంద్రోపాలంభము.) నీ. మానక గుప్పించుమ
దనకోదండంబు నిఘరతను దన్ను నేలఁ
గలయు. వరాహ. ౪. ౨౧.

ఆ. ఘోరకలవృష్టి గురియించె నొడలు వీ, గించి
యతఁడు నికటగిరులు గాఁడ, గురుతరస్ర
మముల గుడిస్రచ్చున్టుగ, నిఖిలజంతుకతు
లు నేలఁగలయు. కళా. ౨. ౬౩.

నేలఁగల(లు)పు. స. క్రి. (√నేలఁగలయు.)
నేలపాలుచేయు, ధ్వంసముచేయు.

నీ. అయ్యస్త్ర మాశక్తి నదృశంబుగ నేలఁగ
లపి యుధిష్ఠిరువలన నిగుడ. భార. ద్రో.
3. ౨౪3.

నీ. బలసమేధితపలాకులఁ గాని వెలుపలాకులఁ
గొమ్ముచే నేలఁగలవఁ బోవు. గీ. ... రుహనా

వరాహము. ౩. ౨౦౪. ౨౦. శే. ౫౮.
గీ. నిద్ర వోయెడునుఖ మెల్ల నేలఁగలిపి, ప్రతి
దినంబును దాఁ జేయురత్న పూజ, కవునివై
నుండమండినఁ జింత నొంది, రాత్రి శివ
రాత్రిగా జాగరముఁ జేసె. కాళ. ౨. ౧౧౮.
(‘పోగొట్టుకొను’ అని భావము.)

నేలఁబెట్టు. స. క్రి. (నేలక + పెట్టు.) ౧. నేల
పైనుంచు. ౨. నశింపజేయు.

నీ. చెలికటి పైకతములు వెన్నఁ బడ నొత్తె
నెత్తమి నడుగులు నేలఁబెట్టె. బిల్వ. ౨.
౧౨౦. (రెండ్రములకు నిదియే ఉదాహర
ణము.)

నేలఁబెట్టి కాలరాచు=మిక్కిలిపీడించు.

గీ. నెఱచు పారసములు దమ్ము నేలఁబెట్టి, కాల
రాచుచు నున్నాఁడు కలువలచెలి, తెలిలఁ
బడఁజాల మిది రామావేణి యనుచు, నతివ
పదములఁ బడె నన నడుగు లమరు. బిల్వ. ౨.
౧౧౩.

నేలకడప=నేలకడిమి.

ఆ. ఉప్పు చింతపండు నొప్పుమీతిన నేలకడప
వేళ్ల నూరి యుధకటెట్టి, చమర... తలపుం
డ్లు, మాసిపోవు... (చికి. చి. ని.)

గీ. నేలకడపయుఁ బెన్నెరు నిలను జెలుపు, చె
లయుపలెరువేళ్లను వేఱు వేఱు, మేక
పాలును గొన ... శ్రీపురుష మోహములు
దీఱు సిద్ధముగ ను. (చికి. చి. ని.)

నేలకడిమి. వి. (√నేల.) భూకదంబము. (శ.ర.)

నేలకలిగొట్టు. వి. (√నేల.) భూపాటలి. (శ.ర.)

నేలకాన్పు. వి. (నేల + కాన్పు.) భూశ్రుతి,
నీతాదేవి.

గీ. పొగడపూరెత్తు నలపుకప్పురత్తుడిమ్మ, కాన
వేలమ్మ యొనేలకాన్పుగొమ్మ, అచ్చ. రా.
అయ్య. ౪౮.

ఇటీ: నేలచూలి.

ఆ. నేల యేలకొనెడబోలి య దేటికి నేల
చూలిమీఁడ నేల యాస. అచ్చ. రా. యు.
3౯౩.

ఆ. నేలచూలి పెదక గాలిబిడ్డఁడు లోను, గాను
గలిగినట్టికడిఁకొప్పు, మెకపుగములననుప...
యయా. 3. ౨౨.

నేలగాపరి. వి. (నేల + కాపరి.) రాజు.

నీ. ఆలగాపరి పూపు లచ్చటఁ దిగఁ ద్రోచి
నేలగాపరులఁ దా నేలఁ గల్గె. అచ్చ. భా.
౧. ౩.

నేలగుమ్మడి. వి. (√నేల.) భూమికర్కారువుశ్చి.

నీ. నెగడు విదార్యాఖ్య నేలగుమ్మడి యన...
ఆం. భా. ౨. ౫౩.

నేలగుమ్మడు. వి. (√నేల.) విదారిశ్చి. (ఇది నల్ల
నేలగుమ్మడు, తెల్లనేలగుమ్మడు అని ద్వివిధము.
శ. ర.)

నేలగొలిమిడి. వి. (√నేల.) గోలొమిశ్చి. (శ. ర.)

నేలజేమ్మి. వి. (√నేల.) పిన్నజమ్మి, శమీరముశ్చి.
(చి. ని, శ. ర.)

నేలజేజే. వి. (√నేల.) భూదేవుఁడు, బ్రహ్మణుఁడు.

నీ. ఇటు నేలజేజేల కలు కనచెంగావినుద
సంజఁ దగుకొండఁ జూచినాడ. నరస. ౫.
౨౨.

నీ. నీటూర పెరిస నేలజేజేదంటులే తెల్ల నడఁ
చినదిట్టలెంక. అచ్చ. రా. అయో. ౯౩.

నేలతంగేడు. వి. (నేల.) చిన్నతంగేడు, అట
ల్యముశ్చి.

నీ. ములుపెంపలి ములుపై గతజేరు గుంటగల్గె
రును దంతిబందారు నేల, తంగేడు... చాంస.
౪. ౧౦.

నేలతాడి. వి. (√నేల.) తాళమూలిక, ముసలిశ్చి.

(సానుస్వారమని చి. ని.)

నీ... బీట మొగలింగకొదాడు నీదాడు భర్త
ర మీత నేల, తాడి... చాంస. ౪. ౧౧.

నీ... నేలతాడి యనంగ నెసఁగు ముసలి. ఆం.
భా. ౨. ౩౧.

నేలతామర. వి. (√నేల.) మెట్టతామర, స్థల
పక్షిశ్చి.

నీ. స్థలపద్మ మగు మెట్టతామర యన... నేల
తామర యన... ఆం. భా. ౨. ౩౯.

నీ. దధియుక్తముగ నేలతామరఁ గొన... (చికి.
చి. ని.)

నేలతాలుపు. వి. (√నేల.) ౧. పర్వతము,
భూధరము.

నీ. నేలతాలుపు రాచమాలిగాదిలికందు దొసఁ
గుచీకటిచాలుత్తోగల విందు. అచ్చ. రా.
పీఠి. ౩.

౨. రాజు, భూధరుఁడు.

క. కలికపుమానిసి యని నీ, తలఁపున నిపు డల్లనే
లతాలుపుమిన్నం, జులుకఁగఁ జూచెద వత
నిజ, గెలువఁగ నీవంటివారికిం దర మగునీ.
అచ్చ. రా. యు. ౨౧.

నేలతీటుకసింద. వి. (√నేల.) కసిందలో
నొకభేదము, వృక్షవిశేషము.

నీ. నేలతీటుకసిందయుఁ గోల జెముడు, బొం
తజెము డుల్లియును సదాముపై మొదలు,
గాఁగలుగునట్టి చిలుచెట్లఁ గాంచి యంత.
చాంస. ౪. ౧౦.

నేలతోళసి. వి. (√నేల.) భూతులసిశ్చి. (శ. ర.)

నేల నె(న)మ(మి)లి. వి. (√నేల.) పక్షివిశేషము.

నీ. కొక్కారలో కక్కారలో గువ్వలు పెరిసెట
నేల నెమల్లను బోలుగలును. రసీక. ౧. ౩౩
౧. ౧౧౫.

వ...మఱియుఁ గైదు కక్కెర కారుకోడి లావు
క వెలిచ నేలనమలి దాబ గొంగడిగాఁడు
మొదలగుపక్షులు పొదలుకొని యుండు
పిట్టపల్లను...చంద్రా. ౨. ౮౪.

అ. పికిలి నేల నెమిలి పెనుగువ్వ బక దారి, పావు
రాయి...అది యెనపక్షు లతఁడు దీర్పు.
హంస. 3. ౧3.

నేలనేరేడు. వి. (✓నేల.) కాకినేరేడు, భూమి
జంబుకళి.

సీ...నేలనేరే డనఁగ...భూజంబునామంబు
పొల్పు...అం. భా. ౨. ౪౬.

నేలపట్టి. వి. (నేల + పట్టి) ౧. అంగారకుడు,
భాముడు. (శ. ర.) ౨. నరకాసురుడు.
3. భూపుత్ర, సీత. (శ. ర.)

నేలపల్లటి(టీ). వి. (✓నేల.) పారావతవిశేషము.

సీ. పారావతం బగుఁ బావురాయి యనంగ...
తద్భేదములుగాను దనరుచుండ ను నేలపల్ల
టి...అనంగ...అం. భా. ౨. ౮౯.

సీ. పావురములు నేలపల్లటికొ కుకీలు...సుగటి
లనంగఁ బొల్పును గలరవములు...సాం.
వి. తిర్వ్య. 3౮.

నేలపొన్న. వి. (✓నేల.) కొలపొన్న, అఁఘి
పరికళి.

సీ. కొమ్మపుచ్చియా నేలపొన్న, నా...అం.
భా. ౨. ౫౫.

నేలమట్టము, విణ. (✓నేల.) నేలతో సమాన
మైనది; నాశితము.

మ. దిననాథుండు దుదయ్యది శృంగమున కేలే
నెల్లి...కుల్లు లంకాపురీ, ఘనసాలారుల నేల
మట్టము గ నాకఁపింప నక్షంచదుక. భా.
రా. యు. 3౧౫.

సీ. ఊర్ధ్వాండకర్పరం బొరయు వింధ్యాద్రి కూ
టంబులు నేలమట్టంబు నేనె. కాళి. ౧. ౧౨౪.

గీ. దేవ యొకవానరంబు లీలావనంబు, నేలమ
ట్టంబు చేసి యాభీలవాల, మూచి యాడె
డుతనుఁ జూచి కోచవాఱు, చక్కనుల
నొక్కి తోరణం బెక్కి నగును. రామా.
౬. ౨౦3.

నేలమామెన. వి. (✓నేల.) వృక్షవిశేషము.

సీ. మామెనయును నేలమామెన యటికమా
మిడి దూలగోవెల మేఁకమేయు. గీ. నాకు
నల్లెరు...హంస. ౪. ౧౦.

నేలమాలె. వి. (✓నేల.) భూగృహము, భూ
మిలోపలియిలు.

గీ. పాయమునఁ బెద్దవాఁ డొకప్రాస్తానంబు,
లక్షణజ్ఞుండు సంగతలక్షణాంగి, నొక్క
కన్నియఁ బెండ్లి యె యొరులగోష్ఠి, మరఁగ
కుండంగ నభి నేలమాలెఁ బెట్టి. కేయూర.
3. ౨౧3.

గీ. నేలమాలె నా భూమ్యంతరాలయన్తు...
అం. భా. ౨. ౧2.

నేలమాలెద్రవ్య=లోలోపల కట్టలుపన్ను.
క. పెనిమిటియు నల్ల వడినెలు, కనుఁగలిగి
మెలంగ పెడలఁగా నెడ లేమిం, దినదినముఁ
దత్తలోదరి, మనముననే యిట్టి నేలమాలెలు
ద్రవ్యక. కుక. ౨. ౫౦3.

నేలములక. వి. (✓నేల.) నామక, వార్తాకళి.

సీ...నేలములక యనఁగ. గీ...సర్వాక్షి ప్ర
బలు. అం. భా. ౨. ౫౮.

నేలమొలత్రాడు. వి. (నేల + మొలత్రాడు)
సమద్రము.

గీ. వచ్చి : యవ్వేడి నేలపువంగడంపు, నేల మొ
లత్రాటినిండుకుండటితొల్పు, మ్రోల విల్చిక
రంబు నేమడి దలిర్ప, పెరపుతోఁ బల్కెఁ
గేలుఁదామరలు మొగిచి. అచ్చ. రా. యు.
౧౫౫.

నేలయడుగు. వి. (√నేల.) పాతాళము.

నీ. పాతాళ నామంబు... నేలయడు గనంగ
నెగడుచుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౪౫.

నేలయుసిరిక. వి. (√నేల.) భూధాత్రి.

గీ... నేలయుసిరిక యననలయ భూధాత్రి...
ఆం. భా. ౨. ౪౮.

నేలయెకిమిఁడు. వి. (నేల + ఎకిమిఁడు.)

భూపతి, రాజు.

గీ ... ఓనేలయెకిమిలకొలముసామి, చేత్రు
తుక కలపెద్దచెంచువాని, యింటిచెంచెత తెలి
మించుగుంటికెలని, పాలముగోలల జెలగు
చెంచులము మేము. ఉ. రా. ౩. ౩౮౯.

నేలయేలుదంట. వి. (√నేల.) త్రియ్యడు,
రాజు.

నీ... నేలయేలుదంటలు... గీ... రెండవ వంగ
డంపుల, బలువు లన త్రియ్యభ్యుతా...
సాం. ని. మాన. ౨.

నేలరేను. వి. (√నేల.) భూబరణి. (శ. ర.)

నేలతేడు. వి. (నేల + తేడు.) రాజు.

గీ. అట్టిప్రాణికి నేలిక యగుచు నెల్ల, నేలతే
డులు దను మేలు మే లటంచు, బొగడ
మగుదనికలుముల నెగడి పజల, దద్దయును
సాఁకుకొనుచుండు దళరథుండు, అచ్చ. రా.
కాల. ౪౪.

చ. కనుగొనె నేలతేడు మఱికాంచనభూమ
బభూమికుక మృగాజినయతు... చెన్న.
౫. ౩౦౪.

నేలవెలంగ. వి. (√నేల.) భూవెలంగ.

నీ... నేలవెలంగావు నొనరంగఁ గజకుఁగాఁజేసి
పోసినమాను... (చికి. చి. ని.)

నేలవేము. వి. (√నేల.) భూనింబము.

నీ. శ్రీ కులసియ సుబరేను నే బుసిరి కీశ్వరి

నేలవే మూటి చల్లగడ్డ. హంస. ౪. ౧౦.

నీ... నేలవే మనంగ భూనింబ మేవపు. ఆం.
భా. ౨. ౫౦.

నేలవేలుపు(ల్లు) వి. (నేల + వేలుపు.) భూదే
వుడు, బ్రాహ్మణుడు.

గీ. అప్పు డెకిమిఁడు తటిచెయ్యలమరఁ దీర్చి,
వేదలకు నేలవేలుపు బెద్దలకును, బొసఁగ
రాక్కంబుఁ దొడపులుఁ జుట్టుములును,
దొడుకులు నొసంగి పెదిరేలు గడపి యంత.
అచ్చ. రా. కాల. ౮౪.

గీ. నేలవేలుపు మొదలిటి నేమములకు, నెలవు
చెలువపుగ మికాఁడు పిలుకుమారి, రక్కసు
లవేతఁ బోయినయక్కచునకు, వగవ కెట్లో
ర్దు మె యెల్ల నొగులఁ దండ్రి. యయా.
౩. ౧౩౧.

ఆ. పుడమి తేనితోడఁ బొడర నీలా వేమి,
భరునికంటె నల్లగట్లనూడు, కొడుకుకంటె
గండ్ర గొడ్డలితాలుపు, నేలవేల్పుకంటె నెఱ
యె చెవును. అచ్చ. రా. యా. ౩౩.

నేలసంపెంగ. వి. (√నేల.) భూమిచంపకము.
(శ. ర.)

నేలాపు. వి. (నేల + అపు.) శ్వేతవిశేషము,
ఒకవిధమగుడేగ.

నీ. నేలనెరుగ్న నేలాపుడేగల విడివి యేపు
నఁ బీచ మడవఁజేసి. రసిక. ౧. ౧౧౫.

నేలుసిరిక. వి. (నేల + ఉసిరిక.) భూమ్యాప
లకి.

నీ. శ్రీ కులసియ సుబరేను నేలుసిరి కీశ్వరి నే
లవే మూటి చల్లగడ్డ. హంస. ౪. ౧౦.

నేలొద్ది. వి. (√నేల.) వృక్షవిశేషము.

నీ. కలుజువ్వి వావిలి గండువావిలి యేలుమద్ది
మద్దియును నేలొద్ది యొద్ది. హంస. ౪.
౧౧.

నేవడము = నేవళము. (శ. ర.)

నేవము = నేవము. (శ. ర.)

నేవళము = నేవడము, నేవళము. వి. లలంతికా విశేషము, మణులుగ్రుచ్చినవళము.

క. తనయలుత నేవళం బొకడనుకూలతఁ గేలఁ బుచ్చి యాసతియలుతక, వనరుచాలోచనుఁ డిడి లో, చనపారణ సేసె దత్త సాదనదృష్టిక. హరి. ఉ. ర. ౧౬౦.

గీ. పసుపునుఁజాయ మెకాంతిఁ బగులునేయ, నేవళంబులు చనుదొయినిగ్గుఁ జెనక, ద్రవిడ బాలనిలాసితతులు మెఱయ, నీరికిఁ బ్రేనకాంచికాపురమునందు. విక్ర. ౩. ౧౧౬.

నీ. పదకము తాలి నేవళము... అన లలంతి, కావిశేషం బగు... అం. భా. ౨. ౧౪౯.

నేవ్. సం. వి. ఋ. పుం. సోమయాగమందలి ఋత్విజాలలో నొకఁడు.

నేవ్వుప్ర. సం. వి. ఉ. పుం. లోవ్వుము, మట్టిపెల్ల. (వాచ.)

నేస్తకత్తె. విణ. (నేస్తము + కత్తె.) స్నేహితురాలు. (శ. ర.)

నేస్తకాఁడు. విణ. (నేస్తము + కాఁడు.) మిత్రుఁడు. నీ... నేస్తకాఁడు సంగడికాఁడు నాగను మిత్రుని నాయము లగు. అం. భా. ౨. ౧౦౬.

గీ. కటికిచీకటి నెఱ నేస్తకాఁడు దాను, ధృతి యెసంగగ దానిమందరముఁ జేర. శుక. ౨. ౧౦౯.

వ... ఇంటనేస్తకాండ్ర చేతితిపిరికి న్నెరలదొంగు టింగురులును... ప్రబంధ. ౩౮.

నేస్తము. వి. చెలిమి, మైత్రి.

చ. నిలకడ నున్న కావి నహి నేస్తము నాస్తి... కాంతి లదాంత లింతయుకా. శకం. ౪. ౧౩.

కా. ఆనీలాంక బాణకన్యకకు బాహ్యప్రాణమో నాగ నెం, లే నేస్తం బొసరించి యున్న దగుటం దీ నాననాభోజ యై, గానిం బొందుచున్న యారముణియాకారంబు వీక్షించి... అని. ౨. ౮౩.

నీ. నెయ్యము నేస్తము... గీ... అన, బరంగు చుండును మిత్రభావంబు... అం. భా. ౨. ౧౦౬.

విణ. మిత్రుఁడు.

ఉ. ఏవ యెఱింగి యుండుదువు నేనును జండుఁడు నేస్త మాటయుకా. శకం. ౪. ౪౧.

జ. నేస్తకత్తె, నేస్తకాఁడు, నేస్తి, నేస్తుఁడు.

నేస్తి. విణ. నేస్తురాలు. (నేస్తము.) నేస్తకాఁడు.

నీ. నేస్తి గాదిలి చెలి నేస్తకాఁడు సకుఁడు, సం గాతి చెలికాఁడు సంగడిఁడు, నాగఁ బేరులు మిత్రున కగు... వంక. మాన. ౨౬.

నీ. సురటివీచులఁబుట్టువార మెక్కురా నేస్తి జంగిలియెఱుకు మాసంగడిఁడు. ప్రబంధ. ౧౬౦. సాం. ని. మాని. ౫.

నేస్తుఁడు. విణ. (నేస్తము.) మిత్రుఁడు, స్నేహితుఁడు.

కా. ఈలా గూరక నన్ను వొత్తెడు నశం దేలాగు నేస్తుండగుక. అచ్చ. భా. ౪. ౮౧.

నేస్తురాలు. వి. (నేస్తము.) స్నేహితురాలు. (శ. ర.)

నేహరము = నేవళము. వి. మణులు గ్రుచ్చినవళము.

ద్వి. లోహాదితంబు లై లోలత మింకు, నేహరంబులు గొన్న పీలాం నమర, గుఱంబుగా రాత్రి గొనిపోయి దీప, దీప్తి గొమ్మెఱుంగు... తీసింపఁ జట్టి. ద్వి. వాళెచ్చ. ఉ. ౧౩౩. ౪౦.

నై

నైకచరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒంటిగా
సంచరింపనిది, గుంపుగూడి తిరుగునది. (మేక,
పంది మొ.)

నైకటికుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సమీ
పమున నున్నవాడు. వి. ఆ. పుం. -భిక్షాదుల
కై గ్రామాదులదాపున వసించువాడు- భిక్షువు.
యతి.

నైకట్యము. సం. వి. ఆ. న. సామీప్యము,
దాపు.

నైకభేదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనేక
భేదములు కలది. (చిత్తరువు మొ.)

నైకమాయుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనే
కమాయలు కలవాడు. వి. ఆ. పుం. పరమేశ్వ
రుండు.

నైకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)- ఏకము కా
నిది- అనేకము, పెక్కు.

నైకరూపుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నా
నారూపములు కలవాడు. వి. ఆ. పుం. పర
మేశ్వరుండు.

నైకాత్త(ము). సం. విణ. (న్). గ. అనేక
స్వరూపములు కలది. ౨. పెక్కులాత్తలు కలది.
వి.న్. పుం. పరమాత్ముండు. (రూ. నైకాత్తుండు.)

నైకృతికుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కార్య
ముతో జీవించువాడు, వంచకుండు.

నైగనిగ్యము. సం. వి. ఆ. న. నిగనిగలాడుట.

నైగమము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. వేదసం
బంధమైనది. ౨. పట్టనసంబంధ మైనది. ౩.
వజ్రీకన్సంబంధ మైనది. వి. ఆ. న. గ. ఉపనిష
ద్రూప మగు వేదభాగము, వేదాంతము. ౨. నయ
ము, నీతి.

నైగమికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నిగ
మమున ఉన్నది. ౨. నిగమమువలన కలిగినది.
౩. నిగమమునకు వ్యాఖ్యాన మైనది.

నైగముండు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నిగమవిడుండు,
వేదారము తెలిసినవాడు. ౨. నాగరుండు,
పారుడు. ౩. వణిజుండు, వర్తకుండు.

నైఘంటుకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నిఘం
టువును గుఱించి రచింపబడినది. (గంధము.)
వి.ఆ.న. వేదనిఘంటుగ్రంథ ప్రథమకాండము.

నైచికము. సం. వి. ఆ. న. గోళిరస ప్రదేశము
ఆవుతలభాగము.

నైచికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తమ మైనయావు.

నైచ్యము. సం. వి. ఆ. న. గ. నీచత్వము.
౨. (భక్త్యాదులచే కలుగు) నమ్రత్వము.

నైజము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. స్వకీయ
ము, తనది. ౨. స్వాభావికము, సహజము.

నైతలము. సం. వి. ఆ. న. నరకము.

నైతలసద్దుండు. సం. వి. న్. పుం. యముండు.

నైత్యకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)-నైతికము.

నైత్యము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నిత్యము
చేయఁదగినది. (దానకర్మాది.) వి. ఆ. న. నిత్య
త్వము, కాశ్వతత్వము.

నైత్యశబ్దికుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) శబ్దము
నిత్యమని వాదించువాడు. (పూర్వమిహంస
కుండు.)

నైత్యికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నిత్య
మును కలుగునది, ఎప్పుడును సంభవించుచుండు
నది. ౨. నిత్యమును చేయవలసినది. (కర్తవ్యము.)

నైదాఘము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నిదా
ఘసంబంధమైనది, గ్రీష్మ సంబంధమైనది. వి.
ఆ. పుం. నిదాఘము, వేసవి.

నైదానికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. (రోగ) నిదానము నెఱిగినవాడు. ౨. (రోగ) నిదాన ప్రతిపాదక మగు గ్రంథమును చదువువాడు.

నైదానుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రోగ మూలకారణము నెఱిగినవాడు.

నైదేశికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) -దేశమును చేయువాడు-కింకరుడు, నేడడు.

నైధనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మరణసంబంధమైనది. వి. అ. న. ౧. నిధనము, మరణము. ౨. (జ్యోతి.) లగ్నమునకు అష్టమస్థానము. ౩. జన్మనకు త్రయమవ వీరవదియు, పదునాఱవదియు, ఇరువది యైదవదియు నగు నశ్చిత్రము.

నైధానము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. నిధానసంబంధమైనది, నిధిసంబంధమైనది. ౨. నిధాన సాధ్యమైనది. (వాచ.)

నైపథ్యము సం=నేపథ్యము.

నైపము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. నీపసంబంధమైనది. ౨. నీపవికారమైనది.

నైపాతికము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రస్తావనమున చెప్పబడినది. (అ. ని.)

నైపాళము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. నేపాళదేశసంబంధమైనది. ౨. నేపాళదేశమున బుట్టినది. వి. అ. పుం. నేపాళనింబము, నేపాళపునేముళి.

నైపాళి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. నవమల్లిక, విరజాక్షి ౨. మనశ్శిల, మణిసిల. ౩. శేఫాలిక, నల్లవావిలి. ౪. నీలి.

నైపాళికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నేపాళదేశమున బుట్టినది. వి. అ. న. రాగి.

నైపుణము. సం. వి. అ. న. నిపుణత్వము, కాశలము.

నైపుణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. నిపుణత్వము, కాశలము.

నైపుణ్యము. సం=నైపుణ్యము.

నైబిడ్యము. సం. వి. అ. న. నిబిడత్వము, దట్టముగానుండుట. ౨. సంకీర్ణకంకాక్షాత్కారగుణభేదము, నిబిడముగా ఎడతెరిగివచ్చునట్లు పిల్లనగ్నోవి మొదలగునవి యీదుట. శ్రీ. నైబిడ్యం ప్రాశతా చాపి నుస్వరత్వం చ శీఘ్రతా మాఘశ్య మిలిపం చామి పూత్కారేషు గుణాః స్పృతాః

నైభృత్యము. సం. వి. అ. న. -నిభృతభావము- ౧. ఆచారచ్యుతము, నిశ్చలముగానుండుట. ౨. అడఁకుట, విషయము ౩. రహస్యము.

నైమంత్రణకము. సం. వి. అ. న. ఆతిథ్యము, ఆతిథిసత్కారము.

నైమయుడు. సం. వి. అ. పుం. -నిమయము- (సరకుల వినిమయము) వలన జీవించువాడు-వర్తకుడు, బేహరి.

నైమిత్తము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. నిమిత్తసంబంధమైనది. ౨. నిమిత్తమువలనఁగలిగినది. వి. అ. న. శతనగ్రంథముయొక్క వ్యాఖ్యానము.

నైమిత్తికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. నిమిత్తమువలనఁగలుగునది. ౨. నిమిత్తమున ఆశ్రయించి చేయఁదగినది, నిమిత్తమునబట్టి చేయబడినది. (ఆదివాది.) వి. అ. న. -నిమిత్తమున (కారణమున) ఆనుసరించి వచ్చినది- కార్యము, ఫలము.

శ్రీ. ఉదతి పూర్వం కుసుమం తతఃఫలం, ఘనోదయః ప్రాకృతదనంతరం పయః, నిమిత్తనైమిత్తికయో రయంక్రమః, తవప్రసాదశ్చ పురుషునంపదః. కాకుం. ౩. ౩౦.

అ. ఒకానొకనిమిత్తమునుబట్టి ఆయాకాలమునఁ జేయఁబడు కర్మము. (కర్మము- నిర్ణయము, నైమిత్తికము, కామ్యములనిమాఁడువిధములు.)

నైమిత్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిమిత్తములను చక్కఁగాఁ దెలిసినవాఁడు; కేవలకాస్త్రము తెలిసినవాఁడు (జోష్యుఁడు, మొ.)

నైమిశము. సం. వి. అ. న. (బ్రహ్మ సృజించి విడిచినమనోమయచక్రముయొక్క సేమి వీసలమున ఊడిపడిపోయినదో ఆట్టిపుణ్యారణ్యము నైమిశము.)

నూతుఁడు శౌనకాదిమహర్షులకు పురాణాదులు వినిపించినపుణ్యారణ్యము.

స్థో. ఏతస్సనోమయం చక్రం మయా సృష్టం విసృజ్యతే, యత్రాస్య శీర్షతే సేమి స్స దేశస్తపస శ్శుభః ... ప్రయయన్తస్య చక్రస్య యత్ర సేమి ర్వ్యశీర్షత, తద్వ సం తేన విఖ్యాతం నైమికం మునిపూజితం. (వాయుపు. వాచ.)

నైమిషము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నిమిష సంబంధమైనది. అ. నిమిషమాత్ర ముండునది. వి. అ. న.- నూతుఁడు శౌనకాదిమహర్షులకు పురాణాదులు వినిపించిన పుణ్యారణ్యము (ఇందు నిమిషమాత్రముచే దానవబలము హరిమైనది.)

స్థో. ఏనంకృత్వా తతో దేవోమనింగారముఖం తదా, ఉవాచ నిమిషే శేదంనిహతం దానవం బలమ్, అరణ్యేస్థిం స్తకస్థేత నైమిషారణ్యసంజ్ఞితం, భిషగ్మతి యథార్చంబ్రహ్మజానాం విశేషకం. (భరా. వాచ.)

నైమేయము. సం. వి. అ. పుం. వినిమయము సరకులమాలుపు.

నైయంకవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) న్యంకు సంబంధమైనది, ఇట్టికి సంబంధించినది. (భరా.)

నైయగ్రోధము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) న్యగ్రోధ వృక్షసంబంధమైనది. (దండాది.) వి. అ. న. న్యగ్రోధఫలము, మత్తిపండు.

నైయత్వము. సం. వి. అ. న. గ. నియతముగా నుండుట, అ. ఆత్మనిగ్రహము.

నైయమికము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నియమప్రాప్తము, నియమముచే సంభవించునది. (ఋతుకాలమున భార్యను గలియుట మొ.)

నైయాయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. న్యాయ సంబంధమైనది. అ. న్యాయకాస్త్రమునకు న్యాయ భ్యాస మైనది.

నైయాయికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) న్యాయ కాస్త్రము నెఱిగినవాఁడు, న్యాయకాస్త్రమును జదివినవాఁడు, తార్కికుఁడు.

నైయాసికుఁడు సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అంగ న్యాసకరన్యాయమాతృకాన్యాయసాదులు తెలిసినవాఁడు.

నైరంతర్యము సం. వి. అ. న. -నిరంతరత్వము- గ. ఎడతెగకుండుట, విచ్ఛేదములేమి. అ. ఎడము లేకుండుట, మిక్కిలి క్రిక్కిరిసి యుండుట.

నైరపేక్ష్యము. సం. వి. అ. న. -నిరపేక్షత్వము- అపేక్షి లేకుండుట, కోరిక లేకుండుట.

నైరర్థ్యము సం. వి. అ. న. -నిరర్థకత్వము- గ. ప్రయోజనము లేకుండుట. అ. అర్థము లేకుండుట.

నైరాశ్యము. సం. వి. అ. న. -నిరాశత్వము.- గ. ఆశలేనితనము, అ. ఆశలునుగుట, ఆశ వదలుకొనుట.

నైరుక్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిరుక్తమును -నేదాంగభేదమును- తెలిసినవాఁడు.

నైరుక్తుఁడు. సం. = నైరుక్తికుఁడు.

నైగుజ్యము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రోగములు లేకుండుట, ఆరోగ్యము.

నైరూహికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఊహము లేక చేయబడినది, విమర్శము (తత్త్వ నిగ్ణము) చేయకడే ఆచరింపబడినది. వి. అ. పుం. న స్థికర్మభేదము.

నైర్మతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నిర్మతికి సంబంధించినది. ౧. నిర్మతిదేవతాకము. (పశువు మొ) వి. అ. న. మూలనక్షత్రము.

నైర్మతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దక్షిణపశ్చిమముల నడిమిదిక్కు.

నైర్మతుండు. సం. వి. అ. పుం. గ. - ఆధర్మని భార్య యగు నిర్మతియొక్క సంతతివాడు - రాక్షసుడు. ౧. నిర్మతి, దక్షిణపశ్చిమ దిక్పాలకుడు.

నైర్దుణ్యము. సం. వి. అ. న- నిర్దుణభావము- గ. గుణములేమి. ౧. సద్గుణములు లేకుండుట. ౩. సత్త్వాదిగుణములు లేమి.

నైర్దుప్రణ్యము. సం. వి. అ. న- నిర్దుప్రణ్యము- ఘ్నులేమి, కనికరము లేకుండుట.

నైర్దైశికుండు. సం. వి. అ. పుం. - నిర్దేశమున (ఆజ్ఞను) చేయువాడు- భృత్యుండు, సేవకుడు.

నైర్దల్యము. సం. వి. అ. న. గ. నిర్దల్యము, పరిశుద్ధత. ౧. భోగ్యవస్తువులందలి వైరాగ్యము.

నైర్వాహికుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నిర్వాహకుడు, నిర్వహించువాడు. ౧. (జలాదులను) మోచికొని పోవువాడు.

నైల్యము. సం. వి. అ. న. నీలత్వము, నల్లదనము.

నైవాసికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వివాహమునకుఁ దగినది. (ఇల్లు మొ.).

నైవేద్యము. సం. వి. అ. న. నివేద్యము, దేవతలకు నివేదించఁదగిన వస్తువు.

నైవేళము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. వివాహముమూలమున లభ్యమైనది. ౧. వివాహసంబంధమైనది. ౩. గృహసంబంధమైనది.

నైవేళికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. వివాహార్థ మియ్యబడునది (నగలు మొ.) ౧. గృహోపకరణము.

నైశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నిశాసంబంధమైనది, రాత్రిది. ౧. రాత్రియందు పుట్టినది. ౩. రాత్రియందుండునది.

నైశికము. సం=నైశము.

నైశ్చల్యము. సం. వి. అ. న. నిశ్చలత్వము, చలంపము.

నైశ్చిత్యము. సం. వి. అ. న. నిశ్చితత్వము, నిశ్చయము.

నైశ్చేయసము. నిశ్చేయసము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) - నిశ్చేయసమునకు (ముక్తికి) పాతము- గ. ముక్తి గలిగించునది. ౧. ముక్తిసంబంధమైనది. ౩. శుభము కలిగించునది, శుభమునకు పాధన చుగునది. ౪. శుభసంబంధమైనది.

నైశ్చేయనికము. సం=నైశ్చేయసము.

నైషధీయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నైషధునకు (నజనకు) సంబంధించినది.

నైషధుండు. సం. వి. అ. పుం. గ. నిషధజేతపురాణ. ౧. నలుడు. ౩. నిషధజేతపువాడు.

నైషాదకము. సం. విణ. (అ. ది. కా. అ.) నిషాదుండు నిద్రము చేసినది. (ధాన్యము మొ.)

నైషాదము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నిషాదసంబంధమైనది. ౧. నిషాదునిసంతతి.

నైషాదికుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నిషా

దునిగుతతివాడు.

నైమి-ర్యము. సం. వి. అ. న. ౧. కామ్రూప్రకా
రము విహితకర్మలను విడుచుట, కర్మత్యాగ
ము; కర్మఫలత్యాగము. ౨. పని చేయకుండుట,
నిర్వాణపారత్యము, పోమరితనము.

నైమి-శత్రుకము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నూలు
నిష్కములపరిమాణము కలది. ౨. నూలు
నిష్కములకు కొనబడినది.

నైమి-ంచన్యము. సం. వి. అ. న. -నిష్కించ
నత్యము- కొంచెమైననులేమి, మిక్కిలి పేదటి
కము.

నైమి-కము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. నిష్క
మునకు కొనబడినది. ౨. నిష్కవికారమైనది,
నిష్కముతో చేయబడినది.

నైమి-కుండు. సం. వి. అ. పుం. కోకాధ్యక్షుండు,
టంకసాలయధికారి.

నైమి-మణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
౧. నిష్కమణమున - శిశువును గృహము
నుండి తొలుసారి బయటికి తీసికొనివెళ్లనపు
డు- ఈయబడనది. ౨. నిష్కమణకాలమున
చేయబడినది. (సంస్కారము, పదార్థము మొ.)

నైమి-కము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. నిష్కకలది,
అసక్తము. ౨. నిష్కృతము, నిష్కృప్తము. ౩. అం
త్యకాలమున చేయబడినది, మరణకాలమున
చేయబడినది. (కర్మము మొ.)

నైమి-శ్రుతదేహవిసర్జనః పితృః చిర మశ్రాణీ వి
మవ్య రాఘవః, విదభే. విధి మనస్య నైమి
కం, యతిభి స్సార్థ మనగ్ని మగ్నిచిత్ సం.
రఘు. ౮. ౨౫.

౪. సీరమైనది, నిలుకడ గలది.

నైమి-కుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అసక్తు
డు, నిష్క కలవాడు. వి. మరణపర్యంతము

బ్రహ్మచర్యమును పూని గృహకులమున వసించు
బ్రహ్మచారి. (వ్యతి. ఉ. కుర్వాణుండు.)

నైమి-ర్యము. సం. వి. అ. న. -నిష్కరత్యము-
౧. కారిత్యము ౨. పారవ్యము, పరగడనము

నైమి-స్థితికము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)-నిష్కరాగ
తమా-స్వభావమువలన వచ్చినది, స్వాభావికము.

నైమి-స్త్రింశికుండు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
నిష్క్రితము (కత్తి) ఆయుధముగాఁగలవాడు,
కత్తిని చే బూని పోరువాడు.

నైమి-స్పృహ్యము. సం. వి. అ. న. -నిష్పృహ
వాత్వము, ఇచ్చలేమి.

నైమి-స్వము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నిష్స్వని
సంబంధమైనది. వి. అ. న. నిష్స్వత్వము, దారి
ద్ర్యము.

నైమి-స్వము. సం. వి. అ. న. నిష్స్వత్వము,
దారిద్ర్యము.

నొ

నొంచు. స. క్రి. (నొచ్చు.) ౧. (శరీరమును
గాని, మనస్సును గాని) నొచ్చునట్లు చేయు, నొ
ప్పించు, బాధించు.

ఉ. శౌంచినఁ గెంపుసాంపునఁ గనుంగవ యొ
ప్పగ నూతుఁ ద్రుంచి విరో, ద్రుంచి తురం
గవక్తములఁ దూపులు నింది యలంచి మేను
నొప్పించిన...భార. ద్రో. ౨. ౩౪.

గీ. చంచె నల్లెడ గుల్లంబు నొంపకున్న. భార
శ్రీ. ౧. ౧౫౪.

చ. కరితురగాదిభు ట్టనయు గాలియు నొంజో
దె యుంటి యున్నయత్తరువును...భార.
ఉద్యో. ౨. ౮౮. (ఇటు పదఁ జేయు అనఁ
భావము.)

౨. సంహరించు, చంపు.

ఉ...త్సర్గ విన వస్తు యీజగము తెల్ల సృజించు భరింప నోంపఁ జా, లేవత త్తెలు వల్లిన లె సువుగా కివి తెల్ల వేరికన్. సారంగ. ౨. ౧౨౦.

గీ. నారాయణ భృగువత్ని నోంపఁడే యజాంతు హుంతుఁ, గలయఁడే శశి గురుకాంతఁ గలసి కొనఁడె. దళా. ౧. ౨౫౩.

నొంచువాడు. విజ్ఞ.(నొంచు) ఘాతుకుడు, హింసించువాడు.

గీ. ఘాతుకుడు నొంచువాడనఁగాఁ జెలంగు. ఆం. భా. ౩. ౮.

నొక్కము. వి. పెద్దసదాప, శతావ్యయముశ్చ. (బ్రా. క. ర.)

నొక్కిల(ల్లు) ఆ. క్రి. (నొక్క) నొక్క దును.

ఆ. బీతఁ దొడికి క్రిందినెలని నొక్కిలఁ బట్టి, యనమలల ముప్పి విసరి పొదువఁ, గులికని నాతిఁ గూలుకొండకెవడి నిలఁ, గూలి కాన్లు గుడుచుకొనుచుఁ జచ్చె. పద్మ. ౯. ౧౯౩. (చి. ని. పా. కేలను బట్టి ఆపముద్రి.)

నొక్కు. సు. క్రి. (త. నొక్క.) ౧. నలియఁజేయు, నలుపు.

కా...నాఁ, డక్కొకంబున మందర శ్చయగుదీ పాంహరములో మీఁదికై, యెక్కం ద్రోచి ఘృతంబు వీందినిజన స్త్రైకాంతముం జింది చే, నొక్కా వత్తి నేకఁదోచెను శ్చిక్త యోజించె వైశ్యావరుక్. కాశీ. ౪. ౧౨౩.

౨. (గోరు, పల్లు మొ. వానితో) అదుము.

నీ. బలికంపుగుబ్బలఁ బట్టి చూడఁగోని నును వాడిగోరుల నొక్కరాదు. దళా. ౨. ౩౧౧.

చ. వడఁకుక ప్రేమ మీఁట మొనపఁటఁ జూలు క్కుర మోని నొక్కినన్. దళా. ౩. ౩౮. ౩. మంపుతీయు.

క. చిక్కఁచిక్కుననున్నని, నుక్కుని తో యా డ్వంబదని ఛల్లి నెగలకే, నొక్కఁబడనిదం డంబులు. తక్కుక యుపయనవేళఁ దాల్చఁ గవలయున్. విజ్ఞా. ఆచా. ౨౨.

వి. అనుముఁచులనఁ గలిగినపల్లము; మునుత.

నీ. మునుగెంపుఁబునునొక్కు తెనసి రంజిలకు న్ని రాజకీరము నుధారసము లాన. భాను. ౪. ౯౫.

నీ. ప్రితిలి కైరవవశక్రేణినొక్కులు దీర... ముచు. ౩. ౨౩. కై. భా. ౪. ౫౪.

గీ. పాలఁతినువయుఁగఁలఁతోఁ బోరుటకును, గాదె చక్కనిసానగ్లకలకతము, నొక్కు తె చిక్కుపడి చాలఁ దుమ్మపట్టి, ముతై పెట్టుట లోనయ్యె చోద్యముగను. నీతా.వి. ౨. ౧౨౩.

నోరునొక్క=మాటాడమండఁగఁజేయు.

(వ్యవ) నేను ఆర్థవహరములో వానిని నోరు నొక్కినాను.

నొక్కపూస=నొక్కలపూస, స్త్రీలు ఆభరణములలో నలుకారార్థము ధరించుపూసలలోని భేదము.

నీ. తిరునాళ్లకై పోయి తిరుపతిలోఁ గొన్న నొక్కపూల పేరు పెక్కు మామ. కుక. ౨. ౪౧౧.

జ: నొక్కుడు.

నొక్కుడు=నొక్క. వి. (నొక్క)

నీ. కలిరుపైఁ గెంపులు దాఁపినచందాన ముని పుడనొక్కళ్ల మోము లలర. యయా.

౫. ౨౨. (శ.ర.పా. నొక్కుల మోపులలర ...ముద్రి.)

నాగ. వి. (క. నాగ. త. నుగమ్, యుగంధరము, బండికాడి కట్టుకట్ట. (కొన్ని బండలను చట్టము ప్రక్కపడైల క్రిందనుండి పొడువైన రెండు పెదురుబొంగులు కట్టి, వానిని మోతులతో దగ్గరగా లాగి గట్టిగా బిగితురు. ఆ బొంగులచివర కాడి కట్టుదురు. అవి రెండండలు చే నాగలు అనియు వాడుక.)

చ. వగపును గోపముం గదుర మైబలంబు దలంక జేరువై, నాగ నాగ చాకంగా బజ్జి నుగ్గుగఁ గారవనూతు నేసి...భార. భీష్మ. ఆ. 33౧.

క. గగనమున కెగిసి యరదము, నాగ లెగి పడ ప్రేసి బిడ్డనాకనగతు లొప్పుగఁ దిరిగి తురగముల దన, మగతన మమరంగ యగుతుమారుడు ప్రేనెగఁ ఉ. హరి. గ. ౨౪.

క. ఓగి విల్లు నూతుకలయుం, దెగి పడ నొకటొకట హరులు దైత్య నిరుగవణ, మొగి రెంటు మూట నిరునులు, నాగలు విజుగ నొకట వాని నోనేయుటయుఁ. భా.రా. ఆర. గ. ౨౩౪.

నీ. నాగలపై నున్నకృష్ణుని మేనినునుజాయ హరినీలకాంతివిస్ఫరణ గాఁగ. గీ...విజయ రోహిణి ద్రి వెడలి వెలిగె. భార. భీష్మ. గ. ౧౦౬. హరి. ఆ. ౮౧.

నీ. నాగ యనగా నెంచఁ దగు యుగంధర సంజ్ఞ...ఆం.భా. ఆ. ౨౦౩.

నాగిలిండు = నాగుల్లు స. క్రి. (నాగులు) (బాధించు, నాగులజేయు.)

క. రేరాజుకాంతిఁ గ్రోలుచ, కోరికలకై మేఘ పటలి కుతలపటచిన, ట్టారాజు జూడఁగా మము, నైరావతి వచ్చి కటకటా నాగిలిం చెక. వరాహ. ౪. ౧౩.

నీ. చిగురు గేరడు మోచి నొలిగించి పలుగం

పు లలరజేయుచుఁ జేసె లానియాని. ఉ. రా. ౪. ౨౧౩.

(పగులును, ముక్కులుచేయు)

వ...శిరంబులు నొగిలించియు...ఉ. హరి. గ. ౧౪౮.

నాగులు ఆ. క్రి. (త. నో.) గ. నొచ్చు, నొప్పించెడు, బాధనొందు.

ఆ. ఇన్నిసంకతులు నిబ్బంగి నెంతయు, నాగులుచి తప్పతి నొవ్వు దీర్చు, వెజ్జ వీర కావ నే యేల యేతి, నడవఁ దలఁచి తదియ నాకుఁ బ్రియము. భార. ఉద్యో. 3. ౨౬.

గీ...నాంధోగృహిణి రామిం బడుక మరుఁడు, వెడవెడనె యార్చు నొగిలి రజ్జడిని గృహులు. ఆము. ౪. ౧౨౩.

నీ. మౌమంబు బలసినఁ గడచనునన్నంబు భుజియింప దొరకమిం బ్రజ్జన నొగిలి, యడవులఁ బడి యాకు నలము మెక్కుచు... దశా గం. ౯౮.

ఆ. వాడు; నలగు. నీ. పగలింటికట్టెండ నొగిలినకుముదిని నితరోచిఁ గని వికసిల్లునట్లు. తు. సం. 2. ౮౯౩.

చ. శివుద్బధముప్పిచే నొగిలి శ్రీహరితోపగసాల్చి మగ్గుతం, జివికినప్రాకవి లొకటి సద్దము నం ది డుకోన్నమావిడే, వావిభుడు...చం. రా. 3. ౧౪౬.

వ...కుండలిహర్షవిభులశిరంబులు పీఠును నొగుల దిగులు పుట్టి నిఖిలభువనవాగులు భువనంబులకు భద్రంబు గావుత మని...హరి. ఉ. ఆ. ౬౧.

ద్వి. నొగిలె నెములు చాల నొచ్చె మస్తకము. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౩౧౯ పం. 3. వికలమగు.

క. భువి పగిలెక రవి నొగిలెన్, దివి పిగిలెన్

దిగ్గజములధృతిసన్నగిలె...భూరిభేరిభాం
కారమునక. గా. వి. ౨. ౪౨.

గీ. ఘనజరాభూతపాంకృతి నెనయ దగ్గు, నో
జల సదృశ్చిత్తి కర్ణవిస్ఫరణ నొగులదిగా.
౨. ౧౩౯.

వి. ౧. వికలమగుట. (శ. ర.) ౨. నొప్పి.
బాధ, వ్యధ.

క. తనువు నొగిలించుకంటెను, మనముకొగుల్చు
టయె హింస మదిఁ బరికింపక, దనువుకొగు
లపుడ తీయును, మనమునొగులు మనినదనుక
మానదునుమి. (శ. ర.)

నీ. బారి నొగులు నొప్పి బాధ నెగులు నొవ్వి
వందురు దురపిల్లు కొందలంబు, సులపు నోవి
యనంగఁ డను వ్యధ...ఆం. భా. ౧. ౧౫౦

జ: నొగిలించు, నొగుల్చు.

నొగుల్చు(లుచ్చు)=నొగిలించు, స. క్రి. (నొ
గులు)

(ముక్కలుచేయు, పాడిచేయు.)

గీ...తదారవంబున సతయు మూర్ఖుఁ, దెలిసి
యొకకోలఁ దెగనిండఁ దిగిచి యే నె, వాని
వతుంబు వగుల జీవంబు లేదు, కల దనఁగఁ
దేరు పదిబాణముల నొగిల్చె. ఉ. హరి. ౩.
౫౩.

చ...అంతిలిగొన కెము లములఁ బగిల్చి నొగి
ల్చితకతరులతలల్, నలియఁగ మొత్తి...
భాగ. ౧౦. ఉ. ౮౪౯.

నొచ్చిలు. అ. క్రి. (నొచ్చు) రాలు, పడు.
మ. కలికీ యత్తిలు నీవు పోవుటెఱుంగుం గాఁ
బోలు నిప్పటి ని, క్కలరంభాతరువుల్
నుడింబడి వడిం గంపించె జ్యోత్స్నలకల్,
తలవాంచక నెడి చూతబాతములు చింతం
బల్లవక్రజి నొచ్చిలు నీహరముచేర నక్రతు
లు రాల్చెం గంటివే కొమరీ. కృ. కథం.
౩. ౧౦౩.

నొచ్చిల్లు. వి. బ. లాల, చొంగ. (శ. ర. చి.
ని, త్త.)

నొచ్చు. (దీనికి తుమున్నాద్యరకరూపములు
నోవ్యక, నోవక, నోక, ము. వ్యతిరేకా
ర్థమున-నోవ్యక, నోవక, నోక, నోవ్యకుము,
నోవకుము, నోవము, మొదలగు రూపము
లును అగును.) అ. క్రి. (క. నోచ్చు.)

౧. (మనస్సులోఁగాని కిరీరమునఁగాని) బాధ
పడు.

గీ. నోవ్య.బలుకుడు సభలోనఁ జివ్వ కొట్టికేతు
గురుపతిఁ జాచి సహించి పోడు. భార.
ఉద్యో. ౪. ౨౩౮.

క. నేవకుల రైసదానికి, నోవకుడే మీరు లఘు
మనోద్యుతుల రై. భార.ఉద్యో. ౧. ౨౦౮
ఉ... సత్కురుమచిత్తము నొచ్చిన రిత్తనో
వునే. ప్రభా. ౧. ౯౫.

౨. క్రమపడు, కష్టమొందు.

క. నొచ్చినవారికి నాపడ, వచ్చిన నది పరిహ
రించువాని ప్రభుత్వం, బె చ్చాను...దశా.
౨. ౨౧౩.

క. ఓరిదురా తక కామా, రారామలతోడ నీ
వలుచుపల్లవుల్, నైరించితి మిడ నూరక,
నో రత్తితి వేని మిగుల నొత్తువునుమి,
వరానా. ౧౧. ౯౧.

ఉ. ఉన్నటు లండఁగానె నీరు బారక చావక
నోన కబ్బునే. ఆము. ౩. ౫౩.

౩. మృతినొందు; నశించు.

ఉ. ఈనలివాడి యెవ్వతె నురేశ్వర వారడ
మీ రెఱుంగరే, దానవసార్వభౌమవనితా
మణి యాతని సంకరంబులో, నాని జయం
చితే సమనె నాశయ భూరితపంబుచేత
నృజ్ఞానికె నొత్తురే తపము సల్పిన వార తె
ఱుంగ నేమియుక. దశా. ౪. ౫౩.

సీ. ఉపవాసములచేత నుడివోనికలువముల్
పరిహితంబులఁ బోని పాతకములు, వ్రక్షము
లచేత నొప్పనిదువక్కువయు క్రతువుల,
బాలియనకల్పములు. వి. పు. 3. ౧౩౫.
నోగొను=నోనాటు.

గీ. బాణహతి నించుకయ దిల్లపాటు గలిగి,
తోన తిర మైనదైన్యంబుతోడఁ బాలించి,
తోరఁగునెత్తు నొడ లెల్లఁ దోఁగ నట్లు
నెఱును నోగొన్నయకొలఁలఁ బెట్టి వైచి,
భా. రా. యు. ౧౦౮౮.

నోబడు=బాధను అనుభవించు.

ఉ. ఆయుబలాలము భవవాన్యము వేకుక
తోడఁ జూచి పుష్పాయుధుచేత నోబడి
యెంతయు రాజున కేస చెప్పి నిక, రోయఁ
గ వత్తు...దశకం. ౧౦. ౪౨.

నోబలుకు=నొవ్వబలుకు.

ఉ. ఈరస మెత్తి నోబలికి తేనీయుఁ జెప్పుదు
మాతనందనా. భార. కర్ణ. ౨. ౫౨.

ఉ. గంధగజానురారిఁ బురకాయజకాలబల
ప్రహరి...ఉద్బంధవిదారి నోబలుక బ్రా
హ్మణ నీ పధికారివే మహిక. తు. సం. 3.
౮౫౯.

నోనాడు= ౧. నోనాటు, నొవ్వనాటు.

క. తోడన హయనూకుల నో, నాడఁగ నేయు
టయు నతఁడునలిగి కడఁక విల్, గ్రీడయ
పోలెం గొని మెయి, నాడఁగ నిగిడించెఁ
ద్రిదకనారాచంబుల్. భార. కర్ణ. ౨. ౨౮౫.
(శ. ర. కరాలప్రతి. పా.)

గీ. హరుల నొప్పించి నూతు నోనాడ నేసి,
యంగముల బాణములు నించి యతనిఁ బఱ
పె. భార. విరా. ౫. ౨౮౨.

౨. నొవ్వబలుకు.

ఉ. వేకుక నీకకాని మఱి వేటొకయింతికి నైన
తెడత్రో, పొడద నేల మచ్చు మొగ్గు

దు మానకపోయి తీవు పెం, బ్రోడవు గాన
నిన్నై కనుఁబో యతఁ డెవ్వరిఁ జూడఁ
డంచునో, నాడె సపత్ని నొక్కతె మురారి
కనుంగొనువేళ నీనునక. పారి. 3. ౧౫.

నోనేయు=నొవ్వనేయు.

సీ. ఆర్జునుడై గూర్చి నతని నోనేయఁడు...
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౯.

క. మొగి రెంటు మూటు నిరునులు, నొగలు
విటుగ నొట్టు వాని నోనేయుటయున్.
భా. రా. ఆర. ౧. ౨౩౬.

జ: నొంచు, నొంచునాడు, నొచ్చులు, నొచ్చు
కొను, నొచ్చుకొలు, నొప్పి, నొప్పించు, నొప్పి
గుంటు, నొప్పినకు, నొవ్వి, నొవ్వు, నోవరి,
నోవి, నోవిక, నోవు.

నొచ్చుకొను. అ. క్రి. (నొచ్చు + కొను. స్వార్థ
మున) పశ్చాత్తాపము.

(వ్యర్) నాడు తొందరపడి అన్నగారిని తిట్టెను
కాని తరువాత చాల నొచ్చుకొన్నాడు.

స. క్రి. నిండించు.

క. విపరీతకాల మింతే, యిపు డెవ్వరి నొచ్చుకొ
నఁగ నేటికి నీజే, నవవాద మగుట నిజమని,
తపియించి నుమిత్త్రపట్టి తరలఁగ నంతక.
చం. రా. గీ. ౬౮.

నొచ్చుకొలు. వి. (నొచ్చుకొను.) పశ్చాత్తాప
పడుట. (చి. ని. క. ర.)

నొడలదొంతి. వి. సంశయము. బ్రా. చిని. (అ.
ప్ర. అని క. ర.)

నొడి=నుడి, నొడుపు. వి. (శ. నొడి.) మాటు,
పలుకు, పదము.

సీ. ముగుసు నుడువు నుడి నుడికారము నొడువు
నొడి నొడికారము నొడుగు నాఁగఁ, బద
మొప్పు...అం. భా. ౧. ౧౧౧.

జ. నొడికాడు, నొడికారము, నొడికారి.

నాడికాడు. విణ. (నాడి + కాడు.) మాటకారి.

ఉ. నందనుచావు నిక్క మయిన జనుటప్పడ
కల్లు దేవతీ, నందన యెల్లభంగి నరనందను
పాతికీ నాజి కేచి పోనం దనతోడితెంపు
నకు వారక యిచ్చినబాసతప్పె నింకం దనుఁ
గన్న దెప్పునాడికాఁ డని కొంకడఁ గాని
యమృతా. భార. ఆశ్వ. 3. ౧౮౧.

నాడికారము=సుడికారము. వి. (నాడి + కార
ము¹. స్వార్థమున.) పలుకు, మాట; మాటల యం
దలినచుత్కారము, సరసత.

నీ...నాడి నాడికారము నుడుగు నాఁగఁ బడ
మొప్పు...ఆం. భా. ౧. ౧౧౧.

వ...కళాసతీ నీవు నాడికారపుమాట లాడు
బ్రోడ వని విందుము...నైష. రా. ౫౫.

నాడికారి.విణ. (నాడికారము + ఇ².) మాటచమ
త్కారము కలవాడు.

ఉ. అప్పన మెంత గావలె నమాంకరణంబుఁ దొ
ఱంగి యిచ్చినం, గప్పమువేర నేడు నాడి
కారితనంబున మోసపుచ్చిగా, నుప్పులు
డెతుక సమరయోగ్యతలంబున మెరికొటి
తో, నుప్పునబట్టి లాడునెడ నుప్పులు దెత్తు
యగాళ యాడవుల. ఉ. హరి. ౪. ౧౫౫.

ఉ. కాగిటి కాన చేసి నాడికారితనంబున
నిన్నుఁదేల్చి రా, రాఁ గొఱగానివాడ నయి
రామలలానగుఁబాటు దేను నీ, కేఁ గలుగంగ
సంపదల కేల విచారము పద్దగంధి నీ, లోఁగి
టఁ జేర్చినే యుభయలోక సుఖంబులునన్నుఁ
బొందినా. ఉ. హరి. ౧. ౬౪.

నోడుగు=నోడువు.

(నాడి, మాట.)

నీ. నుడుగు నుడువు. నుడి నుడికారము నోడువు
నాడి నాడికారము నోడుగు నాఁగఁ, బడ
మొప్పు...ఆం. భా. ౧. ౧౧౧.

నోడుచే. స. క్రి. తప్పులుపట్టు. (శ. ర, చి. ని.)
జ. నోడువు.

నోడువు. వి. (నోడుచే.) తప్పులుపట్టుట.
(శ. ర, చి. ని.)

నోడువరి. విణ. (నోడువు + అరి³.) వాచాండు.
ద్వి. కడు యంత్రతంత్రముల్ నోడువరితనము,
లు...పండితా. పురా. ౧౧౩ పొ. బస. పు.
౧౯ పొ. ౪౫౫. పం.

నోడువు=నోడుగు, నుడువు, నుడుగు. స. క్రి.
౧. వచించు, చెప్పు.

క...ఎగ్గుల్, నాడివెనువివేకశూన్యుల, కడ నుం
డెనునంతకంటెఁ గప్పము గలదే. భార.
ఆది. ౨. ౧౪౯.

నీ. కూతు లిద్దలు నీకు గొడుగు లిద్దలు నీకు నని
మోము చూచి సత్కరింబు నోడువు. కాశీ. ౬. ౬౦.

౨. (గ్రంథము, కవిత్వము.) రచించు, చెప్పు.

నీ. నూనూఁగుమీసాలనూత్న యావవమున కా
లివాచనన పుకటి నొడివెలి. కాశీ. ౧. ౩.

౩. పఠించు, ఉచ్చరించు.

గీ. కుతిక మోముగ నెత్తుతుల్ గ్రోలి కడువు,
నిమిరికొంచు నగస్త్యమంత్రములు నొడివి.
దకా. ౨. ౪౩౫.

క...నేనాడివిననోడువులు నోడువఁడు, దును
కనిఁ జడివింప మాకు దుర్లభ మధిపా. భాగ.
౩. ౨౫౩.

నీ. పద్మాసనము రై ప్రణమంబు నోడువుచు ము
క్తుఁ బట్టఁగఁ తానె మునివరులకు. ఉ.
రా. ౧. ౩౧౧.

౪. స్తుతించు, కొనియాడు.

నీ. నలినసంతతిచెంత నాగంబు స్తుతిచేయు నురగ
వల్లభుపాంత గరుడ నోడువు. కళ. ౧. ౨౫.

గీ. పెత్తిమాడ్కిని లీలతో విశ్వమయుని, నోడు
వుచును లోకబాహ్యత కొండవలయు. భాగ.
౧౧. ౪౪.

వి. పలుకు, మాట.

చ. పడఁతుక దేహవల్లికమఁ బ్రాయపుసంపద కా
పువచ్చిగఁ, నొడువుల రాజకీరములనున్న
నిపల్కులఁ దూలఁ దోలి... విక్ర. ౬.౪౫.
భాగ. ౭. ౨౫౩. ఆం. భా. ౧. ౧౧౧.

జి. నొడువరి, నొడువుజవ్వని.

నొడువుజవ్వని. వి. (√నొడువు.) సరస్వతి.

సీ. నొడువుజవ్వనిపోకముడి కాసపడు పెద్దసరి
గదై నుండు పెద్దజీక మెల్ల. చం. రా. ౨. ౩౦.

నొప్పి. వి. (√నొప్పి.) ౧. బాధ.

సీ. రాహుదంష్ట్రాంకుర క్రకచఘాతంబుల నొ
క్కొక్కచరి నొప్పి నొందకున్న. నైష.
౩. ౧౮౨.

ఉ. కంటకముల్ పరాగములఁ గాడఁగ దూ
సిన నొప్పిఁ గూయిడఁ. ఆము. ౩. ౩౩.

క. అప్పాండవమధ్యమనకు, నొప్పమి పుట్టుంగ
వలయు నులము కలఁగెక, దప్పదు నాకల
సీసఖు, నొప్పి పరిహరించి దయఁ గనుంగొను
మనిగఁ. కై. భా. ౭. ౧౧౭.

బి. ప్రసవతదన.

సీ. నొప్పలు దఱి చయ్యె నిప్పుడె ఛని వేగ
పెద్ద రాముడుల్లఁ బిలిచి రారె. ఇందు.
౨. ౫.

నొప్పించు=నొంచు. స. క్రి. (√నొప్పి.) నొ
వ్వఁజేయు.

ఉ...నిల్, ద్రుంచి తురంగరక్తములఁ దూపులు
నించి యలంచి మేను నొప్పించినఁ దేరితో
డ నఱపీనుఁగు నీడిచి కొంచుఁ బాటె...
భార. ద్రో. ౨ ౭౪. (ఇట 'మా' నొప్పించు
అని భావము.)

ద్వి. ఏసియుఁ గోసియుఁ నీరితిఁ గపుల, నొప్పింప
నెంతయు నొచ్చి ధీతిల్లి, యప్పుడు కరుగియ
లవనిపై వైచి. చం. రా. య. ౪౭౩ పా.
౨౬ పం.

నొప్పించు(వ)డు. అ. క్రి. (నొప్పి + పడు.)
బాధపడు.

క. కోణపవన లవ్వీరని, బాణపరంపరల నొప్పిఁ
బడఁకరి యల, తోచీ నరములు కుంభ, ద్రోణా
సారముఁగలఁగి తొలఁగనిధింగఁ. కాళ.
౨. ౫౦.

క. ఇప్పిది నాఁడునాటికి, నప్పాములు సం
హరింప మాతఃజేమజనుల్, నొప్పినడి పోయి
నలువయ, జెప్పిన నతఁ డాగ్రహంబు చిప్పి
లుగుదితోక. వరాహ. ౬. ౭౨.

నొప్పిగుంటి. విణ. (నొప్పి + గుంటి.) వ్యాధిగ్ర
స్తుడు. (శ. ర. చి. ని.)

నొల్లు¹. స. క్రి. (బిడ్డలు నోట వ్రేలిడుకొని)
చప్పరించు.

సీ. వ్రేళ్లు ౧౭వంగ జెర వచ్చరించిరో నోర
జేతులు గ్రుక్కి నొల్లునాడనిగ్వ. ౧.౪౦.

నొల్లు². స. క్రి. ప్రోగు చేయు.

(వ్యవ.) అగడ్డ నొల్లి అవుముందఱి వేయుము.

నొల్లుకొను. స. క్రి. (√నొల్లు².) అత్యాకతో
ప్రోగు చేసికొను.

(వ్యవ.) అది యంతయు వాడే నొల్లుకొన్నాడు.

నొవులు=నొగులు.

(బాధపడు.)

సీ. ప్రచురముక్తాన్నత్రురచి కొంతవడి నేగి
యని గూలఁ దడఁబడి నొవులుకరులు.
చెన్న. ౫. ౫౫.

నొవ్వి=నొవ్వ. వి. (√నొప్పి.) ౧. తదన, బాధ.

ఉ. త్రెవ్వెడుగంటులం గురువుదేరడునెత్తురు
రాకమున్నయే, నొవ్వియు నేరికారము మ
నోగతిఁ జెందకమున్న... ఉవ్వన నుప్పతిల్లె
ననురోద్వరామార్గచయంబు గ్రుక్కునక.
భా. రా. య. ౨౧౪౫. విజ్ఞా. పా. ౫౦.

చ. కరుణుడు వైచే బాశమున జైచిన నబ్బలి
తంపుగైదువుం, గరమున బటి దానవును
క్రమము వైచే దద్రు ములుగి, శ్యురనకు
నొవ్వి నేయవ...ఉ. పరి. ౧. 30.

౨. వ్యాధి, రోగము.

క...నామెయి, గ్రోవ్వినమాంసంబు గలదు
కొను మాతలియుక, నొవ్వియును దీలు
నలతలు, నవ్వల నారోగ్య మగు వృగాధిప
నీరుక. నా. పంచ. ౧. 3౯౯.

నొవు=నొవ్వి, నోవు. (నొచ్చు.) వేదన, బాధ.

క. ఇన్నిధమున నిత్యంబును, నవ్వనుభాధిపుడు
ప్రజల కనురాగలతల్, నివ్వటిల జేయు
దనమది నొవ్వెలుగకయుండ బహుని
దపరుం డై. నిర్వ. ౯. ౮౩.

ఆ. తనతలంపు వెంట దమకించి ప్రజకు నొ,
వు గఁ జరించుటయును దగదుపతికి. భార.
కాం. ౨. ౧౩౮.

గీ. వాయు వంగంబునందు దుర్వాప్తి పీడి గదిరి,
నొవుఁ దెవులును బుట్టింపుఁ గ్రొవుఁ జె
లుచు. భార. ఆశ్వ. ౧. ౧౭౩. భార.
భీష్మ. ౨. ౧౪౧.

౨. వ్యాధి, తెవులు.

ఆ. ఇన్ని సంకటముల నిబ్బంగి నెంతయు, నొ
గులుచి తత్కృత్తి నొవు దీర్పు, వెజ్జ వీవ కాప
నే రేలెల యేగతి, నడవఁ దలచి తదియ
నాకుఁ బ్రియము. భార. ఉద్యో. 3. ౨౬.

నొవ్వారు=బాధనొందు.

ఉ. కారవోటి నే బొదివి క్రందుగఁ గయ్య
ము నేయఁ గర్ణుడా, భూరమణుక వడిం
గదిసి భూకేశరంబులు మేననింప, నొవ్వారు
టుయక దొలంగ నతఁ దానావరంగము
నందు లేడు...భార. కర్ణ. 3. ౨౧.

నొసలిచూపువేల్పు. వి. (నొసలు.) పాల
తుండు, శివుడు.

చ. అనిన నయ్యెప్పులకున్న యప్పుతియడం
జిత్రం బొప్పించు వక్కి వేకిని యాచాయ
నొక్క న్మృతి జూపి నొసలిచూపువేల్పు
జవరా లాచిపురాక బోడి కిల్లనయె. చం
ద్ర. ౫. ౧౦౫.

నొసలు. వి. బొ. (క. నొసలు, నొసల్.) నుదు
రు, లలాటము. (బ. నొసల్లు, నొసలు.)

గీ. భీతికేళాత్రిపుండ్రంబు నొసలుఁ దీర్చి.
వార. ౨. ౧౦౩.

ద్వి. పనువులు పడించి పచ్చరిసేన, నొసలారఁ
దెట్టి సన్నుతులు గావించి. ద్వి. భాగ.
౧౦. (చి. ని.)

ఉ. కట్టినీలిండు సెలకట్టియవిండును విండ్
గానెనల్, చుట్టి నొసల్లనై నిదేనబాజులు
బలసిగల్...మనుచ. ౪. 33.

సీ. తిగరేక లేర్పడ దిద్దినొసలినువ్వెలిదూది
బొట్టురంగులు సెలంగ. నీలా. ౧. ౩౯.
ఆం. భా. ౨. ౧౪3.

జ; నొసలిచూపువేల్పు.

నో

నోచు=నోచు. స. క్రి. (వ్రతము, యజ్ఞముమొ.)
ఆచరించు.

మధ్యాక్కర. నుడువులు వేయు నిం కేల యి
ప్పటి నోములు దొల్లికడగి నోచితిని గా
నేమి యనుచును గందె డెందిమున. భార.
ఆది. ౪. ౧౦౨.

ఉ. నోచినవారిసాము లని నోచువారికి వచ్చు
నే ధరక. ఉ. పరి. ౧. ౧౬౮.

ఉ...ఇంతగా, నోచితి నింక నెట్టివి కనుం
గొన నమెయి నున్నదాననో. పారి. ౧. ౯౦.

చ. వనరునాగంధిపీఠముపద్ధతి చాలదు వాడు
దివ్యులక, మునులను బిల్చి నోచు నెనుమా
డకనోచిననోచుగాక...వీర. ౧. ౧౧౪.

జ: నోత.

నోత. వి. (√నోతే. త. నోత్ర.) నోతేతుట,
(ప్రతము) అచరించుట.

చ. తెలిచఁగి గోరుడుండగపువేడుకకతైలనోము
నోత...చీకటి పర్యే నుర్వరణ. కవిక.
౪.౮౬. ('ప్రతఫల' మని భావము.)

నోటిగయ్యాలి. వి. (నోరు + గయ్యాలి.) నోటి
దురుసుదనము కలది.

పీ. మాటనూ పెఱుగదో నోటిగయ్యాలియో
యాచారహీనయో యలనురాలూ. చెన్న.
౪. ౩౯.

నోటిబీగము=నోరితాళము. వి. (నోరు + బీగము.)
దేవతలకు మ్రొక్కబడిగా మానప్రత మవలం
బించుటకై దపుడలయందు కుట్టుకొను లోహ
పుకడ్డి.

వ...కొండలు నోటిబీగముల చాసర్లపెల్లన
నోరులఁ బూరులు గఱచువారును...ప్రబం
ధ. ౩౮౮.

పీ. అనశనప్రతముచే నతులకార్యములుచే గను
పట్టు నోటిబీగములవారు. చంద్ర. ౫. ౪౧.
(చి. ని. పా.)

నోటుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నటుడు.

నోతవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నుతింపఁ దగి
నది, నవనీయము.

నోత్ర. సం. విణ. (ఋ. త్రీ). ఋ.)=నోదకుడు.

నోత్రవ్యము. సం.=నోదనీయము.

నోదకుడు. సం. విణ. (అ. ది. కా. అ.) గ. ప్రేర
కుడు. ౨. తొలఁగించువాడు.

నోదన. సం. వి. అ. త్రీ=నోదనము.

నోదనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ప్రేరించు
నది. ౨. తొలఁగించునది. (అ. ఈ. అ.) నోదన

సాధన మైనది. వి. అ. న. గ. చోదనము, ప్రే
రణము. ౨. తొలఁగించుట, తఱమివేయుట.
౩. (తర్క.) కబ్బాజనకసంయోగము, భ్వనిని
కలిగింపనిసంయోగము.

నోదనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. ప్రేరింపఁ
దగినది. ౨. తొలఁగింపదగినది.

నోదయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) గ. తొ
లఁగింపఁజేయువాడు. ౨. ప్రేరకుడు.

నోది. సం. విణ. (న్. నీ. న్.)=నోదకుడు.

నోద్యము. సం.=నోదనీయము.

నోపస్తాత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) దగ్గఱలేని
వాడు, దూరమందున్నవాడు. (వాచ.)

నోము=నోమే; స. క్రి. (త. నోము.) గ. (నో
ము) నోమ, (ప్రతము, యజ్ఞము) అచరించు.
గీ. మఱియు నాదిమరాజులు మత్తవైరి, రాజి
ఘోరాజినీమఁ బరాజితంబు, చేసే నిష్కం
టకంబుగా నాసముద్ర, భూమి యేలిరి యీ
నోము నోమి కాదె. వరాహ. ౯. ౬౫.

గీ. ప్రతము నోమించుదినవాసరములు దెలుపు.
కాశి. ౩. ౬౦.

వ...త్రీదదలిధూపధూమఁబులుం బరిధవిల్ల నో
మిననుధాధాతనూతనపూర్ణకలశంబుల సాం
పు సంపాదించునమందమకరందపూరితోదర
దరవికస్వరపుండరీకమండంబుల మెండునకు
నిండుకేడుక పెరపుచు...వసు. ౩. ౧౫౪.
౨. పూజించు, అర్పించు.

క. అంగన లపుడు చతుర్విధ, కృంగారము లలవ
రించి చెఱకువిలుతు నో, మంగ్గ విషయతత్ప
రసీ, ప్రాంగణని ద్వితునిఁ జంద్రచానునిఁగాం
చె. కై. భా. ౮. ౩౫.

క. అన్నలత విన్ననున్నత, సన్నతమణిచంద్ర
సాధకాలలలోనక, గ్రొన్ననవిలుతుని నో.

ముచు, వెన్నెల నెచ్చెలులు దాను విహరించుకటిక. విక్ర. ౧. ౧౨౦.

3. పోగొట్టు. (చి. ని, శ. ర.)

వి. ౧. ప్రతము.

కా. నానోమల్ ఫలియించె నావయసు ధన్యంబయ్యె విప్రోతమా. మనుచ. 3. ౧౦౩.

ద్వి. మానసంబుప రంగమందిరం జేరి, యానోమతా నోమి యానోమకరణి. ద్వి. పరమ.

౫. ౪౦౯ పా.

౨. యజ్ఞము.

ఉ. పొచ్చెము లేదు కన్యలకుఁ బుట్టినయిందలకుఁ బోవ లోకముక, మెచ్చును బొమ్మ నోమునకు మీతలిదండ్రులఁ జూడఁ బైదలీ. వీర. ౧. ౧౧౫.

చ...వాఁడు తివ్యులక, మునులను విల్చి నోము పెనుమాధత నోచిన నోముఁ గాక...వీర. ౧. ౧౧౪.

3. ప్రతఫలము.

వ...వీరపనేనికూంతులు అక్కసాన్ని నోముగా అజ్ఞానదేవండు ధారాపూర్వక (కము) చేసి ఆచంద్రాక్క ముగం బెట్టిన మడువా డ [ను] యూరు ఒక్కండు... దా. కా. ౪. ౧౩౩౩.

నోయు. అ. క్రి. (క. నో. నోయ. నోయు. త. నో.) నొచ్చు, బాధపడు; కష్టమనుభవించు. వ. వినత యోటువడి కడ్డవకు దానియై నోసి పసులు నేయు చున్నంత...భార. ఆది. ౨. 3౩.

క. నాయాకలి కోర్వ వెపును, వే యెనను నేఁ గొనంగ పెండి యనుభవిం, తాయాసపడుటఁ గనుఁగొని, నోయుదు ననుఁ బాసి యిటు సనుట తగ వగునే. భార. కాం. 3. 3౩౦.

సీ. క్రొవ్విరిపోవకఁజేఁ గోవలం బగుమోము లేయెండ ముట్టిననోయుఁ దద. తు. సం. ౨. ౨౩౦.

సీ. వేసవి వడగాలి నోసిఁజేడిగ క్రొక్కారు గని మవ్వ మెక్కునట్లు. తు. సం. 2. ౪౯౩.

నోరెబట్టు. స. క్రి. (నోరెన్ + పట్టు) పక్కిటఁ బట్టు, త్రాగు.

ఉ...అగ స్త్రమూ ర్తియై, యీశ్వర కేతనుండరి మహేశవలాంబుధి నోరెబట్టుడుక. జై. భా. ౧. ౧౦౦.

నోరితాళము=నోటిగము.

గీ. లలన యొక్కర్తు నోరితాళంబు లిచ్చె, కక్షి జాతర సద్భక్తి కత్తు లెనఁగ. పొందు. 3. 3౩.

నోరిసని. వి. (నోరు.) నోటికని, తినుటకు యోగము లేకపోవుట, అనుభవించుటకు అదృష్టము లేకపోవుట.

క. నోరిసని నుండ కే నో, శోరి యకట మాప మీపపూరన మనియుం, దూరము వోయి తివే సా, మేరితిని నీకు దక్కనే కానీరా. ఆము. ౨. ౪౨.

నోరు. వి. ఔ. (బ. నోరులు, నోగులు, నోళ్లు.) ౧. వాయి, ఆశ్చర్యము.

క. కాని తెఱఁ గైన నింతటి, మానిపిఁ గా నేల చేయు మనుజేంద్రుడు న, న్నీ నెటి దప్పిన మాటలు, నీనోరక పెడలఁదగునె నిండిన సభలోక. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౫౯.

చ. పెడలపుగల్గుకోకు లొక వేయి ధరించి వియ న్నదీలం, బడరఁగఁ బుక్కిలించి రయ మా రలఁ దెచ్చి మహానిలంబునై, నెడపడమండఁ జల్ల...వారి. ఉ. ర. 3౨.

క. నకులుఁడు సహజేష్టుండును, బ్రకటభుజాశుభ రణయన నరాతిబలము నే, లకుఁ గోలకు

దెత్తురు నోరికి వచ్చినయట్లు లాడిరే యి
బ్బంగిక్. భార. కర్. 3. ౮౮.

౨. పక్షులముక్కు; పశ్చాదులముటై.

సీ. చేదోయియొత్తునఁజేసి నెత్తురు లెనయవ
యవంబులు నోర సవరఁ జేయు. పెమ్. ౨. ౫.

3. మాటలాడుకొక్తి.

క. అన నయ్యంగన నా కేమన నో రున్నయది
మీర లనినంతయుఁ జెల్లున మీ కాఁగా
ములు దెల్పు నుపాయం బొకటి గానఁబడు
నందాఁక. కళా. 3. ౧౮౦.

నోట(ర)ఁగాయవేయఁడొరకుండు.

అ. ర కముఖులు కావరపుఁజాతులుకావా, తా
క్రయములు మీర లగుటఁ జపలవృత్తి నో
టఁగాయవేయక కదరుచు, గలఁచెదరు
లతాంగిఁ జిలుకలార. కవిరా. 3. ౧౪౫.

క. అంగంబులు నులియంగను, మంగేయుఁగే య
టంచు తొకనిమిషము నోరంగాయవేయ
కేడ్చుచు, నంగీకృతబాల్యచేష్ట నతఁడట్లుం
డక. పరమ. ౧. ౧౨౫.

నోటనాలుకకలగు=మాటాడనేర్పు.

సీ. నరనకుఁ దననోట నాలుక గలిగిన వింతదే
శంబు లెవ్వియను లేవు. రామలిం. 2౨.

నోటిమాట నోటనెయిండ=నోటిలోమాటనోటి
లో నుండఁగానే, అవ్యవధానముగా.

గీ. తన్ను ధరణికిఁ బొమ్మన్న ధాతనోటిమాట
నోటనెయిండ భూమండలంబు, జేరఁజను
దెంచె సింగంపుఁదేరిజోడు, సింధ్యగిరి నున్న
రాక్షసవిత్తిమిఁద. కాళి. ౨. 3౬.

నో రడుము=నోరునొక్క మాటలాడనీయకుండు.

గీ. అత్తమామల గృహకర్త లగుచు మెలఁగు,
నట్టిధూర్జల నెల్ల నో రదిమి గదిమి, పాంచి
యపనాథుతోడఁ గ్రీడించి...కుక. ౧.
౫౫.

నోరాడు=నోరు మెదలు, మాట వెలువడు.

క. బవరము గీ దని యెఱుంగుదు, నవినీతుం
డైకొడకు నదలించి యుడుపం, దివిరియు
నోరాడమి దై, వదళం బప్పనికి వసకు వగ
పిం కేలా. భార. ఉద్యో. ౪. ౧౮3.

ద్వి. మిఁకుఁబొందు మన నెట్లు మీకునోరాడె.

ద్వి. వారిశ్చ. పూ. ౧౦3౬.

గీ. చెప్ప నోరాడ దే మని చెప్పవారెడ, నెఱిఁ
గినరంబు చెప్పక యె ట్లడంతు. కాళి. ౪.
3౫.

నోరార్చు=నోరాడించు, బూకరించు, బొంతు.

ద్వి. దంటమాటలు గొన్ని తడవాటి వన్ని, గం
టక నోరార్చి గెల్వఁ జూచెదవు. ద్వి.
వారిశ్చ. పూ. 3౦౦.

నోరికిఁబోవు=నోరి కింపగు, ఇష్ట మగు.

ఉ. తుప్పలు పట్టె నేర బలుతూపులు నీగురి
గింజదండకుక, దప్పితి వేమి నావుడు నతం
డను దిగ్గన లేచి దేవరాయప్పటి కమ్మ
లింత చెడియెం గడి నోరికిఁ బోదు దూప
కుం, దిప్పలనీరే మాగురులతీయనిపాలు రు
చింప శమియుక. కకు. ౪. ౫౧.

నోరికివచ్చినట్లుపలకు=ముందు వెనుక లరయక
మాటలాడు.

ఉ. పొండవపక్షపాతిమునఁ బల్కుదు నోరికి
వచ్చినట్లు ని, నొం దనరామిఁజేసి యిది
యొప్పు నె...భార. విరా. ౪. ౬౮.

నోరిమాట నోరన వనియించు=నోటిమాట నోట
నె యుండు.

చ. మనుజుఁ భండు ప ద్దబకమారుఁ గనుంగొని
నోరిమాట నోరన వనియింప వచ్చె రధ
రాజసమాజము...కకు. ౨. ౯౫.

నోమాట నోరనే యుండెన=చెప్పియుఁ జెప్పక
ముందే, అవ్యవధానముగా.

గీ. అది కనులగొని నిదియు మాయాబలంబు, వి
శ్వరూపధరుండు శ్రీనిమ్మఁ డనుచు, ధారుణి

భర్త పలికిన నోరిమాట, నోర సేయుండ దత్త
భాగారమునను. వరాహ. ౧. ౧౨౫.

నోరఁగొలఁది=చుర్చాన. జము. తు. సం. ౧. ౩౮.
నోరు కాయ=నోటి కిచ్చ మైన దెల్లఁ దిగుతుండుప
థ్యము చేయు.

(వ్యవ.) మాపిల్లవాఁడు జ్వరపడి నోరుకాయ
లేఁడు.

నోరు కాయలు గాచు=పలుమాఱు పిలుచుటచే
నోరునొప్పి చెందు.

(వ్యవ.) నిన్ను పిలిచి పిలిచి నోరుకాయలు
గాచినది.

నోరుచేయు=మాటలాడు. (ఇది ఇతరపదవ్యవ
ధానముగాను గన్పట్టుచున్నది.)

నీ. కూడనిత్తు నె మాఱుకొని మోక్ష యెత్తినఁ
గడిమెద నో రింతకంటెఁ జేయ. బహు.

౨. ౨౧.

నోరుమాలినది=౧. నోరు లేనిది, మాట లాడ
లేనిది. (తిర్యగ్గుంతువు.)

గీ. శర్య యీ నోరుమాలినజంతువునకు, మొదల
వర మిమ్ము వర మిమ్ము పిదప నాకు. కాశీ. ౫.
౩౩౫.

౨. నోరు లేనివాఁడు, గడుసుఁడనముతో మాట
లాడనేరనివాఁడు.

(వ్యవ.) అనోరుమాలిన వాని నెగతాళి చేయ
కుము.

నోరు మెదపు=మాటాడు.

(వ్యవ.) వా. డీచుధ్య కొంచెము నోరు మెదపు
చున్నాఁడు.

నోరు మెదల్పు=నో రెత్తి మాటాడు, చెప్పు.

ఉ. ఎన్నఁగ నింత రత్న చయ మింత గభీరిమ
యింత దానసం, పన్నుత యింత కుది యని
బ్రహ్మయు నోరు మెదల్పు లేనియ, త్యున్నతిఁ
గన్న పెద్దదలి నుతిత మై వెలిదీచి చెన్న
గుణ. ఛాండు. ౩. ౧౫౧.

నోరు లేనివాడు = పొందిక గా మాటలాడలేని
వాఁడు.

(వ్యవ.) వాఁడు బొత్తి నోరులేనివాఁడు.

నోరు వాయెత్తు=నోరెత్తు.

గీ. తపసిజవములు నుతిమంత్రజపము లుడిగి,
వచ్చి యుండక పికళిభావళియు లాడి, గా
వనంబునఁ గలవిహంగమకులంబు, తత్తరము
నొంది నోరు వాయెత్త వెఱచు. పి. శకుం.
౨. ౪౫.

నోరువాయెలేనిది= అధికముగా మాటలాడ నే
ఱనిది.

(వ్యవ.) ఆ మెనోరు వాయె లేనిది.

నోరు ద్విగ్ధులు=నో రూరు, తినవలె నను నాస
కలుగు.

క. గువ్వలు కాఁజూలు కూడటి, మువ్వలు లావు
కలు కోళ్లు పూరేళ్లు మొదల, కొవ్వినపులుఁ
గులగమి నోళ్లు ద్విగ్ధులరంగ నప్పు డుర్విక
వారెక. ఇందు. ౨. ౩౦.

నోరూరు=౧. అపేక్ష కలుగు.

గీ. గచ్చిగుబ్బలఁ బరియోదఁ గ్రమ్మి క్రమ్మియు
న్న సకియలఁ జూచి నోరూరసాగె. కలు.
క. ౨౨.

౨. పులుపుగాని కారముగాని గలవస్తువులను
చూచినపుడును తలఁచినపుడును నోట ద్రవము
పుట్టు.

క. శ్రీరామునిదయచేతను, నారూఢిగ సకలజ
నులు నారా యనఁగా, ధారాళ మైననీకులు,
నోరూరఁగ జపులు పుట్టు నుడివెద నుమతీ.
సు. క. ౨. (రెండ్రంములకు నిది యుదాహ
రణము.)

నోర్నోరన్=నోటిలోనుండి నోటిలోనికి.

నీ. హంస వెక్కువ నిచ్చె హంసికి నోర్నోర
నెఱుమాఁడు... తు. సం. ౪. ౪౭౫.

దెత్తురు నోరికి వచ్చినట్లు లాడిరే యి
బ్బంగిక్. భార. కర్. 3. ౧౮.

౨. పశులముక్క; పశ్వాదులముట్టె.

వీ. శ్చదోయియొత్తునజేసి నెత్తురు లెనయన
యవంబులు నోర సవర జేయు. నై. ౨. ౧౧.

3. మాటలాడుతక్కి.

క. ఆన నయ్యంగన నా కేమన నో రున్నయచి
మీర లనినంతయుఁ జెల్లన మీ కాఁగా
ములు దెల్ప నుపాయం బొకటి గానఁబడు
సంధాకక్. కళా. 3. ౧౮౦.

నోట(ర)గాయవేయ=ఊరకుండు.

ఆ. రక్తముఖులు కావరపుజాతులు క్షణ, తా
శ్రయములు మీర లగుటఁ జపలవృత్తి నో
టగాయవేయక వదరుచు, గలఁచెదరు
లతాంగి జలుకలార. కవిరా. 3. ౧౪౫.

క. అంగంబులు నులియంగను, నుంగేయుఁగే య
టంచు శొకనిమిషము నో, రంగాయవేయ
కేడ్చుచు, సంగీకృతశాల్యచేష్ట నతఁడట్లుం
డక్. పరమ. ౧. ౧౨౫.

నోటనాలుకకలుగు=మాటాడనైర్పు.

వీ. నరనకుఁ దననోట నాలుక గలిగిన వింతదే
శంబు లెవ్వియును లేవు. రావలిం. 2. ౨.

నోటిమాట నోటనెయుండ=నోటిలోమాటనోటి
లో నుండఁగానే, అవ్యవధానముగా.

గీ. తన్ను ధరణికిఁ బొత్తున్న ధాతనోటిమాట
నోటనెయుండ భూమండలంబు, జేరఁజను
డెంచె పింగపుఁజేరిజోదు, నింధ్యగిరి నున్న
రాక్షసవిశతిమీఁద. కాళ. ౨. 3౭.

నో రడును=నోరునొక్క మాటలాడనీయకుండు.

గీ. అత్తమామల గృహకర్త లగుచు మెలగు,
సర్దిధూర్తల నెల్ల నో రదిమి గదిమి, పొంచి
యపనాథుతోడఁ గ్రీడించి...కుక. ౧.

౫౫.

నోరాడు=నోరు మెదలు, మాట వెలువడు.

క. బవరము గీ దని యెఱుంగుదు, నవనీతుం
డైనకొడుగు నదలించి యుడువం, దివిరియు
నోరాడుమి దై, కవశం బప్పనికి వనకు వగ
పిం కేలా. భార. ఉద్యో. ౪. ౧౮3.

ద్వి. మిముఁబొందు మన నెట్లు మీకునోరాడె.

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౦3౭.

గీ. చెప్ప నోరాడ దేమని చెప్పవాడె, నెఱిఁ
గినరంబు చెప్పక యె ట్లడఁతు. కాశీ. ౪.
3౫.

నోరార్పు=నోరాడించు, బూకరించు, బొంకు.

ద్వి. దండమాటలు గొన్ని తడవాటి వన్ని, గం
టక నోరార్చి గెల్వఁ జూచెదవు. ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. 3౦౦.

నోరికిఁబోవు=నోరి కింపగు, ఇష్ట మగు.

ఉ. తుప్పలు పట్టె నేర బలుతూపులు నీగురి
గింఁదండకుక, దప్పితి వేమి నావుడు నతం
డను దిగ్గన లేచి దేవరా, యిప్పటి కమ్మ
లింత చెడియెం గడి నోరికిఁ బోదు దూప
కుం, దిప్పలనీరె మాగురులతీయనిపాలు రు
చింప శ్రమియుక్. కతు. ౪. ౫౧.

నోరికివచ్చినట్లుపలుకుముండు చెనుక లరయక
మాటలాడు.

ఉ. పొందవత్తుపాతమునఁ బల్కుదు నోరికి
వచ్చినట్లు నిన్నొం దనరామిఁజేసి యిది
యొప్పునె...భార. విరా. ౪. ౭౮.

నోరిమాట నోరన వనియించు=నోటిమాట నోట
నె యుగిడు.

చ. మనుజుఁ భుండు పద్మజమారుఁ గనుంగొని
నోరిమాట నోరన వనియింప వచ్చె రథ
రాజసమాజము...కతు. ౨. ౯౫.

నోఁమాట నోరనే యుండన్=చెప్పియుఁ జెప్పక
ముందే, అవ్యవధానముగా.

గీ. అది కనుంగొని నిదియు మాయాబలంబు, వి
శ్వరూపభయండు శ్రీనిష్ఠఁ దనుచు, ధాదణి

భర్త పలికిన నోరిమాట, నోరనేయిండ దత్త
భాగారమునను. వరాహ. ౧. ౨౪౫.

నోరఁగొలఁది=దుర్భాషణము. తు. సం. ౧. ౩౨.

నోరు కాయ=నోటి కిచ్చుమైన దెల్లఁ దినుకుండుప
థ్యముచేయు.

(వ్యవ.) మాపిల్లవాడు జ్వరపడి నోరుకాయ
లేడు.

నోరు కాయలుగాచు=పలుమాఱు పిలుచుటచే
నోరునొప్పించెడు.

(వ్యవ.) నిన్ను పిలిచి పిలిచి నోరుకాయలు
గాచినది.

నోరుచేయి=మాటలాడు. (ఇది ఇతరపదవ్యవ
ధానముగాను గన్పట్టుచున్నది.)

నీ. కూడనిత్తునె మాచుకొని మోయెత్తినఁ
గదిమెద నోరింతకంటె జేయ. బహు.

౨. ౩౧.

నోరుమాలినది=౧. నోరు లేనిది, మాట లాడ
లేనిది. (తిర్యగ్గంతువు.)

గీ. శర్వ యీ నోరుమాలినజంతువునకు, మొదల
వర మిచ్చు వర మిచ్చు పిదప నాకు. కాశీ. ౫.
౩౩౫.

౨. నోరు లేనివాడు, గడుసుఁడనయితో మాట
లాడనేరనివాడు.

(వ్యవ.) ఆనోరుమాలిన వాని నెగలాళి చేయ
కుము.

నోరు మెదపు=మాటాడు.

(వ్యవ.) వాఁడీచుభ్య కొంచెము నోరుమెదపు
చున్నాడు.

నోరుమెదల్పు=నోరెత్తి మాటాడు, చెప్పు.

ఉ. ఎన్నఁగ నింత రత్నచయ మింత గభీరిమ
యింత దానసంపన్నత యింత శుద్ధి యని
బ్రహ్మయు నోరుమెదల్పు లేనియ, త్యున్నతిఁ
గన్ను పెద్దది నుతిత మై కలిదివి చెన్న
గుఱ. పాండు. ౩. ౧౫౧.

నోరు లేనివాడు = పొందిక గా మాటలాడలేని
వాడు.

(వ్యవ.) వాడు బొత్తిగ నోరులేనివాడు.

నోరు వాయెత్తు=నోరెత్తు.

గీ. తపసిజనములు నుతిమంత్రజపము లుడిగి,
వచ్చి యుండక పికశిఖావళియు లాది, గా
వనంబునఁ గలవిహంగమకులంబు, తత్తరము
నొంది నోరు వాయెత్త వెఱుము. పి. శకుం.
౨. ౪౫.

నోరువాయెలేనిది= అధికముగా మాటలాడ నే
ఱనిది.

(వ్యవ.) ఆమెనోరు వాయె లేనిది.

నోరున్నిళ్లారు=నోరును, తినవలె నను నాన
కలుగు.

క. గువ్వలు కాజులు కూడటి, మువ్వలు లావు
కలు కోళ్లుపూరేళ్లు మొదల, క్రొవ్వినపులు;
గులగమి నోళ్లున్నిళ్లారుంగ నప్ప డుర్విక
వారెక. ఇందు. ౨. ౩౦.

నోరును=౧. అపేక్ష కలుగు.

గీ. గల్పిగుబ్బలఁ బలియెదఁ గ్రమ్మి క్రమ్మి, య
న్న సకియలఁ జూచి నోరురసాగె. కలు
శ. ౨౨.

౨. పులుపుగాని కారముగాని గలవస్తువుల;
చూచినపుడును తలఁచినపుడును నోట ద్రవ
పుట్టు.

క. శ్రీరామునిదయచేతను, నారూఢిగ సకల
నులు నారా యనఁగా, ధారాళ మైననీతుఁ
నోరురంగఁ జవులు పుట్ట నుడివెద నుమ!
ను. శ. ౨. (రెండ్రములకు నిది యుదా
రణము.)

నోర్నోర్న=నోటిలోనుండి నోటిలోనికి.

నీ. హంస పెక్కువ నిచ్చె హంసికి నోర్నోర్
నెలదూఁడు...కు. సం. ౪. ౪౩౯.

సీ. సంవెంగపాదరింటిచక్కి గోరంటఁగాంచి
యును రంచు మగిడి నోరూరునవియు. అ.

అగుచుఁ జేటికదుత్తు లామనిఁ దలసూపె.
పారి. 3. ౫౨.

నోళ్లఁబడు=పడుగురు చెప్పకొను, నిందాపా
త్రమగు.

సీ. నీమాట వినలేక నిర్తోహపాశే యై ప్రాణికో
టులనోళ్లఁబడియె వపినె. ౩౮. ౪. 2౪.

పా:-నోరున్న తల గామను, మాటలనే రప్పన్న
చో మరణదండనము నైతప్పించుకొనవచ్చు.)

పా: నోరుమంచిదైన నూరు మంచిదగును.(మం
చిమాటలాడిన నందఱు ప్రేమింతురు.)

జ: నోటిగయ్యాళి, నోటిబీగము, నోరఁబట్టు, నోరి
తాళము, నోరిసని, నోరుగొట్టు, నోరుదెఱచు,
నోరునొక్క, నోరుమూయు, నోరుమెంగ,
నోరెత్తు.

నోరుగొట్టు. స. క్రి. (నోరు + కొట్టు.) అనుభ
వింపకుండఁ జేయు, తినకుండఁ జేయు.

సీ. కొలుచువారల నోరుగొట్టి లెక్కలు వ్రాసి
వారపుమొఱగ మణియములుచేసి. కుక.

3. 3౩౫, 3౫3.

నోరుదెఱచు. అ. క్రి. (నోరు + తెఱచు.) గ.
మాటలాడు.

అ. శిఖలు చూపకుండ శిశింఁచి వాతికినై, నోరు
దెఱవకుండ మేరువెట్టి, వేడి యెల్ల నుడిసి
విబుధారి కినుకపై, భీతిపాత్రుఁ జేసె వీతి
హోత్రు. నృసిం. ౨. ౧౧౮.

౨. అత్యాశపడు, ఆశపెట్టుకొను.

క. గతముననున వగవ కనా, గతమునకును నోరు
దెఱచి కడుఁ గోరక వీనతఁ బొందక దైవం
తే, గతిఁ బుచ్చిన దానఁ బోదుఁగా కవల
యూ. భార. ౪౦. 3. 3౦.

3. బడుగుచెప్ప కుండు, నిరుత్తురఁ డగు.

(శృవ.) నేనట్లుమగఁగా సమాధానము చెప్ప
లేక వాఁడు నోరుదెఱచెను.

నోరునొక్కు. స. క్రి. (నోరు + నొక్కు.) మా
టాడకుండఁజేయు.

గీ. ఎవ్వ డిది యని పల్కిన నవ్వఁబూటి, నోరు
నొక్కుచుఁ గాఁగిటఁ జేరఁ దిగిచి, మగువ
చెవిలోన నలుకుడు మాను మేను, వాసవుండ
నిన్నుఁ గని కూర్చి వచ్చిపాడ. బాహువీ.
౪. ౮౭.

నోరుమూయు. అ. క్రి. (నోరు + మూయు.)
మాటాడకుండు.

అ. అనిన నామగఱచి యగురుద్విషుం డోరి,
పడుచ నాకుఁ బుట్టి చెడుగ వైతి, పేర్చి
నోరుమూయు పెదతల వాపోయె, దిట్టినదర
గలఁడె యెచటనైన. నృసిం. ౪. 3౩.

నోరుమెంగవిణ. (✓నోరు.) మూఁగ.

క. త న్నట్లు పలికి బ్రొబ్బంగ, మిన్నక చన సం
తనోరుమెంగయె యది యా, మున్నాడిన
మాటలబిరు, నెన్నఁగ నిది గనియె యతఁ
డుపేక్ష యొనర్చె. భార. 3. ౨3౯.

నోరెత్తు. అ. క్రి. (✓నోరు.) మాటాడు.

ఉ. అత్తఁటి భీష్మముఖ్యు లగు నచ్చటివృద్ధజనం
బు లెల్ల నోరెత్తక యూరకుండిరి మహీ
శ్వరుచిత్తమెఱుంగకున్కి... భార. ఉద్యో.
౧. 3౪౯.

ఉ. అత్తకు నేను మార్పలక మాయమచి త్తము
లోనివార మెవత్తుము పెద్దవారు గలవారికి
నన్నియుఁ జెల్లఁగాక నే, దిత్తఁటి మమ్మఁ
బుచ్చి పని యెవ్వరు గొందురు మిమ్మఁ జూ
చి నోరెత్తఁగ నోడి యెవలకు లెన్నఁడుఁ
జెప్ప మెఱింగి యుండియు. భోజరా.
౩. ౧౨౩.

నోవరి విణ. (నోవు + అరి.) వ్యాధి కలవాడు.
(శ. ర.)

నోవి=నావి. వి. ($\sqrt{\text{నొచ్చు}}$) బాధ, నొప్పి.
(శ. ర, చి. ని.)

నోవిక. వి. ఉసులు, ఆసుకూల్యము.

నీ. జీరాల జంటించి సికతాలి నెప్పేన వైచుక
నోవికల్చూచువారు. మల్లుపు. ౨. ర.

నోవు=నావు. (క. త. నోవు.)

(వ్యాధి.)

ఉ...జింకలు సక్కలు గొంకసక్కలు. నోములు
మ్రాకులుం బాదలు నోవులఁ బీడలఁ బొందు
వారుముక, తామసభాగు లట్ల మఱి తద్విధ
జంతువు లెన్ని యన్నియుక. భార. అశ్వ.
౨. ౧౧౩.

(బాధ.)

క. చావును నోవును మనయో, ధావలికై గెలు
పు నుట్టు నావలికిని నీ, చే వినియెదఁ దుది
నెట్లులు, శ్రీవిధనము పొండవులకుఁ జేపడున
కదే. భార. భీష్మ. ౨. ౧౧౯.

జ: నోవరి.

నా.

నా=నవు, నవు. (శ. ర.)

నాక, సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. నావ, ఓడ, ౨.
చిన్నపడవ.

నాకర్థధారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మాలిమి
కాడు, ఓడ నడపువాడు.

నాకర్తము. సం. వి. న. న. నావికవృత్తి, పడవ
నడపువ్యాపారము.

నోకాదండము. సం. వి. ఆ. పుం. తేపటి, నా
వను నడపుతెడ్డు; ఓడ నడపుగడ.

నాకు=నవుకు.

శివ. పల్లమట్టుకుఁ గ్రింద నాకుదావునను, డెల్ల

నివాల్చుక్క తెలి పడ్డరీతిఁ, గనిపించె...
ద్వి. శ. సా. ౧. ౨౩౩, ౩౪ పం. ('నాకు'
ముద్రి.)

నొచరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) -పడవతో
తిరుగువాడు- నావికడు, పడవవాడు.

నొజీవికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఓడ నడపు
వృత్తిచే జీవించువాడు.

నొజే. వి. భవ్యవిశేషము.

(శృవ.) కొబ్బెరనాణ పిల్లలకు ఇవ్వము.

నొడుకొట్టు=నవుడుకొట్టు. (శ. ర.)

నొతార్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నావ్యము,
ఓడచే దాఁటఁడగినది. (నది మొ.)

నొదండము. సం=నాకాదండము.

నొబత్తు=నవుబత్తు. వి. (హిం. నాబత్.) చర్మవా
ద్యవిశేషము.

నీ. సక్తందివంబును నాదు పొదుకొనంగ సా
చేబు నొబత్తు చఱవఁ బనిచి. రంగా. ౨.
౧౯౮.

నొయానము. సం. వి. ఆ. న. నాకాయాత్ర,
ఓడలో పయనము చేయుట.

నొయాయి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ఓడలో
పోవువాడు, నావలో ప్రయాణము చేయు
వాడు.

నొరు=నవురు. విణ. మృదువు. (శ. ర.)

నొవాహుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఓడనడపు
వాడు.

న్య.

న్యంకుభూరుహము. సం. వి. ఆ. పుం. -ఇట్టి
కొమ్మలకంటి పెక్కు కాళ్ళు కలది- న్యోనామ
దుండిగము.

స్వంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. ఇష్టి. అ. బ. కా
నొకముని.

స్వంచనము. సం. వి. అ. న. గ. స్వగ్భావము,
తక్కువపాటు. ౨. వంపు, వంకర. ౩. పల్లము.

స్వంచితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. అధః
క్షిప్తము, క్రిందికి త్రోయబడినది. ౨. వంపబడినది.

స్వంతము. సం. వి. అ. పుం. చరమభాగము, చి
ట్టచివరభాగము.

స్వక్రూరణము. సం. వి. అ. న. తిరస్కారము,
అవమానము.

స్వక్రూరము. సం. వి. అ. పుం=స్వక్రూరణము.

స్వక్రూరి. సం. విణ. (చ. నీచీ. చ.) గ. క్రిం
దికి పోవునది; క్రిందికి వంగునది. ౨. నిన్నము,
పల్లము. ౩. నీచము.

స్వక్రూతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తిర
స్కృతము, అవమానింపబడినది.

స్వక్రూతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ=స్వక్రూరణము.

స్వక్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి చఱ
వబడినది, మిక్కిలి పూయబడినది.

స్వక్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. నీచము,
తక్కువైనది. ౨. అంతయు, సమస్తము. వి.
అ. పుం. మహిమము, డున్నపోతు. న. గ. సా
కల్యము, పూర్ణత. ౨. మహిమత్వము.

స్వక్రుడు. సం. వి. అ. పుం. పరశురాముడు.
(వాచ.)

స్వగ్భావము. సం. వి. అ. పుం. గ. నీచత్వము,
తక్కువపాటు; అవమానము, తిరస్కారము.
౨. నీచముగా చేయుట, క్రిందుపఱచుట.

స్వగ్భావితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ.
నీచముగా చేయబడినది, క్రిందుపఱచబడి

నది. ౨. గుణీకృతము, అప్రధానముగా చేయబడినది.

స్వగ్భూతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. నీచ
మైనది ౨. అవమానము నొందినది, తిరస్కారము నొందినది.

స్వగ్రోధపరిమండల. సం. వి. అ. శ్రీ. కఠిన
స్వములును వికాలనితంబమును నూత్నచుస్థ
మును కలశ్రీ.

స్వో. సనా సుకన్యా యస్యా నితలచే చ వికాల
తా, మధ్యే క్షీణా భవే ద్యా సా స్వగ్రోధ
పరిమండలా. (వాచ.)

స్వగ్రోధపరిమండలుడు. సం. వి. అ. పుం.
వ్యాపపరిమిత మైనయచ్చాయమును పరిణా
వామును కలపురుషుడు, బారెడు ఒడ్డును పొడ
వును కలవాడు, బారచుట్టుకొలత కలదేము
కలవాడు.

స్వో. స్వగ్రోధాతు స్మృత బాహూ వ్యాపా
స్వగ్రోధ ఉచ్యతే, వ్యాపేన ఉచ్చయో
యస్య అథ ఊర్ధ్వం చ దేహిణః, సమాస్త
యపరిణానో స్వగ్రోధపరిమండలః, మత్స్య
పురాణము. (వాచ.)

స్వగ్రోధము. సం. వి. అ. పుం. గ. మట్టి. ౨.
శమి, జమ్మి. ౩. వ్యాధులు, బార.

స్వగ్రోధి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. మూషికపర్ణి, ఎలుక
జీడి.

స్వచ్ఛము. సం. వి. అ. న. దేహముమీది పుట్టు
మచ్చ.

స్వయము. సం. వి. అ. పుం. గ. నాశము, ౨.
అపచయము, తఱుగుట.

స్వగ్భదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పదియవ
దములయందుండుసంఖ్య కలది. వి. అ. న. పది
యవదములు.

స్వస్వము. సం. వి. అ. న. గ. ఉంచుట. ౨.
అప్పగించుట. ౩. ఇల్లడవెట్టుట. ౪. విడిచి
వెట్టుట.

స్వస్వీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వస్వీం
పడగినది, ఉంచడగినది.

స్వస్వీండు. సం. స. క్రి. గ. ఉంచు. ౨. ఇల్లడ
వెట్టు. ౩. జపాదిసమయమున దేహవయవముల
యందు మంత్రబీజాక్షరము లుంచు, న్యాయము
చేయు. ౪. స్పృశించు, తాకు.

వ... కేశవాదినామంబులతోడ గోకర్ణహస్తంబు
న మావమజ్జనపరిమితకుద్ధోదకంబుల ముమ్మా
టు లోనికింగొని యినుమాటు పరిమార్చనంబు
చేసి దక్షిణపూర్వకంబుగా శేత్రనాసా
శ్రోతద్వయశిరోబాహుద్వయనాభి మృద
యంబుల స్వస్వీంచి యాచమనంబు చేసి...
వి. పు. ౪. ౧౯౩.

స్వస్వీత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) న్యాయమందు.

స్వస్వీతవ్యము. సం. స్వస్వనీయము.

స్వస్వదేహుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేహ
మును విడిచినవాడు, మృతుడు.

స్వస్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. విహితము,
ఉంచబడినది. ౨. కీర్తనము, త్రోయబడినది.
౩. త్యక్తము, విడువబడినది. ౪. అప్పగింప
బడినది. ౫. ఇల్లడవెట్టబడినది. ౬. మంత్రో
చ్చారణముతో అంటబడినది. (శేత్రాది.)

స్వస్వప్రేక్షకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సస్వప్రే
క్షకుడు, కస్రములను విడిచినవాడు, అన్త్ర
సన్నాసము చేసినవాడు.

స్వస్వత్. సం. కత్త. స్వస్వీంచుచున్న.

స్వస్వమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వస్వీం
పడబడుచున్నది.

స్వస్వము. సం. = స్వస్వనీయము.

న్యాయము.

న్యాయకృత్. సం. వి. అ. న. భృష్టతండులము,
వేపుడుచియ్యము. (వాచ.)

న్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గ. భోజనము
తినట. ౨. ఆహారము.

న్యాయపథము. సం. వి. అ. పుం. గ. భర్త
మార్గము; నీతిమార్గము. ౨. మిమాంసాకా
న్త్రము.

న్యాయము. సం. వి. అ. పుం. - దీని ననుసరించి
ప్రవర్తించుట. - గ. పద్ధతి. ౨. పాడి, భ
ర్తము. ౩. వ్యవహారము, తగవు; దాయభాగా
దివ్యవహారము. ౪. వేదార్థవిరూపణ మగు
అధికరణము. ౫. గౌతమముని ప్రణీత మగుతర్క
-న్యాయ-కాన్త్రము. ౬. (శాన్తయ.) ప్రతిజ్ఞా
హేతుదాహరణోపనయననిగమము లనుపంచా
వయవములు కలవాక్యసముదాయము. ౭. లో
కమందును కాన్త్రమందును ప్రసిద్ధమగుదృష్టాం
తవిశేషము. ఉదా:-

అండకుక్కటీన్యాయము:- గుడ్డు ముందా?
కోడి ముందా? (చూ. బీజాంకురన్యాయము.)

అంధకూపపతనన్యాయము:- గ. నూలుగురు
అంధులు కలసి పోవుచుండగా వారిలో
మొదటియంధుడు ఒక నూలిలో బడిను.
వాడెట్లు నూలిలో బడినట్లు ఎఱుంగని
మిగిలినయంధు లందఱు నొకరివెంట నొకరు
నూలిలో బడిరి. ఒక అజ్ఞాని అనుసరించి
పోవుమిగిలినఅజ్ఞానుకూడ మొదటివానివలెనే
హని జొందుదురు.

౨. మార్గదర్శి చెప్పినత్రోవ వదలి గుడ్డివాడు
నూలిలో గూలినట్లు వేదాదిసదుపదేశము
లను వదలి అజ్ఞాను సరకమున బడును.
(వాచ.)

స్వంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. గం. ఇట్టి. ౨. ఒకా
నొకముని.

స్వంచనము. సం. వి. అ. న. గ. స్వగ్భావము,
తక్కువపాటు. ౨. వంపు, వంకర. ౩. పల్లము.

స్వంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. అధః
క్షీప్తము, క్రిందికి త్రోయబడినది. ౨. వంపబడినది.

స్వంతము. సం. వి. అ. పుం. చరమభాగము, చి
ట్టచివరభాగము.

స్వక్రూరణము. సం. వి. అ. న. తిరస్కారము,
అవమానము.

స్వక్రూరము. సం. వి. అ. పుం. స్వక్రూరణము.

స్వక్రూ. సం. విణ. (చ. నీచీ. చ.) గ. క్రి
ందికి పోవునది; క్రిందికి వంగునది. ౨. నిమ్నము,
పల్లము. ౩. నీచము.

స్వక్రూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిర
స్క్రూతము, అవమానింపబడినది.

స్వక్రూతి. సం. వి. ఇ. శ్రీ=స్వక్రూరణము.

స్వక్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి చఱ
వబడినది, మిక్కిలి పూయబడినది.

స్వక్ష్మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నీచము,
తక్కువైనది. ౨. అంతయు, సమస్తము. వి.
అ. పుం. మహిమము, డన్నపోతు. న. గ. సా
కల్యము, పూర్ణత. ౨. మహిమత్వము.

స్వక్షుండు. సం. వి. అ. పుం. పరశురాముడు.
(వాచ.)

స్వగ్భావము. సం. వి. అ. పుం. గ. నీచత్వము,
తక్కువపాటు; అవమానము, తిరస్కారము.
౨. నీచముగా చేయుట, క్రిందుపఱచుట.

స్వగ్భావితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ.
నీచముగా చేయబడినది, క్రిందుపఱపబడి

నది. ౨. గుణీకృతము, అప్రధానముగా చేయ
బడినది.

స్వగ్భాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నీచ
మైనది ౨. అవమానము నొందినది, తిరస్కా
రము నొందినది.

స్వగ్రోధపరిమండల. సం. వి. అ. శ్రీ. కఠి
స్తవములను వికాలనితంబమును నూత్నచుభ్య
మును కలశ్రీ.

శ్లో. స్రవ నుకరినా యస్యా నికంబే చ వికాల
తామభ్యే క్షీణా భవే ద్యా సా స్వగ్రోధ
పరిమండలా. (వాచ.)

స్వగ్రోధపరిమండలుడు. సం. వి. అ. పుం.
వ్యామపరిమిత మైనయచ్చాయమును పరిణా
నమును కలపురుషుడు, బాధుడు ఒడ్డున పొడ
వును కలవాడు, బాధచుట్టుకొలత కలదేము
కలవాడు.

శ్లో. స్వగ్రోధాతు స్మృత బాహూ వ్యామ
స్వగ్రోధ ఉచ్యతే, వ్యామేన ఉచ్చయ
యస్య అథ ఉగ్రస్య చ దేహిణః, సహస్ర
యపరిణాహో స్వగ్రోధపరిమండలః, మత్స్య
పురాణము. (వాచ.)

స్వగ్రోధము. సం. వి. అ. పుం. గ. మజ్జి. ౨.
శమి, జమ్మి. ౩. వ్యామము, బార.

స్వగ్రోధి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. మూడికపర్ణి, ఎలుక
జీడి.

స్వచ్ఛము. సం. వి. అ. న. దేహముమీది పుట్ట
మచ్చ.

స్వయము. సం. వి. అ. పుం. గ. నాశము. ౨.
అపచయము, తఱుగుట.

స్వర్బదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పదియర్భ
దములయందుండు సంఖ్య కలది. వి. అ. న. పది
యర్భదములు.

న్యాయము. సం. వి. అ. న. గ. ఉంచుట. ౨. అప్పగించుట. ౩. ఇల్లడపెట్టుట. ౪. విడిచి పెట్టుట.

న్యాయము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) న్యాయము పడగినది, ఉంచదగినది.

న్యాయము. సం. స. క్రి. గ. ఉంచు. ౨. ఇల్లడ పెట్టు. ౩. జపాదిసమయమున దేహవయవముల యందు మంత్ర బీజాక్షరము లుంచు, న్యాయము చేయు. ౪. స్పృశించు, తాకు.

న... కేశవాది నామంబులతోడ గోకర్ణవస్త్రము న మావ మజ్జనపరిమితకుద్ధోదకంబుల ముమ్మాటు లోనికింగొని యినుమాటు పరిమార్చనంబు చేసి దక్షిణపూర్వకంబుగా నేత్రనాసాత్మోత్తరద్వయశిరోబాహుద్వయవాళి హృదయంబుల న్యసించి యాచమనంబు చేసి...

వి. పు. ౪. ౧౯౩.

న్యాయము. సం. వి. అ. (బు. శ్రీ. బు.) న్యాయము.

న్యాయము. సం. న్యాయము.

న్యాయము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) దేహమును విడిచినవాడు, మృతుడు.

న్యాయము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) ౧. నిహితము, ఉంచబడినది. ౨. క్షిప్తము, త్రోయబడినది. ౩. త్యక్తము, విడువబడినది. ౪. అప్పగింపబడినది. ౫. ఇల్లడపెట్టబడినది. ౬. మంత్రోచ్ఛారణముతో అంటబడినది. (నేత్రాది.)

న్యాయము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) సన్మతి స్త్రమము, శస్త్రములను విడిచినవాడు, అస్త్ర సన్మతిము చేసినవాడు.

న్యాయము. సం. శ. త్ర. న్యాయము.

న్యాయము. సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) న్యాయము పడబడుచున్నది.

న్యాయము. సం. = న్యాయము.

న్యాయము.

న్యాయము. సం. వి. అ. న. భృష్టతంతులము, వేపుడుబియ్యము. (వాచ.)

న్యాయము. సం. వి. అ. పు. ౧. భోజనము తినుట. ౨. ఆహారము.

న్యాయము. సం. వి. అ. పు. ౧. భర్త మగము; నీతిమగము. ౨. మీమాంసాశాస్త్రము.

న్యాయము. సం. వి. అ. పు. - దీని ననుసరించి ప్రవర్తించుట. - ౧. పద్ధతి. ౨. పాడి, భర్తము. ౩. భర్తవారము, తగవు; దాయభాగా దివ్యవారము. ౪. వేదార్థనిర్ణయసాధన మగు అధికరణము. ౫. గాత్రమును ప్రణీత మగుతర్క - న్యాయ - శాస్త్రము. ౬. (న్యాయ.) ప్రతిజ్ఞా హేతుదాహరణోపనయననిగమము లనుపంచ వయనములు కలవాక్యముదాయము. ౭. లోకమందును శాస్త్రమందును ప్రసిద్ధమగుదృష్టాంతవిశేషము. ఉదా:-

అండకుక్కుటీన్యాయము:- గ్రుడ్డు ముందా? కోడి ముందా? (చూ. బీజాంతుర న్యాయము.)

అంధకూపపతన న్యాయము:- ౧. నూలుగురు అంధులు కలసి పోవుచుండగా వారిలో మొదటియంధుడు ఒక నూతిలో బడిను. వాడట్లు నూతిలో బడినట్లు ఎఱుగని మిగిలినయంధు లందఱు నొకరివెంట నొకరు నూతిలో బడిరి. ఒక అజ్ఞుని అనుసరించి పోవుమిగిలినఅజ్ఞులకూడ మొదటివానివలెనే హనిఁ బొందుదురు.

౨. మార్గదర్శి చెప్పినప్రకారము వదలి గుడ్డివాడు నూతిలో గూలినట్లు వేదాదిసదుపదేశము లను వదలి అజ్ఞుడు నరకమునఁ బడును. (వాచ.)

అంధగజన్యాయము:-అంధులు ఏనుగును పులికించి వారివారిబుద్ధినుభవములనుబట్టి దాని రూపమును నిర్ణయించుకొనునట్లు ఆజ్ఞానులు వారివారిబుద్ధినుభవముల ననుసరించి భగవద్రూపములను గల్పించుకొందురు.

అంధగోక్షేత్రన్యాయము:-గ్రుడ్డియెద్దు చేనిలో బడ్డట్లు, చేనిలో బడ్డగ్రుడ్డియెద్దుగ్రుడ్డిగాదము ఎన్నులు ఆనువిభాగము తెలియక నోటి కందిన దెల్ల తినునట్లు వివేచనము లేనివాడు సారాసారములు ఎఱుగక తోచినట్లు పని చేయును.

అంధగోలంగూలన్యాయము:-ఒక గ్రుడ్డివాడు దారితప్పి యొకయడవిని బడెను. “ఈగిత్త తోక పట్టుకొని నీవు పోవునెడల నిన్ను దారికిఁ దీసికొనివచ్చు” నని వానితో నొక కొంఠెవాడు చెప్పెను. అట్లుచేయగా నతడు తిన్ననిత్రోవను బడకపోవుటయే కాక దానిచేఁ దన్నులు తినుచు కంటకమార్గములఁ బడి యార్చెందెను. అట్లే చెడ్డమార్గముపడేయించినచో దాని నవలంబించి పోవు ఆజ్ఞానకు లాభములేకపోవుటే కాక కష్టములును సంభవించును.

అంధచటకన్యాయము:-దైవికశమున పిచ్చుక గ్రుడ్డివానిచేతఁ జిక్కఁగా అంధుడు దానిని పట్టుకొని నని పామరు లెంచెదరు. అట్లే జనులు దైవికముగా జరిగినపుకి కారణము కానిదానియందుఁ గారణత్వము కల్పించెదరు. (చూ. ఘటాక్షరన్యాయము.)

అంధదర్పణన్యాయము:-గ్రుడ్డివానికి ఆద్రుచుచువుట నిష్ప్రయోజనమై నట్లు చెప్పినవానిని గ్రహింపనేరనివాని బుద్ధిచేయుట వ్యర్థము.

అంధదీపీకాన్యాయము :-అంధునకు దీపము

ఉన్నను లేకపోయినను ఫలము సమాన మగునట్లు శక్తి లేనివానికి సాధన సామగ్రివలనఁ బ్రయోజనము మృగ్యము.

అంధపంగున్యాయము:- నడవలేనికుంటివాడును త్రోవ కానలేనిగ్రుడ్డివాడును ప్రయాణము చేయవలసినపుడు కుంటివాడు గ్రుడ్డివానిబుజములపై వెక్కిత్రోక చెప్పుచుండ గ్రుడ్డివాడును కుంటివాడును గూడ గమ్యస్థానమునకుఁ బోయిరి. అట్లే శక్తిలోపము కలవారు పరస్పర సాహాయ్యమువలన కార్యము నెఱవేర్చుకొనఁ గలరు.

అంధపరంపరాన్యాయము:-ఒకయంధునిచే నుపదిష్టమైనదానిని మిగిలినయంధులు పరంపరగా నమి పాడగు నట్లొక యజ్ఞాని చెప్పినదానిని వివేచనములేనిఇతరులు నమ్మి భ్రష్టులగుదురు.

అంధాంజనన్యాయము:-గ్రుడ్డివాని కంటికి కాటుకపెట్టుట వ్యర్థమైనట్లు ప్రయోజనము మాలిన పనికి కృషిచేయుట వ్యర్థమగును.

అంధాంధన్యాయము:-ఒకగ్రుడ్డివాడు మఱి యొకగ్రుడ్డివానికి త్రోవ చూపినట్లు ఒక మూఁదుడు మఱియొక మూఁదునకు ఉపదేశము చేయుట నిష్ఫలమగును.

అంధాక్షిమిలనన్యాయము:-గ్రుడ్డికన్ను చూసినను తెలిచినను ఒకటే. అట్లే అగుమరుఁడు కార్యత్రయత్నము చేసినను చేయకున్న సఫలము ఒక్కటే యగును.

అంధాశ్వపాలిన్యాయము:-గుఱ్ఱము గ్రుడ్డిదైనను గుగ్గిళ్ళకు కొఱత లేదు. (గుఱ్ఱము గ్రుడ్డిదైనను దానికు తక్కువ లేదు.) సోమరికి కార్యసామగ్ధ్యము లేకున్నను కడుపునిండ తిండి తప్పదు.

అత్యంధభేషజన్యాయము :-కంటికి పెట్టుట దగినవందు అండములకుఁ బెట్టినట్లు ఒక దానికి చేయవలసినఫని మఱొకదానికి.

చేసినచో ఆది వికటియను. (కంటికిపెట్టుకాటుక తుంటికి పెట్టుకాటు.)

అగ్నివమిన్యాయము:—నిప్పుగను చెదలు పట్టనట్లు ధర్మాతులకు పాప మంటదు.

అచలచలన్యాయము:—పడవ మున్నగువాని మీద ప్రయాణము చేయువారికి ఒడ్డున నున్నచెట్లు నడచుచున్నట్లు కనబడురీతిని అజ్ఞానికి భ్రాంతిచేత లేనిది ఉన్నట్లు తోచును.

అజగరన్యాయము:—కొండచిలువ ప్రయత్నింపక దగ్గరకు వచ్చిన జంతువులనే తిరి బ్రతుకు నట్లు ప్రయత్నములేక లభించిన దానితో తుప్పి నొంది యుండుట శ్రేయస్కరము.

అజాకృపాణీయన్యాయము:—మేక కడూతి పోగొట్టు కొనుటకై వచ్చుటయు కత్తిపడి దాని ప్రాణముపోవుటయు నొకసారి సంభవించినట్లు దురదృష్టవంతులకు ఆకస్తికాన్వప్తప్రాప్తి యగును. (చూ. కాకతాళియన్యాయము.)

అజాగ్రతస్యన్యాయము:—మేక మెడ క్రింద శ్రేలాకుచున్నలు పాలు స్రవింపక నిద్రు యోజనమగు నట్లే మిథ్యాపురుషుల వలన బ్రయోజనము లేదు.

అజాతపుత్రనామోత్పత్తిరసన్యాయము:—పుట్టినికొడుకునకు పేరు పెట్టునట్లు ఎప్పుడో రాబోవుదానిని గూర్చిన కన్నుగడఁతో కాలుము కడఁపుట వ్యర్థము. (‘అలులేదు చూలు లేదు కొడుకుపేరు సోమలింగము.’)

అణుకులాచలన్యాయము:—నూత్నాణువులకును కులపర్వతమునకును ఎంత తారతమ్యముండునో అంతయొక్కవ తారతమ్య ముండుటను తెలుపును. (ఇది హస్తీమక కాంతరము వంటిది.)

అతిపరిచయన్యాయము:—అతిపరిచయము అనజ్ఞాపేతు వగును.

అనిష్ఠిహనుమతన్యాయము:—నిష్ఠింపఁబడనిది అనుమతింపఁ బడినదే యగును.

అపరాహ్లాచ్ఛాయాన్యాయము:—అపరాహ్లాకాలమందలినిద మొదట హట్టిగా నుండి క్రమముగా హెచ్చునట్లే గజున న్నేహాదికము మొదట కొంచెముగా నుండి క్రమక్రమముగా హెచ్చును. (వృత్తి, పూర్వాహ్లాచ్ఛాయాన్యాయము.)

అభావవిరక్తిన్యాయము:—మానవుడు ఎంత యత్నించినను దొరకనిదానియందు దైరాగ్ర్యము నొందును. ఇది “నక్కచ్రాక్షపండ్లు” అను సామెత వంటిది.

అయస్కాంతమాచీన్యాయము:—నూదంటు తాయి నూదిని ఆకరించునట్లు పరస్పరాకర్షక మగుఒకవస్తువును మఱియొకటి ఆకరించును.

అరణ్యరుదితన్యాయము:—అరణ్యమందలివిడ్డువలె ఆకరించువారు లేనిచోట మొఱుపెట్టుట నిద్రుయోజనమగును.

అరుంధతీదర్శనన్యాయము:—నూత్నమగుకట్టియరుంధతీనత్తత్రమును చూపఁదలంచి దానిని ప్రక్కనున్న నూనత్తత్రమును చూపునట్లు నూత్నవిషయమును దెలుపఁదలంచి దానిని ములభముగా గ్రహింపజేయుటకై దానికి సంబంధించిన స్థూలవిషయమునుముందుబోధింతురు. (దీనికి స్థూలానుంధతీన్యాయ మనియు వాడుక కలదు.)

అర్థజరతీయన్యాయము:—సగము దేహమునపడుచు:దనమును సగముదేహమున ముసలితనతనమును కలశ్రీయందుండనట్లు ఒకభాగమున ఒకప్రయోజనమును మఱియొక భాగమున మఱొక ప్రయోజనమును కలపదార్థమ

సంభవించదు.

ఆరవేశనన్యాయము:—దేహమున సగముభాగము చంపఁబడినప్పుడు మిగిలినభాగమున చంపఁబడితే యగును.

శ్లో. విభిన్నాకృతభగ్నవైశగమ్. సం. తు. పం. ౪. 3౧.

ఆలంకృతశిరశ్శేదన్యాయము:—శరీరము నలంకరించి తర్వాత తల తెగఁజుట యెట్టిదో ఒక విషయమును మిక్కిలి ప్రశంసించి తుదకు నిరాకరించుట యట్టిదగును.

ఆశోకవనికాన్యాయము:—౧. భాయాసారభ్యములు కలఆశోకవనమున నున్నవారికి ఇతర సలమునకుఁ బోవ బుద్ధిపుట్టనట్లు ఎవరికిని ఇష్టసలమును వీడి పోవ బుద్ధి కలుగదు.

౨. అనేకము లైనచూతాదివనము లుండఁగారావణుఁడు ఆశోకవనమునందే నీత నుంచుటకు కారణమును చెప్పలేనట్లు ఒకకార్యమును నిర్వహించుటకు సమానబలము కల పెక్కుసాధనము లుండఁగా వానిలో నొక సాధనమునఁబరించుటకుఁ గలగారణమును చెప్పట కష్టము.

అశల్పన్యాయము:—పంటిగడ్డ తాతితోఁ బోల్చినపుడు కఠినపదార్థ మగును. అట్లే గుణములు సాపేక్షములు గాని నిరపేక్షములు గావు. (పాపజేష్టకన్యాయము ఇట్టిదే.)

అశ్వతరీగర్భన్యాయము:—మగగాడిదవలన అఁడుగుఱ్ఱమునందు పుట్టినయాఁడపిల్ల అశ్వతరి. ఈగాడిద ఈసునపుడు దానిగర్భమును జీల్చుకొని పిల్లపుట్టునని ప్రసిద్ధి. ఆపిల్ల తనజననమేతు వగుతలియొక్క నాళిమునకుఁ గారణ మగునట్లు దుష్టులు తమపుట్టుకవలన తమజన్మస్థానమును నశంపఁ జేయుదురు. “వృశ్చికీగర్భన్యాయము, కర్కటీగర్భన్యాయము” ఇట్టివే.

అసిధారామధులేహనన్యాయము:—కత్తివాదర మీఁది తేనె నాకునపుడు వధుమాధుగ్యము వలన సుఖమును కత్తివాదర తగిలి నాలుక తెగుటవలన దుఃఖమును తట్టసేచు నట్లు కొన్నిటియందు సుఖదుఃఖములు మిశ్రములై యుండును.

అన్నేహదీపన్యాయము:—చమరు లేనిచో దీప మాత్రీపావునట్లు కారణసానుగ్రి ఊచించినచో కార్యముకూడ జ్ఞయము నొందును.

అహికుండలన్యాయము:—అహిశబ్దము సర్పమునంతను తెలుపును. కుండలశబ్దము చుట్టలు చుట్టుకొనుట అనెడి వికారరూపభేదమును తెలుపును. ఒకవస్తువే వికృతి చెందుటచే భిన్నముగా వ్యవహరింపఁబడును. అని కాంకరబ్రహ్మ మాత్రభావ్యము. సర్పములకు చుట్టలు చుట్టుకొనుట స్వాభావిక మగు నట్లు ఒక్కొక దానికి ఒక్కొక స్వభావముండునని తెలుపును. (వాచ.)

అహిభుక్తైవగ్రన్యాయము:—(అహి= అహిశేపము, నల్లబుందు) నల్లబుందు తిని మత్తుగొన్నవాఁడొకఁడు ఓడ నెక్కి తాను మాత్రీ పోకుండుటకై గుర్తుగా కాలి కొకత్రాడును కట్టుకొని నిద్రపోయెను. పడవ వాఁడు పరిహాసాగ్రము అత్రాడు విప్పి తన కాలికి కట్టుకొనెను. ఓడ రేవునకు వచ్చినపుడు అహిభుక్త (నల్లబుందు తిన్నవాడు) పడవవానికాలికి కట్టియున్నత్రాడును జూచి అదిగో! అత్రాడు కట్టుకొన్నవాఁడను నేను. నేను వాఁడు అని వాదించు సాగెను. అట్లే జీవుఁడు అనిద్యావశమున స్వస్వరూపమును మఱచుటయే కాక తాను కానిదానియందు తా ననుభ్రాంతి చెందును. ఆకాశముస్థిహాసనన్యాయము:—ఆకాశమును వీడికిటతో పాడుచుటవలె అసాధ్యకార్యమునకై

చేయు ప్రయత్నము వ్యర్థము.

అమృతాన్యాయము:—మామిడితోటలో ఇతర వృక్షము లున్నను మామిడిచెట్టు అధికముగా నుండుటచే అమృతం మరీ వ్యవహరించి నట్లు వివిధధర్మము లున్నను ఎక్కువగా నున్న ధర్మములను బట్టియే ఆపేరు వచ్చును. అమృతేపితృతర్పణన్యాయము:—పితృదేవతల నుద్దేశించి మామిడిచెట్టు మొదట జలతర్పణము చేసినచో పితృదేవతల తృప్తియు మామిడిచెట్టునకు నీళ్లుపోయి యుండును. గూడ జరుగునట్లు ఒకపనిచే రెండు ప్రయోజనములు నెఱవేర్చుకొనుట యగును. ఇది “ఏకాక్రియాద్వ్యర్థకరి” అనునట్టిది.

ఇమృతేగన్యాయము:—ప్రయోగింపఁబడిన వాణియు వేగము తగ్గినఁ గాని పడిపోనట్లు ప్రారబ్ధకర్తయు అనుభవించినఁ గాని నశింపదు.

ఉభయతస్మాకరజ్ఞాన్యాయము:—త్రాటియొక్క రెండుకొనలలో ఏకొనచేతనైనను బంధము కలుగు నట్లు ఉభయదుష్టపక్షములలో ఏ పక్షము ననుసరించినను వాధకలుగును.

(ఇది మొదలగున్యాయములు ముందునున్యాయరూపి.)

ఉల్కాఖలమర్దకన్యాయము:—(తోలు మద్దెలతో మొఱుపెట్టుకొన్నట్లు.) ఒకవైపునమాత్రమే దెబ్బలు తినుతోలు రెండువైపులను దెబ్బలు తినుమద్దెలతో తనకష్టము చెప్పకొను నట్లు సామాన్యవాద మొందువాడు తనకంటె ఎక్కువవాధ చెందువానితో తన కష్టమును గుఱించి మొఱుపెట్టుకొనును.

ఉష్ణగ్రంథికరక్షణన్యాయము:— ౧. ఇతర వాధకము లగుముండ్లు ఒంటెకు ఇష్టావారముగ నట్లు కొందఱకు దుఃఖపాతువు లగు పదార్థములు మఱికొందఱకు నుఖపాతువు లగును. నుఖదుఃఖములు పదార్థస్వభావములు కాక జాతికాలానస్థాదులనుబట్టి యుండును.

బ్రహ్మసూత్ర భాష్యము. ౨. ౨. ౧.

౨. ఒంటె ముండ్లుగల చెట్టుయొక్క ఆకులు తిను నప్పుడు ముండ్లు గ్రమ్ముకొనుటవలన వాధ కలుగుచున్నను ఆకులు తినుటవలనఁ గలుగు అల్పనుఖము అనుభవించునట్లు లోతులు విమయోపార్జనమునందు వెక్కువవాధలను సహించి యైనను కించిత్సుఖమును అనుభవించును.

(వాచ.)

ఉష్ణగ్రంథికరక్షణన్యాయము:—ఒంటె మోసెడుకట్టితోనే ఒంటెను కొట్టినట్లు ఒకఁడు చెప్పిన యుక్తులతోనే వానివాదమును ఖండింపవచ్చును.

ఉష్ణరబీజన్యాయము:—చదిటి నేలను చల్లినవిత్తనములనెత్తినరస్థలమున నుంచినమంచిపదార్థము వ్యర్థముగును.

ఉష్ణిరవృష్టిన్యాయము:—చదిటి నేలను తురిసిన వర్షమువలె అనర్హనికొక జేసినమేలు వ్యర్థము.

ఏకదేశవికృతన్యాయము:—ఒకవస్తువు ఏదేశమున ఒకభాగమున కొంతమార్పు చెందినను ఆవస్తువుగానే వ్యవహరింపఁబడును.

(తోడతెగిన తుక్కుకూడ తుక్కుయనియే వ్యవహరింపఁబడును.)

ఏకనాగవలంబిఫలద్వయన్యాయము:—ఒక కాడను రెండుపండ్లు అంటిపట్టుకొని యుండునట్లు ఒకపదమునకు రెండర్థము లుండవచ్చును. (దీనినే ఏకవృంతగతఫలద్వయన్యాయము అని కొందఱు.)

కంఠచామికరన్యాయము:—అజ్ఞాఁడు తనమెడలో బంగాయనగ పెట్టుకొని మెడలోనున్న దని జ్ఞప్తి లేక దానికై వెదకు చుండగా ఎదుటివాడు అదిగో! నీమెడలోనే యున్నదని చూపఁగా గ్రహించినట్లు అజ్ఞాని పరుఁడుపడేకొంచినఁ గాని స్వస్వరూపము గ్రహింపనేరఁడు.

కంబళిని చేజిక్కిన న్యాయము:—కంబళి ఉడుకుటవలన
కంబళియు కాల్లును గూడ కుప్పవను నట్లు
ఒకపనివలన రెండులాభములు కలుగును.

కడ-బకోరక న్యాయము:— కడంబకృతము
-కడిమి చెట్టు- యొక్క మొగ్గలు ఆన్నియు
ఏకకాలముననే వికసించునట్లు ఏక కాలము
ననే అంతట ఒకటి వ్యాపించును. దీనినే
కడంబకోరక న్యాయమనియు, కడంబముట
శ న్యాయ మనయు వాడుదురు. (వ్యతి: వీచీ
తరంగ న్యాయము.)

కడబీఫల న్యాయము:—అరటిగల పుట్టి అరటి
చెట్టును చంపు నట్లు కొన్ని పుట్టి తమతల్లు
లనే నశింపజేయును. (చూ. అశ్వతరీగర్భ
న్యాయము.)

కపింజల న్యాయము:—బహుత్వము త్రిత్వము
నందుఁ బర్యవసించుటను దెలుపు న్యాయ
భేదము—క్రతువున కపింజలములను హిం
సిపవలయు ననువాక్యమున ఇన్ని యని
సంఖ్యానియయము చెప్పనందున బహువచ
నమున ముందు త్రిత్వసంఖ్య మునించును
గాన మూడుకపింజలము లని నిర్ణయింపఁ
బడినది—ఇట్లే ఇన్ని యని తెలుపక కేవల
బహువచనముతోఁ జెప్పినచోట మూడు
అని గ్రహింపవలయును.

కఠోజీగుడ న్యాయము:— గ. నాలుకకు అందని
మోఁచేతిమీఁది బెల్లమును నాకుటకు య
త్నించినట్లు అలభ్యమగుపదార్థముకొఱకు
యత్నించుట వ్యర్థము.

౧. మోఁచేతిమీఁది బెల్లము లేకున్నను ఉన్న
దనుభ్రాంతిచే దానిని నాకుటకు యత్నించు
నట్లు లేనిపదార్థమును ఆకచే సంపాదించు
త్నించుట నిష్ఫలము. (వాచ.)

కరకంకణ న్యాయము:—కరకంకణ మనుచోట

కంకణశబ్దము కరభూషణమును తెలుపుచు
న్నఁగు కరశబ్దము భిన్నముగాఁ బ్రయోగిం
చుటవలన అకంకణము తత్కాలమున కర
లగ్నమైయున్న దని నూచింపబడుచు
న్నది. అట్లే ఇతరస్థలముల గ్రాన్థముని తెలి
యవలెను.

కరతలామలక న్యాయము:—అటచేతిలోని యు
సిరికకాయ స్పృష్టముగాఁ గనబడునట్లు ఒక
విషయమును ఇతరులు చెప్ప నక్కఱలేకయే
స్పృష్టముగా కానవచ్చును.

కరదీపికా న్యాయము:—తన చేతిలోని దీపము
తన కుపయోగింపక ఇతరుల కుపయోగించు
నట్లు తనవస్తువయ్యు తన కుపయోగింపక
పరుల కుపయోగించును.

కరదీప్య ప్రదిల్య న్యాయము:—(ఇది కరతలామ
లక న్యాయమువంటిది.)

కరికపిత్థ న్యాయము:—ఏనుఁగు మ్రింగినవెలఁగ
పండు పైకి పండుకులె కనబడినను లోపలి
సార మంతయు నశించు నని ప్రసిద్ధి. అట్లే
పైకి వస్తుస్వరూపము కనబడుచున్నను లో
పల సారములేనిదానిని తెల్పును.

కాకతాళీయ న్యాయము:— గ. కాకి వ్రాలుటయు
ఆక స్థికముగ తత్కాలముననే తాటిపండు
పడుటయు కాకి ఆఫలమును తినుటయు ఎట్లు
తటస్థించినచో అట్లే అనితర్కితముగా రెం
డిండినమానేకమును దానివలన ఇచ్చప్రాప్తియు
కలుగును.

౨. కాకి వ్రాలుటయు ఆక స్థికముగా అప్పుడే
తాటిపండు కాకితలపై పడుటయు దాని
వలన కాకి చచ్చుటయు తటస్థించినట్లు దైవి
కముగా రెండింటిసమానేకమును దానివలన
అనిచ్చప్రాప్తియును కలుగును. (ఇది ఆశాక్త
పాణీయ న్యాయమువంటిది.)

కాకదంతగవేషణన్యాయము:—కాకికి దంతములు కలవా? లేవా? ఉన్నచో అవి తెల్లగా నుండునా? నల్లగా నుండునా? అవి యెన్ని ఉండును? అని వానికె చెదకునట్లు అసంభవపదార్థముకొఱకు వ్యర్థముగా ప్రయాసపడుటను దెలుపును. కిరటదంతగవేషణన్యాయము, కాకదంతపరీక్షాన్యాయము, వాయనదంతవిమగ్నన్యాయము అనియుదీనికి వాడుక కలదు.

కాకదధిపూతుకన్యాయము:—కాకులు పెరుంగు చెడఁగొట్టకుండఁగఁ జూచుచుండు మని చెప్పినపుడు కాకియే కాక ఇతరములకు జంతువులు కూడ పెరుంగును చెఱుపకుండఁగ చూడు మనుట చెప్పువానియభిప్రాయమయినట్లు, ఒకదానిని వక్కాణించినపుడు ఆసందర్భమున అట్టిగుణములు కలమఱియొకదానిని గూడ చెప్పట చెప్పువానియద్దేశమగును.

కాకాక్షిగోళకన్యాయము:—కాకికి ఒకవైపుననే దృష్టి యునును. దానినేత్రేంద్రియము ఏవైపునఁ జూడఁదలంచిన ఆవైపున నున్న నేత్రగోళమున ప్రవేశించును. కాకి నేత్రేంద్రియము ఏవైపున కావలసిన ఆవైపున నున్న నేత్రగోళమున ప్రవేశించు నట్లు ప్రయోజనము ననుసరించి ఉభయపక్షములలో కావలసినపక్షమున ప్రవర్తించును.

కాకోలాకనికాన్యాయము:—కాకులకు రాత్రి యగుకాలము గ్రుడ్లగూబలకు తగ లగును. గ్రుడ్లగూబలకు రాత్రి యగుకాలము కాకులకు తగ లగును. అట్లే అజ్ఞానులకు అసత్యమగు బ్రహ్మము జ్ఞానులకు సత్యమును జ్ఞానులకు అసత్యమగు ప్రపంచము అజ్ఞానులకు సత్యమును అగును.

కారణగుణప్రకృతున్యాయము:—ఎఱ్ఱనూ

లితో నేసినబట్ట ఎఱ్ఱగానుండు నట్లు కార్యముయొక్క గుణములు ఉపాదానకారణగుణమును అనుసరించి యుండును.

కాశమకావలంబనన్యాయము:—ఏటిలో కొట్టుకొనిపోవువాఁడు తెల్లుపుల్లనో దర్భనో పట్టుకొనుట నిరర్థక మగునట్లు ప్రధానయుక్తు లన్నియు వాదమున ఖండితము లగుచుండఁగా దుర్బలయుక్తులు చెప్పట నిరర్థకమగును. దీనిని కుశకాకావలంబనన్యాయము అనియు వాడుదురు.

కీటభృంగన్యాయము:—తుమ్మెదచే పట్టుకొనఁబడినపురుగు భయముచేత ఆతుమ్మెదనే నిరంతరము ధ్యానించుటవలన తానుకూడ తుమ్మెద అయినట్లు ఒకదానిని నిరంతరము ధ్యానము చేయువాఁడు తానుగూడ ధ్యానింపబడువస్తువుయొక్క స్వరూపమునొందును. దీనినే భ్రమరకీటన్యాయ ముందురు.

కుక్కుటభృనిన్యాయము:—కోడికూత మొదట హృస్వముగా నుండి క్రమముగా దీర్ఘమగు నట్లు మొదట అల్పముగా నుండి క్రమముగా అధికమగుదానిని తెలుపును. (చూ. అపరాహ్లాచ్ఛాయాన్యాయము.)

కుక్షిసమక్షికాన్యాయము:—కడుపు లోనికిఁ బోయియుత్తర తిన్నియన్నము నంతయును వెడలఁ గ్రక్కించు నట్లు దోష మల్పమైనను పెక్కునుగుణములను పోగొట్టును.

కులాలకీటన్యాయము:—కుమ్మారుపురుగు కుట్టిలో తిరుగుచున్నను ఆచుట్టి దానికరీరమున నంట నట్లు సంసారాదికమునందు అనుబంధము లేకుండఁగ ప్రవర్తించువానికి తత్సంపర్కదోషము లంటవు.

కూపకూర్తన్యాయము:—కూతిలోనున్న తాచేలు అనూయియే సమస్తప్రపంచ మని యూ

హించునట్లు లోకానుభవకూన్యోదేనమా
ధుండు తనకు తెలిసినది కొలదికే నమస్త
మని యూహించుకొనును.

కూపభావకన్యాయము:—నూయి త్రవ్వవని
జేహమున జంటకొన్న అందలిబురద అందలి
జలముచేతనే పోవునట్లు ధర్మాచరణాదులందు
ఏదేనిదోషము సంభవించునేని అది దాని
వలనఁ గలుగుపుణ్యముచేతనే నశించును.
(ఇట్లే: కూపభవనన్యాయము.)

కూపయంత్రభుటికన్యాయము:—౧. పెక్కులు
కుండలు గాని బొక్కెనలు గాని కట్టినయేత
ముతో నీరుతోడునపుడు కొన్ని నిండుట
యు కొన్ని పట్టి వగుటయు కొన్ని క్రిందికి
వచ్చుటయు కొన్ని పై కగయుటయు తట
స్థించు నట్లు లోకమున భిన్నజనులు భిన్నా
వస్థల పొందుచుండురు. సం. మృచ్ఛ.
౧౦. ౬౦.

౨. అగాధ మగునూతినుండి ఏతాము గిరక
లోనగుసాధనములచేత సుకరముగా దాని
యందలిజలమును వెక్కి లాగునట్లు అగాధ
మగుకాన్త్రమునుండి ఉపదేశాదిరూపసాధ
నమున సారము నెత్తి గ్రహింపజేయుట
మొదలగు విషయములను బోధించును.

కూపసమంధూకన్యాయము:—నూతిలో నుండు
కప్ప తాను నివసించునూయి తప్ప ఇతర
ప్రపంచము నెఱుంగనిదై సమద్రమండూ
కముతో నీసముద్రము ఈనూయి యంత
యుండ దని వాదించునట్లు పోషిద్ధాంత
ముల నెఱుంగక వారిని దూషించువాడు.
పాపాసపాత్రుడగును. (చూ. కూపవం
ధూకన్యాయము.)

కూర్మాంగన్యాయము:—కాచేలు తనయవయ
వములను ఇష్టానుసారముగా ఒకటొకటి లో
పలికి చూచుచుకొని ఒకప్పుడు ఒకటి చాచును.

కొనునట్లు జూని ఇష్టానుసారముగా తనయం
ద్రయములను బాహ్యవిషయములందుఁ బ్ర
వర్తింపజేయుచు వానినుండి నివర్తింపజే
యుచు నుండును.

క్రముతికన్యాయము:—(చెప్పినదానికంటె అల్ప
మగువిషయమునక్రిముత ఏమి చెప్పవ
లసినది? అని చెప్పటం.) అధికాయాససాధ్య
మగుపని చేయ సమర్థుడగువానికి అల్ప
యాససాధ్య మగుపనియందు సామర్థ్యము
కలదని చెప్పవచ్చుటలేదు. (ఇట్లే: క్రముత్య
న్యాయము.)

కాంతేయరాధేయన్యాయము:—కర్తృకు కుంతికి
కొడుకయ్యతాను కుంతీపుత్రుడని తెలి
యక తనను పెంచినరాధకు కొడుకనియే
తలంచుచుండగా ఆపులు నీవుకుంతీపుత్రు
డనని చెప్పి తాను కాంతేయుఁడనని
గ్రహించినట్లు తనయభారస్వరూప మెఱుం
గక తనను అన్యునిగా భావించుకొనువాడు
ఆపులవాక్యమువలన స్వస్వరూప మెఱుం
గును.

క్షీరనింబన్యాయము:—జేపచెట్టునకు పాలు
పోసి పెంచినను చేదు పోనట్లు ఎన్నివిధ
ముల మార్గంబులచినను దుష్టునిస్వభావము
మాజదు.

క్షీరనీరన్యాయము:—కలనినపాలను నీటిని ఒక
దానినుండి యొకదానిని విడదీయుటకత్యము
కానియట్లు ఇది విడదీయరానికలయికను
లుపును ఇట్లే: క్షీరోదకన్యాయము, నీరక్షీ
న్యాయము (కృతి, తిలకండులన్యాయము.)

ఖలమైత్రీన్యాయము:—దుర్జనులమైత్రీ మొదట
హెచ్చుగా నుండి క్రమముగా క్షీణించు
ను. అట్లే మొదట హెచ్చుగా నుండి క్ర
మముగా క్షీణించుదాని నిది: తెలుపును.
(చూ. పూర్వాపర్యాపాద్యన్యాయము.)

ఖలేకపోతన్యాయము:-ఒక పోవురము గింజలుపిటి కొనుటకు కళ్ళమందు వ్రాలుపుడు దానితోఁ గూడ నుండినమిగిలిపోవురములు కూడ వ్రాలునట్లు ఒకగుంపులో నొకఁడు ఒకకార్యమందు ప్రవర్తించునపుడు తోడివారందఱు దానియందే ప్రవర్తించురు.

ఖల్వాటబిర్వీయన్యాయము:-నీడ నపేక్షించి బట్టతలవాఁడు మారేకుచెట్టుక్రిందికి పోఁగా మారేకుపండు పడి తల పగిలినట్లు అద్భుత హీనుఁడు కష్టములు తొలఁగించుకొని శుభ పడుటకు ఎక్కడికి పోయినను కష్టములే సంభవించును. (భర్తృహరినీతికథకము ననుసరించి ఖల్వాటతాళీయ న్యాయమనియు ననచ్చును.)

గగనకుమరన్యాయము:-ఆకాశమున పూవుండుట అసంభవ మగునట్లు ఇది అసంభవమగు దానిని తెలుపును.

గజశర్ధన్యాయము:-ఏనుగు పెద్దదైనను అపాన వాయుధ్వని అల్పమే అయినట్లు అదంబర మధికమయినను అచరణమల్పమని తెలుపును. (దీనినేగజశర్ధన్యాయమని కూడ అందురు.)

గడ్డరికాప్రవాహన్యాయము:-గొత్తెలవరుసలో ఒకగొత్తె ప్రవాహములో దూఁతునపుడు మిగిలినవికూడ ఎంతమరలించినను మరలక ప్రవాహములో దూఁతును అని లోకప్రసిద్ధి. అట్లే తమసంఘములో అనిష్ట మార్గమందు ప్రవర్తించునొకనిని జూచి మిగిలినవారను అప్పు రెంతవారింపినను మానక అనిష్టమార్గమందే ప్రవర్తించురు.

గతజలసేతుబంధన్యాయము:-నీరు పోయినతర్వాత గట్టువేసినట్లు కార్యము మించిపోయినతర్వాత చేయు నివారణ ప్రయత్నము వ్యర్థము.

గర్వరెగోధామాంసవిభజనన్యాయము:-ఉడు

ము కన్నములో నుండఁగానే దానిమాంసమును పండుకొనుట అశక్యమగునట్లు తెలియనివిషయమున ప్రవర్తించి ఫలితమందుట అసాధ్యము.

గర్దభచందనన్యాయము:-గాడిద తాను చందనకాష్ఠభారమును మోయుచున్నను చందన పరిమళము దానికి తెలియనట్లు అనుభవహీనునకు కలవిద్యాభవాదిసంపత్తియొక్కలాభము వానికి కలగదు.

గుఁజాగ్నిన్యాయము:-ఎఱ్ఱగురివెందగింజపైన నిప్పువలె కనబడినను దానివలె దహింపనేరనట్లు అకృతిసామ్య మున్నంతమాత్రమున గుణసామ్య ముండదు.

గుడజిప్సోకాన్యాయము:-నాలుకకు బెల్లము రాచి పిల్లలచే చేయబడును తీసిపించునట్లు అప్రియము లగుహితోపదేశములను ప్రియవచనములతో చేయుటను తెలుపును.

గోమూఖ్యాఘ్రన్యాయము:-పైకి సాధువుగానుండి అంతఃకరణమందు క్రూరము కలవాఁడు గోమూఖము కలపులివంటివాఁడు. ఆవుముఖము కలపులినిజూచి ఆ వసుకొని ఇతరజంతువుల దగ్గఱకు రాఁగా అది వానిని చంపి వేయునట్లు పైకిసాధువుగా నుండు క్రూరుఁడు దరిఁజేయవానిని మోసపుచ్చి బాధించును.

ఘటి యంత్రన్యాయము:-౧. ఘటియంత్రము -గడియారము- విక్రాంతిలేకుండ తిరుగుచుండునట్లు అజ్ఞానిసంసారదులందు నిత్యమును పరిభ్రమించును.

౨. ఘటియంత్రము -ఏకము-తో నీళ్లు తోఁడునపుడు వట్టిబొక్కన నీళ్లతో నిండుటయు, నీటితో నిండినబొక్కన వట్టికగుటయు సంభవించునట్లు లోకమున రిక్తులు సంపన్నులగుటయు సంపన్నులు రిక్తులగుటయు సంభవించును.

ఘట్టమట్టి ప్రభాతన్యాయము:— సుంకపు కొట్టు దగ్గఱ తెల్లవాణుట— ఒక దొంగ కర్తవ్యం సుంక మియ్యవలసి కచ్చునని వెఱచి రాత్రి తప్పుదారిని చోర తెల్లవాణునప్పటికి వాడు సుంకపుకొట్టుకడకే వచ్చినట్లు ఒకచిత్తును తప్పించుకొనుటకై ఎన్ని పెడత్రోవలు త్రొక్కినను తుదకాచిత్తు తప్పకుండును.

ఘనాక్షరన్యాయము:— సుసిఫరుగునకు ఆక్షరాకారముగ దొలినను దేశము లేకున్నను అది తొలితిన భాగము ఆక్షరరూపముగా గలన బడునట్లు చేసినయొకపనితలవనితలంపుగా మఱొకయనుదిద్దుకార్యముగా పరిణమించును.

ఘృతకోకాతకన్యాయము:— నేతిబీజకాయలలో నేయి లేనియట్లు సార్థకము గానిపేరు ఇది తెలుపును.

చందనన్యాయము:— శరీరైకదేశమున నుంచిన చందన తెలము దేహమంతటను గూడ శైత్యమును కలిగించునట్లు ఆత్మయు ఏకదేశమునందుండి జ్ఞాన ప్రకాశముచే శరీర మంతయు వ్యాపించును.

చంద్రచంద్రికాన్యాయము:— చంద్రుని విడిచి చంద్రికయు చంద్రికను విడిచి చంద్రుడును ఉండనట్లు నిత్యసంబంధముకలవి ఎన్నఁడు విడి యుండవు. (అవివాభావ సంబంధము.)

చక్రమణన్యాయము:— కుమ్మరి కుండ చేయునపుడు దండముతో చక్రము త్రిప్పి విడిచి నపిదప కొంతసేపు చక్రము తిరుగుచునే యున్నట్లు దేహి కొంతకర్తము నాచరించి జ్ఞానోదయోత్తరక్షణమున కర్తమును విడిచి నను ప్రారబ్ధకర్తవేగమున కొంతకర్తవల మను భరించుచునే యుండును.

చతుర్యేదవిస్మయము:— చతుర్యేదవేత్తలకు మహాదానము చేసెద నని ఒకరాజు ప్ర

కటింపఁగా ఒక మూఁగుండు అది విని “వేదములు నాలుగు” అన్నమాట నాకు తెలియును. కనుక ఆదానము నాకిం డని యడుగఁగా అతఁడు దానమును పొందలేక పోవుటయేకాక అందఱు పరిహాసపాత్రుడయ్యెను. ఇట్లే “బ్రహ్మము సచ్చిదానందరూపము శీవాత్మపరమాత్మలకు భేదము లేదు” యున్నగు తత్వవాక్యములు చిలుకపలుకులవలె బలుకుచు వానియరానుభవము లేనివాఁడు వానిలాభమును పొందక పోవుటయేకాక ఎల్లరకు పరిహాసపాత్రుడగును.

చర్మితచగ్వణన్యాయము:— నమలినదే నమలి నట్లు చేసినదే మరల చేయుటను తెలుపును. (ఇట్లే: పిష్టపేషణన్యాయము.)

చిత్రాంగనాన్యాయము:— చిత్రరవులొనిశ్రీచుంబనాలింగనాదులు చేయలేనట్లు జ్ఞాని చేయుకర్తములు కర్తములయ్యుననినంటనే రవు. చిత్రామృతన్యాయమును చిత్రానలన్యాయమును ఇట్టివే.

ఛత్త్రిన్యాయము:— గొడుగులు వేసికొనినవారు వెక్కిరిండును గొడుగులు లేనివారు కొండలును పోవుచుండఁగా ఛత్రులుగొడుగులవారు) పోవుచున్నవారు అనునట్లు వెక్కిరిండు అచరించుదానిని వారితో నున్నయితరులుగూడ అచరించుచున్నారని తలఁపఁబడును.

జతుకాంతన్యాయము:— లక్కముక్క విలుగునట్లు ఎక్కడకు కావలసిన నక్కడకు విఠిగిపోవుననిని తెలుపును (శబ్దశేషములందు పయంకము.)

జపాస్ఫటికన్యాయము:— దాసనపుత్రవృత్తి తెల్లనిస్ఫటికముదగ్గఱ పెట్టిన స్ఫటిక మంతయు ఎఱ్ఱగాఁగ నఁబడునట్లు స్వచ్ఛమైనపు దగ్గఱ నున్న దానిగుణమును పొందును.

జలకతక లేదు న్యాయము:—చిట్ట గింజ అంజు
దీని ఆగంధము నీటిలో కలిపినపుడు దా
లోనిబురదను విడదీసి దానితో తానును
అడుగునకు బోవునట్లు కాస్త్రుభ్యజ్ఞానము
అజ్ఞానమును నశింపజేసి తానును నశించును.

జలతుంచి కాన్యాయము:—గ. మట్టి యంటుకొ
న్న అనుగుకాయ నీటిలో పడినపుడు మొ
దట మునిగి క్రమముగా దాని నంటుకొన్న
మట్టి నీటిచే కరిగిపోవుటవలన కైకి లేలునట్లు
అవిద్యాసంపర్కముచేత సంసారసముద్ర
మున మునుగుచున్న జీవుడు అజ్ఞానము నశిం
చుటచేత సంసారమునుండి విముక్తుడగును.

అనుగుబుట్టను జలములో పెంత ప్రయత్నము
చేసి లోని కణచెదరో అంతపై కెగయును.
అట్లే మనసును ఓకేపర్యాయమున ఎంతగ
నిరోధింపఁ బ్రయత్నించునో యంత చాం
చల్యము కలది యగును.

జలతైలబిందున్యాయము:— నీటిమీఁద వేసిన
నూనెచుక్క నీటిపైని అంతటను వ్యాపిం
చునట్లు తాను కొంచె మయ్యును అంత
టను వ్యాపించుదాని నిది తెలుపును.

జలమంధనన్యాయము:— పెరుగు తడిచినట్లు
నీరు తరుచుటవలన ప్రయోజనము లేదు.
ఇది ప్రయోజనము మాలినపనిని తెలుపును
(కాకదంతక వేదజన్యాయమువంటిది.)

జలాగ్నిన్యాయము:—నీరును నిప్పును కలిసి
నప్పుడు ఏది ఎక్కువగా నుండునో అది
రెండవదానిని జీయింపఁజేయును. అట్లే
బలాధికుఁ డగుకర్తృవు బలహీనుని ఓడిం
చును.

టిట్టిధన్యాయము:—టిట్టిధము తనరెండుకాళ్లను
పైకి పెట్టి నాకాళ్లతో ఆకాశమును లోక
ములపై బడకుండ నాచుచున్నా నని తల
చును. అట్లే తనవలననే లోకము లుద్ధరిం

పఁబడుచున్నది. తాను లేకున్న నేమియు
లే దని యనుకొనువానివిషయము దెలుపును.
డమరుకమగిన్యాయము:—డమరుకముగతునడుమ
కట్టిన త్రాటిచీకఁ నుండఁపూసరెండువైపులను
వాయించుటకు సాధనమగునట్లునడుమనున్న
వస్తువు రెండువైపులకు నుపయోగించు నని
తెలుపును. (ఇదిజేహాశీచీపన్యాయమువంటిది.)

తప్తతైలాంబున్యాయము:— త్రాగిననూనెపై
నీరు చల్లిన బద్ధున మండునట్లు కోపాక్రాం
తునితో కాంతింపు మని పలికిన కోపము
మతింక హెచ్చును.

తమోదీపన్యాయము:—దీపముండుచోట చీకటి
ఁగండనట్లు విరుద్ధధర్మములు కలరెండువస్తువు
లొకచోట నుండవు.

తరంగప్రతిబింబన్యాయము:—తరంగములయందు
ప్రతిబింబించు నూర్పుఁ దొక్కఁ డైనను
ప్రతిబింబములు అనేకముగా కనఁ బడునట్లు
అత్ర యొక్కఁడే అనేకోపాధుల యందు
ప్రతిబింబించి అనేకాత్మలుగా తోచుచు
న్నాడు.

తిలకండులన్యాయము:— కలసియున్నను నువ్వు
లును దివ్యమును విడదీయుటకు వీలగు
నట్లు ఇదివేదముపలుచుటకు వీలగుకలయకన
తెలుపును. (వ్యతి. క్షీరనీరన్యాయము.)

తుషభాదనన్యాయము:—ఊరకను ఎన్నియార్లు
దంపినను బియ్యము రానియట్లు ఎంతప్ర
యాస పడినను నిష్ప్రయోజన మగుప్రయ
త్నమును ఇది తెలుపును.

తువ్యతుదురజన్యాయము:—దుర్బాధుడు సం
తోషించుచుగాక యని ప్రతివాదియొక్క
వాదము యొక్తిసహము కాకున్నను దానిని
వాది గ్రహించుటకు తెలుపును.

తృణజలకాన్యాయము:— పురుగు స్వకరీరపూ
ర్వభాగముతో ముం దుండుతృణాదికమును

పట్టుకొనిన తర్వాత కనుకటిభాగముతో పట్టుకొని; పట్టు విడుచునట్లు ముందుపట్టు పోరకేనగాని కనుకపట్టు విడువ వుండుటను జేయును.

శృంగరజ్ఞానామము:—గడ్డిపోచలు కూడి త్రాడై వీనులగునైన బంధింపఁగ లిగినట్లు దుర్బలులైనను ఏకీభావమువలన మహత్తర మగుకార్యము నిర్వహింపఁగలుగుదురు.

తేజస్విమిరన్యామము:—జెలుగుండుచోట చీకటి యుండనట్లు విరుద్ధధర్మము లొకచోట ఉండవు.

దండాపూపన్యామము:—దండమును కొఱికిన యెలుక దానియందు గ్రుచ్చినయప్పమును గూడ కొఱుకు ననుట చెప్ప నక్కఱలేనట్లు ఒకటి చెప్పఁగా దానిసాహచర్యము వలన కులభముగా సిద్ధించు మణియొకవిషయము మరల చెప్పనక్కఱలేదు. దీనిని దండాపూపికాన్యామమనియు అందురు.

రైయము:—వేచినగింజలు మరల రైతనట్లు జ్ఞానియొక్క కర్మములు జన్మాంతరమునకు చేరువులు కావు.

స్థగరజ్ఞానామము:—కాలిపోయినత్రాడు మైకి త్రాడువలె అగపడినను స్పృశించిన భస్మ మగును. అట్లే జగత్తు మైకి సత్యముగా కనబడినను యాధార్థ్యము విచారింప అసత్యములగును. (దగ్ధపట్టన్యామము, దగ్ధపత్త్రన్యామమును ఇట్టివే.)

గ్రహంధనస్థానామము:—నిష్పాకజ్జలము గొప్ప తుదకు తానుగూడ నశించు: ట్లు సత్యజ్ఞానము అజ్ఞానమును నశింపజేసి చివరకు తానుగూడ నశించును.

దర్శిపాకరసన్యామము:—గరిఁజే కూరమున్న గువానిని కలియఁజెల్లుచున్నను అది వానిరుచి నెఱుంగనట్లు అజ్ఞాని యెన్నఁకాస్త్రములు నిదివినను వానియనుభవము నెఱుంగలేడు.

దూఃసప్తర్వకన్యామము:—దూరపు కొండలు నునుపు- కొండలు దూరముననుండి చూచిన నునుపుగా కనబడి దగ్గఱనుఁ బోయి చూడఁగా కృత్య స్థముగా నుండు నట్లు కొందఱు దూరముగా నున్నపుడు మంచివారుగాఁ గనబడి దగ్గఱకు వచ్చినపుడు చెడ్డవారుగా నుందురు. (దీనినేదూరగిరి న్యాయమందురు.)

దేవదత్తపాంశ్యచాతన్యామము:—దేవదత్తుని చంపినవాడు చంపబడినను దేవదత్తుడు మరల బ్రదుకనట్లు అజ్ఞానమును నశింపజేసిన జ్ఞానము పోయినను మరల అజ్ఞానముపుట్టదు. దేవశీలిపన్యామము:—గడపయొద్దనుంచినదీ పము రెండు జైవులకుఁ -లొనివారికిఁ బైవారికి-గూడ జెలుతురు నిచ్చునట్లు ఏకకార్యము ప్రయోజనద్వయమును నెఱవేర్చును.

ద్ర:డప్రాణాయామన్యామము:—ద్రవిడదేశ గులు ప్రాణాయామము చేయునపుడు నూటిగా ముక్కు పట్టుకొనక చేయి తలకనుక నుండి తిప్పి దానితో ముక్కు పట్టుకొనెదరని ప్రసిద్ధి. అట్లే ఋజుమార్గమున కార్యము సిద్ధించుచుండఁగా దానిని చక్రమార్గమున నెఱవేర్చఁ జూచుటను ఇది జెలుపును.

ధాన్యపూలన్యామము:—ధాన్యములోనిపొల్లు పరిహరించి ధాన్యము స్వీకరించినట్లు సారవంత మగుపదార్థముతో సున్నునిసాగరపదార్థమును పరిత్యజించి సారవంత మగుదానినే గ్రహింపఁడును. (మత్స్యగ్రంథక న్యాయము నిట్టిది.)

సప్తత్వదగ్గరధన్యాయము. — రథికు లిద్దఱు తమ
రెండురధములతో గ్రామాంతరముః తుఁబోవు
చు నడుమ నొక గ్రామములో నాగిరి. ఆ
రాత్రి ఆ గ్రామము కాలిపోవునపుడు రథికు
లిద్దఱులో నొకఁడు ముందు తనరధమును కాల
కుండఁగ జాగ్రత్తవైట్టునంతలో వానిగుఱ్ఱ
ములు కాలిపోయినవి. రెండవఁ ధికుఁడు ముం
దు గుఱ్ఱములు కాలిపోకుండ జాగ్రత్తవైట్టు
నంతలో వానిరధము కాలిపోయినది. వారిద్ద
ఱును గలసి మిగిలినగుఱ్ఱములను మిగిలినరధ
మునకుఁ గట్టి మైగ్రామమునకుఁ బ్రయాణముఁ
జేసిరి అని గాధ కలదు. అట్లే పగప్పరసా
హాయమున ఒండొరులలోపములు పూర్తి
చేసికొని కార్యము నెఱవేర్చుకొనవచ్చును.

నారికేళఫలాంబున్యాయము: — కొప్పైరకాయ
లోనికి నీ రెట్లు వచ్చెనో తెలియనట్లు
సచ్చిదానందస్వరూప మగు బ్రహ్మమునుండి
అన్యతజడదుఃఖాత్తక మగుజగత్తు ఎట్లు
వచ్చునో తెలియరాదు.

ఇట్లే: నారికేళసీరన్యాయము.

పంక ప్రక్షాళనన్యాయము: — “అడుసుత్రొక్కి
నేల ? కాలు కడుగు నేల ?” — అడుసు
త్రొక్కి కాలు కడుగుకొనుటకంటె అడుసు
త్రొక్కినకుండుటయే మంచి దగునట్లు అన
రము తెచ్చికొని తర్వాత దానిని తొలగిం
చుకొనుటకంటె అనర్థము తెచ్చికొనకుండు
టయే మంచిది.

పద్మినీవ్రతజలబిందున్యాయము: — తామరాకున
నీటిబిందువు లంటుకొన నట్లు జ్ఞానిని సంసా
రాదులు అంటుకొనవు.

పయోముఖవివరంధన్యాయము: — లోపల వివ
రము పైన మూతియొద్ద పాలును గలకుండ
వలె తియ్యని పైపైమాటలును చూడయమున
దుష్టత్వమును గలవానిని తెలుపును.

పరిశేషన్యాయము: — కన్న వారిలో కొందఱి
గుణములు తెలిపి యూహకున్ని మిగిలినవారి
గుణములు వైవానికి వ్యతిరేకముగా నుం
డును.

పాపాశేషకన్యాయము: — దూదికంటె ఇటుక
కఠిన మైనదైనను పాపాణముకన్న మృదు
వైనట్లు తనకంటె నెక్కువవానిని గాంచి
బాధపడక తక్కువవానిని జూచి వానికన్న
తానే మెఱుఁగని తృప్తి పడుచుండవలె
ననువిషయమును దెలుపును.

పిచ్చ చేపజన్యాయము: — ఇది చరిత్రకచర్యజన్యాయమునంటిది. (నూతనదే నూతనట్లు.)

పూర్వాష్టచ్చాపాన్యాయము: — ప్రాద్దుటినిడ
మొదట పొడుగుగా నుండి క్రమముగా తగ్గి
పోవు నట్లు మొదట పాచ్చుగా నుండి
క్రమముగా క్షీణించుదాని నిది తెలుపును.
(వ్యతి. అపరాష్టచ్చాపాన్యాయము.)

ప్రదీపన్యాయము: — ౧. దీపమొకచోటనే పె
లుఁగుచు గృహమంతను ప్రకాశింపజేయు
నట్లు ఒకస్థలమున నుండి అంతటను స్వకార్య
ము నెఱవేర్చువాని నిది తెలుపును.

౨. చమురును వత్తియు విడివిడిగా నిప్పును కొం
త చల్లార్చునవి యైనను మూఁడును గలసి
దీపముగా వెలుఁగునట్లు పరస్పరవిరుద్ధవస్తు
వులు గూడి ఒకకార్యము కలిగించును.

ప్రధానమల్లనిబర్తనన్యాయము: — ప్రధానమ
ల్లఁడు జయింపఁబడినచో మిగిలినమల్లరు
గూడ పరాజితులుగా గ్రహింపఁబడునట్లు
ప్రధానవాదము ఖండింపఁబడినచో మిగిలి
నయప్రధానవాదములుగూడ ఖండింపఁబడి
నట్లు గ్రహింపఁబడును.

ప్రసానకరసన్యాయము: — పంచదార మిరియ
ములు మొదటగువానిని ముళ్ళనమునభవ విల

క్షణ మగురుచి కలపానకము ఏర్పడు నట్లు భిన్న పదార్థముల సమ్మేళనమువలన చిత్రరూప పదార్థము పుట్టును.

ఫలవత్సహకారన్యాయము:—పండతో నిండిన తియ్యమామిడిచెట్టు నీడకై వచ్చినవారికి పండ్లును పరిమళమును గూడ ఇచ్చుకట్టు ఏదో యొక ఫలమును గోరి తెల్లినవారికి ఫలంతరములుగూడ లభించును.

బకబంధనన్యాయము:—కొం ను పట్టుకొనఁ బూనినవాఁడు కొంగదగ్గఱకుఁ బోయి అప్పుడే పట్టుకొనకుండ దానినెత్తివీచిన వెన్నముద్ద పెట్టి ఎండచే కరగినవెన్న కిన్నులలోఁ బడి కిన్నులు కనబడకుండునపుడు దానిని పట్టుకొనఁబూనినట్లు అనాయాసముగా సాక్షాత్సిద్ధమగుకార్యము ఉపేక్షించి అధికప్రయాసముతో ఆపరిసేకొంతటిలంబముమీఁద నెఱవేర్చఁబూనుట ను తెల్పును.

బధిరకర్ణజప (జాప) న్యాయము:—(చెనిటివాని చెనిలో నం కూడునట్లు-) చెనిటివానిచెనిలో రహస్యము చెప్పుటకలె నిన్నయోజన మగుపని చేయుటను తెలుపును. (చూ. ఆరణ్య రుదితన్యాయము.)

బహుచ్చిద్రప్రదీపన్యాయము:—బహురంధ్రములుగలకుండలో నుంచినదీపము రంధ్రములలోనుండి పైకి వ్యాపించునట్లు జీవునకుపాధియైనబుద్ధి కరీరముయొక్క నవరంధ్రద్వారమున బాహ్యవిషయములయందు వ్యాపించును.

వీజాంతరన్యాయము:—(చెట్టు ముందా? విత్తు ముందా?) గింజముండి మొక్కయు మొక్కనుండి గింజయు పుట్టునటు ఒకదాని కొకటి పరస్పరజన్మకారణములై అన్యోన్యోన్యాయము కలపదార్థములను తెలుపును. (ఆండకు

మృతీన్యాయము ఇట్టిదే.)

బ్రాహ్మణగ్రామన్యాయము:—ఒకగ్రామమున బ్రాహ్మణేతరులుకూడ ఉన్నను బ్రాహ్మణులు పెక్కుండు ఉండుటచేత ఆగ్రామమును బ్రాహ్మణగ్రామ మనునట్లు అంశాధికృతమునుబట్టి పేరు వచ్చును. (హల్లగ్రామన్యాయమును ఆప్రవణన్యాయమును ఇట్టిదే.)

భిక్షుపాదప్రసారణన్యాయము:—భిక్షుకుఁ డొకఁడు ఒకధనవంతునియింట మృష్టాన్నభోజనసుఖివాసములు పొందఁ గోరి మొదట వానియింట అడుగుపెట్టనిచ్చినఁ జాలు నని ప్రవేశించి తుదకు సమస్తభోగములు సంపాదించినట్లు, ఘనకార్యము నెఱవేర్చుకొనఁ దలంచినవాఁడు మొదట అల్పఫలావేక్షితల నటించి ప్రవేశము సంపాదించి తుదకు తనఘనకార్యము నెఱవేర్చుకొనును. వేదమత బ్రహ్మ పదార్థమును బోధింపఁదలంచి శ్రోతృజ్ఞానుకూలముగ అన్నచుయాదికోశములే బ్రహ్మమని మొదట బోధించి తుదకు బ్రహ్మయొక్క యాథార్థ్యమును బోధించునని చెప్పుట యందు ఈ న్యాయము ప్రవర్తించును.

భూమిరథికన్యాయము:—(భూమిరథికుఁడు= నేలపైరథాకారములు గీయువాఁడు.) యుద్ధకాలకల్మషము సంపాదించఁదలంచినవాఁడు నేలపై రథాకారములు గీసి యుద్ధవిషయములను నేర్చుకొను నట్లు, ఒకదానియందు నేర్పు సంపాదించఁదలంచువాఁడు కృత్రిమోపాధనములతో దాని నభ్యసించును. (చూ. శుష్కేష్టిన్యాయము.)

భూలింగన్యాయము:—భూలింగ మనుపక్షి “మా సాహసం కురు=సాహసము చేయవలదు” అని ఎప్పుడును కూయుచుండి తాను నింపాదంబుల నడుచు నున్నమాంశమును

లాగి తిను నని ప్రసిద్ధి. అట్లే తాను పరోప
దేశసాంఘికత్యము చూపుచు దానికి వ్యతిరేక
ముగా సంఘరించు దానికుని ఐద్యను తె
లుపును. (దీనికి మాసాహాసకమని న్యాయ మ
నియు వాడుక కలదు.)

భ్రమరకీటన్యాయము:—కీటభృంగన్యాయము.

భ్రమరన్యాయము:—భ్రమరము కంటకాదుల
ను విడిచి పుష్పమందలిమకరందమునే గ్ర
హించు నట్లు గుణదోషములలో దోషమును
విడిచి సుజనుఁడు గుణమును గ్రహించును.
(చూ. శూర్పన్యాయము.)

మందూకతోలన్యాయము:—(కప్పలతక్కుడ)
తక్కుడవిప్పలో కప్పలను బెట్టి తూచు
నపుడు ఒకకప్పను వేయనప్పటికి అందున్న
కప్పలు దూకి పోవునట్లు సీరచిత్తులు కాని
వారితోఁ జేయఁపని నెఱవేఱదు. (దీనినే
మందూకతులాన్యాయమనియు వాడుదురు.)

మందూకప్రతిన్యాయము:—(కప్పదాటు.) క
ప్ప దాటునట్లు ఒకవిషయమును చెప్పుచు
దానిలో కొంతభాగము విడిచివుచ్చి పైభా
గమును చెప్పుట నిది తెలుపును.

మందూకమక్షికాన్యాయము:—సర్పముచే మ్రిం
గఁబడుచున్నకప్ప యీగలను తినటకు
యత్నించు నట్లు తాను మృత్యుముఖమునఁ
బడుచున్నను మనుష్యుడు భోగములను
అవేషించుచునే యుండును.

మక్షికాన్యాయము:—౧. ఈగ కరీరమందు
మంచిభాగమును విడిచి పుండుమీఁద న్రాలు
నట్లు దుష్టుఁడు సుగుణములను విడిచి దుర్గు
ణములనే గ్రహించును.

౨. మధుమక్షికలు -తేనెయీగలు- మధుకర
రాజును అనుసరించి పోవునట్లు చిత్తము
ననుసరించి యింద్రియములు ప్రవర్తించును.

మణినూత్రన్యాయము:— పూసలలోనిదార

మువలె అన్నిటిలోను కలసియుండుటను
ఇది తెలుపును.

మత్స్యకంటకన్యాయము:—చేఁపలను తినువాఁడు
ముండ్లతో నున్నచేఁపను దీసికొని వెళ్లిముం
డ్లు తీసి పాతవైచి మిగిలినచేఁపను గ్రహిం
చునట్లు కార్యవాది అభీష్టపదార్థముతో
పాటు గ్రహించిన నిరుపయోగపదార్థమును
పాతవైచి తుదకు అభీష్ట పదార్థమును గ్ర
హించును.

మఘమక్షికాన్యాయము:—తేనెయీగలు పో
గుచేసినతేనె పరులపా లగునట్లు ఒకఁడు
గడించినది మఱియొకఁ డనుభవించును.

మరుమరీచికాన్యాయము:— ఎండ మావులను
జూచి నీ శ్లనుకొనునట్లు అజ్ఞాని అసత్యపదా
ర్థము భ్రాంతిచేత సత్యపదార్థముగా గ్రహిం
చును.

మర్కటకిశోరన్యాయము:—తీసికొని పోవున
పుడు క్షోరిపిల్లలు తమతల్లిని అంటిపట్టుకొను
నట్లు ఆశ్రితులు ఆశ్రయమును అంటిపట్టు
కొని యుందురు. (వృతి. మార్జానకిశోర
న్యాయము.)

మల్లగ్రామన్యాయము:—మల్లారు వెక్కిండు
ఉండుటచేత మల్లగ్రామ మని కృతహారముక
లుగును. (చూ. బ్రాహ్మణగ్రామన్యాయము.)

మాతస్యన్యాయము:—వెద్దచేపలు చిన్నచేప
లను తినునట్లు అరాజక దేశమున బలవంతు
లు దుర్బలలను పీడింతురు.

మార్జారకిశోరన్యాయము:—పిల్లి తనపిల్లలను
ఎటకేని తీసికొని పోవునపుడు పిల్లలను భద్ర
ముగా కఱచి పట్టుకొను నట్లు భగవంతుఁడే
భక్తులభారమును పూర్ణముగా వహించును.
(వృతి. మర్కటకిశోరన్యాయము.)

మాషరాశిప్రవిచ్ఛమక్షిన్యాయము:—మినుముల
రాశిలోఁ బడ్డమనివలె సమానవర్ణముగలవెడ్డ

రాశిలోఁ గలనీనచిన్నవస్తువు కనఁబడదు.

ముంజేషీకోద్ధరణన్యాయము :— ముంజగడ్డిలో నుండి దాని మొవ్వును లాగినట్లు స్థూలనూత్న కారణశరీరములనుండి తదంతస్థస్థు బ్రహ్మదా ర్థమును విడఁదిసి గ్రహింపవలయును.

మూషాసికతామ్రన్యాయము :— మూసలో కరఁ గినరాగి మూసతో సమాన మగుఆకారమును పొందు నట్లు చిత్తము విషయములయందు వ్యాపించి తత్త్విమానాకారమును పొందును.

మూషికసర్పపేటికాన్యాయము :— (ఎలక-పా ములపెట్టె.) పాములపెట్టెలో ఒకపాము నలగి ఆకలిబాధచే ప్రాణావళిన్మమై యుం డఁగా ఒక ఎలక అపెట్టెను చూచి యందు భక్ష్యుపదార్థము లుండు ననుకొని దానికి బిలము చేసి అపెట్టెలోఁ బ్రవేశింపఁగా పాము దానిని భక్షించి ఎలక చేసినరంధ్ర మునుండి న్యేచ్ఛగా వెక్కి బోయెను. అట్లే నుఖపడ యత్నించువాఁడు దుఃఖము నొం దును. దుఃఖములోనున్నవాఁడు అప్రయత్న ముగ నుఖము నొందును. ప్రాణులవశనిర్వృద్ధు లకు దైవమే కారణమగును. (దీని నే మూషికాహిమంజూషాన్యాయమనియు నందురు.)

యథా సంఖ్యన్యాయము :— ఇది క్రమాన్వయమును దెలుపును. ఉదా : నీవు శత్రువును మిత్రుని ఆపదను జయింపుము రుజింపుము భంజిం పుము అనుచోట శత్రువును జయింపుము. మిత్రుని రుజింపుము, ఆపదను భంజింపుము అని అర్థము.

యావత్తైలంతావద్వ్యాఖ్యానమునన్యాయము :— ఒకవ్యాఖ్యాత వ్యాఖ్యానము వ్రాయుచు దీపములో చదురున్నంతవఱకు వ్యాఖ్యా నము వ్రాసెదనని చెప్పివాఁడట. అట్లే సా ధన సామగ్రి ఉండునంతవఱకు కార్యము జరుప వలయును.

రజ్జుసర్పన్యాయము :— త్రాడు చూచి భ్రాంతిచే పా మనుకొనునట్లు అజ్ఞాఁడు ఒకవస్తువును జూచి తత్త్విమాన మగు విజ్ఞేయవస్తువుగా భ్రావించును.

రాజపుత్రవ్యాధన్యాయము :— రాజపుత్రుఁ డొకఁడు శైశవమున నే తల్లిదండ్రులకు దూరమై యొక వ్యాధునింటఁ బెరుంగుచు తన్ను వ్యా ధపుత్రునిగా భావించి వ్యాధకులమునకుఁ దగినభావములతోను కర్మములతోను బ్రవ ర్తించుచుండఁగా పరమ కాయశిఖఁడగునొక యాపుఁడు నీవు వ్యాధపుత్రుఁడవు కావు. రాజపుత్రుఁడవని ప్రబోధింప నతఁడు తన్ను రాజపుత్రునిగా భావించికొని క్రమముగా రాజపుత్రధర్మములను తదనుకూలభావము లను పొంది తుదకు రాజ్యపదవి నొందెనట. అట్లే జీవుఁడు ఆత్మ స్వస్వరూపము మఱచి జీవభావముతో నుండఁగా సద్గురూపజీవము వలన జీవభావము విడిచి యథార్థమగు బ్రహ్మ భావము నొందును.

రాసభరతీతన్యాయము :— గాడిదకంతధ్వని మొదట హెచ్చుగా నుండి క్రమముగా తుదకు తగ్గునట్లు మొదట హెచ్చుగా నుండి క్రమముగా క్షీణించుదాని నిది తెల్పు ను. (చూ. పూర్వాహ్లాచ్ఛాయా న్యాయము, ఖలమైత్రీన్యాయము.)

లూతాతంతున్యాయము :— సాలెత్తురుగు తన దేనామునుండి దారము నిర్మించి మరల తన దేనామునందే లయింపఁజేయు నట్లు పరమేశ్వరుఁడు తననుండియే సర్వజగతును సృజించి మరల తనయందే లయముచేసికొనును.

౨. సాలెత్తురుగు తంతువుల నిర్మించుటచే నిమి త్తకారణమును ఆతంతువులు దానిదేనాము నుండియే వచ్చుటచేత ఉపాదానకారణ మును అగునట్లు పరమేశ్వరుఁడు జగనుగ్గి

స్పృశించుటచేత నిమిత్తకారణమును జగత్తు
తనక క్తి యగుమాయనుండి కలుగుటచేత
ఉపాదావకారణమును జగదున్నాడు.

లోహచుంబకన్యాయము:— నూదంటితాయి
తాను చలింపజేయు సన్నిధియందున్న
లోహమునకు చలనము కలిగించునట్లు ని
స్క్రియమగుబ్రహ్మము స్వసాక్షిభవమాత్ర
మున మాయచే సృష్ట్యాదికర్తయులు చేయిం
చును.

వర్ధ్యాపుత్రన్యాయము:— గొడ్డారికి కొడుకు
పుట్టుట ఎట్లగుంభవమో అట్లే ఇదియు
ఆసంభవమగు విషయమును తెలుపును.

(చూ. గగనకుసుమన్యాయము, శకః పుణ
న్యాయము.)

వటబీజన్యాయము:— చిన్న మట్టిగింజలో పెద్ద
చెట్టుగుమహాశక్తి ఇమిడియున్నట్లు ఒక్కొక్క
చిన్నవస్తువులో మహాశక్తికి లీనమై
యుండును.

వనచంద్రికాన్యాయము:— ఆడవిని కాయ పెన్నె
లవలె నిరుపయోగమగుదాని నిది తెల్పును.

వనవ్యాసన్యాయము:— వేటకాండ్రు చంపకుండ
పులిని వనము రక్షించునట్లును చెట్లుకొట్టిపా
డుచేయకుండ పులి వనమునురక్షించు నట్లును
అన్యోన్యరక్షకము లగువానినిది తెలుపును.
(ఇట్లే: వనసింహన్యాయము, వృద్ధనక్రన్యాయము.)

వలీమఖనాదికేళన్యాయము:— (కోరికి కొబ్బె
రకాయ దోరికినట్లు.) కోరి కొబ్బెరచెట్టు
నుండి కొబ్బెరకాయ పడవేయటయే కాని
దానిని తినలేనట్లు అల్పుండు సంపాదించుకొ
న్నదానిని అనుభవంపలేడు.

వహ్నిధూమన్యాయము:— ధూమమురలన దానికి
కారణమగువహ్ని యున్నదని యూహి: చు
నట్లు కార్యముచే కారణము ఊహ్యము.

విషక్రిమిన్యాయము:— విషములోఁ బుట్టినపు
రుగునకు విషము బాధకము కానట్లు కష్ట
ములలోఁ బుట్టి పెరిగినవారికి కష్టములు
కష్టములుగాఁ గనబడవు.

విషవృక్షన్యాయము:— తానుపెట్టి పెంచినది
విషవృక్షమైనను ఛేదించఁ గూడనియట్లు
తాను పోషించినవాడు దుష్టుడైననువానికి
హాని చేయఁగూడదు.

విహంగమగతిన్యాయము:— పక్షి తొక్కలతో
ఒక్కమాటుగా ఉన్నత ప్రదేశమునకు ఎగు
రునట్లు క్రమక్రమముగాఁగాక ఒక్కమా
తే ఉన్నతస్థితిని బొందుట నిది తెల్పును.
(వ్యతి. పోషానారోహణన్యాయము.)

వీచీతరంగన్యాయము:— సముద్రమధ్యమున
మొదట నొకతరంగము పుట్టును. దాని
నుండి మఱియొకతరంగము పుట్టును. దాని
నుండి మఱియొకతరంగము పుట్టును. అట్లు
ఒకమాటు కలుగక ఒకదానినుండి మఱియొ
కటి క్రమముగాఁ గలుగుట నిది తెల్పును.
(వ్యతి. కదంబకోరకన్యాయము.)

వృద్ధకుమారీవరన్యాయము:— అవివాహిత యగు
నొకవృద్ధుని వరమిచ్చుటకై ప్రసన్ను
డైనఇంద్రునిఁ జూచి నాకుమారులు కాంచన
పాత్రలో పాలును అన్నమును తినుచుండ
చూచునట్లు వర మిచ్చుని కోరనట. ఆవర
ములో తనకువివాహము భర్తృసహగమము
సంతతికలుగుటయు వారైశ్వర్యవంతులై
నుఖ మనుభవించుటయు ఇమిడి యున్నవి.
అట్లే స్రాజునిఒక్కోరికలో వెక్కుఫ
లము లిమిడియుండును. దీనినే వృద్ధకు
మారీవాక్యన్యాయము అనియు అందురు.
(ఇట్లే. వృద్ధబ్రాహ్మణవరన్యాయము.)

వృద్ధబ్రాహ్మణవన్యాయము:— అంధుఁ డగు
నొకవృద్ధబ్రాహ్మణుండు తనపాత్రుండు రాజ

సింహాసనమునధిష్ఠించియుండ తాను చూచు నట్లు వర మడిగెను. వానివరములో తన పాత్రునికి రాజసింహాసన ప్రాప్తియు తనకు కన్నులు వచ్చుటయు పాత్రునికి రాజ్యము వచ్చువఱకుఁ దాను జీవించి యుండుటయు ఇమిడి యున్నవి. అట్లే ప్రాజుని ఒకవరములో వెక్కిరివరములు ఇమిడియుండును.

(ఇది వృద్ధకుమారివర న్యాయమువంటిది.)

వృశ్చిగీగర్భ న్యాయము:— ఇది ఆశ్వతీగీగర్భ న్యాయమువంటిది.

శతపత్ర పత్రశతభేదన్యాయము:— నూలుతామర తేకులు గుచ్చుటకు కొంతకాలవ్యవధానమున్ననునూలు తేకులును ఒకమాత్రే గ్రుచ్చెనని చెప్పట భ్రాంతి యగు నట్లు అల్పవ్యవధానముతో జరుగుపనులు ఏకకాలముననే జరిగిన వని చెప్పట భ్రాంతియగును. (ఇట్లే:— ఉత్పలపత్ర శతశ్రుతిభేదన్యాయము, ఉత్పలదళశతశ్రుతిభేదన్యాయము, శతపత్ర శాతనన్యాయము, పలాశశతశ్రుతిభేదన్యాయము.)

శవోద్వర్తనన్యాయము:— శవమునకు పరిమళద్రవ్యములతో నలుఁగుపైట్టుట ఎంతభావహీనతయో అట్లే నిరర్థకమగు కార్యము నాచరించుటయు నంతటిదే. (చూ. అరణ్యరుదితన్యాయము.)

శశవిమణిన్యాయము:— ఇది వంధ్యాపుత్రన్యాయమువంటిది.

కాఖాచంద్రమణిన్యాయము:— ఒకకొమ్మనుండి మఱియొకకొమ్మమీదికి దూఁకునట్లు అవివేకికావలసినవిషయమును వదలి ఇతరవిషయములనుగూర్చి సంభాషించును.

కాఖాచంద్రన్యాయము:— చంద్రుడు కాఖమీద లేకపోయినను చూచువానికి గులభద్రశ్యమగుటచే మొదట కాఖను జూపి పిదప దానిపై నుండుచంద్రుని జూడు మని

చంద్రుని జూపునట్లు గులభ వద్రబ్రహ్మమును బోధింపఁదలచి తద్విప్లవము లయినను శిష్యునికి ములభగవ్యము లగు అన్నమయ్యది కోశము ను తొలఁత బోధించి పిదప తన్నూలనున బ్రహ్మమును బోధించును.

శుక్లజలబింద న్యాయము:— ముక్తేపుఁజిప్పలోఁ బడిన నీటిబిందువు ముక్తే మెనట్లు మంచియాశ్రయము నొంద నవాఁడు మిగుల శోభిల్లును.

శుష్కేష్ఠిన్యాయము:— (నిజ మగుహోమాదులు లేనికృత్రిమయాగమువంటిది) యాగప్రయోగమునందు నైపుణ్యము సంపాదించఁదలచినశిష్యుఁడు నిజ మగుహోమాదులు లేవండగ కృత్రిమసాధనములతో యాగప్రయోగము చేయునట్లు ఒకవిషయమున నేర్పు సంపాదించఁ దలచినవాఁడు కృత్రిమసాధనములతో దానిని అభ్యాసము చేయును. (చూ. భూమిరథికన్యాయము.)

శూర్పన్యాయము:— చెరుగుట కుపయోగించు చేతు రాలుమున్నగు పనికిమాలినపదార్థములను క్రిందికిఁ బడవైచి మంచిధాన్యాదులను తనయందు నిలుపుకొనునట్లు విజ్ఞుఁడు దోషములను విసరించి గుణములను గ్రహించును. (వృత్తి, చాలనీన్యాయము.)

శృంగ్రాహికాన్యాయము:— ౧. ఇది ఈ యావని కొమ్ము పట్టి చూపునట్లు ఒకవస్తువును ఇది యని నిర్దేశించును. ౨. కొమ్ముపట్టుకొనిన యావు వశమగునట్లు ప్రధానాంశము గ్రహించినచో విషయమంతయు లొంగితియును.

శ్వపుచ్చన్యాయము:— కుక్కతోఁక తిన్నఁగా జేయఁబూనుట యెంతనిరుపయోగమో శ్వర్గవిషయమున ప్రయత్నము చేయుట యంత నిరుపయోగము. (చూ. అరణ్యరుదితన్యాయము.)

శ్వశ్రూనిర్దహ్నోక్తిన్యాయము:—భిక్ష లేదు పోవునని యింటివారికోడలు చెప్పగా పోవుచున్న భిక్షుకుని యామెయత్త గారు రమ్మని పిలిచి భిక్ష వెట్టుటకైనను లేదు పోవునుటకైనను అధికారము నాదికాని దాని కేమి యధికార మున్న దని చెప్పి 'భిక్ష లేదు' అని పోవున నట. అట్లే అజ్ఞానము అహంకారముచేత ప్రతిపక్షీవాదము ఖండింప బోయి తుదకు దానుగూడ ప్రతిపక్షీవాదమునే ఆనుసరించును. (దీనినే 'శ్వశ్రూభిక్షాన్యాయము' అనియు నందురు.)

సముద్రవృష్టిన్యాయము :— సముద్రములో తురిసినవర్షము నిరుపయోగమైనట్లు అనావశ్యకమగు చోటుల కలిగిన మంచియు వృథాము. (చూ. ఊవ వృష్టిన్యాయము.)

సాధుమైత్రీన్యాయము.—ఇది అపరాధాచ్ఛాయాన్యాయము వంటిది.)

సింహవలోకనన్యాయము:— సింహము కొంత దూరము పోయి మరల వెనుకకు దిరిగిచూచి మేలుపొందునట్లు ప్రాజ్ఞుడు కడచినవిషయండును. పరామర్శించి మేలుపొందును.

సికతామాపన్యాయము:— ఇసుకలో నూయి త్రవ్విన నిలువక నలువైపులను వడిపోవునట్లు విమర్శించిన యుక్తిరహితమగువాదము నిలరఁ జాలదు.

సికతాతైలన్యాయము:— ఇసుకనుండి చమురు తీయుటకై ప్రయత్నించుట వ్యర్థమగునట్లు అసంభవమగు కార్యమునకై యత్నించుట వ్యర్థము. (ఇది 'శివిషణన్యాయము' వంటిది.)

సుందోపసుందన్యాయము:— సోదరు లగునుం దోపసుండు లనురాత్తునులు యుద్ధములో నెగ్గినవానిని వెండ్లాడెద నని ప్రతిజ్ఞ చేసిన తిలోత్తమకై పరస్పరము పోరాడి ఇద్దఱుఁ

గూడ చచ్చిపోయినట్లు ఒకదాని నాకించి పోరాడిన యరువురు నకంతురు. ఇది ఆనోన్య నాకకములగువానిని దెలుపును.

నూచీకటానన్యాయము:— మొదట పెసము చేయుట కొకనిచేతను తర్వాత నూది చేయుటకు మఱొకనిచేతను నియుక్తుడైన కమరీ పెసము చేయుట ముం దేర్పఱచిన పని యొకను నులభముగా పని లేలు నని మొదట నూదిని చేయునట్లు ముకరదమగ్గర కార్యములను చేయవలసినవచ్చినప్పుడు పూర్వాపరభావ మెంచక ముకరకార్యమును మొదట చేయుట సహజము.

నూచీకతపత్త్రీన్యాయము :— ఇది కతపత్త్ర పత్త్ర కతభేదన్యాయముకంటిది.

సోపానారోహణన్యాయము.—మేడ మున్న గునవి ఎక్కడలఁచినవాడు ఒక్కొక్క మెట్టుచొప్పున ఎక్కివైకిపోవునట్లు ప్రాజ్ఞుడు క్రమముగా ఉన్నతస్థితిని పొందును. (వ్యతి. విహంగమగతిన్యాయము.)

స్థలీపులకన్యాయము.— ఒక మెతుకు పట్టి చూచిన బిందెలోనియన్న మంతయును ఉడికినదియు ఉడుకనిదియుఁ దెలియునట్లు కొంచెముభాగము పరీక్షించిన యావస్థ్యవయము బోధపడెను.

సావరణంగమవిషన్యాయము:— చక్కనాభి మొదలగు స్థావరవిషయమును సర్వవిషయమొక లగు జంగమవిషయమును ఒండొంటికి విలుగు శ్లయ నట్లు రెండువిధద్ధవిషయముల అన్వేషణాధికము లగును.

నూనానిభనన్యాయము:—గుంజ పాఁతునపుడు అది గట్టిగా నుండుటకై గోతిలో వైచి పలుమాఱు ఇటునటు కదల్చి నాటునట్లు సిద్ధాంతము దృఢపఱచుటకై యనేకయుక్తి నిదర్శనాదులు చూపుదురు.

నూలాడుంభతీశ్చాయము:—ఇది అరుంధతీదర్శన
శ్చాయము వంటిది.

స్ఫటిక లాహిత్యశ్చాయము:— స్వభావముచే
తెల్లనిది యగుస్ఫటికము ఎఱ్ఱనివస్తువు దగ్గఱ
నుండుటచే ఎఱ్ఱబడి ఆవస్తువును దీసివే
యఁగా స్వాభావిక మగుశుద్ధత్వమునుబొం
దునట్లు ఆత్మ ఉపాధివశమున మలిపమై ఇది
తొలఁగఁగనే శుద్ధ మగును. (చూ. జపా
స్ఫటికశ్చాయము.)

హస్తామలకశ్చాయము:—ఇది కరతలామలక
శ్చాయమువంటిది.

హస్తీమశకశ్చాయము:— ఏనుఁగునకు దోమ
కును గలతారతవ్య మెంతయో జ్ఞానికి ఆ
జ్ఞానికిగల భేదమట్టిది.

ప్రాదనక్రశ్చాయము:— మడుఁగు మొసలిని
మొసలి మడుఁగును గాపాడునట్లు పరస్పర
రహితముమగు దాని నిది. తెల్పును. (చూ.
వనవ్యాఘ్రశ్చాయము.)

న్యాయవర్తి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) న్యాయ
ప్రకారము వర్తించువాడు.

న్యాయవాది. సం. విణ. (న్.నీ.న్.) గ. న్యాయ
యమును చెప్పవాడు. ౨. న్యాయమునకై
వాదించువాడు. ౩. న్యాయప్రకారము వా
దించువాడు.

న్యాయశాస్త్రము. సం.వి.అ.న. గ. గౌతమ
ప్రణీత మైనబౌద్ధశాస్త్రపదార్థనిరూపక మగుశాస్త్ర
విశేషము. ౨. తర్కశాస్త్రము.

న్యాయసూత్రము. సం.వి.అ.న. గౌతముడు
రచించినన్యాయశాస్త్రసూత్రము.

న్యాయీ. సం. విణ. (న్. నీ. న్) న్యాయవంతు
డు, న్యాయము కలవాడు.

న్యాయ్యము. సం.విణ. (అ. అ. అ)- న్యాయాన
పేతము- న్యాయమునుండి తొలఁగనిది, న్యాయ
ముతో కూడినది.

న్యాయసకుఁడు. సం. విణ. (అ. నీకా. అ.) న్యాయ
ము చేయువాఁడు, న్యసించువాఁడు.

న్యాయసధారి. సం. విణ. (న్. టీ. న్) ఇల్లడపె
ట్టినసొమ్ము దాచిపెట్టినవాఁడు.

న్యాయసము. సం. వి. అ. పుం. గ. విన్యాసము,
ఉంచుట. (౨.నఖదంతాదుల)నొమ్ము. ౩.ఉప
నిధి, ఒకనియొద్దదాచిన ద్రవ్యము. ౪. ఇల్లడ
పెట్టుట. ౫. అర్పణము,అప్పగింక. ౬. సన్న్యా
సము, విడుపు. ౭. మంత్రజపాదికాలమున
దేహవయవములందు మంత్రములు బీజాక్షరము
లు ఉంచుట. (ఉదా:- అంగన్యాసము, కర
న్యాసము మొ.)

న్యాయసి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. ఉంచు
వాడు. ౨. ఇల్లడపెట్టువాడు, సొమ్ము దాచు
టకు ఇచ్చువాడు. ౩. త్యాగి, విడుచువాడు.

న్యాయసికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) న్యాయము
చేయువాడు, న్యసించువాడు.

న్యూ.

న్యూబ్జము సం.విణ.(అ.అ.అ.) గ.అభోముఖము,
బోరగిల నుంపబడినది.

న్యూ. ఉర్ధ్వార్ధ్వితం న్యూబ్జకటాహకశ్చేయదోవ్య్తి
మిద్ధి దీపేన దినాధిపేన, న్యూధాయి తగూమ
మిలద్దురుత్వం, భూమా తమకజ్జల మసల,
త్కిమ్. సం. నై. ౨౨. ౨౩.

౨. వంకరైనది. ౩. కుబ్జము, గూసు కలది. వి.
అ. పుం. దర్శతో చేసినస్రమ్ము. న. కరరం
గ మనుమ్రనిపండు.

న్యాయం.

న్యాయంభము. సం.విణ. (అ.అ.అ.) మనోహరము,
ప్రియము. (దీనిని న్యాయముగా కోశ కర్తలు
గ్రహించిరి.)

న్యాయము. సం.విణ. (అ.అ.అ.) -ని + ఊసము-
గ. ఊసము, తక్కువైనది. ౨. గర్హము, నిం
దించడగినది.

న్యాయాంగుడు. సం. విణ. (అ. అ. ఈ. అ)
-హీన మైన అవయవములు కలవాడు- అంగవైక
ల్యము కలవాడు, వికలాంగుడు.

న్యాయాధికము. సం.విణ. (అ.అ.అ) విషమము,
తగ్గు మొగ్గులు కలది.

ప్ర

ప్రశ్నిమాలి. సం. వి.న్.పు. (నృ + అశ్రిమాలి.)
సరాస్థిమాలాధారి, శివుడు.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు
చతుర్థసంపుటము
సంపూర్ణము.

